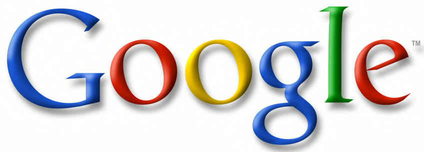
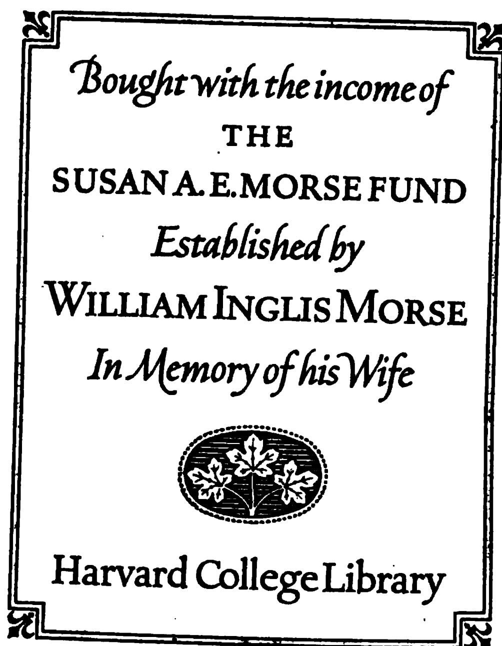

Bought with the income of
THE
SUSAN A. E. MORSE FUND
Established by
WILLIAM INGLIS MORSE
In Memory of his Wife
Harvard College Library

KVĚTY.

Odpovědný redaktor a vydavatel

VÁCLAV ČECH.

Pořadatel básní a původní krásné prósy

SVATOPLUK ČECH.

Pořadatel článků poučných a překladů krásné prósy

Dr. SERVÁC HELLER.

ROČNÍK XIX.

KNIHA XXXIX.

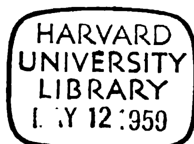
DRUHÉ PLOOLETÍ.

„Květy“ vycházejí v sešitech po 8½ tiskových arších dne 1. každého měsíce. Předplatné na čtvrt leta s poštovní zásilkou 2 zl. 50 kr., jednotlivé sešity po 90 kr. Adressa: „Květy“ v Praze, Soukenická ulice č. 9 nové.

V PRAZE.

TISKEM ALOISA WIESNERA. — MAJITEL A NAKLADATEL VLADIMÍR ČECH.

1897.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

OBSAH.

Strana

Vyobrazení: Šest kreseb Mikuláše Aleše k národním písním. — Z Nového Srbska: Stará ulice v Niši. Kathedrála v Niši. Niš. Starý dům. Kafana. Pirot od západu. Sedlák z okolí Pirotu. Na vsi (Krupac u Pirotu.) Kresby L. Kuby. — Tadmor v poušti: Beduin z kmene Aneseh. Lovci z kmene Beni Sleb v oděvech z gazelích koží. Zbytky slavobrány v Palmýře. Z trosek palmýrských. — Adam Asnyk. — Anton Pavlovič Čechov. — Havlíčkův domek v Brixenu. — Bělanská jeskyně v Tatrách: Vchod do jeskyně. Bělany Spišské. „Pokladnice“. Partie u Bělského potoka. — Amalie Skramová. — Eliška Krásnohorská.

Lenorka

Já mám holku,
hezkou holku,
pěknou holku,
jménem Lenorku:
je to děvče jako květ,
radost na ni pohleděť;
je to holka jako z vosku,
vzal bych si ji hned!

Mimosy.

Básně Jar. Vrchlického.

Mimosa.

Mimosy ruka dotkne se,
hned oprchá jí květ,
jen náraz mdlý a po lese
jde křídlem větru v let,
a zbude u tvé dráhy
jen stonek nahý.

Oč lepší jsi ty, básníku,
mimoso, citem svým?
V han, ve urážek povyku
květ sprchne ti jak dým,
sám zbudeš u své dráhy
jak stonek nahý.

Křivda.

Zažírá se křivda v duši
jako rez,
kdo ji dělá, zda-li tuší,
co tu zasil dnes?

Ještě štěstí, že tu láska,
která rez
stráví, zkruší a dá duši
křídla do nebes!

Nech to . . .

Co tě bolí, co tě trudí — nech!
Co je srdci zapomnění, to je skále mech.
Však ta skála,
nechť se mrtvou zdála,
i s tím mechem na své hrudi
vzplane zase v jitra plamenech!

Co jsme rádi měli . . .

Co jsme rádi měli — věčné jest,
kvítí barvu má i světlo hvězd.

Co jsme rádi měli — u všech cest
čeká na nás, zůstane vždy, s námi jest.

Co jsme rádi měli — nechť náš trest,
vždy je sladké, vždy je s námi, věčné jest!

—

Vždy znovu . . .

To zákon přírody jest: začít zas.
Nad úhorem tak mrtvým vstává klas;
hned včela tu i motýl za ním.
Já stokrát pad a stokrát povstal též,
chuť k žití vítěz — pessimismus lež . . .
— Ach, nač se nyní bráním?

—

Týž motiv.

Kdo jen by o tom pochybovat moh'?
Květ nový na jaře má holý hloh
a duše píseň, toť tak přirozené!
Kmen ztrouchnivělý
zasněžen celý
na jaře v mízu, v poupata žene,
a vidí včel a motýlů kol shon —
Proč horší být, než on?

—

Dost času . . .

Na klid a mír máš, duše, času dost.
Zde jen jsi bojovník a plachý host.
Co urveš neb co padne tobě v klín,
ať radost je to či radosti stín,
či šedý blín
ze zřícenin,
vše může býti tobě, kam se hneš,
jak sama chceš,
největší skvost!

—

Jiskry.

Z popele a troudů jisker změť
vzlétá naposledy, co jen s nimi?
A jsou přec jen pravá odpověď
a zvěst žití, které pod vším vře,
sestry hvězd jsou, letí výš, ó hleď!
Vždy jest věčné, co se k světlu tře.
Jisker horší nejsou snad mé rýmy.

—

Před nocí.

Jako po nešporách v celu svou
mnich se vrací zadumán a sám,
denně nad svou prací únavnou
v kalich duše své se zavírám.
Do rána co tam
as mi zkvete, já se málo ptám.
Jedno chci jen: Mír a utišení
jako zvonů zmírajících znění.
Co dá zítra nový den
vím, že uvítám zas — spokojen.

—

Odkud?

Odkud jen se bere síla v nás,
stokrát zdeptána, že vstane zas?
Je to úděl božství snad?
Je to vůle, růst a zrát?
Je to vlastní duše bodokvas?

Je však tady! — Rád ji přivítej,
zpívat chce a jásat: V skok a rej!
Odkud přišla, co ti po tom jest?
Čeká u tvých cest,
jako záře hvězd,
vždy jest zázrak a vždy čaroděj!

—

Staré rány.

Zas to bolí, bolelo — a bude zas.
Rány také nezahojí ani čas.
Vždy se ozvou znova
jak vzkaz od hřbitova,
který zdí svou bílou oba čeká nás.

Proč jen? (Ptá se duše znavena)
Takých citů v nás je proměna?
Co dnes vrchol blaha,
proč to k duši sahá,
rozkoše jak píseň pro vždy ztracená?
Proč? — Ach, ozvěna!

—

Jsou bolesti.

Jsou bolesti, jichž nelze vyslovit,
Jsou zápasy, jichž nelze dobojovat.
Lze v posled všecko trpěti a mřít,
však nelze, koho rád máš — nemilovat.

Jsou naděje, jež vzplanou každým dnem
a splasknou jako bubliny — co s nimi?
Blah, kdo můž ukojit svou bolest snem,
svou naděj splnit zbytečnými rýmy . . .

—

Dvě sloky o štěstí.

Lze věřit v štěstí? — Pouze okamžik.
Jím dlouho zpíjet se, jest nebezpečné,
to probuzení jest pak hořký lík,
to oklamání za vteřinu — věčné.

A proto beř vždy štěstí skepticky,
je vítej rád, však chraniž se, mu věřit,
boj i pláč za ním pak je nadlidský
a klam je propast, již ti nelze změřit.

—

Ghazel.

Včelo lačná, putující z květu na květ dál,
duše moje, co ti říci, kde tvůj ideal?
dennicí a večernicí co ti plane, co ti svítí
šumným hvozdem, květným luhem, pustou tiší skal?
v žití jako na hřbitovu v rázném činu, vlídném slovu,
miluj, zpívej, v ohni touhy křídla svoje spal!

—

Umlkám.

Umlkám jako zmlká pták,
jen v houštině to tikne,
a večer pak a noc a mrak
a svět již tichu zvykne.

Však až se jitro navrátí
ve květech, vůni, paprscích
již jiní budou zpívati —
kdož zví, že já jsem ztich?

F. L. Věk.

Třetí, samostatná část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

Věk přednesl, že by rád v D . . . ce zřídil divadlo, aby domácí lidé občas hráli nějaký kus a vždycky na chudé.

„A jaké kusy!“

„Nejprve bych rád nacvičil kus „Břetislav a Jitka“.

„Česky?“

„Česky.“

„To nemůže být!“

„Ale ten kus hrají v Praze, pane vrchní.“

„V Praze! Co v Praze! Když jim tam vysoké gubernium — ale tady! . . . Nač tady! Máme dost starostí s aktéry; jsou mezi nimi podezřelí cizozemci, a teď těchto nepokojných časů není žádnému co věřit. A také co se hraje!“ Vrchní se obrátil k Věkovi plnou tváří patrně již rozčilen. „Co! O samých králích, císařích a vrchnostech, ukazují se naschvál a přehnaně, lživě špatné jejich charaktery, podkopává se úcta k zeměpánu, k vrchnosti, kazí se pořádek, mravy a pořád jen „svoboda“, „svoboda!“

Vrchnímu došel dech jak jedním proudem se ta řeč hrnula. Ale hned zase začal:

„Vždyť toto u vás žádný nechce. Mám dobré zprávy. Nač tedy mást lidem hlavy — Tady máme ještě trochu pokoj, chcete ho porušit? — A pak je přísné gubernialní nařízení —“

„Ale je to příkladný kus, dovolený, a všechny, které —“

„To platí pro Prahu, již jsem řekl, tady máme dozor my a také zodpovídání — Jsou to samé novoty, ale největší ta, že chtějí, aby se česky hrálo. To nebylo jakživ a není toho potřeba. A je to podezřelé, je to, abyste věděl, rebellantské —“

„Ale pane vrchní!“ zvolal Věk už popuzen.

„Mlčte! Vy snad ani nevíte. Je to rebellantské. Slavná vláda zakládá a podporuje normalní školy, stará se, aby se mohl každý vzdělat a naučit se německy, a tady to, co chcete, jsou škodné novoty.“ Vstal a postavil se přímo proti Věkovi, hledě na něj významně, skoro výhrůžně. „Ale jsou také nebezpečné —“ A po česku dotvrdil:

„Pamatujou si a dají si říct. Hledějí si radši handle a nechají Rousseaua a tyatru a půjčování knih! —“

To o těch knihách vyhrkl. Věk vyvalil na okamžik oči. I tohle! Pak se prudce ozval: „To je má starost, pane vrchní — já —“

„Snad nejsou spokojený?“ rozkřikl se vrchní už vyšším hlasem, „nejsou-li, jdou si k panu krajskému —“

„Také se ku panu krajskému obrátím a uvidějí, že nechci nic rebellantského —“

Vrchní popuzen touto odvahou, jaké ve své kanceláři ještě nikdy neviděl, bodl pravicí prudce do vzduchu proti Věkovi a rozkřikl se na něj fistulkovým hlasem: „Jdou! Už jdou! A uvidějí, co bude s tím jejich tyatrem!“

Věk odešel popuzen. Zlobil se na vrchního, než také málo žehnal jejich syndikovi. Ten jistě podal už napřed vrchnímu zprávu, jak bylo znáti z toho, co vrchní řekl, že má dobré zprávy o tom, jak v D . . . ce málo touží po divadle.

Věk hned, jak se domů navrátil, sedl a napsal důtklivou žádosť ku krajskému, aby jim v D . . . ce povolil hráti divadlo po česku. Žádosť odeslal, zároveň však pomýšlel, že bude nutno zajeti do Hradce, aby si tu zjednal nějakou přímluvu, poněvadž vrchní zajisté podá krajskému nepříznivou zprávu.

Hned se však vypraviti nemohl a pak, když se již na cestu chystal, roznemohly se mu děti. Nejprve synek a hned také dceruška; oba spálou.

XIII.

O dětech, též o tajemné výpravě a jiných událostech.

Příbytek smutně stichl, když umlkl smích dětí, jejich veselé hlasy; strach tudy plíživě chodil. To bylo k jaru, kdy v polích nastaly práce. Věk musil dohlížet, ale obyčejně tam dlouho nevydržel. Pudilo ho zase domů, podívat se, jak je. A líto mu bylo ženy. Obdivoval se jí, jak obětivě ošetřuje nemocné, jak je hlídá ve dne v noci, jak úzkostlivě, s jakou něžností a péčí, a sám sobě vyčítal, že někdy nevydrží toho kormutlivého pohledu na nebohé červíčky, že se raději vytratí ze světnice, kdy teskným tichem zaúpí bolestný sten hned z té, hned z oné postýlky.

Nemoc dětí byla zlá, tuhá, a šel z ní strach horších ještě následků. To byly zasmušilé dny v otvírajícím se, krásném jaru. Ani bujné osení, ani svěží krajina v mladé zeleni, ani zpěv skřivanův, nic ho netěšilo. Pocítil, že jen ze srdce je svět člověku milým.

V tu dobu došel Heldův list a dlouhý. Byl německý, a Held se omlouval, že tak píše, to že jen aby času ušetřil, neboť že nemá žádného

cviku v českém psaní, po německu že se snáze vyjádří, když je ze škol tak zvyklý a také že by se mu Věk vysmál; on, Held, že se nemohl cvičit v češtině jako Věk na staročeských knihách, na ty že neměl kdy a na nové také, a teď že také nemá, když je zase ve špitále zapřažen a hodně, když zdraví nabyl; a studium že také zabere dost času. A dále psal:

„Čekáš jistě také zprávu o Thamovi. Tu je a jistě taková, jakou asi čekáš. Tham neudělal jak si umínil, a jak s Tebou i se mnou jednal. Se ženskými se nerozešel. Tchyně i žena jsou s ním. Divím se, že Thamová sama od něho nešla, když má k němu takovou nechuť. Ale to stará madame tomu zabránila. „A proč Tham —?" ptáš se asi. Vymlouvá se, že k vůli lidem. Ale síly neměl, to je to. Od ženských je sice na dobro oddělen, to jest nic s nimi nemluví, jen co je nejnutnější, ale jak je s nimi pod jednou střechou — — Bettyna k nim nesmí, za to ji navštěvuje panímimáma a Thamová snad také. Ptáš se teď, při tomto řádku, no, a jak s tím komediantem, s tím Amlingem —

Že už k němu Th . . á nechodí, dá se myslit, také ne na rendez-vous. Ale má-li ho v hlavě; či v srdci, jakože má — — — Zkrátka neštěstí! Jen aby Th . . alespoň důstojnosť uchoval! — — Zle to na něj všecko účinkuje. Je rozháraný, často omrzelý a tuším, a to je nejhorší, že ho už ani psaní netěší ani divadlo. Takové jakési taedium vitae — Je to jen, doufám, na čas, a snad se z toho vytrhne; ale mně, bohužel, dusí tu naději, že hledá útěchu — víš v čem — A nepřestane-li —

Tady, abych v těch veselých novinách pokračoval, šíří se strach nové vojny. Francouzové zas vyvádějí násilné kousky ve Švýcařích a v Římě, a monarchové si to nedají líbit, a tak nemůže nikdo jistit, že mír tak dlouho žádaný a konečně smluvený vydrží do konce roku."

Zpráva Heldova byla jako těžký stín. V jasnu spokojenosti, jakou Věk do nedávna měl, byl by ostřeji dopadl; takto však rozplynul se v chmurné jeho náladě.

Věk odepsal hned a dost obšírně; nejvíce o tom, jak jsou nemocemi navštíveni. Nadálť se, že Held, v jehož umění lékařské měl velkou důvěru, mu lépe poradí nežli jejich felčar a že dětem ke zdraví pomůže. Druhého dne došlo vyřízení z Hradce. Oznámili mu z krajského úřadu zkrátka a nějak ostře, že se české hry v D . . . ce nepovolují.

Rozhodnutí to Věka hrubě nepřekvapilo a také ho za těch okolností tak netížilo. V ten čas právě neměl pro své starosti na divadlo pomyšlení. Ale na vrchního v duchu ještě více zahořkl. Jak těch dní byl škaroblídnější, hned jej obvinil, ten že to zkazil i syndikus, a odsoudil při tom také D . . . ské „právo" všechno, jací tam jsou zpozdilci, hlupáci, tam že by se mělo zamést — —

Ale víc pak myslil na Helda, odpoví-li brzo, a co. Prve však nežli psaní došlo, nastalo v nemoci obou dětí oblevení.

Kámen spadl Věkovi se srdce, když přijev jednoho odpoledne ze Solnice, kdež byl za obchodem, uzřel, jak se žena po něm hned obrátila od postýlek, u nichž seděla. Jindy vždy smutně zakroutila hlavou, když se dychtivě a s bázní ptal, je-li lépe.

Toho odpůldne hned vstala a jemu naproti, a její ubledlá, ustaraná tvář jak prosvitla! Vydechl si. Dětem se ulevilo, viděl to na nich, a ženě! — — Byl až dojat a přál jí to z té duše —

Brzo po té dostal od Helda list. Přítel odepsal po jeho přání hned a většinou samé rady, které se pak také osvědčily. Na konec psaní byla zase zpráva o Thamových, že pojedou teď brzo s divadlem od Hybernů zase do Teplic, tentokrát že Steinsberk divadlo vede. Letos že se paní Thamová ani slovem té cestě nebránila a stará také ne.

„Že pojedou na čas z Prahy, je dobře. Ovšem, loni jsem to také schvaloval, směj se mi, a přece neochladli ani ona ani ten Romeo; psaníčka udržovala oheň. Letos však nebude dopisování tak snadné, Th.. už dá pozor. Ale shasne-li proto plamen? Myslím hlavně na ni, na pí. Th... Apropos! Bettyna byla prý zas u Th.. ů, arci aby Th.. nevěděl. Jak jsem onehdy v kavárně slyšel, navštěvuje ji nějaký starší rada, jenž k vůli ní nosí nejmodnější frak. Smáli se, ten že bude koukat, až pozná její environs t. j. starou madame, až ta začne vypůjčovat —“

Věk přečetl tyto zprávy s účastenstvím; jindy však, kdy ho ještě Praha vábila, byly by živěji a déle mysl jeho zaměstknaly. A měl svých starostí. Děti se sice pozdravovaly, ale nemoc jejich, jež přijela jako na koni, odcházela jen pěšky. A hospodářství dalo také dost starostí. Zrovna v ten čas, bylo v máji, panovalo veliké sucho. Luka, osení, všecko prahlo po vláze. Starostně obcházel Věk své pole; až pak jednou odpoledne, bylo brzo po sv. Janě, vrátil se veseleji, poněvadž zahlédl k západu hroznou černavu kvapem rostoucí. A sotva překročil práh svého domu, rozšuměl se dešť.

Když vkročil do světnice, v níž se od náhlého mračna přišeřilo, zastal ženu s dětmi na lavici u okna. Děti se dívaly, poprvé po nemoci, ven na zahradu, kde stromy byly květem jako osněženy, dívaly se, jak prší hustě a tiše, na blažený dešť, v němž trávník, stromy, všecko se tak svěže zazelenalo a zrovna blaze oddechovalo.

Ale jen přisedl potěšen k ženě a dětem, vstoupil do světnice soused Bílek, v plášti, s třírohým kloboukem v jedné a s holí v druhé ruce. Střevíce měl zablácené, plášť i cop deštěm skropený. Pozdravil a zůstal u dveří. Uvítali ho a zvali, aby šel dál.

„Nek, musím domů, pospíchám.“

Věková se ho ptala, kde chodil.

„Ale v Josefštótě u bratra —“

„A přinesl jste dešť.“

„Buď pán Bůh pochválen. Ale taky něco jinšího a to si nebudete libovat. Proto se stavuju.“

Věk vstal a šel k němu.

„Co je, sousede —“

„I, ňák se zas mračí, a bude ono zas bouřit — Nic se mně to nelíbilo.“

„Ale co —“

„Je zas veliké hnutí mezi vojskem. Všecko vojsko, co leželo po vsích kolem Jaroměře a dál, pěší i koňáci, všecko najednou vzhůru a pryč, regment za regmentem a všecko prý zase na hranice a také do

Italie dolů skrze Tylory. A z Josefštotu musel taky jeden regment pryč, právě dnes, viděl jsem to. Ach to vám bylo smutné loučení. Muzika hrála, pravda, ale ty vojanské ženy a děti i taky domácí lid, to bylo loučení a pláče, když vojáci táhli k bráně a všecko za nimi —“

„To snad táhnou jen do jiné pevnosti —“

„Nek, jedna řeč, že do vojny, že bude zas vojna, u Rejna že se zas Francouzové rojí a v Italii, vždyť jste povídal sám pedle novin — no radši aby to nebylo pravda, chtěl jsem jen říct, co jsem slyšel a viděl — Tak tu buďte s pánem Bohem — A jo —“ To se obrátil u samých dveří. „Ještě tohle. Toho Kovaříka už měli a zas jim utek', z vězení se dobyl a zas už prý hospodaří po lesích, nejvíc teď tady stranou Kutné Hory —“

Této noviny Věk tak nedbal; náhlých však pochodů vojska k hranicím se v duchu zalekl. Vzpomněl si hned, co Held onehdy psal, že mír do konce roku sotva vydrží. Ženě se však o těch obavách ani slovem nezmínil. Ještě jí vymlouval to, co starý soused přinesl a co ji znepokojilo. Dychtivě pak čekal na noviny. O nové vojně neměly nic, vyprávěly však o změnách, které francouzská republika v svém sousedství prováděla, jak Římané „z největší částky Appeninští horáci pozdvihli se proti Francouzům, jak se Bonapart s válečnými loďmi od Tůlonu na moře vydal, jichžto osmnáct větších a šestnáct tak nazvaných fregat se počítalo, a jak tato lodní vejprava stala se v největší tajnosti, že ani zbrojný lid nevěděl, kam poplave.“

A když Věk nahlas přečetl sedě pozdě odpoledne se starým Bílkem a několika sousedy na podsíni svého domu: „Však přece vůbec se rozneslo, že Bonapart něco předivného a neslýchaného před světem učiní. Takli předce? Dále uslyšíme —“ znepokojili se všichni. Starý Bílek, jenž samou dychtivostí zapomněl na svou dýmku s červenou, hliněnou hlavičkou, prudce zabafal, až se mu brada házela; a při tom se divil:

„I čerta, ten Bonapart — a kam — myslíte Františku — na Angličany? Toť jistotně — a jak —“

František musil vykládat o moři, o korábech, i o námořní moci Anglické — —

Jak tohoto odpoledne tak i jindy míval Věk své posluchače, na podsíni, v sednici, jak se hodilo. Četl jim a vykládal, oni pak rozumovali, starý Bílek nejvíc, přeli se, Bílek také nejvíc, a Věk nebyl z jiných, jenže slovo jeho, jelikož člověka studovaného, rozhodovalo. Než to také nepronikl jako oni, co Bonapart přece chce, kam, kam vlastně, co zamýšlí, když se na Englicko neobrátil, nýbrž dal se „prostředzemním neb středozemním“ mořem, Malty se zmocnil a zase dále plaval. Žasli nad Bonapartem a dychtivě čekali co bude, když slyšeli, že „anglická lodní armáda“ pod správou admirála Nelsona k Maltě se přeplavila a když Bonaparta tu nenalezla, za ním dál se pustila.

Již nastaly žně a posud v D . . . ce nevěděli, co ten Bonapart. Už je to začínalo mrzet. Až tu jednou v neděli odpoledne (to seděli sousedé právě na podsíni před Bílkovými), přinesl Věk noviny a přečetl jim, že turecký rychlý posel přijel do Paříže pro zprávu, „kam by tulonské lodi aneb Bonapartova expedicí cílila.“

„Hele, když to turecký sultan neví!“ zvolal starý Bílek, a Věk zažertoval:

„To bysme si tam měli také poslat kurýra.“

„Pinkavu,“ navrhl hned Exnerův Josef, dosud neženatý, a tak vážně, šelma, a hned také volal, jako Pinkava své koně pobízel:

„Hi, koníčky, hi —“

Všichni se dali do smíchu až na starého Bílka, jenž samou dychtivostí zapomínal zase na dýmčičku.

„No, a jak ten posel, co mu řekli —“

Věk místo odpovědi četl:

„Škoda bylo té cesty a outrat, neboť pravdy nevyzvěděl. Zatím Bonapart přistál k Alexandrii a udeřiv na to město zvítězil —“

Teď to měli a zvěděli bez kuryra Pinkavy. Ale dost jasno jim to nebylo, až Věk pomohl, když vyložil, kde je Alexandrie, že v Egyptě, o kterémž věděli z biblického vypravování — —

Soukromých zpráv, z Prahy, dostával Věk tou dobou málo. V červnu psal Kramerius, když poslal po formanovi balík knih. O vojně nic. Hlavně o zaslaných knihách oznamoval a pak také, o čem Věk, jak se naděje, rád uslyší, jako o krásném příkladu vděčnosti: že hrabě Nostic svému bývalému vychovateli a učiteli, p. Dobrovskému, zakoupil na ostrově Kampě Šenfeldovskou zahradu s domkem, když uslyšel, že lékaři radili nemocnému Dobrovskému, aby se na čerstvém povětří pohyboval a lehkou prací tělesnou venku se zabýval. Dům i zahrada že se nyní teprve upravují, „náš znamenitý a učený Čech“ že nyní několik dní v Chuchli bývá, kde teplých lázní užívá. V srpnu že pojede do Teplic; až se odtud navrátí, bude mít dům a zahradu připraveny a bude zrovna sousedem našeho výborného vlastence Pelcla, bude zrovna naproti bydleti.

To všechno Věka zajímalo, poněvadž choval velikou úctu k Dobrovskému, kterého znal ze studentských let z ulice i z divadla, kdež ho několikrát viděl, obyčejně v Nosticovské loži a kdež ho pokaždé pobožně pozoroval. Ale to, co po této zprávě četl, ho vzrušilo.

Všude se v Praze ujišťuje, četl, že na žádost pánů Stavů budou školy též i gymnasia česky, že s tím přišel pan Nejedlý, Jan, a tomu že to sám p. Dobrovský povídal, a dvakráte, dostav dvakrát psaní z Vídně od p. Zlobického, který mu to psal, a pan Pařízek že jemu, Nejedlému, řekl s velkou horlivostí, že až teď do Vídně pojede strany normalních škol, že co nejvíce bude moci, jazyka českého při nejprvnější příležitosti se ujme, a přečetl mu i plán, proč by nejen měl býti náš jazyk zachován, ale i více rozšířen.“

Tak oznamoval Kramerius a na konec připsal: „Dejž pane Bože, aby to jednou bylo pravda!“

Věk v duchu s ním rovněž tak prosebně povzdechl. Jak byl tou novinou vzrušen, vykládal o probuzených nadějích hned doma i sousedům, zvláště starému Bílkovi. Také si hned na jejich syndika a vzpomněl a zvláště na Opočenského vrchního, ten že by pak nesměl bránit česky hrát, a jakou by měl žalosť, když by „normalšuly“ přestaly to německé semeno rozsívat!

Věk v poušti národního života opojoval se fatou morganou těšivé zprávy. Čekal, čekal, v psaních, v novinách, dočte-li se již něčeho jistého.

Přišel Heldův list. Byl krátký. O Thamových se jen zmínil, že jsou v Teplicích, „Se starou, to se ví!“ napsal do závorky, a Bettyna že je s divadlem na leto v Karlových Varech, a ten Amling také; na rendez-vous že je trochu daleko a také že by moc stálo. Pak se o Věkových dětech zmínil, o sobě psal, co má práce u milosrdných a že kromě toho začíná mít také slušnou praxi po městě. O českých však školách v celém listu ani slova.

Věk byl sklamán; hned se však konejšil, že Held je jenom medikus, o takové vlastenské záležitosti že se míň stará, ale P. Vrba, ten že — — I neotálel a napsal mu. Nadál se, že starý kněz také hned odpoví. Odpověděl však teprve počátkem podzimu, kdy se již určitě mluvilo, že to takhle neostane, že to monarchové Francouzům nestrpí, co ten národ vyvádí.

P. Vrba se omluvil, že ho psaní hned nestihlo, poněvadž se nedávno vrátil z cest, s prázdným pláštěm a s kapsou ne tuze plnou, ale potěšen, že se mu dařilo, že zase roznesl hodně českého čtení, buď chvála pánu Bohu, a že teď, když je tak pohodlný čas, půjde zas, prve nežli uhodí zas ta litice, ta krutá Bellona.

„Co psali o našem českém jazyku ve školách, nad tím, ať mnoho řečí k Nim nešířím, mnohovzácný vlastenče, nad tím srdce zaplesalo. Ihned jsem běžel do naší Expedicí, ale bohužel pan Kramerius nic více nevěděl, nežli že o tom mezi pány Stavy prý jednáno a co se dotkne pana Pařízka, ten povídal, že ve Vídni nyní mají mnoho starostí s pařížským direktoriem.

A tak pro ty protivné, Bohu nemilé Jakubíny pěkně hubu utřeme, jak se říká. Aby si pán Bůh už na ně vzpomněl! Aby viděli, jak se o nich všude smejšlí, nejen já,“ (to bylo podtrženo a Věk rozuměl,) „posílám jim tento obrázek pravého Jakubínství.“

V psaní byla uložena nevelká dřevorytina, rukou kolorovaná, zpodobující republikánského vojáka francouzského bez kalhot, v otrhaném fraku vojanském, v rozedřené obuvi; ten maje ústa do kořen otevřená chystal se spolknouti zeměkouli, již v rukou držel a pod níž bylo napsáno: „Il y passera. Es wird gehen.“

„Takový je ten Jakubínský národ,“ psal P. Vrba dále, „celý svět by chtěl, vždyť četli, jak nakládali se sv. Otcem, a ten Bonapart opravdu pána Boha pokouší, až do Afriky se pustit! Čtli přec, ale uvidějí, tam bude hrob jeho hříšné slávy.“

Ani tentokráte by P. Vrba nebyl s Věkem býval spokojen, kdyby ho v ten okamžik uviděl. Karikatuře se sic usmál, hned ji však uschoval do stolu. A těm „Jakubínům“, že jsou všeho vinni, že k vůli nim nechali ve Vídni tu změnu na českých školách usnout, tomu se také usmál a trpce, a pomyslil si, že ve Vídni zkrátka nechtějí a proto že jim je vojna i na to dobrá.

Toho dne byl velmi mrzut a když na večer přišel k nim starý Bílek, hned mu pověděl, a s peprnou jíchou.

„To nám to světýlko brzo sfoukli,“ řekl soused, „a, myslím, tak hned nám to z Vídně nepřijde.“

Věk neodpíral a také ničím se v duchu nechlácholil. Vzpomněl si hned na svého synka, chystal se s ním právě do školy, ten že tedy tomu

trápení také neujde, že nebude mít žádné úlevy, jako on jí neměl, když neuměl německy a musil se všemu německy učit, z paměti, jaká to byla trýzeň a jak se jim, Čechům, ještě smáli, a jak ten piarista jim pokaždé vjel do vlasů a třepal je, když to s němčinou dost nešlo a jak na ně křičel, svítě zlostně očima: „Du Raker — Šlovake!" — —

Za dva dni po té vedl svého Vašíčka do školy. Klučinu bystrých, tmavých očí na první tu cestu matka pečlivě vypravila, křížkem požehnala, i babičky obě; „stará" babička, Snížková, nad to ho pokropila svěcenou vodou. Všechny i s malou Lidkou vyprovázely malého hrdinu s bukovou tabulkou ze světnice krámem ven, přes podsíň až před stavení, a dívaly se za ním; matka a báby v pohnutí, Lidka zvědavě. Staré jmenovitě se divily, jak je hoch smělý, jak chutě jde, že ani nezaplakal, to že je co říct, když jiné děti brečí a musejí je zrovna do školy táhnout i metlou poháněti.

Věk měl z kloučka také radost. Povzbuzoval ho cestou, chválil, že je hodný, když jde tak rád do školy. Nakláněl se k němu, hovoře, při tom však přece viděl, v pravo v levo, dívá-li se kdo na ně. Tichá, radostná hrdost zářila mu z očí, z tváře.

Ale pak když došli ku škole, k nízkému roubenému stavení pod šindelovou střechou, cestou, kterou Věk kolik let denně chodíval s tabulkou, pak se slabikářem, prvním dílem, s archem papíru složeným, brky a s koštěným kalamářem, když jim na síni vstříc zašuměl bzučivý hluk z plné klasy, cítil Věk, že jej samého se zmahá neklid.

A nebyl klidnější, když vstoupil do třídy, jediné celé školy, plné starých, pořezaných, pokančených škamen (pamatoval si je), za nimiž vstalo náhle dětí jako máku, na jedné polovici hoši, na druhé děvčata, a vítali ho hlučným pozdravením: „Pochválen Pán Ježíš Kristus. Poníženě vítáme," když stanul u černého stolku, za nímž kmotříček, chori et „scholarum" rector, starý Havránek v copu a obnošeném kabátě ořezával žákům brky tak, jako před lety jemu činíval.

Mladšího Věka, Václava, opouštěla statečnost v té nízké, začoudlé místnosti s tabulí na stojanu, s tabulí na stěně, s velkou pecí a tmavými kamny. Spousta dětí, všecky ty oči na něj upřené, jej zmátly; v rozpacích přiložil ke rtům tabulku. Hned ho však svěže ovanulo, usmál se, jak ho starý „kmotříček", jenž k nim chodíval a často s ním zažertoval, za bradu vzal, jej pochválil, nový dvacetník, bílý a lesklý, ukázal, když mu řekl, že bude sedět vedle Bílkova Toníčka. To byl starého Bílka vnuk a mladého Věka nejlepší kamarád.

Věk se díval za synkem, jak ho kantor uvádí, a když pak odcházel, ještě od prahu se ohlédl, jak hošek sedí jako pěna, vyjevený, v napjetí, ve straších, ručky na lavici — — V ten okamžik mu ho bylo líto. Zlatý věk má ten tam; za tím prahem, za těmi dveřmi přišel do prvních starostí. —

Když se vrátil domů, čekalo už na něj psaní. Z Prahy, z obchodu, kam plátna posílal, mu psali, aby opatřil pláten víc nežli jindy co nejvíc může sehnat, a co nejdřív, jen hodně brzo. To v listu opakovali a nabízeli hned větší cenu, bude-li nutno, jen když budou mít plátna.

Ať je tedy shání, a též ať jich dá nadělat co ví stavů; že mají, oni v Praze, odevzdat velkou zásylku pláten k vojsku. —

„Vojna! To je vojna!" pomyslil si Věk. Mlčel však a jen o plátna se staral. Nastaly dni horečné práce. Lhůta byla krátká, objednávka veliká. Věk sháněl sám v místě i v nejbližším okolí, jezdil do blízkých hor, kupoval hotové kusy, i přízi, dával dělat, objednával u překupníků. V zadu ve skladišti kop denně přibývalo, stohy jich rostly až do stropu, až místnost skoro již nestačila.

To již podzim nastal. Věk na svých pochůzkách zkusil dost, zvláště kdykoliv se vydal do vesnic dále v horách. Cesty byly vůbec bídné, a v tu dobu častých dešťů místem neschůdné. Často nemohl ani vozem, proto jezdíval také koňmo, skoro pořád na větru, nebo toho podzimu nebylo dne, aby si větřice nezabouřila.

Často promoklý, unaven vracel se domů; zapomněl však na všechnu psotu, jak jen svůj práh překročil a vstoupil do světnice příjemně vytopené, uklizené, kdež žena i matka na něj starostně čekaly, kdež děti mu vždy vesele vstříc přiběhly.

Na knihy ve skříni na hoře na sedničce nebylo teď pomyšlení a klavír mlčel jako zakletý. Věk byl rád, když si mohl pohodlně usednout večer mezi svými a odpočinout si, pohrát si s dětmi, sáhnout Vašíkovi na zub stran školy. Jen po novinách chutě sahal, aby zvěděl co a jak Bonapart v Egyptě, co Mamalukové, Arabové, a jak je v Italii. — —

Jednou odpoledne, bylo koncem října, když přijel s kopců od Olešnice pod Vrchmezím, zastal před svým příbytkem vůz s párem hnědáků.

Znal je, že jsou ze Solnice, odkudž co den už čekal zásylku příze. A přivezli ji, byla již složena, tak zaslechl v krámě od mládence, a Patrčka, s nímž byl v obchodním spojení, že je ve světnici.

Seděl za stolem se starou Věkovou; mladá donášela právě kávu na stůl, hosti na uctěnou. Patrčka, dobrý čtyřicátník, vysoký muž pěkné hlavy, v zeleném kabátě vysokého límce a v botách s holínkami, hned hlásil, že čeká na Věka, k vůli sobě ne, že co se zboží dotýče, to že je v pořádku, ale tuhle k vůli — Ukázal k lavičce u pece, kdež si děti Věkovy hrály s vytáhlým chlapcem asi jedenáctiletým. Věk hned k němu.

„Ach, vítám tě, Michálku —"

Mladý Míchal se začervenal až po vlasy.

„Musel jsem ho vzít a musel," vykládal Patrčka, „ale to jste vy toho příčinou."

„Já?! Aha!" vzpomněl si Věk a zasmál se.

„Jak jste tuhle u nás byl," vykládal Patrčka s úsměvem, „a hoch seděl u kalendáře, a já řek', že je na čtení zrovna žhavý, pochválil jste ho —"

„Už vím, a řek' jsem, aby přišel sem k nám, že mám dost knih a že mu nějakou půjčím. Opravdu, Míchale," a Věk pohladil chlapce po hlavě, „byl bych zapomněl. Ale to jseš hodný, žes přijel —"

„Nedal, ne, a ne — škemral, až jsem ho vzal —" vykládal Patrčka otec. „A to jste ho měl vidět, když nám tu řekli, že nejste doma. Čekal by třeba do noci —"

„Tak pojď, Míchale, pojď —“ Věk potěšen tou dychtivostí, vedl chlapce na horu na sedničku. Mladý Patrčka zrovna stuhl, když stanul před skříní plnou knih a viděl ještě na dvou prknech na zdi stát knihu vedle knihy těsně, namačkaně. S knih smekly se jeho zraky po klavíru, a zrovna se v nich zajiskřilo, když se Věk s úsměvem ptal, tak chtěl-li by nějakou. Hoch hned chutě a hodně hlavou přikyvl. „Tak počkej.“ Věk šel k těm, které byly na prknech a vybíral.

„Tuhle si nech, ta je tvá, vidíš „Rybrcoul na Krkonošských horách“, a tuhle ta také.“ Byly to „Arabské pohádky“, vydané Krameriem. Věk hledal dál, až vytáhl třetí knihu, první díl Pelclovy „Nové kroniky.“

„Tu ti, Míchale, půjčím, a hodně v ní čti. Až k vám do Solnice přijdu, zeptám se tě a uvidím, jak jsi četl. Až sem pantáta zas pojede, přijeď s ním, já ti zas rád půjčím. Jen čti, čti, Míchale —“ a Věk ho zase pohladil.

Hoch byl jako v nebi; knihy chytl a tiskl v náručí, aby mu žádná nevypadla.

Jak jen dolů sešli, začal je hned přehlížet, a nic se již nebránil, jako prve, kdy Věk nebyl doma, jak Patrčka chlapci připomenul, že je čas, aby jeli. — —

U Věků mluvili skoro celý večer o Patrčkově chlapci, jmenovitě ženské, jak je rozumný, jaký čtenář a co Patrčka o něm vypravoval, jakou má paměť, to že je k neuvěření, že když si jen jednou něco přečte, že to hned z paměti odříká, i kdyby bylo plno cifer, a také že pořád něco kutí, mlýnky na vodě a takové. — —

Do týdne pak měli u Věků zase hosta, až z Prahy, kam se Věk už sám chystal. Čekal jen, co sežene ostatek zboží.

V tom přijel pražského velkoobchodníka syn, krevnatý, kulatý, bílých masitých rukou, na němž nouze nebylo znáti. Přijel proto, že otec nemohl už čekat, že mají máramný kvalt a potřebují zboží dřív nežli udali a ujednali. Věk musil opatřit hned povoz a hned také začali nakládat co bylo, a nakládali až do večera při světle.

Nenadálý ten příjezd Pražanův vyrušil Věka i jeho rodinu, zvláště když host večer vypravoval, že před čtyřmi dny odjela z Prahy Jeho král. Vyvýšenost arcikníže Karel s celým plnomocenstvím jakožto říšský maršálek k armádě do německé říše.

„A tak na kvap odejel, zrovna před svým svátkem,“ dokládal Pražan, „ani ten den nemohl v Praze počkat, ačkoliv se mu chystala sláva na oslavu jeho svátku; a také byla, kunštový oheň na Střeleckém ostrově a také osvícení, tuze krásné, a rachejtle, celé jméno arciknížete vyletělo v ohni do povětří, ale to on už neviděl, to už odjížděl do Němec.“

„A co že tak najednou?“ ptala se Věková.

„To je vojna!“ vyhrkl Věk a host přisvědčil, že ano, že musí být, když ti Francouzové — Mladý kupec hned chytal záští k nim. Bylo to znáti na hlase, jak mluvil zvučněji a rychleji, a jak začal také rozkládat rukou.

„Tolik si toho nadrobili. Jak by, kdo by to také vydržel. Všecko se už proti němu bouří. Neapolský král už sebral vojsko, náš císařský general Mack už tam dojel, už přišly štafety a že už táhne na Řím se

stodvacíti tisíci muži. To budou Francouzové pelášit! A z Piemontska také; nic jim to nebude platno, že krále vyhnali, v Piemontsku je už také všecko vzhůru, a Švejcaři, aspoň větší počet, jsou k rakouskému dvoru, a sultán už také vydal prohlášení války proti Francouzům —"

„To jsem četl —"

„Ale to asi ještě ne, herr von Věk, že se strhlo také v Nydrlandu zbouření proti Francouzům —"

„To ne!"

„A teď ta trojnásobná allianci, považejí, proti nim, Turek, Englicko, Rus —"

„To je jisté"?

„Je, jak pak by nebylo, a toť se ví, a náš dvůr už také přistoupil, to je také jisto. Považejí, to je Evropa, řekněme skoro celá Evropa, a jejich hrdina, Bonapart, v pasti, v pasti!" To vykřikl a zamnul si ruce. „Pěkně se chyt do toho Egypta, teď ať odtud leze. Ani lodičky nemá, a středozemní moře plno englických šífů. Ať se vrátí, ať se vrátí!" volal kupec posměšně, a hned zase dál horlivě:

„Jejich hrdina v pasti a tady dva na ně: tady arcikníže Karel a Suvarov. Suvarov!" opakoval kupec vyšším hlasem v obdivu i v nadšení. „Ti dva Francouze poženou! Ti jim dají! Suvarov! Jezus Marja, vědí jak Turky mazal, no a tady Varšava — a ten teď na ně pustí kozáky, und diese Tataren und Kalmuken, — ti jedí —" tu se k paním obrátil, „syrové maso a muchomůrky; jistě." Stará Věková žasla, mladá pohlédla na muže, co ten, patrně pochybujíc o zprávách svého hosta. Ten však obrácen k staré Věkové stupňoval své líčení, že Rusové hlavně diese Tataren und Kalmuken řežou také uši a nosy zajatým nepřátelům, a to že budou Francouzové koukat —

V koutku seděl školák Vašíček sotva dýchaje. Vyjevené oči upíral na Pražana, z jehož Rusů vanula taková hrůza. — —

Celou dlouhou, podzimní noc mrkalo rudé světlo v lucerně zavěšené za přední lišni formanského vozu, stojícího před Věkovým stavením. Byl vysoko plátny naložen pod pevnou rohoží a bělavou plachtou, a hlídač přecházel u něho celou noc.

Časně ráno, ještě za šera, zapřáhli do vozu dva páry koní a s Pánem Bohem vytrhli ku Praze. S vozem vydal se také mladý kupec v pěkném kožichu a Věk hosta na kus vyprovázel hustou mlhou, v níž povoz, koně a muži u vozu pohybovali se jako šeré stíny. Byl tuhý mráz a nepolevil ani když po ránu spadla mlha a na vybraném nebi vysvítilo slunce.

V tu chvíli seděl Věk zas už v sedničce u svého stolu a přepočítával stříbro i zlato, jež mu mladý kupec přivezl za zboží. Peníze leskly se v několika řadách. Věk, jak přepočítal, mnoho-li mu jich zbude čistých, maně vzpomněl na nebožtíka otce, co by tak říkal, kdyby tolik peněz viděl, tolik zlata a stříbra — — To by se pantáta spokojeně usmál a hlavou pokýval. A co si o něm myslíval, že z něho nebude pořádný kupec, co měl starostí, když ho poprvé posýlal nakoupit lnu — A on, Věk, sám, jaký míval odpor ke kupectví, když mu byla muzika nade všecho, když z domu utíkal.

Nitro se mu nezachvělo bolným zatrnutím jako ještě první čas, kdy začal samostatně kupčit, sám ještě, svobodný. Rozvážně si připomněl, co by teď byl a měl. Tolik bojování a nepokoje... A teď pokoj, spokojenost a za všecku práci a přičinění také požehnání... Jen aby všichni při zdraví zůstali... A ta vojna...

Kdyby se byl před léty stihl při takových myšlénkách, byl by se sám sobě usmál, že zachází do Abdéry — — Teď spokojeně si vydechnuv vstal, aby zavolal matku a ženu. Přišla jen matka, Marinka že šla do krámu. Stařena žasla, když tolik blýskavého zlata a stříbra uviděla. Bezděky sepjala ruce.

„Inu hochu — hochu — to je peněz — to by pantáta — jen aby ti to hlavu nepomátlo. Kdo stojí, hleď, aby nepadl, říkával dědeček. Ale na pána Boha nezapomínej —“

Usmál se tiše, nic neřekl. Uložil peníze do zásuvky, dukáty zvlášť. Ty do menší, tajné zásuvky, ukryté za velkou. V tom vešla žena, pořád svěží, jako panenka. Už ode dveří s úsměvem oznamovala: „Máme nejspíš zas hosta.“

„Koho!“

„Pojď se podívat.“

Vedla ho a vypravovala:

„Šla jsem do krámu pro trochu šafránu, a v tom zahlédnu na podsíni nějakého hoška s beranicí. Byl celý červený od mrazu a tolik se ohlížel do krámu, také u okna ostal, jako by na někoho čekal a nikdo v krámě nebyl. Kouknu, a že to je — pojď se podívat —“

Došli ku dveřím. Věk je otevřel, až nad nimi zvonek zprudka zaječel, a vyšel ven. Na hlas zvonce obrátil se jako na obrtlíku vytáhlý chlapec v beranici, v kamizole, v koženkách a vysokých botách, jak šel kousek s uzlíkem v ruce dolů po síni.

„U všech všudy, Míchale, co tu děláš!“ volal Věk.

Patrčkův ze Solnice ostal jako přimražený, rozpačitě se usmíval a hnul uzlíkem.

„Snad mně neneseš kroniku!“ optal se Věk žasna. Hoch přisvědčil. Věková, která za mužem na podsíň vstoupila, všimla si, že má ruce červené jako rak, a hned ho zvala dál. Šel, a Věk dále bádal, zdali už Míchal kroniku přečetl. Přikývl.

„A to chceš jiné čtení.“

„Prosím vás.“

„S kýms přijel?“ ptala se Věková, to již v krámě.

„Já přišel.“

„Sám? A vědí vaši o tom?“ ptala se kvapně, s úžasem.

Chlapec zakroutil hlavou a vyznal pak, že přiběhl sám (tři hodiny cesty), že když je čtvrtek a nemusel do školy a kroniku již přečetl, že se rozběhl —

To již byla žízeň čtenářská, prudká, nedočkavá. Věka nemrzela, nicméně chlapci domluvil, že jednal nerozvážně, že se měl doma ohlásit, že budou mít doma starost.

V teplé světnici, kdež Věková posilnila malého hosta jídlem, Patrčkův Michálek rozvával, když Věk zavedl řeč na knihy. Vytáhlý, hu-

bený hošek příjemné tváře, výrazných očí přečetl je všechny, a jako by řeč o nich ho vzpružila, vypravoval hbitě a plynně na Věkovy otázky, co četl, co si pamatoval, až se všichni podivili.

Věk mu přinesl Hájka, Harantovu cestu, aby se podíval na obrázky. Chlapce pak od těch knih sotva dostali k obědu. Věk mu zatím také uchystal několik knih domů, do Solnice, které zabalil, a když bylo po obědě, dal zapřáhnout koně, aby čeledín zavezl Michálka Patrčkova do Solnice, k rodičům. Chlapci, jejž Věková dobře do vozu opatřila, Věk slíbil, že mu přes čas zas nějaké čtení vybéře a pošle.

XIV.

O tvrdé zimě.

P. M. Vrba postupoval zvolna a opatrně holou alejí lip podél všeobecné nemocnice směrem k Lípové ulici. Byl v plášti, ve vysokých botách, huňatou čepici měl přes uši a kolem krku vysoko přes ústa teplý šátek, tak že mu bylo vidět jen část obličeje kolem očí a nosu. A ta byla všecka od mrazu červená, a husté obočí bělalo se jíním.

P. Vrba maje na rukou teplé rukavice ostře zasekával bodec své hole do náledí, chodníku se vyhýbal a zacházel raději do sněhu.

Pod holými stromy, jejichž haluze tížil umrzlý sníh, kráčel sám jediný. Celá ulice jako by vymřela. Ani plaché hejno vrabců nepřelétlo, nezafrčelo mrtvým vzduchem. Nikde ani hlasu. V ostrém mrazu stichlo a stuhlo vše, jenom sněhové páпěrky poletovaly prošedlým vzduchem.

P. Vrba šel navštívit Ignacia Ceypka, někdy kuchaře a „bandu“ či hudebního společníka starého obrstvachtmistra Materny z Květnice. Od jeho smrti, ba již dřív, co odešla mladá Maternová od starého strýce, Ceypka málo kdy viděl. Za to od konce minulého roku častěji.

Když na podzim, na sv. Cecilii, uhodil první tuhý mráz, kterýž pak v jednom vydržel bez oblevy, do Vánoc a přes ně, onemocněl Ceypek a tu ve své samotě a sklíčenosti dal poprosit velebného pána, aby k němu přišel; ten hned se vydal nemocného navštívit. Přišel jednou, dvakrát a přicházel zas i pak, když starý Ceypek dalekou cestu za nebožtíkem panem obrstvachtmistrem odložil a znovu se sebral.

P. Vrba přišel ponejprv z křesťanské povinnosti, pak chodil z outrpnosti a konečně, když pacient ozdravěl, také již k vůli sobě. Byl také tak sám a opuštěn; cítil to zvláště, když se vrátil posledně, na podzim, ze své zdařené výpravy, kdy se mu po těch potulkách zdál jeho pražský byt ještě tišším a osamělejším. Sic měl Expedici a mohl si tam pohovořit o „vlastenských důležitostech“, ale tak na pohovor, na všední pohovor neměl nikoho.

Proto nepřestal navštěvovat starého kuchaře a společníka nebožtíka Materny z Květnice. Sic Ignacius Ceypek nebroukal a nehuboval jako nebožtík farář Hejna, jak na to P. Vrba zvykl a jak to měl rád, také nedovedl starý voják, zvyklý na subordinaci na vojně i za nebožtíka svého pána, se škorpit, ano postavil se na uvítanou pokaždé, když starý kaplan

přišel, dle své již přirozenosti po vojansku, jak stával před nebožtíkem obrstvachtmistrem, ale jedno bylo: uměl hrát v karty.

A P. Vrba byl zvyklý denně hnout těmi starými, které měl ještě z fary, kdy u nebožtíka faráře Hejny kaplanoval, a v které s ním tady v Praze hrával. Starému Ceypkovi byly také medicinou v té jeho opuštěnosti. Při nich pokaždé okřál a také vojanský duch, tak dávno uspalý, se mu probouzel. Jako když nebožtíku obrstvachtmistrovi v kuchařství se postavil, tak i v kartách zmužile se bránil a potíral starého kaplana, kterého jinak měl v hluboké úctě.

A to se P. Vrbovi líbilo. Starý Ceypek byl nebezpečnější protivník nežli nebožtík farář, jenž pravicí objížděl svůj široký límec pod krkem i v týle, jako by ho škrtil, když měl v levé špatnou kartu. To Ceypek nedělal a také si nehladil prsa a límec u kabátu jako nebožtík pan farář, když padla karta dobrá.

Nic na Ceypkovi nevystudoval, a nemohl ho někdy ze šetrnosti nechat vyhrát jako nebožtíka pana faráře, ani pomyšlení. Sám musil tuho zápasit, aby se ubránil, neboť starý Ceypek při kartách měl divné finty a pořád si jen tiše pohvizdoval a prsty volné ruky pokmitoval, ať padala karta jakákoliv. Ano, on sám někdy schválně prohrál z úcty k svému hosti; alespoň se tak P. Vrbovi zdálo. Když se proto ozval, žádného pardonu nechtěje, bránil se Ceypek, co to pro pána krále velebného pána napadá, on že nic, a že uvidí, že se přesvědčí. A také ho hned v následující hře přesvědčil: porážel a zabíjel mu všecko tak neočekávaně a znamenité, že až P. Vrba zlostí rudl a hodně sebou vrtěl — —

Na takový zápas šel také toho dne; mrzlo krutě, bylo však snesitelněji nežli o vánocích a po nich, kdy pro třeskuté mrznutí nemohl vyjít, kdy omrzaly na ulici lidem uši, nos i celá tvář, kdy po zahradách i po cestách leželo plno zmrzlých vrabců a jiného ptactva, kdy na silnicích lidé hynuli mrazem a ve sněhu, a dobytek místem i v chlevích — —

P. Vrba skláněl hlavu a přimhuřoval oči, jak se bral proti mrazivému vanutí, jež zrovna jehlami šlehalo do tváře. Na okamžik stanul v příčné ulici, jež přetínala stromořadí. Rozhlédl se, přešel šourem příčnou ulicí na levo k rohu, kde stálo patrové stavení s mansardovou střechou, sněhem bílou, někdy obydlí obrstvachtmistra Materny z Květnice.

Všecko to stavení, ozdobené při zakulacených rozích plochými sloupy, bylo sněhem ošleháno. Nejvíc se ho bělalo na zašlých barokových římsách nad okny, jejichž zelené žalusie byly spuštěny.

Také na zdi, táhnoucí se od stavení dál směrem aleje k Lípové ulici, ležel sníh i na pískovcových začoudlých vázách i na soškách boubelatých putti po zdi střídavě s vázami postavených, a holé stromoví za zdí vznášelo nad nimi své zasněžené širé koruny jako bělostný baldachýn.

Ticho, teskno bylo v tom zapomenutém koutě u barokového domu jako opuštěného, u veliké zahrady, jejíž pustý park za zdí ztrácel se v prořídlé, tiché chumelce. — —

P. Vrba zahýbaje k stavení, pohlédl k jeho spuštěným, zeleným žalusiím, ale hned také k parku, kde z mrtvého ticha vyrazil chraptivý hlas vrány. Shlédl ji, jak se tam snášela, a za ní druhá, třetí —

U zavřených dveří zazvonil. Do mrazivého ticha zaječel hlas zvonce. P. Vrba chvilku čekal přešlapuje, pak oklepával o zeď boty plné tuhého sněhu; když chtěl opět po zvonci sáhnout, pootevřely se dveře a povyhlédlo děvče jakés, všecko u velký šátek zachuchláno. Hned však ustoupilo a dvéře rozevřelo, jak poznalo velebného pána.

„Pozdrav tě Pán Bůh. Co dělá pan Ceypek," ptal se P. Vrba, jak vešel do vybílené síně cihlami vydlážděné.

„Je doma."

„To si myslím." Přisvědčil s úsměvem. Dřevěné, staré schody vedoucí nahoru, jež měly massivní zábradlí se soškou nějaké skroucené Flory na podstavci u prvního schodu, minul. Kdys po nich s Vavákem vedl nahoru k starému obrstvachtmistrovi, poslednímu po meči staročeského rodu Maternů z Květnice, poslední po přeslici téže vladycké rodiny, poslední ratolístku a kvetoucí.

Po těch schodech se P. Vrba pokaždé mrzutě ohlédl. Připomínaly mu, jak se o pannu Terezku staral, aby z ní byla urozená slečna, jak se přičinil, aby ta ratolístka se ujala a sama nezašla. A sama pak — Utéci s komediantem! Ublížit tak svému erbu!

U Ceypkových dveří, k nimž síní přišel, utíral ještě jednou boty umrzlým sněhem olepené. V klenuté, nevelké světnici, jejímiž dvěma okny, nyní dobře zamčenými a ucpanými, bylo viděti do hraběcí zahrady, zrovna na kmeny starých stromů sněhem ošlehané, seděl starý Ceypek v teplé kamizole, v gamaších a v bačkorách u kamen na lavičce. Stydly mu a posledním jich teplem vyhříval hřbet. Vlasy, v týle černou mašlí podvázané, měl už bílé i přistřižené kníry. Byl sušší, a oči v hubené, zapadlé tváři jakoby vystoupily. Díval se na levo ven do zahrady, jak sníh poletuje, pak přímo na protější stěnu, na níž visely staré housle a fletna, na starý prádelník, na němž stály sloupkové hodiny. To byly ty, jimiž po obědě uspával nebožtíka pána, když zatáhl za šňůrku a spouštěl, třikrát, kousek po kousku. Nebožtík obrstvachtmistr mu je odkázal, jakož i měděné kuchyňské nádobí; ustanovil tak poslední vůlí, kterouž po jeho smrti našli v jeho psacím stolku.

V tom mrtvém, uspanlivém tichu zimního odpoledne (a bylo brzo po obědě) a jak upřeně se zadíval na sloupkové hodiny, jejichž mosazné figurky se mdle leskly, přikrádala se dřímota.

P. Vrba mu ji však splašil.

Ceypek ihned vstal, skoro se vymrštil, až se mu cvoček v uchu zableskl, a hned do posice (na bačkory zapomněl), dlouhé ruce k stehnům, a stoje tak, třeba že již ne jako struna, vítal, radostně překvapen:

„Poníženě vítám, velebný pane!"

P. Vrba začal o mrazu, že když dnes trochu polevil, ale proto že hodně fičí. A Ceypek zas, ba že, však že se nemůže dotopit, ne a ne, a že ucpal každou skulinu, že nemůže vystačit s dřívím, třeba že mu pan hrabě přidal na topení, to že teď padne dříví, a pro Boha živého že ještě všechno pomrzne.

„A také mrzne a hladu je mezi lidmi a ptactvem — Tady když jsem docházel, celé hejno vran; tady v městě, mezi domy! —"

„A to jich přes tu chvíli máme celý mrak —“ Ukázal k oknům, na zahradu. „Hladoví to —“

„Zajíci a koroptve jdou až ku stavením a do stavení, na dvory, a všecko je to prý hubené jako louč, sotva to nohami plete.“

„To věřím, nebylo by divu, kdyby i vlci —“

„Taky že tu jsou, tady za Náchodem, ke Kladsku na horách, tam se ukázali —“

„I pro pána! — Ale já přiložím, velebný pane —“

„A pro mne ne, je tu hezky — a oni si zůstanou u kamen. Přitáhneme si pěkně stůl — Tak oni pořád dřívím? A uhlím ne?“ pokoušel a usmíval se, jak Ceypek na něj oči vyvalil a žasl:

„Uhlím? Jakým uhlím? Kovářským?“

„A ne, kamenným uhlím. To jim je novota. To je o tom řečí —“

„A jak že kamenné uhlí — je to kámen, a že hoří —“

„Je to kámen, černý, ze země vykopaný —“

„A kde prosím jich; myslejí to opravdu?“

„Opravdu. Tady u Žebráka a u Hořovic to dobývají —“

„A hoří to? A je tím možná topit —“

„No, takoví nedočkaví novotáři už začali; také některé vrchnosti — Ale já bych s tím netopil! Smrad je z toho a páry nezdravé z toho jdou, a jak to černí! Člověk je hned jako kominík, a kamna musejí přestavovat — Ah nic po tom, není nad dříví — Ale kdyby nebylo tak drahé! A ještě ho není. Já to vidím z okna. Jindy na Dobytčím plno fůr, teď sem tam nějaká fůrka a dost, a ještě nevědí co za to. Dnes už chtěli, považejí, za sáh měkkého 10 zl., to je neslýcháno, a za tvrdé 16 zl.! A ještě jaká chatrná míra, je toho na saních jako šafránu.“

Za řeči už chopil se stolu; když ho však chtěl přitáhnout ke kamnům, Ceypek nedopustil a učinil tak sám.

Zůstal za stolem na lavičce u kamen, P. Vrba usedl naproti na židli, a hned sahal do šosu pro karty; ale kniha, která ležela v levo od něho v rohu, mu přece nedala. Byla nevelká, prostě vázaná, z tuhého papíru. Jak ji zvědavě otevřel a uviděl řádky klikatého písma švabachového na linkách olovem tažených, neodolal, nachýlil se, nahlédl.

„Naštiků modrau Sardelovau Sos. Vezmese kus másla, Sardele drobek Mauky, citronoviho Softu, nalegese vyna a trošku včemse Ripavařy.“

„A oni mlsnoto!“ zahrozil P. Vrba vesele.

Ignac Ceypek vázl v rozpacích. Usmíval se, a že na své úkropy a kaše knihu nepotřebuje, ale že ji měl, když ještě panu obrstvachtmistrovi strojil, to se ví, že teď podle ní nevaří, kde pak a co — usmál se zatrpkle — to že si jen tak někdy čte, jakoby vařil.

„To já vím, vědí, ale tady to, že tu knížku, kterou jsem jim onehdy půjčil, jistě nečetli.“

„Čtu, ó čtu, velebný pane, ale ještě s ní nejsem hotov. Když také zrak už — a — —“

„Ó oni ferino, na štiky — a tady —“ Maně zas obrátil listy a s úsměvem nahlížeje říkal: „Kanirované Karbonatle — a na Geonezr Smaženy Passtičky — na to mají zrak,“ žertoval. „No tak si sladějí

život a polikají sliny. Ale teď, vědí," zavřel knihu a odstrčil, „když jsme se tak dlouho postili —"

Vytáhl ze šosu staré, dost usmolené karty, položil je na stůl, ale nehnul jimi. Seděl nad nimi okamžik jako zapomenutý, až se ozval:

„Bože, co ten chudý lid zkusí, takové mrazy!"

„A tak dlouho už to trvá!"

„Věřejí-li pak, že lidé už sekají nábytek, když není čím topit. Já vím, tam vedle nás, ostává chudý krejčí. Měli jen dvě postele a jednu už rozsekali —"

P. Vrba začal míchat.

„A vojsko co zkusí!" vzpomínal soucitně Ceypek. „Teď na marše! A musejí prý mašírovat."

„Mašírují. Ženou je zas na ty Jakubíny. Ale tentokrát!" Hlas mu zjadrněl a v očích zahrálo, „no, Rusové — To slyšeli, že už táhli Moravou dolů do Italie —"

„Tady, zahradník něco povídal, já nikam nepřijdu, a že prý měli ležení před Brnem, ve sněhu —"

„Ve sněhu a v těch mrazích ve dne, v noci, a ještě si prosekali rybník a koupali se. Pravda, ne všichni, ale koupali se. Kozáci, vědí, jejich jízdní vojsko. To prý naši na to koukali. A císař pán tam z Vídně přijel, s císařovnou, uvítat je, a Rusové se mu ukázali ve zbrani, měli před nimi cvičení jako v ohni. A to se zeměpánu tak líbilo, že dal každému vojáku, jako sprostému, po zlatém, kaprálům po dvou, a oficíři, no to se ví, dostali presenty." Ceypek přikývl hlavou, usmál se, a bral karty, jež P. Vrba rozdával.

I dali se do hry. Hráli a hráli, až P. Vrba sebou zase zavrtěl, jak mu proskočila hlavou myšlénka hru rušící. Neodolal však. Ozval se pojednou do pleskání karet a tichého pohvizdování Ceypkova:

„A o jejich komendantu slyšeli?"

Ceypek upřel na něj vyjevené šedé oči.

„O jakém, velebný pane."

„O Ruském —"

„To ne, neslyšel." Znělo to dost netečně, bez zvědavosti, neboť Ceypek se v boji nerad vyrušoval.

„A jak by ne! Vždyť byl s nimi v sedmileté vojně!"

Protivník náhle oživl.

„Je-li možná, velebný pane!"

„A toť se ví, to už bojoval —"

„Jak nám Rusové pomahali?"

„To je starý, slovenský hrdina. Suvarov! Znají ho? Tenkrát byl majorem, četl jsem o něm."

„A toho neznám."

„Teď už je maršálem a nejvyšším celé ruské armády — Ten už Turkům něco nasolil! Skrze hrdinství."

„Trumf! Trumf!" vrazil Ceypek do proudu.

„No, a teď nasolili mně." P. Vrba se té ráně jen usmál; to že se tak rozehřál Rusy a Suvarovem. „Ale vědí, já se jim také odsloužím jako Suvarov. Ten byl také zabitý — Štich je můj — hele zabitý, jak

vedl vojsko na Turky — Sešikoval to — Dávají! Tak — já nesu — Sešikuje to a teď vorwärts, marš — a v tom bác — dostal ránu, omdlel — ale najednou se vzpamatuje — Inu, inu, to je karta — tedy copak chci říct — pravda, prokoukne — vidí, že vojsko coufá — Ale šlaka — to zas mně? — A tu křičí, ještě jak na zemi seděl: Mé děti, já jsem na živu, stůjte, počkejte, my musíme ty Turecké psy pobít. Vyskočí a —" P. Vrba sesílil hlas a přízvukem, jenž měl být ruským, volal: „Stupajte, na pravy!" Starý kaplan také povstal, kartu v ruce nad hlavou, pak jí pleskl o stůl, a zkřikl u válečné náladě: „Stupajte!" Hned se však nahnul nad stůl, jak dopadla Ceypkova vítězná; a druhá po ní zas... Poslední rány padly, Ceypek špulil rty, a ticho tichounko pohvízdl, zakmital prsty volné pravice až se zasmál (nemohl se ubrániti), když P. Vrba vykřikl:

„Oni Turku jeden!"

Kaplan zčervenal, ale dal se hned do smíchu.

„Tak ještě jednou a půjdu, mám ještě cestu."

Zápas ten po dvojí porážce vybojoval P. Vrba vítězně. Dvakrát se při tom podíval přes karty, překvapen, nedůvěřivě, co ten Ceypek dělá, že snad zase naschvál, to že by se mu poděkoval. Ale Ceypek kmital prsty a tichý hvizd zněl mu se rtů, jak se díval do svých karet jako by v hlubokém přemítání o poslední, zoufalé obraně. Nic však nevymyslil, když nechtěl. Podlehl, na oko statečně se bráně; když bylo rozhodnuto, řekl s úsměvem: „Toť jsou jako ten Rus, velebný pane!"

Karty zmizely v šose černého kaplanova kabátu. Nežli se však P. Vrba úplně přistrojil, pověděl ještě nějakou novinu, vojenskou, válečnou, a také co on o té vojně míní a troufá. Rád to tu vykládal, poněvadž byl Ceypek jinačí posluchač, nežli stará Hanělka; rozuměl tomu. Vysloužilý voják!

A to starému kaplanu také lahodilo, že býval takového náhledu zrovna jako on, a že také soudil, že s Bonapartem je amen, ten že je v Egyptě pochován, bodejť, a teď že Jakubíni — no! — A Suvarov, ten šedivý, slovenský hrdina, ten že je zničí na padrť — To „slovenský šedivý hrdina" Vrba četl a tuze se mu to zalíbilo. Ale Ceypek zrovna tomu nerozuměl a divil se v duchu, proč „slovenský", když je ten chlapík generál Rus.

Ale ani nehlesl; přisvědčoval a stál zase „habt acht", třeba ne jako struna, a v bačkorách, když se měl host k odchodu. Ostal tak, až mu P. Vrba podal ruku. Tu mu teprve upřímně děkoval, že si na něj vzpomněl, na něj opuštěného člověka, a prosil, kdyby zas velebný pán přišel, když by mráz nebyl přílišný.

„Ostane-li takhle, přijdu. A přinesu zas knížku," dodal štiplavě, s úsměvem. „No, ale už musím, mám ještě cestu."

Ale kam, neřekl. Odešel.

Ceypek osaměv odtáhl stůl na místo, usedl zase na lavičku u kamen a seděl okamžik v tom hlubokém tichu, až pojednou vstal, zatáhl dlouhou svou pravicí po šňůře sloupkových hodin na prádelníku a zas usedl. Hrací jejich stroj spustil.

Kovové zvuky, slabé ale lahodné jako nepronikavá, příjemná vůně, sladce vyznívající linuly se hlubokým tichem jako zakletého pokoje, do něhož

padal svit sněhu hustěji se chumelícího, tlumený kmeny starých stromů před okny v hraběcí zahradě —

Kdys tak uspával svého obrstvachtmistra a sám při tom usínal. Teď stará vojenská píseň o princi Eugenu Savojském začínala loudit sen na víčka jen jeho a hned. Kdys ozýval se v takovou chvíli o patro výš chrapot z pokoje obrstvachtmistrova, pak i z toho, kde seděl Ceypek u hodin, shrben, s hlavou nachýlenou, klímaje. To bývalo duo obou starých vojáků. Teď měl Ceypek solo. — —

P. Vrba vyšed ze zahradního domu, dal se Lípovou ulicí, také pustou a tichou, z té do Ječné, kterou měl namířeno do Štěpánské. Zmrzlý sníh vrzal pod nohama, a jak se od Petřína sem opíraly šikmé paprsky odpoledního slunce, růžově se rozjiskřoval. Přituhovalo.

Všude, kudy starý kaplan šel, byla okna, ucpaná pilinami a mechem, jako cejn, jeden ledový květ; a vrata všude, dveře zamčeny. Všude se bránili krutému mrazu, který ostře pronikal každou skulinou.

Ani Ječná ulice, zasněžená, místem se závějemi sněhu, nebyla živější. Od shora dolů jako vymřelá; ani pes nikde se nekmitl. Jen jedny saně přelítly níže s někým v beranici a v ohromném kožichu. Kůň od mrazu plný jíní, po srsti, v uších, uháněl tryskem v oblacích páry, jež vydechoval, a zvonce jeho v ten okamžik se stlumily v hlasu jako by se mrazem zajíkaly.

Dvě chudé ženy zabalené v obnošených šátkách mihly se kolem P. Vrby a pospíchaly skoro poklusem k sv. Štěpánu. Mráz P. Vrbu také nutil do rychlejší chůze. Cítil zase jeho jehly ve tváři, jak jedovatě profukoval pod plášť až do rukávů, jak tuhla dobrá obuv a jak nohy začínaly zábsti. Vzpomněl si, že by z toho se mohli probudit brabenci, že by měl jít raději domů.

Nešel však, nýbrž k sv. Štěpánu. Namlouval si, však že se dlouho nezdrží a těm tam že je hůř. Od kostela v pravo opodál zvonice stál patrový dům, ne tuze vzhledný. Dveře byly přivřeny, ale ne zamčeny. Jak vešel, shledl na šeré síni kolik mužů, mezi nimi obě ženské, které ho předběhly. Všichni se tlačili u dveří do světnice, všichni chudě odění, muži v chatrných pláštích, dva i bez nich, jen v starých kabátech po krk zapjatých, všichni bez teplých čepic, jen v třírohých, sešlých kloboucích, v obuvi hadrami otočené, všichni schoulení, hladem zmoření, zimou se třesoucí, skřehlí, ssinalí, ubozí. (Pokračování.)

Čarupiná kniha bratra Jeronýma.

A. D. 1200.

Napsal T. B. Aldrich. Přeložil Ant. Klášterský.

Pro lehký hřích, jímž zhřešil v mládí kdys,
pln zármutku byl bratr Jeroným.
„Až umru,“ vzdychal v těžkém bolu svém,
„že duše moje půjde, dobře vím,
se děsem chvějíc, temnotami sfer
tam dolů v oheň věčný, žár a dým.
A nebudu smět z toho místa běd
ni k Ježíšově tváři zvednout hled,
ni k Marii, jež se vší slávou svou
tam Kristu Pánu sedí u nohou.
Ach, prosinec je příliš krátký již,
bych doufat směl, že smyju ještě teď
máj svého žití hříšný v nepaměť!“
A Jeroným byl jeden žal a tíž
kdys v dubna čas, když ležel, bledou pleť,
na rohožce v své celi z večera.
On sotva zaslech zvonek kláštera,
jenž na modlitby všecky bratry zval,
však zved' se, nebo pilně o to dbal,
by chudáků vždy na noc tišil hlad,
jenž tísnili se u klášterních vrat.

To nejsladší mu byla povinnost,
však tuto noc mu těžko bylo jít.
„Zda pro duši to nesmrtelnou je
jen sytit, šatit lenivý ten lid?
Je hoden mne ten čin, když není v něm
ni smělost ani čistota ni výš,
když nemůže, až v mrtvých zajdu říš,
věčného dobra býti pramenem?“
A náhle vzpomněl velkých svazků knih
se zlatou sponou — chlouby kláštera —
jak zůstaly, co králů, vládců v tmách
se ztratila i moc i nádhera;
jak stály tady věky od věků,
svázány do svých tuhých žlutých desk,
jež ani pohan nezmoh' ve vzteku
ni vandalského ohně žár a blesk;
ač jako kroupy padal mečů třesk,
ač křesťanů se městy lila krev,

tu zůstaly přec, nesmrtelných zjev.
A zdálo se mu: knihy nestojí,
však mučenníci, svatí, rekové,
též bytosti, o kterých nesou zvěst,
tam na polici svojí dubové.

V jich šeré jizby v dál se táhnoucí
on odměřeným krokem kráčel tich
a mezi chůzí řídil lampy zář;
a tam pak sklonil, stajen v stínů šlář,
se nad foliant těžký jedné z knih,
kde k textu mnohá serafinská tvář
se pojila: tu byli andělé,
kruh z amethystů nad hlavou jim plál
a mučenníci spjatí bez žele
k planoucím kolům; tu a onde zas
sám smělý, světlý Evangelist stál
neb Marie, jak slunce zlatý vlas;
a tu a tam jak brillant zářící
se trópů pták nad slova k letu zdvih,
a okrajem tak mnohý révy prut
se vinul, růže, tmavé, i jak sníh,
a tulipány, šípky, zvonek rud'
tu kvetoucí. On v duši víry pln,
vše to jak živé zřel, a vítr měkkých vln,
jak gothickým sem oknem dovnitř vběh,
zanášel v knihu lilji vonný dech.

„Santa Maria!“ zvolal Jeroným,
„ať kdokoli zde maloval ten list,
nechť pohroužené srdce v hříchu měl,
on věčné spásy hoden byl, a jist
jsem, že ji dosáh. Pane na nebi!
tak Slovu tvému dodat veleby!
Kdo ze všech mnichů v celém klášteře
tak opisuje krásně, kdo se zná
tak v inicial zdobě jako já?
Ach, do díla chci takého se dát
a spasit se, když čas je ještě dnes,
na bílý hladký vnesu pergamen
Apokalypsy prorokovy děs.
A jak tak budu psáti den co den,
snad i sled viny zmizí, zahlazen.

Tak dal se v knihu bratr Jeroným.
A od úsvitu po čas klekání
teď nad dlouhými listy skloněn byl
jak k písni básník když se uklání.

On sotva přál si oddech k modlitbám
až do noci; ni tu však neměl klid,
však horečně se zmítal na loži
a netrpěliv čekal denní svit —
neb tvořil tak jak ten, jenž cítí vždy,
že dříve snad než dalných stihne met,
než krása hruď svou plně odhalí,
jej sežne tmavá smrt, jak v slunci květ.
Jen chvílemi šum potoka, jenž vběh
na mlýnské kolo, padl jemu v sluch,
a mřížemi jen tiché celi své
on včel, jež med šly sbírat, viděl ruch
a poznal, že je léto, ovcí řad
že na vonné teď pastvě v spánek pad',
a cítil, že mu jaksi blíž je Bůh.
Na zelený svůj stolec na jilmu
i časem čermák, opat lesů těch,
si vystoupil, a bratr Jeronym
jej slyšel, chápal, úsměv na svých rtech.

Co léto šlo, kraj v náruč skrývajíc,
byl k práci jemu radostný to čas,
když anděly zřel růst i dlouhý vlas
jich pod svou umnou rukou víc a víc,
i vignetty i závěrných črt vděk.
A žebráků si vzpomněl zřídka jen,
a vzpomněl-li, tu vždycky sobě řek:
Já duše lidí sytím, duším kvas
tu strojím, ne jich tělům! Než i pak
jich zhublé bídné zjevy zas a zas
se mezi něj a knihu stavěly,
a cítil v srdci divný hnět a tlak.

Tu vedra žár na celý padl kraj:
v svých klasech zkažen ležel zrní dar,
a se zelených výšin valil níž
se smrtonosný zástup sirných par;
kýs tmavý, jedu plný mrak a dým
teď jako příkrov visel nade vším.
Pak přišla nemoc — ono hrůzné zlo,
jež, zelených skvrn plno, zve se mor.
Ten zhasil mnohý milovaný zrak
a nevěst ňadra změnil na úmor,
na polštář zhouby. Ó té bídy zlé,
a křiku, smutku stále na novo!
Za krátkou noc víc mrtvých údol měl
než chová na dně peklo Dantovo.
Před ženou prchal muž, a matky, ach,

své kojence nechaly samé mřít
a s drzým čelem, oči horečné,
se zpívajíce vlekly prostřed tříd.
A divý dav, jenž Boha nebál se —
z nich každý kletou zimnicí se třás' —
Cragwoodský zámek stekl na kopci,
vzal vína sudy v plen a klesl v ráz.
A stále onen strašný páry dým
jak příkrov tmavý visel nade vším.
Den hlásil chorý svit, jenž prošlehl
skrz dusný opar do niv, do ulic,
a v noci měsíc k zemi v bolu svém
sám otáčel skvrn plnou svoji líc.

Tu z kláštera šel průvod, pár a pár,
a opat sám šel v čele, zpívaje,
vytáhli mniši chorým pomáhat
a lačné hroby plnit, do kraje.
Sám Jeroným jen zůstal, nevyšel,
leč dále v kout svůj plný prachu skryt.
„Ať co chce přijde, sledních deset stran
své knihy — pravil — musím — vyplnit!"
Pak lenošku si přitáh ke stolu
a pomatený jaksi, v tváři bled,
by vytvořil své dílo mistrovské,
svatého Jana — za stůl sobě sed.
On lásku vkládal do té hlavy črt,
pak v barvě proved ji, leč náhle vstříc,
ó Bože, z kresby šklebila se smrt,
ne velikého apoštola líc.

On táhle vzkřiknuv, uděšen se zved'.
„To satan sám mi činí!" zvolal v ráz,
„že zavřel jsem a zamkl srdce své,
když tvůj mne, Pane, volal silný hlas!
Ó, Pane, ty znáš lidské myšlénky,
ty víš, že chtěl jsem z lásky ku Kristu,
by očím hříšných víc se líbilo
tvé slovo svaté knihy na listu.
Leč skládám dílo neskončené teď,
vše nechávám, bych do tvých vstoupil stop
jak ten, jenž nechal v Galileji síť
svou větrům, vlnám za dávných těch dob."

Tak řek a zavřel skvostnou knihu svou
již bez slova a zvolna, pobožně;
a stáhnuv kápi sobě přes hlavu,
odcházel v kraj, kde smrt své měla žně.

A v nebi bylo nad tím ztraceným
a starým bratrem více radosti
než spravedlivých oněch nad kopou,
jenž neměli boj nikdy s žádostí.
Co v smutném městě potom vykonal,
co srdcí bolných utišeno jím,
co smutných cest měl, vše to jako dluh
si do své knihy dobře zapsal Bůh
a číst to dá na soudě posledním.
A přešly týdny; v jeden tichý den
jak Bůh by se byl zjevil v oblacích
a do oparu tmavého sám dých',
a hle, mor odtáh, mor byl zahlazen.
Od vsí a měst, kde zvonic byla výš,
hlas stříbrný zněl, plný jásotu.
Ó Bože, myslit jon: mor není již!
Na třídách lid se líbal, kde se střet,
a hudba zněla v tance vír a let
mu celou noc za ohňů praskotu.

A bratr Jeroným, ten bídný tvor —
on poslední byl, na nějž mor byl pad' —
se zved a městem veselým se bral,
a lesným krajem, kde vál zimy chlad,
se vrátil v klášter. Jaký smutek táh
tu po všech opuštěných komnatách!
Jak tichý byl teď každý korridor.
Vždyť z těch, jichž tolik bylo na počet,
když před měsícem táhli, kde vlád mor,
se sotva dvacet navrátilo zpět.

Za zrnkem zrnko tiskna růžence,
však jako bezduch, prostý myšlének,
ba dokonce jak zjev kýs hřbitovní
se přes hnijící schody bratr vlek
v svou dusnou celi, aby jedenkrát
zřel ještě knihu svou, již měl tak rád.
Tu na stojanu klidně ležela,
však otevřena — zavřel ji přec dřív!
Teď chopil ji a vzkřik' — ó jaký div! —
to sama umná ruka anděla
ji dokončila, co byl u svých stád.
Jak sám ji mít chtěl, byla docela,
zde na konci hle, „Finis“; takto psát,
tak zlatit žádný z lidí nesved' by
ni Bilfrid, zbožný poustevník, ač znám
je svými divy, ni Ethelwold sám,
ač drobnomalbou svojí jímá tě,

ni biskup Durhamský, jenž bohatě
(Má Anglie ty skvosty veliké!)
evangelisty stvořil ve zlatě.
A Jeroným bez slov a hnutí tkvěl
na „Finis“ tom, a duše létla tam,
kde není hřích ni hlad ni poškleb zlý,
co právě zvony chrámu hlásily,
že vstalo plesné jitro vánoční.

Ve válkách divých, které přišly pak,
kraj hubily, říš mnohou vzaly v plen,
i Jeronýma kniha plná krás
se ztratila, div ruky, ducha sen;
však nechť si listy rozškub', rozvál čas,
přec darmo napsán nebyl svazek ten.

— — —

Umělecká theorie na prahu XIX. století.

Napsal F. X. Jiřík.

ychlý rozvoj moderních uměleckých theorií sám vybízí k tomu objasniti si pochod, jakým dospěli jsme ku dnešnímu stadiu výtvarného umění, jak vyvinula se hesla a moderní programmy, totiž abstrakce souhrnných známek uměleckých duchů dnešních a tím zodpověditi si otázku, jež týká se pokroku a samostatnosti umění našeho století, o němž se tvrdí, že nemá svého slohu a odlišného uměleckého rázu, že nedošlo k takovým uměleckým formám výrazovým, které by celý duchový život náš zahrnovaly v jednu jednotnou formuli a stejně harmonicky vyjadřovaly způsob našeho uměleckého cítění v profilech architektury jako ve vedení štětce nebo dláta a v umělecky účelném sestrojení drobných předmětů umělecko-průmyslové výroby. To, tuším, lze připustiti, že slohové způsoby těchto umění souvisí a rovnoběžně se vyvíjejí, podléhajíce vzájemným vlivům.

Stopujeme-li moderní architekturu, setkáváme se se slohy nejrůznějších dob, najdeme stavby římského způsobu, románské a gotické kostely, renaissanční a barokní paláce i rokokovou výzdobu bytů a pokud architektura určuje sloh všeho monumentálního umění, sleduje její formy také sochař a malíř i umělecký řemeslník, dekoratér, stolař, kovář, hrnčíř, sklář a p. Z této slohové mosaiky, jak dnes se jeví, dalo by se souditi na chudobu vlastních výtvarných myšlének, nových a původních. Principielně spočívá však věc mnohem hlouběji a vrcholí v otázce po umělecké

originalitě. Co jest originální ve výtvarném umění? Rozumíme-li originálností snad jen nové, nebývalé tvary, jež vyskytly se zcela samostatně a nezávisle na — umělecké tradici? Anebo nerozumíme-li originálností spíše nové složení celků, nové kombinace daných motivů, sestrojené za příčinou nové účelnosti, jíž kladou nové problémy a požadavky zjemnělého, pokročilého života? A je-li tomu tak, pak zajisté máme původní architekturu i původní dekoraci, máme moderní divadla a smělé, železné paláce, které v půdorysu ani v konstrukci nemají starých vzorů.

V rozřešení nových úloh, které moderní život architektuře položil, jest její umělecká originálnost a neklade snad život nové úlohy také ostatním uměním? Nové úlohy pak, ať plynou již ze života praktického nebo duchového, z požadavků prosté účelnosti každodenní, nebo vyšší účelnosti duchové, ze změněných názorů životních, společenských a světových, přivádějí také nové nazírání na přírodu, jež v zápětí má opět nové formy výrazové, změnu vkusu i uměleckých požadavků a tím také změnu umělecké tvorby. Theorie prostředí, ovšem ne pouze fysického, nýbrž najmě duševního a kulturně sociálního, podává skutečně výklad umění po této nejvšeobecnější stránce, jejíž podkladem jsou myšlénkové proudy časové, snahy vědecké, zápasy a boje politické, vše, co formuje a utváří životní názor člověka a určuje jeho hromadné ideály. Revoluční obrat v politickém smýšlení Francie ku konci předešlého století měl rozhodný vliv na změnu ideálu uměleckého; starý republikánský Řím považován za vzor svobodného státu, jenž měl býti obnoven politicky, sociálně i umělecky. Co pocházelo z tohoto starého Říma, vítáno bylo jako jedině pravé, silné a zdravé, a tak pod vlivem politických idejí uzrála půda pro klassicism francouzský po době revoluce.

Hledati jedině tuto příčinnou zapjatost uměleckého vývoje, vysvětliti dílo s vědeckou positivností z prostředí, v němž autor žije, nelze však považovati za celou záležitost kritiky, jejíž úlohou není jen sprostředkovati porozumění uměleckého díla, jeho příčin, vzniku a rozvoje, nýbrž jejíž úlohou jest spíše onen případ, jenž by jinak samozřejmým se měl zdáti, kdy bez ohledu na prostředí, dobu, vědu a politiku, v zapomnění na všechny theorie a výklady, dáme se unášeti proudem díla a na vlnách jeho plujeme k novým a neznámým břehům a zemím, vedeni úchvatnou suggescí a hypnotisováni uměleckou silou genia. Prostředí fysické, stejně jako elementy statiky nebo dynamiky sociální nevedou dále než k faktu, ale kritice nemůže jíti jen o pouhý positivní důkaz nutnosti nějakého zjevu uměleckého, právě z důvodů umění, jež nepodléhá mechanické příčinnosti; methoda positivismu nepodává tedy pro úlohu, kterou jsme si položili, měřítka k poznání relativního významu jednotlivých děl i celých period uměleckých, proč určitou fási vývoje zveme pokrokem, jinou úpadkem nebo stagnací, kdežto methoda absolutní esthetiky přehlíží zase genesi a vývoj. A kde spočívá ono měřítko pokroku nebo úpadku, ne-li v nazírajících subjektech, kteří se svého stanoviska určují relativní vztahy díla a periody k vlastnímu svému přesvědčení, jež tvoří se na základě stavu současného umění? Jest to subjektivní element v kritice, ale element kulturně-historického významu, jenž pozdějším generacím udává způsob našeho cítění a chutnání uměleckého a zároveň vývojovou differenci k pe-

riodám předchozím. Subjektivně difference tyto znamenají pak umělecký pokrok, byť i pozdější generace prohlásila je třeba za úpadek; každý nový směr vzniká nutně jen z toho romantického přesvědčení, že odpírá starému a chce nové, lepší, pokrokové a proto každé generaci, která činí si přehledný obraz posavádního uměleckého vývoje, nemůže býti cílem nic jiného, než najíti relativní difference k periodám ostatním, poznati motivy přejaté z minulých fásí uměleckých a konstatovati co zbývá původního, vlastního, nebývalého a toto původní, vlastní, co vyplynulo přímo z našeho názoru a života duchového, jest náš subjektivní nebo relativní pokrok, a nezáleží na tom, zda generace budoucí shledá v domnělém pokroku třeba úpadek vkusu, neboť toto nové potrvá jako charakteristická známka našeho vlastního stadia vývojného, to, co zoveme vlastním stilem neb originalitou.

Tím způsobem stýká se pochod historický a kritický; historik stejně hledá difference period, byť i bez subjektivního měřítka pokroku, ptá se stejně, co nového přineslo určité století, kde jest nějaký nový, posud neslyšený tón, jejž doba sama pro sebe si stvořila, ptá se po obohacení forem a výrazových prostředků uměleckých a jejich souvislosti s rozvojem kulturním. Nenajde-li nových prvků nebo samostatných kombinací, přehlíží dobu takovou jako bezvýznamnou pro rozvoj umění. Ale totéž třeba činiti také u jednotlivých individualit, u samých umělců, neboť jen takový umělec má význam vývojný, který sám ze svého něco nového přidal, co nepřejal od předchůdců, nýbrž co přímo vyplynulo z jeho vlastní duše a co uměleckému rozvoji dodalo nového směru. Takovýchto zjevů uměleckých jest ovšem velice málo a historie umění mohla by proto býti odbyta docela stručně. Ale jedná-li historie tato pouze o reformátorech, kteří způsobili naprosto novou epochu uměleckou, a nejedná-li také s uznáním o těch umělcích, kteří v dobách uměleckého úpadku vrátili se ke starým dobrým vzorům, jež nápodobili? Co v přehledu celých světových dějin nazveme opakováním a nápodobením, bylo zhusta v určité uzavřené době východiskem pokroku a zdokonalení. A na to v mezích našeho století zvláště jest položiti důraz, poněvadž bylo třeba vyvésti umění nejen z úpadku ideového obsahu, ale i z úpadku techniky.

S takovouto kombinací method jest nutno studovati vývoj moderního umění za příčinou stanovení jeho významu pro všeobecné dějiny umění i za příčinou stanovení významu jednotlivých jeho rozvojových fasí, to znamená, že historik vedle konstatování vývojových momentů musí zachovati si subjektivní kritickou samostatnost, individuální, plynoucí z rozvojového stadia moderního.

Rozvoj malířství našeho století připjati sluší na století předešlé; baroko a rokoko bezprostředně mu předcházely. Theoretikové, sledující vývoj slohový, mohli tehdy právem býti zvědavi, k jakému slohu rokoko nebo empire povedou. Dnes víme, že bezprostředně nevedly k žádnému, nýbrž že vyčerpala se tvůrčí potence slohová a že sáhlo se zpět k periodám klassickým, jež se nápodobily v architektuře i v malířství. Z toho vzniklo heslo, že století XIX. nemá vlastního slohu. Nesmíme však při slohu mysliti pouze na architekturu, a pak jest otázka, co rozumíme tu vlastně slohem a stavíme-li dnes skutečně tak, jako v dobách, jejichž

stilisačních motivů užíváme? A nedá se na základě převzatých elementů, na základě převzatého materialu zbudovati nová, původní stavba, z níž nemluví duch starý, ale nový? Tento psychologický zřetel na tvůrčí fantasii jest důležitou podmínkou stilu, a proto sloh architektonický není jen façada, jak se zhusta myslí, a sloh v malířství není upravování, komponování a korrigování přírody; v tomto starém smyslu jest sloh malířský již jen historickým pojmem, nebo měl by jím býti, chceme-li se zbaviti uměleckých šablon. Něco podobného jest s malířskou „školou"; jsou jen dvě školy, dobrá a špatná, a tak stejně nečiníme školských rozdílů slohových, uznávajíce spíše slohů tolik, kolik uměleckých temperamentů; čím odlišnější jest individualita umělecká, tím odlišnější a samostatnější jest její sloh, to jest způsob osobního vyjádření idejí. K této úplné samostatnosti umělce, jenž má právo na svůj individuální způsob, bez ohledu na pravidla tradicí posvěcená, dospělo moderní malířství, odvrhnuvši naučenou epigonskou komposici, stilisovanou kresbu i kolorit. V tom smyslu proti stilisačním periodám jest umění moderní vskutku naturalistní. Jinak architektura. Architekt odkázán jest vždy na stilisaci, poněvadž svět jevů neposkytuje výtvorům jeho žádných vzorů; můžeme však z architektury abstrahovati pravidla platná pro všechna umění? Mimo to i architekt, vycházeje z ideje účelnosti, která podmiňuje jeho formy, vyjadřuje ideu tuto v její celistvosti rovněž samostatně a dle své vlastní individuality. Čím méně tato účelnost jest viditelna, nebo čím více ustupuje účelnost praktická účelnosti ideové a duchové, tím více nabývá umělec slohové volnosti a tím více také vyjadřuje sebe, svůj způsob postřehů a citů. Jedná-li se tedy o dekorativní umění, jehož účelnost každému snadno jest patrna, buď si, nechť podrobí se architektonické stilisaci; tím způsobem provádí dekorativní skulptura akanthové listy, jakých také v přírodě nikde není, ale proto ještě nebude nikdo z této tvorby činiti závazná pravidla pro sochaře, která by platila všeobecně, právě tak jako na koberci tkaný lev, jehož stilisované formy podmíněny jsou mechanickou nutností, plynoucí z materiálu a techniky, nemůže býti závazným vzorem pro malíře, jenž vládne zcela jinými prostředky, v nichž nespočívá nikterak stilisační nutnost.

Zdálo by se, že to věc samozřejmá, a přece kolik uměleckých generací bylo třeba od počátku století, než dospěl rozvoj idejí výtvarných k tomuto stadiu samostatnosti, individualnosti a osobního slohu? Přes antikisující eklekticism k romantismu a realismu, od realismu k impressionismu, plein-airu, idealismu, symbolismu a mysticismu, to jsou stadia, jež malířství v našem století prodělalo. Jest to úžasný rozdíl i v mezích samého našeho století, srovnáme-li díla z počátku a konce jeho. Velikého rozdílu toho nepopře nikdo a trvám, že i vzhledem ku všem ostatním periodám uměleckým rozdíl ten zůstane vždy patrným. Jak se to stalo? Jest to pouze dovedná variace zděděného materiálu, šablon a formátů starých, nebo jest tu také něco nového, nebývalého, nějaká nová nota, obohacující posavádní harmonii, podává nám umění to „nové vůně, větší květy, nepocítěné rozkoše"?

Jedna věc jest zcela zřejma: nechceme dáti se již od umělce poučovati, nechceme od malíře výkladů morálních ani paedagogických, k tomu

máme jiné praeceptory, ne to rozumové, ale to dojmové a citové hledáme v díle uměleckém. Jsou to podstatně motivy staré, ale vyšinuly se na konci rozvoje a ukázaly moc umělecké suggesce.

Prvním krokem k pochopení tohoto moderního rozvoje jest poznání theorie a principů jednotlivých fasí vývojových. Činíme tu počátek načrtnutím umělecké theorie, jak vytvořila se na počátku našeho století.

* * *

Mezníkem, jenž odděluje bohatou plnost, nádheru a okázalost dekorativního umění baroka od suché a střízlivé linie klassicismu, dobu galantních fêtes champêtres od odměřeného vystoupení měšťáka, dobu pikantní, prostopášné, rozmařilé lehkomyslnosti od úzkostlivé počestnosti, jest revoluce francouzská.

Až do této doby vynakládala církev a především Jesuité všechny síly, aby účinkovali na ducha věřících mohutně a elementárně zlatem a oslňujícím leskem drahokamů; k tomu cíli nehodila se jim antika ani renaissance se svými určitými, ostrými profily a klidnými formami — to vše bylo příliš vážné, bez hybu, bez vášně — oni potřebovali něco, co podněcuje smysly, co budí náruživost, a k cíli tomu hledali formy pohnuté a prohnuté, vysoké reliefy a temné vržené stíny.

Malebnost a technická dokonalost slavily triumfy. Také kresby a rytiny té doby jsou přímo historickými prameny sociálních dějin, předvádějíce nám život tehdejší, soukromý i veřejný, způsobem, jak žádné psané prameny dokonaleji nemohou.

Revolucí nabyl však další vývoj překvapujícího obratu. Zdálo by se, že tak veliké hnutí sociální, jakým byla revoluce, poskytne umělcům vděčný materiál k historickým, významným dílům; ale nestalo se tak, naopak umělci vyhnuli se úmyslně událostem, jež bývaly dobou, vyhnuli se skutečnosti a přítomnosti, zavřeli oči před útrapami mas a neviděli života všedního člověka, neslyšeli revolučního povyku, ale šli na Parnas a mezi Helleny. Proto kresby a malby doby porevoluční mají naprosto jiný ráz, než díla doby předchozí; přecházíme-li z 18. stol. do 19., jest nám, jakobychom z moderního salonu přešli v museum a do sbírky antických starožitností; o životě a potřebách, náruživostech a strastech, radostech a veselí tehdejšího člověka nedovíme se z umění ničeho; o své době, o současných společenských poměrech, díla jeho mlčí. Jednou z příčin tohoto odcizení se přítomnosti jest zajisté revoluční hnutí samo: vše posavádní, autoritativní, tradicí posvěcené, mělo se odstraniti a zničiti; místo toho zavedly se poměry nezvyklé, oktrojované; ani způsoby a společenské formy, ani kostymy nedostavily se přirozeným pozvolným vývojem a neměly proto kolem sebe ještě žádné umělecké atmosféry, jež by lákala umělce. Politická theorie činila republikánský Řím ideálem státu a pod vlivem této theorie sáhli také umělci ke vzorům antického umění, domnívajíce se, že nápodobením jeho přivodí skutečnou periodu rozkvětu uměleckého.

Vývoj tento nebyl nepřirozený. Neřeklo se již dávno, že každý vývoj pohybuje se v extremech? Materialism v názoru světovém vyvolává oppo-

sici spiritualismu, naturalism v umění, jenž spokojí se objektivním podáním faktů zevnějších, vede rozvoj přirozeně k idealismu, jenž uzná tvůrčí samostatnost a spontannost duše.

Umění baroka a rokoka svou bohatou dekorací a plností spletité ornamentiky odvracclo od sebe mladou generaci revoluční, jež toužila znovu po průhledné, klassické jednoduchosti, zavrhovala rozmařilost a žádala přísnou korrektnost. V našich dnech totéž se opakuje, odmítl se positivism i umělecký realism a uznala se samočinnost ducha. Realism nebo naprostý naturalism, jenž chce jen nápodobení zevnějšku, překonán idealismem, jenž přiklonil se opět k hellenismu. Tato tradiční souvislost s řeckým uměním nezmizí; vyskytla se v době renaissanční, vyskytla se na počátku našeho století a konečně zase v umění nejmodernějším. Jména jako Moreau, Puvis de Chavannes, Klinger a j. zaručují nám ji a v nejnovějších dnech vrací se také literatura, drama k disposicím hellénským.

Návrat k antice v principu byl tedy oprávněný, poněvadž antika chová v sobě vskutku elementy, jimž nevyhne se žádné pravé umění. Rozdíl spočívá však v methodě, jak užije se jich k řešení nových uměleckých úloh. Renaissance i nejmodernější umění dovedly formy antiky vyplniti vlastní subjektivností, vložily do nich nový ideový obsah života a skutečnosti.

Eklektikové po francouzské revoluci, kteří domnívali se, že vrátili se k antickému umění, přehlédli proti tomu život i skutečnost a v tom jest jejich umělecká vina. Dějiny umění mnohokráte zaznamenávají případ, jenž nastává, omezíme-li se na pouhé nápodobení, bez vlastní tvůrčí samostatnosti, jež podmíněna jest stálým studiem přírody. Jsou celé periody i jednotliví umělci, kteří nešli za přírodou, ale nápodobili jen hotová díla. Cesta ta vedla přirozeně k úpadku.

Abychom si věc představili, jest třeba příkladu. Zná každý akanthovou dekoraci antickou, jak zdobí hlavice korinthských sloupů; tuto stilisaci prováděli Řekové dle přírody a zachovali vždy botanický tvar, jejž studovali. A v době úpadku klassického umění? Všimněme si akanthových listů starokřesťanské umělecké kultury ať v Raveně nebo v Orientu; tehdy neprováděla se dekorace tato již dle přírody, nýbrž z reminiscencí dle antických vzorů, proto stala se libovolnou, těžkopádnou, a ztratila eleganci i pravdivé bohaté rozčlenění. Během několika set let, která zapomněla na přírodu, přiveden pak vkus antický k úplnému úpadku. To platí o sochařství i malbě. Řecký sochař studoval jinocha na zápasišti a měl stálou příležitost viděti obnažené tělo v činnosti, mohl studovati napjetí svalů a jejich funkci; znal tělo. Křesťanství skrylo tělo pod složité roucho a umělec, místo k přírodě, sáhl k hotovým vzorům. Stalo se pak s postavou lidskou, co s akanthovým listem; starokřesťanský malíř nezná již těla a nedovede je malovati, leda jen primitivně v několika málo posicích. Teprve gotika, když odmítla akanthový list a volila domácí botanické tvary, jež znala a studovala, přivodila nový rozkvět dekorativních forem. Nejinak v sochařství a malbě učinila renaissance: vrátila se znovu k živému modelu, pytvala a studovala přírodu. Tím způsobem nabyla prostředků k vyjádření svých nových ideálů, své duševní energie

a čistého vzletu myšlenky, ale generace, jež následovala, nadšena pro tyto nové, pravdivé formy mistrů, nahradila jimi zase studium přírody, jehož zanechala, a přivodila tak opětný úpadek vkusu, fase eklekticismu, epigonství a slabost.

Ku konci předešlého století objevily se tytéž principy, z nichž ve století XVI. vyrostla škola boloňská. Jako Lodovico Dolce ve svém dialogu o malířství, tak stejně rozumovali theoretikové této doby, že jest možno umělci opraviti mnoho chyb přírody, osvojí-li si dokonalost antických soch.

Filosofové a historikové umění ukazovali již od polovice předešlého století na nepřekonatelnou krásu a dokonalost antiky, vybízejíce výtvarníky přímo k nápodobení jejímu.

Nejrozhodnější theoretický vliv na vznik a rozvoj nového směru eklektického měl zajisté Winckelmann; vliv jeho jest aspoň mnohem patrnější než vliv filosofické esthetiky, která právě tehdy se objevila jako samostatná část idealistické filosofie. Filosofové tito vynikali snad vkusem i uměleckým citem, ale měli příliš málo znalostí uměleckých, než aby na umělce samé mohli působiti: esthetika jejich byla pouze spekulací o krásnu a s uměním měla málo společného. Za to Winckelmann považován zároveň za znalce, a jeho dílo o dějinách umění ve starověku, které již r. 1764 vyšlo, bylo skutečně epochální; učení o ideálu splývá v něm s antickou kulturou a stává se ve svých konsekvencích eklekticismem; hájí, že každá forma, každý detail jest tím ideálnější, čím více vyjadřuje to všeobecné, typické. Kdo by dovedl vyjádřiti, v čem všichni lidé jsou stejni, byl by největším umělcem. To jest theorie idealismu, k němuž v první polovici 18. stol. ukazuje také Hollanďan Ten Kate i oba Richardsonové.*)

Theorie obrátila se proti naturalismu a nápodobení přírody. Umění stojí ideální kráse mnohem blíže nežli příroda, to byl resultát idealistické esthetiky a poněvadž Řekové tuto ideální krásu v umění uskutečnili, jest třeba je nápodobiti. V tom smyslu psal Winckelmann r. 1755 své dílo o nápodobení děl řeckých, v němž poprve zcela určitě formulováno jest obnovené heslo eklekticismu: Jediná cesta pro nás státi se velikými a možno-li nenápodobitelnými, jest nápodobení starých.

Při tom zapomnělo se však na hlavní moment uměleckého vývoje, že totiž nápodobení a opakování nezpůsobuje pokrok a mimo to neuznalo se, že jest věcí zcela nemožnou obnoviti zaniklé prostředí, z něhož antika vyrostla, a že cítění a život, potřeby a poměry moderního člověka jsou docela jiné, než jaký byl způsob života řeckého. Proto umělci, sáhnuvše pod vlivem této theorie po ideálech národa docela cizího, nutně za oběť přinesli svoji samostatnost a tvůrčí bezprostřednost.

První, jenž theorii Winckelmannovu o nápodobení řeckého ideálu v malířství uskutečnil, byl A. R. Mengs, jenž také r. 1762 vydal spisek,

*) Richardson, theory on painting. Ve franc. překl. R. père et fils, traité de la peinture et de la sculpture. Amsterodam 1728. Ten Kate, discours préliminaire sur le beau idéal des peintres, sculpteurs et poëtes etc. Amsterodam 1728.

v němž na základě myšlének Winckelmannových a idealistické souvěké filosofie mluví o kráse a vkusu: umění předčí přírodu krásou, která jest smyslně postřehovaná dokonalost; poněvadž však tato dokonalost nikde v přírodě se nejeví, jest úlohou umění sestrojiti ideál dokonalosti výběrem krásných částí, jejichž sestavením předčí přírodu. Jen v jediném bodu zůstává umění za přírodou, v temnosvitu, ve světle, stínu a barvě, tedy po stránce specificky malířské; ale na tuto stránku počíná se hleděti jako na překonané stanovisko naturalismu. Chce-li malíř provésti dílo skutečně ideálné, či jinak chce-li vyniknouti nad přírodu, nesmí úlohu svou hledati v těchto naturalistických elementech koloritu, poněvadž ideál krásy nespočívá v barvě, nýbrž v kresbě, v linii a kontuře. Tato zásada Winckelmannova a Mengsova dalšímu rozvoji malířství značně uškodila, odvracejíc malíře od jeho specifických prostředků výrazu, od barvy, palety a štětce.

Byli ovšem také esthetikové, kteří naproti bezměrnému přeceňování antiky ujali se naturalismu, a byl to zejména Hagedorn,*) jenž tvrdil, že jest nutno studiem přírody omeziti nápodobení antiky aspoň v tom smyslu, že kolorit třeba čerpati z přírody, kresbu z antiky, ale učení jeho nemělo praktického vlivu, a tak stalo se nápodobení antiky osudným heslem umělecké produkce. Neboť co měl malíř dle přání Winckelmannova z umění Řeků nápodobiti? Formální, bezvýraznou, čistou krásu, měl vzdáti se forem, jež příroda a život poskytovaly a zásadám moderního malířství měl učiti se na idealisované a stilisované plastice, tudíž na umění zcela různém, které se specifickými vlastnostmi malířství nemá ničeho společného. Proto opovrhlo se těmito specifickými vlastnostmi, barvou a koloritem, světlem a stínem, a stalo se cosi, co nemá příkladu v dějinách, že malíři pokládali barvu a štětec přímo za zkázu svého umění. Výsledek ovšem byl, že koloristické tradice 18. stol. vymizely a na místo nich že zavládla linie čistá a korrektní, komposice epigonská a eklektická, bezbarvá a nudná, zcela dle výroku Winckelmannova, že „kolorit, světlo a stín nečiní obraz tak vzácným, jako sama kontura“. Na ten způsob připravena byla půda „zakladatelům“ a „obnovitelům“ německého umění, Carstensovi a Corneliusovi. Od Mengsa ke Carstensovi jest pouze malý krok, jenž značí ještě užší a pevnější přilnutí ku theoriím klassicismu a eklekticismu. Carstens sám byl nesmírně hrd na svoje bezbarvé kartony a na ideový obsah svých lineárných komposic, v pravdě měl však větší umělecké aspirace než nadání a pro histori umění má jen ten neblahý význam, že jím začíná řada malířů, kteří malovati neuměli.

Ve Francii pozorujeme reakci proti rokoku také již v letech šedesátých předešlého století; na místo nepravidelnosti, libovůle a hravé spletitosti žádá se opět klidná symmetrie, jednoduchost a průhlednost linie, ale tento umělecký převrat nabyl ve Francii přece zcela jiné tvářnosti než v Německu, nevyrostl jako zde ze snah theoretiků, filologů a filosofů, nýbrž opíral se spíše o pozadí politické; revoluce směřovala ovšem především proti ústavě, ale zároveň také proti všemu, co s ní bylo

*) Betrachtungen ueber die Malerei, Lipsko 1762.

spjato, co s ní souviselo a ji podporovalo, ať to bylo již náboženství nebo umění, nebo jakékoliv jiné tradice. Vše mělo býti nahraženo novým, domněle pokrokovým; proto obrátila se opposice republikánů také proti baroku a rokoku v domnění, že obrací se proti rozmařilému a rozkošnickému životu staré vlády.

S tohoto republikánského stanoviska přijaty byly obrazy Davidovy „Přísaha Horatiů“ a „Brutus“ ještě před vypuknutím revoluce s nevídaným nadšením; byly to obrazy, jimiž měla býti obnovena římská umělecká kultura a které podněcovaly republikánské smýšlení v lidu a podávaly vzory občanské udatnosti; proto uznány za východisko nové periody umělecké, ačkoliv s našeho kritického stanoviska jak německý tak i francouzský klassicism byl jen pouhé opakování a napodobení, řízené více ledovou rozvahou a vypočítanou konstrukcí, než spontanní tvůrčí silou uměleckou; žádalo se také spíše velikých gest, rozruchu a divadelního pathosu ve velikých stilisovaných liniích než pravdy a citovosti; rationalism obsahu spojil se s chladnou antikisující formou a pathetickou koncepcí k účelům sociální a politické výchovy republikánské. Z kabinetů a salonků mecenášů přešlo umění do veřejných budov a výstav, kde mělo sloužiti ethickým potřebám národa podporujíc zájmy obce a státu.

Malířství stalo se tak veřejným prostředkem vychovávacím, čímž moralistní tendence kritiky anglické 18. stol. ujala se také na kontinentu. Diderot a Rousseau jsou v obledu tom významná jména. Odmítající stanovisko Rousseauovo k umění souvisí s jeho odporem proti kultuře a civilisaci. Tvrdí, že rozkvět umění a dobré mravy nemohou vyskytovati se společně, zavrhuje umění rokoka, všechny „agréments et enjolivements“, které ještě Batteux odporučoval. Zavrhuje komoedii i tragoedii, poněvadž líčí se v nich špatné náklonnosti a pudy lidské, obrací se proti Molièrovi, že neřesti dodává příchuť zajímavosti. V nitru svém byl však Rousseau stejně jako Diderot a angličtí moralisti přesvědčen o ethickém poslání umění. Mohl by jinak psáti své romány? Praví sám: „Potřebujeme divadlo ve velkých městech a romány u zkaženého národa. Viděl jsem mravy naší doby a uveřejnil jsem Julii.“ Tedy, úloha umění spočívá v morální výchově národa, a, uskuteční-li se jednou toto poslání, bude umění zbytečno. Theorie ta stala se přesvědčením republikánů. „Vážnému republikánu bude se zdáti nápadným, že zabýváme se uměním,“ tak začíná katalog výstavy pařížské r. 1793, ale omlouvá se hned, že umělci zjednávají si díly svými zásluhy o vlastenecké interessy, že ukazují na příklady občanské cnosti a tím že umění jejich nabývá svého práva.

V Německu ku konci předešlého století ujal se týž názor; dílo umělecké má jen potud cenu, pokud obsahuje ethickou ideu a působí morálně.

„Obsah musí představovati nějaký předmět, jenž dle své povahy jest zajímavý, jenž vzbuzuje v nás živé představy; tyto představy musí však k něčemu dobrému směřovati, tak že ten, kdo takový předmět bedlivě pozoruje, něco při tom získá.“ *) „Zlo, neřest a vše, co mravným lidem jest záhubno, musí uměním nabýti formy smyslné, která vzbuzuje

*) Sulzer, Allg. Theorie der schönen Künste. II. str. 275.

naši pozornost, ale tak, že to dobře spozorujeme, abychom stálého odporu před tím nabyli." „Jen s tímto použitím stávají se (krásná umění) lidstvu důležitými a zasluhují pozornosti mudrce a péče vladaře." *) Technická dokonalost nemá ceny, nezvolí-li umělec látku morálně důležitou. S toho stanoviska odsuzuje Sulzer malíře, jakým byl Teniers nebo Rembrandt, a s rozhořčením vyslovuje se o znalcích, kteří technickým vlastnostem přikládají větší cenu než myšlénce a důmyslně sestrojené komposici.

Důsledně dělí pak Sulzer umělce ve tři třídy: „První, nebo nejnižší třída obsahuje ty, kteří se přesně drží přírody a předměty, jichž potřebují, bez volby lepšího béřou tak, jak se naskytují. V malířství patří sem většina malířů hollandských a brabantských a staří němečtí malíři. V druhé třídě stojí ti, kteří se sice také přidržují přírody, ale z té s rozvahou a vkusem nejlepší vybírají; jako malíři římské a boloňské školy činili. Do třetí a nejvyšší třídy patří ti, jimž příroda již nevyhovuje; kteří tedy svého genia napínají, aby vynechali z předmětů přírody to, co účelu jejich neslouží, aby jedině vyhledali to, co jim slouží a z těchto elementů aby vytvořili tvůrčí silou svého genia vlastní ideální formy; to činili nejlepší umělci starověku." **)

Roztřídění toto, zakládající se na způsobu tvoření uměleckého, není špatné, ale chyba jeho spočívá v ethickém stanovisku doby; odmyslíme-li si toto stanovisko, ztrácí se také rozdíl mezi uvedenými třídami, neboť ani Hollanďané ani Němci, při všem naturalismu, neopakovali přírodu, nýbrž vybírali stejně, co ku svým uměleckým intencím potřebovali. Důležitější jest, že v roztřídění tom udán jest přesně idealistický princip tvoření: Pravý umělec vychází z přírody a na základě studia jejího tvoří vlastní, ideální dílo. V detailním roztřídění nebyl však Sulzer již důsledným, počítaje školu boloňskou do třídy druhé; její východisko bylo jinde než v přírodě, totiž v uznaných uměleckých vzorech, ať byla to již antika nebo díla quinquecenta. Umělecká chyba, která se tu přehlíží se stanoviska ethického, jemuž schází pravá znalost podstaty umělecké, jest právě eklekticism, k němuž pod vlivem této theorie umění souvěké dospělo a jehož zásady posvětila moralisující esthetika, spokojujíc se pouze obsahem. Konsequence theorie Sulzerovy vedly by přirozeně k tomu: pravý umělec tvoří tak, jak tvořili nejlepší umělci starověku, tedy ne dle Homera, ale jako Homer. Antikisující disposice doby resultát tento však valně pozměnily; soudilo se, umělec má snažiti se za ideálem formy a obsahu, Řekové ideál tento znali a uskutečnili, a proto moderní umělec dojde bezpečněji svého cíle, bude-li umění řecké nápodobiti. Tak dospěla konečně theorie cestou spekulativní právě tam, kam dospěl Winckelmann cestou empirickou a historickou.***)

*) Tamtéž III. str. 61. a 62.

**) Tamtéž II. 532.

***) Z theoretiků zmiňuji se šíře o Sulzerovi z toho důvodu, že jeho umělecká encyklopaedie jest nejobsáhlejším výrazem esthetické kultury v Německu ku konci předešlého století, neboť Sulzer znal a čerpal z Homea, Diderota, Baumgartena, Lessinga, Winckelmanna, Mengsa i Rousseaua. Není původní myslitel, ale za to kniha jeho ukazuje průměrný stupeň esthetického vzdělání tehdejšího.

K novému uměleckému principu na ten způsob dojíti ovšem nemohlo, poněvadž napodobením a opakováním nezpůsobuje se pokrok, ale nejen to, ani zásadní myšlénka, kterou počíná malířství našeho století, nebyla novou, neboť objevila se prvně již v době renaissanční. Mistři vrcholní renaissance nenápodobili však antiku, nýbrž užívali motivů jejích k vlastním novým myšlénkám, k novým uměleckým celkovým formám a přivodili proto nový sloh a novou periodu uměleckou. Ale již ku konci 16. stol. shledáváme se s principem eklekticismu ve škole boloňské.

Lodovico Caracci a jeho žáci nevycházeli z přírody, ale vzorem byla jim antika a mistři s počátku jejich století; nápodobili antiku v kresbě, Michel Angela v geniální koncepci, Raffaela v komposici, Tiziana v koloritu. Týž eklektický program opakuje Mengs ve století předešlém.

Z Italie přešly zásady školy boloňské v 17. stol. do Francie, a objevily se v theatrálním a rationalistickém umění Poussinově a Lebrunově. Konečně na přechodu k 18. st. pronikl klassicism do Hollandska, odkud měl vliv na theorie německé. Také Gerhard de Lairesse slibuje si zušlechtění hollandského umění na základě nápodobení obou zmíněných francouzských klassicistů a antiky. „Neděje se to,“ praví, „z nedostatku rozumu, že antiky jako nejdokonalejší vzory zdárnosti a výborného souhlasu se uvádějí; a abychom jasně příčiny toho vyložili, musíme věděti, že čas, v němž Alexander žil, byl nejdokonalejší, jaký mysliti se může, za příčinou podniku, o nějž se tehdy pokoušeli co se týče věd a umění, aby je totiž na nejvyšší vrchol přivedli .... rozhodli voliti nejkrásnější části, aby z nich různá dokonolá díla složili, která by potomkům sloužila na předpis a vzor.“ *)

Myšlénka eklektická nebyla tudíž novou, ale měla svou dobrou tradici. Smělé plány umělecké nových eklektiků nesly se vysoko; umělec měl postaviti se bez namáhání, bez studia, bez práce na vysoké stanovisko řeckého vkusu, měl si osvojiti resultát jejich umění a na základě tom jíti dále a výše, státi se nepřekonatelným. Ale umění není věda, v níž není snad třeba, aby každý zvláště vycházel od samých počátků, aby přesvědčoval se o správnosti dlouhých vědeckých processů, a není to ani možno, učenec přijme pozorování předchůdců a buduje dále; ne tak umělec, a byla chyba, že domnívali se mistři, že poslání jejich jest podobno. Umění jest individuální a nemůže býti schematického průměrného ideálu — co v tom smyslu platí za ideál, jest šablona; ale šablona tato zdála se býti kolem roku 1800 něčím novým oproti subjektivnému ideálu baroka a rokoka, proti jeho bohatosti a odlišnosti u jednotlivých umělců a proti jeho téměř živé konkrétnosti. To vývojové napjetí, snaha po novém, vedla také eklektiky, že proti rozmařilému umění dvorskému, proti kluzkým, frivolním scénám pastýřským, vrátili se k důstojnému klidu antiky, že zavrhli exclusivní aristokratické umění, jež sloužilo rozkoši kavalírských mecenášů, a vyvedli je na náměstí mezi lid, zbavivše ho pyšného, bohatého hávu barevného; demokratické toto umění mělo býti lidu užitečno, mělo

*) Groot Schilderbook, v něm. překl. Grosses Mahler-Buch, Norimberg, 1728. II. 239.

ho vychovávati, poučovati — to byly jeho nové úlohy, při nichž skutečné quality umělecké byly odstrčeny. Nemalířské malířství vzato do služby státu a pod přísný dohled moralistů. Bylo poníženo. V dobách rozkvětu umění byl umělec suverenním, Rubens se neptal po zájmech ethických a Rembrandt rovněž neměl v plánu konati paedagogické zázraky, za to ale Hogarth považoval se již za kazatele, jehož povinností jest ukazovati na následky dobrého a špatného vychování a na bídu pokleslé ženy. K tomu byl však Hogarth ještě naturalista, jenž odškodňuje nás za svoji neuměleckou tendenci kresbou a originálním postřehováním života. Eklektikům byl i současný život něčím hrozným, a proto jest umění jejich rozředěné, nechutné, vodnaté; vždyť přál si Winckelmann, aby krása podobna byla čisté vodě, bez barvy a bez chuti.

Návrat k antickému vkusu neznamenal by však sám o sobě ještě úpadek umění, ale úpadkem bylo její povrchové, formové pojmutí; úpadek spočíval v tom, že umělci nedovedli hleděti na antiku se stanoviska svého, moderního, že nedovedli naplniti formy její svým životem, jako dovedli to velcí mistři renaissanční, že netvořili, ale že prostě napodobili a přenášeli jen zevní její zjev; k tomu připojme paedagogické, morální a vlastenecké zřetele, jež charakterisují konec 18. st., odmítnutí specifických vlastností barvy; přetržení koloristických tradic, technické nedostatky a slabost, a nabudeme přesvědčení, že malířství na prahu našeho století ohlásilo se způsobem neblahým, a že úlohou našeho století nebylo jen podati svůj nový způsob, přispěti něčím k rozvoji, ale že především bylo třeba povznésti pokleslé umění tam, kde dříve stálo a obnoviti nejprve technické tradice. To bylo úlohou generací dalších.

Hlavní zřetel antikisujícího eklekticismu nesl se ovšem k historii; ostatní druhy malby považovány za podřízené a velikého, pravého umělce nedůstojné.

Historická malba byla vrcholem tvoření, ale nikoliv pro své umělecké vlastnosti, jako spíše pro svůj ethický obsah, svůj paedagogický význam. „Kdyby historický obraz neměl ničeho, leč vlastních dokonalostí umění, dokonalé uspořádání, nejsprávnější kresbu, nejkrásnější kolorit, byl by proto přece, jakožto historie, špatným kusem, poněvadž by svému konečnému účelu neodpovídal.“ *) Znalost a amatérství tak žalostně kleslo a vymizelo, že mohlo se za to míti, jakoby vlastní dokonalosti umění byly něčím bezcenným, ano pro vkus a rozvoj umění přímo něčím nebezpečným, před čím třeba v zájmu pokroku a humanity varovati. Celé veliké a slavné periody umělecké odsouzeny byly jedním slovem. Co počíti s veledíly Rubensa, Rembrandta, co počíti s perlami hollandských jemných mistrů? Takové dílo na nejvýše může viseti v kabinetu malíře nebo znalce, ale k žádnému vyššímu užitku nemůže býti vystaveno. Tak učil Sulzer. A jaký jest tento vyšší užitek, jejž poskytovati má historický obraz? Má sloužiti „k podporování zbožnosti v kostele, nebo k probouzení vlasteneckých citů ve veřejných budovách nebo k podpoře privátní ctnosti ve světnicích“.*)

*) Sulzer, Allg. Theorie der schönen Künste. II. str. 490.

Malíř měl se snažiti říci obrazem svým právě tak něco všeobecného, jako užíval všeobecných typů a ideálů; nestačí namalovati hrdinu, jenž umírá pro vlast, takovým způsobem, že poznáme jeho hrdinnost a lásku, nikoliv, theorie žádala více, malíř musí nad to vyjádřiti také všeobecnou pravdu, že jest sladko pro vlast zemříti. Bez mravného naučení historický obraz nemá ceny. Kdyby maloval někdo tyranna Dionysia, jak v Korintě mezi prostými občany žije a chléb svůj školou si vydělává, žádala theorie, aby přimalováno bylo několik osob, z nichž jedna s významnou tváří druhé pokořeného tyranna ukazuje, kdežto druhá posuňkem podivení své dává na jevo. Za týmž účelem bylo možno připojiti také různé allegorické figury, kdyby snad naučení nebylo ještě dosti zřetelno a v nejkrajnějším případě bylo třeba aspoň nápisem podati vysvětlení. Proto veleben byl Poussin, že ve svém slaveném obraze „Arkadie“ na hrob pastýřky napsal nápis, jímž dílu svému dodal ethického významu.

Historický malíř měl „zapomenouti, že jest malířem“, měl se snažiti, aby událost, dříve než ji maluje, zbavil figur a barev a zkoušeti její morální hodnotu, neboť věcí všedních netřeba malovati, poněvadž můžeme je všude v přírodě viděti. A k jakým konsequencím vedla tato pochybená theorie, která žádala především duchaplný obsah a morální ideu? Nevedla-liž přímo k onomu přesvědčení, jímž řídili se němečtí klassikové, omlouvajíce špatnou kresbu a nedostatek koloritu významnou ideou a důmyslným obsahem? Když Corneliusovi vytknul kdosi, že ruka, kterou na obraze nakreslil, nemá správného počtu prstů odvětil: „A kdyby měla sedm prstů, změnila by se tím idea celku?“ To jest, malíři dovolilo se špatně kresliti a špatně malovati, jen když idea, kterou vyjadřoval, byla vznešená. Zda není v tom naprosté zneuznání specifických vlastností umění malířského? „Kdyby malíři snad bylo nemožno vyhověti mechanickým požadavkům umění pomocí osob nutně k ději patřících, nebo aspoň přípustných, pak nechť raději dopustí se nedokonalosti v technickém, než v duchu a vnitřním účinu obrazu.“ Tak tlumočí Sulzer uměleckotechnické náhledy své doby a ohlížeje se po dokonalém příkladě historického obrazu shledává jej v leptané rytině Fuessliho ml., jejž považuje za moderního Michel-Angela. Fuessli uvádí nás do sálu, v němž vidíme nanejvýše zděšeného muže; dále spatřujeme figuru, v níž znalec dle hořících vlasů a divokých pohybů pozná Furii. Muž oděn jest jako vznešený Řek a „vše co v sále spatřujeme, uvádí k tomu, že v muži tom seznáváme Diona“. Malíři skutečně spíše šlo o to, aby nebylo pochybností, koho osoba představuje, než abychom především viděli dobré výtvarné dílo, a proto projevil více učenosti než umění. Rytinu přeplnil nápisy a zhotovil důmyslný archeologický rebus. Muž opírá se o antický stůl, na němž stojí nádoba s nápisem *ΣΥΡΑΚΟΣΙΩΝ*.*) Z nápisu toho máme uhodnouti, že stojí před námi vznešený Syrakusan. V pozadí spatřujeme poprsí krále Hierona a Platona, což má svědčiti o tom, že zděšený muž není nikdo jiný než Dion a poněvadž na oltáři, jejž Furie kácí, čteme: *CΥΝΘΡΟΝΟΙC ΤΟΙC ΕΝ CΙΚΕΛΙΔΙ ΘΕΟΙC ΔΙΩΝ ΑΝΕΘ*, **)

*) T. j. jeden ze Syrakusských.
**) Bohům nad Sicilií vládnoucím, tento oltář Dion postavil.

jsme již úplně přesvědčeni, že spatřujeme Diona v jeho domě a že umělec zachytil výraz tváře, jejž Dion měl krátce před smrtí svého syna. Korrektnost výrazu a zřetelnost vyslovené myšlenky docílena tu prostředky archeologickými a filologickou učeností, která vyžaduje znalosti starých dějin, mythologie, zejména pak Plutarcha, jenž psal biografii Dionovu, a Iliady, z níž citovány jsou na desce, ležící u nohou Dionových, dva verše, vysvětlující duševní jeho stav. Ale nevznikne na tento způsob spíše filologické pojednání nežli výtvarné umělecké dílo? Jest to typický příklad aberrace výtvarníků, kteří snížili svoje umění za služku ethických, vědeckých, politických a vlasteneckých interesů, jejichž odmítnutí bylo další úlohou 19. stol. Malířství muselo se vrátiti do svých vlastních mezí a učiti se užívati svých vlastních prostředků.

Zcela nepochopen a zneuznán byl genre, poněvadž theorie i praxe současný život z umění stejně vylučovaly. Beauté suprême, stupňovaná krása, kteráž byla nejvyšším cílem umění, nevyskytá se ve všedních projevech života a proto bylo třeba tomuto všednímu životu se vyhnouti, nebo idealisovati ho pomocí antických statistů; umělec měl podávati jen věci, o nichž dalo se souditi, že mohou působiti blahodárně na nitro, a měl býti obhájcem dokonalosti, pravdy, krásy a dobra. S tohoto stanoviska nemohlo míti podání nějaké obyčejné scény ze života ovšem žádného uměleckého významu, ano naopak, genre považován přímo za něco, v čem spočívá nebezpečí úpadku a zkázy umění. „Neznám žádných zločinnějších a opovržlivějších tvorů, než jakými jsou jistí amatéři, kteří mluví s nadšením o dílech vkusu, jež nejsou nic méně než umění; kteří dávají přednost obrazu Teniersovu pouze za příčinou umění před nesmrtelnými díly Rafaelovými,“ přiznává se v rozhorlení Sulzer.*) V hollandských genristech vidí pouze technické virtuosy, jejichž umění vypočítáno jest na oklamání oka. Čím škola hollandská vyniká, jest sice důležitou částí umění, ale jen tehdy, užívá-li se jí také na důležité předměty, poněvadž jinak obraz nemůže vyhověti vysokým požadavkům umění.**)

Na portrait působila theorie eklekticismu méně zhoubně, poněvadž v oboru tomto stál malíř vždy před skutečností, před modelem; mimo to dobrá podobizna považována byla za vskutku důležitý obraz pro poznání lidských povah, jež zračí se v tváři, a pro udržení svazku úcty a lásky a jiných ethických vztahů mezi námi a našimi předky. Proto zaujímal portraitista přední místo mezi užitečnými umělci. V tom ohledu byla však theorie portraitu mnohem dokonalejší než praxe, než obrazy samy, poněvadž nedostatek technický předem nedovoloval umělci dosíci skutečné illuse. Malíř měl proniknouti model svým duchem, „aby jeho duši docela v těle viděl“, to jest zásada na pohled zcela moderní, která však v celkovém rámci současných uměleckých názorů, zvrátila se opět na obsahový eklekticism: nahodilosti reálného zjevu, jež nesouvisí se zamýšleným výrazem duševním, měly se pominouti, ano malíř měl také „v poměrech jednotlivých částí tu a tam něco zlepšiti, některé části přiblížiti, jiné vzdáliti“,***) aby vyhovělo se nejen portraitu, ale i požadavkům stupňované

*) Tamt. IV. 620.
**) Tamt. II. 501.
***) Tamt. III. 604.

krásy. K tomu odporučovalo se označiti symbolicky povolání nebo zaměstnání modelu. „Ke starostovi města hodí se simulacrum nebo socha Spravedlnosti. U radního pána hodí se socha nebo obraz Politiky. U sekretáře slouží obraz Harpokrata vedle příkladu Alexandra v tapetách nebo basreliefu, jak prstenem pečetí ústa Ephestionova, vedle věrnosti nebo husy s kamenem v zobáku. U správce východoindické compagnie obraz této, jakožto hrdinky s perleťovou mušlí na způsob helmy na hlavě, šupinatou náprsnicí; kolem krku perle a koraly, poloboty s dvěma delfíny...; dvě velké mušle na ramenou; s trojzubou vidlicí v ruce a s velikým pláštěm, v krajině, která ukazuje indiánský prospekt s palmami a stromy kokosovými, také vedle několik černochů se zuby sloními. Týž obraz hodí se k admirálovi, volíme-li místo krajiny námořní bitvu."*) Z tohoto symbolisování duševního života modelu vyplynula konečně antikisující koncepce portraitu. Gerhard de Lairesse odporučuje ještě přirozený ne „románský" šat, a také Sulzerovi se zdá, že jest nejlépe, když malíř maluje oděv tak, jak jsme ho zvykli na modelu vídati: „Žádný portrait nemá se jinak odíti, než jak osoba jest zvyklá se strojiti," **) ale konečně puštěna i tato zevní souvislost portraitu s přírodou se zřetele a mělo se za to, že velikého muže nelze jinak na obraze odíti než togou. K jakým směšným konsequencím tato antikisující tendence portraitu vedla, o tom svědčí známý případ Blücherova pomníku, k němuž ideu podál Goethe; jako hrdinu označuje Blüchera lví hlava, jako Ne-Řeka, tudíž barbara galské kalhoty, jako velikého ducha antická toga.

Také krajinářství řídilo se stilisačními principy eklektiků, kteří jen v komponované, heroické krajině viděli pravé umění. Gerhard de Lairesse, pojednávaje o krajinářství v VI. kn. svého díla, vystavuje za vzor Poussina; stromy mají býti štíhlé, vzduch čistě modrý; malíř nemá malovati skřivených stromů a nerovné půdy a za výzdobu její má užívati paláců a fontán, nikoliv staffáží otrhaných lotrů nebo špinavých žebráků. Obrací se proti malířům, kteří malují „pustiny a divočiny" a odporučuje jim: „příjemné krajiny, krásná pole, řeky a vodopády, skály a jeskyně, pyramidy, náhrobky a tomby... oběti a bacchanalie".***) Také Sulzer, jenž se zanícením mluví o krásách přírody a považuje ji za původní východisko všech umění,†) vidí v krajině především ethický vliv na duši člověka a proto také „malířství nalézá v neživé přírodě látku nikdy nevyčerpatelnou, jíž blahodárně na ducha lidského působí.††) Chce-li však krajinář dosíci vyššího účinu svým obrazem, pak nechť vyhledá mravné scény ze života, které do krajiny vloží. „Tak mohl Nic. Poussin býti stejně hrd na vynalezení své arkadické krajiny, jako kdyby dobrý historický kus byl vynalezl... Vnitřní dokonalost krajiny pochodí od hodnoty malovaného předmětu. Jako každý historický obraz ve svém způsobu jest dobrý, představuje-li scénu z mravního světa, která nějakým živým způsobem vzbuzuje blahodárné pocity a mravní pojmy důrazně v nás vy-

*) Gerhard de Lairesse, Grosses Mahlerbuch. Norimberg 1728. II. 33, 34.
**) Sulzer, Allg. Theorie der schönen Künste. III. 605.
***) Lairesse, Das grosze Malerbuch. I. 123.
†) Unterredungen ueber die Schönheit der Natur. Berlin 1774.
††) Sulzer, Allg. Theorie der schönen Künste. III. 129.

volává, nebo obnovuje: tak jest i krajina ve svém způsobu dobrá, která podobné scény z neživé přírody představuje; zejména tehdy, když tyto ještě souhlasnými předměty ze světa mravního jsou zvýšeny.“ *) Umělecká hodnota obrazu hledána byla v ethickém významu krajiny a vedle toho v její didaktické ceně. Umění krajinářské mělo býti pomůckou zeměpisu, jako historické obrazy byly pomůckou ve studiu dějepisu: „Tak by se mohlo vše, co neživá příroda poučného a dojímavého má ze všech dílů světa, v jedné světnici shromážditi. Kdybychom každé krajině připojili ještě výstupy ze světa zvířat a ze světa mravního, které k tomu se hodí, byla by taková sbírka pro rozum a cit nanejvýš užitečnou školou vyučování . . . Byl by to pravý Orbis pictus . . .“ **)

Orbis pictus dal by se na ten způsob zajisté pořiditi, ale nikoliv umělecké dílo. Gerhard de Lairesse má také za to, že ve skutečnosti zřídka najde se krajina, k níž by nebylo třeba něco přidati nebo od ní něco ubrati. Aby pak charakter její mohl býti určitě poznán, radí Lairesse k biblickým a klassickým staffážím. Malíři moří mají malovati rybolov Petrův, nebo bouři na moři, an Kristus spí, nebo pobřeží, kde Paris Helenu unáší, jindy Polyphema a Galatheu, Ulyssa, jenž před zpěvem Syren ke stožáru se přivázal a Aeneaše jak s Anchisem prchá.***) Theorie tato vedla přímo k obnovení stilisované heroické krajiny, rozumově komponované a chladné, bez intimity a pravdy, jak vykládá ji rationalista Henri Valentiennes.†) Krajinář především musí znáti mythologii, po té pravidla Poussinovy komposice a na konec může studovati také přírodu; doby roční i denní mají se malovati pomocí antických mythů a stromy tak, aby Dryas tam mohla bydleti, prameny, aby Najadka v nich mohla se koupati. Přírodu jest třeba studovati z toho důvodu, že někdy potřebuje malíř smuteční vrbu pro elegii, nebo skálu pro smrt Faetona. Za příčinou studia přírody bylo však třeba cestovati do slavných heroických zemí, do Malé Asie, do Řecka a do Italie. Jaký tu rozdíl od moderního krajináře, jemuž okrsek několika hodin stačí k doživotní umělecké tvorbě a jenž dovede tutéž krajinu malovati několikkráte v různé náladě a v různém osvětlení! Psychologicko-umělecký základ krajinářství nebyl posud poznán a z nedostatku technických prostředků a vlastních náladových elementů krajinářských nahražována byla nálada krajiny figurální staffáží biblickou nebo antickou. Úloha, jaká byla dána modernímu umění vzhledem ke krajinářství, zůstala ještě nepochopena; stopujeme-li historii, shledáme, jak od 15. stol. vzmáhá se na obrazech element krajinářský a jak do 18. st. nabývá značného stupně technického mistrovství; dalo se tedy souditi, že v krajinářství bude třeba hledati vlastní pokrok nejmodernějšího malířství a že toto stane se východiskem moderních formulí uměleckých, odváží-li se umělci do přírody a budou-li studovati co starým mistrům právě scházelo: vzduch, světlo a skutečnou barvu. Těmto náladovým elementům eklektický klassicism nepřikládal však ještě žádné ceny a proto krajinář, chtěl-li se udržeti

*) Tamtéž. III. 130.
**) Tamt. III. 132.
***) Das grosse Malerbuch. I. 124.
†) Traité élémentaire de perspective pratique.

vedle historického malíře, musel své dílo stejně stilisovati a komponovati a ve velikých, heroických liniích spatřovati svoji úlohu.

Souhrn eklektických resultátů jest tudíž velmi chudý, nepatrný a po stránce vývojového pokroku žádný. Problémy a principy, jež přivodil směr tento, nebyly jednak nové a jednak nebyly umělecké. Jediné, v čem zdál se spočívati zárodek nové umělecké úlohy, byla snaha demokratisovati umění a postaviti je ve služby národní a ethické výchovy. Ale může-li snaha taková považovati se za vývojový princip umělecký? Přes to však charakterisuje tato snaha periodu, ale není také nic přirozenějšího, než že svého cíle nedošla; v čem theorie viděla sblížení umění s lidem, co mělo povznášeti a mravně šlechtiti obyčejného člověka, co mělo býti elementem populárním a demokratickým, bylo vlastně odcizením a odloučením se od interessů lidu a doby. Lid klassicismu nemohl rozuměti a v nejbližších desítiletích ukázalo se již, jak obrovská propasť zeje mezi umělci a lidem. Touha umělců po řeckém ideálu utlačovala domácí interessy, pro něž malíři neměli smyslu; pro lid naproti tomu bylo třeba umění domácího, národního, umění, jež vyrostlo z vlastní jeho půdy, jeho života a minulosti, umění, v němž proudí domácí krev, ne umění vypůjčeného od národa cizího, neznámého, národa zcela různého myšlení a cítění. Tím vyvolána přirozeně reakce romantiků, jejichž programem bylo vyvrátiti princip eklekticismu a vrátiti malířství život, barvu, výraz a vášeň a přivésti je tam, odkud klassicism svedl je na scestí.

Paničkou.

Obraz z podhoří. Napsal Karel V. Rais.

(Pokračování.)

oši s otcem od božího jitra pokládali pšenici; té měli letos nejvíc a proto dala pořádný kus práce. Tonička jim v poledne přinesla oběd; při jídle hovořili s ní o tom onom, ale o ženichovi žádný nezavadil.

Když se vracela, bylo v polích svaté ticho. Slunce pražilo a tíha poledního vedra těžce ležela nad krajinou. Dozrávající klasy na schýlených stéblech dýchaly suchou vůni. Jen zřídka poskočila si kobylka, vyplašená šustotem dívčiných kroků.

Tonička, šátek majíc stažený nad čelo, šla zvolna, zamyšlena. Mezi poli na mezích seděli dělníci obědvajíce, nebo se po obědě natáhli na mez, přivřeli oči a narovnávali záda. Stará Cháberka nesouc na zádech velkou otep suchého roští skloněna loudala se k městu; mezi vzrostlým obilím se postava její úplně ztrácela a roští pohybovalo se nad klasovím, jakoby šlo na vlastních nohou.

Jasno bylo, obloha vysoká a jako sklo, lesy po stráních modře zadechnuty. V tom Tonička leknutím poskočila a hlasitě vyjekla. Dospěvši na konec meze, ukrytá mezi klasy, a vstupujíc do úvozu, na jeho břehu spatřila Petra. Čekal. Byl jen tak, jak vyšel do práce: v rozlámaném kloboukn, všedním kabátě, v uprášených botách. Vida ji, honem povstal a smekl; jen jen hořel.

„Dobry odpoledne, Toničko!“

Jen přikývla.

„Byla jste s obědem?“ ptal se sotva dechu popadaje.

„Byla“ — a spěchala dál. Ale Petr se přidružil. Ještě přidávala do kroku, až jí tváře ztemněly a na skráních vytryskly krůpěje potu; poznávajíc však, že mu neuteče, zastavila se a chmuříc obočí zlobivě naň pohleděla.

„Toničko, vy se člověka natrápíte,“ povídal jí smutně.

„Já? Proč bych trápila? Že pospíchám domů?“ a mrzutě se zasmála.

„I vždyť vy víte, že jsem tu na vás čekal. Kolik dní tu číhám a pasu, až vás uvidím,“ vypravoval, upřímně pohlížeje jí do sklopených lící.

Pokrčila rameny a řekla špičatě: „Za to já přece nemůžu!“

„Můžete — víte, jak vás mám rád a tohle mi děláte. Vždyť se prý opravdu budete vdávat?“

„A snad nesmím?“ a podívala se mu do očí.

„Smíte — proč byste nesměla! Ale, Toničko, neberte si toho člověka — vždyť ho ani pořádně neznáte! A nač potřebujete chodit tak daleko a mezi cizí? Věřte mi, u nás se nebudete mít zle!“ s vroucností jí sliboval.

„Vždyť jsem vám přec už řekla —“

„Nemusela byste se dřít, jako panička byste byla!“ a oči jeho vpíjely se do jejích krásných tváří.

Tonička mlčela.

„Aspoň se na mne podívejte, vždyť snad přece nejsem takový mizera, abyste mne pořád tak odbývala. Do školy jsme spolu chodili, nadováděli jsme se dost a dost, po vaší zahradě jsme se nahonili, a teď najednou děláte jako cizí. Co jsem vám udělal, že se tak zlobíte?“

„Vždyť já se nezlobím,“ odpovídala vlídněji, „ale nevdám se k vám. Už jsem vám to tolikrát dala znát a přec pořád začínáte!“

„Protože vás mám rád!“ vybuchl a chtěl ji vzíti za ruku — ale uhnula se mu.

„To žádný neví,“ pokračoval, „co jsem já v těch posledních dnech zkusil!“ a oči se mu zalily.

„Musím běžet,“ náhle kvapně pravila a již vykročila. Ale Petr ji křečovitě chytil za ruku.

„Poslouchejte, Petříku,“ spustila chladně a rozhodně, „mějte rozum a nezlobte se, ale to vám povídám naposledy, že se k vám nevdám. V tom pádu člověk za sebe nemůže — a pak já do chalupy nechci!“

„Tak půjdete do Prahy?“

„To ještě nevím!“

Pustil jí ruku a dívka spěšně odcházela; ale ještě se obrátila a volala:

„Nezlobte se a poslechněte mne — Aninka Lelkova vás prý chce, vezměte si ji, je hodná a k vám se hodí do stavení!“

Petr stál jako do země zaražen.

Když povznesl hlavu, viděl, že Tonička dobíhá již ke stavením. Hleděl za ní, dokud nezmizela, potom motal se na vršek, kde tatík Materna obracel.

Došed, shodil kabát a mlčky dal se také do práce. Otec jen potají ho pozoroval. Slunce plnou silou pražilo jim do zad. Bylo dusné mrtvo — ani zpěváček se neozval. Běláskové zemdleni sedali na požaté, svadlé květy bodláků a jedva že se na nich udrželi.

„Mně se zdá, že jsi mluvil s tou holkou Ulvrovou,“ po chvíli promluvil tatík.

„Mluvil,“ přikývl Petřík velmi zčervenav.

„A vždyť se prý už jistě bude vdávat!“ suše zasmál se starý a přestav obraceti vzpřímil se a hleděl na syna.

„Ještě snad neví,“ těžce řekl Petr a dívaje se na otce měl kolem úst trpký úsměv.

„Neví? Vždyť jsem to už slyšel z kolika stran! Totě bylo řečí, jaký člověk za ní přijel — ani už nevím, kolik zlatek že má denně — byl prý samý prsten — kolik pokojů prý chce najmout a kdesi cosi — kdo pak to všecko pamatuje!“ a starý Materna se zase tak zasmál.

Petr mlčel.

Tatík obrátiv několik hrstí spustil znova: „Víš, že jsem ti v ničem nebránil, máš už svůj rozum, ale teď se mi přec jenom zdá, že moudře neděláš. Nač pak takové prosby? Vždyť snad nejsi něco tak špatného, aby ti dělala milosti? Ještě se ti po straně vysmějou!“

„I povídali hoši, že tatínek s maminkou by byli radši, kdyby šla Tonička k nám," živěji odpovídal Petr, „a ona prý taky neví, co má dělat — tuze se jí prý nelíbil!" a nový svit naděje bleskl mu z očí.

Otec pokrčil rameny. „Inu, dělej, jak rozumíš, ale kdyby tebou měli nějak pohrdat, to by mne skoro mrzelo!"

Potom zas mlčky obraceli.

Že byla Tonička před rozhodnutím, vdá-li se do Prahy nebo nikoliv, otec jí do práce v poli nehnal, jenom oběd a svačinu jemu a bratřím donášela.

Když následujícího dne odpoledne uhřáta vrátila se domů, matka přivítala ji potměšilým úsměvem.

„Milá holka, s psaními se protrhla ošatka," povídala jí, „už je tu zas jedno!"

„Zas?" překvapena vydechla Tonička.

„Ale ne od Stýbla, dnes strejček píše," a sáhla do police pro dopis.

„Už jste četla?" ptala se Tonička.

„Četla — když je od strýčka — ale podívej, co ti posílá," a podala dceři fotografii.

Tonička pohleděla na obrázek a ruměnec zalil jí všecko líce. Byla to fotografie Stýblova.

„Chlapík, viď?" chválila matka a s radostným úsměvem s dcerou hleděla na obrázek. Tonička mlčela.

„Jako hrabě — ne?"

„Jenom že tady je lepší nežli —" vydechla dívka.

„Nežli opravdovský?" matka honem jí vpadla do řeči. „A řekni mi, co je na něm lepšího?"

„Je jako mladší," odpovídala Tonička.

„Mladší? Co pak je Stýblo nějaký starý člověk?"

„A já nevím, co ještě — tady je nějaký jiný," stále upřeně hledíc na podobiznu, povídala Tonička.

„I to se ti jen zdá — je to on, jak tamhle za stolem seděl!" smála se matka. „S tou fotografií se teď můžeš každému pochlubit!"

Tonička se usmála. Podobizna se jí velmi líbila — tento ženich mohl se měřiti se všemi těmi pány, které poznala.

„Líbí se ti, viď?" vesele vyzvídala matka.

„Ale pořád se mi zdá, že to není on — je to on, ale tady je jako panštější, vznešenější —"

„Protože když tu byl, nenaparoval se, jako to leckdo dělá, ale tady vidíš, jaký je slušný člověk!"

„A co strejček píše?" tázala se dcera.

„I mrzí se. Stýblo prý nemůže dočkat psaní, pořád prý ke strejčkovi běhá, jestli už nepřišlo. A strejček taky píše, proč už nepíšeme a že to necháváme zrovna na nejposlednější den. Povídá, že přivedl člověka, za kterého může ručit a že za to není ani hoden odpovědi. A tu fotografii prý Stýblo sám nechtěl poslat, aby se prý neřeklo, že se tuze vtírá."

Při té matčině řeči Tonička již psaní přečítala.

Ulvrová nechala dceru o samotě a chvátala po práci. Tonička přečetši dopis, znova zadívala se na podobiznu. Zálibně prohlížela, jak má Stýblo vlásky nad čelem hladce sčesány, jak mu nakroucené kníry a bílá mašle pěkně sluší. A jak směle se dívá! Je to pravda, tuto fotografii může každému ukázat, každému se s ní pochlubit.

Stará panímáma přiběhla do světnice všecka udychtěna. „Tak prý ti poslal fotografii?“ volala.

„Poslal!“ smála se Tonička a fotografii podala stařeně.

Panímáma postavila se k oknu a držíc obrázek daleko od očí dlouho jej prohlížela.

„To je člověk, to je člověk!“ volala. „No, s tímhle můžeš jít po celých Hadíhlavách.“

Hospodyně se právě vrátila do světnice. „Co říkáte, panímámo!“ ptala se záříc.

„Povídám, jaký je to člověk — který pak z těch zdejších se mu vyrovná!“ stařena nadšeně kázala.

„Ale ti jsou nedočkaví,“ smála se Tonička.

„A to tě mrzí?“ rázně spustila matka. „Buď ráda, je vidět, jak si tě zalíbil a jak o tebe stojí.“

„Skočím si ke Katince, ukážu jí tu fotografii,“ spěšně povídala dívka a již vběhla do světničky, aby se ustrojila.

„I to ji ukaž taky jiným — ať vědí, jaký člověk tě chce!“ volala za ní matka.

V minutce byla Tonička zas ve světnici. Stařena podávajíc jí fotografii pravila: „Jsem stará baba, už tomu světu nerozumím, ale vynadívat se na toho človíčka nemůžu. Inu, u toho budeš jinou paní než bys byla třeba v živnosti!“

Dívka opět upřeně podobiznu pozorovala.

„Jenže on takový přece není,“ pravila a smutné oči upřela na stařenu.

„Není — jak pak by nebyl? Vždyť to přece dělali podle něho a ne podle někoho jiného! Zrovna tak se díval, když byl u mne v sedničce!“ stařena skoro rozzlobena bublala.

„Tak už běžím!“ usmála se Tonička a chvátala ze stavení.

Babička usadila se potom na záhrobni, aby Toničky dočekala a všecky zprávy měla přímo od ní. Načekala se — dívka přišla až k večeru.

„Tak jak — jak, Toničko?“ volala stařena a s rozpjatýma rukama šla jí vstříc.

„Všem se líbil,“ odpovídala dívka.

„A komu jsi ho ukazovala, komu?“ panímáma toužebně vyzvídala.

„Katince, Nani, Lojzce —“

„A všem se líbil?“ znova přerušila ji babička.

„Všem — taky Milinka vyběhla a ptala se, jak se mám —“

„A ukázala jsi jí fotografii?“

„Ukázala — povídala, že dostanu hezkého chlapíčka!“ smála se Tonička.

Stařena spráskla rukama: „Tak vidíme, tak vidíme — co pak jsme to neříkali? I Milinka ti ho pochválila — tak to vidíš!“

Tu i matka přiběhla a Tonička musela vyprávěti všecko pěkně po pořádku.

„A co budeš tedy dělat?“ všecko vyslechnuvši vážně zeptala se matka.

Tonička sklopila hlavu, chvilku mlčela a potom pravila polohlasně: „Ať tedy tatínek napíše, že si ho vezmu!“ a jak na matku pohleděla, slzy vhrkly jí do očí.

Hospodyně pohladila dceru po tváři a srdečně jí pravila: „No mlč, mlč — víš, že jsme tě nikdo nenutil, ale když chceš už tou paničkou být, myslím, že dobře uděláš, když si Stýblo vezmeš!“

„A Pánbůh ti dej štěstí!“ dodala stařena a třesoucí se rukou udělala Toničce křížek. —

Otec Ulvr věnoval dopisu do Prahy celé následující dopoledne. Oznámil, že si tedy dcera Stýblo vzíti míní a že i oni, rodiče, jsou srozuměni. Ale dále bylo plno rozvážných dotazů po poměrech Stýblových, potom, co a jak hodlá, a zpráv o věně a celém přínosu dceřině, aby jedna ani druhá strana nebyla v pochybnostech, aby jednou nenaříkali: Kdybysme tohle byli věděli!

Stýblo zas honem odepsal, jak jej to psaníčko oblažilo, a že v neděli přijede, přiveze všecky své listiny, aby se projednaly ohlášky. Zároveň oznamoval, že byt již najal.

Toničce se i při druhé návštěvě Stýblově srdce teskně sevřelo a v duchu si říkala: Ach, to není ten z fotografie! — Ženich byl tentokráte smělejší, hovornější, ale přímo s Toničkou opět mnoho nemluvil. Když jednu chvíli zůstali ve světnici sami dva, seděli mlčky, s hlavami sklopenými. Konečně se přece Stýblo ozval:

„Děkuju vám pěkně, Toničko, že jste mi dala takovou odpověď!“ Řekl ta slova rychle, takže i Tonička poznala, že si je dlouho připravoval. Zarděla se, povznesla k němu oči, ale hned je zase sklopila a vydechla: „Prosím!“

Když potom s otcem měli odejíti na faru, hospodyně jim oběma udělala křížek a přála: „Tak vás provázej Pánbůh!“ Stýblo jí políbil ruku.

Vzav potom i Toničku za ruku, navlékl jí prstýnek s bleděmodrým kamínkem.

Dívka s radostným úžasem zadívala se na prsten a zeptala se: „To jste mi přivezl?“

Usmál se a přisvědčil.

„Vidíš, jak pan Stýblo pamatoval,“ chvalořečila matka, a Tonička řekla srdečně: „Děkuju pěkně!“

Potom vyšli. Hospodyně hleděla za nimi, dokud v uličce nezmizeli; z výminku vyprovázela je pohledem stará panímáma.

Hospodyně zaběhla si potom k ní a vypravovala, jaký je Stýblo slušný člověk a jak na Toničku pamatoval.

„Ale jděte — ale jděte — tak vidíme —“ divila se stařena, „a pořád se holce nezdál. Já zas můžu říct, že se mi líbil hned naponejprv. Tak teď se všichni zastaví pro pana starostu?“

Hospodyně přisvědčila.

„No, to je dobře — žeť oni je hned nepustí —“

Hospodynin pohled velmi zradostněl. „A řekněte, že jsem neradila dobře?“ povídala.

„Dobře jste udělala,“ velebila stařena, „kdo pak by se tak s pražským hodil za svědka jako pan starosta — a je přece z přátelstva. No, Tonička bude mít svatbu!“

Obě ženy kochaly se pak v myšlénkách o té slavné svatbě...

Ta cesta po hadíhlavském náměstí byla pro Toničku tuze trapna — ani hlavy nepovznesla. Tušila, že se lidé sbíhají k oknům a že si povídají: „Vida, tak to je ten ženich! Pořád bylo tolik řečí a tady ho vidíme — inu, žádná sláva to není!“

U starostů museli sednouti ke stolu a sama Milinka předložila jim víno a cukrované rohlíčky. Paní starostová Toničku přes tu chvíli hladila a říkala: „Tak to je naše nevěsta!“ Se Stýblem hovořili velmi srdečně, přátelsky, a protože Stýblo velmi slušně odpovídal, třebaže zbytečných řečí nevedl, byla Tonička spokojenější a říkala si: „Vždyť on není takový, jak jsem si myslila — jenom ke mně byl tak ostýchavý!“

Od starostů k faře šla již mnohem směleji...

Sotvaže Ulvrovi odešli, k starostům přichvátala poštmistrova Betti.

„Ruku líbám, milostpaní,“ ve dveřích mazlavě pozdravovala a hned obrátila se k slečince: „Ale Mili, ty prý půjdeš k Ulvrům na svatbu, za družičku — viď, že to není pravda?“ a zatvářila se tuze nevinně.

Milinka se zarděla, potom zchmuřila líčka a odpovídala hořce: „Ba je, milá Bettinko!“

Tu se honem vmísila paní starostová a horlivě vykládala: „Prosím vás, slečinko, co máme dělat, když o to poprosí? Jsme přátelé, v jednom městě žijeme — můžeme odříci?“

Bettinka zakroutila rameny a povídala zvolna, s pichlavým úsměchem: „A u nás někdo povídal, že milostpaní sama nabídla, že by Milinka šla za družičku!“ a nevinně hleděla na paní starostovou.

V hubeném, bledém obličeji panině všecky kosti se zostřily, oči poplašeny mžikaly a ústa dala se do břitkého smíchu: „A to vy věříte, slečinko? Snad ještě naše Milinka nepotřebuje, aby se k něčemu takovému nabízela?“

Betti honem změnila úsměv i hlas a pravila živě, vesele: „I vždyť já jsem, milostpaní, nevěřila, hned jsem řekla, že to nebude pravda!“

„No však proto — divila bych se vám — ale prosím vás, co máme dělat? Starostu chtějí mít za svědka a my musíme s ním!“ vykládala panička.

Betti soustrastně kývala.

„Bettinko, šla si tuhle sednout a poradila mi, co a jak bych si měla vzít,“ zašveholila Míli a když družka usedla proti ní, paní starostová také přistoupila ke stolu, aby účastna byla porady. Milinka počala líčiti, jak se hodlá ustrojit — —

K večeru vyprovázely Stýblo od Ulvrů na nádraží matka i dcera. To již bylo všecko vyjednáno: svatba že bude ten úterek po třetí ohlášce a kdo všecko na ní bude — — —

V následujících dnech byl tatík Ulvr již úplně uklidněn — protože bylo rozhodnuto. Nenutil Toničky, ale kdyby byla ještě teď chtěla jinak,

byl by se zlobil, že je nestálá, výběračná, že ji každou chvilku napadne něco jiného a tak že se mezi lidmi jednati nesmí. Už si nelámal hlavu starostmi jako v té nerozhodné době, nebylo-li by přece líp, kdyby se dcera provdala k Maternům. Teď měl jenom na mysli, aby Tonička dostala všecko v pořádku a aby se svatba dobře odbyla.

Tonička měla v tom čase mnohé chvíle, kdy duše její byla bez klidu, jakoby těkala prázdnem nemajíc kde stanouti, kde odpočinouti. Nerozhodnost v ní již nebyla — v tom pádu věděla, že je konec, ale cítila, že nastává jí život nový a že si tyto doby zcela jinak malovávala. Starost ji přepadala, jednala-li přece dobře, bude-li šťastna. V klidnějších chvílích hovořila s matkou o svatebních šatech, o hostech a svatebním obědě, o pěkném věnečku na sále, o všem, čeho ještě do výbavy potřebuje a co se koupí zde a co až v Praze. Vzpomínaly na svatbu Katinčinu, Naninu i Márinu, co a jak bylo, aby v tom pádu nezůstali Ulvrovi nějak pozadu. Tatínek sice někdy kázal: „To vám povídám, ať mi žádné komedie nesháníte!“ ale uznával také, co musí být, aby nepřišli do nějakých pomluv.

Bratři přestali Toničku zlobit, mazlili se s ní, zvláště Józa říkával: „Holka, holka, zrovna je mi ouzko při pomyšlení, že nám nadobro odjedeš!“

„Že nebudeš mít koho zlobit, viď?“ odpovídala mu štiplavě.

„I mlč, to bylo jen tak,“ říkal dobrácky, „škoda věčná, že budeš tak daleko, že k tobě ani nebudu moci — rád bych ti ledajak pomohl, aspoň dříví bych naštípal a vody nanosil.“

„Bodejť — snad to Stýblo nedá udělat!“ durdila se, ale všecko to lichocení a mazlení bylo jí milo, s radostí nechávala se hýčkati. Bylo jí to posilou v starostech, jež ji připadávaly.

Těmi událostmi ve stavení nejvíce oživla stará panímáma. V jednotvárném jejím životě bylo to něco, co zajalo všecku její mysl, kromě té boží modlitby na nic jiného nemyslila. V sedničce své neměla stání, pořád šukala v síni, na záhrobni i do velké světnice častěji si zaskočila, aby slyšela, co se děje a chystá. V samotě své neměla než všecku rodinu svoji; slyšíc hojné drobné řeči o tom, jak ti oni se zmáhají, jak pansky vystupují, jak se o nich mluví, přála si, aby také její lidé měli všecku vážnost a úctu.

Ulvrovi jednali s ní celkem příznivě, aspoň příznivěji než chovali se jinde k podobným výminkářkám s tak hodným výminkem. Příčinou bylo i to, že panímáma byla skromna, že na výminek zle nehartusila a že se vědělo, že má ještě pár grošů, které s sebou nevezme.

Bývala teď denně ráno v kostele a tuze ráda se zastavovala se známými, protože se vyptávali a ona mohla vypovědět, čeho měla plnou hlavu: jakého človíčka Tonička dostane, jakou bude paní, o všech přípravách k svatbě. Starosta s pražským Ulvrem budou svědky, z Prahy přijede také sestra ženichova — má nějakého od dráhy — paní starostová sama slíbila, že také přijde a Milinka že bude družičkou — povídala, že s radostí to kamarádce udělá — a Váša mládencem. Nechtělo se mu do toho, že to po pansku nedovede, ale snad by nebrali cizího, když jsou synové ve stavení. Vařit bude Brabínková, protože svatba nebude jen tak, ale všecko jako v lepších domech. Každý den přinesl stařeně

nové látky k radostnému hovoru: Tu byli Ulvrovi v Boleslavi na koupi — Tonička bude mít šedivé hedvábné šaty, závoj na hlavě kolem dokola a až dolů, zelený věneček docela malinký — Škutinova Pepa bude šaty šít, ale Tonička si bude při tom, aby všecko bylo, jak si sama přeje, a Milinka taky poradí. Peřin Tonička dostane na tři postele, jedny povlaky na všecky má bílé — ono to teď tak všude mezi lepšími panuje. Hlavní nábytek se koupí v Praze — odtud se poveze jen tak to drobnější a sprostší — hospodyně hned ten den po svatbě pojede s mladými a všecko se tam vybere — koupí nábytek jen politýrovaný; skleník bude Tonička mít, záclony, na dvě okna si je sama upletla, na dvě se ještě koupí; i ty hadry na podlaze budou mít, obrazy malované v širokých rámcích, nejen zasklené, jak to po chalupách bývá; hodiny veliké v kastli, tři závaží budou mít, aby bily hodiny, půle i čtvrti — Březinovi koupili Nani taky podobné, ale ty mají jen dvě závaží, to je rozdíl.

Co má nádobí, šatstva a prádla, všecko se uloží do beden a pošle po dráze; Stýblův švakr má u dráhy známosti a postará se, aby došlo všecko v pořádku. Paní starostová sama byla u Ulvrů již několikrát, aby taky poradila, co a jak musí být, protože v chalupě přec jen všecko tak neznají, třebaže Tonička mezi těmi slečnami bývala. Z přátelstva bude všecko, obě panímáminy provdané dcery si řídí nové šaty, když to bude všecko tak slavné. Kněží budou při oddavkách u oltáře oba, jako když se Stoklasova vdávala a pan farář bude mít k nevěstě a ženichovi kázání. Věneček bude na sále, osm hudebníků, ta kadryla se taky bude tancovat, protože tam budou všecky lepší rodiny — to už Milinka všecko obstarala sama; každý, komu říkala, přislíbil — poštmistrovi, správcovi, kasírovi z dráhy a ty slečny i všicknì svobodníci. Hned ten den po svatbě odpoledne mladí s hospodyní odjedou, protože ženich má ty povinnosti v továrně, a třebaže ho fabrikant má tuze rád a říká, že by ho nepustil za nic, Stýblo ví, co se patří, aby byl pořádek. Ty bedny se pošlou už před svatbou, aby mladí nepřišli do prázdného.

Několikráte denně vyběhla si stařena na zahradu a tam u plotu se sousedkou starou Janderkou rokovala. Janderka jí zas přinesla, co a jak se kde v Hadíhlavách o té svatbě povídá; nezamlčela ani úštipků a výsměšků, ale ty panímáma Ulvrová nechávala jenom pro sebe, ve stavení se o nich nezmínila, aby holce zbytečně nedělala těžkou hlavu. Janderce jen říkala: „No dobře, dobře, ať si povídají, je to všecko jenom závist, že Tonička bude paní.“

Povídala prý Maternová, že kdesi cosi nemají se Ulvrovi tak dalece s čím chlubit — jejich Petříček že tomu pánovi ani vody nepodá. Tonička prý se naparovala a pejchou nevěděla, jak hlavu nosit, a teď si bere jen magacinera a k tomu vysloužilého vojáka. To prý si Maternová myslela, že čeká na jiného bastanta. Petříček prý holku opravdovsky chtěl, a mohla si z toho dělat čest, do jakého hospodářství by ji byl přivedl; teď už prý hoch taky přišel k rozumu a pomyslil si, že takových vždycky najde dost.

Stařena Ulvrová poslouchajíc ty zprávy, jen hlavou kývala a potom se suše zasmála: „I nechme ji povídat, ať se chlubí — ale Tonička ho přeci nechtěla! Zakládají si na tom svém hospodářství, myslili, že se

každá na Petra bude jen třást, ale Tonička ne a ne! To je pálí. A s tím Petrem to taky není pravda, povídal mi náš Váša, jak pro Toničku naříká."

Velkou starost měla babička s Vášou; hoch si přes tu chvíli stýskal, jak má být mládencem, když bude Milinka družičkou, že se k ní nehodí, že neví, co bude dělat a jak bude s takovou slečinkou mluvit. Ale babička ho konejšila, aby neměl strachu, k oddavkám že s družičkou půjde ženich a o toho že není starost, ten že má v Praze všecko dobře odkoukáno, Váša aby si jen všímal, co a jak bude dělat Stýblo; s družičkou že se musí vést podpaží, knížky aby jí nesl, usmíval se, a pořád aby jí něco vypravoval.

„To je to, ale co budu vypravovat?" naříkal Váša.

„I to se už, hochu, najde," těšila jej babička.

„O tom, jak nám sype, jí přec povídat nebudu — o práci taky ne — a jiného nevím!" naříkal.

„To bys byl pěkný chasník," smála se mu stařena.

„Ještě se mi budou smát!" zlobil se.

„Co by ti tohle, hochu, napadlo," rozhorlena domlouvala, „takoví se ti budou smát! Čím větší páni, tím jsou víc k lidem. Slyšel jsi, jak se k Stýblovi a k Toničce měli a každou chvíli k nám přiběhnou!"

Čím více se svatba blížila, tím byla Tonička zamlklejší. Svatební sháňky všedněly, ale těžkých myšlének přibývalo. Chodila jako ve snách. Stýblo poslal zas tuze krásné psaní, ale starostí dívčiných nerozplašil. S lidmi se nerada stýkala, bála se, aby neslyšela nějaký úštěpek; věděla, že by ji velmi trápil.

Když hospodyně o té dceřině zamklosti mluvila s panímámou, babička krátce vykládala: „To nic — taková má být každá nevěsta!"

Dívka nejednou přišla do výminku a stýskala: „Ach, babičko, já nevím, jak to bude!"

„Dobře, všecko dobře, nevěsto!" hladila ji stařena.

„Ale když jsem s ním sotva párkrát mluvila!"

„O svatbě si ještě popovídáte dost a dost. A je to lepší, než když se dva kdo ví jak dlouho spolu tahají — potom to na sebe po svatbě jen bručí! A snad bys teď nechtěla nechat všeho?"

„To ne, ale mám strach," odpovídala Tonička. „Což pak teď je ještě pořád dobře, ale až budu z domu, mezi cizími!"

„U muže nebudeš u cizího — a snad bys, holka, nechtěla zůstat doma na ocet a být každému pro pošklebek?" mrzela se stařena.

Dva dni před svatbou bylo u Ulvrů jako ve mlýně; na síni přes tu chvíli duněly rychlé kroky a ve světnici byl kvap a shon. V peci praštělo, a když panímáma šla na zásep, pootevřenými dveřmi světnice spatřila prkna, plná syrových koláčů. Brabínková v síni škubala drůbež, nahlížela do pece a byla pořád tuze zardělá a spocena. Zjednaná pomocnice zvenčí bílila stavení a myla okna.

Vůně všelijaká, ale vždycky líbezná šířila se stavením; když pronikla do výminku, panímáma zkoumala: „Co pak to zas tak voní?" a čekala, budou-li uznalí a ‚dají taky oblíznout'.

Posledního dne odpoledne zavolali stařenu do velké světnice. Otevřevši, spatřila uprostřed nevěstu ve svatebním ústrojí — jen závoje

scházely. Stařena spráskla rukama a dala se do hlasitého pláče. Hospodyně také spustila a sám tatík utíral si oči. Potom si babička vnučku obcházela, prohlížela, pokyvovala si a velebila: „To je nevěsta, to je nevěsta! Nechci zbytečně vychvalovat, ale ani jedné z těch zdejších, ani nejpřednějším by to tak neslušelo!“

Ve světnici bylo všecko již k zítřku připraveno: podlaha vydrhnuta, postele vyneseny, květiny za okny a proti čelní a pravé stěně řady stolů.

Stařena rozhlížejíc se přála: „Pán Bůh dej, lidičky, aby se vám zítra všecko dobře vydařilo!“

Večer přišli všechny hadíhlavské slečny a mladí páni k Ulvrům vít věnečky. Milinka je všecky sezvala; povídala, že se musí přece všichni rozloučit s Toničkou, protože ji měli vždycky tuze rádi. Hospodyně podávala koláče, nalévala piva i vína, a dívky i pánové zpívali. Pan Kostka přišel také, s Toničkou jednal velmi uctivě, při zpěvu i mezi zpěvem bylo jej slyšeti až do výminku — snažil se baviti celou společnost. Když hospodyně i babičce donesla skleničku a nějaký ten koláč, stařena velebila: „Inu, to jsem si, holka, sama neuměla pomyslit, že má u nich u všech takovou vážnost.“

„O jé, kdybyste viděla, jak ji ty slečny všecky hladí a líbají, a ti pánové jsou pořád jen slečno sem, slečno tam.“

„Podívejme, podívejme!“ nadšeně divila se babička a hned se také zeptala, co Váša dělá, jestli se přece k družičce má jako mládenec.

Hospodyně se smála, že se vystrojil jako o svátky, před zrcadlem že stál dlouho, ale teď že jen sedí, usmívá se a poslouchá.

„Ale to je hoch, to je hoch“, mrzela se panímáma, „že přec taky s nimi neporozpráví; ve škole se dobře učil, v Němcích byl, leckdy jede do města — proč se tedy stydí? Musíte mu, Františko, domluvit!“

Všecky hovory a švitory slečen i pánů, žerty, lichotky a zpěvy, které kolem Toniččiny hlavy bzučely a zvučely, se Toničce líbily a těšily ji. Dnes byla ráda nevěstou. Všichni se obraceli pořád jenom k ní a takovou lásku i čest jí prokazovali, že se toho jaktěživa nenadála. Nikdy ‚ti přední‘ jí tak mezi sebou neměli a tak s ní nejednali jako dnes. Poddávala se veselí ostatních a bylo jí, jakoby ten dnešní večer měl trvati stále . . .

Panímáma na výminku do dvanácti hodin nezamhouřila pro ten smích a zpěv oka. I když usnula, pořád ještě nějaké písničky slyšela a všecko se jí pletlo. Byla jako ve velké světnici, všecky ty slečny a páni byli tam také, a Tonička v šedivých hedvábných šatech svatebních uprostřed podlahy poskakovala.

Stařenka se divila, co že to dítě marného dělá, a hospodyně jí šeptala: „To je ta kadryla, panímámo!“

VI.

U Ulvrů byli za časného jitra opět všichni na nohou — jenom Tonička v sednıčce spala. Tatík s hochy činili ve všem poslední pořádek. Ve velké světnici sestavili stoly — domácí i z hospody vypůjčené — hospodyně pokryla je bílými vyžehlenými ubrusy a postavila na ně vásy s kyticemi, z nichž rezeda silně dýchala.

Na ohništi pod komínem praskaly plameny a nad nimi na třínožkách stály pekáče, v nichž zardívaly se husy i kachny. Dům byl zas pln vůní.

Brabínková, kulatá, zardělá, otáčela se zas jako kuželka. Hospodyně každou chvilku přiběhla, aby se podívala na kuchařčino umění a aby se poradila, co a jak ještě uchystati; pokaždé při tom pověděla: „A ta naše holka pořád ještě nevstává!“

Ale Brabínková kývala rukou, jakoby se bála, že hospodyně Toničku řečí svou probudí a šeptala: „Jen ji nechte, ať se vyspí, přejte jí to!“ a významně podívala se Ulvrové do tváře.

Teprve po sedmé hodině hospodyně po špičkách vstoupila do sedničky a vidouc, že Tonička spí, dotkla se jí čela.

Dívka otevřela oči, podívala se na matku a zas je zavřela.

„Tobě se ještě nechce vstávat?“ smála se matka. „Je už po sedmi hodinách, brzo-li pak nepřijedou. A jak je tam krásně — nebe jako zrcadlo!“

Tonička opět otevřela oči, teskně usmála se na matku a řekla: „Já jsem dlouho neusnula!“

„Ale, ale — to je chyba — ve věnečku budeš nevyspalá!“ vytýkala jí matka.

Tonička složila ruce za hlavou a posteskla si: „Tak už půjdu z domu!“

Hospodyně rychle se k ní sklonila, objala ji kolem krku a laskala: „Snad bys, dítě, nenaříkala, buď ráda, budeš svou paní, jináč to nejde — leda bys tu jednou chtěla překážet —“

„A kde dnes budou všichni spát?“ náhle rychle zeptala se Tonička.

„Kde?“ poplašeně ptala se matka, „no, strejček půjde ke své sestře, pražskou dám do komory, všecko už tam je urovnáno a Stýblo snad sem —“

Dívka vzepjala ruce a matku prudce k sobě přivinuvši, úzkostně žadonila: „Ach, prosím vás, maminko, ať si pražská lehne sem, je přece host, a v komoře budu spát já!“

Matka chtěla něco namítati, ale Tonička honem zas volala: „Prosím vás, maminko, udělejte to tak, vždyť tu budu dnes naposledy —“

„Inu, jak chceš, ale teď už, dítě, vstaň, budou tu pojednou!“

„Ach —“ vstávajíc vzdychla si Tonička a obleknuvši ještě jednu sukni, halenku a střevíce, povídala: „Půjdu se zatím do komory trochu ustrojit!“

„Jdi, děvečko, jdi,“ pohladila ji matka, „a snídaní máš na plotně.“

Když dívka odešla, hospodyně honem stlala, aby v sedničce byl pořádek.

Babička na výminku byla také už dávno vzhůru.

Uklidivši si, sedla k oknu a modlíc se, přes tu chvíli podívala se ven.

Když viděla, že Józa vede koně z domu, a syn hospodář, svátečně ustrojen, že kolíbá se za ním, pomyslila si: „Aha, už jdou ke kmotrovi pro bryčku — pojedou na dráhu —“ a neměla už ve výminku stání.

Zastavivši se u Brabínkové, podívala se a řekla: „Pánbůh požehnej — tak už ten den máme tu!“

Nahlédla do světnice, jak to mají ustrojeno, u Toničky v komoře se zastavila, aby dívku polaskala.

„Tak, děvečko zlatá, tatínek s Józou už jeli,“ povídala, „za chvíli jsou Pražáci tu!“

Tonička smutně se na ni dívajíc povzdychla: „Ach kdyby to už bylo odbyto!“

„Taktak,“ usmála se stařena, „jen svatby užij!“ a již chvátala na zahradu, aby tam z ústraní lépe viděla, až přijedou.

Tiché letní jitro smálo se nad šírem polí. Rozkvetlé lučiny hojně ještě svítily rosou. Svěže bylo a líbezno. Velký špaček sedě na vrcholu hruše hvízdal až radost. Panímáma Ulvrová sotva došla ke plotu, již tu také byla Janderka. Stojíce za řídkým malinovčím čekaly.

Sotvaže z dáli zahrčel vůz, panímáma poplašena poskočila, že už jedou — ale třikráte se zmýlila: nejela po silnici bryčka, ale vůz s kravami, potom zas tovární povoz plný beden a naposled dvorští voláci jeli kolem do pole.

Když za chvíli opět povoz zahrčel, stařena doběhla si až do čela zahrady; pohleděvši přes plot, honem se zas vrátila kývajíc a přidušeně volajíc: „Už jedou!“

Bryčka zastavila před stavením. Hospodář Ulvr seskočil s kozlíku a otevřev dvířka bryčky pomohl ven nejprve pražskému švakrovi, potom ženichovi, naposled Stýblově sestře.

Houfec dětí stál kolem a upřeně díval se na svatebníky.

Babička s nich také oči nespustila a vidouc, že je sestra ženichova po městsku oděna, nadšeně Janderce velebila: „Tu ji vidíte — inu dáma, dáma — mezi jaké lidi se ta naše holka dostane!“

Hospodář vybrav z bryčky všecky balíky a škatule, vešel s hostmi do stavení a Váša zajížděl na dvůr.

Panímáma slíbivši Janderce, že jí zas přijde všecko povědět, zvolna šourala se kolem chalupy. Když šla od chléva po zápi, slyšela, že pražská v síni volá: „A kde máte nevěstu?“

Babička se zastavila a skloněna poslouchala jako ztrnulá.

„Ááá — tu ji máme —“ opět volala pražská paní — „má úcta — no, teď budem švagrové —“ a polibky mlaskaly.

„Že neumím vybírat? Řekněte — řekněte!“ hlučně volal pražský Ulvr. „Od minuty bych mohl být družbou. Však se Emáček ještě musí se mnou vyrovnat!“ a smál se plným hrdlem.

„Tak jen dál, jen dál, a na nic se neohlížet, my u nás jsme jen tak po selsku,“ pobízel tatík Ulvr a hospodyně se přidávala: „Jen si pojďte sednout, potom si to všecko povíte — teď jste beztoho hladoví — tolik hodin na cestě — a zahřejete se, jste jestě prostydlí!“

„No já s mladou paní jsme trošku prochladli, ale Emáček ne,“ a pražský Ulvr se zase hlučně zasmál, „prosím vás, ženich jet na svatbu a prostydnout! Vždyť zrovna hoří!“

„Švaříček je pořád stejná šelma!“ smála se hospodyně, a dvéře za nimi zapadly.

Babička honem utíkala přes síň.

„Teď bude jako kafe, ne?“ pod komínem ptala se Brabínkové, a když kuchařka přisvědčila, stařena vklouzla do své sedničky.

Sedla zase k oknu, vzala růženec, ale myšlénky pořád se jí rozutíkávaly. Slyšela zvučný hlas pražského Ulvra i cinkot nádobí.

Po chvíli přiběhla do výminku hospodyně; byla všecka rozehrána a rychle šeptala: „Považte si — kytku Toničce přivezl krásnou — tu si ponese — a náušnice zlaté s granátky.“

„To jako ženich?“ dychtivě ptala se babička.

„Ženich, ženich! Prsteny, které jim pan farář při oddavkách nastrčí, také přivezl — je v nich vyryto, že jako dnes mají svatbu a potom počáteční písmena A. U. a E. S., to je jako Antonie Ulvrova a Emanuel Stýblo; ten s A. U. dostane on, druhý navlékne Toničce.“

„Ale jděte, ale jděte — tak oni to takhle vysoko povedou, že i prsteny koupil?“ obdivovala se stařena.

Hospodyně jen živě svědčila a honem pokračovala: „Ale to ještě není všecko — švakr přivezl náramnou škatuli nádobí, bílé porcunálové, inu: konvice, talíře, talířky, šálečky — všeho, všeho — kde pak já vím, jak se to jmenuje!“

„Tak si udělal škodu švaříček —“

„O jé — a ta sestra přivezla šest stříbrných lžic — jen svítí, a uloženy jsou v hedvábí a sametu.“

Stařena spínala ruce. „Bože Bože, ta naše holka pořád takové nářky, takové ouzkosti — a teď takové věci přivezou! Prosím vás, Františko, co říká?“

„Co by říkala — směje se —“ a hospodyně se také zasmála, „vždyť je Stýblo dneska chlapík — a řečí má dost a dost!“

„A prosím vás, jaká je ta sestra?“

„Inu, městská ženská, žádná velká dáma, ale paní — prosím vás, když takového stříbra přiveze, hromadu peněz to muselo stát.“

„Ale to mi ukážete, viďte?“

Hospodyně přisvědčila a již zas uháněla.

Stařena za minutu po ní po špičkách pospíchala ze stavení a na zahradu.

Ulvrovi ji sice kolikrát žádali, aby byla svatby účastna u nich, ve velké světnici, ale babička odporovala: „I to to — to to — co by vám to napadlo — kam pak já mezi takové lidi! Na všecko se budu dívat z koutka u okna a modlit se budu, aby jim dal Pánbůh štěstí. Jen se veselte, já zatím uhlídám dům!“ —

Když pražští hosté posnídali, rozešli se, aby se ustrojili: Tonička s pražskou švakrovou do své sedničky, mužští do komory. Škutinova Pepa již v sedničce čekala, aby na Toničce všecko pěkně upravila.

Sotvaže babička, Janderce všecko o nádherných darech zvěstovavši, vrátila se do výminku, již tu zas byla hospodyně a nadšeně vypravovala, že tu teď byla děvečka od starostů, že přinesla lampu — no, krásnou! — desítku mohla stát — a vyřizovala, že se pan starosta s milostpaní dávají pěkně poroučet a posílají nevěstě malou památku.

„Tak ti zas lampu jí poslali?“ divila se panímáma a samým podivem vrtěla hlavou.

„Povídám: krásnou! Kouli to má samý kvítek — podstavec náramný! Povídala Brabínková, tu že si Tonička musí v pokoji postavit na skleník,

a svítit že se v ní bude leda takhle o štědrém večeru. A pojďte se podívat, panímámo, pojďte, teď tam zrovna žádný není, všichni se strojí!"

A stařena klusala za hospodyní.

Po desáté hodině počali se scházeti domácí přátelé: Ulvrovy dvě sestry s muži, sestřenice jeho, sestra pražského, také s mužem; hospodynin bratr z kraje se ženou a dvěma dětmi přijel na lehkém vozíku.

Hospodář s hospodyní vždycky vyběhli naproti a srdečně vítali.

Ženské byly v hedvábí, sukně měly jako zvony, nové salupy na hlavách, nové rukavičky na rukou; krajská měla i hodinky se zlatým řetězem kolem krku. Dcery přišly také k mamince do výminku; stařenka prohlédla si je se všech stran a pochválila, že se tak vystrojily, protože tu dneska bude všecko tuze vysoko, po pansku. V rychlosti jim vypravovala, co sama nedávno zvěděla: Do jakého vlastně místa, mezi jaké lidi se Tonička dostane, a co jí všecko přivezli.

Dcery poslouchaly mlčky, bez pohnutí; jen pohledy jim trochu zkysly a z očí dívala se závist.

Když matka dopovídala, dcera Anna se usmála a povídala sestře: „Tak! takové věci nevěstě svezli a my nic!"

„I kdo pak má vědět, jak to mezi takovými chodí," klidně odvětila sestra Tona.

Ale stařena honem konejšila: „Co byste vy si takové starosti dělaly, jste naše a už dřív poslaly jste mouky, mák, povidla, máslo a ještě ledajakou drůbež!" Náhle stařena vyjekla a rychle povstala. „Pan starosta!" vydechla a odchýlila se od okna. Dcery dívaly se stojíce za ní.

Před stavením zastavil se starostův kočár s párem vyšňořených koní. Pan starosta vyskočil první — lehce — a několikráte si ještě na tenkých nohou poskočil. Byl všecek v černém, s bílou mašlí na krku, s bílými rukavičkami; elegantně podával ruku choti. Byla proti němu i v tom černém hedvábí, na němž svítil řetěz, náramky i brože, jako ťopinka. Byla bez klobouku, a ve vlasech, tuze uměle načesaných, měla vetknutou růži. Za matkou lehce jako pírko seskočila i Milinka. Byla v růžovém hedvábí a na učesané kulaté hlavičce seděl jí drobný věneček z umělých pomněnek. V jedné ruce držela ohromnou kotoučovitou kytici z bleděrůžových i bílých růží, druhou ovívala se krajkovým vějířem.

„Bože, Bože, družička jako z cukru!" ve výminku spínala ruce stařenka.

Pan starosta podal choti rámě a již vážně, vznešeně šli ke stavení. Hospodář s hospodyní vyběhli jim před branku naproti.

„To je panstvo — jak my s tím budeme jednat," když starostovi zašli, zanaříkala panímámina dcera Anna.

„Bodejť byste nejednali — vždyť jsou to známí lidé, ne?" horlila stařena. „Ti dovedou jednat s každým — a vždyť, na mou pravdu, nejste snad žádné sprosťačky, každá jste v pořádném hospodářství."

„Ale kdo to tak pansky všecko dovede!"

„Teď jen pěkně jděte, abyste tam byli všickni — bude jako snídaně, ty biřtle se budou jíst a pít víno!" nutila dcery.

„I kde pak my na víno," smála se Tona.

„Snad bys nemluvila — o svatbě bys snad nepila víno! Jen jděte, jděte!" a šla za dcerami, až byly ze dveří.

Když dcery vešly do velké světnice, všickni již seděli: starostovi v čele, ostatní po obou stranách za stoly i před nimi; jenom nevěsta dosud scházela. Před každým hostem byl talířek a nůž, a Brabínková, slavnostně ustrojená, zářící předstoupila právě před pana starostu a držíc bílou mísu plnou uzenek, z nichž se kouřilo, pravila sladce: „Tak budu prosit!“ Když si pan starosta vzal, dodala: „Také křenem si líbějí posloužit!“

„Jen žádné nucení, my to tak neumíme, každý podle libentu!“ důrazně přidal hospodář.

Ženich seděl vedle něho již vystrojen a načesán; kníry měl nakrouceny, hlubokou náprsenku a velkou mašli.

Pan starosta obracel se mezi jídlem v pravo, v levo, každému známému pověděl vlídné slovíčko, hladil a rozčesával si krásné vousy a sem tam upustil žertík. Pražský Ulvr se také súčastnil, dovedl rozesmáti, ale všichni domácí si v duchu říkali, že je sic na něm panského člověka vidět, ale tak jako pan starosta že to přec jen neumí.

Venkovské přátelstvo jedlo mlčky, přímo pokorně — oči jen úkradkem obraceli časem k čelu stolu, aby se přesvědčili, že nedělají něco nešikovně, hloupě, aby se jim snad ‚ti lepší‘ nevysmáli.

Paní starostová přes tu chvíli hladila Milinku, upravovala jí účes a vypravovala selkám, jaké to tomu dítěti dalo starosti, aby se pěkně ustrojila a Toniččinu svatbu oslavila.

Když Brabínková všem podala sklenky s vínem, pan starosta povstal, rozčísl si dlouhé vousy, zamlaskal a spustil vážně: „Připíjím na štěstí snoubencům, naší milé příbuzné Toničce a tuto přítomnému panu ženichovi, aby šťastně kráčeli trnitou cestou života. Ano, život je zlý a starosti má mnohé. My starší a zkušenější to dobře známe. (Pan starosta se zamlčel a jen vážně kýval hlavou.) Přejeme vám, nastávající manželé, samou radost, abyste se mohli stále veselit jako v tento dnešní slavný den. Na zdar!“ a povznesl sklenku.

„Aby to Pánbůh dal!“ zatoužil i tatík Ulvr, a matka utírala si oči; hosté si přiťukávali a kývali na sebe, že to pan starosta řekl tuze krásně.

Hospodyně doskočila potom s uzenkami a skleničkou vína i do výminku, aby zároveň panímámě pověděla, jak to pan starosta oslavil.

„Že si děláte takovou škodu,“ povídala stará panimáma, „už teď mám jíst a pít to víno? Ještě by mne porazilo — kolik roků jsem ho nelízla! Vidíte, jak jste dobře udělali, že jste ty starostovy pozvali, všecko to tak krásně dopadne. Ó, co pak takový člověk — žeť promluvit dovede! A co Tonička?“

„Už je ustrojena — čeká — to víte, sednout v tom ke stolu nemůže, tak až budou po jídle.“

„Jestli pak se taky toho vína napila?“ ptala se babička.

„I bodejť by nenapila,“ usmála se matka.

„Však to je dobře — aspoň bude ve všem kurážnější; ale Váša ať dá pozor, aby nějakou hloupou neprovedl.“

Když se hospodyně vrátila do světnice, Tonička tam také právě vcházela.

„Á — á — tu ji máme, naši krásnou nevěstu — sláva!“ volal pan starosta a nabízel jí přiťuknutí. Vzala sklenku otcovu a přiťukávala si se všemi.

Kromě toho ťukotu bylo ticho — — všickni upřeně pohlíželi, jak to dívce sluší. Ženské zkoumaly ústroj její od střevíčků až na temeno hlavy. Cítila dobře ty pohledy, neušly jí záblesky závisti — ale těšilo ji to.

„A teď s ženichem — na věčnou lásku!“ kázal jí pan starosta.

Stýblo přistoupil k Toničce a přiťukli si.

„A se mnou, pane ženichu a nevěsto, na stálé přátelství!“ jásavě volala Milinka.

Hospodyně Ulvrová samou radostí nepokojné přebíhala.

„A snad bude pomalu čas — jedenáct je tu a bryčky jsou venku všecky,“ upozornil otec.

„Ano, ano, ano,“ volal pan starosta a povstal. „Nesmíme pana faráře nechat čekat.“

Všichni kupili se ve středu světnice.

Pražský Ulvr postavil Stýblo vedle Toničky a tatík Ulvr spustil nahlas: „Pánbůh vám dej štěstí oběma a v tom manželství vás provázej! Pane ženichu, tady vám odevzdávám své dítě a prosím vás, abyste ji měl rád a dobře s ní jednal. My jsme ji vychovali, jak jsme mohli. A ty, Toničko naše, buď vždycky hodná, povolná a nezapomeň na nás!“ po těch slovech, jež si kolik dní chystal, vybuchl v pláč a hosté vidouce sukovatce zaplakati, nezdrželi se žádný. Když otec snoubence pokřižoval, přistoupila i matka a oběma požehnala.

Stýblo i Tonička líbali rodičům ruce.

„A já,“ spustil zas pan starosta, „jménem těchto dětí, které jsou tuze dojaty, děkuju vám, vy starostliví rodičové, za všecko dobrodiní, za vychování vaší dcery. Jakožto starosta města musím říci, že jste dceru svou krásně vedli. Pane ženichu, dostanete hodnou ženušku. Gratuluju, gratuluju!“

Milinka nevěstu objala a líbala, pražský strýc, paní starostová a Stýblova sestra také říkali: Gratuluju!, ostatní hosté jen: Pánbůh vám dej štěstí!

Tu již také babička přicházela; plačíc hlasitě, spínala ruce, a když snoubencům dělala křížky, tuze se klepala . . .

A vycházeli ze světnice.

Tonička zavěsena v bratrovo rámě, tiskla se k němu a pevně je svírala.

Na dvoře stály hloučky dětí i babek, jež přišly na podívánku i pro koláč. Nevěsta s mládencem a ženich s družičkou usedli do starostova kočáru, pan starosta s chotí do jedné, pražský Ulvr se Stýblovou sestrou do druhé bryčky, ostatní na vozíky se sedátky v košatinách. Když vyjeli na zářečí, selky počaly výskati a házeti koláče. Lidé vybíhali ze stavení, a všecka okna byla plna . . .

U Ulvrů zůstali doma hospodyně s Brabínkovou a stará panímáma. Když babička svatebníky oknem svým vyprovodila, vyšla k hospodyni.

„Inu, svatba náramná!“ velebila, a hospodyně pověděla jí, co stařena ještě nevěděla. Potom si babička šla sednout na zásep.

Jakoby bouře byla přeletěla.

Ticho, klidno bylo na dvoře, ticho ve stavení; jen kroky Brabínkové chvilkami v síni zarupaly. Slepice s kohoutem chodili po záspi, holubi poletovali pleskajíce křídly a bukali v podstřeší. A ve výši klenula se čistě modrá, mlčelivá obloha.

Po prvějším víru a šumu, po hluku a starostech, aby všecko dobře dopadlo, bylo stařeně venku velmi milo. Rty se jí jemně pohybovaly, a kuličky růžence mizely mezi prsty.

Asi po půl hodině přihnala se všecka uřícena Janderka. Panímáma Ulvrová vidouc ji, radostně volala: „Tak pojďte, pojďte a povídejte!“

Janderka usedla vedle ní a chvíli rychle oddychovala.

„Tak jste všecko viděla?“ dychtivě ptala se panímáma.

„Všecko — všecinko,“ kývala babka, „už je po oddavkách, už jsou svoji. Ale osobo, lidstva — jako v neděli — všecky lavice plny a všichni stáli, aby viděli. A napřed co lidí — nejen tak ledajací — co je jako to lepší, bylo tam všecko, klobouků plno. Ti mladí, co byli jako z Toniččina kamarádstva, čekali před kostelem, a když Tonička v těch závojích šla, všichni smekali.“

„Ale jděte!“ ruce majíc sepjaty a zbožně poslouchajíc zadivila se panímáma. „A prosím vás, co Tonička?“ dodala toužebně.

„Kývala na ně a smála se — no, bodejť by se nesmála, když má takovou svatbu. Jak vešli do kostela, hned začaly hrát varhany —“

„A prosím vás, co náš Váša?“ opět vpadla panímáma.

„Váša? No, chlapík — krásně Toničku vedl, tu kytku jí nesl a vykračoval si jako pán. Celý nový byl, viďte? U oltáře ženich poklekl vedle nevěsty, kněží přišli oba a pan farář začal oddávat.“

„Plakala?“ třaslavě zeptala se babička, a v koutku očí se jí zalesklo.

Janderka zatřásla hlavou a usmála se: „Toť víte — plakala, jen jen se jí hlavička klepala. Bude šťastná v manželství. Družička s mládencem drželi jim nad hlavami věnečky — nepoložila jim je Milinka na hlavu, jak to u selských dělají, ne, na bílé pentli ty věnečky drželi.“

Panímámino staré líce bylo samý radostný úžas.

„Potom k nim pan farář promluvil — inu, oka suchého snad nezůstalo —“ a Janderka ještě teď utírala si oči, „tak to jako vzal, aby s mladými manžely šli pořád tři andělé: víra, naděje a láska, ti aby je nikdy neopouštěli. Tuze krásně to pověděl, kdež pak já bych dovedla opakovat. Když potom šli kolem oltáře, já jsem honem uháněla, abych vám všecko pověděla. Teď je mše svatá!“

Janderka dokončivši ještě chvilku potřásala hlavou a panímáma si ještě přemýšlela, co byla slyšela.

„Tak všecko lepší tam bylo, povídala jste?“ zeptala se znova.

„Všecko — ze dvora, z továrny, z dráhy a co lidstva —“

„A prosím vás, že se vás tak ptám, takhle z chalup na zářečí taky byli?“ náhle vzpomněla si babička.

„I toť víte, že byli,“ přisvědčila Janderka.

„Petr Materňů nebyl?“

Kmotra vzpomínala. „Inu, musím říct, že Petra jsem neviděla a od Materňů žádného. A co bysme se divili — radost on z toho neměl a

proto se raději ani podívat nešel. Povídala prý Maternová, že už bude ráda, až bude ta Tona z domu!"

„Bodejť, snad by jí tu nepřekážela!" zabubovala babička, ale hned zas obrátila: „Tak měla Tonička svatbu, že na ni může pamatovat!"

„To může, na mou pravdu!"

„A pojďte se, kmotra, podívat, co všecko dostala," povstavši pobízela panímáma.

„I zachraň Pánbůh, snad bych o svatbě neočumovala," bránila se babka, ale v tom vyběhla hospodyně.

„Vítám vás — viděla jste? Co říkali?" ptala se spěšně.

„Inu, nevěsta — Pánbůh mne netrestej — krásná jako Panenka Maria, tak jí to slušelo. Samou chválu jsem slyšela," rozplývala se Janderka.

„A co o ženichovi?"

„No, taky každý chválil, jakého Tonička dostane pána, a jak jim to sluší, zrovna jakoby byli pro sebe rostli."

Hospodyně radostně přisvědčovala. Vzavši sousedku výminkářku za ruku, táhla ji dovnitř: „Pojďte, kmotřičko, pojďte, na skleničku vína!"

„I osobo, jakou si to se mnou děláte starost!" volala Janderka a žejbrovala se do síně. —

Když se svatebníci z kostela vrátili, starostovi odjeli domů, aby se přestrojili. Hospodyně s pražskou odvedly Toničku do sedničky a sundaly jí závoje. Matka vidouc uplakaná líce dceřina objala ji a vroucně tiskla. Potom se na ni upřeně zadívala a řekla nadšeně: „Tak už jsi paničkou!"

Tonička se usmála. Přišel za nimi i Stýblo všecek záře.

„Jestli pak jste si, lidičky, dali po hubičce?" vesele zeptala se hospodyně a zatěkala očima s jednoho na druhého.

Stýblo zadíval se na mladou ženu, usmál se a přistoupil k ní. Nezdráhala se — dali si hned tři najednou . . .

Také svatební hostina dopadla slavně; kapela hrála na dvoře a ve světnici byl samý smích a zpěv.

Panímáma hodovala ve výminku. Když jí hospodyně přinesla zase něco nového, babička volala: „Prosím vás, holka, kam bych to dala? Kdež bych já byla zvyklá na tolikero!" Ale potom přece se s tím zvolna párala . . .

O šesté hodině šla celá svatba po párech, s kapelou v předu, do věnečku. Břeskné zvuky trub i ječivé tóny klarinetů daleko široko projížděly čistým vzduchem.

Petr Maternů s tatíkem sekli za stavením jetel.

Když ta hudba přiletěla, Petr přestal síci a skloněn poslouchal.

„Totě slávy, jakobysme nevěděli, kdo se vdává a žení!" sušo zasmál se tatík.

Petr neodpověděl.

„I neposlouchej to; hrajou a přestanou," řekl mu tatík a zase se smál.

Ale Petr stál nehnutě, dokud hudba nezmlkla . . .

Ulvrovi přišli z věnečku ke třetí hodině ranní.

Když se hospodář po ránu sešel s matkou, povídala mu: „Inu, musím ti říct, že jsem slyšela samou chválu. Hezkou svatbu jsi dceři vystrojil, žádnou lepší jsem tu neviděla."

„I však to taky hromadu peněz stojí,“ odvětil suše.

„To ti věřím, ale jaká pomoc, je to, aby lidé nepomluvili! A víckrát Toničce svatbu strojit nebudeš.“

Odpoledne mladí manželé s pražskými přáteli a s matkou odjížděli; otec i oba bratři vyprovázeli Toničku na nádraží.

Stará panímáma rozžehnavši se s vnučkou, seděla na záspi a dlouho vzlykala. Teprve když se připlížila Janderka a začala se tam sem vyptávati, babička opět se vzpamatovávala.

Ve světnici i na síni rupaly rychlé kroky Brabínkové; dělala pořádek.

Stařena kmotře vypravovala, jaká byla ta tabule, kolik jídel a jakých přišlo na stůl, drobného cukroví že se rozházelo hrůza, ráno že toho leželo po zemi jako krup po bouři, a ještě si krajské děti odvezly plné kapsy. Všecko že bylo tuze veselo, sám pan farář že se velmi nasmál. A což pak věneček! Všecko to přední tam bylo, každý vystrojen jako do bálu — paničky v hedvábí, páni v černém šatstvě. Tonička šla z ruky do ruky, každý ji chtěl ještě naposledy provést.

„A co pak ženich?“ ptala se kmotra.

„I taky se prý činil, všecky ty paničky a slečny provedl. Inu, městský člověk vždycky ví, co se patří, když se všickni k Toničce tak měli.“

„A kde pak byli všichni na noc?“ rychle zeptala se Janderka.

Panímáma se usmála. „No, pražský byl u sestry, krajští jeli ještě v noci domů, Stýblo se sestrou nocovali v naší sedničce, hoši na půdě, Tonička v komoře — tak bylo celé stavení plné. Ale kolik hodin spali!“

„To jo, to jo,“ kývala babka, „tak Tonička se odstěhovala do komory,“ a ostře se zasmála.

„Inu, nedivte se jí! Žeť ono na ni najednou padlo pomyšlení, že je vdána a že musí nadobro z domů. A snad si myslila na ty starosti, které každou čekají. Prve před odchodem plakala, až nás rozplakala všecky. A tak mě chytla kolem krku a pořád jen: „Babičko, babičko!“ Byla hodná a bude mi po ní po chuděře smutno. Ještě se tak těším tím, že se vdala do pěkného místa a že bude mít jiné časy, než by byla měla tady. Bude přec jen jinou paničkou, než je Katinka nebo Nani anebo ty ostatní — prosím vás, pan Stýblo má takovou službu! Kdo pak tu bere tolik peněz?“

Také otec Ulvr se syny na matku i na Toničku tuze vzpomínali, přes tu chvíli některý povzdechl: „Co pak oni dělají v Praze!“

Otec měl na mysli, aby tam všecko dobře opatřili a nevydali zbytečných peněz. Byl by jel raději sám, ale že žena o to velmi stála a doma že bylo práce plno, přenechal jí ty starosti věda, že je také opatrna až dost; jenom aby jí tam neošidili!

Třetího dne k večeru, právě když mužští večeřeli, šla matka po záspi.

„Maminka!“ zvolali všichni a šli jí v ústrety.

Přišla všecka znavena; odloživši uzel, usedla ke stolu a usmávši se na všecky, povzdechla: „Ach lidičky, ta Praha je město — hluku a lomozu mnoho a všude tak daleko! Věřte mi, že už nohy necítím, a každý večer před spaním jsem si je mazala špiritusem. A ta dálka z Prahy sem — člověk se najede, až celé tělo bolí!“

„Co Tonička?“ dychtivě zeptal se Józa.

Matka se usmála. „No, Tonička má, co si přála — je paničkou!“

„Neplakala?“

„I toť víš, že plakala, zvláště když jsem odjížděla. Dětina, jakoby se tady byla mohla tak vdát, když do selského nechtěla! Jsem ráda, že jsem tam s ní jela, spolu jsme tak to hospodářství zavedli a myslím, že jí teď už smutno nebude. Stýblo je dobrý člověk, pomyšlení by jí dělal.“

„Jaká pak je panímáma?“ zeptal se otec.

Hospodyně opět povstala a počala odkládati svrchní šat.

„Panímáma? I zdá se hodná,“ pokračovala, „včera jsme museli k nim na oběd, nedali jináč. Mají taky kuchyň a pokoj, ale Tonička si to všecko jináč vystrojila. Dvě almary jsme koupili, stůl do pokoje, židle rákosové, skleník, to kanape, dvě postele — všecko z olšového dřeva, politýrované — potom do toho skleníku ještě nějaké sklo a co jí ještě chybělo do kuchyně. Stýblo časně ráno, než šel do továrny, a zas na večer, když přišel, při všem pomáhal. Ty záclony a obrazy sám rozvěsil, v kuchyni nádobí přibíjel a rovnal a takovou měl ze všeho radost. Inu, pěkné to všecko mají, kuchyň hezkou a pokoj zvlášť. Každému z těch zdejších se vyrovná. Jediná chyba je, že se k nim musí lézt až do třetího patra, a to by pro mé nohy nebylo.“

„Do třetího patra — totě jako na věž,“ užasl otec.

„Ale tam je to napořád, každý dům je takový, a povídal Stýblo, v Praze že jim to je jedno.“

„Je to platno — ale zůstávat až u nebe!“

Matka se zasmála. „I brachu, tam to není jako tady, takovouhle chalupu tam arci neuvidíš. Ale, lidičky, je vám tam všude věcí — povídala jsem Toničce, že se bude dlouho mít na co dívat.“

„A jestli pak ji ta panímáma přece přivítala?“ opět zabočil otec.

„I bodejť, všecku úctu jí dávala a pořád jen Toninko, Toninko. Vypravovala, jaký byl Emánek dobrý syn, že ze svého všem přilepšoval.“

„To jim teď bude chybět — jen aby —“

„I taky mi to napadlo,“ vpadla mu do řeči, „ale to si musí pomyslit, že k vůli nim věčně na svobodě nezůstane. Povídala, že by jako ráda byla šla teď k našim mladým, ale dcera že zas má ty děti, teda že jí tam je více potřeba.“

„Tak je to dobře — nedělává to dobrotu,“ spokojeněji řekl tatík.

„Teď se mi teprv po Toničce stýská,“ spustil Józa, „dřív mi pořád připadalo, že přijede ještě s vámi, ale teď vidím —“ a nedopověděl.

„Milý hochu, takový je světa běh — pohromadě všecky děti zůstat nemůžou. Kdyby byla nechtěla žít jináč než my, mohli jsme ji aspoň mít na blízku. Pánbůh jí tam dej štěstí — aspoň se snad tolik nenadře jako my!“ a tatík opřel si hlavu do dlaní.

Celý večer povídali jenom o Toničce, a ještě za úplné tmy hospodyně s panímámou šeptaly si venku na záspi.

Když hospodyně přišla do světnice, tatík obrátil se na posteli a vzdychl: „Tak na mne padl stesk a starost o tu naši holku, že ani spát nemůžu.“

„Jen mlč, dá Pánbůh, že jí zle nebude,“ těšila jej žena.

Pokleknuvši na lavici u okna počala se modlit. Hledíc ven do

tmavé noci, k nebi, na němž mrkalo jenom několik hvězd, vzpomínala na vysoký činžák v Holešovicích, v němž ve třetím patře je kuchyň a pokoj a v tom jediná její dcera. Připadalo jí zrovna nemožným, že by to bylo pravda — Její Tonička že by tam byla nadobro, na vždycky? Slzy vhrkly matce do očí — teprve teď pociťovala, že dceru svou, první dítě svoje, ztratila navždy. Teď jí i napadlo, že ji měla raději nutit, aby se vdala zde doma, raději do selského života, a ne do té dálky cizí, neznámé, kde všecko jinak chodí než tady.

Pohrouživši se v modlitbu za Toničku, nabývala klidu, a když uléhala, povídala si v duchu, že jinak býti nemůže a že se dcera dobře i šťastně vdala . . .

Dni utíkaly. U Ulvrů, kdykoliv byli ve světnici pohromadě, hovořili o Toničce — ale přece jen byly ty hovory den za dnem kratší. Počali si na nepřítomnost její zvykati. Přátelé a známí se na mladou paní vyptávali, a zvláště matka i babička s radostí vypravovali, že se Tonička má hezky a že se dobře vdala.

Ještě více se uklidnili, když Tonička asi po čtyřech nedělích psala, že se má dobře; že sice domů tuze vzpomíná, ale že si již tolik nestýská. Vypisovala, jak hospodaří, že se nenadře, pěkně že si šije, plete, žehlí a že i doma může tedy býti pořádně ustrojena; na večer že s Emánkem chodí na procházku, nebo že jdou navštívit švagrovou a panímámu. Nejhůř že bylo, než si trochu zvykla na ten velký dům, ve kterém žije tolik lidí a je hodně hluku i rámusu; žádného že však nezná, jenom jednu paní, ta že se k ní sama měla, ačkoliv je přec z vyššího rodu — muže mívala hejtmanem a ona má po něm pensi.

Když to matka Ulvrová četla, vrtěla hlavou a povídala: „I podívejme, jaké má naše Tóna přátelství!“

Povídala prý ta paní Toničce, aby s těmi tetkami v domě nic neměla, že je to všecko tuze sprosté, muži že se opíjejí a ženské si mezi sebou nadávají, až hrůza poslouchat, proto že s nimi ta paní hejtmanová raději ani nejedná.

Ona, Tonička, že bývá pěkně doma a se žádným nic nemá. Každou neděli odpoledne jdou se Stýblem do Prahy, v divadle už byli i v cirku, anebo že se staví v hostinci na pivo, strejček a tetička že tam také přicházejí a tak si popovídají.

Psala, jak na všecky tuze vzpomíná, jak ráda by se aspoň jednou za týden třeba na minutku podívala do jejich stavení v Hadíhlavách. Všecky, oba bratry, tatínka i maminku že nastokrát líbá a pozdravuje.

Zaslzeli při tom psaní, ale potěšilo jich. Ženské měly z těch zpráv radost a mezi známými vypravovaly, jaké Tonička udělala štěstí, s jakými paničkami má známost a že si celý den může pěkně ustrojena, v bílé zástěrce chodit pokojem a zpívat.

Život v chalupě tekl zas úplně klidně, pravidelně. Byla práce s otavami, pak zase dobývaly se brambory a řepa, připravovalo se setí, Váša jezdil s koněm vydělávat, a zas cepy buchaly do plných hrstí. Tatík se syny chodili z práce do práce, ale na dření nikdy ani neposteskli. Hospodyně vedla domácnost, spravovala chlív a pomáhala v poli i na mlatě. Stará panímáma čím blíže k zimě tím více tlačila se ke kamnům

a z výminku sotva vycházela. S domácími promluvila, když se s nimi potkala, nebo když k ní přišli, ale to se stávalo zřídka. Hospodyně jistě přišla, kdykoli Toničce posílala pár vajec, kus másla, trochu mouky, nějaké ovoce, a ptala se, co jí panímáma vzkáže. I s Toniččinými dopisy vždycky přiběhla, aby se pochlubila, jak se dcera má, čeho všeho užije.

„Ta má časy — vodí si ji jako princeznu,“ velebila babička.

„Jenom aby zas tuze nehazartili,“ smála se hospodyně.

„I jen ať užije, však ono to brzy přejde,“ dokládala panímáma.

Nepsávali si často, sotvaže vždycky ve dvou měsících vyměnili si dopisy.

Jednou si Tonička zanaříkala, že pražská panímáma je divná a chtěla by všecko jináč než ona, Tonička.

Otec jí potom v dopise poznamenal, aby jen měla trpělivost, že staří lidé jsou vždycky trochu bručaví, ale že to panímáma jistě dobře myslí.

Jindy se zas Tonička zmínila, že pražská tetička, strýce Ulvra žena, dělá někdy trochu velkou a tuze jí dává znát, že ona je pražská dcera, Tonička jen z chalupy. Tatík dceru napomenul, tomu aby se jen usmála a pomyslila si, že má svoje, že na žádném nic nechce, a aby tetičku nechala při tom.

V každém dopisu dávala všecky srdečně pozdravovat a říkala, že se jí po domově tuze často zasteskne; zvláště když sedí sama doma, že vzpomíná, jak je u nich v chalupě a že by se hned k nim rozběhla. —

Domů podívala se na ostatky — ale jenom na skok. U Ulvrů zabíjeli a tuze ji zvali, aby přijela.

Všichni ji velmi rádi viděli a zacházeli s ní jako s mazlíčkem. Babička jen nad ní ruce spínala a říkala: „Holka, holka, ty dobře vypadáš, ty jsi paní, tobě se povedlo.“ A když Tonička vypravovala, co vaří, co celý den dělá a kam chodí, babička velebila: „Inu, ty jsi udělala štěstí, žádná druhá se tu tak nevdala.“

„Jen kdybych byla blíž,“ toužila panička, „abych mohla častěji domů.

„I co pak na tom — jaká pak je to teď dálka,“ těšila ji stařena a hned se optala: „A prosím tě, ještě kamarádíš s tou paní vojenskou?“ a očka jí kmitala touhou po tom, co nového uslyší.

Ale Tonička jen ohrnula ret a povídala hořce: „I ta byla pěkná — nic nedělala, jen pomlouvala a pořád by byla chtěla vypůjčovat!“

„Ale jdi, taková paní!“ hrozila se stařena.

„Všichni v domě ji už znali — když dostala pár grošů, hodovala, pýchou se žádným nemluvila, až zas neměla nic; potom nosila do zastavárny a chodila vypůjčovat.“

„Tak už s ní nejednáš — dobře děláš! Jen, holka, žádnému nepůjčuj, oni lidé jsou tuze ošidní!“ babička horlivě napomínala.

Doma si Tonička trochu požalovala, že panímáma jí řekla to a ono, švakrová také, tetička že pořád ještě nosí hlavu vysoko — ale tatík se tomu zas usmíval a říkal: „I to jsou všecko hlouposti, co bys si všimla, jen když muž nehubuje, nehazartí, a když se jináč máš dobře. A to se, jak ze všeho poznávám, máš!“

„A o té naší honěnici nemáš ani zdání! Bože, vždyť jsi jako velká paní,“ chválila matka.

„Jenom že nezbývá,“ podotkla dcera.

„I komu pak dnes zbývá,“ zasmál se tatík, „ale zle vám není!“

Po dceřině odjezdu si rodiče řekli, že dceru, chvála Bohu, dobře provdali, že je šťastna. Hospodyně s panímámou si potom ještě kolikrát všecko zopakovaly a pochlubily se, kde mohly, jak se pražská má dobře, že by se ani na statku tak neměla.

Před svatým Petrem a Pavlem dostali u Ulvrů psaní od zetě; psal, že Tonička šťastně povila synáčka, že je klučina jako cvalík a že se bude po mamince jmenovati Tonouš. Prosil i s Toničkou, aby tatínek přijel a byl dítěti kmotrem, švakrová že bude kmotrou.

Hospodyně s panímámou tu zprávu oplakaly. Matka vzdychala: „Má dceruška jediná — v těžkostech svých byla sama — nic dřív nepsali a přece jsem jí říkala, když tady byla, že k ní přijedu.“

„Prosím vás, Františko, kolikrát je těžko psát,“ těšila ji panímáma, „děkujme Bohu, že všecko šťastně dopadlo. Když ona má Tonička syna — a já už jsem prababičkou!“

Hospodyně navázala, co mohla, hoškovi poslala tvrdý tolar, jejž měla ještě po své matce, a tatík rád se vypravil. Matka se zatím starala, aby se všichni přátelé dozvěděli, jakého má pražská dcera syna a jaké budou strojit křtiny!

Když se otec po dvou dnech vrátil, ženské ho otázkami zasypaly. Vypravoval, že je Tonička zdravá, klučík že se má k světu, a Stýblo že má radost.

„A co křtiny — slavné?“ dychtivě ptala se hospodyně.

„No — tak slušné, žádné hazarty, ale všecko v pořádku, nic nad lidi jako bývá tady — tam toho není potřeba!“

„Jenom aby je přátelé nepomluvili!“

Tatík mávl rukou: „Povídám — slušné — byla stará panímáma a sestra s ním.“

„A druhá švaříčková ne?“

„Ta jen ráno přišla jako na tu návštěvu a přinesla nějaké to cukroví — měla toho tam Tonička kolik talířů.“

Hospodyně radostně přikyvovala: „Tak ji mají rádi a ve vážnosti —“

„I to snad mají,“ přisvědčil. „Hezké to mají všecko.“

„A jak pak v kostele — křtil pan farář či jenom kaplan?“ vyzvídala stařena.

Otec se zasmál. „I to vám, lidé, nepovím, v Praze ono je, myslím, kněží mnoho, tam se to snad tak nebere, aspoň o tom nemluvili; a bylo tam těch ‚křtin‘ několik.“

„Já aby ty naše lidi v domě nepomluvili,“ zas hospodyně se starala.

„Ty tetky?“ smál se otec a mávl rukou.

„No, jsou přece v takovém domě všelijací páni, vždyť jsem to viděla,“ odpírala matka.

„Inu, nevím, ale co jsem viděl, velké není.“

Večer potom ženě samotné povídal: „Já bych tam nezvykl, to zrovna řeknu. Je ten dům jako samá klec — vždycky kuchyň a pokoj a v každém jiná rodina. A těch dětí! Byl bych tam jako v zakletém zámku. Pro mne už jenom chalupa!“

„Ale snad si Tonička nenaříkala?“ ustrašena ptala se žena.

„No, to ne, ani slovem, za všecko děkovala — hladila mne a pořád jen: Tatínku můj!“

„Tak nebudou moci říkat, že bys se byl o křtinách nějak špatně ukázal?“

„Co by mohli říkat — člověk dělá, co může. A tak ledaco se mi ještě nezdá: dříví se kupuje po krejcarech, uhlí taky, mléko je až hrůza drahé, pro každou věc posílá se k hokyni.“

„Brachu, to není jako v chalupě,“ vpadla mu do řeči, „ale zas všelico jiného, lepšího slupnou než my tady — já vím, že jste měli hostinu!“ a znovu vyzvídala, co jedli a pili, jak byla kmotra ustrojena, jak novorozeně, a co od kmotry dostalo do vínku . . .

Proud života v chalupě, touto událostí rozčeřený, opět se uklidnil.

Odvykli Toničce, žili jen svým starostem; dcera už byla ‚odbyta‘. Když o ní mluvívali, říkali jí ‚naše pražská‘, a byla jim již spíše jen nejmilejší příbuznou. Ne aby na ni byli zapomínali — leckdy ledaco jí poslali, ale nebyla již tím, čím byla v chalupě ještě po vdavkách.

V Hadíhlavách žilo se, jako když Tonička bývala doma. Milinka byla pořád mezi těmi slečnami první, poštmistrova a školská teprve po ní. Chodily s pány po procházkách, do kostela, hrály divadlo, tančily; rozdíl byl jen ten, že již méně dováděly, ale více toužily, tesknily, vzdychaly a dávaly si psáti do památníků. Švandrlíkovy slečny touhou až zelenaly, ale marně.

Kdo nestárl, byl pan Kostka; vykračovat uměl pořád stejně a v každé společnosti bylo jej slyšeti nejvíc. Režisérem divadla byl stále a staral se upřímně, aby hladíhlavská scéna nezůstala bez dorostu jmenovitě dámského. Měl proto i mnoho mrzutostí, a Milinka několikráte mu pohrozila, že přestane účinkovat.

Móda byla vždycky v Hadíhlavách nejnovější, a po každém božím hodě, po každém procesí, věnečku a divadle hovořilo se v domech i v chalupách o tom, co ta ona měla zas nového a jak se to teď nosí.

A čas letěl . . .

Když pražská Tonička povila dceru, jež dostala jméno po babičce, od Ulvrů nikdo v Praze nebyl, protože padlo to zrovna do nejpilnějších žní. Povídala hospodyně: „Teď už jí nic platna nejsem, raději jí víc pošlu a navštívit ji můžu o svatém Janě, kdy je ta laciná železnice.“

Váša už měl odvod odbytý a chodil s Málkou Jiřičných z Oujezda. Byla ze slušné chalupy a proto se to Ulvrům líbilo, třebaže si druhdy myslívali, že na ženitbu Vášovu ještě tak hned nedojde.

Změna stala se také u Maternů. Panímáma od jara postonávala a proto tuze toužila, aby se Petr konečně oženil. Syn rozuměl, co to znamená; matky Maternová i Lelková dávno činily, seč mohly, aby se děti jejich dostaly. Jenom že Petr se k tomu doopravdy neměl; promluvil s Annou, potančil, ale slovíčka o lásce nepronesl, ačkoliv se o Annině oddanosti přesvědčil nejednou. Až když teď matka churavěla a často naříkala, jednal s Annou častěji a častěji, a na podzim, čtyry leta po svatbě Toniččině, byla svatba u Maternů. Babička Ulvrová

pečlivě všecky události hadíhlavské sledovala a stále ji velmi zajímaly. Zvláště ta Petrova svatba, na kterou všecko ‚to přední‘ bylo pozváno — Ulvrovi také, a šli oba — stačila jí k drobným hovorům a starostem na kolik neděl.

A za nedlouho potom začalo se o svatbě povídat u samých Ulvrů. To babičku ještě více rozebrálo — zrovna při těch přípravách ožívovala a mladla. Tedy ještě jedné svatby v domě se dočká — kdež by se byla nadála! (Dokončení.)

Washington a Philadelphia.

Poslední etapy z výletu do Ameriky. Píše Gaston Humbert.

(Dokončení.)

Kapitola čtvrtá. Mluví se o černých lidech a dokonce o černých milenkách.

Odnášíme si z Washingtonu dojem nesmírně čistého, úpravného města, velkého sic, ale tichého a klidného, a kdyby kde v Americe, tady bychom se usadili rádi mezi tím úřednictvem a mimo hluk, šum a prach, špínu a kouř nesmírných těch středisek obchodních a průmyslových jako jsou New York a Chicago. Ani k tomu nehledě, že Washington měl pro nás půvab ještě docela separatní, soukromý — jakousi miss Raseline, se kterou náhoda svedla nás na atlantickém Oceáně . . .

Washington nemá ani žádné čtvrti dělnické, bídné, všecko je tak čisto a bez poskvrny... Ty řecké stavby a nejvíc ovšem Kapitol dodávají mu jakéhos přísnějšího, uměleckého rázu, připomínajíce něco jako Mnichov, kterýž ráz vyniká tím více při tom absolutním nedostatku nebetyčných domů o čtrnácti až sedmnácti poschodích, jež jsou snad velice prakticky pro účele, jimž slouží, ale oko prostého občánka evropského těžko s nimi se přátelí.

Po ulici veliké množství černochů, jak už povědíno. A černochů všech barev a odstínů. Poněvadž pak měli jsme tuto dosti příčiny přijíti s tímto coloured people ve bližší styk, tož o nich několik velmi zběžných slov. — K barevným počítají ještě i kvadrona a oktavona, a třeba že podle zákona rovnost s bělochy jest absolutní, přec běloch americký nikdy ji neuzná a zejména prý ve státech jižních je propast mezi oběma plemeny hlubší než bývala kdy před tím. Za to v severních státech mnozí černochové a zvláště mulati zaujímají postavení často dosti vynikající, a jednoho z nich viděli jsme již ve sněmovně. Však také jsme si všimli, že seděl tam sám, stranou, nikdo s ním. Coloured man tvoří všude společnost pro sebe a řekněme přímo a jedním slovem: běloch se jich tam štítí, nechtěje s černochem ani bydliti pod jednou střechou,

leda pokud je sluhou. Sám byl jsem svědkem, kterak domácí jeden v New Yorku pronajímal „flats“, jednotlivá poschodí svého pětipatrového domu v Třetí Avenue. Vyjednával s dámou elegantního zevnějšku a když ve všem se shodli, dodala dáma patrně bázlivě: „Ale dovoluji si upozorniti, pane, že můj muž je barevný, coloured man, ač již oktavon.“ Pan domácí velmi nepříjemně dojat omlouval se, jemu že by to bylo lhostejno, ale že ... vzhledem ku stávajícím poměrům ostatní poschodí by nemohl pronajati ... a krátce, smlouva se rozbila. — Na jihu mají černoši docela zvláštní kompartimenty na drahách a v tramwayích, a všude svoje vlastní kostely, školy a hřbitovy.

Většinou zaujímají černoši místa sluhů, hlídačů a vůbec místa podřízená, třeba že v kultuře pokročili značně, tak že jejich sedm milionů má teď 17 akademií a 49 vyšších učilišť. — Čechie, vezmi zástěrku, zastři tvář svou a zaplakej hořce, máš proč.

Ale podivno, že běloch štítí se černocha, čím je tento vzdělanější a zámožnější. A nelze upříti, že černoch elegantně ustrojený a sebevědomě vystupující činí podivný dojem, tím podivnější, an takový černý elegán nezná pravé míry, nastrká na ruce prstenů, vytáhne manžety přes polovici a přiváže si kravatu, jež křičí přes celou ulici a div že ze starého zvyku svých otců nosem a ušima neprostrčí zlaté kroužky.

Zvlášť černá aristokracie washingtonská, která pohlíží přes rameno na společnost i černou i bílou, je nad míru komická, a nezapomenu na ten obrázek, jak tam v parku vystoupilo několik černých pánů a dam se procházet, dámy se zlatými brejlemi, velmi tlusté a neforemné, zdá se mi bez korsetů, a v toaletách ukrutně nevkusných, a páni v strakatých šatech. Až se potili, jak se namahali chovati se uhlazeně. Ale co platno! Když příliš blízko jsi se přiblížil, cítil jsi přes množství voňavých prášků a vodiček velmi nepříjemné ty výpary, pro něž si je běloši zvláště zošklivují.

Ve společnosti bělochů proto černocha vídati velmi zřídka, a i sňatky mezi oběma plemeny jsou velmi vzácné a pro stranu bílou pokládají se za něco nečestného. Vyskytují-li se vůbec, tož spíše na severovýchodě. Rozpory ty vysvětlují se ani ne tak nenávistí jako přirozeným odporem, jejž má běloch americký proti černochu. Černoch je větším dílem ošklivý pro naše pojmy a černoška sebe krásnější nevzbudí v srdci žádného bělocha roztoužení upřímné. Kdysi jsem také jedno černé dítě do tváře štípal, hezoučké po svém způsobu, velmi přítulné, s očima černýma, jež svítily z toho bílého bělma jako dva uhly, se rty silnými, červenými, za nimiž řada zubů bílých a s pletí černou jako pérko krásně leštěné, — ale jen tak k vůli kuriositě, tak jako pijeme palmové víno a otřeseme se při tom. Džulja se jmenovala tato moje černá láska a byla nesmírná dobračka ...

Jako služebníci jsou však černochové velmi oblíbeni a v hotelích najdeš je všude: u elevatorů nejdřív, pak jako sklepníky, kočí atd., třeba že vynikají vlastnostmi ne právě nejkrásnějšími, jako jsou lenivost, ledabylost a náklonnost ku drobným krádežím. Daleko horší jsou mulati, kteří dodávají největší procento do amerických věznic. — I v restauracích velmi zhusta najdeš černou obsluhu a je to snad ještě zbytek otrocké

krve, že vstoupíš-li, shrnou se k tobě jakoby službami tě chtěli udusiti. A při jídle černý muž od stolu se ti nehne čekaje na sebe menší pokyn a někdy ani nečekaje, aby tě obsloužil. Nebývalo mi příjemno viděti, že stále mi někdo kouká do úst a na talíř a myslím, nikomu by se toto zdání úslužnosti nezamlouvalo, kdo tomu není zvyklý. Při jídle neradi býváme pozorováni, tak trochu jako pes, který se svou kostí zalézá do kouta.

Všelijaké parodie na černochy tvoří jeden z hlavních bodů programmů amerických zábav a dosti podivno, že černoši tak klidně snášejí křiklavé plakáty, na kterých ukrutně bývají znetvořeni.

Také neděli jsem ve Washingtonu strávil, nesmírně klidnou, tichou a nekonečně dlouhou. Dopoledne v několika kostelích a odpoledne — ach, v nesmírné nudě a v neslušném zahálení. Nic nikde nebylo, jen chvílemi projel tramvayový vůz plný mlčelivých občanů rodu mužského, ženského i středního, spěchajících někam za město, do nějakého lesíka na pik-nik. Vida toto, jezdil jsem tedy celé odpůldne pořád po tramwayi, z jednoho konce města na druhý . . .

Kapitola pátá. Studujeme botaniku a historii ve Philadelphii.

Jsme ve městě bratrské lásky, z čehož ještě nejde, že nutno se tam objímati s kýmkoli by člověk rád. Čtenář bystře prozíravý pozná, že ve Washingtonu toho bylo dost . . . Ale naopak, Philadelphie je lucus a non lucendo, nebo prý nikde jinde není bratrství méně než tady, a krádeže, vraždy a podobné úkazy přírodní jsou tady častější než v kterém jiném městě americkém. Ba mají na to zvláštní předměstí Moyamenring, do něhož aby se člověk neodvážil leda se šavlí a s revolverem. Však také vězení zde mají důkladné, do něhož dostaneme se později.

. . . Zas ta nesmírná šachovnice, pravidelnější než kdekoli jinde, rozdělená ve čtvercové bloky a s ulicemi nesmírně dlouhými, zoufale jednotvárnými, bez konce a bez začátku. Nejdelší z nich měří pětatřicet kilometrů, chlubí se Philadelphští, ač kanadské Toronto ještě větší trumf vyhazuje dávajíc čtyřicet kilometrů se svou hlavní avenuí. A na všecky strany je nesmírně rozlehlé to třetí město Unie, a jeho obyvatelstvo překročilo nedávno milion; je 22 mil čili 35 km. dlouhé, 5—10 mil (8—16 km.) široké a rozkládá se asi na tomže prostoru, co Londýn bez předměstí. Ulice dohromady mají délku 1150 mil čili 1830 km. A všecky ulice stejné, uniformní, prosté: nedohledné řady domků, pro Philadelphii tak charakteristických, prostých, beze všech okras, stavěných z červených cihel, se zelenými nebo bílými — jediná to rozmanitost — okenicemi, dvou nebo třípatrové, se 4—5 stupni z bílého mramoru ke zvýšenému přízemku, v téže ulici vesměs stejně vysoké, stejně stavěné. A v těch ulicích tramwayové vozy pořád za sebou následující — v ulici vedlejší zase směrem přímo protivným, tak že ani potkáváním tramwayového vozu se neobveselíš. A také vozy v té které ulici jenom jedním směrem se pohybují a chtí-li se obrátiti, zahnou prostě některou ulicí příční do ulice sousední, rovnoběžné. Tak aspoň nikdy v ulicích úzkých nemůže vzniknouti zácpa.

Ulice od západu k východu jdoucí mají jména nevím z jaké příčiny z velké části botanická jako: Valnut Street, Pine Str., Vine Str. . . — pohodlný způsob tuto rekapitulovati, čemu jsi se ve školách nenaučil. Ulice od jihu k severu jsou číslovány — při plánech šachových vždycky věc nejvýše praktická. Ale i jinak praktický jest Američan, v číslech obecně honěný, totiž v číslování domů. — Domy tvoří ovšem obligatní bloky zvané square, a každému square přísluší v jedné ulici sto čísel, ať už se vystaví nebo vyplní toto číslo nebo dokonce celý blok čili nic, tak že každou ulicí příčnou začíná nové sto. Tak na příklad kdybychom přišli od první ulice k ulici sedmé, máme po pravici číslo 701, po levici číslo 702 atd., až u ulice osmé začíná nová stovka, nehledě k tomu, zdali se stovka předcházející dokončila čili nic. Často mají takové stovky jen 30—40 čísel. Naopak vyhledání některého domu dle čísla je nad míru jednoduché a snadné. I tuto tedy Amerikán svou velkou lásku k číslům důmyslně projadřuje.

Ten mramor bílý všude vám padne do oka, nejenom na schůdkách philadelphských domečků — všecky budovy veřejné, s nimiž se seznámíme, jsou stavěny z něho. Je to mramor pennsylvanský, ale ne tak pěkně bílý jako karrarský. V okolí Philadelphie vyskytuje se patrně ve velikém množství, jinak by jím tady tak neplýtvali.

Philadelphii nazývají také City of Homes, proto, že má ze všech měst těch malých domků nejvíc (5·79 obyvatel na jeden dům), čímž vysvětluje se také ohromná její rozlehlost, která bude brzy největší na světě, budou-li občánkové philadelphští množiti se a růsti tak, jak to činí dosud. Arci, sami jenom nemají té zásluhy, také přistěhovalí. — Ale zdá se, že Philadelphie už je městem hotovým, neboť má už také svoji chudinu, svůj proletariat.

Ale co jsme přišli viděti do Philadelphie? — Aj! vždyť přece na tom dost, na těch ulicích nekonečných, jednotvárných, ty nevidíme nikde na světě takhle, s těmi domky přilepenými druh ke druhu, jako když za dětských let jsme si stavívali svoje města z dřevěných špalíčků . . .

Než ne! vedle botaniky také historii jsme sem přišli studovati. — William Penn, který dal jméno Pennsylvanii, byl náruživým kvakerem, dobrodruh přeukrutný, jehož životopis i v konversačním slovníce čte se jako kousek povídky nebo dokonce románu. Penn kázal svoje kvakerské učení v Anglii tak horlivě, že ho až zavřeli, jakož vůbec všecken zápal nezřídka i pro věc dobrou a spravedlivou končívá v žaláři. Za to je to počátek světské slávy. Penn, zbohatnuv úmrtím svého otce, přenesl působnost svoji ze své vlasti do Ameriky severní, kdež vykázán mu byl distrikt po něm psaný „Lesiny Pennovy“ — Pennsylvania. Tuto neunavný kazatel i Indiánům domlouval a jeho styky s červeným tím lidem byly mnohem upřímnější než všech nepřátel indianských, neboť tak pohnul srdcem těchto naivních lidí, že přísahali žíti s Pennem „a jeho dětmi“ v pokoji a míru tak dlouho, pokud svítiti bude slunce, měsíc a hvězdy. Slunce, měsíc i hvězdy svítí doposud, ale mír mezi červeným a bílým plemenem porušen je už dávno. Avšak nebyli to Indiáni, kteří škorpiti se začali, a teskno je člověku, který má trochu srdce a citu v těle, čísti a dovídati se, kterak raça bílá šířila svoje osvícení. Skoro všude,

kam přišli jsme provádět toto dílo, kráčíme po stopě krvavé . . . Sic s kvakery smlouva trvá dosud a žádný kvaker ještě kapky indianské krve neprolil.

Penn odkoupil od Indiánů území mezi řekou Delaware a Schuylkill, kde založil město, v němž o pár desítiletí později delegáti třinácti vzbouřených států podepsali památnou listinu, která byla výpovědí poslušnosti anglickému panství. Těmihle vzpomínkami dýše celá Amerika, nerci-li teprve Philadelphie; tam dosud stojí stará ta radnice v Chestnut Street, kde odehrál se jeden z nejpamátnějších dějinných aktů světa. A kout ten je nejzajímavější z celého toho mraveniště, jež představuje to veliké město, třeba že stavení je nad míru prosté, jednoduché, a nevěda šel bys kolem ani si ho nevšímaje. Mimo to Independence-Hall je budova patrně stará. Před vchodem stojí nápadně ošklivá socha Washingtonova, který to všecko tady svedl dohromady, a uvnitř je teď národní museum.

Toho nelze upříti Američanům, že chovají v nesmírné úctě všecko, co týká se historie jejich vývoje dějinného a kulturního a že si váží každé cety svých vynikajících mužů. Lze-li dokázati neb i nedokázati, že na té které stolici nějaký Lincoln, Jefferson neb jiný bodrý americký muž jen seděl, už to dají do musea a za sklo. Celá zařízení bytu některého starého presidenta neb vojevůdce jsou v museích, všecky jeho čepice, až i obnošená perka, a nikde neviděl jsem tak úplnou a pěknou sbírku rukopisů domácích učenců, politiků, spisovatelů a umělců jako na příklad v Buffalu. — Independence-Hall je vyjma svou podlahu v tomže stavu, v jakém byla 4. července 1776, i stolice, na nichž páni usazovali svoje radikalní schránky, jakož i stůl, na němž akt podepsán, rozestaveny jsou jako tenkráte. Byli to tehda věru odhodlaní pánové: věděli podpisujíce, že jim běží o hlavy, ale strachu neznali a audaces fortuna juvat. Ovšem byly to ještě staré časy a šlo to s trochou odhodlanosti a s vědomím svého práva. Ale teprv po sedmi létech krvavých bojů neodvislost amerických států byla uznána a od těch čas Unie roste a roste tak, že div už nepřeroste staleté království mateřské. — Na výstavě chicagské byla vystavena ta památná listina ve zvláštní skříni, pod sklem, a vedle ní strážník. Každý Američan smekl před tímto dokumentem neodvislosti, ač jinak na smekání jsou tam dosti skoupí, z úcty před tou odhodlaností a láskou k svobodě. Smekl jsem také tenkrát před tím žlutým papírem, jehož písmo je valně vybledlé a podpisy nečitelny . . . Ale za to jména ta vryta jsou v srdcích vděčného čtenářstva.

Památnému sezení předsedal tehda John Hancock a na jeho stolici jest emblem, o němž prý Franklin pověděl, že dokud šťastný výsledek revoluce nebyl pojištěn, často si myslíval, znamená-li slunce vycházející nebo zapadající. Přes toto slunce nábytek všechen i celá Independence-Hall je mnohem jednodušší než bývají nynější síně podobného druhu, a není slyšeti, že by luxus v tomto vzhledě pomáhal na nohy státním financím. Při těch dřevěných sedadlech nevedlo se poplatníkům hůře než teď, když páni poslanci usazují se do fauteuilů vycpávaných. — Ostatní místnosti starého State-House obsahují podobné relikvie, jako různé rukopisy a akta ku prohlášení svobody se vztahující, stříbrný kalamář, z něhož tenkrát nemáčeli, městské právo a zákonník Pennův pro Penn-

sylvanii, který byl základem pro konstituci Unie atd. Pověstný Liberty Bell, zavěšený na řetěze o 13 článcích, jež představují 13 států tehda spojených, první to zvon, který zněl v Americe po vyhlášení republiky, prasklý od r. 1835 a od r. 1848 již neužívaný, také byl v Chicagu, pod dozorem policemana a za zvláštní ohradou.

Zas nedaleko od Independence-Hall je Carpenter's Hall, kde odbýván první kolonialní kongress; v Historical Society najdete divadelní ceduli toho večera, kdy zabit byl Lincoln, Pennův pás a břitvu, první bibli v Americe tištěnou atd. atd.; jinde dům, v němž Jefferson sepsal akt neodvislosti; pak zase Old Swede's Church, vystavěný r. 1700 na místě starého dřevěného švédského kostelíka, Stavekirke; a jinde opět neúhledný hrob Franklina a jeho choti; na místě, kde stál jilm, pod nímž Penn svou smlouvu s Indiány uzavřel, malý Penn Treaty Monument ... Jilm skáceli 1809 a prý mají kdesi ve Philadelphii židli udělanou z jeho dřeva. Také střechu, na kterou Franklin postavil první hromosvod, nesežral zub času, nýbrž smetla ji ruka lidská.

A tak najednou se vám vyklube z Philadelphie zajímavý kout, ve kterém každým krokem škobrtnete o nějaký historický kámen. To arci jen v ulicích starého, středního města. O kámen vůbec klopýtnouti možno snadné i v nových ulicích, kde dlažba je oblázková.

Proč státní budovy jako United States Mint i tady musí míti ionický portikus, nevím. Nicméně vejdeme do této mincovny podívati se na vozíky plné kusů čistého stříbra a na tu dílnu, která s Washingtonským Bureau of Engraving and Printing je srdcem anebo žaludkem amerického života. Ve philadelphské mincovně narazilo se od r. 1793—1891 mincí zlatých za 676,389.759 dollarů, stříbrných 356,001.070 doll., menších za 23,946.941 doll., celkem za 1.056,337.770 doll. — Nedělají se vám mžitky před očima? Mně ano.

Zní to jako ironie, když v numismatické sbírce ukazují vám tam haléř známé vdovy biblické, vykopaný v Jerusalemě.

Ve Philadelphii je největší Masonic-Temple americký. Vypadá jako hrad nějaký, ze tvrdé žuly, všecek šedivý a se silnou věží 76 m. vysokou. Cena dva miliony dollarů čili pět milionů zlatých. Uvnitř nádhera báječně krásná a sedmero loží zdobeno každá jinak: egyptsky, jonsky, korinthsky, normannsky, gothicky, renaissančně a orientalsky. Každé výzdobě odpovídá i nábytek téhož slohu.

Kapitola šestá. Kde čtoucí dostane se ze školy do žaláře. O Philadelphii se pokračuje a ženskou nevěrou se končí.

City-Hall — 20 milionů dollarů, podle americké aesthetiky tedy desetkrát krásnější než Masonic-Temple. Vypíná se uprostřed města, právě na křižovatce dvou hlavních v pravém úhlu se protínajících ulic, zabírajíc skoro ve čtverci 1·8 ha a tudíž nejrozsáhlejší budova Spojených Států, převyšujíc rozlehlostí o něco i sám Kapitol. Její francouzsky renaissanční sloh divně se odráží od zednářského templu se strany jedné, od sloupení mincovny se strany druhé, ale celkem dosti příznivě, tak že myslíme si v duchu, že panu purkmistrovi asi dobře se tam sedí. Jen

nemá-li příliš silnou oposici, která někdy i trůny purkmistrovskými a všemi copy na radnici podivuhodně otřásá. — Rád bych byl při tom, až budou vytahovat sochu Williama Penna, která stojí teď ve dvoře radnice, na věž 155 m. vysokou. Socha je obrovská, litá z bronzu. —

Kdybych byl knězem, nebyl bych se dostal do Girard College, jednoho z nejhumannějších ústavů amerických, jehož jmění základné od Francouze Stephana Girarda v obnose dvou milionů věnované, vzrostlo na šestnáct milionů. Nevím, proč nejen jakýkoli vliv vůbec, ale i pouhý přístup kněžím zakladatel zakázal; neslyšeti však, že by ústav proto hynul . . . Snad Girardovi zastesklo se po vlasti, že hlavní budovu dal vystavěti přesně ve slohu pařížské Madeleiny; v jejím vestibulu je hrob velikomyslného zakladatele. — Procházíme se po prostranství, které zaujímá místo asi šesti bloků a byvše jednou vpuštěni portýrem můžeme jíti všude, kam vedou otevřené dveře. Takto není tady ovšem nic, na čem by se oči pásly, leda vedle onoho hlavního stavení několik velkých budov s velkými jídelnami, jedna z nich dokonce pro 1000 osob, učebnými síněmi a ložnicemi; na konec pak kaple, ve které však bohoslužbu vykonávají laikové. Ani k tomu tedy Girard kněze nepřipustil — měl z nich strach. Ač tím náboženství nijak z ústavu není odstraněno!

Původně byl ústav určen pro 300 chudých chlapců; moudrou správou je jich tam dnes víc než pětkrát tolik. Ale vane odtud nějaký zvláštní vzduch, a nejde člověku ani na mysl, že by chlapci chudí a v chudobě vyrostlí mohli býti dobře vychováváni v těchto krásných ba nádherných místnostech, jakých nemá asi žádná škola chudých dítek na světě. Za úroky z těch peněz by se vychovala ovšem chudina několika měst — ale ať také jednou chudí zkusí, jak se to roste synkům v dostatku, ba i přepychu naprostém! — Girard byl prý z Bordeaux, možná že také odjinud, nevím určitě, byl nejdříve lodním učněm, pak námořníkem, kapitánem lodi, továrníkem cigar, provazníkem, prodavačem hřebíků a železa, až konečně, když nashromáždil několik tisíc dollarů, dal se do finančních spekulací, založil banku a stal se v málo letech nejbohatším mužem z celé Philadelphie. Za to nechal tam památku velmi důkladnou.

Víc jsme se v Girard College nezdržovali; byly prázdniny a ve školách pusto a obecné uklízení.

Od koleje Girardovy nedaleko je jiný ústav také zdí ohrazený, jenom že zdí vyšší a silnější, a nebrání ani tak přijíti sem jako vyjíti odtud, a to několika silnými, železem pobitými dveřmi, jež pěkně kontrastují s elegantní mříží u vchodu Girard College a smavou zahrádkou za ní. Je to proslulá Eastern Penitentiary, věznice, do které pod zástěrkou člověka do novin píšícího dostaneme se bez valných nesnází. Pořád se jen divím, jak se tady málo bojí veřejnosti . . . nejsem tomu z domova zvyklý. — Philadelphská Eastern Penitentiary je tuším první ústav, ve kterém proveden tak řečený pennsylvanský vězeňský system, kde každý vězeň má býti co nejvíce osamocen a cely zařízeny jsou tak, aby se vězňové vespolek co nejméně stýkali; krátce samovazba. Budova je tedy stavěna paprskovitě tak, že vrchní dozorce uprostřed stojící, otočí-li se o 360° kolem své vlastní osy podélné, může přehlédnouti vnitřek celého ústavu — zařízení tedy známé i u nás a jen potud pamětihodné,

pokud zde ponejprv se vyskytuje. Jedno křídlo příčné, nověji přistavěné, může dozorce také z prostředka viděti a to pomocí odrazných zrcadel. Křídel paprskovitých je v budově sedm, a poněvadž jsou cely po každé straně, a i v prvním poschodí, k němuž je přístup úzkou pavlačí, je jich celkem 28 řad a v každé asi 40 cel, tak že do vězení se vejde 1200 darebáků, mužů i žen, ač ženských vězňů bývá prý nepoměrně méně. Je tedy žena philadelphská hodnější muže? Arci, za ty tisíceré drobné nesnáze a trampoty, jež žena muži doma způsobuje, zákon ji nezavírá. V přemíře moudrosti, jinak by tam musil pozavírat ženy všechny a rozkvět lidstva byl by na holičkách. — Od přísnosti a absolutní samovazby původní valně se upustilo a namnoze v celách je i po dvou vězních, kteří ovšem nechytají lelky, nýbrž zabývají se všelikými pracemi ručními a řemeslem. Cely jsou poměrně pěkné, prostranné pokojíky, veselého vzhledu, vybílené, a vězňům dovoleno dokonce krášliti je květinami, obrázky, ba i ptáky v klecích. Cely přízemní mají i zahrádečky, asi jako dlaně, ba menší, ale přece zahrádečky, v nichž vězeň v určité hodiny smí pookřáti na čerstvém vzduchu a pěstovati si nějaký květ . . . Tak je tady bezmála až hezky. I v kuchyních z jídel jen od vězňů připravovaných dali mi okusiti a věru že tisíce poctivých lidí bylo by rádo, kdyby se měli takhle. Ostatek i u nás na Pankráci prý není zle. Páni mají tam na příklad koupelny — já ji nemám.

Odnaučil jsem se v Americe už všem poklonám a vstoupiv do vězení kráčím k vrchnímu dozorci, který ani se nehýbaje hleděl, co to za člověka. Stál uprostřed pomalu se otáčeje, jako aparát v ševcovské výkladní skříni; když jsem však vstoupil, zarazil. Měl klobouk na hlavě, nebylo tedy příčiny, proč bych smekal. Jen tak ukazováček pravé ruky přibližuji ku střeše svého klobouku a házím mu nonchalantně, po americku svoje „Morning, sir!“ k nohám. Ani nepromluvil, a já už také ne, podávaje mu prostě visitku. Byla francouzská a vrchní dozorce studoval ji valný čas. Když skončil svoje studium, odměřoval mne od paty k hlavě, ale ani brvou nehnul. Já také ne. Po chvíli pozvedl ukazováček pravé ruky jako před tím já, jen že nepovznesl jej až ku klobouku, nýbrž utkvěl jím uprostřed cesty ve vzduchu. Na to z kouta jedné chodby blížil se muž, také v klobouku slaměném, v civilu, anebo to byla uniforma k nepoznání prostá — patrně dozorce. Když se přiblížil, dozorce vrchní ukázal na mne palcem téže ruky která se ještě vznášela ve vzduchu, tak stranou, úkosem, a konečně jsem se přesvědčil, že muž ten není němý, neboť pověděl zkrátka:

„Newspapers man!“ — jakoby říci chtěl: zas nás tady obtěžuje nějaký novinář, prosím vás, odbuďte ho, ať už leze.

Dozorce odbyl mne však velmi podrobně a všecko ukázal, co mohl, na konec i knihovnu, dosti velikou, která je studnicí duševní útěchy pro ubohé i neubohé vězně. Z těch také několik jsme navštívili, lehkých i těžkých, a také odsouzených na dosmrti . . .

Ó! přec jsem odtud utíkal dlouhými kroky jsa rád, že utíkati nejen mohu ale i smím.

Vydechuji teprve ve Fairmount-Parku, který ještě před nedávnem byl deset kilometrů od města a teď už je v něm, vzpomínaje ještě, že

v Eastern Penitentiary trávil věk svůj Dickensův trestanec, známý z jeho American Notes. — Fairmount-Park je asi jeden z největších parků městských, v nichž jsem pookříval, měří 1100 ha a právě pro tuto rozlehlost je smutný, prázdný: hodiny jsem chodil a živé duše nepotkával. A smutný jest i Memorial Hall, jediná to budova, která zůstala z Centennial-Exhibition před desíti léty. Teď je tam Museum of Industrial Art a před tím dva bronzoví okřídlení koně, dva kolossové, kteří mlčky trčí do prázdného prostranství, dívajíce se upřeně, jak šplouchá voda ve vodotrysku před budovou. Každé bývalé výstaviště je pusté, nebo kontrastem vybavují se houfy návštěvníků a člověk domnívá se ještě viděti udupanou trávu, byť to bylo třeba po tolika létech. A tohle v té nesmírné zahradě, kde neviděl jsem než asi dvacet lidí, bylo to nejsmutnější . . .

Jenom Broad Street je ve Philadelphii ulice široká, pěkná, ostatní všecky jsou užší, než v Americe člověk přivykl. A proto je ve Philadelphii nějak nevolno, zvlášť když nic jiného nevidíš než pořád ty stejně jednotvárné domky, s bílým schodištěm a bílými nebo zelenými jalousiemi... Co tedy zříti ve Philadelphii? I Zoological Garden, kout obyčejně nejveselejší ve veřejných parcích, byl ve Fairmountu tak smutný, že i tři nebo čtyři opice nudou tam podřimovaly. Lev schoulen byl v koutku a styděl se za to, že sem nikdo nepřichází naň se dívat. Všecko bylo opuštěno a v bahnitém rybníce labutě div že nezpívaly . . .

Jal mne stesk, stesk po velikém širém moři, které táhlo mne k sobě přec ještě víc, než Miss Raseline, kterou jsem opustil se srdcem podivuhodně lehkým, jak to my mužští už umíme. Ale druhá strana nemá nám co vyčítat, umí to lépe než my.

První boj.

Vojenská črta Ivana Ščeglova. Z ruštiny přeložil Josef Koněrza.

(Dokončení.)

III.

lešin jezdil stan od stanu hledaje velitele druhé baterie. U jednoho stanu se pozastavil uslyšev hlasitý spor, ve kterém jeden druhému skákal do řeči. Slezl s koně a odhodlal se vniknouti do stanu.

„Možno vstoupiti?“ otázal se Alešin nesměle a vstoupil na práh stanu.

Hádka okamžitě přestala a důstojníci zahleděli se zvědavě na příchozího. Nejstarší z nich, — setník, dovtípiv se, že je to nově přibylý důstojník, pokynul mu, aby vešel, a přívětivě doložil:

„Nejen možno, alebrž nutno!“

„Odpusťte, pánové, nemýlím-li se, jste od druhé baterie? Jsem také přidělen k ní, — dovolte mi představiti se: — jsem praporečník Alešin! . . .“ vykoktal Alešin zaraziv se přede zraky naň upřenými, a velmi uzardělý všem se uklonil, ještě nebratněji podal ruku třem naddůstojníkům, kteří se vzájemně jemu představili, a tiskna ruku dobrému setníkovi (neboť ihned, jakmile vešel do stanu, poznal, že je dobrý) osmělil se otázati se ho, neví-li, kde by se mohl sejíti s velitelem baterie?

„Já ho zastupuji,“ odpověděl setník Litvinov s přívětivým úsměvem, a tento úsměv přešel hned na všecky přítomné.

Dovtípiv se, že stojí před velitelem, Alešin pozbyl ducha nadobro; nasadil si čapku, pozvednul ruku ke štítku a již spustil: „Pane setníku . . .,“ ale hned se vzpamatoval uznav, že po přátelském stisknutí ruky bylo by to zbytečnou ceremonií, a pohlednuv na dobromyslně se usmívající tváře okolostojících smekl čepici, spustil ruku a sám se usmál tak mile a jasně, že bylo z úsměvu toho hned zřejmo, jakým hodným a neporušeným je dosud jinochem. Setník Litvinov povstal s postele, na nížto seděl, uchopil mladého praporečníka s přátelskou srdečností za obě ruce, a s onou téměř rodinnou upřímností, která si již nejedno mladé srdce podmanila, řekl:

„Ne tak, jaké titule . . . jmenujte mne prostě Alexandrem Michajlovičem . . . Jak říkají vám?“

„Mně — Eugen Lvovič.“

„Nuže, Eugene Lvoviči, buďtež nám vítán! Naše baterie jest pořádná, druhové znameniti, budete mít u nás roztomilé živobytí! Měl bych jej snad ubytovat u vás, — vy jste ve stanu sám?“ obrátil se k mladému důstojníku Sommerovi s ohromným nosem, jenž svědčil o jeho německém původě.

„Oh, ano, já jsem sám!“ zvolal Němec Sommer zaradovav se z příležitosti k osvědčení ruského pohostinství.

„Odpusťte . . . a byl jste u brigádního?“ doložil Litvinov.

„Právě přicházím od generála“ . . .

„Dobře, dobře, — jenom jsem se tak zeptal! Nezdržuji vás, jsteť bezpochyby po cestě unaven a rád byste si odpočinul. Má přátelská rada záleží v tom, — abyste se do oběda hezky vyspal.“

Jsa šťasten, že hned na počátku připadl na tak přejičné a užilé lidi, pouklánĕl se již Alešin mnohem obratněji, nežli poprvé, ano i ostruhami zabřinčel a společně se Sommerem opustil stan.

Pozůstalí důstojníci podívali se za Alešinem, pohledli vzájemně na sebe, a v paměti každého hnulo se cosi nedávného, milého a povědomého. Jeden z nich byl mladý, hezký poručík Avalov, veselý, ostrovtipný a odvážný junák. Kdežto pak on byl na první pohled půvabný, druhý jeho společník, štábní setník Zajcev, činil zase s počátku přímo nepříjemný dojem svým strašným, neúhledným vzezřením, ryšavými, štětkatými kníry a maličkýma zlostnýma očima. Kdo však ho znal lépe, ten dovedl oceniti jeho dobrou, ano citlivou duši.

„Totě ještě nemluvňátko, — jako bych jej znal —“ prohodil Zajcev přerušiv mlčení, které po odchodě Alešina zavládlo.

„No, vždyť vy také nejste stařec,“ podotkl usměvavě Litvinov.

„Stařec — nestařec, přes to však okusil jsem už jak náleží se stromu poznání dobrého i zlého,“ vzdychl si Zajcev.

„Obzvláště však zlého —“ dobíral si ho Avalov.

Byli vespolek dobří přátelé, ale často se spolu hádali, zvláště pro východní otázku. Po odchodě Alešina obnovili jeho zjevem přerušený tuhý spor o příčinách přítomné válečné výpravy. Avalov dokazoval ohnivě opravdovost slovanského hnutí, kdežto Zajcev naopak trval houževnatě na svém, že všecko to tak řečené slovanské hnutí — jest pouhá jalová smyšlenka; Litvinov do sporu nikterak se nevkládaje s ryze setnickým klidem pohlížel na rozkohoutěné naddůstojníky a hladil si zádumčivě bradu.

Litvinov náležel k nejoblíbenějším velitelům v brigádě. Všicknì, jak důstojníci, tak vojáci stejně milovali Aleksandra Michajloviče pro jeho naprostou poctivost, pro jeho dobrotu, stejnou, klidnou řeč, pro jeho hluboké, poněkud zádumčivé oči, jakož i — pro jeho rozumnou, otevřenou tvář, která byla jaksi zvláště příjemna a přívětiva, když se usmíval. Důstojníci, s nimiž jednal jako s úplně sobě rovnými, pohlíželi naň jako na nejstaršího a nejlepšího svého soudruha. Vůbec, veškera druhá baterie přese všecky rozdíly v povahách tvořila pěknou přátelskou rodinu.

IV.

Když Alešin, přeoděv se k obědu v novoučký kabátec, v průvodu Sommerově vstoupil do velitelského stanu, kde již bylo prostřeno na stůl, ve stanu krom Avalova a Zajceva seděla ještě nová osoba, — vysoký, přihublý blondýn se zlatými brejlemi, v bílých rukavicích o třech knoflících a s neobyčejně protivnými způsoby. Byl to, jak se později ukázalo, brigádní pobočník. Sommer, ledva vstoupiv do stanu, jal se hned Litvinovu, ne bez jisté hrdosti, vykládati, jak pomohl zaříditi se „panu praporečníkovi“, který, jen si to považme, přijel zcela na lehko. Litvinov uzna-

menav, že Alešin mžourá po brigádním pobočníkovi, jsa přítomností nového člověka patrně překvapen a stísněn, pomohl mu rychle z úzkých: „Dovoltež, abych vás seznámil,“ začal s milou zdvořilostí, „praporečník Alešin, poručík Fond!“

Alešin chystal se ke stisknutí ruky, ale dobře vychovaný pobočník jal se spěšně stahovati rukavičku, zastrčil ji za okraj kabátce a teprve pak, mlčky a ledabylo, stiskl podanou ruku; potom suše odkašlal a pokračoval v započatém hovoru o prospěšnosti jakéhosi nově vynalezeného zřízení, s jehožto pomocí každé devítiliberní dělo může zmrzačiti dvojnásobný počet lidí při stejném množství náboje.

Zajcev jak obyčejně se přel, Avalov ponejvíce mlčel a jen se nepozorovaně usmíval, Fond pak s důstojnou výmluvností zastával se důmyslného přístroje, jejž, potajmu řečeno, vynalezl jeho vlastní strýc — Adolf Gustavovič Fond, dělostřelecký plukovník, jenž úřadoval v jedné kanceláři a ku prachu nikdy ani nepřičichl; Sommer nepřestával trápiti setníka líčením, „jak znamenitě zařídil pana praporečníka“; Alešin tonul v rozpacích, mžikal očima a nuceně se usmíval. Na prahu objevil se sluha Litvinova s misou polévky.

„Doufám, že s námi poobědváte?“ nabídl Litvinov pobočníkovi.

Tento však chytil čapku a počal honem natahovati rukavičku.

„Není mi nikterak možno, pánové . . . Dej mi přivésti mého koně!“ zavolal za odcházejícím sluhou. — „Obědvám dnes u generála,“ pokračoval s ledabylostí, kterou zjevně prokmitalo vědomí jisté povýšenosti.

„Nuže, alespoň skleničku vínečka,“ doložil Litvinov s klidnou líbezností a sáhl po láhvi.

„Merci, kapitáne, mohl bych se opozdit, — už je pět hodin —“ lupl maličkými hodinkami. — „Můj generál bude se mrzet!“

„Pozvati je věc dovolená, — nutiti však je hřích,“ poznamenal setník a chopil se rozlévací lžíce.

„Drahý Aleksandre Michajloviči!“ zazpíval Fond medovým hlasem, potřásaje rukou Litvinova. „Pánové!“ — po té následovalo suché stisknutí rukou a pobočník hřmotě šavlí s odporným úsměvem zmizel ze stanu.

Zajcev i Avalov po všecku dobu rozchodných ceremonií ničeho nemluvili a byli patrně uspokojeni odjezdem pobočníka, jenž vnášel sem proud jakési upjatosti a nevolnosti a „všude s sebou nosil zápach velitelstva“, jak o pobočníku Fondovi říkal Avalov.

„Nemohu té naškrobené tváře ani cítit!“ ošklíbl se Zajcev, když se v pozadí stanu ozval koňský dupot.

„Pánové, prosím!“ obrátil se Litvinov k důstojníkům vybízeje, aby si zavdali po čísce, načež všickni usedli za stůl.

Oběd nebyl ostatně tuze valný: po talíři připálené polévky na každého, po kousku masa s jakousi žlutou břečkou a na zakončenou různobarevná, dosti trpká pastila, kterou dávali již po čtrnácte dní jakožto sladký dessert na stůl; za to o víno a zvláště o veselé anekdoty nebylo nouze.

Alešinu bylo náramně veselo, ačkoli chápal sotva polovici ze všeho toho, co bylo mluveno, a radostně přizvukoval hlučným výbuchům

smíchu, jimiž při každém novém vtipu nevyčerpatelného vypravovatele Avalova stan chvilkami se rozléhal.

Když došlo na různobarevnou pastilu a oběd dosáhl vrcholu své rozjařenosti, Litvinov vytáhl ze zadní kapsy karty a pozvednuv je vysoko nad hlavou zadeklamoval:

„Ó, preferansi, útěcho a živle živobytí v poli! . . .“

Papirosky zadýmaly a začal krutý zápas v karty.

V.

Bylo již úplně tma, když se Alešin vybral ze stanu na čerstvé povětří. Víno, tabákový čmoud a nové dojmy příjemně ho rozčilily, takže se blaženě usmíval. Přívětivá jižní noc, ovanuvší jeho tvář, zdála se svými hvězdami rovněž usmívati jeho mladickému veselí . . . Můj Bože, jaká to noc! Ne, takových nocí v Petrohradě rozhodně nikdy nevídal! — Hvězdy takořka hlasitě se smějí, tak jsou jasny a zřetelny; vzduch přímo líbá a stiskuje ve svých horoucích objetích, — a co je to? Alešin až se zachvěl: tak upřeně a zvědavě pohlednul naň měsíc, vyhlednuvší z pozadí stanu... Ach jak je to krásno, jak směšno, jak je teď šťasten! A v záchvatu nadšení náhle zapěl: „Povězte jí, moje květy“ . . . „Však už je pozdě, — třeba jíti spat! . . . Jak ji miluji — i — i!“ . . . zavrčel už před samým stanem a div samou radostí chrápajícího Sommera nezulíbal. Rychle se svleknul a hodil sebou na lůžko. „Povězte jí . . . povězte, že já . . .“ žvatlal usínaje. V sousední místnosti již spali, a jen ze sluhova stanu zalétalo stejnozvučné modlení: „Pane, smiluj se nad sluhou Božím, kanonýrem druhé baterie Danilem Kosolapovým“ . . .

Alešin usnul.

A v tom se mu zdá — o čem pak by se mladému praporečníkovi nezdálo! — o nejkrásnějším dni jeho kratičkého života, o tom, jak byl jmenován důstojníkem. Stojí před zrcadlem a poprvé si obléká novoučkou uniformu . . . Teď si nasadil čepici, připjal šavli . . . Ach, jak je teď hezoučký. Obzvláště, jak mu sluší ten aksamítový límeček! Usmívá se na sebe do zrcadla, otáčí se na všecky strany a břinknuv ostruhami představuje se sobě samému: „Praporečník Alešin . . . Ach, velice mne těší!“ Ha, ha, ha! Tohle je veselý život! . . : Kráčí po Něvské třídě a stále se mu chce vzdáti čest mimo přejíždějícím důstojníkům, ale vzpomíná si, že on sám je též důstojníkem, a odtrhnuv spěšně ruku ode štítku, jako by se pranic nebylo stalo, drbá se za uchem. „Vaše blahorodí, svezl bych vás jako vítr!“ mrká naň červenolící vozka, stojící na rohu . . . On hledí na něho a směje se; mimo něho jde jakási chatrně oděná žena — on se i na ni směje, a tak směje se vlídně na všecko, cokoli se mu namane v cestu, směje se své vlastní mladosti a svému mladému štěstí. Šavle drnčí mu zatím po chodníku, ale drnčí tak stejnoměrně a hudebně: „ráz, dva“, jako by prozpěvovala dle taktu: „Jsem oficír, jsem oficír!“

Zamířil do jedné známé cukrárny, kam ještě jako poddůstojník docházel nejednou k vůli posluhující tam bělounké, tenounké Němkyňce, jménem Mejtě. „Gratuluji vám,“ vítá ho překvapená Mejta. On neví, co

by hned odpověděl, a pojídá za šest grivenniků pokroutek. Zdálo se mu, jako by naň byla Mejta jaksi divně pohledla; ne snad že by se divila tomu, že snědl za šest grivenniků sladkého pečiva; nikoli, v tom vězí něco jiného: je do něho trošičku zamilována... „Buďte s Bohem, Mejto, jedu na Kavkaz!“ dí jí na odchodě. Ubohá holka, jak rychle zakryla si tvář zástěrkou!... Ó, nyní jest úplně zřejmo, že se trápí! — Pochutnav si v cukrárně jde si do divadla pro vstupenku. „Ve které řadě si přejete?“ táže se ho pokladník — „V první,“ odpovídá on podávaje desetirublovou bankovku a vidí zcela jasně, s jakým údivem naň patří jakýsi pán, přišedší taktéž pro lístek. Zakroutiv si domnělé knírky nad horním rtem vstoupí. Jest v divadle jakožto důstojník poprvé. Jak jest mu krásně, jak jsou všichni vůkol něho krásni a dobři, a hudba — můj Bože! totě hudba! až za srdce chytá. Opona se zvedla. „Bau — bu — bu — bau“ hřímá orkestr. Ach, rcetež mu, jak ho miluji,“ pěje rusovlasá Němkyňka sklánějíc se nad ním... Až pojednou děje se cosi nepochopitelného... Němkyňka proměňuje se náhle v dolíčkovatého vojáčka, jenž do něho strká.

„Jaké jsou to hlouposti?“ myslí si Alešin a probouzí se.

VI.

Před ním stojí skutečně sluha Kosolapov a budí jej. Sommerovo lože jest prázdno.

„Bau — bu — bu — bau“ hřímají v dáli rány z děl.

Alešin rychle vyskočil a začal se oblékati; chtěl se zeptati Kosolapova, co se vlastně děje, ale ten kamsi zmizel... „Je-li pak to sen anebo skutečně něco se děje?“ myslil si Alešin obouvaje boty. V tom okamžiku plátna stanu se odchýlila a v otvoru objevila se bledá tvář štábního setníka Zajceva.

„Jste pohotově?“ táže se.

„Hned budu“ — zajíká se Alešin a slyší zcela určitě, jak mu zuby cvakají. „Pro Bůh, vysvětlete mi přece, co se to stalo?“ ptá se.

„Turci udeřili na tábor předvoje... Jen rychle, prosím, jest vám uloženo veleti čtvrté četě.“

A Zajcev zmizel.

„Zajisté že mne co nevidět zabijí,“ rozhoduje v duchu Alešin a spěšně zapíná oblek.

Plátna stanu rozhrnují se znova a vstupuje Kosolapov se sklenicí čaje.

„Zahřejte se, vaše blahorodí,“ praví podávaje sklenici.

„Děkuji, holoubku... děkuji mnohokrát —“ koktá Alešin chvějícími se rty a žádá Kosolapova, aby mu pomohl zapnouti opasek, který, jsa povždy tak volný, nyní právě jaksi nedostačuje, a zatím, co onen zapíná, Alešin srká nakvap vřelý čaj, pálí se a rozlévá jej po šatě.

„Baterie — hotova?“ zavzní v levo od stanu hlas Litvinova.

„Hotova, vaše blahorodí —“ odpovídá kdosi, bezpochyby šikovatel.

Alešin honem si nasazuje čepici a vychází ze stanu... Jest noc... Měsíc už nesvítí, ale hvězdy, tytéž hvězdy, s nimiž ještě před půl druhou

hodinou jak o závod mrkal, hledí jako prve jasně a přívětivě. „Na mou věru, není-li pak všecko to pouhý sen?“ táže se Alešin znova. „Bau — bu — bu — bau“ hučí dále nové, teď už zcela blízké výstřely, čímž nabývá jistoty, že to není sen, a vsedaje na přivedeného Krasavce šeptá si v duchu začátek žalmu, jemuž se byl ještě v dětství naučil a na nějž nyní pojednou si vzpomněl: „Živ jsa s pomocí Nejvyššího uveden budeš v stánek boha nebeského“ . . .

„Zabijí, dozajista mne zabijí,“ kmitá se mu znova v mysli, an se chápe uzdy a hýbá se ku předu. „Dá snad Bůh, že přece nějak obstojím,“ konejší sama sebe a vráží po tmě do dělového truhlíku. „Druhá baterie je zde?“ ptá se vojáčka, jenž stoje tutéž smeká čepici, dělá kříž a cosi bručí. — „My jsme první,“ odpovídá tento a zase šeptá a křižuje se dále. „Račte jeti sem, vaše blahorodí,“ praví kdosi pisklavým hlasem a Alešin jede poslušně za pisklavým hlasem, a v témž okamžiku slyší povel Litvinova: „Marš!“ a nežli je s to, aby se vzpamatoval, kde jest, už postupuje zároveň s baterií a vidí před sebou široká plece Zajceva, jenž na kohosi vrčí.

„Třetí prapor! Kde je třetí prapor?“ rozlehne se u samého jeho ucha čísi zlostný bas, patrně plukovního velitele. „Poručil jste sám, plukovníku,“ zní nesměle jakožto odpověď hlas pobočníkův a nedopovídá, ježto hlasy obou přehlušuje plný, šťavnatý hlas, beze vší pochyby původu generálského. „Pozdrav vás Bůh, děti!“ hučí generálský hlas. „Mnoho zdraví, vaše —stvo!“ ozývá se na všech stranách ve množství neurčitý temný pokřik a náhle zase vše umlká, při čemž vzdálený hukot dělových výstřelů stává se v nočním tichu bližším a hroznějším. „Brr, totě přece zima,“ otřásá se mimovolně Alešin. „Proč pak jsem jen neuposlechl onoho intendanta v Tiflisu, jenž mi radil, abych si koupil plstěný plášť,“ praví si v duchu a třese se dále ve svém chladném svrchníčku, jede a chvějícími se rty šepotá: „Živ jsa s pomocí Nejvyššího uveden budeš ve stan Boha nebeského!“

VII.

Hvězdy zmíraly, zoře se rozněcovala, vzduchem provívalo teplo a vůně; kdesi v trávě švitořili ptáci . . . Svěží větřík polehtal ochablá víčka Alešina, kterýž byl po celou dobu v jakémsi podivném stavu vnitřního neklidu a polodřímoty; procitl, poposedl lépe v sedle a rozevřev široce oči rozhlednul se po probouzejícím se jitru. Na pravo mlhová záslona zakrývala žárlivě krvavý obraz počínající se řeži; přímo naproti postupujícím vojům, roztínajíce řídnoucí mlhu, přibližovaly se hrozné obrysy tureckých opevnění; tam pak, v dáli, zality jsouce paprsky vycházejícího slunce, planuly a ve měnivých barvách jako dva čarokrásné diamanty skvěly se osněžené vrcholy Alagezu a Araratu.

„Totě rozkoš!“ vyklouzlo Alešinu mimovolně z úst a jeho tvář zazářila blahým úsměvem, ale v témž okamžiku pohled jeho padl nenadále na sanitáře, kteří kráčejíce s nosítky vedle baterie pomalu rozmlo uvali. Dojem rozkošného jitra okamžitě zmizel, rty jeho lehce se zachvěly a srdce se mu bolestně sevřelo . . . „Brzo již umru“ — mihlo

se znova v mysli Alešinově. „Na těchto nosítkách, která tito mladí vojáčkové nesou tak lhostejně, ponesou co nevidět mne, — bledého, nehybného, mrtvého . . .“ A pojednou zmocnila se ho hrozná lítost nad samým sebou, nad svou mladostí a nad tou trošičkou štěstí, kterého se mu na zemi až posud dostalo údělem . . . „A dnes všecko to se skončí, všecko?“ . . . pomyslil si, ale hned se zarazil, jako by se divil, že mu mohla přijíti do hlavy tak bojácná myšlénka. Což pak se neodebral na vojnu sám, zcela dobrovolně, a letěl, pádil z obavy, aby se neopozdil, nežli Kars bude dobyt, a nyní pojednou . . . ó, té malomyslnosti, té malomyslnosti! A s nevolí odvrátil se náhle od nosítek a jal se zírati v levo, ve stranu vojska, kteréž se pohybovalo v podobě černé skvrny. Zároveň s baterií táhl pěší pluk. Postupoval zvolna, skoro bez hluku; osmahlé tváře vojínů jevily únavu, ale zároveň klid; dva mladí důstojníci, v čele pluku kráčející, o čemsi vesele žvatlali, ano jeden z nich, menší postavy, jak se Alešinu zdálo docela se i smál. Alešin přimhouřil oči a počal bedlivě pozorovati . . . „Směje se, na mou věru, že se směje,“ usoudil radostně a hned v sobě pocítil příliv jakési smělé bezstarostnosti. Vojna, bitva, což na tom strašného? Vizte, jak je nebe modré, jak je slunce jasné, jak jsou ti důstojníci veseli, a jak klidně plíží se ku předu to velikolepé, hned se černající, hned zase blýskající těleso neohroženého vojska! . . .

„Slyšíš, bratře!“ obrátil se Alešin k vysokému, ryšavému ohňostrůjci, jenžto jel vedle něho, při čemž snažil se dodati svému hlasu co nejmužnějšího tonu. „Byls u Zivina?“

„Byl, vaše blahorodí,“ procedil ryšavý ohňostrůjce mrzutě.

„No, což, tam to šlo do živého?“ pokračoval chrabrostí překypující praporečník, nápodobuje nepodařeně staré zkušené vojačisko.

„Inu, ba, dostal jich na hřbet!“ odpověděl ryšavý ohňostrůjce s neporušeným klidem, při čemž Alešinu se zazdálo, že oči jeho hledí přísně a posměšně.

V tom okamžiku přijížděl k baterii nevelký tlusťoučký pobočník na zpěněném koni, jsa od střelného dýmu všecek zčernalý. Byl udýchán, pot lil se s něho proudem, a jeho maličká očka ulekaně se koulela.

V okamžiku stal se pobočník předmětem všeobecné pozornosti. Alešin následuje příkladu Zajceva popojel ku předu, pozvednul se na sedle a všecek soustředil se v sluch.

„No, což, jak je?“ tázal se Litvinov snaže se podati ruku vrtícímu se pobočníkovi.

„Špatně, setníku, špatně,“ koktal pobočník zajíkavě. „Kizil-Tapa je dobyta, prapor pěšího pluku rozsekán, generál K. zabit, plukovník Ž. zabit, generál T. raněn, generál B. r-raněn, kníže D. r-r-raněn! . . .“ — a zvěstovav tu povzbuzující zprávu, neodpovídaje dále na dotazy Litvinova, zamával zoufale rukama a hnal se dále. U pěšího pluku taktéž ho zastavili, a bylo ho viděti, kterak i tam pokračoval v zoufalém mávání rukama a koktání týchže neveselých novin.

V okamžiku veškeru baterii a veškeren oddíl projel jediný truchlivý pocit hanby a zoufalého rozhorlení.

„Ma-arš!“ velí Litvinov baterii mimovolně se pozastavivší, a jeho povel, vždy jindy klidný a stejnoměrný, zní teď mrzutě a přísně.

„Ma-arš!“ opakuje po něm zlostně Zajcev.

Alešin nepronesl žadného povelu, ježto jeho srdce jako polapené ptáče náhle bolestně udeřivši v úzkostlivém úděsu se zarazilo. „Bože můj, co pak to bude!“ pomyslil si zároveň se všemi ostatními a jako v odpověď na tu otázku stanul náhle přede zraky jeho trudný výjev: mimo baterii, pobízeje netečně svého vraného koně, jel krokem šedivý dragoun a vedl za uzdu druhého koně, přes jehožto sedlo přehozena byla ještě nevychladlá mrtvola jeho kamaráda. Zakrvácený týl tohoto, jeho krví a prachem umazaný kabátec a smutně se houpající ruce činily strašný dojem.

„Hle již to začíná!“ kmitlo se v mysli Alešina, a s hrůzou se odvrací... „A co to je?... Ach chuděra nebohá!“ — Přímo naproti baterii malomocně belhal se raněný hnědý kůň, stěží vláčeje svou prostřelenou nohu a zůstavuje na zarosené trávě sledy krve. Oči rozumného tvora pohlížely tak žalostně a prosily o pomoc tak výmluvně, že to Alešina bolestně dojalo a zamrzelo, proč krom něho nikdo si té nepříčetné, dobré a libovůli osudu zůstavené bytosti nepovšimne.

„Klusem!“ dolétá Alešina povel načelníka baterie, a tato trhnuvši sebou spěchá ku předu po hladkém, zelenajícím se poli; ku předu — míjejíc pohnutlivý obraz ovazkové stanice s vlajícím praporem milosrdenství nad nizoučkým stánkem, vůkol něhož svíjejí se a sténají přemnozí ranění; ku předu — mimo toho ubohého pěšího vojáčka, usnuvšího osaměle v širém poli s krvavým znaménkem na levém spánku; ku předu — dolů, do hlubokého kamenitého žlabu, mimo poukryvší se prapor myslivců, mimo jakéhosi červeného generála s neuvěřitelně tlustým krkem, křičícího na maličkého, čerňoučkého pobočníka; ku předu, stále ku předu, na onu stranu úžlabí, — kde hustý oblak dýmu zaslání potvorný obraz války, kde země sténá pomíšeným hukotem rozníceného boje a kde anděl smrti lítá děsně uprostřed znepřáteleného lidstva.

VIII.

„Baterie, stát!“ rozléhá se opět hlas Litvinova, a baterie s temným hřmotem, jako by si těžce oddechla, se zastavuje.

„Co to?“ táže se Alešin jízdného v nejasné předtuše čehosi velmi strašného.

„Vedou raněné, vaše blahorodí,“ odpovídá klidně jízdný.

Alešin sotva může maličko vyvstati ze sedla, nahlíží do předu a rozeznává jakési pohyblivé černé tečky. Tyto čím více se blíží, tím více se zvětšují, až se konečně smutečný průvod střetnul s baterií. Jsou to vesměs oběti nenadálého útoku na Kizil-Tapu, vojáci *** pěšího pluku.

V předu vedou šedivého vojína, těžce raněného do krku; límec jeho potřísněné košile jest rozepjat a kolem vráskovité šije táhne se červený pruh strašné rány. Oči jeho bludně těkají, stlumený chrapot nazvedá osmahlou hruď... Za ním vrávorá zdlouhavě ztepilý a hezký hoch, nováček; uprostřed jeho bílých, něžných prsou zeje černá, škaredá skvrna, a ze skvrny té prýští se zlý pramének. Dobrá, prostá jeho tvář je smrtelně bleda... Náhle zavrávoral a s temným vzúpěním sklesl na kámen; krev

náhle vytryskla celým proudem a zbarvila půdu . . . Byl zasloněn nosítkami. Na nosítkách leží rusovlasý, mladistvý poddůstojník; jeho pravá ruka svírá křečovitě papirosku a místo levé ruky vyčnívají mu jakési žalostné útržky masa a sukna. Snaží se patrně usmáti se na Alešina, ale místo úsměvu tvář jeho stahuje ohyzdná křeč, a jeho pohled proti vůli prozrazuje všecku hrůzu muk, jichž zakouší . . . „Bože! Možná, že za několik minut i já budu takhle zmrzačen!“ přichází Alešinu matně na mysl, a při tom přese všecku strašlivost dojmu toho nemůže odtrhnout očí od ubohého zmrzačeného hocha.

Tu nesou cosi ve zkrvavený plášť zaobaleného . . .

„Praporový,“ ozývá se uctivý šepot po řadách.

„Od kterého praporu?“ s rozčilením odvažuje se Alešin otázky, namířené na jednoho z nosičů, vzpomenuv si, že major, jenž mu poskytnul pohostinství, velel třetímu praporu téhož pluku.

„Od třetího,“ polo s nechutí, polo nevrle odpovídá nosič, a nehledě na tazatele, ubírá se dále.

Alešin všecek sebou trhnul, rychle zastavil koně a obrátil se v sedle, aby se přesvědčil . . . Bože, co to? Alešin téměř zkameněl. Zespod límce šedého vojenského pláště vyhlížela strašně zsinalá, skvrnami připeklé krve znetvořená tvář majora Bubnova . . . Ano, toť on, jeho dobrý major; jenom že jeho hladké vousíky jaksi zlostně se zježily, a oči, jindy dobromyslné a maličké, nyní však veliké a nehybné, hleděly tak hrozně vyčítavě, jako by Alešinu pravily: ‚Aha, chtěl jsi vidět vojnu, — no, což, tu ji máš, — kochej se v ní!‘ Ó, na ten zdrcující pohled nikdy nezapomene! . . . ‚Na, — kochej se!‘ znělo mu divoce a posměšně v uších.

S majorem se vzdálili; za jeho němou mrtvolou táhli se pak ještě pořád a pořád noví ranění; bledé obličeje, hasnoucí zraky a zohavená těla mihala se mu znova před očima; on však už neviděl před sebou ničeho kromě těch dvou známých očí, ještě tak nedávno naň se usmívavších a nyní chladných, bez života v podobě tak nesnesitelné výčitky na něho upřených.

„Druhá baterie! Pro Bůh, kde je druhá baterie?“ zahučel vedle něho čísi zoufalý hlas . . . Alešin sebou trhnul a vidí, že k Litvinovu přitrhl jakýsi junácký gardista, znojem a prachem všecek bronzový, a cosi spěšně vykládá. Alešin znamená, že tvář Litvinova, dosud klidná a smutná, nabývá pojednou přísného a povážlivého výrazu. Co mu asi povídá? snaží se Alešin doslechnouti, ale podařilo se mu zachytiti toliko poslední slova: „Rozkaz zní: držeti se až do krajní možnosti“ . . . — a posel přiloživ ruku ke štítku otáčí prudce svého bílého koně a vyletěv na návrší, zvedající se na protější straně žlabu, tam, kde se právě zajiskřil bystrý blesk prasknuvší koule, nepozorovaně rychle mizí v oblacích dýmu. „Už snad tak záhy?“ ledva si to Alešin pomyslil, zafičely nedaleko od něho dvě zbloudilé koule za sebou. Ještě ani se nevzpamatoval z prvního zachvění počínajícího ohnivého křtu, když už docela blízko baterie jako s hlasitým chechtotem přeletěl nepřátelský granát, a podivno, Alešinu se z neznámé příčiny zdá, jako by to byl týž granát, jenž srazil jeho dobrého majora . . . „Ano, týž“ myslí si z bezděčnou hrůzou a současně slyší poslední výbuch jeho nestoudného smíchu a čísi zoufalý lidský

výkřik ... A cit, velmi podobný pomstychtivosti najednou rozpaluje krutě jeho oněmělé srdce, a v jeho mladé hrudi okamžitě procitl a zaškubal sebou maličký dravčík zkázy a záhuby ...

„Marš!“ zahřměl hlas velitele baterie ...

„Marš!“ opakují hlasy Zajceva a Avalova ...

„Ma—arš!“ velí Alešin, tentokráte hlasitě a s jakousi zvláštní odměřeností, a zároveň s baterií, která zaduněla rychlým klusem, vylétá čacky z hlubokého žlabu na osudnou výšinu, a odtud přímo vstříc tisícerým nahodilostem smrti.

IX.

S počátku nemohl ničeho rozeznati, ohlušen jsa zoufalým řevem boje, jenž se tu rozzuřil, opojen omamujícím zápachem krve a prachu, jímž rozpálený vzduch byl prosycen; ale v tom dým, který zahaloval rovinu, pojednou se rozptyluje a před ním, jako by se byl náhle ze země vytýčil, stanul strašně blízko černý, oheň chrlící vrchol Kizil-Tapy.

Turci hájili tvrdošíjně dobyté posice, naši zase s urputnou umíněností snažili se opanovati ztracenou pevnost. Ale pevnost, sevřená měděným kruhem ruského dělostřelectva, stála nepoddajně, pohlížejíc zlověstně na bláhovce, kteří se opovažovali slézati její ohromná skaliska, při čemž neumlkající sbor lidských výkřikův a nářků, z jejích mohutných prsou se rozléhající, jakož i všude kolkolem ní hřímající pekelná hudba dělových a puškových výstřelů splývaly v jediný ohlušující výkřik nemilosrdné záhuby. — Tamhle, poněkud v levo od vrcholu, právě naproti onomu vyčnívajícímu hrotnatému skalisku, lezou nevelické černé proužky, — samé to setniny a čety útočníkův. V tom jeden z proužků, lezoucí v čele ostatních, se zahemžil, začal vylézati rychleji, a ozvěna přináší daleké „hurá!“ Ale tu se nad útesem vznesl do výše bílý, vířivý obláček, rozlehla se úsečná salva, a černý proužek jako by se byl náhle rozpadl na maličké drobty, které se rychle kutálejí dolů a mizejí v dýmu; ale dým se rozprchává, a druhý, takovýtéž proužek, plíží se právě tak k osudné skále, — a nová salva, a zase nová záhuba ... Neuplynul však ani okamžik, již zase se zlostnou vytrvalostí plazí se v ústrety smrti nové a pořád nové lidské životy ... Leckde po stranách hory, po kouřícím se poli plazí se zase jiné, mnohem větší proužky, a tamto v levo pohybuje se jakýsi velmi dlouhý pás, bezpochyby jízda, vyslaná k útoku; onde pak, opodál, v pravo od vrcholu, kupí se celé pásmo kotoučů prachového dýmu, a nade vším tím klene se obrovská kopule jasnémodré, horké oblohy.

„To je tedy ta vojna!“ myslí si Alešin hledě s palčivým bolem na obraz, před ním rozprostřený ...

X.

„Stát!“ rozlétá se znova po baterii. Alešin prudce zastavuje koně a bojácně se ohlíží: baterie stanula jako přimrazena. Přede všemi stojí Litvinov a kolem něho několik ohňostrůjcův, jimž cosi vysvětluje, ukazuje při tom do dálky; Avalov i Zajcev vyjeli před své oddíly a pokřikují na sebe nevrle trhanými slovy.

„Jako by bylo tak náramně potřebí lézti v nebezpečenství, když —“ durdí se Zajcev; více již Alešin nedoslechl, ale viděl, kterak Avalov pokrčiv rameny se odvrátil.

Alešin sám stojí rovněž před svou četou. Kdy pak jen asi jeho baterie se spořádala, a kterak se jen mohlo státi, že toho ani nepostřehl? . . .

Poobrátil se a vidí bledé obličeje vojáků, naň upřené, — lid mladý, ponejvíce nováčkové, — a zmocňuje se ho strašný hněv, že všecko se stalo tak náhle, takže nezná ani jediného muže své čety podle jména. Poblíže něho stojí hezoučký bělovlasý vojáček; Alešin se nahýbá a ptá se šeptem, jak mu říkají.

„Fomin, vaše blahorodí,“ odpovídá bělohlavý vojáček, nepovýšiv hlasu.

„Sedněte si na děla, junáci!“ zavzněl mužný povel Litvinova, a jakkoli jeho hlas zní právě tak klidně a stejnoměrně, jako při vytrhnutí z tábora, přec Alešin, Avalov i Zajcev a veškera baterie chápou hned, že se schyluje k něčemu rozhodnému . . .

„Baterie, ku předu na posici . . . k—lusem . . . marš!“ velí zvučně Litvinov pozvednuv vysoko nad hlavu svou blýskající šavli . . .

„Ma—a—rš!“ přizvukují mu mladé hlasy.

A již daleko přede všemi uhání klidným klusem na své hnědé klisně a baterie v rozčilení a spěchu žene se za svým velitelem. I Alešin klusá hbitě, ohlížeje se stále na svou četu; tam zase Zajcev, mrzutě zamračen, popohání zoufale svého plachého koně, a onde povyletěv daleko v před skoro vedle samého Litvinova pádí Avalov.

„S předků!“ zavzněl znova Alešinu v uších známý povel, i spatřuje, že se ocitl na jakémsi rovném prostranství; Kizil-Tapa kamsi zmizela a před ním kouří se zlostná skaliska Aladže . . .

„První dělo!“ hřmí zvučný hlas Avalova.

Alešin rychle seskočil s koně, hodil uzdu prvnímu vojáčkovi, který se mu namanul, a chvátal co nejspěšněji ku své četě. Ani ještě nebyl s to, aby vydal rozkaz, když mimo něho s vražednou odměřeností zafrčel nepřátelský granát. „Chvála Bohu, mne, tuším, nezasáhl!“ mihlo se mu hlavou, když granát daleko za baterií praskl; ale v zápětí prvního letí již druhý granát a za tím třetí, čtvrtý, a tak napořád jiné a jiné; ano najednou, kde se vzalo, tu se vzalo, zahučelo celé krupobití koulí; nežli se kdo nadál, již — sesypal se na baterii celý ohnivý déšť, a nelidsky krutě, neuvěřitelně rychle stalo se to, nač musilo dojíti v boji s trojnásobně silnějším protivníkem: baterie se svými nepatrnými děly byla potřena, zničena, zdrcena na prach —

Bledý Alešin, všecek se třesa, ale zachovávaje duchapřítomnosť, řídil statečně dělo, kolem něhož jako sršáni fičely a bzučely turecké koule, když v pravo od něho ozval se takový zlověstně ostrý hvízdot blížícího se náboje, že Alešin mimovolně odskočil ke krajnímu dělu . . . V témž okamžiku přijížděl k němu setník Litvinov . . . Alešin dodal si mysli a oddal se svému úkolu ještě horlivěji . . .

„No, což, jak se máte? Teď už —“ začal svým pevným, vlídným hlasem, ale nedomluviv náhle strašně zblednul a schýlil se na šíji svého koně.

„Setníku, co pak je vám?“ chtěl se Alešin zeptati, ale sotva si to pomyslil, setník už ležel na zemi, tváří dolů, rozprostřev široce obě ruce, kdežto jeho polekaný kůň odběhl stranou.

Setník je jistě raněn! domýšlí se Alešin a starostlivě se sklání k němu, ale místo setníka vidí šeredně zohavený hřbet: kousky masa, sukna, krev . . . Alešin se zachvěl, mimovolně na dva kroky poodstoupil a dodav si ducha zavolal:

„Nosítka sem!“

Avalov, jenž viděl celé to neštěstí, které se přihodilo v jediném okamžiku, popojel mírným krokem k Zajcevu.

„Štábní kapitáne Zajceve . . . po smrti setníka Litvinova . . . neobtěžujte si převzíti velení nad baterií!“ řekl hlasem, pohnutím se třesoucím, polykaje slzy, které se mu draly do hrdla, a drže ruku, křečovitě se třesoucí, u štítku čepice.

„Cože?“ osopil se zlostně Zajcev, který plísnil jakéhosi vojáčka a patrně nepochopil, oč běží.

„Cože?“ opakoval ještě zlostněji a chtěl cosi doložiti; ale v témž okamžiku přenesli mimo něho na nosítkách tělesné pozůstatky Litvinova, takže hned mu padla do očí mrtvá, nepohnutě zamyšlená tvář milovaného člověka. Zajcev se odvrátil a tiše zaplakal.

„Dobře, dobře“ — zakoktal tak, že sotva ho bylo slyšeti, a počal náhle ještě nehorázněji křičeti na vojáky druhé baterie, postihnuvším je neštěstím takořka smyslů zbavené.

V tutéž chvíli, klopýtaje o uvolněnou šavli, všecek červený a upachtěný, kde se vzal, tu se vzal, vytýčil se u baterie Sommer a přiskočil k Avalovu.

„Avalove, mně roztrhlo truhlík! Avalove, co mám dělat? Slyšíte, povězte mi, co mám dělat?“ zafňukal žalostně.

„Hybajte k čertu!“ dopálil se Avalov, ale v témž okamžiku chytil se za hlavu, poblíž levého spánku, kde se pojednou objevila malá, mokrá krvavá skvrna, a přemáhaje se pevným hlasem doložil:

„Zůstaňte zde, — já jsem raněn a půjdu na obvazkovou stanici!“

Fedor Fedorovič pohlednul tupě za odcházejícím Avalovem a zcela pomaten stanul před děly.

Nepřítel zatím pokračoval ve svém ukrutném vraždění; tři děla byla porouchána, zkažena, takže se k ničemu nehodila; lidé i koně padali jako mouchy, a baterie, připravená o polovici svého mužstva, vystřílevši bezmála všecky náboje a přestavši již na neunavnou palbu šťastného soupeře odpovídati, dohořívala jako svíce. U osmého děla zbývali všeho všudy tři muži. „Osmé!“ chtěl Alešin právě vydati povel, když mířič, jeho nedávný známý, bělohlavý vojáček, náhle, jako by jej byla uštkla zmije, odletěl na stranu.

Což pak se Fomin snad bojí? — připadá Alešinu na mysl, i chce pronésti nevydaný povel ještě rázněji; náhle však se zahanbením znamená, že ubohému Fominu nedostává se celé pravé pěsti, a Bože můj, jak

smutný a prosebný pohled upřel na mladého praporečníka, když dva jízdní přiskočili, aby jej s baterie odstranili! . . . Alešin učinil krok stranou a vrazil na mířiče sedmého děla, jenž schouliv se jako klubíčko ležel vedle překoceného děla, a jak se zdálo, spal, — tak jasný a klidný byl výraz jeho mrtvého obličeje. Alešin chtěl něco říci, obrátil se nazpět a spatřil výjev ještě děsnější; ryšavý ohňostrůjce, týž, jehož se vyptával na zivinskou bitvu, raněn jsa koulí do prsou, se zkaleným zrakem, s pěnou na ústech a strašným chrapotem raněného zvířete zmítal sebou ve smrtelných křečích po zemi . . .

Alešin pohlédnul úkosem na Sommera. Tento stál u prostředního děla, při němž zbývali ještě čtyři muži, s ponurou, sezelenalou tváří a s třesoucím se spodním rtem, hledě netečně před sebe . . . Tento stav netečné lhostejnosti opanoval mimovolně i Alešina; jeho sebevědomí počalo se jaksi ponenáhlu otupovati a přitlumovati, až upadl ve stav jakéhosi zkamenění; viděl, že se sice před ním a vůkol něho cosi děje, ale současně nechápal, co se to vlastně děje, a tak zcela bezděčně velel dále vojákům rovněž zpitomělým.

„Osmé!“ vydal povel, už jaksi až příliš hlasitý, nejsa si ani dost málo vědom, nač a proč tak činí, ano zdálo se mu, jako by byl ani nevelel on, nýbrž někdo zcela jiný. Viděl a nechápal, když posel náčelníka dělostřelectva, přitrhnuvší na baterii, zoufalým hlasem zaúpěl: „Odstoupi—it!“ a když baterie trhnuvši předky za zhuštěné palby vítězícího nepřítele počala rychle a nepokojně ustupovati, ztrácejíc na své cestě lidi i koně a zůstavujíc za sebou krvavou, kouřící se brázdu.

XI.

A zas ocitl se Alešin v úžlabí, ale ne v onom širokém úžlabí, kde baterie, plná síly a naděje, byla zadržána raněnými, nikoli, — je to jakýsi jiný, zcela neznámý, maličký, zapadlý a úzký žlábek . . . Alešin naslouchá, — rány duní temně a daleko . . . Ano, jeho patrně již nezabijí, on opravdu zůstal živ. „Jsem živ, jsem živ!“ opakoval si v duchu popleskávaje Krasavci lahodně na šíji, a nevýslovně slastný pocit člověka, v němž náhle procitl omráčený život, pronikal celé jeho tělo.

Ale tu se baterie zastavuje, lidé se uvelebují k odpočinku, Alešinu pak padají do očí široká záda Zajceva, kterýž se rozložil ve stínu nábojní bedny a cosi povídá Sommerovi, jenž ihned vylézá na přivedeného koně a mizí za prvním záhybem úžlabí . . . „Proč vydává rozkazy Zajcev, a ne Litvinov?“ pomyslil si Alešin a náhle s krutou bezohledností vytanulo mu na mysli všecko, co se přihodilo . . . „Já jsem živ, ale nebohý Litvinov, a Avalov, a ti ubozí vojáčkové, kteří se v tak pekelném žáru drápali do pekelného ohně na ony nepřístupné skály? . . .“ a Alešin pociťuje žalost a hanbu, že on, mladý, osamělý praporečník, zůstal nedotknut a zdráv, kdežto tak drahé a dospělé životy byly utraceny . . . Ale ne, — totě jenom sen, to není možno, aby tak rychle, nepochopitelně a hloupě bylo spácháno tolik nelidských vražd. Obrací se ve stranu Zajceva. Tento sedí nepohnutě a posupně, oči jeho hledí napolo zlostně, napolo žalostně, jako by se měl ihned rozplakati, a tak sedí schoulen

a všecek skleslý; sem a tam po úbočích žlabu kupí se osiřele neveliký hlouček vojáčků s bledými, truchlivými tvářemi. A tamto Krasavec škubá smutně vyprahlou půdu a hledí taktéž žalostně a opuštěně... „Ubohý Krasavče, i tys dnes hladov, jako já...

Ach, co pak mi to přišlo na mysl! Možno-liž po „takových" okamžicích něco jísti?... Ale, jak jsem unaven... Totě horoucí, vražedné vedro, a jak bych pil, — jenom kdybych měl jediný, sebe menší hltek vody!..."

Alešin zavírá oči a stisknuv pevně svou těžkou, jako olovem nalitou hlavu, klesá přemožen na horkou zemi...

„Vaše blahorodí! vaše blahorodí!" slyší vedle sebe ostýchavý šepot.

Rychle nazvedá hlavu a vidí před sebou mladičkého, nizoučkého vojáčka, velice podobného ubohému Fominu, jemu však úplně neznámého; v rukou má dva veliké suchary a láhev s vodou. Alešin chtěl něco říci, — co právě, ani sám nevěděl, ale vojáček hleděl tak nesměle a prosebně, že Alešin se zarazil jak usvědčený zločinec, a polykaje slzy vděčnosti mlčky vzal a dychtivě počal kousati suchar, jako kámen tvrdý, zapíjeje ho kalnou vodou. „Ale kam jen se vojáček poděl?" rozpomněl se Alešin, když poslední kousek sucharu byl sněden a poslední kapka vody dopita. „Jak je hodný a jak se na mne díval, právě jako tehda Fomin... A odkud jen tu vodu vzal? — toť opravdu podivné... Ne, třeba ho buď jak buď vyhledati!" — a Alešin povstává s pevným předsevzetím, vypátrati svého neznámého dobrodince... Ledva však povstal, vytýčila se před ním nenadále dlouhá postava poručíka Fonda, brigádního pobočníka.

„Poručík Fond byl po všecku dobu při brigádním generálovi a přivezl bezpochyby nějaké zprávy," přerušil Alešin v duchu sama sebe a setrval na místě. Fond v umazaném obleku, ale v nezbytných bílých rukavičkách, na všecky tři knoflíky pečlivě zapjatých, se zlatými brejlemi a týmž sebevědomým výrazem obličeje, projížděl mezi děly, patrně kohosi hledaje. Spatřiv Alešina kývnul naň ledabylo hlavou a vyhledav očima Zajceva rychle popojel k tomuto.

Zajcev mlčky a s nechutí podal švihácképmu pobočníkovi ruku.

„Neštěstí, děsné neštěstí!" zalamentoval Fond.

Zajcev pozvednul hlavu a tvář jeho nabyla přísného vzezření.

„Bezpochyby jste o tom ještě neslyšeli, — náš generál jest raněn, a to nebezpečně raněn — tuhle do nohy, pod kolenem."

„A vy jste bezpochyby zase neslyšel, co se stalo s naší baterií a zač má děkovati vašemu generálovi —" začal Zajcev, ale nedomluvil, ježto poručík Fond vskočil mu do řeči:

„Ó, ano, slyšel a divil jsem se... Hrdinství, skutečné hrdinství. Ubohý Litvinov a Avalov, — věru, jaké to rekovství! Víte snad, že je strašně pošramocen na hlavě, — lékaři ujišťují, že dozajista pozbude rozumu..." Poslední slova pronesl Fond takovým tonem, jako by se jimi chtěl pomstiti za ony úsměšky, jimiž si ho Avalov dobíral. „Víte-li pak," pokračoval už s obvyklou nafouklostí, „jak se náčelník dělostřelectva o vaší baterii vyjádřil? ‚Ta jest mou pýchou,' pravil... Dovoltež mi,

Zajceve, stisknouti Vám ruku!" — a podal Zajcevu svou ruku takovým způsobem, jako by nebyl ani poručíkem Fondem, nýbrž samým náčelníkem dělostřelectva a děkoval štábnímu setníkovi Zajcevu za spůsobenou radosť.

Zajcev nastrčil váhavě svou ruku blahosklonnému pobočníkovi, při čemž oči jeho zlostně a posměšně se zajiskřily. Ale výmluvný pobočník buď tomu pohledu neporozuměl, nebo prostě nechtěl se zkrátit o rozkoš, kterou mu působilo vylíčení všech zajímavých podrobností jeho ničemné zprávy, pročež vykládal dále s ještě větším ohněm, kterak jeho generál vyplísniv pro jakousi maličkosť velitele šesté baterie jel s ním, s Fondem, k náčelníkovi dělostřelectva, a kterak on ho prosebně přemlouval, aby nejezdil mimo Kizil-Tapu, nýbrž zahnul v levo, ale kterak generál ho neposlechl a stalo se to, co předpovídal. Jakmile se počali blížiti k levému křídlu, náhle, z ničeho nic, strašný hvízdot. Já řku: ‚Vaše Excellencí, zastavte koně,' ale on se na mne podíval takhle, víte" — a Fond ukázal, jak naň general pohlédnul, — „a najednou chytí se za levou nohu," — při těch slovech i Fond sám chytil se za levou nohu.

Déle se již Zajcev neudržel a přerušiv žvástavého pobočníka dosti hrubě požádal ho, aby zůstavil generála na pokoji a pověděl, jak sluší a patří; nebyl-li pro druhou baterii vydán nějaký rozkaz, — za kterýmžto účelem on už ostatně poslal na přezvědy Sommera, — a vůbec k jakému konci všecko se chýlí.

Fond s pravou pobočnickou obratností spolkl neomalené „zůstavte na pokoji" a tonem zcela nezměněným vysvětlil, že jel pro rozkazy k náčelníkovi dělostřelectva, ale zahlednuv druhou baterii pokládal za svou povinnosť sděliti žalostnou zprávu; po té sníživ hlas pověděl, že Kizil-Tapa tvrdošíjně se drží, a že našim bezpochyby nezbude nic jiného, než odstoupiti. Při slově „odstoupiti" obrátil oči vzhůru bělmem, beznadějně rozhodil rukama a krátce vzdychnul.

„Ještě jednou vaši hrdinskou ruku!" zvolal na zakončenou.

Tentokráte podávaje svou hrdinskou ruku nemohl se Zajcev neposmáti, — vzpomělť si, jak zdařile Avalov poručíka Fonda nápodobil; ale při vzpomínce na nešťastného přítele zastřel jeho líce stín a smutně svěsil hlavu — — — — — — — — — — — — — — — — —

— —

Fond už zmizel a Zajcev opět sedí zachmuřen a beze hnutí, a hladoví, nemluvní, v jakési těžké zapomenutí pohroužení vojáčkové leží vůkol; pouze někteří, nemnozí šťastní z nich spí . . . Alešin také se snaží usnouti; lehá si naznak, klade si ruce za hlavu a zamhuřuje oči; ale spánek prchá od jeho víček, a v rozpáleném jeho mozku kmitají se neodbytně potvorné přízraky: hned čísi zkrvavený týl, hned jakési dvě strašně upřené oči, hned čísi známá zohavená záda, — a všecko to potom se směšuje, plete a mění v jakýsi chaos, a z toho chaosu rodí se pojednou ona dotěravá a dětsky prostá myšlénka, „že zabíjeti lidi jest bídno a hnusno, a že vojna není zhola nic pěkného . . ." Ale ne, to není možno, aby se Avalov pominul s rozumem, aby Litvinov byl mrtev a jemu již nebylo popřáno poděkovati dobrému majorovi; není možno, aby všecek ten roztomilý, životu se radující svět, do něhož ledva byl vkročil, tak náhle a nemilosrdně měl býti ztroskotán a zničen . . .

Stará ulice v Niši. Kresba L. Kuby.

„Bau—bu—bu—bau“ zahřměly náhle s novou strašnou silou rány, které již počaly umlkávati.

Alešin probouzí se ze svého snivého zapomenutí a s tesklivou obavou pohlíží na Zajceva i vojáčky; jak Alešin, tak Zajcev i vojáčkové, každý se ve zbolavělém srdci svém modlí: „Pane Bože, kdy pak už se všecko to skončí?“

Rány zatím houkaly a hřímaly a duněly pořád silněji; vedro stávalo se čím dále, tím strašnějším a nesnesitelnějším, a slunce stkvělo se jako rozžhavená skvrna uprostřed oslnivě jasné oblohy.

Život a píseň.

Jiná je píseň a jiné je žití.

V písni je slunce, jak po bouři svítí:
slzy v něm deště se brillanty třpytí,
vzduch jako balsám volně se dýše,
motýlek rozmaru krouží v něm tiše;
nad zeleň mladou, nad zralé klasy
vykrouží duhový oblouk si Krásy.

V písni je láska věčná a živá,
mladý pták nadšení sladce ji zpívá;
v písni je jitro, úsměvné nebe,
blankytem bez mráčku pozdraví tebe.
Polibek zazvoní o rty tvé z písně,
květ ti z nich napadá v koby tvé plísně,
most se v ní zatřpytí v ryzím ti zlatě
od ráje radosti k chudé tvé chatě . . .

Ryzí je píseň — však život je jiný.

Často kout těsný, chladný a stinný
poutá tě léta v nudě a mdlobě;
vidíš jen práci, kde bys chtěl činy,
paprslek radosti neskmitne k tobě.
Dnové se vlekou, roky však pádí,
všecko je přelud, co jsi chtěl v mládí;
darmo své ruce vztahuješ v muce
po zjevu svobody, který tě svádí.
Srdce kam práhne, smíš-li si jíti?
Z poháru štěstí nelze ti píti,
věř nebo doufej, plaň nebo zoufej —
jaký je život, dlužno jej vzíti.

Proto nech aspoň svitne ti píseň
v života stíny, rmuty a tříseň,
podepře sílu, srdce ti vznese,
bílým se holoubkem ve mraku třese.

Zdráva buď, písni! Květ a buď zdráva!
Z areny života chválu Ti vzdává
ret, na němž věrně po všecky časy
tkvěla i zněla Jsi pozdravem Krásy!

Pavla Maternová.

Z Nového Srbska.

(Niš a Pirot.)

Z cest Ludvíka Kuby.

Výsledek strašných bojů, jež před 20 lety Srbské knížectví za potomní pomoci obětavých vojů ruských zdvihlo vůči říši osmanské, nebyl malý. Vedle politické samostatnosti bylo Srbsko rozšířeno o 11.000 km.^{2} a rozmnoženo o 300.000 obyv., což vedlo posléze i k povýšení titulárnímu z knížectví na království.

Nové Srbsko obsahuje celkem 4 kraje: nišský (s městy: Nišem, Leskovcem a Vlasoticí), pirotský (s městy: Pirotem a Bílou Palankou), vraňský (s městem Vraní) a toplický (dle říčky Toplice nazvaný, mající nepatrná dvě městečka Prokuplje a Kuršumliji).

Těmito čtyřmi kraji nabylo na své rozloze Srbsko směrem východojižním. Se starou hranicí srbskou sousedí tyto tři kraje: toplický (nejzápadnější), nišský a pirotský (nejvýchodnější), a k těm na jihu se připojuje kraj vraňský, jehož hranice dotýkají se Bulharska a Macedonie (Starého Srbska s Kosovem). Železnice, jež z Niše rovně na jih pílí k Salonice, minouc Leskovac prochází krajem vraňským a před samou hranicí tureckou míjí městečko Vraňu.

Kraje toplický a vraňský mají menší důležitost kulturní a hospodářskou. Že to jsou kraje nejchudší, plyne již z toho, že tam naprosto není — židů. Zejména toplický kraj, ač ze všech čtyř největší, je nejbídnější, o čem svědčí již řídká lidnatost jeho. Ač je proti nišskému kraji co do plochy jako 4 : 3, má se počet obyvatel jako 1 : 3, což značí čtyřikráte menší populaci. Na ploše 3700 km.^{2} je pouze 42.000 obyvatel živo, čili na 1 km.^{2} připadá 11 duší, (kdežto v kraji nišském, nejlidnatějším z krajů nových, žije 43 obyv. na 1 km.^{2}).

Poněvadž je lidnatost se vzdělatelností půdy v poměru pouhého následku s příčinou, nepřekvapí nikoho čísla, označující množství země

plodné a neplodné. Pouze 7% dávají v tomto chudém kraji lidu výživu, a 93% slouží za pouhou dekoraci té krásné boží přírody ve starém slohu skalnaté romantiky anebo hustých, dosud nevyužitkovatelných*) lesů. Marnivé ženě, jež vše obětuje na sebe a dětem nic nedá, podobá se „matka země“ v kraji toplickém.

Že kraj tento aspoň v jednom ohledu vyniká nad kraje ostatní, bylo by potěšitelno; ale poněvadž je to pastýřství, chov dobytka, pozbývá ta přednost ceny. Pastýřstvím dnes už žádný národ se nevyšine a naopak jen v největší stísněnosti se ho drží.

Ze 7% vzdělatelné půdy tvoří 6% půda orná (hlavně rovina Dobrič), 1% pak tvoří pastviny. O drsném podnebí toho vysoko položeného kraje svědčí nedostatek vinohradů, jichž je v této nejjižnější části Srbska pouze 1‰, kdežto severnější části Srbska vínem oplývají.

Horlivost v chovu dobytka, na nějž zdejší lid nevlídnými podmínkami jest odkázán, jeví se v tom případě, uvážíme-li, že v pirotském kraji, jenž po toplickém nejvíce pěstuje pastýřství, na 1 hektaru lučin chovají se 74 kusy dobytka, kdežto Topličan na téže ploše chová přes 400 kusů, tedy šestkrát intensivněji hledí využitkovati tu skrovnou hřivničku, jež mu do chudého vínku dána.

Okruh vraňský nemá příčiny býti mnohem pyšnější svého souseda. Železnice, jež jej v přítomnosti pouze zdobí, má v budoucnosti úlohu hlavně strategickou. A v tomto ohledu ani okruh toplický není pro Srbsko bez důležitosti, neboť i on dotýká se Starého Srbska, a cesty z něho vedou na Nový Pazar, Mitrovici, Peč, Prištinu a Prizren, po nichž Srbové tolik prahnou, ač prozatím s dosavádní svojí državou nevědí si rady, a nedovedou využitkovati nijak svého dosavádního příznivého postavení.

Skutečný prospěch kulturní a hospodářský však je schopen přinésti Srbsku přírůstek kraje Nišského a Pirotského, jež spojují Srbskou Kraljevinu s Bulharským knížectvím, a zejména od r. 1888, kdy otevřena byla železná dráha spojující Bělehrad se Zlatým Rohem (přes Niš, Pirot, Sofiji, Plovdiv, Adrianopol), mají Srbové všechny podmínky splněny, jichž potřebovali, aby v obchodu a průmyslu pokračovali — v čemž jim však překáží jeden sport drahý a nebezpečný, jemuž jsou vášnivě oddáni: vysoká politika, pro niž dovedou vše zanedbat a na vše zapomenout.

Pirot a Niš jsou místa vedle své důležitosti i vůbec zajímavá a turistům**) i těm nejpohodlnějším přístupná, že považuju to za svou povinnost udělati jim malou propagandu, která snad bude nyní tím včasnější, že naše česká cestovatelská sportovní společnost právě začala do mody uváděti po zásluze slovanský Balkán, nevyčerpatelný ve svých krásách a znamenitostech.

Vyjedeme-li z Bělehradu v 10 hodin v noci, jsme po 6. hodině ranní v Niši. Celou cestu tuto vykonati v noci nemusí býti nejzvědavějšímu turistovi líto. Neminul žádné město či městečko, mimo jediný Aleksinac. Města Kruševac i Kragujevac ostala hluboko v kraji

*) pro nedostatek levné dopravy.

**) poznámka pro české turisty: že neznají-li srbsky (charvatsky), dostačí jim — němčina.

v pravo od trati, a musil by do každého činit zvláštní odbočky: do prvého vozmo, do druhého železnicí.

Nepřijde-li tedy nic nepředvídaného, budeme spáti ve vlaku zcela bezstarostně, celou skoro noc, a probudíme se teprv k ránu, až se vlak bude blížiti k Niši.

Protřeme oči, připravíme si zavazadla, a rozhlédneme se po krajině. Vlak pílí v rozlehlou dolinu, obklíčenou se všech čtyř stran táhlými stráněmi, a pouze na východu modrá se imposantní skupina Suché Planiny (1700 m.), přes niž vede stará římská cesta dále na jihovýchod do Bulharska směrem proti vycházejícímu slunci.

Dolina otevřena je pouze na dvou stranách zásluhou řeky Nišavy, jež teče směrem skoro západním, aby za nedlouho, ještě před Aleksincem, splynula s Jižní Moravou, jež až na turecké půdě vzniká a kolem městeček Leskovce a Vraně směrem severním teče. Jen o trochu dříve kdybychom se byli probudili, mohli jsme ústí Nišavino s vozu železničního viděti.

Půda, na níž město samo se prostírá, je útvaru nejjednoduššího. Bezvadně ploché je pobřeží řeky Nišavy, kde Niš se rozhostil, a z toho plyne, že město samo nemůže tvořiti zdáli nijakého obrazu zvláštního. Nevidíme nyní nežli rozlehlou plochu přečetných střech, z nichž pozoruhodně vyniká pouze krásná budova srbského kostela s 5 věžemi. Jinak v hladině té mizí i stará pevnost, královský konak, krásná budova nišského okruhu a j.

Co však nám při vší té jednotvárnosti činí obraz Niše přece půvabným, je hojnost stromoví, jež moře střech hustou sítí protkává. A města, která jsou zpola zahradami, jsou vždycky příjemná.

Na nádraží — jež nepatří mezi nejmenší — očekává nás řada drožek, jež nás za taksu (po případě i za méně) zavezou do města, kde nám je k službám několik hotelů třetího či kolikátého řádu.

Doma se dlouho nezdržíme. Umejeme se, očistíme, popijeme černé kávy v některé ze vzdušných „chodníkových“ kaváren, jež sporé passáži však příliš nepřekážejí, a budeme chvátati do města, neboť jízda z nádraží dovedla náš zájem pro nové okolí vzbudit. Sporý obraz, jenž nám v rychlosti poskytnut, napověděl nám, že Niš pro nás cizince ze západu poskytne řadu nových zjevů a dojmů, ba nejen pro nás, ale i pro ty, kteří znají jiná srbská města, střízlivé a fádní to městyse větších či menších rozměrův, v jichž řadu by neúprosně i sám Bělehrad musil býti vpočtěn, kdyby nebyla jej příroda obmyslila skvostnou polohou.

Pro Niš dovedeme býti ostatně zaujati již jeho minulostí dávnověkou. Již aleksandrijský astronom a geograf Ptolemeus (ve 2. stol. po Kr.) označil Niš jako jedno z hlavních míst Horní Moesie. To by však dle mého náhledu nestačilo nynějším Niševanům a Srbům vůbec, aby se tím honosili. Ani upomínka, že r. 264 po Kr. římský car Claudius pod hradbami Niše krutě porazil Gothy, by jim nebyla k tomu způsobilá. Teprve císař římský Konstantin Veliký, proslulý tím, že z Říma pohanského učinil křesťanský a náboženství křesťanské povýšil na náboženství státní, jim vyhověl na ten způsob, že se tu roku 274 narodil. A dnes se skutečnou pýchou M. Z. Miličević, autor „Kraljevine Srbské“, píše do slova takto: „Ovšem dnešní Niš a dnešní nišský kraj nevidí nijaké bezprostřední

zásluhy Konstantinovy; ale už to, že Konstantin, rozený v Niši, byl carem celému římskému carství; že zastavil pronásledování křesťanů; že z malé Byzantije učinil Nový Řím, z čehož vyplývá, že jeden Niševan dal světu ten podivuhodný dnes Cařihrad: to vše je na tolik vážno, a Niševanům musí býti vždycky tak drahé, že mu bez řečí otevrou prvé místo mezi zasloužilými osobnostmi okruhu nišského."

Pro řečeného autora a jeho dílo je však škoda, že hned na to prostě řadou vypráví o přívalu Hunů pod Attilou, jichž přesilu Niš důkladně pocítil, o poddanství města toho pod carem bulharským, o opětném jeho dalším příslušenství k říši byzantské, a hned potom o Turcích, již se r. 1385 před Nišem ocitnou, a o jich zápasech se Srby, jichž jméno pojednou čteme, aniž jsme se dočetli, kdy sem přišli. A přece zde nebyli od nepamětna, jak by se čtenáři řečeného spisu zdáti musilo, nýbrž do svých nynějších vlastí se dostali teprvé v VII. století na pozvání byzantského císaře Heraklia, jenž jich užil proti nepohodlným Avarům. Panovník tento znal Srby jako dobré bojovníky i hospodáře, a proto jich užil na vytlačení nepřítele plenivého a ku zalidnění země plemenem rolnickým. A z toho plyne, že rodiště Konstantinovo stalo se Nišem teprvé 300 let po jeho smrti; ostatně pak do té doby nazývalo se nikoliv Niš, nýbrž Naissus.

Z historie Niše je zajímavou též episodka z dob křižáckých válek. Byla to výprava Petra z Amiensu a rytíře Valtra, jež sem r. 1096 dorazila a vlídného našla přijetí u zdejšího obyvatelstva. Ale následkem jakéhosi nedorozumění vznikla tak strašná řež, že v ní pohynulo na deset tisíc lidí a na dva tisíce vozů křižáckých zničeno se vším všudy.

Niš nepropadl hned z počátku na dobro v moc Turků, když jej r. 1385 vzali. Již za 2 léta jej car Lazar pomocí bosenského krále Tvrtka znovu dobyl. A i potom podařilo se mu občas vymknouti se z moci turecké, tu pomocí Maďarů (1443), pak zase Rakouska (1689), ba i Němců (1737). Ale to nebylo nikdy na dlouho. A od r. 1737 pak již vůbec z poddanství tureckého nevyšel až do r. 1877, kdy 28. prosince dobyt a Srby obsazen.

Niš leží po obou březích Nišavy, a sice na pravém jejím břehu (hned u vody) trčí stará turecká pevnost s 2 předměstími: Jagodinska a Beogradska mahala*) a krásnou novou budovou krajských úřadů; a na levém (jižním) břehu prostírá se vlastní město, dotýkajíc se úpatí nízkých pahrbků, Gorice.

Poněvadž bezprostředně od pevnosti pne se most přes Nišavu na náměstí, stává se stará turecká ta stavba dosud bezmála středem pozornosti všech příchozích. Leč zvědavosti své můžeme dosti učiniti jen zevně, protože do vnitř nás úřady nepustí z „vyšších" ohledů. Ostatně prý je hrad zevně zajímavější. Turecké nápisy a zvláštní reliefy zřejmě poukazují na své původce a činí předmět našeho pozorování tím cennějším. Při vandalismu, s jakým po svých vítězstvích balkánští křesťané zacházeli se vším, co bylo turecké, bez ohledu na to, je-li to dobré a krásné či nikoliv, je to ku podivu, že nebylo dosud odstraněno několik těch ka-

*) mahala tur. = čtvrť.

menných ozdob a filosoficko-sentimentalních výlevů, na něž na obojí trpí duše Mohamedanova. Při cestování po Srbsku, kde zejména většina měst má onen protivně nudný evropejský ráz, jenž se takřka zúmyslně vystříhá vší charakteristiky, svéráznosti a lepotvárnosti, je tím citelnější faktum, že džamije, tyto architektonicky ladné budovy s elegantními minarety, všady byly zničeny a zkáceny. Kdo jen jednou viděl mohamedánské město, nad nímž řada útlých bílých, ostře zahrocených věží jako vodotrysky vzduchem prorážejí, musí litovati, že v zájmu krásy byly mohamedanské modlitebny tak slepě všady odstraňovány. Ze 13 džamijí, jež v Niši bývaly, zbyla jediná, již není příliš pozorovati, poněvadž je nízká a mnoho stromoví okolního ji zakrývá.

Tato džamije obstarává duševní a duchovní potřeby zdejších Mahomedánů, jichž není mnoho. Když sem Srbové přišli, bylo ze 13.000 všeho obyvatelstva polovina křesťanů a polovina Mahomedánů. Tedy každých přes 6000. Z těch pak Mahomedánů se vystěhovalo již v prvních dobách přes čtyři tisíce. U džamije nalezá se i mahomedánská škola.

Srbové si velice libují v tom, líčiti, jak strašně Niš vypadal, když jej převzali od Turků. Ale kdo Niš dobře prošel, přesvědčil se, že právě stará část města je vskutku jedině krásná. Kdežto nové budovy staví se beze všeho ladu a skladu, beze všeho slohu a ozdoby, jako pouhé zděné krabice na lidi, osvěžíme se roztomilým vzezřením ulic starých. Jsou-li to ulice obchodní, vidíme — dle slohu na celém Balkáně vládnoucího, — v přízemí dřevěné krámky, jimž za dveře slouží celá stěna, a prvé patro s okny skoro čtvercovými zvědavě se vystrkuje do ulice, poskytujíc tak krámům přístřešek za deště a chládek za slunce. Takových obchodních ulic je však zde už málo, jež by se honosily tímto starým rázem.

Za to ulic pro bydlení — (zde jako v celém Orientě je dosud aspoň z části zachovaný systém měst, jež mají své obchodní a průmyslové části: pazary a čaršije odděleny od tichých ulic, kam řemeslníci a obchodníci po slunce západu ubírají se ku svým rodinám) — nalezáme dosud mnoho pěkně zachovalých v jejich dávném vzezření. Jsou provedeny na téže zásadě, na jaké obytelné ulice v Orientě vůbec: do ulice ploty, a stavení stojí za nimi, uvnitř dvora nebo zahrady, což u Mohamedánů mělo svoji příčinu v tom, že ženy jejich mají býti ukryty oku veřejnosti, a u křesťanů pak to byla snaha Mohamedány nápodobiti. Při tom však nišské ulice (a pirotské též) mají svůj význačný ráz. Jejich ploty nejsou vysoké; jsou z hlíny, střechami z těžkých prejz opatřené a šikmými kůly a rozsochami zpodpírané. Přes nevysoké, nepevné, křivé, nakloněné a vykloněné tyto hradby, jichž barvu obstarává zelenavý jemný ton vlastního materialu: hlíny, viděti bujné stromoví, keře, ano i květiny hojných zahrad, v něž dvorce jsou proměněny a v jichž středu týčí se obydelná stavení. A budovy tyto samy jsou pravé paláce; třebas vetché již, z pomíjivého staviva vytvořené, jsou to skutečné villy svého zvláštního rázu, jejž známe z jižního Bulharska. Střechy opatřeny jsou obloukovými lahodnými štíty, pnoucími se nad balkony, zelenou mříží úponkovitého rostlinstva obetkanými. Vše má svůj zvláštní styl, vše je ozdobné, všude svoje zvláštní ladné linie a křivky, všude zajímavý zvláštní tvar, odpovídající potřebě i vkusu, všude na příhodné ploše vkusná ornamentalní ozdoba. Místy vidíme „tavan“,

Kathedrála v Niši. Kresba L. Kuby.

což je tolik jako světnice, jež místo jedné stěny má pouze zábradlí a sloupy jako pavlač. Tedy něco, co má úlohu verrandy a co na jihu, v teplém podnebí, není přepychem, nýbrž potřebou, aby domácí člověk nemusil se dusiti neustále uvnitř vyhřátých stěn uzavřených světnic.

A nejen ty veliké jednopatrové paláce, u nichž samy komíny (připomínající vlašské) jsou elegantně architektonicky provedeny, ale i nízké chaloupky, jež uhlídáme jen otevřenými vraty, zdají se nám býti se svými obkličujícími skupinami květin a křovin rozkošnými klíckami. I u těchto „tavan“ je nezbytnou částí domu a svým chládkem zve nás neodolatelně, abychom usedli u zábradlí a kochali se pohledem na závodění peřestých barev bujných jižních květů, jež se tu v hojných záhonech pyšní.

Takovými přednostmi nové části města se nevyznačují. Je pravda, že staré ty budovy jsou chatrny, že bylo jich mnoho chatrných hned při příchodu Srbů; ale což bylo nutno nahraditi je budovami nejen novými, ale i jinačími a sice horšími?

To je jeden z následků zaslepenosti a vášně, s jakou vším opovrhováno, co bylo turecké anebo třebas jen z tureckých časů pocházející.*) Nejen lehký fes po osvobození zaměnil se za huňatou šubaru (beranici), jíž za úlohu dáno, aby v zimě hřála a v letě chladila (— čehož asi jen z polovice, a to z té prvé, může dosáhnouti —), nejen studánky, jež Turek zakládá všady, kam vstoupí, honem označovány křížem, nejen bourány džamije a tekije (kláštery mohamedánské), ale i starý skvostný styl budov, plný charakteru a lepotvárnosti, nahrazen západoevropským maloměstským fádním domem činžovním, jenž druh od druha pouze číslem se rozeznává.

Po letech nastoupilo jisté vystřízlivění, když už bylo pozdě, když už nemohla míti reakce ta praktického úspěchu. Ale aspoň mravní úspěch to značí. Najdou se totiž mnozí, kteří — na rozdíl od zatvrzelých vášnivců — netupí vše, co turecké nebo za doby tureckého panství svůj vznik vzalo. Jsou lidé mezi samými Srby, kteří uznávají, že Turci starali se o studně, mosty a cesty více než Srbové. V Niši a Pirotu zachoval si v tom ohledu slavnou paměť Mitad Paša, správce nišský z prvé polovice t. věku. Nejen celá síť silnic děkuje jemu za své bytí, ale i nemocnice a srbská škola, na kterou dal sám příspěvek.

Dnes, kdy vášně mnohé se utišily, přiznávají sami křesťané balkánští, že ti Turci nejsou ve všem zlí. V některém ohledu si lidé v osvobozených zemích dokonce zasteknou po časech minulých. Abych nemluvil neurčitě, všeobecně, dotknu se podrobností. Ve zdejším kraji u vsi Mramoru přes řeku Moravu pne se nový železný most, přes nějž však se platí velmi mnoho. I pěší chodec musí platit 5 par (2 kr.). Lid úžasně naříká a žaluje, že za Turků „mostarinu“ (mostní poplatek) neplatil. Mnozí chudáci, jak píše Miličević, jdouce do Niše za výdělkem, nechají mýtnému v zástavu šat nebo sekeru, a při návratu si zástavu vyplatí; a jiní, aby ušetřili, brodí se vlnami Moravy a vydávají se v nebezpečí života.

---

*) Architektonicky patří budovy tyto pozdnímu stylu řeckému (byzantinskému).

Uvažuje-li balkánský křesťan, jak se měl před osvobozením a jak se má po osvobození, pokud se daní týče, nevýská si nijak. Daň z krve — vojančina — jej netížila, neboť křesťané jen platili bedel (výkup), což v Srbsku činilo 28 grošů (našich 1 zl. 40 kr.). Hospodáři měli hlavně daně naturalní, platili plodinou, a z vína nebyly poplatky nekonečné, nýbrž jednou pro vždy při vinobraní od 100 ok (125 litrů) 8 grošů (40 kr.). To ostatně přiznávají teď Srbové i tiskem, že „turecká správa je sice špatná, ale laciná", což zejména uvádějí ve svých brožurkách proti rakouské správě v Bosně a Hercegovině, vytýkajíce, že tamní správa je zase příliš drahá, že lid mnoho stojí. A že v kulturním ohledu a národním Turci nikdy žádnému národu neubližovali, je dnes již příliš dobře známo. Pouze v ohledu náboženském byli méně snášeliví; ale pokud jsou známy dějiny křesťanství v minulosti i přítomnosti, neodváží se říci nikdo, že křesťan — skutečně věřící příslušník některé křesťanské církve či sekty — ve snášelivosti náboženské by mohl býti vzorem; nanejvýše odstrašujícím.

Že křesťanské náboženství nepožívalo té volnosti a přízně, jako náboženství mahomedanské, toho nalezáme po celém Balkáně viditelné důkazy mimo jiné ve stavbách křesťanských kostelů, jež bývají chudy, prosty, někdy zpola v zemi, a nebyla-li v místě zvláštní čtvrť křesťanská, tož stojí vždy kostel někde v ústraní. Ale nežádejme, aby Mohamedán choval se ku křesťanskému náboženství vlídněji nežli se chovají vůči sobě křesťanské církve a sekty samy! Jediný pohled do kteréhokoliv časopisu klerikalního nás o tom poučí.

Při takových úvahách nebudou nás tak příliš zarážeti nízké staré svatyně křesťanské, jež na Balkáně z dob turecké vlády zbyly a jakou i v Niši nacházíme: zpola v zemi zapuštěnou, dlouhou, jednoduchou, bez věže. Byly v Evropě — jsou místy po dnes — státy, jež mají své státní náboženství, jež vyhřívá se na slunci různých privilejí na rozdíl od náboženství druhých pouze trpěných, a jestli ten rozdíl dnes, v našem století totiž, není tak příliš drastický, jako býval u Turků, nespravedlivým zůstane přece.

Blízko staré cerkve (kostela), zasvěcené sv. Archandělům Michaelovi a Gabrielovi, vystavena před dvaceti léty krásná vskutku svatyně v ruském slohu s pěti věžemi, jež celému městu vládne a jejíž bílé stěny a věže tvoří již zdáli těžiště obrazu celého města. Stavěl ji Srb, mistr Andrija Damjanovič z Veleza. Při chrámu tom je metropolit nišský.

(Dokončení.)

Poslední dnové března r. 1848 v Praze a vypravení druhé deputace.

Napsal Robert Maršan.

II.

a tak povznešené nálady odbývána u sv. Havla odpoledne schůze výboru (vlastně komise petiční), na jejímž denním pořádku byla úrada nové petice. Účastenství lidu bylo jako vždy, kdy jednalo se o věc důležitou, neobyčejně četné a stalo se samým členům výboru často nepohodlným, ano publikum přečasto dovolovalo si zcela neoprávněnou účast v jednání. „Jednání dělo se veřejně," píše Schopf, „byl to jakýs sněm; vpouštělo se dovnitř posluchačů kolik jich sál mohl pojmouti, a lid živě účastnil se porady, často mnohem bouřlivěji, než je to v řádných schůzích sněmovních dovoleno a s důstojností radícího se výboru se srovnává." Ještě zmiňuje se týž spisovatel, který zvláště této věci si všímá, že jako ráno na Žofíně tak i zde vznešenější část občanstva (der ansehnlichere Theil der Bürgerschaft) stranila se takovýchto schůzek, a proto že prý muselo se o konečném výsledku býti v nejistotě. Tvrzení prvnímu pravdivosti nelze upříti; bohatší měšťanstvo, z velké části německé neb velmi konservativní, buď s hnutím, jež stávalo se čím dále tím více národním a demokratickým, již nesympatisovalo neb bylo indifferentní; mimo to je známo, že tací lidé neradi se míchají mezi lid, ježto se ho z pravidla obávají. Co se však druhého tvrzení týče, je pravda, že bylo třeba býti v nejistotě o výsledku, ale ne proto, že se boháči stranili jednání — jak známo, zámožná kasta revoluci nikdy nedělá, tam rozhodují vždy živly nižší, jindy podřízené.

Ve schůzi této byl jediným předmětem návrh k nové petici, jejž předložil dr. Brauner. Ježto rozhodnutím císařským položen byl osud zemí koruny české především do rukou privilegovaných stavů a nemluveno v něm vůbec o nějakém zastoupení stavu selského na budoucím sněmu, bylo v nové adrese hlavně k napravení těchto dvou bodů hleděno a zároveň jasněji a s větším důrazem spojení zemí českých žádáno. V petici této obráží se zřejmě hluboká změna, jež nastala ve smýšlení lidu od 11. března, zcela jiný duch, ani v nejmenším servilní. Bez obalu řečeno vše, zač se žádá. Bez všelikých úvodů o meteorech atd., jako v petici první, jde se tu hned in medias res, praví se, že odpověď císařova „nespůsobila v myslích obyvatelstva pražského toho upokojení, ve kterém každý povážlivý vlastenec pevný základ obecného dobrého, pokojného a šťastného zdaru nového řádu a základní výminku zachování míru nyní více než kdy před tím poznává." Po té následuje přímá polemika proti budoucímu sněmu zemskému v zamýšleném jeho složení (bez zástupců stavu selského) a převládání privilegovaných stavův, a praví se: „Jen

pravá repraesentace celého národa může obecné prospěchy země zastávati, a každý stav v jeho prospěchách — pokud se dají srovnati s obecným dobrým — dokonale upokojiti.“ Dále uvádí se, že k úplnému srovnání národnosti české a německé pouhé poukázání na zřízení zemské nepostačí, ježto 200letým užíváním právě v bodech týkajících se prospěchu národa českého vskutku vší platnosti pozbylo a žádá se, aby poměr tento byl pro všechny tři země koruny české novými základními zákony upraven.

Po té podotýká se, že k žádoucímu administrativnímu spojení zemí koruny české není třeba zvláštního svolení stavů, nýbrž toliko rozhodnutí císařova jako krále českého, takže by společnému sněmu zůstaveno bylo jen vypracování detailů. (Je zde již viděti obava, že by stavové, především moravští, ku znovuzřízení státoprávních poměrů zemí koruny české svého svolení nedali. Žádost tato, že se má přes hlavy jejich spojení Čech s Moravou provésti, spůsobila však mezi moravskými stavy velké roztrpčení.) Následuje pak vypočtení pěti článků, jež dle slov petice zahrnují „veškeré prosby národa českého“:

„1. Nezrušitelné sjednocení všech zemí ku koruně české patřících s strany vnitřní jejich samosprávy, zároveň s ohražením jejich pevného spojení s veškerým státem rakouským, též dokonalé srovnání české a německé národnosti ve všech větvích učení a správy v těchto zemích — jakožto státní základní zákon pro ně.

2. Národní zastoupení zahrnující všecky prospěchy země, stejnorodé, všeobecné, zákonodárné a daně povolující, na nejširším základě svobodného volitelství a svobodné volitelnosti, též vlastní odpovědné ministerium vnitřních záležitostí těchto zemí, a zřízení patřících centrálních ouřadů správních pro ně — v Praze.

3. Rychlé zřízení všeobecných národních gard a úplné ozbrojení jich.

4. Konečné povolení Vaší c. k. Milosti podané petice pražského studentstva ode dne 15. března t. r. ve všech jejích článcích.

5. Vzetí všech civilních ouřadů a vojska svým časem pod přísahu na konstituci.“ *)

Na konec praví se, že národ český trvá na článcích z 11. března a prosí se o nejv. rozhodnutí, jež by rozbouřené mysli upokojilo.

Že petice tato, jež byla výrazem plného přesvědčení všech, nikde nesetkala se s principielním odporem, jest pochopitelno; ale vymluviti chtěl se každý a proto došlo k debatě dvě hodiny trvající, v níž některé stylistické změny byly navrženy a předsevzaty. Duch demokratický a protišlechtický, který již ráno na Žofíně se byl ukázal, projevil se zde opět zřejmě. Faster a Trojan, cítíce stále ještě potřebu se ospravedlniti, svalovali vinu všeho na pány kavalíry, kteří za nimi do Vídně se byli odebrali. V tom sekundovali jim i jiní řečníci, takže členové první deputace vyšli z ohnivé pece této očištěni od všeliké viny. Konečně pak návrh s uvedenými změnami odhlasován, jednání tím však ještě nebylo skončeno.

*) Zajímavý jest čl. 5. opět jako specificky osmačtyřicátnický. Toho, čeho žádáno všude, žádáno i u nás. Jeví se tu patrně nedůvěra a strach před obnovením absolutismu. Jak již řečeno bylo, vůbec vojsko r. 1848 velmi nerado viděno jako jediná moc, jež mohla přivoditi reakci.

Volba druhé deputace ustanovena na zejtří; odjezd měl se státi co nejdříve, ač nebylo ještě určeno kdy.

Nazejtří, 29. března, ve středu, upoutána jest hned ráno pozornost lidu třemi novými plakáty, které však již mnoho nového nepřinesly, obsahujíce po výtce jen úřadní vyhlášky včerejších koncessí. Bylo to prohlášení guberuialního praesidia, v němž uznává se oprávněnost požadavku, aby národní garda společně s vojskem konala hlídky, a provisorní vyřízení petice studentské.

Větší zájem budily volby stočlenného sboru obecních starších, jak se tehdy říkalo: širšího výboru měšťanského. Jak známo, odloženy volby tyto na telegrafickou žádost Fastrovu o dva dni. Ustavení městského zastupitelstva ze svobodné volby vyšlého, očekávalo se s velkou nedočkavostí. Mělať se v něm nalézti náhrada za výbor Svatováclavský, jehož nebylo téměř lze postrádati, ježto funkce jeho, záležející původně jen v sepsání a expedování petice, během času rozšířila se na všechny téměř obory samosprávných úřadů. Ježto pak nyní vypravením druhé petice titul, na němž zakládal svou existenci, záležitost petiční, odpadl, pozbylo i další trvání jeho všeliké legálnosti; vždyť zvláště z počátku z této příčiny bylo mu vytrpěti četné útoky pro nelegální vznik jeho, a nyní teprve mohli četní jeho skrytí i zjevní odpůrci mu to vytýkati. Volby započaly za všeobecného očekávání v místech vyhláškou guberniální z 22. března určených; za tou příčinou odložena též schůze výboru Svatováclavského na odpoledne. Ale účastenství bylo nad očekávání malé — volby musely se prodloužiti ještě na druhý den — a ani tehdy nedocíleno o mnoho více než třetiny všech hlasů. Příčinou této při první volbě zajisté nejméně očekávané abstinence byl postrach mnohých měšťanů, kteří po událostech z 28. března viděli ve všech koutech revoluci a nové zastupitelstvo také za něco revolučního považovali, čemuž hlasem svým nikdy nechtěli prokázati podporu; a massa, která hlavně dělala revoluci, neměla volebního práva.

Jména zvolených uváděti nebudeme, protože to ani pro specielní historii mnoho významu nemá. O nějakém volebním boji, jak si jej dnes představujeme, nebylo ani řeči. Zvoleni byli bez ohledu na národnost neb smýšlení ti, kdo požívali důvěry u občanstva buď z dob dřívějších neb právě minulých. Proto objevila se mezi zvolenými velká část Svatováclavského výboru. Co do národnosti byli zvoleni většinou Čechové. Němců byla dobrá třetina, ale faktum toto přece vrhalo podivné světlo na úřadní statistiku, že Praha má 66.046 německých a 36.687 českých obyvatelů.*) Podotýkáme mimochodem, že čísla tato v cizině ano i v německých krajích Rakouska brána jsou za čistou pravdu; proto cizím německým novinám nijak nešlo do hlavy, kterak hnutí pražské mohlo pohybovati se úplně v českém směru; noviny tyto, čím dále od Prahy vycházely, tím podivnější důvody vynalézaly, že na př. na schůzi 11. bř. dostavili se Čechové všichni, z Němců pak že mnozí scházeli, a na další

*) K těmto prapodivným výsledkům došlo se tím, že považován byl za Němce každý. kdo uměl německy; zmíněných 36.687 Čechů nesmělo uměti jinou řeč než českou. Sčítání pocházelo od prof. Schnabla.

schůze že Němci chodili jen v malém počtu; vyvozovalo se též, že Čechové mají za sebou massu (kterak se to srovnává s $^1/_3$ obyvatelstva českého, těžko pochopiti) a později, když dostávaly informace od podrážděných českých Němců, sváděly vše na český terrorismus; jak si jej představovaly, doložíme později citáty a rovněž, jaké bylo podivení některého korrespondenta, když náhodou celý strachy se klepaje do toho sídla hrůzy přišel a ze strašných, ovšem vlastní fantasií vytvořených fantomů nezřel ani jediného.

Odpoledne o šesté hod. odbývána opět u sv. Havla schůze výboru Svatováclavského, pro volby městského zastupitelstva na tuto dobu odložená. „V této opět velmi živé (schůzi) byly k návrhům pp. Rupperta, Braunera, Uffa Horna a Trojana ještě některé změny v petici před se vzaty, načež se k volení deputovaných přikročilo.“ Zvláště změněn v této schůzi bod 4., jenž zněl: „přeměnění svobody učení a vyučování pražskému studentstvu jen provisorně povolené v definitivní“ ve znění námi výše uvedené. Co do voleb píše se v Květech dále: „Pan Ruppert, nesmírným potleskem k místu tomu naznačený, nemohl se, ač by si byl přál, v úřad ten uvázati, za příčinou svého velmi nejistého zdraví. Pp. dr. Brauner, stavitel Rypota, Trojan, Faster a dr. Kliebert přijali volení; ostatní oudy vyvolí výbor sám soukromně. Pan Uffo Horn byl co zástupce studentstva připojen. Nepřihodí-li se nic neočekávaného, má deputace ve čtvrtek večer (30. bř.) beze všech slavností odjeti.“ Odjezd tento však v následující schůzi odložen. Ve schůzi zde líčené opakovaly se výjevy, jež lid již od 27. při poradách výboru vyvolával, ještě silněji než dřív. Volba Braunera, Trojana, Fastra a Klieberta stala se na výslovnou žádost auditoria. Bohemia (č. 51.) píše o tom: „Zasedání bylo velmi bouřlivé, a kdybychom nebyli věděli, že jsme přítomni poradě výboru, byli bychom si mohli mysliti, že jsme v meetingu, tak živě se také účastnili četní nečlenové výboru porady, zvláště o ustanoveních týkajících se deputace.“ Že takovéto výjevy nepřispívaly ku zvýšení vážnosti výboru, je pochopitelno; škodily mu v očích veřejnosti a zavdávaly podnět k různým zprávám v cizích novinách, jako by to bylo shromáždění revoluční.

K odeslání deputace ještě 30. bř. nedošlo, jak již řečeno, ježto deputovaní před skončením voleb nechtěli Prahu opustiti a protože se počínala zvláště v kupeckém kasinu i na Malé Straně jeviti jakás opposice proti druhé petici. Byloť dosti takových lidí, jimž už samo vyslání první deputace bylo proti mysli; ti pak sesíleni jsou kontingentem jiných, kteří uspokojeni byli vyřízením z 23. bř. a každou další akci odsuzovali. Mimo to bylo třeba dodati petici autorisaci, a byť se upustilo od veřejného podpisování, musely se pro ni zjednati aspoň podpisy některých hodnostářů.

Výbor, jenž sešel se 30. bř. odpoledne, tudíž od bezprostředního vypravení deputace upustil a usnesl se, odložiti je asi o 2—3 dny, až resultát voleb bude znám; nově zvolenému 100člennému zastupitelstvu měla se pak petice předložiti ku stvrzení. „Kromě toho ustanovil se výbor na tom, že veškerá svá jednání tiskem vydá. K večeru poctil jej J. Osv. pan hrabě Stadion svou přítomností a kromě jiného poukázal na to, že by velký výbor měšťanský, buda co nejdříve celý zvolen, práce

jeho (t. j. výboru Svatováclavského) převzíti měl, k čemuž se Svatováclavský výbor již dříve sám nakloňoval.“ (Květy 178).

Ve vládních kruzích ovšem už se sotva mohli dočkati, až výbor Svatováclavský, tato samozvaná rozhodující autorita, v němž spatřovali zosobněnou opposici „výstředních živlů“, zmizí s povrchu zemského. Jak později ukážeme, nebyla v tom vláda osamocena a již měla hotový plán, jímž hodlala se ho zbaviti. Události dnů 28.—31. března pak úmysl tento ještě utvrdily.

Usnesení výboru, odložiti vypravení deputace o dva tři dni, pojato bylo proti vůli radikálův a především repealistů, kteří v tom shledávali zbytečné průtahy, ne-li dokonce zlé úmysly umírněných. Chopili se tudíž prostředku, jímž vládli více než kdo jiný — exaltace mas, aby tak učinili jménem lidu nátlak na liknavý výbor. Jako tyto dni velmi často, odbývány jsou též 31. března dvě schůze lidu, jedna v lázni Svatováclavské, druhá, důležitější, na Žofíně. „V poslední počalo rokování o desáté hodině tím, že p. dr. Amerling (člen výboru) velmi horlivými slovy dokazoval, jak velice zapotřebí jest, aby nová žádost od národního výboru*) ve jmenu celého československého národu vyhotovená ještě dnes (totiž dne 31. března) s deputací do Vídně odeslána byla.“ Po něm uchopil se slova Karel Havlíček, nejnadanější publicista český, který již dosud jako redaktor poloúřadních Pražských novin zjednal si v lidu nejlepší pověst a jemuž v brzku mělo býti přisouzeno, aby jako redaktor nejčelnějšího listu národa českého vykonával na celý běh události rozhodný vliv. „V podobném smyslu se také pan Havlíček vyjádřil, na to poukázav, že jiní národové rakouského mocnářství, jakož Ilyři (Chorváti), mnohem více žádají, než v našich peticích obsaženo jest. Žádost Ilyrův, která ke 30 článkům zaujímá a od p. Havlíčka přečtěna byla, zbudila často opětovanou pochvalu. Zvláště zajímal shromážděné obecenstvo článek, který o spojení Dalmacie, Slavonie a Chorvátska jedná; pak prosba o zavedení národního jazyka při vojsku, v církvích, v úřadech a na sněmu; posléze žádost o zpět povolání vojska ilyrského z Vlach. Na to bylo ponavrhováno, aby se několik oudů Svatováclavského výboru odstranilo a jiní ráznější muži vyvoleni byli, což ale pro svornost v této době zanecháno bylo.“ Dle podaného návrhu zvoleni jsou čtyři mužové (Amerling, Havlíček, Paul a Wesemann), aby tlumočili žádost lidu o urychlení petice ve výboru a tento pohnuli k vypravení poselstva k nejvyššímu purkrabímu, ježto lid přímo na něho obrátiti se nemohl; poselstvo to mělo vymoci stvrzení hr. Stadiona, že druhá petice pražská tlumočí žádosti všeho obyvatelstva. Se zvolenými čtyřmi muži hrnulo se pak celé shromáždění, jak se udává 2000 osob, měšťané, studenti, nár. gardisté, vídeňští studenti a síla obecného lidu ke sv. Havlu. „Na cestě se připojili i ti, kteří ve schůzce ve Václavské lázni, právě také skončené, přítomni byli. U sv. Havla se zastavil valný ten zástup lidstva a zvolení odebrali se k výboru, vyjevit mu svou žádost o urychlení petice, načež

*) Mluví se zde o „národním výboru“; při tom ovšem třeba si připomenouti, že zde míněn výbor Svatováclavský, kdežto shromáždění „Národní výbor“ nazývané ustavilo se až 11. dubna.

Starý dům.

Niš. Kresba L. Kuby

Katana.

v krátce deputace výboru (Deym, Faster a Trojan) sestoupila, aby se na Malou Stranu k nejv. purkrabí, hraběti Stadionovi odebrala, s prosbou, by novou petici co skutečnou žádost obyvatelstva Pražského, ano lidu českého, před odesláním do Vídně stvrdil. Celé množství hrnulo se, uprostřed členové Národního výboru, s hlučným provoláváním „Sláva!“ na Malou Stranu. Čestnou stráž výboru činili studenti a členové Svatováclavského sboru. Táhnoucí zástupy v ulicích stále se množily, a tak šlo se v nepřehledných řadách přes most a Štěpánský plac (nyní Radeckého náměstí) k paláci nejv. purkrabí, do něhož se výbor s prosbou odebral.“

Hrabě Stadion zpraven byl o hrozící bouři a bylo mu raděno, aby svolal národní gardu k odražení chystané výpravy. To on však učiniti nechtěl, boje se krveprolití. Když deputace výboru k němu přišla nahoru, netroufal si podpis svůj odepříti; ač byl mu radikalismus, ve druhé petici se jevící, nad míru proti mysli, přece byl pohled na množství dole stojící, částečně ozbrojené a hlučící, mocnější a zeměsprávce, spokojiv se toliko s nesmělou námitkou, že zastupování žádostí Pražanů přísluší výboru obecních starších, jenž má býti co nejdříve vyvolen, podepsal; lze-li to nazvati dobrovolným podpisem (jak tvrdili původci této demonstrace), silně pochybuji; ostatně dvojí prohlášení gubernia z 31. bř. a 2. dub. o této věci dávají za pravdu těm, kdo tvrdí, že podpis ten dobrovolný nebyl. Nechtíce však předbíhati dolíčíme především události tyto.

Když deputace za chvíli sestoupila a ohlásila netrpělivě čekajícímu mmožství, že podpis jest vymožen, neměl jásot konce. „Na připraveném již archu papíru bylo hned od techniků (Frič udává, že to učinil repealista dr. Vilém Kraus) uhlím slovo: „Podepsal!“ napsáno a na bodáku ručnice zástupu ukazováno, začež se hlučně „Sláva!“ provolávala. Celý průvod ubíral se pak ku Staroměstské radnici, kde deputace požádala p. místopurkmistra (tehdy presidenta Pštrossa, potomního nechvalně proslulého purkmistra) a důstojníky národní stráže o podpisy, jež také obdržela.“ To ovšem, zvláště pokud se místopurkmistra týče, dobrovolně se též nestalo; poněvadž však již i podpis Stadionův na petici se nalézal, netroufali si odporovati.

Když takto přímým zakročením lidu všeliký možný odpor na „vyšších místech“ byl zlomen a též výbor proti zřejmé vůli lidu netroufal si vystoupiti, nebylo odjezdu deputace nic na závadu. Výbor vydal vyhlášku znějící: „Jak známo, bylo usneseno, poslati opětnou petici k Jeho Veličenstvu králi, hlavně pro docílení úplného zastupitelstva národního; ale deputace nemohla odjeti dříve, pokud nebyla jista všeobecným souhlasem, pročež chtělo se čekati na skončení nynějších všeobecných voleb výborových (do obecního zastupitelstva pražského). Když pak se dnes vůle lidu rozhodně pro to vyjevila, dbá se o bezodkladný odjezd deputace.“ Jménem výboru: Petr Faster, Pravoslav Trojan, Jan Batka.

Odjezd stanoven na 6. hodinu odpolední bez všelikých slavnostních obřadů. Deputace ani korporativně nešla na nádraží. Náleželi k ní: Fastr, Trojan, Jaroš (potomní svak Havlíčkův), přítel Fastrův Šulc, stavitel Rypota, dr. Gabriel (na místo odstouplého Braunera) a Čechoněmec dr. Kliebert, od nedávna člen repealu a velmi bystrá hlava. Zástupcem

studentstva byl místo odstouplého U. Horna filosof J. V. Frič. Celé loučení záleželo v tom, že několik setnin národní gardy a studentstva nechtělo si dáti ujít příležitost, aby mohli deputované doprovoditi, a že něco lidu na hradbách rozestaveného za odjíždějícím vlakem provolávalo: „Sláva“.

Výjevy toho dopoledne staly se brzy předmětem diskusse, byl-li podpis nejv. purkrabí dobrovolný nebo vynucený. Že události ty byly nezákonné, nemohl ovšem nikdo upříti; jenom tím omlouvalo se vše, že to byla dovolená svépomoc lidu a že hr. Stadion podepsal dobrovolně, t. j. bez přímého donucení. Z tohoto stanoviska patří na věc tu především všichni radikálové a původci událostí těch; že však názor tento zvláště z počátku panoval i mezi takovými, kteří později prohlašovali události tyto za akt brutálního násilí a obrázek revoluce, o tom svědčí především Jakub Malý, jenž v době této vydal (jak tehdy bylo zvykem) plakát, v němž tvrdí, že demonstranti „nebyli snad lůzou, nýbrž stateční občané národ zastupující, jménem národa vystupující, kteří právo a pravdu hájili, aby mysli obecenstva váhavostí výboru Svatováclavského polekaného a rozjitřeného uspokojili. Původcové té demonstrace získali sobě zásluhu o vlasť — národ jest jim zavázán k díkům!“ atd. Slova tato jsou výrazem přesvědčení velké části obyvatelstva v prvním okamžiku, a to obráží se též v současné žurnalistice, která aspoň, pokud počínání to nechválí, chová se passivně, podávajíc suché vylíčení fakt. Také výbor smýšlel tak, jak dokazuje následující vyhláška bezprostředně potom vydaná: „K upokojení obyvatelstva pokládá výbor za povinnost prohlásiti, že J. Osvícenost nejv. pan purkrabí druhou petici k J. Veličenstvu, vyslyšev výklad věci, z vlasteneckého rozhodnutí úplně svobodného proto podepsal, aby osvědčil, že tato petice zakládá se na přání veliké většiny obecenstva a že nikoli nevyšla snad toliko z malé frakce městského obyvatelstva. O vyhrožování nebo násilí nebylo při podpisu dokonce žádné řeči, a ozbrojený průvod chtěl deputaci výboru a vyhotovené již petici prokázati toliko vojenskou poctu. — Zároveň se obecenstvu oznamuje, že protokoly o veškerých jednáních a usneseních výboru co nejdřív uveřejněny budou tiskem, aby tímto uveřejněním všechny nepravé a bludné náhledy o snahách měšťanského výboru skutečně se vyvrátily.“

Ale již od počátku nescházeli i takoví, kteří poznávali, že v tomto chování leží zárodek k další revoluční činnosti. Nemluvíme snad o těch (a bylo jich zvláště mezi bohatšími měšťany velmi mnoho), kteří slyšíce z pravidla přehnané zprávy strachy zmírali, vidouce již v duchu revoluci se všemi hrůzami, vzpomínajíce na líčení velké revoluce francouzské s Jakobiny a guillotinami na všech stranách; ti vůbec už od 11. března neměli klidné chvilky. Ale všichni prozíravější státníci zalekli se takového vzrůstu moci velkých mas, v níž spatřovali příčinu, jež mohla vésti k reakci. Mínění jejich pak brzy nabývalo platnosti v širším obecenstvu, které rozšířilo pak antipatii svou též na celý výbor Svatováclavský, jejž pokládalo za intellektuelního původce bouří koncem března se strhnuvších; tím pozbyl výbor, dříve všeobecně oblíbený, mnoho ze svého téměř neobmezeného vlivu.

Zemské praesidium vydalo o událostech z 31. bř. ještě téhož dne vyhlášku, která snad ze všech současných nejlépe vystihuje pravdu:

„Dnes učinili jsme politování hodnou zkušenost, že mnozí občané Pražští, jimžto vláda nejochotněji vyšla vstříc propůjčením zbraně, této užili — místo udržování veřejného pokoje a pořádku — k nezřízenému průvodu beze všeho vedení, a tím zavdali podnět ke hlučným výstupům, kteréž občany rušily v jejich klidu. Případ tento jest tím více hoden politování, an pokoj ve městě Praze posavad porušen nebyl a se všech stran pečuje se o to, aby takové smutné události, jaké se sběhly v jiných městech, vyvarovaly se. Vyzývají se tedy všichni občané Pražští, c. k. vojsko, aby zákon chránili všemi prostředky, jichžto lze užiti, aby libovolnosti zamezovali a násilí odvraceli, kteréž někteří řídcí provozovati chtějí na ujmu obecnou obyvatelstva Pražského."

K vůli úplnosti dodáváme též jinou, z 2. dubna datovanou vyhlášku zemského praesidia, jež byla odpovědí na prohlášení výboru Svatováclavského, demonstrace omlouvající:

„Táhna se k vyhlášce, podepsané „komitétem výboru měšťanského", ze dne včerejšího, pokládám za svou povinnost, prohlásiti, že jsem se nikterak nerozpakoval, opětnou petici k J. Veličenstvu, která v podstatě s dřívější peticí občanstva se srovnává, ochotně podepsati jakožto přání obyvatelstva Pražského; že však způsob, jakž mně byla předložena, s průvodem ozbrojeným, aniž by tento od svých představených byl k tomu vyzván býval, v zájmu zachování pokoje a pořádku, rozhodně musím neschvalovati a o to státi, by případů podobných budoucně nebylo. Jakož znám dobré smýšlení obyvatelstva Pražského, chovám pevnou důvěru, že toto mínění se mnou bude sdíleti i naději se, že jeho loyální a stále osvědčované smýšlení bude nejuspokojivější zárukou pro zachování pokoje a pořádku. Z c. k. českého zemského praesidia.

V Praze 2. dubna 1848. Rudolf hrabě Stadion."

Jak jsme již uvedli, uškodily výjevy líčené (a již výstupy 28. bř.) nejvíce výboru. Samy sebou k další revoluční činnosti nevedly — naopak byly pro ten čas kulminací bouřlivého hnutí a počátkem dubna nastalo s očekáváním císařské odpovědi všeobecné uklidnění; pokoj pak nebyl rušen větší mírou až bouřemi židovskými, jež začaly 17. dubna. —

Koncem března dospíváme k novému období hnutí pražského a proto vylíčíme zde po uvedení některých zajímavějších detailů i vzezření Prahy, které se od dřívějšího v mnohých ohledech lišilo.

Již nejednou zmínili jsme se o slovanských studentech ve Vídni studujících, kteří 27. bř. s první deputací do Prahy zavítali a od kollegů svých slavnostně přivítáni byli. Byli mezi nimi mnozí Čechové a bývalí pražští studenti, kteří použili této příležitosti, aby se do vlasti podívali (na př. Fingerhut [Vojta Náprstek] a Tieftrunk). Návštěvě této přisuzoval se velký, namnoze škodlivý význam a vliv na studentstvo pražské, k čemuž přispěla především okolnost, že za přítomnosti vídeňských studentů strhly se bouře z 28. a 31. března. Dle názoru našeho byly by tyto bouře, ač zmínění studenti velký na nich brali podíl, vypukly právě tak za nepřítomnosti jejich, neboť příčinou jejich nebyla cizí agitace, nýbrž toliko nespokojenost z nedostatečného vyřízení císařského. Je pravda, že studenti vídeňští, honosíce se jistou zkušeností, pražským kollegům myšlenky

své sdělovali a tito opět se namáhali, aby za nimi pozadu nezůstali. Ale v celku dá se velmi málo dokázati, co by byla přítomnost jejich způsobila; trvalým effektem bylo hlavně několik politických písniček, jež ve Vídni ve velkém byly fabrikovány a i později do Prahy posílány; leč i ty brzy musely ustoupiti mnohem říznějším popěvkům, jichž tvůrcem byl Havlíček. Jinak dostalo se hostům vídeňským přijetí co nejpřátelštějšího; nejváženější měšťané zvali je k tabuli, každému dána čestná stráž, a ještě den před odjezdem jejich dávána jim na počest v Měšťanské besedě velká hostina, „při níž se hlučně slovanský zpěv ozýval. O 4. hod. byl týmž hostům ku cti ve stavovském divadle Tylův „Bankrotář“ (nový kus, vlastně: „Bankrotář a kramářka“, jehož chválu věští všechen současný tisk) dáván, při čemž p. ředitel Hoffmann pro ně lože obětoval.“ (Květy str. 178, z 1. dubna.) Tyl pak přednesl nadšený a nadšení vzbuzující prolog. O odjezdu píše Bohemia: „Včera (t. j. 1. dubna) o 6. hod. večer opustili 32 slovanští studenti, kteří 27. s deputací měšťanskou jako čestná družina z Vídně sem přijeli, naše město. Nesčíslné množství studentů všech fakult, nár. gard, občanů, žen a dívek provázelo drahé mladistvé soukmenovce, kteří v březnových dnech tak mužně za svobodu Rakouska spolu zápasili, až dovnitř nádraží. Tam zazpívalo shromážděné obecenstvo dva české sbory a s bouřlivým voláním „S Bohem!“ a „Sláva!“ se rozloučilo. Mezi těmito 32 studenty byli zástupci všech téměř slovanských kmenů rakouských: Čechové, Moravané, Slováci i Ilyrové, mezi těmito i proslulý spisovatel Bogdan Kuretić.“ —

Co se národní gardy týče, nebyla organisace její posud hotova, ba ani konskripce; teprv 7. dub. dokončena konskripce v dolním Novém Městě. O uniformách ovšem nebylo ani řeči, leda bychom za ně považovali „konstituční klobouky“, zbraně však byly od 28. pohotově. Více těžko se dá psáti, leda že otázka kommanda, jež bezprostředně před příjezdem deputace byla hlavním předmětem diskuse, byla klidně urovnána, ovšem s úplným převládáním němčiny. Definitivním velitelem zvolen na místě kn. Schwarzenberka, jenž kommando nemohl přijati, dosavadní provisorní velitel Ondřej Haase (u lidu, jak 11. bř. i později se ukázalo, nepříliš oblíbený), náměstkem jeho (podplukovníkem) velitel ostrostřelců Šebelka; zvolení jejich ohlášeno 30. bř.

Ještě na jednu okolnost zde prozatím krátce poukážeme, ježto pozornosti obecenstva téměř ušla, ač byla důležitější všeho ostatního: změna ve smýšlení stavů, kteří odhodlali se upustiti od dosavadní nepřízně ku požadavkům českým, kteroužto ještě při první petici osvědčili, a vyjíti vstříc žádostem českým. Motivy toho i další důsledky vytkneme v následující kapitole; zde jen podotýkáme, že vyhláška rozšířeného zemského výboru (ze 27.), kterou odročuje se sněm stavovský na den 30. března svolaný na neurčito, s věcí tou souvisí. Tato změna ve smýšlení stavů, jichž vážnost ve Vídni revolucí a pádem všemohoucího Metternicha neobyčejně vzrostla, měla rozhodující vliv na osud druhé petice pražské.

Ku konci nesmíme pominouti, vylíčiti aspoň stručně vzezření města a změny, jichž život veřejný za prvních dob revoluce doznal. Materiál k tomu je velmi sporý, neboť každý, oddávaje se sám dojmům, považoval vše za známé též ostatním a proto to nezaznamenával. Současná litera-

tura málo se o tom zmiňuje a kde se vskutku něco podobného najde, je to velmi povrchné.

Tak mám před sebou článek v „Bohemii“: „Prags Physiognomie seit dem 15. Maerz“, ale kromě několika poznámek o letácích a p., je to většinou jenom přemílání tehdy obvyklých frásí o spoluobčanech, bratrském národu (Brudervolk, čímž míněni Čechové a Němci), o významu nár. gardy atd. Je tudíž potřebí snášeti vše z jednotlivých poznámek v novinách, memoirech atd., což je dosti obtížné, zvláště ano nic podobného z dřívější literatury neexistuje; a vše toto nezaručuje nám ještě k tomu úplnost.

O vzhledu města Prahy po vyhlášení konstituce psali jsme již výše. Byly to však z větší části zjevy v krátce pomíjející, a nám jde jen o to, zachytiti zjevy trvalé, charakteristické, a sice co možná málo slovy, ale úplně. Některé zvláště významné vypsali jsme již při různých příležitostech a proto je zde jen v krátce rekapitulujeme.

Je to především úžasné vzmáhání se živlu českého, jenž do té doby platil za podřízený. Nyní, když býti Čechem a vlastencem nebylo již hříchem, naopak ctí a zásluhou, objevila se teprv převaha obyvatelstva českého. Nejen že český hovor ozýval se aspoň tak četně jako německý po zněmčilých dříve ulicích — na rozích objevovaly se četné české vyhlášky, dříve vzácnost, na obchodech tabulky buď čistě nebo také české, četly se české noviny, jichž počet stále rostl, i letáky, ano i v divadle hrány již častěji české kusy a vše skvělo se českými barvami. Zdálo se po nějaký čas, že Němců, aspoň smýšlením, v Praze ani není. Že při tom ovšem velmi mnoho z úplně německého nátěru, který Praha dosud měla, zůstalo a teprv během desítiletí ponenáhlu se stíralo, je pravda, ale r. 1848 můžeme zváti směle rokem znovuzrození české Prahy.

Vedle úkazů, jež vzmáhání se českosti mělo v zápětí, měly na tvářnost města nemenší vliv i nové svobody a sice především svoboda tisku. Noviny dosud každý den nevycházející vydávaly nyní zvláštní čísla, nové noviny, jak české tak německé, se zakládaly, po ulicích pak kolportovány a náruživě kupovány i pohlcovány jsou letáky, jež jsouce vyráběny řemeslně vyrůstaly jako houby po dešti. Letáky tyto, na něž vede se ve všech lepších novinách stesk,*) štvaly a dotýkaly se všeho, nešetříce ani toho, co jem komu mohlo být svatým neb úcty hodným. Karrikatury ministrů, ba i samého císaře, jenž přece byl od vyhlášení konstituce miláčkem lidu, i členů deputace atd. prodávaly se beztrestně, any snahy lépe smýšlejících lidí k zamezení nešvaru tohoto ukázaly se při nedostatku tiskového zákona marnými. S illustracemi mohl důstojně závoditi i text (tak na př. prodávána parodie na Otčenáš atd.).**) Vedle letáků pak bylo špatným ovocem svobody tisku též množství plakátů

*) Ale nejen v Praze, nýbrž i na venkově byli jimi zaplavováni, jak na př. dopisovatel „Bohemie“ z Litoměřic ze 26. bř. si stěžuje.

**) Ke cti literatury české třeba podotknouti, že skoro všecky špatné zjevy tyto byly německé a ty špatné plátky, které byly české, byly z němčiny přeloženy.

a prohlášení nalepovaných na rohy nejen od úřadů, nýbrž od kteréhokoli soukromníka, jenž tím chtěl projeviti nějaké mínění.

Vedle svobody tisku působí též svoboda shromažďovací neobyčejně. Z předchozího vyplývá s dostatek, jak svrchovaně se nyní požívalo tohoto dříve zapovězeného ovoce. Bouřlivé schůze lidu, jak na Žofíně a v lázni Svatováclavské, tak i v zasedání výboru, průvody atd. byly nyní něco zcela obyčejného. Připomeneme-li sobě při tom ještě následky jiné také právě udělené svobody, ozbrojení lidu, nabudeme teprv pravého ponětí o hlučnosti tehdejší Prahy. Národní gardisté s konstitučními klobouky, členové uniformovaných sborů měšťanských i studenti s pestrými čapkami hrdě vykračovali si s palašem po boku ulicemi, měříce s výše vojáka neb policistu, jenž se náhodou objevil.*) Na strážích stáli s vojskem občané a stávalo se nezřídka, že podřízení uzřeli svého šéfa s puškou na rameně konati občanskou povinnost. Staré budovy universitní změnily se v kasárny, kde konána vojenská cvičení studentů; občanstvo cvičilo na vojenských cvičištích. Všude jeví se čilejší ruch, národní i občanské vědomí vzrůstá, vše dýše novou svobodou, jež zachvacuje všechny třídy; i ti, jimž dosud nedostávalo se úplné svobody, hlásí se o ni (jako židé a evangelíci) a nároky jejich bez odporu se uznávají — nikomu nenapadá, aby upíral někomu to, čeho sám tak radostně dosáhl. Stavy společenské, jež cítí se skráceny v některých právech, ozývají se, jako duchovenstvo**) a dělnictvo. Nová svoboda nalézá ohlas v novinách, v řečech — všude zavládají na místě dřívějšího servilního tónu rčení o občanech, bratrském národu, vlastenectví atd., jež brzy jsou zcela běžnými; změna smýšlení obráží se ve změně některých jmen ulic („ulice Karlova“ místo „Jezovitská“, „Václavské náměstí“ místo „Koňský trh“, „Konstituční nábřeží“ místo „Františkovo“) ve jména vlastenecká. Všeobecná snášelivost panuje. Je to nálada ještě stále povznešená, jak se již tenkrát říkalo „březnová“. Přimyslíme-li si ještě k tomu stálé slavnosti sbratření mezi národní gardou a vojskem, jež měly utvrditi nové přátelství, máme v hlavních rysech obraz Prahy v té době.

Ještě zmíniti se musíme o některých stinných stránkách, jež jako všude i zde se objevily. Vedle uvedených nešvarů s letáky ujímaly se písničky čím dále více urážlivé, jež nižším vrstvám lidu byly pravou pochoutkou. Davy tyto nyní měly pravé hody, any úřady úplně pozbyly váhy a moci. Při všech demonstracích měla massa živou účast a užívána jsouc zvláště od studentů za vhodný nástroj ke všem výstřednostem, nabyla velkého mínění o důležitosti své. Hlavní působení její zahájeno bylo ovšem až v dubnu, kdy následovala kočičí muzika po kočičí muzice. Ale již i jednou v březnu, večer 30., vytlučena jsou s křikem zlatníku Fortnerovi na Malé Straně okna, ježto byl příčinou, že Trojan odstraněn byl dopoledne z volebního lokálu. I dru. Pinkasovi chystalo se podobné uctění, jež odvráceno toliko intervencí několika přátel syna

---

*) Policii vzaty byly hole, jež dříve měla (vyjma na Smíchově, na což vede se v Prager Zeitungu stesk).

**) Viz přípisy theologů proti vychování v seminářích; o dalším hnutí budeme mluviti později.

jeho. (Dr. Pinkas pak v „Bohemii“ uveřejnil prohlášení, v němž hájí se proti nařknutí ze zpátečnictví.)

Jinou nepříjemnost působily děsivé zprávy neunavně vynalézané, roztrušované a od lehkověrných za pravdu brané. Pověsti o ozbrojených sedlácích, o rozbití oken arcibiskupu a j. uvedli jsme již; dlouho ovšem se nedržely, ale byly ihned nahraženy novými. Zvláště Němci pražští poděšeni jsou fantastickými zprávami z vlastních řad jejich vycházejícími, že očekávali stále od českého terrorismu nejhroznější věci a sebe menší věc dovedla je hrozně rozčiliti. Uvedli jsme již strach, jejž spůsobila hned při založení Svornost svými červenými kříži a českým komandem — o Havlíčkovi pak hlásáno, že v Museu a v Klementinu volal: „Smrt Němcům!“, čemuž věřeno tím spíše, an 19. března vyzýval české obchodníky, aby si vyvěsili české štíty a navrhoval, aby se v stavovském divadle dvakrát týdně hrálo česky. Marná byla apologie jeho ze 24. — již čekala se nevyhnutelná bartolomějská noc. Rovněž na výbor Svatováclavský pohlíželo se u Němců s velkou, stále rostoucí nedůvěrou. Ale nejen Němci sami (především bohatí) podléhali těmto fantastickým příšerám; i ostatní zámožné občanstvo naplněno bylo neustálým postrachem. Nemluvíme ani o bouřlivých výjevech z 28. a 31. března, které byly vskutku spůsobilé vzbuditi strach — ale zprávy o socialismu, kommunismu a bůh ví jakých ještě -ismech, jež každodenně z Francie docházely, učinily tyto pány tak nervosními, že všude viděli jen to nejhroznější; článek Braunerův v „Bohemii“ (č. 46—48) „Ein Wort an die böhmischen Güterbesitzer“, jednající o robotě, vykládán jest jako pobuřování venkovského lidu proti panstvu a spůsobil nekonečné polemiky ve všech téměř novinách. A jaká hrůza obcházela publikum, slyšelo-li hrozné slovo „stávka“, pro to ze sta příkladů jen jediný: 3. dubna v 8 hodin ráno shromážděno bylo studentstvo v Aule, aby vyslechlo definitivní vyřízení petice své; tu najednou volá se „Allarm“, „do zbraně!“ Celá legie vytrhne na Staroměstské náměstí a tamtéž diriguje se národní garda, nakvap konsignovaná; křičí se, že nastala ohromná stávka, obyvatelstvo v domech zmírá strachy, aby obhájci jeho nepodlehli v boji proti „kommunismu“, patrolly přecházejí bez ustání ulicemi — a příčina: asi 50 zedníků mělo schůzi, aby si stěžovalo na některé mistry, skracující je akkordní prací. Kdyby verš Horácův: Parturiunt montes atd. nebyl příliš známý, opakovali bychom jej. Ale nesmíme si mysliti, že snad obyvatelstvo podobnými událostmi bylo ze strachu vyléčeno — při nejbližší příležitosti opakovalo se vše obnovenou mocí . . . —

Po bouřích právě líčených nastalo sice poměrné utišení myslí, ale přece vracela se Praha jen pomalu do obvyklých kolejí; nežli obchod a průmysl z prudkých otřesů březnových mohl se vzpamatovati, nastaly již opět jiné — jakž jinak mohlo býti v době revoluční?

Mladá láska.

(Ung Elskov.)

Idyla od Henrika Pontoppidana. Přeložila Gabriela Nováková.

Díl první.

1.

ýchodně, v nevelké vzdálenosti od města Balderödu, nalezá se podivné, velké jezero, které mimo své obyčejné, běžné jméno „balderödské jezero", časem romanticky naladěnými osobami „jezerem vil", anebo „koupelí vil", zváno bývá. Že ho přes velkou rozsáhlost není viděti, dokud se k němu nepřiblížíme, přičísti dlužno okolnosti, že leží hluboko mezi strmými vrchy a rozsáhlými lesy, jimiž se všech stran jest obklíčeno. Jako žárliví milenci stojí tu stromy těsně vedle sebe, skrývajíce jezero před každým pohledem, a mnohému cizinci bylo, jakoby jej elektrická jiskra projela, když při náhlém záhybu lesní stezky na temeně „královského vrchu" z nenadání daleko se rozprostírající, sluncem ozářenou hladinu spatřil, která se tam dole mezi hustým lesním stromovím rozkládá a velkým, tajůplným okem k němu vzhůru pohlíží.

Chráněno přede všemi větry, v tichém klidu se usmívajíc, a jsouc si vědomo své vlastní nezahalené krásy, odpočívá tam dole v nerušeném míru. Celý věnec lesů sklání dlouhé, žíznivé větve k němu, noře zároveň hluboké, zelenavé stíny v jeho lůno. A s celým tím mocně se dmoucím mořem listovým, s celým tím vlněním korun bukových, s pásem bříz a tmavých šumných jedlí, trčí skaliny vysoko a vážně nad jeho břehy, a nepřipouštějí k němu žádného hluku světského.

Kouzlo jímá mysl naši, stojíme-li pozdě odpoledne u tohoto jezera, kdy stín se dlouží.

Ani hlásku, jen věčný šelest tohoto moře listového dorází k uchu. Osamělé ptáče, vznášející se nad vodou a počínající svou píseň, umlká, jakoby je děsil zvuk vlastního slabého hlásku, uprostřed tohoto hlubokého ticha. A konečně cítíme se nadmíru stísněnými v tomto širém hrobě, v kterém jen prchající mračna nad naší hlavou přinášejí nám poselství z kraje, který tam venku se rozkládá. Zápach ztrouchnivělého dříví tíží naše prsa, srdce prudčeji počíná bíti, a jako lapený orel těká zrak náš po nesčetných vlnách listových, které k modrému blankytu se dmou a všechny východy uzavírají.

Jen na jediném místě — na východě —, kde pahorky jsou nižší, lesy řidší, jest jednotvárnost mocnou divokou roklinou přerušena, která jakoby byla zoufalou silou rozrazila kruh, aby zjednala vzduchu přístup. Strmé, bílé její stěny svítí na všechny strany kolem jezera. Ale jakmile

blíže přistoupíme, rozšíří se rozsedlina skalní, a mezi jejími strmými, rozervanými stěnami otevírá se oku pohled na daleký, širý, jasný kraj přímořský. Znamenité, šťavnatě zelené pole rozprostírá se od paty rozsedliny skalní až k jezeru, a to opět vysílá ze sebe v kraj širokou, na vodu bohatou řeku. Přes dřevěný, dehtem natřený most, který o něco doleji rákosím porostlé břehy spojuje, sledujeme její točitý běh, kolem červeně omalovaných vesnic a obílených kostelů, skrze kyprá pole, okolo velkých stád strakatého bravu a velkých, vlhkých luk, kde děvčata ve světlých kloboucích stohy rovnají. Brzy skrývá se řeka v malý, tmavozelený les, brzy opět se šíří, jako k odpočinku, v malé vzdálené jezero, v kterém slunce jako v tabuli skla se obráží.

Ale v dáli tam na druhé straně, kde louky tmavšími se býti zdají, počíná krajina bahnitá. A za tou, dále a dále, ukazují se opět malé rudě se blýskající vesnice a bílé kostely, až znenáhla vše splývá s modrem vzdáleného obzoru, a jen sluncem ozářené plachtoví aneb dýmný sloup prozrazuje blízkost moře.

Tam to jest, kde slunce vychází.

První vodorovné paprsky jeho rozkládají se jako vějíř nad krajinou a rozžehují tisíceronásobný žár. Klestí si též cestu rozsedlinou, aby dřímající život na břehu jezera probudily, občerstvujícím vánkem do ospalých lesů vnikly, a ptačí hlásky z hnizd vylákaly. Hedvábné mlhy noční, které jako bílá strašidla své rejdy na hladině jezera prováděly, prchají před tímto žhoucím pohledem, skrývajíce se do nejhlubších propastí, odkudž zvolna vystupujíce, v ranním vzduchu se rozplývají.

Ale tam, kde žádné keře nevyrůstají, těsně u břehu, stojí malé, útlé květinky lesní a mrznou v mokré trávě. Při prvním záblesku slunečních paprsků natahují slabé své stonky a otevírají své až příliš těžké kalíšky, jakoby obejmouti chtěly zlatou záplavu, která se k nim blíží. Nad jejich hlavami počíná pavouk v zaroseném tkanivu své denní dílo. Z děr a skulin čile a vesele vylézá všeliký hmyz s takovým spěchem a chvatem, jakoby všechna ta drobounká stvoření věděla, že v těchto místech jest den krátký a noc brzy se vrací.

Neboť již odpoledne blíží se slunce rychlým krokem k horám na západ, tam kde tyto nejvýše k nebesům strmí. A jakmile ohnivá jeho koule za chmurný, jehličím porostlý „královský vrch“ zapadla, plíží se zase stíny z houštin dolů k vodě.

U břehu se náhle zastaví, jakoby se rozmýšlely; ale než-li se nadějeme, již dosáhly, po zemi lezouce, východního kraje jezera a chvatně šplhají se ke korunám stromů.

A co takto stoupají, a vyšinám světlo odnímají, rozkládá se hluboké ticho údolím. Prve ještě, než poslední, sluncem zlacené kopule lesů zmizely, začíná se dole ve všech koutech stmívati. Temnota zvolna postupuje po olesněných stráních a velké, denním světlem oslepené oko jezera, otvírá se tiše v daleký, nevyzpytatelný pohled. Nyní počínají noční ptáci na útlých perutích tichý svůj let. Bez hluku, jako stín, vylétá sova z nejtemnějšího hnízda. Vše uhasíná a umlká. Lesy halí se v modravý, strašidelný dým. A v bílé páře, vznášející se nad hladinou jezera, odbývají netopýři čarodějný tanec.

V slepé nemotornosti poletují nad hladinou vodní a chutě vrhají se do nejpustších roklin ... avšak stává se také, že krouží kolem hlavy nešťastného, osamělého poutníka, který zabloudiv za temna nočního na stezkách lesních, s tlukoucím srdcem, stromů se chytaje, v před klopýtá, a úzkostlivě očekává okamžik, kdy srp měsíce nad hřebenem hory se objeví.

Neboť v tu dobu — tak se vypráví — počíná podivný hluk. Tu zalehá sem z hlubokého lesa úpěnlivé volání: „Pomoc! Pomoc!“ Od paty svahu, smrčky porostlého, tam kde jezero nejskrytější tvoří kout, zaznívají nahoru chvatné kročeje a lámání větví. Zřetelně možno rozeznati, jak člun od břehu odráží, jak vesla do vody se ponořují, a jak se člun spěšně vzdaluje. V jiných dobách slyšeti z dálky hlučné rohy lesní, a psí štěkot. A z jezera zanášejí vlny slabě lkající hlasy dívčí, ... hlasy, o kterých se vypráví, že pocházejí z dávných století, kdy zákeřníci a světoběžníci se v těchto lesích zdržovali a v jeskyních zdejších se skrývali; kdy pyšní páni s vlajícími péry na kloboucích, a krásné dámy na bílých komoních a ve skvostných úborech, mezi těmito lesními velikány divokého kance honili, a kdy hezké dcerky z přívětivých venkovských městeček roklinou k jezeru se plížily, aby v chladné jeho hloubce pro všecky časy zbavily se stop, kteréž jim láska vznešených pánů zanechala.

Ale když o svatém Janě Křtiteli úplněk nad jezerem stojí a svým stříbrojasným světlem lesy ozařuje, tu podivný smích rozléhá se lesem.

Stranou k vodě ohne se větev, objeví se hlava, a za nedlouho kráčí opatrně ve světle měsíčním mladá, krásná žena ... obnažená (tak praví vypravovatel), se svatojanskou muškou ve tmavých vlasech.

Bojácně se kloní vpřed, pátravě hledí kolem sebe, potom se náhle obrátí a položí — mlčky! — prst na ruměnná ústa.

Neboť za ní objevují se jiné, z houštin, na stráních, — čtyři, osm, deset — všechny nahé jako ta první, a se svatojanskými muškami ve vlasech.

Uzarděny, za hlubokého mlčení hledí tam k stříbropěnné koupeli. Po dvou, anebo ve skupinách po čtyřech a šesti, dlouhé černé vlasy majíce svázané na lesknoucích se zádech, kráčejí zvolna a úzkostlivě přes písek pobřežní; lehce je mrazí při pohledu na tuto stříbrnou záplavu, která se k bílým jejich údům tulí. Náhle vrhá se jedna z nich dále do jezera, útlé ruce majíc před sebe napřaženy. Polodušený výkřik ... a všechny potopíce se zmizí v hloubce.

Měsíc, starý ten chlípník, který jako strážce nevinnosti tam nahoře sedí, vypadá, jakoby nedůvěřivč ušima stříhal a vzdáleným kročejům naslouchal. Bedlivě slídí v lesích, jakoby se obával, že skrytí nepřátelé se přiblíží k této rozkošné skupině, s kterouž paprsky jeho vesele laškují.

Čím dále tím více se jich vynořuje z hlubin jezera, mnohé s rákosím v dlouhých plavých vlasech, jiné v lehkém rouchu, tkaném z hedvábné mlhy noční, a stříbrného přediva měsíčních paprsků. Ale jakmile kohout ponejprv zakokrhá, a to až sem roklinou je slyšeti, zmizí celý zjev, a měsíc, mrzutý a zasmušilý, zůstává samoten.

2.

Jedno z nejpozoruhodnějších míst jezera jest tak zvaný „kout ozvěnový“. Názvu toho dostalo se následkem podivného, tajemného bublání rozsáhlému černému vodstvu, které na blízku rokle v polouschlý les borový zabíhá a kteréž, jak se vypravuje, na každé zavolání okamžitě odpovídá.

Tam, kde jsou břehy nejnižší a nejužší, spojuje je obyčejné prkno, spočívající na dvou, zelenavým hlenem potažených pilířích. A tudy vede cesta lesní. Kdo sem z velkého lesa přichází a touto cestou kráčí, jde zajisté chvíli podél břehu jezera, nežli se vrátí, a dá se pěšinou skrze roklinu. A právě zde, polo ve stínu čtyř vysokých, štíhlých a téměř kůry zbavených jedlí zpola vyhlédajíc, jako z výklenku okenního, stojí jediné lidské obydlí v okolí jezera.

Jest to dlouhá, hnědě natřená budova, chudičkého a zašlého zevnějšku, s pilíři ze sukovatého dříví dubového, s bílými rámci, lahvově zelenými tabulkami okenními, a se starým zmrzačeným bezem, přečnívajícím přes mechem porostlou střechu, jako velká ruka umrlčí, která vše věkem sešlé z milosrdenství chce s sebou stáhnouti k věčnému odpočinku do matky země.

To jest stará převozní krčma.

Od té doby, co před několika lety přes řeku most vystavěli, pozbyla docela svojí důležitosti. Žlutě natřená pošta, vozy sedláků o nízkých kolách, jakých na pobřeží se užívá, ano i vozkové a maloobchodníci ujíždějí rychle kolem, aniž jí věnují svoji pozornost — leda že s pohrdlivým úsměvem pohlednou na dvě špatné, uprášené láhve s pomerančovou a puškvorcovou kořalkou, které ještě stojí vedle dveří za oknem. To okno, nízké a zpola rozvalené, zůstává často dlouho do dne zabedněno. Pod přečnívající střechou, pod kterou vlaštovky hnízdí, drobí se stále staré zdi, jakoby chápaly, že čas jejich nadešel, a jakoby čekaly jen ještě, zabrány v příjemné upomínky, svého úplného rozpadnutí.

Za starých časů bylo jméno krčmy známo téměř v polovici Jutska. Tenkrát byl bys sotva od Sallinglandu až do Hamburku nalezl cestujícího, který by si nebyl v převozní krčmě balderödské řádnou opičku koupil a dobře živené sklepnice nebyl zulíbal.

Na vozové cestě lesní, která kolem domovních dveří vedla, shromáždila se za tehdejší doby vždy celá řada povozů; jak dům vysoké nákladní vozy, potažené plachtovinou, a s kolomaznicí mezi koly, řeznické káry, kramářské vozy a hraběcí ekypáže — všechny pěkně za sebou až daleko do lesa, ani zatím čtyři mužové nepřetržitě na převozních lodích a velkých člunech přes řeku převáželi. A uvnitř pod nízkými dubovými stropy v začazených jizbách nebylo někdy ani možno se protlačiti k některému stolu, při tom množství vozků v ovčích kožichách, obchodních cestujících, vousatých panských kočů, sedláků se stříbrnými knoflíky, ve střevících s přeskami a v sametových, až po kolena sahajících spodkách.

Velká stáda tučného, jatečného dobytka, která se tehdá z jihu do Šlesviku hnala, odpočívala obyčejně kolem zdi. Houfy ržajících koňů —

patnáct, dvacet za sebou — klusaly ve dne v noci přes poloshnilou lávku, která za tehdejších dob přes „kout ozvěnový“ vedla.

Ale zvláště živo bývalo tu po žních, když se v některém z blízkých obchodních měst výroční trh odbýval. Pak se stávalo, že na vysekaném místě v lese se znenáhla utvořil takový tábor vozů, lidí a dobytka — že vznikla ohlušující vřava bekotem ovcí, křikem dětí a falešně hrajícími kolovrátky, jako na vlastním tržišti. Kejklíři a medvědáři, kteří náhodou z města sem přišli, rozbili bez okolků pod stromy své stany. A uvnitř krčmy, která v pravém slova smyslu byla až pod střechu přeplněna, mezi tím co připravovala se i na půdě lůžka z prken a slámy, seděli velcí němečtí obchodníci otylých, lesklých šijí, a malí židovští koňaři z Uher a Sedmihrad, a křičeli a tloukli pěstmi na stůl.

Bývalo tu velmi nebezpečno časem, když všem těmhle lidem, kteří mnohdy půldne na převezení čekati museli, dlouhým pitím a hřmocením krev k hlavě byla stoupla. Malé, urážlivé slůvko, rýpnutí loktem, někdy jen zažertování s milenkou jiného, dovedlo náhle rozrušiti mír celé společnosti.

Vypukla-li rozepře uvnitř krčmy, byl zmatek nevýslovný. Jakoby v tomto bezuzdém roji náruživosti jen na příležitost číhaly, aby propukly, tak rozzuřila se v okamžiku pravá bouře hrozících pěstí a pozdvižených holí, tlačících se za hrozného proklínání a zuření ze dveří, ven mezi vypínající se koně. A ženy s dětmi hleděly pak, aby se skryly pod vozy. Pádné rány rozdávaly tu pěsti Jutčanů, jak ocel tvrdé, a máváním obušků, jakož i křikem Němců se vzduch jen jen otřásal.

3.

Za oněch dob, to jest asi před dvacíti lety, žil tu v krajině malý, pitvorný mužík, kudrnatých, zrzavých vlasů a černých očí, který maje rozličné přezdívky, jako „prosící ďábel“, anebo „tkanicový žid“, s dřevěnou, černě natřenou skříní, kterou měl na řemenu přes rameno pověšenu, a s bílou holí v ruce, od města k městu chodil, a zdravě, aniž by se zastavil, na každého, koho potkal, vesele volal:

„Tady jest Jakub opět, dobří lidé! — Zde jsou tkanice a šňůry k zavazování krabic, tu jest šňupavý tabák pro staré tety, tady mandlové otruby, mýdlo, voňavky. Mám vše, co srdce ráčí: brejle, jehlice náprsní, jehly, péra, nůžky, nože . . .“

A než dopověděl, byl dávno již přes hory doly. Sedlák, který Jakuba dávno již znal, přestal klidně orati a s úsměvem hleděl za malým mužíkem, který na tenkých nohách, jako vodní pták, kolem příkopu běžel.

Jakmile se v některém městě rozhlásilo, že žid Jakub přišel, zmocnilo se horečné rozechvění — jak se povídá — celého ženského světa. I usedlé ženy, které jinak domácnost svou správně obstarávaly, nechaly krupicovou kaši i děcko v peřince na holičkách, aby jen byly prvními v hospodě, ve škole, anebo vůbec tam, kde žid zboží své vyložil. Ba i staré babičky o holi, s prázdnou tabatěrkou a tou neb onou stříbrnou tretou z dávných dob v třesavé ruce, belhaly se ulicí.

„Kde je svině, tam bývají také podsvinčata," volal Jakub svým veselým, chlapeckým hlasem, a tleskal dlouhýma, pihovitýma rukama, na znamení, že obchod počíná.

Avšak — o tom lidé byli přesvědčeni, že v židu Jakubu ještě něco jiného vězelo, nežli jen duše kramářská. Když tu tak mezi ženštinami stál, a neklidný jeho zrak po jejich zdravých údech, jejich obnažených šíjích těkal — anebo když s unylou tváří svá špičatá ramena až k uším vytáhl, vida malé polodospělé děvče se starým, stříbrným skvostem, anebo kouskem zlatého prýmku přicházeti — tu zjevně hlásaly jemné, úzké jeho rty, jeho velké rozevřené nozdry, že srdce jeho nezabývalo se jedině mamonem.

Ač tomu skoro ani věřiti nelze, jest přece pravda, že malý, bledý tento muž svým pohledem mladým děvčatům byl dosti nebezpečný. Ano, zasvěcenci tvrdili, že ještě žádné děvče, o jehož náklonnost se opravdu pokoušel, kouzlu jeho černých očí neodolalo.

A více než jedna matka neměla pokoje, dokuď nevěděla, že je Jakub již daleko z farnosti.

O vánocích, nebo v dobu postní — každého roku přicházel Jakub do převozní krčmy balderödské. A poněvadž byl Kren, krčmář, starým jeho známým, zařídil si žid věc nejraději tak, aby tu mohl přenocovati.

Stávalo se pak za oněch dnů a o této roční době často, že několik dní trvající prškou nebo sněhovou vánicí a nastalou na to oblevou nebyly lesní cesty sjízdny. Jakmile se tedy rozhlásilo, že některý vůz někde zůstal vězet, přestalo veškeré dojíždění k přímoří, a odtamtud nazpět, po této cestě. A poněvadž snadno jeden i dva měsíce trvati mohlo, nežli mráz učinil zem zase sjízdnou, zůstávalo po delší dobu klidno a pusto v jindy tak oživené převozní krčmě.

V té době přicházíval Jakub.

Již zvuk jeho volání: „Dobrý den, dobrý den, drazí lidé!", když v předsíni skříň se zad skládal, a zimou nohama dupal, působilo jako osvěžující vánek z vnějšího světa na velkou, téměř prázdnou hostinskou místnost, ve kteréž jen několik popíjejících sedláků ze sousedství, ten neb onen kramář, anebo obchodník s vlnou z okresu, a domácí lidé celou společnost tvořili.

I na šibeničné, nic dobrého nevěštící tvářnosti starého krčmáře, který nejraději na konci stolu sedal a očima mžoural, jevilo se radostné vzrušení.

A Jakub byl sotva kdy tak spokojen, jako když se po dobrém obědě — mléčné kaši se sekanou cibulí a konví slazeného podmáslí — mezi ostatními hosty u dubového stolu uvelebil. Ačkoliv lihových nápojů sám nikdy ani neokusil, rozhostila se přece, díky jeho malé, živé osobě, a jeho veselému klábosení, jakási slavnostní nálada v této velké, temné prostoře, kde jediná svíčka shromáždění dosti bídně osvěcovala. Často sedali dlouho do noci, naslouchajíce rozkošným jeho písním, nesčetným jeho šelmovským povídkám, a velmi často musila se děvčata v koutě u kamen studem zardíti a za přeslici se skrýti.

Ale také krčmář měl dceru. Jmenovala se Ellen a byla velké, silné, osmnáctileté děvče, havraních vlasů a blýskavých, ořechově hnědých

očí, kterýma dovedla každý pokus přiblížení, k němuž bujné její tvary za těchto okolností vybízely, odpuditi. Na vzdor svému mládí byla obrněna ostražitostí a nedůvěrou, kterýmžto vlastnostem ji život mezi těmito lidmi naučil. Silné černé její obočí jevilo cosi chladného, nepřátelského, a totéž zračilo se v rychlém, slídivém jejím pohledu, před kterým ani její nejlepší přátelé nebyli nikdy úplně jisti.

Jakub však, znaje ji od dětinství, hovoříval s ní jako otec. Vůči ní dovedl se obratně vpraviti v jakousi dědovskou náladu, která ji upokojovala. A ona, která přes svoji časnou dospělost, přece jen teprv před nedávnem z dětských střevíců se vyzula, zachovala si při své uzavřené povaze aspoň trochu důvěry k malému, komickému chlapisku, které jindy pro ni bývalo zřídlem veškeré moudrosti a zkušenosti světské. Považovala ho více za starého věrného přítele domácího, nežli za nahodile sem přibylého cizince. Ba, za tmavých, pošmourných zimních dnů skorem po něm zatoužila — k vůli srdečné veselosti, která se po jeho příchodu zde vždy rozhostila.

Tu zasedla někam do tmavého koutu, a zabývajíc se pilně kolovrátkem, poslouchala tiše, a zamyšleně se usmívajíc, jeho vypravování. Naplňovalo ji zvláštním, blahým pocitem, když tak v bezpečí seděla, a duše její pestrými obrazy světa s jeho bláznovstvím, dychtěním a pachtěním, baviti se mohla. Když pak odcestoval, tu se jí zdávalo, jakoby nevysvětlitelnou prázdnotu kolem sebe cítila, anebo stávalo se jí, že stála u okna, kterým bylo viděti na jezero, a že proti všemu zvyku snění se oddávala. Časem, když byli samotni, posadil se žid na lavici, na které mu ona mlčky, ale co nejochotněji místo vedle sebe udělala. Vyprávěl jí pak obšírně o svých častých cestách po vlasti a v cizině, o mnohých a podivných věcech, jež viděl ve vzdálených zemích, kde slunce ozařuje sněhem pokrytá pole a bujné vinice. Vypravoval o životu na jihu, o hluku a šumu velkých měst, o mniších v osamělých klášteřích . . .

A příležitostně vpletl do svého líčení slova o štěstí a životu, a rozkošech lásky, a mezitím opatrně na ni pohlednuv, těšil se potají, jak děva dozrávala. Konečně jednoho večera, když tu tak dlouho spolu seděli a svíčka v svícnu téměř dohořela, chopil se — jako v myšlénkách pohroužen — její ruky a pohrával si s jejími prsty. Pohledla na něho poněkud udiveně, ale nepřikládala tomu žádné důležitosti; usmívala se skorem poněkud, když ruku její, rozpačitě se na ni podívav, opět pustil. Ale hned potom se jí zdálo, jakoby pokradmu blíže k ní byl přisedl; a když konečně rámě kolem ní ovinul a zároveň s podivným, chvějícím se úsměvem k ní vzhledl, tu temný ruměnec polil její tváře. Byla by úzkostí až křičela.

Síla její měřiti se mohla se silou muže, a mohla ho tedy odhoditi od sebe jako jedovaté zvíře. Avšak co to bylo, co ji v tom okamžiku ochromilo a ji dohánělo, tomuto protivnému člověku jako bezvládné stvoření se podati? Pokaždé, když později v těch mnohých bezesných nocech a hrůzných dnech na onu hodinu si vzpomněla, chápala to méně a méně. Zdálo se jí, jakoby kouzlo nějaké na ní bylo spočinulo. V té chvíli, kdy se cítila v jeho náručí, pozbyla vědomí! (Pokračování.)

Žena.

(Ballada z Ovocného trhu v Praze.)

Dav městský chvátaje se kolem rojí
před vichřicí, déšť dlažbu s šumem tepe;
a za rohem, hle, v cárech žena stojí,
stín spíše ženy staré, poloslepé.

A vráščité to čelo, oči kalné
jí bílý šátek nuzně obestírá;
ten celý zjev má vzezření tak žalné,
že nepojatnou trýzní hruď tvou svírá.

Jí šediny zpod šátku vylézají,
a ruce spjaté visí chabě dolů,
o beznaději svědčiti se zdají,
o stáří sirém, plném bídy, bolů.

A bývala as jednou krásna také;
ty drobné tahy svadlých jejích lící
též znaly nebe lásky bezemraké,
polibky muže, dítky milující.

A u nohou jí košíček se tulí,
tak směšně malý, bídný, naplněný
žabince ptačím zobem pouze s půli,
jejž za peníz dá téměř beze ceny.

A do třesavých, bledých, spjatých rukou
tak pevně, že jsem otevřel je s těží,
jsem vtlačil peníz jí, s tou v srdci mukou,
jež v nitru lidstva veškerého leží.

A bezzubé ty rty se otevřely
teď k díkům dárci, jejž ty slepé oči
v své asi bídě ani neviděly;
i mněl jsem, že mi srdce z těla skočí,

že musím na zem klesnout před tou ženou,
před její bídou, bídou lidstva všeho,
v těch troskách ženy staré zosobněnou,
že všeho zříct' se musím, co je mého,

a vzkřiknout hrůzou, bolem, pomsty vzdorem
nebi i peklu — člověčenstvu zase:
jak šílenec před smrtným pádí morem,
tak utíkal jsem při stařeny hlase.

Hlas třaslavý a něžný, jako děcka
chorého, připomněl mi hlas mé matky;
v něm bída světa obsažena všecka:
já prchal v slzách — nepohlédnuv zpátky.

Otakar Červinka.

Dobro a zlo.

Já hledám dobro, Kristus jeho jméno
a láskou dýše úsměv Jeho vlídný —
zda najdu Jej, než smrti vrátím léno
mně Bohem půjčené, svůj život bídný?

Již nejednou se ukázal mně v davu,
jenž výská, kleje, modlí se a kvílí,
já uzřel v bledé záři Jeho hlavu
a cítil jsem se očištěn v té chvíli.

Já cítil, hříchů tíž jak se mne padá,
mně zdálo se, že perutě mi rostou,
že do žil vniká nová síla mladá —
a oči zřely svatou pravdu prostou.

V tom žena přišla, rudý květ v svém vlasu
a čistý ovál tváře, skoro dětský,
šat měla velkoměstský, těsný v pasu,
vlas černé hedvábí a účes řecký.

Vše v jejím zjevu vábná křivka hadí,
jež svíjela se svůdně v každém kroku,
a na rtech úsměv, k polibku jenž svádí,
a touhy oheň hořel v černém oku.

Já cítil ženskou vůni hebké pleti —
ó, darmo čelo chladit horkou dlaní!
Pták zlověstný, hle, nad mou skrání letí . . .
Mně kynula — a já, ó, já šel za ní!

A divoce kdos zachechtal se v dáli,
když schvátil jsem ji v objetí svých ramen —
Již její polibky mne na rtech pálí,
a celého mne zažeh' pekla plamen.

Co tisknu ke hrudi, je lesklá zmije,
kol těla vine se a v tvář mně syčí —
teď divý netvor z ní se stal a vyje
a krví podlité má oči býčí . . .

Ó, s hrůzou prchám od něho jak štvaný
a v prsou cítím těžký balvan viny . . .
A nikde nezřím Tebe, Požehnaný!
Jak bídný jsem! Ó, lidé, v tvář mou sliny! —

Sám důtky výčitek jsem na se spletl
a duši svoji do krve jsem ztýral . . .
Hle, bílý květ zas u mé cesty zkvetl,
jenž vadl již a pod nohou zla zmíral.

A zase uzřel jsem Jej v lidstva davu,
jenž výská, kleje, modlí se a kvílí —
On ke mně obrátil Svou svatou hlavu
a utkvěl na mně tichým zrakem chvíli.

A bylo mně jak Petru v hrozné noci;
já hořce zaplakal nad samým sebou,
že třtina jsem tu, vzdaná větrů moci,
vždy klátící se mezi zlem a Tebou . . .

Jan Rokyta.

Náš Galeotto.

To byla jitra plná svěžích barev, plná vůně,
to byla obrození rána zářící,
to byly slunečné dny tajemného zrání,
to byly nádherné, nezapomenutelné západy,
(v takových tmavých dálkách krvavě to zapadalo)
to byly večery, to byly noci zázračné,
to byly noci velké, nečekané očisty,
v nichž našli jsme se, my dvě duše těžce zatížené!
Tak všecko prohřáto a prozářeno bylo kolem nás
tím teplem intimním našeho přátelství,
tím novým vzcházejícím sluncem v pozdním soumraku
a nad tím teskným sešeřením našich pustých cest,
kde nikoho a nic už nepotkávali jsme zemdlení,
a nic už, nic jsme nečekali osamělých na rozcestích.

Vzpomínáš na ten odlehlý kout zapadlého kraje
s tím sesmutněním starých, zádumčivých lesů,
s tou nudou táhlých luk a rozbahnělých močálů,
a s těmi melancholickými hladinami rybníků
s tmavými reflexy kol zalesněných strání?
vzpomínáš na to pozdní léto uhasínající
s tím nadechnutým koloritem podzimku,
s tím šedým smutkem pozvolného umírání
a s těmi v dálce zamženými obzory?

Uprostřed toho klidu, toho ticha velkého,
v těch vlídných samotách my setkali se spolu
a ruce podali si v nechápaném spříznění...

A pohříženi do svých duší rozbolestněných
my spolu bloudili tím krajem neznámým,
v těch odlehlých a mrtvem zatížených končinách,
v těch stínech lesů hlubokých a mlčících
a provanutých velkým smutkem opuštění,
po zarostlých těch cestách neušlapaných
a zdivočelých vlhkem rozbujnělou vegetací,
kolem těch nehybných a ponurých vod rybníků
a po těch stráních s pohledy do smutných nížin,
v jichž zeleň žloutnoucí střík' podzim nudu šedých tónů svých,
a v našich niter zádumčivých hladinách
se odrážel tím roztesknění pochmurných svých nálad
kraj zapadlý tu v cizích, neznámých nám končinách...

To bylo v jednom z nádherných těch večerů:
den v pozdním září shasínal a v dálce nad lesy,
kde obzoru se táhly ostré, klidné linie,
svých barev nádheru v oblacích mísil západ,
par šedou modří, jimiž lesy dýmaly,
vzduch vychladlý byl všecek proniklý a prosycený,
hladiny rybníků jak oči vyhaslé a oslepené
na rozteklých a zamlžených plochách svých
pohlcovaly ztlumené reflexy západu,
a na východě z tmavých stínů zvedala se noc . . .
Vřes voněl kolem nás a vlhká táhla vůně
trav umírajících a spadalého listí —
ten vzláštní parfum podzimku —, nad námi ve stráni
koruny prořidlých a žloutnoucích už modřínů
akkordy elegickými se rozzpívaly
a někde v lukách dole volal chřástal.

Ty's měla hlavu na mých prsou schýlenu,
tvá ruka měkká klidně spočívala v mé
a v němém pohnutí jsme do dálky se dívali,
kde v blízké noci stínech rostoucích
se cosi velkého a tajemného rodilo.

Takový těžký smutek tenkrát přepad nás,
taková žhavá bolest se nám v duších rozvířila . . .

A tenkrát —- bude možno někdy, duše, zapomenout? —
při nádherném tom, v barvách rozhýřeném západu,
v němž den pozdního léta klidně zhasínal,
uprostřed toho klidu, toho ticha velkého,
v tom osamění bytostí svých uštvaných
my v náručí si klesli v extatické bolesti.

Parami dálky dýmaly a kolem nás
se noci vlna gigantická valila,
cos pro vždy mrtvého nám v duších náhle zapadlo
a ve tmách rostoucích se třásla velká, bílá hvězda . . .

Karel B. Hájek.

Lid na Hlinecku při své zábavě.

Sepsal K. V. Adámek.

I.

Kromě besed bývaly chase a staršímu obyvatelstvu nejobvyklejší zábavou muziky. Konaly se dosti často. Počalo se tancovat na Tři krále. Nyní již začíná se tančit v druhý vánoční svátek (na sv. Štěpána) a o velkonoci hned o červeném pondělku. Nejhlavnější muziky byly na ostatky, o mladé velkonoci a na svatý Duch. Pak přišly pouty. Nejvíc tancovalo se o posvícení. Začalo se v neděli a pokračovalo se v pondělí, a pak ještě v outerý byla na dorážku „nějaká ta vrzačka". V novější době pomíjí místy tancování u jedliček čili májů a vnikají věnečky a kytky.

Muzika bývala ve dne. Málo kdy protáhla se do noci a tu se tancovalo při osvětlení borových loučí. Jak svíčky nastaly, byly v Chlumu a j. muziky již víc večer. A tak jest dosud. Změna tato nastala asi před 40 lety.

Chasníci chodívali k muzice sami. S dcerami přicházely většinou jen matky. Otec s dcerami nechodíval. Snad některý tak činil ze šetrnosti, neboť, když šel otec s dcerami, musel dát na pivo muzikantům. Ale spíše nechodili s dcerami, že si odpoledne v neděli chodívali hospodáři do polí dívat se, jak se ta boží ouroda vede. A teprv s večerem přišli se podívat do hospody k muzice.

Tančírna se rychle plní. Hudebníci již „štemují" nástroje. Povšimněme si jich trochu, než „spustějí do kola".

V starší době byli bychom u hudebnického stolu nalezli (na př. v Chlumu) tři hudebníky. Jeden hrál na cymbál, druhý na dudy, a basa ovšem tvrdila muziku. Jinde zas (ve Svratouchu a j.) povzbuzovaly k tanci kromě jmenovaných nástrojů i kobza (též v Holetíně) nebo „kládynet", trumpeta, také buben pomahal a zabručel si fagot. Ve Vojtěchově ovládaly cymbál a basa, mimo to housle, klarinet, polnice a pak i „valthorna", někdy (místo houslí) flauta. Dudy s cymbálem a kobzou se již všude nadobro vytratily. Přestaly dudy u muzik tak asi před 40—50 lety. Poslední dudáci bydleli, jak mi v Blatnu praveno, kdesi u Skutče. Chodívali i do našich dědin k muzikám dudat. Na cymbál, jenž byl podobný válu, přes nějž bylo nataženo 15 strun obyčejně střevových (nebo také někdy kovových), hrával nějaký Chmelař z Hamrů a j. V Blatnu obyčejně byly zastoupeny cymbál, klarinet, housle a buben. „Muzikanti hráli z hlavy. Dyž jim zazpíval třeba ‚Káča leze na břízu', foukali vo všechno pryč. Bez papíru! Muzika tuze vejborná," pochvaloval si tamní starý serbus M. Nyní (ve Svratouchu a j.) hrají při muzikách na klarinet, trumpetu, valdhornu, „flíglhornu", „basflíglhorn", bombardon, violu a

bubny, ze stará zůstaly housle a basa. Někdy jinde při menší schůzce stačí i harfa nebo flašinet a harmonika. V celém vůkolí (Chlum, Svratouch a j.) hrávalo se bez not a bez jakýchkoliv znamének. Hudba byla jednoduchá, ale vyhověla, všem postačila. A bývali dobří hudebníci. Však si ráda kterási tanečnice v národní písničce (zapsané r. 1783) vzpomíná:

„Dej mně, Bože, ten sen,
co se mně v noci zdál:
pod naším vokýnkem
hezkej mládenec stál.
Toho mně dej, Bože,
co na ten cimbál hrává,
aby von mně zahrál
u mýho vokýnka.
Dej mně, Bože, ten sen,
co se mně v noci zdál.
Toho mně dej, Bože,
co na ten cimbál břinká,
aby mně zacinkal
v noci u vokýnka.“

Hrála muzika bez not, ale všem podle noty. Ve Vojtěchově hráli na klarinet, polničku, valthornu, housle a basu. Nyní hrává 7 až 8 hudebníků. Už jen podle partesů hrají. Dechové nástroje nad smyčcovými převládají.

Tančírna se již naplnila. Chasníků uprostřed kola, kdež obyčejně stávali, přibylo. Z děvčat nezůstala také skoro žádná doma. A bodejť by! Však národní písnička, kterou hrávali k tanci „Kominíku“, praví:

„Já jsem holka mladá
tancuju ráda
v hospodě.
Se mnou se točí,
má modrý voči,
pacholátko, pachole.“

Muzikanti spustili již první písničku do kola. Jako když střelí do vrabců! Chasníci kývou na děvčata, s nimiž chtějí „jít do kola“ (= tančit), nebo (v Holetíně) lupnou prstem na tanečnici a povyskočí. A již je kolo plno tanečníků a tanečnic. V Chlumu a j. mohlo i děvče vyzvat si hocha k tanci, ale dálo se tak zřídka, leda, když děvče pozorovalo, že chce k ní jíti o tanec chasník, s nímž nerado tancovalo. Tu se mu tak vyhnulo. Obyčejně však děvčata na tanečníky nekývala a pro ně nechodila. Jinde (na př. v Holetíně) vůbec nechodilo děvče pro tanečníka, leda o svadbě. Muzikanti hrají vesele. Věděli už dobře, že od těch, kteří šli do kola, dostanou peníze. Zvláštní vstupné u vchodu se neplatilo, ale, chystaje se k muzice, nezapomněl žádný tanečník na přísloví „Bez peněz do hospody nelez“. I národní písnička (z Hamrů) dobře radí:

„Ta hamerská hospoda
do kola klenutá,
přeletěla přes ni
husička divoká.
— — — — — — — — —

Ta hamerská hospoda
z drobnýho kamení.
Kdo nemá peníze,
ať do ní nechodí.“

Vzdoruje sice kterýsi chasník:

„Já nemám peníze,
přeci do ní pudu,
jak buben zařinčí,
tancovati budu.“

Ale takových troufalců bylo asi málo. Když přehráli první písničku, poručil si některý chasník písničku. Zaplatil. Hodil muzikantům peníze (v Holetíně groš nebo dvougrošák) do cymbálu anebo, když již šly šajny, dal je na talíř a muzikanti spokojeně je ukládali do pokladnice, z níž po muzice se dělili. „Jakou chceš?“ povídá jeden muzikant. Chasník jim řekl, kterou písničku chtěl, anebo jim přímo ji zazpíval. A už zas rozléhala se tančírnou a otevřenými okny sálu na náves hudba a „v tej ráně“ dupot a kroky tančících párů. Vše dalo se zase do tance. Pak zas si poručil písničku druhý, třetí, čtvrtý atd. Když se vystřídali, začalo se po řadě poroučet znova.

Někdy rozveselená chasa skládala si písničky sama. „Zamínili si vo holkách. Kerej měl vtip v hlavě nebo, víme, jak se říká: Filipa, už ji složil a už ji zpívali a tancovali. Posavad se to děje,“ vykládal jmenovaný již soused blatenský. Děvčata písničky neskládala. Ale často se durdila a plakala pro písničky na ně skladané a hochům, kteří skládali na ně písničky, nedávala o velkonoci malovaná vejce.

O velkonocích se chystala chasa na leto. Ustanovili si některého staršího chasníka nebo i 2 neb 3 a ke komu bude schůze, co se bude v letě dělat. Večer v letě chodili chasníci po dědině a zpívali. „Kerej chtěl nastoupit mezi tu tužší chasu“ (v Blatnu a j.) „a chtěl bejt chasníkem stálým, né jako uličníkem, musel se u průvodce chasy přihlásit a dát na pívo. Teďkej si moh mezi chasou něco dovolit říct. Už měl ulevený, už na něj nešli. Sic jinak zarazili ho hned: ‚Ty eště nejseš žádnej chasník, ty cucáku‘. Uličníkům, dyž něco škudlili, hned vyflákali. Chasa dělávala rozmanitý štveráctví, dyž tak po dědině večír chodila. Jednou sebrali po vsi škopky, vozy a všelijaký náčeni a, hajdy, s tím na náves. Tam uďáli z toho hromadu a na to na všecko vytáhli z jednoho baráku komusi kozu. Bylo pak arci lermo, ale hoši byli už dávno ti tam.“

Než, vraťme se zase na hospodu. Muzikanti hrají „vo sto šest“. Tu (na př. v Blatnu) se tančí „Hrách“:

„Dyž sem jel do Prahy pro brách,
upad mně na cestě valach“ . . .

Nebo zas:

„Šel zahradník do zahrady s lopatou, motykou,
vykopal tam maryjánku košatou.
To nebyla maryjánka, byl to fták.
Dyš mne holka nechceš, nechej tak . . .“

Za chvíli už rozléhá se „kominík“:

„Já sem dobrej řemesník,
kumštu svýho kominík,
já sem dobrej řemesníček,
kumštu svýho kominíček . . .“

Celá řada byla „směsků“. Na př.:

„Eště mě nemáš,
hopaj, župaj,
už na mne bubláš,
hopaj žup.
Až mne budeš mít,
hopaj, župaj,
tak mne budeš bít,
hopaj žup.“

Tu zas jiný tanečník poručil si:

„Já mám děuče,
vono mne nechce,
vono modrý voči má . . .“

Nebo kolébá se sálem „sousedská“:

„Já mám koně,
vraný koně,
to sou koně mý . . .

Ji vystřídá „kalup“:

„Počkej Johane, šak ty dostaneš,
žes nám rozlámal maryjánku,
já ji nelámal, já jen natrhal,
vaší Aničce na kytičku . . .“

Na jiného Johana pokřikuje začátek písně k „Heráleckému rychtáři“

„Pane Johanes,
zač je ten voves . . .“

A už si někdo dává hrát směsek:

„Na svatou Trojici
zabili slepici,
žádnej neví, jaká byla,
žádnýmu se nelíbila.
Byla-li strakatá,
nebo chocholatá . . .“

Tuhle písničku poroučeli si prý přespolní hoši o poutě v Kameničkách, aby poškádlili tamní chasu. Odpověď na ni ozývá se v písničce jiného směsku:

„Kr . . . skej rychtář,
velkej taškář,
von ukrad slepici
na svatou Trojici
v Kameničkách
na vajičkách . . .“

Tedy nějaká žertovná příhoda poutní, která budí zlou krev, jako v jiné dědině zase povídačka o koňském osrdí.

Směsky byly tance dosti nesnadné. Proto dosud některý starý pantáta, chce-li se pochlubit mladým, zatancuje některý směsek. I jiné tance byly nesnadné. Poučuje o tom písnička k tanci „Švec“:

„Šly děučata do hospody,
tancovaly šeuce.
Jedna druhý povidala,
že ji žádnej nechce.
Tancovaly ho,
neuměly ho,
přišly domů,
učily se ho.“

Při „Ševcovské“ hrají:

„Dyž šli šeuci z jarmarku,
neměl žádnej tabáku.
Milí šeuci, zle!
Řemeslo nejde!“

Při „maděře“:

„Maděr, maděr, co tě bolí?“

Některé tance lze spíše jmenovati tanečními hrami, jako „Kocoura“ a j. Po dědinách na Hlinecku bylo zjištěno přes 120 tanců. Mnohé z nich liší se nápěvem. Některé tance mají při společném nápěvu různé písničky neb i v hudbě i ve zpěvu odchylky rozmanité. V různých obcích jsou zvláště některé tance a písničky oblíbeny. Tak v Jeníkově dávali si často „zahrat písničku“:

„Voral sem měkotu
vod plota ke plotu,
vyvoral sem děuče
v herbábným fěrtochu.“

Na různých místech tančilo se se zálibou při písničce:

„Ten T . . . skej panáček pěkně káže,
rozdává vobrázky u voltáře.
Já tam za ním ihned pudu,
vo jeden ho prosit budu.
A von ten panáček milostivej
dal von mi vobrázek, ten byl živej.
Můj milej panáčku, kam já ho dám,
žádnýho místečka pro něj nemám.
Dám já ho do modlideb — nevejde se.
Dám já ho do truhly — zadusí se.
Dám já ho na postel — lehnu k němu.
„Můj zlatej vobrázku,“ řeknu jemu.“

(Pokračování.)

Já jsem císařským vojákem,
mám palášek po straně,
musím pilně vartu státi,
nesmím se žádného báti:
to všecko pro tě,
nešťastný otče,
že's mně nechtěl dát
dceru v dobrotě.

F. L. Věk.

Třetí, samostatná část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

akmile P. Vrba mezi ně vstoupil, oživli, jako by jiskra do nich vjela.

„Co tu děláte?“ ptal se oklepávaje s bot umrzlý sníh. „Proč nejdete dál?“

„Nesmíme, nemůžeme.“

„Nejsme z téhle čtvrti.“

Odpovídali najednou, a hned v to prosila jedna z žen: „Poníženě prosím, jemnostpane, vezmou nás tam.„

„Vezmou, pro Boha jich prosím,“ žebronila druhá, a v kvílivou tu prosbu žen povzdechl z hluboka chorobný hlas mužský:

„Už jsem dva dni nic nejedl!“

A ostatní muži, schoulení, ssinalí, zapadlých zraků, žalovali sborem, jeden přes druhého:

„A mrzneme! Už to nevydržíme!“

„Proč nejdete do své čtvrti?“ ptal se P. Vrba, hodně nahlas, skoro přísně, v nitru však zkormoucen.

„Je tam plno.“

„Všude je plno, v každé čtvrti.“

„Byl jsem tam den,“ oznamoval nejstarší v usmoleném třírohém klobouku, „u sv. Jindřicha, ale přišli zas jiní, chtěli se také ohřát a najíst, tak jsem musel dál.“

„Když je té bídy tolik, milí zlatí, ve vaší čtvrti, tady, všude.“ P. Vrba se odmlčel, jako by se rozmýšlel, pak vzal za kliku a řekl:

„Počkejte, podívám se, ale nevím.“

Ještě nedořekl, už se k němu tlačili, aby se s ním dostali do ohřívárny v tento čas krutých mrazů a hladu u každé fary zřízené. Chudáci hladem a zimou zrovna divočeli. Mačkali se a strkali, lokty štouchali, nejvíce mužští, aby se dostali hned za pátera a s ním do teplé jizby, kdež také podávali občas i teplé jídlo. Ženské se bránily, a úpěnlivě vykřikovaly na P. Vrbu, aby se jich ujal. Ten se dostal na okamžik sám do tísně v tom klubku zuřivých chudáků, až i od kliky ho strhli. Chytiv ji však na novo vykřikl:

„Žádného nevezmu, nejde to. Ale tu máte — Počkejte, zpátky! Jíst vám dám.“

Zarazili, a stichli, když viděli, že sahá pod límec svého pláště, do kapes. Ale jak vytáhl kus chleba, a pečiva kus, chňaplo po něm deset ruk, až jedna z nich, kostnatá, žilovatá ho Vrbovi zrovna vytrhla. Ostatní byli by se na šťastného lovce vrhli, ale P. Vrba měl pro každého kus. Vytahoval z pláště, rozdával a důtklivě nabádal:

„Tu máte, jezte, ale tu musíte počkat. Počkejte, podívám se, budu prosit, a bude-li trochu místa, nechají vás. A teď mne pusťte!“

Zaklepal, jednou, podruhé; když se nikdo neozýval, vzpomněl si, že ti tu chudáci jistě také klepali a bušili, že vnitř už na to ani nehlesnou. Proto hlasem volal, kdo je, aby ho pustili — Ženy a mužové na chodbě zatím polykali hltavě hrubá sousta, jež z božího daru zuřivě utrhovaly, rukou i zuby.

Dveře ohřívárny se na polo otevřely, a tou průlinou protáhl se starý kaplan. Prostorná, vytopená jizba, jejíž teplo P. Vrbu příjemně ovanulo přes to, že vzduch tu byl dusný, byla plna ubohého lidu. Seděli na dlouhé lavici podél zdi u oken, zamrzlých, plných ledových květů, seděli prostřed kolem dlouhého, nekrytého stolu, krčili se na podlaze, na konci, dál ode dveří, stáli o zeď opřeni, vše ve směsi, starci, stařeny v šátkách i v čepcích; stařen tu bylo nejvíc a žen s dětmi. Všichni takoví chudáci jako ti tam přede dveřmi, v chatrném oděvu, přepadlí, ale ne ve tvářích mrazem promodralí nebo ssinalí.

Měli tu teplo a také tu dostali jíst, sice jen polévku a kus chleba, ale neměli alespoň tak velkého hladu. A seděli v suchu, v teple —

Proto také nezmlkla jizba zoufalým tichem jako mrazivá chodba nebo pustá ulice. Hovor se ozýval ze skupin těch ubohých, většinou tlumený, nejživější z koutů, kde se děti slezly v kupku. Někteří však, muž i žena, stáli nebo seděli mlčky, s hlavou sklopenou, s kalným zrakem na černou podlahu upřeným, a myslili na své, pro které tu nebylo místa, i na to, jak bude, až i také je samy odtud pustí, aby uvolnili zase jiným z farnosti.

P. Vrba promluvil několik slov s dozorcem, jenž mu byl otevřel, pak šel volně jizbou a zkoumavě všímal si všech v tom asylu, kteří neměli doma do úst ani sousta a do kamen ani třísky. U každého se zastavil, s každým slovíčko promluvil, každému vtiskl do dlaně drobný peníz nebo několik. S vetchými starci, s vrasčitými babkami postál déle, a jim také hojněji nadělil, ale tak, aby ostatní nevěděli.

Dětem rozdával ostatek pečiva, jež vlastně pro ně jen přinesl v hlubinách svého pláště, do nedávna ještě skladiště vlastenských knih. Tak šel neveselou jizbou, samou bídou, a co krok provázelo ho žehnání a děkování, přerušované kašláním nedužívých starých.

Ale P. Vrba jako by neslyšel, nebo jako by těm díkům utíkal, a utrhoval kvapně ruce, kde mu je chtěli políbit.

Někdo zabušil na dveře.

P. Vrba se zarazil.

„To jsou ti!“ připomenul si. „Hlásí se.“ Volal na dozorce, jenž popuzen běžel ku dveřím okřiknout ty tam z cizí farnosti, aby počkal, aby jich nechal. Hned se také domlouval, prosebným tonem, nebylo-li by přece možná, aby je sem pustili.

„Ale vždyť ráčejí vidět, velebný pane —“ Dozorce mávl rukou po světnici, v níž se černalo postavami.

„No, pravda, pravda. Ale jak pak, prosím vás, polévky trošku neostalo, kapka jen, na lžíci —“

„Ani na lžíci. Kde pak!“

„Šlaka, šlaka!“ P. Vrba se na okamžik zamyslil, pak požádal dozorce, aby mu otevřel, že již půjde.

„Ale tady jich nepovedu, velebný pane —“ Dozorce ukázal na dveře, kterými P. Vrba přišel. „Tadyhle půjdeme.“ Vedl jej k vedlejším dveřím do světničky.

„Ale přijdu tudy také tam k těm na chodbě?“

„I přijdou.“

Z pokojíčku, v němž páchlo po hrachové polívce a kdež stálo několik prázdných hrnců a kupa hliněných mísek, vyšel P. Vrba na studenou, nejasnou chodbu, v níž jako hrozivé stíny kupily se schoulené postavy mrznoucích u dveří ohřívárny. Jejich bledé, přepadlé tváře zdály se mu ještě ssinalejší. A ozvali se, jak kaplana shlédli. Byly to hlasy sklamání a nevrlosti. Ani nehlesl, nepokusil se ani, aby jich slovem chlácholil, hrabal se však pod pláštěm v kapse, až vytáhl váček. Teprve, když měl peníze v rukou, začal konejšiti:

„Lidičky, nebylo možná, není možná, je tam plno, ani hnutí —“ Stanul a začál stahovat kroužek s váčku. „Ale vy tady ostat — to také nejde.“ V tom vytáhl první stříbrňák a dal jej tomu nejstaršímu. „Tu máte na nocleh, a jděte — a tuhle vy —“ Začal rozdávat, co měl ještě stříbrných i drobných, měděných peněz. Jeden po druhém vycházel s podarem, až vykročil také — nejposlednější — P. Vrba. Ale ten bez groše, bez haléře, s váčkem prázdným, s pláštěm prázdným.

Nemrzel se, ale byl zasmušilý; pro tu bídu. Zasekávaje bodec své hole ostřeji do umrzlého sněhu, opakoval si v duchu:

„Co to je, co to je! Dnes se ohřejí, ale zítra, zítra!“ A nepomýšlel, že se vydal z peněz. Vracel se zase do Ječné ulice. Ale jen do ní vkročil, už se zastavil. Vyhlížel muže v plášti, jenž k němu kvapně docházel.

„Pane Tham! Pane vlastenče!“

Tham, v obličeji od mrazu rudý, šel s pochýlenou hlavou, do límce co nejvíc zabořenou. Vzhlédl před se, ne tuze mile; nerad se zastavil.

„Ach, oni velebný pane!“

„Odkud, pane Tham; z Dobytčího?“

„Ano, byl jsem tam dříví kupovat.“

„Koupili? Koupili? A zač?“

„Nekoupil nic, všecko je tuze drahé.“

„A co, prosím jich, žádají?“

„Za měkké deset zl., za tvrdé šestnáct.“

„To není možná, vždyť páni stavové dali zas kolik set sáhů přivézt a to je levnější, bukové za osm, dubové za šest třicet a měkké za pět —“

„A to už je všechno pryč, hned si to všecko rozebrali, jako na pochmátku; teď tam jsou jen samí handlíři, a ti chtějí nekřesťanské peníze, to není možná vytknout — ale, velebný pane, je mráz, až se mně tají dech — musím — Mají se hezky, s pánem Bohem.“

Tham přitáhl plášť, hlavu v třírohém klobouku přikrčil mezi ramena, aby dostal část obličeje víc do pláště a rychle vykročil. Dal se vzhůru, zahnul do Štěpánské ulice a spěchal směrem ke Koňskému trhu.

P. Vrba šel dál Ječnou ulicí k Dobytčímu. Myslil na Thama, že je chudák bez dříví, že na ně snad nemá, to že doma asi mrzne, takovým,

jako Tham je, že je nejhůř; aby se šel jinam ohřívat, to nejde, a jinak jak — A on Tham zvlášť — Herec, co má, zvláště těchle časů, kdy je divadlo beztoho pořád prázdno. Kdo by také chodil do divadla zmrzovat —

Pozapomněl však na Thama hned krajem Dobytčího trhu, jak minul stavení stojící v něm blíž Ječné ulice, a zahlédl průvod saní vyjíždějících na širé, sněhem bílé prostranství od Vodičkovy ulice; saně se daly trhem vzhůru vyjetou cestou, okluzkou a lesklou.

Byla jich dlouhá řada, samých těžkých, nákladních, plných dříví. Hlavy zapřažených koní, ošedivělých jíním, pokrytých houněmi, ztrácely se skoro v oblacích par jejich ostrých výdechů. Pacholci u saní v bílých, ovčích kožiších na zádech plných strakatých květů, kráčeli s límci vyhrnutými, s beranicemi přes uši, ve vysokých botách. Nic nepokřikovali, nepobízeli, neláli.

Bič pod paždí, ruce v hrubých rukavicích do kožichu zastrčené, kráčeli mlčky a krčili se zimou. Nejeden oklepával botu o botu, v chůzi, aby zahřál mrznoucí nohy —

Saně volně svištěly, chvílemi zapraskaly, sníh chrupal a vrzal pod nohami, svítě se jiskřivě v posledním světle zapadajícího slunce. Modravé, mátožné stíny pacholků a koní se po něm sunuly; pak jich přibývalo, jak lidé začali z domů vybíhat a jak na kvap přicházeli za saněmi, užít příležitosti a nakoupit levnějšího dříví.

Saně se rozjížděly zasněženým prostranstvím, jak je obecní řízenci rozváděli a jak jim místa vykazovali.

Něco saní, plných hrubých polen bukových, bez koní, tu již stálo. Lidí v pláštích nebo v kožiších se u nich kupilo, u ohňů, jež mezi saněmi hořely. Dým stoupal rovně jako sloup mrazivým, tichým vzduchem, plameny jasněji, ruději vyšlehovaly, neboť stín padal už na všechno, a bylo cítit kvapící soumrak zimního dne.

P. Vrba začal se klepat zimou; nohy ho již chvíli zábly. Než pustil se přece rovnou za saněmi.

Pozoroval teď každého dne stoje u okna svého bytu dřevný trh a strávil tím mnohou chvíli. Když pak stavové dávali dříví přivážet, vždycky sem na Dobytčí trh, dal se pokaždé přeptat nebo i sám si vyšel přezvědět, z kterého kraje, odkud ta drva a co platí.

V tu chvíli se také proto za nimi pustil, a když uslyšel, že přijeli od Kolína a od Poděbrad, promkl se mezerou v řadě jedoucích saní a rovnou do svého bytu, kam neměl daleko.

Již se těšil, jak se přezuje a obuje bačkory, jak v teplém podvlíkáči usedne ke kamnům, Hanělka že beztoho zas zatopila — a povzdechl si hned, že to už po čtvrté, po čtvrté, ani ne do večera!

Těšil se na ticho a klid u kamen a našel hosta, hned na síni, jak vstoupil do domu. A rád ho uviděl. Až vykřikl překvapením, poněvadž se nikoho nenadál, a nejméně Fraňka Vaváka, milčického rychtáře, kterého již tak dávno neviděl. Vracel se již, když od Hanělky uslyšel, že velebný pán není doma —

Hned se musil vrátit se starým kaplanem. V kamnech hlučel oheň, Hanělka právě venku zatopila. V klenuté, tiché jizbě k severu obrácené

slehaly soumračné stíny kvapněji. Už bylo v ní i znát zardělé zákmity ohně planoucího venku před stavením.

Milčický rychtář svlékaje květovaný ovčí kožich, vysokou vydrovici smekl hned ve dveřích s dlouhých svých vlasů, vykládal, že přijel s lidmi od nich, že přivezli dříví z panství, a to že byla líbezná cesta! A hned oba o zimě, jak u kamen seděli. Tady že je zle, mínil Vavák, ale venku že je hůř, co už telat a sviní pošlo mrazem a ovcí, lidé že si již berou dobytek do stavení, do sednice, a jaká nouze o krmení, že už tu tam trhají došky se střech, pes že žádný venku nevydrží, hned že zimou vyje —

„Vody na potocích vymrzly, a co je sněhu! Vítr navál ukrutné závěje, sněhu je koním až po sedla. Všecko mrzne a lidé dost promírají — Jaktěživo to nebylo. Před dvanácti léty bylo co říct, to jsme bez rukavic neorali, a roku čtyřiaosmdesátého zima také bláznila, to okolo sv. Prokopa v ruce záblo a do Hostouně šlo tenkrát ženské pohlaví na pout v kožiších, a některý den se ženci ani zahřát nemohli —"

„A teď rozsévači," vskočil rychle P. Vrba. Vavák se na něj podíval, co že to myslí, rozsévači teď, v tenhle čas. „Ano, rozsévači, milý vlastenče. O jednom alespoň vím, právě jsem ho potkal. Rozsívá dobré semeno na vlastenské roli."

„Aha. A který?"

„Tham. Potkal jsem ho nedaleko, v Ječné ulici. Byl kupovat dříví, ale nekoupil. Bylo tuze drahé," dodal šedý kaplan; podíval se významně na rychtáře a pohodil hlavou.

„To nerad slyším, velebný pane, nerad. Za tu všechnu práci, kterou na vydávání českých knih a na divadlo vynaložil — A dychtí upřímně po zachování a rozmnožení našeho zvuku českého —"

„Jeho neštěstí je, abyste věděl, manželství. Žena. Bylo už tak zle, jen od ní odejít. Povídal doktor Held —"

Rychtář kroutil za té řeči vážně hlavou.

„Takový znamenitý muž —" povzdechl s účastenstvím — „a takové trápení, a ke všemu nedostatek, povídají. Nemít ani do kamen —"

A zase zakroutil hlavou.

„A co vojna, vlastenče —"

„Bohužel už zas začne, jak noviny oznamují —"

„Ano, ale jináč, jináč." P. Vrba sebou zavrtěl a v očích mu živě svitlo. „To se budou Jakubíni mít. Vy jste o nich psal nejlíp, výborně, opravdu, to je čtení. „Tma ve dne jako v noci", té knížky jsem už roznes' hromadu. Ale bude po francouzské pejše. Bonapart se nevrátí, toho Mamalukové a Angličané drží za šosy, nevrátí se. A ostatní Jakubíny dorazí Suvarov. O tom by bylo čtení, krásné sepsání. A je to slovenský hrdina! Rozumíte —"

„Ano, jeho familie pochází z udatných Slovanů, to našince upřímně těší."

„A jak! Já se vám teď novin nemožu ani dočkat. Pan Kramerius aby je denně vydával."

„Že je o něm řeč. Také chci k němu."

„Ještě dnes?"

„Ještě teď do večera."

„Ale počkejte."

„Musím, velebný pane. Viděl jsem jich, a ostatek, kdybych jich nemeškal, stavil bych se zítra. Teď ještě musím k chase, k saním —“

Venku se ozvaly těžké kroky, a bylo slyšeti, že si někdo oklepává zasněžené boty. Pak se otevřely dveře, a pacholek v kožichu, všechen od zimy zardělý, se ptal, není-li tu pantáta rychtář. Ten ihned vstal.

„Mám jít k saním.“

„Nějaký pan kancelářský se po vás ptal.“

„Už jdu, řekni to. Opatruj P. Bůh, velebný pane!“

„Však vy přijdete a ještě dnes, ke mně na noc. Místa mám dost, farářskou postel vám dám, nebožtíka jemnostpána.“ Vavák pozvání přijal.

„Kdo ví, bude-li p. Tham v Expedici,“ ptal se jako mimochodem.

„Tou chvílí tam někdy bývá.“

„Ještě ostává na Koňském trhu?“ To se ptal Vavák už u dveří.

„Co vím, ostává. Tak přijďte, budu vás na jisto čekat.“

Vyprovodil rychtáře až na síň, ale hned se odtud vrátil a pospíchal jako křeček do díry do tiché jizby, tmící se, plné obrazů a obrázků, té chvíle již ztemnělých, po nichž se zamíhala zardělá zář, jak venku před domem prošlehly mrazivým soumrakem výš plameny ohně v sněhu u saní. — —

XV.

O lstných ženách i starém dobrodruhu.

Když Tham došel Štěpánskou ulicí na Koňský trh, pustil se dolů náměstím. Kráčel rychle, na rohu však Vodičkovy ulice, před domem u Bohuslavů, se zastavil. Chtěl do svého bytu, ale když k němu došel, uvázl mu krok. Měl oznámiti, že nepořídil, že nekoupil topivo, pro které vyšel, a na které tam čekají. Přijíti s prázdnou a zůstati doma v tom studenu, s nimi — —

Tchyně se mu mihla v černém čepci, jejž nosila teď i doma nejen na ulici, všecka zabalená v starém, velkém šátku přes ňadra do zadu uvázaném, jak stáhne rty, až uslyší, jak začne povzdychovat kolem Pavly, sedící na posteli. A ta jak se na něj podívá, trpce, snad s výčitkou —

To již šel dál, dolů zasněženým prostranstvím, kvapně, jako by ho někdo honil, dál na příč, ke Špinkům, odtud k Havířské ulici.

Už dva dni u něho v bytu jen po skrovnu topili, a dnes v poledne přiložila tchyně poslední kousky dříví. Pavla ani nehlesla, ač jí poslední dny nebylo valně. Viděl na ní, že je nějak bledší.

Celé dva dni sháněl peníze, ale nesehnal. Něco vypůjčil, než to nestačilo. Odpoledne řekl v divadle o zálohu, ředitel však ukázal mu v knize řadu číslic; nebyly velké, stály však dlouhou řadou a byly všecky jeho, pod jeho jménem, samé zálohy. Při tom ředitel stýskal, jaká je teď bída, příjmy žádné a vydání tolik při takovém personalu, že neví, jak to dále vytkne, že bude třeba redukce.

Tham rozmrzen, že jej, dramaturga, režiséra a vlastně ředitele českých her, tak odbyl, zamířil naposled k doktoru Heldovi. Dlouho se tomu bránil a váhal i tímto jej obtěžovat. Ale šel přec. Než nezastal ho doma

a nedočkal se ho. Potkal pak patera Vrbu. Tomu o peníze neřekl; nebyl s ním důvěrněji známý —

Promrzlý a rozmrzelý vešel do kavárny „u modrého hroznu". V prvních místnostech se ani neohlédl a nikoho si nevšiml. Usedl ve třetí do kouta, sám, neboť nezastal žádného známého. Bylť ještě záhy. V druhém rohu seděli tři páni, dva mladí, Pražané, třetí, nejstarší z nich, patrně venkovský nějaký vrchnostenský úředník, hodně vypasený. Tham si jich hrubě nepovšiml. Srkal horký punč a hleděl před se, do prázdna.

V hlavě však bylo živo, myšlénky se různo kmitaly. Na dříví myslil, na peníze, a co ten ředitel, že tolik peněz jistě měl, ale nechtěl, držgrešle! A co s tou redukcí — — Že by lidi ze společnosti propustil, a snad už o příštím terminu, o velikonocích. Koho — Snad myslí méně potřebné síly. Snad také Pavlu — ženu — —

Myšlení se zastavovalo — Kdyby ji pustil — — A dobře! Beztoho to všecko peklo z divadla, že jí k němu povolil — — A kdyby snad i jeho — také jeho — Ředitel Steinsberk když teď musel od Národního, když stavové všechno odevzdali Quardasonimu — — Steinsberk si u Hybernů podrží spíš ty, které měl už u Národního a spíš pustí je, starou Hybernskou společnost — Ah — ale jeho přece ne —

Dopil na ráz chladnoucí punč —

Koho by měl na české hry, ah, to nejde — A kdyby Pavla musila od divadla, ušla by pokušení — On by měl spíš pokoj, nemusil by tak pozorovat a hlídat jako celý ten čas — A spíš by snad zapomněla a přivykla zas. — —

Zrak se mu šířil, hleděl před se strnuleji, jak se hloub zamýšlel. Viděl ji, Pavlu, jak sedí doma, přibledlá, tichá, jiná, jiná nežli tenkrát, té noci — — Míval teď okamžiky, kdy si tak na ni vzpomněl, bez hněvu a výčitek, bez rmutu, kdy vše, čím se provinila, ustoupilo, kdy viděl jenom ji, ženu, její tvář, postavu — —

Tak přišlo po velkém napjetí. Unavovalo jej a přemahalo žít vedle ní v hněvu, v trpkém mlčení, pak v těch krátkých rozhovorech, mrazivých, vynucených domácností, skládajících se z několika otázek a odpovědí o nejvšednějších věcech.

Dokud Pavla tak zachmuřeně mlčela a vzhlížela, dokud se mu doma vyhnula jak mohla, bouřila se mu krev — — Zůstal také tvrdým, neustoupil, nepolevil. Ale bylo to namahavé, samý nepokoj, nepohodlí. A on toužil po klidu — — Než to musil doznati, že Pavla po celý ten čas s Amlingem se nesetkala, co ji pozoroval, a v letě, když hráli v lázních, nezvěděl ani o řádce, která by ji došla — —

Někdy již bez pochybností o tom myslil, že Pavla uznala, že přestala v těch stycích — Než co mu tenkráte řekla, té noci, jaký odpor k sobě viděl v její tváři, jak se třásl v jejím hlase — — To zadmýchalo vždycky v hasnoucí palčivost. Udržel se, zatvrdil a zase pochyboval —

Než pak už si musil bez pochyby doznati, že se Pavla mění. Říkal si již, že se nemýlí; její tvář se mírnila klidnějším svitem, trpkost a tichý vzdor se tratily — A spíš promluvila, spíš prokázala tu tam malou pozornost v jídle, v péči o domácnost.

Nikdy se také o sestře, o Bettyně, před ním nezmínila, a když stará o ní začala, zamluvila to. Posledně, bylo koncem roku, stýskala si paní Butteauová u stolu, jaké má teď Bettyna soužení, kdyby ten rada byl alespoň poslední vůli zanechal — a to nic — a umře, když už bylo takřka před svatbou —

Thamovi při tom svitlo úštěpkem v očích pro tu svatbu. „A co teď, co teď —“ naříkala stará paní; Pavla jí soucitně nepřisvědčila, nýbrž řekla dost tvrdě:

„Proč byla Bettyna takový blázen a vypověděla u divadla, jak si to ten starý přál —“

„Ale když — když — to víš — on si to vymiňoval, má-li si ji vzít —“

„Ale maminko!“ vpadla jí Pavla tenkrát káravě do řeči, tak že paní Butteauová přestala. Tham ani nehlesl; ale to, že Pavla tak mluvila, překvapovalo jej a rád to slyšel. Ale po stole, jak byl sám, připadlo mu, není-li to nějaká komedie, nějaká předehra, nějaká síť na něj, aby vzal Bettynu zase k nim, když jí umřel bohatý příznivec a nemá teď nikoho, kdo by ji vydržoval, maitressu.

Ale tchyně se pak dlouho po tom o Bettyně nezmínila, Pavla ani slovem. Ani o to nezavadily, že by mohl povolit a zas ji vzít. Zaslechl, že se nemá dobře, že při starém svém příznivci sobě nic nezachovala, ač se dost naplatil, ač tchyně dost u něho vypůjčovala. Bettyna marnila. Teď že to bídně přetlouká, povídalo se mezi herci. Nelitoval jí.

O tom nepochyboval, že tchyně k ní dochází a zvěděl, jak byl teď opatrný, že se Bettyna též u nich časem staví, když on není doma. To však mu bylo podivno, že se o to nepokouší, aby směla zase zůstati, t. j. že tchyně o tom ještě nezačala. Snad Pavla nechce — — Rád by tomu uvěřil a svědčilo by to, že Pavla se opravdu obrací, že pomýšlí na smíření —

Rád by tomu uvěřil, proto že si to vlastně sám přál, ač si to nedoznal. Kolikrát se mu již zdálo, že Pavla na něj pohlédla, jako by chtěla promluvit vážnější slovo, jako by chtěla začít. Až v něm hrklo, a čekal, čekal, s tváří sic vážnou, nutě se do přísnosti —

A pojednou zhasl ten zákmit v Pavliných očích, tvář tuhla a jako by se jí kmitla nechuť, vnitřní otřesení, výraz podobný, jaký zahlédl oné noci a na který nemohl zapomenouti. — — Než hned zas mírně promluvila a nedávno teď optala se i s účastenstvím na jeho práci pro divadlo, kterou měl rozepsanou. Tenkrát se nemohl dost přemoci a utajiti, že ho to těší. Tváří to vyzradil, ač ne slovem — —

Tálo v něm, víc nežli si doznával. Na to, že se měl trhnouti, že měl od ženy na dobro odejíti, už nevzpomněl jako první čas po té ráně.

Když poslední dny Pavla ochuravěla, nechodil nevšímavě a tvrdě kolem jako loni, když po té bouři začala polehovat. Teď ji pozoroval a horlivěji sháněl peníze, aby mohl opatřit dříví, aby nemusila sedět v pokoji jen slabě vytopeném jako dosud. — —

Seděl nad prázdnou sklenicí se zrakem před se upřeným. Uvažoval, jak se odtud vrátí, jaká bude u nich zima, a dočká-li se tu někoho. Doufal, že by tu ještě snad něco vypůjčil, až přijdou kollegové a známí —

Hlasitého hovoru vedle si nevšímal, vlastně vypravování, nebo vypasený úředník vrchnostenský měl slovo, a pořád jen o tom, jak je u nich s tou ukrutnou zimou, co mají se zvěří a s chudým lidem, hrabě že už poručil, aby mu rozdávali hounč, a že v sousedství, v Duchcově —

V tom ho jeden z jeho společníků, nejmladší, nějaký synek pražský bohatý, zarazil a ptal se, bývá-li v Duchcově a zná-li snad Casanovu —

„Ah, toť se ví, znal jsem ho a mluvil jsem s ním, ještě nedlouho před smrtí —“

„On už zemřel?! To ani nevím. — A v Duchcově?“

„V Duchcově, bodejť, loni přede žněmi — A jak často jsem ho vídal — Takový velký, jako Herkules, a snědý! A oči měl, tuze ostré oči; ale býval moc mrzutý k posledu — Ten by se teď,“ správec se usmál, „v té zimě klepal. Bodejť Talián. Už na podzim chodil v kožichu a v beranici, kožich měl takový úzký a přes obličej ještě šátek, vždycky červený, takhle vždycky,“ ukazoval, že přes dolní část obličeje. „A chrta vám měl, takovou vyzáblou mrchu, ale velikého —“

„Tak mrzutý býval, takový světák a galantní rytíř!“

„Mrzutý, bodejť, no, když mu bylo už přes osmdesát! Mrzutý, zlostný a přes tu chvíli naříkal a křičel, že ho chtějí otrávit, to když se přejedl, hehehe — a to že mu Jakobíni nastrojili, nebo když ho kočí jednou převrhl. A nadával, že Němci jsou takový dobytek — A pořáde ‚Vy jste tu všichni canaille‘ —“

Všichni tři se dali do smíchu.

„Canaille —“ opakoval správce, smíchem svých společníků povzbuzen, „a hned na hraběte,*) proč to netrestá, proč ho nechá urážet. To se vám na hraběte osopil:

„Urážet mne, mne!“ Správce mluvil po Casanovovi a nápodobě i pohyby jeho vstal prudce, až židle zahřmotila. Tham tím vytržen, ohlédl se a chvilku bezděky naslouchal. Správce dal levou ruku v bok, pravou patheticky šermoval a při tom také tak mluvil:

„Cospetto, mne urážet? Já jsem velkého generala Podolského střelil v souboji, já měl souboj s korunním maršálkem Bronickým —“ V tom se hrabě Valdštejn usmál, jen usmál a hned byl oheň na střeše.“

„Snad ho Casanova nevyzval!“

„A vyzval, to se ví; ale když přinesl hrabě pistole, dal se staroch do pláče, že má svého dobrodince zastřelit a pořád: Oh, che cosa bella!“

Opět se všichni tři smáli, a Tham se neodvrátil. Čekal, bude-li ten venkovan dále vypravovat o Casanovovi, kterého také od vidění znal.

„Před loni byl tu v Praze —“ začínal správec.

„To jsem ho viděl, v divadle. A když tu ještě byla Strinasacchi, když zpívala —“

Tham se náhle obrátil k otevřeným dveřím do druhého, kulečníkového pokoje. Zahlédl Merunku, herce, jenž vešed ledabylo pozdravil a k němu přisedl. Hovořili chvilku, a Tham začal záhy o půjčce.

„Právě jdu od ředitele“ — vpadl Merunka. — „Byl jsem také o zálohu.“

---

*) Valdštejna.

„Dostals?“

„Ani vindry, stýskal až běda, ani groše, nic; sám bych potřeboval, milý kamaráde, a také na dříví —“

Tham nepochodil a pak také ne, když přišli ještě dva kollegové herci a třetí zpěvák. Pozbyl naděje a omrzelo ho ještě na někoho čekat a někomu říkat. Zaplatil a šel.

Už byl večer, a nebe temně modré jiskřilo se hvězdami. Mrzlo. Tham se ubíral rovnou domů. Chtěl přijít ještě v čas, dokud by neulehly, aby mohl alespoň povědět, že se staral, třeba že marně, aby nemyslely, kdyby přišel pozdě, že je naschvál nechal tak v mrazu.

Minulé zimy, po tom ohromujícím objevení, chodil nechutě domů a z úmysla se zdržoval, aby přišel pozdě. To již měl po každé v bytě tmu a Pavla byla vždycky už na loži v předním pokoji, kam ji tenkrát vyhostil. Šel vždycky rovnou kolem, vždycky v neladu mysli, ať v opilosti hněvivě podrážděn, ať střízliv s nechutí a pokaždé kvapě, aby už byl ve svém pokojíku. Tak bylo i na jaře i později.

Pak k podzimu zastal někdy Pavlu s matkou při práci u svíčky. To již sám začínal dříve přicházeti. Než i tu míjel je mlčky, zamračen, nepozdravil, a nedal „dobrou noc“. Jednou zastal Pavlu samotnu v pokoji. Šila. Zarazil se, když ji tak shlédl, ještě oblečenu, schýlenou nad šitím. V tom tichu nočním, při světle připadl mu její zjev nějak nově, jímavě. Bezděky šel volněji, tlumeněji, a nutilo ho, aby jí dal „dobrou noc“. Než nevypravil těch slov z úst; na prahu však svého pokojíku se ohlédl a setkal se s jejím pohledem. Nemohl pak dlouho usnouti — —

Dva hlasy mu našeptávaly. Jeden, že k vůli němu zůstala vzhůru, že na něj čekala a že by ráda s ním zase mluvila — Druhý, že to všecko nastrojeno, že se stará schválně uklidila, Pavla že počítala, že když budou tak sami, sami — Snad touží po objetí, ne k vůli němu, ale k vůli tomu — k vůli Amlingovi, aby byla volnější, jistější, aby pro všechen případ mohla vše složit na něj, na svého muže — — K vůli tomu že se paní Šturmová, jak tuhle o tom v divadle vypravovali, se svým mužem také smířila, že si ho po velkém hněvu sama nadcházela, a pak že se měl její milovník zas dobře — —

Tento hlas přezvučel v otráveném nitru druhý — Tham povaloval se na loži až usínal pak s tou myšlénkou, že bylo dobře, že se nezastavil a na ženu nepromluvil, že beztoho všecko komedie, komedie. — —

Ráno však, v jasném světle si to tak pevně již nejistil. Na Pavle nespozoroval žádné mrzutosti pro nezdařený pokus. Byla ten den i pak jako jindy. Večer ji zastal s matkou při práci, druhý den opět samotnu — Chovala se pořád stejně jako poslední dobu, klidněji, mírněji, ač ani slovem se nevtírala. Nemluvila víc, ale také ne vřeleji nebo ledověji nežli poslední čas — Upokojil se, podezření se rozplývalo — —

Když za nějaký den zastal Pavlu večer zase samotnu při práci, vyhrkl „dobrou noc“, temným hlasem, ne dost jistým, kvapně a ne s jasnou tváří. Zvedla kvapně hlavu, okamžik mlčela, jako překvapením, pak dala „dobrou noc“ mírně, tonem laskavě smutným. Nehnula se však a on se neobrátil. Byl rád, a v nitru svém spokojen, že odpověděla tak. Pak už

pokaždé pozdravil na noc, když přišel, a ona vždycky jen poděkovala. Více nic. —

Vykládal si, že si snad netroufá — Když zašel do svého pokojíku, četl nebo psal; přes tu chvíli však zvedl hlavu a naslouchal, co vedle — Dřív o to nedbal, teď jakoby žíznil. S dychtivostí naslouchal a když onehdy uslyšel, že Pavla vstala a spozoroval, že shasila světlo, když zavadil šust šatů, jak se svlékala, o jeho sluch, neubránil se chvění, jež ho jako zima roztřáslo, až se sám na sebe rozmrzel. Vždycky teď přicházel v napjetí, očekávání, jak Pavla, poví-li slovem, co poslední čas naznačovala chováním, že by si přála sblížení, že touží po změně nynějšího trapného poměru. —

Toho večera však, když přicházel z kavárny od „modrého hroznu", na to nepomyslil. Tížilo ho, že nic nepořídil, že nikdo mu nechce nic půjčit, že byt jeho bude všechen mrazivý. A jak říci za těch okolností, že nepochodil —

Když prošel průjezdem na dvorec a vstoupil na dřevěné schody ku svému bytu, zaslechl bouchání, jakoby někdo štípal dříví. Vzácný to a líbezný zvuk toho mrazivého večera. —

A nahoře na síni uviděl při svíčce, stojící v železném svícnu na obrácené konvi, tchyni v čepci, ve velikém šátku přes ňadra do zadu uvázaném, ana seká do bukového špalíku, a že již má slušnou hromádku pěkných, bukových polínek u pece, v níž hořelo, v peci jejich kamen! Samy si tedy opatřily dříví, nechtěly na něj čekati. Ale jak —

Jak madame Butteau žasnoucího zetě shlédla, hned se vzpřímila, od práce zardělá, s očima veselýma.

„To se to štípe," zvolala. „Je po zimě. A jaké to dříví, vyschlé, jadrné, to hoří!"

„Kde jste je pořídili?!"

Pavla vyšla z pokoje a stanula u prahu v lehkém šátku přes ramena. Nezasmušila se, neustoupila jako jindy, když jí Tham přišel z nenadání do cesty. Usmála se a žádala matku, aby toho již nechala, na dnes a ráno že mají už dost dříví. Tham stanul u nich nahoře v nejistotě, v rozpacích, a znovu se ptal, odkud to dříví — Pavla v nelíčeném úžasu se na něj podívala,

„Ale vždyť o tom víš! —"

„Nevím —"

Matka s dcerou se na sebe podívaly, a stará hned začala vykládat, že na večer přijely těžké, selské saně, vrchovatě dřívím naložené, a sem až na dvorec, a že přišel k nim nahoru nějaký sedlák, hodně velký, ne mladý, v kožiše, a že mluvil, jako kniha že mluvil, tak hochböhmisch. „Ani jsme mu dobře nerozuměly," dodala.

Pavle se kmitl úsměv přes rty, ale jen kmitl a hned se přemohla.

„A co chtěl?" ptal se Tham, žasna víc a víc.

Pavla se ozvala, aby šli dál, nač tady na studené síni, v pokoji že je líp — Ustoupila tam, a za ní vešel Tham; paní Butteauová však ještě zůstala, volajíc:

„Přijdu hned, jen co ještě přiložím a dříví uklidím."

Z pokoje svíčkou osvětleného zadýchalo příjemné teplo. Vanulo celým, i u dveří, u oken. Bělavá kamna, s antikysující vasou na vrchu, tratící se ve stínech kouta, po dlouhé době znamenitě zas vydávala.

Všechna místnost připadla Thamovi vlídnější, útulnější. Vstoupil však neklidně, zvědav, jaká to událost tajemná, a ještě více proto, že vstoupil s Pavlou. Jindy by byl šel dál, do svého pokojíku. V tomto předním nikdy nezůstal, jen když přišel ke stolu. V tu chvíli však nemohl jenom tak odejít —

Nitro se mu zachvělo, jako by sem poprvé za Pavlou vstupoval. Hleděl na ni, jako by ji už dávno byl neviděl. Její tvář poněkud bledší, jako unylejší, ho dojímala a celá se mu zdála sličnější. —

Stanula u stolu a on zůstal proti ní, opodál. Vypravovala, doplňovala, co matka začala, o tom sedlákovi, že to nebyl jen tak sedlák, ale nějaký čtenář a vlastenec.

„Mluvil o tvých knihách, o divadlu také, chválil tě, a že s tvým vědomím přivezl to dříví.“ Umlkla. Tham okamžik stál tiše, pak se na ni zadíval poslouchaje, až se vytrhl: „A neptala jsi se na jméno?“

„Ptala, ale on se jen usmál a řekl, však že ty víš, že také rád česky — — Bože, jak to jen řekl, tak podivně, nějaké staré nebo nové slovo, nepamatuju se již, nevzpomenu —“

Tham se vyptával na podobu a postavu, až začal skoro najisto hádat, že to byl Vavák. Jeho uznalost i šetrnost ho těšila; i to ho nemrzelo, že milčický rychtář tu, před Pavlou, tak o něm mluvil. Thamovy oči i tvář se vyjasnily i tím, že ho rozehřívalo, jak tak s Pavlou hovořil, její přítomnost, zvuk jejího hlasu, jenž mu v tu chvíli zazněl jako před léty v tom milém zvuku, jak mu rád naslouchával.

Mluvil o Vavákovi, připomínal, že to je ten, jenž před osmi nebo kolika lety přivedl mladou šlechtičnu, tu z Květnice, jak po tom —

„Ah, už vím, už se pamatuju,“ vpadla rychle Pavla — „ale od toho rychtáře je to hezké — Přec jednou uznání,“ dodala s úsměvem; při tom se však Thamovi do očí nepodívala, a plaché zardění se jí kmitlo po tváři. Rychleji pak pokračovala, a co maminka, tu že měl vidět, jak se dala do dříví, hned že zatopila.

Tham jako by si vzpomněl, vytáhl sáček, a řekl, že zapomněl dát na večeři. Dal z toho, co měl na dříví uchystáno, a dal značně víc nežli poslední dobou dával. Pavla vzala peníze a zanesla je ven matce jakožto hospodyni. Vrátila se však hned a začala se stolu šití uklízeti. Zeptala se vlídně, zůstane-li s nimi u večeře.

Cítil z tonu i na očích jí viděl, že by ráda, aby tak učinil. Znělo to upřímně, beze všeho koketství. Přisvědčil, už s úsměvem, a chtěl do svého pokojíku, svléci kabát. Stála právě nedaleko dveří do Thamova pokoje.

„Ještě tam nebude dost teplo. Nemohly jsme hned zatopit —“

Všiml si toho „nemohly“. Tedy snad ona, Pavla, zatopila v jeho pokoji. Chtěl říci, že si na něj vzpomněla, ale stajil to a jen pověděl:

„Přijdu zas sem —“

Stáli proti sobě. Okamžik si hleděli do očí, až Pavla podala mu pojednou ruku a tlumeně vyrazila:

„Děkuju ti.“

Pak se rychle obrátila; Tham vkročil kvapně do svého pokoje. Svlekl kabát, hledal kamizolu, která na stěně visela, sáhl po ní a nemohl jí hned ani se hřebu sundat, jak po ní chvatně, neklidně sahal. A jak ji oblékl, jako by tuhl. Chvilku stál nehnutě, hledě před se, až pak opět vkročil do předního pokoje ještě vzrušen a v nejistotě, co z toho, co teď, co dál, jak s Pavlou mluvit —

Nezastal jí. Přišla však za okamžik z kuchyně s talíři a za ní madame Butteau s jídlem čiperně, vesele, jako kdysi, když klidněji strojila a víc, a spokojeněji — — Ale bylo zas po nouzi. Dříví dost a zeť dal peníze, tolik, že až nechtěla uvěřit — a přišel tak — a Pavlinka —

Sedli, večeřeli, všichni patrně spokojeni. V pokoji teplo, po tuhém mrazu tím příjemnější. Libý pocit rozléval se blaženě tělem; než i nitro se Thamovi rozehřívalo i jasnilo v smírném utišení. Skřítek domácího krbu a jeho klidu, tak dlouho vyplašený, jakoby se vrátil a všechny těžké stíny zažehnal.

Thamovi zapadla v tu chvíli památka na to, co ho tu kdys tak zbouřilo. I s tchyní bylo mu jinak. Její pobízení se mu neprotivilo, poslouchal co hovořila, o dříví, o Vavákovi, a zas o dříví, jak se jím topí, jak krásně hoří, to že je radost přikládat, hned však na Kovaříka, toho děsivého loupežníka, vzpomněla, slyšel-li on, Tham, také cestou. Už ho mají, toho Vojtu či Kovaříka, teď samý večer se rozneslo, že ho přivezli spoutaného v těžkých řetězech.

Ani nečekala, zeptají-li se, a již sama vykládala: „Mráz a hlad ho vyhnaly z lesů. Kde pak, v lesích, když tady v městě, v kvartyrech je tak zle. — Bože, co teď lidé zkusí. Chudí, a také jiní, kdo pak si teď může opatřit dost dříví — Vzpomínám často — oh —“

Tham si všiml, že tchyně se za řeči několikrát neklidně obrátila po dveřích, jakoby naslouchala. Několikrát také vstala, že se musí podívat do kuchyně. Pavla jí chtěla pomoci sklízet, ale stará nedopustila.

Tham s Pavlou zůstali sami. Hned nepromluvil a ona také ne. Než bylo jim přece jinak nežli loni v zimě a pak z jara i v létě, kdy sedávali u stolu v dusném, trapném mlčení, kdy Tham od stolu pospíchal.

Až Tham začal. Zeptal se Pavly, jak jí je se zdravím. Usmála se vděčně, že už líp, značně líp.

„Skoro už dobře,“ dodala.

Stihl její plachý pohled, jenž se ihned sklopil. Začala hned o matce, ta že měla radost. V tom vešla madame Butteau s košíkem dříví. Otřásla se u dveří a zvolala:

„To je tam lidičky mráz. Byla jsem dole na dvoře.“

„Zeptat se na toho loupežníka —“

„Na Kovaříka, ano, ráda bych věděla, co a jak. Ale nic nevědí —“ To stanula s košíkem u dveří zeťova pokojíku. Postavila však dříví a živě se obrátila ke stolu, když zahlédla, že Tham vstal.

„A ne, počkejte,“ protestovala — „ještě minoutku. Hned to bude.“ Zanesla košík, vrátila se a hned zase ven do kuchyně.

Thamovi se kmitl stín po čele, váhal, sedl však, když ho Pavla mírně požádala a matku omlouvala, aby zůstal, že má jistě nějaké překvapení, však že beztoho již dávno —

V tom zacinkalo sklo, zadrnčely sklenice; do pokoje se hrnula madame Butteau nesouc na táci sklenice kouřícího se punče i nasekaný, jiskřivý cukr a zlaté citrony —

„Říkejte si, co chcete —" bránila se již napřed jako by žertem, ale rozhodně — „když je takový mráz, a když —" zardělá, i po čele, stavěla tác na stůl — „abyste si nepopřáli, a tady Pavlince to bude zvlášť zdravé —" Thamovi nebyl ten punč vhod, to že stará, když dostala o groš víc, hned musila něco vystrojit, jako by tu Bettynu měla; však že je div, že ještě o ní nezačala —

V duchu tak v ten okamžik zabroukal, ale nezamračil se, neřekl, že to zbytečnost, ano, usmál se, když už byl tak smířlivé nálady. Paní Butteauová přisedla zase k nim. Pili; když už dosrkovala vonný, horký nápoj, oddechla si, á to že je, to že hřeje — Najednou se zarazila, oči před se upřela (zasmušily se jí), povzdechla, teď smutně, ach co pak jim, ale Bettyna chudák, to že ona se doma v koutku zimou klepe, ta že teď zkusí —

Pro lítost umlkla. Tham se zasmušil a hnedle se mu zas kmitlo, že to snad je všecko nalíčeno . . .

Ale Pavla se lekla, jak se matka zmínila o Bettyně, to viděl; upokojilo jej to a že zaváděla hned řeč jinam. Paní Butteauová se proto patrně zamrzela. Do jejich hovoru již ani nepromluvila, za chvilku pak vstala, sklidila sklenice a odnesla je do kuchyně.

Thamovi se uvolnilo; mrak důmnění se rozplynul. Pavlino chování jej zažehnalo. Začal o divadle, co slyšel, že prý kuronský vévoda hledá v Praze nové síly pro své divadlo na Náchodském zámku, hlavně na letní saisonu, že prý Arnoldi (byl u stavovského divadla a dobrý přítel Amlingův) dostal už nabídnutí.

Dveře z kuchyně se pootevřely, paní Butteauová se jimi nachýlila do pokoje a volala kvapně, hlasem vzrušeně tlumeným:

„Pavlinko! Pojď sem! —"

Pavla vstala, podívala se na Thama, jako by na rozpacích.

„Co pak zas maminka —"

„Snad máš pomoct —" Řekl to důvěřivě. Když Pavla odešla, zamyslil se, že takhle v klidu, bez hořkosti by to bylo líp; a nutno zapomenout, nebo vlastně nutno si nepřipomínat; co platno. Pavla že už snad nahlíží — —

Z kuchyně se ozvaly hlasy. Vypjal hlavu a naslouchal. Živý hovor — a — co se tam děje, jako by v pláči někdo mluvil. Že ona stará — Chvilku čekal a když chtěl vstát, k vůli Pavle, vkročila Pavla sama. Vkročila, zůstala však u dveří, jako by se dál jít ostýchala. Ten ostych zahlédl i v tváři.

„Co je, prosím tě?" ptal se kvapně.

Stanula před ním vzrušena —

„Ach Bože — to je — ty budeš —"

Ptal se znovu, co se stalo.

„Prosím tě —" A prosil hlas, prosily oči — „já za to nemohu, věř — Bettyna —"

Zrak se mu rozšířil a v ramenou mu trhlo.

„Co je s ní!“ vyhrkl ostře.

„Přiběhla z nenadání —“

„Pozvaly jste ji!“ Řekl to prudce, vytýkavě.

„Ne! Já nic nevím, věř. Já za to nemohu, jak jsem řekla.“ Znělo to pevně, přesvědčivě, s jistotou. „Co bych — Byla bych proti sobě. Když vím, že ty jí — K vůli ní zas — a právě teď —“ Nedořekla, ale rozuměl, že to povzdech obavy, že Bettyna mezi ně vstupuje zrovna v tuto chvíli příměří —

„A co chce, proč přišla —“ ptal se tlumeněji, ne tak z ostra.

„Že nemůže doma vydržet zimou. Už dva dni prý ani nezatopila, nemá prý ani třísky — a nedostatek — Voda jí zmrzla ve sklenici — Je s ní zle. Věřím jí to —“

Tham stál chmurně, a tvrdě řekl: „Udělala si to sama —“

„Já vím, já jí nehájím — ale, je to bída, a takový mráz! Maminka pláče, a je to přece jen má sestra. Nezlob se, a nemysli — Kdyby nebylo tak zle v té zimě, vždyť vím —“

„A co chce —“

„Přišla se ohřát, chce, abychom ji tu nechali na noc, v bytě že nemůže vydržet —“

„A chce tu ostat —“

„To bych ti přec neřekla, a dnes!“

To ho poněkud upokojilo. A Pavla prosila; že je Bettyně zle, věděl. V tom mrazu — Nemohl říci ne, odehnat švagrovou od prahu. Okamžik však mlčel, poněvadž hned nevěděl, jak vyslovit, že nebrání, až kývl hlavou a řekl:

„Pro mne —“ A měl se k odchodu. Pavla mu však sáhla kvapně na rukáv.

„Ne, pro to nemusíš odcházet. Bettyna zůstane v kuchyni —“

V té šetrnosti bylo velké podrobení ano pokoření pro Bettynu, pro ně všechny, že tak daleko slevily; ale nedalo mu, aby bezohledně toho užil. Nemohl už k vůli Pavle.

„Přec v kuchyni nezůstane. Ať jde dál; a já půjdu, bude líp pro nás všechny.“

„Ale kdybys snad myslil, tak —“

„Ne, o tom už nemluvme.“

„Zůstala by v kuchyni —“

„Ne, je to tvá sestra.“

Podala mu ruku a vděčně, jako s pohnutím děkovala. Nechala svou ruku v jeho ruce, a on ji chvilku tak podržel, stiskl ji a řekl s úsměvem, trochu nuceným:

„Dobrou noc.“

V kuchyni u nenatřeného stolku, na němž kahan hořel, seděla Bettyna po domácku, ne zrovna pečlivě oděná, a jedla chvatně, s hladovou chutí z talíře, který jí paní Butteauová vytáhla z trouby. Matka stála v pohnutí nad dcerou, litujíc ji, chudáček jak jí, jaký měla hlad. Pobízela ji, krájela chléb, pobízela, tlumeným hlasem, a že ještě má, že jí ještě nechala, punče také, aby se zahřála —

„Ještě že tě trefila doma.“ Myslila dolejší mistrovou, kterou pro Bettynu poslala.

„A kde bych teď byla, snad ne někde na hostině,“ odsekla Bettyna hledíc si jídla. „A vidíte Pavlu —“ tu se obrátila po matce. „Tak ona nechtěla.“

„Ale to ne, ale já jí nic neřekla —“

„Tak vidíte, protože nechtěla,“ opakovala Bettyna umíněně.

„Ne, to ne, myslely jsme obě na tebe a pořád, abys k nám zas přišla — vždyť víš, vždyť o to jednáme. Ale já nemohla přec před Thamem Pavle říct, že pro tebe pošlu. Pavla chtěla se napřed s Thamem udobřit — a pak teprve, abys ty —“

„Tak ještě se milostpánu neuráčilo? Ještě nejsou dobře?“

„Už jako by —“

„Ale mne on požene.“ Usmála se zlostně.

„Kde pak, už ne, však ona to Pavla pořídí — Když už jsou takhle daleko — Ty kosti nech, tuhle máš ještě kousek — A teď ti udělám punč —“ Hned se k tomu měla jako mladice.

„Ten bude chutnat, tady v kuchyni!“

„Pst, ne tak nahlas, Bettynko, mluv tiše. Co je dělat, dítě, však on si dá říct, jen počkej, a pak — —“

Za chvilku vstoupila Pavla, zasmušilá, rozmrzelá. Paní Butteauová upřela na ni dychtivě oči.

„Tak jak —“

„Pojďte do pokoje. Ale také jste mohla maminko počkat, den, dva —“

„Abych zmrzla, viď, měla bys pak po starosti,“ vpadla Bettyna, mačkajíc citron do punče.

„To víš. Ale mohly jste to všechno zkazit, a pak byste to měly — A tak se mu poddávat a prosit ho a chlácholit —“ Stáhla obočí. Bylo znát na tváři i na hlase, jak nechutě se k tomu odhodlala.

„No mlč, Pavlinko, mlč, už je to odbyto,“ konejšila paní Butteauová, „a dobře to dopadlo.“ A hned chutě pobízela: „Tak pojďte, Bettyno pojď, udělám ještě sklenici, je tuze dobrý, Pavlinko také ještě jednu.“ Tvář jí zase zářila. Tu chvíli bylo dobře. A pak se těšila důvěrou, že to zase půjde, když už takhle — — „Pojď, pojď!“ pobízela Bettynu, jež vstávala ze svého sedadla zvolna, jako by se rozpakovala.

„Bude on tam také?“ ptala se. „A musím ho odprosit —“ Úštěpek jí stáhl koutky sličných úst.

„Ne, odešel,“ řekla Pavla, vytrhujíc se ze zamyšlení. „Ale žádné smíchy, Bettyno, a ne dlouho sedět —“

Paní Butteauová stála již u dveří a vstoupila první s cukránkou a s citrony. Za ní Pavla, poslední Bettyna, štíhlá, ale pohublejší, v šatech sešlejších, ale pořád zajímavě sličná. Do pokoje, z něhož ji švagr loni vyhnal, nevstupovala váhavě a nejistě, nýbrž se zrakem v před upřeným, zvědavým i smělým, jako vítězně. — —

Tham nevešel do svého pokoje tak, jak z něho prve vykročil, když se chystal zasednout s Pavlou k večeři. Staré stíny, na chvíli zažehnané, zvedly se jako vyplašené a padly do klidného zjasnění usmiřující se duše. Do tepla, jež do srdce zadýchalo, studeně zaválo, jak uslyšel o Bettyně.

Že sama přiběhla, možná. Ale hned se zas vtíralo domnění, že ji zavolaly, že to všechno nastrojeno, že to nalíčily. Ale snad jen tchyně, jen ona. Připomínal si, v paměti všecko o ní shledával, jak byla nějak nepokojná, jak se obracela po dveřích, jako by naslouchala. A do kuchyně tak často chodila, i na dvoře byla. Že prý k vůli tomu loupežníku, k vůli Kovaříkovi — —

Ale na Pavlu nevěděl nic; ani stín na ni nepadl, jak o všem uvažoval. Jestliže si stará pro Bettynu poslala, Pavla o tom asi nevěděla. Leklať se, když matka o ní začala, a hned to zamlouvala. A jak potom přišla, jak ulekaně — A prosila! — Ne, ona ne, tchyně — a — nechť; pro dnes — Ale myslí-li dál, ať zkusí — —

Vedle hovořily, tlumeně a ne dlouho. Pojednou zašramotily židle, vstávají — Tham sfoukl rychle svíčku, svlékal se na kvap a pospíchal do postele. Učinil tak náhle, bez rozmýšlení, z opatrnosti i z obavy, aby snad nepřišly, myslil tchyni s Bettynou, se smiřovat, sehrat nějakou komedii.

XVI.

Na mnoze válečná.

P. Matouš Vrba nepřenášel tuze často v šose svého tmavého kabátu „Dvaatřicet loupežníků“, starých a usmolených, do přízemí domu v rohu Gallasovské zahrady. Byl by tam častěji chodil, pohrát v karty s Ignaciem Ceypkem a pohovořit s ním. Ale příkrá zima nedala. Panovala dál jako začala před Vánoci, jako mořila Prahu i všechnu zemi po Vánocích, v lednu. A únor nebyl lepší.

Ze svého pokoje P. Vrba hrubě nevyšel, ani ne k sv. Ignáci mši sv. odsloužit. Ani svým pokojem se tuze netoulal, a do druhého, někdy faráře Hejny, ani nevkročil. Netopil v něm a zavřel ho, aby ušetřil tepla. Černý svůj psací stůl s mřížkou přitáhl ke kamnům; tu sedal, četl, psal, t. j. opisoval všelijaké památnosti historické.

Nejdalší procházku konával do výklenku okna, aby na něm trochu pocuchal spleť ledových, fantastických květů a listů, často jiskřivých, aby vydýchaným, prsty vytřeným v nich kolečkem jako okénkem mohl se dívati na Dobytčí trh, pozorovati saně, jež přivážely dříví, i ohně mezi nimi planoucí.

Vídal řady saní plné bukového nebo měkkého dříví. Přivážeči je obchodníci a ještě více ho dávali stavové z krajů dopravovat, aby pomohli v nouzi. P. Vrba je v duchu pochvaloval a hned se zas divil a počítal, co už dříví Prahou rozvezli, kolik tisíc sáhů již; a pořád ho nebylo dost, pořád pronikaly stesky, jak je zle, že mráz všecko drtí.

Ten v jiskrném svém, bělostném plášti, plný rampouchů, zuřil za hvězdnatých, tichých nocí a nesmiloval se ani za dne. P. Vrba se před ním také krčil. Stará Hanělka pořád topila a nemohla se dotopit. Hned všecko vyfoukalo. Proto se musil starý kaplan kamen držet. Sedal u nich v bačkorách, s vlňákem přes kolena (bál se „brabenců“), v kabátě, četl, psal nebo jen tak, tiše, seděl hledě před se k zamrzlým oknům, od nichž se v klenuté jizbě přišeřilo.

Upíral oči na ledové květy, naslouchal, jak venku vítr hučí a pláče... A tu viděl v duchu dál, jak je s těmi chudáky, kteří si nemohou zatopit, jak jsou teď farní ohřívárny obleženy. A jak venku, ubohé ptactvo, a zvěř. I na hrob svého faráře si často vzpomněl, jak je sněhem zavátý; divná věc, v tom nerušeném, hlubokém tichu svého klenutého pokoje, v olověném přísvitu zamrzlých oken, kdež seděl jako v hrobce, ztracený, zapadlý, kdež viděl jen zimavou, mrtvou šeď, připadaly mu častěji minulé dny, staří lidé jeho mládí, rodný, pohorský kraj, jak tam bývalo v zimě, kdo asi tam ještě ostal, že ono všecko, že všichni leží pod sněhem, a jak tam je teď, v těch roubených chalupách, do břehů přikrčených, do spoust závějí zapadlých, v těch nízkých, dusných jizbách, kde při mrkavé louči dělají za stavem jako on dělával. — —

Někdy se mu od těch myšlének a vzpomínek divně zasesklo, touhou, po všem, co mu pominulo. Někdy ho již čtení a psaní omrzelo a zlobil se na mráz, na sníh, kdy tomu bude konec. Na Hanělku, která mu chodila každý pátek do Expedice pro noviny, čekával jako Noë na holubici. Jak vstoupila mrazem zardělá, často ještě se sněhem na šátku, ve vlasech, hned se vyptával jak je. A pokaždé slyšel:

„To tam mrzne, velebný pane, až to zatajuje.“ Nebo: „Věje hrozně, všecko jeden bílý mrak, a nikde ani člověka — —“

Sklamán v své naději zůstal zas u kamen. Pro první chvíle měl alespoň noviny. Četl je pobožně, od první řádky do poslední, nejprvé ovšem rubriku o válce, kterou čekal a prorokoval na jisto, když bylo pořád takové hnutí mezi vojskem, když i za těch nekřesťanských mrazů a metelic mašírovaly regimenty Prahou, nejvíc na západ, do Německé říše, kdež na Rejně „ti Jakubíni“ se zas hýbali.

P. Vrba se jich už tak nebál a bez ohrady prorokoval jejich zkázu, hlavně proto že „povstal vítězný národ Slovenský“, jak četl, Rusové, že se již valí jako hrozná mračna hlavně od té doby, co arcikníže Josef se v „Petrově“ oženil s velkou kněžnou ruskou Alexandrou Pavlovnou, že ten šedý hrdina Suvarov je již na cestě do Vlach — —

Toto vše si měl nechat jako předešlé noviny a neměl to Ceypkovi ohlásit a vypravovat; a karty už také hrůzu časů neměl v rukou. Proto vstal a chtěl se odvážit. Hanělka však mu nedala. S hrůzou vypravovala, jaké je náledí, cesty jako sklo, že s novinami sotva sem dolezla, lidé že venku padají jako hniličky, že už kolik si jich zlámalo ruku nebo nohu, a nejvíc nohy, a v Jesuitské ulici že se ráno zvrhl formanský vůz velkého naložení a šafáře, jak podle šel, že zamačkal do smrti.

I musel se Suvarovem a Rusy zůstat u kamen; pozejtří však, když venku ulevilo a sníh cesty posypal, vypravil se s nimi (a s „loupežníky“ v šose), v čepici s ušima, se šátkem přes bradu a ústa, v plášti a v teplých botách o holi s ostrým bodcem vzhůru Dobytčím trhem kolem nemocnice do Ceypkova bytu.

Toho odpoledne málo hráli, protože P. Vrba víc vypravoval, prorokoval a Jakubíny porážel; ale proto dostal bití až na jednou, kde protivník s cvočkem v uchu ze šetrnosti k hostovi dopustil se neobyčejných hlouposti. —

Cesta k Ceypkovi se uvolnila koncem února, když uhodila náhlá

obleva. Začalo tát, silně tát, den dva. V noci pak, bylo z 22. na 23. den února, se P. Vrba vytrhl prudce ze spaní a jako zmatený naslouchal. Temný rachot bubnu zalehl v jeho tichý byt. Bubnovali, rychle, děsivě, na poplach, víc a víc, hřmotněji, blíž a blíž; a v tom dělová rána houkla, za ní druhá — — Led! Velká voda!

Vstal rychle, na kvap se přistrojil a k oknu. Čirou tmou mihalo se několik rudých světel v lucernách, v oknech kol širého prostranství, černou tmou zalitého, proskakovala v oknech světla — Lidský křik tu tam pronikl, a zase bubnování a dunivé výstřely — Světla luceren se nesla jako v kvapném letu, a všecka vzhůru ke Slovanům, k Podskalí nebo dolů k Myslíkově ulici, všecko k vodě, i několik zažehnutých pochodní, jež vysvítily intensivě do černé tmy, a v jejichž pronikavé, rudé záři pod chuchvaly černého čoudu bylo vidět vojáky kvapící k vodě. P. Vrba vrátiv se do postele, začal se modlit, a modlil se až usnul.

Ráno přinesla Hanělka, když přišla zatopit, děsivou novinu, že je zle — — Podskalí pod vodou, poštovská, platnéřská, Kaprova ulice také, a František, Poříč také, do Jezuitské ulice že se také voda rozlila, až skoro na malý rynk, kobyly u mostu že voda vzala, Kampa že je zatopena i kus Malé Strany a ostrovy všechny, všecko až po Libeň — —

P. Vrba se pokřižoval a hned vzpomněl na Krameria a na professora Vydru, na ty že voda také dorazila, zvlášť na Expedici — Ach bože, to že je trest, co škod bude! — Za dne přicházely Jobovy zprávy dál o Praze, kdež voda stoupala, a kdež, jak napočítali, tři sta domů bylo zatopeno, i o venkově, jak je zle okolo Zbraslavi a Chuchle, kde ledy ucpaly vodu, Lohovská ves že je pryč, na dobro ledovými krami zničena, a v Štěchovicích že pobořily také mnoho příbytků — V těch stranách že se i lidé utopili. — —

Odpoledne navštívil P. Vrba Ignacia Ceypka; ten na karty ani nevzpomněl, a kdyby vzpomněl, P. Vrba jich ani nepřinesl. Mluvili jen o tom neštěstí, o velké vodě.

„To je zkouška, velebný pane! Nejprve takové mrazy neslýchané a teď ta povodeň hrozná!“

„A válka k tomu. Ta vypukne co nevidět. Pěkně tento rok začal a pěkně skonává toto „osvícené“, vyrazil to s úsměškem, „filosofické“ století.“ — —

Druhý den přišel doktor Held k P. Vrbovi; že se jde podívat, jak je s „brabenečky“ a že ho již dávno neviděl.

„To jsou hodný, pozdrav jich Pán Bůh. Brabenci nic, mají nějak ze mne strach. Ale to neštěstí všude a tady! A taky se nemohu dočkat novin, četu, že příští numero ohlásí vojnu —“

„A ta už je — Právě dnes přijela štafeta z Vídně, že před čtyřmi dny, ano, dvacátého, ji vypověděli.“

„Kdo, kdo!“ P. Vrba div se dychtivostí netřásl. „Snad ne direktorium?“

„Ne, naši a Rus.“

„Rus? Jistě? Jistojistě?“ Ptal se, ač sám už před tím kolikrát ohlašoval, že Rusové již vytrhli, že táhnou jako mračna. Ale byl by to potvrzení ještě jednou rád uslyšel.

„Jistě, velebný pane. Možná dost, že je uvidíme.“

„To není možná!“

„Proč by nebylo. Vždyť všecko ruské vojsko nepotáhne do Italie, také do Němec, a tu pak musí také přes Prahu —“

P. Vrba zčervenav naslouchal jako pěkné pohádce. Pak potěšen, vydechl.

„To by bylo, pane doktor!“ Rozveselené oči upíral na Helda, „tak bych je uviděl, Slovany, a snad, a snad — slyšejí — také Suvarova, toho hrdinu!“

„Já bych je také rád uviděl, a ještě milejší by mně byli, kdyby mně přinesli novinu —“

„Jakou —“

„O bratrovi Ignácovi.“

P. Vrba věděl o neblahém osudu Heldova bratra, že v Polsku nebo v Rusku bez památky zmizel. „Tak ještě nic, žádná stopa?“ ptal se s účastenstvím.

„Nic, ani zdání. Kdož ví — ale bratr on,“ a Held mávl resignovaně rukou. „Hůř je o naši panímámu, ta pořád pláče, jak sestry píšou.“ Mluvil to zasmušile, hned však zavedl řeč, jako by si náhle vzpomněl:

„Abych nezapomněl, velebný pane, Věk z D... šky jich pozdravuje.“

„Psal jim? Tam oni také užili mrazů a sněhů.“

„Zle, píše o tom, že to také ucítil na handli. Má pořád tolik plátna dodávat, sem do Prahy, píše; odtud to jde, vědí, všecko k vojsku. Píše, co zkusil s těmi vánicemi, jak byly necesty, do hor že často ani nemohl, a tkalci k němu také ne, tak že se často omeškal s dodávkou, a že mu tím ušlo výdělku. Ale jinak si to chválí, že jsou s tím handlem slušné výdělky —

„Když se takový kupec přizná na slušné,“ pater Vrba se usmál, „to jsou výborné. Věk bude boháč, uvidějí, a dobře tak, dobře, pán Bůh mu požehnej.“

„Ale mají také zármutek v domě. Babička jim umřela, jako babička jeho ženy, stará Snížková, znali ji —“

„A bodejť, hodná sousedka, taková Staročeška sprostná. Pán Bůh jí odpusť, hodná. To má Věková zármutek — A co se jí stalo?“

„Zápal plic — Nastydla ona někde, a v tom věku — Věk také píše, že sem brzo přijede, jak jen bude trochu cesta —“

„Povodeň tam neměli —“

„Psal ještě před ní.“

Ostali při povodni, hlavně při pražské. Held musil vypravovat, jak je na Malé Straně. P. Vrba však u vody dlouho nevydržel. Hned zase na vojnu, a o Rusech, potáhnou-li tudy a jak budou s našimi ty Jakubíny hladit, až doktor Held vstal a měl se k odchodu. Když už stanul u samých dveří, vzpomněl si P. Vrba na Thama, ví-li o něm, že si teď za těch mrazů kolikrát na něj vzpomněl. I pověděl, jak se s Thamem setkal v Ječné ulici — —

Doktor Held stáhl obočí a zamávl zkrátka svým kloboukem.

„I je to neveselá historie, velebný pane. Býval dřív u mne často, také v kafírně jsme se vídali. Ale teď nějaký čas, dost dlouho, jsem ho

ani okem nespatřil. Ke mně nepřišel a v kafírně jsem ho netrefil. I ptám se po něm a tu mi povídali, tak se smíchem, že snad sedí doma, když se zas s ženou udobřil —“

„Ale!“ —

„Když s ní ostal pod jednou střechou, velebný pane, co konečně. Jak to mohlo jinak dopadnout. Ale i švagrovou prý také zas k sobě vzal —“

„Je-li možná!“

„On to zapírá —“

„Tak s ním mluvili —“

„Asi tři dny před velkou vodou, za toho posledního mrazu. To ke mně přišel —“ Doktor Held zatajil, že si Tham přišel k němu vypůjčit, na dříví, že co měl zásobu, a pověděl, jak ji dostal, to že už spálili.

„Tu jsem mu také sáhl na zub, jak je se švakrovou a pověděl jsem mu, co jsem slyšel. Bránil se a dost ostře, že ne, že švagrová není u nich, že chodí jen na noc za těch mrazů, on že s ní nemluví a nemluvil. To ono je pravda. Ale dál, vědí velebný pane — Ale nic jsem neříkal, že ty ženské na něj jdou. Co bych také — Nic by to nevydalo —“

„Ne, ne!“ divil se P. Vrba, a s účastenstvím. „Takový učený muž — Je to neštěstí — A co, prosím jich —“ tu stlumil bezděky hlas, jakoby jich někdo poslouchal — „Pije? Pije?“

„Teď snad míň — ale — taková nemoc může zas vypuknout, kdyby — a pak —“

Hned nazejtří pospíchal P. Vrba k Ceypkovi, aby mu oznámil novinu, že je válka vyhlášena, též o Rusech, že tudy potáhnou. Toho odpoledne si zas chutě zahrál. Pak častěji, jak mohl docházeti, když obleva vydržela. Pokaždé skoro přicházel s novinami, někdy i s tištěnými, z nichž četl a vykládal, jaké hrozné divadlo krvavé se otevřelo, že přes tři sta kanonů bouchá, z jedné i druhé strany, od Dunaje až k Rejnu, v Tylořích, ve Švejcarsku, ve Vlaších, tam že již Rusové docházejí na svém marši.

Ignacius Ceypek poslouchal většinou s účatenstvím, jako starý voják, někdy trpělivě, když se pan pater zabral do výkladu tuze obšírně. Jednou za takového hovoru vzpomněl si Ceypek, a upřímně, na pana obrlajtnanta, Jeníka z Bratřic, není-li už, ten že byl s nebožtíkem, panem obrstvachtmistrem dobře známý, také že tu v domě u nich býval; co ten, je-li živ, nepadl-li někde tam dole, v Italii.

„Nic, nepadl, v žádné Italii, a žádný obrlajtnant. Pan Jeník z Bratřic už je hejtmanem, při armádě v říši, v Němcích —“

„Jak to vědí, velebný pane? Myslím, jako pan Jeník u 35. regimentu, u Wallis.“

„U 35. tmu či regimentu, a ne už Wallis. Wenkheim se ten tém teď jmenuje, a náš vlastenský vladyka či baron, pan Jeník z Bratřic, je u granatyrského praporu či bataillonu toho regimentu. Pan Kramerius v České Expedici má o něm zprávy, tomu pan z Bratřic někdy píše —“

„I pro Boha, kdo by řek' — Já už myslil — A co píše, velebný pane —“

„Byl kolikrát raněný, ale zas je chlapík, ve službě. Teď už dlouho nepsal. No to vědí, za těchhle časů, nežli dojde psaníčko od armady — a ještě se třeba ztratí —“

Z vojny ti dva staří, když se sešli, skoro ani nevycházeli; z vojny staré, sedmileté, v které také Ceypek bojoval, s nebožtíkem panem obrstvachtmistrem, i z té nové. Za těchto hovorů musil P. Vrba kolikrát vyslechnout Ceypkovo o tom velikém granátníku od regimentu Lascy, Ceypek ho dobře znal, ten granatýr že byl tenkrát největší člověk celé armády, šest stop jedenáct coulů, na česko tři a tři čtvrti lokte, a co ten snědl, každý den mimo svou porci ještě tři libry masa a ještě že dostával cúlák 24 kr. A když umřel, nepaď', umřel, že ho vyvařili, v Pestu, aby měli po něm kostru.

Na ten div granátnické velikosti Ceypek tedy dost často vzpomněl, jakož i na Laudona, a toho že pan Jeník z Bratřic také znal, jak by neznal, když s ním byl proti Turkům, před devíti lety, tenkrát, když Bělohrad šturmovali — —

A pak sám uslyšel o hejtmanu Jeníkovi z Bratřic, od P. Vrby. Bylo nevlídného odpoledne v první polovici dubna. Kmeny stromů před okny v zahradě ještě pusté leskly se mokrem; zkaleným vzduchem poletovaly kusy vlhkého sněhu, jenž tál, sotva dopadl. Vítr vál, až v komíně hučelo.

Ignac Ceypek sedě u kamen přivíral oči. Dřímota přicházela kvapně, ani vstát se mu nechtělo v sladké línosti, aby zatáhl za šňůrku starých hodin. Poslední myšlénku měl, dnes že pan pater nepřijde. A přišel, rychle, čiperně, nějak hlučně, a hned sedl a vytahoval nějaký papír. Ceypek byl samým úžasem hned jako ryba. Aby se rovně postavil, po vojansku, na to nezbylo času, nebo host měl tuze nakvap, s novinou o veliké bitvě, která svedena koncem minulého měsíce března, v Němcích u Štokachu, a slavně, jak slavně!

P. Vrba hned in medias res; s vášnivou chutí vypravoval, ne, maloval, slovem, také křídou na stole, ukazoval, jak stáli Francouzové pod Jourdanem, jak táhli „ve třech koloniích —" „O páté ráno to začalo, o páté, a od té chvíle pořád až do Božího poledne, a přes poledne v jednom kuse bojovali. Až do druhé s poledne měli Francouzové pořád na vrchu. Nejhůř bylo o velký les; v tom se zahnízdili, vědí, a naši jich nemohli vystrnadit, ne a ne, živou mocí ne. Ten les si pamatujou. Velký, na míli dlouhý les, a o ten šlo. A teď —"

P. Vrba sáhl po papíru, usmál se, a opakoval s chutí, s vnitřní rozkoší: „A teď," mlaskl, jak sliny polkl, aby ovlažil hrdlo a začal čísti z toho rukopisného listu:

„Právě udeřila hodina druhá z poledne, a tu se všecko ku podivení velikému změnilo. Tu se podařilo arciknížeti Karlu, že s vynaložením vší síly zemdleného vojska nepřítele nejen v poli na outěk zahnal, anobrž také v lese — Vědí, v tom lese — v tom lese, jenž za míli cesty dlouhý jest, s jednoho vrchu po druhém dolů sháněl.

Ale nebylo ještě konce, nebo zapuzení Francouzové opět před lesem k bitvě se přihotovili, a opět výborně stříleli. Ale čeští granatyři —" P. Vrba sesiloval hlas, mrkl po Ceypkovi, a zvolal: „Slyšejí to?" pak pokračoval: „Čeští granatyři, udatní Čechové, šest patalionů silní postavili se proti nim a bojujíce právě jako lvové čeští celé bitvě šťastný konec učinili. Ač také švadrona kyrysníků Makových, při kteréž též nejvíce

Čechů jest, a Nasau-Usynkských udeřili na nejlepší Žurdanovu jízdu v čele a s velikou porážkou ji přemohli. A tak Žurdan musel se zpátkem retovati.“ — —

Rozohněn čtením válečné zprávy zkřikl klada list na stůl:

„Sláva Čechové! Čeští granatýři a kyrysaři — ti to rozsekali. Slyšeli?“

„Kdo jim to psal, velebný pane?“

„Psal to, aby věděli, jeden pan hejtman těch českých granatýrů, který tam také bojoval, náš urozený Čech a vlastenec znamenitý, pan Jeník z Bratřic.“

„Pro Boha, velebný pane! A jim?!“

„Ne, mně ne, ale panu Krameriovi a pan Kramerius to psaní pěkně přeložil, dá to do novin, a já si to opsal, dnes dopoledne, a pak jsem rovnou běžel sem jako s teplým koláčem. No, mají radost, stará vojno —

„Mám, pozdrav jich pán Bůh, a jsem rád, že pan hejtman Jeník ostal na živu —“

„Šťastně to začíná — Však jsem pořád říkal, že letošní rok ti Jakubíni — no, a je to tu — —“

Za nějaký den ubíral se do zahradního domu s novinou, že Rusové jsou již v Italii, že ten „slovenský hrdina“ vtrhl právě do Verony, a jak ho tam slavně uvítali, rakouští generalové i veronský biskup, a jak pak na paláci Emili jen na seně ležel a postel pro sebe přichystanou pryč poslal —

U prvního rohu se však P. Vrba zastavil. Zahlédl veliký arch papíru hrubou literou potištěný, česky a německy, pod nímž stál hlouček lidí. I četl také zasloniv rukou oči provolání městského hejtmana Josefa hraběte Vratislava z Mitrovic, aby pro veliký počet raněných našich bojovníků k hojení jich potřebné zálohy cupování neb šarpie, starého plátna i také celých štuček se obětovalo —

Dočetl, přikyvuje hlavou, pak promluvil k houfci, to že je slušné požádání, a každého povinnost křesťanská a vlastenská, to řekl s důrazem těm žasnoucím, pomoci, když tam také naši bratři Čechové krvácejí —“ Pak se obrátil a domů, do bytu, prohledal prádelník, vybral staré dvě košile a několik kousků jiného vinutí, sbalil to do šátku a šel. U dveří však si vzpomněl, vytáhl ze šosů karty a nechal je na stole, aby nenesl s sebou pokušení. Pak zamířil rovnou k Ceypkovi, s novinou, ale také aby ho trochu zapřáhl, aby pomohl cupovat. — — — (Pokračování.)

Z anglických básníků.

Překlady Jar. Vrchlického.*)

Lady Barnard.

Starý Robin Grey.

Když přijdou ovce domů a krávy jsou již v stáji,
když v spánku v celém světě si lidé oddychají,
mně srdce těžká bolest se vylévá v slz toku,
můj starý netuší to, spí pevně po mém boku.

Mne rád měl mladý Jakub, chtěl nevěstou mne zváti,
však pouze korunu moh za věno mi dáti,
boj koruny vzplál s librou, na moře Jakub šel,
„tvým oboje, věř, bude!“ mi na rozchodu děl.

A sotva na moři byl, rok právě dokonává,
můj otec zlomil ruku, nám ukradena kráva,
a matka nemocna, pryč Jakub ve vln shluku,
tu přišel starý Robin a žádal o mou ruku.

Příst nemohla víc matka, měl otec klidu třeba,
já dřela dnem i nocí a nevydřela chleba,
tu věděl Robin rady, zrak slzou zamlžený:
„Jim k vůli dej mi ruku, buď chotí mojí, Jenny!“

Ne! — pravilo mé srdce, to dál šlo za Jakobem,
žel, bouřné větry duly a moře jeho hrobem
a s lodí zhynul Jakub a nebe spásy nedá,
nač ještě žít bych měla? Ó běda mi, ó běda!

A otec stále mluvil a matka něma stále,
leč jak mi zřela v oko, hruď pukala mi v žale,
tu ruku mou mu dali, mé srdce bylo v moři
a mužem mým se Robin stal, běda! k mému hoři.

Tak prchl čtvrtý týden, co ženou mu jsem byla,
u dveří na patníku jsem zamyšlená snila,
duch Jakubův stál u mne — moh věru on to býti,
než promluvil, řka: Drahá, pojď, za choť chci tě vzíti!

*) Ukázkou z knihy „Sto let anglické poesie (1700—1800)“, která vyjde po novém roce nákladem Vilímkovým.

To jsme si povídali, ó shledání, ó žel!
Já polibek mu dala a řekla, by zas šel;
já chtěla mrtva býti, však byla v smrt jen bledá,
já mladá, plna síly, jsem štkala jen, ó běda!

Teď chodím jak duch kolem, nemyslím na předení,
hřích, myslit na Jakuba, s ním zabývat se v snění,
chci hodnou ženou býti, se starat o vše jemně,
vždyť starý Robin Grey se chová vlídně ke mně.

*

Ó dlouhá byla zima, v žeh slza moje plála,
a zoufalství to bylo, co klidem já jsem zvala,
že blednu? Nezřela jsem víc do zrcádka ani,
že bylo od Jakuba — ó hořké vzpomínání!

Můj otec zasmušil se, zlá nemoc matku kruší,
však nejvíc o Robina mi sahalo to k duši,
nechť neřekl ni slova, však tvář ta neoklame,
jak haluz byl, o kterou se divý příboj láme.

On uleh do postele a nejed, nepil již,
jen vzdychal ob čas: „Její tím umenším já tíž!“
a v oko díval se mi, mne pokladem svým zval,
a jakby konec všeho sousedy zavolal.

Děl: „Velká moje vina, však pravdu zřím v tu dobu,
a lítost proto brzy mi dopomůže k hrobu,
jen když to dobře skončí, smrt osvobodí hned
to mladé, věrné srdce ze svazku, jenž pln běd.

Já ucházel se o ni, vždy přišel zas a znova,
rád viděn od rodičů, ne! byla její slova,
o lásce Jakubově jsem nevěděl, dím vám,
bych přinutil ji, běda! já krávu ukrad sám!

Což já se o to staral, jen tys mi udělala
a mezi námi, snil jsem, jen tato kráva stála;
„ta dokavad nás živí, tvá bývala to slova
„já nebudu, věř, nikdy ach, žena Robinova!“

Však nemoc byla v domě, ni chleba večer, ráno,
mně podala tu ruku, nechť srdce rozedráno,
já chorobné zřel srdce — ó proč jsem ruku vzal?
Ach, taká vina sije i v dobrou půdu žal.

To netrvalo dlouho, mně brzy vzešlo světlo,
když navrátil se Jakub a hoře Jenny zhnětlo
a začala mi blednout, však věrná vždy a ryzí
a já to všecko viděl — jak dobře, vše to zmizí!

Zda není tady Jakub?“ — A Jakub zde byl vskutku.
„Tož milujte se hodně, co mohu — pravil v smutku —
vám dám, ty mladý muži vcm dvůr a dům a stáje,
jež neměla mou býti, ta nyní žena tvá je!“

My slíbali mu ruku již chladnou v sledním snění,
děl Jakub: „Před Bohem že našel odpuštění,
dí jeho tichý úsměv, kterak odolati,
kde ziskem, věnem všeho lze tebe Jenny zváti?“

My truchlili pak dlouho, pláč smáčel naše líce,
však jasná slza v oku, já neznala se více,
mé srdce lehké bylo jak v nebi ptáka let,
bol všecken za mnou, snem jen vře bída zašlých let.

Tak nesvítilo slunce v dnech nejkrásnějších ani.
Teď Jakuba jsem ženou . . . Co říci? Jaké přání?
U krbu staroušková, u prsu hoch se směje
a Jakub rád mne má, jak jen si srdce přeje!

—

Robert Southey.

Vítězství.

Slyš! Zvonů kostelních jak hromný zvuk
se veselého ucha dotýká!
Dnes přišly zprávy velmi radostné:
Dvě statné lodě utkaly se v boji,
to děsný boj! To útok zoufalý!
Však zprávy dobré jsou a radostné.
Zas zvítězila stará Anglie!
Den slávy nový moře vládcům vzplál!
A ti, kdož padli, padli pro svou vlast,
své chvály mají řádky prchavé,
jsou zapomnění pak . . .

V těch slávy dnech
pad také muž, o jehož temném jmeně
zvěst skvělá dějin žádná nehovoří.
Mír této čacké duši! V seznamu
všech obětí čta jeho jmeno, Bohu
jsem děkoval, že neznámý byl mně.

Však později zvěděl jsem, že tento muž
z těch byl, zákona které násilí
od ženy, děcka, domu odtrhlo,
jež prací živil svou. Však on muž byl
ryzího srdce, miloval svou choť,
byl otec pečlivý svých dítek, z žoldu
své miláčky on živil v dálné vlasti,
a v noci často hovoříval o nich
na tiché palubě, s tím kamarádem,
jejž míval rád. — O štěstí doma mluvil,
i o setkání, Bože! hodině,
až jeho srdce, mužné jeho srdce,
jak srdce děcka celé překypělo
nejměkčí láskou! Budiž věčný mír
té čacké, statné duši! Najednou
a milostivě přišla kule smrti,
neb přišla náhle drtíc, nenechala
mu času k vzpomínce těch, jež měl rád.
Teď v klidu odpočívá na dně moře.
Jich těšitelem buď, jenž's přítel vdov!
Věř, nikdo neví, jaký chladný mráz
ji všecku v srdci stavil krev, hnal zpět,
když první o boji zvěst uslyšela;
a nikdo neví, s děsnou nadějí
jak slyšela číst jmena všech, kdo padli,
a nikdo neví, a byť věděl, sotva
dbát bude toho, s jakou láskou v duši
a s jakou úzkostí na děti hledla
i toho na obraz, jenž byl — dnes není.
Ó Bože, ty, jenž vdov jsi přítelem,
buď také těšitelem jejím, Pane!

Růže.

Tu růži šetř mi, Editho, — snad žije,
svit cítí slunce, pije osvěžená
snad rosu noční. Jemnou nervi rukou
jí nitky života a neboř jí
cit bytí! — Nevěřící, usmíváš se?
Pojď, k díkům chci si tebe zavázat,
zvěst vyprávět ti z časů minulých,
neb v legendách se vyznám důkladně,
když necháš žít ji. Byltě jednou čas,
kdy tato nejsvěžejší z květů byla
na šíré zemi. Ty jsi neslyšela,
kým zázrakem se tyto vonné lístky
v nach otevřely slunce paprskům.

V Bethlemu žila dívka židovská,
ta slula Zillah a tak sličná byla,
že chvály její plná byla Juda.
Kdo její tmavých očí viděl třpyt,
v nichž duše svítila a jaká duše
v tom plála mírném ohni, zastesk sobě!
Ni v samotě, ni v davů tlačenici
víc její vzpomínky se nezhostil,
šel za ním ustavičně obraz její
zrak poutaje a naplňuje hruď.
Však běda mu, co láska nevěděla,
jen hluboký žár zbožné horlivosti
ovládal všecky pudy její duše
a spojoval je pouze v lásce k Bohu.
Vzdech, úděl mužů všech jejího kmene,
zněl nadarmo a přece všichni ctili
ctnost přísnou naděje jich ničící.

Jen jeden zlý byl, chlubný, ješitný,
jenž zřel ji, chtěl ji a pak zoufaje
ji nenáviděl. Okem smyslným
na tváři její tkvěl, až hněvu vzplání
jí dalo nový čár, žár větší jemu.
Jej bála se, byltˇ drzý jeho pohled
a tahy jeho nesly zjevný ráz
hamižné surovosti, víc se bála
čím burácí hněv uražené pýchy,
jenž tahů jeho bledý, lživý úsměv
poléval divým ohněm. Nadarmo
se nebála, přísahaltˇ Hamuel,
cti její kladl skryté nástrahy,
zlou pomluvu on šířil uměle,
jež rychle šířila se najdouc víru,
jak Zillahy zrak v chrámu k výšinám
se točí plana svatým vytržením
plá mnohému, jenž jeho blesky zná
a vidí jiným citem oživené.
Jak lehká věc to hráti na svatou
za jasného dne celým před zástupem,
však oči všech se nocí zavírají,
že její život v jádru špatný jest
a trestu hodný.

Hanba, hanba tomu,
kdo lehce víru zlým dá jazykům,
jež ničí pověst jiného. Zlý klep
byl, sotva slyšen, opakován hned
a víra dána mu. Neb Hamuel

lstným spádem sehnal mrzké toho zdání,
že vina byla těžkou, tak že na smrt,
smrt ohavnou ctná dívka odsouzena.

Za valy města pusté bylo pole,
to místo děsu, na němž zločinci
šli na smrt. Vztýčena tam hranice
a hořlavých tam látek nakupeno,
jež usmrtiti měly nevinnou.
Ji Bůh opustil, zdálo se, i lidé.
Dav Bethlemských stál kolem, spoutanou
zřel Zillah u kůlu, jak snivý zrak
ku nebi vzpíná v tiché zbožnosti,
o vině její začli pochybovat.
Pln jiných myšlenek však u kůlu
stál Hamuel, jej divá vášeň svedla
až sem, však city nové, neobvyklé
v něm hnuly se, ty první muky hrozné
zbuzené viny, předzvěst bědy Pekel.
Zrak Zillahy, jenž těkal do kola,
pad náhle na vraha a okamžik
tam utkvěl, ba do jeho duše vnik
jak dýka, zanechal tam hlubé rány,
jichž nelze zhojit. Svědomí! Bůh v nás!
Ni v chvíli slávy lotra nešetříš,
ni v chvíli smrti ani v chvíli hanby
před zbožným neprcháš! — Hle, pochodeň!
Jdou ke kůlu již — stůjte, zaražte!
a zduste plameny! — Ne, vystupují,
výš trykají a výš až k nevinné
trpící dívce! — Bože, zachraň ji!
Však běda, požár vzmáhá se a šíří!
Bůh posílá svůj dech, před jeho váním
žár choulí se, vše jeho plameny
se náhle rázem v jeden pojí blesk,
jenž, dlouhý, Hamuela zachvátí
a zničí jediného. Davů křik,
zda slyšíte? — Však větší vizte div
Kůl klíčí, větve má, jež v stinné loubí
ve tísni svěžích listů, rosných poupat
se klenou nad dívkou, kol růže kvetou
a poprve, co lidstvu ztracen Ráj,
vzduch edenskými plní vůněmi.

—

Hannah.

My zeleným a dálným šli jsme plotem,
tu průvod pohřební. Ten nebyl zde
tím všedním, v ulicích jak města bývá.
My zůstali stát a my ptali se,
kdo nesen k hrobu. Odvětili nám,
že dívka venkovská to, v osmnácti
jež dlouhých měsících zde strádala
se tavíc zvolna, smrti hodina
že byla vítána jí. Šli jsme dál
do družné společnosti, kde čas ubit
byl marným hovorem, jenž mře a vzniká
bez každé stopy. Později večer byl,
když domů jsem se vracel, vzduchem táh
van chladný a šer matný, lidský zrak
jenž v nitro obrací. Já dlouho ještě
jsem slyšel umíráčku temné rázy
sem z údolí, já na mrtvou jsem myslil.
Já ptal se, — smutný poznal její osud.
Bez chotě nesla mateřské vše péče
a ten, jenž v lásce měl jí blízký být,
byl v širém moři. Opuštěná bídně
všech byla posklebkem a jméno její
brou jazyků zlých. Horší stih ji žal,
že zapomněl ji, jejž tak ráda měla.
Jen jednou psal jí. Však to kapka jedna
v číš bolů jejích byla, jediná
a list když přišel jeho rodičům,
nic nebylo v něm u ubohé Hanně,
a bylo-li cos, bylo chladné slovo
a trpčí nežli mlčení. Tak žila,
se trudíc pro své dítě pracovala,
ba na smrtelném loži zvedala
mdlé ruce ještě, aby počla plésti,
až seslábla. A stará její matka
vše pro ni dělala, co láska žádá,
se dřela na ni prací klopotnou,
ač sotva vydělati byla s to,
co život stojí, nemoce a bol.
Tak ležela na lůžku chudiny
jsouc dlouhým žalem celá utrápená,
jenž srdce rval jí; příliš slaba byla
též láska, pro dítě již chovala,
by mohla dát jí výraz, před děckem,
kterého mohla potěšit ji láska,
jak cizí prchala. Tak zvolna cizí
se stala všeho světa okolnostem

a těchou bylo jí jen chladné lože,
v němž dojdou klidu vždy, kdo trpící.
Tak ležela v svém sledním domově
a všecko přešlo, Zármutek i nemoc
i srdce trud i hanba s lítostí
své dílo dokonaly. Hoši mijí,
když na hřbitově hry své provádějí,
ten čerstvý hrob, než tráva na něm vzroste.
Zem brzy prokáže mu tuto službu
a nikdo, bezcitný kdo šlape trávník,
na bolů nemyslí svět spící tady!

—

Samuel T. Coleridge.

Nápis na stepní pramen.

Ta sykomora s hudbou sladkou včel,
stan, jak jej rádi měli praotcové,
kéž každá z její větví dlouho ještě
se kloní nad tu malou škebli, již
sráz skalný chrání před uvadlým listím.
Ať tento zdroj, tich jako spící dítě,
v snu dýchaje, poutníka nejednoho
svou chladnou, svěží vodou občerství!
Kéž troška písku, která tiše na dně
nic větší nežli malé páže elfa,
jenž skáče tam nezčeře pláně vln,
si tančí vírem čile napořád!
Zde soumrak jest a chládek, zde jest mech
a měkké sedátko tě stínem zdraví,
jak tento strom, druhého nenajdeš.
Zde postůj, chodče, pij zde, srdce tvoje
když čisté vin, pak jistě i tvůj duch
zde občerství se, zatím u hlavy
co vánek dýchne, včelka zabzučí . . .

—

Hrob rytířův.

Kde hrob, v němž leží Arthur Ó' Vellyn?
Kde může hrob toho poctivce být?
Na kraji zdroje, kde ční Hevellyn
u cesty větvemi břízy kryt.
Dub, v letě jenž sladce šumíval v sluch,
jenž spouštěl v jeseni listí své v luh
a v zimě se s větry severu rval,

kde stál, pad a tam se břízy kmen vzpjal.
Prach kosti reka dnes,
meč jeho rez,
však duše, doufám, přišla do nebes!

Slavík.

Ni mráčku ani stopy dne, jenž zhas,
ni proužek červánkový na západě,
ni pochmurné a hravé chvění barev.
Pojď spočinem zde u starého mostu!
Zříš ovšem odsud v hloubi proudu třpyt,
leč šumu neslyšíš, tak teče tiše
v svém loži zeleně. Kol všecko ztichlo,
noc balsamická! Hvězdný když zhas lesk,
na jarní pršky rádi vzpomínáme,
jež s vůní snášejí se k svěží zemi
a i ta rouška hvězd nám vítána!
Slyš! Slavík teď snad píseň započal,
„Tak zvučný to a tak truchlivý pták!“
Že truchlivý? — Ó bludná myšlenko!
Nic ve přírodě není truchlivého.
Snad člověk, jejž kdys zhnětlo bezpráví
či dlouhá nemoc, láska zhrzená,
štván se zdrásaným srdcem do noci,
jenž chuďas vše jen podle sebe měřil
a jemuž nejkrasší ton vždy se stal
jen písní hoře vlastního, on s druhy
svých běd moh smutné zváti písně tyto.
To mnohý básník po něm opakoval,
jenž rád se vhrouží v stavbu zvučných rýmů,
než aby raděj natáhl své údy
na kraji zřídla v mechu, v údolí
a zde by v luny svitu, záři slunce,
všem zvukům, tvarům, silám živlů všech
své srdce otevřel, se nestaraje
o zpěv a slávu, která s přírody
by nesmrtelností se dělila.
Věc převzácná! Zpěv jeho luznější
by udělal kol přírodu, i sebe
víc dražší lidem jako přírodu.
To nemělo však být, a mladí hoši
a poetická naše děvčata,
jež tratí hlubé vše záchvěvy jara
buď v divadlech neb vedru tančírny,
teď musí něžně, sympaticky vzdychat
nad filomely sténající písní.

Ty druhu i ty sestro druha, líp
to známe, nechcem nikdy znesvětit
hlas přírody, jenž lásky, plesu pln
jest vždycky, všade. Slavík veselý
své slastné tony stěsná v nejrychlejší
vír hudby, stlačí je a vyvrcholí,
jak bál by se, že jarní noc je krátká,
by mohla pojmout celou jeho píseň
a ulehčit mu duši, hudbou těžkou!
Znám starý zámek ve hlubokém lese,
pán nebydlí v něm, proto hustý podrost
kol divočí, aleje zdobné zašly
a tráva s pryskýřníky roste v cestách.
Však nikde, nikde tolik slavíků
že doma, nevěděl bych, z blízka, z dáli,
v keři, v houštině a kolem v celém hvozdě
to hlasným tlukem láká, odpovídá,
tu zpěvných potýček, pasáží frašných,
zvučného švitoru a rychlých tluků
a tiché, táhlé tóny nejkrásnější
vzduch takovými plní souzvuky,
že oči kdybys zavřel, zapomeneš,
že není den.

Tam dívka spanilá
má příbytek i krb též hostinný
hned u zámku, jak pozdní večer skane,
(jak dívka, která cítí, tuší víc
a jiného než lesní přírodu)
se vydá v hvozd. Ta milá dívka zná
vše ptačí nápěvy. Na chvilku leckdy,
když měsíc v mraku skryl se, všecko ztichlo,
když vystoup zas, zem zbudil s nebesy
na jeden ráz, a tito čilí ptáci
v sbor jeden vypukli tu jásavý,
jak náhlý větrů van by udeřil
v sta harf eolských! Často zřela též,
jak rozmarně se mnohý slavík houpe
ve větru na rozkvětlé haluzi
a v pohybu tom bujnou píseň pěje,
jak zpitá rozkoš takt si dává hlavou.

Do zítřka večer až, buď, pěvče, s bohem!
Též druzí s bohem! Je to krátké s bohem!
Dost prodleli jsme v blahé rozkoši,
teď k družným krbům! — Ne, tu ještě píseň!
Mne skoro nechce pustit. Miláček můj,
jenž správně ještě slovo nevyřekne

a komolí vše, když to opakuje,
jak ručku svou by k uchu přiklonil
a nataženým prstíkem by kynul
nám, naslouchat. Já schvaluji to zcela,
že soudruhem her jeho příroda:
On večernici zná, kdys po snu jednou
(jenž zřídka bývá dětských spánků host),
v němž bolelo jej cos, on zbudil se,
já zděšeného odnes do zahrady
a rychle měsíc jsem mu ukázal.
On rázem ztich a nechal vzlykání,
jen tiše usmíval se, krásné oči
se leskly v slzách, kterých nevyplakal
při měsíci! Však dosti. — Otec žvaní.
Však nebe jestli dopřeje mi žití,
ty písně mají zníti jeho mládím,
by doved též se těšit z půvabů,
kterými dýše noc! Nuž s bohem, s bohem,
ty sladký slavíku i druzi, s bohem!

Jan Neruda.

Biograficko-literární studie od Bohuslava Čermáka.

IV.

lednu r. 1865 nalezáme v „Hlasu" od Nerudy historickou povídku „Dnové na Ključevě" I.—VI., zahrnující feuilletony dne 8., 11., 13., 14., 18. a 20. t. m. Obsah v starším slohu dosti slušně držané práce jest následovný. V pochmurném, kaháncem spoře osvětleném vězení pevnosti Ključevské procházel se letního dne r. 1764 mladistvý muž vysokého, štíhlého vzrůstu s vlasem hebce se vlnícím, oděn jsa v bohaté roucho. Byl to cárevič Ivan, syn Petra II. Dva důstojníci, Vasil Platonovič Čekin a Grigor Onufrič Vlašev, hlavní strážci jeho, sedíce nedaleko u stolu, pili a bavili se triktrakem. Cárevič začal několikráte hovor s nimi, vida však, že mu žádný neodpovídá, žádal za nový oděv, an právě věznitel jeho Bevedinkov se stráží těžkými dveřmi vězení vstoupil, aby mu oznámil, že cárevna Jekaterina II. služby Boží za jeho zachránění (při posledním pokusu útěku) nařídila. Mezitím co důstojníci a úředníci v nedaleké kapli vězenské se modlili, poklekl i cárevič, prose vroucně Boha, aby mu buď svobody dopřál, aneb mu zahynouti dal. Bolná slova: „buď smrt, neb slunce — slunce!", kterým

modlitbu uzavírá, rozpláčí Čekina. Po skončených obřadech opouštějí kapli hojní účastníci, mezi jinými kráčí též tiše se zrakem sklopeným dceř věznitelova Natasia Pavlovna k obydlí svému. V patách za ní, zvěděv, že Bevedinkov do města odkvapil, vchází důstojník Osip Mirovič. Oba umlouvají se o osvobození Ivana, jehož odměnou ruka céreviče milující Natasie býti měla. Mirovič očekával přítele Semena Čevaryčeva a s ním zprávy z Petrohradu. Ve vězení cárevičově odbývala se zatím slavná pitka, Ivan a oba důstojníci pili divoce na oslavu zachránění. Čekin zpíval přitom píseň: „Ke svatbě se hosti sjeli". Pomalu víno dopito neb rozlito, láhve rozbity a cárevič s Vlaševem usnuli, toliko Čekin bděl. Té doby přijel neočekávaně Čevaryčev, a Mirovič ujednává s ním osvobození Ivana, spoléhaje hlavně, že pro něho získá pluky Petrohradské. Nedlouho na to prochází se cárevič s Vlaševem a Čekinem na dvoře pevnosti. Natasia Pavlovna provázejíc jej soucitným zrakem, políbila růži a hodila ji oknem za ním. Mirovič to zpozorovav, pojal nedůvěru k ní, získal však pro svůj záměr poddůstojníka Pisklova, tvrdě, že si sama Jekaterina osvobození Ivanovo přeje. Konečně ustanoven pokus k osvobození na noc ze 4. na 5. červenec. Mirovič, získav penězi Bevedinkova, Natasií Pavlovnou mu danými, hlouček vojínů, ubijí oba a vráží do vězení Ivanova, kdež Vlašev pod záminkou, že jej zbudí, céreviče probodl. Vida svůj úmysl zmařen, odpásal a odevzdal Mirovič Čekinu svůj kord. Dne 26. září t. r. 1764. sťat byl za velikého návalu lidu v Petrohradě, skonav s důstojností a klidem. Tělo jeho i s lešením popravním bylo spáleno.

Do ledna r. 1865 klademe též z dopisů na Terezii Marii Macháčkovou nedatovaný list s nadpisem „Milené tetičce!", svědčící slečně Otilii Malé, v němž Neruda prosí, aby připojený „tlustý lístek" byl dodán té, která je mu první na světě — byl to lístek s fotografiemi, doplněk obrazů burleskních — a přeje si dále fotografii anděla, na které je sám a aby anděl dal sobě na čelo a ústa hubičku, a druhý s nadpisem „Milý příteli!", svědčící Josefu Sklenáři, v němž posílá své spisy pro nemocnou a těší se nadějí, že letošní „Národní Besedu" nepokazí, přikládaje pro přítele svou podobiznu.

Ku konci ledna t. r. srazil se též Neruda ostře s ředitelstvem Prozat. divadla. Stalo se tak vůči divadelnímu referatu, uveřejněnému v „Hlasu" v pátek, 27. ledna, kdež psal Neruda mezi jiným: „Předevčírem opět „Paragrafy na střeše" a jednoaktové sprosťáctví „Rozpustilí kluci", při kterémž poslednějším kuse věru nevíme na okamžiky, nalezáme-li se v českém divadle, či v některé vídenské, fiakristské krčmě. A přece by mělo mít právě české herectvo tolik úcty samo k sobě, co nejvyššímu representantu dramatického umění českého, aby v dobrém taktu odmítlo od sebe všech nízkých prostředků k vyvolávání pustého smíchu. Onomu pánu však, kterého se týká, připomínáme Hamleta mluvícího k herci o těch, „kteří u nás blázny hrají". Herec pracuje ovšem k dojmu a výsledku okamžitému a všechny prostředky mají se mu prý odpustit, jichž užije, aby se líbil; ovšem že všechny — umění důstojné . . ."

Již v neděli na to 29. ledna nalezáme v „Hlasu" pod záhlavím „Literatura a umění" následující noticku: „Od nynějšího ředitelství českého divadla obdržela včera redakce „Hlasu" následující přípis:

Čís. 579.

V Praze 28. ledna 1865.

Slavné redakci „Hlasu“ v Praze!

Neustálé veřejné tupení, jakéhož p. referent „Hlasu“ zvláště posledního času dopouští se proti ústavu, mnou řízenému, nutí mne slavné redakci svobodný vstupný lístek do král. zem. českého divadla, aneb jak referent je nazval, do „fiakrovské krčmy“ od dnešního dne (28. ledna) odejmouti.

S úctou

F. Liegert, ředitel král. zem. čes. div.“

Nepotřebujem obecenstvu svému teprv zvláště podotknouti, že vzdor odejmutí svobodného vstupu posud všem denníkům českým ponechaného za to, že denníkové ti bezplatně divadelní návěští otiskovali a sami za návěští ta insertní kolek zapravovali, budem také na dál věnovat českému divadlu tutéž lásku, pozornost i nestrannost jako dříve, poněvadž nám zdar národního ústavu více vždy na srdci leží, než jakékoliv osobní nechutě.

Redakce „Hlasu“.

Dodatek Nerudův, k tomu se pojící, pod čárou zní: „Ač je mně láska či neláska našeho divadelního ředitelstva nesmírně lhostejna a rovněž lhostejny všechny přípisy jeho stran journalistické činnosti mé, musím přece zde alespoň několik slov připojiti, abych jimi odmítnul podezřívání, jaké vysloveno v dopise nahoře citovaném. K účeli tomu dostačí, opakuji-li zde slova svá z čís. 27. „Hlasu“: „Předevčírem opět „Paragrafy na střeše“ a jednoaktové sprosťáctví „Rozpustilí kluci“, při kterémž poslednějším kuse věru nevíme na okamžiky, nalezáme-li se v českém divadle, či v některé vídenské fiakristské krčmě.“ — Divadelní ředitel by měl alespoň tak pozorně umět čísti, aby smyslu jednoduché věty porozuměl a měl by dále vědět, že sice čistá svatyně zprzniti se může sprosťáctvím, že však sprosťáctví zůstane i ve svatyni zase jen sprosťáctvím. Myslím, kdyby pan Liegert sám seděl v krčmě mezi fiakristy vídenskými a některý z těchto by hlasitě ostatním přítomným oznámil, že se právě vzdaluje — — na okamžik za přirozenou svou potřebou, že by pan Liegert sám to uznal i na vídenskou krčmu za příliš sprosté. A na českém jevišti má něco podobného platit snad ještě za vzdělávající umění dramatické a dle toho snaží se u nás ještě herec spoluúčinkující, aby takový skvělý moment extemporem o „množství sněděných hrušek“ illustroval?! Co jsem v referatu svém čís. 27. „Hlasu“ zamlčel k vůli obecné slušnosti, musím zde již přímo říci, puzen podezříváním ředitelského přípisu. Po více již let sleduji kroky českého divadla s láskou, o které četné články (do nedávna také nynější divadelní správě milé a od ní hledané) daly důkaz, doufám, dostatečný. Co pak se týče mého dalšího osobního chování naproti česk. divadlu, zůstane vždy důsledné a hlas můj je již zahrnut v pospolném vyjádření od redakce nahoře položeném.

Jan Neruda, činoherní referent.“

Ze srážky té vyplynulo jaksi též pojednání „Kritika a divadlo — u nás“ I.—III., zahrnující feuilletony 31. ledna, 1. a 2. února v „Hlasu“ uveřejněné, v němž Neruda s důkladností sobě vlastní o podstatě kritiky divadelní se rozepsav a shledav, že česká kritika jest veskrz poctivá, o potřebě dramaturga u divadla, o jazykových nedostatcích deklamace, o maření talentů úlohami nevhodnými, nesystematičnosti v doplňování sil hereckých a hromadění benefic se šíří, tvrdě na konec, že vzdor šetrnosti intendantově a shovívavosti obecenstva k divadlu kritika samostatná na síle nepostrádá a směle může pracovati dále, berouc na poměry vždy jen ohledu toho, jakého vyžaduje poměrů těch snad neodstranitelnost. Tou dobou psal asi též Terezii Marii svůj třetí dopis, vlastně báseň, nadepsanou „6. únor 1865“, den to, kdy „Národní Beseda“ odbývána, jež počíná:

„To bylo smutnosmutné vzpomínání
a smutnosmutná, dlouhá pro mne noc!“

a končí:

„a anděl můj ach — anděl můj teď pláče.“

Obsah její jest, že Neruda po nábřeží chodí a zří, s jakou radostí vše do plesu chvátá, jak tuší ty teskné touhy a naděje blahem se chvějících dívek, jež ve skvostných úborech za sklem povozů kolem mizejí, kdežto ona na loži odpočívá, na rtech jevíc výraz odříkání, že sestra její hotova již k plesu slzy roní, že milenka radosti výhost dala a když vše se těší a blahem dívčí srdce skáče — ona asi potaji pláče. Z básně vypukající žíravý bol a vřelost vášně jeví zřejmě, jak velmi se Neruda na tuto „Nár. Besedu“ těšil, doufaje ztráviti s milovanou dívkou noc šťastnou, což chorobou její bylo překaženo.

Z dalších únorových, březnových a dubnových feuilletonů zasluhují zmínky feuill. dne 8. a 26. února a 12. března v „Hlasu“ uveřejněné. První z nich s nadpisem „Od pohřbu Bozděchova“ obsahuje vřelou vzpomínku na JUC. Frant. Bozděcha, spolupracovníka „Politik“, v mladistvém věku 27 let náhle zemřelého, druhý a třetí zahrnují zajímavé dva pražské, genrové obrázky, pod záhlavím „Ošumělé existence“ I. a II., z nichž první dotýká se člověka s lepší minulostí, který písemně žebře a druhý věčného študenta, kavárního habitué.

Koncem dubna r. 1865 přinesl „Čech“ od Nerudy zajímavou humoresku, nadepsanou „U divadelního abonenta“ (II. půlletí. Str. 33.—40.), činící dojem téměř jednoaktové veselohry svou převahou živého dialogu. Prostičký obsah jest asi následovný. Malíř Dominik, trojnásobný domácí pán, navrhl své choti Vilelmíně, prudkou scenou mezi novomanželi v divadle dojat, aby si k uvarování podobného výstupu každou sobotu od půl druhé nejdéle do tří hodin beze vší zlosti vše vyčtli, co za týden proti sobě nastřádali. První sobotu, jsa šestý den ženat, nutí o třech čtvrtích na tři, právě dvě sedadla v divadle předplatiti si chtěje, Vilelmínu, aby mu něco, co jí na něm vhod nebylo, vytkla. Této se do vyčítání nezdá, však za hovoru vylétají střely výtek a nedůtklivost vzbudivší hněv rozpoutává nevinný zpočátku spor k takové příkrosti, že oba manžele k přenáhlenému, bolnému rozchodu nutí. Udeření hodin, bijících třetí,

vzpamatuje však Dominika a ten snaží se choť upokojiti, což se mu brzy zdaří. Opakování výtek nepřeje si více žádný, byliť si příliš mnoho a neprávem vyčetli. Divadlu přinesl mír předplacení lože, aby tchyně, jíž se dříve Dominik oddaloval, mohla choditi s nimi, a skončen u novomanželů spuštěním opony, jak malíř vtipně pronesl, udobřenou Vilelmínu objímaje. „Snad že jmenoval dlouhou hubičku „spuštěním opony“ — končí Neruda.

Z feuilletonů až do ukončení „Hlasu“ jako denního politického listu uveřejněných zajímají zvláště dva ze dne 25. a 27. května, nadepsané „Karel Zelinka“, obsahující posmrtnou zpomínku a svěží, povahopisné vylíčení rázovitého toho, záhy zemřelého lokálkáře „Národních Listů“. Dnem 14. června zašel „Hlas“ co denník a dávány za něj až do 1. července předplatitelům „Národní Listy“, po dvouměsíčním úředním zastavení 15. červnem v zlepšené úpravě a zvětšeném formátu vyšlé, při nichž „Hlas“ však již jen co týdenník dále vycházel. Sloučením „Hlasu“ s „Národními Listy“ přešel Neruda s K. Sladkovským, Dr. Ant. Finkem a Emanuelem a Vincencem Vávry do redakce těchto.

Počátkem července, nejspíše v pondělí dne 3. t. m., odjel Neruda s pražskými divadelními výletníky, mezi nimiž byly paní Pešková a slečna Otilie Malá, k velkému trhu do Plzně, odkud 4. pro „Národní Listy“ feuilleton datován, jenž 6. otištěn o zdařilém představení s pražskými hosty a obdaření věnci paní Peškové a slečny Otilie Malé, které jimi druhého dne hrob Tylův ozdobily, zmínku přináší. Pohnutku toho odjezdu Nerudova z Prahy odhaluje čtvrtý slečně Terezii Marii Macháčkové psaný dopis s nadpisem: „Milá — milá Terezie!“ jenž počíná: „Vy dovedete učinit z chuďasa milionáře! Nemáte v skromnosti své ovšem ani tušení, co jste mně darovala v dopise svém.“ Neruda prosí, aby opět psala a vyslovuje toužebné přání, aby u její nohou seděti a ji baviti směl. Dí, že schválně do Plzně jel, doufaje, že ji uzří z coupé, což se však nestalo a že teprv na zpáteční cestě dověděl se mnoho o ní od sl. Otil. Malé. Dopis končí: „Tisíceré polibení v myšlénkách — bohužel — J. Nda.“ Z postskriptu se dovídáme, že slečna pojede do Italie a svoluje, aby se cestou Neruda připojil. Ten těší se již napřed z toho. Postskript končí: „A Vaše srdéčko je velmi, velmi bohaté. S bohem!“ Odůvodněn jest postskript okolností, že Josef Sklenář odjel do Králova Dvora, nevzav s sebou list Nerudův. Tou dobou odstoupil náhle ředitel Fr. Liegert od správy Prozat. divadla, utrpěv značné peněžité škody a marně o zvýšení zemské subvence se ucházeje, načež až do vyřízení nového konkursu, který vypsán, na účet Liegertův svěřeno zemským výborem vedení činohry vrchnímu režiséru Pavlu Švandovi ze Semčic a řízení opery kapelníku J. N. Maýrovi.

Ještě během července neb v srpnu zaslal Neruda své Terezii Marii pátý ze zachovaných dopisů s nadpisem „Vroucně milovaná!“ jenž počíná: „Mužové nepláčou, alespoň já neplakal od sedmého svého roku...“ a končí: „Když Vás nyní k sobě tisknu do sladkého unavení zulíbání J. Nda.“ Obsah jeho jest, že pláče Neruda, kdykoli na dar, který od ní obdržel, pozří, jako mu zavlhly oči, když mu byl Sklenářem dodán. „Co Vás stála as práce, strachu, mnohoII rozmanitých zpomínek zaplétalo

se v ty lehké okrasy! Je mně, když dar Váš ke rtům tisknu, jakobych líbal Vaše myšlénky.“ Líčí jak ji zná, její nevinnou, hluboce cítící duši, jak ji pozoroval v divadelní loži, chovaje v sobě tajemství lásky. Píše, že jí chtěl vypsat dějiny své duše, své boje s jízlivým neuznáním, jak klesal v noc bezčinnosti a lhostejnosti, z níž jej vybavila, jako hvězda na obloze v nedostižné výši putujíc nad ním a svou klidnou jasností dovedouc jej k novému dni. Zmiňuje se, že slečna do Italie nepojede a soudí, že by jí Italií byla Praha, kdyby nebyla uzavírána před lidmi. Těší se na živější korrespondenci, když Otilie Malá bude v Královĕ Dvoře, ač nechce nic, namahá-li ji to. Dí, že jí pošle nějakou píseň s notami, kterou jí Otilie zazpívá, svou píseň, jichž je už mnoho, které se k ní znenáhla odstěhují. Končí myšlénkou, jak sobě navzájem rozumějí, tvrdě, že an stále na ni myslí, když píše, mnoho zamlčí, ona však vše pochopuje, protože myšlénky jejich totožné setkávají se v jednom místě. Postskript dotýká se nějaké nemilé příhody, pošlé, jak Neruda uvádí, ze stromu tajnosti a zamlčování. Jednalo se o klep, který Josef Sklenář vysvětlil.

Z feuilletonů srpnových, uveřejněných v „Národních Listech“, zajímají zvláště tři ze dní 15., 19. a 25., z nichž první a třetí nadpisem „Pohádky pražských měst“ I. a II. jsou opatřeny. První pohádka „O pražském měsíčku“ dotýká se osvětlení pražských ulic, druhá „O té parolodi“ vyličuje neblahý osud prvního párníku vltavského, zvaného „Mecsery“, který po celodenní jízdě kamsi nad Vrané se dostav, zde při otáčení se k Praze mezi úzkými břehy uvázl a dnem na úskalí naraziv, vodou se zalívati počal, čímž i nejvytrvalejších hostí záhy se zbavil, načež v Botiči dílem shnil, dílem veřejnou dražbou byl prodán. Druhý feuilleton obsahuje pod záhlavím „Rudolf Mayer †“ životopisnou a literární vzpomínku na záhy zesnulého, mladistvého toho básníka českého, jediného v Byronismu šťastného stoupence Máchova, kterého Neruda mezi nejnadanější spisovatele české, jež poznal, kladl. Seznámil se s ním, jak dí, o štědrý den r. 1857 v kavárně Čáslavského a zavedl jej odpoledne k Hálkovi, od kteréžto doby se oběma nerozlučitelným přítelem stal. První a třetí feuilleton pojaty Nerudou do sbírky „Feuilletonů“ I. na str. 178—184.

Asi koncem srpna t. r. psal Neruda stále a těžce churavící Terezii Marii svůj šestý a poslední zachovaný list, připojiv jej k dopisu na slečnu Otylii Malou, nadepsanému „Vážená slečinko!“, v němž horlí, že se mu vyhýbá se zprávami, jevě odhodlanost Rezinku navštíviti, ač toliko s přivolením jejím. Kdyby dovolila, myslí, aby se mu ponechala volnost, jakým způsobem se do Králova Dvora dostane. Kdy by přijel, určitě neví, pokud není Hálek v Praze, muse zastávat redakci feuillet. sám, ale byla-li by příležitost k návštěvě, že uprázdní se vždy. Hlavně prosí o zprávy a aby dle slibu připomněla cárevně „že žije Mikuláš Feodorovič Bobčinský.“ Zulíbejte bílé čelo Rezinčino, více Vám nedovolí ostatně upřímně oddaný J. Nda.

Vložený list bez nadpisu počíná: „Bolí mne Vaše choroba k vůli Vám, drahý anděli, avšak vím i vše zakončí se náhle a rozhodně dobře“ a končí „Líbám Vás srdečně — J. Nda.“ Níže připsaný postskript začíná: „Vyberu se tyto dny na cesty do východních a severních Čech. Nevím,

jak dlouho budu Prahy vzdálen, možno že měsíc, možno že dva.“ (Avšak Josefovi možno, aby mne o Vás zpravil.) — — a končí: „Vzpomínejte sobě na mne!“

Obsahem listu jest potěcha nemocné a vyslovené zbožné přání, jak by se rád Neruda láskou její zjevně honosil. I ptá se, zdali by ji směl navštíviti, podotýká, jak na ni stále myslí, že se obává, když píše, aby neprozradil svou lásku a proto že vše, co do tisku dává, znovu pečlivě čte. Nejmilejší, tvrdí, že jest mu hodina, když pozdě v noci sám a sám ubírá se k svému obydlí pod Hradčany, tu prý se rozvinují novelly a romány, jejichž hrdinkou jest a vyslovuje přání, aby mu také něco o svých myšlenkách sdělila.

Tušíme, že k sdělení takovému již nedošlo, neb stav nemocné, což snad i Nerudovi bylo tajeno, horšil se den ode dne, budě nejstrastnější obavy. Počátkem září odebral se Neruda dle postskriptu na východ český, o čemž feuilleton „Nár. Listů“ ze 26. října t. r. „Chrudim a Pardubice — Pardubice a Chrudim“ svědčí, a odtud na sever, o čemž důkaz podán v obou feuilletonech, dne 8. a 12. října s nadpisem „Liberec“ I. a II. v „Nár. Listech“, uveřejněných, které též do své sbírky „Feuilletonů“ svz. IV. str. 205.—210. pojal. Druhý září přinesl též Prozat. divadlu po dlouhé krisi žádoucí mír, zahájenoť téhož dne slavnostním představením druhé ředitelství Frant. Thoméa. O deset dní později, 12. září, skonala tiše v Králové Dvoře Nerudova zbožňovaná Terezie Marie Macháčkova, až do smrti naň vzpomínajíc, v nejkrásnějším dívčím věku 18 let. Sokol, jehož praporu kmotřičkou byla, dostavil se se starostou svým Jindřichem Fügnerem, aby jí čestnou stráží u katafalku poslední rytířskou službu prokázal a vložil též v rouše nevěstině zahalené tělo její do hrobu nedalekého hřbitova při kostele Počapelském, klada na rakev bílé své šerpy a četné věnce za smutečních obřadů a řeči kanovníka V. Štulce. (Osvěta 1888. Díl I. Str. 418. Sklenářové-Malé: „Z minulých dob“). Nerudu zastihla zdrcující zvěst — kterou sice ze slov: „všichni nás těší ... že se Rezinka ouplně vystůně; však já cítím takovou úzkost, taký tajemný bol, kdykoli se na Rezinku dívám, že jen ze strachu, abych všechny nepolekala, musím hledat samotu, abych předce někdy přemoženému citu slzami ulehčiti mohla“ dopisu Otylie Malé 28. srpna v Berouně na poštu daného tušiti mohl, leč ukonejšen MDr. Podlipským nepotušil — neočekávaně na cesté a nepochybně pozdě, že se ani pohřbu nezúčastnil neb zmínky o opaku, což by se jistě bylo stalo, nikde nenalézáme.

Vrátil se do Prahy teprve koncem září, toužebně očekáván již přítelem Vítězslavem Hálkem, aby se přípravných prací k novému zábavnému a lehce poučnému týdenníku „Květům“, které spolu vydávati hodlali, zúčastnil. Práce protáhly se přes říjen daleko do listopadu, tak že první číslo nového neobrázkového listu pod společnou redakcí obou vyšlo teprv 30. t. m. Dne 18. listopadu věnoval Neruda té doby zemřelému Jindřichu Fügnerovi vřelou vzpomínku ve feuilletonu nadepsaném „Nad Fügnerovým katafalkem“. Z ostatních feuilletonů, v listopadu a prosinci v „Národních Listech“ uveřejněných, zajímají ještě jaksi 5., 9., 23. listop. a 2. a 12. prosince pod záhlavím „Některá kázání bez ohledu na výsledek“ I.—V. psané, v nichž Neruda Čechům fatalism, neuvědomělost žen, malořemesl-

nictví (polosedlačinu a položivnost), nespolečenskost a nedostatek obětavosti vytýká.

V pěti číslech „Květů“, které r. 1865 vydány byly, nalézáme od Nerudy kromě tří „Pražských feuilletonů“, dramatického lístku „Tajomluvy“ a dvou ukázek básnických prací Björnstjerna Björnsona a sice I. „Hned malá Venevilka přiskočila“ a II. „S poupaty a listím strom stál pohotovu“, přeložených nepochybně z německého překladu téhož „Vesnických povídek“, báseň „Žena I.—III. str. 18., pojatou též do „Knih Veršů“ na str. 77—79 (2 vyd.) V „Literárních Listech“ uveřejnil vedle čtyř „Pražských feuilletonů“, tři recensí a sice o J. V. Fričově truchlohře v 5 dějstvích „Ivan Mazepa“, o Fr. Šírově překladu románu Walt. Scotta „Ivanhoe“ (= Richard Lev a templáři angličtí) a Vinc. Vávry Haštalského převodu románu Vikt. Hugona „Chrám Matky Boží“ a činoherní hlídky zajímavé články: „Řeč a divadlo“ I. a II. str. 38—39 a 60—62, „Shylok clown či Jidáš Machabejský“ str. 277.—279., „Vděčné a nevděčné úlohy“ str. 298—299 a „Jaký význam má pro nás repertoir národní“ str. 546—548. Mimo četné recense divadelní v „Hlasu“ a „Národ. Listech“ napsal Neruda r. 1865 celkem 90 feuilletonů kromě tří uvedených z „Květů“ a čtyř z „Literárních Listů“ též v časopisech „Hlasu“ a „Národních Listech“ uveřejněných.

Z prvního čtvrtletí r. 1866 zamlouvají se z osmnácti Nerudových feuilletonů v „Národ. Listech“ otištěných zvláště 5. a 18. ledna, 24., 27. a 28. března psané feuilletony. První z nich o představení Molièrova „Le Misanthrope“ (Nevlídník) s pokyny, jak by měl kus býti hrán, jednající vytýká české hře, vzhledem na herecké výkony francouzské, chladný, vážný ton a nedostatek snahy, slova a děj oživiti. Druhý popisuje zajímavě Nerudovu jízdu dostavníkem do Heřmanova Městce a zastávku v tamní „Čtenářské besedě“ před odjezdem do Chrudimi. Ostatní tři feuilletony, nadepsané „Výlet do kraje bídy“ I.—III., povstavše po výtržnostech v Hostomicích a Hořovicích proti židům, líčí tklivě nuzná obydlí a trudný život nebohých hřebíčkářů a cvočkářů těchto měst a okolí, při největší zručnosti a píli hladem strádajících.

Ze sedmnácti feuilletonů druhého čtvrtletí t. r. v „Národ. Listech“ uveřejněných zmíniti se dlužno zvláště o feuilletonech 30. května, 2., 22., 23. a 24. června. První z nich pod záhlavím „J. L. Kober“ obsahuje vřelý nekrolog o snaživém tomto nakladateli českém. Druhý, nadepsaný „Dialogisovaná povídka pro domácí pány“ a pojatý do sbírky „Feuilletonů“ I. svz. str. 158.—162. pod záhlavím „Domácí páni a nájemníci. III. Dobrý nájemník“, líčí svěží scenu mezi úzkostlivým, správným domácím a lehkomyslným, neplatícím nájemníkem. Z třetího s ohlavením „Z pohraničí saského“ zřejmo, že se Neruda té doby co referent při hranici saské zdržoval a v Liberci vytrhávání saských železničních spojek byl přítomen. Již tehdy v samém počátku války zmiňuje se o překotném stěhování se před Prusy. Ve čtvrtém líčí pod nápisem „Na železných křižovatkách“ odpočinek českého pluku a v pátém pod záhlavím „Hostinec u modrého nebe“ zobrazuje polní kuchyň, sestávající z dřevěné stěny se stoly a plachty pro déšť, a oběd v poli.

Z dvaceti po bitvě u Králové Hradce v třetím čtvrtletí t. r. v „Nár. Listech" uveřejněných feuilletonů zasluhují povšimnutí 3., 13., 27. července, 1., 5., 30. srpna, 15., 16., 21., 29. a 28. září psané feuilletony. První z nich dotýká se kvapného stěhování se ze strachu před nepřítelem, podezírání ze špehounství a odjezdu úřadů, druhý žurnalistického hladu, ano látky novinářské bylo poskrovnu, třetí odhodlaného seskupení se herectva Prozat. národního divadla za účelem odbývání her v měsíci srpnu na účet svůj, kterýžto čin zachránil divadlu celý herecký ensemble a způsobil, že řízení k podnětu Dr. Lad. Riegra utvořeným družstvem přešlo v ruce české, čtvrtý pomoci raněným a chudinstvu, pátý neúspěchu s dobrovolnými sbory a šestý o pseudodemimondu na povrch se vynořivším se rozšiřuje. Konečných pět zářijových feuilletonů tvoří první polovici „Okupačních arabesek" I.—V., zobrazujících Prahu před příchodem Prusů v rozčilujícím napjetí, živou scenu příchodu prvního vojska nepřátelského, líčících vybíravost jeho v bytech, velkou spotřebu a hltavost v jídle a vzorné chování se lidu k němu až na židovskou mládež, která se s ním přátelila. Koncem srpna přibyli do Prahy dle zmínky Nerudovy causerie 1. září Jezuité, usídlivše se v neúhledném domě vedle kostela sv. Ignáce v Ječné ulici.

Ze sedmnácti feuilletonů posledního čtvrtletí t. r. zdají se nám zajímavějšími feuilletony dne 6., 7., 12., 14., 17. a 19. října, 2. a 9. listopadu v „Národ. Listech" vyšlé. Prvních pět obsahuje druhou polovinu „Okupačních arabesek" VI.—X., popisujících život veřejný za okupace a vzdor nepříteli tajné telegrafické spojení s Vídní, vydávání časopisů českých, za jichž správný překlad ručil Jos. Barák, jak se nepřátelští vojáci měli a co odvezli, jak ozbrojené měšťanské sbory a Sokolové službu bezpečnostní v městě konali, a poslední průtahy Prusů Prahou. Šestý feuilleton věnován rozjímání o potlesku v divadle, o němž záhodno prý přemýšleti, sedmý s nadpisem „Procházka po Karlově mostu" dotýká se sochy sv. Ignáce z Loyoly a panovačnosti řádu jezuitského a konečný osmý obsahuje pod záhlavím „Nové hádky" Nerudovu polemiku s „Blahověstem" vůči jezuitům. Celkem napsal r. 1866 Neruda do „Národních Listů" vedle hojných referatů divadelních 72 feuilletonů. Kromě toho nalezáme od něho v „Květech" čís. 6.—48., jímž 27. prosincem r. 1866 ročník I. končí, básně: „Matičce" I.—III. str. 74—75, z kterých první počíná „V sobě jen a mlčky nesu", druhá „Neslyšel jsem Vás zazpívat" a třetí „Nic nemáš, vše dala's mně" a jež pojaty do Knih Veršů (2. vyd.) str. 134.—136., „Babiččin odkaz" dle Björnsonova motivu str. 94., balladu „Matka" str. 377., otištěnou v Knihách Veršů (2. vyd.) str. 67. až 69., „Epigramy letošní" (V sylvestrovou půlnoc — Novoroční modlitba českých řečníků — Z tábora konservativního — Misanthropické vzdechy výtečníků a—c — Také úsudek o „Braniborech" str. 84. — Odpověď na otázku — Naše vynášení a Nad prvními cihlami str. 144.) a prosu v části feuilletonní: „Skromné myšlénky" str. 132., 156., 168., 180., 348., 372., 432., 468. a 516. celkem 90 aforismů a „Návštěvu u „svobodných zedníků" menší obrázek, zachycený první den v Paříži, str. 515.

Pouze počátečnými písmenami J. N. označil Neruda své básnické překlady, nesoucí ohlavení „Ukázka staronordických písní národních" a

obsahující „Píseň o Stigu rytíři“, „Píseň o Ribbaldu“ str. 394—395, „Píseň o Martinu“, „Píseň o Olöfě“, „Píseň o kostkách“, „Píseň o Friesech“ str. 407—408, „Píseň o Aagovi a Else“, „Píseň o duši dítěte“ str. 420, „Píseň o myslivci z Řecka“, „Píseň o Anně“, „Píseň o Odilii“ a „Píseň o věcech marných“ str. 429—430 a v prose ukázku z Jülgova překladu „Die Märchen des Siddhi-kür“ pod záhlavím „Z kalmuckých pohádek Siddhi-kürových“, zahrnující v hlavě I. pohádku „Jak se vedlo synu bohatcovu“, v V. „Události Slunozářovy a mladšího jeho bratra“ (str. 382—384), v VI. „Jak kouzelník magik chána přemohl“ a v XII. „Povídku o chánu s rozumem dětským“ (str. 395—396).

V srdci květů.

Samá jenom reverie,
samé tiché marné snění,
bez úmyslu, bez naděje,
že kdys dojde vyplnění.

V srdci tak, jak v útlé duši
rozpučelých právě květů,
plno tuchy neurčité,
plno luzných bujných vznětů.

Jenom jeden rozdíl srdce
od té duše květů dělí,
vědomí jich, že nadarmo
nevzešly a nevzpučely.

Že v kalicha něžném lůně
zrnko klíčí, nalévá se,
aby jarem příštím hnalo
zas do květů v plné kráse.

Kdežto srdce — jablka jen,
jež na moři mrtvém zrají,
v nichž na místě jader zlatých
vyhaslý se popel tají.

V nich se skepse jenom chvěje,
touhy v nich po plodu není —
bázeň spíš, by nedozrálo
zrno nových těžkých snění.

Ot. Mokrý.

V srpnu života.

Básně Pavly Maternové.

Život písně.

Nevím, co v tu píseň vkládám
z pokladnice Umění,
kterou Lásce k nohám skládám,
jež můj západ ruměni!

Vím, to není tropů řada,
rhytmů spád ni kouzlo slok,
co z mé písně v sítě padá,
jimiž proudí žití tok.

Jestli v toho proudu pěny
snítka přec se zachytí:
květ to vláhou orosený,
jež se v oku zatřpytí.

Růže rudá, která zkvetla,
že jí srdce dalo krev,
a když dožila se světla,
vůní prodechla můj zpěv.

V časů shon a hesel zmatky
všecko pohřbí doby hluk,
a jen tím se ozve zpátky,
v čem ti utkvěl srdce tluk!

Smutek.

Já do dna pila hořkost oněch chvil,
kdy láska pláče a kdy srdce zmírá,
kdy člověk touží, aby nebyl žil,
neb rozplynul se mlhou do vesmíra,
z níž Ten, kdo jest, kdo chce, a kdo to může,
tkej Sobě v rozkoš slunce, rosu, růže . . .
Jen znova ne tu schránu trpkých žalů,
již duše vznáší cestou k idealu!

Již dost, již dosti! Jaro, nech si květ
On z rána pučí, na večer již vadne,
a chvějný, čarolužný štěstí vznět
pod dlaní doby příliš záhy chladne!
Kde spěli dva, je trudno sám jít svahem,
hruš odkvetlá má smutek v širém poli . . .
Jest láska jenom rukou v ruce blahem,
však v touze jako v upomínce — bolí.

—

Vyjasněno.

Důvěrným azurem dětského oka
nebe se hluboké dívá zas k nám!
Co jemu dám?
Proniknout nestačí písně mé sloka
v nesmírný chrám,
odkud se sluněčko přes hlavu soka —
šerého trudu a tesknoty zmoka —
s úsměvem dívá zas k nám.

Chceš býti skřivánkem, písni má šedá?
Buď jím, ó buď! Zpívej života ples,
k slunci se vznes!
Čím je ti země? Ta sluchu ti nedá
zítra ni dnes,
není tu pro tebe, duše co hledá — —
vzleť tedy! Nadšení, které tě zvedá
s křídel svých v azuru třes!

—

Sdružení.

Jsou takové okamžiky, jsou takové chvíle,
kdy se Bolest k tobě hlásí v plné svojí síle;
umlčet se, ohlušit se, zaplašit se nedá,
sestoupí ti na dno srdce, svítivá a bledá.

Jak ji, srdce, vypovíme? Necháme ji tady,
snad si přece časem zdříme v dní a nocí řady!
Zavřeme k ní svoji Lásku, ať ji skolébává,
svou jí půjčí sladkou masku, snění svoje smavá!

Po čase, až smrt otevře kobu srdce jednou,
dvoje křídla andělská se v ústrety jí zvednou:
k nebi půjde Láska zpátky, bledá od bolesti,
pod zem Bolest, v lůno matky, — plné zraky štěstí!

Paničkou.

Obraz z podhoří. Napsal Karel V. Rais.

(Dokončení.)

VII.

Stará panímáma Ulvrová stojíc v ovčím kožíšku o branku opřena, vlhkýma očima dívala se do světa. Jenom že ho už mnoho nepřehlédla . . .

Byl tesklivý zimní den; mdlé slunce nebylo s to proraziti popelavé hluboké mlžiny a jenom jemným svitem polévalo zemi. Ani človíčka nikde nebylo. Na zahradách za hadihlavskými domky černé holé stromy mrtvě vzpínaly své křivolaké snětě. V zamrzlé struze úzký proud hrčel a žblunkal mezi krabatým a křupavým ledem, nad nějž staré vrby chýlily s břehu své nahé pruty. Na starou olši sneslo se hejno čížků, zatíkali, pověsili se na černé šištice a dali se do zobu.

Prostranství před řadou chalup na Zářečí bylo pusto, prázdno, jenom zbytky šedé trávy zbyly na ztuhlé zemi.

V tom na lávce zaklepaly kroky. Panímáma poobrátila šedou hlavu, ovázanou vlňákem ‚na kretku', a přimhouřenýma očima hleděla k lávce.

I podívejme — po lávce jde ženská v klobouce — v dlouhém černém kabátě — bílou škatuli má zavěšenu na levé paži, ruce v rukávníku — a míří sem, k Ulvrům. Panímáma spráskla rukama, honem honem otevřela branku, a nohy těžce zdvihajíc, shrbena, rychle, jak jen mohla, chvátala naproti.

„I pro Pána, i pro Pána — Tóni, naše Tóni!" radostně volala a mávala těžkýma rukama.

Beze slova se objaly a políbily.

„I vždyť oni tě, holka, ještě nečekali, psala jsi, že přijedeš navečer, proto nikdo nepřišel naproti — vítám tě, vítám tě!" a stařena radostí tou rozklepána, unavena, div se nezhroutila.

„Povídal, abych radši jela dřív," usmála se Tonička upřeně hledíc na stařenu.

Babička při tom vnuččině pohledu stála bez hnutí a hleděla do jejích lící.

„Dávno jsme se neviděly, viďte?" myšlénkám stařeniným rozumějíc řekla Tonička.

„Ba, Bože, dávno — pomalu čtyry roky — a vidíš, já tu jsem ještě, kde bych si byla pomyslila, ale už se zle žejbruju. Tak pojď, pojď, děvečko, stojíme tu a ty máš takovou škatuli na ruce!" a šly k brance.

Po záspi běžela již hospodyně Ulvrová ruce spínajíc jako prve panímáma.

„I Bože, i Bože, ty už jsi tady?“ volala. „Vítám tě — pozdrav nás Pánbůh!“ a objala dceru kolem krku.

„Jsem jen bosa a v jedné sukni — prosím tě, to je práce — pleskám se s těmi koláči — a co pak že jedeš sama, že také táta nepřijel?“ ptala se vedouc si dceru podpaží. Při tom pořád pozorovala, jak Tonička sestarala. Byla to ona — a nebyla to ona. Hezká byla dosud, ale ten tam byl dívčí pohled a jasný hladký obličej; něco mračivě mrzutého hledělo jí z očí.

„I kde pak — ten na víc dní nemůže, sama jsem se sotva vypravila,“ odpovídala Tonička.

Stařena shrbena šoulala se za nimi. Matka s dcerou vešly ze síně do světnice, výminkářka táhla se do svého.

Ve světnici bylo jako před posvícením — po všech lavicích i přes postele ležela prkna se syrovými koláči, jejichž černá povidlová i žlutavá tvarohová oka vyhlížela z mdlých těstových líček.

Uprostřed světnice stála stará Brabínková připravena pozdravit hosta. Už také nebyla jako kuželka, záda se jí hodně ohnula a hlava sklonila.

„Vítám vás, Toninko,“ volala živě, „ani ruku vám podat nemůžu, jsem samé těsto a mouka.“

„Děkuju pěkně,“ s úsměvem odpovídala Tonička, „tak jste zas v práci?“

„I to já pořád,“ smála se Brabínková.

Tonička stojíc uprostřed světnice rozhlížela se. Na stole byl vál, na něm hruda těsta a talíře s povidly, makem i tvarohem, arch namaštěného papíru, koflíky a hrnéčky.

Všecko jako před mou svatbou! projelo Toniččinou hlavou a rychle počítala prkna s koláči.

„Všecko je u nás, jako bývalo,“ dceru pozorujíc pronesla matka.

„Ale vy, Toninko, dobře vypadáte, vám se dobře vede,“ zavelebila Brabínková.

Tonino líce zůstalo beze změny — oči ztrnulým pohledem všecko pozorovaly. Ale najednou, jakoby se byla procitila ze sna; pohnula sebou, jakoby se sebe něco setřásala a povídala s úsměvem: „I tak mi to zrovna připadlo, jakoby bylo před mou svatbou!“

Hospodyně i Brabínková se daly do smíchu. „I to ti věřím,“ přisvědčovala matka.

„Bože — jak to uteklo!“ jasněji povzdechla dcera.

„A co Františka a Toníček dělají? Což pak jsi je nemohla vzít s sebou?“ honem ptala se matka.

„Ach, prosím vás, maminko, vždyť jsem ráda, že jsem sama dojela,“ unaveně odpovídala Tonička a na chvilku se zamyslila — „kdež pak s nimi na takovou cestu,“ začala veseleji a živě, „Tóna by to byl snad dokázal, třebaže se s ním tuze tahat nemůžu — to víte, jak je s takovým hochem, ale Fandě nejsou ještě dva roky, s tou to nejde, a sama by doma dělala zle. Táta a panímáma budou s nimi mít dost a dost —“

„Tak pojď do sedničky, holka, pojď, ať se odstrojíš,“ pobídla matka a vzavši škatuli šla za dcerou.

V sedničce bylo prázdněji nežli za časů Toniččiných, ale úklidno a čisto, stěny nově obíleny a postříkány. Tonička hned spozorovala, že

na stěně visí nové obrazy, podobné těm, které si odtud odvezla, postel byla také jako druhdy vysoce vystlaná, koupenou pokryvkou ozdobená, i květiny stály za oknem, jenom ty drobné ozdoby scházely.

„Kdo pak teď tady je?“ ptala se, když se rozhlédla.

„Teď? I nikdo, kdo by tu byl, jen tak to mám, když někdo přijde —“

Pokojíček! projelo Toniččinou hlavou a nahlas řekla: „Zrcadlo jste si taky zas koupili — a židle máte nové, hezké — a ve skleníku co nového —“

„No, jen tak nějaká drobotina z jarmarku — to víš, člověk musí něco koupit —“

„A stůl máte nový —“

„Tak se, prosím tě, svlékni, vždyť musíš být uhnaná — s takovou škatulí se táhnout — — Kdybysme byli věděli — ale chtěli ti jít navečer táta s Józou naproti. Ten hoch se na tě těšil, pořád jen Tonička! Tonička!“ živě vypravovala matka.

„A kde jsou?“ stojíc jako přikovaná ptala se dcera.

„Kde je Váša, můžeš si pomyslit — u nevěsty — a táta s Józou jeli pro trochu piva. Nikoho známého jsi cestou nepotkala?“

„Nechtěla jsem — šla jsem za staveními!“

Tonička sundala klobouk a položila jej na postel. Matka hned jej měla v ruce a prohlížela.

„To jsi měla letos nový?“ ptala se.

„I kde pak —“

Matka pomáhala jí z kabátu.

„Ten je nový, že?“

„Na podzim! Už jsem ho potřebovala; ten z domů jsem měla přešitý, ale už je zveden!“

„Ó, tady ti mají, holka, kabáty! Všecko je tu jako v městě, i každá z vesnice nosí už kabát jako ty slečny.“ V tom pohleděvši na dceru, zmlkla; jak tu Tonička před ní stála jen v šatech, matka poznala, v jakém je opět stavu.

„Tak si sedni — sedni — trochu kafe ti ohřeju, nic jiného ještě nemám —“ a již odchvátala.

Dcera usedla ke stolu, opřela hlavu a zahleděla se do okénka. Hruď zalila jí těžká tesknota — — celou cestu k domovu byla v prsou, čím mu byla blíže, tím více jí přibývalo, ale teď zhutněla a sevřela srdce.

Po letech zas doma! Zde v sedničce, ve které se tolik nasedávala a napřemýšlívala o svém budoucím životě. — Paničkou bude — musí jí být!

A teď jí byla už na pátý rok . . .

Opět sedí ve své sedničce a vedle připravuje se svatba — Vášova svatba. Nevěsta sem přijde, otec a matka půjdou na výměnek — sedničku dostane jiná paní. Při té myšlénce povstala a přešla.

Mají to tu skoro hezčí než já — aspoň všecko v pořádku — nikde nic pohozeného — — napadlo jí, ale zasmála se tomu.

Znova dívala se po stěnách a po nábytku, před skleníkem zkoumala, co všecko přibylo nového, otevřela skříň a prohlížela matčiny šaty.

Dvoje byly tu nové — černé a zimní vlněné — a vida, kabát! ne

sic zrovna po módě, ale přec jen kabát, toho matka jindy nenosila — a tuhle ve škatuli šátky, asi tři nové — —

Tonička podívala se na své šaty, potom na ty matčiny černé, a řekla si, že tyto ušity jsou sice jen po venkovsku, ale látka že je na nich lepší než na těch jejích a parády taky dost.

Tu matka přinášela hrnek s kávou a bochník chleba. Vidouc, co dcera prohlíží, povídala honem: „Díváš se na mé hadry?“ a dala se do suchého smíchu.

Tonička nuceně se usmívajíc přikývla.

„I to mám tak do kostela — celý den běhám doma takhle v modračce, ale do kostela musí mít člověk něco na sebe. Prosím tě, co by tady lidé řekli, beztoho o nás povídají, že lakotíme. Jaké pak lakocení — no, krejcar se nevydá zbytečně — malé kusy se můžou dělat na chalupě. A potom jsme věděli, že bude ta svatba, tak jsem si už ty černé i proto koupila. Ty druhé jsem měla k svatbě u Maternů. A co pak ty si vezeš na svatbu?“

„Potom vám je ukážu.“

„Něco nového?“

„K ouvodu — při Fandě. Kde pak bych já mohla pořád kupovat šaty — nikam nejdu, a tam se to ani tak nehoní jako tady!“ zvolna, suše vypravovala Tonička.

„Bodejť, bodejť — v Praze a v Hadíhlavách!“ zasmála se matka. „Naše nevěsta bude mít celohedvábné, do modra — hromadu peněz to stálo. Pamatuješ se na ni? Jak pak bys se nepamatovala.“

„Pamatuju — má hodně?“

„Dva tisíce hned —“

Tonička něměl přikývla.

„Váša musel hledět, aby měla; dvanáct set bude muset dát Józovi, jako tys dostala, pět set je na tom u nás ještě dluhu — tobě jsme měli dát tu pretenci a kde by se to bylo vzalo, když jsme dřív hleděli nějaký ten kus pole přikoupit. Toť víš, že jsme šetřili, jak jsme mohli, ale co pak se dá dělat? Začali jsme s tisícem jednušek dluhu, a pole bylo tenkrát o čtyry korce míň než dnes —“

Tonička mlčky poslouchala a počítala, kolik vlastně Vášovi zůstane.

„No, Váša špatně nepochodí,“ řekla nahlas.

„I holka, bude mít starostí dost. Pomysli, že tu panímáma má výměnek, a pořádný, dvěma výměnky najednou ho nesmíme utáhnout. Zatím to musíme vést s mladými dohromady a tisíc jednušek si necháme, než budeme moci jít na vejměnek pořádně. To už víš, že z toho nic neutratíme a že to zůstane vám. Aby byl Váša čekal, až panímáma umře, a my půjdeme místo ní, nechtěl, a my už taky nemůžeme dřít jako dřív. Potom by byl sestaral, a Málka by sotva byla čekala — bratr se jí taky chce ženit, chtěla tedy dřív být z domu —“

Tonička poslouchajíc myslila si: Takhle to v těch chalupách pletou — vdávají se, žení, počítají —

„U vás v městě takovéhle starosti nejsou, ale tady to jináč nejde; buď ráda, že jsi se dostala do jinačího živobytí!“ pohledu jejímu rozumějíc pokračovala matka. „No kde pak vy máte peníze?“ zabočila.

„V záložnách — v Karlíně a v Praze.“

„A ukládáte — ukládáte?“ tu otázku matka řekla měkce, slastně a mdlé oči jí při tom zasvítily.

Tonička se trpce zasmála. „Ukládáme — z čeho pak? Za všecko člověk musí platit, za každou bandoru, za každé vejce — a jak platit! Strava stojí mnoho a byt k tomu — praskne všecko, co Stýblo přinese — teď zbývá ještě šatstvo, prádlo, uhlí a co všecko. Jsme rádi, že nám to s ouroky tak tak stačí!“

Matka se trochu zamyslila. „Inu, nač vy byste potřebovali ukládat — hocha dáte do škol, nic vás to stát nebude, a holku taky lehce zaopatříte, když jí dá Pánbůh zdraví. Ale na kapitál a na ten intres, kdybych byla na tvém místě, bych sáhnout nedala! Vždyť vydělá peněz — tolik zlatých měsíčně — kdy pak my to uvidíme!“

Tonička mávla rukou.

„Snad, holka, neutrácí zbytečně?“ tlumeně, ustrašeně vydechla matka.

„Ba ne,“ usmála se Tonička, „ale povídám vám, že tam jde všecko jináč, všecko mnoho stojí — a jsme už čtyři —“

„Tak jez, jez, ať se zahřeješ, jsi beztoho celá vymrzlá a já tě ještě tím povídáním zdržuju,“ a matka zas chvátala do práce.

Tonička přisedla k jídlu; při pohledu na známý bílý kafáček se zelenou pruhou a na bochník domácího chleba rozjasňovalo se jí v hlavě. Ukrojila krajíc, nadrobila, jak za mlada činívala a pustila se do jídla. Chutnalo.

Vzpomínala na děti, že snad také sedí u stolu a z drobných hrnéčků svých popíjejí pražskou kávu. A v té chvíli si přála, aby děti byly zde u ní, v sedničce rodné chalupy, kde jejich máma sedávala.

Dojedši, zašla do velké světnice a usednuvši na prázdné místo u stolu, počala matce i Brabínkové vypravovati o svých dětech: jak spí, jak mají rády tátu a mámu, Tonouš že už chce dělat moudrého a Fanda že chce jen sama jíst, i nač ua všecko se před máminým odjezdem vyptávali...

Obě ženštiny dělajíce koláče poslouchaly to s radostí.

„Že's je, holka, nepřivezla, že's je nepřivezla,“ toužila matka.

„Pane, to by byla správa, aby tu tak byly —“ smála se Tonička — „pořád by byly kolem vás a až to upečete, snědly by všecko.“

„I Pánbůh by jim požehnal — něco by snad přece zůstalo!“

Tonička zamyšlena hledíc do prázdna, úsměv měla na rtech — — pořád ty své děti viděla.

„Ale to ti povídám, až budou trochu větší, musíš je přivézt, abych je přec obě poznala,“ nakazovala matka.

„Inu, až budou větší!“ přisvědčila Tonička, ale při pomyšlení, jak s dětmi přijede, hned jí zas napadlo, že tu už bude jiné hospodářství. Měla svou domácnost tam v dáli, v Praze, ale domov svůj vídala pořád ještě zde v chalupě . . .

Když hospodyně s Brabínkovou zašly k peci, Tonička šla k babičce do výminku. Stařena seděla shrbena u kamen a ruce měla sepjaty v klíně. Slyšíc, že někdo vchází, honem povstala.

„I vítám tě, Toničko, vítám tě, to jsi hodná, že jdeš taky ke mně,“ volala, „pojď, sedni si,“ a zástěrou honem utírala židli.

Když Tonička usedla, stařena pozorovala ji měkkým, srdečným pohledem.

„Všecko tu máte, jak jste měla,“ rozhlížejíc se povídala panička.

„A Bože — co by se tu změnilo? Všecko je jako bylo, jenom já se, holečku, už zle klepu. Pořád jsem byla dost tvrdá, ale teď už se jen motám, málo vidím a jen se třesu. Inu, vždyť jsi na půl páta roku vdaná!“ žvatlala stařena a Tonička viděla, že je pravda, co babička o sobě povídá. Seděla, třaslavá, shrbená a dýchala těžce.

„Půl páta roku — a tak to uteklo, jako bych byla včera odtud odešla,“ zadivila se panička a v té chvíli jí všecko, tam v dáli prožité, připadlo jako sen, z kterého se zas dnes probudila — a že odtud ani nebyla.

„I trvalo to, holka, dost dlouho,“ povzdechla stařena. „A tak mi přece povídej, jak se pořád máš!“

„No — pořád stejně —“

„Dobře, viď — co by ti chybělo, muže máš hodného, máte všeho a z dětí radost — viď! Škoda, že já je už neuvidím! Jsou přeci z mého rodu, pravnoučátka, a ani je neznám. Ale to je, že jsi se dostala tak daleko! Pořád máte ještě ten pokoj a kuchyň?“

„Pořád — člověk si nevybere,“ lhostejně řekla Tonička.

„Povídala maminka a tatínek, jak máš všecko zařízeno — i záclony a ty hadry na zemi. To je hezké — tady ono to taky všude panuje — já sic nejdu nikam, ale ledakdo přijde a tak slyším všelicos. A strojí se to tu — počkej, zejtra jak budou selky vystrojeny! Jen že ty klobouky nenosí, ale jináč se můžou vyrovnat každé odtud z města. To máš nové šaty?“ a stařena sehnula se, aby lépe viděla.

„I kde pak nové — škoda peněz — mám děti —“

„Ó to tady se na takové věci tuze drží!“ nadšeně kázala babička.

„Kdo pak se z mých známých vdával nebo ženil?“ po chvilce ticha ptala se zas Tonička.

Stařena se zamyslila. „I milá brachu, trvám, že je to všecko, jak to bylo — no, ta Borovičkova Rézi se loni konečně vdala a vzala si toho Splítka. Tahali se dost dlouho. Mají na náměstí najatý krám a začínají kupčit. Starému Borovičkovi se to tuze nelíbilo, prosím tě, na podruží budou, a kdo ví, jak se jim povede. Ale Rézi jináč nedala, toť víš, teď každá chce být jen paní!“

„A jak se má Katinka a Nani?“

„Katinka? I taky už má asi tři děti — no, on je tím četníkem a živobytí teda mají. A ta Nani taky — jsou na podruží, tam kde byli. Což pak s tebou je jináč! Tvůj bere jinačí peníze než oni!“

Tonička se po té řeči stařenině maně usmála. Katinka a Nani bývaly její družky, jimž i trošku záviděla toužíc, aby se také tak šťastně provdala. Co bylo řečí před jejich svatbami a po nich, po chalupách všude se povídalo, že budou paničkami, babička sama tak mluvívala a teď povídá: mají tři děti — živobytí mají — jsou na podruží. Velebí se před vdavkami, potom je konec.

„A je tu, pane, nový kancelářský a jeden pan učitel, tak teď se neví, které se který přidrží,“ švitorně vypravovala babička, „toť víš, že

leckde by to rádi viděli — dcery dorůstají — — Ale jinou novinu ti, holka, povím — Mári ze mlejna je doma a myslím, že nadobro!"

Tonička upřela na stařenu oči, jakoby nerozuměla.

„No, byla přece ta Mári tvá kamarádka, ne?" ptala se babička.

„Byla — vždyť jsem se na ni kolikrát tatínka ptávala ve psaní," a Tonička se rozpomínala, jak jí otec jednou odepsal: Mluvil jsem se Stoklasou mlynářem, povídal jsem mu, že se vyptáváš na paní starou, jak se jako má. A starý Stoklasa povídal, že dobře, docela dobře — že spolu sem tam jezdí, hromadu pokojů že má a že si chválí. — Tonička chtěla jí kolikrát psát, ale když si na tu odpověď otcovu vzpomněla, nepsala; viděla Mári šťastnou, v blahobytu žijící a myslila si: Budu-li upřímna a všecko jí napíšu, třeba se mi usměje, jakou jsem proti ní malou paničkou, a něco jen tak psát nebudu.

„Tak vidíš — je doma — a prý nadobro!" a stařenka kázavě rozkývala hlavu.

„Kdo — Mári?"

„No, Mári! Tuhle před nějakým týdnem přijela domů, kde nic tu nic. Co to bylo tenkrát řečí — paní starou že bude! No, tatínek hned tenkrát říkal, že se starému Stoklasovi diví, že dá dceru jen tak hazartně na najatý pivovárek. To on váš tatínek vždycky těmhle věcem rozuměl a dobře prorokoval."

Babička vypravovala to zapomínajíc nadobro, že Tonička byla při Mářiných vdavkách doma, že ty řeči slýchala, a že ona, babička, tenkráte sama tuze velebila.

„Pořád co pokojů — jaká nádhera — jen v kočárech že jezdí — paní stará! A tuhle z ničehož nic si ji přivezou s prázdnem. Tenkráte nábytek museli jít koupit až do Prahy, a jaké to prý všecko bylo — teď, co jí neprodali, je ve mlejně na půdě."

„A proč je doma — umřel jí?" tázala se panička.

„I kdež pak — umřel — utekl, sebral se a utekl!" hlásala stařena.

„To nebude pravda — tady mají lidé vždycky mnoho řečí a rádi se vyšklíbnou —"

„Pravda je to, pravda, sám mlynář to už tatínkovi povídal. Teď, když je zle, řekl všecko a toho člověka tuze proklínal. Není divu — co se ve mlýně namozolili, než ty tisíce zašetřili, a ten to rozhodil do větru! No, byl tu vždycky samé zlato, jako baron chodil — a neměl nic. Na pivovaře si chtěl pomoci jejími penězi — ale co pak je takový pivovar, kolik pak toho prodá, zvláště když to ani uvařit neumí," a babička hubovala, jakoby Mári byla její dcera.

„Každý nemá štěstí, i kdyby se jak chtěl přičiňoval," omlouvala Tonička.

„Inu nemá — ale taky se nemá natahovat, než jak peřina stačí."

„Mári to věděla?"

„I to ti neřeknu, snad nevěděla; no zkrátka, když nemohl dál, jednou z rána byl ten tam. Ona čekala — čekala — a dočkala se, že přišli z ouřadu a všecko zapečetili — málo si ubránila."

„A nepřišel?" divila se Tonička.

„Nepřišel — docela nic o něm neví."

„Má děti?“

„To je ještě štěstí, že nemá!“

„Chudák Mári!“ ruce majíc v klíně sepjaty, upřímně litovala Tonička. Vzpomněla si, jak byla Mári před svatbou veselá a jaké štěstí očekávala.

„Je chudák, je to pravda, ale taky se to dalo trošku předpokládat. Tuhle s tebou je jináč — každý týden máte pěkně své jisté, ale tam to viselo v povětří. Žeť jí taky lituju!“

„Je doma?“

Stařena přisvědčila. „Jak jí asi je, můžeme si pomyslit. Všecko všudy pryč a pryč, jen trochu toho harampátí zbylo, o kterém se zrovna vědělo, že je její. Co s tím teď? Udělají prý na to licitaci — co se utrží, bude všecko její jmění. Ale nejhorší je, že prý hromada lidí přišla u něho o peníze a ti teď běhají až sem na Stoklasu. Toť rozumíme, že to platit nebude — nač by za darebného člověka platil, ti tam ho znali líp než on a měli být opatrnější — ale radost s tím není žádná!“

„Chudák Mári, co bude dělat?“

„Mlynář, pane, také chodí ohnut a s lidmi kale nemluví — a mlynářku to chytlo u srdce, takže leží oupadem a nikdo jí dlouhých časů nehádá.“

„To je hrůza!“ vydychla Tonička.

„Je! Mladý se právě chystal oženit a tu mu sestra přijde na krk. Má taky nevěstu ze mlýna někde za Pakou, ale tam se teď prý nad tím pozastavují, to že jako nebude dělat dobrotu, když je dcera ve mlýně. Žeť by šla se starými na vejměnek — ale starost je to.“

„Snad se jí muž vrátí!“

Babička pokrčila rameny. „Snad — snad — ale vrátí-li se, přijde jenom na krk. Pak aby je živili oba.“

„I kdo ví, jestli se někde nechytí třeba za podstaršího — byl přece hodný člověk,“ pravila Tonička.

„Hodný člověk — on se ledakdo zdá a zatím, kdo ví, co kuje. Za to tvůj se ti tenkrát kale nelíbil a zasluhuje chvály. Pánbůh dej, aby se Mári nějak polepšilo, hrdopejška nebývala, ještě tak s člověkem promluvila, třebaže chtěla býti paní starou. Ale náš Váša udělá štěstí,“ z ničehož nic začala babička z nového, „mladá bude mít všeho a hospodyně prý taky je. Jenom to je zlé, že budou vlastně dva vejměnky — ale Pánbíček mne nevolá a jsem přec taky ještě ráda na světě, když vás tak vidím a slyším, co a jak se kde děje!“

„Ta Mári mi nejde z hlavy,“ vrátila se Tonička.

„Viď — zvláště když si člověk vzpomene na tu svatbu tenkrát. Já jí neviděla, ale slyšela jsem všecko. No, u nás taky bude svatba slavná — tady arci jen snídaně pro zdejší hosty, ale v Oujezdě prý bude hostina velká. Mnoho je sezváno, tady ze Zářečí známí a z města pan starosta. Petr Materna taky bude i s ní. Ti se, pane, mají! Stavení přestavěli z kamene — mají to teď velké — inu, dali dvě chalupy dohromady, můžou dělat pány. On má všude vážnost velikou, teď už ho i radním udělali! A z ní se udělala ženská! Inu, má časy, nenadře se, staří oddělají všecko. Večer mají svatebníci věneček — bude to tady na sále, všecko jen lepší.“

Ze síně pronikly hlasy a dupot.

„Myslím, že tatínek přijel,“ povstavši pravila Tonička. Ale již otevřely se dvéře a vešel Józa. Zardělý byl, ještě v burnusu a v šále; oči mu jiskřily a kolem rtů měl úsměv.

Vida Toničku trošku se zarazil — ale potom srdečně pozdravoval: „Vítám tě, Toničko, pozdrav nás Pánbůh!“ Vzal sestru kolem krku a políbil ji na rty.

„Tak jsi přijela — a já jsem se těšil, že ti půjdu naproti!“

Drželi se za ruce. Tonička srdečným pohledem pozorovala, jak Józa vyrostl a sesílil; ruce měl velké, tuhé, ale cítila, s jakou upřímností ji stiskl.

„Sedněte si u mne, Jozífku, doma beztoho máte všecko plno,“ zvala ho babička.

„Musím tam, když tatínek přijel,“ řekla Tonička.

„Je ještě v chlévě,“ pravil bratr, „dnes jsem já běžel napřed, když jsem uslyšel, že jsi doma. A proč jsi nevzala děti?“ Byl všecek živější a rozradovanější, než když přišel; poznávalť, že Tonička ze sebe nic nedělá a nechová se proti němu pansky.

Odpověděla mu jako prve matce.

„I to je škoda,“ litoval, „Tonïček by se tu byl proběhal — a sám bych je byl trochu povozil. A jak se pořád máš?“

„No, když Pánbůh zdraví dá, pořád stejně — starostí dost, to víš — dává tě Eman pozdravovat. A jak ty se máš?“

„Taky pořád stejně. A pojďme k nám!“ —

Toho večera ulehala Tonička v sedničce na postel, na níž spávala za svobodna. Nežli usnula, zaletěla do dáli — k dětem. Měla je beztoho pořád na mysli. A na muže vzpomínala i na všechen svůj denní život. Teď, zde doma, zvláště poznávala, že si za svobodna všecko jinak malovávala. Byla paničkou, měla snad všecko, čeho si přávala — ale přec jí pořád a pořád něco scházelo. Den za dnem byl ten život stejný — samá sháňka a starosti s dětmi. Dokud dětí nebylo, užila ledačeho, teď musí být pořád kolem nich. Ale jen aby je tam Pánbůh chránil, aby se jim něco nestalo, aby nestonaly!

Inu, bylo ono to u ní asi zrovna tak jako u Katinky a Nani — dobře to babička povídala — jenom že Tonička byla v Praze, ve velkém městě. Ale co měla z toho města? Uvědomila si, že k tomu, jak by si to byla představovala, bylo by třeba mnoho — mnoho. Byla jen malou paničkou.

A zde doma zdálo se jí dnes večer všecko milé a pěknější než kdysi. Svatý pokoj tu byl, pěkně ve svém zůstávali, ne mezi množstvím nájemníků. Ani jí dnes nepřipadlo, co se jí jindy nelíbívalo: že všichni jedli lžícemi ze společné mísy, že mužští seděli jen tak v kalhotách a košili s vyhrnutými rukávy. Vždyť se tam u ní doma teď jídlo při dvou dětech taky odbývalo všelijak — bez parády. Nebylo třeba talířků, koflíčků a ubrousků! — Dnes pěkně si se všemi pohovořila, s tatínkem zvláště o Mári Stoklasové, a říkala si v duchu, jak je tatínek zkušený.

Jen jedno ji mrzelo: když velebili — zvláště maminka — jak se tu kdo má, jak se i v chalupách všecko vede jako v městě, jak se ženské

strojí. Při tom jí napadlo, aby se svatby ani účastnit nemusila, aby se s těmi lidmi ani nesetkala . . .

Když se Tonička ráno v sedničce ustrojila k svatbě, matka si ji prohlížela se všech stran.

„Dobře?“ ptala se jí dcera.

„Dobře — hezky —“

„Říkáte: hezky, ale zdá se mi, že se vám to kale nelíbí.“

„Hezky — opravdu! No, já myslila, že přijedeš celá nová — a poslouchej, kdybys chtěla, já bych ti půjčila ten svůj kabát — nechceš?“ a matka byla jako poplašena.

Tonička zůstala, jako když ji poleje.

„Co pak jsem tak špatně ustrojena? Vždyť v tom chodím v neděli v Praze!“ vybuchla plačky.

„Ale jdi — snad bys — vždyť se jen tak ptám — toť víš, jací tady jsou, hned posuzují —“

„A to by neposuzovali, kdybych byla ve vašem kabátě?“

„Nikdo ho neviděl, mám ho k té svatbě.“

„To jsem já nevěděla, že bude do Oujezda sezváno takové panstvo. Raději bych zůstala doma!“

„Ale jdi — jaké pak panstvo — vždyť jsem se tě jen zeptala —“ krotila ji matka.

„Ale budete se za mne stydět! Já nemůžu dělat, co ty selky dělají — musím pamatovat na děti — v Praze mi ještě žádný neřekl, že bych chodila nějak špatně ustrojena — ty tady mají všecko doma, za nic peníze nevydají jenom za tu parádu!“

Matka poslouchala s úžasem. „Holka, holka, snad se ti nebude najednou sedláctví líbit?“ srdečně se zasmála.

„I když je to pravda,“ povzdychla Tonička.

„No mlč, mlč, hezky jsi ustrojena!“ a matka pohladivši ji na tváři, odkvapila.

Upravovala s Brabínkovou stoly a kuchtily čokoládu.

Tonička zašla k babičce.

„Holka, holka, ty jsi vystrojena,“ volala stařena vidouc, kdo vchází.

„Tuze ne,“ trpce usmála se panička, „ani nevím, jestli se za mne nebudou stydět, když se čeká takové panstvo.“

Stařena přišourala se až k ní a zkoumavě si ji prohlížela.

„Hezké šatečky, hezké! Plášť máš tam, ne?“

„Mám — ten, ve kterém jsem přijela —“

„A to ti nemohl koupit nový?“ důrazně zvolala panímáma. „Tady se na to tolik drží — kdež pak na svatbu — to se každá vystrojí —“

„Můžou se strojit — mně nezbývá!“ odpovídala Tonička.

„I jdi, jdi, ty paničko, budeš povídat, ale myslím, že hodně skládáte! Ono není o nic, nežli že se potom pomluví. Toť víš, zdejší budou vystrojeny a v Oujezdě taky — to oni se zahanbit nedají!“

Tonička neodpověděla.

„A co ti řeknu — skládej si, abys si mohla koupit zlaté hodinky a řetízek, tady se to už tuze nosí!“

Tonička sedla si k okénku, podepřela si hlavu a již babičky neposlouchala. V duchu si přála, aby byla doma — ve svém. Bylo jí hořko a zlost měla, že se jí tu vyčítá nedostatek slušného šatu — že se nebude moci rovnati těm zdejším. Než odjela z Prahy, několikráte kmitlo se jí hlavou, bude-li dosti hezky ustrojena, ale pak si pomyslila: i kdež pak v Oujezdě — v chalupě! Vypadlo jí z paměti, jak se tady právě na to drží, a že sama také nebývala z jiných. Při životě s dětmi zapomněla na všelijakou marnost. A teď slyší pořád: všecko nové, krásné, slavné! Doma běhají bosy, kydají hnůj, dojí — ale nad lidi musí se všecko lesknout a šustit. Než by byla tolik peněz vydala, raději by byla zůstala doma!

Do velké světnice nešla, až pro ni Józa přišel, že už je všecko pohromadě, a tatínek že se po ní shání.

„I snad se tam ani nehodím," povídala vstávajíc.

Józa porozuměl — slyšel, co matka prve otci vykládala.

„Jen pojď, jaké pak caviky," pobídl jí a za ruku ji vedl do světnice.

Pan starosta Škaloud sám první vstal a rozčesávaje si dlouhé vousy volal: „Á, mladá paní z Prahy — má úcta, pěkně vítáme do Hadíhlav — no, to věřím, to věřím, Pražka!" a stoje na tenkých nohách, s břichem vypjatým, smál se a popleskával Toničku po tvářích. I paní starostová, v širokých černých šatech hedvábných, jako ťopinka cupala Toničku přivítat. Tonička však dobře spozorovala, jak si ji při tom černé těkavé oči přehlédly od paty na vrch hlavy. Vítala se i s ostatními přáteli. Ženské byly vesměs v hedvábí, samá krajka, samá tretka; i ty řetězy viděla již kolem jejich krků a na vypjatých životech. Pod mnohými pohledy zkoumavých očí polévalo ji horko; zahlédla i matku stranou stojící a ustrašeně pozorující, jaký dcera udělá dojem.

Zdálo se jí, že v těch všech očích čte: Takovou ty jsi tedy paničkou! Podívej se na nás — nám není o pár grošů. Nechodíš sic na pole, do stodoly a do chléva, ale velké nebe nemáš! — Stav, ve kterém Tonička byla, vědomí, že je v lících přepadlá, zvyšovaly pomyšlení, že si ti lidé myslí, jak se má zle a že se jí v duchu smějí...

V tom ozvalo se se strany: „Taky vás pěkně vítám, paní Stýblová — snad mne ještě znáte?"

Ohlédnuvši se spatřila Petra Maternu.

Zmužněl, zramenatěl, ale ostatně byl, jako býval; dosud měl ty bledé, hladce přičísnuté vlasy, podle rendlíku ostříhané, tváře hladké, bezvousé a usmíval se ještě jako před léty. Také límeček neměl zcela po městsku a nákrčník pestřil se křiklavými barvami.

Podával jí ruku — velkou ruku v rukavičce čistě nové.

„I bodejť bych vás neznala," usmála se rozpačitě.

„No, to jsem rád, že jste nezapomněla — a tuhle je má stará —"

Tonička zahleděla se na Annu Lelkovu; dosud česala si vlasy, jak si je česávala, se stezičkou uprostřed, dosud měla ten venkovský prostý pohled, ale byla hezčí, červená, v tváři plna a statnější. Také byla v hedvábí a celkem činila dojem zazobané selky.

„Snad mne taky ještě znáš?" ptala se Maternová a nečekajíc odpovědi vzala Toničku kolem krku a políbila ji dvakráte, až to hlasitě mlasklo, a pan starosta počal o těch hubičkách dělati vtipy.

„A pojďte si sednout k nám," pobídl Petr.

„Jestli jsi v Praze nezpyšněla," vesele dodala Anna a vzavši Toničku za ruku usadila si ji vedle sebe.

Toničce bylo to jednání jejich velmi milé. Vyptávali se jí na muže i na děti; Petr pověděl, že oni dosud nemají žádných, a zažertoval, takže se Anna zapálila.

Toničce se líbilo, že s ní jednali zdvořile, opravdu jako vesničané s paní z Prahy.

Ale mraky se opět vracely. Přes tu chvíli zahlédla, jak si ji zkoumavé oči příbuzných, jmenovitě ženských, prohlížejí; když mezi sebou šeptaly, domnívala se, že povídají si o ní, když se smály, že smějí se jí. I to jí napadlo, že se snad Petr Materna a Anna, vidouce ji ustaranou, chovají k ní tak laskavě jen z útrpnosti a aby sami sebe tím více před ní povýšili.

Když bylo ohlášeno, že je čas jeti do Oujezda, Tonička zaskočila do sedničky, aby oblekla plášť a klobouk. Do světnice vrátila se, když už všichni byli na odchodu, aby si ji opět — nyní v tom kabátě, který se ani mamince nelíbil — neprohlíželi tak jako prve. Ale neušla těm pohledům a zrovna ji dusily . . .

Chvílemi si říkala: Jsem bloud — vždyť nejsem oděna jako žebračka, šaty mám nedávno nové, po módě, kabát a klobouk zcela slušný, sama pražská tetička pomáhala to kupovat a ta rozumí více než tihle Hadíhlaváci — ale zas si vzpomněla na ty oči, jež ji přeměřovaly, na slova babiččina i matčina.

V těch trapných dojmech jela s Maternovými do Oujezda.

Tam čekali ještě jejich hosté — všichni vystrojeni; jak se navzájem pozdravovali, zároveň důkladně se prohlédli.

Tonička byla i tam pořád stranou — jen Maternovi jí neopustili. Byla jistě sama příčinou, že s ní jiní nadělali málo hovorů — poplašenost její vykládali si snad jako panskost, jíž není s nimi do velkých řečí. Byli si cizí . . . V chalupě to bylo, jedinou velkou, zcela starosvětskou světnici tam měli, Toniččinu pokoji se zdaleka rovnati nemohla — také ten ústroj mnohých svatebnic i svatebníků byl jí k smíchu, rozuměla, že by chtěli být jako páni, že to však neumějí, ale přec jen se jí zdálo, že na ni shlížejí s vysoka. Z očí jim četla: My jsme jen sedláci, chalupníci, dřeme se, ale něco máme — pole — stavení — a podívej se na naše ženy, jak jsou celé nové, vystrojené — o svatbě nám nezáleží na pár groších! Co máš ty? Bratr se ti žení a ani v nových šatech jsi nepřijela. Co muž vydělá, to praskne — děti se vám hrnou, bude pořád potřeba víc a víc, vždyť tomu rozumíme.

Józa byl také každou chvilku u Toničky, ale i o něm si myslila, že činí tak z pouhé bratrské lásky, z pouhé útrpnosti . . .

Při záři zimního slunce leskla se bílá hlaď sněhové kory, jež zbyla v brázdách polí i na lukách mezi Oujezdem a Hadíhlavami. Jíní chvělo se na křovinách i na suchých stvolech; na olších při luční struze houpaly se celé provazce sněhových korálí. Lesy po vrších stály zamlklé, ojíněné jejich vrcholy splývaly v jedinou běl, jež vzadu zapadala do horských chuchvalců. Nebe bylo nízké, plno mlhy a čišel z něho štiplavý chlad.

Tím krajem zmlklým, umrzlým jelo pět vozů se svatbou Ulvrova Váši. Na chomoutech koní i na kabátech vozků vlály červené pentle, svatebníci měli rozmarinu na kabátech i za klobouky, ženské v Modlitbách.

Ryčný výskot přes tu chvíli rozlehl se zimní hluší a plašil strnady i vrány. Ženské, hlavně oujezdecké, výskaly až divoce. Tonička seděla ticha — když výskali, smáli se, žertovali, smála se také, ale nucený byl její smích. Když bývala doma, vídala takových svateb mnoho, výskot býval o nich ještě hlučnější, mezi ženskými kolovávaly lahvičky rozolky a svatebnice se ve fasuňcích i do tance dávaly — ale dnes připadalo jí vše tak hlučné, divoké a nemohla pochopit, jak se mohou tak divoce veselit.

V Hadíhlavách vybíhali lidé z domů, stavěli se kolem cesty a svatebnice si u každého hloučku ještě ryčněji zavýskly a házely divákům koláče. Několik zedníků opustilo staveniště, přiběhli na silnici a ‚zatáhli‘. Svatba házela jim měďáky i koláče, jenom pan starosta podal stříbro, ale tak vážně a vznešeně, že to žádnému neušlo.

A když vozy přijely ke kostelu, kdež svatebníci slézali, Tonička viděla tam celé zástupy diváků. Takto ona také čekávala a dívala se, tak čekali a prohlíželi kdysi také její svatbu. Plaše je přehlédla.

‚To lepší‘ stálo opět pohromadě: Milinka starostova, poštmistrova Betti, Růža ze školy, Švandrlíkovy a vedle nich několik mladších slečinek a páni. Za nimi kupily se dívky, jež dnes měly sice na hlavách jen šátečky, ale na nichž bylo viděti, že by už rády byly také slečnami. Dále vzadu a po stranách stály hloučky ‚toho sprostšího‘.

Tonička sestupujíc s vozu pohleděla na panskou skupinu dívek, jíž kdysi závidívala a jež tu teď viděla vyspělejší, uvadlejší — ale pořád v plné slávě. Oči její setkaly se s pohledy dívek i pánů, ale nikdo jí nepozdravil; Milinka sice pohnula hlavou, jakoby chtěla pozdravit, i ústa počala se usmívat, ale hned se zas obrátila k Betti a šeptala jí něco tuze veselého. Tonička pomyslila si opět, že si jistě povídají o ní — o pražské paní — a proto že jim je tak do smíchu.

Při oddavkách stála mezi ostatními svatebníky, ale duše její bloudila daleko. Doma — u muže a dětí. Přála si, aby teď v té chvíli mohla býti tam u nich, aby se nemusela zde, mezi těmi domýšlivými, nastrojenými lidmi zlobit a mučit.

Potom při mši seděla v lavici vedle Józy, a když se bohoslužba chýlila ke konci šeptala mu: „Já už do Oujezda nepojedu.“

„Proč? Co by ti to napadlo?“ užasl.

„Je mi trošku nevolno — co na tom, že tam nebudu, kdo pak si všimne a musí se mnou mít každý uznání. Potom půjdu tamhle sakristií a přes hřbitov zrovna domů — mohl bys mne na kousek vyprovodit.“

Józa pošeptal o tom matce. Ani slyšet nechtěla, co že by lidé řekli, a že by sama pokoje neměla. Ale Tonička jinak nedala; naříkala, že je toho všeho na ni mnoho a že si půjde domů odpočinout.

„Ani večer do věnečku nechceš jít?“ udivena ptala se matka. „Bude přece taky — na sále — všecko jen lepší — není s tebou tak zle — a vždycky jsi tak ráda tancovala!“

„I kde pak já už mám na tanec pomyšlení,“ odpověděla trpce.

Když svatebníci po mši čekali, až se svědkové podepíší do matriky, Tonička s Józou vyšli z kostela a pospíchali do ulice.

„To jsem ráda, hochu, že jsem se z těch lidí dostala,“ blažena povídala bratrovi.

„Co se ti tak najednou stalo!“

„I já už se mezi to nehodím —“

„Jsi zvyklá Praze, viď, inu já se ti nedivím,“ neporozuměv jí řekl Józa.

Blížíce se k náměstí potkali pana Kostku; vyšel z pošty nesa balíček a zabočil ke kostelu, patrně aby se sešel s dámami. Na sobě měl elegantní kožich a vykračoval tuze vznešeně.

Setkav se s Józou a s Toničkou podíval se jí do obličeje, ale přešel, jakoby ji byl býval jaktěživ neviděl.

„Tohle je panák!“ řekl Józa, „ani vidět ho nemůžu. Je ho všude plno a nic na světě nedokáže!“

Tonička se rozesmála — ta setkaná s Kostkou byla jí dnes tuze směšna. A vzpomněla si, jakou pro toho panáka hloupého měla kdysi mrzutost s otcem. Stál-li za to? Nutila Józu, aby se zas vrátil, ale nechtěl, a že ji dovede až na Zářečí a na svatebníky že si potom u silnice počká.

Když Tonička přišla do stavení, babička byla všecka ustrašena. „Co pak, holka, co pak se stalo?“ volala spínajíc ruce.

„I nebylo mi dobře, babičko, toť víte, jak s námi v tomhle stavu je, a tak jsem si pomyslila, že půjdu radši k vám.“

„A už nechceš jít?“ divila se stařena.

Tonička s úsměvem zavrtěla hlavou a šla se svléknout. Stařena přišourala se za ní do sedničky.

„Holka, holka, tohle jsi jim neměla dělat!“ dobrácky vyčítala, ale v té chvíli padla jí Tonička kolem krku a dala se do hořkého pláče.

„Co se ti stalo — prosím tě, co se ti stalo?“ třásla se stařena a pod očima rozplynuly se jí dvě malinké slzy.

„Nic, babičko, nic — zasteskla jsem si najednou domů — k dětem!“

„Vidíš, vidíš! Proč jsi je nevzala s sebou — to se tak mámě potom děje —“

„I vždyť on si žádný ani nevšimne, že tam nejsem a my si tu můžeme spolu povídat. Kdy pak se zas uvidíme — ráno odjedu a ani bych domova neužila!“ a Tonička rozveselena sedla vedle babičky a objavši ji kolem krku, hlavu položila si na její rámě. Chvíli trvali tak nemluvíce.

„Tak byla svatba slavná, viď?“ spustila potom stařena. „Stavila se tu prve Kousalka, všecko to viděla, jak to jelo a u kostela slézalo. Povídala, to že byla docela vznešená svatba, ta že se každé tuhle z města vyrovnala. Všecko prý samá nádhera a juž tak po městsku to vedli. A co pak oběd — ten on bude slavný, když tam ti starostovi a z fary budou, a večer ten věneček — nic míchaného, všecko jako o bále. Ale jsi ty, holka, jsi ty, přijede na svatbu a k tabuli nejde!“ Stařena vypravovala zvolna, ale s radostí a s nadšením jako krásnou vzpomínku nebo pěkný sen.

„I já už na takové věci nedržím,“ usmála se Tonička.

„Ale jdi — co bys povídala — taková panička mladá —“

„Když má člověk děti, už se o radovánky nestará!“

„Inu, to máš taky pravdu, ale časem se poveselit je taky dobře. Ale z té mladé Maternové se udělala paní, viď?“ stařena zabočila zas do svého. „Ó, co pak tam — tam je všeho — prosím tě, dvě chalupy přišly dohromady a v obou bylo dost. A ta Anna má časy —“ tu se stařenka zasmála a dodala — „inu, mohla jsi se mít ty, kdybys byla chtěla.“

„Já bych byla chalupu nepřinesla,“ také veseleji odvětila Tonička.

„I co pak tobě je dobře — jsi tuhle v Praze, máš pěkně svůj pokoj, všecko si jináč vedeš a jsi paničkou, to je přec dočista jináč, než kdybys musela od rána do noci běhat po domě. A to Materka přec jen musí — a staří taky pořád nebudou, zvláště ona je už jen jako pára.“

Tonička se doma v sedničce opět uklidnila. Vyšly si potom i ven a mladá paní prohlížejíc rodné stavení oblažovala se milými vzpomínkami. Všecko jí bylo dobře známé a milé: krávy v chlévě, holubi, králíci, slepice — do stodoly se podívaly, svůj cep si tam vyhledala i zkoušela, umí-li ještě mlátit. Šla i na půdu, na komoru, prohlížela, co mají krmiva, jak jsou plné sýpky. Co jí druhdy bývalo protivno, teď zrovna vábilo a zdálo se jí, že by v tom nyní našla svoje štěstí. Jak to bývalo pěkné, když v takovýchto zimních dnech, kdy lány třpytily se sněhem, kdy stromy stály plny jinovatky a rampouchy visely se střechy, byla stodola dokořán a buchot cepů vesele duněl na mlatě. Vzpomněla na své děti a litovala, že toho všeho nepoznají, že musí žít jen tam v těch zdech; hned povídala babičce, že je sem také musí přivézt.

Ale tu jí zas napadlo, že tu již nebude hospodářem otec s matkou, že tu nebude mít doma jako dřív — a v té chvíli víc než kdy jindy porozuměla, že domov její není již zde, ale tam u muže a u dětí.

Józa za nějaký čas bude také jinde, a tak se všichni tři, již tu vyrůstali, společně žili, rozejdou každý do svého, každý ke svým starostem i radostem. A tak se děje ve všech rodinách, když se dospělé děti rozcházejí. A jsou si cizejší a cizejší . . .

Když při soumraku seděla u kamen v babiččině světničce, nenadále přišla návštěva. Stoklasova Mári — paní stará Luňáčková!

Tonička jí v šeru ani hned nepoznala; Mári bylo sotva polovic, hlavu už neměla tak vypjatou a široká, tuhá druhdy ramena jí sklesla.

Když se objímaly, Mári ji pevně sevřela a líbajíc ji na vlasech dala se do pláče. Stařena i Tonička zaplakaly s ní.

Mári vypravovala, jak doslechla, že je Tonička tady a že toužila s ní promluvit. Někdo u nich povídal, že odešla z kostela a se svatbou nejela — umínila si tedy, že k Toničce poběhne, ale čekala, až se sešeří a ještě teď šla zadem za staveními, protože nechce nikoho potkat, aby neviděla, jak se jí smějou. „Ani vidět ty lidi nemůžu,“ pravila rozechvěna.

„To ti věřím,“ přisvědčila Tonička.

„Co si to o sobě myslí! V Hadíhlavách jsou, v chalupách, ale jakoby se svět kolem nich točil. A jen se vysmívat! Vysmívali se, než jsem se vdala, vysmívají se teď!“

„Vždyť mně také,“ kývala Tonička.

Seděly u kamen vedle sebe a přitlumeně si povídaly. Babička byla u okna a v ruce majíc růženec modlila se za štěstí všech svých dětí.

Tonička se nevyptávala, ale Mári sama dala jí aspoň nahlédnout do svého manželství. Neměla se zle, paní byla — muž všecky své trampoty před ní ukrýval. Netušila, že přínos její byl po dvou letech ten tam, že si dlužil, kde jen mohl. Nebyl zlý, ale snad nebyl dost zkušený a štěstí mu nepřálo. Když už si nevěděl rady, utekl — „Ale věř mi, že to udělal jistě jen proto, že by se byl přede mnou styděl, do čeho mne přivedl," dodala s vroucností.

„A nic o něm nevíš?" tázala se Tonička.

„Nic — a jaký teď mám život! Ani se neptej — ani nechtěj vědět! Ale nedivím se tomu — nemám jim to doma za zlé. Všecko, co za život vydřeli, je to tam! A říkají: Cizí chlap, necita, se za naše peníze dobře poměl a dítě nám zas hodil na krk. Abych vymlouvala — škoda slova by bylo. A pořád jen: To máš z toho, že's chtěla být paní — kdybys se byla vdala do mlejna a byla živa jako tuhle maminka, nebylo by se to bylo stalo."

„Snad se zas vrátí," těšila ji Tonička.

„Nevím — už začínám pochybovat. Kdyby aspoň psal, kde je, šla bych za ním a dělala bych všecko, za nic bych se nestyděla. Chystám se do nějaké služby, abych jim doma nebyla na krku."

„Vždyť tě měli tak rádi —"

„I to oni mají dosud a maminka se nade mnou napláče — ale co mají se mnou dělat? Pořád mne nebudou moci živit, a až se bratr ožení, jen bych překážela. Cítím dobře, že jsem v domácnosti zlým přívěskem, který je na obtíž."

„Také zas zítra pojedu," podotkla Tonička.

„Ty šťastná — muž i děti tam na tebe čekají," vzdychla Mári.

„To čekají — já vím, že se Tonouš stokrát za den ptá, kdy už přijedu, a malá že to žvatlá po něm," s blaženou radostí odpověděla Tonička.

„To je štěstí, Bože," smutně zatoužila Luňačková.

„Ale starostí mám, holka, taky dost! Co mám ty děti, od rána do večera si nesednu a nepřijdu skoro nikam. Z toho, co muž dostane, nám taky nic nezbude — jen tak tak že to vyjde. Však se tu na mne dnes dívali, že jsem nepřijela nová, v hedvábí a se řetězem kolem krku —"

„Já je znám," rukou mávala Mári.

V tom přišla hospodyně Ulvrová; všecka uřícena, uhnána volala ve dveřích: „Prosím tě, holka, co děláš?"

„Máme se tu dobře, maminko," smála se dcera.

„A já jsem už dávno neměla takovou chvilku," podávajíc hospodyni ruku chválila si Mári.

„Ale teď se honem ustroj a pojď do toho věnečku!" velmi vábivě pobízela matka.

„I nechte mne už doma, maminko —" prosila dcera.

„Holka, holka, pro Pánaboha, co se to s tebou stalo?" volala matka. „Dřív do tance jako divá a zvláště do těch věnečků, kde to bylo slavnější — a teď se ani podívat nepůjdeš?"

„Všecko člověka přejde," usmála se Tonička.

„Všichni lepší tam budou — slečinka starostova přijde, a z pošty, ze školy, Švandrlíkovy a jiné a jiné, všichni páni s nimi jako o tvé svatbě — neboj se, že to bude míchané —“

„Nepůjdu, maminko, nepůjdu — ani vidět to panstvo nechci, darmo by se ohrnovali —“

„Ale, ale,“ vrtíc hlavou divila se matka, „co by ti to napadlo, všichni mi dnes říkali, jaká jsi paní, jak ti to sluší. A mezi ty zdejší jsi jindy tak ráda chodívala —“

„Ani knížata a hrabata se nevypínají víc než oni,“ horlila Tonička.

„I to snad ne,“ bránila matka, „zdvořilí jsou, když mne některá ta slečna potká, vždycky mne sama pozdraví —“

„Snad by nechtěly, abyste vy, padesátnice, pozdravovala je?“

„Já taky se vyhýbám,“ vmísila se Mári. „Ach, co jsem všecko za těch posledních pár neděl slyšela! Tatínkovi jak ke všemu zármutku jeho mluvili a se vysmívali! Jak to prý teď bude, když nebudu ve mlýně moci chodit těmi pokoji — a kolik si prý teď budu držet služek!“

„I vždyť on jim taky hřebínek spadne,“ pravila Tonička.

„Nespadne — konečně se přec tady doma vdají, a budou pořád hadíhlavské panstvo, které může po ostatních lidech jezdit — a ti chudáci budou se po nich pitvořit dál!“ a Mári se hořce zasmála.

Hospodyně již dcery do věnečku nenutila — ale v duchu se mrzela. Těšilať se kolik neděl, že bude Tonička vystrojena a že se přec pochlubí, jakou má z dcery paní.

„A Józa je taky doma,“ pravila již na odchodu.

„Proč? Takový chlapík!“ divila se Tonička.

„I říkal, že jako mezi to nepůjde — myslím, že on se stydí!“

Matka slíbivši, že se brzy vrátí, rozloučila se a odešla.

Také Mári již pospíchala. „Naši jdou brzy spat a nesmím je ničím pohněvat,“ vysvětlovala svůj spěch.

„Kdybys někdy přišla do Prahy, nezapomeň na mne,“ Tonička jí při loučení několikrát připomenula.

„Nezapomenu — byla bych ti kolikrát psala, ale když jsi se neozvala —“

„Prosím tě, kdy já mám kdy na psaní!“ smála se Tonička.

„Pozdravuj ode mne muže a děti!“

„A ty všecky u vás ve mlýně!“

Objaly se a políbily. Tonička dívala se za přítelkyní, dokud se jí nadobro ve tmě neztratila.

Potom šla do velké světnice. Józa už svítil a čekal. Podávaje sestře ruku smál se: „Ale jsme my dva svatebníci!“

„Jsme — ale proč ty jsi, hochu, doma? Prosím tě, jenom k vůli mně nezůstávej a jdi se aspoň podívat —“

Józa zavrtěl hlavou. „Mezi ty pány a slečny?“ ptal se úsměšně. „Našim lidem se jen vyšklibují, ale ti jen když se můžou přitřít!“

Tonička se dala do smíchu. „Proto ty jsi nechtěl být mládencem! Hochu, přec taky chodím v Praze po těch ulicích, vidím všelijaké lidi, ale tak jako ti zde to nechodí, tak se nevypínají a nedívají se na ostatní lidi jako na chudáčky. Žádná komteska pražská nepiketí se jako ta Milina nebo Betti!“

„Vidíš, a dokud jsi bývala doma, tolik se ti to líbilo,“ smál se Józa. „Ale chvála Bohu, že tobě všecko dobře dopadlo.“

„A co ty — ještě nic?“ usmála se Tonička.

„Ba ne, času dost!“ — —

Ráno po desáté hodině se Tonička doma loučila. Zdržovali ji, že jí málo užili, ale nedala jinak a že musí k dětem, že to slíbila a že by měli starost.

Když jí na nádraží otec šel koupit lístek, Józa náhle přistoupil k ní a vtiskl jí do ruky papírek. „Na — tohle posílám dětem —“

„Co by ti to napadlo,“ bránila se a desítku vracela.

„Mlč — je to z mého zašetřeného — kup něco dětem, to že jim strejc posílá, protože vás má rád. A brzy piš!“

Tonička odjížděla plačíc. Dlouho vyhlížela z okna, aby ještě jednou zahlédla rodnou střechu.

Když před lety poprvé loučila se s domovem, neodjížděla tak dojata. Tenkrát nepřipadlo jí, že je odtud nadobro vytržena, tak jako dnes. Nyní cítila, že je tu už cizí, pouhou návštěvnicí — odbytým členem rodiny. A právě teď stal se jí domov zvláště milým; ne celé Hadíhlavy, jen ta chalupa s nejbližším vůkolím. Zdálo se jí, že by jí teď pro štěstí života úplně stačila . . .

Ale čím více blížila se ku Praze, tím více se na ni těšila — nedočkavost po dětech, po té známé domácnosti a po životě v ní vzrůstala v ní velice. A když vystoupila z nádraží a pospíchala k Holešovicům, jediná myšlénka plnila jí duši: Domů, domů! — —

A nastal jí zase život, jaký žila již na pátý rok . . .

Čím více času od bratrovy svatby uplývalo, tím více zapadalo v ní to milé a teplé, co ji v domově osvěžilo, a tím více vystupovalo zase vše, co ji tam roztrudilo.

Často vzpomínala, jak hořko jí bylo, když si ji tak prohlíželi a když pořád slyšela o té hadíhlavské slávě a parádě panské i selské.

A při těch vzpomínkách bývalo jí stále hořčeji.

Připomínala si, že tenkrát přijela na bratrovu svatbu schválně z Prahy, ale když potom šla domů, že seděla sama s babičkou, nikdo jiný že k vůli ní doma nezůstal — i do toho marného věnečku že museli všichni kromě Józy. Přebírajíc se těmito vzpomínkami ledaco malovala si teď jinak, než jak se tenkrát stalo a bylo míněno.

Víc a víc jí napadalo, že vůbec byla doma odstrčena — — že dali jí těch pár set, vdali ji a tím že vše bylo odbyto, že nikdy nebyla doma tak milována jako hoši, jmenovitě Váša. Že tam v rodné chalupě je všeho — a všecko že to je jeho, pánem že tam je a — ona že má tuhle kuchynku a pokojík, a co muž vydělá, že se taky protráví. Ale ještě díky Bohu, že je zdráv — nedopouštěj Pánbůh, aby se mu něco stalo!

Myšlenka, že byla doma odstrčena, uchytivši se bujela víc a víc.

Tonička nejprve sama v sobě všecko ukrývala, potom sem tam i před mužem a dětmi něco o tom prohodila. Vzpomněl-li si někdo z nich na Hadíhlavy, hned vypravovala, že je tam u nich v chalupě všeho, že tam za mlada měla pěkné časy, čeho všeho užila — ale teď že tam už je skoro jako cizí.

A říkala: „I co pak já — já jsem bývala odjakživa dobračka, proto mne také každý odstrčil.“ Nebo: „I já jsem odjakživa neměla štěstí.“ Jindy zas: „Ach, ach, člověk by nevěřil, že je možná, aby se tak na někoho zapomnělo.“

Nespokojenost z domněnky o odstrčenosti vzrostla konečně tak, že Toňička, píšíc jednou domů, mezi jiným také napsala: „A prosím Vás, drazí rodiče, abyste na mne tak nadobro nezapomínali. Když jsem o svatbě byla doma, viděla jsem, že je u vás všeho, a já tuhle za všecko draze musím platit a ke konci měsíce nic mi nezbude. Váša bude mít takovou chalupu — ale já, kdyby nám táta umřel, co bych s dětmi měla? Po té svatbě jsem se doma tuze naplakala, jen proto jsem nemohla jít k obědu a do věnečku. Zde to taky stále v hlavě nosím a musela jsem si Vám dnes postěžovat. Vždyť se mi zdává, že jsem nadobro odstrčena, že už nikoho nemám . . .“

Matka Ulvrová to psaní několikráte četla a pokaždé je smáčela slzami. Umínila si také, že se tátovi ani nezmíní, aby darmo nebylo křiku. Ale čím dále na to myslila, tím více si říkala: „Co naříká, holka bludná? Co jí schází? Vždyť jsme jí proti druhým o krejcar neošidili, a takový má každý měsíc příjem. Kde by ho Váša vzal? Že jí přibývá dětí — kdo pak za to může? Taky nám to dělá starost!“ A dala dopis mužovi.

Když přečetl, kýval si, kýval a dal se do suchého smíchu.

„Že jsem já to dávno nečekal? I to čekal,“ povídal. „Takhle ono je to vždycky!“ A Toničce potom psal: „Milá holka, to jenom tátovi a mámě křivdíš, když myslíš, že Tě odstrčili. Jen počítej trochu a uvidíš. Naše chalupa se vším všudy za pětačtyrycet sotva stojí a byli jste na ni tři. Vášovi nevěsta přinesla dva tisíce, ale přece se bude ještě dlouho a dlouho ohánět, než ji bude mít čistou. Ten tisíc, který jsme si sami nechali na chalupě, do hrobu nevezmeme, že bude váš, to víš. Tvůj muž má službu a pořádnou. Váša sotva za rok dostane, co Vy za čtvrt roku — arci, u nás je zas to živobytí z hospodářství. Ale tak je to, milá dcero: Dřív jsi chtěla být paničkou, protože jsi viděla jen to, co se ti na paničkách líbilo — naše živobytí v chalupě se Ti nelíbilo. Teď jsi paničkou a poznala jsi, že to taky samý med není — ale při tom jsi zapomněla na naše dření a trampotu a vidíš jen, co je u nás pěkné a že je u nás, jak povídáš, všeho. Tak je to, Toničko, tak. Ale kdybys byla na chalupě, nebyla bys paničkou — to dvoje dohromady nejde. Víš dobře, co bych si já byl více přál, ale do nespokojenosti jsem Tě nutit nechtěl. Že Ti jako dosud sem tam nějakou tu bandoru, kousek másla, pár vajec, pošleme, můžeš být jista, ale nezapomínej, že my s maminkou jsme vlastně už na vejměnku a sami mnoho toho nemáme.“ —

Ale myšlenku, že byla doma odstrčena, nikdo již ze srdce Toniččina nevytrhl . . .

Z Nového Srbska.

(Niš a Pirot.)

Z cest Ludvíka Kuby.

(Dokončení.)

mínim-li se ještě o dlouhé jednoduché budově, zakoupené od Turků králem Milanem a upravené za konak (bydliště královo), jež stojí přes řeku proti staré pevnosti, vyčerpal jsem pamětihodnosti stavitelské, nalezající se uprostřed města.

Vydáme-li se však z města po prachu plné silnici směrem východním, uvidíme asi za půl hodinky po pravé ruce skoro u cesty roztomilou kapličku zcela svěžího vzezření, jež svědčí o nedávném původu. Je to pověstná ćelekula, t. j. věž lebek. Vstoupíme-li totiž do kapličky, jež vlastně stěn nemá, poněvadž se skládá ze čtyř sloupů, spojených oblouky a přikrytých střechou, skrze jedny ze čtyř mřížových vrat železných, uvidíme v těsné prostoře týčiti se beztvárnou vysokou ruinu, v níž nalézají se kulaté otvory, jako by odtamtud byl někdo vyloupal veliké dělové kule. Tyto kulaté dutiny skutečně podobným způsobem povstaly, jenže to nebyly dělové kule, nýbrž srbské lebky, jichž otisky negativní zde vidíme. Z nich se celá tato stavba skládá, uvnitř jich je dosud plno, a místy můžeme malými otvory lebky rozeznati. Zvědavci a enthusiasti mohli jen vrchní hlavy odloupati; dovnitř zasáhnouti jim bránilo — mimo veřejné orgány — též pevné zdivo.

Tato příšerná stavba byla od Turků zbudována po roce 1809, kdy u Kamenice potlačili srbské povstání, v němž se vyznamenal junáckou smrtí vojvoda Stevan Sindželić. Aby Turci povstalce zastrašili, postavili při hlavní cestě patnáct stop vysokou věž, sestavenou z uřezaných hlav padlých v onom boji Srbů. V 56 řadách — po 17 lebkách v řadě — umístili celkem zde pomocí vápenné malty 952 hlavy srbských bojovníků. Hlavy staveny vesměs čelem k cestě, aby úkolu svého — postrachu v lidu — spíše se dodělaly. Zmíněný již ušlechtilý Mitad paša chtěl ćelekulu zrušiti, ale vášnivější Mahomedáni dali o tom zprávu do Cařihradu a vláda to nedovolila.

Že lid považoval místo ono za posvátné, je přirozeno. Z počátku mnoho lebek krajních odnešeno jen za tím účelem, aby je bylo možno v uctivosti pochovat. Dnes místo ono proměněno ve svatyni, kamž s neobnaženou hlavou nikdo vstoupiti si nedovolí.

Při ćelekule vzpomínám si ostatně na jednu stavbu černohorskou. Na Cetyni je u samého paláce knížecího na blízkém skalisku bašta okrouhlého tvaru, tak zvaná tabla. K čemu tato stavba sloužila, dočteme se ve kterémkoliv popsání Černé Hory a poví nám to na Cetyni každý Černohorec bez ostychu: tam byly napichovány z boje přinesené hlavy

turecké ještě za předposledního knížete Danila I.; teprv když jeho manželce, Darince, přivedené z Benátek, bylo nesnesitelno z okna neustále na hrozný obraz patřiti, tabla svého úkolu zbavena a je od těch dob příšerné ozdoby prosta.

Niš i za Turků byla středem politickým i náboženským svému okolí, jsouc sídlem paši a metropolity. Dle úpravy srbské je Niš středem kraje (okrug) Nišského, jenž skládá se z 3 srezů (okresů): Nišského, Koprivničského a belopalanačského.

V Niši jest kromě několika osnovných (obecných) škol i 8třídní gymnasium. Ústav učitelský pro vzpoury žáků byl přede 2 lety přenesen do Aleksince.

Výtečné výletní místo, Sičevo, k němuž v letním období řada zábavných vlaků každou neděli a svátek hromady výletníků z Niše přiváží, nás odvádí z Niše a spolu uvádí na cestu k dalšímu našemu cíli, Pirotu.

Sičevo samo sebou není lákadlem pro pravidelné letní vycházky. Je to nuzná ves s chudou kaplí, kde potřeby naše nevalně jsou obstarány. Ale jako úchvatný obraz divoké přírody velkolepých prostých útvarů upoutá vždy znovu diváka, jenž zastaví zde svůj krok v němém ustrnutí. Zde vyprošťuje se řeka Nišava z těsného objetí strmých skal, jež rovně, ploše, hladce, jako obrovské zdi s obou břehů tok její po několik kilometrů tak svírají, že dno úzkého průsmyku dostačuje sotva sporým jejím vlnám. Za jiných okolností by tu byla přirozená trať pro cestu vedoucí jihovýchodně k Pirotu, ale soutěska sičevská, pověstná pode jménem klisury, svými skalními hradbami byla samým Římanům oříškem příliš tvrdým, a přinutila je nelenovati si a vésti silnici přes vysokou Suchou Planinu, jejíž skalisté odnože řečenou klisuru tvoří.

Věk náš, věk technologického důvtipu a neohrožené podnikavosti, nenechal se másti odpudlivým vzezřením klisury, a vtesal trať železniční do boků skal, jimiž vlak frčí a uhání jako chladnou, šedou, vysokou zámeckou chodbou, kam nikdy slunce nezasvítí. Když před Bílou Palankou ocitne se v širé volné krajině, uvítají nás paprsky sluneční tímže dojmem, jakobychom byli ze šerého sklepení na boží den vystoupili.

Minuvše hezké městečko Bílou Palanku, jež nám zůstane na pravé ruce, blížíme se k Pirotu, jehož dolina obklíčena kopci, od poslední srbskobulharské války obezřele a pilně opevněnými následkem mravného naučení, jehož se dostalo Srbům u Slivnice a vítězným pochodem bulharského vojska k Pirotu.

Jediný pohled po krajině nás poučí, abychom poznali — beze všech anaeroïdů — že nalezáme se mnohem výše nežli v Niši. Kdežto v Niši rostlinstvo veškeré, kroj lidu, stavby, ba i obloha má zřejmý ráz teplého Jihu, zde pozorujeme všady vliv studenějšího podnebí vyšší polohy, což dále k Bulharsku stoupá, až posléze v pasu Dragomanském v Bulharsku vrcholu svého dosahuje.

Dříve ještě, než vlak zastaví, vidíme již silhouetu staré pevnosti, jež týčí se na malém pahrbku při ústí říčky Rasničky v Nišavu. Pahrbek s pevností je pouhým úpatím vysoké strminy Belavy, na níž jsou nepatrné zříceniny turecké pevnůstky Sarlaku.

Hradu Pirotskému, dobře dosud zachovanému, lid říká „hrad Momčilův“, t. j. strýce kraleviče Marka. A někteří staří cestovatelé jej nazývají hradem Miloše Obiliće, známého srbského hrdiny. O tom všem však Srbové nemají nijakých pevných historických dokumentů.

Také o jeho minulosti vůbec mnoho Srbové nemohou pověděti. V době předsrbské znal se Turribus. Památek stavitelských není ani ze staro- ani ze středověku, mimo zmíněný hrad a sahat-kulu čili hodinovou věž uprostřed náměstí, která však vůči jiným „sahatkulám“ od Turků po Balkánu hojně budovaným je neobyčejně pevná a má vzezření tvrze.

Kolem této věže shromažďuje se po obou březích Nišaviných sbor nízkých domků a chalup, hojně zahradami a stromovím skoro jako Niš propletených, z nichž část města pod hradem slove Pazar, a ona část za řekou na sever Tichá Bara. Tam bývali Turci, zde křesťané.

Pirot míval vždy kolem 10.000 obyvatel, z nichž za časů tureckých na 3000 bylo Mohamedánů. Ti zmizeli.

Je zde však asi 300 španělských židů, kteří v době pronásledování v XVI. století na Balkánském poloostrově pod vládou Tureckou našli útulku a takové volnosti, že podnes — všude jsouce slušným percentem zastoupeni — zachovali si svůj nedotčený mrav, písně, jazyk (mluví mezi sebou výhradně španělsky), ano i kroj, pokud se ženských týče. Při tom je pozoruhodný jejich antagonismus vůči židům „evropským“; na ty hledí jako na živel zcela cizí, tak že na př. sňatky mezi židy našimi a „španoly“ byly dosud následkem toho předsudku nemožny. Z měst balkánských Sarajevo poskytuje největší příležitost k obapolným stykům jmenovaných dvou elementů — a teprve před rokem podařilo se jednomu z „našich“ židů vzíti si „španolku“, dceru jednoho z bohatých sarajevských španělských israelitů, což byla společensky tak sensační událost, že se tamní časopisy o tom rozpisovaly.

Židé španělští na poloostrově balkánském nejsou živlem protivným. Nemají nepřátel. Vedle bohatých je i mnoho chudých, kteří živí se řemesly nejrozmanitějšími. Možno říci, že řemeslo na Balkáně má v nich hned po Turcích své hlavní představitele, kdežto Slovan, pokud byl vesničan, byl zemědělec, a pokud měšťan, byl obchodník. Kde na Balkáně vzniká otázka antisemitská — ostatně je těch míst málo — tam týká se jedině židů evropských a nikoliv „španolů“.

Prošedše těsnými starými uličkami, nacházíme starý, mohutným plotem obklíčený prostorný kostel, ale prostý a jednoduchý, se zajímavou vzdušnou zvonicí, z trámů a bidel sešpejlenou. Při pohledu na chudou svatyni vzpomínáme si s údivem, že Pirot býval po dosti dlouhý čas sídlem metropolity nišavského (od r. 1761). Ani nová „cerkva“, jež v Tiché Baře vztýčena, by nesvědčila o vladycké minulosti města Pirotu. Dnes v duchovním ohledu je Pirot podřízen Niši.

Z řídkých budov, jež v doslovném znění vynikají — svými patry totiž — nad své přízemkové okolí, jsou tu jedině gymnasium osmitřídní a dívčí a chlapecká škola. Z osob soukromých nikdo se neodvažuje ukládati kapitál v lepší, nákladnější a důkladnější budovu, poněvadž strategický význam Pirotu při nejistotě politických poměrů na Balkáně nemůže v nikom buditi důvěru v klidnou, rozvoji města příznivou budoucnost.

V ni uvěřit je těžko městu, jež před nedávnem ohroženo bylo pluky bulharskými, před tím bylo (1877) svědkem závěrečního zápasu mezi Srby Turky, jemuž předcházela dlouhá doba pěti set let vlády Turecké, která r. 1389 počala a občasnými vzpourami neustále otřásána byla. Trať železniční, jež tudy víže celou střední a západní Evropu s Cařihradem, Pirotu posloužila málo, poněvadž jen ještě zvýšila jeho význam strategický a tudíž i risiko všech těch, kteří by své hospodářské a průmyslové podnikavosti zde uzdu popustiti chtěli. Každý se zařizuje tak, aby v bouřných dobách válečných, jež by mohly přijíti, přišel co možno o nejméně.

Z 8 džamijí a 2 tekijí, jež za časů tureckých pohled na město svými minarety tak zajímavým činily, zbyla jediná, jež proměněna ve skladiště.

Pirot, jenž je nyní krajským městem, tvořil i za Turků s okolím svým mutesarifluk, t. j. kraj, a patřil pod kosovského valiju. Kromě mutesarifa čili krajského seděli v Bílé Palance a v Caribrodu mudirové, čili okresní náčelníci.

Za Srbů má pirotský okrug (kraj) čtyři srezy (okresy): 1. nišavský (se správou v Pirotu), 2. vysocký (se správou dříve ve Velké Lukani, nyní v Pirotu), 3. bělopalanský (se správou v Bílé Palance) a 4. lužnický (se správou v Babušíně).

Srovnáme-li oba kraje: nišský a pirotský, v různých ohledech, přijdeme k následujícímu výsledku.

Velikost plochy je skoro stejná: (nišský 2681 km.^{2}, pirotský 2697 km.^{2}). Obyvatel však má nišský kraj o polovinu více než pirotský (n. 115.890, p. 76.892), tak že na 1 km.^{2} připadá v nišském kraji 43, v pirotském 29 obyv. Zajímavo je, že nejen v obou těchto krajích, ale v celém Srbsku je více mužů nežli žen (na 100 m. 96 ž.). Městského obyvatelstva v kraji nišském je přes 25.000, v pirotském asi 10.000. Turci a Židé patří vesměs mezi toto. Na vsi jich není. Polí je v nišském kraji $^1/_4$ celé plochy, v pirotském pouze $^1/_9$, tedy ani ne polovina tolik jako v nišském. Také luk je něco více v nišském kraji ($^1/_{25}$) nežli v pirotském ($^1/_{30}$ veškeré plochy). Pokud se vinaření týče je asi týž vzájemný poměr obou krajů jako při polích; vinohradů je v nišském kraji $^1/_{50}$ vší plochy, v pirotském jen $^1/_{100}$. Ačkoliv pak Niš lidnatostí a ve štědrosti přírody vyniká nad chudší kraj pirotský, přece ve vzdělání zůstává za Pirotem co do počtu škol, žáků i kostelů (v letech osmdesátých bylo v n. kraji 27 škol obecných, v p. kraji 23, tedy skoro stejně, ač lidnatosť je tak rozdílna).

Udajem, že v nišském kraji je pětkrát tolik oslů, nežli v kraji pirotském, přejdeme od osvěty a kultury k hospodářství a chovu dobytka. Také hovězího dobytka a vepřového je více v nišském kraji nežli v pirotském; ale na kolik se týče koňů, ovcí a koz, je poměr opačný. Také včelařství kvete více v pirotském kraji nežli v nišském, ač by dle teplejší pohody nišské mělo býti naopak.

Zemědělství nejlépe se daří v dolinách: moravské, nišavské, v Dubočici; dobytkářství je nejlepší na Suché Planině, na planině Bukoviku,

a ve vysockém srezu kraje pirotského. Vínu se daří nejvíce v dolinách řek Moravy a Nišavy.

To jsou tři hlavní zdroje živobytí lidu selského. V nižádném však pozoruhodně nevynikl svojí vlastní zásluhou; vše se pěstuje a provádí způsobem primitivním, nepraktickým, nevýhodným. Obilí se mlátí živými mlaty, t. j. koňskými kopyty; kůň ke kůlu na delší lano uvázaný, běhá do kolečka jako na kolotoči a natáčí při tom bezděčně provaz na kůl, čehož následkem (— poněvadž se provaz stále zkracuje —) jeho dráha tvoří spiralu. Když se lano navinulo, obrátí čeledín koně, kůň běhá do kolečka směrem opačným, a provaz roztáčí. Že tím způsobem zvíře kopyty svými vyklepává zrní z podestlaného pod ním obilí, toho si je sotva vědomo. Stejně primitivní je výroba vína, za jehož výtečné vlastnosti jedině přírodě nutno pochvalu vzdáti. A sýrařství rovněž nečiní tu vyjimky, ku své vlastní veliké škodě, neboť výrobek, jejž dnes prodávají za „srbský sýr", nemůže nalézti u cizinců obliby a v cizině odbytu.

Ostatně již způsob měření ukazuje na to, že všecky tyto tři obory jsou na nízkém stupni vývoje. Pole se měří dle jednotky, jež slove „den orání" (165 dnů orání = 60 hektarům), louky se měří na „kosy" (1 hektar = asi 4 kosám) a vinohrady se měří na „motyky" (1 hektar = asi 2 motyky). Katastr — jak vidno z toho — v zemi jistě se vší přesností proveden není.

Zemědělství po válce vstoupilo do jiného stadia, poněvadž zmizel „spahiluk", jenž značil v některém ohledu tolik jako naše nevolnictví. Půda patřila „spahijovi", jenž sedláka vypověděti nesměl, a jenž bral naturální desátek, někde třetinu ze všech plodin. Tak je to dosud v Turecku, pak v Bosně a Hercegovině. Spahijou nemusí býti vždy Mahomedán, Turek, jak u nás se myslí. Spahijou býval a dosud bývá — kde tento system ještě vládne — i bohatý křesťan, pravoslavný či katolík, a zejména jsou jimi vždy kláštery a monastýry. Jenže v posledních případech je spahiluk nejhorší. Lid z pozemků klášterních odvádí nejen povinný poplatek naturální, ale dělá také klášterům bezplatně všechny práce, kterých se od něho žádá. Máť každý klášter či monastýr mnohé pozemky ve své vlastní správě, a je-li třeba orati, vláčeti, kositi, či síti, obejde mnich vesnici a najde si bezplatné dělníky ihned; neboť moc duchovních na lid je veliká, a lid v předsudku, že tím slouží bohu, rád spěchá sloužiti klášteru. V tomto ohledu Mahomedáni správně vyčítají křesťanským duchovním, že se za hrubší práci stydí, kdežto turecký duchovní, je-li chudý, dělá si vše sám, takže na cestách po zemích mahomedánských můžeme hodžu (duchovního) uhlídati v nejrozmanitějších tvarech: jako chudého chalupníčka, sedláka, hokynáře, kupce, zelenáře atd.

Zrušení spahiluku zajisté dobře působilo na rozvoj stavu selského; a také v bohatším okrese nišském najdou prý se sedláci, kteří mají ve sklepě až na 100.000 ok*) vína a z pole vezou průměrně v roce na 40—50.000 ok moštu. Vůbec se vína urodí v nišských vinohradech na 25.000 hektolitrů, a v pirotských vinicích přes 15.000 hektolitrů ročně.

*) 1 oka = $1^1/_4$ litru či kila.

Pirot od západu.

Sedlák z okolí.

Bohužel však nejsou poměry takové, aby všechen národ byl před nouzí zajištěn. Nehledě k tomu, že celé kraje při menší úrodě již trpí hlad, jsou nuceny celé spousty lidu vesnického — a to nejen v pirotském kraji, nýbrž i v nišském — choditi na „nadnicu“, na práci, nádeničiti. Z horských chudých krajů chodí lidé hromadně až k Bělehradu na polní práci; tam si pospíší a přijdou domů v čas ke své úrodě, protože v chladných vysokých horách je vše pozdější. V Niši a Pirotu chodí chudobný lid vesnický již v neděli večer do města, zde přenocuje, aby v pondělí ráno mohli hospodáři najmouti jej do práce. V sobotu vrací se domů a v neděli příští opakuje se totéž, co právě vylíčeno. Na tyto kratší doby jde i ženské pohlaví po práci. Výdělek veliký není. Dělník nejlepší nevydělá si půldruhého dinaru denně (dinar asi 40 kr.), někdy sotva půl dinaru. Ale to není hlavní vada nádeničiny, že plat je malý, nýbrž že trvá jen přes leto. A v zimě nemá lid ani tento nepatrný výdělek.

Ovšem lid žije prostě, jednoduše se živí a šat robí si vesměs sám, a vzhledem k nepoměrné láci potravin řečený plat je ve skutečnosti větší, než-li se na pohled zdá. Jaká láce bývá na př. v chudším Pirotě, vidíme z následujících dokladů.

Kuřata a slepice stojí od 30 do 50 par dinarských (od 12—20 kr.), vejce prodávají se 8—10 za groš (1 groš = 20 par dinarských = 8 kr.). Oka vína (t. j. 5 čtvrtí litru) stojí při větší úrodě 10 našich krejcarů, i méně, a maso je skoro zadarmo. Ovšem se jí zde hlavně jen maso skopové, jako na celém Balkánu je zvykem jísti jen maso z koz, ovec, kůzlat a jehňat; je však nepoměrně lepší, nežli u nás, je „sládko“, jak labužnicky s přiměřeným posuňkem nás tamní člověk ubezpečí. A okusíme-li je sami, uznáme, že je to pravá pochoutka.

Láci toho masa způsobuje vysoká cena koží, na něž je veliký odbyt. Jehně či kůzle stojí 12 grošů (t. j. asi 50 kr.), a kůže se prodává za 12 až 13 grošů.

Koželuhářství je zde vůbec velice pěstováno, jak nás o tom přesvědčí již procházka při řece Rasničské, pod starou tvrzí, kde tvoří roztomilý obrázek nekonečná skoro řada „tabačských buret“ (tabak = kůže, bure = sud), jež — opatřeny žebry jako mlýnská kola — se tu točí, aby kůže, v sudech se nalezající, důkladně se vymáčely a vypraly.

„Zanat“ (čili řemeslo vůbec) pěstován byl hlavně od měšťáků a to ponejvíce od Turků — o čemž svědčí větším dílem už jména jednotlivých řemesl: terzijové (krejčí vyšívači), abadžijové (krejčí obyčejní), tabačijové (jircháři, koželuzi), kazandžijové (kotláři), mutavdžijové (spracovávají kozí vlnu), kujundžijové (kovem vykládající), saračijové (sedláři), semidžijové (pekaři bílého chleba), šečerdžijové (cukráři), ćurčijové (kožešníci). Kromě těchto jsou tu obučaři (ševci), papudžijové (bačkoráři), kovači, stolaři, kolaři, češlaři (hřebenáři) a jiní.

V zapadlých koutech pirotského kraje pěstuje některá řemesla i vesnický lid z nedostatku jiné výživy. Tak zdejší hrnčíři rozvážejí výrobky své po celém Srbsku, a zajímavi jsou pro nás zejména svým jménem: grnčari, což je srbská forma našeho názvu českého: hrnčíři. To by samo-

sebou nepoutalo ještě nijakou pozornost, ale nápadné je, že Jihoslované — Slovince nevyjímaje, — slova hrnec neznají (oni by ovšem musili říci grnac), nýbrž říkají lonac, a odtud se v Krajině, Charvátsku, Bosně atd. říká hrnčířům lončari. Až teprve v pirotském kraji nazývají se grnčari — a nikdo zde neví proč, každý se nad tajůplným tím jménem pozastavuje.

Kromě hrnčířů jsou pro Srbsko důležiti pirotští cihláři a uhlíři.

Zbývá promluviti o obyvatelích krajů nišského a pirotského se stanoviska lidopisného. Tu poskytují velice zajímavý předmět.

Severní hranicí přibližnou obou těch krajů je Stará Planina, po níž se dnes táhne srbsko-bulharská hranice politická, ale ta ode dávna tvoří zároveň hranici lidopisnou. Na sever od ní je tak zvané Záhoří se Záhorci, a na jih tak zvané Torlacko s Torlaky, na východ pak je Šopsko se Šopy (s bulharskou prestolnicí Sofijí).

Zagorci a Šopové jsou nyní v politickém smyslu Bulhary, kdežto Torlaci jsou Srbi. Ale o všech těch národkách třech platí do jisté míry, co dí Vuk ve svém slovníku o Torlakovi, řka, že je to člověk, „jenž nemluví čistě ani bulharsky ani srbsky". Je to vše zkrátka území přechodních dialektů, jaké nalezá se všude na pomezí příbuzných jazyků.

Torlacko tvořeno je právě oběma okruhy, nišským a pirotským. Že jazykově vázáno je poněkud s Bulhary, poznáme hned při nejprvnějších stycích s lidem. Jak známo, je hlavním znakem bulharštiny, jímž se od ostatních jazyků slovanských liší, nedostatek pádů, vlastně neskloňování podstatných jmen. Předložky, jimiž nahražují se pády, stojí před nezměněným substantivem, jako na př. v jazyku francouzském.

Protože „torlactví" značí tedy tíhnutí k Bulharům, je přirozeno, že Pirot v této vlastnosti nad Niš vyniká. Vidíme to hned i na šatech a krojích, jež jsou nám již z Bulharska povědomy, i na stavbách a vesnicích, jichž ráz je mnohem více bulharský nežli srbský.

Kdežto v Niši selky i sedláci strojí se skoro jako v ostatním Srbsku (muži nosí krátké kabátky, košile přes bílé plátěné gače), překvapují nás sedláci pirotští koženými kabáty, přiléhlými kalhotami, kožešinou podšitými džubami, jež rukávů nemají, kdežto u žen je charakteristická černá kolija, dlouhý vrchní soukenný šat nezapnutý bez rukávů, splývající až po kolena.

Šubary (vysoké kožené čepice) a opánky s podvrsky (kamašemi) jsou obvyklé v obou krajích stejně jako v ostatním Srbsku. Rovněž i pasy kolem těla.

Vše je většinou výrobek domácí, najmě dílo pilných žen.

Kroj pirotský od nišského se rozeznává tím, že je teplejší, čehož je při vyšší poloze pirotského okruhu nutně třeba.

„Kolo" (tanec) je zde rozšířen jako po celém Srbsku, a „hraje se" čili tancuje původním způsobem, t. j. bez hudby nástrojové, při pouhém zpěvu. Jeden z hochů, který vždy zpěv začíná, má i vedoucí roli v tanci a sluje kolovodža.

S „kolem" mají podobnost mnohou různé hry. Ostatně „kolo" samo je národem považováno za „hru", jak o tom svědčí lidový termín: kolo igrati. O rozmanitosti her svědčí nesčíslná jejich pojmenování: hajkuna, durbinka, čačak, šopka, trojanka, zaplaňka, levka, osmica paračinka, po-

povka, osamputka (osamput = osmkrát), zajam, čertovka, kriva baňka, niševljanka, orel, vlaška, potresuljka a mn. j.

Kromě Torlaků však ve zdejších horách pirotských žije zajímavý nárůdek, jenž nenáleží ani k národu bulharskému ani srbskému a jejž lid nazývá Crnovunci (černovlnci) čili po turecku Karakačani. Jsou to lidé, kteří na odnožích Staré Planiny od státu najímají pastviny a zde pasou svá stáda černovlnných ovcí, kteréžto specialitě děkují i za svůj etnografický název.

Spisovatel srbský J. Miličević ve vzpomenuté již knize „Kraljevina Srbije" píše o nich takto:

Crnovunci po národnosti jsou jednak Řekové, jednak Cincaři.*) Se svými četnými stády žijí v létě na planinách a v zimě slezou do dolin k Bílé Palance, do Dobryče, nebo dále k Moravě, kde najdou sena pro svůj dobytek.

Ovce černovlnné chovají proto, že jsou pro drsné tamní podnebí lepší, nežli ovce bílé.

O sobě vypravují toto: V Epiru v Řecku je kraj, jenž se zove Zagorje čili Zagor. Tam jsou 44 vesnice, zpola řecké, zpola cincarské. Ali Paša Tepedenlija kdysi vypálil tyto vesnice, a obyvatelstvo rozutíkalo se do různých končin Balkánských. Někteří přišli až sem. Od těch dob žijí se svými ženami, dětmi i stády jako kočovníci divocí: zde se rodí, žení a zde i umírají. Zajímavo pak je, že skoro každý z nich umí čísti a psáti. Tomu se učí jeden od druhého. Cestovatele překvapí, když teple oděného a proti vlkům a medvědům dobře ozbrojeného horala uvidí opatřeného mosazným starobylým divitem, jenž se mu za pasem blýští!

(Divit je mosazné dlouhé pouzdro s hlavou jako u kladiva; v podélné dutině je pero, v hlavě inkoust. Toho praktického náčiní užívá se všady v mohamedánském Orientě. Pozn. překl.)

Roku 1881 bylo zde 109 rodin, jež zabývaly se chovem 30.000 ovcí a 1500 koňů. Jiného dobytka nechovají.

Sýr pěstují horlivě. Salaš Dimitrija Droza na Slapu vyrobí ročně 7—8 tisíc ok kačkavaly (sýra).

V prosté, učouzené boudě proutěné, podobné velikému koši, stojí police se sýrem. Pro vlnu a sýr docházejí sem obchodníci pěšky.

Dojení i stříhání ovcí se děje společně, je spojeno s různými zvyky, a když je první ovce stříhána, slaví se veliké veselí.

Třetinu stad jim zničí zvěř, vlci a medvědi, s nimiž zápasí neustále pomocí zbraní a silných psů.

---

*) Cincaři je název velice urážlivý, ač nenahraditelný, pro rozptýlené po balkanském poloostrově Rumuny. Zastávají tam totéž místo jako u nás židé; živíť se jen obchodem. Vynikají lakomostí do největší míry a ve společenském ohledu jsou dotěrní do neodbytnosti. Na lodi a na železnici se na nás lepí, a co chvíli vzbudí naši pozornost výstupem, z něhož poznáváme, že s drožkářem nebo sklepníkem se o nějaký doplatek derou. První eksemplar, s nímž jsem se seznámil, představil se mi hned takovým způsobem. Když jsem v Niši na nádraží vsedl do drožky, jež mne měla do města dovézti, přisedl ke mně mlčky, ale odešel — když jsme na místo dojeli — s hlučnou hádkou, kterou svedl s kočím pro několik par. Potyčku vedl s takovou tuhostí, že kočí musil se dovolávati mého svědectví, aby práva svého došel.

Černovlnci jsou lidé čistí, zdraví, řádní a všechni řadou krásni. To platí stejně o ženách jako mužích. Rádi by se usídlili někde na stálo, neboť dosud žijí bez stálého přístřeší.

*

Z řádků těchto vidno, že „Nové Srbsko“ po svém vybavení z moci turecké neučinilo dosud pokroků takových, jež by odpovídaly nadějím, jež před dvaceti léty chovali všichni, kdož velkolepé boje balkánské se zájmem sledovali. Vinou toho je hlavně smutný zjev, že práce tichá, směřující ku rozvoji průmyslu a vzdělání čili ku zmohutnění hmotnému a duševnímu, se příliš podceňuje a za důležitější zaměstnání se považuje — vysoká politika, o níž je tak příjemno při černé kávě a vonném papírosu hovořiti a pro ni spravedlivě se rozčilovati. Málo je těch v Srbsku, jichž cílem není státi se poslancem, „oficérem“ nebo ministrem. Osvojení všech zemí, oblasti jazyka srbocharvátského patřících, je cílem všech horlivců, již ve své nedočkavosti myslí, že pouhá zbraň ocelová k tomu stačí, a kteří se domnívají, že zároveň tím okamžikem nadejde doba rozvoje a rozkvětu srbskému národu. A za tím by se mělo dříve provésti vzorné hospodářství v malém, aby se podal důkaz o schopnosti pro úkoly větší. Mělo by se mysliti na gravitaci kulturní, bez níž pojidla politická nejsou trvalými. A v tom ohledu — státi se duševním střediskem, kulturním sluncem všemu srbocharvátskému lidu — Srbsko málo dosud udělalo. A jak z dosavádních poměrů vidno, bude to dlouho ještě trvati, nežli si zjedná potřebných k tomu zásluh.

Mignon.

Napsal Ivan Ščeglov. Z ruštiny přeložila Eliška bar. z Bílé.

I.

ánové, velká novina!“ volal poručík Dembinský, vcházeje do důstojnické jídelny.

Štábní kapitán Děďuškin, nadporučík Stěpurin a praporečník Niščenkov zvedli udiveně hlavy od talířů, a zahleděli se na suchou Don Quichotskou postavu Dembinského, protože sloužíce v muchrovaňské pevnosti, kde už lišky dávají dobrou noc, dávno odvykli novinkám vůbec a velkým novinám zvlášť...

A když uplynula nutná k dosažení effektu pausa, pokračoval Dembinský slavnostně:

„Dnes ráno přijela do Muchrovani slavná zpěvačka, signora Fiorentini, která už v neděli se představí muchrovaňské intelligenci.“

Ale vida na tvářích svých soudruhů zřejmou nedůvěru, Dembinský honem vytáhl z náprsní kapsy svého pláště dlouhý, křiklavě barevný plakát a vítězně zamával jím ve vzduchu. Na listě stálo:

„Muchrovaň 188*
Se svolením slavné vlády v neděli dne 3. listopadu v místnostech Muchrovaňského Šlechtického Kasina, slavná italská zpěvačka
Emma Fiorentini
na cestě do své vlasti
bude mít čest uspořádati veliký koncert za laskavého spoluúčinkování pianistky slečny Zachropullo a signora Cocchi.
Začátek v 8 hodin.“

Když tato plachta byla přečtena, zavládlo zas na chvíli hluboké ticho. Praporečník Niščenkov, malý, pihovatý mladík s bílými brvami, obrátil se vážně na svého souseda, — dobrodušného, lysého, tlustého důstojníka, jenž na kabátě s kožešinovou podšívkou nosil epauletty kapitána, a oba na sebe pohlédli, jako by chtěli říci „Vida, vida! Muchrovaň se činí.“ A pak jeden i druhý obrátili hlavu na konec stolu, kde seděl nadporučík Stěpurin. Suchý a snědý brunet, kterému mezi kamarády říkalo se „poustevník“, přestal jíst, zvedl hlavu a Bůh ví nač se zamyslil. Vojenský sluha, jenž hned za Dembinským vešel nesa mísu s pečenými kuřaty, zaražen neobyčejnou zprávou zůstal stát a otevřel ústa.

Jediná bytost, která zůstala naprosto lhostejnou k sensační zprávě, byl Stěpurinův pes, jenž nedal se vyrušiti z ohryzování hozené mu kosti.

„Pánové,“ vedl dále Dembinský hlavní slovo, „doufám, že se Kamčatka nedá zahanbit a že patřičným způsobem bude podporovat slavnou zpěvačku!“

„Kamčatka“ říkalo se osamělému domu, kde bydleli důstojníci pevnostního dělostřelectva.

Návrh podporovati italskou primadonnu, narazil na pessimistické úvahy o nuzném stavu důstojnických financí.

„A kdo ti řekl, že je slavná? Možná, že není ani dost málo slavná,“ posmíval se Niščenkov, který podroboval své kritice všechno na světě, mimo sebe sama.

„Snad je to jen nějaká světoběžnice, která hledá reklamu v italském jméně,“ poznamenal hlubokomyslně kapitán.

Stěpurin jediný mlčel, protože byl zaměstnán svým holubem, který tvořil závěr jeho oběda.

„Pánové, co vám to napadá? Kde pak . . .“ — máchl zoufale rukou Dembinský — „Co pak jste nečetli včerejší dopis v ‚Přímořském Věstníku‘?“

A věda, že „Přímořský Věstník“ nebyl od důstojníků předplacen, honem pospíšil si sděliti podrobnosti o úspěchu, jaký měla signora Fiorentini v O. Obecenstvo prý ji zasypalo květinami a gratulacemi, gymnasisté prý ji nesli na svých rukou od divadla až do hôtelu a žena místního velitele dělostřelectva prý jí poslala kytici a vyšívaný ručník s nápisem:

„Tvář si utírej,
nás nezapomínej!“

Ač všichni věděli, že Dembinský, jako vždy, lže, přece anekdota o ručníku ženy velitele dělostřelby působila na důstojníky jak náleží, a trochu je naklonila zpěvačce. Kapitán Děďuškin svraštil čelo a poznamenal filosoficky:

„Inu, byl by to div, aby do naší Muchrovani zapadlo něco řádného ... ale kdo ví ... snad je ta zpěvačka přec jen tak ... tento ... à la Patti ... Nu co, mylordi, půjdeme?"

„Já myslím, že by se mělo jít," s jistou vážností poznamenal Niščenkov. „Podle mého mínění žádá toho trochu i naše čest."

Dembinský udeřil na rameno Stěpurina.

„A pan poustevník půjde s námi?"

„I třeba ... půjdu ..." lhostejně zabručel Stěpurin a protože zrovna dojedl, zvedl se, hvízdl na „Čičikova" a beze slova odešel do svého pokoje.

Tomu se nikdo nedivil, protože tomu už na pevnosti přivykli, že poustevník vždycky odcházel, jak se začalo mluvit o ženách, nebo jak se mělo více pít. A bez toho to tentokrát nešlo.

Od signory Fiorentini přešlo se vůbec na ženy a tu už Dembinský až do omrzení vypravoval pravdě nepodobnou událost, kterou každý už slyšel po desáté, jak se jednou v Oděsse zamiloval do skutečné Egypťanky, což zavdalo ovšem jako vždy příčinu ké sporu mezi Dembinským a Niščenkovem, ke sporu, který musel kapitán Děďuškin smířit tím, že udělal návrh „rikikiknouti" na zdraví přibylé zpěvačky.

„Rikikiknout" bylo čistě muchrovaňské slovo, zcela nepravděpodobně utvořené od francouzského „riquiqui", což značí vodku. Za čtvrt hodiny už byly na stole lahve kachetinského vína, a veselá společnost už statně „rikikikovala" a nerozešli se až večer, kdy se s nimi stal podobný případ, jako s jedním bledým židovským rabínem, jenž vypil rázem láhev červeného vína — to jest, když páni důstojníci stali se červenými a láhve bílými.

II.

Nadporučík Stěpurin zaujímal v opilé Kamčatce své zcela zvláštní postavení, které pranic nepodobalo se životu jeho soudruhů, trvalé postavení, které si vybojoval hned od svého příjezdu z vojenského ústavu do vzdálené Muchrovani, kam přijel ještě jako hoch, hubený, zádumčivý, plaše divoký, jako mladý jelen.

Jako v Kamčatce, tak i v rodinách ženatých důstojníků nikdo nemohl ho pochopiti. Ve svém zaměstnání vedl si zcela správně a školu vojenskou řídil tak, že při inspekci dostal od okresního velitele pochvalný diplom, se soudruhy žil v pokoji a šlo-li o peníze, nebýval skoupý, ale ve všem, co se týkalo jeho soukromého života, stranil se všech, a spokojoval se s málo vábnou společností svého sluhy Zemfira Čabana a psa Čičikova.

Pokusy vyrvat Stěpurina jeho dobrovolné samotě neměly žádného výsledku, ba ani žena velitelova, takto stará koketa, která nepřestávala věřit neodolatelnosti svých vadnoucích vnad a jednou zamanula si vzít Stěpurina do vlastního kočáru, aby ji bavil po cestě do důstojnické zábavy, nic s ním nepořídila.

Důstojníci, kteří očekávali velitelku v předsíni, byli náramně udiveni, když se Stěpurin najednou objevil sám a na otázku, kde je velitelka, naivně pravil: „Je ještě tam ... venku. Vylézá právě z kočáru." Po tom nezdařilém pokuse prohlásila velitelka o něm, že nemá v sobě ani

krůpěj důstojnické krve a že je to spíš nějaký poustevník. A od té doby mu to jméno zůstalo a od té doby ho také nikdo nenutil do společnosti, což ho, jak se zdálo, velmi těšilo.

Už i pokoj, ve kterém žil, vysoký a šerý, nebyl jako ostatní pokoje v Kamčatce, vedoucí na silnici, a měl okna na pevnostní val, na jehož hřebenu bylo viděti pruhovaný zadek strážní budky a jednotvárný stín kolíbajícího se v před i vzad vojáka na stráži. A ve vnitř skoro nebylo nábytku. V levo ode dveří skládací vojenská postel s malým dřevěným obrázkem v hlavách, uprostřed velký stůl, pokrytý černým voskovaným plátnem, na kterém bylo naházeno knih, služebních papírů a různých drobností; v pravo kamna a dál ve výklenku rozvěšené šaty a dlouhý vojenský kufr, na kterém leželo pouzdro s kytarou. To bylo všechno.

A přec i to málo bylo dosti mnoho pro ten život bez nároků, jaký vedl Stěpurin. Půl dne byl ve službě a druhé půl dne rozdělil si na čtení a procházky s Čičikovem po okolí Muchrovani.

V létě, kdy bylo více času, zmizel na dva na tři dni s puškou na ramenou a s Čičikovem a vracel se z honu ještě zádumčivější a nesdílnější.

S Čabanem neměl hádek, protože sluha byl stejně nespolečenský a mlčky toužil po své rodné vzdálené vsi, odkud ho osud zametl do té nevlídné pevnosti. Ale nebylo oddanějšího člověka a sluhy, jenž by přesněji uhádl každé sebe tajnější přání svého pána, nad tohoto ohromného, nemotorného a věčně zamračeného Čabana. Stěpurin s ním skoro ani nemluvil, protože sluha do nejmenších podrobností znal jeho zvyky a choutky a vykonával všechno mlčky a přesně jako stroj.

Mlčky přinášel ráno vodu na mytí, mlčky přinášel a odnášel samovar, mlčky zouval mu večer boty a mlčky čekával na něho u vrat Kamčatky, když se dlouho nevracel. Ale ta němá oddanost nevznikla mezi nimi najednou. První čas sloužil Čaban nedbale, byl nezdvořilý a neustále hlásil se zpět do řadového vojska.

Jednou k vůli nějaké hlouposti řekl pánovi zrovna zjevnou urážku a ten nezdržev se, udeřil jej do tváře. Čaban zamračen blýskl očima po pánovi, ten nezůstal mu pohled dlužen — a pojednou z té chvíle jakousi nevystihlou shodou oba pevně se připoutali k sobě, ani toho nepozorujíce.

Jakoby se druh druha tím pohledem ptal: „Proč mi ubližuješ, když nás osud oba učinil nešťastnými?“ . . .

A poměr Stěpurinův k Čičikovu měl ráz zrovna něžný a dojemný. Čičikov byl jediný a stálý společník na samotářských a dalekých jeho procházkách, byl jediný důvěrník jeho duševního stavu.

Byly-li špatné časy, byli Stěpurin i Čičikov neveseli a lehce hubli oba; jakmile však se poměry zlepšily, hned oba zcela patrně tloustli a rozveselovali se.

„Čičikove, na procházku!“ hvízdne Stěpurin na psa a ten s pronikavým štěkotem vyřítí se na chodbu.

„Pavle Ivanoviči, nechtěl byste trochu mléka?“ ptá se ho v lepších časech Stěpurin, mžouraje očima, a pes už už lísá se mu k nohám.

„Nu Pavle Ivanoviči, teď jste se najedl mléka, teď bychom mohli jít spat,“ volá pak nadporučík a Čičikov poslušně se schoulí na malý koberec u pánovy postele.

A ještě jednu slabost měl Stěpurin: kytaru. Střádal si na ni dlouho a když si ji koupil, musel čekati, až do zapadlé pevnosti zabloudil Rumun, který ho naučil na ni hrát. Ve chvílích zvlášť teskné nálady vyhnal Stěpurin Čičikova ven (neboť pes byl úhlavním nepřítelem jeho kytary), zavřel se u sebe a přehrával chudičký svůj repertoir. A často, kdy v jídelně Kamčatky rozléhal se řev opilých důstojníků, ze vzdáleného pokoje nesly se něžné zvuky kytary, tiché a tísnivé, jako stesk po vlasti.

A tak už míjel osmý rok důstojnického života tohoto zvláštního člověka u knihy a kytary, na dalekých procházkách a ve společnosti nikdy nenasyceného Čičikova a mlčelivého Čabana.

Úmorný, smutný a jednotvárný život nedotýkal se ho tou ošklivou stránkou, která slove klepy.

Když mu sdělovali něco pikantního z pevnosti nebo z městečka, řekl vždy jen s dělaným podivem: „Ale jděte!“ a díval se při tom přes hlavu mluvícího. Anebo když celá Kamčatka klela při nějakém čertovském kousku, který — jako vždy a všude — provedlo inženýrské oddělení dělostřelecké správě, Stěpurin jen procedil mezi zuby „Darebáci!“ a šel stranou.

A když náhodou zapadl do muchrovaňské pouště nějaký člověk z pravé, skutečné Rusi, tu při jeho vyprávění o Petrohradu, o kráse jeho, o bouřném životě — tu jeho dětsky udivené oči upíraly se na šťastného člověka a jakýmsi roztržité ubohým hlasem se ptal: „Je-li možná?“ A v jeho hlase zvučela trpká resignace člověka zbaveného světa a zahrabaného mezi své čtyři stěny.

Tyto fráse byly skoro jedinými, jimiž obcoval se svým okolím, s tím nesnesitelným pevnostním světem, v jehož ztuchlém vzduchu hasla každá jasná jiskra.

Upřímně řečeno, muchrovaňská pevnost nelišila se od jiných podobných pevností, skoro odříznutých od ostatního světa, kde velitel dělostřelby má denní půtky s plukovníkem inženýrského oddělení, kde žena pevnostního velitele pořádá na Nový rok živé obrazy na posměch ženě velitele dělostřelby, které se o vánocích nepovedlo domácí divadelní představení, a kde libovůle a nuda svorně panují s klepy a skandalisováním.

Ženatí v takových poměrech obyčejně tvoří zcela uzavřené a nepřátelské kroužky, svobodní pak pijí a hýří často z lítosti, že nemohou se také oženit.

V Muchrovani byla obec svobodným už naprosto čímsi nemožným a dělostřelecká Kamčatka měla nejhorší pověst. Za tu slávu ovšem byla zavázána z většiny kapitánu Děďuškinu, který pil do té míry, že ho jednou z rána viděli, jak jel z hostince do pevnosti koňmo na svém vlastním sluhovi a kterému se neříkalo jinak než „zelený had“. Pil opravdu se vzácnou systematičností a láskou, skládaje do toho hnusného zaměstnání všechnu svou duši a celé své služné.

Měl své zvláštní názvy likérů a celý systém, kdy a v jaké míře měl je píti.

Dembinský zas místo pití zastával v pevnosti noviny, telegraf i telefon. Taková rozmanitost zaměstnání ovšem měla vliv i na jeho zevnějšek a z Muchrovaně byli by ho už dávno někam poslali, kdyby právě Muchrovaň

nebyla bývala místem, kam byl poslán pro falešnou hru, as v jednu dobu s kapitánem Děďuškinem, kterého sem poslali pro opilství.

A takový byl život v Bohem prokleté Kamčatce, zastrčené v samém konci smutné pevnosti, vzdálené od nepatrného špinavého městečka — žijícího právě jen z pevnosti — as na čtyry versty.

V létě Muchrovaň, obklíčená zelenými břehy Dněstru, měla ještě dost snesitelné vzezření, ale na podzim v době dešťů měnila se v opravdové moře bláta, v němž plavaly domy, židé a dobytek.

III.

Je zcela přirozené, že koncert v této poušti představoval sensační událosť, ale neméně důležité bylo, jak dostati se mořem bláta do města bez nebezpečí. Ženatí důstojníci a velitelstvo ovšem použili různých státních i soukromých povozů, ale svobodným nezbylo, než aby šli pěšky, v celých tlupách, opatřeni vysokými holeněmi, lucernami a — revolvery.

A tak také brala se Kamčatka v onu listopadovou neděli do muchrovaňského městského sálu. U města dohnaly je tři povozy, ve kterých seděl pevnostní velitel s ženou, rodina plukovníka inženýrského oddělení a nemotorná, tlustá postava velitele reservní setniny.

K 8. hodině učouzený, úzký městský sál byl naplněn muchrovaňskou intelligencí, sestávající ze tří čtvrtí z důstojníků a jich rodin. Z poslední čtvrtiny — civilistů, vynikalo několik samolibých řeckých nosů, které sem přišli dělat ovaci své rodačce slečně Zachropullové.

Na konci sálu bylo jakž takž zhotoveno podium, na něm klavír a dveře zakryty byly tajemně portierou, nad níž visel olejový obraz, představující bývalého velitele Muchrovani: šedého generála se štětinatými kníry a černou páskou, zakrývající raněné oko.

Koncert začala slečna Zachropullová. Byla to hubená dáma s ukrutně dlouhým nosem, tak že její profil nápadně připomínal volavku, s ohromnou turnýrou a žlutou astrou v dekoletovaném živůtku. Sladkobolně se usmávši na obecenstvo, obřadně usedla na tabouret před klavírem a tak neočekávaně energicky udeřila do kláves, že i flegmatický velitel reservní setniny sebou trhl a zabručel: „Vem tě ďas!“ Několik pánů si odkašlalo, jedna dáma, která trpěla chronickou rýmou, pisklavě kýchla a koncert začal.

Muchrovaňská intelligence poslouchala koncert dost pozorně. Velitel zálohy, okouzlen hrou slečny Zachropullové, tak chrápal, že sousedům se zdálo, že slyší fagotové solo. Holohlavý plukovník inženýrský díval se do programmu a utíral si šátkem lysinu. A velitel pevnosti, suchý člověk s hlavou do hola ostříhanou a dlouhým svislým knírem, aby ukázal, že v Petrohradě viděl jiné divy, obrátil se k podiu zády.

Když koncertistka přestala řádit na klavíru, tu dámy důstojníků, které na pianě nedospěly dál než k „Modlitbě Panny“ a potpourri z „Hugenottů“, pohledly shovívavě na sebe a řecké nosy rozevřevše nozdry nerozhodně zatleskaly. Pianistka zmizela a teď nastala chvíle všeobecné zvědavosti, v očekávání slavné Fiorentini . . .

Ale místo ní objevil se malý, kudrnatý vojenský sluha, který zlepšil světlo u levého svícnu a za chvíli vyšel vytáhlý Vlach s olivovou barvou

pleti, ve fraku, s bílou kravatou, s notami pod paždím — signor Cocchi, jak stálo na programu, a začal se usazovati co nejpohodlněji na tabouretě.

A teprv pak, kdy už obecenstvo s dostatek se načekalo, odhrnula se portiera a vyšla signora Fiorentini. Její objevení se rázem sklamalo muchrovaňskou elitu. Bůh sám ví, proč všichni pode jménem primadonna představovali si ženu obrovského vzrůstu, s velikýma, ohnivýma očima, v nádherné toilettě — a teď nechtěli věřit, když viděli před sebou malou, tlustou ženu, as čtyřicítiletou, v prostých, černých šatech z hedvábí, s dosti patrnými vousky nad tlustým rtem a s nevelkýma, jakkoli velmi sympathickýma očima.

Byla to táž Fiorentini, která kdysi skutečně přivedla v nadšení Petrohrad svým sametovým mezzosopránem, plným oduševnění a vášně.

Teď vracela se domů, do vlasti, s troskami svého dřívějšího pokladu, a zamanula si na rozloučenou s Ruskem ještě jednou zazpívati si zde, na hranicích té říše, odkud vezla si tolik triumfů a — peněz. Ale působilo-li na ni chladné přijetí muchrovaňské intelligence, či snad byla cestou znavena, jisto jest, že prvá čísla koncertu pěla dosti mdle, bez jakéhokoliv uměleckého nadšení, kterým kdysi rozpalovala srdce obecenstva.

I programm prvé části: Liszt, Beethoven, Cimarosa, byl pro hudby neznalou muchrovaňskou intelligenci málo lákavým, tak že, když neuprositelná slečna Zachropullová skončila prvou část válečným nějakým pochodem, oddechlo si obecenstvo a někteří důstojníci, jako děti ze školy, vyřítili se ze sálu do buffetu.

Tam ovšem soustředila se i Kamčatka pod vedením Zeleného hada. To se ví, že byl učiněn návrh „rikikiknouti“ a všichni — ani Stěpurina nevyjímaje — návrh učinili skutkem.

Stěpurin držel s ostatními, protože pod vlivem hudby přišel do jakéhosi oživeného, pro něho zcela nového stavu.

A zpěv italské zpěvačky, třebas ho i neuchvátil, přec jen dotekl se mu v duši čehosi, co on sám nemohl blíže určiti, a jakkoli neměl v rukou programmu a poslouchal dosti roztržitě, přece cítil v duši jakési nejasné a teskně sladké zvuky.

A pak když Kamčatka po druhé rikikiknula, přemluvila k pití i adjutanta záložní setniny, jenž měl za ženu sestru slečny Zachropullové a byl proto pokládán za znalce hudby. Pak už začaly se pět hymny na signoru Fiorentini, při čemž o jejím zpěvu se vůbec nemluvilo.

IV.

Stěpurin, nemaje zalíbení v takovém nečistém žvástu, popošel od buffetu a z dlouhé chvíle četl plakát u vchodu vyvěšený. Jemu jako většině obecenstva celý klassický programm byl nepřístupný, až na konci programmu vytištěná „Píseň Mignony“ se ho živě dotkla.

Jak padl zrak jeho na slovo Mignon, Stěpurin až se lehce zachvěl.

S tím jménem byl spoután jistý dojem, lahodný jako báchorka. Čta bez výboru, nač jen přišel v důstojnické bibliothece, Stěpurin jednou našel svazek děl Goethových, kde byl zrovna román „Wilhelm Meister“.

Mnohému v románu tom nerozuměl, některé stránky zrovna přeskočil, ale místa, kde byla řeč o Mignoně, četl s horečným chvatem.

Obraz toho naivního, poutavého dítěte padl mu do duše, jako tajné nadšení první lásky, jako nahodilé setkání se sympathickou bytostí, stejně jako on nešťastnou, ztracenou mezi cizími lidmi, připomínající mu jiné radosti, jiný život, jinou vlast.

Byl to zvláštní dojem, který nechtěl vymizet.

Neb od té doby obraz Mignony občas přicházel mu ve snu, pronásledoval ho v hvězdnatých nocích srpnových, když bloudil s Čičikovem po pevnostních náspech, blýskal se v černých očích Multavanek, když vracíval se z honby kolem selských domků a vinic . . . a teskná píseň Mignony „Znáš-li tento kraj?“ utkvěla mu v mysli doslova jako modlitba.

Teď byl připraven, že uslyší tu píseň jako něco dávno, dávno známého, a když drnčivý zvonek svolal obecenstvo do sálu, pospíchal sednout si na své místo v posledních řadách až u zdi a soustředil všechny své myšlenky v očekávání slíbené radosti.

Tlustá, malá Fiorentini pojednou v jeho očích vyrostla, zmládla, stala se hezčí, její hlas víc a víc pronikal do srdce a nepochopitelná dosud vlaština zněla mu jak rodný jazyk.

Ale přece nesúčastnil se hlučného potlesku rikikiknuvších důstojníků, kteří teď zuřivě tleskali i primadonně i signoru Cocchimu i slečně Zachropullové s obrovským nosem, ale seděl mlčky, se sklopenou hlavou, a s tajným rozčilením, jako milenec, očekávající dávno umluvené setkání.

Konečně, konečně zavznělo sálem lichotivé a okouzlující, jak vánek z jara:

„Non conosci quel suolo,
che di tutti è il più bello?“

Stěpurin zbledl, mechanicky se zvedl s židle a zůstal nepohnut, jako zakletý. Emma Fiorentini pěla malou píseň tu opravdu se zvláštním citem. Snad vskutku zde, v zapadlé nevlídné Muchrovani vzpomněla si na svou slunnou, božskou Italii, snad pěla tak jen z pouhé spokojenosti, že je to už poslední číslo programmu, ale její sametový hlas plakal a dojímal jako vášeň, stesk nemocné duše po vlasti.

Stěpurin stál bez pohnutí, boje se propustiti nejmenší zmírající zvuk, a upřel nepohnutě své oči do roznícených, černých očí Italky. A píseň Mignony rostla, stávala se vášnivější, tesklivější, mučila mu srdce, rozrývala prsa.

„Ah, potess' io tornare,
a quel suolo chè intese
il mio primo vagir!“

A zpěv přestává být zpěvem, to je už vzlykot, v němž zní palčivá bolest lidského utrpení . . .

„Ivi pace trovare,
ivi amare, morire!“

„Ivi amare, morire . . .!“ bez vědomí opakuje si Stěpurov a sál se mu halí do mlhy, i obecenstvo i signor Cocchi i Fiorentini — vše se menší a menší, a on nevidí nic než malou, malou dívku, tu graciosnou

Mignon z pohádky, která žila v jeho srdci. Hubeňoučké její tělo sotva šatem přikryto, černé vlasy rozsypaly se jí po nahých ramínkách a v celé té naivní a křehké postavičce počínaje od drobných, bosých nožek, v těch vyhublých bezvládně napřažených rukách, v truchlivých očích je cos do té míry dětsky milého a dojemného, že Stěpurinu je do pláče.

Ano, je to Mignon, jeho vytoužená dceruška, stejně opuštěné, ubohé dítě, jako je on sám, uvržený Bůh ví proč do toho hluchého a bezradostného života.

„Tam, tam do neznámého, krásného kraje, po kterém touží s bolestí srdce . . . tam milovat, tam umřít . . .“

A její hlas se zarazil jako poslední zplanutí hynoucího života.

„Bravo, bravissimo!“ volá se kolem Stěpurina, a sen mizí . . . sladká illuse se rozplývá a Stěpurin v směsici rozjařených, křičících a tleskajících lidí vidí čerstvý květ v tmavých vlasech ohnivé Vlašky.

A tleskali všichni: dámy i páni, vyšší i nižší důstojníci, střízliví i opilí a nejvíc ze všech poručík Dembinský.

Jediný Stěpurin netleskal.

On stál jako dřív vzadu opřen o zeď, bez pohnutí, slepý, hledě vyjeveně na portieru, za kterou zmizela Fiorentini.

Kdyby se ho byli ptali, co s ním je, sotva by byl mohl odpovědít. Věděl jen, že je to s ním poprvé v životě, jakási zcela nová, oslepitelně jasná vlna přihnala se na něho, spálila ho a uchvátivši ho s sebou, nesla ho, jak bezmocné, poslušné dítě v neznámou, šťastnou dál . . .

Vidí, že je konec koncertu, a rychle schladnuvší muchrovaňské obecenstvo zívajíc se rozchází.

Stěpurin slyší hřmot odstrkovaných židlí, zvonění ostruh i šustot dámských sukní, ale nic nevidí a nechápe, proč se to všechno skončilo, proč se všichni rozcházejí, neslyší než vábivý, mocný zvuk:

„Amare e morire“ . . .

— Morire! — tkví mu v hlavě a on zadržuje k hrdlu stoupající slzy.

Jaké by to bylo štěstí, kdyby mohl zemříti zde, teď hned, dokud nezmizí ten sladký, nepoznaný dosud stav jeho duše — —

„Nu co, Stěpurine, co říkáš té Vlašce, co?“ zavznělo mu pod uchem chraptivým hlasem Zeleného hada.

„Hm . . . nic . . . dobře . . . ale musím“ . . . koktá nesouvisle a pospíchá ke dveřím.

„Počkej? Kam jdeš?“ křičí za ním Dembinský a Niščenkov. „Počkej! Půjdeme spolu domů!“

Ale Stěpurin neodpovídá, a se zimničným chvatem hodiv na sebe plášť, vyběhl na ulici. Chce ještě jednou za každou cenu vidět kouzelnici. Věděl, že u budovy městského sálu je zadní vchod a byl ujištěn, že ona vyjde tam tím vchodem, a že vyjde hned, tak že nesmí ztratiti ani minuty.

Zda běžel tam, aby prosil o kvítek na památku, či aby ještě jednou viděl její božské oči, v jejichž hloubi vyhlédla naň dětská duše Mignonina, či jen z bezvědomého pudu, udržet mizící už štěstí — nevěděl sám.

A nesnažil se vysvětliti si to, jako se nesnažil objasniti si záchvat, který ho stihl při písni Mignonině.

Když docházel právě k podjezdu budovy, vklouzla do kočáru tam stojícího zahalená ženská postava, a jakkoli střecha kočáru byla zvednuta, protože pršelo, a bylo tudíž těžko rozeznati tvář dámy, Stěpurin byl přesvědčen, že je to ona. Z hlubiny kočáru zavzněl hrubý mužský hlas: „Jeďte!“

Tu Stěpurin vrhl se k vozu, vydávaje se v nebezpečí, že ho koně strhnou k zemi, a tu zaslechl ten sladký hlas své Mignony, jíž hrubě odsekl cosi po francouzsky onen mužský hlas, z čehož Stěpurin rozuměl jen slovům: „Je opilý, ten chlap.“

Pak vykřikl týž hlas strašnou ruštinou zuřivě: „Tak jeďte k čertu“ — koně vyrazili, a kočár zmizel za rohem, postříkav Stěpurina blátem.

A teď tu stál Stěpurin sám, se sladkým snem v duši, s vábivým „amare e morire“ a s vyvstávající otázkou: „Kam teď? K životu?“ ...

Upravil si plášť, jenž mu sjel s ramen, a cítil, jak ho do lokte ruky slabě udeřila hlaveň revolveru, který měl v poboční kapse. Při tom doteku se otřásl, jakoby ho zamrazilo.

Mechanicky šel pustou už ulicí přes náměstí, minul roztažené židovské předměstí, a vyšel na silnici vedoucí k pevnosti.

Po obou stranách byla step, ohromná, bezútěšná, bessarabská step, celé moře temnoty a bláta.

Ale Stěpurin nevšímal si ani skličující tmy, ani bláta po kolena, ani prudkého listopadového deště, nýbrž — snad aby přehlušil tupou bolesť v duši — šel rychle strašnou tou krajinou a byl by šel stále a stále, až by byl únavou mrtev klesl k zemi, kdyby nebyl náhle slyšel, že kroky jeho nevydávají zvuk čvachajícího bláta, ale že jde po dřevě — a pohlédnuv shledal, že je už na mostě, před hlavní branou pevnosti.

Rozhlédl se.

Pod ním temněly se, jako hrob, příkopy pevnosti, a před ním za náspy zvedaly se zubovité hradby a bašty, vysoké a zlověstné jako zjevení. Stěpurin podíval se na pevnost a zakýval hlavou ... jako by chtěl říci: „Ne tam ... už za žádnou cenu.“

Obešel si z pravé strany pevnostní most a našed známé schůdky, vedoucí do příkopu, jednou rukou nahmatav v kapse revolver a druhou opíraje se o kluzké bláto spouštěl se níž a níž.

Byly dvě hodiny po půlnoci, když bezstarostná Kamčatka blížila se k pevnosti. Sluha Děďuškinův, stejně opilý jako jeho pán, šel před důstojníky svítě jim lucernou.

Páni z Kamčatky rikikiknuli ještě důkladně po koncertě a byli teď veseli a rozebírali ženskou otázku se všech stran, s jakých bylo možno ji rozebírat.

Od příkopu dolehlo k nim cosi jako výstřel anebo jako prostý praskot.

Sluha se také zastavil a upustil z opilství lucernu.

Důstojníci kleli na něho, jak jen ještě mohli vládnout jazykem, a, když se zvuk neopakoval, rozhodli, že se jim to jen zdálo. A když sluha s namáháním znova rozžehl svítilnu, brala se celá Kamčatka dál.

Stěpurina ani nepohřešili, protože věděli, že je poustevník, a tak hnedle usnuli snem spravedlivých.

Jenže spánek jejich netrval dlouho. Nebylo ještě ani pět hodin z rána, když probudil je sluha Niščenkova blabole různé nesmysly, z kterých přece vyrozuměli vyjevení důstojníci, že když Stěpurin dlouho se domů nevracel, šel ho znepokojený Čaban hledat, až ho našel v příkopě, ztuhlého.

Ve vlhkém a nevlídném pokoji na skládací vojenské posteli ležela mrtvola nadporučíka Stěpurina. Tvář byla bledá, ale klidná, jako tvář spícího dítěte.

Levá strana kabátu byla potřísněna krví, i skleslá levá ruka.

Čičikov seděl u postele a s žalem, od kterého bylo až úzko, vyl bez ustání. V koutě u kamen stál Zemfir Čaban, přepadlý, s opuchlými od slz víčky, a s tupým výrazem hleděl oknem pokoje — na černající se hřeben náspu, na pruhovaný zadek strážní budky a na lhostejnou postavu vojáka na stráži, pohybujícího se, jako kývadlo, sem tam po chodníku . . .

Lid na Hlinecku při své zábavě.

Sepsal K. V. Adámek.

(Pokračování.)

Při „tajči“ tančilo se ve Vojtěchově dle nápěvu:

„Jen se mně, Nanynko, dobře chovej,
dobře chovej,
koupím ti fěrtoušek šakonovej,
šakonovej.
Já se ti, Pepíčku, dobře chovám,
dobře chovám,
cos mně dal prstýnek, už ho nemám,
už ho nemám.“

K směsku hráli též:

„Aj, co se tam přihodilo?
až tam bude, až tam bude.
Vokradl tam potřebnýho,
už je tam, už je tam,
uřízl mu kapcu prázdnou
až tam bude, až tam bude,
udělal mu škodu řádnou,
už je tam, už je tam.“

Při „šoulavé“ pomalu tančilo se ve Vojtěchově dle nápěvu:

„Sou, sou na potoce račata,
sou, sou na potoce raci.“

Při „raku“ tančili po zpátku. Kromě potřásavých „polek“ tančili ve Vojtěchově a j. „maděru“, „šmikurandu“ a j. Při „pavouku“

žene chasník před sebou děvče, jež se neustále otáčí, podbíhajíc pod ruku, jíž tanečník tanečnici za prst její ruky drží. Při „křižáku" tancovali křížem nejprv hoši, pak holky. Při „kocouru" smála se vždy celá hospoda, až se okna otřásala. Zvláště děvče, dalo-li se chytnout, utržilo mnoho posměchu. Raději oknem vyskočilo. Muzikanti pak arci mohli hrát:

„Utíkej, Káčo, utíkej, utíkej,
honí tě kocour divokej, divokej.
Káča utíká co může,
kocour ji chytit nemůže."

Dávají si někdy také zahrát marše, při nichž se tančí na opačnou stranu, než obyčejně. Při „kanonýru" vezme tanečník dvě holky pod paže a nejprv se s nimi podle noty prochází, potom se otáčí na celé kolo s jednou, pak zase s druhou, drže je při tom pod paží. Při „cikánské" drží ve Vojtěchově tanečník tanečnici okolo pasu a prochází se s ní, pak se okolo sebe otáčejí nejprv v pravo, potom v levo. Nyní se tancují polky, valčíky, kvapíky, někdy mazurka. Dá si občas některý chasník spustit marš. Směsky již netančí, leda, když si staří dají zahrát. Ze starších tanců občas ve Vojtěchově vyskytne se strašák („Šla Nanynka do zelí"), hrách, pavouk a j., též se tancuje šotyš („Jednou dvakrát nakročím, po třetí se do kolečka zatočím") a j.

Daleko bych vybočil z rámce této stati, kdybych měl uváděti všechny tance na Hlinecku tančené a podrobně popis jejich i hudbu a písně a všeliké odchylky, jež při témž tanci se jeví. Podána bude o tom jinde zvláštní úvaha, s níž též veškerý zjištěný hudební materiál bude publikován, a bude též uvedeno, kde jaké tance znají.

Někdy hrávalo se (ve Vojtěchově, Blatnu a j.) na zarážku. Když hudebníci přehráli písničku, musil zaplatit groš ten chasník, který tančil před štokem muzikantů právě, když tito zarazili.

Po tanci dávali chasníci zavdávat děvčatům. Tato si nikdy nedávala nalívat. Za to hoši nebyli ze Skrblovic. Každý už od pantáty dostal nějaký groš na přilepšenou. A pak si mohl zazpívat, jak si r. 1783, jeníkovský H. poznamenal:

„Nepudu já vocad —
až bude svítati,
až budou hamerští
kohouti zpívati."

Nebo si s ním zavejsknout:

„Dyš sou naši pívávali,
my taky budem,
nic nezachovali,
nic mít nebudem.
Piju-li, piju já,
šak to zaplatí kapsa má."

Sešlo-li se hodně zámožných synků, mohl si pak hospodský vesele zazpívat, jak se při jednom tanci v Holetíně zpívalo:

„Ti holetští sakulenští hoši sou,
dyž voni dou do hospody s holkou svou,
co propijou, zaplatějí,
žádnýho se nebojejí,
hodní sou.“

Hoši tančili bez kabátu. U košil čistě vyžehlených měli široké rukávy, na krku červené hedvábné šátky s třásněmi. Na sobě žluté sváteční koženky nebo manžestrové kalhoty, vesty i hedvábné květované. Holky se teprv hodně vyfintily. Přes škrobenice navlékly bílé sukně vyšité nebo zas pestré sukně a široké květované zástěry, hedvábné brslíčky. Rukávy krátké baňaté sahaly po lokte. Na hlavách mívaly šátky (angoráky) na pokos. Tančící držívali se za konce prstů. V Holetíně a j. držel tanečník děvče za ruku po celou noc a žádný mu ji nesměl vzít k tanci.

Hospodáři přicházívali do hospody k večeru anebo pro chasu, aby šla domů od muziky. Hodina přesně nebyla stanovena. V Blatnu a j. sešli se po večeři pantátové do hospody a k půlnoci honili už mládež domů. Hoši museli domů, aby a ráno do práce nezaspali. Paňmámy zas vystrnadily z hospody dcery, „aby ta mládež nekoukala, až pudou do kola“. „A teďka začli starý. Na to hospodskej čekal. Měl teprv lepší profit. Piva muzikantům hodně padlo. Jen mázy lítaly“. Nyní trvávají muziky až do 4 hodin a jen při zvláště veselé náladě déle.

Muziky bývaly obyčejně v neděli a ve svátek, též při zvláštních příležitostech, jako o svadbách. Po svadebním obědu jde se do hospody a tančí se až do půlnoci. Však to byla poslední zábava nevěsty, jež tedy směle mohla vesele vybídnouti muzikanty, jak v Hamrech se zpívá:

„Hrajte, muzikanti, vesele,
dokud já mám
svůj zelenej věnec na hlavě.
Až já ho mít více nebudu,
tenkrát já se vo muziku
prosit nebudu.“

Příčinu udává ještě určitěji písnička ze Svratoucha:

„Alou, páni muzikanti,
zahrejte mně vesele,
dokud já mám
můj zelenej věnec eště na hlavě.
Až já ho pozbydu,
veselá nebudu,
alou, páni muzikanti,
zahrejte mně nahoru.“

Po půlnoci (v Herálci a j.) byla nevěsta čepena.

Když pohřbí svobodného nebo svobodnou, jdou mládenci a družičky v dědinách (Herálci, Svratouchu, Vojtěchově a j.) do hospody k tanci. Hudbě platívaly družičky a pivo dávali mládenci. Někde vše končí jen „úctou“ bez tance.

Z výročních dnů, v něž se konávaly a dosud konají muziky, buďtež jmenovány ostatky, pout a posvícení.

II.

Veselý masopust bývá zakončen ještě veselejšími ostatky. V úterý před popeleční středou chodívají hoši maškarou. V Křižánkách jdou, někdy také na koních jedou, v čele průvodu běhouni. Oznamují příchod ostatních a žádají o dovolení, aby mohli do domu vstoupit. Za nimi vykračuje družina, obyčejně čtyři Turci, čtyry maškary bílé, žid, maškary žensky ustrojené (pradleny), medvěd a dva kominíci. Tito vymetají z trouby jídlo, jež jim tam hospodyně již schválně přichystala. Muzikanti před stavením vyhrávají, aby se do plechové pokladny nějakého stříbrňáku dostalo. Večer jej maškara probije v hospodě. V Blatnu říkají běhounovi také strakatej, protože má na bílých plátěnkách našity různobarevné papírky. Je jen jeden. Má karabáč a na hlavě kuželovitou čepici. Zavádí muziku, prosí hospodáře, aby pustil maškarády do stavení. Pak jdou čtyři vojáci neboli Turci (dva červení, dva modří), kteří mají papírové klobouky s hedvábnými pentličkami. Někdy mají přes sebe ženské šátky. Někde se zdobí i fábory od očepáků. Pak jde „žena“ s košem. Prosí o vejce a něco na své „děti“, totiž na maškarády. Že prý jsou oškubány. Žena, za niž je ustrojen některý chasník, mívá mužský klobouk s fáborem. Taky škemrá na mejdlo, že má jednoho černého. Dva „židi“ mají handl. Nesou totiž v rancích staré hodiny udělané z březových koleček s namalovanými červenými ciframi, též střepy a j. Jsou nastrojeni v nejhorší hadry, roztřískané „na maděru“. Z lenu mají fousy. Pytlem tlukou kolem sebe jako posedlí, a mají také ježovici, totiž hůl, na jejímž konci je kus kůže ježčí, aby jim hůl nikdo nemohl vytrhnouti. „Ras“ načervenėný má hromadu řemení, na hlavě má červenou čepici s třapcem bez „kšiltu“; handluje se sedláky na kobylu, kterou vede. Chválí ji, jak umí dobře tahat. Při tom kobylu „mydlí“ (řeže) „Kobylka“ má na hlavě obyčejně trojhrannou čepici papírovou, jaké si děti z papíru skládají, když si hrají na vojáky. Za čepicí mívá péro. Kol sebe drží obruč březovou, při niž je upevněna na tyči koňská hlava primitivně urobená. Kobylce přehodí se přes ramena plášť nějaký, jímž též zakryje se tyč, na níž před maškarádem hlava koňská vyčuhuje. Kobylka nosí přes rameno pytel s ovsem, od hospodářů darovaným. Musí to pomoci tahat rasovi, Občas poskakuje. „Kominík“ má na zádech hodiny, na hlavě bílou čepičku, jinak černý „mundúr“ jako opravdovský kominík. Nosívá také řebříček. Chodí s rejstříkem do chalup. Rovná kamna tak důkladně, že někdy i ulomí kachel a kamna poboří, leze do trouby, černí holky, honí koštětem děti a vůbec nedá chvíli „spadu“. Pak je „medvěd“, celý ve slámě nebo hrachovině zaobalený. Na hlavě má ze slámy upletenou pokrývku nenepodobnou plášti trojbokého jehlanu. „Vytlouká“ (slídí) někdy také v troubách, kde by co bylo na zub. S maškarády jde muzika. Holky i hospodáři dávají někdy i peníze. Když stavení pochodí, jde maškara do hospody. V Blatnu také někdy zastřelují dříve medvěda. V kole diváků tancujou dříve maškarádi kolem něho, načež mu přečtou ortel. Pak se vystřelí, na prázdno. Maškarádi skáčou. Medvěd se svalí a všechny jeho části rozporučí se tak, aby se prý kůže usušila a ji čarodenice roznesly a jí kouřily, z vyčištěných střev mají se nadělat

pentličky, z kostí píšťaly. Tak dostane se nevdaným, nevdávavým i vdaným nějaké výslužky.

Na ostatky se po staveních uklízí a drhne, chodí maškarádi a s nimi zástup lidstva. Je tedy záhodno, aby vše nalezli v nejlepším pořádku, aby pak nepomluvili. Také i v jídle se přilepšuje, jakoby byl skutečný svátek. Smaží se koblihy, věnce, šišky, pekou i buchty a koláče (ve Vojtěchově a j.) I v nejbídnějším baráku hledí si všemožně ostatky zpříjemnit.

Ve Vojtěchově dělí se maškara na šeredné, k nimž patří židi a kominík, kteří slídí, kde by co pro jejich tipet nebo pytel se hodilo, a na pěkné, jimiž jsou mládenci čili vojáci, kteří v „seknici" tančí při hudbě, jež je po staveních provází. Jako jinde, i tu jsou „židáci" hlavním komickým živlem. Jsou ustrojeni velmi ošuměle. Mají obrácené kabáty nebo kožichy. Přes rameno nosí pytel pro kůžky, jež na oko od hospodářů kupují, nápodobujíce židovskou výslovnost i židovské způsoby při kupování. Všichni se jim smějou, „až se za břicho popadají, ale žádnej jim neudělá nic dobrýho," strkají do nich, tahají je za pytel, hrudujou je (házejí po nich hrudami t. j. sněhovými koulemi), někdy je na zem převalí, ve sněhu válejí. Tu je velká mela. „Židák" se brání, ohání se na všechny strany pytlem, hledí bodnouti své protivníky ježůvkou. Kominíci vyplácejí dotěravce koštětem. Se směšnou vážností prohlížejí v seknici, jsou-li kamna dobře stavena. Při tom nakoukne takový maškarád do trouby, „není-li snad pobořená". Arciže tam pátrá jen po jídle. Za týmž účelem pohlíží do komína po uzenině, ač předstírá, že se přesvědčuje jen, má-li komín dobrý tah. Hospodáři vyhrožuje, že ho udá pro nepořádek kamen, anebo ho chce přímo pokutovat. „Ras" vodívá tu na provázku psa, jejž na oko prodává nebo za jiné psy vyměniti hledí. Při tom se žertuje, aby se hospodář hodně nasmál a tím více maškarádům dal. Škaredí nosí, co maškara získá. Pěkní jsou za vojáky nebo za mládence. Některý chasník přestrojí se za nevěstu nebo ženu nebo za družičku. Pěkní si zatancujou v každém stavení s holkami, jež je zase krejcary odměňují. Večer je obecná muzika pro všechny.

V Holetíně zpívalo se o ostatcích, jež prý se proto tak jmenujou, že je konec (ostatek) masopustu:

„Máme smutek a zármutek,
že nám ten masopust utek,
pečte šišky a koblížky;
k tomu korbel píva."

Když tam přišli maškarádi do stavení, pravil přední mládenec: „Pane hospodáři, přicházíme do příbytku vašeho, byste nám ňákou legraci dovolili. Masopust nám již uchází a vostatky se přiblížily. Vinčujem štěstí, zdraví a při tom boží požehnání, abyste se vod teďka za rok ve zdraví vostatků dočkali." Pak jim hospodář dovolil a na konec je „vydělil" (obdařil) tu penězi, tu jídlem, pitím, nebo jim dal ovsa a lenu. A tak bylo všude po dědinách o ostatky hlučno. Stavme se ještě v Chlumu. Tu šel nejdřív běhoun (strakoň) samými papírky pošitý. Měl vysokou čepici a v ruce bič. Prosil ve stavení, kam chtěli maškarádi jít, by mohla „maškara

s počestnými obyvateli domu tancovati". Když mu dali dovolení, vyšel před stavení a zapráskal na znamení, že ostatním maškarádům je dovoleno. Ti chutě přispěchali. Nejprv šel mládenec s kasou. Vedl se s družičkou. Za nimi šli Turci v červených šatech, ozbrojení šavlemi. Pak šli maškarádi, kteří nejvíce veselosti působili, totiž žid s pytlem, hrachovák hrachovinou obalený, slamák v oděvu ze slámy upleteném a kominík s hodinami na zádech. Hudba zahrála. Turci se dali do tance, mávajíce šátky a zvoníce šavlemi. Než svůj kousek přetancovali, žid nabízel kůžičky, kominík vymetal pec i troubu a tu sebral, kde co bylo. Hrachovák a slamák váleli se po podlaze. Turci v seknici s každou ženskou v domácnosti potancovali. Maškara dostala dárek a šla o stavení dále. Po cestě se měl nejhůř žid. Mládež pokřikovala:

„Žide, žide, čert na tě přide, s malovaným talířem, naučí tě malířem."

Také ve městech (Hlinsku, Svratce) chodí maškary. Druhdy chodívají s kobylkou. Dosud chodí laufři nebo vodí „nedvěda" slamou obaleného. Jednou ustrojili se dva výrostci za jakéhosi koně nebo velblouda, nebo zas přestrojí se za holky. Někdy jde banda (kapela hudební) ve všelijakých pitvorných čepicích a krojích. Vyskytl se také jednou mlýn přemílající babizny na mladice. Ojediněle běhávali druhdy velmi často „židi". Nyní více jen v ústranních částech města. Odpoledne vychází si „na špacír" slečna s paraplíčkem buď sama nebo v průvodu dvorného seladona. Všelicí maškarádi nosí rozmanité škrabošky čili larvy.

Známo je zajisté mnohému čtoucímu, že v dřívějších stoletích, zvláště ještě v XVIII. století bývalo po městech rozloženo vojsko „na zimních kvartýrech". Tak i v Hlinsku bylo vojsko. K pobytu jeho pojí se mimo jiné záznamy účtů obecních též veselá zprávička. R. 1767. byl dán z obecních důchodů vojenské maškaře*) za celou obec obnos, aby už po domech nevybírala.

---

*) Nápadné jest, že při maškarních průvodech jeví se značně živel vojenský. Hlinecký zápis zajisté je postačitelným toho vysvětlením. V málokterém asi oboru cizí vlivy jsou tak zřejmy, jako při maškaře, jež buď vůbec je zábavou původu cizího aneb spíše přetvořená jest v svém původním základě cizími vlivy, z nichž ještě také ostře se jeví vliv nesnášelivosti náboženské a někdejšího sociálního postavení, jež židovstvu přináleželo. — I v jiných oborech lze stopovati vliv života vojanského, na př. v šíření se písní národních. Na vojně sešli se vojáci zverbovaní v různých krajinách. Ze zdejšího okolí chodívala (v XVIII. století) „legrúta" až do Hory (Kutné). V prázdných chvílích seznamovali se hoši z jedné krajiny s písněmi svých soudruhů z krajiny jiné. A což teprv za času válečného, kdy různé pluky a čety společně pochodovaly. Na zimních kvartýrech nebo na pochodu mnohá píseň zavzněla v krajině, kde dosud jí neznali, uchytila se (částečně snad lokalisovaná) a dodnes se zpívá. Mám některé písně, jež jeden voják v 2. pol. XVIII. stol. si zapisoval spolu s různými zprávami, jichž se na vojně dověděl. Druhým důležitým šiřitelem lidové písně a různých obyčejů byly pouty a vůbec jarmarky. Doložím to i z léčitelství lidového a z obřadů lidových. O jarmarcích a poutech nescházeli nikdy písničkáři, kteří zpívali rozmanité písně a malé švábachem tištěné písně „mládencům a pannám" nebo „pro kvetoucí věk" prodávali. Jest značné procento mezi těmito písničkami všelijak slátáno, o vraždách a hrozných věcech, nebo zas pobožných „srdcervoucích" již svou formou i obsahem, což teprv nápěvem. Tento druh písniček zavdal patrně podnět některým sběratelům lidového podání, že jarmareční

O masopustní outerek panovávalo veliké veselí. Leckde dosud — i v městě — se nepracuje. Lid se prochází a sleduje maškary. Odpoledne tančívala chasa i školní mládež. Večer byla muzika pro všechny. Říkává se, že se má tančit jen do půlnoci, protože po půlnoci přitovaryší se mezi tanečníky sám „rohatej“ (čert). Někteří nevšímají si takové rady a tancují i po půlnoci, „dokud je v hospodě noha“.

O ostatcích škubají hospodyně v Herálci se „slaměného“ slámu, a dávají ji pod husy a slepice, by dobře seděly. Zvyk tento je všude ve vůkolí Hlinska rozšířen. V Chlumu škubou s hrachováka hrachovinu, též v Blatnu a j.

Ve Vitanově zpívala prý se „maškarádská“ písnička, o níž kromě dvouverší „Až pojedem k Nydrlantům na vraným koníčku“ nepodařilo se mi nic jiného zjistiti.

O ostatcích má se hodně tančit, aby vyrostl vysoký len. Ve Svratouchu tančilo se o smažený věnec, jejž musely dát tanečnice tanečníkovi. Též v Holetíně smažily paňmámy věnce a dávaly je tanečníkům. Sedláci tu tancovali, aby jim vyrostl vysoký len, chudí zas, aby jim vyrostla pod lenem vysoká tráva. V Hlinsku a j. dávaly holky hochům švestkové koruny, urobené z rákoskových kusů, na něž napíchaly švestky sušené a j.

V Chlumu o ostatcích stínávala prý maškara s velkou oslavou kohouta, jemuž četl se „žaltář“. Základ obyčeje tohoto byl asi stejný jako při střílení medvěda v Blatnu a j. Na sv. Jakuba shazovali — jak v Chlumu vypravovali — místy kozla pentličkami ozdobeného s mostu, pak jej zabili a pekli. Též v Hlinsku na Filipa a Jakuba, jak mi p. Jos. Biško, učitel, sdělil, ještě v I. pol. XIX. stol. (když ještě byl majitelem panství rychmburského Filip hr. Kinský) shazovali kozla s radnice. Byla to jakási slavnost řeznického cechu. V mnohých obcích nikdo se na obyčej tento nepamatuje. V okolí Trhové Kamenice stínávali také ještě před 40—45 lety kozla. Později bylo shazování kozla zakázáno.

---

literaturu naprosto ignorují a podceňují. Chybují jako i ti, kteří zase své práce hlavně vlastně z jarmareční literatury — jak jsou toho poučné příklady — kompilují. Mezi písněmi o jarmarcích prodávanými jest mnoho zdařilých písní národních, jež — pokud mohu stopovati — některé již od XVII. století (a snad i od dřívějších dob ještě) znova a znova různými nakladateli se „roku tohoto“ tisknou. Několik písní je převzato od známých básníků našich (Vnčslav a Běla, a j.). Některé sešitky o trzích prodávané obsahují koledy vánoční velice rozšířené („Co to znamená medle nový̆ho...“, „Pochválen Pán Ježíš Kristus, milý Matěji“). O trzích prodávají se (zvláště druhdy) Vavákovy Řeči na svatební služby znova (též s různými obměnami) vydávané. Vavák znal starší tisky takové a z jeho knížky zase je dosti různých zkrácených nebo částečných přepisů. Staří družbové skládávali si a zapisovali též sami řeči družbovské, též se improvisovala říkání pro družičky a j. Vavákova knížka, jež je dosud zvláště u starších lidí dosti oblíbena, přispěla zajisté velice k setření mnohých růzností, jimiž se svatební obřady v různých krajinách lišívaly, a přispěla k velkému rozšíření některých (namnoze) starobylých písní svatebních („Kvílím pro tě...“, „Bůh vás žehnej, můj tatíčku, tenkrát“, „Koupala se panna nevěsta“). Dosavadním převládajícím způsobem líčení svatebních obřadů ještě se chaos zvyšuje. Třetí vliv literatury jarmareční, nejmnohonásobnější a nejspletitější jeví se v lidovém léčitelství.

Byl pouze předveden, ortel mu přečtli a pak jej zabili. Maso se peklo a při tom se tančilo. Taková slavnost konala se dle vypravování hajného z Polomi v Trávném. V Holetíně je také známo shazování kozla. Na střeše urobili lešení a tam kozla vyvedli. Některý chasník četl mu ortel, jsa přistrojen za „kata“. Udělán testament. Kůže odporučena sousedům na kalhoty, maso hospodyním do kuchyně na pekáč, střeva hudebníkům na struny, rohy na špičky k dýmkám nebo dětem na troubení, mládencům nožičky, aby dobře v tanci poskakovali, drob a držka muzikantům, loj mládencům na boty, a podobně dále. V Mrákotíně u Skuče poroučívali prý hlavu jednomu občanovi, kterého to tak ukrutně dopalovalo, že by byl zabil toho, kdo se mu o tom zmínil. Když vše bylo rozporučeno, strčil chasník kozla dolů, kde již byl připraven řezník, aby kozla zabil. Při tom hrála muzika. Večer snědla se pečeně při zábavě. Při zabíjení chytali lidé krev a dávali ji píti tomu, kdo měl padoucí nemoc nebo píchání.

Jako shazování kozla, tak i stínání kohouta vymizelo. Z Holetína mi vypravovali o stínání kohouta: „Kohouta zahrabali do země, jenom mu hlava vyčnívala. Kdo chtěl se pokusit kohouta zabit, dal si zavázat oči šátkem, obešel několikrát okolo sudu, který asi na 50 kroků od kohouta stál, a pak šel s cepem v ruce hledat kohouta. Bylo velmi těžko kohouta trefit, protože při obcházení sudu se obyčejně úplně zmátl směr. Šlo se někdy přímo opačným směrem. Muzika při tom hrála. Konečně přece podařilo se kohouta udeřiti a usmrtiti.“

V jaře a létě nastává vhodná doba pro rozmanité zábavy a hry mládeže. O některých radovánkách v čase sv. Jana Křtit., jež na pastvinách pasáci mívají, bylo již zmíněno, kdež o lidu na Hlinecku při jeho práci jsem psal.

O čarodenicích (večer a v noci z posledního dubna na 1. květen) pálí se dosud ohně, „lítají čarodenice“ (výrostci běhají se zapálenými košťaty).

Mnoho jest rozmanitých her, jimiž děti se baví, a spousta říkadel a rozpočítávadel, jako zase o sv. Štěpánu, o Řehoři, na smrtelnou neděli a o velkonoční pondělí lze slyšeti rozmanité koledy a písně.

O vánocích provozují se pastuškové, na 3 krále provádějí děti hru o sv. třech králích. Jinou starobylou divadelní hru konají na sv. Dorotu o jejím utrpení, o Teofilovi a králi Princiusovi a j.

Poněvadž hodlám o všem tom při jiné příležitosti souborně pojednati, lze zakončiti tento oddíl zmínkou o obžinkách.

O obžinkách se také tancovalo a říkaly řeči a přání.*) V Holetíně okrášlil se snop květinami a opletl se naň věnec z květin. Vázačky o obžinkách v Holetíně zpívaly:

„Budiž Bohu chvála
za tyto časy,
že se nám zrodily
veliký klasy
pěknýho ječmena,
žita a pšenice.
Ať žije pantáta,

*) O obžinkách viz též „Květy“ 1896. str. 693.

přejem mu vod srdce.
Ať žije pantáta
i se svou paňmámou.
Dej mu Pámbu zdraví
s tou jeho rodinou.
Na zdraví našeho pána,
kerej nám zavdanou dává,
a na zdraví naši paní,
kerá nám chleba krájí!"

III.

O poutě hned dopoledne, jak kněz mši dozpíval, začala na sále (na př. na Raně a j.) muzika. A odpoledne na novo, až do večera hlaholila. Hlavně tančili přespolní, aby užili toho poutu. Na večer zase už jen obraceli se v kole domácí.

Na pouty chodívalo se zvláště druhdy mnoho. Dosud chodívají procesí, tak na Chlumeček u Luže, na Včelákov, do Hlinska, do Pohledu (Frantále), i na Zelenou horu ke Žďáru, do Chrudimě, do Skuče a j. V Hlinsku jsou vlastně dva pouty o Janě (v květnu) „v kapličce" v Lázních a pak v září v městě. Již den před poutem rozbíjejí své stánky různé střelnice, kolotoče či, jak se tu všeobecně říká „koníčky", sjíždějí se perníkáři a cukráři a hned z rána postavili boudy z plachet a na krám vykládají kyrysary, husary perníkové, trubičky, polévaná mejdlíčka, balíčky marcipánu, červená srdce perníková, i řady srdcí bíle polévaných, cukrové flaštičky s rosolkou, věnečky, pusinky a jak se všecek ten sladký obsah jejich důkladných beden jmenuje. Již ráno začnou se trousit poutníčkové. Před velkou (mší) přicházejí hlavní procesí vedená vůkolními kněžími, z nichž některý obyčejně koná i poutní kázání. Z některých vzdálenějších dědin přijde procesí se svým předříkávačem a vyvolávačem. Obyčejně jde na pout na Chloumek (jsou tam pouty švestkový, hruškový a j. dle toho lidem zvané, které právě ovoce dozrává) a zastaví se i na poutě v některém farním místě na své cestě. V slavnějších procesích jdou družičky nesoucí P. Marii. V některém procesí jdou i muzikanti, kteří obyčejně osadou hrají pobožné písně, ale už nejednou v poli spustili nějakou veselou. Jindy bývala procesí četnější. Více lidu chodívalo. Starší lidé jdou více a hlavně k vůli pobožnosti, ale mládež chodí více pro zábavu a tanec. O poutech kupují chasníci „poutu" svým „zuejmilejším" perníková srdce na znamení své upřímnosti a také na odplatu za velikonoční pomlázku. Po obědě a po požehnání zase se procesí rozcházejí.

V pondělí o sv. Duše tancovalo se na návsi neb u stavení okolo jedliček. Ve Vojtěchově je strojila děvčata. Byly i 3 až 4 jedličky. Jedlička se čistě oloupila a ohladila. Jen vršek se nechal s větvičkami, na něž holky navěsily holubiček, marcipánu, pentlí, flaštičky s nějakým sladkým nápojem a vůbec ji ozdobily, jak dovedly nejlépe, aby se jejich máj líbil. Obyčejně den před slavností máje se na návsi postavily. Také jinde (ve Rváčově a j.) stavívali a stavívají máje. Ve Vojtěchově, jak mi p. Jos. Jelínek vyprávěl, přistrojili se hoši za vojáky a pocvičivše se, dali se do tance. Nejprv tancovalo se kol jedné jedličky, pak u druhé,

až se všecky jedličky obtančily. Cizí děvčata byla brána k tanci jen, když přispěla na tanec. Kromě vojáků byli ustrojeni „šerední“ (jako o ostatcích). Zřídili si z chvoje boudu „pod zelenou“ a tam nosili svůj lup: králíky, chcíplá housata a podobnou havěť. „Židi“ brebentili. Každý se postavil, začal brumlat, jakoby se modlil. Otáčel provázkem kolem ruky a neustále na zad ustupoval, až klopýtl přes kámen a svalil se, až nohy vzhůru vyzdvihoval. Veselé diváctvo při každém takovém „hoprtejcu“ „koulelo se smíchy“. Ubožák se zase zdvihl a oháněl se ježůvkou. Mívali také svou máj, obyčejně nízkou a zakrsalou borovičku křivou, na níž upevnili si dorku (velkou ustrojenou pannu). Jeden za druhým z šeredných nahoru lezl a vyčítal dorce nevěrnost a zlobil se na ni. Vše to už pominulo. Na večer šlo se do hospody k muzice. Byla pro všechny.

Nejhlučněji bývalo o posvícení. Tu i mnohý nejvážnější pantáta se rozkurážil. Všechny povinnosti a starosti musely stranou. Nač si jimi kazit posvícenský oběd a posvícenské veselí. Raděj na hospodu do kola, vyhodit si z kopejtka, hezky si z plných plic zazpívat, rázně si zadupat, zavejskat a zatancovat. Byl o posvícení tanec nejveselejší. Vždyť posvícení je jenom jednou do roka. Neuškodí tedy trochu — jak se v Herálci říká — „dát se na marnost“. Hned po požehnání začínala a začínává muzika. Jak se skončil oběd, už se trousili domácí posvícenští s přespolními hosty do hospody, kamž veselá hudba mocně vábila. K jásavým zvukům houslí a polnice družil se zádumčivý doprovod basy. Záhy bylo v sále kolo, jako by nazdil. V šustot a odrazy tančících od podlahy a v zvuky vířivé hudby tu tam vpadl veselý výskot, ryčný zpěv notujících si branou písničku, proskočil štiplavý šprým anebo zas ozvalo se rázné dupání. Nyní tančívá se někde (na př. ve Vojtěchově a j.) až hlavně večer a zábava trvá do hodiny s půlnoci. O posvícení si zatančil kde kdo, mladí i staří; zvláště staří rádi se tu pochlubili mladé chase, že nejen nezapomněli tancovat, ale že to umí ještě líp „vzít od podlahy“ než mládež. Obyčejně dávají si zahrát nějaký smĕsek. Však také bývali vskutku za stara lepší a ohnivější tanečníci. Tance bývaly rozmanitější, složitější, zajímavější. Nyní občas pochybná móda zanese na venkov i některé ošuntělé odrhovačky, jež z výroben svých šíří se po městech.

(Dokončení.)

Z Nového Srbska: Na vsi (Krupac u Pirotu).

Z názvosloví našich osad.

Napsal F. V. Vykoukal.

českých rodinách až posud hustě je rozšířen zvyk, že děti dostávají jména po rodičích nebo kmotřích. V nejedné dědině pak se stavá, že zámožnější a ochotnější sedlák se selkou bývají v kmotrovství polovině vsi, ne-li více. Jestiť těžko kmotrovství se zříkati; kolikrát kdo byl kmotrem, o tolik stupňů přiblížil se k nebi, — a musil by to býti již člověk tak opovržený, jako onen chuďas ve známé pohádce moravské, kterému by nikdo nechtěl kmotrovstvím posloužiti. A zámožnějšího souseda berou si za kmotra zvláště lidé chudí, aby se jim dostalo větší „pomoci“, která ostatně v některých krajích zvyklostí jest zevrubně stanovena. Odtud si alespoň z části vysvětlíme, proč v některé dědině bývá tolik Václavů, jinde Josefů, Janků, Tomšů, ano i jinak neoblíbených Matějů, a mezi ženskými tolik Anček, jinde Marjánek, Barušek, Bětušek atd. a proč v některé farnosti rozšířeno je jméno, jež u lidu není v oblibě.

Po kom dostaly jména naše osady? Tu nebylo křtů, tedy ani kmotrů, třeba dědiny vznikaly za dob křesťanských. Ale mnohé, ano velmi mnohé z nich jsou také nazvány po svých otcích, po zakladatelích. Je známo, že nejstarší osady české měly názvy rodové. Čeleď z téhož zakladatele pocházející a pohromadě sídlící dala své jméno osadě, v které bydlila. Tak asi na př. potomstvo Budislavovo dalo jméno dosavadním Budislavicům, Děpoltovo Děpolticům, Lobkovo Lobkovicům, Ratiborovo Ratibořicům, Radoňovo Radonicům, — tak vznikla jména Vršovice, Bohdalovice, Smilovice, Blahotice, Lipoltice, Čeradice, Cerhovice (Cerha, Crha), Kunětice (Kunéta), Byšice (Býš) atd., — jména, jež nalezneme v krajích nejdříve zalidněných. Že i kmenová jména dochovala se v názvech osad, svědčí Litoměřice, Doudleby, Doudlebce a Doudlebice, Charvátce, Netolice, Děčany a j.

Totéž se dálo později za dob křesťanských, kdy v osobních jménech vyskytají se již hojná jména z římského kalendáře, a to buď v prostém znění původním, nebo v přeměněné podobě domácí. V těch dobách asi měnily se také sesílením knížecí moci dřevní poměry majetkové, štědrotou vladařů rostl majetek šlechty, která pak zakládala osady, jež dostávaly názvy ne již rodové, nýbrž osobní, po zakladatelích, nebyly-li nazvány po nahodilých okolnostech místních (na př. Úvaly, Dolany, Vysoké, Jílové, Kamenice, Záluží, Poříčí, Bělá, Černá, Brod, Ústí, Skála atd.). Tak vznikla na př. jména Olbramovice, Oldřichov, Oldřichovice, Markvartice, Martinice, Martinovice a Martinov, Vítice, Vítov, Vítkov a Vítkovice, Urbanice, Pavlov, Pavlovice a Pavlíkov, Petrov, Petrovice, Petříkovice a Petrašovice, Štěpánov, Štěpanice, Mikulášov, Mikulášovice a Mikulovice, Bernartice, Markovice, Maršov a Maršovice, Machovice i Matějov a Matějovice, Ja-

novice, Jeníkovice, Jankov a Jeníkov, Heřmaň a Heřmanice, Blažejov a Blažejovice, Jiřice a Jirčany, Jakubov, Jakubice a Jakubovice atd. Do téže řady třeba klásti i Kralovice, Biskupice, Popovice, Kněžice, Mnichovice a p.

Jiná jména místní byla prostě odvozena od jmen osobních jakožto jména přídavná významu přivlastňovacího. Toho druhu jsou na př. jména Boleslav, Čáslav, Vratislav, Soběslav, ale též Jaroměř, Chotěboř, Chrudim, Radim a p. Od osobních jmen dílem jako přídavná jména, dílem jinak odvozeny jsou též názvy Benešov, Kochanov (Kochan), Švihov (Švih), Tetín, Libušín, Miletín, Slavětín, a také na př. Korkyně (Korka), Bechyně (Bech), Hostouň (Hostůn) atd.

Četné názvy byly dány osadám dle zaměstnání jich obyvatelů. Tak vznikla jména Kováry, Kovářov, Kovářovice, Kováň, Kovanice, Koloděje a Kolovraty, Štítary, Hrnčíře, Žernoseky, Rataje (rataj, orataj, — oráč, rolník), Polerady (raditi = dělati), Zemětěhy (těžiti = obdělávati), Bečváry (bečvář = bednář), Brtníky (medaři, kteří včelám po lesích z brtí vybírali med) a p. Sem lze zařaditi i Makotřasy, Koněpasy a j. Zhusta dostalo se osadám názvu od okolních usedlíků, kteří, vystihujíce na obyvatelích nové dědiny nějakou zvláštnost, ať příznivou, ať směšnou (tuto nepoměrně častěji), případným slovem přenášeli ji na celou dědinu. Tak asi povstaly názvy Všechlapy, Všestary, Všehrdy, Drbohlavy, Holohlavy, Hlupohlavy, Holovousy, Tlustovousy, Pyskočely (dle Palackého ovšem též Pyskocely), Kosmonosy a p. Nápadné posměšky, jakými ještě dnes venkované z různých měst a vesnic rádi vespolek se častují (hojnost dokladů lze nalézti v Sobotkově Kratochvilné historii), uvázly zhusta na nové osadě a daly jí pro vždy jméno. Zvlášť ze stravy bráván byl často podnět k takovým posměškům. Tak byly pojmenovány Konojedy (2), Kozojedy (6) a Kozojídky, Kozohlody, Mrchojedy, Masojedy, Srnojedy, Hribojedy, Hubojedy, Mlékojedy, Máslojedy a p. Z přezdívek vznikla také jména Konětopy, Odřepsy, Hrdlořezy, Tatobity (t. j. kteří zbili taty = zloděje), Kostomlaty, Měcholupy, Jedibaby, Dřevohryzy, Litochleby, Chudomely, Suchomasty, Suchomely, Nemanice, Kasalice (u Chelčického: kasalický = člověk vyfintěný) a j.

Ale o to vše nám nejde.*) Hodlámeť si z celé zajímavé a obšírné látky této vybrati jen tu část, z které by šlo na jevo, jak přispěly ku pojmenování našich osad a míst lesy a stromy lesní i zahradní. Do jakýchkoli odborných výkladů etymologických nebudeme se při tom pouštěti; nejdeť nám naprosto o nějaké výzkumy vědecké. Za základ vzali jsme Popis království Českého od Fr. Palackého z r. 1848., protože jsou v něm také jména osad vyhynulých a že hledí též k různosti názvů jednotlivých míst nynějších.

Jest známo o starých Slovanech, že mívali k hájům, lesům a ke stromoví vůbec jakousi úctu posvátnou, že i jejich kult týkal se stromů, a rovněž není neznámo, že náš lid až posud v podání svém oživuje lesy tajemnými bytostmi a nejednomu stromu připisuje neobyčejnou moc a sílu,

*) Viz o tom Fr. Palacký, Rozbor etymologický místních jmen českoslov. Čsp. Čes. Mus. r. 1834 str. 404 a v Radhosti I. 1871.

kteréž nabyl, jsa sídlem jakéhosi božstva. Není také zhola lichá domněnka, od některých badatelů vyslovená,*) že oblíbené zavěšování posvátných obrazů na význačných stromech buď osamělých, buď v lese u cesty stojících, a putování k nim jest pokřesťanělý přežitek z dávných dob pohanských, kdy lid v stínu lesním uctíval svá božstva. Z těch příčin nebude snad nezajímavo poohlédnouti se, jak se tento poměr lidu ke stromoví kraj oživujícímu projevil v názvosloví osad v dobách, kdy půda naší vlasti byla zalesněna nepoměrně více než dnes.

Ukazují-li názvy polních traktů u tisíců českých osad (na př. v bučině, na doubkách, v doubčině, v háji, za hájem, na pasece a p.) stopy lesů v době v celku nedávné, dohledné, lze usuzovati z obdobných názvů osad o poměrech zalesnění před staletími, kdy ty osady vznikly. A nejen to, smíme v hojnosti takových jmen spatřovati též potvrzení úcty a obliby, které se stromoví těšilo u našich předků. — Předem sám les byl pramenem jmen osadních. Svědčí o tom Nálesí, Mezilesí (3), Zálesí (8), Zalešany, Podlesí (2), Podlesice, Podlešín (2) a Lešany. Podobně to dosvědčuje Hvozd (2), Hvozdec, Hvozdce (2), Hvozdnice (2), Hvožďany (4), Přehvozdy č. Přehvozdí (vlastně Předhvozdí), a neméně Háj (3), Háje (2), Hájek (10), Hajná, Hajská, Hajany, Hajkov, Podhájí (6) a Zahájí (6), k samotám takto zvaným ani nehledě.

Měla-li osada býti založena, bylo třeba les mýtiti, klučiti, sekati, rubati. Po této činnosti dostaly jména: Mýť, Mýtka, Mýto i Vysoké Mýto, dále Klučenice, Klučenina, Klučov, Klučice, pak Seč (4), Sečky, Proseč (13) a Prosek, Prosíčka (5), Prosečné, Prosečnice, Přeseka, Příseka (2), Příseče, Přísečno, Přísečna, Přísečnice (3), Osek (14), Oseč a Osečany, pak Proruba, Proruby, Přerubenice, Kladruby (12) a Kladrubec. Sem náležejí i Hubilesy (u Smiřic), Pnětluky (4), dále Paseka (12) a Paseky (5), a posléze Pařez, Pařezy a Pařezov. — Do této řady jest klásti také jména, odvozená od zašlého slovesa trêbiti = mýcením čistiti, něm. roden.**) Taková jsou na př. Třebeš, Třebětín, Třebín, Třebíz, Třebenice, Třebějice, Třebsko, Třeboň, Třebová, Třebovle, Třebáň, Netřeby (6), Netřebice (2). U některých z těchto jmen však nutno míti na paměti, že původ jejich může býti také ve slově třeba = oběť, a že taková místa tedy byla nazvána po obětištích, která tam bývala za dob pohanských; tak na př. Třebiště = obětiště.

Místo pro osadu bylo získáváno zhusta též pálením, a po tom se zachovala jména Žďář (24), odvozené ze zžár,***) Žďárek (3), Žďárec (3). — Po lesním křoví a klestí nazváno jest Nakří (2), Chrast (16), Chrastná (3), Chrastné, Chrášťany (10), Chrastín, Chrastov, Chrastava (3), Chrastavec, Chrastavice, Chrastnice, Chraštice (4). — Po drvech (dřevech) čili stromech pak nazvány jsou Dřevce (2), Dřevčice, Dřevenice, Dřevíč (4) a Dřevíkov, Dřeveš, Dřevníky. Sem náleží posléze i slovo kláda, původně = peň, kmen stromu, odkudž nazvány osady Kladné (2), Kladno, Kladina, Kladiny (3).

---

*) Na př. Dr. M. Höfler, Wald-u. Baumkultus in Beziehung zur Volksmedizin Oberbayerns. Mnichov 1894.

**) Miklosič: „trêbiti = purgare, exstirpare".

***) Viz Kott, Slovník V. str. 786.

Pohleďme nyní, které stromy a jak jsou zastoupeny v názvosloví našich osad. Jsou to především stromy, jichž známost i jména si přinesli jednotliví kmenové slovanští již z původní pravlasti své. Položím na prvé místo stromy listnaté. Z nich dub, ač si jej za našich časů osobují Germané za svůj strom národní, býval ve zvláštní vážnosti u dřevních Slovanů. Věrohodné zprávy o Slovanech polabských dosvědčují, že tam dub býval zasvěcen Perunovi,*) a tak bývalo též u Srbů, kdež dosud dubový badňak se pálí v den štědrovečerní, i jinde. V našich pověstech má dub místo význačné. Dosvědčuje to svatováclavský dub ve Stochově, jejž prý zasadila sv. Ludmila, když se narodil její vnuk, sv. Václav. Po staletí dub ten stál, a když usychal, vyrostl z jeho kořenů peň nový. V dub vzrostla otka, kterou sv. Prokop oškrabal pluh, vyorav čertovským potahem hlubokou brázdu, úval to, který dosud ukazují u Chotouně. Pod dubem narodil se Žižka, a dubu toho i pro tu událost i pro zvláštní sílu jeho týkaly se různé pověry krajinné. V Čechách růstaly duby v doubravách daleko četnějších než dnes. Stopy jich udávají názvy osad Dub (8), Doubek, Duby (3), Dubá (2), Dubí (2), Doubí (2), Doubice (3), Dubina (4), Doubrava (9), Doubravka (3), Doubravička, Doubravice (19), Doubravčice, Doubravany, Doubravičany, Dubany (2), Dubčany, Dubec, Dubeč (2), Dubček, Dubenec (3), Dubová (2), Dubovka (2), Dubčice, Dubičina (2), Dubečno, Dubecko, Dubsko, Dubno (3), Dubné, Dubice (2), Dubovice (2), Doubice (4), Dubnice, Dubikov, Dubičná, Černodub, Zádub (2), Poddubí a Poddoubí. V celku lze napočísti plné 100 českých osad po dubu nazvaných.

Lípa jest stromem všeslovanským. Rozsáhlé lesy lípové, jakými se druhdy některé kraje slovanské honosily, sice vymizely, ale za to náleží lípa k význačným stromům dědin slovanských, po výtce pak českých. Ve stínu lip nalezneme nejspíše vesnické kapličky a kříže, lípy nejčastěji vítají nás přede dveřmi venkovského chrámku, pod lipami na návsi nebo před domem za jarních a letních podvečerů nejlépe se našemu lidu besedujе. V lidových písních často nám zazní jméno tohoto stromu ušlechtilého, jemuž mimo to pomáhá k vážnosti též ryze praktická cena jeho dřeva, lýka a zvláště léčivého květu. Po něm šest osad v Čechách sluje Lípa, mezi nimi i město Česká Lípa, pověstné tím, že se chtělo svého čestného a krásného přívlastku zbaviti. Dále sem náleží Lipka (6), Lipí (4), Lipé (2), Lipice, Lipec (2), Lipenec (2), Lipov, Lipkov, Lipovec, Lipovice (2), Lipovka, Lipina (5), Lipiny, Lipany (3), mezi nimiž ony památné u Č. Brodu, Lipník, Lipnice (6), Lipnička, Lipno (2), Lipovsko, Lipětín. Osad a míst takto zvaných máme tedy v Čechách 50. K tomu na srovnanou dodáme ze zprávy Bog. Šulka, který o lípě psal,**) že v Chorvátsku a Slavonsku jest osad po lípě zvaných 40, v Bosně a Hercegovině 12, a že mají takové názvy také v Bulharsku.

Jméno javor jest rovněž společno všem Slovanům. Přečasto ozývá se v písních, a většinou bývá v nich svědkem nějakého neštěstí nebo lidského hoře. V javor nejčastěji měnívá se v podání lidovém člověk

*) Viz Sobotka, Rostlinstvo, Praha 1879, str. 75.
**) Rad jugoslov. akad. XLIII. 1878.

zakletý, jako ona dcera, kterou necitelná matka zaklela za to, že jdouc pro vodu, postála s milým u studánky. Jeho jméno má v Čechách 31 osada: Javor (4), Javory, Javorek, Javoří (8), Javoříčko, Javorka, Javorník (5), Javorníky (2), Javorníček, Javorná, Javorné, Javornice (3), Javorská (2).

Klen v naší poesii lidové ani neslýcháme jmenovati a také jinak nezdá se, že by strom ten byl širokým vrstvám lidu valně znám. V názvosloví osad vyskytá se to jméno rovněž poměrně nezhusta. Připomíná je Kleneč (2), Kleny, Klenovice (4), Klenov, Klenové, Klenovka, Klení a Klenice, tedy 12 osad.

Buk (φηγός, fagus, Buche) dostal u starých Slovanů jméno dle toho, jak byl zván u západních sousedů. Slovo, jež dle etymologie značilo prvotně strom jedlých plodů, náleželo původně k západoevropskému pokladu slovnímu a rozšířilo se, jakož přirozeno, v krajinách, kde buk rostl. Území jeho vymezuje se čarou, vedenou od zálivu u Královce na moři Baltickém ke Krymu a odtud na Kavkaz. Dle toho by byl buk z části zasáhal také v oblast prvobytu slovanského.*) Jméno jeho zajisté bylo přejato v dobách pradávných. Na Veliké Rusi, jak svědčí Miklosič,**) nemají místních jmen, odvozených ze slova „buky“, a u Malorusů obmezují se jména toho druhu na Halič. Osad a míst v Čechách, jimž buk dal jméno, jest 79. Jsou to: Buk (3), Buky (4), Buček, Bučky, Bučí (2), Bukov (3), Bukovy, Buková (13), Bukovany (2), Bukovec (5), Bukovice (2), z nich jedny v poněmčeném Litoměřicku, Bučina (6), Bučice (3), Bukovina (21), Bukovinka (2), Bukovka (3), Bukovsko (3), Bukovno, Bukovník, Bukvice (2).

Jasan čili jesen slul staroslovansky jaseň. Jeho větvičky dávají si naši venkované světiti na květnou neděli spolu s „kočičkami“ jívovými a pak je dávají tam, kde nechtějí, aby se držely myši a ošklivý hmyz nebo plazi; také o něm leckde věří, že se mu vyhýbají hadi, kterážto pověra se bezpochyby rozšířila již z literatury antické. Po něm sluje v Čechách 13 osad: Jeseny, Jesínky, Jasenná, Jesení, Jesenice (5), Jesenčany (2), Jeseník (2).

Vrba je strom u Slovanů značně oblíbený. Jest pravidelným průvodcem potoků, rybníků i močidel v dědinách i v blízkém okolí, a oblíbený „rybníček“ na české návsi nejčastěji bývá střežen vrbami. Známá, Erbenem rozšířená báchorka ukazuje staré mínění lidu, že člověk může míti s vrbou žití společné. — Jinak jest vrba symbolem křepkosti, hybnosti a svěžesti; proto z ní hoši robí o velikonocích pomlázky a jimi pak přenášejí svěžest a čilost i na lidi. Po ní sluje Vrbka (3), Vrbička, Vrbice (13), Vrbno (3), Vrbny (2), Vrbčany, Vrbičany (2), Vrbětín a Vrbětice.

Jiné jméno vrby, vlastně jednoho druhu jejího (salix caprea, Salweide), jest rokyta, název v mnohých krajích téměř zapomenutý, a to i tam, kde na př. posud zpívají v písničce: „Pod našima okny roste

*) Viz Gr. Krek, Einleitung in d. slav. Literaturgesch., Graz 1887, str. 125.
**) Die slav. Ortsnamen aus Appellativen. Zprávy vídens. akademie věd odd. filos. histor. r. 1872 a 1874.

rokytí." Odtud má jméno Rokytá (2), Rokytná, Rokytovec, Rokycany, Rokytňany (2), Rokytnice (6), Rokytník (4), Rokytno. Po vrbě a rokytě tedy sluje celkem 45 osad. K tomu se druží ještě 11 míst a osad, jimž dala jméno nejbližší příbuzná vrby — jíva. Jest to: Jiví, Jivina (4), Jivany (2), Jivko, Jivno (2), Jivonice.

Na topol upomíná jméno toliko dvou míst v Čechách: Topoly u Chrudimě a Topolany, zašlá ves, nyní dvůr v poněmčeném kraji u Vilémova na Žatecku. Při tom ovšem jest pomýšleti na košatý topol bílý čili lindu, jíž znají dobře na př. lidové písně moravské a slovenské, nikoli na vysoký, u silnic sázený topol vlaský, který byl k nám zaveden teprve počátkem 18. století. Topol slul druhdy též jagnędъ (Krek, l. c. str. 499.), kteréžto jméno u Slováků dle Jungmannova Slovníku značí topol bílý. Zdá se, že s tím jménem souvisí název dvou českých osad, Jehnědí na Litomyšlsku a Jehnědno na Písecku. — Osika, staroslovansky osina, jejíž listí prý se stále chvěje od té doby, kdy se Jidáš na ní obésil, snad dala jméno Osicím a Osičkám u Bohdanče a Osikovci na Táborsku.

Půvabná, oku lahodící a mysli se zamlouvající bříza má v podání lidovém místo nad jiné význačné. Ranná, svěží zeleň její a při tom jakási téměř dívčí něžnost a ladnost učinily ji zvláště spůsobilou k stavění májí a k ozdobování veřejí tehdy a tam, kde se má i zevně okázati radost a slavnostní nálada. Slavnost Božího Těla není našemu lidu myslitelna bez březových stromků a větví, a také o jiných svátcích jarních nalezli bychom takovouto výzdobu v chrámích vesnických i městských. Břízu často slýcháme jmenovati v národních písních slovanských a některé z těch písní (na př. slovenská: „Zoťali brezu, už ju vezú") zřejmě ukazují k někdejším obřadům a symbolickým úkonům, k nimž toho stromu bývalo užíváno a jehož ostatně u jiných Slovanů tou příčinou posud se užívá. Jarní míze březové, z níž leckde připravují i víno, připisuje se neobyčejná síla a moc léčivá.

Bříza, staroslov. brěza, byla jakožto jeden ze stromů ryze evropských zajisté známa Slovanům již ve společném prvobytu jejich. Všichni Slované také mají posud toto jméno, toliko u Bulharů nezaznívá ani z písní, není zmínky o ní v lidových obyčejích, není místních názvů z toho slova tvořených. Bulhaři nemají názvu pro břízu, neboť u nich ten strom neroste.*) Oblastí břízy jest celá střední a severní Evropa a Asie; na sever jde velmi daleko, až po 71° sev. šířky, na jihu po severní Španěly a v Italii po Etnu. Staří Řekové a Římané neměli domorodého názvu pro břízu; latinské betula, jak svědčí již Plinius (Nat. hist. XVI. 18., 30.) jest vypůjčeno u Keltů. U Bulharů, protože v jejich vlasti stromu toho nebylo, vymizel i název z pravlasti přinesený. (Krek, l. c., str. 136.—7.)

Bříza, po níž jest nazván i měsíc březen, dala jméno osadám velmi četným. Slujíť po ní v Čechách: Bříza (5), Břízka (2), Březí (21), Březka (3), Březina (9), Březinka (10), Březiny (3), Březinky, Březová (6), Breznice (5), Březenice, Březany (8), Břežánky, Březno (8), Březenec, Březek, Březovec, Březovice (3), Březovík, Březsko (2), Břízsko,

*) Viz J. A. Voráček v Jelínkově Slov. sborníku 1884 str. 257.

Březhrad, Břežňoves a Nebřezeniny, tedy celkem 96 osad a míst, v což čítáno i několik vsí a tvrzí zašlých.

Po olši, věrné průvodkyni potoků a řek, stromu, libujícím si ve vlhkých úpadech a údolích, vzniklo u nás 58 názvů místních. Jsou to: Oleš, Olešen, Olešín, Olešno, Olší, Volšina (2), Olšinka, Oleška (6), Olešná (13), Olešnice (15), Olešek, Olešník (2), Olšovice, Olešovice (2), Olšovka, Olšany (7), Podolšany, Podulší.

Habr (staroslov. grabъ) dal jméno 20 osadám našim. Slují po něm: Habr (2), Habrek, Habry, Habří (6), Habřina (3), Habřinka, Habrová (2), Habrovany, Habrovec, Habrkovice, Habrové Kladruby. — Po jilmu dostaly jméno osady: Jilem (2), Jilemnice, Jilemník a Jimlín, dle Miklosiče i Jelmo. Původnější a bezpochyby starší název jilmu jest břest, jméno u všech Slovanů se vyskytující. Po něm sluly Břesty, zaniklá osada kdesi v severovýchodních Čechách, a slují Břešťany (3) a snad i Břístev na Křinecku, Břístev čili Bříství u Lysé a dvoje Bříště u Humpolce.

Stromy jehličnaté, k nimž nyní přicházíme, zaujímají z našich lesin část převelikou. Většina jich prostírá se na půdě chudé, některé z nich však vyžadují určité jakosti půdy a nedaří se tedy všude. Z této okolnosti si snadno vyložíme, že v některých krajích, kde na př. není půda příznivа smrku, nikde se nevyskytá místní jméno odtud odvozené. Nejrozšířenější co do hojnosti míst, kde se vyskytá, jest borovice, kteréžto jméno, mimochodem řečeno, u lidu daleko jest běžnější než sosna. Po ní dostalo v Čechách jméno 109 osad a míst, při čemž nehledíme k jménům, která dopouštějí výklad jiný (na př. Bořetín, Bořetice, Bořikovice a j.). Jsou to: Borovice (3), Borovina (2), Boroviny (2), Bor (17), Borek (26), Boreč (2), Borová (6), Borové (2), Borovka (2), Borovnice (5), Borovnička, Borotín, Borotínek, Borotice, Borkovice, Borovno, Borovsko, Borovany (3), Borohrádek, Bořice (3), Předboř (4), Předbořice (3), Předborovice, Pobořі, Poborovice, Podbor, Podboří, Podbořany (2), Podbořánky, Záboří (11), Záborná, Zaborov. Na sosnu zdá se upomínati jediné místní jméno Soseň v poněmčilém Žatecku.

Smrk ze stromů jehličnatých v lidových obyčejích se vyskytá nejčastěji, děle se tu tam o oblibu s jedlí. Nikterak tu nemyslíme na vánoční stromek, který sice přináší tolik poesie v rodinný kruh, ale rozšířil se i na venek teprve v letech zcela nedávných, nejsa vůbec původu domácího, — ale máme na mysli máje, jež stavívali mládenci vyvoleným dívkám a které mimo to byly stavívány ze spolku vší mládeže v obci na návsi jakožto střediště společného veselí. Hodil se k tomu smrk lépe než bříza, neboť věník jeho déle podržel svěží zeleň, nevadna a neopadávaje tak rychle jako bříza. Při „lítu", s jakým děti obcházívaly na smrtelnou neděli, nedal se smrček nebo jedlička v některých krajích ničím nahraditi. Po smrku jsou nazvány osady: Smrk, Smrček, Smrčí (3), Smříčí, Smříčno č. Mříčno, Smrčina, Smrčná (3), Smrčensko, Smrkov, Smrkovec, Smrkovice (3), pak zaniklá osada Smrč na Boleslavsku a Smrčany na Čáslavsku. Po jedli slují: Jedle, Jedlice, Jedlka, Jedlina (4), Jedlov, Jedlová (2), Jedlá a Jedlany, — po obou stromech tedy 31 místní jméno.

Dnes poměrně zřídka u nás se vyskytující tis, jehličnatý strom vazovitého dřeva, býval v Čechách druhdy asi dosti rozšířen. Tis, jehož plody správně byly již ve starověku pokládány za jedovaté, býval druhdy sázíván na hroby a zachoval se na takových místech na př. v Anglii v prastarých exemplářích. Ve střední Evropě býval velmi hojný; alespoň o Gallii a Germanii dosvědčuje Caesar (B. G. VI. 31.), že ho tam rostlo veliké množství. Výborného dřeva tisového bývalo za starých dob užíváno na luky, zbraň tehdy u všech národů obvyklou, a později ho užívali hojně soustružníci a řezbáři. Poněvadž pak velmi zvolna roste, byl tis takovýmto způsobem v některých krajích hornatých, kde se druhdy daříval, zcela vypleněn.*) V Čechách lze nalézti lesíky tisové na jihu pod Šumavou; ojediněle roste i jinde, na př. v pohoří Brdském. Místní jména po tisu utvořená lze nalézti většinou v krajích hornatých, jen některé též v rovinatých krajích středočeských. Jsou to: Tis (4), Tisek, Tisá, Tisov (2), Tisová (3), Tisovec, Tisovka (2), Tisem č. Tismo, Tismice, Tisomnice, Tisovice, v celku 18 míst.

K jménům, spadajícím úhrnečně v okruh názvů z lesů jehličnatých, třeba přičísti posléze i Chvojno (2), Chvojenec (2), Chvojence, Chvojnov a Příchvoje. Po smole, jíž ovšem nutno také počítati ku příslušnostem stromů lesních, nazván jest Smolín, Smoleč, Smolivec (2), Smolov a Smolnice. — Jména místní: Luby (3), Lubná č. Lubny, Lubné, Lubno (2), Lubník a Lubenec jsou utvořena od slova lub, což dle Jungmanna vedle dosavadního významu znamenalo vrchní drsnou koru stromovou. Tedy i ta jména náležejí v náš obor látkový.

Také některé křoviny lesní jsou zastoupeny v našich jménech místních. Tak po dřínu sluje Dřín, Dřínek na Podsedicku, (jejž si Němci nazvali Trzinka), a Dřínov (3). Svída dala jméno třem Svídnicím. — Klokoči bývá dosud u lidu připisována neobyčejná síla, ovšem toliko klokoči svěcenému na květnou neděli. Přispěním takové větvičky klokočové, ale devětkrát svěcené, lze poznati, (jak zaznamenal již J. V. Houška v Čsp. Čes. mus. 1855 str. 584), každou čarodějnici, která by nám chtěla škoditi. Svěcený klokoč pomáhá nám přemoci i silného protivníka, on přináší — podobně jako „kočičky“ — našim polím požehnání. Po něm slují osady: Klokoč, Klokočí, Klokočín, Klokočná, Klokočno, Klokočka a Klokočov (2). — Bez, jehož květu i listí váží si náš lid jako účinného léčiva a jehož keře samy bývají příhodny k rozmanitému čarování, dal jméno osadám Bzí (3), Bzová (2), Bzové, Bezno, Bezník, Bžany a Nabzí. — Hloh, jehož dosud užívají zvláště v různém čarování hospodářském, dal jméno těmto osadám: Hlohov, Hlohová (2), Hlohovice (též Lohovice a Lochovice, dialekticky zhusta se říká loh místo hloh) a Hlohovičky (Lohovičky, Lochovičky), Hlohovčice.

Křoví, jemuž sice třeba opatrně se vyhýbati, abychom na něm neuvázli šatem, ale jež přece v podání lidovém se těší jisté oblibě, tvoří trnka. Dle jejího květu, jenž bělostně obsypává všecko trní jinak dosud holé, hádají hospodáři všelijak na úrodu a pohodu letní, jejím trním za-

*) Hehn, Kulturpflanzen, Berlín 1874, str. 459.

hánívaly hospodyně v noci Filipojakubské čarodějnice od chlévů, a ku plodům, černým trnkám, zhusta bývají v písních nejen našich, nýbrž vůbec slovanských, přirovnávány dívčí oči. Také po ní sluje několik (16) našich míst: Trní, Trnčí, Trnová (8), z těchto jedna osada zašlá na Plzeňsku, Trnava, Trnávka, Trnov, Trnovany (3) a Trnobrany.

Líska, jinak leština zvaná (takto i v polštině a ruštině), má již v nejstarších pověstech našich místo význačné. Z prvních kronikářů našich je známo vypravování o památné lísce Přemyslově u Stadic, která prý se udržela až do našeho věku a teprve jarní povodní r. 1845 značně jsouc porouchána, chřadla a posléze uschla. Také v jiných částech lidového podání zhusta nalezneme zmínky o lísce a jejích plodech, po nichž sama sluje ořeším. Lískovým prutem lze dobýti skrytých pokladů. Jím možno, jak učinil onen pastýř v pohádce, potrestati i vzdáleného škůdce; jím vyhání se z jara prvně dobytek na pastvu, aby byl chráněn ode vší jedovatiny. Oříšky, které se vyskytují jakožto symbol plodnosti již ve svatebních obyčejích starořímských a které tohoto významu dosud nepozbyly ani u národů nynějších — našeho nevyjímaje — jsou nezbytným přídatkem štědrého večera. Po lísce čili leštině slují: Liskovice, Leskovec (2), Leskovice (2), Leština (10), Leštinka (2), Leštiny, Leštná, Leštné (2) nebo Lištné, Leštnice (3) čili Lištnice, Leštno a Lešťany (2), — tedy 27 míst. Sem položme také Ořechov čili Ořech, nerozhodujíce, který strom nebo plod dal této osadě jméno; zdomácnělť tu také vlaský ořech poměrně záhy.

Ze stromů ovocných shledáme pro místní názvosloví kořisť menší, protože při něm nepadaly na váhu okolnosti, jež asi spolupůsobily při pojmenování nových osad dle stromoví, význačného pro zvolené místo. Z domorodých stromů nejdříve z pláňat přesazováním a pěstěním byly zušlechtěny jabloně a hrušně. Když pak Čechové v cizině seznali druhy dokonalejší, zvelebili jimi stromy domácí. Sadům naši předkové zajisté vždy přáli, některé kraje pak pěstěním ovoce toho neb onoho druhu zvláště vynikly. Svědčí o tom i názvy místní. Po jabloni a jejím ovoci sluje Jablonná (5), Jablonné (2), Jablonec (6), Jablečno a Jablkynice čili Jabkenice, známé zvláště ctitelům líbezné musy Smetanovy. — Hruše dala jméno osadám: Hrušov (2), Hrušová, Hrušice, Hruškov, Hrušovka, Hrušovany (2) a Hruštice. — Sem snad bylo by místno položiti také jméno vesnice Jadruš a Jadruše (2).

Třešeň v ušlechtilých druzích svých a višeň, jak známo, nejsou stromy v našich krajích domorodé, nýbrž pocházejí z orientu. Římský boháč Lucullus, zvítěziv v Malé Asii nad králem Mithridatem, přinesl tyto stromy do Italie, kdež se brzy rozšířily a odkudž pak putovaly do dalších zemí evropských. Plinius 120 let po tom, kdy třešně prvně se objevily v Italii, připomíná, že se pěstují již i v Britannii. Bylyť těmto stromům drsnější kraje středoevropské obzvláště příznivy a právě v takových krajích vynikalo ovoce jejich nad plody, vypěstěné v mírných končinách přímořského jihu. Avšak i před Lucullem nebyla třešně v Italii neznáma, ale byla to toliko ptačí třešně skrovného, nechutného ovoce. O šlechtění pak a roubování tohoto stromu nemohlo býti řeči, dokud

nebylo čím šlechtiti. Když však byly ušlechtilé druhy dováženy z Asie, pak byli snadno divocí jich příbuzní domácího původu rychle zlepšeni.*)

V zemích slovanských jsou oba tyto sesterské stromy mezi stromovím ovocným značně oblíbeny. Ranné, chutné plody jejich přispěly k tomu neméně než okolnost, že třešně, byť jen sporého, drobného ovoce, daří se i v nevlídných krajinách horských, kde jiné stromy těžko se udržují a zřídka mívají ovoce. Pro ušlechtilost a sličnou podobu, jakou má třešně z jara, zahalena jsouc rozkošným hávem bělostného květu, i pro vnadný vzhled, jakým později působí, zardívajíc se bohatou úrodou smavých plodů, bývá třešně i višně zhusta připomínána v písních lidových. Z místních jmen má její jméno vesnice Třešně na Orlicku, Třešňovec (3) ve východních Čechách, Višně na Krumlovsku, Višňov na Třeboňsku, Višňová na Dobříšsku (jiná zaniklá ves téhož jména byla na Příbramsku); Višňové na Jindřichohradecku a Višeňov na Broumovsku. Sem buď položena zmínka o přírodopisné příbuzné třešni i višni — střemše (střemcha — třemcha), jejíž květové hrozny záhy z jara silnou vůní opájejí pozorovatele. Po ní dle Miklosičova výkladu nazvána Třemešná čili Třemošná (3), Třemešné, Třemšín, Třemešnice (5).

Také švestka, strom v našich krajích tak velice rozšířený a pro ně tak význačný, jako pro některé jižní země oliva, jest původu orientalního. Odtamtud záhy se rozšířila po Italii a pak po říši římské a Evropě vůbec. Rozmanité odrůdy a druhy již za starých dob z východu známé byly potom pěstěním v různých půdách a polohách značně rozhojněny. U nás starší jméno tohoto stromu, ostatně posud v témže významu běžné, jest slíva, jež ostatně mají s námi i jiní Slované, z nichž Chorvati a Srbové jsou známi po světě svou slivovicí. Naše slovo „švestka“ vzniklo ze středolatinského „sebastica“ a pak přešlo od nás i do němčiny.**) Od tohoto jména nemáme ani jediného názvu místního, ale ovšem jsou názvy po slívě tvořené: Slivovice, Slivonice, Slivno (3), Slivice a Slivenec (2).

Jako jsme si svrchu povšimli lesa, tak sluší se při stromech ovocných dotknouti se i zahrad. Po nich sluje Zahrada, Zahrádka (16), Zahradnice a Zahradčice.

K závěrce zbývá věnovati pozornost také užitkovým keřům. Za pravlast vinné révy čili, jak náš lid zkrátka říká, vína pokládá se podhoří kavkazské. Tam pne se posud v lesích po stromích až do korun a láká s jejich výše svými nádhernými hrozny. V Asii od nepaměti se víno dařilo. Starý zákon již v příbězích Noemových činí o něm zmínku. Semitští národové zdokonalili nápoj z vína připravovaný kvašením, čímž nabyl opojné moci a síly. Foiničané záhy vyváželi víno na západ, z Asie pak rozšířily se ušlechtilé druhy révy po Řecku a jeho ostrovech. U Řeků za dob Homérských platí víno za nápoj obecně rozšířený, jehož i ženy požívají. Kult Dionysův, tak důležitý mimo jiné i pro vývoj básnictví řeckého (dalyť slavnosti Dionysovy vznik počátkům básní dramatických), nejlépe ukazuje, jakého významu nabylo u Řeků pěstění vína. Od Řeků seznali víno Římané, jak svědčí i jejich název tohoto nápoje (vinum,

*) Hehn, Kulturpflanzen, str. 346.
**) Matzenauer, Cizí slova ve slov. řečech, Brno 1870, str. 340.

οἶνος), — od nich šířila se réva zvolna dále, — zvolna proto, že Římané jakožto dobří obchodníci nechtěli šířením révy škoditi vlastnímu obchodu. Středověk mnohým krajům, které druhdy vynikaly výborným vínem, přinesl zkázu v Arabech. Moslímové, jimž požívání vína je zakázáno, ničili vinice a v některých krajích révu úplně vyhubili.

V jižní Evropě a ještě v rakouském Podunají roste réva trpkých plodů, kterou přírodopisci pokládají za zvláštní druh (vitis silvestris). Hranice, po kterou réva vinná jde na sever, mění se nemálo. Ve Francii sáhá po 47·5° sev. šířky, v Porýní po 51°, v Pruském Slezsku a Poznaňsku po 52°, ale pak klesá k Uhrám a Sedmibradsku, v Bessarabii jdouc toliko po 45° sev. šířky. — V Čechách bývala réva pěstěna záhy. Starobylá legenda o sv. Václavu vypravuje, že tento náš kníže a patron zemský sám hrozny sbíral a víno ku potřebě mešní z nich připravoval. Látky této legendy za Karla IV., tedy v době k tomu takořka vybízející, užili i malíři. Jak Karel české vinařství zvelebil, je známo. Mimo četné názvy poloh a samot svědčí o rozšíření našeho vinařství také jména místní: Vinař, Vinaře (3), Vinařce, Vinany, Vinařice (5), Vinice (3), Vinná a ovšem též Královské Vinohrady.

Od révy ke chmeli není skok myšlénkově tak veliký jako v botanice; bude nám tedy snad dovoleno zmíniti se zde o této bylině, pomáhající ve výrobě nápoje, který po staletí se nepřežil, nýbrž čím dále dochází větší cti. Chmel byl u nás bylinou domorodou a vyskytá se divoký dosud hojně. Pěstěním se zušlechtil a výborná jakost jeho prospěla i dobré pověsti českých piv. Podobně jako víno, býval u nás pěstován ještě v tomto věku v nejednom kraji, kde nyní již nadobro vymizel. Nepodivíme se tedy, že i po něm sluje několik osad: Chmelík, Chmelná (3), Chmelné, Chmelnice, Chmelovice, Chmeliště (2) a Chmelištná.

Tím jsme vyčerpali látkový obor, který jsme si svrchu vytkli. Shledali jsme i při tomto povšechném, vědeckého podkladu postrádajícím počítání 1164 místní názvy, utvořené po lesích, stromech a keřích. Hledíme-li ku počtu všech nynějších osad v Čechách, jichž bylo roku 1890 napočteno 12.931, uznáme, že jest to procento značné. Při tom ovšem nesmíme zapomenouti, že v celkovém počtu osad jsou obsaženy také názvy míst německých, kdežto my jsme přihlíželi toliko k osadám českým nebo původně českým. Mohli bychom jenom dodati, že také některé setebné byliny hospodářské daly vznik několika názvům místním. Tak bychom mohli uvésti Makov (4), Hrachov, Hrachovice (3), Hrachoviště (2) a Hracholusky (3), Lnáře a Lniště, Konopiště (2), Žitín a Žitnov a j. a dle pochoutek lesních nazvaná místa: Jahodov (2), Malinec, Malinov, Malinné, Ostružno a j. Nemůžeme však zakončiti, abychom nepoukázali též na jména osad: Květnice (2), Květev, Květná, Květnš a Květenov, — zdáť se nám, že něžná záliba našeho lidu v půvabném, květném rouše matičky přírody, jak ji známe z různých plodů podání lidového, i z těchto prostých jmen jde na jevo.

Mladá láska.

(Ung Elskov.)

Idyla od Henrika Pontoppidana. Přeložila Gabriela Nováková.

(Pokračování.)

tom, co následovalo, Ellen nic nevěděla — pranic již více, tak náhle a neočekávaně se sběhlo.

A ku podivu, to měla býti poslední návštěva Jakubova v převozní krčmě balderödské. Již na podzim rozšířila se pověst, že jej nalezli v močálu na Fynech — oloupeného a s rozpoltěnou lebkou. Zprávu tu přinesl cestující chmelař, který jej dle vlastní výpovědi dobře znal, a který tvrdil, že i při jeho pohřbu byl přítomen, tak že o správnosti tohoto vypravování nebylo pochybnosti. Ale obecná pozornost hned nato obrácena byla v jiný směr, neboť téhož dne zmizela Ellen beze stopy. Posledně byla viděna, při vypravování chmelařově, v hostinské místnosti na obyčejném místě. Náhle však povstala, jako smrt bleda, se židle, a od té chvíle nebylo jí lze nalézti. Na východ a západ vysláni byli poslové, kteří hlasitě volajíce, les prohledávali. Když se setmělo, táhlo jedno oddělení hledajících se svítilnami a žebříky kolem celého jezera, ale vše bylo bezvýsledné. Teprve v noci ji našli v uzavřené podkrovní komoře, kde byla zatím malému, jako vosk žlutému roběti zrzavých vlasů a černých očí, život darovala. Po dobu osmi měsíců dovedla stav svůj před celým svým okolím utajiti velmi pečlivě. Starý otec její, jediný, který zlo tušil, přišel ještě dosti časně, aby ubohé stvoření hrozným zaklením na svět přivítal.

To bylo neobyčejné překvapení. Není přemrštěno, řekne-li se, že po mnoho let žádná událost v tamější krajině takovou pozornost nevzbudila, jako tato. Ellen nebyla sto nalézti místa, kde by svou hanbu a zoufalost mohla ukrýti. Ještě po mnoha měsících jen násilím musila býti zdržována, aby se nevrhla do jezera a nevyhnula se tak potupným úsměškům a škodolibým pohledům, s kterými se děvče jindy tak upejpavé nyní při každé příležitosti setkávalo. Když ale otec její, starý krčmář Kren, zemřel, upadla v ospalost, v jakýsi druh náměsíčnictví, z kterého se vlastně nikdy již neprobrala, a kterému se nyní bez vyrušování oddati mohla, jelikož právě v těch dobách most přes řeku byl vystavěn. Před tím již obdrželo dítě při křtu jméno Marta.

4.

Po vylíčené události upadla tato jindy tak věhlasná výčepní a zájezdní živnost v úplné zapomenutí; onen den byl počátek určitého pozvolného rozkladu, a rok od roku budova víc a více scházela, navzdor dubovým

svým podporám. Les kopřiv vypučel kolem starých zdí, takže tyto téměř ukryty byly před zraky kolemjdoucích, a uvnitř, za zavřenými dveřmi a lahvově zelenými okenními tabulkami, seděla Ellen v šeru velkých, prázdných světnic, jako za živa pohřbena.

Bydlela tu úplně sama se svojí dceruškou, a sedávala obyčejně na starém svém místě v hostinské místnosti v koutě u okna, hledíc ospalýma očima upřeně před sebe, jakoby neustále o svém osudě přemýšlela. A jakkoliv jednotvárně a líně dni a roky jí míjely, nepřešly přece, aby po sobě žádné stopy nezanechaly. Lidé, kteří ji náhodou uzřeli, zhrozili se nad proměnou, která se s ní byla stala.

Bylo nyní jejím zvykem, dlouho do dne v posteli se povalovati, a pak ještě třeba několik hodin jenom ve spravované spodničce, anebo jen v dlouhé, hrubé košili po domě se šourati; nečesané vlasy visely jí po zádech, a ona mluvíc šeptem sama s sebou, nechápala se žádné práce. Mezi lidmi se téměř již ani neukazovala. Často několik dní minulo, aniž z pokoje vyšla. Avšak následek neustálého sezení byl ten, že její beztoho dříve již silně vyvinuté tělo, stalo se téměř beztvárným. Zvláště obličej nesmírně opuchl, a příšerný pohled hnědých očí byl obestřený a poloblbý. V městečku se veřejně vyprávělo, že pije.

V letě, když turisté a cestující pro zábavu rozkošnou krajinu zaplavili, stávalo se i nyní ještě, že ten neb onen do krčmy vešel, aby se po cestě pozeptal, anebo o sklenici mléka poprosil. Časem i ekypáže u studny zastavily, aby zde koně napojily; — ano, hnědě natřené zdi působily porůznu zvláštním půvabem na mnohého mladého, blouznivého studujícího, jehož srdce prudčeji bíti počalo při pohledu na tuto velkou, tělnatou ženu, s havraními vlasy a zvláštními náušnicemi.

Ale jinak přechovávala krčma skorem výhradně jen pět až šest hostů — staré, dobromyslné vysloužilce; společnost tuto nazývalo veřejné mínění „lihovým klubem". Každého večera shromáždili se kolem velkého dubového stolu jako k nějakému stinovému kvasu. Bylo to několik starých mrzáků z chudobince, několik bývalých drvoštěpů a cestařů, kteří dojati bídným svým osudem, vážně a svorně tu vyprázdnili „dvoučtvrtňák" kořalky, a potom v noci za všeobecného sváru do různých svých domovů vrávorali. V této společnosti i Ellen se poznenáhlu naučila myšlenky svoje omamovati. Dlouhou dobu se to dělo jen tajně, když byla opilost druhým hlavy a smysle již pomátla. Ale každým rokem víc a více ztrácela nad sebou moc; a nyní stávalo se zhusta, že mezi nimi seděla bleda, s vyboulenýma očima, a na své židli se kolísala.

Zatím Marta dorůstajíc, víc a více brala na sebe podobu svého otce. Jsouc čtrnáct let stará, byla již úplně dospělé děvče, které pěkně a lákavě v červené šněrovačce a bílých rukávech vypadalo, a na jehož štíhlou postavu, s pevnou nohou a ohebnou šijí, kolemjdoucí mladí páni se zalíbením pohlíželi.

Když tak stávala mezi otevřenými dveřmi, zády o veřeje opřena, bosé nohy křížem majíc přeloženy, a oči k nebi obráceny, anebo když za zimních večerů unavena v koutě na židli seděla, jemnými prsty kolena obmykala, a znaveně se usmívajíc, na kývající hlavy oné pijácké společnosti, pod mžourající lampou sedící, pohlížela, tu zdálo se, jakoby se v těch

jemných, chytráckých rysech, v tom živém, slídivém oku, a v tom celém malém nervosním těle postava Jakubova zobrazovala. Podlouhlý, úzký nos a velké oválové chřípě, které zarůžovělou přepážku viděti nechávaly, úzké, bledé rty, velké běloskvoucí zuby, světlé obočí, které, když se na někoho ostřo podívati chtěla, lehce se krčilo pod bílým čelem, vším tím podobala se otci... ano i poněkud chraplavým hlasem a malým, schytralým úsměvem, pohrávajícím jí kolem úst, když se pojednou uprostřed nejbujnější veselosti zamyslila.

Její vlasy byly světlejší, a ovíjely hladce a lesknavě skráně modrými žilkami protkané, skrývajíce zároveň pode dvěma krásnými pletenci hluboký důlek šíjový. Oko bylo větší, jasnější, hlubší. Jako věrný obraz „jezera vil“ v lese, i ono skrývalo se pod obočím tajůplně s měnivým leskem, a vyhlédalo z tmavého věnce řas, které své stíny nad tichou tuto vodu vrhaly.

Po matce zdědila jen klidnější pohled a labutí krk. Cítíc bezděčně svoji vnitřní a zevnitřní nerovnost, zdržovala se Marta od svého dětinství každé důvěrnosti, ano s jakýmsi cizím, chladným opovržením pohlížela na velké, těžkopádné stvoření, které svou matkou nazývala.

Ostatně vyrostla jsouc téměř sama na sebe odkázána. V městečku, kam ji od sedmého jejího roku do školy posílali, stranily se její společnosti děti zámožných sedláků zúmyslně, a i ty, které jí poněkud rovny byly, cítily vůči tomuto podivnému, cizorodému dítěti jen bázeň a rozpačitost. Slýchaly tolik dobrodružného o jejím původu a proto je děsila její divokost a její zvláštní nápady.

Zato ona ve své osamělosti věnovala všechnu lásku svou „klubu“. Staří, podivní tito chlapíci, mezi jejichž nohami se proháněla jako rozmazlené kuřátko, pod jejichž otcovským dozorem vyrostla, stali se časem jedinými, opravdovými jejími přátely. V jejich společnosti cítila se jako doma. Drsná jejich mluva, jejich pošetilosti, ano i jejich opilost a neslušné vypravování ji bavily a byly chutným kořením pro nudu zdlouhavého dne, oživujícím dechem z okolí starého venkovského města. Jakmile slunce za hvozdy na západu se skrylo, již zatoužila po okamžiku, kdy klapot prvních dřeváků v předsíni zazní. A ačkoliv mnohdy celinký večer v strašném tabákovém dýmu a v otravujícím pivním a pálenkovém puchu seděla a kašlala, necítila se nikde tak blaženou, jako v kruhu dobrosrdečných starochů, jejichž radostí a pýchou i ona byla.

Byl tu tlustý Morten Skytte,*) starý šedivec, který každou druhou minutu z velkého kulatého, koženého váčku si šňupl, a neustále liščinou páchnul. Byl tu hluchý Anders Kaagmand,**) malý, přičinlivý Zacharias Vaever,***) který mluvil jako kniha, starý houslista Frants Mikkellsen, a nahluchlý Sören Stenhugger,†) který se vždy se slovy „Ach Bože!“ posadil a po každém napití sklenici s: „Pane Ježíši!“ na stůl postavil. Ale nejpřednějším mezi všemi byl Lars Kyndby, jinak Lars Enöje,††) starý Seelaňďan,

*) Martin myslivec.
**) kuchař,
***) tkadlec,
†) kamenník,
††) Jednooký.

pravá to troska hrdiny, od práce sešlý a shrbený, který svého času byl nejpověstnějším rváčem v okresu, a který ještě nyní na vzdor vysokému věku a zakrytému oku, mohl se státi dosti nebezpečným, bylo-li toho třeba.

Jmenovitě tento byl nejlepším přítelem a ochráncem Marty, kterému ona všechny malé starosti a tajnůstky svěřovala, když se mu večer na klín posadila a za hrubé, šedivé vousy jej poškubávala. Ale i když byla starší a dospělejší, zůstal důvěrný tento poměr mezi ní a starým rváčem nezměněn, neboť on byl muž dobrosrdečný a útlocitný. Bez ostychu dovolila mu malé důvěrnosti, ku příkladu s ní se mazliti a ji líbati. Zato on jí z vděčnosti přinášel časem v široké své kapse, jejíž pestrý obsah vždy pečlivě prohledala, kousek barevné stužky, šňůru skleněných perlí, aneb jiné podobné vzácnosti, dobře věda, jak ráda se něčím takovým krášlila. Toho dne, kdy měla býti Marta konfirmována, dostavil se celý „klub“ do kostela. Toť se ví, že vzbudilo to nemalý rozruch, když s Larsem Enöjem v čele, slavnostní průvod — zdobený čtyřmi vypůjčenými cilindry — na kůr táhl a v lavicích se usadil. Marta oblečena byla v černé — skorem nové — šaty. Přes ramena měla převázaný bílý, vlněný šátek. Do vlasů si zastrčila — poněkud koketně — růžové poupě; když pak biřmovanci po kázání v řadách kostelem kráčeli, upřely se bezděčně mnohé oči na ni.

To však nedělo se snad jen z té příčiny, že pěkná, rusá její hlava ostatní přečnívala, jmenovitě zavalité, tlustolící dcery chalupníků, mezi kterými seděla. Lišila se také ode všech ostatních tím, že veselýma blýskavýma očkama kol do kola se rozhlížela. A zároveň rozprostíralo se na její ještě nezúplna patnáctileté kráse něco tak aristokratického, co na vzdor příliš dlouhým šatům pikantně a s jakous přítažlivostí působilo.

Uprostřed zkoušky povstal v jedné ze vzdálenějších lavic muž a zůstal tak dlouho, dokud slavnost trvala, nepohnutě státi. Jakmile jej Marta shledla, zdálo se, jakoby temné mračno na jejím obličeji se rozložilo, a po celou dobu bohoslužeb se již v onu stranu nepodívala. Nepochybně to bylo pozorováno, neboť náhle ohlídlo se několik hlav po něm a několik mladíků se významně lokty rýplo. Byl to člověk velký, ramenatý, poněkud shrbeně chodící, něco přes dvacet roků starý, jenž malýma, nedůvěřivýma očima, které na všechny strany a nikam hleděti se zdály, kolem sebe se díval, a jehož velká, široká ústa současně k podivnému, neurčitému úsměvu se stahovala. V městečku říkali mu „Dunken“,*) pravé jeho jméno však bylo Jesper Andersen Dueboel; všeobecně platil za podivína, kterému málo kdo rozuměl.

Byl vlastně svému okolí jen v opilosti nebezpečný, jinak pracoval jako drvoštěp, když se stromy kácely, velmi pilně v lese, a jen někdy objevil se v některém karbanickém pelechu, anebo v hospodě. Zato však docházel často do staré, převozní krčmy u jezera, kamž mu, následkem jeho příbuzenství s Andersem Kaagmandem, byl přístup mezi denní hosty dovolen. A obecně se myslelo, že jest „klubem“ Martě určen za ženicha.

Kdykoliv zrak jeho shromáždění přelétl, vždy se zračilo v něm cosi hrozivého, vyzývavého. A po skončení bohoslužeb vyšel ven na

*) „Džbánek“.

hřbitov, kdy sbromáždění konfirmovaní blahopřání od přátel a známých přijímali.

Marta rychle a úzkostlivě pohledla v tu stranu, odkud zvolna, hlavu maje skloněnu jak býk, přicházel. V prvním okamžiku hleděla se za široká záda Mortena Skytteho skrýti. Když ale k nim přistoupil, podala mu chladně a mlčky ruku; jakmile se jí pak naskytla příležitost, přidružila se k několika přítelkyním, které, vesele se smějíce, mezi náhrobky stály.

Již v kostele, když jej shledla, pojal ji strach, aby se mu snad nezachtělo doprovázeti ji domů. A proto se jí velmi ulehčilo, když viděla, jak se loučil a směrem k vesnici se vzdaloval. Na temeně vrchu se ještě jednou zastavil (pozorovala to dobře) a hleděl za ní. Ostatně však zapomněla záhy na něho i na celý výjev následkem přivítání, které ji doma očekávalo.

Tam byl stůl slavnostně čistým, bílým ubrusem přikryt a dvě svíce v mosazných svícnech stály na něm. Uprostřed stolu stála mísa s rýžovou kaší. Mísa a svícny okrášleny byly květinami a nahoře na konci stolu, kde sedala, ležel nový zákon se zlatým křížkem na vazbě. Marta cítila se tak pohnuta, že ponejprv za tolik let šla k své matce a podala jí ruku. Vůbec byl to pro ni den nevýslovného štěstí. Všichni staří její přátelé byli v tom zajedno, že „skvěle“ obstála, ba lépe, nežli dcera kazatelova; a po hostině hrál Frants na housle, Zacharias Vaever předčítal ze starého almanachu; a bowle punše měla za následek takovou rozpustilou veselost, že sám Lars Enöje, se svojí berlí, tančil divoký kankan.

Když ale Marta pozdě v noci do své komůrky přišla a již zpola svlečena byla, zahledla na stole ležeti malý balíček, který dříve nepozorovala. Opatrně, téměř úzkostlivě, prohlížela jej se všech stran, a zvolna jej konečně rozbalila — pozorně jeden obal papíru za druhým, až se malé pouzdro objevilo. Otevřela je rychle. Ležely v něm stříbrné cylindrovky. A na těch připevněn byl proužek papíru, na kterém nevypsanou rukou bylo napsáno: „Na památku od Jespera, Andersena Dueboela.“

Mezitím co hodinky opatrně se všech stran prohlížela, zbarvil pozvolna ruměnec její tváře. V tom však si vzpomněla na výstup na hřbitově. Zarděla se do temna až po obnažený již krk. Potom se posadila a pohřížila se v myšlenky. — Nebylo jí ještě zúplna patnáct let.

5.

Jednoho dne, když si na břehu řeky myla nohy, blížila se k ní malá, bílá loďka s dvěma osobami. Aby nebyla viděna, sehnula se rychle, a jsouc za rákosím ukryta, pozorovala zvědavě podivný párek, který se zvolna blížil.

Na zad loďky seděla mladá dáma v světlém, letním úboru, s krvavě rudým slunečníkem, který z dálky rozkvětlému vlčímu máku se podobal. Majíc tvář v dlaň opřenu a v myšlenky jsouc pohroužena, hleděla, ani se nehýbajíc, upřeně na krajinu. Pán, který seděl naproti ní a vesloval, byl mladý, plavovlasý obr, ale jelikož seděl k ní zády obrácen, viděla Marta jen široká jeho ramena, světlé kudrnaté vlasy v týlu, a též

začátek velkých plavých vousů. Obličej neviděla, bylo však patrno, že oči jeho neodvratně na mladé, zamyšlené dámě dlely; a pohled, kterým na ni hleděl, jevil se zároveň jaksi v tom něžném, láskyplném způsobu, kterým vesly ve vodě pohyboval.

Marta poznala ihned, že to jsou snoubenci. Náhle obrátil pán, že to téměř ani slyšeti nebylo, loďku k břehu, a přistál v rákosí, v bezprostřední blízkosti Marty. V témž okamžiku procitla dáma ze svého snění, a jemná červeň zbarvila její tváře, když se udiveně kolem sebe rozhledla. Usmála se. A usmívání to teprve ukázalo Martě, jak jest krásná.

„Spala jsem?" tázala se hlasem podivně ohebným a zvučným.

„Řídila jsi kormidlo!" odvětil přátelsky.

Vytáhl vesla, a položiv je do člunu, vstal. Ještě v sedě, chopila se ruky, kterou on jí dvorně podával, a když stanula po jeho boku, podala mu obě ruce a hleděla mu důvěrně do očí.

V pohledu jeho však zračilo se asi něco, co úpěnlivě o více prosilo, neboť, když se opatrně kolem sebe ohledla, opřela se lehce o jeho prsa, a nabídla mu, silně se zardívajíc, svá ústa. On pak ovinuv rámě cudně kolem jejího těla, políbil ji tak něžně, že se jí rty jeho sotva dotekly.

Nad tímto slavnostním znamením lásky byla by se Marta ve své skrýši dala takřka do hlasitého smíchu. Ale když v témž okamžiku zachytila pohled, s kterým oba milující při svém obejmutí téměř v sebe se pohřížili, — jeho žhoucí, její vlhký a třesoucí se — a ono hluboké uzardění, které při polibku oběma po tvářích se rozprostřelo, tu cítila se náhle zahanbena, a ohlížela se plaše kolem sebe, jakoby se obávala, že by milenci mohli býti pozorováni.

S tlukoucím srdcem skrčila se ještě více ve svém úkrytu, pozorujíc při tom dychtivě milence, kteří zatím na břeh vystoupili. Bez dechu sledovala je na klidné jejich procházce přes louku k lesní pěšině, a teprve když ruku v ruce v houštině zmizeli, vystoupila zvolna, s planoucími tvářemi, z rákosí. Ale i potom zůstala ještě chvíli státi, hledíc upřeně na místo, kde párek zmizel. V tom zaslechla mužské kroky na mostě. Rychle chopila se svých punčoch a běžela k domovu. Domnívajíc se, že to jsou těžkopádné kroky Jesperovy, a lekajíc se bezděčné myšlenky, že by se s ním nyní měla setkati, obrátila se bez dlouhého rozmyšlení a utíkala daleko do lesa. Schována za křovím, seznala však, že to byl jen bodrý sedlák, který tudy, s pytlem na zádech, kráčel; následkem toho musela se okamžité své bázlivosti srdečně smáti. A pomalu, v myšlenky pohřížena, tu a tam utrhujíc květinu podle cesty, vracela se po hlavní cestě zpět. Na blízku stavení slyšela již matku v kuchyni hlučeti; plížila se proto kolem budovy a vklouzla skrze přístavek nepozorovaně nahoru do neobydlené, prázdné podkrovní jizby, jejíž dveře pečlivě za sebou zavřela. Zde postavila se k oknu, kterým bylo viděti na jezero, a opatrně je otevřela. V lesích kol do kola začínalo se již stmívati.

Přes tmavě fialové, jehličím porostlé temeno „královského vrchu" rozlévalo zapadající slunce žhoucí své zlato a vrhalo na vodu jemně růžovou zář. Zpěv ptactva umlknul. Jen tiché večerní vání neslo se hvozdy a umíralo v dáli.

Opřela, jakoby byla unavena, obličej o dlaň a hleděla dlouho oknem.

Chápala, že to, k čemu se u oněch dvou nahodila jako bezděčný svědek, že to, co podivný oheň v pohledu jejich roznítilo a rty jejich zblížilo, musí býti pro lidstvo nadpozemským štěstím, musí býti nejsvětější rozkoší tohoto života — že to musí býti láska!

Ku podivu! Tisíckráte snad četla v malých, červených románových sešitech toto slovo, aniž věděla co znamená, aniž vlastně o něm přemýšlela. Nyní však vzešlo duši její jasné světlo. Nyní se jí zdálo, že potřebuje rukama jen obličej si zakrýti a oči zavříti, aby věděla, co to bylo.

... Láska! ... Láska! ... Bylo jí, jakoby nový život při zvuku tohoto slova pro ni rozkvétal, jakoby náhle celý svět před ní se byl otevřel, a nebe výše nad hlavou její se klenulo. I ten les se změnil, když tu tak stála, a naň pohlížela. Vzduch kolem ní zdál se jí býti naplněn plesnými zvuky, a větry šeptaly jí kouzelné a slastné to slovo do uší.

Jakási zvláštní, slavnostní nálada se jí zmocnila. Nevědomky opřela hlavu o okenní sloupec a položila sepjaté ruce na římsu; hleděla ven na jezero, jehož tajůplné oko se právě rozevřelo. Dlouho tu tak stála, ani sebou nehýbajíc. Poslední mdlý záblesk dne uhasínal na obzoru; šero rozestřelo se nad vodou a zakrylo hvozdy temným, neprůhledným závojem ... Slza skanula jí po tváři. Vítr, vniknuv otevřeným oknem, zahrával si s bohatými kučerami na jejím čele; hrůza ji obešla.

Náhle ucítila ruku na rameně. S tlumeným výkřikem se obrátila. Po boku jí stál Lars Enöje, opřen o berli, s páskou přes oko, a lišácky se usmíval. Zář krátké hliněnky, která pod zarudlým nosem mu kouřila, osvěcovala slabě strniště na jeho bradě a velká, bezzubá ústa.

„Aby do toho tisíc ďáblů! Zde tedy nalezám malou panenku?“ zvolal. „A skorem bych — Bůh mě netrestej — byl vlastní život dal v šanc, abych ji vyhledal. A ona tu zatím zcela klidně stojí a lelkuje!“

„Kolik je hodin?“ tázala se a udiveně kolem sebe pohlížela.

„Kolik je hodin? — se táže, kolik je hodin? ... Mě se zdá — aby to kat spral — že tu stojí a přemýšlí snad o nějakých zamilovaných pletkách! Kolik je hodin? ... Hi, hi (přimhouřil oči a šibalsky se usmíval) ... kdož to ví, naposledy už odbily — co jest libo? Hohohoho!“

Vypuknul v ohlušující smích. Také Marta se nuceně usmívala; a potom odešli oba do hostinské místnosti, kde Martina dlouhá nepřítomnost beztoho již všechny poděsila. Uvítali ji bouřnými výkřiky a s velkým udivením. Odvětila, že byla unavena a že za šera usnula; mnula si oči a protahovala se, jakoby se byla teprve probudila, a konečně posadila se na slaměnou svoji židli v koutě. Dnes však ponejprv cítila se cizí v tomto kruhu. Ani Mortenovy myslivecké povídky, ani Zachariasovy učené výklady nedovedly rozptýlené myšlenky její upoutati; a jakmile jí bylo možno nepozorovaně se vzdáliti, vyklouzla z hostinské jizby a prchla do své komůrky.

Ta nalezala se na opačném konci budovy, a byl to malý, podlouhlý prostor, s oknem, kterým viděti bylo na roklinu, a se starými dveřmi, jimiž se kdysi do místnosti pro převozníky vcházelo, které však nyní byly uzavřeny železnou tyčí. Vedle těchto dveří stála postel; ostatní

nábytek skládal se z jednoho stolu a třínohé židle. Stěny byly z hrubé hlíny, rovněž i podlaha, v níž následkem stálého vlhka a dlouholetého přecházení povstalo plno hlubokých důlků; ale navzdor tomu bylo zde — oproti ostatním částem domu — dosti kloudno a čisto, ba takřka útulno.

Marta zavřela dveře, kterými vešla, na závoru, a rozžehla na stole stojící svíci. Potom klekla u postele a vytáhla zásuvku, naplněnou rozličným haraburdím. Na dně zásuvky nalezla — což jí na tváři vykouzlilo lehký úsměv — balíček červených sešitů, jejichž obálku zástěrkou pečlivě oprášila, a pak v nich zamyšleně list za listem převracela. Konečně ji upoutalo jedno místo; shrnula si rukou vlasy s čela, přitáhla blíže světlo — a dlouho ještě, kdy již dávno slyšela, jak starci skrze předsíň vrávorali, seděla při dohořívající svíčce, zabraná v: „Tajemné dveře, anebo rytíře Roberta milostná dobrodružství“.*)

6.

Od toho dne nežila vlastně Marta již v staré, převozní krčmě balderödské.

Jediný pohled dvou milujících, plný rozechvění, náhlé objevení nového nadsmyslného světa rozkoše, otevřelo jí, jako jediným úderem, brány k oné čarovné, neznámé zemi, k zařící fatamorganě lidského života, do které se myšlenkami úplně pohřížila.

Ku zcela jinému cíli nesla se po této události její touha. S ohnivou obrazností probuzené vášně ponořila se duše její od té chvíle v kouzelný svět blaženosti a štěstí lásky. Oddala se jakémus životu ve snách, a ten, úplně ji ovládaje, jevil se v jejím úsměvu, v tajemné hloubce tmavých očí. Kráčela-li lesem, brala se vždy nejneschůdnějšími cestami, které v houští se ztrácely, a vykouzlila si vždy obraz statného mladíka, který vedle ní po stezce kráčel. Větev, o kterou se sukně její zachytila, byla pro ni drzou rukou, chtějící se jí chopiti. Dotknutí listu zdálo se jí býti polibkem, nad kterým se zachvěla. Ale když z nenadání zapraskala někde větev, zmocňoval se jí takový strach, že div ihned v křoví se neukryla.

Seděla-li však doma ve své komůrce, a hleděla-li oknem skrze roklinu na přímoří, našla si vždy nějaký malý bod, na který se veškeré její snění se zálibou soustřeďovalo; vždy při tom muselo býti něco s velkým, plavým vousem a jemná, ruměná, něžně líbající ústa.

Na úpatí zaokrouhleného, šípky porostlého pahorku stálo malé, obílené stavení, které lid všeobecně „mlynářským domkem“ nazýval. O tom často snila; zdálo se jí, že tam sedí s milovaným mužem mezi jasmínem, čilimníkem a růžemi, buď za tichých měsíčních nocí, buď za vlahých letních večerů, a že naslouchajíc tlukotu slavíků vdechuje opojnou vůni sterých květů. Když pak poslední záblesk dne zmizel, a mlha, zlacena zapadajícím sluncem, nad hvozdy se rozložila, tu zjevil se jí před očima jakýsi ráj lásky, jakási zahrada blaženosti, sladkou vůní dýšící, se stin-

*) „den hemmelighedsfulde Dör eller Ridder Roberts Kjaerlighedsaeventyr“.

nými cestami a háji, v kterých že s milencem svým se prochází, si představovala.

Ale když se z blaženého takového snění probudila a v začouzené jizbě se ohledla, v jejímž pálenkou a prachem čpějícím ovzduší léta její mijela, tu se vždy zaškaredila. Zdaž to nebylo vše klamným jen obrazem a marným snem? Jevila se tu možnost, že by se i pro ni někdy brány, vedoucí k této zázračné zemi, otevřely, bylo jí souzeno, aby alespoň jedenkráte nadpozemské to štěstí okusila? Bylo jí zrovna, jakoby ji u srdce bodlo, když blažené její snění, něžné miliskování, sladké slovo lásky, jemné tisknutí rukou a vše ostatní jako mlha se rozplynulo a když slyšela na místě toho jen surová, v opilství pronesená slova, pohoršlivé klení, a viděla, jak matka ztrnulýma očima upřeně na ni pohlíží.

Tajná však jakási bázeň na ni padala, když jí bylo úplně jasno, co znamenají časté návštěvy Jesperovy a zvláštní jeho chování. Přicházeje poslední dobu denně, sedal, s rukama pod stolem a bradou o stůl opřenou, mezi ostatními a pohlížel na ni neodvratně s tak podivným úsměvem, že jí nad tím takořka krev v těle stydla. Někdy — a to když více pil — přisedl si k ní a obtěžoval ji svou neohrabanou pěstí. Ještě více však se děsila, když nabyla přesvědčení, že nejen on tímto způsobem se jí chce zalichotiti, ale že všechni s ním táhnou za jeden provaz, nevyjímaje ani Larse Enöje, a že plán jeho tajně podporují. Plna hrůzy tázala se velmi často sama sebe, je-li jí tohle osudem přisouzeno a má-li to býti ono štěstí, o kterém téměř neustále blouznila?

Pak vždy sama sobě přísahala, že k tomu nemá dojíti. Raději se chtěla nechat roztrhati divokými koňmi, anebo vrhnouti se do moře . . .

Ale v těch mnohých těžkých a trudných chvílích, které zažila, tázala se také sama sebe, kyne-li jiná naděje chudému děvčeti, jakým byla. Zdaž jiný a lepší osud mohla kdy očekávati, a zdaž bez milosti nebyla odsouzena, vésti věčně život trudný a plný starostí? Vždyť se to stalo jen v pohádce, že rytíř Robert zaklepal na dveře chudé pastýřky. A když se tak ve skutečnosti dělo . . . jak vedlo se Jiřině Vaevrově, která se loňského roku oběsila; a ubohé Anně Mette, s kterou byla konfirmována; anebo — a hrůza ji obešla — vlastní její matce?

Někdy zmocnilo se jí zvláštní rozčilení, když si vzpomněla, že byla také dítětem podobného spojení, plodem krátkého, blaženého dostavenîčka, snad někde v lese, snad v noci pod hvězdnatým nebem. Často však to bylo pro ni jakýms upokojením, když myšlenkami svými mohla, jako nejjemnější sondou, původ svůj rozebírati; neodolatelnou mocí ji to nutilo odhrnouti tajemný závoj, kterým bylo narození její zastřeno. Ale když si vzpomněla na matku, na svadlé její líce a vyhaslé oči, jímalo ji zděšení. Bylo jí, jakoby četla beznadějný ortel v tomto pohledu, který v němé své ztrnulosti k ní volati se zdál, že štěstí jen jedinou cenou vykoupiti lze — životem!

. . . V zimě, kdy Marta dosáhla šestnáctého roku, upadla v trudnomyslnost. Staří, věrní její přátelé již dávno počínání její sledovali a marně se namahali vypátrati příčinu této změny v její povaze; konečně opravdu se o ni strachovali. Byla nyní, více než kdy jindy snad, všech jich zřítelnicí,

jejich radostí a nadějí. Strkali staré své hlavy dohromady, aby vypátrali, co by malé srdéčko Martino tísniti mohlo.

Ale Lars Kyndby, jsa schytralejší nežli ostatní a zkušený v zmatcích a pošetilostech života, viděl jedním svým okem více, nežli ti ostatní oběma; a jednoho dne, ještě časně z jara, když kolkolem v polích a lesích vše pučelo a plesalo, domníval se, že nadešel pravý okamžik, promluviti s ní vážné slovo.

Bylo to jednoho odpoledne, téměř již za soumraku; seděla před otevřenými dveřmi na prahu, a nepozorovala ani, že přichází po cestě, hrubým pískem sypané. Seděla — bleda a zachmuřena — mezi jasně zeleným listím a modrými podléštkami, a nepozvedla očí od lemu malé zelené sukně, která jí na klíně ležela. Teprve když se jí takořka dotknul, pozvedla zrak. Podala mu přátelsky ruku a nutila se, jako jindy, přívětivě se na něho usmáti; to se jí však nepodařilo. A když jí chtěl pohlednouti do očí, obrátila se stranou — neboť plakala!

Potřásl zarmouceně šedými kučerami, pohledl na ni přihmouřeným okem, a posadil se pak tiše vedle ní na práh. Zvolna a zamyšleně nacpal si dýmku a zapáliv si, ještě dlouho seděl a hleděl upřeně na šedá a rudě zbarvená mračna, která se jako mocná lavina přes vzdálený, zalesněný hřeben horský válela.

S povzdechem vzpomínal na doby, kdy mu, jakmile zaslechla, že přes most belhá, jako mladé kůzle poskakujíc vstříc přicházela, berli vlídně mu z ruky brala, do kouta ji postavila a sedajíc mu na klín, pot se starého, vráskovitého jeho čela stírala. Připomenul si mnohé blahé okamžiky, kdy důvěrně spolu hovořívali, vzpomínal na ono šelmovské usmívání, když ho za zježené vousy tahávala, a na zvonivý smích, když mu potají vzala balíček broků anebo nos jeho z tabatěrky tabákem krmila.

A opětně potřásal starou, omšenou hlavou, vypouštěje při tom velké kotouče dýmu z barašící své dýmky.

„A co jsi mu odpověděla, Marto?“ otázal se konečně, nepohlednuv na ni.

„Komu?“ zeptala se, při čemž nepozvedla ani hlavy.

„Jemu — Jesperovi.“

„Ach tak!“

„Což se o tebe neucházel?“

„Toť se ví, že to učinil.“

Když na to neodpověděla, vyňal dýmku z úst, vyplivl daleko do anemonek, přetřel si plochou rukou rty a obrátil se k ní.

„Nuže poslyš, malá kočičko,“ počal důrazně. „Takhle — ať mě ten neb onen — takhle to dále nepůjde s tím svatouškováním! Kde to vadí? Což jsi hodila všechen humor přes palubu? Anebo se stroj rozsypal? Či je některé kolo rozlámáno? Mluv přece!“ — naklonil se k ní laskavě a hleděl jí do obličeje. — „Nuže, kde to vězí, má děvuško? Bolí tě srdéčko, že ti je do pláče ... Jen se neupejpej, panenko? Chceš vědět co to jest?“ — a šeptal jí do ucha: „To je láska! Nemám pravdu? To jest — aby mě kat spral — jen láska a nic jiného. Býval jsem také kdysi mladý, dceruško; znám to dobře. To přináší s sebou jaro tak

jistě, jako přináší s sebou čápy a špačky; toho se nemusíš báti, milé dítě. To jest to nejkrásnější boží požehnání — říkával starý náš kostelník v Kyndby. Musí to tak býti — říkal — a musíme to trpělivě snášeti... Avšak poslechni, Marto, co vlastně máš proti Jesperovi? Není-liž to statný chlapík, krásný muž, spořádaný a čiperný až ke špičkám svých dřeváků a tak dovedný dělník, jak si jen děvče přáti může? Což jest to neštěstí, že někdy přebeře, anebo že, když se něco přihodí, bývá drobet rychleji s výplatou po ruce, než-li toho jest právě třeba? — Pane na nebesích, na tom předce nic nezáleží; což nemá každý nějakou slabost? Co je toho příčinou, že jsem nyní starým mrzákem? A vzdor tomu mohu před Bohem i lidmi směle tvrditi, že moje Lena, dej jí pán Bůh nebe, zavřela navždy oči plna vděčnosti ke mně. „Ach, to mi je stejné," říkávala často, „jen když je srdce na pravém místě!" A mluv co chceš, však vy se budete snášet, jen až budete pohromadě. Láska — milé dítě — praví staré přísloví, utáhne více nežli šest koňů. A neběhal Jesper jako potrhlý za tebou, sotvaže vyzul dětské střevíčky? Však on se přizpůsobí všemu, dovedeš-li jen moudře s ním zacházeti. Nikdo neví, jak brzy budeme tam venku na hřbitově odpočívati, a proto by to bylo pro nás upokojením, kdybychom měli vědomí, že jsi zaopatřena. A takový muž — jako Jesper! — Marto! — věř, takový nepřichází denně. Chceš-li tedy rady mojí uposlechnouti, rozvaž vše dobře, než-li řekneš něco jiného než „ano" a „zaplať pán Bůh". Ano, hleď, tohle jest moje mínění!"

Šňupl si a vtlačiv ukazováčkem tabák do dýmky vypustil rychle za sebou tři neb čtyři kotouče dýmu. Marta, pohlednuvši na něho úkosem, cítila živé účastenství, které se v obličeji jeho zračilo. Plna lítosti se na něho usmála... Nebyla sama slabá a zemdlená? A neměl skutečně stařec ten pravdu? Vždyť se přece chtěla jednou provdati? Co záleželo na jménu? Hans Peter, Jens Peter, Kresten, Jesper — Jaký byl mezi nimi rozdíl? A stálo konečně za řeč a dlouhou hádku, jestli ten neb onen to měl býti?

Jeden malý chasník mlynářský učinil jí jednoho dne před kostelními dveřmi nabídnutí, a ona by byla snad již skutečně svolila. Hrozila se však sváru a poplachu, který by tím způsobila, Jesperova zuření a zklamaných, zarmoucených obličejů svých starých přátel. Mimo to cítila takovou lhostejnost vůči všemu a takovu omrzelost nad tím věčným povídáním, že naposledy nebyla již ani s to o tom přemýšlet.

Jednoho dne, když se náhodou spolu z města domů vraceli, dala Jesperovi slovo.

A od toho dne se zdálo, jakoby temné vlny těžkomyslnosti nad hlavou její se zavřely. Jakýsi zvláštní, mrtvý, chladný klid ji opanoval. Zdálo se, jako by se rázem byla stala dospělou, odhodlanou a rozšafnou — asi tak, jako by někdo, svleknuv dětské střevíčky, viděl před sebou jasně vytknutý životní cíl. — A když samotna u okna sedala, hlásal pohled její, že se všeho vzdala, všeho zřekla, a že klidně a bez nářku chce nésti osud na bedra jí vložený.

Jen matky se stranila. Sotva že spolu promluvily. Jak dva stíny mihaly se v hrobovém šeru velkých prostor kolem sebe, a jen někdy

cize na sebe pohledly. Nebylo tu ničeho k obstarávání, ani k pořádání, ničeho v domě a na dvoře, co by ošetřování a pokrmu mělo zapotřebí.

Těžkomyslnost zaujala její mysl tak, že si ani nebyla vědoma, jak čas rychle prchá. Někdy třebas několik dní ani dveře neotevřela a sedíc tiše na židli, zaměstnávala se šitím a naslouchala pozorně věčnému šumění lesa, které k uchu jejímu doráželo. Večer dostavil se vždy „klub". A bývalo pak pro ni bolnou útěchou, když hleděla na staré, věrné své přátele, jejichž obličeje spokojeností a radostí jen zářily. Nechala si klidně od nich tvář pocelovati, posadila se tu a tam, jak za dřívějších časů, mezi ně a obsluhovala je se džbánkem a soudkem tak pečlivě, jako pravá, malá, obratná hospodyňka.

Mnohdy však, stala-li se opilost a hádka všeobecnou, vyklouzla nepozorovaně z jizby a usednuvši venku na kamenné dlaždice, plakala hořce.

Díl druhý.

1.

Jesper tedy dosáhl cíle, ku kterému s takovou vytrvalostí spěl: zasnoubil se totiž s Martou. Zanedlouho však seznal, že mu to vlastně málo prospělo. Požíval sice mnohých svobod, kterých snoubenci odepříti nelze, ale jinak chovala se Marta k němu stále s tak ledovým klidem, s tak netečnou lhostejností, jako by byl cizincem, po kterém jí vlastně nic nebylo. Seděl-li s ostatními v hostinské místnosti, hleděla v jinou stranu jako by tam ani nebyl, a zdálo se, že ji příchod anebo odchod jeho ani dost málo nezajímá.

Často tázal se sám sebe, nevězí-li za tím něco, a nemá-li snad soka? Stopoval proto každý její krok, a hleděl ji za každého denního času překvapiti. Mnohdy jí dlouho hledíval upřeně do očí, jako by mocí tajemství jakés jí chtěl vyrvati. Cítil, že by s chladnou krví byl s to toho zničiti, který by mu ji chtěl odlouditi. A i když ničemu podezřelému nepřišel na stopu, již pouhý pohled na něžnou a přec tak chladnou bytost rozněcoval v něm tak zuřivou žárlivost, tak trpkou nenávist, že to nejednou rozličnými řečmi a jednáním dal na jevo.

Ve vesnici se již vyprávělo, že si za poslední doby lesník na jeho nedbalost a nesprávnost častěji stěžoval, a že jest již odhodlán, z práce jej propustiti.

Mnohdy prý se — vyprávěli lidé — několik dní potuloval opilý po okolí neukázav se v práci; a v pravdě byl vídán nyní častěji v hospodě, kdež přítomné hosty se zlověstným, vyzývavým úsměvem měříval. Nenašel-li tu nikoho, s kým by se mohl dáti do hádky, potácel se po silnici, pronásledován hejnem křičících dětí, a přistál pak pravidelně v převozní krčmě.

Pokaždé však, kdykoliv se v podobném stavu objevil, opustila Marta světnici a zavřela se ve své komůrce. To jej obyčejně tak rozzuřilo, že se postavil přede dvéře a zasypával nevěstu svou nejsurovějšími nadávkami a jmény, až se konečně matce její podařilo, přiměti jej k odchodu.

Ale když později vystřízlivěl, litoval svého jednání. Marta však přicházela jeho stydlavým, rozpačitým pohledům s tak ledovou chladností a tak lhostejnou opovržlivostí vstříc, že mu opětně krev do hlavy stoupala. Jednou by byl i ruku na ni vložil, kdyby tomu Lars Enöje a ostatní z klubu nebyli zabránili. Tak uběhly léto a zima, a Marta dosáhla sedmnáctého roku.

Tu mínil Jesper, že by bylo na čase, učiniti hře konec. Buď jest jeho nevěstou anebo se poohlédne po jiné. Chápal již, že za nedlouho, půjde-li věc takhle dále, stanou se všechen ten posměch, všechna ta hana a opovržení, s kterými se setkával, jeho zkázou. Jednoho dne tázal se ho jeden z drvoštěpů bez obalu, zda-li již někdy nevěstu svoji políbil. Tento žert vynesl chlapíku krvavý nos a zlámaný malík; ale tato událost přiměla Jespera k rozhodnému kroku.

Zaslechl náhodou, že majitel mlynářského domku zamýšlí tento prodati; a poněvadž se dověděl, — jakým způsobem, sám ani nevěděl — že Marta pro toto místo chová zvláštní zálibu, umínil si, že bude žádati o vyplacení dědictví po své matce, aby mohl domek ten zakoupiti. Pak chtěl dojíti si k lesníku a požádati jej o čtrnáctidenní dovolenou, aby nový svůj majetek mohl řádně upraviti. Až by se to stalo, že půjde k Martě, a řekne jí: „Nyní vidíš, co ti mohu poskytnouti, a zároveň žádám o určitou odpověď . . .“ Až jen bude mojí — pomyslel si — však ona se změní, a vše bude zase dobře. Jediná osoba, které se svěřil, byla Martina matka — krčmářovic Ellen, jak jí dosud říkali. Ale s tou to šlo valem s kopce.

Seděla tu a naslouchala jeho vysvětlivkám s tak vyděšeným a rozčileným výrazem v obličeji, že byl Jesper pevně přesvědčen, že jest opilá. Ale když odešel, vstala Ellen s nezvyklým spěchem a vyhledla několikráte oknem slídivě na všechny strany.

Věc měla se takto: Jednoho dne, když stála u kolny na rašelinu, spatřila najednou Martu celou uzardělou přicházeti spěšně z lesa; dívka ohlížela se neustále, jakoby se obávala, že jí někdo bude následovati. To vzbudilo ihned Ellenino podezření. Následující dni pozorovala bedlivě dceru, a zdálo se jí, že tato jest velmi roztržita a nepokojna. Každý krok venku na silnici ji znepokojoval, ale když se zamyslila, pohrával jí podivný úsměv kolem úst. S hrůzou seznala Ellen, že líce dceřina nabývají zvláštní barvy a oči podivného lesku. Zároveň počala Marta s nápadnou pílí sbírati v lese klestky a jedlové šišky; ale vždy v punčochách a pečlivém účesu . . . Jednoho dne posléze našla matka v zásuvce jejího stolu pestrobarevný hedbávný šátek, a když se jí opatrně tázala, odkuď jej má, dcera, místo odpovědi, trilkujíc si nějakou písničku vyšla zvolna z pokoje.

Strašná úzkost zmocnila se matky. Starost o osud jejího dítěte, jediný lidský cit, který ještě jí zbyl, probudila se silněji než kdy jindy v jejím srdci. Slabá vzpomínka na hrozné útrapy jejího vlastního mládí mihla se příšerně její duší, a ona zachvěla se úzkostí a strachem . . . Co asi se přihodilo? byla otázka, kterou si neustále opakovala. Z pohledů a posunků Martiných snažila se vyčísti odpověď, a střežila, jak jen bylo možno, každý krok svého dítěte; ba i uprostřed noci vstávala se

svého lůžka, plížila se ven, a naslouchala u dveří komůrky: Avšak uvnitř bývalo úplné ticho. A otevřela-li pozorně dvéře, našla dceru svou na lůžku pohrouženu v klidný, hluboký spánek — jemná zář letní noci spočívala na útlé její postavě a něžný, sotva znatelný úsměv, jakoby ji obletovaly blažené sny, pohrával dívce kolem úst.

Několik dní po zmíněné návštěvě Jesperově u krčmářovic Ellen stála Marta před malým zrcadlem, visícím na okenním sloupci, a splétala dlouhé své vlasy v těžké pletence. Oděna byla jen v košili a červenou spodničku. Šíji a ramena měla obnažena; a kdyby ji byl v tom okamžiku viděl nebožtík její otec, byl by se zajisté zaradoval, jak utěšeně dospívala v statné děvče.

Bylo jasné svatojanské počasí a slunce stálo již dosti vysoko nad obzorem. Paprsky jeho v širokých, světlých pruzích vnikaly do světnice, a rozkládaly se po podlaze. Kdykoliv zaslechla Marta kroky anebo hrčení vozů na mostě, vždy odstoupila od okna, aby nebyla viděna.

Ale každou chvíli byla takhle vyrušována. Odbýval se totiž v údolí, rozkládajícím se mezi pahorky a lesem, velký výroční trh, a tu vůz za vozem, každý plný svátečně ustrojených lidí ze všech vesnic celého přímoří, hrčel kolem. A zavál-li v tuto stranu vítr, bylo až sem slyšeti hudbu.

Ve vedlejší jizbě, jejíž dveře byly jen přivřeny, šramotila matka. S tou dělo se dnes něco neobyčejného. Neustále tam uvnitř hlomozila a něčím šramotila; přes tu chvíli upustila nůžky, anebo i celou zásuvku, a polohlasitou samomluvu přerušovala dýchavičným kašlem i častým supěním, jakoby se již již měla udusiti ve vlastním tuku.

Po mnohých úzkostlivých úvahách usnesl se totiž klub, vytlouci na stará svá kolena z výročního trhu ještě nějaký kapitál. Byl to vlastně starý houslista Frants, který, maje dlouholetou zkušenost v podobných věcech, na myšlénku tuto je přivedl; a když po celý měsíc každého večera záležitost tuto bedlivě uvažovali, dospěli k rozhodnutí, zkusiti štěstí, a rozdělili si následovně úlohy. Houslista ji měl již předem určenu. Lars Enöje a Andres Kaagmand měli společně převzíti damskou houpačku, Zacharias Vaewer a Morten Skytte malý pivní stan, co zatím těžkomyslný Sörren Stenhugger, jehož duševní stav by byl velkou zodpovědnost nesnesl, měl se zabývati prodejem doutníků. Krčmářovic Ellen donutili po velikém namáhání k tomu, že slíbila zaříditi si prodej pšeničného chleba a skořicových koláčků, a proto nyní již celé tři hodiny připravovala se k tomuto výkonu.

Konečně vyšla přede dvéře.

Byla svátečně ustrojena. Starý, poněkud malý klobouk, s tmavočervenými, vlněnými květinami a levandulově modrou stuhou, seděl jí šikmo na prokvětalých vlasech; tenký, pestře květovaný šál měla na rub uvázaný a velkou ocelovou jehlicí pod tučnou bradou spjatý. Beztvárné nohy pak zašněrovány byly ve světle šedých soukenných střevících.

Na prahu se na okamžik zastavila a hleděla prázdným a bezvýznamným zrakem kolem sebe; ale když uzřela Martu, pokročila opírajíc se o okenní prkénko, na krok do světnice a pozorovala ji bedlivě. Zdálo se, jakoby pozvolna v nemocném tomto mozku vynořovala se jakási myšlénka, když

viděla dceru, jak s planoucími tvářemi a v nepokojném spěchu vrkoče si srovnává. Znenáhla zjevil se opravdový výraz úzkosti v jejím obličeji a slabá známka života v jejím pohledu, když tak nepřetržitě na Martu pohlížela.

„Nesúčastníš se slavnosti? tázala se konečně.

Po zvuku jejího hlasu ohlédla se na ni Marta, zpola udiveně, zpola lhostejně.

„Ne," odvětila krátce, a obrátila se zase k zrcadlu.

Nastalo ticho. Ellen postoupila opět o několik kroků ku předu a položila ruku na lenoch židle, oko její však dlelo ustavičně na dceři.

„Snad přijde pro tebe Jesper?" tázala se konečně, a hlas její se lehce zachvěl.

„Ha, ha! Jesper! . . . To bych se věru divila! Ten si takové namáhání uspoří. Ostatně, jak se mi zdá, jest tomu již dobrých osm dní, co jsme jej posledně viděli; snad byl nucen vydati se na cestu, ubožák! Jen aby nezabloudil! Nebyl to Sörren, který jej onehdy nalezl v příkopě? Snad tam dokonce ještě leží!"

Ellen usedla těžkopádně na židli.

„To — to není pravda," blabolila horlivě. „Sörren je mluvka, který neví co mluví. Nemáš tak o Jesperovi mluvit, Marto. Jest přece tvým ženichem! A kdož ví, zdali si tě více neváží, nežli se domníváš. A nebyl-li poslední dny tady, stalo se to možná z jiných příčin, nežli ty soudíš. Pravím ti, že budeš jiného mínění, až nahledneš, že jest mnohem lepší, než myslíš. Proto bys také, Marto, neměla —"

Marta se nyní úplně ohledla a hleděla na matku s rostoucím udivením. To byla nejdelší řeč, kterou kdy od ní slyšela.

„Hleďme," pravila konečně, „béřeš si ohromnou práci, abys jej jak náleží vychválila! Nebyla jsi toho onehdy sama svědkyní, jak mi zaťatou pěstí hrozil, . . . jak okno, vedoucí do mé komůrky, roztloukl? Děje-li se to vše z lásky ke mně — tož raději nechci o ní věděti."

„Víš sama nejlépe, Marto, že jsi to ty, která jej činí zuřivým. Kdybys jen chtěla . . ."

„Nesmysl! Kdyby mne nechal na pokoji, neubližovala bych mu také. Vždyť jsem ho neprosila, aby se o mne ucházel, a jestli jsem ho omrzela, může mě nechat."

Hodila prudce hotové pletence přes rameno, jakoby tím ukončení rozmluvy naznačiti chtěla.

Avšak nyní zvedla se matka zvolna a s neobyčejnou jistotou ze židle, i přistoupila těsně až k ní. Rychle uchopila ji za ruku, tak že se dívka až zachvěla, a hleděla jí pevně do očí.

„Kdo byl ten mladík, s kterým jsi se onehdy setkala v lese?"

Marta zbledla, chtěla se jí vytrhnouti.

„Po tom nikomu nic není — pusť mne!"

Ale matka nepovolila.

„Marto! Měj se na pozoru! Měj se na pozoru, pravím ti . . . Učinila jsi se nešťastnou? Co hodláš, pro živý svět, učiniti . . .?"

„Pusť moji ruku!" křičela Marta. „Pusť moji ruku! — anebo, Bůh jest mým svědkem, udeřím tě do tváře!"

Hrozíc se vášně, kteráž tak náhle v pohledu její dcery vzplanula, potácela se Ellen nazpět.

Ještě jednou vztáhla k ní ruku, jako k poslední zoufalé prosbě. Ale když Marta vyběhla ven a práskla za sebou dveřmi, tu těžce oddychujíc klesla na židli.

A tak tu ještě seděla, když Zacharias Vaever a starý houslista — oba v slavnostní náladě a svátečně ustrojeni — pro ni se stavěli. Zprvu zdráhala se rozhodně jíti s nimi, ano nechtěla ani povstati se židle, jakkoliv ji oba starci chopili pod paždí; zároveň hovořila tak podivně a zmateně, že se oba o její rozum strachovali. Ale když posléz přece z místa se potácela, opírajíc se těžkopádně o deštník, a tisknouc křečovitě čistý, složený kapesní šátek k naduřelému tělu, pohledli oba přátelé za jejími zády na sebe, jakoby chtěli říci, že ta zde — a mrkali při tom na sebe — již časně z rána má dost.

. . . Marta rozhlížela se opatrně po světnici. Seznavši, že jest samotna, prošla jizbou, zavřela pozorně zadní dveře u kuchyně i okno v matčinu ložnici, a rychle se oblékla.

Ze zásuvky velkého prádelníku vyňala světlé, čistě žehlené letní šaty, bílé prádlo, punčochy, sametovou pásku s jantarovou perlí, pak ještě několik jiných drobností, a vše to si položila na židli vedle zrcadla. Obličej její byl dosud zasmušilý. Ale za nedlouho zaujalo převlékání veškeru její mysl, takže nejen na vlastní, ale i na matčino rozčilení úplně zapomněla. Opětně zaplálo oko její tím podivným, blouznivým leskem. A nejsouc si toho ani vědoma, dala se potichu do zpívání, zabývajíc se při tom i nadále urovnáváním účesu, uvazováním stužek a šněrováním střevíců.

Se zvláštní zálibou hladila si těžké kučery s čela a skrání za uši. Zkoušela i připevniti tam růžové poupě, ale hned je zase odhodila.

En Ungersvend i Skoven gik
med Smil om Mund, med Skalk i Blik . . .*)

Tu se pojednou rozpomenula, že v zásuvce mezi šatstvem leží matčiny náušnice, malé stříbrné knoflíčky. Rychle je přinesla, zkusila je, odstoupivši krok od zrcadla, a zakývala spokojeně hlavou.

En Pigelil gik ham imod
saa bly hun stirred for in Fod . . .**)

Náhle se zarděla. Vzpomněla si z čista jasna, že co zpívala, byla — jak jí pravili — jedna z písní jejího otce, kterou možná v této jizbě zpíval, zatím co snad matka . . . A nemohouc si ani dobře vysvětliti proč, zhrozila se myšlenky, že jí právě nyní ta píseň přišla na rty . . . Když však za nedlouho oblekla šaty a v zrcadle na všechny strany se prohledla, zpívala znovu tichým hlasem:

*) Asi: Mládenec kráčel lesem, smích maje na ústech, čtveráctví v očích.
**) Dívčina přicházela mu vstříc, klopíc stydlivě oči k zemi.

Og Bölgen traade tyst paa Land
mod Skovens lune Bo.
Men da den saa' bag Busken ind,
den vendte sig og lo.*)

Konečně byla hotova. Vynesla umývadlo, uklidila ve světnici a stanuvši uprostřed jizby, přitiskla ruce na obličej, jakoby se chtěla vzpamatovati.

Co však se vlastně přihodilo?

Nic jiného, nežli že jednoho dne, když kráčela lesem, slyšela na blízku kohosi zpívati. Rychle skryla se za křovím, ale za nedlouho ohnula se větev, a před ní stál mladý, plavovlasý muž s kokardou na hedbávné čapce. Vyskočila a chtěla prchnouti: ale vzezření jeho bylo tak dobrotivé a počestné, a on prosil tak snažně, aby se nebála, že zůstala; na to kráčeli spolu kus cesty, až k okraji lesa, kdež jí na rozloučenou podal přátelsky ruku a sejmul čapku s hlavy, takže v rozpacích ztratila květinu, jejíž stonek mezi rty držela. — A za dva dni na to, když kráčela po louce, opět se z čista jasna vedle ní objevil. Málem by byla leknutím vykřikla; a setkání toto skončilo tím, že na břehu trhali kosatce. Poněvadž pak neměla zástěrky, v kteréž by je mohla odnésti domů, nabídl jí svůj hedbávný šátek, prose ji zároveň, aby si ho nechala na památku. Avšak již budoucího dne kráčel opět kolem. A stávalo se, že potom kdykoli šla do lesa, vždy za tou neb onou záminkou se sešli. Potom kráčívali vždy pravidelně kus cesty spolu, sedali také v trávě anebo hledali jahody; u plotu, na pokraji lesa, podal jí pravidelně ruku, a sejmul zdvořile čapku . . . Ano, to bylo vše, co se přihodilo. A nyní pravil, že chce přijíti dnes — aby jí snad již dal na vždy s Bohem. A až odcestuje, ukončí se malé to dobrodružství, a dni jí budou ubíhati zase tak jednotvárně jako dříve.

Posadila se na lavici a vzala šití do rukou. A hned zase je odhodila a opřela hlavu o ruku. A tak seděla tu dlouhou dobu, aniž sebou pohnula. Po celém okolí bylo úplné ticho. Jen někde na blízku čiperná sýkorka brousila si zobáček. Pak utichla i ona.

Pojednou Marta vyskočila, a počala v prudkém rozčilení pobíhati po světnici . . . Nedostaví se snad? — Či snad již odcestoval? . . .

Když posléze zaslechla jeho kroky v předsíni, zůstala státi a zakryla si rukama obličej; pokoušela se o ni závrať.

3.

Ještě po dvou hodinách seděla Marta na lavici vedle okna, kterým bylo viděti na silnici a na jezero, a jehož lahvově zelenými tabulkami rudožluté světlo večerní po její šíji a ramenou se rozlévalo.

Jsouc, jak se zdálo, úplně do práce zabrána, seděla tu bez pohnutí, ani zraku nepozvedajíc, a lemovala malou zelenou suknici, která na jejím klíně ležela a jehlicí ke kolenu byla připevněna.

---

*) Asi: Roj vlnek šplouná po břehu až v tichý lesní svět, leč nahlednuv tam za keře, rychle se vrací zpět.

Panenské jakés uzardění mísilo se na její tváři s leskem zapadajícího slunka, a hlava její byla skloněna k ňadrům, která se pod lehkým šatem letním mocně dmula. Neunavně a s velkým nepokojem přejížděly její prsty po lemu, na vzdor lehké mlze, která se přes oči její byla rozestřela.

Neboť na slaměné židli, nedaleko ní, seděl mladík světle plavých vlasů a hleděl na ni neustále svýma velkýma, modrýma, zamilovanýma očima.

Nevěděli ani sami, jak dlouho tu tak mlčky proti sobě seděli.

Nepohnutě, jako socha mramorová, maje ruce v klín složeny, sledoval mladík očima každý steh, jakoby jeho vlastní osud na něm závisel. Kromě šustění jehly a těžkého dívčina dýchání nebylo nic slyšeti. Jen v dlouhých přestávkách hrčely po silnici těžké nákladní vozy kolem, že se až celý dům otřásal; a tu zvedl mladík vždy plavovlasou hlavu, a pohledl na řinčící okenní tabulky; ale dříve ještě, nežli hrčení v lese zaniklo, sklopil ji zase a na novo se zamyslil.

Byl velmi mladý, sotva dvacetiletý, štíhlý a něžný jako dívka a souměrně rostlý jako ptáče; dlouhý krk a úzké, svislé plece byly neklamné známky jinošství. Pod bradou vystupoval mu ohryzek jako malý hrb. Zároveň se však zdálo, že celý zjev soustřeďuje se ve velkém, silném nose, který celé osobnosti výrazu dodával. Na ostrém jeho hřbetě seděl skvoucí skřipec, nad jehož ostře broušenými skly plavé obočí se klenulo. Způsob, jakým následkem nízké, slaměné židle dlouhé své nohy krčil, činil poněkud komický dojem. Avšak pohled, kterým na Martu se zadíval — tak přimčený, plný skryté něžnosti a oddanosti — tlumená, bázlivá vášeň, která v očích jeho zářila a líce takřka dětským ruměncem zbarvila, vše to dodávalo zjevu jeho zvláštní pohnutlivé krásy.

Občas vjel si rukama do vlasů. Pak zračil se vždy v obličeji jeho výraz plný napjetí a nepokoje; rty jeho se zimničně pohybovaly a on upravoval si energicky skřipec, jakoby se mocí chtěl ze svého snění probrati.

... Marta si ani nepomyslila, jak záhy tušení její se splní. Když byl dnem i nocí marně bojoval s kouzlem, do kterého jej mladistvá krása její vtáhla, ustanovil se posléze jednoho dne na určitém rozhodnutí. Nutě sám sebe ku klidnému posouzení poměru, jaký mezi nimi nastával, nedovedl sobě zatajiti, kam asi zanedlouho ve skutečnosti s nimi dojíti musí. Avšak myšlenka ta působila mu pojednou zrovna závrať. Nyní vida se tak blízko cíle, ztrácel zmužilost. Cítil že není schopen, že jest mu nemožností obtížiti se vinou, aby lidský život zničil, aby poskvrnil bílé peří této lesní holubice, jejíž chvění takořka v rukou cítil. Styděl se, když si vzpomenul, po čem dychtil, a neposkvrněné jeho svědomí pozvedalo varovný hlas. Rozhodnul se. Chtěl se odtrhnouti, chtěl odsud, chtěl tuto překypující vášeň, která hrozila jej zničiti, vítězně přemoci. V krčmě stál tlumok jeho připraven, a na poště měl pro příští den již místo zamluveno. A nyní přišel, aby Martě dal s Bohem, aby ji ještě jednou spatřil, aby jí vzdal dík za šťastné chvíle, kterých spolu prožili. Ale dosud nebyl s to rozhodné slovo promluviti.

Jakmile překročil prah dveří a spatřil štíhlou její postavu, zmocnilo se ho prudké pohnutí. Vždy, kdykoliv chtěl později promluviti, bylo mu, jakoby něco v jeho hrdle vězelo. A nyní seděl zde již dvě hodiny, a cítil s hrůzou, jak se celé jeho nitro chví a bouří.

Ale vždyť byla také okouzlující, když tu seděla, lehce nad práci skloněna! Víc a více vrhalo zapadající slunko zlaté své paprsky na sněhobílou její šíji a ztápělo zároveň malé, kučeravé vlásky, vinoucí se až k jemnému chmýří na krku, v zářivý oheň. Obličej její měl výraz štěstí a blaha. Jehla se jí lehce chvěla mezi ohebnými prsty, a pod jasnou, průhlednou látkou vlnila se ňadra, jakoby jej zvala k odpočinku na kyprých svých poduškách.

V duchu sliboval si mladý muž, že její obraz, jak jej právě nyní viděl, po celý život chce míti na paměti. Cítil, že to mělo býti pro něho útěchou a odměnou, bude-li moci bez uzardění přivésti si obraz ten na mysl. Až jen bude opět seděti sám mezi svými knihami, pak mu bude vzpomínka na ni a na krátké, šťastné spolužití s ní, působiti radost. Každičký rys v obličeji chtěl si co nejhlouběji vštípiti v paměť, aby někdy ve chmurných hodinách pokochati se mohl upomínkou na tu její sličnost, hebkost její tváře, lesk plavých vlasů a žár tmavých očí, jejichž záhadná hloubka hned při prvním setkání tak mocným kouzlem naň působila.

První setkání! . . .

Vzpomínal na setkání to, jakoby od té doby již mnoho let bylo uprchlo. A přece tomu bylo sotva čtrnácte dní, kdy jako volný, veselý pocestný s tlumokem na bedrách a za veselého prozpěvování lesem se ubíral, netuše, že za malým, kvetoucím keřem děvče se skrývalo, které ponejprv v jeho ňadrech zlého démona probuditi mělo. Hrůza ho ještě nyní obcházela, když si vzpomněl na ten okamžik, kdy uprostřed hlubokého, velkého, tmavého hvozdu náhle spatřil dvé ženských nohou, poloskrytých ve vysoké trávě, pak chudobné šaty, dlouhé světlé vlasy, urovnané v těžké pletence, a posléze podivné ty oči, které spod zdvižené ruky ustrašeným a zároveň chvějícím se a prosebným pohledem k němu vzhlížely.

Jak vehnala se mu v onom okamžiku krev do tváře! Jak bušilo mu srdce! . . . A přece ještě ani netušil, jaké blaho a jaká rozkoš, jaký hlodající nepokoj a jaká bezměrná touha budou po této hodině následovati, — kolik bezesných nocí, kolik trapných okamžiků mu jediný pohled, vržený za kvetoucí keř, přinese. — —

„Marto!“ pravil konečně.

Trhla sebou, když zaslechla jeho hlas; neboť zněl tak tichounce a vroucně, jakoby byl částí onoho ticha, které ve světnici se rozhostilo. A přece jevila se v něm zoufalost a nesnáze, kterých nebyl ještě s to se zhostiti.

„O čem jste přemýšlela, Marto?“

Ježto pak dívka místo odpovědi hlavu ještě více nad práci sklonila a jen se usmívala, doložil po chvilce:

„Proč jste tak zamlklá? . . . Proč jste vůbec vždy tak vážná?“

„Nejsem vážná,“ odvětila, opětně se usmívajíc.

„Ale přece vždy zamyšlena . . . Proč jste taková?“

„Ano, bezpochyby proto, že není příčiny, abych byla veselá.“

„Že něco takového vaše ústa pronesou, jsem neočekával, Marto! ... Vždyť vy to ani tak nemíníte — vy nejméně.“

Naslouchala, jakoby očekávala, že bude ještě dále mluviti. Posléze pravila šeptem:

„A proč já nejméně?“

„Poněvadž ... Kdo by vám odolal? Kdo je tak sličný a má takové oči jako vy, ten se necítí nešťastným. Domnívám se spíše, že všichni mladíci ze vsi jsou do vás zamilováni. Mám pravdu? A nebyl by žádný div. Mohu si snadno představiti, jak všichni touží po tak roztomilé, malé ženušce, která by muži svému samou láskou hlavu na dobro spletla.“

„Ach, to nemyslíte vážně,“ odvětila, zardívajíc se, a sklopila oči jako v sladkém opojení.

„Že to nemyslím vážně, Marto?“ — potřásal hlavou s jakous bolnou veselostí. — „Až příliš vážně. Až příliš vážně! ... Víte, o čem často jsem nucen přemýšleti?“

„Ne,“ odtušila, když pozorovala, že čeká na její odpověď.

„Slyšela jste někdy vyprávěti o vodních žínkách? ... o těch, jež za měsíčních nocí ze skřítka se zrodili, pod lupenem lopuchovým? ... O vodních žínkách s dlouhými, světlými vlasy — právě takovými, jako jsou vaše — a očima tmavýma, jak nejtemnější les? ... O těch jste nikdy neslyšela?“

Seděl tu opět, s tělem k ní nakloněným a s lokty o kolena opřenými. Ona smála se jen, a neodpovídala.

„Víte, co mně bylo o vodních žínkách vyprávěno? Že dostávají darem do vínku kouzlo, tajemnou, čarodějnou mast, která jest připravena z prášku motýlích křídel, jednoho gramu vody ze slatiny a slz šestnáctileté panny. Jest tomu tak? Dostávají prý ji v malinkém džbánečku, v jakési číši ze žaludu; a uslyší-li kročeje pocestného v lese, tu si na něho počíhají, a v okamžiku jest jako změněn ... Rcete, neměla jste tehdy též takový džbáneček s sebou, když jsme se ponejprv setkali?“

Opět jen se smála.

„Bylo mi tehdy, jakoby mi neviditelná ruka přes oči byla přejela... Jste jistě malou čarodějkou, Marto? Nebydlíte snad venku s bludičkami? V očích vašich zračí se takové čtveráctví ... hleďte! nyní právě opět! Marto! Marto! proč jste to vlastně učinila? Vždyť jsem vám nijak neublížil — či ano?“

„Ach — vždyť se vám nic tak zlého nepřihodilo,“ pravila Marta ve smíchu; pak přihladila si kadeř za ucho, a stísněně vydychla.

„Myslíte? ... Avšak co byste byla řekla, kdybych vás z trestu byl unesl, daleko, daleko odsud? Jest to nebezpečné pro sličné, mladé dívky, chodí-li samy do lesa. Nebylo vám teskno? Což kdybych vás byl políbil?“

„Byla bych vás udeřila,“ smála se.

„A kdybych to učinil nyní?“

(Dokončení.)

Beduin z kmene Aneseh.

Tadmor v poušti.

Napsal Frant. Klement.*)

eptejte se kteréhokoliv obyvatele velké pouště v Syrii, zná-li proslavené zříceniny staré Palmýry, — nedovede vám na tuto otázku odpověděti; tážete-li se však po městě „Tadmor v poušti“, odpoví ihned: „Aiva jâ sîdi!“ — Ano, pane můj! Latinsko-řeckého jména onoho neznají nynější kočovníci pouště vůbec. Návštěva Tadmoru není dosud prosta všeho nebezpečí a za nepokojů v poušti aneb je-li poměr mezi Beduiny a tureckou vládou poněkud napjatý, nedostane se cizinci vojenské stráže; chce-li mermomocí dostati se až do Palmýry, musí zkusiti věc s šéchem Mansurem z Damašku, který jest v širokém okruhu pouště osobou velmi oblíbenou, aneb s některým členem známé Beduinům rodiny Faris z Karjatênu (Kurietein), od Damašku 21 hodin cesty vzdáleného, kterým se do Tadmoru projíždí. Šéch Mansur jest dobrák od kosti, požadavky jeho jsou však značně vysoké, a cizinec musí býti s ním velmi trpěliv, neboť Mansur by se v černé kávě, kterou náruživě pije, zrovna utopil. Mimo to dělá rád co možná hodně krátké stanice; avšak cizinec může v jeho společnosti spáti pod stanem tak pokojně jako doma, a to váží zde velmi mnoho! Také šéchové dotčené rodiny Faris z Karjatênu jsou dosti spolehliví a neznám případu, že by si byl některý tourista někdy na ně stěžoval. Z dragomanů v Damašku jmenuji starého Františka Herly-ho, který nechce již do pouště jezditi, poněvadž tomu jeho zdraví nedovoluje, a jeho syna Josefa, neobyčejně odvážného chlapíka. Minulost tohoto Josefa jest velice pestrá a on sám není vždy spolehlivým; z vlastní zkušenosti na cestě Hauranem, na východu řeky Jordánu, částí Libanonu a zemí Feničanů seznal jsem jeho slabé i silné stránky, a celkový úsudek nevyzněl v jeho prospěch. Dragomana Jazbeka, zvaného Daud, v jehož společnosti jsem jednu dřívější cestu vykonal, odporučují dosud všechny průvodčí knihy, kdežto on, jak mně sám sdělil, již necestuje, přijav na stará leta pohodlné místo zřízence dráhy do Hauranu.

Většina cestujících koná tuto cestu koňmo a dorazí při devíti až desítihodinné denní jízdě k cíli za pět dní; v Tadmoru zdrží se pak dva neb tři dni a nazpět potřebuje téže doby jako sem, nutno tedy počítati celkem 12 až 14 dní. Jede-li cestující sám s dragomanem, stojí ho cesta asi 420 zlatých, podniknou-li cestu dva touristé, platí jednotlivec asi o 70 zlatých méně. Čím větší společnost, tím levnější jsou ceny. Nezdá-li se někomu cestování koňmo dosti pohodlným, ať si najme v Damašku kočár, za který zaplatí celkem 480 franků i s pící pro koně, ať si opatří důkladný stroj na vaření, hojnost konserv a starost

*) Z cestopisného díla „Syrie“, jež pro tisk je připraveno.

o bezpečnost své osoby nechť zůstaví šéchu Farisovi z Karjatênu — summa summarum může jej státi výlet asi tolik jako koňmo. Ano, čtenáři, civilisace pokročila v Syrské poušti tou měrou, že majetný tourista podniknouti může výlet do Palmýry ve fiakru; aby koně žízní nezašli, dlužno však přibrati z Karjatênu dva velbloudy, nesoucí v měchách vodu. Český spisovatel nemůže ovšem, nevezme-li jej příležitostně někdo s sebou na takovou cestu, jeti koňmo ani v kočáře; a poněvadž by pěšky do Palmýry také nedorazil, nezbývá mu, než aby ze své skrovné zásoby potřebnou částku obětoval na nějaké to velbloudě. Avšak jest to cesta neobyčejně namáhavá, kterou bych nikomu neodporučoval, neboť dráhu, kterou kůň za pět denních pochodů po 10 hodinách vyková, uběhne rychlý velbloud za dva dni po 15, neb za tři po 10 hodinách na vzdálenost 241 kilometrů, což jest ovšem značný rozdíl. Jízda na takovémto velbloudu není tak snadna, jak se obecně myslí, neboť následkem zvláštního otřásání těla dostavuje se často prudké krvácení z nosu, mnohdy také, má-li cestující slabé plíce, chrlení krve, a pak končívá taková cesta velmi smutně. Členové kmene Ažel, jejichž rychlonozí velbloudové jsou nejvyhlášenější v pouštích Syrské i Arabské, pronajímají tato zvířata v Aleppu aneb v Damašku za cenu poměrně dosti levnou, a takž zaplatil jsem při své poslední cestě za tri „hždiny" 270 franků z Baalbeku do Tadmoru a zpět do Damašku. Hadžin nebo Delul (což znamená tolik jako poslušný), bývá barvy světlošedé, nahnědlé neb kávové, a jest v pravém slova smyslu zušlechtěný velbloud nákladní, i co do tvarů mnohem ladnější, s hlavou i okem výrazným, nohou jemnějších, s dosti dlouhou, zejména krk pokrývající, jako hedváb jemnou srstí a neobyčejně pružnými šlapadly. Celkem sedí se na něm dosti pohodlně. Noha obmyká přední vysoko vyčnívající hrušku sedla, pata spočívá na nártu druhé nohy a je-li cestujícímu tato poloha po delší době nepohodlna, vyměňuje prostě nohy. Ve svém kejklavém běhu uhánějí tato zvířata bez zastávky, a průvodčí, člen kmene Ažel, nezastaví na celém denním pochodu, není-li toho zrovna nutná potřeba, ani jednou; následkem toho jest nutno stravovati se jízdou a to mnohdy za všech možných odvážných evolucí, neboť při nerovné půdě nebývá v houpavé poloze nebezpečí spadnutí vyloučeno.

Z Báalbeku jel jsem roku 1893 přes Biblu velkou oklikou na Karjatên do Tadmoru a zpět přes Karjatên do Džerudu a Damašku. Cesta z Baalbeku zřídka kdy se vykonává a nemá tudíž té důležitosti jako cesta z Damašku do Palmýry přes Džerud; proto vylíčím tento směr, dle kterého snad kdysi některý náš krajan bude cestovati. Návštěva Tadmoru nebyla mi arci novinkou, poněvadž jsem tam již dříve prodléval. Doba pro návštěvu Palmýry nejpříznivější jest od polovice měsíce března do konce května. Velká parna v létě a na podzim, za zimních měsíců pak deště, mnohdy i mrazy, nebývají pro takové výpravy zvláště příznivy, ačkoliv otužilejším touristům neškodí.

Nyní cestuje se arci lépe, než se cestovalo před sto neb dvěma sty léty, když cestovatelé obchodníci Timothy Lanoy a Aaron Goodyear zříceniny Tadmoru znovu objevili, ačkoli není vyloučeno, že rabín Benjamin z Tudely (jak tvrdí) již roku 1173 vskutku zde byl a dle své

zprávy četnou židovskou obec tu nalezl. Shora jmenovaní cestovatelé (Angličané) navštívili Tadmor r. 1678 ve společnosti 14 jiných sourodáků a dorazili z Aleppa do města zřícenin po šestidenním pochodu. Pozdější návštěvníci byli r. 1691 V. Halifax, r. 1699 H. Maundrell, r. 1751 R. Vood's a Davkins, kteříž prodlením 14 dní znamenitý polohopisný plán všech zdejších rozvalin zhotovili a podrobnou studii o „městě palem" napsali. Pak navštívili zříceniny: Cassas r. 1785, Richter 1815, Irby a Mangles r. 1817, Bankes dvakráte v letech 1817 a 1834, r. 1837 za různých do Chesney, Lindsay a de Caraman, r. 1850 Kremer, po něm pak celá řada spisovatelů a slušná řada touristů.*) — — —

Časně z rána, možno-li ještě před svítáním, usadíme se do sedla a vyjedeme branou Tûmâ z Damašku směrem severovýchodním. Pěkná široká silnice vine se uprostřed stinných zahrad ku slavné studnici Zênabîje, kde nás tlusťoučký kavárník zastavuje. „Pane, přijměte na cestu do syrské pouště moji výbornou kávu, Allah vám popřeje štěstí a zdráv navrátíte se opět do mateřského znamení naší zeměkoule!" (Do Damašku.) Po tomto oslovení podá nám kávu vskutku dobrou, a když jsme ho za tuto pozornost odměnili, poroučíme se, přejíce mu den co den několika hostů z vlasti „blǎd il- frandš'" čili Evropy, a pak pokračujeme již rychlejším tempem v cestě k velké vesnici Harestat el Basal. Všelijak dívají se na nás skupiny do města spěchajících obyvatelů tohoto orientalského ráje a mnohdy zaslechneme poznámky nepříliš lichotivé; nadávky „kafir" t. j. nevěřící a „kalb" t. j. pes jsou zde tak běžny, že si jich ani hrubě nevšimneme. Beduini měří nás buď ostrým pohledem anebo jedou hrdě kolem nás, nevěnujíce nám ani sebe menší pozornosti. Vskutku malebný pohled poskytuje karavana z Bagdadu, čítající asi dvě stě velbloudů a pak asi padesát v pestrý oděv arabský oblečených kupčíků a honců. Na pěti velbloudech pozorujeme po dvou zvláštních, záclonami krytých posadách, z nichž závoji zastřené ženy vykukují a udiveně na mimojedoucího cizince pohlížejí. Na prvním velbloudu seděl starý muž s běloskvoucím, dlouhým vousem a neobyčejně úctyhodným obličejem a když jsem se na tuto doreovsko-biblickou postavu v dlouhém pruhovaném plášti a řasnatém, pomocí provazu spjatém šátku z těžkého hedvábí, kterýmž měl hlavu zahalenu, zahleděl, vstoupila mi na mysl postava otce Abrahama, kterak s Lotem a se vším, co jim náleželo, z Egypta do Palestýny se navracel.

Před velkou vesnicí Dûma pozorujeme daleko před sebou horu Maksura tvaru homolovitého, která zde tvoří přední stráž východního Antilibanu a za níž dále na východ Syrská poušť se rozprostírá. Kolem osady Dûmy jest ještě značný počet zahrad, z nichž vypíná se mešita s minaretem; dále však stává se zeleň čím dále spořejší a vyjma několik větších zahrad v okolí další vesnice Rihân, kteráž se několika palmami honosí, mizí výběžky sadů rajské Ghuty kolem Damašku znenáhla docela. Konečně mineme po pravé straně vesničku Adru, ležící na blízku roviny vodou prosáklé, kde prý po celý rok zuří zimnice a pak vstupujeme již v oblasť pouště Syrské. Značným záhybem obrací se po-

*) Pořad cestovatelů uvádím dle C. Rittera z roku 1855.

jednou směr cesty na stranu severní do nevysokého pohoří, kamenitá půda stoupá a — vyjma několik chanů podél cesty — jest krajina pustá a smutná. Arabové zovou tento horský průchod Boghas; na jeho severovýchodní straně začíná se půda snižovati a dále mění se v poušť.

Když jsme se takto octli v lůně Syrské pouště, nebude od místa, promluvím-li o této neobyčejně rozsáhlé končině podrobněji. Její hranice tvoří na severu krajina Halebská a částečně i řeka Euphrat, ohraničující její pásmo též na východě až téměř k zálivu Perskému, kdežto na jihu tato poušť se spojuje s pouští Arabskou a na západě sáhá až k Antilibanonu, Hauránu, k horstvu na východní straně Jordánu i Mrtvého moře a k pohoří el Šera. Syrskou poušť, kterouž Arabové „Badiet eš Šam“ nazývají, nelze v celé této rozloze přirovnávati k Sahaře; neboť jest povahy zcela rozdílné a — vyjma několik málo pásem — má více ráz stepní. Zde nenajdete téměř nikde, jako často v Sahaře, nepřehledné moře měkkých písečných útvarů, rozmetaných v divé směsici, nakupených v hory, vyhloubených v prostorná údolí, ostře vymleté úžlabiny, zdánlivě klidné zátoky a řady vlnitě se táhnoucích vrchů a hřebenů, vše ze sypkého, za bouří a větrů zmítaného a stěhovavého písku, kterýmž celý obzor je pokryt a zasypán. Nesetkáváte se tedy v také Syrské poušti s celkovým obrazem, jakým vás Sahara na první pohled překvapuje, jevíc se jako světložlutá, jakýmsi šedým olovnatým nádechem pokrytá, nejprudčím orkánem rozbouřená spousta přímo k vám se valících vln, mezi nimiž se černají svahy a doly, čím hlouběji, tím temnější. Jen na několika místech Syrské pouště srší a sbíhá písek s menších přesypů, jakmile silný vítr do nich zaduje, a nikdy zde nevíří ohromné smrště pískové, netvoří se letící sloupy a měnící se vlny, jako v některých částech Sahary za bouřlivých dnů. Nikde zde nespatříte náspů písečných až tři sta metrů vysokých, jež tam větrné bouře prodlením dvacíti až třicíti let navály, vedle nichž stejným způsobem stále jiné se tvoří a tvářnost krajiny takovou měrou mění, že vůdcové karavan jenom s největší pozorností dovedou určovati směr cesty. Také tato poušť jest sice ovanuta dechem smrti jako Sahara, avšak tak nebezpečna není. Jižně od Palmýry za pustým pohořím Berric, pak hlouběji v končině Šerrarat daleko na jihozápadě od Mrtvého moře jsou sice písečnaté krajiny podobného rázu jako v Sahaře, ale s touto se přece nikde měřiti nemohou. Tam vládne dusné ticho a mrtvá nepohnutost kolkolem, kam jen oko dohlednouti může, a v dáli, kde obzor mizí, splývá modrá klenba nebes se žlutavou sponou krajního pruhu země, uzavírajíc na pohled prostor našeho světa.

Také tak velkých oas jako Sahara poušť Syrská nemá a v jedné z největších a také nejúrodnějších, v oase Ruhbe, nemožno nikomu v době čtyř letních měsíců přebývati. Za to však jest tu mnoho stepních pásem, rozložených s části východně od Euphratu, s části na západ podél končin u Aleppa, podél Hauránu a v Belce na svazích pohoří Moabu. V těchto končinách soustřeďují svobodní synové pouště svá ohromná stáda velbloudů, koz i ovcí, a tam táboří se svým pohyblivým majetkem v tisícerých stanech. Pány Syrské pouště jsou již odedávna členové kmenů: Vuld Ali — zvaní Aneseh (Aenezeh) s oddíly Beny Hasan, Bîsr a Ruvalla — pak Beni Slêb, Džežat, Staže, Sulut, Zubed, Beni Sacher, Sirhan, Fuheli, Serdiže

a jiných kmenů menších. Volní tito obyvatelé pouště mohli by se celé Syrii a Palestýně státi osudni, kdyby sjednoceně vystupovali, avšak mezi nimi je věčný svár.

Stálá řevnivost, krevní msta a loupeživost nutkají je ku častým bojům; kdyby toho nebylo, kdož ví, jak by vše nyní již v Syrii vypadalo. Rolnictvo na blízku jejich držav usedlé nemá na růžích ustláno: co nevezme lakotnost tureckých zřízenců, uloupí Beduin; ba již 4 hodiny cesty od Damašku žije sedlák v neustálém strachu. Dozví-li se ozbrojená moc o nějakém přepadu, přichází obyčejně až pak, když Beduini dávno již hranice svého území s lupem překročili, a pronásledovati je až tam není radno, neboť „nebezpečno jest stíhati toho, který obývá stan", praví arabské pořekadlo. Loupežné menší výpravy (ghazu) podnikají Beduini obyčejně prodlením 14 dnů neb měsíčně, počtem 20 až 50 jezdcův, větší pak ve třech až čtyřech měsících, a tu se vypraví obyčejně sto jezdců koňmo a čtyři sta až tisíc jezdcův sedících po dvou na jednom velbloudu. Někdy jde o uloupení velikých stád ovcí, koz, velbloudů a hovězího dobytka buď pevně usazeným rolníkům neb nepřátelským kočujícím kmenům jiným; k vůli rozmanitosti opakují si Beduini podobná překvapení na vzájem. Jindy opět vzplane nepřátelství z řevnivosti nebo krevní msty; tu se vyzývají obě strany k rozhodnému boji na určitá místa a ve všech leženích nepřátelských stran přihlašují se bojovníci, kteří se bitvy zůčastniti chtějí. V ustanovený den stojí pak proti sobě. Není-li příčina nepřátelství příliš vážna, hledí obě strany smíru dosíci, při čemž se neobyčejně houževnatě vyjednává, a, nastalo-li dohodnutí, zachovávají se podmínky míru svědomitě. Mnohdy opět bojuje jen jistý počet mužstva, a půtka nemá ani za cíl smrt některého z junáků, nýbrž za řádné zadostučinění pokládá se již několik sečných nebo bodných ran. Horší bývají však následky bojů, zápasí-li mezi sebou valná většina bojovníků dvou kmenů, počtem několika tisíc mužů. V takových případech bývá boj neobyčejně urputný a hrozný. Jedou-li do bitvy, poskytují prapodivné podívání, neboť většina bojovníků sedí na velbloudech, a má své drahocenné kobyly ve vleku přivázány, než počne řež, neboť padne-li junák, zmocňuje se protivník ihned jeho koně, jakožto nejvíce ceněné kořisti. Co do výzbroje má každý především kopí (ramahl) téměř tři metry dlouhé, ba mnohdy i delší, a na dva prsty tlusté, z ohebného rákosí z Bagdadu neb Indie, okované dlouhou ocelovou špicí, pod níž připevněn bývá chomáč černých pštrosích per, znamení smrti. Zvykem bývá též, že za každého tímto hrozným ramahlem probodnutého soupeře vždy jedno nové péro se přidává. Meč, vlastně šavle (skif) spočívá vždy v dřevěné pochvě a bambitka (tabanídža) s krátkým dýkovým nožem (chandšar neb sikkim) v širokém opasku. Boj se zahajuje obyčejně střelbou, při kteréž jsou bojovníci za ležícími velbloudy a koni ukryti, a po této přestřelce sedají teprv rychle na oře a započne útok kopími. Koně jsou tak znamenitě vycvičeni, že je jezdec pouhými tlumeně pronesenými povely bez uzdy řídí, neboť pravou rukou ovládá pevně sevřené kopí a v levé drží meč, aby v příhodném okamžiku spodním sekem soupeřův hrot do výše vyrazil, což se arci v zábavných bojovných hrách vždy, v pravdivém zápasu však málokdy podaří. Po útoku

kopími strhne se ještě nedlouho trvající seč, mnohdy vyřítí se také čerstvé zálohy, nebo nastane dobře vpočtěný vpád dříve ukrytého mužstva v bok nepřítele, čímž so boj ovšem prodlouží; avšak dlouho netrvá nikdy a obyčejně vítězí přesila. Nejkrutěji provádí se pronásledování poražených a zázračně hbití koně překonávají se v dostizích, jimž na světě není rovných. Že bojuje mnohdy veliký počet bojovníků, o tom jsem se za svého posledního pobytu, po bitvě mezi Ruvaly a Sachery v Belce vlastníma očima přesvědčil, doraziv k ležení v Harimu, kde se do večera sjelo přes čtyři tisíce poražených Sacherů, o čemž se podrobněji na jiném místě zmiňuji.

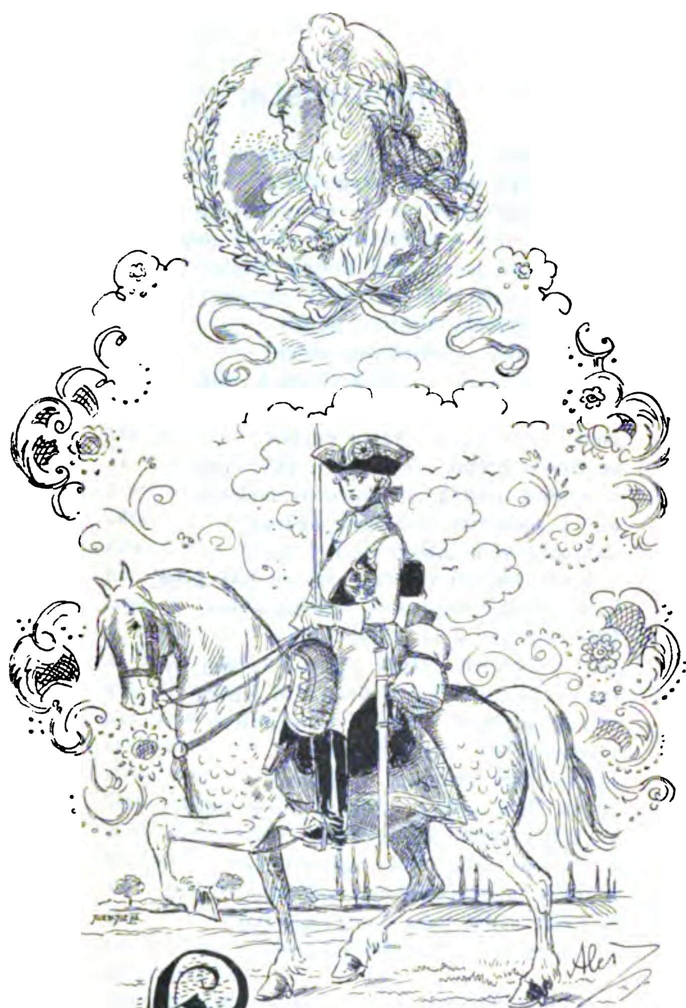
Druhou nejzávažnější pro cizince okolností jest arci jistota osoby a majetku. Pokud se osobní jistoty týče, jsou zde poměry i v tomto ohledu lepší nežli v Sahaře. Beduinovi Syrské pouště nejde o utracení cizince, nýbrž hlavně jen o loupež majetku, kterouž také, jak příklady dokazují, „až do těch košil“ bezohledně provádí, načež cestujícího, ať jest to kdekoli, svému osudu zůstavuje. Pamatuji se ze svého dřívějšího pobytu v těchto končinách na případ, kdy jednoho Nizozemce na jižním cípu Mrtvého moře do naha svékli, nenechavše mu ani hedvábného keffie na hlavě, a když ubožák po několika hodinách města Keraku dostihl, zachvátila jej následkem zážehu slunečního horečka a on za krátkou dobu skonal. Jeho průvodčí z kmene Taamirah při přepadu hanebně jej opustili. Cizinci nezbývá nic, než postarati se o důkladnou vojenskou stráž, ačkoliv se ani s touto do mnohých končin odvážiti nesmí, poněvadž Beduini, cizince doprovázející, vojíny nenávidí, a tak možno jen tehdy navštíviti beze strachu nebezpečné končiny, postará-li se cestující o pohostinství u některého z prvních šéchů pouště aneb zabezpečí-li si osobu, která požívá důvěry kočovníků. Pak arci může beze všeho rozčilení a bezpečněji než v některých krajinách Evropy cestovati. Nechci zde zamlčeti jednu okolnost a doufám, že se mi to snad za ješitnost vykládati nebude. Šéchové kmenů, neboť s těmito má cestovatel nejvíce co činiti, avšak i jednotlivci posuzují cizince dle jeho vzezření a chování se. Pevný, upřímný, bezstarostný a přívětivý pohled působí téměř vždy nejlépe a tu pravím s potěšením, že jsem, vyjma jediný případ — a to nebyli Beduini — prošel samojediný s dragomanem nejnebezpečnějšími končinami Syrie a Palestýny, byv tam ve všech leženích různých kmenů přijat vždy přátelsky. Přijížděl-li jsem k některému táboru, obrátil jsem se ihned ke stanu šéchovu, kterýž lze obyčejně podle kopí před ním do země zaraženého poznati, a žádal jej pouze o svolení, abych směl stan svůj poblíže jeho postaviti, čemuž bylo vždy co nejochotněji vyhověno. „Jsi mým hostem,“ aneb „zde jsi v bezpečí,“ znělo pokaždé z úst šéchových; na večer jsem pak jako pozvaný seděl po jeho straně a účastnil se večeře z ohromné mísy. „Co tě vede do pouště, pane?“ tázal se téměř každý z nich. „Chci poznati vás a vaši zemi, abych přátelům ve své domovině o všem písmem vyprávěl, co jsem zde viděl a zažil!“ tak zněla vždy má odpověď, načež zahájena rozprava o různých věcech.

Domorodci Beduini mohou zde všude, kamkoli se jim zlíbí, cestovati, aniž jim třeba vydati jediného para — ovšem není-li kmen, k němuž

náležejí, znepřátelen s oním, do jehož državy vstupují; avšak i tu jsou bezpečni, jakmile vkročí do stanu šéchova. Neřekne-li to příchozí, netážou se ho, odkud přichází, kdo jest, kam se ubírá, a bezpečnost osoby i majetku jest vždy úplně zaručena. Ba často se stává, že vzniká o hosta mezi sousedy spor, ježto každý z nich cizince do své ochrany a mnohdy na vzdor své chudobě ke svému krbu uvésti chce. V takovémto případě musí cestující sám rozhodnouti, u koho volí odpočinouti a pojísti. Velké koberce z velbloudí srsti, beduinkami zhotovené, a polštáře rozloží se hbitě na nejlepší místo a jízdou znavený Beduin hoví si dle libosti a potřeby, nemuse dbáti ničeho, než toliko svého pohodlí a žaludku. Jídlo a čerstvá voda předkládá se mu co možná nejrychleji, a uloží-li se host k sílícímu spánku, ztiší se všechno kolem, aby nebyl vyrušován. Při odjezdu nežádá hostitel ani nejmenšího díku a velice urazil by jej soukmenovec, kdyby mu nabídl nějaký dar, neboť nectno jest bráti za pohostinství odměnu. Kromě tohoto obecného pohostinství má šéch každého velkého kmene pro své hosty stan; v tomto stanu jest cizinec jako host všech považován, a všichni slouží mu pak s velkou úctou. Avšak někdy se stává přece, že hostitel chce svému hosti dáti na jevo, že mu není vítán, ba že ho nenávidí a že by si přál, aby co nejdříve odešel. To činí zcela jednoduchým a ve stepi osvědčeným spůsobem, kterýž záleží v tom, že se po večeři podá všem z přítomných černá káva, kdežto nenáviděný jí nedostane. Každému jest zde známo, co takováto pohana znamená.

Mezi beduiny panuje v pravém slova smyslu život patriarchální, ačkoli není tak něžný, jak se u nás na západě obecně soudí; ba i jejich volná toulka jest vázána na určité — abych tak řekl — državy. Čtyřikráte do roka, mnohdy i vícekráte skládá kočovník svůj stan, aby jej opět jinde postavil, a rok co rok vrací se vždy na táž místa, zrovna tak, jak to již za dřívějších věků jeho předkové činívali. Pro tyto državy vzplane mnohdy boj z příčin zcela podobných oněm, pro kteréž voje Madianitů a Amalekitů proti židům na sever postupujícím válčili, ačkoliv se to za našich dob jen zřídka kdy stává. Urputný boj vede nyní Beduin jen o svůj majetek, záležející z velkých stád, a bázlivce není snad v celé jejich oblasti. Nepřeháním, řeknu-li, že se tu zná mezi sebou celé obyvatelstvo pouště, jako u nás daleko široko rozvětvené přátelství v některé četnými členy se honosící rodině. Své prázdné chvíle — a těch je dosti — vyplňují Beduini velmi často vypravováním o tom neb onom kmeni a přetřásají různé rodinné poměry, kterým zejména mužská mládež horlivě naslouchá, dovídajíc se takto již záhy o rodokmenech příslušníků jiných kmenů. „Daud, kterýž byl synem Hameda a tento synem Aliho a tento opět synem Smaila z kmene Zubed“, tak a podobně označuje vypravovatel různé osobnosti; zavítá-li pak někdy někdo ze vzdáleného kmene do jiné državy a prohlásí-li jméno své rodiny, jest přesvědčen, že ji hostitelé jeho dojista znají.

(Pokračování.)

Kdyby vojna byla,
já bych byl rád:
(Z Prachenska) musel by mně císař
koníčka dát;
koníčka vraného,
na něm sedlo,
aby se mně všecko
dobře vedlo.

Illusionista.

Na cestách svých — pár hezkých tomu let, —
a jako bájí dnes to vzpomínkou
se v paměť hlásí — do vsi pohorské
jsem zapad — pozdě dosti — na nocleh.
Do chatrné jsem vešel krčmy vesské
před usnutím, víc jen tak z ohledu
na hospodského nežli z potřeby.
Pár sedláků tu alpských sedělo
při špatném pivě. Usedl jsem k nim
a kouře doutník ob čas pozoroval
jsem tváře hostí. Náhle rozlétly
se dveře krčmy. Vstoupil mladý muž
v obleku městském, skoro švihácké,
sed k ostatním, nedbale pozdravil,
dal nalít si a mlčel. Řídký knír
v svých kroutil ob čas prstech bez krve.
Tvář bledá, zádumčivá, krásná skoro.
Cos jako taj v ní psáno lákalo
mou pozornost. Hluk zdál se větším být,
tam v koutě v karty hráli, do hádky
se dostali snad. Rostla společnost,
i ženy přišly, též i děvčata,
jež hochům připíjela upejpavě.
Blesk šlehl jizbou. Pozdní noční bouř
se hnala nad údolem, hučel déšť
a vítr do deště. Zde volno bylo
a nikdo nepomýšlel na odchod.
A nežli nadál jsem se, dvanáctou
do šumu deště hvízdal ponocný.

V tom povstal bledý mladík, zakašlal,
jak tím by chtěl se hlásit o slovo.
Ztich hovor hned i hráčům vypadly
v ráz karty z ruky.

— „Panstvo dovolí,
bych směl je v dlouhé noci pobavit?
Nic nechci za to, pouze pozornost
na malou chvilku — kolem s talířem
já nepůjdu, to nemám ve zvyku.“

Po těchto slovech ticho nastalo.
Tu ještě někdo židli překotil

u souseda si místo dělaje,
tam plecháč třeskl o stůl, žádaje,
by znova naplněn byl, do ticha
kdos odkašlal si ještě. Nyní ticho.
A v tomto pokračoval cizinec:

„Pět smyslů máme, to jest známo všem.
Jsou jako mosty duše ke hradu,
svět vnější spojujíce s vnitřním světem.
Jsou jako duše naší heroldi
a zpovědníci. Věříme jen těm.
Jsme všecko s nimi, bez nich jsme však nic,
jen odkázáni na ně můžem žít.
To předeslat vám za nutné jsem měl.
Však tito věrní duše heroldi
zda spolehliví tak jsou docela?
To otázka. Dnes může selhat jeden
a zítra druhý, v posled služby své
nám všickni svorně mohou vypovědít.
Pak lidská duše jest jak starý král,
jenž slep a hluch svém sedí na trůně,
svým vasalům vzdán v milost, nemilost.
A nejsou neomylné smysly naše,
a snadno mohou samy klamat nás
neb oklamány býti. Kterak samy
nás klamat znají, z vlastní zkušenosti
ví každý z vás. Zda jednou v životě
kdos nezřel přelud, jejž si nevysvětlí?
Stín jakýs odkud vzal se? Zmizel zas.
Kdo neslyšel své vlastní volat jméno
ve tichu lesním právě v poledne?
Ve hlasu sýčka smrt kdo neslyšel,
jak volá oběť svou? Kdo na svém těle
necítil někdy plaza vlhký sled,
a sáhnuv tam, nenašel ničeho?
Jak mnohým čpělo vše kol umrlčinou
bez důvodů všech? Tenkrát smyslů klam
to patrný byl; samy klamaly
jak chodce bludičky. To známá věc,
již každý zkusil jistě na sobě.“ —

Kol ticho. Mnohá hlava kývla jen,
do vousů šeptal mnohý: „Pravdu má,
však co chce s tím?“

Cizinec pokračoval:
„Lze oklamat však naše smysly též.
Tu uzříte, jak málo spolehliví

jsou tito duše bdělí strážcové.
To libo-li vám, okáži vám hned.“ —

Mách rukou do vzduchu, řka s úsměvem:
„Ó lidské oko, kníže smyslů všech,
jak slabé jsi! Mníš, v selské krčmě dlíš?
Jak mýlíš se ty oko ubohé!
Kol tebe bují prales tropický,
kde na větvi se houpá papoušek,
sta motýlů se honí v purpuru
a modři květů tvarů neznámých,
sta opic mezi nimi . . . Lidské oko,
jak mýlíš se, ó jak tě lituji!“ —

Já pozoroval hosty. Na sebe
ti s ústy polootevřenými
se dívali, děs utkvěl v očích všem.
Já bránil se, však podleh kouzlu též.
Mně v skutku stěny krčmy mizely
a prales šuměl. (Z venčí asi déšť
a větru hlahol.) Volně prostorem
já viděl jistě jako ostatní,
kam pohledl jsem, kmeny obrovské
jak lian plny! V tísni trav a třtin
zřel obrovitých brouků shon a vír,
sta perlí rosných v trávě, na větvích
sta ptáků bizarních a opic tlum.
V tom zachvěla se houšť a stádo lvů
se vyřítilo, plály oči jich
tmou listí jako žhavé pochodně,
ti přímo k nám se hnali, hřívu jich
jsem cítil šlehat kolem obličeje,
dech cítil horkých chřípí.

Nastal křik.
„Dost!“ — „Potvora ta na mne útočí!“ —
„Již trhá mne! — Dost! — Cítím spáry její!“
I začli ohánět se, začli bránit,
ten zvedl plecháč a chrst sousedu
jej v obličej. Ten zaklel, vztáhl pěst.
Křik žen a dětí. Lvů kol stále víc
ve divém skoku. „Na mne skáče již!“ —
„Mně do týla se zakous!“ — Židlí pád
a stůl se třás.

Mách rukou cizinec,
vše zmizelo, když vřava největší
a kolem zase jako před tím ticho,

jen přerývané tikem kukačky
na staré zdi.

Vše sobě oddechlo,
a nežli s čela pot si setřeli
a z plných přihnuli si plecháčův,
v své řeči cizinec dál pokračoval.

„Jak zrak též můž být oklamán i sluch.
Vy myslíte, že venku bouří ještě?
Ne. Naslouchejte! To je pochod vojska,
děl hučení po dlažbě spících měst,
boj začne hned.“ —

Všech zraky ku oknům
se obrátily v plaché zvědavosti.
Však ticho půlnoci tam, čirá tma.
Tu náhle ostrý hvizd zněl tichou nocí,
jak vyzvědač by v houští ukrytý
dal signal výstražný a z hloubi v tom
to začlo dunět, pádné, těžké rythmy,
jak valný pochod blížících se vojsk.
Já děla rozeznal v tom, jak se valí
a slyšel ržání koňů, dusot, cval.
Pak padla první rána v bubnů vír,
pak druhá, třetí, čtvrtá detonace,
bomb syčení a z dálky výbuch, třesk
jak prachárna když letí do povětří,
a nové rány, mečů švih a svist,
pád koňských těl a vřava bez konce,
z níž jednotlivé rány baterií
se ozývaly stále blíž a blíž.
Všem zdálo se, že kol se třese zem,
všech zraky ztrnulé kol cívěly,
ty ku dveřím, ty k oknu upjaty.
Řev k vsi se blíží. Náhle někdo křik.
„Hle, hoří!“ hlahol vpad v to sterých úst.
„Na pomoc! Haste! Vodu!“ Hrčení
pak bylo slyšet těžkých stříkaček,
syk ohně potíraný spoustou vody,
a kouře výbuchy skrz díry střech
a praskání a trámů padání,
kvil dětí, žen, křik a řev dobytka,
jenž pracně dobýval se ze stájů,
hlas velitele, jekot píšťaly,
chrst nových proudů v město ohnivé
a děsný rachot krovů, když se řítí.
„Vše ztraceno jest!“ — „Hoří naše ves!“

„My sedíme tu, hrůzo! — Chytá již
i střecha nad námi, nám nelze ven!“ —
„Pst! ticho, to jen sprostý břichomluvec
z vás šprým si strojí,“ křičel starý soused,
„i já to jednou v městě slyšel již!“ —
Však darmo, pozdě. V zmatku zběsilém
vše prudce vstává, kácí stoly kol
a k dveřím hrne se.

V tom náhle ticho.
Zde cizinec stál klidný v zmatku všech,
mách rukou zas, však nepromluvil víc.
Kdos jiný zkonejšil zaň všecky v ráz
a změnil hrozné drama v idyllu,
klam čichu náhlý.

Samé fijalky
jsme cítili. Tu nastal velký oddech,
a všichni se tu opájeli vůní,
a smáli se.

„Já prosím resedu,
tu zvlášť mám ráda!“ děvče zvolalo,
jež černooké v rudém živůtku
nejblíže u cizince sedělo.

— „Nu cítíte ji?“ —

„Ano, děkuji!“

— „Já růže chci, jsou nejkrasší přec z květů!“
si přála kyprá selka zralých vnad,
a v okamžiku cítila již růže
a s takou silnou, opojivou vůní,
že klesla skoro v náruč souseda,
jenž sladké břímě přijal v lokty rád,
sám udiven, co děje se to dnes.

„Nu to je hezké, nu to se mi líbí!“
děl starý výminkář kdes u kamen,
„však vůně pro mládež jest, našinci
líp voněla by porce vepřoviny!“

„Ne voněla jen, chutnat bude vám,“
děl cizinec a výminkář si mlask,
své chřípě roztáh, třásl jazykem.
„Ba, na mou duši, to jest vepřová,
jste čertův chlapík!“ Hlasů nový řev.
„Já srnčí rád!“ děl známý pytlák všem
a srnčí cítil na jazyku hned.

„Já rosoličku!“ vzdychla u dveří
si perníková baba, měla ji.
„Co vy, mé dítě?“ k svojí sousedce
se obrátil host. — „Prosím o jahody.“
ta s těžkým v tváři děla ruměncem.
„Vím, ty chutnají jako polibky,“
děl cizinec víc šeptem, s úsměvem,
a měla je a jen se usmívala.
Tak co kdo chtěl a představil si jen,
měl na jazyku jako v chřípí dřív.
To čilý humor vdechlo do myslí
a u stolu zněl zase hovor, smích
a znova plecháče se plnily
a v zmatek hlasů svorně zaznívala
tu jednohlasá chvála cizince,
jenž v bouřné noci tak je pobavil.

On zase vstal a pravil s úsměvem.
„Hmat ještě musí dnes být oklamán
a sladce k tomu.“ Opět rukou máv',
a divné kouzlo všecky ovládlo.
Cos každý cítil, nikdo však to neřek.
Jen oči pomalu se mhouřily
jak v sladkém snu. To byly pocity,
jak dlaň když chytne ruka milovaná,
ji hladí k lokti výš a k rameni,
co sklopených se víček dotknul ret,
a ruka ovila se kolem šíje
živůtek hledajíc a ňadra v něm,
jež sladkou tužbou vstříc se k světlu dmou.
Pak lehounké to bylo mrazení
kol páteře, tak sladké, lehtavé
a opojné jak první polibek.
A jak jsem pozoroval sousedy,
tu nejhůř bylo ženským, v očích mužů
co temný blesk se nítil pod obrvím
a ruce chvěly se, ty omdlévaly,
zpět padajíce jako opilé,
kde jaká náruč jen je zachytla.
A v minutě se daly odváděti
ven v tichou noc, kde bouře ztichla již,
po boku toho nebo onoho,
kdo namanul se právě. V krátké chvíli
kol jizba prázdná, pouze u kamen
v snu šedé svojí brady strništěm
si kýval výminkář, snad vepřoviny
mu posud pachuť lpěla v ponebíčku.
I babka perníková zmizela.

Já seděl sám a čelo opřel dlaní,
to všecko bylo mi jak divný sen.
I vstanu, nahoru chci jíti spat,
v tom kolem okna jak se šourám dál,
zřím stíny dva. Neznámý cizinec
pod okny k sobě vroucně děvče tisk,
to krásné děvče, jež květ resedy
a jahody si vyžádalo na něm,
to děvče v rudém živůtku. Až v jizbu
zněl polibků zvuk . . .

Nevím, kdy jsem vstal,
bych dále do hor nastoupil svou pouť.
Však cizince jsem neuviděl víc,
leč smyslů illuse až příliš znám!

Jar. Vrchlický.

F. L. Věk.

Třetí, samostatná část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

koro celá Praha teď cupovala, všude trhali plátno na šarpii a na obvazy. Cupovali žáci i žákyně ve školách, cupovali mladí, staří v domácnostech, zámožných i chudých. Každý chtěl ulehčiti raněným, jichž tisícové krváceli u Rejna, ve Švýcařích a v Italii.

Chodily zprávy o vítězstvích v těch končinách, a Praha přijímala je s nadšením. Ale všude také mluvili, jaká tam bída, co vojska zkusí, jak musí ve Švejcařích ve sněhu bojovat, jako onehdy, když general Hoce udeřil na „klauzu" tak řečenou Lucie v Graubundu, že se musily tři „kolonie" přes dvanáct hodin ve sněhu na vrch drápat a čtyři a dvacet hodin že pak na tom vrchu v hrozné zimě a metelici stály —

A tam dole v Italii, tam že nezkusí tolik od povětří, ale krve že tam teče víc, víc, když Suvarov tak prudce žene ku předu a naši s ním, když dal rozkaz, aby vojáci vždycky jen s nasazenými pagnety na nepřítele prudce dotírali a jízda aby toliko šavlemi bojovala. Co tam už lidu padlo, co je raněných a jaká všude nouze o lékaře a pomoc, o šarpii a obvazy!

Proto všude po Praze ten kvap s pomocí. Slečny bohatých domů nechávaly klavírů, i harf i vyšívání a sedaly za stoly, kdež zásoby plátna

na pruhy natrhaného se tratily jako sníh na slunci, jak slečny i paní v nejmodnějším účesu toho jara, s vlasy v tisíce kudrnek učesanými, v nejmodnějších šatech otáhlých, úzkých, pod ňadry přepásaných, se v cupování předstihovaly.

Závodily ze soucitu i žárlivosti, aby měly největší kupy šarpie, a vydržely, poněvadž ten skutek milosrdenství byl také trochu sportem.

Na městské hejtmanství přinášely a dávaly přinášeti balíky plátna a cupaniny; vedle nich rostly kupy menších balíčků, jak je přinášeli ze všech čtvrtí méně zámožní, ženy, děti řemeslníků i dělníků a podruhů.

P. Vrba byl jeden z nejvytrvalejších. Šarpii cupoval doma i u Ceypka, jenž mu vydatně pomahal a také část svého prádla raněným v oběť přinesl. První čas při cupování na karty ani nevzpomněli. Jen někdy, když už prsty bolely a zrak umdléval, vylovil P. Vrba ze šosu staré „loupežníky“, a při těch si oddechli.

Jinak při cupování dost hovořili; nejvíc o vojně a nejvíc P. Vrba, o novinách, které přinášel. Sháněl se po nich jako celá Praha. Sháněl se po detailních zprávách, kteréž tuze se opozďovaly, o bojích už svedených, jmenovitě o bitvě u Stockachu, sháněl se po nových. Často zabrousil až k vrchní poštovské Expedici a viděl, co se odtud novin roznosí, cizích i pražských, hlavně německých, co lidí tam přichází s novou praenumerací —

Hanělku již neposílal pro své, Krameriovy noviny. Přicházela s nimi hrubě pozdě. Tak se mu zdálo. Každý pátek šel si sám do Dominikanské ulice a čekal už od desáté až do jedenácté, kdy začali číslo vydávat, a kdy tou chvílí černalo se dychtivými čtenáři kolem domu „u tří stříbrných růží“.

To se již vždycky na číslo těšil, protože teď už, jako všichni, jiného nečekal, nežli nové vítězství a novou porážku Francouzů. A také chodilo, jak general Kray porazil Francouze mezi Veronou a Mantovou, Suvarov u Verony, že se Francouzové v Brescii vzdali, deset tisíc že jich zajato, že jim vzali čtyřicet děl metalových, osmnáct hmoždířů a kolik set centů prachu — Suvarov že přešel Oglio řeku, že si vybojoval přechod přes Addu, že vtrhl už do Mediolána — —

S tím vším chodil, někdy tuze pospíchal, k Ignaciu Ceypkovi, jenž dychtivě poslouchal, ale přece někdy si, jako zkušený, povzdechl, ach, jaká tam je asi všude bída, že si může pomyslet, když všude tolik krve teče, a české regmenty — ach bože, ty že asi zase prometou, když musejí všude, že jsou všecky v ohni, pěší a granatýři a kavalerie a kanonýři, všecko, to že bude zas mrzáků a teď že ono je ouzkostí po Čechách, o syny, o bratry, on že ví, když nebožka máma — —

P. Vrba za takového Ceypkova povzdechování nemohl odmlouvat, ano přisvědčit musil a politovat, ale přece se v duchu divil i mrzel, cože tohle ta stará vojna, co platno, když to musí být — A vrtě sebou neklidně, přerušoval ty teskné úvahy ne tuze vlídně:

„Áno — ano — inu ano, ale pro Boha, no, všecky vojny takhle. A nechají si je přerůst ty Jakubíny a spolknout se dají? — Vždyť jiného nechtějí, nežli celý svět spolknout — Jak to bylo na tom obrázku, škoda že ho už nemám —“ A v duchu si umiňoval: „Tobě tak něco

povědět.“ Ale jak měl něco, přišel zas a radostně sděloval, zvláště když přinesl, že Suvarov za krátko učinil konec té novopečené republice v horních Vlaších — —

Pak zářil, když hlásil, že císařští hnali na Tortonu šturmem, s Rusy, a tu že se ruští generalové tuze znamenitě chovali, nejvíc kníže Gorčákov a Pankracion, a že se už i vlašský lid sám bouří proti Francouzům.

„Už jim tam porážejí ty stromy svobody, vědí, pryč, porážejí, ač je dřív sami s Francouzi zasazovali. Strom svobody! Hm, bodejť! Strom pošetilosti a hlouposti. Teď by už také naši Jakubíni mohli prohlédnout.“

„Naši? Jakubíni u nás, velebný pane?“

„Á to se ví. Byli a jsou, dost jich bylo, a ještě jsou, jenže oni teď tu svou opilost jakubínskou skrývají, když, vědí, se to špatně vyplácí. To mají Josefovo semeno; semeno, plevel! Ale už ji teď plejí, hlavně v úřadech.“ Umlkl, zapálený, poněvadž neměl opposice. Ignac Ceypek v tomhle na ni nebyl. Ale později se přece ozval. To když P. Vrba ležel v bolestech, když jej toho vlhkého a zimavého jara, kdy slunce do zahřátí, neřku-li do potu, nezasvítilo, navštívili zase „brabenci“. Teď opět Ceypek k němu chodil, ano obsluhoval jej. Často u něho pobyl celé půldne, nejspíše dopoledne, aby mu prospěl svým kuchyňským uměním, neboť ho litoval, když zahlédl i okusil páterovu stravu, kterou Hanělka nosila z hospody.

A tak sáhl Ceypek opět důkladněji po vařečce, i svou kuchařskou knihu si přinesl, ač nemohl tak strojit jako u nebožtíka obrstvachtmistra.

I do trhu si šel sám, a tu to bylo, že silně huboval a broukal, když se vrátil, on voják na válku, jaké to hrozné břemeno, že je všechno krvavě draho, nekřesťansky, peněz málo a drobné žádné; zlato že se vytratilo na dobro, na celém trhu ho nikde ani neshlédl, a co ho bývalo, nikde; aby rozměňoval někdo dukát, sufrén, nikdo, ba ani ne tolar, a jindá co bývalo dvacetníků, plné hrstě.

„A teď nic, čistě nic, všude jen ty hadry papírové, ty bankocedule, co si jich natiskli jako smetí. A co jsem se, velebný pane, naběhal o drobné, nikde jsem tu bankoceduli, co mně dali, nemoh' rozměnit. I o ty kufrové krejcary i groše taková nouze. Že to tak ouřad trpí! — To toho vydá, když dali vyhlásit, že se zapovídá zlatou a stříbrnou minci ze země vyvážet!“ Pohodil hlavou, až se mu hnula mašle v týle, a blýskl cvoček v uchu. „A sami ji posílají, za vojskem; tam ona bankocedule ani jedna nesmí, bodejť, jen samé zlato a stříbro.“

„Ale to židé s tím nejvíc čachrují a kupci, pane Ceypek,“ ozval se mrzutě P. Vrba z postele.

„Dal bych jich pár pověsit . . . ale — velebný pane, nejhorší jsou —“ Ceypek se zastavil, s mískou plnou mouky na zadělání uchystané v jedné, a s vařečkou v druhé ruce, u postele churavého, „daně, tuze velké daně! To by měli slyšet, jak všude naříkají, kupci, sedláci, kde kdo.“ Obracel se, chtěl ke stolku, ale vzpomněv si zase stanul.

„A ještě toho není dost, co ouřad ukládá, ještě páni stavové, povídalo se o tom, chtějí se tady sejít a povolit novou daň, sami od sebe, vědí, dobrovolnou, a hodně —“

„To je vlastenská oběť —"

„Ale kdo ji zaplatí, velebný pane! Chudý člověk! To by si to páni stavové měli pěkně rozdělit a mezi sebou vybrat —"

„Oni tomu rozumějí!" vyhrkl mrzutě P. Vrba. „Škoda, že byli voják. Co pak teď, když jsou všude v nejlepším, když už Jakubíny jen dorazit, měli by toho nechat, měli by ty Jakubíny pustit? Až se nebudou moci hýbat, pak se bude diktirovat —"

„Ale jak všude naříkají!"

„Pak budou vejskat, až bude slavný pokoj, a pořádek, až — aby je — čert —"

Nedomluvil, jak ho bolest, dosud tiše v kolenou vrtající, náhle z prudka popadla. Až zasyčel. Ceypek se lekl. Nevěděl, na koho ten čert, zdali na něj nebo na Francouze. A pak mu bylo také patera líto, že musí zase tak zkoušet. Hned postavil mísu, odhodil vařečku a dvěma dlouhými kroky stanul u postele, upravit obklady. —

Doktor Held, když druhého dne přišel (Ceypek se pro něj vypravil), starému kaplanu značně ulevil, ani ne tak medicinou jako zprávami z bojišť, jak se na všech dobře daří, citadella za citadellou, pevnost za pevností že padá, co je všude francouzských zajatců, Francouzové že všude ustupují, už i v Neapolsku, a jaké hřmoty a roztržky z toho se v Paříži strhly. „Royalisté už směleji vystupují, ale také zas Jakobíni se víc hýbají. Zmatek nad zmatek — Bonapart jim schází —"

„A ten — je — v pasti —" vyrazil P. Vrba; jeho tváří, bolestí dost strhanou, kmitl se paprslek radosti. A hned po té ještě kvapně se, šeptem optal, co Rusové, Suvarov —

„Pořád jako vichr; Italie, jako horní, bude už jejich."

„A přijdou-li k nám, vědí —"

„I ano jak slyším."

P. Vrba, jenž prve usedl, sjel opět rameny a hlavou do podušky. Chvilku ležel, zatínal zuby, pak sténaje jimi prosykoval:

„Kdybych jen pak neležel!"

„Kde pak, do té doby budou zase jako mník, velebný pane."

„Rád bych, ó —" Usmáti se nemohl, ale v očích, jež obrátil po doktorovi, hlavou ani nepohnuv, svitlo od té útěchy. A jakoby prosily.

XVII.

V. Tham odejde od Hybernů.

Od onoho mrazivého večera, kterého se Tham se svou ženou zase sblížil, prosvitalo v jejich domácnosti. Jako toho večera tak i pak chovala se Pavla vlídně a šetrně. Nic jí nemohl vytknout ani doma ani v divadle, kdež ostatně poslední dobou jen málo kdy vystupovala, poněvadž zřídka dostávala úlohu.

Také s Amlingem byl pokoj. Jako by byl zažehnán. Nepokoušel se ani, aby se mohl s Pavlou setkati. Necítil tak hluboko. Vše mu bylo tenkráte dobrodružstvím, a toho druhu ne prvním. Chtěl míti o vítězství

více, a když je měl a dosáhl, po čem toužil, ochabl jeho oheň tím spíš, když zvěděl, jaká bouře se u Thamů strhla. Proto ustoupil.

Pavla byla přesvědčena, že je to jen k vůli ní, aby jí ušetřil. Netušila, jak toto náhlé rozloučení, jež ji samotnu tak hluboce kormoutilo, on snadno snáší a že netesknÍ touhou jako ona. Z počátku také omlouvala i to, když musila z jara po té bouři s Thamem do lázeňského divadla, že ani sem jí nedošlo ani řádky od Amlinga. První čas byla tomu i povděčna, poněvadž Tham ji neunavně hlídal, každé její hnutí. Než pak počalo ji trudit pomyšlení, že by se Amling přece mohl odvážit a najít cestičku svému listu k ní, kdyby jen chtěl, to že už není jen opatrnosť — a když se vrátili zase do Prahy, neshlédla ho hned, jak se nadála a na jisto těšila.

Nečekal, nenašel či nevyhledal příležitosti, aby se alespoň na ulici mohli viděti, ač od Bettyny zvěděl — Zmínila se pak trpce o tom před ní, když ji tajně navštívila. Za týden přinesla sestra psaníčko, od Amlinga, v kterém se omlouval a že všecko aby si vysvětlila jeho šetrností a strachem o ni, že nechce, aby k vůli němu trpěla.

Tolik se natoužila, aby jí psal, a když měla teď jeho řádky v rukou, nebyla spokojena. Nevanul z nich onen žár, jako kdys z jeho řečí. Četla mnoho nadšených slov, ale znělo to nějak prázdně a strojeně. A pak zase ticho, ani řádky od něho. A jej samého také málo kdy shlédla; jako by se jí vyhýbal. Žárlivost ji začala bodat. Vyzvídala na Bettyně, naléhala, aby pověděla, nebo vyzvěděla. Ale sestra stajila, co zaslechla, že Amling teď dostává psaníčka od bohaté kupcové.

Napjetí doma Pavlu již také tížilo, matka pak stranou neustále domlouvala, pak už prosila, a kolikrát plačky, to když Bettyně zemřel ochránce, starý milovník, aby Pavla již nevyváděla, že Bettyna tolik zkouší, a k vůli ní, že kdyby chtěla, že by Tham Bettynu zase přijal, třeba ne hned, ale že by se měla k němu jinak mít, ona sama, Butteauová, že tím také trpí, že teď není ani s grešlí hnutí, že by Tham tak neodměřoval, však že beztoho na to čeká a že by nebyl tak zatvrzelý —

Pavla se na svých tajných návštěvách přesvědčila, jak se má Bettyna opravdu zle. Pomoci jí nemohla, poněvadž Tham dával jen tolik, co domácnost nejnutněji vyžadovala. Bylo jí sestry líto, i matky, vždycky k nim lnula, vždycky se měly tak rády a ve všem se podporovaly —

A Tham se pak začal také měnit. Cítila, že po všem tom nepřestal ji mít rád. Lítostné zachvění se jí dotklo, a třeba že se v tom pohnutí nevzkřísilo, co kdysi pro muže cítila, přece uslábla hořkost odporu.

Tak se usnadnila cestička ku příměří, až došlo onoho večera k smíru, jehož bylo nutno přede vším k vůli Bettyně, aby byla zase s nimi a maminka aby se nemusila rmoutit. Ale tajný stesk jí zůstal, pro Amlinga. Než nesvěřila ani Bettyně, co smutně tuší, že Amling už nedbá, a snad zapomíná. K Thamovi se chovala pak jako onoho večera: vřeleji, ale zdrženlivě jako nevěsta. Viděl, že se chrání i důmnění, jako by měla nějaký obmysl.

Ani teď nevstoupila do jeho pokoje, z něhož vyházel její peřiny a odkudž ji musili vystěhovati. Alespoň když meškal doma, tam nešla. Uznával to její jednání, poslední dobou se mu i líbilo, ale také ho již

dráždivě zaněcovalo. O samotě s ní zůstal málo kdy. Od onoho večera, kdy začalo smíření, ani jednou.

Když se vrátil po divadle, obyčejně brzo a z pravidla na pevných nohou, nikdy teď zpitý, šel k vůli Bettyně rovnou do svého pokoje. Nechával ji za těch mrazů, na noc jako onoho večera. Pavlina prosba to zmohla. Povolil, umiňoval si však, že to jen na ty noci, a tak dlouho, dokud dá švagrová pokoj. Kdyby však zase začala, kdyby chtěla skrze matku a sestru zase rozhodovat a vládnout, že poletí. —

Nemohl se s ní jen tak usmířit. Hořkost k ní prosákla všecko jeho nitro a nemohl jí hned přemoci. Proto se Bettyně, když večer přišla, vyhýbal. Za dne pak jí neshlédl. Co dělá, jak se má, o to se nestaral. Jen to zaslechl, ale ne doma (Pavla o sestře nemluvila), nýbrž za kulisami, že se zas ucházela o místo u divadla, když po starém, bohatém radovi jiného hned nenašla, ale Quardasoni že jí nepřijal; jen ve sboru jí popřál vystupovat, a ještě ne vždycky na jeviště, že Bettyna většinou zpívá s těmi za kulisami, jak je Quardasoni tam staví, aby jim tolik nemusil dát jako za vystoupení.

„Dobře na ni, alespoň něco pozná, a snad teď uvěří, že není takový talent, jak jí to doma namlouvali —“ pomyslil si Tham — „a uvěří-li, tchyně jistě neuvěří, a bude myslit jaká se jí děje křivda.“

Mrazy přestaly, sníh sešel a Bettyna pořád ještě chodila na noc. Umiňoval si, že to musí přestat; rozhodný však čin odkládal den co den. Silnější byl ohled na Pavlu, silnější bylo její laskavé slovo. Pak setkal se s Bettynou ve své domácnosti i za dne, když jednou odpoledne přišel z nenadání domů.

Takovouto zkoušku občas ještě vykonával, kdy ho chytla jako zimnice nedůvěra k ženě. Jak tedy tak vkročil, zastal Pavlu s Bettynou. Tušil, věděl, že tu švagrová bývá za jeho nepřítomnosti. Nebyl překvapen, ale zamračil se a chtěl jíti pokojem dál, do svého.

Než Bettyna sama ho zastavila. Pozdravila a promluvila na něj, jako by nikdy ani mráčku mezi nimi nebývalo. Nějaké pokory na ní neviděl, neprosila ho, ale také nezasvitl v její očích úsměšek a vyzývavost. A sama začala! Promluvil, nemohl mlčky jí odbyt, poděkoval, chtěl dále. Prosebný však Pavlin pohled ho zadržel. Chvilku zůstal, ne velkou, ale zůstal. Tenkrát i za nějaký den zas.

Zdálo se mu, že Bettyna přece jen skrotla. Byla skromnější, na úštěpky zapomněla, nepopichovala. A Tham viděl, jak je mu Pavla za to vděčna, že sestru tak docela neodbyl. — —

Nedlouho před Velkonocí přišel jednou odpoledne domů z tiskárny. Venku svítilo pod dlouhém chmurnu slunce, vzduch jen zářil. Haluze stromů na zahradě jako by živly; i vysoký františkánský kostel za nimi, nad zahradami ještě holými, veseleji prohlédl a cihlová jeho střecha jako by byla rudější. V pokoji se projasnilo, stěny, nábytek i podlaha. Ale ticho tu bylo.

Tham se ohlížel. Nikdo tu jako v kuchyni. Zarazil se. Pavla mu nic v poledne neřekla, jak mu teď sama, obyčejně jako by jen tak za řeči, oznamovala, kam hodlá; nic neřekla, že půjde odpoledne pryč. Že ji Bettyna s tchyní vytáhly, nebo —

Jen pokročil a hned zase stanul. Dveře u jeho pokoje se pootevřely, a Pavla vyhlédla, kdo jde; hned však jako by se lekla zmizela, ale hned potom také vystoupila, jako v rozpacích.

„Byla jsem utřít prach," řekla, jako by se omlouvala, a sedla ke stolu, kde leželo její šití. Ale dobře stihla, jak mužovi svitlo v očích. Okamžik stál, mlčky; s vyjasněnou tváří pak šel k ní, zraků s ní nespouštěje, zvolna, šetrným, ostýchavým krokem jako milovník, a usedl vedle ní.

Optal se na tchyni.

„Maminka si vyšla s Bettynou, když je tak pěkně."

„A proč ty ne?" zeptal se prostě; mínil to opravdu toho okamžiku, v němž se mu vyjasnilo tak jako by se nikdy nic nestalo. Ale Pavla k němu od šití vzhlédla, jako by sluchu nevěřila.

„Kdybych byla šla, myslil bys —"

„Co —"

„Kdož ví co —"

„A ne, ne —" A skoro v rozpacích pohladil její ruku.

„Ale nečekala jsem tě —" dodala nutíc se do úsměvu.

„Ah, vím, proč se omlouváš —" Pojednou shovívavý, zapomínaje, chtěl ji vzíti za ruku. Pavla však vstala a odstoupila. Zarazilo ho to, ale vstal také.

„Utíkáš?" ptal se vyčítavě, ne však ostře, nýbrž spíše měkce.

„Ne, jdu si pro klubko," odvětila s úsměvem, prostě, ale ne bez koketství, a sahala na skříň, kde stál malý košík z lepenky, bledě zeleným papírem a vystřiženými kolorovanými obrázky polepený. Krátký rukáv, sahající až po loket, sesunul se jí a v bledě zlatém sloupu jarní záře do pokoje šikmo padající zasvítilo bílé ženino rámě, jak bylo vztaženo do výše. Jak se tak natahovala, uzřel její štíhlou postavu v plné pružnosti, v profilu, ladnou její linii od hlavy, ponachýlené do týla, kam splývaly dlouhé, volné kadeře jejích tmavých vlasů s pentlí přes temeno, od jemného líce a bílého hrdla přes půvabné poprsí až ke střevíčku. Stála tak okamžik, nemohouc dosáhnout.

V očích se mu zajiskřilo i zamžilo; přestal slyšet. Jen viděl. Zrakem hltal postavu své mladé ženy, jako by ji poprvé viděl.

„Pomohu ti." Stanul u ní, těsně u ní, sáhl do košíku, ale dál o něm nevěděl, i o tom, jak se mu ocitlo rámě kolem Pavlina pasu. Držel ji tak jako omámen, vedl ji od skříně. Lehce se bránila, ale nevytrhla se. Najednou stanul; bylo u polootevřených dveří do jeho pokoje.

„Tys se prve lekla —" řekl tlumeně, s úsměvem. Pohlédla mu do tváře, chtěla se usmát, ale hned odvrátila oči a mlčela.

„Neboj se — už —" Nedořekl. Hlas mu uvázl, ale hned zas vyrazil, šeptem, rychleji dýchaje:

„Vždyť už — Jako jindy —" Ukázal pohledem ku dveřím. Vedl ji, šla, dala se vést, ale žárem zmámen plně nepocítil, jak je proti němu chladná, nepostřehl, jak se maně otřásla a loktem trhla, když ji k sobě přižehl, jak překročili práh jeho pokoje. — —

Paní Butteauová se vrátila až na večer a sama. Tham byl rád, že s ní nepřišla Bettyna. Druhý den, slunce zase krásně svítilo, zastavila se

pro matku, hlavu plnou kadeří po modě a v nových střevíčkách s neobyčejně dlouhými a úzkými špičkami, také dle nejnovější mody. Tham psal ve svém pokoji, ale ani nevyhlédl, když zaslechl hlas mladé švagrové.

Teprve když odešly, nechal psaní a vkročil do druhého pokoje k Pavle, která šila. Položil ruku na lenoch její židle a nachýliv se, zeptal se z čista jasna, chce-li také ven.

Vzhlédla k němu překvapeně, udivená, okamžik váhala, pak vstala, tedy že ano. Vyšli; přes rok spolu nebyli. V domě žasl každý, kdož je viděl, zvláště u průjezdu mladá mistrová. Jako stuhlá dívala se za nimi, až zašli; pak se utrhla a hnala domů, oznámit muži.

Thamovi kráčeli, oba z počátku nejistě, cítili to, a mnoho nehovořili. Zamířili Koňskou branou ven do polí. Osení se prozelenávalo a s vysoka, zářícím vzduchem, šveholil skřivan. Stezka, do běla vysušená, před nimi i za nimi zpestřila se živými barvami oleků pražských dam, ještě většinou ve spencrech, mezi nimiž se odrážely zelené, tmavomodré, nebo makové fraky pánů. Jako plamínek kmital se mezi nimi herec Svoboda ve fraku cihlově červené barvy.

Mihal se, proplétal proti proudu, ke bráně, až zarazil u Thamových. A žasl. Také hned svůj úžas neomáleně stlumočil, jak mávl svou holí a zvolal:

„Ah — Herrje — na, das ist schön! Přece zas jednou je vás spolu vidět!“

Tham se zamračil a chtěl jíti dále, Svoboda však jich nepustil.

„Tak už je to jako jisto, haben si gehört?“

„Co —“

„O čem se pořád mluvilo, že direktor bude o terminu propouštět.“

Thamová upřela dychtivě, překvapená oči na herce, a Tham se rychle optal, nedůvěřuje Svobodovi:

„Kdo jim co řekl?“

„Režisér, před chvílí. Dnes dopoledne se to rozhodlo.“

„Koho pustí —“

„Skoro všechny —“

„To není možná!“

„Tak ne. Zeptají se Šantrocha, ten byl při tom.“

To svědectví vydalo. Ne již tak nevěřivě opakoval Tham:

„Skoro všechny?“

„Wie ich sag'! Já poletím, Šubert, Koch, Haklík, Lindner, Merunka taky. Jen děda ostane, Zappe, to se ví, toho s koncessí vyhodit nemůže —“

Thamová napjatě poslouchala a když nezaslechla jméno svého muže, vpadla otázkou, co dámy, jak s těmi —

„Ist mir leid, Madame,“ a komicky pokrčil rameny — „ale aby se nám nestýskalo, poletí, das heisst, půjdou, ale přece poletí, denn die Engel fliegen, také skoro všechny, ty nejhezčí. Rozumí se, že by madame Zappe, kdyby i starý neměl koncessi, zůstala —“ a zazubil se. „Jenže,“ a tu převrátil hůl v prstech, „k vůli ní také Fininka ostane.“

„A já? —“ odhodlala se Thamová.

„Oni? Ale, madame, vždyť jsem řekl, že ty nejhezčí poletí! — To se rozumí, že oni taky —“

Tham si dobře všiml své ženy, jak zpráva, vlastně její zjištění, na ni účinkovalo. Podivil se až a byl v duchu potěšen, že to tak klidně přijala.

„A co Šantroch!?“ Vzpomněl si pojednou na dobrého kollegu herce.

„Taky s námi.“

Tham se nechtěl toho Svobody sám na sebe optat, dříve však, nežli vykročili, učinila to žena. Neušlo mu, že se nějak úzkostně zeptala.

„Kann nicht dienen, to snad není ještě tak jisté o nich, pane Tham. Jestli co, tak jich ochrání jejich péro.“

„To si myslím!“ usmál se s úštěpkem. „Mne tak snadno nepřeplašejí, milý Svobodo.“

„No uvidějí, do Velkonoc není tak daleko — Ale tamhle to je Fini! Madame, že to je Fini, vidějí, a vedle stará, co nechce pustit koncessi. Gehorsamster! —“

Utrhl se, a již se prokmitoval rudý jeho frak zase vzhůru, do polí, mezi osení, kde stranou na stezníku zahlédl starou Zappovou s dcerou.

Tham odbyl posla nepříjemné noviny úsměškem, ale v nitru nebyl tak jist. Co Svoboda povídal, shodovalo se s tím, co se již proslýchalo, co mu sám direktor v zimě napověděl, a co mu také včera Šantroch řekl a z dobrého pramene. Do té chvíle se Tham o sebe opravdu nebál; nemohl si pomyslit, že by se bez něho obešli, že by neměli nikoho na úpravu českých her. Ale když teď ze všech stran tak —

Cítil, že se pod ním půda zatřásla. Ani hned nepromluvil, když Svoboda zmizel. Až se Pavla ozvala, s úsměvem, ale zahořklým.

„Tak se budu loučit s divadlem.“

„A soužit se —“ zvídal.

„Ne, to ne; bude líp, nežli takhle hrát a nehrát. Budu raději šít,“ řekla rozhodně.

„A nebude se ti po divadle stýskat?“

„Po takovém hraní ne, a do divadla se přece někdy dostanu.“

Takové resignace se nenadál.

„A nebude se ti doma stýskat?“ zvídal už směleji.

„Ne, už ne.“

„Tak, Pavlo, to jsem z duše rád, já myslil —“

„Že budu naříkat. Už ne — Ale,“ a zvážněla, „kdy by se stalo, a tebe —“

„Myslím, že ne, že nemohou.“ Pověděl jí na útěchu důvody, které si sám namlouval a kterým teď už sám dost nevěřil. Až ukončil na oko jistě:

„Ale co bychom se soužili. Za nějaký den uvidíme.“

Žena důvody uznávala a věřila. Šli kus mlčky, až pojednou jako by se lekla. A z ničeho se zastavila.

„Pojď, vrátíme se, bude čas.“

„Co tak najednou? A co že —“ Tham viděl náhlý neklid na ženě a nejistotu. Pohlédl kolem, před se. Stezkou k nim docházel mladý pán, urostlý, bez copu, v měkkém, vysokém klobouku, všechen po modě, v kalhotách nejnovějšího střihu, ne po kolena, ale až po kotníky saha-

jících, pěkně modravě šedých, utáhlých, po plných lýtkách napjatých, s hůlkou v ruce — Amling!

Tham v hřebíčkovém fraku ne nejzachovalejším, staršího střihu, v punčochách a ve střevících, maně se otočil. Ale když se stalo, zamrzel se, že se Amlingovi vyhnul. Mlčel však. Thamová šla se zrakem sklopeným a rychleji.

„Ty nejsi ještě dost klidná a pevná," řekl Tham po chvíli temně, s výčitkou. „Ty k vůli němu —"

„Ne," vpadla kvapně a vzhlédla k němu. „Já k vůli tobě, abys nemyslil, že jsem ho chtěla potkat."

Slova ta konejšila; než v hloubi zůstal koutek neutišený, tlačící divnou nespokojeností a nedůvěrou.

Mnoho již cestou do města i v městě nemluvili. A doma, v zátiší hnízda, o které aby se pořád lekal, vzal ženu pojednou za ruku a optal se dychtivě i zkoumavě:

„A mohla bys ho potkati s klidem?"

Usmála se.

„Tak po druhé půjdeme dále. Uvidíš."

Neznělo to dost určitě, nebyl dost spokojen, ale mlčel a nenaléhal už. — —

K večeru přišla paní Butteauová s Bettynou, kterou před Thamem a Pavlou pozvala k večeři. Tham se neozval. To bylo poprvé, že seděl opět se švagrovou u stolu. Druhý den na večer zase, třetího pak namátla se Bettyna k obědu.

Pak už zůstala na dobro. Tham se teď Heldovi ještě více vyhýbal nežli před tím, kdy švagrová jen za mrazů k nim chodila. Cítil, že povolil ve všem, že prohral, ač se chvílemi v duchu ještě nepodával, že kdyby Betty jenom slovem píchla —

Ale nepíchala; chovala se k němu celkem tak, že to bylo šetrné proti dřívějším časům. Než stará hořkost zůstala, třeba stlumená a stajená, a byly chvíle, kdy Bettynin hlas se mu příliš ozýval, její smích, třeba veselý a ne ten štíplavý nebo urážlivý. Někdy mu zjev její vyburcoval minulost a také podezření, zvláště když ji na květnou neděli uviděl, jak se zastavila, bylo v Staré aleji, s Amlingem a jak s ním chvíli, důvěrně rozmlouvala.

Bývala jistě Pavle pomocnicí, donášela a posloužila by zas, nebo již opět Pavle slouží. Hádě podezření a žárlivosti oživlo, zasyčelo, ač se Tham do té neděle utěšoval, že Pavla prohlédla z toho opojení a poznala, jaký to jen sličný panák bez ducha ten herec, a že jí nevyhynula první její náklonnost tak, aby ani kořínku nezůstalo. Zkusil to sám na sobě.

Ale s Bettynou jako by studeně zaválo. Znovu zas bedlivé pozoroval, hlídal, ostražitě, až vypočítavě. Ani jednou však nestihl Pavlu na nepravém kroku. Nepřestal však litovati, že tak povolil a Bettynu zase přijal, ta že bude Pavle zas donášet o divadle, a bude znovu probouzet, co už usínalo. — Z té nechuti měl na ni černé oko, vše na ní přísněji soudil. Hnětlo ho, že i v té tísni nepřestala lehkovážně parádu honit, že si denně musí upravovat hlavu po modě, co času stráví zbytečně s želízkem v ruce před zrcadlem; a ještě aby jí matka a někdy i Pavla sloužily.

Také již Pavla začala po ní měnit účes, a dala si udělat střevíce s modními špicemi; když dolejší mistr je přinesl, připomenul za řeči, že panna švagrová už jedny má, že si je dala udělat na švagrův účet. — —

Tak se začaly zase mraky honit pro takové všední věci; ale byly to mraky a nosily chlad, šero i malé bouře.

Tham, maje plnou hlavu starostí o budoucnost, nesledoval tak politiku a nerozčiloval se tak zprávami z bojiště. Nebyl nikterak nadšen pro to krvavé zuření, jež ve všem i tu bylo cítit, i v jeho světě, na divadle i knize. A sám to ucítil nejtrapněji.

O velkonočním terminu rozpustil ředitel Hybernského divadla skoro všecku dosavadní jeho společnost, poněvadž přivedl si svou, kterou měl před tím u Národního, nyní stavovského divadla. Stalo se, jak Svoboda Thamovým za Koňskou branou pověděl.

Že s paní Thamovou nebude smlouva obnovena, čekali na jisto. Než také Thamovi oznámil ředitel, že tuze lituje, ale že jsou teď toho válečného času zlé poměry, jak sám vidí, a pak, že vůbec, že sic uznává všechno, ale že by se mohly opakovat nesnáze, jako je měl ředitel Mihule, že sic uznává, uznává, ale že by se pan Tham snad mohl zapomenout, a za nynějších poměrů, když je bez toho tak zlá, tak tuze zlá konkurence se stavovským divadlem, že třeba síly —

Tham zčervenal a hněvivě vskočil do řeči, nač ty výklady, jen ať pan direktor to poví zkrátka, že on, Tham, když tolik let se tu přičinil a české hry vedl, že je zbytečný, to že má tedy za všechno —

Direktor pokrčil rameny, a že lituje, ale že si nemůže pomoci. Tham odešel popuzen, uražen. Viděl, že je po všem, že ho nepotřebují, že je na tu chvíli na holičkách.

S tou novinou nešel rovnou domů, nýbrž s několika propuštěnými kollegy na Starou rychtu. Zapíjel hněv i urážku a když odcházel, měl v hlavě. Toulal se ulicemi, bez cíle, bez klidu, rozmrzelý, až stanul u svého bytu. Vstoupil s hlavou ne zcela střízlivou. Viděl, že Pavla již čeká, že dychtí už zvědět —

„Tak dlouho nejdeš —“

„S takovou novinou se nepospíchá —“ Trpce se usmál a usedl na židli vedle.

„Ty snad také?!“ Lekala se.

„Už mne nepotřebují, už jsem toho dost napsal a přeložil, upravil, mají forotu, a tak mohu jít —“ Pojednou však, jak Pavla zaražená, pořád jako v leknutí na něj upírala oči, mávl rukou.

„Ale ukážu jim, že i bez nich, bez nich!“

„A udržíš se, v Praze?“ dodala kvapně.

„Udržím, a nezhyneme hladem, ještě také něco pořídím, ba že —“ Té rozhodnosti kus bylo také z piva. Vstal, něžně položil ruku na Pavlino rameno a těšil jazykem ne zrovna hbitým:

„Jen se neboj, ubráním se, uvidíš.“ Pavla odvracela tvář od něho, jak se k ní klonil, mírně však a chlacholivě přisvědčovala, že ano, že se nic nebojí a že se tu udrží i bez divadla. — —

Když vystřízlivěl, když začal shánět zaměstknání, poznal, jaké balvany má před sebou. Perem uživiti sebe, ženu a tchyni, Bettynu musil také

počítat, byla věc nemožná. Divadla psát nebo překládat? Nač, komu? K Hybernům nemohl, nechtěl a tvrdě si umínil, že tam nenapíše ani řádky, kdyby i prosili. A kam jinam? Nebo co jiného? Noviny si opatřoval Kramerius sám a Šenfeld nic nedá — Pero jeho bylo teď pluh bez role —

Pomýšlel už na nějaké jiné místo, jako před léty je měl u magistratu. Ale i tu se marně přeptával a hledal. Samá tíseň a doma —

Neměly ani dost uvážení, zvláště stará a Bettyna. Jeho tíseň na ně nedolehla, netrudily se s ním. Viděl je bez starostí, i cupovat, Bettyna to přinesla, když to byla obecná moda. Hlavu si kadeřila jako jindy, strojila se, tak že svůj skrovný honorář z divadla spotřebovala sama. Ani ještě nestačil. Spolehala s matkou patrně jenom na něj.

Na Pavle nepostihl také tak živého účastenství, jak by se byl nadál. Té vřelosti, té úzkostné starosti, jakou on sám měl, nevycítil ani z jejích slov ani z jednání. A zarazilo ho, že zrovna sebou trhla, když jednou, bylo již v máji, vrátiv se z marné pochůzky řekl, že nezbude nežli zase k divadlu, ale někam jinam, třeba ven —

Pohlédla na něj, jakoby žertoval. Užasl nad tím i že začala mu to vymlouvat. Hned se zas znepokojil.

Proč, proč, když jindy, před třemi roky ještě, chtěla z Prahy, toužila působit při větší venkovské společnosti, tam že by došla uznání — Hned druhého dne zahlédl, náhodou, tchyni, bylo na kraji Vodičkovy ulice, jak potkala Amlinga, a jak mu na jeho pozdravení laskavě, až sladce poděkovala, div že k němu nepřeběhla přes ulici, a jak se za ním ohlížela!

Tham zasvítil očima, hněv ho popadl, co ta stará, po všem ještě takhle — Onehdy Bettyna a teď matka. Což tedy Pavla! — —

Doma však mlčel, ani nenadhodil, co viděl. Za to více, jak v něm všechna nedůvěra a žárlivost vyburcována, pozoroval, hlídal, číhal, až jednou, koncem máje vystopoval Pavlu, jak šla s Bettynou Dominikánskou ulicí a jak zapadly obě v domě „u zeleného hroznu“, jemu neznámém.

Kvapně zašel až k němu. Co tam? A řekla, že bude celé půldne doma šít. Zase to lhaní. Co tam chce s Bettynou? Tu má jistě na stráž na cestě nepravosti. V náhlém svém vzrušení vrazil jako litý do průjezdu starého, patrového domu; ale tu se zastavil.

Co chce, kam — Rozhlížel se, naslouchal. Někdo sestupoval s dřevěných schodů s patra dolů. Došel až pod poslední schod. Nějaké děvče služebné. Zastavil je. Až se ho lekla, jak mu oči neklidně hořely, jak se jí rozčileně optal, kdo tu ostává, v tom domě, dole i na hoře.

„I tady dole nějaký krejčí a knihař a v prvním štoku náš pán, goldgravér a ňáký —“ Uvázla.

„Kdo —“

„No, dělá takové černé obrázky, z papíru, vědí, podoby —„

„Silueteur —“

„Ano, ano tak —“

„A žádný jiný?“

„Ne, jak pak, víc kvartyrů tu není.“

„A herec, herec žádný?“

Děvečka vyvalila na něj oči.

„Od tyátru myslím, víte?“

„Ne, kdepak, tady nikde —“

„A nepotkala jste na schodech dvě —“

„Ne, ale viděla, šly k tomu, no jak povídali —“

„Siluetérovi —“

„Tam; tam jich dost chodí —“ Ale už vykročila a ještě jednou, ve vratech, se ohledla, kdo je ten prudký člověk. Tham se okamžik rozmýšlel. Čekat na ně tu a zeptat se jich, co tu dělaly — Zavrhl to. Vykročil rychle z domu, zašel za roh a tam čekal. Zuřivý nával přešel. Nešla k němu, jak se mu první okamžik blesklo. Amling tam asi není. Ale nač k siluetérovi, komu silhuettu. Myslil jen na Pavlu —

Nevšiml si, že jak vykročil z domu „u zeleného hroznu“ a za roh zabočil, že ho pozoroval Amling, jenž přicházel z Jesuitské ulice k dostaveníčku, jež Bettyna zjednala a že hned opatrně ustoupil a pak pryč chvátal, na Koňský trh paní Butteauovou zpravit, co se děje, aby dcery věděly, že Tham o nich ví a je pozoruje. Šťastně jim to mohla říci, neboť Tham jich nezastavil, když vyšly, a nepřidal se k nim na ulici, nýbrž i dále je stopoval.

Dobře viděl, že se, jak stanuly zase před domem „u zeleného hroznu“, ohlížely v pravo, v levo, jakoby někoho čekaly, že zašly také až k Jesuitské ulici. Ale pak se obrátily a rovnou domů.

Tham přišel chvilku po nich. Bettynu zastal ještě v kloboukn, jak přišla, u stolu, Pavlu však už se šitím v rukou. Pohlédla mu do zachmuřené tváře. Zůstala však klidnou a zeptala se, jak je venku, že Bettyna ji vábí na špacír, jí že se však nechce.

„Protožes už byla!“ vybuchl Tham hrozivě a stanul proti ní.

„Já?!“

„Ty, s Bettynou!“

Bettyna vyskočila a dala se do smíchu. „Teď to máš!“ volala v tom smíchu na sestru. „Teď to máš!“

„Ty zas už víš?!“ divila se Pavla, bez leknutí, s úsměvem. To ho zmátlo. Hleděl v úžasu i v rozpacích s ženy na Bettynu.

„Tak abys věděl,“ řekla Pavla, „vím, že bys měl zas hrozné důmnění — Já byla venku, opravdu, ale tuhle s Bettynou, říkala mně, abych s ní šla. Má nového nápadníka a ten jí tolik prosil o silhouettu —“

„Mořil mne pořád,“ notovala Bettyna. „Co jsem měla dělat — Ať mne vystřihnou.“ Zasmála se.

„Kde jste byly!“ zkoumal Tham přísně.

„U siluetéra v Dominikánské ulici.“

„A kde máte silhuettu!“ ptal se nedůvěřivě.

Betty skočila k prádelníku, vytáhla nějakou knížku, hledala v ní, až ji rozevřela, a ukázala silhouettu tam vloženou, čerstvou, novou, jak patrno bylo z účesu.

„Je dobře; že —?“ Ptala se škádlivě, vykřikla však, jak Tham jí knížku z ruky vytrhl. Pavla prudce vykročila od stolku, od kterého je pozorovala. V očích jí blýsklo nevolí, hněvem, chtěla na Thama, pro knížku, po které také Bettyna prudce hmátla, zůstala však a nutila se do úsměvu.

Tham našel druhou silhuettu. Nastalo ticho, i Bettyna zmlkla a v napjetí, ač bez bázně hleděla na švagra, jenž přistoupil k ženě a ukázav na poprsí z černého papíru zeptal se hrozivě:

„A co tohle —“

„To je má —“ Pavla se nutila do klidu.

„Teď silhuetty? To je tvá starost?“

Pavla mlčela, vzdorný však úsměv hnul jí koutkem rtů. Paní Butteauová ode dveří ke kuchyni dávala nějaké znamení, Bettyna chtěla se ozvat, co že si myslí, ten kousek papíru; v tom se Tham zeptal Pavly zhurta:

„Komu! Komu je!“

Pohlédla do očí a uraženě řekla:

„Kdybych řekla že tobě, neuvěříš.“

Byl překvapen, ale hned vyrazil:

„To ne, neuvěřím!“ a sklapnuv knihu, hodil ji na prádelník a přešel jizbou v hněvném mlčení, až opět začal, jaké mají starosti teď, v tenhle čas, kdy se o to jedná, bude-li chleba — A to takové hlouposti! Obrázky, krauzlování, cupování, střevíčky, a nejvíc že panna švagrová — A — Náhle se otočil a zašel do svého pokojíka. Pavla mlčela, Bettyna však se zčepejřila a chtěla za ním, ale paní Butteauová ji zadržela, nepustila, co myslí, ať mlčí, pro Boha teď nic, ať dá pokoj — —

Bettyna sebou škubala, to že zas začíná, že s ní tak jedná, to že nevydrží. Paní Butteauová byla ráda, že ji dostala do kuchyně. Bála se, že kdyby po druhé se srazili, že by bylo nadobro amen, teď, teď v ten zlý čas! Proto také Pavle, která za nimi vyšla, připomenula ne káravě, ale mírně a starostlivě, ať to s tím obrázkem nechá — Pavla mlčela; bylo znát, že matčino varování uznává, Bettyna však ostře a rozhodně se opřela:

„Zrovna ne, a zrovna bych mu silhuettu poslala. Já bych mu ji vzala.“ Pavla nepřisvědčila, mlčela, až se vytrhla a žádala:

„Zatím jen řekni, co se stalo.“

Tham přecházel drahnou chvíli ve svém pokojíku bodán podezřením i čekaje, že snad přijde žena, doložit mu, vysvětlit, znovu ujistit, jak je s tou silhuettou. Marně však čekal, nadarmo se zastavoval a naslouchal, uslyší-li krok, hnou-li se dveře —

Když pak vyšel, zastal ženu samotnu v pokoji. Stanul, chtěl sám připomenout a varovat, aby s Bettynou tak — neozval se však, když Pavla od šití sotva vzhlédla. Nevrátil se pak, až pozdě v noci. —

Druhý den přinesl poštovní posel psaní jemu, Thamovi. Odevzdal mu je před ženskými, které zvědavě čekaly, že Tham poví, jaký to list. Četl v něm vážně, hleděl do něho; přišlo patrně něco důležitého. Ale Tham mlčel; až na Pavlinu otázku, odkud to psaní, odvětil, že z Plzně.

„Od koho?“

„Od Šantrocha.“ A zašel do svého pokojíka, kdež začal ihned psát odpověď. Když ji dopsal a list zapečetil, odnesl ho hned na poštu. V předním pokoji, kdež byla Pavla, se ani nezastavil, teprve až když se vrátil. To byla sama doma.

Stanul před ní a klidně, zachmuřen oznamoval: „Uchystej se, odjedeme.“

Pavla jako by sluchu nevěřila a ptala se kdo.

„Já, ty, maminka, budete-li chtět.“

„A kam?“

„Nejdřív do Plzně.“

„Nejdřív —“ opakovala táhle; zlé tušení ji obcházelo. „A co tam —“

„K Šantrochovi, zřizuje společnost — Psal mně včera, vzal by nás oba —“

„A ty —“ Pavla uvázla; zbledla a okamžik nemohla dále — „Ty bys chtěl —“

„Ano, chci, už jsem odepsal, že na jisto přijedeme —“

„Já ne!“ vyrazila prudce, v návalu, a vstala bledá a rozechvěla se.

Tham takového dojmu po všem přece nečekal. Hleděl na ni zasmušile, pokrčil rameny.

„Že ne? Pojedu tedy sám. Hlady tady mřít nechci —“

„Anis mně nic neřekl, neoptal se!“ vyčítala hněvně.

„Nač? Já myslil, že budeš mít radost. Vždycky jsi chtěla ven, Prahu jsi mně vyčítala, a teď najednou — Pavlo! Pavlo!“

Řekl to přísně, s výčitkou, než také zármutek a lítost se v tom tonu zachvěly. Stála jako zdrcená jeho rozhodnutím, ale na tato slova hnula sebou, oči se jí zalily slzami, náhle se opřela lokty o prádelník a dala se do pláče.

Tham chytl ji za rameno a vyhrkl v náhlém výbuchu:

„Ty ho ještě miluješ, viď!“

Stál, ve tváři do temna zardělý.

„Miluješ ho!“ opakoval, když neodpověděla, hlasem jako chraptivým. Zavzlykala prudčeji, až se jí hlava potřásala. A tato odpověď ho zmohla. Odtrhl s jejího ramene ruku, jež mu sklesla mdle k boku. Po zážehu hněvu a žárlivosti zalila jeho nitro náhle lítostivá hořkost. Nač dál bouřit, nač nutit. Je konec —

Obrátil se a zvolna, jako poražený a pokořený s mukou sžíravé závisti odcházel. Pavla vztyčila náhle hlavu, ohledla se po něm, pak ho plačíc, třesoucím se hlasem zavolala. Ale Tham jako by neslyšel. Ani se neohlédl a vešel do svého pokoje. —

XVIII.

F. Věk se s Thamem rozloučí.

V ten čas přijel F. Věk do Prahy, aby odvedl nově objednanou zásobu plátna. Přivezl ho plnou, vysoko naloženou fůru. Když si odbyl nejnutnější obchodní pochůzky a přijal peníze za zboží, tentokrát už ani stříbro ani zlato, nýbrž samé bankocedule, šel navštívit doktora Helda. Bylo podmračného odpoledne, koncem máje.

Doktora zastal v jeho bytě na Malé Straně a byl upřímně uvítán. Zasedli, rozhovořili se o cestě, Held se vyptával na D . . . ku. Věk znovu pověděl o nebožce babičce ženině, jaký měli zármutek, žena že dlouho pro ni plakávala, že na ni dost vzpomíná, i děti. Ne s menším účastenstvím vyptával se Held na regenta chori, starého Havránka, kterého si

zamiloval jako znamenitého hudebníka, když za jeho řízení pomahal jako student na kůře o slavné mši, a když si pak ještě ve škole zahráli.

Uslyšel, že bělovlasý kantor a Věkův kmotr stůně, že už přes týden polehuje; a když Věk jeho nemoc vypsal, zakroutil Held hlavou a usoudil, to že je marasmus a že starý kantor sotva se zimy dočká.

„A co panímáma?"

„Chvála Bohu, ta se drží. Je sic už jako věchýtek, ale pořád čilá, pořád šuká po domě a v hospodářství. Dětí si hledí nejvíc, to víš," a s úsměvem dodal: „Ale největší starost má o mě."

„Proč?!"

„I že mně handl trochu jde."

„Ale jdi!" a doktor se musil usmát.

„Za nebožtíka pantáty to nikdy tak nešlo, to rozumíš, jak bývalo. V krámě trochu škatul s kořením, zboží málo, a teď všeho forota, zvláště železa, a teď s tím plátnem — Větší handl, větší sumy peněz, třeba že také více starostí — Ale jde to, a to má panímáma za zkoušku od pána Boha, diví se, ale také trne, aby nepřišel nějaký pád na mne, a pořád napomíná," tu se Věk usmál, „abych nehazardoval."

„Panímáma nevěří v štěstí. Má dobře."

„A co bratr Ignác! —" vzpomněl Věk s účastenstvím.

„Pořád nic, ani slechu. Co jsem se už napsal! Ale už jinak nebude, nežli že je pryč, nebožtík nebo že se trápí někde na Sibiři. Nemám naděje, že bych o něm uslyšel; leda by mně Rusové sami pověděli, až sem přitáhnou."

Usmál se nedůvěřivě.

„A myslíš že přijdou?"

„Něco jich prý zase přitáhne, ale ne do Italie, nýbrž přes Čechy do Němec. To ti je s nimi mela."

„S Rusy?! Jak to?"

„Mezi našimi, víš, mezi vlastenci. V Expedici teď o ničem není řeč nežli o Rusech. Rusové a Suvarov, pořád Suvarov. Hannibal a jiní, to všecko nic proti němu. „Jen náš Žižka," povídal tuhle Pelcl, to jsem slyšel, „ten byl také nepřemožený. „A nemohou se dočkat, až Dobrovský napíše tu gramatyku."

„Ruskou? Píše ji?"

„Píše. Snad už ji vydá co nevidět na světlo."

„Je v Praze?"

„Teď ještě je, ve svém domě, v Šönfeldovské zahradě. Zrovna naproti Pelclovu domu na Kampě. To víš, že to hrabě Nostitz pro něj koupil."

„Vím. A jak mu je?"

„Teď líp, ale chodilo to na něj zle." Held ukázal na čelo. „Když také celé noci studoval a pracoval! Kam by se dělo, to nervy nevydrží. Ale takováhle práce, to ano, to je něco jiného; to mu slouží: kopat, stromy sázet, rýt. To si nervy odpočinou. Jenže, jak slyším, chystá se na léto do Měšic. Je tam sic pěkný park, ale tam si pokoje nedá, bude se zas přepínat —" A najednou se optal: „Thama jsi neviděl?"

„Ještě ne, ale rád bych s ním mluvil. Jak je s ním?"

„Ty nevíš, neslyšel jsi?“

„Co —“

„Pojede z Prahy a na dobro.“

„Z Prahy? Tham?“ žasl Věk. „A kam?“

„K aktérům.“

„Pro Boha! Je-li možná. P. Vrba mně nic nepsal —“

A jako by nebylo možná, opakoval Věk: „Tham z Prahy! Vždyť se tomu vždycky tak bránil, a tolik hněvů proto míval!“ A pojednou se optal:

„Co ženské —“

„Ty zas, jak slyším, nechtějí.“

„Tak! A tenkrát ony chtěly. A proč by teď nechtěly, to jest Thamová? To snad, že ještě —“ Podíval se na Helda a tím pohledem dopovídal své domnění. Doktor porozuměl.

„Ano, v tom to je. On, ten darebný herec, ten Amling. Pro toho je jí Praha najednou tak vzácná.“

„Ještě s ním má?“

„Tak už ne jako před rokem, tak intimně. Ale vyhojena není. Zapadl jí do srdce jako nějaká první láska. Pro Boha, kdo ženským porozumí! Co na tom člověku má! Jen ta figura — Ein Geck ist er — Koketa taková. A ona pro takového zapomene — a takovéhle věci — jen se nerozloučit —“

„Tham to ví —“

„Jak by nevěděl.“

„Byl u tebe?“

„Byl, včera, ne, předevčírem, po dlouhém zas čase. On se ti mne stranil. Ale když to tak trhlo s tou Plzní, do Plzně se chystá k Šantrochově společnosti, to zas přišel —“

„Což by se tu nemohl nikde uchytit?“

„Nic nenašel, a pak, víš, on by, myslím, nevydržel, když tak k divadlu přirostl. A chce opravdu pryč, hlavně k vůli ní, aby ji odtud dostal, od toho panáka mizerného. Snad myslí, že když jí Amling sejde s očí, sejde také z mysli.“

„Tedy ji ještě má rád.“

„Bez toho. Vždyť tohle všecko, to jako by si ji chtěl vybojovat. Jako zamilovaný chasník, nebo co. Ale také ona nouze tlačí.“

„Je mu zle.“

„Můžeš pomyslit —“

„A Bettyna, švagrová, co ta —“

„Ještěrka, jako byla. Na tu naříká. Ta ona to zas svádí. Proč ji zas k sobě bral.“

„Tak. A teď ji zas vezme s sebou?“

„Ah, teď ona nebude chtět. Chytla teď nedávno nějakou zlatou mouchu, nějakého milovníka, který má groše —“

Held se odmlčel, Věk se zamyslil. Připadlo mu, že by měl Thamovi nějak přispěti v té tísni. Když se vytrhl, zeptal se, bydlí-li Tham dosud na koňském trhu.

„Bydlí. Chtěl bys k němu?“

„Ne, do bytu ne, ale tuze rád bych s ním mluvil.“

„Povídal, že ještě ke mně přijde, zítra odpoledne.“

„Nebo snad někde v kafírně bych ho —“

„K „broznu“ už nechodí. Vyhýbá se hercům i našim lidem. V Expedici už také dávno nebyl. Je tuze rozmrzelý, že se ho prý nikdo neujal.“ Held pohnul dlaněma na stole ležícíma. „Když je to těžká věc. Kdo, jen kdo. Z našich kdo co může —“

„Což se nemohl uchytit u Stavovského?“

„Ach Bože!“ Held mávl rukou. „Ani pomyšlení. Na německé hry, to by ho nechtěli, da haben sie bessere Kräfte.“

„Však by mohli alespoň na české hry —“

„Ah milý zlatý — Páni stavové, víš, die Theateraufsichtscommission, už Quardasonimu uložila, aby pro nedělní české hry vyhledal si jiné místo. „Und dann —“ pokračoval Held, nedbaje Věkova úžasu nad tou zprávou, „víš, kdyby i — přece by asi nechtěli — Myslili by, že není na něj spolehnutí.“ A přihnul polozavřenou ruku ke rtům, naznačuje pití.

„Není to lepší?“

„Bylo, ale teď si zas už častěji popřeje. Snad bys ho nejspíš natrefil na Staré Rychtě,“ dodal Held kvapněji.

„Nebo mu vzkážu.“

„Přijde-li. Ale zkus to.“ Umlkl a Věk se také na okamžik zamyslil. Held z ničeho nic vstal, usedl ke klavíru a přejel klavesy.

„Ani jsis nevšiml,“ řekl vyčítavě, ale s úsměvem, „že už mám klavír a sice od Zelenky! Dlouho jsem o něm fantasíroval. To je má radost, a tamhle nová englická kytara, také znamenitá práce. To je tak mé. Když odbudu špitál, a v městě visity, přibývá jich příteli, zasednu tu v tom hnízdě, zahraju si, také si třeba zakomponyruju, písničku nebo tak něco lehčího.“

„Ah, tu radost také znám. Mozart mne tenkrát zbláznil, víš, a — a nevěřil bys, také Thamová, tenkrát — ale všecko to skončilo v kamnech — Tak něco zahrej —“

„Ne, zazpívám ti, svou komposici, a ty pojď, begleite mich —“

„Dovedu-li ještě.“

Věk usedl za klavír, tak dokonalého doma neměl, a začal hrát, když Held partesy přichystal a sám s notami se vedle postavil. Ve zvuky klavíru zazněl krásný bariton mladého doktora, známý všem hudebním kroužkům pražským. Hlas i něžná skladba Věka hned chytly. Když poslední tony vyzněly, vstal živě a v nelíčeném potěšení podával ruku Heldovi, jenž se snažil být vážným. Než z pochvaly Věkovy, znal ho jako hudebníka, měl radost. V očích mu od ní svitlo, hned však se mu rozšířily, když Věk ku své gratulaci dodal:

„Ale jedno bych proti té krásné komposici měl.“ Když Held na něj tázavě hleděl, usmál se a řekl:

„Že má německý text —“

„Ah! Das!“ zvolal Held jakoby se mu uvolnilo — „Ja aber — Kde vzít český? Nic nemáme, keine Gedichte ke komponyrování.“

„Však ono něco bude, naši básníři snad také něco dovedou. Jen na to pamatuj, a budeš mít dvojí vděk svých krajanů a všech vlastenců —“

„Das versteht sich, kdybys něco našel —“

Podal chutě Věkovi ruku. V tom oba pohlédli k oknům. Náhlý hluk, brčení kočárů je uvábilo. Doktor rychle pokročil, Věk za ním volněji.

„Ah to je před hospodou —“ oznamoval Held hledě do okna v pravo, směrem, kde naproti v ulici stál hostinec „v lázních“, jeden z nejpřednějších tehdá v Praze. „Přijela nějaká vrchnost.“

„Bodejť, premovaný myslivec, lokajové —“

„A v druhém kočáře, vidíš, v bílé paruce, v premovaném klobouce, v bílém fraku —“

„To je nějaký generál — a podívej se, všecko to ustupuje —“

„Z průjezdu někdo vyjíždí.“

„To je asi kuryr —“

„Teď oni budou jezdit —“ řekl Věk a ohlížel se po klobouku.

„Ale počkej!“ zadržoval Held, „a teď bys ani tam mezi kočáry a koňmi neprošel. Pojď, zahrajem si ještě —“

Věk se nebránil. Už dávno se tak hudbou nepotěšil. Přišel ke studánce a žízeň se mu ozvala.

Bylo již na večer, když vyšel od doktora Helda. Zastavil se na Staré Rychtě; Thama se tam však nedočkal. Ani svých známých tam toho večera nezastal kromě pana starého Hamousa, ku kterému však nepřisedl, poněvadž měl strach, že by ho ten Steinsberkův odpůrce tak hned nepustil —

Nazejtří dopoledne poslal Thamovi ceduličku. Nedošla však odpověď, poněvadž Tham, jak posel vyřídil, nebyl doma. Odpoledne ho sám potkal, na Malé Straně, kamž se Věk schválně vypravil, když chtěl tou dobou Tham k Heldovi, jak včera Held pověděl.

Věk nemusil ani k doktorovi. Ještě nedošel k jeho bytu a již Thama potkal. Přicházel od Helda, s nímž se byl rozloučit a také se mu omluvit, že mu dluh nepřináší, že teď nemůže. Held mu nedal ani odpovědět, a hned začal o Věkovi, že tu je, a že by si tuze přál s ním, Thamem, mluvit, snad že už vzkázal.

Proto nebyl Tham překvapen, když někdejšího svého soka a přítele potkal. Věk se na to setkání dost staral, ač si je přál. Zůstalť mu Tham v mysli, jaký byl tenkrát v zimě, když se s ním sešel po té katastrofé, jaký nade vším rozmrzelý, ochablý, jak ho pak potkal opilého —

Věka teď pozdravil vlídně, ale bez radosti; zasmušilá tvář zůstala jako v mraku a v očích nekmitlo ani zábleskem vnitřního potěšení. Jednal však s nestrojenou vlídností a Věk cítil, že toto setkání není Thamovi obtížno.

„Už jsem o nich slyšel,“ začal Tham.

„Poslal jsem jim také ceduličku, hned dopoledne. Nečtli ji?“

„Nečet', protože jsem na poledne nebyl doma.“

„Podivil jsem se, že chtějí z Prahy.“

„Každý se jen diví a lituje, že jdu odtad, ale žádný mne nedrží —“ Tham se ušklíbl, ale hned chlácholivě doložil:

„O nich jsem přesvědčen —“

„Kdybych mohl, a hned se nabízím: potřebujou-li pomoci, co je mého možného, milerád udělám.“ Věk se nabízel upřímně; znělo to ochotně a srdečně. Tham se naň podíval jasnějším pohledem, mlčel, až se pak dotkl jeho ramena a řekl bez sentimentalnosti, s chmurnou odhodlaností:

„Milý příteli, mně je těžko pomahat. A vždyť vědí — A jináč — no, kdyby to musilo být, přihlásím se s dovolením. Kam jdou?“ otočil pojednou.

„Vlastně za nima —“

„Tak; to tedy se projdeme, a je-li libo mne doprovodit na Hradčany — Máme jít tak nebo tak, a já bych je rád ještě jednou prošel.“

Nedořekl, že by se rád ještě na Prahu podíval, nežli odjede. Vykročili a brali se kolem kostela vzhůru Ostruhovou ulicí.

„Teď tam je zas hlučno —“ začínal Věk — „se sněmem. Když stavové —“

„Ano; když povolují miliony na vojnu, dobrovolně, a na české hry groše nemají, to jest nedají — A je tu také válka, jako u nás —“ vyrazil pojednou a zastavil prostřed ulice, když Věk se po něm udiveně ohlédl.

„Ano, příteli, to je také válka,“ opakoval, „vždyť bojujeme všichni, vědí oč —“

Věk porozuměl, pokývl hlavou a zase vykročil. Šli chvilku mlčky, Tham se zraky na dláždění upřenými, ruce na zádech. Náhle je pustil, hlavu pozvedl a řekl s úsměškem:

„A já jsem na hlavu poražený voják — Dlouho jsem se dost potýkal, dost, a bránil se, a teď — jsem takřka odběhlec.“

„To předce ne,“ bránil ho Věk.

„Skoro. Utíkám k německým aktérům —“

„Jsou snad většinou Češi. Šantroch a —“

„Jsou, ale musí hrát německy —“

„Snad někde budou také česky —“

„Nikde; nikde nám nedovolí — Vždyť vědí — Českou hru ne, to ne, leda české ohlášení. Čechové, hrdinové, válka, nepřítel hrozný — snášejte peníze! —“

Věk se bezděky ohlédl, poněvadž Tham začal mluvit hlasitěji, a namítal mu:

„V tom je mnoho pravdy, ale kdyby nebylo té války, věřejí, ani takhle by na nás nemluvili a nesměli bychom se jako Čechové tak hlásit a mluvit jak bývalo a o hrdinství slavných předků —“

„A to je všechno! Ale co jsme v té bouřce, kdo o nás ví!“ odmítal Tham prudce, nedbaje opatrnosti Věkovy. „Nic! — Nic nejsme, my jen vojsko dáváme a peníze a co za to: německé školy, německé divadlo, německé ouřady — A vidějí už oučinky; naši mladí páni se vydávají za Němce —“

Věk vzpomněl na Václavíčka, ale bránil svou víru:

„Ne všichni, a Čechů přibývá —“

„Ale odrodilých také.“

Došli kolem švarcenberského paláce na vrch poblíž zdi nad zámeckým svahem. Z hradní brány proti nim vyjelo několik kočárů patrně šlechtických,

s napudrovanými a premovanými lokaji vzadu na stupátkách. Hrčely dolů směrem k Ostruhové ulici. Tham i Věk se mlčky na ně zadívali.

„Vidějí!“ chytal se Věk, „také mezi stavy jsou upřímní Čechové. Vždyť žádali a ve Vídni se o to přičiňovali, aby gymnasia byla česky, ujímali se českého jazyka.“

„Jestli a co pořídili!“ odbyl ho Tham s úsměškem. Zarazil však ve svém útočení a zamlčel se, jak se obrátil a na Prahu se zahleděl. Rozkládala se pod nimi v májové zeleni, jež ji objímala od Petřína, přes Letnou a Žižkov až po lány Vinohradských polí za hradbami.

Ale zasmušeno rozkládalo se stověžaté město; mraky zaklopené nebe přikrylo je obrovským stínem, v němž ztemněly chrámy i les starých věží, v němž pohasla červeň cihlových střech, zeleň bání i svit zlatých křížů, v němž se i řeka zasmušila a svěží zeleň jejích ostrovů.

Tham se na město zahleděl, chvíli na ně zraky upíral, a Věkovi se zdálo, že je dojat. A najednou zaslechl, jak Tham nahlas, ale před se řekl:

„A musím ji opustit.“ Náhle se obrátil k Věkovi a trpký úsměv zachvěl jeho rty.

„Odběhlec — Odběhlec! — Pamatujou se, příteli, jak jsme v Boudě hráli „Odběhlec z lásky synovské?“ Já jsem teď také odběhlec, z nouze a taky z lásky — ale ne synovské — Však vědí —“

„Ale mají jestě jinou lásku,“ připomínal Věk šetrně a váhavě, „vlastenskou —“

Tham mávl rukou.

„Vinea mea, ego te plantavi, et tu me potasti felle et aceto —“ citoval v odpověď. Přistoupiv těsněji k Věkovi, mluvil neklidně:

„Co jsem se napracoval, a co jsem v šanc dal, jak jsem svůj jazyk miloval a miluju, miluju — Ale tím větší zármutek — tím víc to srdce svírá —“ Odmlčel se, sklopil zrak jako by váhal, jako by se bál konec své myšlenky vyřknout — „Dlouho jsem se bránil tomu pomyšlení,“ začal zas — „ale už se mi zdá, že, nač to všechno obětování bylo, nač — že je všechno marno —“

Už když tak začínal, prochvélo Věka leknutí. Teď maně na krok ustoupil.

„Pro Boha, co to mluvějí! To oni?!“

„Já vím —“ Tham jakoby se sám zarazil, nemluvil už tak rozhodně. „Já to ještě nikde neřek', ale to pomyšlení mne přemahá —“

„Proč tak najednou?“

„O ne najednou!“ Tham kroutil hlavou. „Dlouho už mě to pronásleduje — Ale když se rozhlížím na konec všeho, co jsem pořídil, jak je to všecko — člověk aby zoufal —“ Ustoupil, opřel se o zeď zády ku Praze.

Věk okamžik mlčel, váhal, ale pak přece, ale tonem co nejšetrnějším namítl:

„Nejsou sám —“

Tham bleskl po něm zrakem a pohodil hlavou. „To je pravda, nejsem sám, sám všechno nedržím. Ale kolik nás je, opravdivých, kolik, co to držíme. A co jsme pořídili?“ Odtrhl se ode zdi, a přistoupil zase k Věkovi. „Zeptají se toho paustva, co jelo prve v kočářích kolem, jaké

mají mínění o našem divadle, o našem literním umění, jak je všecko nemotorné, sprosté, lešpapírové, sám to už slyšeli! — A nejen panstvo, tak soudí každý, kdo má lepší kabát —“

„O ty teď nejde, příteli. Nejprve obudíme jazyk,“ a tak obudíme národ, to ostatní pak —“ namítal Věk rozčiluje se.

„Ale co je všecko proti nám! Jaká moc nahoře, a jaká v nás samých! V nás, v nás samých!“ Oči Thamovy neklidně hořely.

Vítr se náhle zdvihl, pod nimi ve svahu zašuměly stromy, a nad hradem vyvstala černá mračna. Tham neviděl a nedbal také, že mu vítr rozfoukl jeho hnědý kabát. „Obudit národ, celý národ! Nás několik! Stačíme-li na to a vydržíme-li to? Vidějí, já už padám v té válce — A je to velká vojna! Tam Suvarov a temy jeho bojují, a co vojska císařského o kousek země, a nás několik o celý národ — Sám to řekli. Nás několik! Kam to všechno — Když tak sedám a počítám a rozvažuju oh — Co mělo všecko české divadlo udělat!“ vyrazil prudčeji. „A teď mě pustili, nepotřebují mne, a zajdou-li naše hry, co jim na tom —“

Řeč ta Věka svírala. Byl zaražen, cítil její tíhu, že v ní mnoho pravdy. Nemohl to vše vyvrátit, měl jen lásku a důvěru a ty mu nedaly, aby ho přesvědčila a zmohla řeč otráveného nitra. Bezděky vykročil. Tham, tím rmutným proudem svých myšlének stržen dorážel dál rozkládaje živě pravicí. Hleděl před se, na Věka se nepodíval a nedbal také, že několik lidí, kolem kvapících, se po nich ohlíží. „Však jsem jim už, myslím, řek', tenkrát, že ta lampa u Hybernů dlouho svítit nebude, hlavně českým hrám. Vzpomenou jen, jak jsme v Boudě začínali, s jakou radostí — Oč jsme teď dál?“

Vešli kovanou branou do prvního nádvoří, kde granátník v bílém fráčku a v gamaších, těžkou pušku na rameně, přecházel stráží vedle červenobílé bariery.

„Oč jsme dál?“ opakoval Tham, když Věk mlčel maje oči na dlažbu upřeny. „Vyhánějí nás, pomalu nebudeme zas ani tam, jako když jsme začínali, ani takovou chatrnou boudu nebudeme mít — A jak to jinde —“

Věk pozvedl hlavu a zeptal se tišeji:

„Tak myslejí, že je všechno marno —“

Tham se zastavil, okamžik se rozmýšlel.

„Víru brát jim nechci.“

„Šířili obranu českého jazyka —“ znělo to jako připomenutí i výčitka.

„A šířil bych ji zas!“ Thamovi zasvitlo v očích. Ale hned, jako by plamen zas polehl po prudkém vzplanutí, řekl volněji a temně:

„A co to vydalo!“

„O mnoho, dost, mnoho, vím sám! Nemyslejí, že je tak zle!“

Na to se Tham neozval. Mlčky vešli do druhého nádvoří. Nad hradem, v jehož prostranstvích se sešeřilo, letěly černé mraky v divém chvatu. Všude placho, prázdno, jako by vyplákl.

Tham mlčky zahnul okolo proboštství na levo kolem kaple sv. Vojtěcha před nedostavěným chrámem do úzké uličky té chvíle, před bouří, stmělé. Věk se na cestu ani neohlédl. Temně se nad nimi zvedal slavný, sešlý dom, s mračné výše šklebily se zmrzačení chrliči a v temnu letících

mračen splývaly obrysy otlučených fiál. Tham se v uličce zastavil a pohlédl k nebi.

„Zmokneme. Mohli bychom se zastavit.“ A podíval se na nevzhlednou hospůdku proti chrámu. Věk se skoro lekl. Hned se mu mihlo, že na Thama přišlo pokušení, že by ho odtud třeba nedostal.

„Mohli bychom se zastavit,“ přisvědčoval Věk, „ale do města dolů to ještě vydrží, a tady bych skoro nerad —“

Tham se na něj podíval, pokrčil mrzutě rameny a hned vykročil.

„Ale chtějí-li —“ nabízel Věk.

„I jen pojďme, bude líp.“ A šel. Věk za ním kolem chrámu, kolem kostela sv. Jiří dolů a branou Černé věže ven. Dostali se na místo, odkud bylo viděti na Prahu. Její budovy zatím všecky naběhly do temna; místem splývaly v šeru bouře, do něhož černě vyvstávaly věže bran a vzdálenějších chrámů. Tham se zastavil.

„Ještě jednou se musím na Prahu podívat.“

Věk stanul vedle něho. V ten okamžik se mu kmitlo, aby rozšířil pomoc Thamovi, na kterou včera u Helda pomyslil.

„A není možná, vlastenče, aby tu zůstali?“ optal se. Tham stáhl obočí; nežli však promluvil, položil mu Věk ruku na rukáv.

„Rozpomenou se, když jsem já utíkal do světa, jak mě tenkrát v Králíkách zdrželi.“ Mluvil šetrně, upřímně. „Za to jsem jim v duchu nejednou už poděkoval a jsem a zůstanu vděčný. Jsem jim mnoho povinován, za to, i dřív — A pak —“ Hlas, jenž zněl vřele, se slabě zachvěl, jakoby se bál dotknouti té struny, „byl jsem kmotrem jejich synáčka —“

Tham, jenž hleděl zasmušile před se do šera, potřásl hlavou.

„Nezazlejí mně,“ pokračoval Věk, „že jim tak domlouvám. Vždyť snad není ještě s námi tak zle — A jich tu je obzvláště potřeba, tady ještě něco vyvedou, ale venku, při společnosti —“

„Já výpověď nedal —“

„Vím, vím.“

„A pak, vědí — ne — ne!“

„Jen ještě slovo, mluvím ze srdce; když by teď pro ně nic nebylo, nějaké místo, mohli by na mě spolehnout. Mně se chvála Bohu nevede zle, já rád bych —“

Tham, jemuž za těchto slov zrudly spánky, chytl jeho ruku.

„To je pravý přítel! Děkuju jim za to slovo, ale jakoby se stalo. Naděl pán Bůh, za všechno, za všechno.“ A rozhodným tonem dořekl: „Já mám toho pekla tady už dost. Já odtud musím. U divadla není místa, a Pavla — však vědí. Až snad bude líp, vrátím se, neříkám, ale teď musím —“

Vykročil a pospíchal dolů, jako by utíkal Věkovu nabídnutí a řeči o něm. Zablysklo se, a když došli k řece, k přívozu, zadunělo daleké hřímání. Celou cestu již mlčeli, až když došli do Jezuitské ulice, optal se Věk Thama, nestaví-li se v Expedici.

„Ne, tam se nestavím.“ Znělo to dost ostře. „Musím domů.“

„Tedy bych už jich neuviděl? Kdy odjedou?“

„Pozejtří. Snad dnes večer bychom se mohli sejít. Na Rychtě.“

Zůstali na tom a rozešli se. Věk zamířil do Expedice, Tham k Staroměstskému rynku. Chtěl opravdu domů; ale jak se ocitl u stavovského divadla, nezahnul do Havířské ulice ke Koňskému trhu, nýbrž na pravo, rovno k Staré rychtě. A v té zapadl.

Věk se chtěl tak jako tak stavit v Expedici u Krameria; nyní tam pospíchal jako do útočiště. Přicházel s neladem v duši; Tham ho rmoutil, jeho stav, a řeč jeho, třeba že ho nepřesvědčila, znepokojila jej a všechna beznadějná nálada —

Sám také kdys pochyboval, a tenkrát, před korunovací, všecka tíseň s něho spadla v Expedici, tenkrát „u zlatého půlkola", kdež jej kolísajícího Kramerius podchytil a novou důvěrou mu mysl povznesl. Teď zase k němu pospíchal. Vrátil se však hned a sklamán. Krameria v Expedici nezastal, ani v tiskárně, a pomocník v Expedici oznámil, že pán dnes už sem nepřijde.

Zachmuřen vracel se Věk do své hospody „u zlatého bažanta", už v dešti, jenž ho chytil u Prašné brány. — —

Paní Butteauová toho odpoledne doma osaměla; a byla ráda, že je tak sama, neboť překvapilo ji několik návštěv velmi nemilých, které s velkým účastenstvím se vyptávaly, je-li pravda, co zaslechly, že odjede z Prahy, a při tom až hartusivě upomínaly, aby zaplatila dluhy.

Ujišťovala velmi horlivě, že zaplatí, jak by nezaplatila, že to má pořád na mysli, a brzo že zaplatí, když mladší dceru čeká taková nobl partie, a s tím odjezdem, to že jim někdo toho namluvil, ona že nepojede, a nač by jela, jak by tu mohla nechat mladší dceru jen tak, a zvláště teď, a Betty že by ji ani nepustila, zeť že sic odjede, ale jen na několik dní, že má v Plzni nějaké jednání stran divadla, a z toho tedy asi ty řeči, ona jak by odjela bez vyrovnání — —

Dvě návštěvy, od kupce a tlusté paničky, jež půjčovala na zástavy, jakž takž uchlácholila, třetí však, šedivý žid, malý a vychrtlý v mastném třírohém klobouku, zle hrozil a se zlou odcházel, že už nebude čekat, a že si dá dobrý pozor, aby mu madame nezmizela —

Zatím se daly obě její dcery převézti na Barvířský ostrov a procházely se tam pod stromy mladě zelenými. Lidí tu jen málo přecházelo; podmračné nebe nelákalo. Bettyna měla hlavu plnou kudrnek od čela přes témě až do týla, v řádcích nad sebou drobně zvlněných, s kloboučkem červeného péra, jenž na kučerách nad levým uchem šikmo dolů visel připevněn do zadu růžovou pentlí. Vykračovala si, štíhlá a pružná, jen v šatech krátkého života a úzkých rukávů, kdežto Pavla v účesu mírnějším, v klobouku bez křiklavého péra, byla v kabátku bez šůsku, v předu vystřiženém, pod jehož výkroj, varhánky lemovaný, zabíhal světlý, lehký šátek přes ňadra skřížený.

Bettyna jako orlice měla všude oči; Pavla vedle ní nekráčela tak jistě. Hleděla před se, upřeně, čekajíc, vyhlížejíc a ne již klidně. Amling vzkázal po Bettyně, že prosí, aby sem přišla, že se přijde rozloučit a pro silhuettu, dle níž si Pavla dala po nezdařené schůzce v Dominikánské ulici pořídíti kopii, aby jeden obrázek jí doma zůstal, kdyby si Tham přece zase vzpomněl a z nenadání se po černém obrázku optal. Znala ho, jak rád ji překvapoval —

Když váhajíc se na ostrov vydala, nadála se, že Amling bude již čekat. A zatím čekala ona. Nevěděla, že tuto schůzi vlastně Bettyna sjednala, že Amlingovi nadhodila, jak ráda by sestra s ním mluvila, nežli odjede. Byla přesvědčena o jejím tajném přání, a přičinila se o tu schůzku tím horlivěji k vůli Thamovi, že sestru tak hlídá —

Již prošly všemi stezkami ostrova, nejednou postály a pokaždé se obracely po přívozu, když zahlédly převozníkovu loďku. Přijížděla skoro pokaždé prázdná, za to víc lidí z ostrova uklízela, jak se nebe víc a víc zaklopovalo.

Pod hustými korunami stromů se sešeřilo. Mezi jejich kmeny málo kdo se již kmitl. Pavla umlkla; přibledlá kráčela pod stromy. Trpkost jí sevřela rty a zasmušené oči sotva se již ohlédly. Už se rozhodovala, že odejde, jak byla pohněvána i rozlítostněna. Bettyna však nedala, ujišťujíc, že přijde, jistě přijde, to že ho něco jen zdrželo —

Vítr vjel do stromů a rozšuměl koruny, tráva a květy kolem stezek se chvěly a shýbaly se. Šly ještě jednou kolem, jak si Bettyna vyžádala, a když se vracely směrem k přívozu, náhle obě stanuly. Bettyna slabě radostně vykřikla, Pavle se rozbušilo srdce. Stála jako socha, kolena však se jí zachvěla.

Amling přicházel, v elegantním jarním plášti otevřeném, v kloboučku na kadeřavých vlasech, urostlý, statný — Pozdravil, velmi galantně se uklonil, klobouk v rukou. Paní Thamová chtěla být přísnou, chladnou, ale jak zaslechla jímavý zvuk jeho hlasu, jak mu pohleděla do očí, zapomněla na hněv a čelo se jí vyjasnilo.

Přidal se k nim, šel, omlouvaje se, že přišel pozdě, a Thamová si nepovšimla, že Bettyna ustoupila, že se v chůzi opozďuje. Amling začal o odjezdu, jak bude litovat a jak vzpomínal, že toužil ji uvidět, ale že jí nechtěl činit nových nesnází, že s krvácejícím srdcem čekal a čekal — — Bylo jí, jako když jeho poslední psaní četla. Slyšela mnoho slov, ale ta velká opatrnost jeho — A co slyšela, nebylo tak jako mluvil tam za Kanálskou zahradou pod kvetoucími stromy, když prosil, žebronil o schůzku, a když se pak sešli.

Tenkrát se nebál ani o ni, ani o sebe — A po nebi, jak šli, se ohlédl, všimla si toho, a na Bettynu promluvil. Jindy mu každý překážel, když s ní byl, i Bettyna i maminka; a o silhouettu neříkal. Odmlčoval se, chvilkou šli tiše vedle sebe, ona smutná s očima sklopenýma, pomýšlejíc, je-li mu také smutno, jistě že ne tak jako jí —

Zablesklo se. Vztyčila hlavu a jak se ohlédla, viděla, že jsou na ostrově sami; Bettyna zůstala zase pozadu a ztrácela se pod stromy v šeru kvapící bouře.

„Musíme jít," vydechla Pavla.

Amling se nevzpíral, ale najednou, teprve teď si vzpomenuv, optal se na černý obrázek.

„Už jsem myslila, že nedbáte — Už jsem myslila, že — ho roztrhám —"

Lekal se a ujišťoval, jak se na něj těší, a podávaje svůj obrázek řekl, aby si na něj vzpomněla — Pohleděla na něj s výčitkou, neřekla však nic.

Od přívozu se ozvaly hlasy, a v tom také zahřmělo. Ohlédl se zas po nebi a v tom se také zeptal, Pavle se zdálo, že nějak roztržitě, bude-li mu psát, a jak by sám mohl poslat nějaký řádek.

„Bettyna všecko opatří. Ale jen abyste psal a nezapomněl."

Začal ujišťovat, Pavla se však smutně, nedůvěřivě usmála. V tom docházela Bettyna, neboť převozník čekal. Amling kvapně políbil Pavle ruku. Tak se rozešli. Nešel s nimi. Samy vstoupily na loď. Bettyna se obrátila k městu, Pavla seděla, tváří k ostrovu, kde v šeru pod stromy stál Amling. U větru se mu rozletěl plášť a z pod něho zabělala se kvítkovaná vesta. Stál, usmíval se, kyna rukou; haluze stromů se nad ním zmítaly, tratil se v šeru, až se zas zjevil v náhlé záři blesku. Viděla v tom ssinalém, intensivním světle, že nadzvedl klobouk, že mu vlají kadeře nad čelem a kolem skrání.

Svit shasl, šero, tma; zmizel, a v srdci úzko a v očích slzy. Vyhrkly jí smutkem rozloučení a jak jí srdce sevřelo tušení, že není už tak, jak býval, že snad — —

Dešť se za chvíli rozšuměl a pršelo až do večera. Když přestalo, vydal se Věk od „zlatého bažanta" na Starou rychtu, kdež setkal se s Šedivým. Řekl mu, proč vlastně přichází.

„Tham už tu byl; před chvilkou odešel."

„Že už odešel?! To dlouho nečekal."

„I ne, seděl tu dlouho, hned odpoledne přišel, jak mně povídali."

Věk se zarazil, chvilku mlčel, pak Šedivému řekl, kdy se s Thamem rozešel, ten že snad nebyl ani doma.

„To jistě ne. Stavoval jsem se pro něj, a byla jen stará doma, jako tchyně. A když jsem pak na večer přišel sem, Tham tu již chvíli, a hodnou, seděl a popíjel. Už měl skoro dost. A jak on měl trochu v hlavě, to ho třeba z nenadání něco bodlo a odešel a na nich nečekal. Snad šel domů, ale třeba taky ne, nýbrž do jiné hospody."

Rozhovořili se o něm, a Věk naznačil, jak je Tham rozervân. Šedivý přisvědčoval.

„Je to vůbec bída u nás," řekl, „a Tham má také ještě svou, a v té vidí všechno hůř."

Věk se důvěrně zeptal, mohl-li by mu něco poslat, od něho že nic nechtěl přijat, ale že by mu to Šedivý jako dobrý přítel mohl odevzdati jako od „neznámého vlastence". Šedivý to rád slyšel.

„Potřebuje dost, má on nějaký dluh, a na cestu bude teprve potřebovat. Děkuju, rád to odevzdám jak řekli, aby nezvěděl, od koho to je." — —

Věk se na rychtě nezdržel. Vrátiv se do své hospody, hned šel do své jizbičky. Chvíli jí přecházel, hodnou chvíli, ani nevěděl, ani že pak dlouho stál u okna a hleděl do tmy, kterou šuměl dešť. Tham jako by s ním pořád ještě byl. To, co na Hradčanech tak vzrušeně vykládal, zapadlo Věkovi hluboko do duše. Dojem všeho toho byl skličující i z toho, jak se s Thamem rozešel. Proč nepřišel, či proč na něj nepočkal? Kam asi ještě zapadl — Jej samého popadaly zase pochybnosti, které se bujně ujímaly z Thamova uvažování.

Nechtěl na ně myslit, ale v té samotě dorážely. Bránil se jim a pro

posilu si připomínal, jak je tenkrát v Expedici Kramerius všecky pozdvihl, a jej nejvíc, aby se nedali mýlit pány a velkým městem, aby se přesvědčili, že je kmen národa živ a zdráv a že literatura všude svítání uvodí, všude, v Čechách, na Moravě, i ve Slezsku a Uhrách; a doklady jim ukázal a že oni nejsou posledními ale prvními, novými Čechy, aby pamatovali, že Čechové mají počátek od slovanského národa, a že slovanský jazyk je široko daleko rozmnožen nade všecky národy, a jak jej Kramerius po druhé potěšil, když tu byl před čtyřmi lety, jak si liboval, že se semeno ujímá, a co se Čechů probudilo od korunovace Leopoldovy.

To vše si připomínal a ne marně; byl z lidu, žil mezi ním a sám nepracoval mezi ním nadarmo, leckde již také to svítání rozžehl a přesvědčil se o něm.

Vytrhl se, když lojová svíčka na stole začala křivo planout a plápolat. Shasil ji, ulehl, ale hned neusnul a spánek měl pak neklidný. Nejvíc se mu o Thamovi zdálo. Ráno si vyřídil ještě ostatek svých záležitostí a zastavil se pak u Krameria. Byla právě expedice novin a tak v krámě lidmi nabitém s Krameriem sotva promluvil. Majitel Expedice ho zval přes hlavy tlačících se, aby přišel odpoledne, a ptal se, byl-li u P. Vrby, ten že je nemocen.

Věk chtěl starého kaplana bez toho navštívit. Proto se otočil a rovnou na Dobytčí trh. Patera zastal v lenošce, houní a šátky na nohou zabaleného. Když P. Vrba za řeči uslyšel, že Věka sem také Kramerius posílal, začal ho chváliti, jak je hodný, tuze hodný, že už tu jednou u něho byl.

„A to on vždycky, když ti brabenci. Před dvěma léty také. Nezapomněl, ne, a to vám —“ šedý kněz sebou živě hnul, „vlastenče, to jsem jim nevypravoval? Ne? Jak byl s Pelclem u p. Dobrovského a jak p. Dobrovský prorokoval? Že ne?“

Odpovědi ani nečekal. Hned jal se líčit, jak ho Kramerius navštívil takhle na večer, a jak za hovoru přišli na Dobrovského a co Dobrovský prorokoval, velkou budoucnosť Čechům, Polákům a zvláště Rusům —

Jak se dostal na Rusy, na Suvarova, zapomněl, že mu v kolenou vrtají „brabenci“, a že opravdu, jakoby pan Dobrovský do budoucnosti viděl, že se Rusko náramně rozšíří; ale dřív že rozdrtí Jakubíny, to že zas on, P. Vrba, prorokuje — —

Věk se u něho zdržel až do samého poledne, kdy Ceypek přinesl velebnému pánu oběd. Musel ještě o starém kuchaři vyslechnout, a jaký je kat, že je ve spolku s dvaatřiciti loupežníky, a pak teprve ho P. Vrba, potěšen jeho návštěvou, s mnohými pozdravy do D... ky, propustil. Na hospodě „u bažanta“ podali Věkovi psaníčko, kteréž někdo mu, ani dobře nevěděli kdo, přinesl. Bylo od Thama. Žádal, aby ho Věk omluvil, že včera dle ujednání nepřišel. Proč neudával, ani že na rychtě už byl, před ním.

„Zítra odjedeme. Mají se dobře, pán Bůh je opatruj a jejich rodinu. Děkuju za upřímné přátelství a za všechno. Šedivý u mne byl.“

To bylo podtrženo. Tham tedy peníze přijal. Věk se zamyslil nad tím, že se Tham takto loučí, že se mohli sejíti ještě dnes — Ale vyhýbá se, jemu, všem — Jak je roztrpčen, jak je asi zoufale v jeho mysli!

Odpoledne se stavil Věk v Dominikánské ulici v bývalém semináři svatováclavském, kde bydlil „verbo vitaque Jesu deditus reginohradecensis Archimedes“, milovaný professor Vydra, „cordatus Bohemus“. Ale nebyl doma. Student, který v předním pokojíku seděl, oznámil, že pan professor šel do Nostické ulice na Malou Stranu, k p. dru. Svobodovi. Věkovi bylo upřímně líto, že nepochodil, a když pak o tom vypravoval doktoru Heldovi, divil se Held.

„K doktoru Svobodovi že šel, do Mostecké ulice? Doktor Svoboda, ty ho neznáš, das ist ein Augenarzt, doktor na oči — To Vydrovi něco je — A neříkal nic, mluvil jsem s ním u Hennetů v musikální akademii —“ Tu si teprve Věk vzpomněl, co mu Kramerius před časy, před čtyřmi lety, bodejť, vypravoval, že si professor Vydra na oči naříká, zvláště na levé.

U Helda zdržel se Věk až do večera a zabývali se skoro jen samou hudbou. Když se loučili, požádal Held Věka, aby se, až pojede, zastavil zase v Třebechovicích u jeho paničky a odevzdal jí tuhle — Podal mu psaní, v němž byla bankocedule. — —

Časně ráno vyjel Věk z Prahy, spokojen s obchodem, ale s myslí jinak dost zachmuřenou. O nějakou hodinu později vykročil Tham z domu „u Bohuslavů“, s pláštěm přes rameno, a s malým vakem na řemeni, na cestu vypraven. Vyšel sám; s bratrem se již včera rozloučil, a ženské ještě něco rovnaly. V domě se neloučil s nikým, jen dole se stavil u mladého mistra obuvníka, jenž od něho si vždycky vyprošoval písně a zpěvy zvláště smutné, z českých her, do nichž pilně chodil. Rozloučil se s ním i s jeho ženou a vykročil z domu. Zasmušen a chmurně, ale bez lítosti a žalu.

Nic tu neopouštěl, jen kupu svých rukopisů, neboť je všechny s sebou vzíti nemohl. Zanechal je svému bratrovi, jenž převzal jeho byt a hodlal se do něho přestěhovat. Svou práci tu nechával, svou marnou práci, jak si trpce doznával.

A nic si neodnášel, jen vzpomínky, nemilé, protivné, na chvíle hrozného sklamání a všedních zápasů. Co může ještě být — Sotva hůř. Nedoufal v nic, šel v nové poměry znechucen, s tupou lhostejností.

Koňským trhem přecházelo již dost lidí.

„Všechno jako jindy,“ pomyslil, „odejdeš, zmizíš, jako by kámen do vody zahodil —“

Došel do zájezdního hostince „u Fabiánů“, odkudž jezdil dostavník přes Dušníky, Beroun, Zdice, Mýto, Rokycany do Plzně, a kdež už včera napřed zaplatil polovici za tři osoby, jak se vyžadovalo. Nyní šel doplatit druhou polovici a zajistit místa ve voze. V průjezdě čekal Prokop Šedivý. Tham byl překvapen, nenadál se toho, ale bylo mu to milo.

„Chtěl jsem tě ještě vidět,“ řekl kollega v dramatickém spisovatelství, „a mám ti vyřídit pozdravení od Krameria, bylo mu líto, žes ani neřekl, že pojedeš pryč a kdy —“

Tham mávl rukou.

„Nač to — Ale pozdravuj ho —“

„Kde jsou vaši?“

„Snad se ještě rozmyslí a zůstanou —“ Tham to řekl štíplavě a chtěl se usmáti. — —

Ale byly už na odchodu. Bettyna, uchystaná, že matku a sestru vyprovodí, dohlížela v kuchyni, jak vynášeli dolů na vozík škatule, vak a kufr. Paní Butteauová v čepci, ve velkém šátku a s modrým deštníkem v levé ruce přehlížela neklidně všechna okna a kouty v předním pokoji, nezapomněly-li něco, a při tom se strachem naslouchala, nejde-li žid a hned zase po očku starostně pozorovala Pavlu, jež v klobouku již a v plášti, na cestu přistrojená, seděla na židli, bledá, hledíc do země jako socha.

Myslila, jako v noci, když nemohla spát, na cestu, na Amlinga, že ho již ani tak málo jako poslední dobou nebude vídat, a jaký byl na ostrově — Cítila v hloubi tichý hlas, že není už takový — Opakovala si, co mluvil, co sliboval, že bude psát, že ji musí ještě uvidět — Přijde-li — A pak ho neuvidí, pak pořád pryč tak se potloukat — jako před lety — tenkrát Tham — Ah to bylo jinak; on byl jinačí, a ona — Ó že tak neostalo, proč Amling —

„Pavlínko,“ zavanulo k ní mateřsky něžně, a ucítila ruku na rameni. Ohledla se vyjeveně. „Už je čas,“ připomínala šetrně stará paní. Pavla vstala jako ve snu, pojednou však jako by ji křeč chytla, vypukla v pláč a v tom pláči chytla matku kolem krku a štkala:

„Mami — já se bojím — toho živobytí — já se bojím! —“ Paní Butteauová začala chlácholit, domlouvat, co že si myslí, aby nebyla dětina, co by si tu samy počaly, Bettyna že to nemá přece jen tak jisté, že by jí byly na překážku, a vždyť, co by naříkala, však že on Tham dlouho venku nevydrží — Vzala Pavlu pod paždí, vešla do kuchyně a zavřela, neboť Bettyna odešla napřed, za vozíkem.

Pavla, jak vykročily z domu, přestala plakat. Její oči rozhlížely se hladově, nečeká-li někde Amling, nepřijde-li jako náhodou naproti, aby se mohli ještě jednou, naposled uvidět a třeba jen pohledem si s Bohem dát. Potkávali dost lidí, ale Amlinga ani nezhlédli. A přece ještě, když došly k dostávníku, do něhož právě přiváděli koně z průjezdu, zeptala se Pavla chvatně, tiše Bettyny, neviděla-li. Uslyšela, že ne, a proto se jen hořko usmála a dlaní hnula, když Bettyna, vycítivši její bolestné sklamání, zašeptala jí rychle v útěchu:

„Zmeškal nebo se zmýlil v čase.“

Tenkráte, když poprvé jela do Teplic, nepřišel pozdě, ač bylo časně, za šera. A přece se pozachvěla, když Tham v tom vedle ní se postavil (dosud jednal stranou s Šedivým) a vybídl ji hlasem nějak zamženým, skoro přichraptělým:

„Pojď, sedejme, a tady přítel Šedivý dává ti s Bohem.“ Dala Šedivému s Bohem, ale pak objala Bettynu a plakala, pro ni, pro všecko, až ji paní Butteauová mírně odtáhla a zavedla do dlouhé archy dostávníkové. Thamová šla, nevidouc ani na schůdky do vozu, do něhož usedla jako bez ducha, a neviděla, a také nedbala, kdo s nimi jede. Teprve, když koně zatrhli a dostávník, na střeše plný balíků a vaků, začal hrkotat po dlažbě, až okenka drnčela, vyhlížela ven, k Bettyně, jež v slzách se usmívajíc jí kynula. Ale vyhlížela i pak bedlivě prostranstvím a ještě kus ulicí, i když zajeli, až jí shasla poslední jiskérka, když si v duchu

musila doznati, že Amlinga již neuvidí. Neomeškal se, protože ani nevyšel. Opřela se o drkotající stěnu a neslyšela ani, co se jí matka ptá.

Tham na ni pohlédl, ale slovíčka nepronesl. Seděl, ruce na holi, již měl mezi koleny, mlčky a maje rty sevřeny, zachmuřen upíral pak zraky do prázdna.

XIX.

V zásvitu velké ideje.

Pod večer dne 4. července t. r. 1799. vrátil se Věk z Nového Města n. M., kdež byl za obchodním řízením. Přišel zahřát, uprášený a dost unaven, ale jen se se ženou uvítal, hned se ptal po čeledínovi, přijel-li už ze Solnice.

„Ještě nepřijel, ale už dlouho nemůže být. Co pak že se nesvlíkáš? Pojď, večeře už je, máš asi hodný hlad," zvala starostně Věková, plnější nežli bývala, ale štíhlá, svěží pořád jako panenka.

Věk neposlechl, že ještě nebude večeřet; mluvil neklidně, jako by tu neměl stání a že musí dojít tuhle k sousedovi, k Bílkovi.

„To je jistě zas nějaká bitva!" Věková se usmála, vědouc, že muž se starým Bílkem teď o jiném nehovoří nežli o vojně.

„No, bitva ne, ale Bílek vyskočí!" rozohňoval se Věk, „to kdyby nevím jaká bitva, ale Rusové — Rusové jsou tu, Marianko!" Tvář mu zářila. Žena byla překvapena novinou i tou radostí mužovou, které dost nerozuměla.

„Proto bys mohl povečeřet, a Bílek počká —" domlouvala upřímně.

„Ne, ne, už jdu, ale hned tu zas budu, mlč, má zlatá, mlč," poplácal jí po štíhlých zádech, „a řekni to panímámě, že Rusové, hrůza tisíc —"

Teď se Věková lekla.

„A sem přijdou? Do D . . . ky?"

„Ne, přes Náchod, do Josefova, a bodejť," vzpomněl si, „Franckovi řekni, až přijede, ať si uchystá na zítřek fasuněk. Pojedeme."

„Kam!"

„Na Rusy se podívat — Nezapomeň!"

Vyrazil do krámu a krámem, na nic se ani neohlédnuv a neoptav, ven na městečko, do vlažného podvečera a přímo k starému Bílkovi. Ten se chladil na dvoročku pod lipou, obsypanou bledě zlatými poupaty; seděl jak byl po domácku, bos, v koženkách po kolena a v košili, v týle zapjaté. Pokuřoval si a nedbal světa kolem, jak byl svým myšlením daleko, u Bonaparta, kterého se pořád ještě bál, třeba že ostatní, jak všichni zpýchli vítězstvími v Italii a ve Švýcařích, se smělému generalu smáli, toho že Turci už nepustí, ten že se už nevrátí.

Až Věk starého čtenáře vyburcoval. Už od vrátek na něj volal, drže, jak byl zahřát, klobouk v ruce:

„Sousede, slyšíte! Rusové jsou tu! Kozáci, celá armáda! Rusové!" —

(Pokračování.)

Z básní Aug. Eug. Mužíka.

Dušičko česká!...

Dušičko česká, tys jako plamínek,
slabounký, lehounký, chvějných jen ramínek,
tajíš se do sebe, bojíš se ve světě...
Skromná jsi ve přání, slabá jsi v odvetě,
bouře tě zhasíná, myslíš, že do rána
vichřicí každou musíš být smazána,
a přec tu planeš již tisíce roků,
krví se potíš v zlém osudů toku!

Dušičko česká, tys rovna tak plamínku —
bázeň jen, úslužnost dána ti do vínku,
skromné jen rolníky, dělníky plodíš,
a muže k laciným úřadům rodíš,
matičky tiché, jež s modlitbou pracují,
oddechu neznají, jenom se zkracují,
vzdor tvůj je kratičký — se slzou pod brvou,
v nadšení však hned jdeš v tisících za prvou,
se zpěvem do boje, na smrt jdeš, do žáru,
dovedeš zajásat ještě si ve zmaru,
a když tě udusit někdo již zkusí,
pak rodíš Prokopy, Žižky a Husy!

Dušičko česká, ó budiž ti zdrávě!
Takovou musíš být, takou snad právě,
tak jen se's dovedla udržet na místě,
dovedeš udržet dále se zajistě,
z pradědů krve v svých matkách se obrodíš,
ať jak chce nebe, tak v budoucnu pochodíš —
dala jsi svobodu světu a dáš ji zas,
až bude třeba, zas v krvavý půjdeš kvas,
plát budeš ochotně, samotna, bez chvění,
půjdeš zas do boje, půjdeš zas k trpění,
ku vzletu, rozkvětu, úpadu, úpění,
plát jako v noci ten plamínek světů
však je jich bez počtu hvězdných těch květů,
každá si myslí, že pohasne samotna,
a přece planout je do noci ochotna —
nezhyne, nezemře, osvětlí temnotu,
a bude lidstvu plát k lepšímu životu,

vlastním to ohněm plát, na ně se dolů smát,
na cestu lidstvu za pravdy ideál,
za právo, svobodu, u stálém pochodu,
u věčném pokroku planout tak budeš dál
ve Boha průvodu,
a budeš pláti tak věčně, tak věčně!

Travička.

Národní balada.

„Vdovo krásná jako růže,
nezřel jsem vás deset let —
často srdce moje zpět
letlo k vám, — či za to může?
Pomníte-li na ten den,
kdy jste vše mi slibovala?
Byla naše láska stálá
jako dým a květ a sen!

Zlatý prsten — dar můj, dosud
na vaší zřím ruce plát.
Škoda je vás nastokrát,
že vás změnil takto osud.
Vzala jste si místo mne
bohatého starce — nyní
zase smrt vás volnou činí —
nuž, kam srdce vaše lne?

Sem na mého koně směle,
doveze nás na sta mil,
až kde pouti naší cíl,
dům, jenž uvítá vás vřele.
Co nedal svět dosud vám,
já vám podám — štěstí, blaha,
za hrob až má láska sahá —
nebe lásky já vám dám!“

Ona bleda, jako stěna
šepce: „Nejsem samotna . . .
Ke všemu jsem ochotna,
jsem však matka, a jsem žena.
A muž dosud zdráv a živ,
bůh sám snad chce věru tomu —
zítra navrátí se domů
a zas všecko jako dřív!

Co jsem se já naplakala, —
když mne s ním ach spojili.
Jak by v hrob mne strojili —
jako mrtvá já tam stála.
Musila jsem z domu jít —
celý svět již dnes mne mrzí — —
kéž by smrt jej vzala brzy,
abych mohla volnou být!

A vy zmizel jste tak rázem,
on zůstal jak balvan, led
na mém mladém věku lpět,
a mé srdce studí mrazem.
Kdo jej stranou odvalí?
Stále jen ty šedé vlasy — —
kdo mi vrátí mladé časy,
vše, v co jsme kdy doufali?"

„Ty jsi sama strůjcem všeho —
jenom chtěj a budeš žít!
Nových dnů ti vzejde svit
věčnou láskou srdce mého.
Jenom nic se nelekej —
on překážkou nesmí býti.
On otrávil tvoje žití, —
nuž ty také otrav jej!"

„Kterak bych ho otrávila —
v hlavě prázdno, pusto mám!
Ač se toho nelekám,
jáť se tomu neučila.
Kdo poradí, poučí?
Ať mi hřích mou duši zdrtí —
zapomenu jeho smrti
ve tvé sladké náruči!"

„Jdi do háje zeleného,
pátrej v černé houštině,
hledej v trávě, křovině,
najdeš hada jedového.
Je tak prudký jeho jed.
Usmaž mu ho v husté jíše,
on ti po něm usne tiše,
a ty budeš volnou hned!"

Starý manžel domů jede,
javory dva přiváží.
Žena vyšla v zápraží,
hladí jeho skráně šedé.

„Pojď, mužíčku, snídani
dobrou jsem ti přichystala.
Cítíš, rybka pěkná, malá
jak tu libě zavání?“

A když na stůl připraveno,
manžel vesel rozpráví:
„Jaká je to rybka, ženo,
bez ploutve a bez hlavy?“
„Chutě jen se do ní dej —
hlavičku já sama snědla,
mlsná kočka ploutve zvedla —
nic si z toho nedělej!“

A když bylo po snídaní,
žena stojí jako kůl,
ani rys se nepohnul —
stařec má se k umírání.
„Ženo mladá, duše má,
proč jsi se mnou nesnídala,
co jsi mně to namíchala,
ženo zrádná, duše má?“

„Ano já tě otrávila, —
nesmíš dél zřít boží den — —
jako smrť's mi protiven,
kéž by již tě země skryla!
Nežli s tebou dále žít,
rač chci sama ležet v hrobě,
nežli v nebi patřit tobě,
raděj věčně v pekle dlít!

Volna zas jsem přede světem,
konečně jsem štěstí blíž!
Tam mne jiný čeká již —
spěchej, posle, ptáka letem!
Děti tady zanechám,
manžela ať země kryje,
ať tam v černé zemi hnije,
a já svoji lásku mám!“

V ráz jak posledního soudu
přísný zazněl k ženě hlas,
jenž jí duši pozatřás,
rozlil mráz jí do všech oudů:
„Marné tvoje doufání —“
když jsi muže otrávila,
ani mne bys nešetřila,
zajdi ve svém zoufání!“

Zvolna řeky proud se valí
jako ženské duše žal,
a v ní nářek zanikal,
siné rety v posled lkaly:
„Vodo, tvoje náručí
krev mých rukou smyje tmavou,
ale kdo mou lásku žhavou,
kdo mou lásku umlčí?“

Duo lásky.

Napsala Virginie Pavlova.

Vstup:

I. Láska zpívá.

Slunce hoří nad nebesy,
večer padá v dumné lesy,
skřivan jitru nosí písně,
v šer žežulka posteskne si.

Snivé kouzlo jarní noci
v keře šeříku se věsí,
slavičím se hrdlem derou
rokotavé touhy hlesy.

A tak láska, co svět stojí,
zpěvem lká své touhy, plesy:
také my, má drahá duše!
sny své písní povíme si.

II. Píseň s ozvěnou.

1. Zní píseň:

Nezapuď, drahá, chudou mou píseň,
přijmi ji, prostý skřivana tón!
Nese Ti všecku duše mé tíseň,
zvířených citů bouřlivý shon,
nehledej u ní ozdobné sloky,
přijmi jen citu perlící toky!

Letí, hle, k Tobě, žežulka šerá,
nezná, leč kukat v májový čas!
Nehleď na její prostičká pera,
poslyš jen její tesknící hlas,

dej, ať se ztrácí něžné to kuku
ve Tvého srdce tichounkém tluku!

Ona je kvítí jarního niva,
ztopená v rosný, chladivý prach;
bez lesku dumá duše jí snivá,
dokud je Phoebus ukrytý v tmách:
Tvého když oka slunce jí svítí,
démantem září každičké kvítí!

2. Ozvěna odpovídá:

Zpívej mi z dálky ranní svou píseň,
pěj mi ten vroucí skřivana tón!
Snímá to zimní s duše mé tíseň,
neznámých citů probouzí shon, —
nedbám slov míti ozdobné toky,
srdce-li zní Ti v perlách Tvé sloky.

Poleť jen blíže, žežulko šerá,
kukej zpěv máje v májový čas!
Zkoupej si v rose měkká svá pera,
v slze té štěstí, skmitlé mi s řas!
Lkej to své sladké, teskníci kuku
do mého srdce chvělého tluku!

Jsi-li Ty, písni! kvetoucí niva, —
ušetř Tě silnic života prach!
V samé jen vůni duše Ti snivá
vystupuj k slunci — není už v tmách
Duše mé vznět-li plane Ti, svítí:
stesk mojí touhy rosou buď kvítí!

III. Dary.

1. Dej mi kadeř svého vlasu...

Dej mi kadeř svého vlasu,
ať mám aspoň stéblo z Tebe,
žeň když celou zlatých klasů
nepřejí mi zem ni nebe!

Vtisknu-li jí tiše, v taji
svojí lásky políbení,
na okamžik kouzlem báji,
vím to, v Tebe se mi změní.

Ale já tu kadeř drahou
nezlíbám a nepřižehnu,
porosím ji slzí vlahou,
čelo k ní jen v snění sehnu.

Věř, ta kadeř darovaná,
— jmění jediné mé lásky —
řadou perel bude tkaná
jak vlas kněžny Zlatovlásky.

Ty mé perly víc, než ony
zalesknou se, drahé, ryzí:
vždyť v ně zavru lásky stony,
které všecko blaho mizí!

2. Dnes chtěla bych Ti dát růži...

Dnes chtěla bych Ti dát růži,
tak sladkou a rosnou a vonnou,
jak červen kouzlí nejkrašší!
Ó růže,
ó tajemná, líbezná růže!
Mé srdce je poupě, Tvé lůže,
a jen má bázeň Ti clonou, —
zda z poupěte zář Tě neplaší?

Dnes chtěla bych Ti dát píseň,
tak vroucí a plesnou a ryzí,
jak skřivan zpívá nejvýše!
Zvuč, písni,
ty jásotná, vítězná písni!
Čar lásky v své poselství vrýsni,
jej nes, až v srdci ti zmizí,
jež do hlubin štěstím rozdýše!

—

IV. Prosba s odvetou.

1. Prosba.

Ó kdybych říc Ti směl,
jak řece moře dí:
Buď mojí!
Ó kdybych nevěděl,
že Tobě hoře dí:
Buď mojí!
Ne hoře, — je to krb,
jenž Tobě kdysi řek':
Buď mojí —
a potom řekl: Trp,
mně celý vzdej svůj věk,
buď mojí! —
Ó já bych orlem slét'
a o Tebe se rval —
buď mojí!

A ten Tvůj krb bych smet'
a rozbil o bok skal —
buď mojí!
Leč tak jen tiše lkám,
jak ptáče v noci šeř:
Buď mojí!
Když Tobě srdce dám,
ó miluj mne a věř,
buď mojí!
A Ty, již s Hâfizem
tak prosím ohnivým:
Buď mojí! –
tu růži lásky vem,
vše ostatní je dým, —
buď mojí!

2. Odveta.

Ó miluju Tě víc, než Jaro ten svůj květ,
však nebudu Tě líbat!
Smím Tobě duši dát, leč ne svůj horký ret,
já nebudu Tě líbat.
Dám písně víno Ti, dám snů a touhy vzdech,
ať Tvoje polibky jsou nad Hymettu med,
věř, nebudu Tě líbat.
A jestli ráda jsem, kdy dlíš mi po boku,
jen chci, bys pohled svůj s mých očí rosou střet',
však nebudu Tě líbat.
Nechť duše k sobě lnou, jak rty by lnuly k rtům,
když nesmím Tvojí být, že nedovolí svět —
já nebudu Tě líbat.
V stín, kam se Hâfiz děl, jdu ráda za Tebou,
zde, chceš-li, ruka má, — ji stiskni naposled, —
však nebudu Tě líbat!

—

V. Finale.

Jest láska štěstí krátké, dlouhá trýzeň,
nech jí být!
Jest bujná jař, leč chudá blaha sklizeň,
nech jí být!
Ten doušek vláhy, kterým občerství tě,
vystřídá záhy nekonečná žízeň —
nech jí být!
Už Hâfiz děl ti, jak je ošemetná,
že za krev srdce jen svou dává přízeň,
nech jí být!

Lovci z kmene Beni Sleb v oděvech z gazelích koží.
(K cestopisu „Tadmor v poušti".)

Mladá láska.

(Ung Elskov.)

Idyla od Henrika Pontoppidana. Přeložila Gabriela Nováková.

(Dokončení.)

elá její postava se lehce zachvěla. I jeho tváře jen hořely, když, pln napjetí, na ni pohlížel.

„Co byste tomu řekla, kdybych vás poprosil o hubičku, Marto? Hněvala byste se? . . . Jenom jednu — má to býti památka na vás, a na ten les zde, a na jezero, a na dni našeho spolubytí . . . Budu dojista často na vše vzpomínati, až budu odsad; prožili jsme spolu tolik blažených chvil, není-liž pravda? — a nyní bych milerád — že . . . vždyť je vám známo snad — já — přišel jsem, abych vám dal naposledy s Bohem, Marto!“

„Chcete odcestovati?“ tázala se a pohledla mu nyní přímo do očí.

Mladík postřehl pohnutí, které jí ovládlo, a oči jeho za skly zvlhly. Přisvědčil; — pak sklopil zvolna hlavu.

„Ach tak,“ pravila tiše . . .

Trvalo hezkou chvíli, než byl mladý muž opět mocen řeči; však proto přece se zdál býti na pohled klidný a pln zmužilosti. Děkoval jí za krátkou, ale za to tím příjemnější známost, a projevil dobře promyšlenou řečí své politování nad tím, že jest nucen přerušiti poměr, který byl pro něho zdrojem takového blaha. Posléze prosil, aby mu uchovala přátelskou vzpomínku.

Avšak Marta jen zpola naslouchala jeho řeči. Zbledla velice a seděla tu s polozavřenýma očima a se skloněnou hlavou, jak omámena. Jen jednotlivá, přerývaná slova vštěpovala se s podivuhodnou jasností v její vědomí a vykouzlila měnivé obrazy před její duší. Divila se sama sobě, že se neskácela k zemi, neboť bylo jí tak, jakoby se vznášela. Ale když zaslechla jmenovati moře, tu je také ihned viděla před sebou rozložené, velké a skvoucí, jako kdysi v letě časně z rána za jejího dětství, když velké, ploské vlny zvolna přes písek pobřežní se válely, podobny lesklým tabulím ze zlata a perleti.

Když zpozorovala, že vstal se židle, položila šití na lavici, a taktéž povstala. Vidouc pak, že jí podává ruku, vložila mechanicky svoji do jeho, ale sklopila úmyslně zrak.

„Tedy s Bohem, Marto! A žijte blaze!“ slyšela jeho slova. Ale znělo to jako z daleké dálky.

„Díky,“ odvětila.

„Přeji vám mnoho štěstí a všeho nejlepšího.“

„Díky.“

„A chcete si někdy také vzpomenouti na studujícího, který vás v lese tolik polekal?“ . . .

„Zajisté.“

„A až budete jednou šťastnou ženou, ve vlastním domě, snad i ve vlastním dvorci, až budete míti vlastní krb a muže a vše, chcete pak...“

Ale tu se Marta náhle obrátila a odtáhnuvši zpět ruku, kterou ještě ve své držel, zakryla si oči. A tak tu stála krátkou dobu. Pak potácela se k staré truhle, vrhla se na ni, a něžná její postava svíjela se prudkým pohnutím, které jí v nitru burácelo. Pláče nebylo slyšeti; ale dobrá minuta uběhla v bolestném mlčení.

Mladý muž svraštil zprvu obočí, ale nato pln nepokoje a nevěda si rady, nepohnutě na ni pohlížel. Dvě temněrudé skvrny objevily se na jeho lících, ale ihned opět zmizely s bledých jeho tváří a prsty jeho křečovitě obemkly ocelový řetízek u vesty. Konečně jím cos projelo jako blesk; odhodil čapku na židli, objal Martu oběma rukama a vedl ji zpět k lavici, na kterou oba sklesli.

„Marto!“ šeptal něžně. „Nerozloučíme se. Neodjedu. Nemohu tě opustiti. Zůstanu zde. Vždyť tě miluju. Již od prvního dne jsem tě miloval... tak vřele jsem tě miloval, že si toho nedovedeš ani představiti. Vždy, kdykoliv jsem na tebe vzpomněl, byl jsem jak beze smyslů; spánek míjel mé oči; já... A i ty mě miluješ — že ano? — miluješ mne? — Ó vždyť jest to zřejmé... Mám pravdu? Rci!...“ Náhlé obejmutí, jakož i prudký výbuch dlouho tlumené vášně mladého muže, měly za následek, že se Marta rychle vzpamatovala. Zblednuvši úzkostí, chvěla se od hlavy až k patě. Nemajíc však tolik síly, aby se vymknula z jeho objetí, zakryla si rukama obličej, a obrátila se, jakoby mocí zavříti chtěla srdce a sluch před tím žhavým proudem lásky a něžnosti, před tím zajíkavě prosloveným vyznáním a hříšným lkáním, kterým bez ustání byla zaplavována.

„Ustaň! — Ustaň přece!“ sténala bez dechu a sepjala křečovitě ruce nad tlukoucím srdcem... Obratem mihl se jí hlavou strašný osud matky, Anny Metty, a hrozný los Jörginy Vaevrové. A přece to byl okamžik největšího štěstí, když posléze před ní poklekl, bled, zmaten, a když líbaje její ruce, nejsladšími jmény ji zasypal.

Pojednou však zvedla hlavu a plna úzkosti chopila se jeho ramene.

„Slyš!... Nepřichází někdo?“

Mladík povstal spěšně a naslouchal. — Z dálky skutečně sem bylo slyšeti kroky.

„To jest matka!“ pravila. „Nesmí vás viděti... musíte odsud — musíte odsud —,“ prosila a vztáhla k němu sepjaté ruce.

Uposlechl okamžitě. Dříve však chopil ji za ruce a přivinul ji vášnivě k sobě. Když se zrak její setkal s jeho pohledem, tu hluboké zahanbení zbarvilo líce její do temna; ucítivši však polibek na tváři, klesla bezvládně na jeho prsa.

„Jsi mou?“ šeptal.

„Ano.“

„A přijdeš dnes večer, až se setmí, k velkému dubu?“

Vrhla naň krátký, podivný pohled a vymknula se z jeho objetí; — pak šla zpět ke staré truhle a položila hlavu i ruce na její hranu. Žhoucí ruměnec pokryl její tváře. On jí nenásledoval.

„Přijdeš?“ tázal se prosebně... „Přijdeš?“

„Ano“ — znělo sotva slyšitelně a chraplavě.

„Až zaklepu na peň — slyšíš?“

„Ano — jdi již — jdi!“

„A mohu se spolehnouti?“

„Ano.“

„Díky, Marto, díky!“ Chopil spěšně čapku, poslal jí rukou hubičku a spěchal ven.

4.

Kroky, které se blížily, zanikly právě v tom okamžiku na mostě, když mladík zadními dveřmi ven vyklouznul. Hned na to znova je bylo slyšeti, a nyní rozlehaly se již v předsíni. Opatrně stlačila jakás ruka kliku, a dvéře se otevřely.

Marta, která sebou v prudkém rozčilení na židli vrhla, vstala váhavě a hladila si rukou vlasy s čela. Ale když se ohledla ke dveřím, vykřikla leknutím — Jesperova hřmotná postava stála mezi dveřmi a upírala ztrnule na ni oči.

Byl svátečně oblečen, s rudým nákrčníkem a širákem, avšak příšerně bledý. Zarazila se, když se setkala s nedůvěřivým a pronikavým pohledem, kterým ji pozoroval. Ale rychlostí blesku změnil se výraz jejího obličeje. Nevýslovné opovržení, nesmírný odpor vůči tomuto člověku probudil se v tomto okamžiku v její duši a šlehal jí zrovna plameny z očí; a vzdor tomu, že se následkem rozčilení za posledních hodin o ni mdloba pokoušela, vzpřímila se nasazením všech sil, a kráčela chladně světnicí kolem něho až k oknu. Tam se klidně posadila na staré své místo a chopila se znova odloženého dříve šití.

„Domnívala jsem se, že jest to matka,“ pravila pouze.

Jesper stál ještě u dveří a zrak jeho těkal zvolna a pátravě světnicí. Posléze utkvěl pohled jeho na láhvi a dvou poloprázdných sklenicích, které tu doposud na stole stály.

„Aha — přicházím zajisté nevhod,“ pravil, a zlověstný, nevylíčitelný úsměv pohrával mu kolem rtů. „Jak se mi zdá, měla jsi návštěvu.“

„Byl zde jakýsi pán, a ten žádal o sklenici puškvorcové,“ poznamenala lhostejně.

„Hm!“ — kráčel zvolna blíže a sklonil se nad stolem — „pil snad ze dvou sklenic, ten podivín?“

„Pravil, bych pila s ním.

„Hleďme, hleďme!... A co to zde leží? Na mou věru, dvě skvoucí koruny!“ — Obrátil se k ní; jeho ruce, jeho zamodralé rty, celá jeho hřmotná postava se chvěla. — „Ten ti dobře zaplatil, děvko!“

Marta rychle pozvedla zrak, ale sklopila jej ihned a lehce se zarděla.

„O tom nemám ani nejmenšího tušení! Ostatně dal, co se mu líbilo.“

Pohledl na ni pln hněvu: „A také obdržel, co chtěl... nestoudná lhářko!...“

Ve světnici to zrovna šumělo a znělo, a Marta zbledla jako stěna. S hrozným zaklením mrštil Jesper kloboukem do kouta, a vrhl sebou na židli, stojící u stolu.

Po chvilce se opět pronikavě zachechtal.

„Jaká to nemotornost ode mne, příchodem svým vás vyrušiti! Mohu si představiti, jak dobře jste se bavili. Potěšili jste se asi spolu, že? Zdá se mi vůbec, že jsi plna rozpaků . . . A ejhle! také náušnice jsi obdržela! Tys v pravdě zpanštělá, Marto! Pravá panna fintilka, že ne?... A což ten hedvábný šátek onehdy, ten byl nepochybně též od onoho vyčouhlého zbožňovatele, který, když jsem přicházel, ze dveří vyběhl."

„Od tebe jistě není."

„Vždyť to jest, Bůh ví, znamenité chlapisko, ten mladíček! — vzácná kořist, na mou věru, ha, ha! — Zdá se býti také z jiného dřeva vysoustruhován, nežli obyčejní smrtelníci . . . Avšak to jest mi lhostejné! Domnívá-li se, že se může zahnízditi kde chce, a dělati si z koho chce blázny jen pro to, poněvadž má bělostné ruce a červené tváře a snad o několik šilinků více v kapse nežli jiný, uhlídá, že jest na bezcestí, rozumíš!" — Uhodil pěstí na stůl až sklenice poskakovaly.

„Ty jsi se nepochybně nevyspal posud z opičky, s kterou se již tak dlouho Bůh ví kde všude potuluješ," pravila Marta klidně, avšak chvějícím se hlasem. „Ostatně jsem ti dosti často již řekla, že jsem to nebyla já, která jsem žebronila, abys si mě vzal. Sám nejlépe víš, že bych se s tebou nejraději nestýkala; a není-li ti tedy něco vhod, můžeš jíti po svých.

„To mohu učiniti, Marto! a to chci také učiniti," odvětil po chvíli zvolna a zamyšleně; hlas jeho zněl náhle tlumeně a lítostně, a i v pohledu jeho zračily se zármutek a starostlivost. „Ale proto přece se domnívám, Marto, že bys to neměla brát na tak lehké vážky. Ať jest tedy mezi námi konec, a ten vlastně již dávno mezi námi byl, neboť jsi mne vždy podceňovala, a po něčem vyšším dychtila, Marto! Avšak věř, špatně to skončí! A zamilovala-li jsi se do onoho větroplacha, poněvadž se ti dvoří, pak jest pro tebe nejhůře, Marto! — Ale domníváš-li se, že jsem se potuloval — nyní jest to arciť lhostejno, kde jsem byl, neboť mezi námi jest nyní konec a nezáleží na tom více — chci ti jen říci, že ten, kdo ti to pravil, jest lhář a na cti utrhač! — Rozuměla jsi mně!"

Marta neodpověděla. Položila šití na lavici a obrátila se k oknu. Opřela bradu o ruku a loket o okenní prkénko, a hleděla na poslední paprsky zapadajícího slunka, které venku koruny stromů zlatily.

Ve světnici byla již úplná tma.

„Přeškoda," začal Jesper hned na to, ještě však tišeji a smutněji, upíraje zavlhlý zrak k podlaze. „Přeškoda, Marto, že jsem tohle dříve nevěděl. Mohl jsem si uspořiti výlohy, jež jsem si koupí mlynářského domku způsobil."

„Mlynářského domku?" opakovala Marta a obrátila hlavu . . . „Ty jsi koupil mlynářský domek?" tázala se poznovu, když neodpovídal.

„Zaslechl jsem, že se ti líbí. A poněvadž byl právě na prodej, chtěl jsm se ti zavděčiti, ačkoli se tímto výdajem úspory mé valně ztenčily. Ale jest tak pěkně položen, a má zahradu a tyčkový plot. A potom jsem si myslel, že nebude škodit, když ho drobet vykrášlím a omaluju. Nyní právě nechal jsem položiti ve světnici novou podlahu, a okna ve-

doucí na silnici jsou novými tabulkami opatřena. Zvláštní to arciť není, to vím sám nejlépe, ačkoliv jsem dělal, co jsem mohl. Nyní jest to, bohužel, vše zbytečné . . .“

Po těchto slovech nastalo ve světnici ticho, a Marta se znenáhla úplně k němu obrátila. Sklopila hlavu a hleděla dlouhou dobu na svoji pravou ruku, která křečovitě hranu lavice svírala.

„Jespere,“ začala konečně, nepozvedajíc očí, chraplavým nezvučným hlasem, „proč jsi tak podivný?“

„Protože jinakým nemohu být,“ odpověděl a pevně na ni pohledl. „A takovým, jakým jsem nyní, byl jsem i tehdy, onoho večera, když jsme se společně vraceli z města a tys dala svolení k našemu zasnoubení. Avšak proč ty nejsi již taková, jakou jsi jindy bývala?“

„Proč jsi vždy tak nevázaný, Jespere?“

„Ach — jest ti dobře známo, že to není tak zle míněno. Kdybys se byla ke mně chovala tak, jak bývá mezi jinými snoubenci, byl bych se zajisté stal též takovým, jakým bych měl být. Promluvila jsi však ke mně jen jediné laskavé slovo? Když jsem přicházel, nevěděla jsi, máš-li se ke mně znáti anebo mi ruku podati; pohlížela jsi na mne jak na dobytče anebo psa, a ne jako na člověka. Domníváš se, že by takové jednání mohlo míti něco jiného za následek, nežli zlo? A z čeho soudíš, jaký jsem, aneb jakým nadále budu, když se zdráháš se mnou mluviti, a nikdy mě nechceš vyslechnouti? A zda víš, jak o tom ve vesnici soudí? Ještě tomu není tak dávno, co si tlučhuba Laurits dovolil otázku, zdali jsem ti již někdy dal hubičku. A snadno pochopíš, že mne cos takového musí rozlítiti. Ale když potom takovému darebovi jak náleží vypráším, horšíš se nad tím a schováváš se do své komůrky. A proto pravím: nežli takovéto zasnoubení, bude lépe, když se raději rozejdeme.“

Opřev hlavu o ruku, hleděl zádumčivě před sebe. Nyní zvedla se Marta zvolna s lavice, přistoupila tiše k němu a položila mu ruku na rameno.

„Jespere! — Buďme zase dobrými přátely!“

„Ach — mezi námi to už nikdy nebude dělati dobrotu. Nehodíme se k sobě. Na tom se nedá již nic změniti.“

„Ano,“ odvětila, a objala úplně jeho rámě, nepohlednuvši na něho. „Budeš-li jen nyní chtít, bude zas dobře. Ode dneška se vše změní.“

„Jsi o tom pevně přesvědčena, Marto, a myslíš, že to dokážeš? Jinak raději učiníme všemu konec.“

„Nikoliv, spolehni se na mne. Dnešním dnem se vše změní.“

Jesper zvedl se zvolna a hleděl na ni nedůvěřivě.

„Avšak on, maličký . . . míním — nestalo se . . . neobdržel . . .?“

„Nikoliv,“ odpověděla a zarděla se.

„Chceš to zpečetiti hubičkou?“

„Ano.“

„Ale pořádnou hubičkou?“

„Ano.“

Celé její tělo se zachvělo, když mozolovitá jeho pěsť obemkla její ruku, a když viděla, jak se jí naduřelé rty jeho blížily. Avšak napjetím všech sil se vzchopila a nabídla mu ústa.

5.

Rozhodnutí Martino bylo nezvratné, a od toho okamžiku rozhostil se v mysli její zvláštní blahodárný klid. Jesper zůstal ještě asi hodinu u ní a hovořil s ní klidně a rozumně o přípravách svatebních, o zařízení mlynářského domku, o ohláškách, které na faře objednati třeba, a rozličných jiných záležitostech.

Ještě venku na zápraží slíbila Marta znova, že chce býti jinou a zůstati mu věrnou, a též on svatosvatě přisáhal, že bude opět pilný a pracovitý, aby spolu šťastně živi býti mohli. Ale když zavřela domovní dveře a vrátila se nazpět do komůrky, tu klesla, tiše štkajíc, na židli.

Tak to tedy skončilo! Tedy přece s ní jen tak daleko mělo dojíti!

Věděla, že jest tak nejlépe, a že byla jako zázrakem ušetřena osudného kroku, kterého se nejvíce bála. Ale navzdor tomu nebyla s to zastaviti tok slzí, řinoucích se jí po lících. Musela se vyplakati ze všech těch tajných tužeb, ze všech těch snů svého mládí; cítila, že to byl poslední osten, poslední těžký boj, který musela přemoci. Až jen uplyne tato noc, až si jen bude vědoma, že se již navždy vzdálil, pak najde srdce její opět kýžený klid, po kterém nyní nejvíce toužila.

Ale tato nekonečně dlouhá noc! . . .

Věděla, že přijde a bude ji volati, — že bude čekati, netrpělivě, toužebně, a naslouchati, kdy zavzní její kroky! . . . Cítila však, že jest nyní pevna, a že nic více rozhodnutí její nezvrátí. Klidnou a bez nářku mělo ji naleznouti budoucí jitro — jen až mine dlouhá tato noc, a poslední toto utrpení s ní bude sejmuto.

Vstala zvolna se země a začala se odstrojovati. Nejistým krokem potácela se dlouhou, tmavou prostorou, a sundavši s postele přikrývku, urovnala svoje šaty, což dávno již nebyla učinila.

Zachvátila ji hrozná únava; nohy zdály se jí býti tak těžké, a hlava ji nesmírně bolela. Konečně klesla na pelesť a přitiskla šaty, které právě v ruce držela, k očím. A vzpomenuvši sobě, že již dávno večerní pobožnost nevykonala, počala se modliti.

Ale i při modlitbě viděla neustále tu jemnou, plavovlasou hlavu, která v klíně jejím odpočívala. Bylo jí, jakoby neustále ještě cítila tu měkkou, chvějící se ruku, ty vřelé rty, každé slovo jím pronesené znělo jí tím něžným, prosebným zvukem pořáde ještě v uších, a posléz propukla v srdcervoucí pláč. Celý její život, od onoho osudného dne, kdy se stala v rákosí svědkyní milkování dvou milenců, objevil se zcela jasně a zřetelně před její duší. Každou touhu, kterou pocítila, každý sen, kterým ji spánek oblažil, prožila této chvíle na novo. I tázala se sama sebe, proč se vše tak sběhlo, za jakým účelem to prožila, když mělo vše nyní takhle skončiti? Ještě jednou shledla zářící ráj své mladosti, onen vonný sad lásky, kterým se tak často v myšlénkách obírala, a který jí už nebyl hravým klamem, vykouzleným ješitnými, chorými sny. Poznala ve skutečnosti jeho ovoce. Stála na jeho prahu, a žhoucí blaženost takovéto lásky rozlila se na ni otevřenou branou.

Měla se toho ještě jednou odvážiti? Jen jedinkráte! — Vždyť se o tom nikdo nedoví. Až by odcestoval, pohltila by vše temnost noční.

Pro ni pak by to bylo vzpomínkou, jako na krásný sen, jako na mihnutí světelné záře. Potom to mělo býti pro její život velkým, drahým tajemstvím, které chtěla vzíti s sebou do hrobu... Přála si jen jedenkráte jej spatřiti, ruce mu stisknouti a na rozloučenou jej pocelovati... Jen to jediné štěstí, ostatního všeho na vždy chtěla se říci.

Jak spořádanou a věrnou se za to chtěla státi! Nechtěla si nikdy stěžovati, nikdy dáti příčinu k nespokojenosti...

Vjela si rukou do vlasů. Jaké to byly myšlenky?... A v tom okamžiku zazněly z lesa tři temné, lehké údery.

Klesla nazpět na lůžko, a zakrývajíc si rukama tvář, zůstala nepohnutě ležeti, jakoby na něco čekala. Za několik minut opakovaly se údery. Chvěla se na celém těle, ale ani sebou nepohnula. Bledý svit měsíce padl oknem na její postel a svezl se na rozpuštěné její vlasy, kteréž se jako zlatý proud po celé její polosvlečené podobě rozlily. Majíc ruce na bledý obličej přitisknuty, netroufala si takřka ani dýchati, jen srdce jí prudce tlouklo... Čtyřikráte opakovalo se klepání, a pokaždé stávalo se silnějším, netrpělivějším, co zatím světlo měsíce tiše do komůrky se vkradlo, ozařujíc postel a podlahu. Nyní vše utichlo — úplně utichlo.

Zvedla se na lůžku a z hluboka si oddechla.

„Vše minulo...!“

Ruce jí bezvládně sklesly, v obličeji zračil se nesmírný bol, když na novo klesla na lůžko.

Tu zaslechla klepání na okno v hostinské místnosti. Trhla sebou. Byl to on? — Opětné klepání. — Bez rozmyšlení přehodila přes sebe šátek a vběhla tam. Stál venku a volal ji tiše.

„Pro Bůh!“ zvolala a otevřela opatrně okno. „Nestůj tady! Nestůj tady! Mohl by někdo přijíti a tebe zde spatřiti... Ano, ano, přijdu... Jdi jen zatím nazpět do lesa. Pak přijdu...“

Vrátila se do své komůrky a rychle se oblekla. Pak uvázala si malý šáteček kolem krku a přehodila šál přes hlavu. Cítila, že jest ztracena. Tichounce sejmula tyč železnou, která uzavírala podkrovní dvéře, a plížila se do lesa.

Díl třetí.

1.

Bylo časně z rána. Slunce ještě nenastoupilo denní svoji pouť, ale tam v dáli na východě zazářilo moře. Přes daleké, ploché přímoří táhly jednotlivé, rozervané pruhy mlhové, a chytaly se na keře a trny jako vlákna z bělostných havů nočních příšer. Veškeré živočišstvo bylo ještě v hluboký spánek ponořeno. Mezi jasně zelenou rovinou polí a temně modrou bání nebeskou, na které pluly malé, rudě zbarvené obláčky, jako rozházené listí růžové, vznášeli se rozradostnění skřivánkové a prozpěvovali tisíceré halleluja! V zahradách vesničanů cídily straky své peří. Z lesa vyletělo velké hejno vran, a všude, kde se objevily, volaly drsným hlasem svým: „Gaa vaek, Gaa vaek!“ *) až se konečně na čerstvě zorané pole snesly. — Byla to ohlušující vřava.

*) Jdi pryč, jdi pryč!

Náhle vše utichlo. Jako tisíce tmavých bodů spustili se skřivánkové bleskorychle k zemi a zmizeli v osení. Straky vyhledaly si nejskrytější větve a natahujíce krčky, hleděly zvědavě kolem sebe. Tři zbloudilá kuřata z vesnice pádila rychle přes cestu, a posadila se těsně vedle sebe na smetiště; — ba i přihlouplé vrány vtlačily se v řadách mezi brázdy na poli, a pošilhávaly úzkostlivě jedním okem do výše.

Vysoko nad vesnicí kroužil sup. Na širokých svých perutech vesloval klidně a zvolna vzduchem a pátral lačným zrakem po nějaké snídani. Ve čtyřech velkých obloucích blížil se k lesům. Konečně rozepjav široká křídla k několika krátkým, mocným úderům, zmizel za vrcholky horských velikánů.

Z trávy zavznělo slabounké „Piep“; pak opět chraplavé havraní „Vaek!“ *) a hned na to hlaholil zase vzduchem mnohohlasý, plesný sbor.

Výjev ten pozorovala podivná postava, která na pokraji lesa stála, a zpola náměsíčnici, zpola mrtvole se podobala; rukou byla opřena o plot, přes hlavu a bedra měla přehozený šátek, a majíc strnulý zrak k nebi obrácený, hleděla pevně v ta místa, kde sup kroužil. Byla to Marta.

Zvolna, krok za krokem, jakoby sama sebe nechtěla probuditi z jakési vnitřní dřímoty, plížila se podél lesa, a to mezi plotem a loukou, až k místu, kde tato do rokliny zabíhala. Časem pohledla plaše a spěšně kolem sebe, až konečně zmizela týmiž dveřmi, kterých z večera na závoru nebyla zavřela.

Když vstoupila do světnice, shodila se sebe šátek a ohledla se udiveně kolem sebe. Pak otevřela chvatně okno, a z hluboka si oddychla. Mezi okraji rokle odpočívalo porosené přímoří v růžovém třpytu před jejím zrakem. Pavučiny, podobny blyštivému flóru, rozkládaly se nad loukou. A v dáli za mořem vycházelo slunce.

Velkolepě, královsky, v klidné majestátnosti vynořovala se mocná, ohnivá koule nad bezmračný obzor, rozlévajíc zlaté světlo své přes celinký, širý kraj, kterýž se znenáhla počínal probouzeti. Z komínů malých, podél bahniště rozložených chaloupek vystupovaly tenké modravé sloupy dýmu. Tu otevřely se ve vesnici dvéře, tam zase zableskla se kosa v paprscích slunečních. A na jetelištích začaly bučeti krávy, jakmile se na cestě ukázalo první děvče, vesele zpívající a nesoucí na dřevě pověšené dojačky.

Marta opřela se o stěnu a pohlížela se zvláštním, takřka poloblbým úsměvem na probouzející se, svěží ranní ten život. Ale konečně ji únava přemohla. Jako zpitá potácela se k posteli a vrhla se na ni, aniž se byla svlekla, a sepjavši ruce přes čelo a zamhouřivši oči, ležela dlouhou dobu nepohnutě, polo ve bdění, polo ve snění.

2.

A stalo se to skutečně? . . .

Nebylo to vše jen pouhým snem, klamnou domněnkou? Zdálo se jí to býti pravdě nepodobno. Vždy znova vracela se myšlenkami k událostem předešlé noci, dovedla je sledovati krok za krokem, a dovedla si vždy

*) „Pryč!“

na novo každé slovo, každý pocit, každou blaženost představiti. Ale vždycky, kdykoliv byla u konce, nebyla s to uvěřiti, že by se to bylo jí stalo, a že to nebyla osoba jiná, které se tohle vše přihodilo ... Chvílemi, na vše zapomenuvši, pohřížila se v lehký spánek. Jakmile se však probudila, již začaly myšlenky její tutéž pouť: lesem, podél jezera, ve svitu měsíčním, mezi jedlemi ... a vždy potom podivný úsměv, plný zděšení, přeletěl přes její rty.

A on? Kde byl nyní? Dlouhou dobu tu tak ležela zamyšlena, a nebyla s to myšlenky na osobě jeho soustředití. Pojednou se na posteli vztýčila a hleděla divoce kolem sebe. Odcestoval!? Toť byla holá nemožnost. Po tom všem, co se mezi nimi sběhlo! ... A přece: což neviděla ze všeho nejzřetelněji vlastní svou osobu, kterak před ním v porosené trávě klečí, lká, prosí a jej zapřísahá, aby ji nyní neopouštěl? A neviděla jej, jak za svítání tu stojí bledý a strachem se chvějící, jako školák, který se hrozí vlastních svých činů? A neodstrčil ji konečně násilím od sebe, a nezůstavil ji, navzdor všem prosbám, samotnu v lese?

Opět vyskočila z postele. A takovému darebáku se opravdu poddala? K vůli takovému mizernému chlapu vrhla se do neštěstí, promarnila celý život, a zničila na věky svůj klid a svoje štěstí! — Nikoliv! Nikoliv! ... Bylo to nemožné. Nemohlo to býti! ... Přijde zajisté opět. Vždyť se zase vrátí. Až jen se rozpomene, co se stalo, pak ji neopustí. Náhle byla o tom úplně přesvědčena, že ji nepodvede. Rozepjala krásné, štíhlé své ruce, takřka s vítězoslavnou jistotou nad hlavou, vědouc nyní, že ruce tyto jej opět obejmou, opět k srdci přivinou, a že opět můj! — můj! — můj! ... mu bude říkati. Smála se teď zcela hlasitě svému strachu, a ňadra její naplněna byla nevýslovným blahem. Přijde! Přijde! znělo v jejím nitru; a jako přemožena neskonalým blahem, klesla zpět na lůžko.

„Jak jsem o tom jen mohla pochybovati?“ pravila sama k sobě, a blaženě se usmívajíc, pozvedla hlavu. Jak se jen mohla zabývati podobnými myšlenkami? ... Bože! což to nebylo omluvitelné, že byl dnes ráno tak pomaten a podrážděn? Což nebyla sama v takovém rozčilení, že takřka smyslů pozbyla? A necítila, jak již nyní milující srdce její prudčeji bije? Nehořela jí v žilách krev nevýslovnou touhou, aby jej opět spatřila?

... V témž okamžiku zaslechla hrčení povozu po kostrbaté cestě. Naslouchala. Jako blesk projela myšlenka její hlavou. Touto cestou jezdívala pošta. Z tohoto okna zde, anebo za některým křovím v lese, bylo možno pozorovati, kdo v ní sedí. Byl již bílý den, a brzy musela tady jeti. Což kdyby se někde skryla, a klidně čekala, až pošta pojede kolem ...?

Nesmysl! Jaké to byly pošetilosti! Proč se trápila marnými obavami? Ach, ty dobrý Bože, a jaký byl její zevnějšek! A celá světnice! Což byla úplně zbavena smyslů? Kdyby sem nyní matka vkročila a uzřela ji v takovém stavu! Vždyť nebyly dvéře v podkroví ani na závoru zavřeny! Což se skutečně minula s rozumem? ... Spěšně začala uklízeti, aby zahladila každou stopu, připomínající noční událost. Pak se pečlivě převlekla, zahodila ublácené střevíce daleko pod postel a urovnala si bohatý svůj vlas. Tu si náhle vzpomněla, že zapomněla večer zavříti v hostinské

místnosti okno, kterýmž s ním byla mluvila. Upokojila se však tím, že je vichr dojista přirazil, a usadivši se na židli, přemýšlela, jakby věc nejlépe zařídila, aby budoucně vše potaji se dělo a nic štěstí jejich nerušilo.

Uvažovala, zdaž by mu nemohla, ať již jakýmkoli způsobem, vzkázati. Srdce jí arci pravilo, že ji večer v tutéž dobu a na témž místě, kde se včera sešli, vyhledá; avšak bylo pro ni hrozné, čekati tak dlouho na shledání. A mimo to měli se dnes sejíti starci, a dokud ti se nerozejdou, nebude se moci odstraniti. Ale především, pro živé nebe, nesmí klepáním na okno dáti přítomnost svou na jevo! Pravila sama k sobě, že jest jim jednati s největší ostražitostí. Věděla, že jest každým a všude pozorována a že by i nejmenší neopatrnost vzbudila podezření.

Opět hrčel vůz kolem, a ona vyskočila se židle. Plna nepokoje chodila jizbou a sáhala si častěji na hlavu, anebo přitiskla obě ruce na skráně. Cítila, že jí nelze snésti tuto nejistotu a že jest nemožností, aby se dočkala večera, aniž by o všem nabyla řádného přesvědčení. Náhle se rozhodnuvši, uvázala si zástěrku, vyhledla spěšně oknem, a plížila se opatrně ze světnice. Avšak ještě mezi dveřmi se zastavila, přehledla bystrým zrakem svoji komůrku a předpokládajíc, že jsou líce její bledé, třela si je okamžik oběma rukama. Když pak seznala, že v celém domě je úplný klid, hleděla, aby se skrze síň dostala nepozorována ven.

Avšak venku, na kamenných schodech, zmocnil se jí neborázný strach: domnívala se, že poznává zcela určitě postavu své matky za týmž oknem, které včera večer měla otevřeno. Vzmužila se však a kráčela, popěvujíc lhostejně jakousi píseň, zvolna kolem; ba měla tolik odvahy, že zůstala uprostřed cesty státi a hleděla lhostejně na prchající mračna, jakoby se o povětrnosti chtěla přesvědčiti. Ale jakmile se dostala do lesa, začala spěchati. Tu spatřila najednou, tam kde se cesta zatáčela, Larse Enöje, který v nevelké vzdálenosti, opíraje se o hůl a berlu, naproti ní kráčel. Zaklela a chtěla se v houští skrýti, ale Lars ji už spatřil a kýval na ni holí.

Martino srdce bilo prudce. Namanula se jí myšlenka, že právě Lars byl první, kterého po strašlivé té události byla nucena potkati; i tázala se sama sebe, nebylo-li by možné, aby to na ní poznal. Čím více se k sobě blížili, tím více se strachovala, že se s jejím zevnějškem stala změna, kterou on na první pohled pozná. A málem by se byla před starým přítelem dala na útěk, kdyby ji v tom okamžiku nebyl dohonil.

„Hleďme, hleďme!“ zvolal. „V Boží přírodě se s panenkou shledáváme!“

„Ano,“ pravila usmívajíc se a hledajíc očima suché listí pod stromy. „Chtěla jsem matce nasbírati klestky.“

„I vezmi to ďas! Což se ti ještě po tom, co se sběhlo, dostává času, na něco podobného mysleti?“

„A proč by se mi nemělo dostávati času?“

„Ej, domníval jsem se, na mou duši, že jsi již u zavití. Na něco takového musí se vždy záhy pomýšleti, milé děvče, řeklo-li se již jednou amen.“

Pohlížela na něho strnule a zbledla. Měl snad již nějaké tušení? „Co tím chceš říci?“

„Ho, ho! Chce mi malovat straku na vrbě! . . . Ne, ne, milé dítě, Lars Enöje není dnešní. Náhodou byl dnešního jitra tak šťasten, setkati se s tvým milouškem Jesperem, který se leskl jako nově ražený dvouskilling, a hned novinku tu vykramařil. Nuže, mnoho štěstí, ve jménu Božím — a kluka, nežli se rok s rokem sejde, jak říká starý kostelník z Kyndby.“

Oddychla si volněji a zahleděla se pak opět do země.

„Ano, Jesper si přeje, abychom co nejdříve slavili svatbu; zakoupil již mlynářský domek.“

„Ano, a novou postel. Zítra půjde na faru pro ohlášky, a pak vám bude třeba jen Božího požehnání, milé dítě!“

„Byl jsi v lese?“ tázala se náhle.

„Ano, bohužel! — měli jsme včera hanebný nezdar se svým obchodem.“

„Co se vám přihodilo?“ pravila s úsměvem. Teprve nyní seznala, že měl asi Lars již nějakou pintu přes míru.

„Což jsi o tom, děvče, neslyšelo? Nemluvilas dnes ještě s matkou?“

„Ne.“

„Nu, je pravda — nemá sama ještě o tom ani tušení. Měla po čertech na spěch, aby se dostala domů.“

„Tak?“ tázala se Marta a pohlížela na něho plna zvědavosti. „Co se stalo?“

„Pane Bože! Ztratili jsme Sörena.“

„Co že pravíš?“

„Ano, hleď, milé dítě, šlo to znamenitě s houpačkou a ostatními věcmi. Ale když jsme se chtěli po Sörenovi poohlednouti, který převzal obchod s doutníky, byl on, jen si pomysli, pryč. To se rozumí, že se opil, neboť skříň nalezli jsme uprostřed cesty, toť se ví, že úplně prázdnou, a on nepochybně že někde v houští vyspává opici!“

„Což jsi mu ještě nepřišel na stopu?“

„Nikoliv, na mou duši, nenalezl jsem v lese nic jiného, nežli bledého mladíka, který v příkopě seděl a z krátké lulky bafčil.“

„V příkopě že kdosi seděl?“ tázala se Marta zvědavě. „Kdo to mohl asi být?“

„Domnívám se, že to byl jeden z těch studujících, kteří se tu nyní potulují.“

Blažený úsměv přeletěl přes Martin obličej.

„Chtěl jeti poštou,“ doložil Lars.

„Poštou“ — chopila jej bezděčně za rámě. — „Víš to jistě?“

„To ví Bůh, že to vím jistě! Viděl jsem, jak později sedal . . . Avšak co jest ti? Vždyť jsi bledá jako stěna, milé dítě? . . .“

A vskutku, málem by byla klesla k zemi. Položila si ruku na oči a hryzla křečovitě rty, mezitím co se okamžik o jeho rámě opírala.

„Mně . . . mně není jaksi volno. Spala jsem této noci špatně . . . Myslím, že mi bude lépe, půjdu-li raději domů . . .“

„Pane na nebesích! Dítě, ty se nám nyní přece nerozstůneš . . .?“

„Nikoliv, nikoliv — vždyť to nestojí ani za řeč. Jest to jen — pojďme nyní raději domů . . .“

Kráčejíc s Larsem opírala se Marta křečovitě o jeho rámě. Avšak jakmile se byla poněkud vzpamatovala, již jej se stručným: „Spěchám!“ opustila, a utíkala do své komůrky. Tam vrhla sebou na postel, lomila rukama a vypukla v křečovitý, usedavý pláč.

3.

Z večera shromáždil se klub jako obyčejně kolem dubového stolu v hostinské místnosti, ale tentokráte v neobyčejně slavnostním a radostném rozpoložení, ačkoli politování hodné neštěstí Sörena Stenhuggera — (který ostatně mezi dnem se zase objevil, toť se ví, že ve svrchovaně zbědovaném stavu, a nemaje ani haléře za svěřené mu zboží v kapse) — ačkoli toto neštěstí všechny pyšné naděje, které ve včerejší obchod skládaly, v trpké zklamání proměnilo. Za to odškodnila členy klubu neočekávaná a následkem toho dvojnásob radostná zpráva o Jesperově a Martině brzkém sňatku, — tedy uskutečnění společných jejich nejvřelejších přání a tužeb. Jako kouzelným slovem rozplynuly se hrozící mračna na jejich nebi.

Prodlením večera se horlivě a zcela vážně projednávalo vše, co bylo ve spojení s důležitou touto záležitostí. Jednohlasně bylo usneseno, aby všichni — Martu nevyjímaje — hned budoucího jitra společně do mlynářského domku se odebrali, a tento důkladné prohlídce podrobili. Potom měli Lars Enöje a Zacharias Vaever s Jesperem jíti jako svědkové k faráři objednati ohlášky, načež se měli opět všichni v krčmě sejíti a oslaviti řádnou hostinou a konví punše den tak slavný a vážný.

Rozumí se, že ze všech nejvíce Jesper domníval se býti v sedmém nebi. Jak by ne, když do této chvíle seznával jen stinné stránky života. Jakožto syn zlopověstných rodičů, kterému zbyla jen hanba po otci opilci a matce zlodějce, a který pro svou nemotornou nedůvěřivost, následek jeho života venku na samotě, od sobě rovných v opovržení a posměch byl uveden, seznal již záhy trampoty a útrapy života — a tím se stalo, že se u něho vyvinula nešťastná svárlivá povaha, kteréž on sám nejvíce se bál.

Nyní se však zdálo, jakoby vědomí, že konečně našel poklad, kterého se tak vytrvale a s těžkými zkouškami domáhal, z něho jiného, lepšího člověka učinilo, jakoby první paprsek sluneční, padající na jeho dráhu životní, všechnu zatvrzelost a každé nepřátelství z duše jeho byl vymítil. Přišed uhřátý z práce neopustil Martu po celý večer ani na okamžik; posadil se vedle ní na lavici a hladil mozolovitou, věrnou svojí pravicí opatrně — skorem až úzkostlivě — něžnou, bělostnou, měkkou její ručku.

Brzy na to, když se byli všichni shromáždili, přišla i Marta. Avšak sotva že vyslechla blahopřání svých starých přátel, již usadila se do kouta, kde byl nejhlubší stín a od té chvíle již nepovstala. Byla ještě velmi bleda a jevilo se cosi příšerného ve slídivém pohledu, kterým občas světnici přehlížela; i to úzkostlivé, náhlé zachvění, které jí zatřáslo, když se Jesper vedle ní posadil a za ruku ji vzal, bylo nápadné.

Staří přátelé však i přes to plesali. Přemrštěná jejich radost spatřovala v této zamlklosti jen rozpaky, zcela přirozené a hezké u mladého,

nevinného děvčete, které se k tak důležitému a rozhodnému kroku chystá; a jmenovitě Jesperovi to bylo novým, potěšitelným důkazem, že Marta konečně hleděla na tuto záležitost s potřebnou vážností a slušností.

Marta časem ani nevěděla, co se s ní vlastně děje, a kde se nalézá — tak jí vířilo a šumělo v hlavě.

Bylať celý den ve své komůrce ztrávila a mysl její kolísala neustále mezi chladnou bezcitností a trpkým zoufalstvím. Dostavily se okamžiky, kdy se opravdu o svůj rozum obávala, a opět přicházely chvíle, kdy bezměrná nenávist, divoké zuření vůči bídáku, který ji pro věčné časy vpálil znamení na čelo, jí ovládalo, tak že cítila, že bez pomsty jí nelze žíti... Ještě když brala již u dveří za kliku, chtíc vstoupiti do hostinské místnosti, tázala se chladně a klidně sama sebe, zdali by nebylo lépe celou záležitost skokem do jezera ukončiti. Když se však hned mezi dveřmi s Jesperovým blaženým pohledem setkala, byla nucena opříti se na okamžik o veřeje, aby neklesla k zemi.

Způsob, jakým onen mladík se do lesa plížil, aby tam příjezd pošty očekával a jízdě kolem krčmy se vyhnul, budil v ní největší hnus a odpor. Vždy, kdykoliv si na to vzpomněla, zaťala pěstě a hryzla se ve rty. Tato dobře promyšlená lesť, tato schytralá vypočítavost, prozrazovaly jí více, nežli co jiného, jeho zbabělou sprostotu. A nyní, když tu seděla mezi starými, věrnými svými přáteli, kteří by srdce s ní byli rozdělili a život za ni dali, nyní nechápala již, jak mohla býti tak zaslepenou, jak jen na okamžik mohla dáti průchod myšlence, vzdáti se takovému člověku, jehož jméno sotva znala.

... Zatím Jesper, vida, jak starci punšem zpití do hovoru jsou zabráni, vždy blíže a blíže k ní se tlačil; naposledy ovinul rámě kolem jejího těla a hleděl jí zamilovaně do očí.

Kdyby byl tušil, jak se srdce její svíralo, jak čivy její se chvěly, když v blaženém opojení k sobě ji přivinul a budoucnost tak růžově jí líčil! Nikdy necítila jako právě nyní, co jest pravá, upřímná láska; nikdy dříve, jako právě v tento okamžik, nechápala, jak takováto láska má tisíckráte více ceny, nežli všechna krásná slova a všechny sladké sliby! A bezděčně stiskla velkou, neohrabanou, mozolovitou jeho ruku, any se zatím rty její, jako bolestí, křečovitě svíraly.

Proklínala den, kdy v rákosí miliskováním oněch dvou milenců srdce její ponejprv bylo obelstěno. Proklínala svůj život a pošetilé, marnivé blouznění, které smysly její pomátlo a zrak její obestřelo — až bylo pozdě. A s nadlidským takřka přemáháním nutila se k úsměvu, když se Jesper k ní naklonil. A když hlavu její ke svým ňadrům přitiskl, tu laskavý, zároveň však bolný pohled byl mu údělem.

A v témž okamžiku projela jí hlavou myšlenka: což, kdybys mu nyní vše zjevila? Což kdyby s ním šla do své komůrky, vrhla se mu k nohám a prosila jej za odpuštění?

Cítila však ihned, že jest to nemožné. Jakmile mu pohledla do očí, jakmile pocítila v jeho stisknutí ruky všechnu tu pýchu vítěznou a blaženost, která se ho zmocnila, s hrůzou hleděla se zbaviti oné myšlenky. Nebylo jí pomoci — život její byl zmařen; sama vrhla jej v kal, a nikdo — nikdo nemohl jí vrátiti, co ztratila. A přece právě nyní naplnila ji bez-

měrná touha býti živu — počíti nový, poctivý život, aby mohla zase napraviti, čím ve svém bláznovství zhřešila, aby s milovanou osobou mohla děliti se o štěstí, jehož si vážiti teprv teď se učila. Se zbytkem starého toho svého blouznění hleděla si, sedíc s hlavou o jeho plece opřenou, vylíčiti v mysli klidné a činné spolužití v lásce a věrnosti, a s krvácejícím srdcem teprve nyní vlastně poznala, co promrhala.

Avšak bylo skutečně vše na vždycky ztraceno? Což na to nemohla zapomenouti? Což nebyla s to zbaviti se toho jako nějakého snu nebo zjevení? A nebylo to konečně cosi podobného? Nuže, a co se vlastně přihodilo?... Jen když Jesper se nic nedozví a nedojde zklamání. A potom: nenáleží mu srdce její nyní mnohem více, nežli prve?...

Zvolna klesla v jeho náruč, přemožena lítostí a únavou. Aniž si toho byla vědoma, zavřela se její víčka a ona usnula opřena o jeho rámě. Jakoby ji před každým zlem chrániti chtěl, ovinul Jesper něžně kolem ní svoji ruku; ani sebou nehýbaje, dával pozor na její spánek a tichá rozkoš zračila se v jeho tváři.

Naproti u stolu seděla matka. Po celý večer pozorovala nepohnutě a pátravě svoji dceru. Nyní i ona s dušeným povzdechem schoulila se na židli.

4.

Když Marta v noci přišla do své komůrky, byla neustálým rozčilením tak zemdlena, že se držela sotva na nohou. Mechanicky, polo již ve spaní, se odstrojila, a jakmile položila hlavu na podušku, již také upadla v hluboký, těžký spánek.

Spala snad asi hodinu, když zaslechla, že někdo na blízku šeptá její jméno. Dlouhou dobu si nedovedla vysvětliti, odkud hlas ten přichází, až se pojednou opatrně z venčí otevřelo okno a jím vlezla postava jakás do vnitř. Nejistými, tichými, tapajícími kroky plížila se světnicí, a Marta nepoznala ji dříve, dokud postava nepřistoupila k lůžku a zář měsíce neosvítila plavé kadeře. Vykřikla. Byl to on! Rychlostí blesku objala jeho šiji a několik minut bez vědomí odpočívala na jeho ňadrech.

Konečně zaslechla nad sebou hlas:

„Milenko!... milenko!..."

Otevřela oči a upřela naň blažený, zároveň však bolestný pohled. Nebyla s to promluviti, ale vší silou, jakoby se o něho strachovala, tiskla čelo na jeho ramena.

„Vždyť jsem si to myslela — vždyť jsem si to myslela," zajíkala se a pozbyla znovu vědomí.

Posadil se na kraj lůžka a ovinul chladné své ruce, přitáhnuv ji k sobě blíže, kolem teplého, třesoucího se jejího těla.

„Milenko!... milenko!..."

„Ach — jak jest dobře, že jsi přišel!" pravila těžce oddychujíc a zakrývajíc si rukou oči.

„Čekala jsi mne?"

„Nevím. Domnívám se však, že bych byla sešílela, kdybys nebyl přišel. Byla bych —"

„Tiše, tiše! Nyní jest vše zapomenuto — že ano? Vstaň a oblekni se. Půjdeš přece se mnou — či nechceš?"

„Ano — jen pryč odtud!"

„Pojď — jen rychle — pomohu ti."

Chtěla vyskočiti z postele... ale v tom okamžiku se probudila. Hleděla zmateně kolem sebe, pak se zvolna zvedla.

Pozbyla skutečně smyslů?... Což se z ní stala lehká osoba, mizerná děvka, rozpustilá nevěstka?... Což ji Bůh opustil, či dostal ji sám ďábel ve svou moc?...

A šíleným pohledem dívala se strnule oknem, kudy bylo viděti na široký proud řeky, blyštící se v záři měsíční...

Nebylo by jí tam lépe? Neměla by se tam raději skrýti u Anny Metty, milé své spolužákyně, a u těch mnohých ostatních, které tam hledaly útěchu, jsouce osudem pronásledovány? Co jí mohl život ještě poskytnouti?... Ale pak by musila za tichých měsíčních nocí s Annou Mettou putovati lesem — nahá, se svatojanskou muškou ve vlasech!... vodní žínka, pravil!... Vodní žínka!...

Probravši se z tohoto zimničného blouznění, přitiskla ruce na oči, položila se znova na lůžko, dala opět myšlenkám svým průchod... a za nedlouho znovu pevně usnula.

5.

Když se opět probudila, stálo slunce již vysoko na obzoru. Z venčí zazníval ples opeřenců, a na louce zpíval si pastevec pronikavým hlasem veselou píseň. Zvolna rozhlížela se po světnici a konečně utkvěl zrak její u nohou postele, — tam seděla matka na židli a upřeně na ni pohlížela.

Hrůza ji obešla. Chtěla vyskočiti, ale jelikož síly jí k tomu nestačily, zavřela raději oči. Co to as znamená? byla první myšlenka, která se jí namanula. Ví snad matka o něčem?... Ale v tom okamžiku si vzpomněla, že Lars Enöje jí vyprávěl o spěchu, s jakým se matka předešlého večera z trhu vzdálila, a tu jí bylo, jakoby údy její byly stuhly. Ví o všem! pravila sama k sobě.

Zůstala nepohnutě ležeti. Tu povstala matka a položila ruku na pokrývku:

„Marto! — musíš vstáti!"

Ještě chvíli ležela Marta zcela tiše, pak se zvolna zvedla a hleděla zděšeně kolem sebe. Obě nepromluvily ani slova. Ale když se zraky jejich setkaly, zdálo se jim, že mrazivý jakýs dech je ovanul. Matka klesla těžce na okraj postele, a Marta, zakrývajíc oběma rukama tvář, sklonila hlavu nad podušky. Pak zazněl chraplavý, zoufalý nářek.

„Proč neměla jsi ke mně nikdy důvěry, Marto?" pravila matka ostýchavě. „Nejsem oprávněna činit ti výčitky, neboť jsem ti nebyla dobrým příkladem, ale tys měla mně přece jen důvěřovat, Marto, vždyť jsem tvoje matka."

„Ví to Jesper?" zaznělo zpod pokrývky.

„Ano."

„Hu! — hu!" Znělo to skoro jako pláč dítěte; a krásným polonahým tělem zalomcovalo zimničné chvění.

„Kdo mu to řekl?"

„Vyprávěla jsem mu o tom včera večer, když jsi odešla."

„Co odpověděl?" tázala se po nějaké chvíli.

„Nevím již!"

„Hu! hu!" — Zaryla hlavu takřka do pokrývky.

„Kde jest?"

„Jest v hostinské místnosti. Čeká na tebe. Přeje si s tebou mluviti."

„Jsou tam druzí také?"

„Ano."

„Vědí o tom též?"

„Myslím, že ne. Ale musíš nyní vstáti, Marto! Slyšíš?"

Odhodila sama pokrývku a pomáhala Martě opatrně z postele. Ta byla bez vlády, jak novorozené děcko. Třásla se na celém těle, takže se ani sama nebyla s to obléci. „Vzmuž se přece poněkud, dítě," pravila matka, pomáhajíc jí do šatů.

Když byla konečně s oblékáním hotova, učesána, a šaty měla zapjaté, dovedla ji matka k židli a kázala jí, aby se posadila.

„Tak — a nyní se drobet vzpamatuj. Slíbíš-li, že se polepšíš, Jesper s pomocí Boží pro tentokráte ti to odpustí. Zůstaň nyní zde, později tě zavolám. Rád by s tebou tady si pohovořil."

Starostlivě na ni ještě jednou pohledla, sáhla si oběma rukama na skráně, jakoby se v mysli její dávná vzpomínka byla probudila a opustila jizbu.

Marta seděla tu nepohnutě, s rukama složenýma v klín, s obličejem bílým jako křída, a hleděla strnule před sebe. Ale při prvním šramotu vyskočila a naslouchala. Toť on! myslela si . . . A ačkoli nikdo nepřicházel, zůstala státi s vypoulenýma očima, jako zvíře, chystající se ke skoku. Nyní přichází! pravila po chvíli polohlasitě, a tělo její podobalo se napjaté tetivě.

Ale když skutečně zaslechla vrznutí dveří, uchopila chvatně svoje střevíce a vyskočila, jako kočka, otevřeným oknem.

— —

Plné dva dni a dvě noci hledali ji v lese, na dně řeky a jezera, avšak bez výsledku. Tu rozšířila se pověst, že na blízku městečka, několik mil vzdáleného, viděno bylo mladé, bledé děvče, které majíc dlouhé vlasy rozpuštěné a ruce na kolenou sepjaté, schouleno na kraji příkopu sedělo. Pokaždé pak, šel-li nějaký muž kolem, vyskočila prý, a hleděla naň tak vyděšeně a podivně, že mnohý, bázní jat, před ní na útěk se dal. Z večera šla prý ke kováři v městečku a tázala se, hluboce se uklánějíc: jak daleko je ještě do království nebeského? Na veškeré otázky odpovídala stejně, že čeká na svého milence, který jí psal, že půjde touto cestou. Jest prý to studující, a o svatém Michalu že budou slaviti svatbu.

Kovář a jeho žena, dobrosrdeční lidé, slitovali se nad ubohým děvčetem, a nechali ji prozatím u sebe. Avšak v noci vyskočila oknem, a následujícího jitra vylovili mrtvolu její u nedalekého mlýna z nádržky.

Lid na Hlinecku při své zábavě.

Sepsal K. V. Adámek.

(Dokončení.)

ančívaly se rozmanité tance. Tu pozvolné minety, rychlejší maděry, při nichž tanečnice před tanečníkem rychle coufala, nebo křižáky, při nichž čtyři naproti sobě tančili a pod ruce si podbíhali. Při holubičce hoch s děvčetem vzali se vzadu za ruce, podle noty poskakujíce. Při dupavé („To jsou koně, vraný koně") páry se netočily, nýbrž jen rázně podupávaly. Při raku se coufalo a pak teprv se točilo. Při kocouru honil vždy jeden tanečník svou tanečnici, jež mezi dvěma řadami tanečníků a tanečnic semotam probíhala. Směsky byly, jak již jsem poznamenal, rozmanité, kombinované z valčíkových a obkročákových kroků a j. Hrávala se k směsku také písnička:

„Krejčí, krejčí, ještě jednou krejčí,
zlomil si jehličku, kterou měl nejradši,
měl ji rád jako svou milenku,
měl ji rád jako milou."

I když nehrála muzika, držívali se tanečníci za ruce. Nyní to pominulo. Však by babí soud dojista uznal hned, že se takoví tanečníci „chcou". Báby a mládež ovšem pilně do tančírny načumují, v létě obyčejně skrz otevřená okna. V zimě, když jsou okna jako cejn zamrzlá, přikrčí se u dveří nebo v kuchyni. Tanečnice po tanci se seskupují pohromadě, tanečníci zas na druhé straně sálu. Procházení se mezi tanci po místnosti nebývá obvyklým.

Hospoda nestačila přívalu tanečníků, zvláště byla-li jediná v dědině. Mnohdy bylo v kole tolik osob, že jeden pro druhého se ani pořádně nemohl otočit. Proto si dávali zvlášť o posvícení vytroubit solo, aby si mohli pohodlněji zatancovat. Dalo se muzikantům několik mázů piva. Někdy chtěli dva nebo tři chasníci najednou sólo. A tu se snadno dostávali rozjaření tanečníci do sebe. „O ňákou suchou a modřinu nebylo zle. Boule zatlačila se nožem a bylo dobře. Co kerej dostal, to měl, a dálej se nešlo, nebylo hned pro takovouhle věc soudů, vše se spravilo doma. Dyž už to šlo někde do kulovejch (do tuha), tak rychtář vzal bejkovec, kerej visel na stěně, a začal do toho mydlit, aby z nejbujnějších horkou kreu vyhnal." Ale musím v zájmu pravdy hned poznamenati k tomuto vypravování, že případy tyto bývaly řídké a skoro pravou vzácností. Nyní jsou vůbec muziky tišší. Různice spíše se strhne mezi tanečníky o tanečnici. Staří už tak často netancovávají. Dřív si již odpoledne rádi „dupčili, jen to hučelo". Nyní to přenechávají „svobodě" (mladým, svobodným). Ovládá (ve Vojtěchově a j.) polka a valčík, zřídka tancuje

se mazurka a to ještě skoro jako valčík. V neděli o posvícení tancovávalo se až do rána bílého. Potom se šli tanečníci a vůbec posvícenští i hudebníci trochu prospat. Nyní se končí v neděli o něco dříve.

V pondělí po posvícení chodili hudebníci po dědině a dělali rozmanité šprýmy. Na př. ve Vojtěchově vzal jeden míru a měřil kamna a, kde byla kamna nakřivená, ukládal pokutu. Jiný sebral někde vlačihy a tahal je za sebou, nebo vypravoval vděčnému posluchačstvu různé kratochvíle a vymyšlenosti žertovné. To pominulo. Za to dostávali zavdanou a koláče. Po snídaní ještě před polednem (okolo 10 hodin) již zase se šlo rovnou do hospody k tanci a po obědě na novo. Nyní v některých dědinách dopolédne muzikanti vyhrávají a dostanou mísu koláčů a nějaké to pití. Tancovat se počne v pondělí až odpoledne a tancuje mládež až do večera. Když se tanečníci po večeři zas sejdou, obnoví se kolo a tu se do toho pustí i starší.

V úterý po posvícení bývala jaksi dorážka. Hrálo se na kolovrátek nebo na flašinet a tancoval každý v tom, co na sobě měl, třeba neobutý. Nyní již úterní muziky vymizely. Leda ještě snad v Herálci dosud trvá posvícenské veselí tři dni. Tamní posvícenské muziky měly od dávna velkou pověst. Bývalo posvícení herálecké posledním v celé krajině. Nedivno, že si tu tedy i chasa z vůkolních dědin dávala dostaveníčko. Tancovává se tři dni o všechno pryč.

V městech tančívá se hlavně v lednu a únoru, pak o pouti. O posvícení bývá tanec v neděli a v pondělí. V pondělí drží se odpoledne „zlatá hodinka“.

Mezi rokem, zvláště v zimě v neděli a ve svátek chodívali sousedé v dědinách jeden k druhému na besedu. Obyčejně chodilo se večer. Besedou rozumí se v celé krajině schůzka mladých i starých. Scházívali se buď chasníci a děvčata i prováděly se rozličné hry, nebo, když se staří sešli, mluvívali si o svých hospodářských a obecních záležitostech. Mluvívalo se, jak ouroda stojí, jak kde obilí podražilo, jaká kde je pohoda, nebo se zabrousilo do politiky. Přetřásaly se zprávy o vojnách. Vypravovaly se staré paměti a zkázky o pronásledování pro víru. Tu zvláště mnohé cenné příspěvky tradicí se zachovaly do našich dnů. Někdo právě do dědiny přišlý vypravoval rozmanité noviny, které v městě zaslechl. A aby nit hovoru nevyšla, o to již postaraly se venkovské stařeny vypravováním pohádek neb rozhovořil se o svých zkušenostech některý světem prošlý mistr nebo bývalý voják. Na besedy do mlýnských šaland rádi si zašli z dědiny, i když právě neměli mletí. Ve mlejnech si někdy zrovna „dveře podávali“ krajánci táhnoucí po vodě nebo proti vodě. Ti nikoho nezarmoutili. Vždy věděli něco nového. Byli to hoši veselí, „všema mastěma mazaní“. Co ti se navyváděli, o tom by byly celé kronyky. Také se hodně zpívalo.

Besedy tyto zachovaly nám a dosud zachovávají mnoho písniček, pohádek a zkázek, jež by jinak byly dávno zanikly. Nemohu zde ovšem ani z hruba vyčerpati různé pověsti a zkázky, jež na besedě si vypravovávali. Aspoň podám zde některou ukázku (třeba že ta neb ona i odjinud je známa), bych též naznačil onen prostý, jadrný sloh jejich.

Starý blatenský serbus dopovídal právě pohádku, proč, jak se vojsko pohne, prší. Pohádka se líbila svým bodrým humorem. Posluchači nedali spadu. Musel začít jinou. „Tak teda budu povídat vo tom filajzu, jak ten voják do něj smrt chytil. Byl jednou jeden voják a ten dostal vobšit. Šel teda z vojny domů. Tu potká ten milej voják takovýho starýho dědečka. Ten ho prosil vo chlíb. „Mám jen tři groše, ale, na (= vezmi si) dva, ty ti dám“, povídá voják, dá dědečkovi ty peníze a de dál. Na kus zas potká toho dědečka. Ten ho zas prosil vo boží almužnu. Dal mu teda poslední groš, kerej měl. „Co by sis tak vymínil,“ povídá dědeček, „dyž seš tak hodnej.“ „Já rád hrám karty,“ na to voják. Hned dostal karty. „A co eště.“ „Abych byl hodné dlouho na světě.“ „To ti taky dám,“ slibuje dědeček, „ale řekni si, co nejvíc budeš potřebovat.“ „Tak teda bych rád měl mošnu, abych jen křik „všecko do filajzu“ a všecko by tam bylo.“ „Tak dobře,“ povídá dědeček. A už měl milej voják mošnu. Dyž ji dostal, tak teďkej milej chlapík poděkoval a šel dál. Jak přišel do první hospody, začal hrát karty. Vobalilo se jich vokolo něj, ale všickni prohrávali. Že je zloděj, začali křičet. Von na to: „Vy kujoni! Dyť ste prohrali. Alou do filajzu!“ A už byli všickni v mošně. Milej voják vzal hůl a jak řezal, tak řezal, jako do žita, až ho prosili pro všechny svatý, aby je už nemazal a je pustil. Pak šel dál a tu ho potkala smrt. Chtěla si ho vzít. Ale von vodevřel filajz a milá smrt musela do filajzu. Filajz se smrtí pověsil v poli na jednu hrušku. Teďkej chodil dlouhej čas po světě. Lidi málo mřeli. Smrt byla ve filajzu. Jednou takhle vodpoledne přišel zasejc k tej hrušce. Jak ho smrt merčila, hned úpěnlivě prosila: „Pust mne, já tě neuškrtím, už mám čas, abych jiný škrtila“. A von ji teda pustil. „Kady do nebe,“ ptá se jí, když vylezla z filajzu. Smrt mu pověděla cestu a von se rovnou pustil k nebi. Chtěl se tam napřed poďvat, jak ale to tam vypadá. Tluče na nebeskou bránu. „Kdo to je,“ ptá se svatej Petr. „To sem já,“ povídá voják. „To seš ty, cos mně ty housle roztlouk,“ povídá svatej Petr, dyž uviděl vojáka. Ten zas: „To, pane, nejsem. Já se du jen poďvat, jak to tu bude.“ „Ani ti nevotevřu,“ zase sv. Petr. „Jen drobýtek votevři,“ škemral voják. Svatej trochu votevřel, ale v tejráně voják strčil do skuliny mezi dvéře nohu a už nepustil. Tak se dostal do síně na kraj nebe. „Di pryč, ty seš bohaprázdnej,“ povídá jeu nebešťan. Ale voják se nedal. Položil si pingl (ranec) na zem a sedl si na pingl a povídá: „Já sedím na svým.“ Teprv po třech dnech musel milej voják přeci zas zpátky. Tři sta let ještě byl živ. Dyž ho už svět vomrzel, tak jednou řek smrti, aby si pro něj přišla. Jesli ho pak do nebe přijali, to se neví. Ale snad. Ten stařeček, co se s ním sešel, byl svatej Petr.“

Jeden soused z Holetína vypravoval: „Jednou přišel jeden furijant do kostela k zpovědi. Klekne si a, protože falář byl vobrácenej na druhou stranu, kde zpovídal, čekal. Dyž tak čeká, zmerčí na faláři zlatej řetěz vod hodinek. Hned mu je vopatrně vyvlík a marš s tím do kapcy. Falář neměl ani potuchy. Dyž dozpovídal na druhý straně, tak došlo na milýho furianta. Dyž došlo na hříchy, tak se falář ptá, esli jako někomu taky něco nevodcizil. „Velebnej pane, vzal jsem jednomu zlatý hodinky se řetízkem,“ povídá skroušeně furiant. „Dyž se z toho vyznáváte, tak teda

ty hodinky pěkně vraťte, komu ste je uzmul, a nebudete mít žádnej hřích.“ Vou chmatal do kapcy po hodinkách a povídá: „Vemou si je k sobě.“ Ale falář povídá: „Jen je nechte u sebe, člověče, a vraťte je sám tomu, co ste mu je vzal.“ No, dobrá. Teďky ale ten furiant měl nápad. Povídá: „Jo, velebnej pane, já mu je vracel a von je živou mocí nechtěl.“ „Tak hodinky jsou vaše, dyž je nechtěl, a hřích máte vodpuštěnej,“ povídá falář. A milej chlapík sebral se po zpovědi a ten tam. Přišel tůze lehko k hodinkám.“

Jiná: „Pás jeduou jeden chlap u cesty voly, dyž tam tady jel jeden císař. Ten si chlapíka povšiml, poručil kočímu, aby zastavil, že chce s tím člověkem něco mluvit. Sleze a ptá se ho, má-li jaký rodiče? Vou povídá, že má matku i otce a taky sestru. Co dělá otec? Dělá z jedny škody dvě. Co matka? Peče snědenej chlíb. Co sestra? Voplakává loňskej smích. Císařovi to bylo divný, chtěl teda, aby mu to vysvětlil. Dyž chlap dostal dukát, tak povídá: Otec uďál příkop na poli a lidi chodili mu dál přes pole, tak si uďál z jedny škody dvě, protože dřívejc mu jen šlapali lidé po poli a teda měl jen jednu škodu. Matka vypučila si vod sousedky chleba, dyž nám chlíb došel. A dyž potom upekla, musela voplatit ten snědenej a nic jí nezbylo. Holka voplakává loňskou muziku, při níž se moc nasmála, teda loňskej smích.“ Císař se zasmál a poručil, aby to žádnýmu neříkal, pokud císaře po desátý neuhlídá. A jel pryč. Dyž přijel do tej vesnice, co z ní byl ten chlapík, dával to kočímu hádat. Dyž mu to uhodne, teda že mu dá pět stovek. Dyž mu to neuhodne, že zas ten musí dát pět stovek. Tak teď milej kočí šel do maštale, jakoby koňům chtěl přidávat. Ale vytratil se a rovnou k chlapovi na pole. Chlap mu za živej svět nechtěl povědět, jak má na hádanku vodpovědět, protože měl nařízíno, aby nic nepovídal, dokud císaře desetkrát neuvidí. Kočí mu povídá, aby se nic nebál. Šláhne do kapcy a dá mu devět dukátů. „Na každým dukátě máš jednu hlavu a na dukátě, cos dostal, taky jednu, tak vidíš císaře desetkrát a můžeš mně to teda povědět, jak to je.“ To se chlapíkovi líbilo a teda mu to všecinko vypověděl. Kočí rychle se vrátil a dobře hádanku vysvětlil. Císař dal zapřáhnout, sed do kočáru a jede k chlapíkovi. Přijel tam a povídá: „Ty seš o hlavu nižší.“ Chlapík povídá: „Jejich Osvícenost císařská, já měl udělaný, dokud je po desetkrát neuhlídám, žádnýmu to nepovídat.“ Vokázal hned těch 10 dukátů: „Tuhle je vidím po nejprv, tu po druhý, tu po třetí, tu po 4, po 5, po 6, po 7, po 8, po 9, tu po desátý a teď je vidím po jedenáctý.“ Císař chlapíka pochválil, že to tak šikovně proved, a jel dál.“

A nyní z historických pamětí nějakou ukázku! Ve Svratouchu starý vejměník M. v č. 89. vypravovával, jak mi p. Fr. Balcar sdělil, takto: „Naše staveniště je 170 let starý a sloužilo před vydánim tolerančního patentu za modlitebnu. Z celýho vokolí přicházeli sem tajný evandělíci, aby společně si zaspívali a modlením a čtením písma svatýho u víře se posilňovali. V zimě se konala pobožnost ve seknici, v letě ve stodole. Než přišlo písmo svatý z úkrytu na stůl, tak bylo stavení pečlivě uzavřeno, aby nepřítel nemoh překvapiti schromážděný. Mimo to byl na stráži pes. Ten mněl ve vratech ďouru, kerou přebíhal z venku do dvora a navopak. Tato ďoura se stala jednou celýho toho schromáždění ne-

štěstím. Jedna bába znala celý zařízeni našeho stavení a aby se srateckýmu (= svrateckému) knězi zavděčila, šla k němu a poradila mu, že by se tou ďourou ve vratech moh nepozorovaně dostat do našeho dvora, což se taky za nedlouho stalo. Jednou takhle byla zas naše seknice naplněna evandělíky. Písmo skovaný sneseno na stůl a služby Boží počaly. Všecky přítomný radovali se z toho chválíce a oslavujíce Boha. Jaký šak bylo jejich překvapeni, dyž pojednou se votevřely dvéře a katolickej kněz vstoupil mezi ně. Bázeň a strach zmocnily se všech av duchu si myslili: „Kady jen se sem dostal? Jak se to mohlo stát?" Věděli, že už je zle. Kněz šak nemeškal, sebral jejich Písmo a vodešel. Každej vostal jako vomámenej a nemoh ani slova promluvit. Nejen že tímto spůsobem shromážděnejm evandělíkům sebraný byly jejich knihy, ale přišli pak ke všemu tomu ještě všicí do harestu."

„Zde a v okolí byli taky Ariáni. Mnohý z nich znali písmo svatý lepší než kněz. Do školy šak svejch děti posílat nechtěli, říkali, že je vyučí nejlepčí Duch svatej. Daně taky nechtěli platit, pro kteroužto příčinu byli často volaný na Lichumburk. Dyž se jich pan vrchní ptal, proč neplatějí daně, tak mu povídali: „Náš pán, to jest nebeskej otec, nám všecko dává darmo. Von vod nás nic nechce." Ženám říkali pomocnice, dětem poupata. Dyž jim páni z Lichmburku přišli zabavit k vůli neplacení daní sklizený vobilí a přebytek jim chtěli vrátit, nechtěli ho přímout. Dycky říkali: „Vemte si to všecko, našeho nic nejni; to patří otci našemu, jenž je v nebesích."

Ariáni taky nechtěli, aby jejich dítky byly křtěny. Končele jim je museli násilou brát a ke křtu nosit. Mnohej takovej končel se při tom zlobíval: „Cák já tem Arijánům porád budu chodit za kmotra?" Jednou byli Ariáni volaný na svratouškou faru. „Mněl ste smeknout hned v síni," povídal duchovní správce J. Šedivý. „Já musím mít smeknutý v svým srci," odpověděl Arián. „Vy nechodíte ani sem, ani do Sratky do kostela. Proč?" „My máme chrám Ducha svatýho a sme v něm porád." „Proč zavrhujete křest svatej?" „Nás křtí Duch svatej." „Proč nechcete žádnejch kmotrů?" „Pamatujeme jich, dvojí cti hodnej pane falář, už dávno. Řeknou nám, esli kdo z kmotrů zachovává to, co při křtu slibuje!" Vojákem taky nechtěl žádnej Arián bejt. Jeden z nich povídal: „Přídou štyry králové, kerý vobrátěj všecko v rúm, jeden vod severu, druhej vod východu, třetí vod jihu a čtvrtej vod západu. Přide taky taková svoboda, že ji budou slavit po kostelích." Pozdravovali: „Pokoj v tomto domu." Jináč se vo Ariánech*) říkávalo, že to byli hodný a spořádaný lidi."

Při besedách dávali si také sousedé hádanky. Buď si je sami vymýšleli anebo už si koupili někde o jarmarce takovou knížku, v níž byly hádanky všelijaké.

Z Chlumu jsem dostal „Duchownj Pohádky, aneb: Řeči w podobenstwjch powěděné z pjsem swatých starého i nowého zákona sebrané. Wytisstěny w Králowé Hradcy, L. P. 1723." Na titulu je obrázek, jak

*) O adamitech a jiných sektách na Hlinecku bylo pojednáno dosud nejzevrubněji od K. Adámka v „Chrudimsku"; srv. též moje Paměti o školách v okresu hlineckém a Dějiny prostonárodního hnutí náboženského od A. Rezka.

P. Ježíš vykládá čtyrem apoštolům. Knížka obsahuje několik set otázek a odpovědí. Pro větší stručnost uvedu přímo několik vyznačených v té knížce odpovědí, z nichž čtoucí snadno si příslušnou otázku doplní: Co Bohu jest nemožno: aby klamati mohl, poněvadž pouhá pravda jest (Epišt. k Žid. 9 k.) — Pečeť Boží viděl sv. Jan Evang. (Zjevení 7 kap.) — Bůh byl nejumělejší řezbář obrazů, „neboť on z jednoho žebra Adamova vzdělal nejspanilejší obraz ženského pohlaví Evu, jížto nižádná podobna byla na světě“ (I. Mojžíše, 2). — Kde Krystus vyčítá sedlskou pranostyku v příčině povětří? U sv. Matouše v 19 kap., u sv. Lukáše 12, 4. — Také na onom světě budeme vidět slunce, dí Izaiáš 30, 26. — Nejlepší užitek přineslo pole patriarchovi Jakubovi (dostal z 1 korce 100 korců). I. Mojžíše 26, 12. — Adam se nenarodil (byl stvořen) a v světě žil (I. Mojž. 5, 1). — Patriarcha Enoch a prorok Eliáš se narodili, ale nezemřeli (vzati jsou za živa do nebe). I. Mojž. 5, 24., IV. kn. Královská 2, 11. — Oslice měla ostřejší zrak než člověk, když Balám k Balákovi králi moabskému jeti chtěl, viděla anděla v cestě státi, jejž Balám neviděl. IV. Mojž. 22, 27. — V písmě sv. obdržel největší chválu z lidí Jan Křt. Ev. sv. Matouše 11, 11. — Lidské tělo má 365 oudů. — Nad perlu drahou je v světě lepší jen pobožná a šlechetná žena. Přísl. 13, 10. — K svini je nápodobna pěkná, avšak bláznivá žena. Přísloví Šalamounova 11, 22. — Ženám kázati zapovězeno v I. epišt. k Timotheovi 2, 12. (Sv. Pavel dí: Učiti ženě nedopouštím, ale by byla v mlčení). Nejkrásnější ženy byly dcery Jobovy. Job 42, 15. — Izaiáš 4, 1 dí, že 7 žen se bude dráti o muže. — Eva se nenarodila a umřela. I. Mojž. 2, 22. — Žena Lotova se narodila, ale neumřela (změněna v solný sloup) I. Mojž. 19, 26. — Nejdéle vdovou byla Idytha. Judit 16, 27. — Pobožnému muži je nejhorším trápením žena opilá a nešlechetná. Eklesiastes 26, 10. — Dlouhé vlasy ženské chválí sv. Pavel I. Epišt. ke Korint. 11, 14. — Od koho nerozumná hovádka za rozumnější nad lidi uznána byla? U Izaiáše v 1. kap. — Nejpěknější pokoj měl Šalomoun (Písně 3, 9). — Kteří ptáci v zákoně Páně šacováni (= ceněni) jsou? Vrabci (dva za malý peníz). Sv. Matouš 10, 29. — Kdo první pokladnici do chrámu postavil? Biskup Jojada vzal truhlici, udělal v ní svrchu díru a položil ji na pravou stranu oltáře, aby peníze do ní kladli. IV. Král. 12, 9. — Nejvýbornější muziku měl král David (4000 zpěváků) I. Paralip. 23. — První muzikant byl Jubal, syn Lámechův. I. Mojž. 4. Nejmladší (sotva 1 den starý) oženil se Adam. I. Mojž. 1, 2. Nejslavnější svatba byla Adamova. — Nejvíc žen měl Šalomoun (700 pravých žen a 300 ženin). III. Král. 11. — „Také-li tanec v písmě sv. připuštěn jest? Ovšem, neb Eklezyastes v 3. kap. praví: tancování má svůj čas. A zase Jeremiáš, v 3. k. dí: Jistě, panno Izrahelská, okrášlena budeš a vycházeti v shromáždění hrajících.“ — Panny v Sylo se skrze tanec vdaly. Judyk. 21. k. — Nejpobožnější rádní v Jeruzalemě byl Josef Arymathejský. Mat. 27, 57. — Nejvíc dětí měl otec Abraham, jemuž Bůh zaslíbil, že bude otcem mnohých národů. I. Mojž. 12, 2; 15, 5. — Mezi Izrahely byl nejkrásnější Absolon. II. Kr. 14, 25. — Kdo zakázal ženským chodit v mužských, a mužským v ženských šatech? Mojžíš V. 24, 5: „Neoblečeť se žena v roucho mužské, aniž

muž bude užívati roucha ženského, nebo jest ohavný před Bohem, kdokoli to činí." — Nejdéle vydržely šaty a střevíce synům Izrahelským, když chodili po poušti. V. Mojž. 29, 5. — První švadlenou byla Noema, dcera Lamecha a Zylly (I. Mojž. 5, 22), prvým tkalcem hedvábných věcí Acholiab, syn Archysamechův z pokolení Dan (II. Mojž. 31, 2), nejprvnějším kovářem Tubalkain, syn Lámecha a Zylly (I. Mojž. 4, 22). Esau, syn Izákův byl „vtipný k lovení" (I. Mojž. 25, 28). — Nejvíc lišek najednou (300) nachytal Samson. Vystřídala se ještě řada rozmanitých jiných hádanek.

A tak skončme besedování třeba touble pohádkou, kterou vypravovával K. z Holetína: „Tak, prosím ich, byl jednou jeden moc chudobnej švec. Neměl žádný vejdělky a musel živit sedum hladovejch krků. I usmyslil si teda, že pude do světa. Sebral svejch pět švestek a rázoval. Šel pořád pryč, kam ho nohy nesly, ani sám nevěděl kam. Byl smutnej a zamyšlenej. Až tu najednou přide do hlubokýho lesa. Byla tam malá chaloupka, a v tej chaloupce se loupežníci dělili vo peníze. Švec si pomyslil: „Bohu poručíno. Ať už to dopadne, jak chce, budu křičet." A křičel vo všechno pryč, jako dyž ho někdo na nože bere. Loupežníci poslouchali, co se to u všech čertů děje. Mysleli si, že jistotně víc chlapů je venku a je chtějí pochytat. Na milý loupežníky pad strach a hrůza. Peníze nechali penězma a dali se do velikýho outěku. Švec, dyž byli pryč, šel do chaloupky, sebral hromadu peněz ze stola a upaloval s nima, až se za ním kouřilo. Teprv k ránu dostal se z lesa. Ale domů s penězma přeci nešel. Stavil se v jednom městě, koupil si tam flintu, vůz a koně a nakoupil moc a moc koláčů. Ty naložil na vůz a teprv ujížděl do jejich dědiny. Dyž přijel domů, vybíhali sousedi ze všech stran a divili se ukrutně tomu, kde ten švec najednou takovýho majetku nabral. Ten šak se jen usmíval a zajížděl rovnou do svýho domku. Svolal celou rodinu a jak hodovali, tak hodovali. A dyž se už do sytosti najedli, šli spat. Sousedům to ale nedalo dobře dělat. Přišli k ševcovi, aby vyzvěděli, jak přeci k tomu štěstí přišel. Švec jim vypravoval, že má takovou flintu a tou dyž střelí do vejšky, že se koláče jen sypou. Sousedi se na sebe podívali a už si rozuměli. Začali milou flintu kupovat. Ale švec ďál drahotu, že von tu flintu neprodá leda za tři sta. No, tak dobrá! Teda mu milí sousedi vyplatili tři sta a vzali si flintu. Teď ale, panečku, se jim rozcházelo vo to, kdo bude dřív střílet. Rozhodli losem. Soused, na kterýho pad los, přišel domů a poručil pacholkovi, aby časně ráno připravil fasuněk, že pojedou do lesa. Ráno teda jeli. Sedlák si nic nevzal k jídlu, dyž myslel, že si v lese nastřílí koláčů, co bude chtít. Ale pacholek přeci si vzal pro jistotu hodnej krajíc, protože mu to nijak nešlo do hlavy, jak by bylo možná koláče střílet. V lese zarazili. Sedlák veme flintu. Bác! Vono nic. Bác podruhý. Vono nic. Bác po třetí, vono zas nic. Kýho ďasa, pomyslel si sedlák a střílel pořád pryč až do poledne, ale koláče nikde. Mezitím pacholek usadil se na špalek a dal se do krajíce. Sedlákovi začalo kručet v břiše. Šel teda k milýmu pacholkovi, aby mu kousek dal. Pacholek ale, že prej si pantáta nastřílí dost koláčů. Ale pantáta střílel zas celý vodpoledne pánu Bohu do voken (= nadarmo). Celej mrzutej a hladovej navracel se večír domů, ale žádnýmu se ani nezmínil, jak

pochodil. Taky čeledínovi přikázal, aby se žádnýmu ani slovo vo tom nezmiňoval. Flintu poslal sousedovi. Ten pochodil zrovna tak jako první. A dyž i třetí se vracel domů s prázdnou, začali se radit, jak by se ševcovi pomstili. Druhej den vypravili se k ševcovejm. Milej švec, jak je zdaleka zblik, přikázal ženě, aby mu dala bílou plachtu. Leh si na prkno, přikryl se plachtou, posypal se ve vobličeji moukou. A žena jeho musela plakat, jako dyby von byl umrlej. Za chvílku dorazili sousedi. Dyž viděli, že ševcka pláče, tak se jí ptali: „Co pak se, sousedko, stalo?“ „I vidíte, přátelé, eště ráno byl náš starej zdravej jako ryba a teď už je na prkně. Ach, já nešťastná, co si teď počnu?“ „Šak ho nemusíte litovat, byl to šelma sakulencká a Pámbu ho potrestal za to, jak nás podved.“ Dali s Pánembohem a šli pryč. Jednomu to ale přeci nedalo dělat a chtěl se ševcovi po smrti alespoň vymstit a jej zvostudit. Jak se ale vohnul, švec vytáh šidlo, kerý měl v kapce připravený a pích ním vod zadu souseda. Do souseda, jakoby střelil. Uskočil, vzal nohy na ramena a uháněl za kamarády. Křičel, že s tím ševcem ani po smrti nic nejni.“

Někteří občané zaznamenávali si rozmanité památné příhody, příběhy o svatých, veselé anekdoty a šprýmovná dobrodružství a pak je jiným pro ukrácení chvíle vypravovali nebo předčítali. V sešitku jeníkovského souseda z r. 1783. na jedné stránce čteme „nynčko se začínají pohádky a něco pravdy.“ Jiný soused v svém zapisníku r. 1770. zřízeném vyhradil si celý oddíl takovým zprávám. Na začátku píše: „Zaznamenal sem tyto příběhy z písma svatýho vybraný a na paměť uvedený a kdo to čísti bude, taky pamatovati to může. Pro ukrácení chvíle jest to dobrý a dostatečný. Třeba hodnejm lidem povědít může.“ Čte se tu „kousek o jistým poustevníkovi“, „o sv. mučednících Kryšpinovi a Kryšpiniannsovi“, „jeden příklad o jednom Placidusovi v Římě rozeným, věcem vojenským ustanoveným“, „příběh o sv. Vojtěchu jistotnej a pravdivej“, „vejpis listu z Bethanye“, „o stáří Adama a jiných mužů starého zákona“, „list papežův daný Karlovi císaři (franskému) pro nezranitelnost“ a j., „propovídka o jedny ženě bydlící v mouřenínské zemi,“ „o jistým poustevníkovi jmenem Jarolím“, „o jistým řeholníkovi taky kousek“, „o denní spotřebě při dvoře krále Šalamouna“, „kousek o jedny chytrosti neb pravdě“, „o jistým muži hubatým, věř tomu, čtenáři“, „o jistým loupežníkovi“, „eště povím o třech zlodějích“, „o jednom mládenci v městě Konstantinopoli“ a j.

Na besedě podáván byl chléb, ve svátek také dolky neb zelníky aneb co k obědu z mouky se strojilo. Besedovalo se někdy do hodiny s půlnoci. Chodili sedláci, selky, chasa. Někdy si sousedé přinesli bličky na svícení s sebou. Všední dny se předlo nebo dralo peří. Přástky byly i mládeži vítaným dostaveníčkem.

Též v městech (v Hlinsku a j.) se chodívá na besedu, zvláště v neděli pod večer „na černou hodinku“. O svátku někoho z rodiny bývají zváni známí na vejplatu (na svačinu, při níž se podává pečivo i cukroví). Tu se každému udělala arci „vejslužka“ (dalo se mu domů něco pečiva a cukroví). Kdo má svátek, dostává něco „vázanýho“ (dar).

IV.

V letě stavívali chasníci svým holkám m á j e. V Holetíně činili tak před hodem svatodušním. Máje stavívají ve Rváčově a j.

V novější době pořádají se po dědinách v ě n e č k y a k y t k y. Věnečky (odlišné od věnečků městských) pořádají děvčata, jež mají při nich práva chasníků. Berou hochy k tanci, někde i za ně platí. Přede dnem věnečku pletou večer u některé družky věnce. Chasníci, dověděvše se, kde budou plíst, přicházívají, nabízejí se svou pomocí, ale zatím jen kytky míchají a práci všelijak zdržují. K věnečku se upeče velký věnec pro pochutnání, posypaný perníkem a cukrem a ozdobený smaženými ozdobami (ve Vojtěchově). Tančírna bývá ozdobena chvojí po stěnách i na obrazech, nad stolem muzikantů i nad dveřmi. Okolo lamp a j. ověsí se papírové řetězy. Někdy nad muzikanty nalepí se z barevného papíru nápis „Máme žízeň“, nad vchod „Vítejte nám“.

V masopustě bývají b á l y. Tu v s t u p n é se platí. Při obyčejných muzikách po dědinách se v hostinci jídlo neporoučí. Leckde by se domýšleli, že je soused snad s hospodyní svou pohněván a doma nevečeřel. Ale o bále je slušnost, aby si každý nějaké jídlo poručil. Po venkově bývají s o u s e d s k é b á l y, ale nejrozšířenější jsou bály h a s i č s k é. Vstupné bývá 50—60 kr. Účastníci v stejnokroji neplatí nic. Muzikantům musí se dostat aspoň po dvoulitru piva.

V den „v ě n e č k u“, jejž děvčata pořádají, shromáždí se (ve Studnicích a j.) před hostincem. Jedna vyvolená družička, držíc věnec v ruce, pravila k vyvolenému mládenci*):

---

*) Začátek tohoto přání upomíná mne na svadební odpovídání panen družiček mládencům neb družbovi (Srv. Vaváka „Řeči na svadební služby vůbec vydané pro družby a pro šlechetné mládence, jenž připíjejí o věnce pannám, družičkám k libosti, všem pánům hostům k radosti“ str. 89.):

„P a n e m l á d e n č e m n ě m i l ý!
p r o t o j s m e v ě n e č k y v i l y,
abychme panenství naše
ozdobily v tomto čase,
ke cti ženicha, nevěsty
a všech vzácných pánů hostí.
Jestli vy je chcete míti,
nedáme je za připití,
jenom za samou drahou ctnost,
považí to každý pan host,
nemůže se hned říci: dost.“

Dále pak nalezl jsem v starém rukopise ze Rváčova mezi řečmi svatebními „odpovídání“, jež u Vaváka nečtu. Zní: „Pozastavte se, páni muzikanti, maličko, ať s tím poctivým mládencem promluvím slovíčko, že já svýho zelenýho věnečka nedám. Šáteček bych mu dala, doma sem ho nechala. C h t ě l y - l i s m e m y s p a n n o u n e v ě s t o u t a k o v ý z e l e n ý v ě n e č k y m í t i, m u s e l y s m e m y p r o t o k v í t í k z a h r a d n í k o v i j í t i, a p a k s i j e d á t v P r a z e v í t i, n e z k o n v a l i n k y, a l e z r o z m a r i n k y, k e r o u z a h r a d n í k v z a h r a d ě š t ě p u j e, o d n ě h o ž s e p o t o m d r a z e k u p u j e. Z a h r e j t e m n ě v z h ů r u, p á n i m u z i k a n t i, dám vám dva neb tři tolary, nebudou zlatý, budou stříbrný, na sud piva neb vína mají bejt vydaný. Alou, páni muzikanti, hrejte!“ Z p ů v o d n í h o p ř i p í j e n í o v ě n e c p ř i s v a t b á c h k o n a n é h o

„Páni mládenci nám milí,
proto sme si věneček uvily,
bysme v tomto čase
slavily panenství naše.
Chtěly-li sme tento zelenej věneček míti,
musely sme do vzdálenejch krajin pro kytky jíti
a v Praze ho nechat víti.
Ten nejni z konvalinky,
ani z rozmarinky,
ten je z drahýho kvítí,
kerý zahradník v zahradě pěstuje,
vod něj se draho kupuje.
Šlechetní páni mládenci,
chcete-li vod nás tento zelenej věneček míti,
musíte s námi až do rána vesele tančiti.
A ty, pane mládenče,
snad se za mne stydět nebudeš
a tento zelenej věnec vode mne vemeš
a na hostinec zavěsíš,
neb sem já holka malá,
a na hostinec bych nedostala.
Až ho vode mne bude pan mládenec bráti,
hleďte vy mu vesele hráti.
Vivat, páni muzikanti!“

Hudebníci zanotují intrády. Mládenec, vzav věnec, odpověděl:

„Mládenci a panny,
dnešním dnem se nám vyplní naše přání,
to je naše čest,
to je naše jmění,
kdo ho ztratí, by světa sešel,
nikde ho nekoupí.
Ti naši předkové,
to byli rekové.
ti svou čest hájili,
až bitvy povstaly.
Taky i my svou čest hajme,
leckomu si ji zašlápnout nedejme.
Vivat, páni muzikanti!“

Hudba spustí, a když byl mládenec zavěsil věnec na dvéře hostince, vejdou účastníci dovnitř k tanci. Ku konci věnečku pak opět jedna družička děkovala: „Páni muzikanti nám milí, pozastavte se malou chvíli. My vás již dost dlouho posloucháme. A vy, pane hostinský, omluvte mne malou chvíli, ať já učiním jménem všech kolemstojících družek svých kratičké poděkování. Ctní a šlechetní páni mládenci, jak přespolní tak i domácí! Pravily zde tyto družky, že chtí se vám vším dobrým odsloužiti, bude-li v tom pán Bůh štěstí přáti, že jste nás při našem věnečku navštívili a s námi dnes se těšili. Těšte jeden druhého a nechať vás potěší ta vaše nejmilejší, a který ji nemá, ať si ji hledá, kdekoliv ji najde. Já bych si přála, kdybych v křišťálové seknici seděla za mramorovým sto-

vyvinuly se asi tyto samostatné zábavy taneční, při nichž pak místy — ovšem jen částečně, jak už z různého účelu připíjení svatebních a říkání věnečkových plyne — bylo připíjení svatební o věnce vzorem.

lečkem, zázvorovou postýlčičkou, s řebíčkovými klínky a na stolečku měla císařskou žemličku, sklenici vínečka, stříbrnou lžičku.

Teď toho již musím nechati,
až já se budu vdávati,
tak vám vystrojím devět mís:
na čtyrech málo, na pěti nic,
dvéře zavřu,
okna zastřu,
s milým za kamny se schovám,
to vám udělám, nic vám nedám.
Vy milé matičky,
za to vám děkuju,
že jste se nestyděly
a své dcerušky
do věnečku odpustily,
by se tam pobavily
a mládence hezké
tančit braly.
Jestli jsem se v něčem podřekla,
za zlé mi nemějte;
ve škole jsem nebyla,
nikde jsem se neučila.
Až já ve škole budu,
něco víc vědět budu.
Tak schopná holka nejsem,
bych se zachovala všem.
Páni mládenci, máme vám co domlouvati,
neb vy ste nám slibovali,
že s námi budete tancovati,
až nám budou kramflíčky nad hlavy lítati.
Však ste s námi málo tancovali,
že sme si ani papírové střevíčky neroztrhaly.
Ctný a šlechetný pane hostinský!
Za to vám srdečné díky vzdáváme,
že ste se nám o pěknou hudbu postaral
a nás dobrým a chutným nápojem ctil.“

Ve Vojtěchově v den věnečku sejdou se družičky v některém stavení, vezmou opentlené věnce a jdou s hudbou do hospody. Když první družička odříká přání, zavěsí mládenec na hřebíky věnce a zahájí s první družičkou kolo. Když přetancujou, začnou tancovat též ostatní. Muzika začne o svačinách (ve 3 hodiny odpoledne) a trvá do noci. Holky platí hudbu, a smí se súčastnit jen holky, jež spolupořádají věneček. Chasníci dávají muzikantům na pivo. Večer přinesou děvčata upečený věnec a položí jej na nějaký stolek uprostřed místnosti. Kolem se tančí. Mezi tancem snaží se někteří tanečníci kousek pečiva uříznout. Někdy se jim to podaří, však někdy obezřetnost pořadatelská zmaří takové nástrahy. Po otančení věnce se věnec rozkrájí a pamatuje se na muzikanty. Jindy zase dělají hoši sami pro sebe (ve Vojtěchově) kytku, platí hudebníky, volí si tanečnice. Od obecné muziky liší se kytka tím, že nesmí tancovat nikdo, komu pořadatelé nedovolili.

V Blatnu a j. dosud občas pořádává se též tančení kolem jedličky. Stavění májů (ve Rváčově a j.) je zvyk zajisté starodávný. V nynější průběh zábavy přibyly nové prvky, jež „jedličku“ činí zábavou novějšího

rázu. Jako příklad, jak nové a nové obměny i v řečech a přáních i pořadu zábavy této se objevují, samoděk mezi lidem se vytvářejíce, lze uvésti jedličku či kytku, kterou 4. června 1893 pořádala omladina vitanovská a koutská ve Vitanově. Při ní vsunuty byly některé vložky jednoho tamního chasníka samouka B.

Omladina zastavivši se pro něho jako čestného mládence a pro „droužku", šla s hudbou k jedličce praporem červenobílým ozdobené, kolem níž seřaděny byly v kruhu střídavě smrčky a břízky. Když před jedličkou zahrála hudba píseň národní, přednesla družička přání: „Velevážená společnosti! Já s uctivostí, zdvořilostí žádám za malé svolení, spolu také pomlčení, abych při této jejich jedličce ctným pánům mládencům k vůli promluviti mohla, co mínim, že té jedličky hodni jsou. Vidím jejich jedličku pěkně zelenou, ze všech stran ozdobenou. Pro to tu jedličku dělali, aby svoji čest ozdobili. A vy, šlechetné družičky, doufají ve vás tito mládenci, že se za ně ostýchati nebudete a s nimi dnešní den užívati budete. A vám pak, šlechetní mládenci, za to srdečně děkuji, že jste se za mne nestyděli a mne do společnosti své přijali. Všickni páni hosti, radujte se z naší společnosti. Vivat, páni hudebníci!"

Hudba zahrála. Družička vyměnila si kytici s mládencem a tento říkal: „Pane hostinský! Přicházíme do příbytku vašeho a žádáme vás, abyste při této naší kytičce tak hodný byl a všem pánům hostům dobrého piva nalil. Velectěné shromáždění! Dovolte, bych přivítal vás jménem těchto mládenců a panen združených. Vítám vás všech, mladých i starých, a žádám vás všech s uctivostí, zdvořilostí, za malé dovolení spolu také pomlčení, abych při této naší kytičce ctným mládencům k vůli promluviti mohl. Vidím naši kytku pěknou pestrobarevnou, z mnoha květinek složenou. Tuto kytku panny vily, aby nám mládencům poctivost ozdobily. Milé družky! Měl bych vám za to mnoho přáti, já však nechci komedii hráti a vám budu jednoduše přáti v upřímnosti, by vám ráčil Bůh s výsosti všecky vyplnit žádosti. Vám pak, mládenci, přeji s velkou horlivostí k této naší slavnosti, bysme v rozkoši samé a v plném veselí tento dnešní den ukončili. Dnešní den je pro nás mládence dobou veselí. Dnešní slavnost jest takřka jedna z oněch dob, které tak rád používám, abych vám mohl prokázati vděčnost svou. Řekněte mi, zda-li v jiném stavu takovéto zábavy mohou užívati jako my mládenci a panny. Protož si stavu svému zůstaňme věrni. Jakmile jedenkrát do jiného stavu vstoupíme, již to není takové. Tedy si přejme déle býti svobodnými a mladických svých let užívati, neb v tomto našem stavu se nám i pannám musí téměř zdáti, jakobychom byli zcela volni, a měli samou svobodu a volnost a žádnou jinou vázanost než jen k rodičům úctu a poslušnost. Buďme věrní Čechové! Předmětem naším buď práce a práci budiž čest! Až pak nám každému uplyne aspoň 30 let, tu vám přeji, švarní mládenci, byste každý dostal hezkou a mladou a když ne takovou, tedy při nejmenším aspoň 50 let starou, toť skoro už babičku, za svoji druhou polovičku. Ještě přeju vám všem ze srdce upřímného všeliké blaho, ať je jasné vaše žití jako hvězda, jež z modravého blankytu jasně svítí, jako šepot vlnek, plno sladkých upomínek, jako šumot větérků se toulajících, ať je jemné ve krajině skalopevné. Pocit lásky jen a blaha v rozkošném usmívání srdce vaše

ať ovládá. V letě chládek, v zimě teplo, v noci spánek, ve dne světlo, v společnosti radovánky, při tom vždycky plné džbánky, k tomu zdraví skalopevné, kterým žádná nesnáz nehne. Kéž nám v radosti nevinné kvetou dni jak jiřinky, které jsou vždy barvy jiné, vždy však milé květinky. A vám pak, matičky, srdečně děkujem, které jste tak hodny byly a své dcerušky do naší dnešní kytičky odpustily. Kdo by se chtěl s námi v tanci pobaviti, podle zaplacení může přistoupiti, se svou milou v naší společné kytičce se vytančiti. Vy, páni hudebníci, já vás laskavě prosím, abyste tak hodni byli a dnes nám vesele a hlučně hráli, tedy připravte svoje nástroje a my přikročíme k taneční zábavě. A vy, všickni páni hosti, radujte se v naší společnosti. Vivat, páni hudebníci!“

Když hudba zahrála, byli vítáni hosté z okolí takto: „Vysoce vážení páni hosti! Dítě, jemuž otec dobrotivý péči, lásku, srdce věnuje, čeká snažně toho okamžiku, kde se úcta otci zjevuje. Takovou též lásku vřelou i my v srdci našem cítíme, proto také s duší celou vám, vzácní hosté, vstříc se blížíme. Vítáme vás tuto chvíli v tiché lásky naší kruh, přejíce, by vaší píli milostivý žehnal Bůh.“ Hudba zahrála a mládenec skončil: „A málem bych byl zapomněl na babičky! Vy, staré babičky, nehněvejte se, že vám to já povídám, — všech se to netýče, to jen těch, které jsou takové, že jak kde co uslyší, hned zas o tom jiným povídají a něco víc při--při—přikafrají, — abyste se nám zítra nesmály, kdo jak jsme a s kterou holkou tančili a jak jsme se při tanci kroutili. My, čeští mládenci, veselí a zdraví jako v lese srnci, my si také rádi poskočíme, když muziku uslyšíme, když vy jste mladé bývaly, také jste rády tančily. A teď, dokud máte místa prázdná, honem běžte a si sedněte. Musím už o těch babičkách nechati toho dost, neb bych mohl od některé dostati přes nos. Vivat, páni muzikanti!“

Pak si zatančil s družičkou čtyrykrát okolo jedličky, načež se procházeli, až hudba dohrála. Když pak průvod vešel do hostinské místnosti věnci ozdobené, učinili všichni mládenci kruh, v němž čestný mládenec s droužkou zahájil tanec, načež teprv se dali všichni ostatní do tance. Hlineckým hostům dal čestný mládenec vytroubit sólo. Po věnečku po půlnoci průvod s hudbou a za střelby vyprovodil družičku.

Tadmor v poušti.

Napsal Frant. Klement.

(Pokračování.)

šéchovi spatřují příslušníci kmene svého pána a velitele, jemuž jsou slepě oddáni; on jest i soudcem lidu svého, na jeho povel konají se loupežné výpravy a za jeho vedení bojuje mužstvo zbraně schopné. Toto zařízení bývalo zde vždy; Abraham nebyl vlastně ničím jiným, než šéchem svého lidu, a před ním dávno, dávno žili zde takoví kmenoví náčelníci, na počátku vesměs kočující, ve stanech přebývající (vabarîje), z nichž mnozí se však později v pevně usedlé rolníky (hadarîje) proměnili. V syrské stepi panovalo vždy kočovnictví, a vliv jeho na pohraniční usedlé obyvatelstvo býval velmi zhoubný, jak to zejména spatřujeme na východní straně pohoří Moabského za Jordánem a v Hauranu, kde nacházíme rozkotané velestavby a mnohá opuštěná města z dob, kdy zde žili ještě pracovití národové, za nichž tyto krajiny utěšeně zkvétaly. Největší bouře zmítala těmito končinami asi r. 635, když se sem přivalila záplava Arabů z širošírého území Mekky, prvních Muhamedánů. Zrovna pohraniční krajiny pouště byly tehdy křesťanské a tu každý, kdo víru prorokovu přijati nechtěl, zakoušel tak dlouho zloby dobyvatelů, až se buď podrobil nebo vystěhoval. Že věc vždy hladce nešla, že stála někdy urputné a hrozné boje, že usedlé obyvatelstvo svých držav houževnatě bránilo, toho shledáváme zde všude zřejmé stopy a doklady.

Po této delší, ale nutné odbočce pokračujme dále v cestě do Palmýry. Jakmile vyjdeme z útesovitého skalního průchodu, octneme se v širokém údolí vysočiny, které mezi horskými pásmy několik hodin cesty se táhne a v němž jest roztroušeno několik velkých vesnic. Nejdříve pozorujeme osadu Ailu [Hille] a malebně u horských výběžků rozložené Kutefe [Kuteifa], kamž od průsmyku za hodinu dorazíme. Největší pozoruhodná budova osady té jest chan Sinan, zbudovaný na sklonku 16 stol., jehož objemný dvůr s velikým vodojemem, překlenutými chodbami a arkádami, na vzdor své sešlosti pozorovateli imponuje. Velmi rozsáhlé, pečlivě pěstované zahrady této oasové vesnice, naplněné stromy ořechovými, merunkovými, jabloňovými a vinnicemi, poskytují značný výtěžek, z něhož zdejší obyvatelé — jak mi v Damašku bylo sděleno — odvádějí desátky na zvelebení mešity Sinanije. Všude proudí hojnost vody a také na další cestě spatřujeme zbytky velikého podzemního vodovodu, kterýž dříve z Antilibanonu až do Palmýry vedl a zbudován byl podle vzorů staroperských. Sestoupíte-li do této prostorné vodní stoky, v níž se můžete pohodlně postaviti, pozorujete, že jest výborně založena, pečlivě vyzděna a že vždy ve vzdálenosti 15 až 20 metrů vedou na povrch země průduchy, v jejichž stěně spatřujete schody, kterými dříve četní

dozorci do útrob vodojemu sestupovali, jej čistili a vzniklé překážky na rychlo odstraňovali. Denní spotřeba vody v rozsáhlém území Palmyreny bývala asi velmi značná, a proto zabezpečila si oasa touto ohromnou stokou dostatek znamenité vody ze zachycených pramenů horských.

Z Kutefe do Džerudu trvá cesta téměř tři hodiny a vede kolem vesnice Muaddamije, s daleko viditelným minaretem. Kartografické snímky těchto končin jsou opravdu chatrny; ani ne tak zde jako jižně v rovinách Ledže a Nukře, pak v Hauránu jsou všechny mapy bez rozdílu velmi lehkomyslně zpracovány, a cizinec může se jen částečně na ně spolehnouti, čemuž konečně nelze se diviti, neboť uplyne ještě dlouhá doba, nežli všechny ty končiny podrobně kartograficky budou prozkoumány.

Cestou pozoroval jsem v této končině tu a tam roztroušené jamky a zemní otvory skokušek, jichž jest v některých částech Syrské pouště ohromné množství. Někteří cestovatelé tvrdí sice, že Beduini tyto krysy pouště pojídají, ale mně to na mé dotazy potvrzeno nebylo, ačkoliv nepochybuji, že mají skokušky maso chutné. Cválajícímu velbloudu nezpůsobují dosti hluboké díry jejich, i když do těch otvorů zapadne nohou, žádných obtíží, ale koně mohou si v nich snadno zlomiti nohy.

Noclehování v Džerudu jest tak bezpečné, že není v noci ani střežení stanu potřebí, začež děkovati lze turecké posádce po většině z jezdců se skládající. Vesnice tato se svými dvěma tisíci třemi sty obyvatelů jest jasným důkazem, jak možno selské obyvatelstvo oas před nájezdy loupeživých Beduinů chrániti a jeho majetek opatrovati. S obdivem pohlížíme na pěkné úhledné domy, tři mešity s minarety a prostorný pohostinný dům [medhafe] pro cestující Araby, kterým se zde dostává zcela bezplatného noclehu a potřebného zaopatření. Vinné hrozny džerudské a rozličné druhy zdejšího ovoce mají v Damašku dobrý odbyt, a veliká stáda ovcí, koz a hovězího dobytka svědčí o zámožnosti pracovitého obyvatelstva. Ačkoliv se Beduini v dřívějších dobách několikráte o uloupení stád pokusili, přestali záhy na dostřel k Džerudu se přibližovati, neboť zdejší strážní jezdci pouště překazili jim nekalé řemeslo a bez milosrdenství každého dopadeného zastřelili.

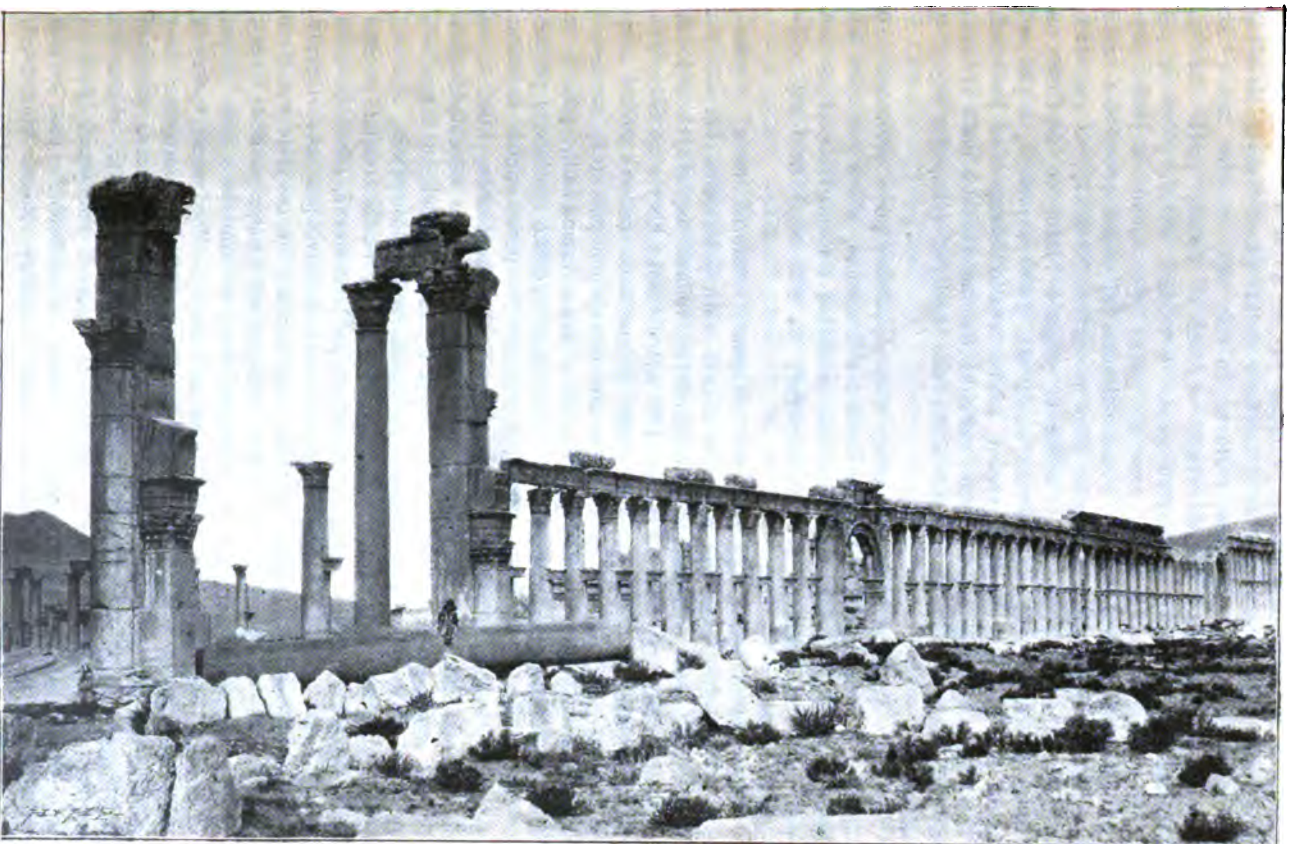
Opodál zahrad osady přeorávali rolníci pole a dojem, jejž na mne učinila nestejná spřežení velbloudů a volů, byl zcela zvláštní. Rádlo představoval kus silného, zahnutého železa, připevněného k objemnějšímu, asi dva metry dlouhému, ku konci se súžujícímu držadlu, a v opačnou stranu vybíhala vojová tyč, ku kteréž vždy takové podivné spřežení bylo zapřaženo. Pomalu, krok za krokem ubírala se tato zvířata sypkou hlinou a nedala se rušiti ve své klidné chůzi ani dlouhou třtinovou tyčí s krátkým železným hrotem, kterým je fallâh bodal a pobádal. V Syrii nespatřil jsem nikdy ženu s oslem u rádla zapřaženou, jako několikráte v Palestýně — ubezpečuji, že toto ještě podivnější spřežení velmi truchlivě vypadalo. V tarasovitě založených sadech na Libanonu užívá se pluhů s nejdelšími držadly a tam si musí orající také velmi opatrně počínati, poněvadž by mohl snadno četné stromky a révy poškoditi. V rovině Bka'a, severně od Baalbeku, spatřil jsem též delší, kose podobné, rovné rádlo a připamatoval jsem si onoho Samgara, syna Anathova z knihy soudců, který pobil z Filištýnských 6 set mužů radlicí.

Solné jezero, nedaleko Džerudu ležící, bylo zcela vyschlé a obsahovalo dle výroku obyvatelů dosti silnou vrstvu znamenité soli. Zdali tato osada na místě starého Geroda se nalezá a zdali tu kdysi přebýval Lot, jehož města dle arabského podání zde zničena byla, tím si z příčin na snadě ležících hlavu lámati nebudu. Ve vesnici navštívil jsem, jak se na zdvořilého cizince sluší a patří, také jejího šécha, který mě co nejzdvořileji přijal a znamenitou kávou uctil. Několik přítomných notáblů vesnice, jak se zde samo sebou rozumí, nedalo si ujíti příležitost zabrousiti do politiky, při čemž jsem si je mohl důkladně prohlednouti a jenom malý rozdíl mezi nimi a Beduiny pouště nalezl.

Již o čtvrté hodině z rána jest třeba vsednouti do sedla, neboť plných dvanáct hodin vyžaduje cesta do Karjateinu, a připočteme-li dvě hodiny odpočinku, pak půl hodiny zastávky při nabírání vody, jest to pochod čtrnáct a půl hodiny trvající, což jest i pro otužilého cestovatele právě dost. Z Džerudu jedeme uprostřed širokého údolí, po jehož stranách zarudlé hnědá pohoří v celé své skalnaté nahotě vystupují. V rychlém cvalu předjedeme svůj pohyblivý, na mezcích naložený majetek, abychom ve vesničce Atni (Atana) vodní měchy co nejrychleji naplnili. Za dvacet minut jsme u pramene, kde již vesnická mládež vodu do svých měchů nabírá a také nám ochotně naplňuje naše kožené nádržky, jejichž obsah až do Karjateinu vydržeti musí, poněvadž na celém tom pochodu není ani jediného pramene. Za vesnicí Atni jest všude pusto, čirá poušť a vyjma dva pobořené chany a lysou vysočinu, po které projíždíte po poledním odpočinku, nevíte, co byste zapsali do svého zápisníku. Vedro se mění v dusno a malé nízké rostliny jsou zcela spáleny; slouží nám při upravování černé kávy za palivo. I vzdušné oblasti jsou zde po celý den opuštěny; ni sup ni orel nekrouží v jejich říši; po zemi pak neprohání se ani jediná gazela, ani skokuška.

Bylo již po šesté hodině k večeru, když jsme spatřili z dálky zelenavé pásmo zahrad a za tímto objevily se četné, z nepálených cihel vystavené domky Karjaténu. Obyvatelstvo, z pola muhamedánské, z pola křesťanské (vyznání syrského), tvoří dle vlastního doznání jeden kmen, v poušti pode jménem Karâvni známý, a žije v nejlepší shodě, začež prý může děkovati svatyni odtud asi čtvrt hodiny vzdálené, kterou tito různověrci stejně ctí. Patrně byla tato vysokou zdí obehnaná budova kdysi značným klášterem, v němž odpočívají ostatky domácího světce Eljau Ebu Šeibe. Dle něho jmenuje se klášter Eljan. Tmavá komora, ve kteréž sarkofág svatého, ze dvou kusů hladce tesaný, pod baldachýnem stojí, po jehož stranách visí několik pštrosích vajec, pochází i s vedlejší modlitebnou z dob prvních zdejších křesťanů, a ze zbytků sloupů se zvláštními hlavicemi možno souditi, že původně celek jinak vystavěn a pečlivěji upraven byl. Šéch Faris nám vyprávěl, že si tento svatý na cestě do Jerusalema vyžádal, kdyby zemřel, aby jeho tělo na vůz naloženo bylo a kde se táhnoucí jej zvířata zastaví, tam aby byl pochován, což také vykonáno.

O duševní blaho křesťanů pečují zde dva syrští „churi“ a služby v mešitě (se zbytky starých dorických sloupů) zastávají: jeden chatîb (kazatel) a jeden mubal'lir [předříkávač], vesměs přívětiví a hodní lidé.

Zbytky slavobrány v Palmýře.

Téměř tři hodiny cesty severně od Karjaténu jsou v poušti přírodní parní lázně, Beduinům známé, v nichž prý se kdysi královna ze Sáby koupávala a jež proto nazývají „Hammâm Belkîs (lázeň Saby). Moderní bádání odkázalo ovšem tuto královnu do říše bájí, navzdor tomu, že syrští Beduini dosud na ni čekají, o čemž se později ještě zmíním. Zblázní-li se některý z Beduinů pouště a začne-li zuřiti, přivezou jej vždy do Karjateinu, a tu jej uzavírají pevně spoutaného do jakési zázračné komory. Druhého dne z rána naleznou jej okovů prostého a zcela zdravého, veselé mysli a nemoc jeho nevrací se již nikdy — zaplatí-li náležitou částku peněz — v opačném případě blázní co nejdříve na novo. Probatum est! Karjaténská osada má 1400 obyvatelů, a pět set mužů povinno jest chopiti se zbraní, kdyby hrozilo nebezpečí od Beduinů, kterýžto počet arci mnohdy proti několika tisícům Anesehů málo vydává, a takž stává se, že si Beduini často mír určitým výkupným zaplatiti dávají.

Zde v Karjaténu musí sobě každý cizinec potřebný počet velbloudů pro dopravu vody zaopatřiti, což mu obstarává dragoman, avšak cestující má se také přesvědčiti, zda-li množství vody skutečně stačí na třídenní pochod pro zvířata a ozbrojený průvod, poněvadž na celé cestě není ani jediného pramene.

Strhnuvše stany, nastupujeme zdlouhavý, úmorně nudný pochod pouští. Písčitá a kamenitá údolí, tu a tam cestu protínající, koryta nyní zcela vyschlých, za zimních dešťů špinavými vodami naplněných potoků, skalnaté, útesovité, zřídka kdy přes 100 metrů vysoké hory a na některých místech pobořené chany — toť hrozně jednotvárná scenerie těchto rozsáhlých končin, jejichž mrtvou pustotu oživují jen přečetné, na slunci se hřející ještěřice, množství skokušek a semo tamo hadi, plazící se mezi uzlovitými, nyní zcela suchými větvičkami sporého rostlinstva pouště.

Celý pochod nejlépe rozděliti jest takto: Na první nocleh dorazíme na blízko zámku el Her, od Karjaténu 8 hodin vzdáleného, kdež se na noc ptactvo pouště u velkém množství shromažďuje a ve zříceninách stěn i velké věže odpočívá. Druhý nocleh bývá u trosek „mléčného chanu“ — Chan el Leben — kterého možno za devět hodin dostihnouti, a odtud zbývá ještě jeden důkladný, s odpočinkem až 11 hodin trvající pochod do Tadmoru samého. Vyjma táhlé pohoří po levé straně, jehož bělostná barva ostře z ostatní krajiny vyniká a kteréž Arabové pro tuto vlastnost bílým pohořím — „Džebel el Abjad“ — nazvali, neposkytuje ani tento poslední den cesty ničeho, na čem by znavené oči trochu pookřáti mohly, a proto zasvitnou nám tím větší radostí, když se konečně v dálce začíná vynořovati věž, první viditelné znamení Palmýry. Před námi vystupuje široce rozložené, nevysoké pohoří, v němž z dálky pozorujeme úzký průlom, vlastně otvor údolíčka, do něhož posléze zabočujeme. Za další jízdy touto úžlabinou, která čím dále tím více se rozšiřujíc, vidíme již veliké, jednotlivě o sobě stojící pohřební věže starých Palmýřanů, porůznu rozmetané trosky a skalní jeskyně, tvořící „údolí hrobů“, pak se nám již ukazují mohutné zdi chrámu slunce, konečně dlouhé sloupořadí, táhnoucí se ze západu na východ, a hned na to jsme uprostřed velkolepých sříceniu proslaveného města pouště.

Když jsem přede dvěma lety opětně do Palmýry vkročil, přese všechnu únavu bezděky jsem si zanotoval hlasitě první tóny Smetanovy Libuše, mohutnou fanfáru trub na počátku její předehry. Jako snad každému vryla se i mně hluboko v duši úžasná síla těchto prvních tonů, hlásajících buď veliké události dávno minulé anebo slavné činy budoucí, a zde sdružily se ty zvuky mané s dojmem, jaký na mne učinily ohromné sříceniny slavného, dávnověkého města.

Čím rozvaliny palmýrské zvláště působí, jest neobyčejná jejich rozsáhlost. Trosky staroegyptské jsou obrovské oproti zdejším zbytkům, ale v zemi Nilu jsou to jen ojedinělé mohutné budovy, kdežto zde dovede i chabější obraznost hravě vyvtořiti celé nádherné město, jak asi téměř přede dvěma tisíci lety vypadalo.

O vzniku Palmýry nelze nic určitého pověděti; začátky města ztrácejí se v neproniknutelné mlze dob pradávných. V III. knize Královské v kapitole 9 (18) čteme sice, že vystavěl Šalamoun: „Thadmor na poušti v téže zemi,“ a v knize II. Paralipomenon, v kapitole 8: „Vystavěl Thadmor v poušti,“ avšak toto město Thadmor — jak badatel Dr. Hitzig ve spise: „Tři města v Syrii“ vykládá — nebyla Palmýra, nýbrž Thamar na jižní hranici židovské, v území kmene Juda, ovšem také v poušti, ale v poušti zaslíbené země, k níž oblasť syrské pouště, kde nynější Tadmor leží, nikdy nenáležela. Všechna v bibli na oněch místech vyjmenovaná města jsou mimo to uvnitř říše Šalamounovy, a jest také zřejmo, že nemohl tento vladař zbudovati město na místech, kam ani hranice jeho říše nesáhala, jak to vše badatel F. K. Movers ve spise „Fenicijské texty“ šíře dovozuje. Dle všeho možno souditi, že město na této pro spojení s Babylonem a Ninive důležité poloze v poušti vzniklo již před Šalamounem a že bylo vůbec hlavním uzlem rozložité sítě cest zde se sbíhajících. Z okolnosti, že město u značných, kdysi bohatě proudících pramenů stálo, a že tu i rozličným nákladným zařízením o stálý dostatek vody bylo postaráno, odvozují někteří badatelé jméno jeho ze sanskrtu, ze jmen Tatamura, Tamar, z něhož Tadmor, „město u vody ležící“, povstalo. (Ritter: Asie III.)

Po mnoho set let nenalézáme o Palmýře nikde ani jediné zmínky a podivuhodno jest, že ani spisovatelé válečné výpravy Alexandra Velikého dosti podrobně zaznamenávající, města toho ani slovem se nedotýkají, ačkoliv onen tímto směrem do území Euphratu a Tigridu, do Thapsaku se ubíral, aby se s Dariem a jeho vojskem setkal. Že mívali obyvatelé Palmýry ve svých východních sousedech vždy přátelskou záštitu, o tom svědčí Appianova zpráva o výpravě M. Antonia (r. 34 př. Kr.), který Palmýru přepadl, hodlaje se zmocniti pokladů obyvatelstva, avšak trpce se zklamal, neboť Palmýřané, v čas zpraveni, vypravili bez odkladu četné karavany za Euphrat a odvezli tam všechny své drahocennosti. Od prvního století po Kristu datuje se ponenáhlý vzrůst města, které za vladaře Odenatha a po jeho smrti r. 267. za slavné Zenobie největšího rozkvětu dosáhlo a pak rázem zničeno bylo. Odenathus zachránil římské říši všechny državy na této straně řeky Euphratu ležící a když byl několikráte Peršany na hlavu porazil, stal se neobmezeným vůdcem vojsk; ba Gallienus udělil jemu, Zenobii a dětem i hodnost caesarskou. Po zavraždění jeho

v Emese vládla neobyčejně vzdělaná a krásná Zenobie, podporována radami svého učitele, filosofa Cassia Longina, s takovým úspěchem, že moc a sláva Palmyry po celém východě se rozšířila. Vojsko Zenobiino opanovalo znenáhla celou Syrii, ba zabralo i četná římská území v Aegyptě, tak že se císař Aurelian i o svoji moc v západní římské říši strachovati počal. Zejména jej vzrušilo, když byl přinucen syna Zenobiina Vaballatha za jejího spoluvládce potvrditi. Zenobie, po vzorech řeckořímských pečlivě vychovaná, žila v městě té doby nádherném, velkolepými stavbami vyšleném, věda a umění družily se na jejím dvoře s orientálským přepychem, a všichni pohlavárové sousedních zemí pohlíželi na věhlasnou vladařku s úctou a obdivem.

Ctižádostivého císaře Aureliana hnětly tyto poměry nemálo i umínil si, že učiní nejistému stavu konec; vypraviv se tudíž do Asie, utkal se s voji Zenobiinými v Emese (nynější Hoems) a porazil je v krvavé bitvě na hlavu. Rázem opustilo Zenobii štěstí. Z Emesy táhl Aurelian za ustavičných bojů s rozličnými kmeny pouště, kteří věrně k císařovně stáli, dále k Palmýře a počal město obléhati. Z počátku bránili se Palmýřané velmi houževnatě, ale když Římané všechen dovoz potravin ze strany Euphratu zamezili a když spolčení se Zenobií Peršané císařovnu zradili, nevyslavše vojska svého k vyprostění obleženého města, tu ztrácela i Zenobie sebedůvěru a za tmavé noci prchla ze sevřeného území směrem k Euphratu, na jehož druhém břehu město „Zenobia", silněji než Palmýra opevněné, poskytovalo bezpečnější útulek. Avšak Římané střežili bedlivě obležené město, zpozorovali prchající císařovnu ještě v čas a divoká honba nastala. Nic nepomohly vladařce rychlonozí velbloudi, poněvadž je měli Římané také, a nic značný kus cesty mezi pronásledovanými a pronásledovateli, neboť zrovna v tom okamžiku, když Zenobie Euphratu dostihla a do člunu vstoupila, byli tu i Římané a zmocnili se císařovny, této nejdražší kořisti celé země. Druhého dne hlučelo již římské ležení ohromným jásotem, kdežto v Palmýře zavládly zármutek a sklíčenost. Město, ztrativši takto duši a hlavu celého vedení, počalo s Aurelianem vyjednávati a když imperator obyvatelstvu, vyjma vojevůdce a hlavní rádce císařovny, milost udělil, otevřely se brány trpce zkoušené Palmýry, načež obsazena římskými lučištníky, počtem 600 mužů, pod velitelem Sardoniem. Aurelianus vrátil se pak ihned do Říma, vzav s sebou ohromné poklady, měšťanstvu a chrámovým pokladům odňaté, jakož i císařovnu Zenobii a jejího syna, kteréž ve vítězoslavném průvodu Římanům na odiv předvedl.

Palmýršti, se svým osudem nespokojeni, začali se však za nedlouho jitřiti a za vůdcovství jednoho člena Zenobiiny rodiny utratili životy všech římských vojínů i se Sardoniem. Rozzuřený Aurelian spěchal s větrem o závod opětně z Říma do Palmýry a překvapil obyvatelstvo, nic zlého netušící, tak rychle, že v jedné části Římané již vražditi začali, kdežto v jiné obecenstvo klidně sedělo v areně, přihlížejíc jízdeckým hrám, a nemajíc tušení, že na ně v několika okamžicích hrozná zkáza přikvačí. (Roku 273.) A císař se vymstil, ukrutně vymstil, na všem obyvatelstvu: sta i tisíce obětí zaplatilo životy svými život jednoho utraceného Římana. V krvelačné zuřivosti řádili vojíni tak děsně, že zbyla jen skrovničká

hrstka obyvatelů, ukrytých v podzemních chodbách, a sám Aurelian napsal o tomto vraždění svému příteli Bassovi významnou poznámku: „že zbylo málo těch, jichž by se bylo mohlo ušetřiti“. Když bylo vše povražděno a vydrancováno, vhozen tu a tam oheň a zbytek pobořen, na některých místech více, jinde méně; tak zničen i částečně velechrám slunci zasvěcený. Tak vzalo za své město Zenobiino (královna tato nebyla ani židovkou ani křesťankou, jak to někteří k tomu neb onomu náboženství náležející dějepisci udávají), kteréž právě největšího svého rozkvětu dosáhlo, a odtud již nikdy z rumů svých se nepovzneslo.

Pro výhodnou polohu užívali Římané Palmýry jako pohraniční tvrze; za tím účelem byly znovu zřízeny jen hradební zdi a chrám slunce chatrně poopraven. Za vlády císaře Justiniana r. 520. byla tato opevnění rozhojněna a vystavěny též znovu některé budovy. Později, když nastala záplava muhamedánských novověrců, živořilo město za častých bojů mezi Omaijady a Abbasidy dále, načež bylo nuceno podrobiti se nadvládě Damašku. Ještě jednou zmiňují se pak dějepiscové o Tadmoru, když totiž hordy Timurovy z Damašku sem vyrazily, aby kmen Turkomanů, Suldakry, odtud vytiskly, což se jim také v krátké době podařilo. Neméně, než válečné útrapy, poškodila město častá zemětřesení, a vlivy přírodní hlodají čím dále, tím zhoubněji na zbytcích slavné kdysi Palmýry. —

Nejdůležitější otázkou pro cizince v Palmýře jest, kde postaviti stany? Nalezají se tu dvě k tomu příhodná místa: jistější pro majetek cestovatele jest prostor před mečetou, před vchodem do starého chrámu, kde není ani v noci hlídajícího vojína potřebí; mimo to možno usaditi se venku, v některé zahradě, kde však nutno stráží se opatřiti. Ve společnosti dragomana a některého šécha vesnice koná se vždy prvního a druhého dne prohlídka sřícenin, chrámu, věží, hradu a jiných zajímavostí; zůstane-li zde však cizinec delší dobu, může se všude Palmýrou sám procházeti, kdežto do dalšího okolí třeba jest některého z průvodců, jichž se zde v kasárnách vždy několik nalezá.

Jeden z nejlepších popisů sřícenin napsal francouzský cestovatel hrabě C. F. Volney (r. 1787), avšak později dokázáno, že tam ani nebyl a pouze na základě dokonalého díla Angličana R. Wooda, od něhož zde první polohopisný plán byl zhotoven, svůj popis Palmýry sestavil, který však přes to jest práce znamenitá.

Ve velkých sříceninách počíná téměř každý prohlídkou takových trosek, které svou mohutností cizinci nejvíce do očí bijí; stejně jednají i průvodčí a uvádějí každého tedy ihned k největším zbytkům, jimiž jsou zde trosky velikého chrámu Baalova, svatyně slunce. Celá chrámová rozloha jest dosud dosti dobře zachována, a stavba spočívala na vyvýšeném tarasu jako svatyně v Ba'albeku, jenže zdejší taras vyniká přímo ohromnou rozměrností, zaujmaje dle mého výpočtu asi 55 tisíc čtverečních metrů. Jenom v nádvoří chrámu stojí nynější celá, 55 domků čítající vesnice Tadmor i s ulicemi a volnějšími prostorami mezi těmito.

Celkem vypadal chrám asi takto: na tarasu zvýší 3 m. 20 ctm. stála 15 metrů 80 ctm. vysoká, pilastry a okny ozdobená zeď, jejíž každá strana měřila asi 245 metrů. Za touto stěnou, tedy uvnitř chrámové prostory, stála dvojí řada sloupů a tvořila, spojena jsouc s ohradní

zdí kamenným stropním břevnovím, sloupové chodby, táhnoucí se na stranách východní, jižní a severní, kdežto na straně západní, kudy se do chrámu vcházelo, jen jedna řada sloupů byla umístěna. Těchto sloupů počítalo se asi 380, a o dostatek světla v chodbách postaráno bylo četnými, mezi zevnějšími pilíři umístěnými okny, dole pak brankami, jejichž veřeje byly z jednoho kusu kamene a měly též kamenné otáčející se stěžeje, jak to téměř u všech staveb v Hauránu vidíme. Celá tato obrovská chodba s řadami sloupů, z nichž v hořejší části konsoly pro umístění soch určené, vyčnívaly, ohraničovala na všech stranách rozsáhlé, pěknými kamennými plotnami vydlážděné nádvoří, v jehož středu byla opět vyvýšená plocha (krepis) a na této stála 60 m. dlouhá, 31 m. široká a přes 15 m. vysoká Baalova svatyně,*) obklopená peristylem o jediné řadě sloupů. Proti vchodu v ohraničovací zdi umístěn byl uprostřed sloupů velkolepý portál; odtud vcházelo se pak chrámovou branou do vnitř svatyně a nádherně upravené celly. Pohled na celou tuto rozsáhlou stavbu býval asi úchvatný, i nelze se tudíž diviti domněnce dávných kočovníků pouště, kteří starým Palmýřanům jako vojíni za žold sloužili, domněnce dodnes mezi Anezehy a ostatními Beduiny panující, že chrám slunce všemocní duchové (džinové) zbudovali.

Z oněch zdí, kdysi chrámové prostranství ohraničujících, zachovala se pouze jedna, severní, kterou čtrnácte slabě vyčnívajících, korintskými hlavicemi okrášlených pilířů na 13 polí rozděluje, v nichž vidíme okna kameny zastavená, což spáchali Saraceni, když chrám v pevnost proměňovali. Rohy chrámového čtverce vyčnívaly o šest metrů nad ostatní patnáctimetrovou výšku zdi, a jejich stěny, třemi pilíři ve dvě pole rozdělené, byly podobny rovným věžím. Značná část tarasu, skládajícího se z pěkných, po většině čtvercových balvanů, stojí dosud v obklopujících jej ssutinách. Kromě této severní antické zdi, jsou ostatní tři, nynější vnitřek ohraničující a v bídném stavu se nalezající stěny prací Saracenů a postrádají zajímavosti.

Vchod do nynějšího Tadmoru, kdysi do chrámu slunce, jest na straně západní, avšak mohutné, 40 metrů široké schody dřívějšího vstupu zmizely a zbudována tam novější věž, následkem čehož jest vchod tak súžen, že jím dva jezdci vedle sebe jen s těží projedou. A spatříme-li pak nynější, z antických stavebních hmot prapodivně sestavená obydlí Tadmořanů, na místě bývalého obromného nádvoří svatyně, neubráníme se truchlivého úsměvu při porovnání někdejší nádhery, jak nám zde tane na mysli, s ubohou přítomností, která se zrakům našim představuje. V nádvoří, kdysi hladkými plotnami vykládaném, kde bývaly nádržky s proudící vodou pro obřadná omývání, kde stály v řadách veliké bronzové, skvostně krášlené pánve, na nichž se kadidla pálila, kde nádhery milovní Palmýřané, v drahocenné indické hedbáví zahaleni, před obětováním slunci houfně se procházeli, kde kněžstvo v oslňujících průvodech, tisícerým množstvím sledováno, Ba'alovi chválu prozpěvovalo — tam kupí se směsice baráků, povalují se trosky stavebních hmot a rozmetané ssutiny

*) Měřil Wood.

a tupě pohlíží na vás nynější ziskuchtivé a špinavé panstvo slavného „Templum solis".

Celkovému rozhledu vadí domky Tadmořanů; proto vstoupíme bez rozpaku do jednoho z vyšších baráků (buďme při tom jisti, že se nás zdejší krásné pohlaví, mající dosti kulaté obličeje, neulekne aniž křičeti bude, kdybychom snad některou v přílišných nedbalkách zastihli) a vylezeme na plochou střechu, abychom se na tu celou spoušť bedlivěji podívali. Prapodivný jest pohled na obromné sloupy, vystupující mezi domky „moderního" Tadmoru, tu a tam v řadách kamenným břevnovím a římsami spojené, jinde bez těchto, osamoceně trčící jako kmeny stromů, v kámen proměněné. Kráčíme-li pak podél antické ohradní zdi, pozorujeme četné výklenky, v nichž dříve sochy umístěny byly, a opět sloupořadí, pozůstalé z bývalých krytých síní, které kolkolem se vinuly. Tvrdí-li cestovatel Wood — odvolávaje se na Flavia Vopisca — že císař Aurelian po sboření města značné sumy na znovuzřízení svatyně věnoval, a že tato jeho nová restaurace starému zařízení se nepřizpůsobila, nemá pro své tvrzení určitých dokladů a nemůže jich míti, poněvadž se vnitřek zejména za Justiniana a později za invase Arabů a bojů saracenských tak změnil, že nikdo určitě souditi nemůže, že by některý zbytek době Aurelianově náležel. Vždyť cestovatelé nemohli po dlouhou dobu ani polohu téměř zcela zasypaných vodních nádržek v nádvoří rozeznati a různili se v udajích o některých zbytcích staveb z dob Zenobie. Že chrámová svatyně, kterou dle mého mínění za Aureliana jen skrovné spustošení postihlo, na nynější dobu tak slušně se zachovala, jest zásluhou Muhamedánů, kteří z chrámu slunce mešitu si upravili. Sřícený strop zřídili znovu a tak zachráněn aspoň vnitřek.

Z části periptera (jednořadový peristyl kolem zevnějších stěn chrámových) zbylo zvenčí již jen několik rýhovaných sloupů, 15 a půl metrů vysokých, jejichž hlavice jsou zcela hladce otesány a na nichž jest patrno, že mívaly ornamentální výzdobu z bronzu, bezpochyby zlaceného, kterou kdysi ziskuchtiví ničitelé odstranili. Řada osmi nejlépe zachovaných sloupů stojí na východní, zadní straně svatyně; strmí tu dosud i s architravem, ozdobným vlysem a římsou; u podnoží jest nyní přilepeno několik chatrčí. Nejméně porušený sloup s překrásným vlysem, na němž se kolem figurálních výzdob vine bohaté věncoví, nalezáme západně na straně chrámového vchodu. Tam spatřuje se také nádherný, neobyčejně bohaté krášlený (9 m. 80 ctm. vys.) portál, který mne živě upamatoval na portál v Baalbeku. Ba, jako tam nalezl jsem i zde na stropě vypouklého orla s rozpjatými perutěmi ve hvězdnatém poli a opatrující jej bůžky; orel vyznačuje tu boha slunce. Všechny tyto okrasy jsou tak pečlivě pracovány jako v Baalbeku a také okřídlení bůžkové, kolem nichž se vine réva s hrozny, upomínají co nejživěji na práce svatyně v Heliopoli. Vnitřek svatyně jest začouzený a téměř zčernalý, ale stěny jsou velmi dobře zachovány. Na místě dřívějšího stropu zbudován nový mešitní, na obloucích spočívající. Stěny chrámové jsou hraněné, opatřené výklenky, v nichž bývaly as umístěny sochy neb věnovací předměty, a okrasy jeví vkus slohu římského z doby prvního století. V bohatě krášlené straně severní nalezáme nejzajímavější výklenek; v něm vyobrazen jest vypouklý zvěrokruh (svor

nebeský), z čehož souditi možno, že zde také bohoslužba dle prastarého chaldejského podání bývala konána. Veliký tento čtverec obsahuje dva koncentrické kruhy se znameními skorpiona, panny, váhy, lva, raka atd., uvnitř pak sedm pětihranů, v jejichž středu znázorňují různá figurální poprsí sedm planet, a ve středu celku jest vyobrazen bůh Serapis. Muhamedanismus, vždy zjevný nepřítel vyobrazování tvorstva, otloukl a tím značně poškodil tuto vzácnou památku z dob Zenobiiných. Opodál těchto znamení Zodiaku nalezá se branka a za touto vedou značně poškozené schody na chrámovou nadstropní prostoru, odkud můžeme nejlépe přehlédnouti celou polohu nádvoří, trosky sloupořadí a moderní Tadmor. Mihrab, mečetní výklenek směrem k Mekce, umístěn jest na jižní straně stěny chrámové.

Opouštíme bývalou svatyni slunce, nynější mešitu, a stojíme opět venku na nádvoří, pozorujíce zevlující publikum, kteréž v nás vidí nějakého boháče z dalekého západu a o tom asi přemýšlí, jak bohatě náš měšec zlaťáky jest naplněn. Za každé mrknutí okem a za každý pohyb ruky dala by si tato líná chasa vyplatiti bachšiš ve zlatě. Obyvatelstvo těchto mohutných zřícenin, asi půl tisíce osob čítající, je stíženo utkvělou domněnkou, že se vrátí kdysi zlatá doba Tadmoru, že se vyskytne mocný veleduch, který město v bývalém lesku zbuduje a z každého z nich velikého pána a boháče učiní. Své polnosti vzdělávají Tadmořané jenom potud, pokud toho uhražení vlastní jejich spotřeby vyžaduje, a chce-li cizinec nějaké hladem seschlé kuře koupiti nebo kůzlečí maso si zaopatřiti, jest jim každé podání malé a dlouhou dobu trvá, nežli se jim uráčí, prodati vám hodně draze nějakou bídnou potravinu. Přijede-li sem někdy karavana cizinců deset neb více osob čítající, bývá se zásobami obyvatelstva — trochou vajec, kuřat, kozího a jehněčího masa — za tři dni hotova. Ceny těchto potravin jsou zde věru úžasné, a totéž platí o starožitnostech nabízených cizincům, kteří (rozumí se, že štědří Angličané především) sami zde ceny jejich jak náleží pokazili. Každou chvilku přistoupil ke mně takový chlapík a ukazoval hrstě pramizerných řeckých, římských neb arabských mincí, téměř vesměs špatně zachovaných, a jestliže mi napadlo tu neb onu si vyhledati, vyčkal, mnoho-li mu za ni nabídnu; poněvadž to byl vždy obnos dle mého mínění přiměřený, dle jeho domnění však nepatrný, obrátil se pyšně a nechal mne státi. Za bronzovou malou lampu žádal jeden z nich deset tureckých liber (sto zlatých) a za vyhloubený, řeckým nápisem opatřený karneol šedesát zlatých dle naší měny. „Každý Inglîzi dá milerád tuto cenu!“ pravil majitel těchto dosti vzácných starožitností, o čemž jsem nepochyboval, znaje chorobnou sběratelskou manii těchto cestujících. (Dokončení.)

Z básní H. Ibsena.

Přeložil K. Kučera.

Vražda Abrahama Lincolna.

Tam v západě výstřel zahřímal v sluch,
a Evropy vyděsil břeh.
Hoj, jaký tu náhle zavířil ruch
tím zástupem lokajů všech.
Ty Evropo stará, jež řádů a práv
máš pro všechno, zákonů hráz,
jež pověst máš čistou jak bezvadný háv,
hněv cnostný, jímž stíháš čin černý a mrav, —
jak podivně zbledla jsi v ráz!

A jednorožce, orla nejprvé
lze v smuteční pečeti zřít;
loď poštovská kotevním lanem rve;
v dál depeší křiží se nit.
Bavlnář magnat, gloiry syn,
těch tisíc, co z kraje lži jsou,
již palmu si míru trhali v klín,
tu revolver vybuch, v podzemní stín
ten muž padl ranou jedinou.

Tu strach napad vás. Však právem-li křeč
tvůj, Evropo, zamyká ret?
Vždyť Prušákův čin, tož o Dybböl seč,
zřel svědkem přec dříve již svět.
— Což havran by s bratrem se rval;
Zda pomníte na Polsky říš?
Což Angličan, oheň kdy na Kodaň slal?
Což Sönderborg? mohyly Flensborgské val?
Však hněvem proč nyní se chvíš?

Té rudé růži, co kvete tam,
a děsí vás květu zážehem,
roub Evropa dala, barvy plam,
a Západ dal přebujnou zem.
To vašich se sazenic záplavou
břeh Kolumbův červená, chví; —
vy sami jste vetknuli rukou svou
řád martyria, stuhu krvavou,
jež v prsou se Lincolnu stkví.

Lstí slibů, jichž vyzněl podvodně hles,
lží traktatů ztrhaných blan,
co řekli jste včera, zapřeli dnes,
jste mrvili dějinný lán.
Pak klidně jste čekali — jaký to klam! —
žeň vzácnou a bohatý peň.
Hle setba již klíčí. Zář, jaký to plam!
Vy žasnete; nevíte kudy a kam —
ne klasů, leč styletů žeň.

Kde zákon na hrotu nože tkví
a právo zasedlo v šibenic krov,
spíš zory jistší tam vítězství,
než tam, kde vraždí se pomocí slov.
Bdí jakás vůle a koná soud,
lži každé rozdrtí vztek; —
však dřív musí červ zhloubit skořápku v troud,
dřív v karikaturu svou převrhnout
se musí, zpitvořit věk.

Moc od věků třímá démon kýs v tmách.
Jen zkuste boj na život, smrt!
Lesk Zlatého domu sřítil se v prach,
v rum Neronův kolos se zvrt.
Však dřív zločin Říma zem obestřel,
svět veškerý od polu v pol,
dřív tyran svou apotheosu zřel,
a cesarů obrazy do chrámů cel
jak bohy vzal Kapitol.

Pak všechno se sřítilo; cirkus a hrad,
květ chrámů, sloupoví les,
vše zdeptáno, arkady, oblouků řad
v prach kopytem bůvolím kles.
Znov v starých se stavělo základech,
a na čas byl vzduch zase čist.
Teď zmlazení hlásí se opětně dech;
teď z hlubin zas stoupá mor, záhubný žeh,
zde, onde zas šelestí list.

Však jdeme-li bahnem vod, prohnilých vln,
já nevolám běda, žel
nad výkvětem každým, jenž otravy pln
v pni doby své vybujel.
Nech červa jen hloubit. Ať v slupce je troud,
pak střecha, zeď padnou též k dnu.
Nech „system“ ať zvrhne se; však času proud
věř, přinese pomstu, ta vykoná soud,
tož v posledním lži-věku dnu!

—

Básníkova píseň.

(Z Komedie lásky.)

V slunném dni sad zářný, libý
radost tvou ať rozvlní;
nedbej nic, že jara sliby
jeseň často nesplní.
Jabloní květ, krásný, bílý,
nad tebou stře vonný stan —
což na tom, že v příští chvíli
přes noc bude rozmetán.

Po ovoci proč se ptáti,
ve květu kdy stromy jsou?
Proč se starat, k čemu lkáti,
tupý prací, námahou.
K čemu hastroš ptáky straší,
s žerdi klape, tropí hluk?
Veselí přec ptáci braši,
ptačí hlas má lepší zvuk.

K čemu s květných ratolestí
vrabců shánět šumný rej?
Spíš v odměnu písní zvěsti
naději svou všecku dej.
Výměna, věř, bude ziskem,
za plod pozdní zpěv si vem;
pomni pravdy „čas jde tryskem“;
háj se zavře, zpustne zem.

Já chci žíti, já chci pěti,
slední květ až spálí blesk; —
pak vše klidně hodím v smetí,
nádheru a všechen lesk!
Zvedni mříž; ať jalovice
chrupou žravě travný val;
já květ utrh'; nedbám více,
mrtvý zbytek kdo si vzal.

Ptačí píseň.

Kdys v jarní den jsme alejí
šli spolu, v hledu hled;
v stín loubí jako hádanka
nás zákaz vábil, ved.

A nebe modře plálo
a vánku chvěl se šum;
samička, v lípě sedíc,
svým pěla pisklatům.

Já ve hře barev luzných
obrazů básnil zář;
dvé hnědých očí plálo
a smálo se mi v tvář.

Nad námi cvrlikání
a šeptů na tisíc; —
však my si dali s Bohem
a nezřeli se víc.

A samoten-li bloudím
alejí tam a sem,
mne nikdy ptačí cháska
nenechá s pokojem.

Nás netušeně jdoucí,
vyslechla paní vrabcová,
složila o nás píseň
a nápěv na slova.

Je v ústech opeřenců;
neb v každém keři, pni,
kdo zobák má, ten štěbetá
o zářném, jarním dni.

S vodní lilijí.

Viz, má milá, co ti nesu;
bílých křídel kvítko z lesu.
Zrozeno vod tichých v tůni,
plulo snílek s jara vůní.

Chceš-li, aby netesknila,
v ňadra si ji připni, milá;
za jejími listů kraji
tiché vlny, hloub se ztají.

Proudu tůně střez se, dítě.
Nebezpečny snů tam sítě!
Vodník nespí, jen se tváří; —
na povrchu lilje září.

Tvoje srdce tůň je, dítě.
Nebezpečny snů tam sítě; —
na povrchu lilje září,
vodník nespí, jen se tváří.

Příčina víry.*)

Já zvonem bil písní na poplach
své zemi; však nikdo neměl strach.

Můj dovršen čin; já na loď vsed,
břeh Severu drahý opustil hned.

Mhou zastavil loď nám Kattegat;
z nás nikdo noc první nešel spat.

V ráz kajuta síň byla válečných rad;
a všichni kol zkoumali Dybbölu pád.

Též mnohé znali divých kousků vzdory,
jež svedly junův dobrovolné sbory.

Ten synovce ztratil, let osmnáct měl;
a tomu zas z obchodu sluha v smrt šel.

Pak zřejmo, že každý měl účast, žel;
neb každý sám nějak s tím souvisel.

Dál v pohovce, pod štítkem lampy kde zář,
hle! stárnoucí paní jak vesela tvář.

Jí nejvíce platilo hlasů a vzdechů;
jak nejlíp kdo uměl, skytal jí těchu.

A dámy jak štkaly vzlykem ptáčka
o jejího synka, jedináčka!

Zřím dosud, jak kývá klidně a rázně
a s úsměvem dí: já nemám oň bázně!

Jak statečnou byla žena ta šedá
s tou důvěrou v mysli, skály jež zvedá!

---

*) Za příprav k válce dánsko-německé r. 1863 horlil Ibsen nadšeně pro bratrskou pomoc Norska a Švédska ohroženým Dánům a sílil básněmi, zejména ve studentstvu, myšlénku skandinavského sbratření všech tří národů — ale nadarmo. Tím a jinými ještě poměry domácími roztrpčen, opustil domov a pobýval potom mnohá leta mimo Norsko. Překl.

Tu krví mou, kostí, žár řinul se, hnal;
duch pokleslý zase ocelí plál.

„Tvůj lid není mrtev, ač zkrvavěn leží; —
v žen zázračné víře zas žije tak svěží!“

Však později poznal jsem, žití že měří
spíš zchytrale, na srdce málo že věří.

A proto mi také se záhadou zdála.
Neb odkud té víry klid, nezborná skála? —

Bil do očí výklad, nic nebylo snazší:
syn vojínem v norské byl armádě naší.

Z nové španělské belletrie.

Juanovo neštěstí.

Napsal Joaquin Dicenta.

uan se procházel zahradou blázince; ruce měl v kapsách spodků, vlasy rozcuchané, vous zježený, oči zářící, a bavil se po celé hodiny, aniž mu vstoupila na mysl jediná vzpomínka anebo občerstvil jediný blesk rozumu porušené jeho mozkové ústrojí.

Jak se zbláznil? Proč? . . . Nikdo se toho nedozvěděl. Byl dělníkem, uměl psáti a čísti, vydělával po půl roku osm realů*) denně, a umíral druhou půl roku hlady, maje před očima bídu svých dvou malých dětí, a v srdci obraz ubohé zemřelé, která ho milovala celou duší; a jednou odpoledne vyšel ten muž na ulici vesel, spokojen, pyšen svými cáry jako král svojí korunou, a říkal každému, komu se chtělo poslouchati ho, že jest velký, všemohoucí jako Bůh, že má moc nade vším bohatstvím země, že na jeho pokyn, na jeho rozkaz se okamžitě změní zákony, kterými se řídí vesmír, a že stačí, aby vztáhl ruku, a země změní tvar, obsah i hmotu svoji.

„Žádejte, zač chcete, vše vám udělím!“ řekl sousedům, kteří ho poslouchali. „Žádejte, nastala chvíle milosti.“

Sousedé, slyšíce taková slova z úst člověka, který neměl, kam by hlavu položil, domnívali se, že je opilý a provázeli ho sborem žertů

*) po 10 kr. r. č.

a posměšků až ke dveřím jeho podkroví, a opustili ho pak, přesvědčeni každý sám i všichni vespolek, že se chudák Juan sřekne té své všemohoucnosti, jen co se prospí z opice.

Ale druhého dne přišel Juan na nádvoří ne jako hladový dělník, který vychází ze svého brlohu hrbě ramena jako zvíře, připravené, aby vleklo břímě, které mu naloží; ne jako opilec, který se probudil, a mžourá, aby zvykl světlu, a pomlaskávaje zaschlým jazykem, sáhne rukou na čelo, aby zapudil omamující páry lihu; přišel jakoby to sestupoval s výše Bůh vlivem dobráckého rozmaru, klidně, důstojně, vznešeně, a hleděl na lidi se soustrastným povržením a naslouchal jejich řečem s posuňky shovívavě dobroditelskými a vážnými.

„Proste, zač chcete," řekl opět sousedům; „vyhovím vám. Mám vše, štěstí, radost, bohatství. Smrtelníci, použijte tohoto okamžiku dobré nálady!"

Jeden z těch, kteří ho poslouchali, nebyl s to, aby se zdržel, a dal se do smíchu Juanovi do očí.

„Cože, bídníku!" zvolal dělník. „Odvažuješ se pochybovati o mně? Rozdrtím tě na prášek na výstrahu nevěrcům a rouhačům."

Udeřil posměváčka pěstí, a nerozdrtil ho sice, ale udělal mu na čele bouli jako slepičí vejce.

Všichni se na Juana vrhli a nastala velká vřava; přišla stráž, odvedla dělníka na pozorovací stanici; přiběhl lékař a prohlásil, že jest Juan úplný blázen, a když se provedla všechna úřadní opatření, dali šílence do ústavu choromyslných a jeho děti do ústavu dobročinného.

* * *

Po čtyři roky žil Juan v blázinci tím smýšleným životem šílenství, ve kterém každý pomatenec vytváří si vlastní svět a v tom světě žije a kolotá, myslí, trpí a raduje se v dojmech, které nepřicházejí z venčí, ale vyrůstají z jeho zmatené obraznosti. Ach! Kdybychom my rozumní mohli žíti ve světech, které vytváří naše obraznost, byli by všichni lidé šťastni!

Ve světě vytepaném horečnými údery nemocného rozumu, žil šílenec, domnívaje se, že je představitelem Olympu a že se mu dostalo od Joviše moci, aby tvořil a mařil dle libosti. Byl dobrý a slitovný, jak se na boha sluší, a choval se k soudruhům svého vězení s láskou i majestátností. Časem, když se naskytly pochybnosti o jeho všemohoucnosti, prokázal ji řádným udeřením pěstí, ale to se stávalo zřídka; obyčejně pokrčil rameny a povrhal nevěřícími a závistníky.

Utkvělou svojí myšlénkou byl povýšen nad ostatní lidstvo, dostával dobrou stravu a slušný oděv, ku procházce měl zahradu a vládl dle libosti celým světem; tak strávil Juan ty čtyři roky velmi příjemně.

Když se chýlil čtvrtý rok ku konci, přišel do ústavu mladý lékař, dobrý znalec duševních nemocí, který byl odhodlán, že užije veškeré energie svého mládí a všech pomůcek vědy na prospěch ubohých šílenců.

Prohlédl Juana, pozoroval ho po čtrnáct dní a prohlásil nejprve sobě a pak i svým kollegům, že toho šílence možno vyléčiti a že ho on vyléčí.

Lékař se nemýlil; jeho ústy promluvila věda; jednoho dne stanul Juan, duševně zdráv, před tím, který mu vrátil rozum.

„Již jsi zdráv,“ řekl mu lékař, „a staneš se opět člověkem.“

„Ach pane,“ odpověděl dělník, „jak vám mám splatiti to dobrodiní? Byl jsem čtyři roky šílen a nemohl jsem se starati o živobytí pro své ubohé děti... Co se asi z nich stalo?... Jsem jist, že je najdu, ale co asi zkusily za své opuštěnosti!“

„Upokoj se; tvým dětem se vede dobře v dobročinném ústavu, ve kterém nemají ani nedostatek chleba pro žaludek, ani nedostatek vyučování pro duši.“

„Opravdu?“ zvolal Juan uslzen. „Bůh je dobrý a spravedlivý. Tato zpráva mi nahražuje všechno trápení, kterého jsem asi v tomto domě zakusil.“

„Trápení? Ne. Ošetřovali tě a pečovali o tebe; zde jest strava lepší, než ta, kterou vyděláváte si prací v potu tváře. Pohleď na své šaty; jsou skromné, ale slušné a čisté. Zde se nakládá se šílenci velmi dobře.“

„Vždyť to, pane, vidím,“ odpověděl Juan, „vždyť to vidím. Nemluvil jsem o tom, ale o své šílenosti, která byla asi hrozna: temné myšlénky, děsivé sny, tíseň ve bdění, skličující zjevy; snad jsem viděl neustále svoji nebožku ženu; snad svoji dřívější bídu... Bylo to asi strašlivé, není-liž pravda?“

„Co to mluvíš, brachu? Šílenství tvé bylo na tvé štěstí přívětivé. Pokládal jsi se za velkého, bohatého, všemohoucího a šťastného; trávil jsi život, prokazuje celému světu milosti.“

„Co že pravíte?“ odpověděl Juan a zbledl. „Že jsem byl takový?... Já?...“

„Ano, tím vším jsi se těšil; neboť to, co bylo ostatním šíleností, bylo tobě pravdou.“

„A teď...“

„Teď máš nejvzácnější dar lidstva: rozum. Jsi svoboden; odejdi z blázince, vezmi si děti, které již nemohou zůstati v ústavu, protože jsi již zdráv, a pracuj; za to, co jsem ti prokázal, chci jen jedno: tvoji vděčnost.“

Juan pohlédl na lékaře úkosem a stanul vážně a zamlkle, jakoby sbíral myšlénky a rozum, aby posoudil něco neobyčejného a rozhodného.

Náhle vstal se sedadla, na kterém seděl, pokročil o dva kroky a zvolal temně a drsně:

„Vděčnost! Že vám mám býti vděčen!... A proč?“

„Protože jsem ti vrátil rozum.“

„Rozum! A nač mi je? Co mi s ním vracíte? Řekl jste mi, že jsem dříve, když jsem šílil, byl šťasten, a že mi nic nescházelo. Moje děti byly zabezpečeny tělem i duší; se mnou se dobře nakládalo, měl jsem řádnou stravu, byl jsem velký, všemohoucí, neomylný, mocnější, než každý člověk a podoben téměř Bohu; neznal jsem smutných vzpomínek, ani krutých skutečností. Štěstí!“

„Ale rozum, který ti vracím...“

„A co jste mi dal?“ pokračoval dělník s horečnou výmluvností. „Moje děti, abych viděl, jak umírají hladem a nevědomostí, aby mi pukalo srdce, že jim nemohu dát skývu chleba; výdělek, nestačící ani na živobytí; celé měsíce bez práce; dny bídy, cáry za šat, podkroví za byt, nemocnici za lůžko a naději na smrt za odpočinutí. To mi s tím rozumem vracíte a ještě chcete, abych vám byl vděčen! To, co jste učinil, je darebáctví! . . . Co jsem vám udělal, že jste mi tolik ublížil? Nebudíte ve mně vděčnost, ale nenávist.“

Juanovy oči zasvitly hněvem; zorničky jeho, z nichž sršela zoufalost a vztek, těkaly všemi směry.

Na stole spatřil něco lesklého, nástroj, který neznal, který však měl špici a ostří, a kterým mohl způsobiti ránu, aby se pomstil tomu člověku, nevědomému sice původci, ale přece jen původci jeho neštěstí.

Juan skočil po tom nástroji, chopil ho pevně a vrhl se na lékaře, který volal o pomoc; dva hlídači bláznů přiskočili k pozdravenému a zabránili mu útok.

„Svažte ho!“ vykřikl učenec. „Ten nešťastník se znovu zbláznil.“

„Zbláznil!“ zahučel Juan se zoufalou trpkostí. „Ani mi nenapadlo!“

Carmen.

Napsal Alfonso Pérez Nieva.

I.

ož je to možno, mister?... Jste pětadvacetiletým starcem!...“ Hraběnka vypila doušek kávy a postavila koflík před sebe na malý lakovaný stolek. Angličan se taktéž napil vážně, jakoby si popřával času k odpovědi, a ostatní ze společnosti užili této přestávky, a učinili totéž. Hraběnka byla nejdříve hotova, a nevyčkávajíc odpovědi ruského člena vyslanectva, pokračovala s veselým úsměvem; ve smíchu tom byla patrna snaha pochlubiti se stejnými, drobnými a bělostnými zuby.

„Promiňte, mister . . . Myslila jsem, že znám již celé to množství sněhu, které obklopuje britskou povahu, ale vy jste učiněný led . . .“

Vyslanecký úřadník přijal toto bodnutí dvorně, a odpověděl kloně se příjemně:

„Mýlíte se, hraběnko . . . Vy Španělé jste otroky dojmů. Příroda to tak zařídila, a my jí posloucháme . . . Srdce je dole, a hlava nad ním, aby vládla hlava srdci.“

„Tohle je přece mudrování!“ zvolala mladá vdova po lodním kapitánu, hraběnčina sestra.

„Ó seňoro!... V tomto případě nelze odpověděti tak povšechně... Nelze tu mluviti o národech, ale o jednotlivcích . . . Co se týče mne, nevěřím v lásku... Žena... mám na ni názor příliš naturalistický . . .“

„Mluvte jen bez okolků... jsem vdána, a moje sestra jest vdovou... A přítomní pánové se také nepolekají. Krom toho myslím, že je utajování mnohem urážlivější, nežli nepokrytá pravda.“

„Jste filosofem v sukních!“ podotkl tajemník, který byl z kroužku nejdůvěrnějších přátel.

Generál, třetí muž v té společnosti, vypil několik kapek likéru a přisvědčil svému soudruhu:

„Tahle hraběnka ví více, než mudrc.“

„Jste velmi talentována,“ podotkl netečný Angličan, a pak dodal:

„Vidím v ženě pouhé tělo, které bývá uměním proměňováno v mramor, ale nenalézám v ní duše, a neuznávám lásku...“

„Děkuji vám, mister.“

„Hahaha! To jsou podivné zásady!“

„Ryzí britanismus...“

„A já vás ujišťuji, jako že se jmenuji Carmen, že jste lásce nepodlehl ještě nikdy jen proto, že jste se nesetkal s černýma očima... Přes všechen ten klid...“

Otylý pán v brejlích a s licousy se objevil na prahu skleníku; v dírce kabátu měl gardenii, a v ruce držel sešitek. Zastavil se na prahu s veselou tváří, a řekl, upravuje si brejle:

„Výborně, hraběnko!... Nápad, píti kávu ve skleníku, se mi líbí... Toť jakobyste se přestěhovala do tropů. Doufám, že jste mi můj kofliček schovala.“

„Schovala, příteli Mendozo... To je tedy proslov nového akademika?“

Hraběnčin nápad byl vskutku velmi dobrý. Větve velkých platanů, splétající se tak, že tvořily listový krov, zastiňovaly skleněnou budovu. Otevřená okna tam působila lehký průvan. Vzácné orchideje se houpaly vánkem, a plnily pavillon pronikavou vůní. Vonělo to tam létem... Nádherné rostliny pučely z talaverských*) květináčů... Visely tam žaponské svítilny, a dolní část stěn byla z azulejos.**) Všudy byla zřejma vybraná elegance. Bambusové stolky s kávovým příborem stály mezi ohromnou kapradinou a velkou begonií. Ostatní zahrada byla zalita sluncem, žhoucím a prudkým sluncem, jak bývá koncem května.

Mendoza zatočil řeč. Zatím, co si spouštěl do číšky cukr, vyprávěl o svých dojmech z přijetí do akademie. Nový akademik mluvil příjemně přes veškeru suchost předmětu, matematiky a fysiky. Srkl kávy, a zeptal se hraběnky:

„Tedy za týden se odebéřete na svoji granadskou oasu?“

Hraběnka, která se letmo probírala proslovem, položila sešit na stolici, a odpověděla:

„Dříve. Dnes je úterý. V pondělí odjedeme, a tak budu za týden již ve svém letohrádku na Darru.“

„A nevrátíte se asi až na podzim,“ podotkl generál.

*) Španělská fayence z Talavery.
**) Glasurované ozdobné kachlíky.

„Ovšem . . . Dle starého zvyku strávím ve svém dvorci v Granadě svůj svátek, a hned potom odjedu do Francie.“

„Sejdete se letos s hrabětem?“ řekl tajemník.

„Stěží . . . Jakožto náš vyslanec v Kodani byl jmenován předsedou španělské sekce na rybářském sjezdu. Snad se vypraví koncem srpna, a navštíví nás na týden v Biarritzi . . . Ale jisté to není.“

„A to skončíte dnes svá jarní matinées?“ řekl generál.

„A zavřete ráj,“ podotkl Angličan.

„Tak zlé to není, pánové, tak zlé to není.“

Stojací hodiny se ozvaly čtyřmi ostrými rázy zvonku. Hraběnka vstala, a ostatní společnost ihned také.

„Myslím, že bychom měli již odejíti do salonů . . . Začnou se již scházeti hosté. Přijdu hned; dohlednu jen, jsou-li děvčata přistrojena.“

Angličan a tajemník nabídli dámám rámě, ostatní pánové je pustili napřed, a veselý hlouček vyšel ze skleníku.

II.

Ani nejchoulostivější vybíravost by nebyla pohřešila sebe menší náležitosti. Volný lístek na dráhu, vydaný na jméno, a s ním pozvání k andaluzské zábavě, kterou pořádá hraběnka de Tomillar přátelům na oslavu svých jmenin v podvečer svátku svaté Panny del Carmen ve svém letohrádku v Granadě. Na druhém listu pozvání vytištěn seznam stanic, hodiny odjezdu a příjezdu, a železniční spojení, a oba lístky tvořily elegantní aršík z napodobené slonoviny.

Angličan, přidělený vyslanectvu, byl svobodný a nebyl vázán; krom toho byl vytrvalým rytířem sličné dámy; i ta andaluzská zábava ho nesmírně lákala . . . Ráno tedy dostal to přívětivé pozvání, a stejně flegmaticky, jako nařizoval jindy svému komorníku: „Dicku, snídaní o jedné,“ řekl mu dnes: „Dicku, tlumok o šesté.“ Bez dalších výkladů vložil do tlumoku zápisník, neodlučného a dávného přítele dobrodružství, a k večeru odjel ve svém kočáře na nádraží. Tam se shledal s několika jinými návštěvníky domu. Všichni dostali pozvání ráno, a všichni se dostavili s poslušností téměř vojenskou k vlaku. Nikdo nic takového nečekal; bylo to příjemné překvapení. Teď je teprve napadlo, že se urozená dáma usmála, když řekla, že bude slaviti svátek svůj v granadském letohrádku; patrně se usmála, jak je nenadálým pozváním překvapí. Příjezd byl moudře upraven: dojedou rychlíkem do Granady právě v čas, aby mohli smýti prach a převléci se. Očekával je hraběnčin správce.

V Granadě právě rozsvěcovali svítilny, když jeli hosté po silnici podél Darra rovně k hraběnčinu letohrádku. Diplomat neznal ten kraj, a ponejprv přišel v ten okouzlující koutek, který budou synové prorokovi oplakávati na věky. Hlavní město moslemínské v něm vzbudilo hluboký dojem. Ve smutné chvíli podvečerního šera se usmívala ta vegetace melancholickým úsměvem odalisky, kterou pán její opustil.

Zatím, co jeho soudruzi hovořili, pohlížel oknem kočáru. Jeho anglickému duchu, zaujatému vždy poesií mlh domoviny, připadalo, že

slyší v lupení tichý nářek. Snad uchovaly ty velké jilmy přes věky ve svých korunách jako relikvii ohlas posledních vzdechů Maurův, loučících se se svým městem. Kočár se zastavil.

Statek urozené dámy byl typický. Pod jeho hladkou červenou zdí tekla klidně šumící řeka, namáhajíc se, aby odnesla několik oblázků, které nechtěly jíti s ní, protože se jim patrně to místo líbilo. Kolem zahrady nebyla železná mříž, ale cihlová zeď s modrou a červenou stříškou, na které stály v odstavcích sádrové vásy. Vnitř bylo stinné ovocné stromoví, réva a zahrada zelinářská, a v prostřed stál letohrádek, bílý jako sníh, jedním bokem přistavený k vrchu, a nad jeho střechou z barevných tašek strměla prorvaná skála, pokrytá trnkami všech odstínů zeleni, splývajících jeden v druhý, a na jejím vrcholu se temně tyčily tajemné, vážné a ctihodné zdi Alhambry, plné jizev, a pokryté břečtanem.

Hraběnčin správce dovedl každého hosta do jeho pokoje. Angličan se umyl, a oblékl se pak do nezbytného fraku, který vozil vždycky s sebou, ať se již ubíral do afrických pustin, nebo do laponských plání; a když se granadské zvony rozhlaholily městem, ohlašujíce jedenáctou, dala jim domácí paní ohlásiti, že je již může přijmouti.

Slavnost se konala pod šírým nebem; roztomilá paní byla již v zahradě. Člen vyslanectva tam pospíšil, a urozená dáma mu vyšla v ústrety, podávajíc mu ruku. Veškerý jeho britanský klid, veškerá jeho vrozená úcta ku přesné etiketě nebyly s to, aby potlačily překvapení, které se mu objevilo v modrých očích z pod monoklu.

Ovšem nebylo divu; hraběnka mu přišla vstříc v andaluzském kroji. Ušlechtilé té dámě bylo asi čtyřicet, ale uchovala si pleť úplně svěží; oči, které jako srdce nikdy nestárnou, nepozbyly zajímavosti, a ač léta, za kterých sesílila, odňala křepkost jejím tvarům, byla přece ještě stále krásna; postavy byla vysoké, a, ač byla stále ještě štíhla, byla též skvostně plna, a poutala jako zralý plod. Učesána byla dle dávného vzoru andaluzského, v černém vlase měla vpleteno množství karafiátů, přes ramena měla hedvábný purpurový šátek, vyšitý barevným hedvábím, a převázaný přes plná prsa, a byla oděna hedvábnou růžovou sukní, na kterou splýval cíp šátku, a z pod které vynikaly malé nohy ve vykrojených střevících. Tento úbor, ve kterém se pohybovala ne naučenou roztomilostí, ale proto, že to bylo v její krvi, činil šlechtičnu neodvratně poutavou, jakoby to byla hezká cikánská zpěvačka, toužící po popěvcích, polibcích a manzanille.*)

Hraběnčiny dcery, dva plavovlasí andílci, patnácti a sedmnáctiletý, její sestra, a všechny dámy z granadské urozené společnosti dostavily se do letohrádku v karakteristických krojích andaluzských. Všechny měly vlasy plné karafiátů, přes prsa filipinský hedvábný šátek, vyšitý vyvýšenými květy a ptáky, a celý příval třásní a kuliček; naškrobená šustící sukně prozrazovala svými záhyby švarné tělo, bílé, rozkošné, křepké... Množství benátských svítilen bylo zavěšeno na větvích, a nehýbalo se, protože byl vzduch tichý; bylo jich všudy plno roztroušeno po stromoví, a zalévaly celé místo jemným světlem a barvami. A jakoby toto osvětlení

*) Jablečné víno.

nestačilo, vystoupil nad obzor plný měsíc, který jakoby překvapen či upoután tím, co náhle spatřil pod sebou v tom koutku, obklopeném květinami, nehýbal se od letohrádku, a metal na ně shora skvoucí paprsky.

„Díky za vaši dvornost, mister... Očekávala jsem vás, a odvážila-li jsem se oloupiti na krátký čas hlavní město o vás, stalo se to jen proto, že jsem vám chtěla nabídnouti zábavu ryze andaluzskou; vím, že jako pravý Angličan studujete zvyky. Chybila jsem?“

Rusý člen vyslanectva se po těchto slovech poklonil jak mohl nejpěkněji, a odpověděl, hltaje ji očima:

„Ó hraběnko, prohlašuji, že jsem vaším otrokem, a že jsem vám za vaši pozornost vděčen; ale bojím se, že nebudu moci mnoho prohlížeti, protože pozorování vyžaduje chladné krve, a já jsem od té chvíle, co jsem vstoupil, okouzlen.“

Hraběnka se pousmála jaksi soustrastně, ale neodpověděla. Přicházeli stále ještě hosté s manželkami, a bylo jí vítati je. Odešla od Angličana, a ten se pozdravoval se známými z Madridu, s nimiž se na zábavě shledával, měřil monoklem hned sem, hned tam, a procházel se množstvím.

O dvanácté byla zahrada plna, a vypadala tou růzností skvělých barev hedvábí, obetkána světlem měsíce a osvětlena svítilnami, jako pravá cikánská zábava, ač trochu aristokratisovaná.

Hraběnka nedopustila v zábavě nic, co nebylo lidové. Snědá dívka s černými rulíky a nyvým zrakem vzala kytaru a zahrála malagueňu*)... Ozval se hlas a píseň... Byla to druhá dívka, arabsky bledá, která vyrazila ach!, promíšené vzdechem, a počala zpívati. Na to zatančily dcery hraběnčiny několik sevillanas, chřestíce kastanětami; byly oděny rudě a žlutě, a tančily tak roztomile a svižně, jako nejobratnější domorodá dívka, a hosté jim poděkovali potleskem a andaluzskými pochvalnými výkřiky „Olé“ — Angličanu neušlo ni hnutí... Neotevřel rtů, ale skrze led jeho obličeje bylo znáti, jaký dojem budí mu v srdci ty vážné a smutné akordy kytary, ty něžné písně, plné slz a plné vzdechů, ty posuny elegantní a rozkošné, vyzrazující jako bleskem pod vírem záhybů, které se dle zvuků nástroje zavíjely a rozvíjely, přečisté obrysy... Únava donutila dívky, aby přerušily tanec, a v okamžiku, kdy si pořádaly vlasy, a než ještě propukl potlesk, ozval se nosový hlas, volající s anglickým přízvukem „Oglé!“ Když se všichni obrátili, spatřili rusého člena vyslanectví bez monoklu: byl upocen a zapomínaje na britskou umírněnost, tleskal a volal, maje oči rozzářené nadšením:

„Výborně! Výborně!“

* * *

„Že mister Thompson odcestoval?“ zeptala se hraběnčina sestra, kolébajíc se v houpací židli.

Také děvčata o té zprávě ještě nevěděla.

Hraběnka spustila v okně záslonu, protože slunce již začínalo hřáti, a řekla, vyndavajíc z kapsy županu dopis:

---

*) Píseň z Malagy.

„Zatím, co jsme dnes ráno vyspávaly, odjel vlakem, protože byl narychlo povolán do Madridu.“

„Škoda; byla bych ráda slyšela, jaký dojem na něho učinila včerejší zábava.“

„Čti . . . čti a uhlídáš . . . Je to znamenité.“

Vdova vyndala psaní z obálky, a četla:

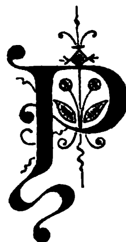
„Paní hraběnko, odpusťte, volají mne telegraficky na vyslanectví, a odcházím bez rozloučení . . . Nelhu nikdy . . . Odcházím zoufalý . . . Jméno Carmen strávilo led, a tvoří v mém životě epochu. Včera bylo svaté Panny de Carmen, vy se jmenujete Carmen a carmen se nazývá zahrada, ve které se konala slavnost . . .*) Ale chci se vysloviti zřetelně, vysloviti se ze srdce . . . Moje štěstí je totam . . . Vydám se na cesty, abych nabyl klidu . . . do Egypta, do Australie . . . Nenajdu-li ho, zabiji se . . . Jsem velice nešťasten, že jsem přišel do Španěl, protože jsem tam podlehl. Ale nezamiloval jsem se jen do jediné ženy: zamiloval jsem se do vás, do vaší sestry, do vašich dcer, do té, která zpívala, do té, která hrála na kytaru, do všech . . .“

Přeložil *A. Pikhart.*

Od tellurismu k uranismu.

Napsal Dr. O. Frant. Vaněk.**)

I.

Prvotný člověk bydlel buď v hustém křoví, pod stromem, neb zvolil si, nalezl-li na blízku jeskyni, tuto za svůj příbytek, neboť byla bezpečnější jak proti změnám povětrnosti, tak zejm. proti útokům divých zvířat. Žil-li pod širým nebem, nechal ležeti mrtvolu svého druha na povrchu země a zaházel ji, jak už víme, kamením. Žil-li však v jeskyni, posadil zemřelého u stěny v obyčejné poloze, v jaké sedával za živa v kruhu ostatních a ponechal jeskyni tu nebožtíkovi. Jeskyně stala se sídlem odloučené duše, ducha. Nesčetné doklady toho nepodávají nám pouze nálezy jeskyň předhistorických (na př. jeskyně Aurignacské, Crô-Magnonské, Solutréské a mn. j.), nýbrž na př. dosud diví Veddové ve východní části ostrova Ceylonu t. zv. Veddarattě.

Prodlením dob, kdy kult předků nabyl převahy nad prvotnou bázní před duchy, vyvinuly se zcela přirozeně z jeskyň takových i chrámy. Již stěny pohřebních jeskyň glenilžských na západním pobřeží Australie

---

*) Letní sídla na dvorcích andaluzských se jmenují carmenes.

**) Poslední z řady článků o animismu. (Viz ročníky 1895, 1896 a letošní první pololetí „Květů“.)

jsou okrášleny malbami a plochými skulpturami, kdežto jinde vynaloženo na jakési architektonické rozčlánkování nitra jeskyň ještě více píle, a tak vznikly ony skutečné podzemní chrámy v přední Indii, Egyptě a Nubii, jichž umělecký sloh budí dosud úžas cestovatelů. Leckde bývá i chrámek postaven před vchodem do jeskyně, jak to vidíme na př. u Malajců, Hellenů a jinde.

Ubírala-li se pak do některé jeskyně generace za generací, není ovšem také divu, že jevila se lidem takováto jeskyně jako sídlo praotce kmene, který nebožtíky k sobě přijímá a kolem sebe shromažďuje. Tak zovou na př. Nadovézové na veletoku Mississippi velikou a nadmíru hlubokou jeskyni u vodopádu St. Anton, k níž vede úzká a neschůdná stezka, „sídlem velikého ducha", jenž spolu jest i „pánem smrti". Ku konci dubna každého roku přicházejí k jeskyni, obětují a radí se vespolek, co by na příště měli podniknouti. U Apalačů jest téměř každá jeskyně obývána dušemi zemřelých. Též Virgiňané znali velikou jeskyni jako sídlo mrtvých, kladli ji však do dálného západu t. j. do země, z níž se byli přistěhovali a kdež byl jich domov. Nazývali ji Popogusso. Kalifornští kmenové věří, že Navajové vyšli z útrob veliké hory jeskyní na blízku řeky San Juan (Sp. I., 448). Občas ubírají se do ní a rozmlouvají tam utlumeným hlasem s duchy předků. Podobné posvátné jeskyně měli Huroni (T. II., 209), domorodci Floridy, obyvatelé ostrova Martinique, jakož i Indiáni Kolumbijští na ostrově Haiti. Dle pověsti Aztéků vyvedl je mýtický jich praotec a pohlavár z Čikomoztochu, t. j. Sedmijeskyň v zemi Aclan, tedy ze země jich hrobů, do Anavhaku. V Mexiku byla zejména tabuována jeskyně u Kalčatongu (T. II., 44) a jeskyně, kterou ctili Mistékové a Zapotékové (W. IV., 151). V jeskyni čalmaské u Malinalco, kterou r. 1537 viděl P. Perea, sídlel Oztoteotl (oztotl, jeskyně a teotl, duch) zvaný též Tepeyollotl, srdce (= duch) místa. Dle bájí Indiánů jižní Ameriky vzešli kmenové Mansinové, Solostové, Kičuové, Čiripuánové a j. z jeskyně, kdežto někteří kmenové Aymarů se odvozovali nejen ze skalních rozsedlin, nýbrž přímo z hrobů a studnic. Dle pověstí horalů východně od Kuzko byla zalidněna země potomky čtyř bratrů, kteří vyšli z jeskyně Pekari-tampu. Ba i někteří Patagoňané věří, že vrátí se po smrti do božských jeskyň, odkudž vyšli a kdež dlí jich ochranní duchové (T. II., 66; Sp. I., 247). Indiáni v Guiáně pochovávali mrtvoly z nedostatku jeskyň mezi skalami, kdežto Čibčové na vysočině Bogota stavěli si za týmž účelem umělé sluje t. zv. bobeda (W. IV., 362; Sp. I., 200).

Na Havaji nalezeny veliké jeskyně na výšinách hor neb na blízku moře, v nichž byly mumisované mrtvoly seřaděny v sedící poloze, obyčejně celé rodiny, z nichž každá měla svou zvláštní hrobku (W. G. VI., 407). Veliké hrobní jeskyně na Nové Guineji vzbudily již v 17. století pozornost Nizozemčanů. Na Aniteum zovou jeskyně, kdež se ctí duchové předků a v nichž zanechávají se v oběť pokrmy, „jeskyněmi posvátnými" (Sp. I., 307). Zloduch Viro sídlí v jedné jeskyni na severním předhoří Nového Zélandu a odebíraly-li se duše Maorů nejprve na severní mys jeskyní do podzemí a pak opět vzhůru, načež odjížděly do zámořské říše, jsou tu patrně sdruženy dvoje představy, starší a novější. Maorové

pohřbívali zajisté zemřelé v původním svém domově v jeskyních; taktéž činili i v novém svém domově, ale duše musely se přece vrátiti do říše svých předků — na Havajki. Tasmánci věřili ve zloduchy obývající jeskyně, rokliny neb duté stromy. Na ostrovech Markesánských vyšel „prvý člověk“ z jeskyně. F. Jagor viděl v posvátných pobřežních jeskyních Nipa-Nipa na ostrovech Filipínských četné rakve, nářadí, zbraně a jiné předměty, jež jsouce chráněny „pověrou“, po staletí potrvaly nedotknuty i neporušeny. Nižádná loď domorodců nepluje kolem nich, aby nezachovávala určitý náboženský obřad, jímž duchové mají býti usmířeni; neboť jinak stihla by je hrozná bouře. Před osídlením Španělů a pokatoličení ctili Malajci duchy ty jako své dědy.

Dle plukovníka Daltona tvrdili indičtí Džuangové, že jsou praobyvateli země a že jejich předkové vyšli ze dvojité jeskyně, a Bungogíové a Pankhové, obyvatelé hor Čitagongských, věří, že jich dědové vyšli ze sluje v zemi Lhásai a to za vedení pohlavára, jménem Tlandrokpah. Diví Saurové na východ v pohoří Vindja vyhýbají se skalním rozsedlinám, hromadám kamení a kůlům jako sídlům duchů.

Basutové v jižní Africe mají pověsť, že zvířata a lidé vyšli z nitra země velikou jeskyní v území Bakoni, kdež se rozšířili. Posvátná tato jeskyně jest dle zpráv cestovatelů obklopena močály porostlými třtinou. Tím lze si vyložiti též báj Zulů, dle níž U'nkulunkulu, jich praděd a spolu prvý člověk, „va-dabuka umhlaka“ t. j. vzešel z rákosí, neboť kdežto v podání jedněch potrvala v upomínce ona jeskyně, žil v upomínce vzdálenějších kmenů již jen třtinový kraj. (Srv. Sp. I., 250, 433). Také děd Matabelů, jménem Makalaka, bydlí v jeskyni. Kdykoliv zaslechnou z hluboké, temné propasti hřmění podobný hluk, sbíhají se a házejí do ní chvějícími se rukami plodiny, zvířata a jiné obětní dary. Zcela důsledně míní Baperové, že duše zemřelých vcházejí do jeskyně Merimatle, kudy vede cesta do podzemí (T. II., 44). Dle G. Schweinfurta neodvažují se divoši kmene Bongo vkročiti do jedné jeskyně, a dle D. Livingstona pokládají černoši některé jeskyně (lohaheng) za sídlo božstva, do něhož beztrestně nikdo nesmí vstoupiti (Sp. I., 308). Veliký duch v Bonny, jménem Čuku, sídlí uprostřed lesní samoty v jeskyni, k níž přístup jest obmezen vodopádem přes ni se řítícím. Domorodci — omo Čuko, synové Čukovi — konají k této jeskyni pouti, aby za přinesenou duchu oběť dostalo se jim věštby.

O kmenech semitských víme, že pohřbívali mrtvoly do jeskyň,*) jichž v křídovém útvaru Palestiny (zejm. v pohoří Še'ir, v ʿHauranu, v Derʿátu, Bét Džibrinu a j.) jest velmi mnoho. Dosud navštěvují obyvatelé Makky jeskyni ve vrchu ʿHirá, konajíce tam zbožná rozjímání (tahannut). Posvátnosť jeskyně vysvětlují si ovšem tím, že prý v ní se zdržoval každého roku prorok Muʿhammad a že v ní dostalo se mu od anděla Gabriela zjevení. Podobně chodí Muslémové do jeskyně vrchu Ta'uru, ješto prý v ní si odpočinul prorok prchaje do Mediny, kdežto ti, kdož naučiti se chtějí čarám, ubírají se do jeskyně hory Haudkuvvir mezi ʿHadra-

*) Odtud názvy keber, hrobní jeskyně (Jes. 5, 16 a j.) ebni bór, skalní jáma či hrob (Jes. 14, 19.) neb miškán ba selaʿ, byt skalní (Jes. 22, 16.)

mautem a ʿOmánem. Musí však zprvu zapříti islám. Ješto již Jesaja (65, 4), vytýká ʿEbreům, že chodí ke hrobům, v nich usedají i přenocují, lze a priori očekávati obdobné představy i pověsti také u starých ʿEbreů. A vskutku naráží na ně týž Jesaja (51, 1, 2) pravě:

Habbitú el cúr 'huccabtem	Pohleďte na skalní balvan, z něhož jste vzešli
ve'el makkebet bór nukkartem	a na jeskyni, z níž pocházíte;
habbitú el abraham abíkem	pohleďte na Abrahama, otce vašeho
ve'el sará teʿhólekem.	a na Saru, jež vás zrodila!

Kdo jest obeznámen s velikým zákonem ʿebrejské poesie, s jejím parallelismem, jímž se vyjadřuje jedna a táž myšlenka dvojím způsobem, dozná, že cúr t. j. skalní balvan, stotožňuje se na tomto místě s Abrahamem a jeskyně, vlastně „vydutá jáma“ čili „vydutý hrob“ se Sarou. Není to mluva obrazná, nýbrž velmi vážná i určitá, jíž rozevírá se nám zcela netušená perspektiva v pravěké názory Semitů. Nebude tudíž od místa, věnujeme-li zajímavému tomuto předmětu ještě několik slov: Prostnými tvary, jak známo, jest Abrám a Šarái; Jahvista zná jen tyto tvary. Později bylo však zakázáno*) jména tato vyslovovati a obě jména změněna v Abraham a Sara.**) Nestalo se tak bez příčiny. Víme, že slovem ab-rám neb baʿal-rám označováno u Feničanů božstvo a že Dhú'l-Šara slulo božstvo Edomitů a jich nástupců Nabateů v Arabii.***) Fetišem jeho, jak svrchu jsme již poznamenali,†) byl skalní balvan, cúr.

Ab-rám lze nám tlumočiti jako „otec rámy“ t. j. hrobu; baʿal-rám, pán hrobu, což úplně souhlasí s bab.-ass. utuk kabri. Šarai, sarrá značí pak dle arabských lexikographů „dutý“, „dutina“,††) což shoduje se výborně s ʿebr. mekebet†††) bór, vydutá jáma. Dhú'l Šará(i) na nabateických nápisech (arab. Dhu'l šará, Duš-šará), jsouc přeloženo do ʿebrejštiny baʿal sará(i) značilo by: Pán dutiny, jeskyně,*) neboť ʿebr. שׁ jest totožno s arabským š. Není tedy nižádné pochybnosti, že po názoru Kenaʿanitů,

*) B. Beer, Leben Abrahams nach Auffassung der jüdischen Sage, Leipzig 1859, 151, kdež uvedena jsou místa talmudu.

**) Mylně vykládá se v Gen. 17, 5, slovo Abraham jako áb hammón, otec zástupů, neboť raham ve významu „velikého počtu“ vzato teprve z arabštiny, a ani ʿebrejština ani aramejština nezná slova ba ani kořene raham. S Araby stýkali se však ʿEbreové teprve v exilu, čehož dokladem, že teprve v Ez. 13, 11 a 13; 38, 22 se užívá arabského členu. Od nich přijali slovo raʿhím, prvotně mateřské lůno jako arab. batn, pak čeleď, kmen.

***) Ješto Eusebius (De laude Constant. c. 13) píše *Θουσάρης*, vykládal Suidas mylně jako *θεός Ἄρης*.

†) Květy 1896, II, 404.

††) Šára (i), vl. sará (i) souvisí s arab. kmenem sarra, býti skryt; adj. m. asarru, fem. sarrá'u, značí dutý, na př. kanátu sarrá'u, dutá třtina.

†††) mekebet od nakab.

*) Tomu nasvědčuje i mythus, jenž se nám zachoval ve fragmentu spisu Epiphaniova (Z. M. G. XXIX. 99 a sl.), dle něhož Dusares byl synem panny *Χααβοῦ, τουτέστιν κόρη ἤγουν παρθένος*. Báj ta vzešla nep. smísením slov kaʿbu, panna, s arab. ʿebr. kobá, uterus, vl. vydutina; kebá, arab. kuʿb, jeskyně. — Výklad Epiphaniův, že by slovo Dusares značilo *μονογενής τοῦ δεσπότου*, jest prostě chybný.

slul duch dvojité jeskyně*) (mak-pela,**) u ʿHebronu ab-rám, jenž spolu označován prostě též jako „baʿal šarai“, t. j. pán jeskyně.***) Ješto však dvojitá jeskyně u ʿHebronu byla podobně jako jiné jeskyně, místem pohřebním, značilo vlastně Ab-ram a Dhu'l šara totéž a pozoruhodno jest, že ještě dle pozdějších názorů Nabatağ byl ten, kdo zneuctil hrob, povinnen Dusarovi (neb i Manatě) složiti peněžitou pokutu (Euting, Nab. Inschr. 20, 11; 27, 12). ʿEbreové, kteří později představy tyto za své přijali, vytvořili si o Abramovi různé vlastní báje; zejm. stala se Šarái jeho manželkou, ješto v ʿebrejštině značí „baʿal“ také „manžela“. Proto nazývali se sami Zeraʿ abr(ah)am, semenem Abramovým, podobně jako Assýrové „syny Ašura“ (na př. Ez. 23, 12), a „odebrati se do lůna Abrahamova“ (IV. Makk. 13, 16; Luk. 16, 22; Baba bathra 74. Kidduš 72 b.) značilo tolik jako zemříti, neboť veliký duch jeskyně nebyl pouze „pánem života“, nýbrž i „pánem smrti“. Tomu stavěl se ovšem rozhodně na odpor prorok babylónského zajetí Jesaja (63, 16). Voláť ku svému Jahvovi:

Kí attá abínú	„Neboť ty's naším otcem;
kí abraham ló jedaʿanú	Abrahám neznal nás
ve jisrael ló jakkíranú	a Jisra'el nevěděl o nás;
attá jahvé abínú	ty's, o Jahvé, naším otcem,
go'alenú meólam šemeká.	naším ochráncem; od pravěku jest tvé jméno!“

Jak patrno, staví se tuto oproti jmenu Jahvé jméno Abraham a Jisra'el. Tedy Jahvé (= Jahvé'el), nikoliv Abrahám; Jahvé, nikoliv Jisra'el! Jahvé jest oteckým ochráncem lidu; Abrahám a Jisra'el nemají o něj nižádnou péči! Nezračí-liž se ve slovech těch zřejmě, že ještě za doby té nevymizela úplně upomínka na praotce či dědy, oproti nimž prorok staví své božstvo? Jaký smysl jiný byl by obsažen v těchto slovech? Spolu pozoruhodno, že i tu změněn Abrám v pouhého Abraháma, t. j. otce zástupů †) podobně jako u jiných proroků se i Jicʿhak(el), Jaʿakob(el)

*) Též jedna jeskyně u Homéra (Odyss. 13, 93—115; 345—372) zove se *διπλοῦν, διϑύρος,* bipatens.

**) Makpela (od kapal, zdvojiti) připomíná se ovšem jen u K_2 (Gen. 23, 9, 17; 25, 9; 49, 30; 15, 13); jest dosud jednou z největších svatyní Islamu a vstup do ní jest křesťanským i židovským poutníkům přísně zakázán. Před vchodem jeskyně stojí mešita, jejíž oknem zbožní věřící metají do jeskyně alespoň proužky papíru, téměř visitky, na něž byli napsali svá jména. Viz ZDM G. XII., 477; Zeitschr. f. allg. Erdkunde, 1868, 369; Voss. Zeitg. v. 19. Jan. 1870. Srv. ZDP V. VII., 252, VIII. 328; K. Baedeker, Palästina[2] Leipzig 1880, 173 a sl.

***) S tím souhlasí i pozdější židovské legendy, dle nichž Abrahama zrodila za doby Nimroda žena Feraʿhova v jeskyni a že Abraham v této jeskyni prodlel 3, 10, 13 neb 15 roků. (B. Beer, Ib. 2, 3 pozn.) Pověsť tu zdědili Arabové a dosud ukazuje se na př. u vesnice Berze v okresu Damašském jeskyně — hrob Abrahamův. (Alfr. v. Kremer, Mittelsyrien u. Damaskus. Wien 1853, 118.) V Damašku byl pokládán Abram za „prvého krále a zakladatele města“. Ještě v pozdních dobách římských měl tamo oltář. Sabiové v ʿHaranu ctili po dlouhé věky boha Abu-ram a bohyni Šará, od nichž odvozováni ostatní bohové minorum gentium. (Srv. Fr. v. Hellwald, Culturgeschichte. Augsburg 1877, II, 104.)

†) Starší proroci ʿAmos (7, 16), Mika (7, 20), jakož i Jesajá (29, 22) nepokládají Abrama či Abrahama za osobu historickou, nýbrž podobně jako

a j. scvrkli na pouhé bezvýznamné osoby.*) Šloť jim právě, jak jsme ukázali, o to, aby úplně potlačili upomínku na to, čemu staří ʿEbreové božskou prokazovali poctu. Na jich místo měla vstoupiti pocta jediného Jahva, o němž prorok neprávem tvrdí, že jméno jeho bylo v úctě od pravěku (méʿólám).

Ovšem není v biblických spisech pocta Abrama již dosti jasna; to však prostě lze si vysvětliti tím, že většina knih obsažených ve st. z., jak víme, má ráz theokratický, jahvistický, jakož tím, že vznikla teprve v dobách, kdy starobylá božstva již byla přeměněna euhemeristicky ve skutečné, historické osobnosti (srv. ZDM. G. 1874, XXVIII., 309). Jest však pozoruhodno, že tato pocta božstva jeskyně byla zanesena Feničany k národům Malé Asie a s nimi příbuzným kmenům thráckým. Na ostrově Imbru byl ab-rám (*Ἴμβραμος*) stotožňován s Hermem,**) neboť tento sídlel prvotně v jeskyni arkadského vrchu Kyllene (od *κυλλός*, klenutý, dutý). Podobně byl as ab-rám kladen na roveň řeckému zevovi, neboť den cesty od města Knossu na ostrově Krétě byla v pohoří Idě dvojitá jeskyně,***) v níž byl ukazován „hrob zeva“. (Lactantius, 1, 11; Minuc. Felix 21, 2; Porphyr. Vita Pyth. 17). Každého roku dostávalo se mu božského kvasu (*θεοξένιον*) jako duchům podzemí vůbec a zasvěcenci sestupovali jsouce oděni v roucho z černé vlny, do jeskyně a zdrželi se v ní 3—9 dní (*τρὶς ἐννέα*). Dle víry Phrýgů sídlila v jeskyni vrchu Dindymou v okolí Pessinuntu na řece Sangariu „veliká matka“ (em gedolá, *Ἀμυγδάλη*). Fetišem jejím byl neveliký černý surový kámen. Diodor Siculus (3, 59) vypravuje, že král Midas, syn „veliké matky“, byl prvým, kdož jí zbudoval chrám a zřídil skvělý kult, jemuž i pozdější pergamští králové věnovali velikou péči. Tím vzrostla sláva její tak velice, že Římané dali si jejího fetiše převézti do Říma (Strabo 12, 5). Spolu byla však jeskyně „veliké matky“ i hrobem mileného Attise. (= ʿatté, otec).

Herodot (IV., 94) vypravuje o Gétech, kmeni thráckém, že měli pouze jediného velikého ducha, nazv. Zalmoxis (Zamolxis). Sídlel v jeskyni vrchu Kogaionon (*ἀντρῶθές τι χωρίον*, Strabo 7, 298). Tam shromažďovali se duše zemřelých soukmenovců. Obdobnou víru měli též jiní kmenové thráčtí Krobyzové, Terizové a j. Také Rhesos, duch

Jaʿakoba neb Jisraʾela za názvy ʿebrejských kmenů a pozoruhodno jest, že u Ez. 33, 24 Deuteroj. 51, 2, ba ještě i u Mal. 2, 15, k. r. 433 př. J. označuje se Abram slovem eʿhod, prvý. Není to dozvuk pravěkých názorů, dle nichž Abram, praděd, pojímán byl spolu i jako eʿhod adam, prvý člověk?

*) Z toho lze si vyložiti mlčení proroků o pověstech o „praotcích“. Nelze z něho souditi, jak mnozí činili, že pověstí těch ještě nebylo, neboť tomu jest na odpor několik příkladů, jež se k nim odnášejí; naopak jest mlčení to právě důkazem, jakou měrou ovládala myšlenka monojahvismu proroky, kteří, vzpomenou-li si na „praotce“ a pověsti o nich, necítí leč hněv jako Jesaja (51, 1, 2) neb ironii, jako na př. Hošeʿa (12, 4, 5, 13), jenž zove Jaʿakoba podvodníkem svého bratra, buřičem proti božstvu a parobem žen.

**) *Ἴμβρος νῆσος ἱερὰ καβείρων* (kabirím, velicí duchové) *καὶ Ἑρμοῦ, ὃν Ἴμβραμον λέγουσιν οἱ Κᾶρες* (Steph. Byz.)

***) Jeskyně tato byla nejnověji opět nalezena i prozkoumána (Fabricius v Mitth. d. arch. Inst. X., 59 a sl.).

Edonů, sídlel v *κρύπτος ἐν ἄντροις τῆς ὑπαργύρου χθονός* pohoří Pangalu při ústí řeky Strymonu.

U starých Hellenů byl pověstný zejm. duch jeskyně u Lebadey v Boiotii, Zeus Trophonios, k němuž putováno pro věštby a Zeus Amphiaraos u Théb. Rovněž Heros Kaineos v Thessalii a Althaimenos na Rhodu byli as prvotně duchy jeskyň.

U nás vypravuje Středovský*) o jeskyních obývaných duchy a známá jeskyně sv. Ivana stala se ihned po jeho smrti posvátnou a četné zástupy putovaly k ní. Dosud nalezáme takovéto jeskyně u Abchazů a Osů v Kavkaze.

Tajůplné chodby a jícny jeskyň vedoucí v neznámou i bezmeznou hloubi daly nep. národům, jichž předkové v jeskyních žili a v nich zemřelé své pochovávali, podnět ku představě nejrozšířenější, dle níž odloučené duše ubírají se do podzemí. „Téměř polovina domorodců amerických věří," jak G. Catlin (u Sp. I., 249; srv. T. II., 44) se vyjadřuje, „že člověk byl nejprve stvořen pod zemí". A víru tu shledáváme též u Novozelanďanů, Tasmánců, Karénů, Zulů a j. (T. II., 66) a všeobecně jest znám ʿebrejský še'ol,**) řecký hades, římský orcus atd. Spolu vzešla i představa, že země jest sídlem velikého božstva, jež obyčejně se pojímá jako bytost ženská, matka života a smrti, která své dítky opět k sobě povolává. Tak na př. Mesukkummikokvi u Odžibveů, Pačamama u Peruánů, Mut-urt u Egypťanů, Gaia, Demeter u Řeků, Tellus mater u Římanů, Zlatá bába u Slovanů atp. „Zemi" nepokládal ovšem prostý člověk za žádné těleso světové, jmenoval „zemí" onu krajinu, v níž žil a o níž zkušeností neb domyslem nabyl vědomosti. Viděl-li, že jest omezena na jednom konci mořem, soudil, že omezena jest i na všech stranách ostatních. V této „zemi" pohřbeny byly konečně všechny mrtvoly a tak na snadě byl důsledek, že „země" jest společným sídlem všech duchů či, chceme-li užiti zavedeného terminu, že jest „velikým fetišem" v říši duchů.

II.

Národové neb kmenové, kteří, jsouce prvotně obyvateli jeskyň, ponenáhlu sestoupili s pohoří a v údolích se rozšířili, neb kmenové, kteří měli a mají ve zvyku odnášeti umírající neb zemřelé do hor, pokládají zcela důsledně hory, vrchy i chlumy za sídla odloučených duší či duchů. Duchové naopak osobují si vrchy a chrání državu svou žárlivě proti cizím útokům. Vrchy stávají se tabu. Nikdo nesmí na takovouto horu neb vrch vkročiti, leda jen za určitých náboženských obřadů; nesmí posvátné toto místo ničím poskvrniti neb činiti něco, což by odporovalo povinné úctě. Kdož sbírati hodlá zeliny neb nerosty, tenť musí dáti duchu hory náležitou náhradu. Na vysokých vrcholech pohoří, při přestupování

*) u J. J. Hanuše, Die Wissenschaft d. slav. Mythus, Lemberg 1842, 302: „Ex his cavernis saepius olim daemones prodivisse apud Strambergenses incolas ex maiorum traditione fama est."

**) Viz čl. „Še'ol" v kalendáři česko-žid. ročník X. (1890—91).

horských průsmyků, při obeplutí příkrých mysů a t. p. nesmí se mluviti na hlas, aby duch neb duchové, kteří v hoře neb na hoře sídlí, nebyli znepokojeni a rozhněváni.

Duchové hor jsou buď povahy zlé neb dobré dle toho, náležejí-li k vlastnímu neb cizímu kmeni, jsou-li již usmířeni čili nic; způsobují děsné bouře, vichřice, propadliny, pády lavin, zemětřesení, sopečné výbuchy, výpary jedovatých plynů atd. Sbírají však také mračna a sesílají zúrodňující déšť, vyvozují nádheru ranních červánků i lesk sluneční. Od nich máme léčivé byliny a jiné drahocenné věci. Kdo jich hodlá dosíci a spolu vyhnouti se zhoubným jich účinům, tomu třeba přinésti pánu vrchu četné oběti, ba i oběti lidské.

Z nesčíslných dokladů ze všech dílů světa stůjtež zde následující: V Rocky Mountains bydlí veliký duch, pán života a k němu ubírají se, stoupajíce po strmých i neschůdných stezkách, duše zemřelých. Tamť nalezají se dle domnění Načesů, šťastné revíry, ráj, pro živé ovšem skrytý a neviditelný. (W. III., 1, 223.) U Apačů nejsou jen jeskyně, nýbrž i vrchy obydleny odloučenými dušemi, zejm. duchy pohlavárů. Ikanam, veliký duch Činuků, má své sídlo na vrchu stejného jména, „změniv“ se tam ve skalní balvan. (Sp. I., 448.) Domorodci v Nikaragui přinášeli dokonce sopce Popokatepech lidské oběti vhazujíce je do jícnu. Duch hory měl ku své obsluze starou kněžku, kteráž bydlela v jeskyni nedaleko jícnu a udílela věštby. (T. II., 208.) Také u starých Peruánů byl veleposvátným vrch Vhanakari, sídlo ducha (vhaka) stejného jména. Modlili se k němu řkouce: „O, Vhanakari! otče náš! Nechť syn tvůj, inka, potrvá věčně mlád, a nechť zdaří se mu vše, cožby koliv jen podnikl! A nám, svým synům a potomkům, buď milostiv!“ (Sp. I., 449.)

Dle představ Tahiťanů nalezá se sídlo odloučených duší na blízku překrásné hory severozápadně od Raiatey nazv. Tamahani. (Sp. I., 246.) Na Havaji náležela, jak jsme již podotkli, ženskému zloduchu Pele nejen celá sopka Kilavea, nýbrž i chutné jahody, které na ní rostly. Když Kamehameha válčil s Keonem, zničil výbuch této sopky část Keonova táboru, z čehož Havajové soudili, že Pele sama se súčastnila boje proti Keonovi. Jedni mínili, že Keon nepřinesl jí dosti obětí; druzí, že Keona potrestala, že pojedl z jahod jí tabuovaných; jiní dokonce tvrdili pak, že viděli na vlastní své oči, kterak Keonovi se zjevila Pele v podobě oblaku vznášejícího se nad jícnem. Tak vzniká báj. Též Novozélanďané uctívají sopku řeč. Tongariro, kdežto Australani vysvětlují si sopečné úkazy tím, že sídlí v sopkách potměšilí démonové (ingna), kteří rozněcují občas v nich veliký oheň a do povětří vyhazují žhavé kameny. (T. II., 208.)

Obyvatelé ostrova Borneo pohřbívají kosti zemřelých na nepřístupných vrcholcích a hrotech hor. Z toho vyvinula se na př. víra pohorských Dajáků, že výšiny značnějších vrchů jsou sídly duchů (Sp. I., 246.). Cestovatel St. John navštívil „nebe“ Idaánů na vrcholi hory Kina-Balu, a domorodci, kteří jej provázeli, nechtěli za žádnou cenu ztráviti noc na tomto nebezpečném místě: ukazovali mu mech, jímž se duše živí, a stopy strašidelných bůvolů, kteří následují jim v patách.

(T. II., 60.). Angličan John Whitehead, jenž vystoupil dne 11. února r. 1888 na vrchol Kina-Balu, vysvětluje název ten jako Ki-nubalo, místo duchů. Alfúrové na severu ostrova Celebes ctí vrch nazv. Empoeng, což značí též duši předka i božstvo. Rovněž vrch Gunang-Danka na záp. pobřeží Jávy jest nad míru posvátný. U Indů jest takovýchto hor veliké množství, zejm. Himavat, Mandara a j. S některých, na př. Pik Mahá Panth, Brighu Pik, Bhirkalle svrhují se zbožní lidé sami v oběť velikému duchu. Více národů, kteří od pohoří Himalaja se rozšířili a zalidnili údolí, ukazují na sněhem pokryté jeho vrchole, chtějí-li označiti „onen svět", kamž se ubírají duše zemřelých. Santalové na vých. svahu přinášejí velikému duchu, jenž nad narozením bdí a ve vrchu Nurang-Buru bydlí, krvavé oběti (Sp. I., 449.), a u Kolů v Čota Nagpuru vystupují, blíží-li se doba dešťů, ženy, vedeny jsouce ženami Pahanů a bubnujícími děvčaty, na vrchol hory Marang-Buru v rovině lodmahské a ukládají tam na plochém úskalí obětní dary: mléko a listy belbu. Pak klekají ženy Pahanů majíce vlasy rozpuštěné a vzývají pána hory, aby seslal jim v době žní hojný déšť. Opakujíce modlitbu potřásají prudce hlavami a uvádějí se takto v jakýsi způsob extáse. Neustávají však dříve, dokud nebyly zahlédly na nebi mráček. Pak vyskakují, bubnují a křepčí na úskalí, až zaslechnou odpověď ducha v dálném dunění hromu; pak teprve vracejí se vesele domů a přerušují až dotud zachovávaný půst. (T. II., 261.) Též Kafiriové, kteří vynášejí mrtvoly v dřevěných rakvích na vrchol jedné hory, prokazují této hoře božskou poctu. U Japonců jest posvátným zejm. vrch Fuzijama. Z kmenů turánských říkají Kamčadalové, že duchové (kamuli) sídlí podobně jako lidé v některých horách vytápějíce si je a metajíce komínem plamenné žáry. Kdykoliv jdou kolem takovéhoto vrchu, neopomenou uložiti u jeho úpatí cár neb kus ryby. Též Ostjákové, Tungusové ctí vrchy. Tak nalezá se na př. nedaleko jezera bajkálského skála, v níž sídlí dle víry domorodců zloduch. Vyhýbají se jí už zdaleka.

V Africe přinášejí někteří černoši k úpatí určitých vrchů v oběť rýži, chléb, víno a olej. Některá úskalí jsou ohražena dřevěným plotem. Vrch i ohrazené místo jest tabu. Úhodně zove se tudíž jedna hora uprostřed Transwaalu modimolle, neboť modimo značí v řeči domorodců ducha, místo posvátné atd. V jižní Guinei lze často viděti, kterak shromažďují se na vrších v dobách nebezpečí neb nouze zástupy mužů i žen, a v nejtklivějších i nejúpěnlivějších tonech prosí duše svých předků za přispění. Jedna zpráva z r. 1600 vypravuje: „Es hat etliche hohe Berg des Orts, da es oft grewlich donnert vnd wetterleuchtet, mit grossem Regen und Ungewitter, also dass bisweilen die Fischer, oder sonst andere Mohren, dadurch beschädigt werden, da meynen sie dann, dass jhr Gott gar zornig vber sie sey, vnd Essen vnd Trinken von jhnen erfordere, derhalben sie viel Berg für Götter halten, vnd täglich Essen vnd Trinken hinauftragen, damit sie ihn nur zufriede stellen, vnd zum Freundt behalten, ja sie ziehen nicht bald vorüber, sie gehen zu vor hinauff, vnd thun jhnen ein Verehrung, dann sie besorgen, wenn sie solches unterwegen liesen, oder vergessen, so mächte jhnen jhr Gott ein Schaden oder Unglück zufügen."

Na vrcholu Pik St. Isabel na ostrově Fernando-Poó sídlí duch O-Vassa a tak zove se i vrchol. Ndaula, jenž bytuje v jednom vrchu, byl nep. král Ugandský. Nedaleko Udžidži jest dvojhroté úskalí sídlem mocného ducha a jeho ženy. V území Massai ve vých. Africe, zove se Kilima-Ndžaro „Doindžo engai“ t. j. sídlem ducha. K zasněženému vrcholu jeho pohlížejí domorodci s bázlivou úctou. Na ostrově Madagaskaru pokládá vládnoucí malajský kmen zalesněný vrch mezi územím Betsiléo a Tanála za sídlo duší zemřelých, Ambrondrombé.

Poznamenali jsme již, že beduinové arabského poloostrova mají ve zvyku pochovávati zemřelé v horách; není tedy divu, že na mnoze odvozují i svůj původ od některých vrchů, jakož i že horám vzdávají poctu. Tak na př. putují dosud severoarabští kmenové k vrchu Feiranu, zejm. však k Serbálu, nejimposantnějšímu vrchu poloostrova sinajského. Vzhůru vedoucí schody jsou neklamným svědectvím, že druhdy býval jeho vrchol cílem četných návštěv,*) jež však dosud úplně neutuchly. Dosud putují k Serbálu severoarabští kmenové, přinášejíce duchu či duchům na něm sídlícím oběti.**) Sopka ʿAnaz v ʻHarra Auejrid zove se šejch el-Auejrid. Podobně vrch Rammán v území kmene Tajj, jehož jméno upomíná na aramejské božstvo. U něho nalézal se hrob proslaveného hrdiny. Také chlumy Tabír a Koʿaikaʿán, jakož i hora Ilál (nyní ʿArafat) požívaly pocty. V pověstech mluví se o báječném vrchu Káf ze smaragdu (sabardžada) obklopujícím zemi i moře, od jehož lesku pochází zeleň oblohy, a na němž sídlí dobří i zlí démonové, hrdinové i podivná zvířata.

Velice rozšířena byla pocta vrchů též u jiných semitských národů, zejm. Feničanů, Karthagiňanů, ʿEbreů a j. Dva vrchy, jeden na sýrském pobřeží u Antiochie, druhý na pomezí Syrie a Egypta, byly ctěny dle řeckých zpráv jako *Ζεύς Κάσσιος*, jenž na nabateických nápisech se zove ilah kaciu. Slovo to lze nejsprávněji odvoditi z ʿebr. kaciu rozsudčí, soudce, a tím byl prvotně jak víme otec, pán rodiny neb čeledě. S Kaciu jest zajisté totožno božstvo Edomitů nazv. u Josefa Flavia (Ant. XV., 7, 9): *Κοζέ*. — Velmi pozoruhodna jest zpráva Epiphaniova,***) že mezi lidmi, jež zbožňovali obyvatelé Pelusia, slul jeden admirál Kasios. O něm zmiňuje se také Pseudo-Skylax.†) Dle Achilla Tatia (III., 6) stál prý u Pelusia idól Zeva Kassia představující jej jako mladíka podobného Apollonovi a držícího v ruce granátové jablko. — Ze shodných zpráv o pohanských domorodcích ostrovů Filip-

*) Lud. Heinr. Burckhard, v Neue Bibl. d. Reisebeschreibungen, sv. 38., 962. R. Lepsius a po nich G. Ebers, Durch Gosen zum Sinaj, Leipzig 1972, 199 a sl.; 394, 588. Slovo „Serbal“ není jistě složka ze „sarb“ a „báal“ (G. Ebers, Ib. 402„ neboť z perštiny vzaté sarb neznačí palmový háj, nýbrž cypřiš.

**) Glaser v Münchn. Allg. Zeitg. 1888, č. 338.

***) Ancoratus ed. Dind. c. 106, str. 209: „*Κάσιος δὲ ὁ ναύκληρος παρὰ Πηλουσιώταις*.

†) Periplus ed. Hudson, str. 43 a sl: „*Λέγουσι ... Πελούσιον ἥκει ἐπὶ τὸ Κάσιον καὶ Κάνωπον ἥκειν ἐπὶ τὴν νῆσον, οὗτο μνῆμα τοῦ κυβερνήτου.*“ Na mincích má Zeus Kassius podobu beztvarného kamene. (F. C. Mowers, Die Phönizier, Bonn 1841, I, 669.)

pinských,*) starých Hellenů,**) ba i Germánů***) a Slovanů†) víme, že duše bojovného kmene dává přednost místu daleko viditelnému, zejm. na skále při břehu řeky neb moře, a tak lze nám také tušiti, že na mysu u Antiochie i Pelusia se nalezal hrob proslaveného námořníka, jehož duch rozhodoval o rozepřích vzniklých mezi fénickými plavci. — A vskutku zmiňují se Herodot (II., 6; III., 5) i Strabo (XVI., 2, 33) o svatyni Zeva Kassia na blízku hrobu „Pompejova". Vrch u Antiochie potrval v poctě až do dob římských. Císařové Hadrian, Traján ba i Julián vzývali tu Zeva Kassia a přinesli mu oběť. Synkellos zachoval nám pověsť, dle níž *Κάσος* spolu s otcem svým Inachem byl zakladatelem města Antiochie na Orontu.

Pní'el (Tvář 'elova) slulo předhoří Libanonu u Tripolis, u Strabona (XVI., 2, 15 a sl.), Plinia (5, 17), Mely (1, 12) a Pseudo-Skylaxe (ed. Hudson, str. 42.) nazvané *Θεοῦ πρόσωπον* (nep. nyní ras-eš-Šakka). Úskalí u Karthaga (Plin. 3, 19) Pne-ba'al (fén. Róš'el) bylo sídlem bohyně Tanit. Zove-li se tato na nápisech le rabat le tanit pen ba'el, netřeba pomýšleti na nižádné mythologicko-mystické epitheton, nýbrž na jméno místní a překládati: Paní Tanitě P'ne-ba'alské. Pni-'el slulo též místo v Zajordání, kdež dle etymologické pověsti (Gen. 32, 31 a sl.) zápasil u řeky Jabok (srv. 'abak v niph = zápasiti) Ja'akob s élem.

Duch či božstvo Libanonu zove se ba'al Lib'non (Corp. Inscr. Sem. I., 5. srv. E. Renan v Journal des Savants, 1877, 487 a sl.), podobně jako 'Hermonu: ba'al 'Hermon (soud. 3, 3). „'Herem" jest totožno s „makóm", značíc vše, co duchu jakémusi bylo tabuováno ('haram): místo, zvíře, člověk. — Dle Jeronýma (Onom. sacra ed. de Lagarde, 90, 19 a sl.) stál na vrcholu 'Hermónu††) chrám (insigne templum), a dle Eusebia (Ib, 217) byl vrch tento ještě za jeho doby „jako svatý" (*ὡς ἱερόν*). Místní numen města 'Hems slulo Elah-gabal, duch vrchu.

Dále sluší se zmíniti o vrchu Karm'elu (nep. 'harm-el), jenž nalezá se bezprostředně u břehu Středozemního moře a na němž ještě dle Míchy (7, 14.) o samotě sídlel „Jahvé", kdežto dle Tacita (Hist. II., 78) vrch

*) „Starci umírají majíce marnivé domnění, (že dostane se jim po smrti božské pocty) jako na př. onen na ostrově Leyte, jenž dal se pochovati na okraji moře, aby plavci kolem plující vzývali jej jako boha." Ukládali svého zemřelého pohlavára do truhly . . . a postavili tuto na vyvýšeném místě neb na úskalí u břehu řeky, aby dostalo se jim pocty. (Zeitschr. f. Ethnologie. Berlin 1870, 149.)

**) Dle Odyss. XI., 77 a sl. přeje si duch Elpenorův, aby mu byla zřízena mohyla na „břehu šedého moře". Odysseus vyhověl tomuto přání a označil mohylu kůlem. (Odyss. XII., 14 a sl.)

***) V „Beovulfu" prosí umírající hrdina svého druha Veohstana, aby mu zřídil mohylu „am Vorgebirg des Meeres", „sichtbar von fern".

†) Dle pověstí usedal kníže polabský na znamení, že nastoupil vládu, na „Veliký kámen", t. j. 133 m. vysoké úskalí nedaleko Sarnice, z něhož rozevírá se širý rozhled jak na moře tak i na pobřeží. Tento „veliký kámen" byl patrně sídlem velikého ducha polabských Slovanů. (Viz Jos. Pazourek, Rujana v Nár. l. ze dne 3. října 1893, č. 274.)

††) Dle Dt. 3, 9 nazývali vrch ten Kena'anité Šenir, Feničané Širjon. Snad odnášely se tyto názvy prvotně na různé vrchole téhož mohutného horského pásma.

i božstvo slulo „Carmelus“. Tacitus zbytečně podotýká, že božstvo to nemělo ani idólu ani chrámu. Vrch Karm'el zvolili si dle pověsti I. kr. 18, 19 Elijahu i „kněži Ba'alovi“ za obětiště. Byli to nep. kněží pána hory, neboť knéz tohoto vrchu byl to, jenž předpověděl císaři Vespasianovi dříve, nežli se stal císařem, že jest určen k velikým hodnostem. (Tacitus, Vesp. c. 5; Jamblich, Vit. Pythag. 3).

Vrch Tabor, jejž LXX a Josephus (Ant. V, 1, 22; 5, 3) píše *Ἰταβύριον*, byl sídlem ducha *Ζεὺς Ἀταβύριος*, t. j. ba'al-Tabor, jehož poctu Feničané zanesli až na ostrov Rhodos a Sicilii. Dle Hoše'a (5, 1) byli kněži „osidlem v Macceba *) a rozestřenou sítí na Taboru“, tamť snažili se po jeho mínění lid jímati do svých tenat. — Snad náleží sem i vrch Peracím (Jes. 28, 21) jihozápadně od Jerusalema v údolí Repa'ím, t. j. odloučených duší, neboť dle II. Sam. 5, 20 nazývalo se údolí to také ba'al peracím.

Mo'abové ctili vrch Pe'or (Num. 23, 28), jehož numen nazývali ba'al Pe'or (Hos. 9, 10; Deut. 4, 3; Num. 25, 3, 5),**) jakož i vrch Nebo t. j. věštec v pohoří Pisga. (Deut. 32, 49; 34, 1.)

Staří 'Ebreové ctili kromě Karm'elu a Taboru zejm. ještě násl. vrchy: Ebal, kdež třebiště odvozuje se od nařízení Mošéova. (Deut. 27; srv. Jos. 8, 30 a sl.), jakož i protější Garicím, na němž si byli zbudovali později Samaritáni vlastní svůj chrám, kladouce jej na roveň chrámu jerusalémskému, jenž, jak známo, vystavěn byl na vrchu Cijjon. Vrch tento zove se výslovně „svatým“ (har ha-kodeš)***) a klade se později nade všechny ostatní vrchy. (Mich. 4, 1; Jes. 2, 2.) Severní vrchol hory olivetské nazýval se „vrch zasvěcení“ (hár ha-miš'há), což pozdější zelotismus změnil v hár ha-maš'hit, t. j. vrch zkázy čili špatnosti (II. kr. 23, 13; srv. II. Sam. 15, 32.) Když r. 597. Judeové odvedeni byli do babylónského zajetí, opustil i Jahve své sídlo v Jerusalémě a uchýlil se dle Ez. 28, 14. na „horu na severu země, kolem níž krouží hvězdy“. (Jes. 34, 13.†)

Ješto 'Ebreové byli prvotně beduíny stepi jižně od Palestíny, kdež ctili vrch nazv. 'Horeb čili Sinaj,††) jevil se jim tento vrch později již jen jako v mlhách bájí a pověstí zcela obdobně, jako vrch „Kuenlin“ Číňanům, „Meru“ Indům, „vrch shromáždění“ (hár mo'ed, Jes. 14, 13.) Babyloňanům, Albordž Peršanům, neb Olymp kmenům Hellenským.

---

*) Tak místo micpa, strážnice.

**) Necudné etymologie lze si ušetřiti.

***) Jes. 11, 9; 27, 13; 56, 7; 57, 13; 65, 11, 25; 66, 20; Ez. 20, 40; Zeph. 3, 11.

†) Proto přichází i bouřlivý mrak, v němž Jahvé proroku se zjevuje, od severu (Ez. 1, 4.).

††) Ve svých Zkazkách a pověstech biblických, v Praze 1890, 55 a sl. stotožňovali jsme jej s vrchem nazv. nyní Džebel Nebi Hárun v poušti Sin; totéž učinil již před námi Whitehouse, The route of the Exodus v The Expositor 1883, 455, ač nám jeho článek není znám leč z recensí. Dr. Beke pokládal naopak nyní vyhaslou sopku Harra Radžla v divém, drsném a vulkanickém území východně od vrcholu zátoky Akabské za vrch Sinaj. (Čas. Globus 1873, č. 19, str. 304.) — Nyní ovšem upouštíme od marné snahy stanoviti jeho polohu.

V pověstech zove se Sinaj či Horeb „hár ha 'elohím“ (Ex. 3, 1; 4, 27; 24, 13.) t. j. vrch duchů předků a jest velice charakteristické, že K_2 úmyslně se střeží tohoto rčení; na vrchu Sinai má i sídlo pán stepní bouře, pán blesku a hromu Jahve'el. Veškerá ona svěcení, jež v Ex. 19. se předpisují 'Ebreům, tamo se nalezajícím a příkazy, aby ani člověk ani živočich k němu pod trestem smrti se nepřibližoval, ukazují s dostatek posvátnost tohoto místa. Jen zasvěceným bylo dovoleno vkročiti v zasvěcený okres; museli však zzouti sandály (Ex. 3, 5; Jos. 5, 15.), ne snad, aby jej neznečistili, nýbrž že pravěký obyčej udržel se jako posvátný obřad (srv. z předu sak!) a proto nesměl nikdo na tabuované místo vstoupiti leč bosou nohou. A totéž dělo se, i když někdo zemřel (Ezech. 24, 17.).

Zajímavo jest, že ještě Aramové za doby Ben-ídri-ovy k r. 856 vysvětlovali si porážku svou tím, že bohové 'Ebreů jsou elohé harím, duchové či bohové hor (I. kr. 20, 23 srv. 28.) a do jak pozdních dob potrvala v Syrii pocta duchů hor, toho dokladem jest nápis z 2hého století po J. nalezený u Zaidy, jenž jest věnován *Ζεὺς ὄρειος* t. j. ba'al hor. Také Sabeové v 'Haranu putovali v určitý den v roce k jednomu vrchu přinášejíce jeho duchu oběti a kořice se spolu slunci a planetám. V sev. Syrii bydlící členové sekty Nuzairů, jichž víra obsahuje živly z pohanství, křesťanství i z islamu, kladou hroby svých světců a posvátná místa na hory a zove-li se v éthiopštině klášter dabr, vrch, a nazván-li proslavený klášter dle Libanonu dabra Libanos, spočívá příčina v tom, že kláštery byly většinou stavěny na místech posvátných, čehož si již povšimnul monofysita Jakub Serugský. Nejlepším dokladem, kterak totéž posvátné místo od rodu k rodu trvá a se zachovává přese všechen odliv i příliv podání lidu od šedého pravěku až do nejnovější doby, měníc jen svá jména, jest vrch Zagwán, ovládající celý severní Tunis. Již předféničtí Zauekové vzývali tu své bohy; Ptolemaios zove jej *Διὸς ὄρος*; pak byl zamilovaným místem křesťanských poustevníků: na „mons Ziguensis“ zjevil se, když arián Hunnerich počal pronásledovati pravověřící, posel z nebes . . ., pak nastupují na místo křesťanů zbožní marabutové a nyní ctí se tam Cidi ben Gabún, jehož kubba zaujímá nejvyšší bod.

Dále není třeba se nám šířiti o poctě vrchů a hor; jestiť všeobecně známo, že vyskytuje se též v Evropě u všech národů, že pověsti lidu rády si myslí duchy hrdinů v nitru hor; tak nesídlí jen Karel Veliký, Karel V. v Odenbergu neb Unterbergu u Solnohrad, Bedřich Rudovous v Kyffhäusrech, Jindřich Ptáčník v Sudemerberku u Goslaru, nýbrž i král Artuš, Holger Danske, král Václav, Žižka atd. v určité hoře. Lze z toho souditi na posvátnost, jaká druhdy horám byla přisuzována i v případě, že bychom neměli jiných svědectví.

III.

Vír v řece, veletoku, kdež kusy plovoucích drv se pohánějí v kruzích a posléze stahují v hlubinu, není as dalek místa, kde mnohý utonul a již nikdy živ mezi své bratry se nevrátil. I byla na snadě myšlenka, že duch utopeného člověka dlí ještě v místech, kdež ho byla stihla násilná smrt.

Víme však, že duše, jichž tělu se nedostalo řádného pohřbu a jim nižádného usmíření, prahnou po pomstě, a odtud představa, že duchové vod vyznačují se od ostatních duchů obzvláštní potměšilostí a zlobou, že stahují pod hladinu všechny, kdož odvážili se vkročiti v jich obor ... Tak sídlí na př. dle víry domorodců severní Ameriky v jednom vodopádu, v němž již mnoho lidí zahynulo a o úskalí bylo roztříštěno, zloduch jménem Póhono. Nikdo z Indiánů neodvažuje se na blízku tohoto vodopádu spáti, ba ani z daleka na něj ukázati, neboť domnívá se, že duchové utopenců pobíhají v jeho rozčeřených a zpěněných vlnách stále hlasitě naříkajíce a kvílíce. (Sp. I., 535). V bouřlivé řece Kenaway bydlí zloduch, jenž vše uchvacuje, a proto Indiáni, kdykoliv zamýšlejí přebroditi některou řeku, házejí do vody tabák a prosí pána vod, aby je nechal šťastně přejíti. Duchům Horního jezera, Mississipi a j. neopomenou Indiáni nikdy, kdykoliv zabloudí k jich břehům, přinésti oběť (T. II., 211), jak nám toho pěkný příklad uvádí John Tanner. Rudoch oslovil kdys ducha vod a pravil k němu, že vykonal dlouhou cestu, aby mu vzdal poctu; nyní že mu bude obětovati vše, což má nejlepšího. Na to vrhl do proudu dýmku, svůj váček s tabákem, spony, jež zdobily jeho ramena a klouby, řetěz z drátu a kuliček, jejž nosil na hrdle, jakož i své naušnice; slovem daroval duchu veškeré cenné věci, jež měl při sobě. — Jiný Indián z kmene Čipiveů, o němž vypravuje B. Franklin, přinesl oběť duchu řeky, aby vyprosil si od něho uzdravení své ženy. Dlouho jej vzývaje, zaobalil na konec svůj nůž, kus tabáku a jiné drobné předměty do uzlíčku a vhodil je do peřejí. (Pokračování.)

Rozkošné zátiší.

Napsal Vasilij J. Nemirovič-Dančenko.

Přeložil Dr. P. Durdík.

Půvabně zahýbalo se v Gardské jezero předhoří San Vigilio, skoro kolmo do vody se pohružujíc. Na svahu předhoří čněly temné cypřiše; nahoře byly topoly a platány; kolem rozkládaly se houštiny s velkolepou zelení. Za houštinami bylo sem tam viděti střechy schovaného městečka ... Ještě dále strmí skála, holá a hladká jako stůl; svou mohutnou masou sklání se v nehybnou vodu a tvoří obrovský kamenný útes. Pod útesem je bílý zámek — nelze viděti, kde našel ten drobet ploché, asi jako dlaň veliké země, na níž se pnou jeho věže. Před zámkem na bílé mramorové terase je rovněž tak bílá mramorová socha nějakého svatého; skácela se dolejší svou částí do vody a žehná vám z vody s pozdviženou, jakoby chvějící se rukou.

Parník pluje dále a dále. Vidíme nové velkolepé břehy a stále nový

rozhled se nám otvírá. Bílé, nahoře sotva viditelné spršky vodopádů houstnou dole a tvoří pěnivé oblaky a kotouče. Po deštích rádo se jimi chlubí tiché jezero Gardské. Vidíme velkolepé sady . . . Úžlabí nad nimi je modřejší a temné noci temnější, pravé to bydliště hadů. Pouze had může prospívati v těchto studených těsninách.

Voda jezera se zelená. Na vodě je tmavomodrá obruba hor.

„Jaký to ohromný zámek?“ ptám se námořníka.

„Torri je to, město. Je to pravá pevnost . . . stará, ještě z těch dob, když pevnosti se stavěly z věží . . .“

Věže jsou na obloucích; těmi oblouky valí se s hukotem pěnivé vodopády a zahalují svým stříbrným prachem tyto tvrze. Je tak vlhko, že některé věže zcela se pokryly zelenými plášti utkvělého na nich rostlinstva. Věží nevidíme, pouze jejich hrozné zubce trčí z této pokrývky, jíž milosrdná země odívá zvlhlé rozvaliny. A na oblouky též zavěsil se břečťan. Pod oblouky vedou kamenné schody dovnitř věží, v nichž bydlí rybáři. Jezero neumlkávajíc naráží na tyto staré a trhlinami znetvořené schody. Okna, která dosud nezarostla, zastřela se proti světlu zelenými okenicemi jako stařec, jenž oči své temnými brejlemi před sluncem chrání...

Za Torri k severu jezero se úží, hory pořád rostou a zachmuřují se. Ticho velebné, posvátné, znenáhla uchvacuje všecky cestující na parníku. Všichni jsme umlkli, jakobychom vjížděli v předsíň nějakého velkolepého chrámu, v jehož hlubině nás čeká neznámá vyšší bytost — zda jemná nebo hrozná, kdo ví? Stařičké městečko Maderno na levo též se přitlačilo k horám — též jakoby bylo uchváceno neurčitým strachem. Nad ním jsou rozervané a pošmourné vršiny hory Monte Pizzocolo. Jako rytíř, jenž zhubeněl v brnění, město se schoulilo pouze v jeden kout starých stěn . . . Před městem je dlouhý a nachýlený mys, rozdělený podél řekou Toscolano; za řekou před Madernem je též staré město Toscolano. Jsou to nyní nepatrná městečka, každé asi s dvěma tisíci obyvatelů. Avšak za římských dob byl tu čilý obchodní ruch, a hrdé legie všesvětového vládce zde měly stan. Všude v okolí jsou ostatky římských pevností . . .

Za Toscolanem dojdete pěšky za několik hodin k údolí, které se též nazývá Toscolanum; v údolí je starý zámek hrabat Toscolanů, vystavěný na šedé skále.

Stáli jste někdy před takovým zámkem?

Zříš — nadarmo tvůj bádá zrak,
kde skála tam, kde hradu rumy —
vše stejně chmurno, jakby mrak
tajemné na všem ležel dumy.

Mech po zdivu tká příkrov svůj,
ze střílen břečtan v dol se chvěje;
jak tlama, jako černá sluj
vchod žaláře ve výši zeje.

Za mříží branky rezavou
nešťastných vězňů mřely steny;
až dosud vláhu slzavou
nad nimi roní šeré stěny.

Zaklepal jsem na vrata železem okovaná. Daleko se rozlehla ozvěna mých ran, ozvěna, jakoby po nesčíslných žilách pronikala v samo nitro skály . . . Mimo šel pasák.

„Chcete se snad podívat na zámek?“

„Ano.“

Natáhl ruku s dlaní vzhůru.

Položil jsem mu na dlaň soldo (krejcar). Díval se dlouho na dlaň, načež odhodlaně natáhl druhou ruku. Položil jsem na ni rovněž malou měděnou minci.

„Gracia! . . .“ řekl pasák, klidně ubíraje se dále.

„Aspetti, Aspetti! . . . Počkejte, počkejte!“

Zastavil se.

„Proč jste mi neukázal, kde je vchod do zámku?“

„A já sám nevím!“

A s úplným klidem jal se sestupovati dolů . . . Brzo mi zmizela s očí za výstupky skalisek jeho beraní, na ruby obrácená halena.

Nezbývalo mi, než abych sám obešel skálu a zámek. V jedné ze starých věží pozoruji jakýsi otvor. Nad ním v okně byla přidělána okenice. Za okenicí visí cáry . . .

„Zde jistě někdo bydlí! . . .“ pomyslím si a udatně lezu do otvoru. Na konci byly dvéře. Klepám. Slyším, že tam někdo kašle.

„Kdo je tam?“

„Já! . . .“

Uváživ, že taková odpověď je mírně řečeno velmi bláhová, volám:

„Cestovatel, jenž chce si prohlédnouti zámek . . .“

Ve dveřích byl čtyřúhelník, zakrytý zevnitř prknem. Prkno se odsunuje. Na mne hledí jakási žena, stařena se slzícíma očima a s třesoucí se bradou, všecka v hadrech.

„Vy jste cestovatel? Jste sám?“

Což opravdu se strachuje o svou nevinnost a krásu? řekl jsem si v duchu.

„Jsem sám.“

„Hned to oznámím — hraběti.“

„Jakému hraběti?“ — Hledím na ty bídné rozvaliny. Jak může zde bydleti hrabě — myslím si . . . Konečně jsem se odhodlal a táži se:

„A kde je hrabě?“

„Nahoře . . . Viděl jste zvenku okénko. Nuže tam bydlí il conte Toscolano.“

„A kdo jste vy?“ táži se jí.

„Já . . .“ Odpovídajíc, okazuje mi holé dásně, bylať bezzubá — snad chtěla tím dát na jevo vlídný úsměv? . . . „Já jsem sama hraběnka.“

„Jak?“

„Jsem hraběnka Toscolano! . . . Choť hraběte Toscolano.“

Smekám klobouk.

„Signora contessa, račte mne laskavě omluviti . . .“

Avšak signora contessa, nečekajíc dalších slov, natahuje mi do dveří ruku, též dlaní vzhůru. Kladu jí na dlaň frank . . . Ona odchází, i slyším, jak dřevěné schody skřípají pod jejíma nohama . . . Čekám. Opět se

rozléhá týž skřipot — a okénkem u dveří hledí na mne bezvousý, vyzáblý, scvrklý obličej, na němž šedé brvy se ježí jako u člověka v záchvatu zběsilosti.

„Signor conte?"

„Tak jest."

A znovu vidím před sebou dlaň... Opět kladu na ni frank. Signor conte upřel jedno oko na frank a mžouraje druhým okem, staví se, jakoby ničeho neviděl. Podávám mu druhý frank. Tu hned nabyl zraku. Otevřel dvéře a zdvořile se ukláněje, pravil:

„Račte vstoupiti v území někdy mocného a znamenitého hraběte Toscolano..."

Později jsem se vyptával ve městě Toscolano, i řekli mi, že ten stařičký, otrhaný podivín jest opravdu hrabě a že právem mu přísluší tento titul. Jest posledním svého rodu. Rodině náležely kdysi oba břehy řeky Toscolano a sousední města Toscolano, Maderno, na jihu Gardone, na severu Gargnano, s veškerými výběžky hory Pizzocola. Ve vojenských družinách, která byla ve službě hrabat Toscolanů, počítalo se několik tisíc kopinníků... Sám nynější hrabě Toscolano byl za mládí velmi bohat, avšak Rakousko ho přivedlo na mizinu; znalť dějiny Italie, byl vroucím vlastencem a to bylo jeho neštěstí. Dvanácte let držela ho policie v žaláři a skonfiskovala mu statky. Čím je nyní živ? Nevím. Každý den nesypou se na jeho dlaně franky ze sáčků turistů. Zřídka některý turista navštěvuje Toscolano. Větší část ubírá se mimo, a z těch, kteří ve městě se zastavují, skoro nikdo se neodváží k nepohodlné výpravě v údolí.

Dlouho jsme se toulali po rozvalinách... Smutné bylo vypravování starcovo.

„Zde měli moji předkové soudní síň, zde vězení, zde zbrojnici, zde pokoje pro četné služebnictvo, zde byla kaple, zde ložnice hraběnky, zde kabinet hraběte, zde bydlel kaplan. Tam bydlel správce domu..." Ukázal jinam: „A tamhle jsou sklepy, kde byla uložena nejlepší vína." A staroušek mlasknul rtoma a jazykem, jakoby sám jich ochutnával.

Potom jsme vystoupili na věž. Stařec obezřel bystře krajinu na všechny strany.

„Vše, co zde vidíte, bylo naše... i ta města tam, i ty modré hory... všecko, všecko. Avšak nyní..."

Najednou umlkl a zcela neočekávaně dodal:

„Signore, Italie bude snad jednou silná a bohatá, avšak velkou nikdy nebude, nikdy!... A víte proč? Proto, že neumí být vděčnou!"

Sestoupili jsme dolů.

Hrabě mne pozval k sobě. Schody žalostně skřípaly pod našima nohama. A pokoj podobal se jeskyni. Stěny byly z cihel. Cihly byly ohlodané a nerovně vystupovaly ze stěn. Bylo tu cítit vlhko a puch plísně. V koutě se rozkládala ohromná postel, v jiném koutě skoro se ztrácela malinká kamínka; patrně dávno již v nich netopili. „Co asi jedí?" ptal jsem se v duchu, hledě na kamínka. Dvě sešlé stolice a stůl, to byl všechen nábytek... Najednou ohromně velké staré křeslo upoutalo mou pozornost.

„Zde sedali moji předkové,“ ukázal na ně hrabě, „zde sedali, aby soudili poddané.“

Zdál se mi býti tak nešťastným a ubohým těmi upomínkami! ... Křeslo to bylo jediným zbytkem bývalé nádhery a skvělé minulosti.

„Vidíte oknem tam to místo? ... vidíte tam ještě to dláždění —?“ ukazoval mi.

„Ano, vidím.“

Slunce nyní se tam upíralo a ve štěrbinách mezi kameny usmívala se kvítka a zeleň.

„Nuže, na tom místě kat, dle rozsudků hrabat Toscolanů, utínal hlavy poddaným ... Ano, ano,“ vzdychl si — „dle rozsudků! Hrabata Toscolanové měli i katy.“

Otrhaná stařena, hraběnka, po celý čas stála u stěny, hledíc na mne lakotnýma očima ... Konečně když jsem se měl k odchodu, dala se do řeči.

„Teď jsme chudí. Ano ... Teď nevíme, co jest teplé jídlo ... A jsme staří, velmi staří, a odnikud není pomoci ...“

Stařec díval se ven oknem neobraceje se.

„Smím-li vám něco nabídnouti ...“

„Ó, můžete, můj šlechetný signore, můžete! ...“ úpěnlivým hlasem dala mi dovolení, ba i zaplakala, když jsem jí podával deset franků. Chtěla mi za ně políbiti ruku. A já sám div se nedal do pláče, sestupuje zvolna po skále dolů ...

Ó Bože! Jaká nestálost a vrtkavost osudu vyskytuje se v této čarokrásné Italii! V Benátkách u našeho konsula Bakunina sloužil hrabě Bempo za — lokaje; později byl povýšen na hodnost písařskou. A Bempové byli svého času i dožové a vojevůdcové. U milanské paní Sacerdoti byla za služku vévodkyně Papadopoli. I mezi cidiči bot v Neapoli a mezi gondolníky v Benátkách jest nemálo hrabat a knížat — skutečných knížat a ne jmenovaných včerejšího dne. Kterákoli ruská Marjána, dobrá čtyřicátnice, našla by zde ženicha s nejskvělejším příjmením a s celou hromadou nejsličnějších erbů — bylo by pouze třeba, aby mu před svatbou dala ušít nové spodky. Nešťastní! ... Jak neúprosny jsou dějiny a — jak hořce jest pykati žebráckým potomkům nejvznešenějších rodů šlechtických za poblouzení předků!

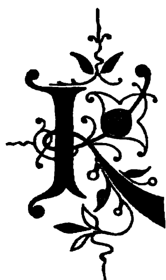

Adam Asnyk.

Provisorní život.

Novella. Napsal Jeroným Věžník.*)

1.

onečně tedy má Anna Roudná místo v Praze. Vzpomíná na ten rok minulý, ztrávený ve venkovském provisoriu, a s jakými tehdáž pocity začínala svou učitelskou dráhu. Vzpomíná na onen den, kdy celou cestu z Panské ulice až na Smíchov k Ringhoferově továrně dusila slzy. Ještě že se dovedla zdržeti a nevypukla v pláč před Štěpánkou Karníkovou, když jí tato s triumfem žensky zajizlivělým ukazovala svůj dosazovací dekret za podučitelku na obecnou školu k sv. Jiljí v Praze. Do té chvíle měla Roudná naději, že také místo v Praze dostane, ale když dle slov Karníkové jsou již všecka místa obsazena, a ona nedostala dosud žádného vyrozumění, jest jisto, že je odmítnuta se svou žádostí. Dala sebou bezmocně zmítati těmi velkoměstskými vlnami davu, stále jen cítíc bolestnou přítomnost myšlénky: Jak to doma sdělí rodičům a jak se zdrží výbuchu pláče? Kdyby si jí byl někdo na té cestě všimnul, byl by vyčetl z jejího zjevu, že ji potkalo veliké neštěstí.

A ta Štěpánka Karníková, jak byla veselá! Což jí nenapadlo, že její veselost mučivě studí vedle stojící družku, jejíž naděje byly skoseny, před níž se bortí travnatá, měkká, přímá cesta štěstí? Kdyby se před Štěpánkou přece byla dala do pláče, snad by ji byla obvinila i ze závisti. Ale ne, to nebyla závist, to bylo první veliké sklamání, sotva že z těch školních škamen do světa vykročila. Co jí pomohlo všecko namáhání, v něž tolik důvěřovala, co ta bledá rána, kdy sedávala na pavlači a přemílala suché věty při prvním otevírání se šedivých oblak, co ty dlouhé neděle, kdy samotna v sebezapření sedala doma nad knihami a poznámkami, kdy neznala zábavy, vyhýbala se všemu, co by zastiňovalo její otevřené knihy a kaligraficky psané poznámky?

Konečně — pravda, ostatní její spolužačky, které místo dostaly, byly také dobré žačky, ale ona měla na maturitním vysvědčení veskrze velmi dobré a v loni ve třetím ročníku měla nejlepší vysvědčení z celé třídy. Tenkrát se za to skoro styděla, to vědomí přednosti před ostatními ji tísnilo, ale dnes tím vším pohrdá.

Už se dnes všude trousí děti s rodiči k zápisu, už je Praha plna studentů, a školy oživují, už tedy všecky nové podučitelky pro Prahu jsou jmenovány, Zdeborská pak má místo na Mělnice, Spůrná v Uhlířských Janovicích, Šmídová v Hlinsku, a jen ona — nikde.

---

*) Pseudonym ženy.

Ach Bože, jako odehnaná si připadala, jako vypovězená z ráje, ku kterému vztahovala toužebně ruce a tíhla celou duší. Už viděla plnou třídu roztomilých děvčátek a těšila se na to, jak se vžije do vychovávání jich, jak vedle toho bude matce nápomocna; bylo jí, jako by se jí už mělo otevřít království života, a teď — —? Možná, že propásla i dobu zadávání o místa na venkově. Ale tím je vinen otec, který ani slyšeti nechtěl o tom, nevěřil, že by snad pro Annu, jeho Annu nenašlo se místo v Praze.

Ubohý otec! V jeho představách byla ona nejnadanější a nejhezčí děvče ze všech, a na to také kladl nemalou váhu, že je pražskou příslušnicí a že jeho otec, její děd, bohatý měšťan pražský, získal si o Prahu prý jisté zásluhy. Kde již jsou zásluhy! Kdo si dnes už na ně vzpomene, zvláště když dnes celá rodina si nezadá mnoho s žebrákem, odvolávajícím se na bývalé almužny, jež rozdával.

Čím více se blížila k domovu, tím více na ni doléhala skličující tíseň. Představovala si, jak utkví na ní všickni očima, až vejde. Ten pohled bude jí nesnesitelný. Už se plížila známou jejich ulicí, už vcházela do domu. V průjezdě čpělo pivo a kouř z otevřeného výčepu a hrál kolovrátkář, na dvoře rozkládal něco sousedkám hranatý, zamračený domovník, o zábradlí na pavlači v prvním patře opírala se bělovlasá vdova po učiteli a na druhém konci sedělo několik dělnických rodin při chudé večeři, drobné domky na vršku Věnečku jako jesličky zářily magickým světlem západu, nahoře pod pavlačemi na traversách šveholily vlaštovky.

Zmužile stiskla kliku. Doma byla. U stolu otec choval nejmladší Jiřinku, matka pomazávala máslem chléb, který už s chutí pojídaly ostatní děti: Marie, Stanislav, Jakub, Jindřich a Jeník.

Anna pozdravila, veběhla do vedlejšího pokoje a pomalu se odstrojovala.

„Nu, co dělá Karníková, ještě nic neví?“ otázala se matka, sotva se Anna vrátila.

„Ví,“ odpověděla Anna tvrdě, nepodajně, aby se ubránila slzám, „dostala už dekret k sv. Jiljí, mám po naději.“

„Proč po naději?“ obrátil se otec, „proto že ona dostala dekret, a ty dosud ne? Což nemůže přijít zítra?“

„Všecky již dostaly, místa jsou obsazena!“ zaškytla Anna a potlačila slzu.

Matka strnula, otec se zahleděl na maličkou, jako kdyby byl prohrál, i děti umlkly.

Po chvilce matka začala žalovat na protekci, ale otec mlčel, jakoby se styděl, že nemohl vymoci své Anně místa. Trapné, přemýšlivé ticho rozhostilo se v rodině. Nemluvilo se už o té věci, ale každý si odnesl na lože jedovaté uštknutí jediné společné myšlénky.

Anna převalovala se celou noc beze spánku na své železné posteli. To první sklamání, ten první neúspěch hluboko ji ranil v duši. Viděla se stále ve svých černých, navrapených maturitních šatech s krajkou u krku. Jak ji těšily ty nové, černé šaty, jak si tenkrát zakládala na svém elegantním zjevu, když si v nich vykračovala po ulici. Jen strach před zkouškami mírnil radost z nich. Ale potom, když už vycházela od ma-

turity v plném triumfálním sebevědomí zasloužených úspěchů, jak z tmavého jejich rámku viděla příští svou cestu v samých růžích!

A dnes? Dnes ona jediná z blízkých známých dívek je bez místa. Vyloučena z práce, na niž se tolik těšila, jíž se ani dočkati nemohla! Co se za ta léta nastrádala, natrpěla, při nedostatečné výživě po denních únavných dalekých cestách do ústavu, jak dlouho do noci sedala při lampě, v létě se sinavým ranním soumrakem vstávala ke knize, jen aby se všemu řádně naučila. Trpké, ale zdravé a blahodárné vědomí chudých, že nemůže na nic jiného spoléhat nežli na to, čemu se naučí, co si vymůže a urve svou vlastní pílí a přičiněním, bičovalo ji stále — až i do zbytečné práce. A denní trudné zápasy otcovy a starosti matčiny poháněly ji ještě víc. A teď, když došla konečně šťastně k metě, kdy myslila, že může setříti alespoň několik krůpějí toho jejich potu — — — Do tmy noci teprve teď přidušeně v polštářích zaplakala.

A dostane-li někde na venkově místo, všechno bude jiné, nežli si představovala. Již to, — musit se rozloučit s domovem, s matkou! Dosud ani noc nestrávila mimo domov. Hrůzou ji naplňovalo pouhé pomyšlení na rozloučení s matkou. Lnula k ní vášnivou láskou ohnivé mladistvé duše, zbožňovala její tvář, její vrásky, něžné polibky, její mozolné, pracovité ruce, její trpělivou, nekonečně milující duši. Vídala ji stojící nad plnými neckami prádla nebo klečící na zemi s kartáčem v ruce, vídala ji, jak za tmy potajmu, aby jí z domu nikdo neviděl, přináší zdola ve velikém plecháči vodu, jak se lopotí do úpadu, ba i tenkráte se lopotila, když měla Jiřinka přijíti na svět. Řetěz útrap a obětí byl matčin život od té doby, kdy jejich rodinou zatočil vír finančních katastrof a kdy otec jako pro spásu dostal skrovné místo ve velkoobchodě, spojeném s továrnou. A při tom nikdo matku neslyšel si zastesknout nebo naříkat. Jenom někdy při neshodě s otcem ukápla jí slza na smočené prádlo — nebo do rozešitých obleků, jež sama šila pro muže, po děti, pro sebe. Nejvíc ovšem pro děti, pro něž žila a o něž nejvíce se starala, jejichž i denní školní události a nejdrobnější starosti ji zajímaly, jimž byla důvěrnicí, těšitelkou, rádkyní. A při tom ze všech ona pro sebe nejméně požadovala, ona nejrychleji dovedla se do těch tísnivých poměrů vpravit a v nich se uskrovňovat a zapírat.

Oslzena, rozlítostněna vztýčila se Anna na lůžku. Jak ráda by se jí odměnila! Jak by toužila, jak horoucně by chtěla vyzlatit příští dny jejího života, ušetřit ruce její, oblažit tu ustaranou hlavu její, jež se tolik už nabděla v dlouhých nocích u každého ze svých dětí, když stonaly! Kolikrát bděním a prací sesláblou, a přec silnou v té mateřské lásce, zastihlo ji u nich sinavě bledé ráno! Nikdy se jí nebudou moci dosti odměnit. Nikdo na světě nemůže tolik obětí pro ně přinésti, jako ona, nikdo je tak nemůže milovat! Nikdo!

Vzlyky pečlivě tlumenými unavila se Anna do spánku. A ráno ani tak horoucně matku nelíbala, stranila se jí, bála se, aby nepropukla v usedavé, nekonečné štkaní.

Ale pojednou jakési vzplanutí dřímajícího pocitu samostatnosti prošlehlo její prsa. Bylo jí, jakoby se tou chvílí teprve vyzouvala ze skutků svých rodičů a vlastními činy si šla razit cestu. Šla sama učinit ještě

jeden pokus, postarat se o svou nejbližší budoucnost. Při tom bylo jí nějak bolestně slavnostně, jakoby od té chvíle měla jít osamělá světem. A to ji povyšovalo a tísnilo zároveň. Najednou otvíraly se před ní široké, nepřehledné roviny budoucího života ocelově šedé, jednotvárné, zakalené popelavým ovzduším suchých povinností a osamělosti.

Ale když se vracela ze své pochůzky s vědomím, že dostane prozatím místo v Jemčicích, hezkém městečku v jižních Čechách, a že má i na polovic slíbeno, po tom krátkém vyhnanství, přece jen nějaké místo v Praze, byla opojena radostí, která rozpínala celou její bytost. Jako osvobozena si připadala, plna víry v sebe. Věděla také, že nadějí v brzký návrat do Prahy utěší rodiče, kteří ji neradi pustí do světa. Nedávno slyšela babičku dávající matce na srozuměnou, jak je to nebezpečno pro takové nezkušené děvče žíti odloučeně od domova v cizině, a stále viděla matku, jak k tomu sklíčeně kývá hlavou. A nemohla pochopit, v čem vězí to věčně obávané nebezpečí a jaká je to vlastně nezkušenost. Anna se cítila zcela hotovou, v sobě urovnanou ve svém uzounkém obzoru. Ničeho se nebála, jedině stesku po matce, ten jí svíral prsa, a pak ještě litovala, že z ciziny nebude moci pomáhati hmotně rodině, jak byla snila. Jinak by se s odvahou, ale bez rozvahy pustila kraj světa, jako malé jehně, když uvolněno bujnými přemety rozběhne se lučinami.

V náladě probuzené samostatnosti starala se také hned sama o hmotnou stránku nastávající změny. Zašla si k babičce. V sešeřeném pokoji seděl u stolu na pohovce dědeček bez kabátu, ve vestě, vedle něho babička, naproti nim teta Stázi, mladší sestra matčina. Babička, stařenka s význačným profilem zahnutého nosíku a pevného pohledu, bez ustání jemně chvěla hlavou, jakoby říkala „ne, ne, ne“, a točila se stále jako slepička kolem dědečka, v něm se shlížela, a byla barometrem jeho zdraví. Jakmile jemu něco scházelo, ona hned byla jako sfouknutá svíčka. Jinak si ráda někdy dodávala jakési vznešené vzezření a časem se skutečně pohybovala s grandezzou kněžny. Byla dcerou vrchnostenského poklasného a sama sloužila nějakou dobu za komornou u kněžny, a od té doby asi něco panského zůstalo v jejím vzezření a chování.

Anna vždy ráda docházela k těm starým lidičkám. Ale tentokrát platila její návštěva tetě Stázi. Řekla jí, že dostala místo na venkově a že potřebuje na trochu prádla a že tedy přichází prosit —

„Kolik chceš?“ vpadla jí Stázi všecka zardělá hned do řeči. „Půjčím ti bez úroků.“

A věc se hladce vyjednala.

Dědeček kamsi do neurčita se zadíval, nemluvil, a palce jeho na břiše sepjatých, silných, bílých rukou točily se ve flegmatickém mlýnku.

Stázi radila Anně, co si má opatřit, babička hubovala na osud Annin, že jako ztracená má sama jít do cizího města, kde ani živou duši nezná.

Ale Anně při všem tom bylo tak volně, takové sladké vědomí ji hřálo, že ten svět a život není takový, jak oni jej líčí. Ach, půjde životem vesele a bez slibovaných úrazův. Je samostatná a dovede si raziti cestu. Nepotřebuje už nikoho a nic k tomu, aby byla šťastna. Dostane se jednou jistě do Prahy, bude pomáhat rodině, zbožňována za to od

bratří a sester, milována rodiči. Upraví si svůj krásný pokoj, jak jej viděla u jedné ze svých učitelek (to byl také její veliký sen), bude mít třídu okatých, štěbetavých dětí, které ji budou zbožňovat, — ach, jak nesmírně bude šťastna!

A odpouštěla teď Karníkové a všem, které ji předešly. Nebolelo ji to, nezáviděla. A cítila jen slunce, které ji volá, aby žila, proudy polovědomých stavů duševních a radostí jemně pohrávaly těmi nadějemi, které se jí stříbřily jako veliké leknínové květy na netušeně hluboké hladině života, dosud nerozčeřené, blýskající se před ní skleněnou nehybností.

2.

Anna vzpomíná dále, že první nejdůležitější věc, kterou si z peněz od tety Stázi vypůjčených koupila, byly stříbrné remontoarky. Zavěsila si je za černou šňůrku na krk a zastrčila za ňadra. Tikaly tam mile jasnými zvuky nového srdéčka... Radostné splnění dávného snu. Kolikrát už v ústavě si vypůjčila na chvíli hodinky od některé ze spolužaček a vmýšlela se v radost, která ji zaplaví, až sama bude nositi svoje hodinky. Teď konečně cítila jejich jásavý tikot na svém srdci a tiskla je k sobě jako živé ztělesnění dávné touhy. A každou minutu je vytahovala, kolik ukazují, zvláště když doufala, že si toho někdo všimne.

A vypravila se z domova — bílá, nedotknutá ani prachem ani sluncem života jako chladný květ jarní sněženky. Při všech literních vědomostech, jež nebyly ani dost hluboké, byla tehdáž Anna jen trochu povyrostlé dítě.

Provázel ji otec. Ubohý otec! Připadal jí jako na svobodu puštěný pták. Miloval tak nesmírně přírodu a hluboce vnímal s rozevřenou duší její krásy, okříval každým jejím půvabem. A prožil vlastně celý bezradostný život v hlubinách velkoměstských ulic, od nichž se nikdy nemohl odpoutati, jsa k nim přikován galejním otroctvím svého povolání. Chápala jeho vášnivé vycházky za Prahu v nedělních odpoledněch. Jen jednou v životě jako student vykonal delší cestu z Prahy, navštívil příbuzného mnicha augustiniana na Stránce. Dostal se tenkrát až na Bezděz, a o té cestě, a zvláště o Bezdězi a úchvatném pohledu s něho, blouznil po celý život. Teď, když okénkem vagonu defilovaly kolem jasné jako nadechnuté silhuetty návrší, přicházel do extase, a když se před nimi rozevřela údolí šťavnatě zelených lučin, lemovaných olesněnými vlnami návrší, všecek okouzlen obrátil se k Anně již zcela usmířen s tím, že přijala místo mimo Prahu.

V Jemčicích všechno potřebné Anně letem zařídil a ona zůstala v cizině samotna. Vzpomíná stesku, jenž ji zaplavil po jeho odjezdu, a jak zahájila své vyučování.

Konečně se tedy octla ve své třídě, a tam mezi těmi šestiletými děvčátky s naivně zvědavýma očima povolila docela svému citu. Uvítala je do školy, jako starší sestra v rodině, pro každé nalezla vlídné slovo a pokyn, a děti jí vstříc zářily. Posadila si na pravo blondýnky, na levo brunetky, jako panenky, jakoby uvíjela z těch hezkých hlaviček krásnou kytici. Byla jako dítě mezi nimi. Nestísnila jich hrubou kázní, nesevřela je ani tvrdou disciplinou. Její prostředky, utišující ty dětsky čilé duše,

poutající je k nejnapjatější pozornosti, s nimiž docela vystačila, byly vyprávění, učení třebas nejsušších věcí zajímavě jim přizpůsobené, a láska k nim, která jí zářila z očí. Učila je básničkám, vyprávěla jim pověsti, ba i lehounkým tonem dějepis, šířila jejich obzor pojmy z přírodopisu, nejbližšího zeměpisu, a její věcné učení bylo jim milejší nežli nejkrásnější hračky. Do konce roku počítaly bystře, psaly diktované věty s úžasnou přesností, krásně četly a zpívaly písniček bez konce. A všechno šlo při té volnosti pěkně, bez jediného zle akcentovaného slova i bez napjatého sezení s rukama na lavicích.

Což jí na tom záleželo, že tímto způsobem vyučování, volným a zároveň barevně sytým, ovšem až plýtvavě dává škole většinu svých fysických sil, jen když jí z dětských očí svítilo do duše konejšivé ubezpečení poctivě vykonané povinnosti.

A ty chvíle ve škole byly pro její děti vskutku tak barevné, plné obrazů a proměn, beze vší ztrnulosti a dresury školské, že v srdcích inteligentních a rozumných matek byla by Anna musila vzbuditi neobmezenou vděčnost za štěstí, kterým obklopovala jejich maličké, u dobrého pedagoga pak úžas, jak rozvíjela ty malé duše tak vesele lahodným způsobem, ale zároveň byl by se k ní obrátil s pokynem, aby přece jenom pevněji držela na uzdě všecky ty třepetavé duše ne k vůli nim, — ó jim to je zdrávo, ale k vůli svému zdraví.

Jinak, mimo školu, žila myšlenkami svými stále v Praze, doma. A těšila se budoucností, až skončí ten provisorní zdejší život, v němž se všecko v ní jako lupínky netýkavky bojácně choulí a uzavírá, v němž se nedovede zde ani seznamovat, sdružit, tím méně vtrhnout do toho maloměstského neznámého života a sceliti se s ním.

Tetě Stázi posílala pravidelně splátky a se svou gáží hleděla zařídit co možná nejvíce se dalo. Pod přísně nepřekročitelnými rozpočty byla živa jen aby něco mohlo ukápnout také domů.

A při tom jedinou její zábavou byly procházky, na nichž ji obyčejně provázela kollegyně — učitelka Eleonora Křížová, na jejíž styk byla jedině odkázána.

A na těch melancholických podvečerních procházkách, studenými smutně prořidlými cestami pod nebem podzimním plným proměn vnášela Elorka do duše Anniny setbu neznámých tuch, jež doma v mlčících, ponurných nocích rozvíjely se a vykvétaly v předivo mámivě ztělesněných sladkých románů, které ji opíjely vůní vlastního budoucího štěstí. To štěstí ovšem vypadalo podle románů už v Praze čítaných, v nichž pravidelně chudé děvče, kdykoli vyjde do světa za svým chlebem, potká se náhodou s mužem, postavením daleko nad ni vynikajícím, mužem krásným, ušlechtilým, jenž se do ní zamiluje a svou rytířskostí a trpělivou oddaností i její lásky si dobude a po hrozných překážkách přece šťastně jdou k oltáři. Tím román života nutně končí, protože po svatbě už, takové svatbě, nemůže přece nic jiného člověka čekat, nežli štěstí a blaho a rozkoš samá. A nemohl by i Anně podobné štěstí uchystat život? Nemohla by zde někde potkat toho předurčeného? Třebas takový Rochestr ze sirotka Lowoodského! Toho by milovala! Jak to bylo krásné, když se s ním Jaen sešla a když spolu bloudili hlubokým parkem a ona mu

říkala: „Pane!" A když mu v noci zachránila život. Kouzelná scéna! Jen to neměla Jaen dělat, odejít od něho do světa a nechat ho v tom strašném zámku s bláznivou ženou!

Ve skutečnosti potkala se v Jemčicích leda několikrát s mladým, štíhlým, bezvousým mužem, kterého jí Elorka na jedné procházce představila jako statkáře Zahradníka. Asi dvakráte nebo třikráte ji také samoten provázel nějaký kus cesty. Byl nesmělý, mluvil s ní jen málo a bezvýznamné věci; více tón jeho hlasu a způsob mluvení prozrazoval vznímající se cit. S Elorkou prý mluvil jen o ní, ptal se na ni a byl by se jí rád přiblížil. Anně bylo milo v jeho přítomnosti, neznámá jí dosud něžnost a průsvitnost jeho duše, jemně utkané, ji překvapovala. Ale nevěděla sama, zdali tento lahodný pocit za krátkých rozmluv s ním jest vznikající láska. Vždyť i při pomyšlení na zlatovlasého učitele Habelta pociťovala, jak se jí někdy rozlilo trochu tepla v prsou. Za to věděla svatě, že ani k vůli Zahradníkovi ani k vůli Habeltovi by nezůstala v Jemčicích.

A vdát — říkala si — vdát by se vůbec nechtěla. Ale svobodnou zůstat by se zase styděla tím raněným studem v koutku se krčící dívčice, již nikdo průběhem plesu nevyzval k tanci. Jen kdyby se alespoň někdo o ni ucházel veřejně a úsilovně, aby celý svět věděl, že nepatří mezi ty ubohé, jež nikdo nechtěl. Pouze z toho důvodu.

Když jí domácí napomínala, aby se nevdávala, že má takhle svatý život, a i dříve v Praze, když také matka nejednou jí tak mluvila, myslívala si: Proč jí mluví o něčem, nač ani nemyslí. A konečně, je v tom štěstí, býti stále sama? Ach ano, pohodlný, bezstarostný život. Méně utrpení asi, ale taky méně radostí! Anebo přisvědčovala: „Ach ne, ne, ovšem nikdy se nevdám," ale hluboko v duši, kam sotva sama dohlédla, plížil se stín strachu před možným staropanenstvím. Na štěstí ostatní život příští se jí zdál ještě tak nesmírně dlouhou dobou, od níž očekávala odpověď příznivou ke všem otázkám a pochybnostem. —

3.

O vánocích jela poprve v životě z ciziny domů. Jako znovuzrozená, volná, lehce kráčela Prahou mezi matkou a otcem, do jejichž náruče hned na perronu vlétla, a ssála těžké ovzduší velkoměstské jako lahodný vzduch zaslíbené země.

A jaká to byla salva jásotu, když Anna doma zase doplnila sedmičku Roudných dětí. A jak mezi nimi byla rozvitá, mocná, jak se odlišovala venkovsky zdravou barvou ruměnných lící, jak byla všem vzácná a obdivovaná! A v jak bouřlivých záchvatech lásky celovala a tiskla ustaranou tvář matčinu! Nebem a rájem byl jí teď domov, každý kus nábytku léty otřelého zdravil ji milými vzpomínkami, každý barvotiskový obrázek na stěně vybavoval řetězy prvních dětských dojmů. Krásnější, lepší zdálo se jí vše býti nežli dříve, teď, kdy si zvykla na úzký svůj pokojíček v Jemčicích. Stejně jako Praha po té těsnosti a drobné rozházenosti Jemčických dvou ulic! Jak ji teď milovala tu Prahu, láskou vypjatou, uvědomělou, každý okamžik teplem nového vzrušení živenou! Když teď šla ulicemi, láskou vznícenýma očima líbala každou památnou římsu s tak

rozevřeným srdcem jako nikdy před tím, uvědomovala si se zálibou krásu těch linií každého záhybu, každého sklonu a zářezu střech vzhůru k Hradčanům, přímo se modlila k těm sešedlým kamenům krásného rodného města. Připadalo jí, že se vrátila po dlouhé době z nesmírné dálky a že se dívá na to drahé, kamenné město, aby si je vtiskla do duše pro další pout životními klopotami a osamělostí, jako obraz matčin, z něhož by se jí v těžkých chvílích lila do srdce lahoda uklidnění.

A to vnímání všeho toho drahého, minulostí posvěceného, to prolínání krásou, citem a jemnými záchvěvy čistého blaha bylo její svěže mladé duši, očekáváním zkypřené, tak příjemno, že se jí zdálo největším neštěstím nedostat se do Prahy za učitelku a nebýt v ní na vždycky. Ne, nemohla by žít bez Prahy. Tam v Jemčicích, ne, to není ani opravdový její život, tím životem tam prochází jen jako očistcem, nežli se dostane do nebe.

A po návratu z Prahy znova zas tak do únavy stejně tekl den po dni: do školy, ze školy, pak ještě občas několik povinných návštěv a procházky s Elorkou.

V březnu, když první puky se nalívaly na větvích, a kosi hvízdali v rozbujelých, ještě holých keřích starého hřbitova, navštívil Annu otec. Ale byl tak přepadlý, smutný a všecko sestydlé kolem, že ji návštěva jeho více roztruchlila, rozesknila, nežli obšťastnila. Nedovedla být vřelou, jak by tenkrát byla chtěla, ač cítila takový cit horoucí k té ustarané hlavě. I dárek jí přivezl — vkusné pečetítko. A když jí je zabalené v hedvábném papíře dával se slovy pokud možno suše prohozenými „To víš, dítě, z mála málo!“ — cítila, jak rád by ji zasypal štěstím, kdyby mohl. Až nezvykle něžným byl, a v jeho očích jemně zrosených, jež stále na Annu upíral, třásla se lítost, lítost nevýslovná člověka vlastní dobrotou a důvěřivostí k lidem připraveného o veškeré značné jmění a vidoucího teď slabounké své drahé dítě plahočit se za kusem trpkého chleba cizinou v nebezpečném chladu nezdravého osamění. Ona seděla vedle něho mlčíc,zadumaně, rozteskněna — duše její byla jak zamčená. A nežli se nadála, nežli se odhodlala několika slovy teplé, tiché oddanosti rozjasnit jeho milé oči, kmitlo se těch několik hodin jeho pobytu v Jemčicích a musil se s ní rozloučit.

A když lomozně supající vlak odtrhl jí z dohledu i poslední mávnutí bílého šátku, a stále se zrychlujícími převraty těžkých kol unášel jí tu dobrou, zlatou hlavu, tu najednou, nejprudší agressivností prvních mučivých útoků udeřily na ni otázky: Co je ten život, co je to jeho štěstí? A duši majíc přeplněnu tesknými, ponurými obrazy otcova uplynulého života, jeho zoufalého mládí, těžkých katastrof a křečovitého se zachycování a potácení pozdějšího, hloubala: „Co je ten život? Co je to jeho štěstí?“

A něco ji bolelo v srdci, jakoby měla ztratit mnoho a neměla dosíci ničeho, jakoby cítila na tváři nebybně zavlhlý vzduch a věděla, že jím polozšeřeným bez výhřevného zlata slunce půjde dál a dál, jako tichým lesem, nad nímž se shrnují nepropustná oblaka, a pně jako pilíře stojí v řadách, a nic se nehýbá, nezpívá, jen pták někde škytne a moucha zabzučí jednotvárnou píseň.

* * *

Bylo léto s hlubóce modrou oblohou, promítnuté žhoucími světly, keře již marnotratně plýtvaly růžemi, jichž Anna mívala každý den kytici. Její modrý pokojík nasycen byl vůní a čistotou snů, které se tetelily z její rovněž rozkvétající duše. Od svatodušních svátků pak už byla myšlenkami více v Praze, z níž si přivezla určitý slib, že na ni bude při obsazování míst pamatováno. Připadalo jí, že v té tajné, rozjásané radosti tone, jako v úsměvech stěží potlačovaných, že všickni, kdo se na ni dívají, musejí tušit, že již jí nic nezáleží na tom zdejším ovzduší a že se všemi se baví už jen tak jako na plese, z něhož až k ránu vykročí, nebude o nikom více vědět. Stopy, stopy snad zanechá v její duši ten rok v cizině, ale jen tak mělké, jako delší den prodlený někde, kde se chvíli nudíme, chvíli bavíme, chvíli zapláčem, a z něhož řine se touha po dni následujícím, o němž se věří, že bude lepší — a ten že teprve přinese to pravé, co přijíti musí, má-li člověk okusiti trochu lidského štěstí a šíře a hluboce státi se člověkem. Dosud stále se cítila býti dítětem, jen velmi zřídka znepokojovaným šoumavě snivými záchvěvy prvního dospívání a jeho neurčitých neuvědomělých tuch, a zamyšlena často otvírala oči a hleděla v neurčito budoucna jako do průseku v lese zahaleného mlhou, v níž nelze rozeznat nic, nic, kdyby oči hleděním rozbolely. —

Poslední neděli před prázdninami připojila se k výletu, pořádanému do lesního zátiší „Studence“, jejž si na rozloučenou umluvilo dvé sousedních učitelských jednot. Nejpěknější cestu z Jemčic do Studence v červencových parnech skytala říčka dost splavná i pro nejtěžší loď jemčické flotilly. Vyvolena tedy tato cesta.

Podučitel Habelt statnými vzmachy vesel odrážel lodičku (v dlouhých skocích pečlivě se vyhýbající nejprudším říčním proudům), na jejímž zadním sedadle seděla Anna s vážným kollegou Němcem, už starším, těžce vznětlivým mužem, jenž s vlídným usmíváním modrých očí se na ni díval a jako s dítětem s ní hovořil. Bylo jí velmi volno a veselo. Voda šplounala, při každém vzmachu křídlovitých vesel kanulo s nich roztavené zlato a vlny vzbouřené vesly překotně ubíhaly k tvrdě vystupujícím břehům.

„Vidíte, já naposledy tudy pluju do Studence,“ prohodil Němec, když kolem nich se volně přenášel miniaturní ostrůvek, zeleně načechraný vrbinami.

„Hm, kollega šťastně z Jemčic vypluje,“ ušklíbl se Habelt ne bez záchvěvu malé řevnivosti, „což nastávající pan řídící v Práchňanech — tomu bude jinak nežli nám!“

„Inu, pravda, hezké to tam budu mít, ani se mi nebude chtít dál, tam už asi složím kosti! Škola pěkná jako klec, bohatá ovocná zahrada se školkou, smrkové lesy sáhají až na sto kroků ke plotu.“

„Nu, a já, kdo ví, jestli taky naposled nepluju do Studence,“ prozradila Anna s koketním úsměvem.

„Naposled?“

Nevěděli, co tím předstírá. Němec se vážně zamlčel a zkoumavě zadíval se na Annu.

Nakloněna trochu ku hladině dávala si líbati ruku lichotivě přítulnými vlnami a přivírajíc oči před vlažnou jich lahodou opakovala si:

„Nu ano, ano, je to možná.“

Ve Studenci byla již četná společnost. Parno červencového nedělního odpoledne vyhnalo sem do té úpravné lesní zátočiny ne pouze učitely, ale kde koho. Anna seděla u učitelského stolu. Radostné jiskřivé oči její bloudily po všech jen trochu známých tvářích, jakoby se s nimi loučily před dávno vytouženou cestou do zaslíbené země.

A nepravidelný příliv a odliv jevil se v proudění hostí stále přibývajících a brzy se zase rozptylujících po verandách, primitivních besídkách a gloriettech i stinných pěšinách.

„Hleďte, jak je krásně, ta louka dole s říčkou, zelené protější stráně a všecko šumí a zpívá,“ povzbudil Němec Annu, aby také vstala.

Volně došli k verandě. Opřela se o dřevěný sloup, deštěm šedivý a trochnivící a nahnula se, aby celý oblouk obzoru přehlédla.

Němec zamrkal víčky a hlasem, v němž se chvěl stín velké důležitosti, zeptal se Anny:

„Co jste myslila tou poznámkou prve, že i vy snad naposled plujete do Studence? Povězte mi upřímně!“

A pojal ji na mžik za ruce.

„Nu, svěřím vám to tedy, ale jen vám, jen vám,“ vydechla zajíkavě a zakroutila dětinsky hlavou. „Mám slíbeno — ale nikomu to neříkejte! — že bude-li možná,“ utajila hlas, „dostanu po prázdninách místo v Praze.“

„Tedy to,“ pohnul hlavou, „jen to! A vy?“

„Já? Nu, budu ráda přece, což to nechápete?“

„Nechápu, chápu vlastně, ale jen na vás by záleželo, i kdyby vám nedali místo v Praze, dostati se z Jemčic a býti šťastnou,“ pronesl měkce a s vlhkým přivřením modrých očí. „Rozumíte mi, drahá Aničko? Víte jak? Bože, vy ani nemáte tušení! Já jsem člověk malomluvný.“

Anně se rozjasnilo. Porozuměla. A celá její bytost se stiskla. Takový dobrý člověk a milý. Mžikem viděla před sebou vesnickou bílou školu s červenou střechou, zahradu stinnou, plnou ovocných stromů a za ní modravý oblak lesa, na návsi rybník s husami a kachnami, venkovské třídy s nenatřenými lavicemi, byt o dvou pokojích a kuchyni a v něm sebe vedle dobrého Němce. Ale ten osud příští ženy jeho se jí zjevoval jen ve svém zevnějším zbarvení, jen jakoby měla volit, chce-li se stěhovat do bytu toho neb onoho, osoba Němcova byla jí při tom tak vedlejším momentem jako osoba domácího, v jehož domě vyhlížíme byt.

Jí ten dobrácký, tichý člověk, citlivý a slovansky měkký nebyl nemilý, ale nevplynula v jeho duši, ani se o to nepokusila. Možná, kdyby se jí v tom okamžiku byl nabízel obraz vábnější budoucnosti, místo v bílé škole třeba v renaisančním letohrádku na břehu modrého jezírka, kde se prohýbají bílé krky labutí, že by byla utkvěla v jeho duši alespoň snahou poznati a odhadnouti její poklady a přednosti — ale vědoma si toho nebyla. Zvedla k němu oči s výrazem úcty a lítosti a jakoby nechápala jeho slov, promluvila pak polo obrácena rozpačitě a nesouvisle:

„Ne, věřte mi, nemohla bych žíti bez Prahy, to by bylo pro mne jako nežíti. Kam bych mohla jíti jinam, nežli do Prahy!?“

Zaražen, ale ne překvapen stál vedle ní a přetřel si šátkem obličej

„Tak určitě a nezvratně?“ pronesl zlomeně, ale střízlivěji.

„Ano.“

„Buďte tam jen hodně šťastna, v Praze je ovšem zcela jiný život, nežli na vesnici, tam u mne bude jen trochu klidu. Jako za světem budu se dívat večer do západů slunce a do širokých obzorů. Já jsem venkovský člověk a jsem teprve svůj, když přehlížím ty lány a zakouřené lesy,“ zamlouval Němec vzrušeně trapnou pro oba chvíli.

Nálada Annina byla pak již zkalena. Zamyšlena a roztržita neúčastnila se již veselé zábavy.

Když se společnost chystala k návratu, vyskytl se na blízku Anny Zahradník. Po krátké rozmluvě podal jí přede všemi překrásnou kytici růží, kterou byl pro ni natrhal. Když ji pak Anna doma vkládala do čerstvé vody, pojednou naklonila nad kyticí dumavě hlavu.

„Všecko, co zde bylo, nebude, všecko zmizí,“ pomyslila si stojíc u otevřeného okna, vdychujíc krásu i vůni růžových květů, ku zmíravému vadnutí odsouzených.

4.

Takto vzpomíná Anna té odbyté jednoroční episody maloměstské. Jakmile dostala místo v Praze, všecko tamější zapadlo, ustupovalo, zatlačováno hrnoucími se řadami pražských dojmů, pražských lidí. Pražský vzduch, pražské ovzduší, pražská sféra — vysněné a vytoužené Eldorado.

Prázdniny beztoho, celé zneklidněné horečným očekáváním místa, uběhly podkaleně a vzrušeně: smrt stále užšími kruhy stahovala se nad jejich rodinou. Babička v pozvolném marasmu dokonávala svůj život. Duše její ostatně, zastřená mlhami blouznění, jen chvílemi se vyjasnila, a mozek její jakoby stářím a chorobou stále zmenšovaný, opotřebovaný, reprodukoval většinou jen potrhané řetězy mladistvých, nejhlouběji do něho zarytých dojmů, slunných a orosených vláhou lidského rána, jež v něm z celého života už jedině zbývaly. Jakoby tou retrospektivou, tím blížením se k původní prázdnotě a bezdojmovosti několikadenního dětského mozku připravoval se přechod ke skonu, stejně bezbolestnému, jako bylo narození.

Smrt, smrt. Co je smrt? Nový život? Jiný? Lepší? Konec? Úplný rozklad? Či bezvědomé víření atomů, čekajících na novou formulku, jež by je k novému skupenství povolala? Ví, vidí člověk, kdy a kam jde, když se ty dveře světa za ním zavírají?

Věděla to babička, když tenkrát 15. srpna Stázi před vycházkou se přišla k ní rozloučit oblečena v nové, světle modré šaty?

„Podívej se, maminko, jak mi sluší! Anna u tebe zůstane, já trochu vyjdu ven na slunce!“ řekla jí tehdy Stázi.

„I šla si jen, hezky jí sluší, ale lidé budou na ni křičet: čtyřiadvacet!“

„Co to, maminko, proč?“

„Inu, čtyřiadvacet.“

Až když dvacátéhočtvrtého srpna babička umírala, znělo všem to předurčené datum jako proroctví zmírajících rtů. A jak babička dohasínala tiše, jako když lampička dokmitává, jak v delších a delších intervalech

zdvihala se a klesala hruď kratičkými výdechy, a strnulý zrak, upřený už kamsi do tajemných dálek záhrobních, skelnatěl, (smrt upravivši si dříve terrén pracovala v tomto případě mírně, tiše, bez brutálnosti:) — — tu Anna, stlačena, choulící se pod nesmazatelným, smutným, smutným dojmem, cítila poprvé mrazivé vanutí jejích siných perutí. A jak ten van neuprositelné přírodní přísnosti najednou před ní vysoko zdvihl a rozvířil celé oblaky denních lidských malicherností, prohlédla jimi poprvé, že ten život nestojí za malé, většinou zbytečné boje a šarvátky, — ne, není v životě velikého štěstí. A všecko musí kalit prolínavé vědomí příštího díla smrti, která všecko skosí. Jako květy na louce, stejně, docela stejně. Padne člověk a zmizí. Beze stopy, beze stopy!

A kterak mohla babička tušit to černé datum? Prostou náhodou přešlo přes tenké její rty, nebo existuje něco tajemného, co překlenuje propast mezi dvěma světy pavučinou jakési nevybadatelné mystické pásky?

A za nedlouho, jako podlomen tou ztrátou své ženy, náhle zesnul i dědeček. Jednoho nedělního rána přišla k Roudným tetina posluhovačka se zprávou, že dědečka ranila mrtvice. Anna v kostele seděla jako strnulá, varhany hučely jí v hlavě, jako mořské vlny valící se přes její duši, a z očí jí vypršely drobounké, tlumené slzičky na tváře.

A dědoušek byl v rakvi jako živý, jakoby si po obědě zdřímnul, a za tři dny zmizel na vždy, už nechodil do úřadu vzpřímený jako mladík, už nesedal na pohovce s Mayerovým lexikonem v ruce, s vyšívanou čepičkou na hlavě, už nebyl, odešel k babičce, po které se mu jistě k smrti stýskalo.

Ta smrt babiččina a dědečkova zakalila temně první dny Annina velikého štěstí, jejího ustanovení v Praze. Jediné to dovedlo ji na chvíli potěšiti jemným láskáním její ješitnosti, že pěkný smuteční šat jí znamenitě slušel a zvláště ten dlouhý, krepový závoj, v němž si už připadala jako skutečná dáma.

A hluboký dojem smrti zvolna se přikrýval jemnou usazeninou nových dojmů a temnými naplaveninami nových třeba zase drobných starostí. Úspěch, že došla, kam chtěla, že se stala učitelkou v Praze, naplňoval ji pýchou dítěte, jež samo se vyškrabalo na úzkou zeď a teď hrdě se rozhlíží kolem v domnění, že celý svět se mu obdivuje. Jako tenkrát, když měla nové hodinky, rozhlížela se i teď po lidech jdoucích kolem školních vrat, zdali s obdivem na ni hledí, že ona mizí v té pražské budově školní, že patří mezi ty vyvolené.

S Karníkovou se časem po školních hodinách procházela po Ferdinandově třídě a Příkopech, a zvlášť vedle Karníkové, jíž teď dostihla v životních úspěších, celou její bytost ovládalo lichotivé pohodlí uskutečněné touhy. Do umdlení chodívaly a se specifickou, ale opatrnou žvavostí důvěrných přítelkyň do minuciosních podrobností si sdělovaly běžné povrchní vlny svých pocitů, nikdy však nezasáhly hlouběji: Anna cítila často únavu z těch většinou prázdných řečí a skoro zlost, že se neumí Karníková potopiti, vnořiti do unášejících nálad neuvědomělého poetického vyspívání a dumavého, fysiologicky podmíněného světobolu. Před rozchodem pravidelně zaběhly do cukrárny — i v tom shledávaly zvláštní půvab a vymoženost svého samostatného postavení.

I do divadla se Anna dostala. Úžasným zájmem ji plnily nejmodernější účesy, šperky, rukávy, rukavice, popudrované pleti dam, — ó v jejich držení těl je vidět, že ustavičně myslí na ty své zvláštní pósy, účesy, úbory, na ty pohledy! Ona byla proti nim ovšem ve svých prostých šedých šatech jako koroptvička mezi vyšňořenými pávicemi. Zdálo se jí, že se vlatně ani obléknout neumí. Podívejme se, ty copánky kolem hlavy už se mají výše nad čelem upravovat, rukávy mnohem méně přilehají už k rameni, a náramky, pro Boha! každá má zde náramky, jen ona se dosud nezmohla ani na jediný. Jak tady může sedět bez náramků? Ostatně, jak se dostala mezi ty abonentky provanuté parfumy luxuriesního ovzduší, proč se mezi ně vtírala, proč si od slečny Lauermannové překoupila sedadlo, mohla jít jako jindy na svou galerii a mít lepší požitek ze hry. Ani ten kus se jí z toho místa nezvyklého, jež ji rozptylovalo, tak nelíbil, jak si vemlouvala a jak to považovala za svou povinnost. Poprvé musila nadšení, jež ji vždy v divadle ovládalo, vynucovat.

Vedle Anny v plyšovém višňovém fauteuillu s blaseovanou nonchalancí se převaloval nějaký krasavec, krásně vyžilý lev z pražské jeunesse dorée. Byl jí zcela lhostejný, ba odporný, ale že se ani na ni nepodíval od té doby, kdy skromně usedla na své sedadlo — to ji přece mrzelo. Ten by o ni nestál! To byl zcela jiný svět. A třeba sama uznávala, že by se do toho jejich světa ani nehodila, cítila se tu být strašně stísněna ve své nepatrnosti, jako utáhnutá do své skořápky hlemýždí chudoby, a zavlhlýma očima utkvívala nad skvostnou Hynajsovou oponou na zlatém nápise: „Národ sobě.“

A proto snad ji zrovna v tom nejtrapnějším duševním utištění tak nezvykle potěšilo, když ji přes několik řad parteru spatřil pan katecheta ze školy a s vlídnou úklonou se na ni černýma očima usmál, jakoby si pomyslil: „Vida, slečna Roudná chodí do parterru!“

A když se z divadla Anna vracela Prahou, a Hradčany, koupajíce se v sladce tichém světle měsíčném, snivě před ní vyvstaly skvostnou charakteristickou silhuettou dómu svatovítského a jirských věží nad hutným podkladem spletitých linií malostranských střech, zakochala se zamilovaností žhavého srdce, do té zkamenělé, myšlenkové krásy našich předků a vanulo jí jakési uklidňující nejasné tušení jepičího trvání všech vezdejších malicherností a jistota jediné věčné nesmrtelnosti: vznešeného a mravně velkého. A táž rodná, krásná Praha to byla, jež za dlouhých chůzí do vzdálené školy posilovala a osvěžovala svými prospekty Anniny unavené, zarudlé oči, když na ně dolehla těžká práce — příprava ke zkouškám. Anna si tehdy umínila, že nebude myslit na nic, nežli na svou práci, a vnořila se do ní zase s tou úsilovnou, nic jiného nedbající opravdovostí svých studentských let, jíž vděčila za veškeré své dosavádní úspěchy. Ale její útlé tělo, vyčerpané školou a vzdálenými cestami k ní, těžce a nesnadně nosilo to přetížení na slabounkých ramenech. Vracela se ze školy obestřena mlhami únavy, po oddechu žíznící. Ale jen na půl hodiny, přísně odměřené, ulehla vždy z večera na pohovku — tím odpočinkem se připravovala k dlouhému nočnímu bdění. A i tu do polosnu znepokojivě jí padala monotonní vybízivá slova Jindřichovy latinské praeparace, zdlouhavě se táhnoucí, kterou s ním otec denně probíral. Fortiter pugna!

Udatně bojuj! Gutta cavat lapidem — kapka vyhlubuje kámen! A zmateně se v hlavě rojily tichým letem šedivých nočních motýlů její školní útrapy a starosti. Oh, nebyla to její třída Jemčická! Náhodou dostala se na školu, kam byla přiškolena část Josefova; pátá čtvrt svými ubohými dětmi otvírala na ni svoje oči neřestmi ztrhané. A tu jí nastávaly někdy dosti těžké chvíle, kdy toužebně vzdychala po těch opálených milých hlavičkách s jiskřícíma očima svých prvních dětí. To zde byly zcela jiné děti než v Jemčicích. Mezi tyto musela přicházet s větší přísností, napínat všechnu svou vůli a síly a ještě často jí selhávalo. Nejeden ubohý, churavě bledý kvítek z bahnitého pařeniště této čtvrti přestřeloval pevnou barieru bílých školních stěn. Anna toužila zlomit v nich všecko zlo, jež v jeho hrozné hloubce ani nechápala, myslila, že je musí zlomit vlivem své nadšené duše. Po dobrém chtěla a v skutku alespoň pro ty chvíle ve škole docházela nejvíce k cíli. I se Zárabskou, která už se vymykala úplné disciplině školní a byla jakousi tlačící můrou třídy, břemenem učitelky.

Bylo to devítileté silné dítě s řídkými, oprchanými řasami, a okraj víček se jí zardíval jako od stálého pláče, ale to byl následek nočního toulání se po divných hospůdkách a kavárnách páté čtvrti s řetkvičkami, květinami, kaštany a podobným zbožím, podle saisony. Annu Zárabskou při učení nepouštěla se zřetele a dávala jí často na jevo, že ji pokládá za dívku hodnou. Jen následkem toho snažilo se toto nepřirozeným životem zvadlé dítě udržovat se v renomé způsobné žačky, chovalo se vzorně, ba i pracovalo a jaksi prospívalo. Ale nesměla je Anna ani na okamžik pustiti s mysli, což při šedesáti dětech, které tím nesměly trpět a být zanedbávány, vyžadovalo nemalého napjetí a sebezapření. Přes to stávala se Zárabská nesnesitelnou nepřemožitelnými výbuchy svého už pokaženého nitra. Chtěla upoutat pozornost učitelčinu jen k sobě a jestliže se při ručních pracích zahlásila prosíc, aby jí slečna ukázala, jak má pokračovati, a tato v té chvíli sklánějíc se právě k jiné dívce jí okamžitě nevyhověla, mrštila jí Zárabská hned práci pod nohy. A přivésti pak dítě, o jehož otrlost se všechny školní tresty bez účinku odrážely, zase mírně a důstojně k pořádku a poslušnosti, byla procedura zdlouhavá, nesnadná a vždy trapná.

Nebo jiná afféra, jež v dítěti kalné vnitřní proudy vzbouřila, jako lesklý předmět jankovitost: Malá sestřička žákyně Povolné navštěvovala první třídu téže školy a netroufajíc si sama pustiti se divnými ulicemi k vzdálenějšímu domovu, čekávala po vyučování dříve skončeném na svou starší sestru ze třetí třídy. Anna toto děvčátko, když se kdysi v kruté zimě čepýřilo v průjezdě jako sýkorka, zavolala do třídy a chtěla je posadit vedle sestry. Ale Zárabská, jež právě seděla v téže lavici, urputně strčila do dítěte a nechtěla je vpustit do lavice činíc posuňky nepřátelské proti malé, vyjeveně ustrašené žabce.

„Zárabská," řekla jí Anna, „to dítě ti nikdy neublížilo, a já sama jsem je přivedla mezi vás, proč je odstrkuješ? Jak by ti to bylo líto, kdyby se k tobě někdo tak choval!" — Bez výsledku. Zárabská ani se nehnula. Jen se zlobnou urputností bojovného mladého kohoutka měřila maličkou Povolnou. Anna zahleděla se na urputnou dívku celou hloubkou duše, domlouvala jí klidně a výrazně, snažíc se v ní vzbuditi soucit. —

Bez úspěchu. — Udeřila i na dosud nejcitlivější struny její duše — appelujíc na hodnou dívku, kterou že Zárabská jest — věří.

Všecko marné. Jala ji tedy za ruku a řekla pevně: „Dobře, tedy ty půjdeš z lavice, a ta maličká si sedne na tvé místo.“

Zárabská jakoby se vteřinu rozmýšlela. Vystoupila na krok a padla v uličce mezi lavicemi jako omdlelá. Dosti zdařile, pravděpodobně na svůj věk. Třídou proběhlo zděšení, ale Anna zachovavši klid napomenula děti: „Budeme se pozorně učit a Zárabskou necháme ležet.“

A vskutku děvče déle nežli půl hodiny bez hnutí vydrželo na zemi. Až když se Anna obrátila k oknu, aby vytáhla záclonu, vzchopila se rychle Zárabská, a klidně usedla vedle Povolných.

A více podobných scén, leckdy ošklivějších a brysknějších, odehrálo se v Annině třídě a ztrpčovalo její práci, ovšem zase ještě příliš málo vzhledem k tomu, že jednoho smutného rána Anna jdouc do školy potkala tuto svou žačku v transportu zvrhlých ženštin, strážníkem vedených, a dle noty policejního ředitelství, později zaslané, byla Zárabská už po osmadvacáté zatčena v policejně známých hostincích a přespávala nejednu noc mezi spustlými ženštinami v separaci.

Takové špinavě zpěněné vlny páté čtvrti vtékaly kalně až do Anniny třídy, v těch ubohých dětech otvíraly se jí studené, tvrdé mříže neznámého, jiného světa, pochmurného, hříchy a slzami prorytého, z těch dětí čišela na ni vražedná atmosféra rodin fysicky i mravně sešlých. Zde slyšela z dětských úst výroky, jichž dříve neznala, slyšela nadávky, o jichž možnosti neměla ani tušení. A tíha čiré beznadějnosti srážela její víru v účelnost a úspěchy této práce, když přišla několikrát na stopu, že školačky její nejen kradou, ale dopouštějí se i horších, hnusnějších věcí.

Tyto zápasy s bídou a neřestí ji vyčerpávaly. Aby si vynutila pod svýma rukama aspoň jakýsi zdar, k tomu byla by potřebovala nejvíce sil, celou nedělenou svěžest své duše i svého těla, ale síly a svěžest zůstávaly doma ulpělé na perutích zatichlých probděných nocí i na stránkách drobnými tisky se mihajících knih, neboť sotvaže Anna zbyla se zkoušek na obecné školy, stejně železnou vytrvalostí a pílí nutila se do přípravy ke zkouškám pro školy měšťanské, aby dosáhla lepšího místa již k vůli rodině, které toužila pomáhat co nejvydatněji.

A zase jí tenhle nynější pražský život připadal tak provisorní. Jen co si od zkoušek všech oddechne! Jen co se zase jednou dosyta vyspí a trochu si odpočine! Pak bude žít, bude teprvé žít!

Zatím se plahočila těmito kolejemi stejných vysilujících dní den po dni, až se jí zrak zamžíval. (Pokračování.)

Adam Asnyk,

nejpřednější současný básník polský, zemřel dne 2. srpna t. r. v Krakově.

Asnyk je dobře znám obecenstvu českému z hojných překladů jeho prací a mnohým českým literátům i z družných styků osobních; byl vůbec upřímným a vřelým přítelem našeho národa.

Hlavní význam Asnykův spočívá v lyrice a nejslavnějším jeho dílem jest sbírka básní „Poezye"; avšak nemalé ceny jsou i jeho práce dramatické, z nichž buďtež uvedeny: „Kiejstut", „Cola di Rienzi", „Żyd", veselohry „Przyjaciele Hioba" a „Bracia Lerche", jednoaktovky „Komedya konkursowa" a „Gałązka heliotropu". Kromě toho psal novelly a literarní rozpravy a byl i výborným žurnalistou.

Zesnulý narodil se 11. září 1838 v Kališi, studoval ve svém rodišti, pak ve Varšavě, Vratislavi a Heidelberce, účastnil se r. 1863 polského povstání a po jeho potlačení cestoval po Německu, Nizozemí, Italii a Švýcarsku. R. 1865 povýšen byl v Heidelberce na doktora filosofie. Navštíviv Paříž r. 1867 usadil se téhož roku ve Lvově, odkud se r. 1870 přestěhoval do Krakova. R. 1875 pojal za choť Žofii Kaczorowskou, dceru proslulého poznaňského lékaře, která však již po roce zemřela, zůstavivši mu synáčka. R. 1878 přijel Asnyk do Prahy k jubilejní slavnosti J. I. Kraszewského.

Prsní choroba přiměla ho, že r. 1888 pobyl nějaký čas v Alžíru; neodbytná tato choroba ztrpčovala i poslední jeho leta, ač nedovedla utlumiti horlivou jeho činnost literarní a žurnalistickou, které se věnoval téměř až do poslední chvíle.

Výbor básní Asnykových máme ve výtečném českém překladě Fr. Kvapila („Poesie", r. 1886 nákladem Jos. R. Vilímka); z dramatických jeho prací jsou přeloženy: „Przyjaciele Hioba" (od A. Schwaba-Polabského, ve „Květech" r. 1880) a „Gałązka heliotropu" (od H. Jurenky pod názvem „Vanilkový proutek" v „Divad. ochotníku"). Kromě toho roztroušeny jsou překlady jednotlivých básní po časopisech.

Škoda, holka, škoda
tebe,
že se s tebou slouha
vede;
škoda, holka, škoda tě,
že tu s tebou slouha
jde.
Z Prachenska.
97

F. L. Věk.

Třetí, samostatná část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

ílek chytl hliněnku do hrsti a vyskočil jako mladík. Stalo se, jak se Věk nadál, ba ještě víc. Starý soused mu, poprvé, neuvěřil. Okamžik mlčel úžasem, pak vyhrkl:

„Františku, vy hrdloužete!"

Ale pak, když mu Věk všechno zjistil a vyložil, že to je jistotná pravda, zapomněl bafat a pořád jen:

„Inu na moutě! Kozáci! Rusové! Tady, Rusové, to slavné vojsko!" A hned, jak se mu bleskl nápad, přikrčil kolena, nachýlil se, chytl Věka za ruku a ptal se dychtivě:

„Jel byste?"

„A toť se ví, už jsem nařídil Franckovi, aby na zítřek uchystal vůz."

„Šubert by on taky jel."

„Řekněte mu, a Mečířovi, ten také, a Exner, však tamhle jde. Josefe! Pepíku!" volal Věk hlasem ze dvorečka na mladého souseda, jenž tenkráte, když jeli ke korunovaci do Prahy, Pinkavovi a ženským tolik vyváděl.

Nežli Exner došel, vyběhl ze stavení Bílkův syn, už ženatý, a zeť, v tom se také ukázal u plotu soused s druhé strany, a za chvilku černal se soumrakem pod lipou celý houfek mužských živě rokujících. Z hlasů bylo nejvíc Věkův slyšeti, jak znovu vykládal, pak Exnerův hlasitý smích, když Bílek podotkl, že se na Věkův fasuněk všichni nevejdou, že by měli někoho přijednat, Pinkava že by asi jel. — —

Zatím vystydla Věkovi večeře a když mu ji žena na ohništi přihřívala, přišla stará Věková ze zadu ze sedničky přeptat se, přišel-li už Franc. „Bože, bože, on z toho rozumu pozbude!" hrozila se, když od mladé uslyšela co zas je, „pořád jen vojnu shání a noviny, vždyť tohle jak živo nebylo, nač se o to tak stará! — A Rusové povídáš, Mariánko?"

„Rusové, kozáci, mnoho tisíc. Víte-li, panímámo, jak nám ten Pražák o nich vypravoval, když tu byl pro plátna."

Stařena se až lekla, jak si teprve teď vzpomněla, co jim ten pražský panáček vypravoval, a tak jistil. Dlaněmi do sebe tleskla.

„Co to povídáš! Ten divoký lid, co syrové maso jedí, a muchomůrky? Ti?! A nosy řežou a uši? A mezi ty že by František jel? Nemoudrý! Ten bude vyvádět, až se něco stane. Nikam nepojede!"

Ale ani matka ani žena nic nezmohly, když Věk přišel domů. Smál se jejich strachu, chlácholil je, že to nic není, že se nemůže nic stát a že jich odtud pojede hromada, na dvou vozích. Šel na dvůr se přesvědčit, zda-li čeledín, jenž se zatím vrátil ze Solnice, uchystal fasuněk na zítřejší cestu.

Věk se na ni těšil. Byl žádostiv uvidět Rusy, „ten vítězný národ Slovenský“, o němž se teď všude s nadšením psalo i mluvilo a k němuž choval sympathii již od dob, co se v D . . . ce usadil, co čítal chválu jejich v Krameriových novinách, když psaly o rusko-turecké válce. Nejen on, nýbrž i sousedé, kteří s ním četli nebo kterým sám předčítal, přáli Rusům. S upřímným obdivem naslouchali za těch podzimních večerů, jak „rekové slavní Rusové“ Turky počtem silnější znovu na hlavu porazili, a přisvědčovali všichni, když slyšeli nadšený obdiv Krameriův:

„Taková je ruská moc!“

A vědomí kmenové příbuznosti, ač ne dost určité, zahřívalo vroucností ten obdiv a úctu k moci velkého národa. Než projasňovalo se poslední dobou a povznášelo i české vědomí Věkovo a jeho několika čtenářů.

Věkovi byla ta příbuznost také útěchou, zvláště když se vrátil z Prahy, koncem máje, s myslí po hovoru s Thamem znepokojenou. Sic se už tam utišil Krameriem a také proroctví Dobrovského, jak mu o něm P. Vrba vypravoval, nepřevanulo bez sledu; chvílemi však přece hnula nejistota hladinou jeho mysli už už se utišující.

Tenkráte Věk hned první večer, jak se navrátil, zašel si nahoru na sedničku a vytáhl ze své biblioteky „Letopisy Trojanské“ vydané Krameriem a četl si jeho předmluvu, začínající slavnostně: „Slavný národe Slovanský!“

A s vroucností jako by v utěšující modlitbě říkal si místo:

„— — — abychom pak tento pro nás zajisté bolestný a žalostný pád odvrátili, nejsouť jiní prostředkové, než abys ty, slavný, po všem světě rozšířený národe slovanský, příkladem svých horlivých, vlasti milovných otců jazyka svého se ujal a v rozšiřování a zvelebování jeho ochotným byl pomocníkem. Tvá však v tom pomoc a podpora jediná jest ta, když dokážeš skutkem, že sobě české práce a spisy tvých horlivých a tvého dobrého upřímně vyhledávajících vlastenců libuješ a skrze pilné jich čítání k vydávání dalšímu jiných knih jim chuti dodati se snažíš. Takť potom jaké by pak koli kdo prostředky vymýšlel, dokonalého jazyka tvého nebude moci nikterak podvrátiti — — —“

Našel tu pevnou důvěru, kterou i on míval a měl, našel tu potvrzení svého mínění, jehož tam na královském hradě proti Thamovi hájil. Pak práce dala utěšení a upokojení, zvláště když se rozhlédl, že nepadlo semeno na skálu, když viděl, jak jeho čtenáři, domácí i přespolní, neunavují a chutě se hlásí.

A zpráva o Rusích ho rozradovala. Těšil se na ně i z toho, že nepojede sám. Probudil se časněji nežli jindy. Věková byla jako obyčejně vzhůru, již po domácnosti a zpívala v kuchyni se starou tchyní ranní pobožnou píseň.

Jak se Věk chutě strojil, zadíval se na Vašíčka, jenž líhal už na vlastní postýlce jako jeho sestřička. Sedmiletý hošík s tvářemi od spánku červenějšími, jenž ve škole záhy mohl odhoditi bukovou tabulku a chytit se slabikáře, jak rychle a bystře chápal, spal tvrdě zdravým, dětským spánkem.

Věk nad ním chvilku stál. Pohled na klončka byl milý a hřál ho. Už jednou ruku vztáhl, aby ho vzbudil, ale zase mu poklesla, až přece

mu sáhl na čelo, když pomyslil, že by měl Vašíček památku, do smrti, že by si vždycky rád na to vzpomněl, že to již v paměti zachová.

Rozespalý klučina se nemohl hned vzpamatovat, ale jak mu jen o sluch zavadilo, že pojedou na voze, on také, hned se mu rozevřely tmavé oči a jako rybka sebou vymrštil.

Věková, když přinesla snídaní, zrovna se lekla a bránila, že by se Vašíčkovi mohlo něco stát v takovém návalu vojska a jiného lidstva. I tchyni si na pomoc zavolala. Než Věk nepovolil, ač se na něj matka i žena rozmrzely. Toho mráčku nedbal. Více se zlobil, když už v jeho voze bylo zapřaženo, když už starý Bílek se zetěm i synem seděli i Šubert s Mečířem a ještě jedním sousedem, jenž se poslední chvíli pro tu jízdu rozpálil, že o druhém, Pinkavově, voze dosud ani potuchy.

Až vyšlo na jevo proč, když přiběhl Exner a se smíchem oznamoval, jaký je ten Pinkava paličatý, že jeho, Exnera, nechce vzít, ne a ne, to že raději nikam nepojede, to že by si dal, aby mu zas ten rozpeska něco vyvedl. I musil se Exner dáti na ústup. Věk ho rád přijal.

Sotva že čtverácký soused dosedl, zarachotil v ulici vůz a na rynk vyjel povoz Pinkavův plný D . . . ských sousedů. Nejeli prudce, ač Pinkava v předu, skoro na voji, pořád své hnědky pobízel:

„Hy koníčky, hy!“ —

Teď teprve si šel Věk pro Vašíčka, jenž přistrojen, nemoha se již dočkati, stál u maminky na podsíni. Mladá Věková hleděla zasmušile, stará se ani neukázala. Věk přistoupil k ženě s úsměvem a řekl chlácholivě:

„Nic se neboj, Marijánko, o Vašíčka. Budu ho dobře hlídat, jako tebe, když jsme jeli, víš? —“

Znělo to upřímně. Rozuměla, že do Prahy tenkrát ke korunovaci. Čelo, tvář se jí vyjasnily, oči, ústa se usmály. Podali si ruce, sehnula se k chlapci, napomenula ho a došla s ním až k vozu, kdež si ho Věk po bok na předu vozu usadil.

Zatím „koníčky“ Pinkavovi je předejeli. Ale již na konci města je dohonili a když je tu předjížděli, vyvstal Exner a křičel z fasuňku na Pinkavu:

„Nežeňte se tak! Musej' ještě s Rusem, na vojnu! — —“

Jak vozy hrčely, nebylo slyšet, co konšel Pinkava v opelichalé vydrovici, v brslenkách a vyrudlých botách s holínkami odpovídal. Ale zapadlé oči se mu blýskaly, silně házel ústy, skoro už bezzubými. A bičem hrozil. A nad ním řeholil smích s obou fasuňkův.

Věkův se dostal do předu a hrčel rychle vyschlou, tvrdou silnicí, jež se probělávala mezi lány zrajícího obilí. Jasnou oblohou červencového rána sem tam nesl se bílý, prozářený oblak. Jen na východ, v zádech D . . . ské výpravy zastíral modrošedý opar obzor, tak že v mhavém tom závoji rozplynuly se obrysy hor. Jen níže, ve svazích prorážely jím lesy tlumeně modrými pruhy, i žlutavě světlé tabule obilných lánů. Slunce již té ranní chvíle pěkně hřálo. Obilí v pravo v levo stálo nehnutě v zlaté zátopě. Po šíru daleku, v polích ticho. Jen skřivani zpívali.

I ti pak umlkali, jak mezi lány zvedaly se oblaky světlého prachu a letěly silnicí mezi obilím, když rachot vozů zalehal do velkého ticha, blížil se hrčivě a rostl.

Jely vozy selské, fasuňky, žebřinové, plné lidí, i panský kočár se z oblaků prachu zjevil. Mihl se, za ním druhý, pak jezdec, jenž předejel vozy i kočáry a v trysku zanikl v šedavé mlze silničného prachu sluncem vyjasněného, dál mezi poli na silnici k Josefovu. Tou také dost pěších pospíchalo, selských lidí i městských, v čepicích, v třírohých kloboucích, v plantách plátěných i soukenných kabátech, bosí, ve střevících, mnozí vysvlečení, každý o holi. Všichni, většinou starší, (neboť mladí vojska se střežili, když všude kde koho, rádi lapli a odváděli,) všichni chvátali podívat se k Josefovu na Rusa.

D . . . ská výprava dostala se do toho proudu, když minula Opočen a blížila se k Josefovu. Konšel Pinkava chtěj nechtěj musil šlehat do koní a nutit je do skutečného klusu, aby povozy za ním kvapící nevjely mu na záda. Šlehal bičem, pokřikoval na „koníčky“ a zlobil se, to že jsou blázni blázniví, koně že strhají, a bodejť k vůli Rusům, čert aby je vzal, kdo to zase spískal, to všechno zase Věk, ten přemrštěnec, a ten rozpeska Exner —

Konečně ulevil ten hon, když dojížděli k Starému Plesu před samým Josefovem. Nemohli v před, jak byla cesta plná lidí i vozů, a pak i tu musili zarazit, když uslyšeli, že se s povozy do pevnosti nedostanou, že je tam všude plno, v hospodách ani místečka.

Také v té vísce ho nebylo. Musili zajet na volnou prostoru, vypřáhnout a koně uvázat u vozů nebo vedle jiných pod stromy do stínu. Věk tu s D . . . skými se dlouho neomeškal. Dav čeledínu nařízení stran koní, aby je opatřil a dobře opatroval, vydal se na ostatek cesty pěšky. Ale Pinkava zle kázal. Všichni se mu vyklidili z vozu a jej tu nechali. Sic se na Rusy cestou zlobil, ale teď ho hnětlo, že jich ani neuvidí. Koně jen tak nechat nechtěl a svěřit je Věkovu čeledínu také ne.

Věk pospíchal s D . . . skými k Josefovu. Vašíček, kterého vedl za ruku, poklusoval vytrvale. Jak slunce vystupovalo na poledne, přibývalo horka. A prachu pořád dost. Už vyšli z polí, míjeli cvičiště v levo, zahlédli v pravo Jaroměř se starým kostelem a před sebou nad zelenými valy, znenáhla stoupajícími, hřebeny červených, cihlových střech.*) Proud zvědavých se v bráně, obsazené strážemi, srážel, za branou pak se rozléval do ulic a prostranstvím prostřed pevnosti.

Teprve teď uznával Věk, že měla matka i žena pravdu, že bude nesnáz s Vašíčkem. K vůli němu nemohl tak rychle ku předu, jak si žádostivě přál. Ale nemrzel se. Chtěl, aby hoch také všecko viděl, aby měl památku. Držel ho za ruku a střehl každý jeho krok.

Zardělý, zpocený Vašíček jen na žízeň naříkal. A tu měli všichni. Proto zamířili z náměstí do nedaleké hospody, k Martinu Veselému, daleko široko známému. Mladý hospodský s lalokem, na svůj věk neobyčejně tlustý,**) ve střevících a punčochách, jen v lehké, bílé kazajce, zle se otáčel v hospodě hostmi nabité. Oddechoval hlasně, funěl, a potem zalitý, křičel na pomocníky.

*) Kostel a věž tenkráte ještě nestály.
**) Když r. 1820 zemřel, vážil 365 liber.

D . . . ští si konečně dobyli několik sklenic piva a dali se také do zásob, jež si přinesli z domova. Při tom se vyptávali na Rusy, kdy přijdou. A již tu byli, slyšeli, před chvílí že přitrhli, mnoho tisíc, ti že tu ostanou přes noc, teď že si dělají ležení v lukách pod Jaroměří, u Jezbin a Semonic.

D . . . ští jen se trochu ochladili a občerstvili, již opět vytrhli. Napřed Věk se synkem a starým Bílkem, jenž na svou hliněnku celou cestu ani nevzpomněl. Od hospody se dali k Hradecké bráně kolem samých kasáren s okny v přízemí zamřežovanými. Viděli do velkých nádvoří těch rozlehlých, ale jednotvárných budov, kdež se proběhávalo vojáky. Kdes buben zarachotil, pak vojenská fanfara zahlaholila, přes cestu se jim kmitla řada vojenských trestanců vlekoucích za sebou těžké, železné koule k nohám na řetězi přikuté. Stráž s nasazeným bodákem na puškách vedla je v tom úpalu do nějaké těžké práce — — —

Věkův synek se po všem ohlížel, po těchto nešťastných však nejdéle. Srdce se mu zachvělo, bylo mu těch ubožáků líto. Ale musil dál, a opět z cesty s ostatními, jak proti nim táhla četa vojáků v bílých fráčcích a v gamaších, s puškami na rameně. Sotva že přešla a D . . . ští pronikli několik kroků ku předu, už znovu uhýbali, neboť klusem přijížděl nějaký adjutant s hedvábným, žlutým bandalérem přes prsa a měkkými, dlouhými střapci, zardělý, uprášený na zpoceném koni.

Tak s těží prošli Hradeckou branou, kolem stráží v plné parádě, přes mosty nad širokými a hlubokými příkopy travou zarostlými, mezi bradbami rudých, cihlových stěn a zelených drnových vrchů, a dostali se mezi přední opevnění, kdež byla cesta volnější, ale kdež se jim přece neuvolnilo.

I tu se shluklo mnoho lidí, přespolních i domácích. A pojednou tu musili zastaviti. Řinčivá hudba stopila na ráz hluk a šum kolem rozvlněný. Blížila se od řeky, patrně od luk, kde tábořili Rusové.

Věk chytl Vašíčka a vyzdvihl ho do náručí, aby dobře viděl kapelu. Byla z pevnosti, dělostřelecká. Hudebníci v hnědých fráčcích rudě vyložených, v divných čákách seděli a hráli na bílých, grošovatých koních, kteří si vykračovali rozumně, klidným krokem.

Za kapelou oddělení kyrysníků v černých kyrysích v plné parádě, a v tom, jak jeli kolem, letělo zástupem, jako by vítr náhle přivanul, že teď pojedou Rusové, s komendantem, že jim byl s oficíry naproti a teď že si je vede, ty nejvyšší, generaly a hlavní oficíry —

Ještě kyrysníci nepřijeli a již se všechen zástup, dosud dost pokojně stojící, počal neklidně hýbat. Vykřikovali z něho, do předu se tlačili, hlavy zvedali, ukazovali si, strkali se, do temna zardělí. Slunce pražilo, a potůčky potu se každému jen řinuly po spáncích i po tvářích.

A Věk měl ještě synka v náručí. Vydržel však, vyhlížel a Vašíčka upozorňoval, teď že už přijedou Rusové.

Nad obláčky prachu zjevila se stkvělá skupina jezdců. Napřed velitel pevnosti, general z Kleindorfa, v copu, v bělostném fraku, po pravici mu general Kozlov, vrchní velitel přibyvšího oddělení ruského, v tmavozeleném fraku se zlatými epaulettami a zlatým límcem, s modrou šerpou přes prsa, v bílých, úzkých nohavicích a vysokých botách na krásném

bělouši, za těmi sbor vysokých důstojníků císařských i ruských v bělostných, tmavozelených, modrých i hnědých fracích vojenských, v přiléhavých nohavicích, bílých, rudých a ve vysokých botách, napudrovaní, s copy, plní zlata, se šerpami a střapci různých barev, většinou muži statní, urostlí a osmahlí, hladce oholení —

Ale nejvíc a nejdéle se diváci ohlíželi po statném plukovníkovi kozáckém v tmavomodrém kabátci se zlatými epaulettami, ve vysoké čepici ozdobené světlemodrým pytlíkem a bělostným peřím volavčím v bohaté agraffé — A vousy měl on jediný, dlouhé, bílé vousy a mohutné kníry. Ukazovali si je a hned také zlatý kříž, jenž se mu z pod nich na prsou blýštěl a hned zas jeho koně, krásného vranného koně, jakou má dlouhou hřívu a jaký dlouhý ocas!

Jako zjevení mihla se družina generalů a důstojníků a zmizela mezi opevněním za kyrysníky, za jízdnou kapelou, jejíž řinčivá hudba stlumeněji sem už zaléhala, jak vjížděli přes duuivé mosty do Hradecké brány — — Všecko to zmizelo i druhé oddělení kyrysnické za stkvělou družinou, všecko zaniklo v pevnosti.

Mnozí ze zástupu tam také pospíchali, většina však obrátila se uvolněnou nyní drahou z pevnosti ven k Labi, k Jezbinským lukám. Kromě těch ruských důstojníků neuviděli do té chvíle ani vojáčka ruského. Slyšeli, že jsou všichni v lukách, v ležení, odtud že z nich nesmí žádný.

D . . . ští, ale ne již všichni pohromadě, došli s proudem lidí ku dřevěnému mostu přes Labe pod hradbami. Přes něj se však nedostali bez nesnází. Byl pln lidí a za ním, na silnici vedoucí od Jaroměře sem do pevnosti, jela dlouhá řada povozů s nákladem do ležení. Vezly seno, slámu, dříví; několik jich také mělo sudy a soudky, pivo, vodku, chleb, i pytle plné ovsa, hrachu, krup.

F. Věk, jemuž péče o synka čím dále tím více přibývalo, shledal se za mostem už jen se starým Bílkem a jeho synem, jenž Vašíčka vzal a kus ho nesl. Ostatní se jim ztratili, i Pepík Exnerův, jehož veselý hlas za sebou dlouho slyšeli. Dostali se až poblíže luk, mnoho však neshlédli, pro povozy, leda jen sloupy dýmu, dál za vozovou řadou, v lukách vystupující. A neobyčejná směs zvuků sem doléhala jako příboj, čím dál tím silnější, směsice zvuků a hlasů slitá v divný hluk a šum, z něhož plněji vyrazilo několikeré zatroubení.

Vozy zarazily na kraj cesty u samých luk. D . . . ští toho užili, protáhli se průlinou jak to také učinili mnozí před nimi, a pojednou stanuli v lukách pod cestou, kraj ležení, už mezi Rusy.

Starý Bílek se tu dobře vyznal; nejednou byl naproti přes luka v Jezbinském dvoře, dokud tu stál ještě o samotě i poslední čas, co tu za poslední tři leta vystavěli několik příbytků, ale teď se rozhlížel jako vyjevený, jako by zbloudil. Tak se všecko na ráz změnilo.

Pruh lučin táhnoucí se mezi řekou u samé pevnosti a mírným svahem od Jaroměře k jihozápadu, zmizel na dobro, jak na něj padlo mračno vojska. Bez mála sedm tisíc mužů s pěti tisíci koňmi, první oddíl ruské armády, sem vtrhlo.

Vojáci v tmavých většinou uniformách, koně u kolů i volní, pušky v pyramidách lesknoucí se na slunci, sem tam bělavé stany nebo vozy,

četné planoucí ohně, vystupující sloupy šedobílého dýmu v měkkých vlnách sluncem vyjasněných, skupiny mužstva u nich, u kotlů nad nimi, vojáci sem tam pocházející, jezdci po různu nebo i v malých četách projíždějící, povozy zvolna v tom mravenčím hemžení se kolébající nebo trčící, to byla luka od Jaroměře přes Jezbiny, k Semonicům a dál, jindy bujně zelená, plná květů, splývající s modravým pruhem na obzoru.

Teď zmizela pod tím živým, hlučným mrakem Rusů a jejich koní, vozů a stanů. Jen staré olše a vrby, stojící po různu v lukách, zůstaly a strměly, vrby do stříbrošeda lesklé, jak vítr povíval, nad vlnami táborového žití, nad tím neúnavným ruchem, nad tlupami vojáků v uniformách nebo polosvlečených, kteří si lehli v jejich stín nebo shlukli se kolem ohňů ruději planoucích ze stínu a tmavé zeleni.

I pevnost na levo, hned za řekou, její hradby drnem zelené oživly, i vysoký břeh níže pevnosti. Všude plno zvědavých; tam důstojníků a vojáků, tu lidí z Plesu a sousedství, kteří odtud měli nejvolnější rozhled, zvláště pod nohy, k řece, jejíž pravý břeh hemžil se ruským mužstvem různých uniforem, myslivci, granátníky, dragony a kozáky, muži hladce oholenými i bradatými, v čapkách i bez nich, s vyhrnutými rukávy i nohavicemi, vysvlečenými, prsou obnažených, osmahlých, huňatých i bílých. Přicházeli řadami, čekali s okovy a různými nádobami, zadní pokřikovali na přední, kleli, smáli se, šplíchali, stříkali vodou, pili, občerstvovali se, hledali stinné koutky pod stromy a houštím. Níž přiváděli kozáci koně, jež řehtali, jak čili vodu —

Tuto pestrou směs měli Věk a jeho společníci před sebou. Omamovala je, a první okamžik nevěděli kam dřív pohlédnouti, na kterou část, na kterou skupinu toho vidění. Starý Bílek až váhal pohroužit se dál do toho hřmotu a zmatku, jak se mu to všecko zmatkem zdálo. Ale Věk ukázal na ty z Jaroměře a jiné, kteří před nimi šli, jen aby se nebál, a Rusové, jen aby si všiml, jak jsou hodní, že nikoho nebaví. Skutečně, nikoho nezastavovali, každého nechali kolem a dál. A mnozí na ně pokřikovali, smáli se i pozdravovali.

Věk, jenž už včera na večer doma i dnes cestou sousedům vykládal, že jsou Rusové jako Čechové jednoho národa, Slovenského, naslouchal teď napjatě a každé slovo chytal, co vojáci hovoří, zdaliž jim porozumí. Když pochytil nebo se mu zdálo, že postihl, měl radost, hned to hlásil starému Bílkovi a připomínal mu, aby si všiml, jak tuhle ten oficír, to že je jistě oficír, řekl „slava bogu“ a hned zas, když zaslechl v proudu nepochycených slov „vaša pravda“.

Než srovnávání brzo nechal. Stát nemohl, proud ho nesl a synka musil hlídat. Už začínal litovat, že ho bral. Na chlapce to bylo skoro příliš, ač dosud nenaříkal; ale musil mít na něm neustále oči, aby se mu neztratil, aby nepřišel k ourazu, jak kolem pořád na koních přejížděli. Při tom neúnavně pobízel a chtěl dál, dál a rozhlížel se, kde jsou, kozáci, o kterých čítal a slýchal. — —

Tak postupovali ležením, a zapomínali na čas, že již poledne dávno minulo. Mělit každým krokem změnu, pořád něco jiného a nového. Pak už v tom zdánlivém zmatku, v té směsi začínali postihovati pořádek.

Viděli, jak je vojsko přesně rozděleno, pozorovali oddělení a všude při veškeré volnosti kázeň i řád.

Nejvýš leželi dragoni pluku Gudovičova a Ševčenského. Do jejich oddělení se dostali nejdřív, ale již na jeho konec. Než dost jich přehlédli, samých chlapíků v tmavozelených fráčcích s bílými výložky, v šedých nohavicích, huňatky se štítkem na hlavy. Koně jejich, všichni jedné barvy, stáli řadami u kolíků, mnohé přiváděli k polní kovárně, opodál kteréž se D . . . ští brali.

Pak do pěchoty, myslivců, mušketýrů a granátníků zapadli. Bílé řemení, čáky v pouzdrách, pláště svinuté, všecko složeno, pušky stály v pyramidách; vojáci jedli, nebo kolem sudů se tlačili, nebo kouřili sedíce na zemi. Jiní unavením se natáhli a spali tvrdě v tom honu a šumu, plném pokřiků a smíchu jako zabití.

Pojednou chytl Věk souseda Bílka za rukáv a očima ukázal na statného důstojníka s copem a ve vysokých botách, jenž vojákovi před ním stojícímu něco vykládal.

„Všimněte si, sousede, jak s tím vojákem mluví. Jináč nežli naši; nenadává, nesápe se a voják se netřese, nebojí se jako — A odpovídá mu, poslouchejte!“

Voják přisvědčoval:

„Slúšaju.“

Důstojník vykládal dál a voják zas: „Slúšaju.“

Věka těšilo, že rozumí. Nežli však Bílkovi vyložil, co si myslí, otočil se důstojník, podíval se na ně, pozdravil a s úsměvem se optal:

„Kuda vy těper' chatitě jitti?“

Starý Bílek i jeho syn se zarazili a oba smekli. Věk byl překvapen, ale jak byl v napjetí pochytil smysl a pozdraviv zdvořile odvětil:

„Ke kozákům prosíme.“

Důstojník se usmál a nabídl se, že jim ukáže. I šel s nimi. Věk povzbuzen tou laskavostí pochvaloval, že jsou kozáci slavné vojsko, a Rusové Slované. Oficír, rozuměl, nerozuměl, ale přisvědčoval, něco o kozácích vykládal (Věk pochopil, že jsou od Urálu), až zastaviv, rukou ukázal směr a vlídně pozdraviv opět zpět odešel.

„Jaký to hodný, vlídný lid!“ zvolal Bílek v nadšení.

„A naše panímáma se leká, že nám nosy a uši uřežou!“

V tom ohlas sborového zpěvu k nim zalehl, zpěv samých mužských hrdel, divného rázu, ale pěkně se poslouchal.

„Že to jsou kozáci!“ zvolal Věk. „Vašíčku, drž se mne. Pojďte, sousedé.“

Šli, jak jim důstojník ukázal, ne však daleko. Na ráz se uhnuli, Věk chytl Vašíčka za rameno a přitiskl ho k sobě, aby ho uchránil. Dva jezdci jeli klusem proti nim. Jakoby ze země vyvstali, náhle, z nenadání je měli před sebou na nevysokých, nevzhledných koních, s hřívami neobyčejně dlouhými. Jezdci, každý s dlouhou pikou bez praporečku, v modrém kabátci jakémsi, přepásaní, v čepicích kožešinou lemovaných, v širokých nohavicích, byli osmahlí, oba bradatí s mohutnými kníry, až z nich strach šel.

Starý Bílek ulekaně ustupoval, oči však s nich nespouštěl a ne-

ohlédl se ani, když Věk vedle zkřikl, že to jsou jistě kozáci. Ti za tím až k nim zajeli, tak že si je mohli prohlédnout i jejich koníky ohonů dlouhých skoro až do země. V ten okamžik přiklusal proti nim třetí jezdec, důstojník patrně podle epaulett, a ten zaraziv zrovna proti oběma kozákům velel:

„Stoj!“

Oba jezdci jako by je do země zaryl. Důstojník se na něco ptal, starší z obou odpovídal, až důstojník pokynul. Kozáci potrhli úzdou, otočili se jak šípka a klusem opět zpátky odkud přijeli, až jejich koňům dlouhé ocasy povívaly. Kozáci zmizeli v chumlu, jen obě dlouhé píky nad ním trčely. Když i ty zmizely, nabyli D . . . ští řeči.

„Tak to byli, Františku, kozáci!“ vydechl starý Bílek. V povzdechu tom bylo cítit jisté sklamání. Od uhlazených, oholených vojáků v upjaté uniformě, kde každý knoflíček, každá šňůrka měly své určité, vyměřené místo, kteří musili mít i cop i kníry předepsané délky, lišili se ruští jezdcové až do očí bilo. Až divoce vypadali. Mladý Bílek přiznal upřímně, že z nich jde strach, Věk však, jenž ve svém nadšení všecko uznával a jemuž se tu vše líbilo, hájil jich, to že je dobře, tak že musí být.

To již opět šli, dál za kozáky, ale pořád ještě mezi pěchotou, právě mezi granátníky, jejichž ohromné medvědice se štítky černaly se a na slunci se leskly svou srstí, jak byly po zemi řadou nebo u pyramid pušek rozloženy. Za několik však kroků musil se Věk se svou společností na novo zastaviti. Proti nim přicházeli čtyři vojáci v čapkách, chlapi velicí, každý jako hora, v zaprášených gamaších, s nosítky, na nichž spočíval voják, dle velikosti patrně jejich druh, šedým pláštěm po prsa přikrytý, přepadlý, ve tváři ssinalý, uší bledých, rtů zamodralých. Ležel jako bez vlády a oči horečné jako rozžhavené hleděly upřeně, do prázdna.

Všude tomu smutnému průvodu ustupovali z cesty, všude se po něm ohlédli, na okamžik stichli; ale jak zapadl v množství, vzedmuly se za ním vlny na novo, vzkypěl opět šum, ruch, život.

„Tady se rozstonat!“ povzdechl Bílek, jak opět vykročili.

„A snad i tu zemřít, ve vojanském špitále! Bez toho jej tam nesou. Tak daleko od vlasti.“

„Daleko, viďte, Františku; kolik asi —“ ptal se staroch.

„Tři, čtyři sta mil jistě.“

„Ó Bože!“ lekal se soused. „Tak daleko od domova. Tak daleko! —“

„A kozáci, myslím, mají ještě dál, když jsou až od Uralu. To už je na asiatských hranicích, a jako by už v Asii. Tam ono je dobrých pět set mil.“

Starý kroutil hlavou, pak se ještě jednou obrátil po nosítkách. Neshlédl jich, zapadla v tom proudění, dojem však jimi probuzený hned neodvanul. D . . . ští kráčeli chvíli mlčky, až Věk se ozval, zemře-li tu ten ruský voják, kdy asi to zvědí jeho lidé v Rusku a zvědí-li vůbec. A maně stanuv, obhlédl ležení, pokud bylo možná. Zvážněl. Duch universitních let se v něm hnul, vlastenec umlk' a ozval se jen člověk.

„Kolik se jich vrátí domů! A nač je vedou!“ — —

* * *

Šli dál, volněji; Vašíček nějak vázl v kroku, chábl a smutněl, až se konečně přiznal, že má žízeň. Věk se až lekl, když se podíval na hodinky. Čtvrtá již docházela. Tak dlouho chodili na parném slunci; jak by hoch nenaříkal! Ještě dost vydržel.

Ohlíželi se, kde by si mohli alespoň na chvíli sednout a kde by aspoň pro chlapce krapet nápoje sehnali. Ale nikde místečka, všude plno vojáků, na zemi, pod každým křem a stromem celý roj jich, rovněž kde stál vůz s improvisovaným výčepem piva nebo kořalky. Nezbylo nežli se dát více v pravo k výšině k Semonicům, kdež, jak se nadáli, o trochu vody nebude snad zle. Jídla ještě měli.

Proplétali se mezi vojskem, mezi stany pro důstojníky, mezi baráky z klestí na rychlo pro kousek stínu nevysoko spletenými, kolem skupin vojáků sedících, místem také skoro přes nohy těch, kteří se natáhli a spali, kolem koní, kteří uvázaní u kolíků ohryzovali podupanou trávu nebo chroupali seno oflakujíce se neúnavně před hladovými a v tom horku neodbytnými mouchami, místem už do krve pokousaní —

Věk a jeho společnost potkávali houfce domácích zvědavců, posléze pak, poblíž vesnice, shlédli také dvě babky s nůšemi. Věk je zastavil, domnívaje se, že snad nesou třešně.

„Měly jsme, ale všecko je už pryč! Ti Rusové je polykali, zrovna se o ně prali!“ křičela jedna, a druhá v čepci:

„Teď češou stromy.“ A rozchechtala se.

„Češou? A co?“ ptal se Bílek.

„Hrušky, jabka, všecko, co na stromě visí —“

„Ale vždyť to není zralé.“

„To je jedno. Jim všechno šmakuje. Chroustají to, až se člověku sliny sbíhají,“ volala babka v čepci.

„To budou mít sedláci pěknou škodu,“ ozval se Bílkův syn.

„A toto!“ volala baba v čepci, a druhá se zas rozchechtala. „Nebudou, vojáci všecko koupili, každý strom zaplatili a jak dobře. To budou mít Semoničtí a tady v Jezbinách výdělky.“ A babka zapleskala na kapsář pod zástěrou, až stříbrem zachrastěl. Věk se rychle optal, jakými Rusové platí.

„Svými, ruskými, rubly tomu říkají —“

„Prodejte mi nějaký.“ Věk chtěl je mít na památku a také aby mohl doma ukázat, a hokynářky byly ochotné směnárnice. Měly raději bankocedule nežli neznámé peníze. — —

„To jsou ti Rusové asi z krajin,“ mínil starý Bílek, když opět vykročili, „kde není žádného ovoce, že jim to tak tuze vzácné.“ — —

Do vsi došli teprve za hodnou chvíli. Nadáli se, že tam bude volněji. Než přišli jako do mraveniště. I tam se černalo vojskem. Na vsi, mezi příbytky všude plno; na nádvořích stáli koně, kteří se nevešli do stájí.

Nejhlučněji bylo na zahradách, na sadech. V korunách hrušní a jabloní kmitaly se uniformy, pod stromy uniformy. Vojáci leželi tu na zádech, na břiše nebo stáli a lapali do čák a čapek padající, nezralé ovoce, křičeli vzhůru do stromů, strkali se, chňapali po spadlé hrušce jako chlapci, chechtali se, většinou samí kozáci, jak D . . . ští rozeznali podle těch dvou, které prve potkali.

V jednom statku domohli se konečně vody. Nejprve napojili Vašíčka, pak sebe a šli si odpočinout. Za stavením na konci sadu nalezli přece volnější koutek. Ulehli tu do trávy a starý Bílek, jenž byl jako profiantmistr, vyložil jídlo. Sám mnoho hladu neměl. Žízeň přešla a teď si teprve vzpomněl na fajfčičku. A s jakou chutí! Vytáhl ji, nacpal, zakřesal, ale sotva že první bafy modrého kouře vypustil, vyndal hliněnku z úst.

Naslouchal a Věk a všichni se v trávě povztyčili. Dál, někde od Jezbin a snad ještě dál zavanula až sem hlučná, vojenská hudba.

„Teď ono bude teprve veselo," mínil Bílek, jenž rychleji zabafal, aby oheň v dýmce uchránil. „Mají po menáži, budou jim hrát —"

„Naši —"

„Tohle jsou naši, ale oni také mají své muziky —"

D... ští rozepjali kamizoly, uvolnili šátky na krku (kloboukv hned jak přišli, hodili do trávy), natáhli unavené nohy, jejichž obuv zbělela prachem za tu chvilku, co chodili vesnicí, a odpočívajíce naslouchali vojanské hudbě. Rozhledu odtud neměli, ač byli výš, nad lukami; ale seděli u plotu mezi křovinami hlohu. Jen ke statku, mezi kmeny, viděli vojáky a několik osedlaných koní u plotu uvázaných, nad nimiž trčely píky o jejich sedla opřené.

Když hudba po chvíli umlkla, chtěli vstát, ale Vašíček jim, aniž si toho povšimli, usnul. A nad to dole v lukách spustila nová hudba, samých loveckých trub, patrně v oddělení myslivcův, měkčí a jímavější tonem i dumavou skladbou cizího rázu.

„Tohle je ruská!" zvolal Věk, jak jen spustili a přikloniv hlavu, pozorně, jako hudebník naslouchal. I ve statku a na sadě se utišilo. Stromům se ulehčilo, kozáci dočesali a odpočívali, a s nimi nejedna větvice, kterou srazili.

D... ským se nechtělo z místa. Seděli v chladu a čekali také na chlapce, až se probudí. Nebe vysoko sklenuté jen zářilo; z dola, z luk dorážel ohlas ruchu a táborového hluku jako hukot vody, bělavé sloupy dýmu jako vyzlacené nesly se ještě tu tam čirým vzduchem rovně a v krajích svých vln jako vyzlacené.

Po loveckých troubách ruských myslivců spustil se lijavec tonů plné kapely. Zněl blíž, snad tam v pěchotě, mezi granátníky, a Věk opět pozorně naslouchal, z hudebnické zvědavosti i sympathie, zvukům ruského marše.

Najednou ucítil, že společníci jeho sebou prudce trhli. Ohlédl se a na okamžik se zalekl. Nad nimi stál ruský voják, nevelký, ramenatý, ne již mladý, vousy zarostlý a hrubě osmahlý. Na hlavě měl čepici, dle uniformy byl patrně kozák. U pasu visela mu křivá šavle, na prsou se mu leskla medaile. Přišel sadem, travou, proto ho ani nespozorovali a stanul nad nimi jako zjevení.

Ani se hned neozvali, jak byli zaraženi, ač Rus se poklonil a pozdravil dobrácky se usmívaje, až se mu zabělaly zdravé zuby z pod knírů, mezi suchými, scuchanými vousy. Až Věk se první ozval; odvětil mu pozdravením a vyzval ho, aby přisedl. Kozák se uvelebil neváhaje, jako starý známý a něco hovořil. Ale nežli dosedl, odmlčel se, jak shlédl Věkova synka, jenž ležel za Věkem víc ve stínu.

Kozák se na chapce zadíval, překvapen, ale hned se mu, jak Věk pozoroval, měnila drsná tvář. Výraz její stával se měkčím a pohled prve tak jadrný, něžněl, až pak jako tesknotou se zastřel. Bradatý kozák zavzdychal, pojednou vzal Věka za ruku a ptal se ho slovy i posuňky, je-li ten chlapec jeho; pak opět vykládal slovy i posuňkem, že má také takového, ukazoval, jak je velký a opakoval vroucně, s láskou i v rozteskněni:

„Ach moj Iljuša, moj dorogoj Iljušěňka? Kogda ja těbja opjat' uvižu? Ach moj Iljuša, zolotoj moj, černobrovyj!"

Věkův chlapec sebou hnul. Kozák na ráz umlkl, a rukou třepal a mrzel se patrně, že příliš na hlas mluvil. Ale D . . . ští o chlapce nedbali. S účastenstvím hleděli na Rusa, naslouchali jeho stesku, a Věk v tom dojmu opakoval: „Pán Bog dá! Pán Bog dá!" a podal kozákovi ruku. Pak, aby mu jeho myšlénky zaplašil, ukázal na jeho medaili.

Rusova tvář se vyjasnila a hned živě odpovídal, že byl u Očakova, když Očakov šturmovali. Tolik Věk vyrozuměl.

„Očakov!" opakoval s údivem, a vzpomněl na Helda, tam že také bojoval jeho bratr, a zná-li ho snad někdo z těch tisíců v lukách. Kdyby se mohl tak zeptat a doktorovi vzkázat příznivou zprávu! Ten že on se bude shánět, až do Prahy přitrhnou. — To se Věkovi tak kmitlo, co opakoval nadšeně jméno Očakova. Pak vyslovoval zvolna, aby kozák lépe rozuměl:

„Tam byl Suvarov."

Stín v tváři, stesk očí ty tam, jako když vítr chmuru rozfoukne. Kozák zajiskřil očima, když zaslechl jméno slavného vůdce, jejž armáda milovala, zdvihl čapku, křižoval se a nadšeně i s hrdostí opakoval:

„Á Suvorov! Á Suvorov! —"

A v tom zas vycenil bílé své zuby v náhlém, upřímném úsměvu a rychle se nahnul za Věka, jak postřehl, že chlapec otevřel oči. Chtěl k němu, chtěl ho pohladit, volaje naň něžně, mazlivě, ale hned zas usedl na své místo, když viděl, že se ho chlapec lekl a že se uchyluje za otcova záda. Teprve když Věk synka uchlácholil a nařídil, aby vyšel a podal kozákovi ruku, hladil Rus chlapce po tváři, po vlasech, mluvil k němu lichotivě, a zas o Iljuškovi —

Od stavení někdo zahoukl, mocný hlas něco poroučel. Kozák sebou škubl, ohlédl se do sadu, a v tom už všem ruku podával maje patrně na kvap a chvatně oznamoval a ukázal, že musí tam — mávl k plotu, kde čekali koně osedlaní. Naposled Vašíkovi ruku podal a na něj se usmál, ale v tom, jak mu napadlo, hned uvolnil kabát, vytáhl měšec a vyňav stříbrný peníz vtiskl ho překvapenému a jako omámenému chlapci do ruky.

Nežli se kdo nadál, byl už kozák v sadě a pospíchal klusem ke koním, ku kterým se již několik druhů sběhlo. D . . . ští viděli svého známého, jak se vyšvihl do sedla, jako ostatní jak si zatkl piku, jak otočili koně a vyjeli. Za chvilku zmizeli za statkem mezi stromy.

D . . . ští zůstali ještě chvilku ve svém zákoutí. Divili se, mluvili o kozákovi, prohlíželi ruský peníz. Věk ukládaje ho do svého váčku řekl vážně synkovi:

„Dobře si ho schováš, budeš ho mít na památku. Pamatuj si to všechno, dobře si pamatuj toho hodného kozáka a všecky ty hrdinské Slovany!“

Pak, poněvadž Vašíček sám chtěl opět dál, vydali se zase dolů, do luk, mezi kozáky, jak před tím už pomýšleli. Větřík zanášel k nim výše z luk ohlas hřmotné, vojanské hudby, do kteréž pak pojednou zahřměl, jako když vystřelí, ohromný křik sta a sta mužských hrdel: „Urá!“

A hned zase: „Urá! Urá!“

Znělo to blíž, z té strany, kam sestupovali mírným svahem mezi vozy, mezi vojáky, mezi domácím lidem, vzhůru dolů se hrnoucím pro podívanou i s nákladem v krosnách, v koších, v nůších, jak se hnali za výdělkem nebo již s ním a s prázdným nádobím.

Věkovi a jeho průvodcům otevíralo se nové divadlo, jak sestoupili do luk. Octli se kde chtěli, v kozáckém ležení.

Stín už padal na část luk, jak se slunce volně sklánělo; Josefov však výš a volná luka za řekou svítily v žlutavé, tiché záři. V tom jasu i stínu rozkládal se tábor Uralských kozáků, hlučnější, živější nežli všechny výš v lukách. Stanů a baráků tu bylo poskrovnu, ale ohňů dýmalo tu ještě dost. Kolem nich i dál seděli, leželi kozáci, kouřili, spali, shlukovali se kolem vozů se soudky, pili a zpívali, jednotlivé, sborem unylé divné písně.

Věk a jeho společníci nevěděli, kam se dřív podívati. Věk s potěšením pozoroval skupinu zdejších sedláků, jak stáli s kozáky, jak si ukazovali, jak se domlouvali, jak si přisvědčovali, jak se smáli a přátelsky se měli. A starý Bílek pořád jen v obdivu pochvaloval: „Jaký to hodný lid! Jak vlídný! To jsou dobráci! Ale v ohni jak čerti.“

Šli zase kousek dál a zas už se stavěli, u kola utvořeného domácími i kozáky, z něhož břinčely struny v průvodu mužského zpěvu a kdež mladý kozák černooký, rozpálený tancoval s ohněm, s žárem divokého „kozáčka“.

Věkova synka však nejvíce vábili koně, ti nevelcí, ne tuze ušlechtilého ouděłku, kteříž však všichni měli ocasy dlouhé až do země. A jaké dlouhé, husté hřívy! Stáli, odpočívali, ale také se popásali bez pouta a volně přecházeli. D . . . ští se divili, jak se pasou vedle spících kozáků, jak je rozumně obcházejí a Vašíček se až zasmál, když viděl, jak bělouš dlouhohřívý opatrně překročoval roztažené nohy spícího kozáka.

Chlapec se na nedlouho zase zastavil, když spozoroval jiného kozáka pod olší sedícího, že zahvízdl a zavolal, a že z houfce pasoucích se koní náhle se jeden vytrhl, hnědáček, otočil a klusal, běžel ku svému pánu víc a víc, až mu hříva i ohon povívaly.

A kolem vřava, hluk, zpěvy, do toho ohlas řinčivé hudby z hořejšího tábora. Tu tam rozjařený kozák zavýskl, tu onde kůň zařičel — Cesta už nebyla příjemná. Tráva zdupána, luka za několik hodin jako mlat, plná roztroušeného sena, slámy, hnoje, místem rozmočená, kalužiny rozšplíchané vody; a všude zápach čoudu a hnoje.

Ale D . . . ským se přece odtud nechtělo, ač už také stíny rostly a zlatá zář do výše unikala. Než Věkovi poručily hodinky a ohled na chlapce, že by přijeli pozdě domů a doma že čekají jistě ve strašich. —

Než velký kus neurazili a na novo stanuli. Od řeky hnal se houfec kozáků na neosedlaných koních. Jako vítr letěli, až koním hřívy vlály a vysoko šlehaly. Kozáci jeli přikrčeně; znenadání však jeden z nich jako by ho vystřelil, stál koni na hřbetě; za ním hned tak druhý, třetí — Tak stáli v divém trysku, a ještě se zas obrátili stoje, tváří do zadu stáli, jeli, v ráz seskočili, běželi vedle koní, hříva vlála jim do tváře, a hup, zas stáli, seděli na koních, nebo viseli s nich v tom honu —

A dál provozovali ty kozácké kousky, až D... ští a všichni kolem, domácí lid i císařští důstojníci, kteří meškali v táboře návštěvou provázení ruskými druhy, žasli. Věkův synek v nadšení tleskal a nechtěl s místa, až kdy družina smělých jezdců zajela mezi ostatní.

„Ne, ne, takové tatrmany na koních!“ žasl starý Bílek. „To je vojsko, to je co říct! Inu, inu, to se nedivím, když Francouzové utíkají.“ O jiném už nemluvil a ostatní také, nežli o kozácích celou cestu, jak se vraceli. Mířili k Josefovu nejkratším směrem, lukami, tedy zase táborem zpátky. Teď už rychleji postupovali tím jezerem hluku a šumu, smíchu a křiků, hudby a zpěvu, kolem dýmavých sloupů, kolem stanů, baráků a vozů. Naposledy zaslechli zase ten pochod, kterému naslouchali nahoře za statkem. —

V Josefově se občerstvili, a odtud chytili se na vůz, jenž náhodou jel do nedalekého Starého Plesu. Věk byl tomu velmi povděčen k vůli synkovi. V Plese se zatím uvolnilo, poněvadž mnoho zvědavců již odjelo. Než čekalo tu ještě dost vozů a koní vypřažených, u stromů, u plotů uvázaných.

Z D... ské výpravy se tu již všichni shromáždili. Všude jen řeč o Rusech, a hlavně o kozácích. Soused Mečíř vykládal, co se nasmál nějakému učedníkovi, nejspíš z Jaroměře, že přinesl plnou opálku dolků a jen se u cesty postavil, on Mečíř se na to díval, přijel cestou houf kozáků s píkami, a ten první „pích“, a už měl dolek na píce, ten druhý „pích“ a druhý dolek byl ve výšce, na píce a než se hoch vzpamatoval, měl opálku jako by vymet a kozáci jeli kus s dolky na píkách a smáli se, a všichni kolem se smáli.

„A co hoch; zaplatili mu?“

„I koukal jako na mráz, ale přišel ke svému, jeden z těch posledních hodil mu stříbrný peníz, dobře mu zaplatil.“

„A já dobře koupil —“ hlásil se soused Tláskal, tlače se k Věkovi, aby mu ukázal krátký kožíšek mužský, kožený, který od Rusů koupil.

„Prodal mně ho jeden voják, nabíd' mně ho, a moc nechtěl, tak co — a kolik jich od nás koupilo —“

„Kožíšky?“

„Kožichy, a tamhle Rydl z Rasošky koupil dva koně s takovými dlouhými ocasy, víte?“ Tláskal ukazoval. „Jsou ňáko nemocní, marše by nevydrželi a tak je prodali. A lacino, a Rydl z nich udělá koně —“

„To tam měl být Pinkava!“ vzpomněl Bílek. Věk se po něm ptal. Uslyšel, že je ve světnici, že ho Pepík Exnerův vzal zase na pračata, že pořád na něj mluví „rusky“, a ruble mu ukazuje, a maluje mu, že si každý nese peníze domů, že jich Rusové mají jako šlupek, a pít že dávali, takovou dobrou kořavku, pravou ruskou. A povídali, jak se Pin-

kava zlobí, jak toho pokušitele odbývá, ale že už neví na čem je, co pravda, co v hrdlo lež, a že už lituje, proč se nešel také podívat —

Zpáteční cesta za večerního chladu (a měsíc svítil) byla velmi příjemná. Na obou vozích velebili ruské vojsko. Věk zase vykládal, že jsou s Čechy jednoho národa, že jim je dost rozumět a chutě přisvědčoval těm, kteří vypravovali, že také s Rusy hovořili, jaký to je dobrý a vlídný lid, a že to s nimi jde, jako v hovoru, trochu těžce, ale že by se člověk mezi nimi neztratil. — —
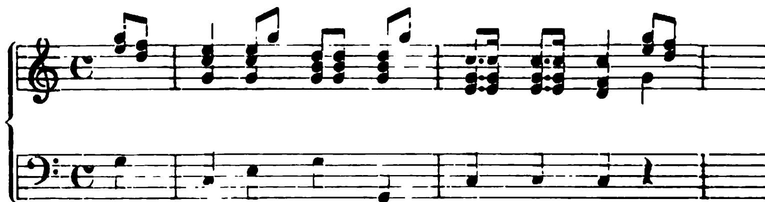
Věková mladá i stará byly vzhůru a čekaly jako na trní. Mrzely se na Věka, má-li rozum, a chodily vyhlížet, jedou-li už. Ale když se vrátil s Vašíčkem zdravým a celým, smířily se a chutě naslouchaly, jak nadšeně vypravoval, jak chlapec urývaně své nejprudší dojmy vykládal, o koních, jaké dělali na nich ti Rusové tatrmany a jak jednoho nemocného nesli na nosidlech; v tom už si vzpomněl na peníz, co dostal a na vousatého kozáka. Bába, matka naslouchaly s úžasem, v napjetí, pak s účastenstvím a litovali kozáka, že musí z rodiny, od dětí, a tak daleko, tak daleko, a kdo ví, vrátí-li se — —

Věk, nežli ulehl, vyšel nahoru na sedničku, kdež sedl ke klavíru a začal si tlumeně přehrávat ruský marš, jenž mu bzučel v hlavě a kolikrát cestou se mu v duchu ozval. Měsíc svítil do sedničky, a v tom polosvitu, jak tichem zvučely tony ruské noty, živl Věkovi obraz ruského tábora, všechen jeho ruch a pestrosť. Jak přivřel víčka, spatřil kozáky, vše jako by před sebou, jako živé, na koních i v skupinách utábořené.

„Kdyby je tak P. Vrba viděl!“ připadlo mu, „a Kramerius! Až je uvidí, až vtrhnou Rusové do Prahy. Slavný národe Slovanský!“ zavznělo mu z předmluvy, a co P. Vrba povídal z proroctví Dobrovského, jak vzroste moc Ruska a jak bude s Čechy —

Starosť, strach zmizely jako mátohy. Jakoby sesílil se mu zdálo, hruď se rozehřála, vypjala. Ani nevěděl, že přestal hrát, že ruka leží nehnutě na klávesách. Seděl hledě zamyšlen, ale jasně do tiché světničky stopené v stříbrném prosvitu měsíce.

Když se vytrhl, rychle zakřesal, rozsvítil svíčku a vyhledav v partesích čistý list, začal zase přehrávati ruský marš a psáti:

A zase přehrával, zase psal takt za taktem, jak mu uvázl v paměti, pomýšleje na kmotříčka, regenta chori, starého Havránka, kterého v jeho nemoci často navštěvoval a kterého chtěl překvapit, aby uslyšel také něco ruského. — —

Věkovi se celou noc o Rusech zdálo, a ráno, když se probudil, nemohl se rozpomenout, jak bylo s tím maršem. Ale našel ho celý, napsaný

na sedničce na klavíru. Vzal ho a zašel s ním do školy. Kmotříček, hodně přepadlý, bez copu teď, s vlasy už bílými, kolem spánků volně, v neladu splývajícími, seděl v křesle, slabší, netečnější nežli byl za poslední Věkovy návštěvy.

Když uslyšel o Rusech, naslouchal, naslouchal, i jiskřička se mu v očích kmitla, když Věk zasedl ke klavíru a zahrál první takty pochodu; ale pak už stařec opět pochýlil hlavu a seděl bez valného účastenství. —

Věk nepřestal sháněti zprávy o Rusech. Zvěděl, že ti, které z D...šky navštívili, zůstali druhý den celý v Jezbinských lukách, až 7. že vytrhli, časně ráno, a k poledni že už přitáhla kolona druhá generalmajora Ismajlova, přes čtyry tisíce mužů, přes dva tisíce koní, granátníci, mušketýři, kyrysníci, zase do Jezbinských luk. A ne již luk, nýbrž do tábořiště plného odpadků, smetí a hnoje, plného ohnišť, rozšlapaného dřevěného uhlí a oharků. —

Když 10. toho měsíce července vydali se i tito zase na další pochod za ranního šera, přitrhla ještě kolona třetí, přes šest tisíc mužů, přes tři tisíce koní, slavný pluk Preobraženský, Misirovští kozáci, dělostřelci, mušketýři, oddělení Tatarů (ještě luky měli), hlavní štáb, pošta, zdravotní sbor. Za těmi sbor knížete Gorčakova, nejsilnější, s donskými kozáky; za tím byl na pochodu pátý sbor, kozáci, Baranovští Tataři. Šla zvěst, že za těmito blíží se ještě jedna kolona, již poslední — Tak postupovali Rusové den ze dne, od rána do večera, plnou cestou, nepřetržitě, že nebylo možná přejíti. Cesty se černaly tím tmavým, živým proudem, nad nímž se ježil les dlouhých pík rudě natřených dřevců, nad nímž se nesly praporce s kříži a obrazy Bohorodice, a leskla se zbraň i přilby bílých kyrysníků s rudými chocholy vlásinnými na vyvstalých hřebenech těch přilbic, a zase blesky bodáků, kozáckých pík —

Tak jeli, tak se brali den ze dne, tábořili, odpočívali a zase dlouhým pochodem, často za zpěvu, když sbor pěvců v předu zanotoval nebo když celé pluky se rozezpívaly, a ze silnic, z prašných oblaků, jež blesky zbraně prošlehovaly, rozléhal se do šíra daleka, nad lány zrajícího obilí, nad zlatou ourodou, k bílým vsím, širým českým krajem mohutný hlahol ruského zpěvu. —

Lid se sbíhal, hleděl s úžasem na statné vojsko, na jadrné mužstvo plné síly a odvahy a při tom tak mírné a vlídné, a vítal je ochotně sotva tuše, že vítá spřízněnou, bratrskou krev. — —

Za pěším vojskem, za jízdou a dělostřelectvem, také výborným, povozy se střelivem a zásobami, nekonečný mrak malých vozů a chatrných kibitek nekovaných, jež snesly jen malý náklad sucharů a jiných potravin. A s nimi zase množství koňstva. Podkov zůstávalo na té dlouhé cestě, a silnice páchly ostře a čpavě dni a noci. — —

Tak táhly voje ruského gosudara k hlavnímu městu českého království. Když třetí kolona s Preobraženským plukem vtrhla pro odpočinek do Jezbinských luk, blížil se první sbor, generallieutenanta Kozlova, s Uralskými kozáky k matičce Praze. — —

* * *

Za horkého, červencového odpoledne seděl Ignác Ceypek ve své jizbě u otevřeného okna, kdež utěšeně stínila skupina starých stromů v hraběcí zahradě. Seděl, chladil se a v tom tichu skoro zase podřimoval, ač si svůj odpolední spánek s muzikou starých hodin už odbyl. Šedivá hlava s cvočkem v uchu a s černou mašlí v týle se mu k prsům přiklepla, ale hned se zas vztyčila, jak někdo vkročil do jizby, a rychle, zvučným krokem. P. Vrba přišel, zdravý zase jako mník, neboť od počátku června, co ho „brabenci“ opustili, znamenitě se spravil. Přišel v klobouku, v lehkém, černém kabátě, v černých punčochách, ve střevících a nápadně hlasitě pozdravil: „Zdravstvujte!“ Ceypek se vymrštil do posice, už také ne v bačkorách, ale ve střevících, chtěl velebného pána uctivě uvítat, ale víc žasl nežli vítal, když pan páter zase tak spustil:

„Zdravstvujte! Kak vy poživajete? Očeň chorošo? A batjuška v dobromli zdorově?“ Vida Ceypkovo ustrnutí usmál se, přistoupil až k němu a podávaje mu ruku zase hovořil:

„Čto novago? Čitali vy vědomosti?“ A najednou se zachechtal a v tom smíchu volal:

„No, pane Ceypek, rozuměli? Jak by ne, vždyť je to jako česky. Jen ty vědomosti, to jsou „noviny“, pane Ceypek, vědí, ostatně všecko jako naše; tak si sednou —“

„A prosím velebný pane, jakou to řečí, prosím,“ ptal se Ceypek poslušně sedaje. „Je to jako krobotsky, Krobotů jsme měli na vojně dost, v červených pláštích, vědí, nebo je to uhersky, Uheráci taky tak mluvili —“

„Inu Jesus, pane Ceypek — uhersky, co to povídají! Tam ovšem také mluví slovensky, ale tohle je rusky, slovensko-rusky aby věděli, tak mluví Suvarov a všichni jeho hrdinové. Učím se teď, a oni by to také trefili, jak pak ne, rozený Čech!“

„A jak se to učejí, u koho?“

„To pan Dobrovský, tuze učený Čech a Slovan, toho neznají, vydal na světlo takovou knížku.“ P. Vrba se hrabal v šose, kdež jindy skrýval „loupežníky“, a vytáhl tenkou knížku v barevné obálce formou hrubě tištěné, Dobrovského: „Neues Hülfsmittel die russische Sprache leichter zu verstehen, vorzüglich für Böhmen, zum Theile auch für Deutsche, selbst für Russen, die sich den Böhmen verständlicher machen vollen.“

Tu začal výklad P. Vrby o podobnosti řeči ruské a české. Četl ruská slova, ptal se jak to je česky, golub a sněg, med a len, pokoj, byk a byl a dvorec, ukazoval, všecko dle knížky, výslovnost, přeskakoval slova nepodobná a zcela různá, a vnucoval Ceypkovi přesvědčení, jaká to podoba obou řečí, že Čech může s Rusem pěkně se smluvit, a tohle že je znamenitá knížka, ta že se panu Dobrovskému povedla, však že také je po ní všude poptávka, zvlášť mezi vlastenci, ti že se chystají a těší na Rusa, jak by ne, že už jsou blízko, blízko, zítra že přitáhne první kolonie, jak už na městském hejtmanství ohlášeno a na komandu. Těšil se, bylo mu znáti na hlase i na očích. Hned také hlásil, že jim půjde zítra naproti; ještě kdyby takhle Suvarov s nimi přijel, ale ten, kde pak, ten že musí rozprašovat ty Jakubíny. — Ignác Ceypek naslouchal uctivě, trpělivě i tomu mluvnickému výkladu; ale pak už ta gramatyka

začala mu skoro víčka svírat, až mu P. Vrba sám pomohl, když začal vykládat, že by on, Ceypek, mohl Rusům také jít naproti, kdyby chtěl.

Chtěl, ochotně, rád chtěl, a P. Vrba mu slíbil, že se pro něj staví. Stavil se na zejtří před polednem. Nežli se vypravili, nežli se dostali přívalem lidí (Praha byla vzhůru) k Poříčské bráně, bylo už dávno po poledni, a když se prodrali branou, (P. Vrba neslevil, ač už Ceypek unaven tou tísní v zástupech, chtěl se navrátit,) zaslechli muziku vojanskou vítající ruské spojence. Pak je samé uviděli, jak dojížděli, nejprvé les pík nad spoustou zástupů, pak kozáky samé, Uralské, v čele kolony jedoucí pod praporcem s křížem, bradaté, vousaté, v beranicích, na divných koních hřívatých lid osmahlý, divoce vypadající —

P. Vrba se divil a žasl, jakou to mají zbraň strašlivou, a Ceypek zas, jako starý voják, jak to pro Boha vypadají, nic upjatí a s takovými vousy a frňousy na horním pysku. Ale respekt z nich měl a přiznával v krátkých poznámkách a výkřicích, jak jinak v tom návalu nemohl, že to je jistě srdnatý lid, že už byli dost v ohni a znamenitě, když každý má na prsou peníz, ne-li dva tři; ale ty uprášené vousy! — —

„A to je srdnaté vzezření!“ bránil P. Vrba. A hned upozorňoval: „A všimnou si, jaký to hodný lid, jak děkujou na pozdravení, jak se smějí, kývají! Vítám vás, Slovani! Vítám vás!“ A rozjařen, zardělý mával kloboukem v pravé, třepal i levou, obě nad šedou hlavou vzhůru.

Kozáci jeli kolem na vykázané místo do tábořiště, za nimi rozlehla se hlasná hudba, samých loveckých trub . . . Myslivci šli, jako živá zeď, jedním krokem, se zbraní na rameuou, v plné parádě. A novým hlaholem vítali je Pražané. Nežli myslivci přešli, ztratil P. Vrba Ignacia Ceypka. Spozoroval to teprve, když za myslivci přitáhli granátníci. Volal na něj, jak se mu ti chlapíci líbí. — Ale starého kuchaře kdo ví kam tlačenice strhla. P. Vrba po něm nepátral; ani nemohl a také neměl kdy, neboť chtěl celou „kolonii“ přehlednouti. Musil stát a pozorovat. A stál vytrvale, až ty řady pádně v prachu si vykračující, jako nekonečné, v tmavých fráčcích, se svinutými plášti, v čákách, se zbraní, zardělí, zpocení, ale dobré mysli, přešly, až oddělení ostatní jízdy přejela —

Vrátil se až pozdě odpoledne a to se pak ještě stavil v České Expedici, aby svou radost sdělil s vlastenci a uslyšel, co zas oni. Krameria zastal, právě se také vrátil z vítání, a vysokého, štíhlého pána, ani ne pětadvacetiletého, ušlechtilé tváře, jiskrných očí, švihácky ale vkusně oblečeného. „Že to je ten ze Žebráka!“ kmitlo P. Vrbovi hned jak ho shlédl. Napadlo mu, co doktor Held o něm vypravoval.

Nemýlil se, byl to Jan Nejedlý, jurista; jak se páter přesvědčil, byl dost příjemný, ač trochu panský. Ale upřímný vlastenec. Jak mluvil o Rusech, jak notoval Krameriovi! P. Vrba měl radost a s ohněm přisvědčoval. Za chvilku přikvapil Šedivý, také z vítání a také nadšený. Nejvíce však se P. Vrba podivil váženému měšťanu a spisovateli Rulíkovi, že vkročil jako mladík a všechen hoře ve tvářích, hned jak vešel, vyrazil, že s ním mluvil, totiž s vrchním toho kozáckého tému, zdaliž ho viděli, že je takový statný pán, Borodín že se jmenuje, bílé vousy že má a pod nimi na prsou zlatý kříž, a šavli, jestliže tu viděli, že je křivá a všecka

drahým kamením vyzdobena, samými tyrkysy, rubíny, plných patnáct set dukátů že stála! —

„A toho já neviděl, a dost jsem je pozoroval!" vpadl P. Vrba znepokojen. Ostatní také doznali, že toho vrchního kozáků neviděli.

„On s kozáky nepřijel —" vysvětloval Rulík, „on tu byl dřív a čekal na ně v ležení; měl koberec na zemi, ležel na něm pod stromem, tři osedlaní koně opodál, sluha to se ví u nich, a nějaký oficír stál u něho."

„A oni s ním mluvili?!" divil se P. Vrba.

„Zkusil jsem to. A pěkně mne přijal, tuze vlídně, vůbec, hodný lid, také ostatní —"

„Co s ním mluvili?" ptali se všichni skoro najednou.

„O jejich cestě, jak jsou z daleka, až z Asie, od mare Caspium či jak Rusové říkají Chválenské; přes pět set mil už jedou."

Žasli všichni, až se Nejedlý optal, jak s ním Rulík mluvil.

„Česky a francouzsky."

„A on?"

„Rusky a Francouzsky."

„A co říkají Čechám!" vpadl P. Vrba dychtivě.

„Ah, to by měli radost, jak se jim tu všade líbí a chválí si také, jaký tu hodný, ochotný lid, a že z toho měl radost a vojáci také, že mohou s námi mluvit rusky," Rulík ustál a projasněný jeho pohled přešel s jednoho na druhého, jako by se chtěl popást také jejich radostí. Bylo ji vidět a Kramerius zvolal:

„Vidíte, Slované?" zasmál se vnitřní radostí, která mu také zářila z modrých očí.

„Jak dlouho tu zůstanou?" ptal se Šedivý.

„Ah, dlouho ne," odpovídal Rulík volněji, nerad, „už zítra zas musí dál. Zítra budou mít také mustruňk."

„To se podíváme!" vykřikl P. Vrba.

Domů se vrátil hladov a žízniv, unaven, že sotva nohy cítil, vesel však a spokojen. Spal dobře a ráno hned po mši jak posnídal, pospíchal k Ceypkovi, podívat se, co se „starým" se dělo, je-li doma a celý.

„Už jsem myslil, že jich kozácké koně zašlapali," žertoval kaplan, když zastal starého kuchaře u mísky úkropu.

Ceypek líčil svou včerejší Odysseu, jak ho od velebného pána odtrhli, jak nemohl z místa, když byl jako v kleštích v té mačkanici. P. Vrba, když se přesvědčil, že Ceypek se vrátil zdráv, dost netrpělivě naslouchal jeho líčení, poněvadž jej samého svrběl jazyk; nemohl se dočkati, aby pověděl, co sám viděl a pozoroval a co pak v Expedici uslyšel, zvláště o tom, co Rulík vypravoval, o tom nejvyšším kozáckého tému, o jeho šavli a laskavosti i o tom, jak soudil o Čechách a o Češích.

Když se mu posléze uvolnilo, když všechno pěkně s chutí a ze široka vypověděl, ohlašoval hlavní novinu, že dnes odpoledne bude mustruňk ruského vojska, na Rejdišti, na tom place podle mostu, že se tam, to se ví, půjde podívat, a pan Ceypek, to se ví, také. Ceypek sto chutí neměl, poněvadž se lekal zase velké tlačenice; P. Vrbovi však

odříci nemohl. Ujednali, že sejdou se pod Novoměstskou věží zrovna po obědě. P. Vrba v poledne jedl málo a roztržitě.

Jen lžíci položil, a již vzal hůl, klobouk a pod Novoměstskou věž. Ceypka čekal netrpělivě, zvláště když viděl, jak se lidé hrnou proudem dolů Širokou ulicí, všichni, jak myslil, na Rejdiště. Pak se už mrzel, když zahlédl dva ruské důstojníky v průvodu jednoho císařského, a on nemohl jíti za nimi. Ale když po té jeli kolem dva bradatí kozáci, bez pík, ale se šavlemi, již se neudržel. Hubuje v duchu na Ceypka, co taky dědek nejde, to že se mu už nechce, vydal se uváben jako za světlem za oběma kozáky.

Nutil se do kroku, aby mu nezmizeli s očí, ale marně. Už se mu ztráceli mezi lidem, až pojednou jich dohonil. Zastavili se, to jest, zastavili je u pivovaru, „u Kornelů", kde sám pan starý v zelené kamizole na ně vystoupil s dvěma znamenitými korbely v rukou, muž už starší, v copu, tělnatý, zardělý, plný upřímnosti v očích, v úsměvu i v jadrné řeči, kterou oba Rusy zval, aby přijali tu poctu.

A paní stará, menší ale ne slabší nežli pantáta, v bílém čepci a v modré zástěře, s kapsářem pod ní, v pantoflíčkách, pravá měšťanka pražská, přišla s mísou plnou nakrájeného, studeného masa a zvala kozáčky, aby sesedli. Než ti vykládali a ukazovali, že nemohou, že musí jeti dál. Děkovali za poctu, čapky smekli, poklonili se, pokřižovali se, pak korbele vzali a pili, pili, dlouhým douškem; pak znovu děkovali, a smeknuvše klaněli se, až vrazivše čapky na vlasaté hlavy, pobodli hřívnaté koně dlouhých ocasů a vyjeli — — Pan starý, a celý zástup kolem pozdravně volali a kynuli kozákům, jak se s křepkých koní ohlíželi a čapkami mávali. — — — Nežli P. Vrba došel na Rejdiště, uviděl houfy lidu tam kvapící, domácí Pražany, důstojníky zdejší, i vrchnosti mnohé a také mnoho přespolních, kteří schválně k vůli Rusům přijeli do Prahy.

Sám přišel ještě v čas, tak že se dostal na výhodné místo a dosti na kraj. Na Ceypka již ani nevzpomněl. Širé Rejdiště bylo obklopeno zvědavými. Všecka okna sem hledící rozevřená, hostila množství hlav, mladých starých, v tupetu i prostých vlasech, mladé panny v kudrlinkách a s pentlemi, i staré paní v staromodních účesech vysokých a pudrovaných. P. Vrba se nikam a po nikom neohlížel, jenom po mraku Uralských kozáků prostřed rozsáhlého prostranství. Neseděli v sedlech, stáli u koní, s píkami v rukou; užívali posledního pohodlí před odjezdem. Jen důstojníci byli na koních. Jako z oulů nesl se šum z bradatého vojska v čepicích, za nímž v pozadí za Vltavou, lesknoucí se na červencovém slunci, vznášely se královské Hradčany pod vysokým, krásně modrým nebem, celé v určitých konturách, neboť vzduch byl čistý a jen zářil.

P. Vrba byl by se nejraději ke kozákům rozběhl, pohovořit si s nimi. Ale nebylo možná. Litoval, že už odjíždějí, než těšil se, že přijedou zase jiní. Jak kolem zvědavě postupoval, zahlédl pojednou professora Vydru. Stál v černém kabátě, v černých punčochách, podobně oděn jako P. Vrba s holí v pravé ruce. Levou si zastiňoval zrak, jak před se hleděl.

P. Vrbovi, jenž ho již delší dobu neviděl, se zdálo, že se učený pán hodně přepadl, že je nějak žlutý a že vypadá stařeji nežli je, ani ne šedesátník. Hned šel k němu a hlásil se upřímně. I na něj se prof. Vydra podíval zasláněje si na chvilku oči a zdálo se, že ho nepoznává, až pak zvolal překvapen a s patrným potěšením:

„Ale z nejmilejších krajane, Hradečane! Prominou, sluníčko tak ostře svítí — Můj miláčku, také se přišli podívat na hrdinské Rusy —“

P. Vrbu však to sluníčko zarazilo. Přistoupil tě přece zcela blízko k professorovi a on ho nemohl poznati! To už je zrakem — — Nerad to seznal. Hned byli v Rusích. P. Vrba vypravoval o včerejšku, o vítání, (prof. Vydra za branou nebyl), a co tu je lidstva i z venkova, vrchností, že nechaly zámků a zahrad teď v horku a že přijely —

„Nosticové také a pan Dobrovský také, jak jsem slyšel,“ vpadl prof. Vydra. P. Vrba začal hned o Dobrovského knížce, o ruštině, jak je českému podobná, a zas o Rusech —

„Kdo ví, jestliže doktor Held, ráčejí se na něj pamatovat —“

„A jak pak ne, carissimus Theobaldus, také z našeho slavného, hradeckého kraje — Co je, co se s ním stalo?“

P. Vrba pověděl o příhodách jeho bratra Ignáce, že je asi v ruském zajetí —

„Ah, to se sotva doví,“ Vydra zatřepal hlavou, „sotva, leč že by z Božího dopuštění —“

„A tamhle je pan Kramerius!“ P. Vrba sebou trhl jako mladík. „A doktor Ivan, pan Nejedlý, Šedivý a pan farář Rokos a professor Němeček, samí dobří a učení Čechové, všichni stojí pohromadě; ti se také těší z toho slovenského vojska. Jen se podívají, doctissime, co má každý z kozáků peníz na prsou, po jednom nejméně. Ti už s Turky bojovali —“

Professor přisvědčoval, díval se na kozáky, jako by ty peníze přehlížel, než P. Vrba cítil, že o nich dobře neví, že jich nevidí. A začínal zase hovor:

„Pan Dobrovský, ten on si s nimi pohovoří, když — jak pak ne —“

Umlkl. Kozácký důstojník se kolem mihl, až mu epauletty zlaté svitly a šavle se mu na slunci blýskla, jak jí zamávl.

„Sadis!“ zkřikl velkým, zvučným hlasem, a mrak kozáků jako by se vznesl. Mžikem vsedli na koně a seděli jako přikutí; les pík bez korouhviček trčel nehnutě nad nimi. Z daleka, mezi domy, ozvala se vojenská hudba, směrem od Poříčské brány.

„Sadis! Slyšeli doctissime?“ volal P. Vrba na Vydru, v tom však do zástupu zalehlo nové velení:

„Glaza na levo!“ A v tom také vykřikl P. Vrba:

„Ten nejvyšší kozácký! Borodin!“

Přijížděl, s dvěma důstojníky, v plné parádě, s šerpou přes prsa, v čapce s bílým stojatým peřím. Starý kaplan ho poznal po bílých, dlouhých vousech, jež se mu po prsou nad zlatým křížem a přes medaile chvěly v měkkých pramenech, jak přijížděl rychlým klusem na krásném vranci, jehož dlouhá hříva poletovala a ohon až do země povíval.

„To je on,“ dotvrzoval si P. Vrba, „ale šavli kde má!“ I tu zahlédl jak po jílci i pochvě proskakovaly blesky i svity kovu a drahého kamení. Každé hnutí plukovníkovo stihl a pak sebou až radostně škubl, když ho viděl, jak zajel před čelo kozáků, jak se k nim obrátil a zvolal na ně, nic přísně, nýbrž srdečně jako tatík:

„Zdorovo rebjata!“

„Rozumím!“ volal P. Vrba, hledaje zrakem professora Vydru; lekl se však, jak celý ten mrak kozácký odpověděl plukovníkovi jedním hlasem upřímně:

„Zdravja želajem Vaše Vysokorodije!“

„Bože, bože, doctissime, všecko jim rozumět!“ vykřikoval P. Vrba.

„Strojsja!“

„Na levo krugom! Marš!“ Lítaly povely a kozáci konali vše na ráz, jako jedním tělem. P. Vrba už i na váženého professora v sousedství zapomněl. Oči mu zářily potěšením; sotva zamrkal, jak sledoval každé hnutí bradatých jezdců se sáhodlouhými píkami na divných koníčích, jak se otočili, jak defilovali před bělobradým plukovníkem atamanem a kolem Pražanů, s úžasem a již i s nadšením na ně hledícím. Chvála zněla ze zástupů různými pokřiky, až na ráz všechny utichly jako by uťal, když zavznělo komando a letělo po řadách:

„Píky na ruku, marš! Marš!“ když hroty pík nad hlavami v ráz se sklonily, když kozáci podvrhli hroznou tu zbraň, jako by chtěli atak. — — Ale hned, jak se ozval povel, kteréhož P. Vrba nezaslechl, neboť po náhlém stišení strhl se zase náhlý šum, vztýčily se píky do výše, řady se srážely a již postupovaly opravdu dál, pryč, směrem ku kamennému mostu. A první řady začaly zpívat. Mocné hlasy kovového zvuku rozléhaly se prostranstvím a dál do ulic, mohutně i ladně a svým zvláštním rázem zajímavě.

P. Vrba jako učarován chtěl za nimi; tlačil se jako ti mladší kolem, až pak nemohl dál. Ale dotlačil se alespoň na místo, odkud volně viděl na řeku i most, na kozáky, jak po něm jeli, na spoustu pík nad nimi, na lesknoucí se jejich hroty. Stál, hleděl, oka s nich neodvrátil a naslouchal kozáckému sboru. Na tváři mu již proskočily rudé skvrny, jak e rozehřál, jak se díval i naslouchal s celou duší.

Pak ruce sepjal jako s úžasem, když z kamenného mostu zahlaholil zpěv celého pluku. Kozáci všichni se dali do zpěvu a ten se mocně nesl přes vodu, do měst i k stráním Petřína i ku královskému hradu. Zpívajíce jeli kozáci, řada za řadou, a zanikali pod obloukem Malostranské mostecké věže. Řada za řadou, četa za četou se tam ztrácela, blesky hrotů tam hasly, ale na mostě pořád plno kozáků. Pořád jeli jedním proudem a mužný jejich zpěv hlaholil pln síly.

P. Vrba rozradován, že slyšel vojenský mustruňk po slovansku a že mu rozuměl, nadšen tím pohledem a pomyšlením, že to jsou bojovníci jednoho národa, zvedal ruce jako by žehnal a v pochvalném křiku zástupů, pozdravujícím ruské vojsko na mostě, volal:

„Sprovoď vás pán Bůh, Slovani!“

* * *

P. Vrba vydržel až do konce, až kozáci odtáhli a také ostatní oddělení. Teprve pak vzpomněl na prof. Vydru. Ten však už dříve odešel v průvodu studenta Dostála, který měl u něho byt a opatření za rozmanitou drobnou posluhu.

U Ceypka se starý kaplan toho dne nestavil. Nemohl mu prominouti, že nepřišel jak ujednáno k Novoměstské věži. Ani druhého dne k němu nešel, ač bylo volno, bez Rusů. Čekal, že Ceypek přijde sám se omluvit. Ale ten nešel. Ostýchal se a trochu bál, poněvadž to dostavenéčko zmeškal svou vinou, skoro schválně. Nehořelť tím nadšením jako pater, a v duchu nesoudil s takovou úctou o Rusech. Jaké to vojsko, uvažoval, jako tihle kozáci, celí zarostlí jako divoši, vlasatí, vousatí, nic po vojensku a tak bez pořádku, jako ti kozáci, ti že jedou jako stádo —

Dne 13. t. m. července, když přitrhlo druhé oddělení, vypravil se P. Vrba opět se podívat a vítat. A druhého dne přišel k němu Ceypek, ostýchavě, nejistě, a hned žádal, kdyby byl velebný pán tak mnoholáskavý a vzal ho s sebou až zas Rusové přijdou, že by se na ně rád podíval ... Vlastně se mu stýskalo po starém kaplanovi a po „loupežnících" —

P. Vrba měl sice dost vážné kázání, co že on, Ceypek, takhle knížku o cukrpreclích, a poslouchat štokúr, jak hraje ten starý marš, ale ruské marše to ne, a to že by teprva slyšel, a vojsko ruské, kozáky, granatyry, to že by viděl teprve vojsko. Ceypek nafukoval rozčileně rty, až se mu přistřižené bílé kníry zdvíhaly a ježily, ale nebránil se, neodvážil se, a přisvědčil, tak že ano, že půjde, když se ho kaplan zeptal, šel-li by zítra se podívat, to že bude, že je ohlášen hlavní štób a kozáci a také Tataři! Tedy šel toho patnáctého; ale sedmnáctého musil zas a pozejtří, když si už chtěl zas oddechnout, zastavil se pro něj P. Vrba na novo. Ceypek pořád mrkal, a dost nafukoval rty a ježil přistřižené kníry, když společník Rusy tak chválil, jak všemu tomu lidu ruskému kouká z očí pravá slovanská udatnost.

Tato slova zaslechl P. Vrba v České Expedici; líbila se mu a proto je před Ceypkem a všude, kde se dalo, opakoval.

Ale když 21. července přitrhlo poslední ruské oddělení, mušketýři pluků Markova a Durasova, prapor Zachmanovských granátníků, Šepselovští dragoni, oddělení Kalmuků a naposled Donští kozáci, Ceypek už nebyl na nohy. Rusové ho zmohli na dobro. Za to P. Vrba se s nimi upřímně loučil, přál jim a žehnal, aby slavně potřeli ty zpupné Jakubíny.

Po všechen ten čas se marně ohlížel po doktoru Heldovi. Když se po něm v České Expedici sháněl, doslechl se, že doktor teď nikam skoro ani nemůže, co má práce v nemocnici a také že pomáhá Rusům, kteří se tu roznemohli.

Když se pak poněkud utišilo, když poslední kozák vyjel říšskou branou, měl P. Vrba zase hodně pokdy. Nejprve, aby sobě ulevil, napsal Věkovi do D . . . šky dlouhé psaní, tuze dlouhé, poněvadž bylo skoro jen o Rusech. Pak zamířil k svému lékaři z účastenství i ze zvědavosti; ta ho pálila. Byl by rád zvěděl, co a jak je s bratrem Heldovým, v Rusku zajatým, vypátral-li doktor něco čili nic —

Uslyšel, jak se doktor Held přičinil, jak si zjednal prostřednictvím ruských lékařů i přístup k vyšším několika důstojníkům. Ale žádný nic

nevěděl. A táhli do boje; měli jiné starosti. Než dva mu dali své adresy, aby jim stran té záležitosti psal; vrátí-li se, že mu pomohou hledat ztraceného bratra.

„Hodní lidé, to je tuze pěkné," pochvaloval P. Vrba.

„Ale proto přece málo naděje; skoro žádná." Doktor povzdechl, pak rychle přistoupiv ke stolku vzal odtud list.

„Mám jim vyřídit pěkné pozdravení, velebný pane."

„Tak, tak, a od koho medle."

„Věk psal."

„Tu máš! A já jemu. Co píše —"

„Starý regenschori Havránek umřel, znali ho?"

„Znal, tak od vidění; pán Bůh mu odpusť. A co Rusové, měli je tam?"

„To se ví, však Věk skoro o jiném nepíše. Je po nich jako posedlý —" Doktor se usmál a podíval se významně na starého kaplana.

„Proč by nebyl! Je to slovenský lid, a slyšeli to komando! To byla radost, co? Však jsme to v Expedici chválili. To je něco jinšího nežli německy! To se taky vojákovi jináč poslouchá — Bože, naši — A jak pak, Heldičku, to psaníčko by mně neukázali, když je tak o těch Rusech?"

„Ale ano, velebný pane —" Doktor se usmál té nadšené dychtivosti — „tu je, jen čtou."

Bavilo ho pozorovat starého kněze, jak čte, s jakou zrovna lačností, jak se usmívá a hlavou pokyvuje a jak zas lituje a povzdechuje: „Ach, chudáci! Ach, chudáci!" To četl místo, kdež Věk oznamoval, že několik Rusů, dva kozáci mezi nimi, umřeli v Josefovském špitále vojenském, jak se bezpečně doslechl.

XX.

P. M. Vrba setká se s Jakobíny.

Jako velké zjevení prošla ruská armáda Prahou. Úžasný zjev mohutného vojska z dalekých končin, o nichž nevědomost dosud tolik děsivého a odporného pro strach básnila, zmizel. Ale sympathie k němu neskončily za říšskou branou, kterou voje slovanského spojence vykročily z Prahy. Zůstaly. Mocný dojem nevyvanul prchavě a dlouho zachvíval celou Prahou.

Ruské vojsko odtáhlo, Pražané však je ustavičně a dychtivě sledovali, jak postupuje, vzpomínali na ně, nejvíc na kozáky a jejich atamana Borodína dlouhé, bílé brady, jenž už svým zjevem všechny okouzlil.

Zrovna žhavý po Rusech byl P. Vrba; ale proto také se v něm už ozývalo jeho vlastenecké svědomí. Vytýkal sám sobě, že k vůli Rusům zůstává v Praze, aby spíš o nich zvěděl, že nejde ven a že by mohl a měl, když je tak zdráv jako již na časy nebyl. Sám si to vyčítal, ale sám se také zas omlouval, co by teď ve žních chodil, že by bez tohe mnoho nepořídil, že může až po nich — — Ale na konec žní nějak dlouho čekal. Už bylo půl srpna, když se rozhodl a opatřil si v České

Expedici všechen náklad do kapesnatého pláště i do červeného deštníku, s plechovou, žlutě lesklou rukojetí.

Když však zaslechl, že 18. t. m. bude slavné Te Deum, odložil výpravu, že pro den, pro dva nebude zmeškáno. Toho 18. vydal se na královský hrad, k sv. Vítu, kdež sešlo se tolik pánů, nejvyšší purkrabí, hrabě Stampach, městský hejtman, hrabě Vratislav, vysoké kněžstvo, vrchnosti, gubernialní radové a jiní vysocí nebo učení páni na poděkování za všecka dosavadní vítězství, zvláště za dobytí pevnosti Mantovy.

P. Vrba se vroucně modlil a vzpomínal, jak tenkrát, před třemi léty, když bylo tak zle až úzko, šel sem s processím, v dešti a větru, jak tenkrát úpěnlivě volali, jak zpíval na kamenném mostě z celé duše, „Hospodine pomiluj nás!“ Tenkrát tak smutno, a teď — Pod klenbou svatovítskou hlaholilo jásavé „Te Deum“, venku na place rachotily výstřely pušek, a z hradeb hřměly rány děl na oslavu všech vítězství.

Jako osvěžen, vesele vydal se hned po Te Deum na cestu. Ceypek, s nímž se hned včera rozžehnal, chtěl ho sice na kus vyprovodit, ale pater toho nepřijal. Tak šel sám. Ale nežli vykročil z brány, doslechl se (potkal doktora Ivana, také návštěvníka Č. Expedice), že přední zástup Rusů, hlavně ti Uralští kozáci s tím „feldatamanem“, co skrze Prahu táhli, dorazili před týdnem skrze Švábsko do Šafhauzen, a sotva že tam vstoupili na válečné divadlo, že hned druhého dne dostali se s Francouzi do tuhého boje, že také arcikníže Karel měl ve Švýcařích zase několik šarvátek, ale co a jak, o tom že zevrubných novin není, jen to —

„Ale neprohrali jsme,“ vpadl P. Vrba dychtivě. Byla to otázka, ale zrovna také jistota, že ne — —

Když doktor Ivan přisvědčil, to že se ví, o tom že není ani řeči, rozloučil se P. Vrba s úsměvem a chutě vykročil. Tak ušel z Prahy a zmeškal francouzské vojsko ze samých emigrantů, jež vedl princ Condé přes Prahu do Švýcar, bojovat proti vlastním krajanům.

P. Vrba chodil jako chodíval; tentokrát se obrátil v tu stranu k Příbrami. Pohoda mu svědčila. Nastaly konečně teplé dni; v zlaté záři vyjasnily se zašlé ouhory, luka, lesy, na jejichž bucích a javorech bylo již cítit dech první jeseně.

P. Vrba prodával i dával knížky po vsích, městečkách, v samotách bělajících se mezi žloutnoucími stromy, po farách se zahrádkami pozdního kvítí, pod ovocnými stromy, na nichž už zlatě prosvitaly zralé hrušky i zardívala se jablka, po mlýnech u řek, kde na staré mlýnské kameny před nimi tiše padalo první žluté listí a kde v starých olších u řeky zapadala hejna zelenavých čížů. —

Tak chodil, nabízel, prodával, rozdával; místem ho mrzutě, místem i hrubě odbyli, ale on přijal trpělivě vše a snášel jako apoštol. Než tentokráte neměl všecku mysl při svých knížkách a českých novinách, jež vychvaloval a doporučoval. Přes tu chvíli vkročil v duchu na bojiště do Švýcar, do Italie, za Rusy, za Suvarovem, jaké zas asi vítězství vybojoval.

Na těch potulkách nezvěděl skoro žádných novin; až náhodou na Březinské faře se mu pan farář při obědě zmínil, že císařští a Suvarov

zase vyhráli, 15. srpna jmenovitě ve Vlaších, u Novi, že to má z novin, na zámku že mu to numero půjčili.

A bylo po obědě. Kuchařka přinesla právě pečeni a chystala nad to moučné jídlo. Ale P. Vrba ani pečeni ani tu druhou krmi, nýbrž prosil jen o to číslo novin. Dostal je a farář jedl pak sám. Divil se, a usmíval, jak se host zakousl do těch německých novin, jak čte a vykřikuje a jemu, jenž si to již přečetl, s radostným úžasem hlásí, co se u Novi stalo, jaké zas veliké vítězství, že tam zahynul vrchní general francouzský, Joubert, že umřel od ran hned na počátku bitvy —

A zase tiše četl, ale rychle, oči po řádkách jen lítaly, a už sebou zase škubl.

„Čtyři tisíce zajatých Francouzů! A co raněných a mrtvých! —“

Kuchařka přinášela novou mísu; upozornila na to, ale P. Vrba vykřikl:

„Dvacet hodin trvala bitva! Panenko Marja! Dvacet —“ A zase měl šedivou hlavu v papíře. Kuchařka odcházejíc ohlížela se po něm. Mrzela ji ta jeho nevšímavost a pomýšlela, není-li ten pan páter trochu jako na mysli pomatený. Než jejich pan farář jedl s celou chutí a jen se usmíval. Ještě ve dveřích zaslechla, jak se host zasmál, a tak radostně a spokojeně.

„A to se ví!“ mluvil P. Vrba, zakývav nad tím místem v novinách hlavou. „Dvacet hodin! Četli to? A Suvarov neslezl s koně, a když mu bylo horko, svlekne se, na koni jako doma, jako u stolu! A on na koni, v ohni, kulky fičely — To jen Suvarov dovede!“

Od stolu vstal P. Vrba spokojen jako od nejslavnější hostiny a veseleji si vykračoval, když odcházel z fary. Okřál tou novinou o novém vítězství. Ale hned druhý den se zasmušil, to na hlavní silnici, kdež se zastavil před formanskou hospodou. Byla roubená, ale vysoká, do patra, pod mansardovou střechou šindelovou a s dlouhou pavlačí na podélné straně do cesty. P. Vrba nevkročil, nýbrž zůstal venku pod starou lipou, aby si odpočinul. Ale tu se zarmoutil, jak shlédl kolem jíti houf na vojnu odvedených synků vesnických, namnoze násilně schytaných.

Šli obklopeni starými vojáky s kníry a v copech; vlasy měli všichni pentličkou podvázané, někteří byli i spoutáni. Kráčeli smutně, mnozí zamračeně, zoufale ... Na do smrti budou sloužit v bílém fráčku, a do ohně je povedou, zrovna proti nepříteli, aby vyplnili prořídlé řady ... A domova a svých sotva kdy uvidí. Jeden z nich byl městský a měl tovaryšský tlumok ještě na řemeni přes rameno; jak docházeli k hospodě, začal zoufale s pláčem křičeti:

„Pomozte, lidičky! Vysvoboďte mne! Chytli mně na vandru, já nemám být —“

Ale už zasvištěla lískovka šedivého kaprála a začala do něho švihat —

V hospodě stáli u oken, dva starší pocestní pod pavlačí vedle dveří; žádný se ani nehnul, jen hospodská na síni na hlas litovala. Teprve když trudný průvod zacházel, dál zaprášenou silnicí, ozval se jeden z mužů pod pavlačí:

„Vedou je jako na porážku.“

A druhý odvětil:

„A co dřív ještě zkusí, nežli je zmrzačí nebo zabijou! Ó to je dobytče na tom líp —“

P. Vrba seděl zasmušile, zkormoucen. Bylo mu těch mladých lidí líto, a ta slova z pod pavlače těžko dopadla.

„Vidíš, to je ta vojna, a jak pak teprve tam!“ řekl mu v nitru hlas. A kaplan si vzpomněl na Ceypka, jak tenkrát naříkal na vojnu, té že kdo neviděl, nezkusil — — Když se pak vydal na další cestu, vykračoval si volněji. Na ty odvedence nemohl zapomenout, pořád je měl před očima, a slyšel, jak ten chudák zoufale křičel, a viděl, jak ho za to mlátili — —

To se již P. Vrba vracel do Prahy (bylo v září), v lehkém plášti a s prázdným deštníkem. Ještě toho dne, kdy přišel domů, navštívil Ceypka a ještě toho dne si zahráli. Stýskaloť se již oběma po loupežnících. A na uvítanou nasolil Ignácius Ceypek svému hosti třikrát za sebou. P. Vrba se až rozkohoutil a pak i zkřikl:

„Tak se na to ještě svlečou jako Suvarov! Vždyť dělají o mně jako o Jakubínech!“

Ale rozešli se v dobrém. Ráno po mši a po snídaní zamířil P. Vrba do České Expedice. Válečných novin našel tam dost, nových i starších, v těch číslech, kterých za svých potulek neměl v rukou. Vzal si je a všecky doma přeříkal.

Za nějaký den navštívil také doktora Helda.

„Slyšeli?“ řekl mu za řeči, „zvolený jejich rektor magnificus, professor Vydra, stal se kanovníkem u Všech Svatých —“

„Pěkný titul, a zaslouží si ho, ale, kdyby bylo jinak s okem, bylo by to asi Vydrovi milejší.“

„Co, co —“

„Neslyšeli? Oslepl na levé oko, v červenci, zrovna o examinech, když zkoušel filosofy —“

„Kriste pane! Je to pravda?“ A hned vzpomněl, jak se s ním setkal o tom ruském mustrunku a jak ho Vydra nemohl poznat.

„Je. Vydra to tají, ale je to jisté — On už na to oko byl chybný —“

„A chudák, byl, já vím, náš cordatus Bohemus — No, ale na druhé vidí, to snad —“

„Vidí, ale —“ řekl doktor vážně, schmouřiv bezděky obočí. Nedořekl, a to slovo neznělo těšivě. P. Vrba se až utrhl:

„Ale oni doktoři vždycky něco mají!“

Held pokrčil rameny.

Také se pak P. Vrba na Thama zeptal.

„Nepíše snad nikomu,“ odpovídal Held, „Šedivý mu říkal, nežli Tham odjel, aby psal. Ale nic mu dosud neposlal, ani řádku. Povídal mně to Šedivý v kafírně. Jen to zvěděl, od zdejších herců, že je Šantrochova společnost někde dole, v poledních Čechách nebo v Rakousích, a že se jí daří snad dost dobře.“

„A ty ochechule, ty ženské jsou s ním?“

„Žena a tchyně, ale švagrová je tady v Praze.“

„U divadla?“

„Víc je s oficíry, jak Šedivý povídal. S Ruskými, jak tu byli, také se prý domluvila.“

P. Vrba se neudržel a uplivl.

„A oni, Rušti oficíři, že by s takovou ženštinou jednali?!“

Doktor Held se musil usmát.

„Rusové? Těm ona se líbila!“

„Taková! Ne! A jak ona se všude dotře! Koštiště bych na ni vzal!“

Doktor Held se dal na hlas do smíchu. — —

P. Vrba upokojiv své svědomí, ustanovil se na tom, že už letos nikam nepůjde. Žil zase jako jindy, navštěvoval Ceypka, ten také někdy jej, poškorpili se u karet a zas se našli. Na Českou Expedici starý kaplan nezapomínal a na hrob svého faráře také ne.

První dny měsíce října došlo mimo nadání psaní z Milčic, od Vaváka. Rychtář ho zval, a důtklivě, na posvícení, aby najisto přišel. Nechtělo se mu, ale pak se přece rozhodl, že půjde. Bylo jinak nežli loni a předloni, kdy nepřítel tak hrozil a všude vítězně pokračoval. Ale teď! A pak také připadlo P. Vrbovi, že v tu stranu již dlouho nebyl, že by se tam měl zas podívat, ne s prázdnou, že by tam trochu českého čtení také udal, však že má pokdy a nemusí rovně na Milčice, nýbrž okolkem.

Slíbiv Ceypkovi, že mu přinese výslužku, že uvidí co jsou koláče, pravé rychtářské koláče, o jakých jeho kuchařská kniha že nemá ani zdání, vydal se na cestu.

Druhého dne své klikaté pouti dostal se k Ouvalům a zamýšlel ještě téhož dne dorazit do Českého Brodu, kdež měl dobrého známého, děkana Hyla. Také učitel a regenschori Gebauer byl ve Vrbově vlastenském seznamu. Než té cesty do Brodu per pedes nedokonal. U Ouval potkal příležitost, která se vracela z Prahy do Brodu a patřila jakémusi měšťanu Brodskému. Kočí, zahlédnuv P. Vrbu, sám zastavil a zeptal se, jde-li do Brodu, že by ho svezl. P. Vrba nerad vydával na povozy, ale že vál sychravý vítr a již se připozdívalo, přijal nabídnutí a vlezl do starého, zeleného okroče na ohromných, kožených perách taženého párem těžkých hnědáků.

Přitáhl plášť, přitiskl se do koutka. Byl rád, že se tak hodilo, že nemusí dál jechati pustou silnicí, táhnoucí se před nimi do nekonečna, pustým smutným krajem, smutnějším v kalném, studeném přísvitu říjnového pozdního odpoledne.

Jeli, jeli, zcela sami, míjeli strniště, ouhory, zoraná pole, vybledlá luka, na nichž dál od cesty páslo se stádo krav; skoták jejich stál, pytel přes ramena, a choulil se v studeném větru, jenž hučel v osamělých stromech u cesty. Rval jim prořídlé, žluté listí a honil je kalným vzduchem i u vírech prachu po liduprázdné silnici. — Pojednou kočí zastavil, seskočil, prohlížel zadní nohu podsedního koně, a zas vsedaje oznámil, že má kůň uvolněnou podkovu. Jel proto ještě volněji a jak dojeli k osamělé hospodě u cesty, zarazil, aby podkovu přibil.

P. Vrba vešel do světnice. Ale jen usedl, přiklusal za nimi nějaký jezdec, zarazil a koně uvázav u kroužku, vkročil do světnice. Vypil

kalíšek kořalky, byl nějaký kupec dle zevnějšku, a hned oznamoval, vědí-li tu, že jdou Francouzové, že vedou zajaté francouzské vojsko.

P. Vrba vstal, zrovna se vymrštil od stolu, jako by ho někdo bodl.

„To snad ne! To není možná. Vždyť jsem nic v Praze neslyšel!“

„Kdy vyjeli z Prahy?“

„Před dvéma dny jsem vyšel.“

„No bodejť, a tihle zajatci přitáhli tam včera a dnes je vedou dál.“

„A kam!“

„Do Josefova.“

„Do Josefova? Vždyť povídali, že přijdou zajatí do Terezína.“

„Také už je tam odvedli.“

„Mnoho, mnoho?“ P. Vrba se ptal dychtivě. Všechen oživl.

„No, dvě stě jich je jistě. Jako těch do Josefova. A tam těch bylo ještě víc. Počkají chvílku, budou tu co nevidět.“

„A to počkám, jak pak ne!“ Hned zašel ven ke kočímu, aby si dal nalít, aby počkal, že něco uvidí, že vedou zajaté Jakubíny!

(Pokračování.)

Veliká věta.

Jan „milujte se“ děl svým přátelům,
a od těch věků, co jich světem letlo,
kdos jiný neřek' věty krásnější,
v níž tak by zpíval cit a hrálo světlo;
když štve nás bouře, k zemi tíží kříž,
div srdce nepukne, skráň nesešílí,
jen v tomto světle kvete útěcha,
— květ růže plamenný a sněžně bílý,
jen v této větě dřímá svatý zvon,
jenž pronikne jak vítěz lítou vřavu
a smíří duši s lidmi, s osudem,
že klidně nad rumy zas zvednem hlavu,
jen láskou trvá život, tvorstvo, svět,
tím zázrakem, jenž boží jsoucnost hlásá,
v němž sladce usneme — jak pod růží,
jež na skráň naši vonný lupen střásá . . .

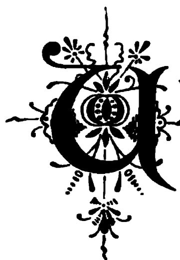
Irma Geisslova.

Tadmor v poušti.

Napsal Frant. Klement.

(Dokončení.)

vnitř Tadmoru nevytrvá as žádný cizinec příliš dlouho; každý je rád, opustí-li ohromné nádvoří starého chrámu a vyjde-li ven mezi zříceniny. Tam vás poutá především překvapující pohled na ohromnou, přes kilometr (1150 m.) dlouhou řadu sloupů s kameným břevnovím a římsami. Celkem napočítal jsem jich 152; jen tolik zbylo z původního počtu asi 750, vydávajícího jasné svědectví o někdejší mohutnosti toho sloupořadí. Na všech těchto sloupech spatřujeme podstavcové konsoly, přesně v hořejší třetině zasazené, jež byly určeny pro sochy znamenitých a o Palmýru zasloužilých mužů, z kterýchžto soch se nám nezachovala ani jediná; jen některé podpisy v palmýrských značkách řeči aramejské hlásají dosud jména oslavenců. Ani tehdáž, když na vyčnívajících, nyní prázdných konsolách ony sochy stály, nevypadal celek vkusně, což jasně na dobu úpadku římského slohu poukazuje. Vedle aramejštiny nalezáme v podpisech i nadpisech jen tu a tam řečtinu a toliko jedenkráte použito latiny. Před Kristem nezhotoven z nich ani jediný, všechny spadají do doby jednoho sta až 260 l. po Kr. Dle nápisů těchto stávaly zde sochy vojevůdců, státníků, slavných soudců, senatorů i měšťanů; ba i vůdcům karavan do dalekých končin odměňovali se vděční Palmýřané postavením soch v životní velikosti. Konečně vyznamenáni takto příznivci svatyň, kteří velikými dary božstvům pocty té si zasloužili. Nejvíce snímků těchto nápisů zhotovil cestovatel Wood a za rozluštění jich děkujeme vybornému znalci J. G. Eichornovi.

Po obou stranách sloupořadí — kteréž bylo zároveň hlavní třídou města, jakousi via triumphalis, — stály veřejné budovy a paláce, mezi nimiž jiné ulice odtud na sever a jih vybočovaly. Všude na blízku této hlavní třídy nalezáte spousty ohromných balvanů, žulových i jiných povalených sloupů, rozmetaných pilířů, říms a stěn značně již pískem pokrytých, mnohdy napolo neb do jedné třetiny a ještě výše zavátých. Na začátku stromořadí stála vysoká brána, dosud částečně zachovaná; avšak nyní postačí již jen slabý náraz zemětřesení, aby dolů pošinutý závěrečný kámen v oblouku zcela se vysmeknul a pak — vale, hrdý zbytku palmýrské slávy! Téměř do výše jedenácti metrů vypíná se z korintských pilířů sestavený, nádherně krášlený porticus s postranními menšími rovněž vkusně zdobenými brankami. S tímto portikem spojena táhne se nyní do dálky dlouhá řada sloupů, jež kdysi byla po každé straně dvouřadová, tvoříc krytou chodbu, která bývala as vždy oživena nejčilejším obchodním ruchem, neboť kupci měli zde své domy po stranách za sloupořadími. Avšak nejen dole, i nahoře na sloupořadí táhla se druhá,

nepříliš vysoká, také krytá chodba, snad kamennými lavicemi opatřená, na nichž si asi palmýrští zahaleči hověli a pohledem na pestré hemžení pod sebou se bavili. Jdouce odtud dále, přijdeme na místa, kde jiná krásná, patrně druhá hlavní třída města první onu třídu protínala, a zrovna na této křižovatce stála vysoká brána s postranními mohutnými pilíři a čtyřmi ohromnými monolitovými sloupy z modravé egyptské žuly. Z těchto sloupů stojí dosud jeden, 9 metrů vysoký, spojený kladím s pilířem; druhý, na zemi povalený, má 8 m. 80 ctm. délky a metr šířky. Jsou-li snad druhé dva sloupy v ssutinách zahrabány, aneb byly-li odtud odvezeny, nelze určiti.

Od této křižovatky táhne se na levou stranu krásné, nahoře dosud téměř veskrze spojené sloupořadí (napočítal jsem 43 sloupů), v němž umístěna za jedenáctým sloupem první široká, pěkně zdobená brána a od této za sloupcem pětadvacátým druhá stejného vzezření. Na konci za touto řadou sloupů jest rozsáhlá směs pobořených budov, kdež dle některých badatelů bývala jakási závodní dráha, což však jiní a to právem popírají, tvrdíce, že by délka tohoto místa pro takové závodiště nestačila. Všude na křižovatkách bývalých tříd pozorujeme spousty trosek, z čehož plyne, že blíže těchto míst, odkud několik ulic na různé strany vybíhalo, vždy větší monumentální budovy stály. U porovnání s jinými sříceninami v těchto končinách, zejména v Baalbeku, Bosře, Petře, v Džerašu a v území Hauránu, jsou zbytky palmýrské neobyčejně sešlé, což zavinila křehkost stavební hmoty, jíž zde bylo užito: měkkého, přírodním vlivům snadno podléhajícího vápence. Povrch všeho zdejšího staviva, vyjma žulová schodiště, balvany a některé sloupy egyptského původu, jest jako rozežrán a místy hluboko vyhlodán, a snadno se troli. Zhoubně účinkovala také častá zemětřesení a každý cestovatel mohl zde pozorovati tu a tam celé řady povalených sloupů, kteréž patrně prudkým otřesem všechny na jednu stranu jako pokoseny se skácely.

Za sloupořadím vybíhajícím od místa, kde stojí shora dotčené veliké sloupy monolithové, spatřujeme zbytky větší budovy, kterou náš průvodčí Dûr Adle (budova spravedlnosti?) jmenoval; odtud vede nás směr cesty na levo podél několika sloupů, pak kolem zbytků široké brány ku čtyřem nad ostatní dosti vyčnívajícím sloupům; za těmito bylo malé náměstí, kteréž bych nyní nazval „náměstím čtyř podstavců“ — neboť jen tyto zbyly zde na místech, kde někdy čtyři mohutné sochy se vypínaly. Vzdálenost jednoho podstavce od druhého změřil jsem na 11 metrů. Až na tato místa směřuje obrovské sloupořadí od začátku zcela rovně, kdežto odtud se uhýbá poněkud na levo. Z tohoto střediště vede také šikmo přesně od východu na západ jedna řada sloupů ku sřícenině, kterouž Arabové nazývají „serai“. Dále od oněch čtyř podstavců nenacházíme mnoho sloupů, neboť většina je pobořena a rozlámána; z některých zůstaly jen nevysoké pahýly. Na konci byla tato sloupořadová třída uzavřena jakousi budovou (ležící o něco výše nežli uliční dlažba), o které někteří cestovatelé, ačkoliv bez nejmenšího důvodu, tvrdí, že to byla hrobka, o čemž vzhledem k celé poloze této sříceniny dlužno velmi pochybovati. Dosud stojí šest monolithových sloupů s podstavci zcela nízkými, architrávem a štítem, jakož i jedním pilířem, vesměs vkusně a bohatě krášlenými.

Spadalé trosky nakupeny jsou uvnitř za sloupy, na nichž pozorovati lze od podstavců vzhůru pokračující ohlodání, kteréž bych mohl vhodně nazvati „kamenožerem“, jenž zachvátil — a to nadobro — též dva jiné sloupy nedaleko této budovy stojící a nahoře dosud kamenem spojené.

Procházejíce se tímto ohromným rumištěm (ač může-li se to prolézání, mnohdy i drápání se procházkou nazývati), nalezáte často propadlé vodovody, krásné objemné sarkophagy, sříceniny miniaturních, četnými sloupečky zdobených chrámečků, zbytky dláždění, trosky vodojemů, sříceniny mešit z dob saracénských a četné otlučené hlavy soch, tu a tam velmi pěkně vypracovaných, ba i hojné, na mnoze úhledně zdobené, irisující střepy hliněných nádob. Ze zbytků sloupových řad na celém prostranství roztroušených musí sobě naše obraznost vykouzliti směry ulic s palácovitými budovami, kterých tu dle trosek semo tamo rozmetaných bylo asi veliké množství. Jedna věc překvapuje každého, kdo sem zavítá z východních končin Jordánu. Tam není větších zřícenin, aby v nich nenalezl rozsáhlých místností určených pro zábavy dávných obyvatelů, kdežto zde marně posud pátráno po nějakém cirku, ačkoli Palmýřané měli pověst znamenitých jezdců; tolikéž marně hledány zde dosud zbytky nějakého amphitheatru. Již shora zmínil jsem se o domnělé závodní dráze, avšak jest na jevě, že délka 72metrová pro závody, jakéž se za starověku prováděly, nikterak by nestačila. Také po zbytcích lázeňských budov marně se ohlížíte. Avšak přes to jest možno, že by se při kopání objevily stopy takovýchto domů. Snad se kdysi nalezne nějaký nový Schliemann anebo vydá sultán některé vládě ferman a tato podnikne soustavné prohledání toho ohromného rumiště, v němž se nalezne zajisté mnoho cenných, pro dějiny Palmýry důležitých předmětů a zároveň objeví se teprve celá rozloha města Zenobiina.

Na mnohých místech leží ssutiny mnoho metrů vysoko, což platí zejména o sříceninách tak zvaného paláce Diocletianova, k němuž možno nejlépe od budovy velikou sloupořadovou třídu uzavírající směrem jihozápadním se dostati. Jest to pěkná, dosti dobře zachovaná budova; před portálem značně vytroleným stojí v přední řadě čtyři a za dvěma rohovými ještě dva sloupy, vesměs konsolami opatřené. Podstavce soch vyčnívají již jen 60 ctm. nad povrch ssutin, i jest tedy celá ostatní spodní stavba zasypána. Trojhranné stříšky nad okny, vždy po jednom po stranách, mezi slabě vyčnívajícími, pěknými pilíři, jsou úhledně zdobeny, kdežto uvnitř spatřujeme kolem jen holé hladké stěny a nad sebou modro nebeské, poněvadž se střecha sřítila. Jmeno „Diocletianova paláce“ zjednal budově nápis zde nalezený, v němž děje se zmínka o tomto imperatorovi. Tento palác stojí opodál svahu, po němž se vine hradba, v VI. stol. Justinianem kolem města zbudovaná. Jdeme-li podél jejích zbytků přesně směrem východním a zabočíme-li poněkud na levo, najdeme dále některé budovy nad povrch roviny vyčnívající. Jest to především již značně poškozená čtyřhranná, z velkých kvádrů pozůstávající budova s rohovými pilíři, avšak beze střechy a celkem bez okras. Ještě dále stojí „chrám Neptunův“, pojmenovaný tak proto, že jsou na něm atributy tohoto boha, zejmena vodní bůžkové, najády a delfini. Mimo to jest zde ještě menší chrámek, s třemi sloupy po každé straně, a asi 400 metrů dále na východě ohromný, na podstavci stojící 17 metrů vysoký sloup, rodině

Alilamově pro zásluhy o město roku 138 p. Kr. věnovaný, jak řecko-aramejský, Eichhornem rozluštěný nápis vypravuje. Ostatně nalézáme v této končině ještě jiné četné rozvaliny a zbytky staveb, jež možno zde pominouti mlčením.

Mimo veliký chrám zajímají nás nejvíce ohromné hrobní věže starých Palmýřanů. Úcta k zesnulým jeví se v těchto velikolepých a namnoze skvostně krášlených stavbách měrou neobyčejnou. Mausolea tato jsou ve svém uspořádání svého druhu jediná, třebaže původní jich myšlenka jinému, dále na východě žijícímu národu se přičítá. Na nich jediných nejeví se ráz římského slohu, kterým všechny ostatní zdejší budovy jsou stavěny, a celek jest naprosto svérázný, čistě palmýrský. Mnohé z těchto čtyřhranných věží vystupují v pěti poschodích až do výše 20 metrů a ráz jejich zevnějšku jest vážně prostý; pěkné ozdoby jeví mnohdy jenom nevelike branky a krásné balkony nad těmito brankami, mezi nimiž jsou zasazeny řecko-palmýrské nápisy. Oproti tomuto jednoduchému zevnějšku oplývá vnitřek překvapující nádherou vkusných výzdob. Kamkoli pohlédnete, všude vidíte četné mramorové sochy, poprsí, mnohdy rodinné skupiny, patrně věrně portretované, hlavy božstev, řady kněží, korintské pilíře, hluboké výklenky, určené k vystavování mrtvol, nejrozmanitější ornamentální okrasy, zejména růžice, stěny rozdělené v pole čtverhranná, modře malovaná a bílými hvězdami pokrytá. Tyto ozdobné práce nejsou jen pouze lehce dekorativně, ale dosti často s neobyčejnou v pravdě umělostí a s nevšedním, vytříbeným vkusem skutečných mistrů provedeny. Jakkoliv zde Arabové a Beduini mnoho poškodili, zachovalo se přec ještě velmi mnoho, co každého navštěvovatele překvapuje. Dle toho, co jsem v Palmýře spatřil, užívalo se zde trojího způsobu pohřbívání, totiž: obyvatelstvo nižších vrstev pochovávalo své mrtvé do jeskyň, komor a hrobů vesměs do skal vytesaných, zámožnější do sarkofágů a nejvznešenější do monumentalních věží.

Jak praveno, vede cesta z Damašku „údolím hrobů" a tam jsou již některé jednotlivě o sobě stojící pohřební věže a celé spousty trosek hrobů, jakož i — zejména po pravé straně ve svahu pahorků, nežli se z údolí do roviny města vybočí — několik ve skalách zařízených pohřebišť. Za tímto jazykovitým výběžkem pahorků v pravo, směrem přesně od severu na jih, táhne se pak další část pohřebišť a vysoká věžní mausolea. Dle nápisů možno souditi, že bohatí Palmýřané mluvili po většině tehdejší řečí vzdělanců, kterouž byla zde řečtina, neboť vždy bývá celý nápis řecky psán a jen jména a rodokmeny zaznamenány jsou palmýrštinou, jejíž značky se podobají hebrejskému kvadrátovému písmu. Počet nejvyšších věží obnáší jedenáct, nižších devatenáct, a pak je zde ještě několik zcela rozpadlých trosek menších toho druhu budov. Jsem pevně přesvědčen, že ani jediný z cizinců a badatelů vnitřek všech těchto věží nenavštívil a důkladně neprozkoumal, což by nejméně šesti dnů vyžadovalo. Zevnějšek největšího počtu věží (29) nakreslil badatel Cassas, uvnitř však prohlédnul jich jenom několik, a jiní, jako Martin Wood, Lindsay, Addison, Irby a Mangles, Seiff a Socin, navštívili dvě, tři, nejvýše čtyři. Každý cizinec prohlíží jen vnitřky těch věží, které jsou z venčí

nejlépe zachovány. Tyto stojí většinou podél dotčeného k jihu směřujícího svahu; v té končině jest koryto potoka, který za doby dešťů značně bývá rozvodněn, ale v letě úplně vysychá, a po jeho pravém břehu na úbočí pahorku nalezají se nejzachovalejší mausolea.

Zvláštní obdiv můj vzbudila zejmena věž stojící těsně za vchodem do údolí hrobů. Již její přísné, vážné vzezření, pak její zcela odloučená poloha a mohutnost se mi neobyčejně zamlouvaly. Tato z velikých balvanů zbudovaná věž vystupuje, stále se súžujíc, až ku pěkně rozčleněné a vkusně ozdobené, nyní částečně opadalé římse, a jest dle odhadu oka asi 20 metrů vysoká. Nad brankou, jíž chybí oboje postranní obložení a jejíž svrchní část má bohatou výzdobu, značně vysoko zasazena jest jednoduchá deska s řeckým nápisem, oznamujícím, že tato pohřební věž náleží rodině Elabaelově a Mauaeově; dále jsou v něm vyjmenováni synové, vnukové a pravnukové rodu mužského. Nad touto deskou vyčnívají dvě veliké konsoly, ozdobené dvěma okřídlenými postavami, na jejichž hlavách spočívala kdysi kamenná plotna, nesoucí poprsí nejstaršího člena rodiny čili zakladatele rodokmenu. Za touto sochou byl otvor do vnitřku — jak jej dosud spatřujeme — a nad ním pěknou římsou okrášlená stříška na ochranu poprsí. Vnitřek této hrobní věže jest vkusně vyzdoben. Každá stěna, přes osm metrů dlouhá a šest metrů vysoká, rozdělena jest čtyřmi korintskými pilíři, mezi nimiž spatřujeme přihrádky k ukládání mrtvol, a všechny tyto stěny, pěkně hranitkované, okrášleny jsou ornamenty a bílými hvězdami na modré půdě; nejskvostněji však dekorován je strop, a také jako ostatní plochy sádrovou maltou pečlivě obložen. Vše to zachovalo se dosti dobře a dosud spatřujeme i některé zbytky původního červeno-modrého pomalování. Naproti vchodu nalezáme ležící, silně vypoukle pracovanou sochu a pod ní dosud osm (dříve deset) poprsních soch mramorových ve dvou řadách umístěných, s šatem po římském způsobu upraveným, nyní arci značně poškozených. Výklenky pro mrtvoly umístěny jsou nad sebou a celkem odpočívalo v té síni 72 mrtvol, jejichž četné pozůstatky leží po zemi rozmetány. Zde pozorovati jest jakousi souvislost se starými Egypťany, neboť v zemi Faraonů spatřil jsem stejný tvar výklenků pro ukládání mrtvol a s podivením pohlížel jsm na ty tisíce let staré rozmetané obvazky, do kterých také Palmýřané jako Egypťané své mumie balili. Hrabivost Saracénů, Beduinů a obyvatelů nynějšího Tadmoru rozsápala všechny mumie na dobro, ba rozlámala i mrtvoly; domnívaliť se, že v některém trupu naleznou drahocenný kámen, nebo cosi podobného. Dle všeho soudím, že častý styk s Egypťany některé mumifikátory navzdor zákazům do Palmýry zavál a že zde prováděli své řemeslo jako dříve doma. Když jsem roztrhal vrstvu pevně slepených obvazků a přičichl k nim, ucítil jsem týž nádech vůně balsamové jako na podobných závitcích v pohřebištích egyptských. Kulturního zobrazení však zde nikde není; zpozoroval jsem jen množství nápisů v palmýrštině, zejména po straně jednoho poškozeného ženského poprsí. Do hořejšího poschodí vedou schody, avšak tam jest vše zpustošeno, a vyjma hraněný strop nenalezá se ani tam ani v ostatních patrech nic pozoruhodného, ba z mnohých známek možno souditi, že stavba uvnitř vůbec dokončena nebyla. Budova tato vystavěna dle nápisu r. 102 po Kr. a jest bez

odporu nejlépe zachována, kdežto nejstarší z hrobních věží jest t. zv. Jamblichova, o sto let dříve zbudovaná.

Škoda jen, že tato druhá, pětipatrová, na jižním svahu pahorku postavená věž nad míru sešla; i vchod její, nad nímž čteme věnovací řecký nápis, jest rumem zasypán. Otevřen proto jiný průchod, jímž vstupujeme do prostranné hrobní komory se stěnami ve čtverce rozdělenými, pilíři ohraničenými a podobně vyzdobenými jako vnitřek věže Elabaelovy. Mramorová poprsí, hluboce položené, nad sebou vystupující výklenky, do nichž se mrtvoly na tenkých kamenných neb dřevěných deskách vsouvaly, a krásná římsa nad pilíři zasluhují zde povšimnutí. Vyšší poschodí, k nimž možno po kamenných schodech vystoupiti, jsou nižší přízemku, jen z části ozdobeny nebo zcela bez okras a všude, až po nejhořejší patro, kteréž jest zcela pobořeno, nalezají se hrobní přístěnky. Na blízku této věže stojí pět jiných, značně pobořených, a uvnitř dvou, možná že i u ostatních, táhnou se vytesané hrobky i dále do skály. V jedné z dalších věží nalezl jsem obrovský sarkofag, jinde opět četná poprsí s obličeji zcela rozbitými. Některých mausoleí užíváno za dob Justinianových a později za nadvlády Saracenů jakožto pevnostních věží; byly proto připojeny ku hradbám, které město — či snad již sříceniny — obmykaly. Všechny tyto velikolepé památky hynou vůčihledě; porovnáme-li popisy cestovatelů před sto, ba i před padesáti lety se stavem nynějším, vidíme jasně, jak rychle spějí rozvaliny palmýrské k úplné zkáze. Tak dlouhého trvání jako zříceniny v Ba'albeku nebudou najisto míti; zabouří-li zde jenom prudčeji nitro země, zničí zemétřesení rázem poslední tyto zbytky a příští cestovatelé naleznou jen hromady sloupů, balvanů a ohromné kupy rozházeného staviva.

Tam kde „údolí hrobů“ končí směrem jižním, za třetím vysokým mausoleem, přicházíme k sirnému pramenu Ephka, ráno a večer silněji kouřícímu, v němž touristé, páni i dámy, neopomenuli se vykoupati. Přes nemilý zápach sirovodíku libuje si každý tento požitek, neboť vřelá voda pramene jest neobyčejně čistá a působí na kůži velmi příjemně; když vychladne, jest i chuť její dosti příjemná a Tadmořané nemohou si jí vynachváliti. Nedaleko výtoku pramene stojí oltář s řeckým nápisem, obsahujícím věnování měsíci a jméno správce pramene Bolana. Kdo se chce vykoupati, musí se probrouzdati skalním otvorem do jeskyně k vodní nádržce přes 4 metry široké, kde možno velmi dobře plovati. Ale druhý zadní otvor, odkud pramen proudí, jest tak úzký, že nelze proniknouti dále v místa, kde jest temperatura pramene nejvyšší. Voda přitéká stále ve stejném množství a proudí z jeskyně ve žlabu 90 ctm. širokém a 30 ctm. hlubokém spádem dosti prudkým nejdříve něco málo na sever, zahýbá pak za dotčeným oltářem na krátko k východu, potom na jih a velkou oklikou zahradami a zříceninami na zad chrámu slunce, načež zvenáhla se rozvětvuje a v zahradách a políčkách zaniká. Tento bohatý pramen byl za dob rozkvětu Palmýry pečlivě opatrován, jeho břehy byly obezděny a jeho koryto vydlážděno plotnami, jak to až dosud na některých místech vidíme. Jiný pramen vzniká na plošině města, severně od chrámu slunce a tok jeho, dle výroku domorodců, vine se nejdříve podzemním vodo-

vodem, načež vystupuje na povrch a plyne zahradami směrem východním, až se pak spojuje s potokem dříve dotčeným. Ku zásobování tak lidnatého města nebyly by tyto dva prameny vystačovaly a proto starali se Palmýřané o jiné vydatné přítoky, o nichž jsem se již dříve zmínil; podotýkám jen ještě, že pod městem rozložena byla rozsáhlá síť obrovských vodovodů, nyní arci zcela prázdných a na mnohých místech propadlých; avšak dle tvrzení domorodců plyne prý tu a tam dosud v době zimní a jarní dosti značné množství vody některými směry a mizí v podzemí dále za Tadmorem v poušti. Zejména po velikých dešťových přívalech slyšeti jest prý šum vody při otvorech do vodovodů vedoucích. A zde dovedou bouře takovou mocí řáditi, jako málo kde. Za mého prvního pobytu v Palmýře strhala nám bouře stany úplně a všechen vzduch naplnil se tak hustě pískem, že byla po delší dobu téměř tma. Prudké vichry svištěly při tom děsně krajinou. Když pak si konečně příroda ohromnými bleskovými zážehy odlehčila, sřítila se s nebes nepříliš dlouhým, ale zato tím důkladnějším lijákem taková spousta vod, že byla Palmýra, když se opětné slunce objevilo, co nejčistěji umyta. Ztrávili jsme tehdy v zahradách, kde bouře i několik stromů vyvrátila, chvíle málo závidění hodné.

Zahrady palmýrské nejsou tak šťavnatě kypré, jako v oase Džerudu anebo v Karjaténu, což zaviňuje hlavně nesmírná lenost zdejšího obyvatelstva, kteréž stromům jen právě tolik nejnutnější péče věnuje, aby zcela nezahynuly. „Město palem“, jak je židé nazývali (palma = thamar), vykazuje nyní jen skrovný počet těchto spanilých stromů a skupiny palem podél břehu sírného potoka nemohou se nijak honositi přílišnou bujností. Kdysi prý se prostíraly kolem Palmýry rozsáhlé palmové háje, a také jiné užitečné zeleni bývala zde hojnost, kdežto za našich dob jsou zde vedle olivových stromů jen ještě granátové hojněji zastoupeny. Z granátových jablek dělají zdejší hospodyně zvláštní omáčku na pilav ze žitné mouky, a poněvadž tuto delikatesu z vlastního ochutnání znám, neprozradím českým kuchařkám její recept. Zato jsou zdejší cibule výborné jakosti, jenže Tadmořanům vášnivou lásku k této plodině z různých příčin právě tak málo schvaluji, jako nemenší zálibu jejich v česneku. Na polích, táhnoucích se směrem východním za sříceninou velechrámu, pěstuje se nejvíce žita, velmi málo pšenice a kukuřice. Za těmito zahradami jsou pastviny, oživené četnými stády koz a ovcí, náležejících většinou okolním Beduinům, a ještě dále prostírá se bařinatá končina, nazvaná „solným údolím Palmyreny“, aneb „solnou rovinou“, ačkoliv jest v celé své rozloze hrbolatá. Přirovnal bych celou tuto, až k Euphratu 22 hodin se táhnoucí krajinu pěkné, místy i úrodné stepi. Také zde viděl jsem syrskou stepní květinu „neitûn“, jež pokrývá z jara celé stepní lány žlutavými květy, uschlá pak Arabům za topivo slouží. Také četné jiné tvrdolisté rostliny s uzlovatými větvičkami porůstají širá pásma zdejších krajin a četná stáda velbloudů spokojují se touto stravou i za letních měsíců, když je sluneční žár zcela vysuší. Nádržkovité bařiny vysýchají v letě docela a půda pokrývá se pak čistě bílou, jeden až tři centimetry silnou solnou vrstvou, kterou domorodci lámou a sbírají; rok co rok roznáší několik karavan tento dar přírody do Damašku, Hoemsu a Aleppa, a výtěžek z něho jest dle výroku zdejších Tadmořanů velmi slušný.

Z trosek palmýrských.

Z chrámu palmýrského vypadají ony solné vrstvy jako pruhy čerstvě napadlého sněhu.

Jakožto poslední povšimnutí hodný předmět navštěvuje každý cizinec středověkou tvrzičku, od chrámu slunce přes čtvrt hodiny k severozápadu na vrchu ležící, ačkoliv vyjma pěkný pohled na zříceniny nic pozoruhodného neposkytuje a dosti těžce přístupna jest. Když jsem dostoupil výšiny, stál jsem na pokraji hradebního příkopu více než deset metrů hlubokého, přes který vede či vlastně vedl most, jehož důkladné pilíře sice dosud stojí, ale chodník se již sřítil a místo něho položeny jsou přes hlubinu uzoučké klády, kterýmž neradno se svěřiti. Proto mě vedli dva Tadmorci z východní strany k západu a tam nastalo dosti odvážné šplhání dolů a pak zase nahoru k pevnostní zdi, při čemž se průvodčí — ač bez potřeby — jak náleží namáhali, aby si bakšiš zasloužili. Na této straně vede nevelká branka dovnitř tvrze, opatřené množstvím střílen, a když jsme četné pokoje a tmavé chodby prolezli, kde bylo nutno svíce rozsvítiti, vystoupil jsem na hradní cimbuří a zahleděl se naposled po všech zbytcích města slavné Zenobie. Zdali se kdy vrátí zapadlá sláva těchto míst?

Nynější Tadmořané v to pevně doufají a proto si váží nejvíce vznešenějších návštěvníků ze západu, jsouce přesvědčeni, že některý takový cizinec vysokého rodu jim přinese lepší budoucnost. Nejlépe uměla s nimi zacházeti pověstná blouznivá výstřednice Lady Stanhopeová, která Tadmor r. 1816 navštívila. Představila se různým kmenům jakožto biblická Esther; pro její neobyčejnou štědrost a různé mystické kejkle, které i se svou evropskou družinou prováděla, uvěřili tomu a doufali pevně, že tajůplná cizinka založí zde novou velikou říši. Následkem toho octla se celá poušť i s Tadmorci u nohou této Angličanky, vystupující v tureckém mužském obleku, který prý jí jak náleží slušel. Beduini nejmenovali ji jinak než dcerou sultánovou, „Bint es sultan“, královnou „malaka“ a i nejvznešenější šéchové darovali jí vzácné koně ceny veliké. Že jim očekávanou říši nezbudovala a že se dostavilo po všech blouznivých snech synů pouště značné sklamání, každý se domyslí. Jistého pruského prince chtěli ostatně později Tadmořané prohlásiti za pohlavára celé Palmyreny; jiné z vysoké rodiny pocházející osobnosti tázali se, kterého ze šéchů bude jmenovati svým místokrálem (vakíl) a kterého prvním ministrem (vazír), a když se jim — rozumí se, že zcela vážně — odpovědělo, že bude lhostejno, kdo tato vynikající postavení zaujmou, rozdělili si hodnosti po vlastním dobrozdání mezi sebe. Za to o cizincích, kteří si ve zříceninách stále něco zapisují, o kuttab-ech t. j. písařích, nemají, jak se zdá, valného mínění a se mnou, ačkoli si na ně nemohu nijak stěžovati, nenadělali mnoho okolků.

Ku závěrku podotýkám ještě mimochodem, že jsem i zdejšího můdíra t. j. představeného nahije (kraje) navštívil a jej nepraženou kávou a cigaretami obdaroval, kteréžto věci jej však netěšily tou měrou, jako malá lahvička koňaku, kterou ihned vypil. Z rána rozloučil jsem se se zříceninami Tadmoru, a údolím mrtvých vyjížděli jsme do pouště.

Ze zápisků olympického kongressisty.

Píše Gaston Humbert.

V červenci 1897.

Ach, Paříž!

Přes to, že je parné léto a ráno, časné, mrtvé ráno, kdy na gare de l'Est není než několik nejnutnějších zřízenců a pár ospalých drožek, — přec je to jen Paříž.

V hôtelu Terminus sotva že pozametli vestibul. Zběžně omývám se sebe železniční prach dvou nocí a plného dne a jsem jedním z prvních hostí kavárny de la Paix na boulevardu des Capucines. Jdu sem předně proto, že to je docela blízko a pak abych oživil starodávné svoje rozpomínky z minulých let, kdy jako pařížský greenhorn jsem se začal dívati na Paříž okem boulevardů. Později už do latinské čtvrti jsem přešel; tam nebylo sic tak elegantně živo a rušno, ale za to mnohem, mnohem veseleji...

V letním tom horku ulice pařížské čpí víc než jindy koňskými stopami: za celý den se to všecko vtluče do hladké asfaltové dlažby a metaři na to nestačí. Páchen, charakterisující letní Paříž.

Co v Paříži ještě zbývá, teď ráno spěchá ven: otcové neb i matky a celé rodiny s košíky jídel a lahvemi vína ubírají se na to které nádraží, aby aspoň v neděli byli někde venku. Zbýváme zde skoro jen my, cizí lidé, a ti, bez nichž se neobejdeme.

Uplyne dlouhá chvíle, než přečtu všecky hlavní noviny, v nichž rubrika „Autriche-Hongrie“ se však nevyskytuje vůbec nebo velmi málo.

* * *

Kancelář Voyages pratiques, které jsem tentokrát výminkou svěřil péči o svoje já, po čas nastávajícího kongressu, je hned na blízku, Rue de Rome 9 a ujišťují mne tam, že opravdu nemusím nic připlácet na těch 148 fr. a že tím všecko se myslí, i exkurse, a nebudu-li s něčím spokojen, jen abych jim dopsal, že věc okamžitě se vyrovná k mé spokojenosti. Měli pravdu.

* * *

A pak, ve slunném tom dopoledni, odbývám si pouť, pro kterou vlastně jsem v Paříži, teď prázdné a bez zajímavosti. Ze stanice batignollské okružní dráhy jdu ještě malý kus cesty po boulevardech na odlehlý hřbitov batignollský, kde pod velkým, těžkým kamenem už osm let spí můj přítel Gaston, který teď by už byl velký, asi šestnáctiletý lycéen... Všecek břečťanem je obrostlý jeho pískovcový kříž, na jehož podstavci vyryto jest jen jeho jméno a pak slova písma: Bientôt après, et vous me reverrez...

Uzřím-li ho opravdu? . . . Ale ne, intimní touhle melancholií nechci zápisky svoje vyrážet čtoucímu z laskavé ruky, — nepatří to ani sem. Než přes to mám srdce plno stesku a citů divných, neznámých, toužících také po tom neznámém, které můj Gaston už ví a zná, po tom žití záhrobním, ve kterém asi není takových trudů malicherných, jimiž trápí jiní mne a já snad také jiné. Rozpomínky na to mrtvé dítě, které jsem znal v těch dobách, kdy velký svět mi svoje brány otevíral, vždycky jako by mi ukazovaly průhled, kterým vidím takové divné, jasné temno a v němž přestávají všecky důtky a nosy, všecky starosti, aby kolečko mého žití, které vyplňuje skromničký svůj úkol ve velikém stroji lidské společnosti, bylo pořád dobře namazáno a aby nevrzalo . . . .

* * *

Odpoledne flanuji po Paříži. Tady sednu na omnibus, tam na tramway a jedu až na konec a jinou cestou zase zpět, jen abych viděl opět známé ty řady domů, ulice, náměstí, fontány, pomníky a mosty. Pak znovu sedím u stolku na chodníku, před nějakou kavárnou.

Pařížské ulice, i v neděli pořád ještě živé, nabyly docela zvláštního rázu od těch několika málo let, co jsem je viděl naposledy: to bicyklisté a ještě více bicyklistky změnili jejich vzhled. Teď k večeru houfně se ta kolečka vracejí do Paříže. Bicyklisté — nu, to ještě ujde, třeba že nad shrbenými jejich postavami a stlačeným hrudníkem pokrucuji hlavou já, harcovník pro ušlechtilý athletism a teď olympický kongressista. — Ale bicyklistky! Široké pantalony, shrnuté pod koleny, nepokrývající nic lýtkové vnady, a sekavý pohyb nohou, čím rychlejší tím odpornější, nedovedou mne rozehřáti pro krásu a ušlechtilost. Nejedna z těch dívek, valnou většinou přistárlých, ba starých, — to zvláště pozoruji, že tohoto sportu nechytá se žádný tvor takový, jakému v mládeneckém jargonu říkáme „hezká holka“ a připadá mi, že tyto široké kalhoty a odhalované punčošky jsou posledním útočištěm a pokusem, chytiti na to nějakého hejla, — vrací se propocená, uprášená, uřícená, s vlasem schlíplým, tak jako by přicházela z protančeného plesu. Brrr! Některá už nemůže a vleče svoje kolečko za sebou. Houpavá, v kyčlích jako rozviklaná chůze dámská, která tak pěkně sluší sukničkám kyčle a boky pokrývajícím, v těch kalhotách nepěkně se nese. Vzpomínám, že jenom děvčátka tak nejvýš šestnáctiletá, s vlasem ještě rozpuštěným a projíždějící se volným tempem po stezkách v zákoutí některého parku nebo soukromé zahrady v Americe, se mi líbívala a myslím si, vida v duchu tyto bicyklistky uháněti z dohledu otců a matek do vzdálených lesů a hájů, že jsem šosák a že stárnu, nedoveda chápati moderních pokroků . . .

V kterémsi humoristickém časopise viděl jsem tento prostý obrázek: háj, několik stromů, o jeden z nich opřeny dva velocipedy, jeden pánský, druhý dámský, — víc nic. Leda pod tím nápis „lesní idylla“ . . . V tuto neděli bylo v lesích okolo Paříže asi mnoho idyll, neboť skoro za každou dámou jel „více méně“ nějaký pán.

* * *

Večer v Comédie Française. L'Etrangère, Cizinka od Alex. Dumasa syna. Zvláštní štěstí, nebo kde jinde poznám lépe Dumasa než v Paříži a kde jinde v Paříži než v Comédie Française?

Hlediště je docela prázdninové — žádná Paříž. V lóži vedle mne dokonce rodina amerických černochů, plna prstenů a zlata vůbec, tam zase mulati, Angličané, a dle tváří soudě i Němci. Dle řeči souditi nemohu, protože mlčí. Němci ve Francii jsou nápadně zamlklí a skromní; nepoznávám jich ani.

Na scéně činí na mne hlubší dojem páni než dámy, ale požitek kazí mi klaka, právě přede mnou usazená.

Večer, vlastně už v noci, zas flanerie po Paříži . . .

* * *

Pak několik dní po Bretagni a Normandii, — gotické kathedrály a bohatá města, — bretoňské přístavy a město Islanďanů, — Paimpol, — vysoký příliv v St. Malo a podivuhodný kostel a klášter v St. Michel, — sladké živobytí turistické, tak ode dne ke dni, až konečně 23. července Rouen, rendez-vous olympických kongressistů, v hôtelu d'Espagne. Tam čeká na nás pan Baume, ředitel Voyages pratiques, 9. Rue de Rome, Paris, dokonalý Pařížan, který prosí, abychom přenechali jemu všecku péči o svoje věci pozemské, ode dneška, pátku odpoledne, až do soboty příštího téhodne, kdy večer kongress se skončí. Nemusím se tedy teď starati o nic, než abych v udanou chvíli byl vždy na udaném místě. Způsob cestování jen převelikých nebo přebohatých pánů a zamlouvá se mi.

* * *

Pozdravuji známé, známé buď ze společných prací dřívějších, z korrespondence neb z loňských olympických her athenských. Vítáme se srdečnými slovy, snídáme společně, chodíme po Rouenu, konáme vycházku na vrcholík a stráň Bonsecours, koupáme se nejdříve v čarovné vyhlídce od pomníku Jeanny d'Arc a v čistém vzduchu letním, potom také v Seině; sedíme v kavárně, pak obědváme zas, jdeme do chantánu a krátce zabíjíme čas co nejpříjemněji.

Pak druhého dne od 11 do 5 hodin odpoledne houpáme se po vlnách Seiny, plujíce po lodi „Eclair" do Havru.

Nic krásnějšího nad takovou jízdu říční, tichou a klidnou. Reservují nám celý můstek hořejší a servirují tam dokonce déjeûner, které v krásném tom vzduchu, pořád jasném, slunečném, rozvíjí se v stejně bujné veselí, jako bujné jsou břehy Seiny, plné zeleni po obou stranách. Ve velikých oklikách valí se tady Seina do úžiny la Mancheské a teprv od Caudebeku rozšiřují se její břehy v roviny, a ústí roztahuje se víc a více, až v moři se ztrácí.

Frančina je řečí obcovací a jenom k vůli jednomu Němci, který přece také přišel ke kongressu, lámeme jazyk německý. Připíjí se na zdar všem zemím tady zastoupeným . . . Vive la France, la Russie, la Bohème, . . . ale když dr. Tissié z Bordeaux měl přiťuknouti pohárem

svým s dr. G., Němcem, zarazil se a místo Vive l'Allemagne! jen chladně zdvořile pravil: „A vous, Monsieur!“

* * *

To všecko není ještě olympický kongress. — Ale co to vlastně je, ten sjezd se jménem tak zvučným, pěkným, starořeckým? Snad staří bohové olympičtí dali si tam dostaveníčko a já mezi ně se pletu, anebo aspoň se tam budou překládati starořečtí klassikové a já pospíchám jim tam pomáhati? — Nikoli, nedejme se másti jménem a přeložme je do názvosloví moderního řkouce zkrátka i také dosti zdlouha, že to je mezinárodní paedagogicko-hygienický a sportovní neb athletický sjezd, jakožto jeden článek v řetěze obnovených olympických her, počatém na kongresse athletickém v Paříži 1894. Jen docela stručně připomínám pro orientaci, že tehda, na kongresse 1894, bylo usneseno staré hry olympické obnoviti, a že hry byly odbývány opravdu v loni v dubnu v Athénách s úspěchem nad míru skvělým. Psal jsem o tom nejenom v „Květech“, ale i několikrát jinde, ba i knížku celou jsem o tom vydal a trpělivě výtku snáším, že toho je trochu mnoho, jsa dokonce přesvědčen, že to všecko je velmi málo a že věc tak důležitá jako jest tělesná výchova, zasluhuje propagace mnohem větší a pádnější a že dlužno tlouci ještě dlouho a dlouho na dveře dosud pevně přiléhající. A čím víc po světě se rozhlížím, tím více — nic platno! — musím říci, že nám Čechům je zapotřebí silných paží a silných těl, ne proto, abychom se prali s těmi, kteří nás rvou hrubě a nespravedlivě, ale abychom zdravou mysl měli v zdravých tělech. A konec konců přece také zdravé pěstě; — taková věc není nikdy se škodou.

Hry olympické byly tedy slavně a s úspěchem zahájeny a bude v nich pokračováno v Paříži 1900. Než tolik různých věcí v mezinárodním tom podniku se naskytlo, i při nich i po nich, že při rozšířené nyní horečce kongresové — vždyť stejným skoro časem odbývalo se kongresů v Evropě asi šest — nic nebylo tak na snadě jako svolat kongres nový, který by prohlédl otázky zbývající a vůbec si všiml problému výchovy tělesné.

Problém výchovy tělesné! Divná věc, že cosi tak jednoduchého, prostého, může býti problémem. Všichni víme, že bez zdravého těla zdravé duše není, ano jsou o tom i knihy mnohé a velice učené, a každý den ta pravda se uznává, — ale přece posíláme děti do škol, ve kterých jsou stísněny jako slanečkové v plechové krabici, bráníme jim bezděky na čerstvý vzduch, přivrtávajíce je na dlouhé hodiny ke školním lavicím i k učení a jen k učení; při tom přece všeobecně uznáváme potřebu výchovy tělesné obracejíce věc na všecky strany, zapomínajíce však na tu nejhlavnější: na potřebu času a prostoru!

* * *

. . . Míjíme La Bouille, na úpatí skal useknutých rovně jako švýcarský sýr, jež chrání město i břehy proti vysokému přílivu Seiny, která, když „mascarat“ žene se vzhůru, zaplavuje kde se co dá . . . Pak Duclair, a panorama poříční stává se stále nádhernějším.

Parník zaráží uprostřed řeky a přijímá cestující z La Roche, připluvší ve člunu, neboť po celé cestě z Rouenu do Havru není na Seině přístavišť; sebrala by je velká voda. Mezi stromy prokmitává na pravo staré opatství Jumiègeské...

Snídáme pořád ještě. Můj protějšek, Švéd, požívající veliké autority ve věcech tělocviku a výchovy tělesné vůbec, zvedá svůj pohár pronášeje nám přípitek slovem „Skól". Pijeme, pohlédneme si pak navzájem do očí, ukloníme se... a dost.

Původ tohoto švédského přípitku je tento: „Skól" znamená vrchlík lidské lebky. Staří Vikingové dělávali si z této části lebky zabitého nepřítele pohár, pili z něho a gratulovali si navzájem k dobytému vítězství. Dívali se při tom druh druhu hodně přímo do očí na důkaz, že vítězství to bylo loyalní, beze vší lsti nebo zrady.

* * *

Ústí Seiny se šíří a šíří. Honfleur po levém jeho břehu se leskne v záři odpoledního slunce, před námi Harfleur, město pokleslé a bývalý přístav, posléze vysoké komíny přístavních dílen a továren Havreských a stožárový les transatlantických parníků, na obzoru pak rozeseto rybářských člunů a bárek, mizících v odpoledních parách... A konečně Havre, se svým ohromným přístavem, životem velikého přímořského města, svými loďmi všech velikostí a všech druhů, vším ruchem přístavním, úzkostlivým pískotem lodních sirén, výstražným troubením elektrických tramwayí a očekáváním kongressu.

Na nábřeží houfy zvědavých lidí a komissaři kongressu dr. Sorel a M. Langstaff. Baron de Coubertin, předseda mezinárodního výboru pro hry olympické a kongressu, onemocněl před krátkým časem a teď teprve se zotavuje. Kongress bez něho byl by jako hodiny bez závaží.

Bez starostí o zavazadla a další věci ubíráme se do hôtelu Frascati, velikého to komplexu budov, ve kterých je 600 pokojů mimo veliké místnosti, nezbytné pro hôtel první třídy; pět velikých jídelen, každá pro sto osob, veliká zasklená veranda, terassa, lázně mořské, kasino, herny, divadlo atd. Jsme se vším nad míru spokojeni.

* * *

Z cizích zástupců jsou zde švédský major Balck, známý tvůrce švédské gymnastiky, dr. Frédéric Bergh-Pétré, švédský lékař a osobní přítel presidenta Faura, pan Nikolaj Nikolajevič de Ritter z Kieva, Alexander Lebeděv, advokát a sportsman z Petrohradu, dr. Gebhardt z Berlína, ředitel realky Kemény z Pešti, Conway Mac Millan z Ameriky, dr. de Courcy Lafranc z Anglie, headmaster slavné kolleje Chetlehamské; Rakousko nemá officielního zástupce žádného, jenom Česká amaterská Unie athletická a athletický klub Sparta mají zde svého tlumočníka, který zastupuje zároveň družstvo za tjelovježbu „hrvatski Sokol" u Zagrebu. Francouzského ministra vyučování zastupuje dr. Tissié z Bordeaux, jehož jméno i v lokálkách českých listů, tam, kde bývala řeč o francouzských

přátelích národa Českého, se miblo; o jiných vynikajících Francouzech, kterým bylo nejsnáze kongressu se súčastniti, ani nemluvě. Škoda, že ve stejnou skoro dobu spadá kongress lékařský v Moskvě, účastenství se strany lékařů bylo by bývalo ještě větší.

* * *

V neděli, 25. července. Odpoledne jsme pozváni na koňské dostihy havreské. Před hôtelem čekají elegantní povozy, které nás zavezou až ku pesage, nejintimnějšímu koutu dostihovému. Účastenství z koňské strany celkem slabé a celkem zajímavého nemnoho, ale příjemně trávíme odpoledne, dílem u sedliště mezi sportsmany, obdivujíce se krásným koním, dílem na tribuně mezi květem havreského damstva, prohlížejíce zase krásné toilety a pokud možno také hezké tváře. Kdo z nás mlád a svoboden, učí se býti dvorným nebo dvornost naučenou tuto využitkovati snaží se. To mimo program kongressu.

* * *

Banketujeme večer v zasklené verandě hôtelu Frascati, kam svítí večerní slunce, valící se do mořských vln, tam na západě. Z té verandy neviděti než malý kousek oblázkové pláně a širé, velké moře, širokou to cestu transatlantickou. Když je příliv, moře přiblíží se až na několik metrů k verandě a za bouřek nebo v ekvinokci vlny příbojové stříkají až nahoru, div že skleněné stěny neroztříští.

Ale teď je ticho a krásně, slunce rozlévá svoje zlato víc a více žhoucí na valnou vodní pláň, a čistý, slaný vzduch hrne se nám sem otevřeným oknem. Pestrá společnost, i tím krásným, nádherným obrazem i vínem rozehřátá, hoduje zapomínajíc vážných úkolů, a co chvíli zvedá se pohár a připíjí se v tom kterém jazyku. Ob čas zavzní do toho jadrné české Na zdar! — slovíčko ve Francii nikoli neznámé a dobrého zvuku.

Dívám se do žhavého slunce, které je v zapadání a které před chvílí dívalo se také ještě na vzdálený český kraj — věčně stejně netečno k našim vzdechům a žalobám . . .

Eh bien, voyons! Pourquoi la Bohème est-elle si triste? — proč že jsou Čechy tak smutny, vyrušuje mne soused, a tabule zajásá hlučným: Na zdar! Nejzřetelněji Francouzové a Rusové je vyslovují . . .

* * *

V pondělí, 26. července. V deset hodin slavnostní zahájení kongressu v zasedací síni radnice Havreské, krásné budově, stavěné v létech padesátých slohem renaissančním. Sál je plný vybraného obecenstva, mezi nímž mnoho dam. Předsedá baron de Coubertin, všecek ještě pobledlý, a po jeho pravici p. Hendlé, prefekt departementu de la Seine Inférieure a Denis Guyot, náměstek purkmistra, po levici dr. Tissié a dr. Sorel, pak členové mezinárodního komitétu.

Baron Coubertin zahajuje krátkou řečí, ve které vysvětluje historicky vznik kongressu a podává stručně jeho program. Pan Guyot vítá kongressisty jménem města a jmenuje barona Coubertina důsledně „citoyen Coubertin,“ občan Coubertin; pan prefekt státnicky mlčí. Dr. Tissié pronáší pak vstupní řeč, ve které vykládá především zařízení Ligue Girondine de l'Education physique. — Co to je? Cosi jako unie studentských spolků nebo centrální spolek pro pěstování her francouzské mládeže pro oblasť řeky Girondy. Dr. Tissié je inspektorem školních her athletických — instituce a úřad u nás docela neznámý, který svědčí jen o tom, jak silně hry školní na lyceích a kolejích francouzských jsou vyvinuty, — na jihozápadním školním okrsku Francie a organisatorem her mládeže francouzské v těch krajích. „Chceme,“ pravil mezi jiným dr. Tissé, „aby mládež všecka prováděla tělesná cvičení, nikoli aby se z nich stali rekordmen; později ať vstoupí do sportovních klubů, — ale dříve chceme je methodicky a progressivně ztrainovati a zejména dbáti toho, aby po stránce mravní získali právě tolik, co po stránce fysické.“

Baron Coubertin čte pak poslání presidenta Faura, pod jehož protektorátem kongress se odbývá, a který lituje, že jsa zaměstnán řízením státních záležitostí nemůže se súčastniti zahájení kongressu, ale že odpoledne přijme cizí zástupce.

Při sezení odpoledním: Psychologie cvičení tělesných, řeč p. Pierra Gabriela Bonvalota, slovutného cestovatele francouzského. Celou střední Asii důkladně prošel i prozkoumal. Seděl jsem dnes v poledne vedle něho při snídaní a bavil se s ním velmi živě o Čechách vůbec a o Praze zvlášť. Teď odpoledne ve skromné causerii, pronesené beze všech řečnických pretensí, ale hluboce procítěné, s autoritou člověka, který mnoho viděl, mnoho zkusil a mnoho si zapamatoval, vypravuje svou vlastní historii a ukazuje, kterak cviky tělesné, únava, kterou na cestách po světě tělo snáší, a otužení jsou podivuhodným prostředkem vzdělavacím, a mluví o svém údivu, jenž se ho zmocnil pokaždé, kdykoli viděl na svých cestách lidi, kteří prováděli cviky tělesné. První v té věci zkušenosti měl v Čechách, kde poznal Sokoly. Prý vida kdys českého člověka prováděti tělocvik, ptal se ho nač to, a ten mu odpověděl.: Cvik dělá mistra.

V Anglii v té příčině zvlášť dojem byl hluboký „Mladí lidé tam skákali, běhali, zápasili a boxovali a zprvu, ačkoli jsem dělal totéž, nechápal jsem, proč a nač. Teprve později, potuluje se světem a vida Angličany roztroušeny všude, a všude panující, porozuměl jsem těmto Angličanům, jež viděl jsem skákati, běhati a boxovati.“ Prý ne knihy tvoří z nás člověka činu, nýbrž éducation du coup de poing . . . Mladík, který ve škole opomene učiti se nějaké lekci, je v nebezpečí, že učiní tak opět, jakmile jen se najde maminka, která toto opomenutí hledí omluviti; ale mladík, který při boxu něčeho opomene, naučí se na vlastní vrub, tím, že dostane ránu pěstí, že nesmí učiniti tak opět a dopustiti se znovu podobného opomenutí.

Pro bůh, — u nás myslíme, že jenom ten, kdo proběhl všecky školy až po universitu, je hotovým člověkem a popere-li se náš student, odnese to karcerem! (Dokončení.)

Thomas Moore: Několik písní.

Přeložil Jar. Vrchlický.

Indická melodie.

Věř, vše co zářné, zbledne,
nejdřív to nejzářnější,
co luzné zrak tu shledne,
v let dá se nejrychlejší.
Plá hvězda, spadne hned,
květ v puku opadává,
v jich obrazu je svět,
tvá jemuž hruď se vzdává.
Věř, vše co zářné, zbledne,
nejdřív to nejzářnější,
co luzné zrak tu shledne,
v let dá se nejrychlejší.

Kdo hledat bude vnady
a ples, jenž vyzní vzdechem?
Kdo věřit v svazky tady,
jež trhá chvíle spěchem?
Jest líp, se v hloubce krýt,
v tmách pro vždy ležet v stínu,
než, světla schopen, zřít
je prchat pro vždy k zhynu.
Věř, vše co zářné, zbledne,
nejdřív to nejzářnější,
co luzné zrak tu shledne,
v let dá se nejrychlejší!

Ó přijde čas, věř, truchlý čas!

Ó přijde čas, ach, krutý čas
i tomu, jenž vždy rád
se na všech nivách mládí pás,
květ každičký chtěl rvát.
Když odříkání přijde chvíle
snům pyšným, zářivým,
v ráz umřít jak by bylo milé,
než život — nic a dým.

V Africe slunce zajde-li,
noc zatopí vše v mžik.
Co život? Zhasniž setmělý,
v němž lásky plápol znik.
Co severní den, jenž se stmívá
skrz husté mlhy tíž,
bez ohně který chladný zbývá,
jenž dávno zhasnul již!

—

S Bohem, Terezo!

Buď s Bohem, Terezo! Viz onen mrak,
jenž bledý měsíce obličej halí,
až bude kalit mu úsměvný zrak,
tu hoch tvůj bude přes moře, v dáli.

Jak onen mrak nad tebou, dlouhý čas
má láska nad tvým životem stála,
já šťastnou tě našel, tvář smích a jas —
ó jaká změna teď s tebou se stala!

Teď volna budeš, jako zbuzena
z děsného snu, jenž svíral tvoji hruď,
hleď, z měsíce jest kletba stržena,
mrak přešel již — Terezo, s Bohem buď

—

Když Piazzettou ...

Když Piazzettou v tiš
vlá noční chlad,
zda, Ninetto, víš,
kdo přijde rád?
Co maska je zraku?
Pozná tě tmou,
jak Amor zná v mraku
Venuši svou.

Já ve lodníka šat
jsem přestrojen, „loď“,
v sluch všeptnu ti v chvat,
„tě čeká již, pojď!
Teď co kolem luny
mlh šlář se stkal,
ve spící laguny
prchněme v dál!“

—

Pryč s číší!

Pryč s číší! — Ať si šumí
a tryská sebe výš!
v dnů ztracených ach, dumy
mne láká i v snů říš.
Zrcadlem čaroděje
mně její odrazy
dny kouzlí bez naděje,
jak stínů obrazy.

Při každém doušku hnedle
zřím zašlých plesů třpyt,
rty vidím žhnouti zbledlé
a mrtvá srdce bít!
Když roků krytých stínem
zřím řadu ztracenou,
tu slzami — ne vínem
vře číše přede mnou!

Mír spícím buď!

Mír spícím všem tu buď!
Na pláni leží krvavé
bez rakve, bez rubáše,
mha s rosou v pršce mlhavé
nad nimi pláčí plaše,
mír spícím bojovníkům buď!

Co platna odvaha?
Kde padl dub, tam sedrána
tříšť do zimy až zbyla,
však srdce jednou urvána
se pro vždy rozloučila.
Co platna jejich odvaha?

Však kletba vítězům!
Chcem chladni zde též ležeti
jak ti, jež nám jste vzali,
než vyšla by nám z paměti
msta, jíž nám odkázali.
Buď kletba vítězům!

Viz, kterak mraky...

Viz, kterak mraky jak v smíchu
prokmitá jitra čár,
a zem se vykupujíc z hříchu
dnu, světlu volá zdar!
Jak andělé křídloma třesou
a s rajským úsměvem
na slunných čelech jak nesou
lásku i naděj sem!

Slyš, kterak zvučí jich písní
mohutný, slavný proud,
kol toho se líbezně tísní,
jenž chtěl zde spočinout.
Pod došky nizounké chaty
spí Otce jediný syn,
jenž s výše sestoupil svatý,
on Bůh, v náš zemský stín!

—

Večerní, slyš, hymna splývá...

Večerní, slyš, hymna splývá
přes vodu sem jasně v tiš,
stále blíž a blíž se schvívá,
než mře sladce v uchu již
Jubilate, Amen!
Vzdáleněj zas, matněj splývá,
až mře sladce v uchu již:
Jubilate, Amen!

Měsíčnou se vlnou valí
k břehu, kde jí sladko mřít,
hněvný příboj hřmí teď z dáli,
jasně slyšíš tmou ji znít:
Jubilate, Amen!
Slyš, jak vlny se zas valí
k břehu, kde jí volno mřít —
Jubilate, Amen!

—

Buď světlý sen tvůj!

Buď světlý sen tvůj! Vše tvé lkání
ti v spánku buď jak usmívání!
Ti, jež ti vzala smrt i čas,
ti drazí tví a tolik milí,
ať s úsměvem se zjeví zas,
v snu ať se k tobě schýlí!

Kéž dítě, které zachrániti
tvůj nemoh pláč, jak začneš sníti,
ty uzříš živé, žert a smích,
bez úrazů, jež skýtá žití —
a změněné-li máš je zříti,
buď, jak je najdeš v nebesích!

—

Svět a nebe.

Svět celý prchavé jest zdání,
jest hříčka, obraznosti plen,
i plesu úsměv, hořké lkání,
vše prchavý blud, oklamání,
a pravdivé jest nebe jen!

Je lichá sláva se svou zoří,
v noc brzy zvrátí se jí den,
a láska, naděj, radost hoří
v mžik, květ jsou, jenž se z hrobu noří,
a věčně plane nebe jen!

Jdem v chmurném dnu, bez každé stezky,
za vlnou vlna rve nás změn,
a sjedou-li přec náhle blesky,
ozáří cestou pláč a stesky,
však úkoj podá nebe jen!

—

Nářek hebrejský.

I.

Tvůj, Israeli, padl trůn,
je ticho v pláních tvých,
tvé opuštěné prahy kol,
tvé děti v řetězích.
Kde rosa, jež by skanula
v Ethamu suchou pláň?
Kde nebes zář, jež vzplanula
by tobě cestou v skráň?

II.

Měls Jerusalem, Pane, rád,
tvým druhdy celý byl,
Tvé jeho láska dědictví
a v moc tvůj trůn se kryl.

Tu přišla bouř, blesk divý
do olivy Tvé sjel,
v Salemu arše lživý
bůh potupně se skvěl.

III.

Tvá hvězda klesla, Solyme,
Tvé slávy zašel čas,
jsi stepí, kterou zatočil
se burný vichr v ráz.
Teď mlčí sály šeré,
kde silných vládl rod,
v prach klesly věže, které
teď Baalský znectil svod.

IV.

Jdi, pravil ku vítězi pán,
meč svůj v jich krvi ztop!
jich hrady srovnej se zemí,
neb mých v nich není stop.
Sionu chmurná dcera
svých dětí zdeptá prach,
a Hinomu tůň šerá
smrt její ztají v tmách.

Kdo je ta dívka?

Kdo je ta dívka? ptám se zas
přes výčitek škleb i řeč zloby,
plá nezemský jí z oka jas,
zda růží nach jí líčka zdobí?
Ne, nočních ve modliteb lkání
jí zbledla tvář, jí zhasnul zrak,
a přec-li časem zříš tam plání,
plá jistě s hůry sem v náš mrak.

A nehledá ji duše v těch,
kdo spějí Pána ku oltáři,
jichž říza v kvítí, v kamenech
jak modly byly by, jen září.
Věř, nebe ňadra nevyplní,
jež v nádhery se tají šat,
a ta, jež zemským leskem slní,
nad mdlobou svojí musí lkát.

Ne ona bytost truchlivá,
jež láskou mou tím, že jen svádá,
jí ve zraku moc zářivá
lesk glorioly kolem spřádá.
Ó krása nikdy nezaplála
tak čistě jasným plamenem,
jak na oltáři lampa stálá
se taví sama v ohni svém!

Pták.

Pták, který letí na Východ
— ó jaký chvat a ples! —
věř, nezná vichrů divý svod,
ni křídlem aby kles.
Skrz světlo, vzduch a stále v před
až v pána svého klín,
kde zemský prach mu nevlá v let,
kde neruší jej stín.

Tak minouti mne, Bože sám,
vše, co jest nízké, nech,
v sfer čistších vzduch a k vyšinám
řiď k sobě ty můj spěch!
Bez mraku, hříchů dovol, dál
bych pouze k tobě tih,
tvůj svit by do cest mojich plál,
tvá volnost v křídlech mých!

Od tellurismu k uranismu.

Napsal Dr. O. Frant. Vaněk.

(Pokračování.)

Po názoru Indiánů sídlí duch vod hluboko pod hladinou a každá věc, jež jemu na zemi se obětuje, dostane se bezprostředně do jeho příbytku. Missionář Marquette zmiňuje se, že jel kdysi po řece v západní Americe, jež za jeho dob ještě málo byla prozkoumána. Slyšel o děsném místě v řece, k němuž člun právě se blížil a kdež sídlel démon, jenž každého, kdož opovážil se vkročiti na jeho území, pohltil. Byl to vír ve skupině úskalí, na něž proud prudce narážel. „Tak tedy nalezl,“ praví Ed. Tylor (II., 209), „v živé víře divokých Indiánů touž ideji, jaká u nás dávno již byla vyjádřena v pověstech o Skylle a Charybdě.“ Jest též v úplném souzvuku s názory démonismu, dočítáme-li se o Mohawcích, že nikdo, kdož plaví se přes jezero Saratoga, nemá mluviti, ješto jinak by se stalo veliké neštěstí. Jedna neohrožená Angličanka, která za plavby stále štěbetala, posmívala se, když se byla dostala bez úrazu na druhý břeh, pověře převozníka. Tento nebyl však na rozpacích a měl ihned pohotově odpověď: „Veliký duch, jenž v jezeře tom sídlí, jest milostiv a ví, že bílá žena nedovede držeti — jazyk za zuby!“

Čibčové na vysočině Bogotá putovali z daleka k jezeru Guatavitskému, aby duchu jeho přinesli v oběť různé dary: zlato, drahokamy a jiné skvosty; též živá zvířata, zejm. papoušky a jiné ptáky. Tamní pohlavár posypával je celé zlatým prachem a pak se v něm koupal. (W. IV., 363). Takovými oběťmi ovšem mohl býti posléze usmířen duch vody sebe zlostnější, a jest nám též známo, že Čibčové měli ve zvyku pochovávati zemřelé své kaziky na dně řek (Sp. I., 199), což nep. byl prvotně i způsob pohřbu u starých Peruánů, kteří odvozovali svůj původ z jezera Titikaka. V tomto jezeře sídlel jich praděd Pačakamach, kdežto jiné řeky i prameny osídleny byly duchy nižšího řádu. Některé čeledi Aymarů odvozují od nich, jakož i od některých studnic svůj původ. Kdykoliv se jim udá, že přijdou k nim na blízko, obětují jim rýži. (W. 452, 453, 455; T. II., 212). Moře nazývali staří Peruáni Mamakoča, máti moře, a sestupujíce k němu se Sierry, vytrhávali si brvy z obočí, obětovali je své pramáteři prosíce ji, aby nesesílala na ně žádnou bouři. (T. II., 276; Sp. I., 395, 451). Námořní Karibové vrhali do moře pokrmy, ješto po jich domnění na dně jeho sídlí duše zemřelých. Rovněž Araukánové ctili vládce mořských vln a v Paraguaji dosud přinášejí Indiáni duchům vod v oběť tabák. (W. III. 520.)

Hlavní božstva moře zovou se v Polynesii Tuaraatai a Ruahatu, a domorodci vypravují o nich, že jsou-li hněvivi, posílají do řek žraloky,

t. j. sami v podobě žraloků mezi ně přicházejí (T. II., 275). Jinak uznává se duchů mořských nesmírné množství, jimž na mnoze udílejí se zvláštní jména. Tak zove se na př. oněch 13 duchů ostrovů společenských, již ovládají moře: Uruhaddu, Tamani, Toapi, Otuarionu, Tanika, Tahumeonna, Otahmaui, Owhai, Owhatta, Tahua, Tuiteia, Omahuru, Owhaddu. — Když norský cestovatel Karel Lumholtz se utábořil nedaleko horské bystřiny, jež v Rokky Hills ve Queenslandě hlučně do hlubiny se řítí, vypravovali mu domorodci, že v ní sídlí zloduch Jamina, jenž každého, kdož k ní se přiblíží, uchvacuje a sežírá. Pročež vyhýbá se každý místu tomu již z daleka. — Neméně nebezpeční démonové činí v Australii nejistými rybníky a vodstva vůbec; démon Bunyip číhá zejména na ženy, láká je k sobě a odvádí do svého úkrytu pod vodou. (T. II., 211.)

Domorodci vnitrozemí na Sumatře, spatří-li poprve moře, obětují mu placky a j., aby duchové v něm bytující jim neublížili (T. II., 275), kdežto v Indii, kdež mnozí kmenové mrtvoly neupalovali, nýbrž do řek (gangamma) ponořovali, jsou přemnohé řeky neméně posvátny jako veletok Ganges. Názor staroindický nevylučuje nikterak představu, že duch může se ubytovati také ve vodě. Když Krišna navštívil v lese svého bratra Rámu, „unikl duch jeho do moře“.

V Japónsku zove se duch moře Midsuno Kami a na Kamčatce vysílá veliký duch moře, Mitgk, do řeky ryby. Plaví-li se Kamčadalové přes nebezpečný vír, vrhají do něho úhledně vyřezávané třísky a tabák takto se omlouvajíce: „Neměj nám za zlé, že plavíme se přes tebe a téměř na všechnu bázeň zapomínáme; bojíme se dosti; ale my nejsme tím vinni; Rusové nás k tomu donucují.“ Ostjákové v asijské Rusi ctí řeku Ob a je-li nedostatek ryb, přivazují kámen na hrdlo soba a svrhují jej do jejích vln jako oběť. Votjákové a Tungusové pokládají za posvátnou zejm. řeku Sogd a Burjétové, ač buddhisti, mají přece dosud posvátná jezera, z nichž jedno viděl cestovatel Atkinson. Bylo to malebné jezírko „Ikeongoun“ severně od vrchu San-ghin-dalai. U jeho břehu zřídili domorodci dřevěný chrámek, v němž duchu jezera, jenž občas volí za své sídlo též jedno skalisko v jezeře, spalují v oběť mléko, maso i zvířata. Podobným způsobem uctívají Baškírové jezero Abuš a Mongolové řeky vůbec. U Estonců má každá vesnice posvátný pramen a zvláštní pocty požívá potok Wöhhanda, jehož duchu v podobě chlapa s modrou a žlutou punčochou dříve obětovali zvířata a malé děti (T. II., 212). Dle víry Grónů jest osídlena každá řeka i pramen zvláštními duchy: a proto přijdou-li k vodě, již dosud neznají, musí se z ní napíti nejprve nejstarší muž (angekok), aby ji zbavil škodlivého ducha.

Obrátíme-li svou pozornost k obyvatelům Afriky, shledáváme tutéž víru v duchy potoků, řek a vod vůbec. Kdož některou z řek hodlá přeplaviti, prosí nejprve jejího ducha za dovolení. Přinášejí se jim též dary; v dobách sucha obětují se jim různá zvířata; též přisuzují se jim mnohé nemoci a aby hněv jejich zmírnili, vrhají na př. Kafrové do řeky několik hrstí prosa neb vnitřnosti zabitého vola (T. II., 208, 212). Zejména nebezpečným jest Ikanti, jenž dovede se učiniti neviditelným, a Uhili, jenž opouští občas vlhký svůj příbytek a obcházeje jako trpaslík dojí

krávy a klade děvčatům nástrahy. Obdobný démon vodní, jenž tropí rozmanité neplechy a v různá zvířata se mění, jest Znenuru Be-čuanů, Otjiruru Hererů. Sánové v území Hererů zovou jednoho ducha vody Tosip, jemuž kdykoliv kopají, aby nalezli vodu, přinášejí oběť a jejž prosí též o pokrm a šťastný lov.

Vodopád Rembo-Ngoyai-ský v záp. Africe jest sídlem zloducha Fugamo, jenž v noci kolem něho bloudí, a v území Vei jest v řece Mafa vír pod skalou, kolem něhož nepluje nikdo, aby neobětoval něco duchu vody, buď si to list tabákový, hrst rejže neb trochu rumu (T. II., 208). Nejinak v území Akrů. Kdežto na břehu otročím má každé místo své zvláštní duchy jezer, nepokládá se ve Waidahu pouze řeka Eufratis za bossum, t. j. posvátnou, nýbrž i moře samo za sídlo mocného ducha Wu. Kněz moře, vu-no, jest ze všech nejmocnějším; sídlí ve Waidahu, kdež má 500 žen. V určitých obdobích ubírá se ku břehu a žádá božstvo moře (Agbove), aby nebylo hněvivo. Obětuje mu rýži, olej, boby, šátky, ba i různé cenné věci. Občas obětuje se mu i člověk. Nejzřejměji jest však představa mocného vládce moře vyjádřena u černochů pobřeží Guinejského. Tamo slibují králové, aby dodali důrazu svým prosbám, pánu moře rýži, oděv, láhve plné rumu, ba i otroky, jež pak metají do vln. Když r. 1693 moře bylo nadmíru neklidno, stýskalo si obyvatelstvo u krále; ten však kázal jim, aby se upokojilo, že příštího dne moře utiší. Vyslal svého kouzelníka se džbánem palmového oleje, pytlem rejže a obilí, kusem vzorkovaného kartounu atd. k moři, aby dary ty nabídl pánu vodstva. Když kouzelník přišel ku břehu, měl k vodám řeč: ujišťoval jich vládce, že král jest věrným jeho přítelem a chválil bělochy, kteří s králem vedou obchod; pravil o nich, že jsou hodní lidé a prosil pána moře, aby jim tedy nebránil v přistání, na konec dodal, že, přeje-li si vládce vod palmového oleje, že mu jej král posílá a při tom vhodil džbán s olejem do vln. Za podobných poklon vházel do vody i ostatní věci (T. II., 378).

V říši Kongo bydlí nejmocnější duch ve veletoku; jiní zloduchové ve vodopádech. V Jorubě obětuje se v době trvalého sucha slavnostně okrášlený otrok; vyvede se k řece a vrhne se v oběť paní vody. Když H. M. Stanley ubíral se z Ugandy, házeli jeho průvodčí, poddaní krále Komehského, do jezera perle volajíce: „Buď milostiv bílému králi (mkama)! O, Nyanzo, napomínáme tebe! Dejž, aby jistě a šťastně přeplul daleké tvé vody!“ Týž mrav shledal též Al. M. Makay na východním pobřeží jezera a to nejen mezi černochy, nýbrž i mezi Araby. J. H. Speke chtěl přerušiti plavbu svou po jezeře, aby střílel kachny; než tomu zabránili veslaři obávajíce se hněvu ducha jezera. Jezero Tanganjika hemží se jen duchy (muzimu), kteří berou na se též různé podoby zvířat: hadů, tygrů, lvů, a poloostrov Ubvari zovou domorodci „ostrovem muzimů“. Každý duch má svůj okres, jímž nikoho nepropustí, kdož by mu něco nedaroval. V Ufipě jest duch vody Sevakao spolu dědem panující dynastie; pročež zovou se knížata a kraleviči Vaanavakao t. j. syny Kaovými.

Přecházíme k národům semitským. Dle víry pohanských Arabů sídlel v každém posvátném prameni džinn, a víra ta nezanikla dosud, jen

že na místo džina dosazen některý „světec“. V léčivém zřídlu u Aquae Calidae v Alžíru sídlí zbožný marabut, stále je vytápěje. Dva tisíce strašidelných velbloudů snáší mu potřebné dříví. Sírové prameny nedaleko Fesu, k nimž z daleka putují nemocní, jsou zasvěceny „světci“ Mullá Ja'kub a okolí jich jest tak posvátné ('himá), že kdož není Muslimem, nesmí do něho vkročiti. Na cestě z Blidy do Almy u vesnice Súma nalezá se kaskáda, pod níž se staví domorodci, aby zbaveni byli různých chorob. Na blízku jest hrob „světce“ Sídí Músá, jemuž se přisuzuje moc uzdravení. Každý přináší mu v oběť slepici neb skopce, jejž u pokraje vody usmrcuje. Též u jiného pramene Sídí Mesída u Constantine, kdež každé středy se koupají Židovky a Mu'hammedánky, obětujíce při tom slepice, pálí kadidlo a přinášejí různé dary ex voto. Nejzvláštnější jsou však tyto oběti a obřady v Báb al-Wád v Alžíru u Sab'a 'ujnu (sedm pramenů), fontaines des génies. Každé středy putují ke kubbě ochranného světce krajiny Sídí Ja'kub ženy spolu s černoškami, jichž úkolem jest, aby zapřísáhli duchy pramene. U některého pramene rozdělá černoška v pánvi oheň a hází do něho několik zrnek kadidla neb benzoïnu. Dým musí vdechovati osoba žádající si kouzla. Na to pobijí se slepice, které byly s sebou přinesly, a hodí se do písku. Dostihnou-li slepice dříve ještě, než zahynou, břehu mořského, pokládá se to za příznivé znamení; zemrou-li však v písku, počíná se ceremonie znova, neboť duch není ještě usmířen. Mnohdy obětují se též skopci, ba i volové; v tomto případě konají však oběť černochové a nedbá se na pohyb obětovaného zvířete. Sem náleží i Nahr Kadiša u Tripolis. Volný kmen šeluhský Aïd Hamid, východně od Marokka, ctí démona své řeky, jenž bydlí v hluboké pánvi pod vodopádem; každý rok obětují mu dvě zvířata a velikou mísu kuskusů, aby odvrátili od sebe smrtící zimnici. Též Válí Selím jest nástupcem staroarabského džina jakož i římského genia, jehož hrob ukazuje se vedle pramene nazv. Birket el 'habl v Džólauu.

Nejiné zprávy máme o starých Kena'anitech, zejm. Feničanech. Ovšem jest litovati, že Hellenové nezachovali nám prvotné názvy duchů řek, jež Semité ctili, nýbrž že je na mnoze nevhodně srovnávali s vlastními bohy a jmény těchto je označovali. Tak zovou na př. řeku u Cidonu, nepochybně nynější potok Barghût: Asclepios, řeku libanonskou nyn. Nuha el Kelb: Ares, řeku Orontes: Typhon. Strabo (XVI., 2, 7) zachoval nám pozdější báji, dle níž drak Typhon, byv zasažen bleskem, hleděl se ukrýti a při tom prý půdu drápy svými tak rozryl, že utvořil řečiště. Jinou posvátnou řeku u Ptolemaidy (Akre) zove Plinius (Nat. hist. XXXVI., 26, 190; srv. Josephus, Bell. Jud. II., 10, 2) Belus, což zjevně poukazuje na ba'ala v ní sídlícího. O ba'alat v Gebalu, v tomto „městě mysterií“ (dma šatau), jak je nazývá již papyrus Anastasi I. — vypravovalo se, kterak zamilovala se do krásného jinocha adon-ba'ala; tento byl však na lově usmrcen kancem. V upomínku na něho slaveny smuteční slavnosti na řece, již Řekové nazývali Adonis (Lucian de Syra dea, § 8.), nynějším Nahr Ibrahim, a kteráž mu zůstala posvátnou, i když adon ba'al — jenž prvotné as byl jejím démónem — byl povýšen na božstvo sluneční; červeň, jíž řeka ta na jaře se barvila, vykládána jako

jeho krev.*) — Pozoruhodnou jest též pověst o „víle“ *Ἀναβρέτ* t. j. ᶜen ʿoberet, pramen překypující, jež prý byla *ἐπιχωρία*, manželka Króna**) čili Jisra'ela a matka Jehudova (*Ἰεούδ*), jakož i zmínka Jeronýmova o prameni pod dubem Abrahamovým v ʿHebronu, k němuž ještě za jeho doby putovali Feničané, Arabové, židé i křesťané a do něhož házeli penízky a obětní koláčky.

Ješto staří Feničané byli odvážlivými plavci a na svých lodích zajížděli do nejvzdálenějších končin, lze očekávati právem, že ctili též jakési božstvo moře, neboť božstvo řídí se prvotně vždy dle zaměstnání svého lidu. Božstvo beduínů jest duchem stepním, božstvo rolníků v míru duchem orby, ve válce duchem odbojným neb výbojným; pustí-li se do plavectví, stává se duchem námořním. A vskutku zmiňuje se Hesychios (sub voce *Θαλάσσιος*) o mocném vládci, jemuž Feničané vzdávali poctu. Zove jej ovšem dle svého způsobu „*Θαλλάσσιος Ζεύς*“, nemůže býti však pochybnosti, že slul po semitsku prostě baʿal jam ——. O karthaginském vojevůdci Hamilkarovi***) dovídáme se, že přinesl „Posejdonovi“ skvostné oběti (Diod. Sic. XI., 21, 4) a o jiném vůdci téhož jména, že ponořil do moře množství zvířat v obět pánu moře. (Diod. Sic. XIII., 86, 3). Námořní plavec Hannon založil k r. 500 př. J. spolu se svými průvodci v Lybii „Posejdonovi“ svatyni; též Ptolemäus (Geogr. IV., 3) mluví o „*Ποσειδῶνος βῶμοι*“ na africkém pobřeží mezi Hippo Regius a Utikou. Dle Servia (Ad. Verg. Aen. I., 108) vyčnívala mezi Afrikou a Italií z moře skaliska „in quibus Poenorum sacerdotes rem divinam facere soliti“.†) Dle Herodota (II., 50) ctili Lybiové rovněž jako posemičtění Pelištové, pána moře, jemuž, jak to dosvědčuje pověst o Andromedě,††) druhdy obětovali i lidi, zejm. boha moře.

Semité vnitrozemí přinášeli ovšem jen jezerům, řekám dary, rozžehovali jim na poctu světla, atd. zejmena však vzdávali poctu studnicím (beʿer) a cisternám (bór). Uvážíme-li, jakou cenu měly pro kočovníka studnice, jaké práce a namahání vyžadovalo jich zřízení, pochopíme vážnost, jaké se jim dostávalo. Tvůrce a majitel její lpěl na své studánce celou duší svojí, a také vděčné potomstvo ctilo v ní ducha svého děda, jehož hrob zajisté od studánky té nebyl dalek a který ani po své smrti

*) Z dosavadního materiálu lze jen souditi, že kenaʿanský resp. fénický baʿal splynul s egyptským Osiri, čímž byl dán podnět, že přisuzováno mu umírání a znovuzrození, což jest obsah řeckých bájí o Adonisovi. Hesychios právem pokládá jméno *Ἄδωνις* pouze za jméno fénického baʿala, praví-li: „*Ἄδωνις δεσπότης ὑπό Φοινίκων καὶ Βόλου ὄνομα.*“ O zvláštním jakémsi fénickém božstvu „Adonis“ neví ničeho. — (proti Th. Nöldeke-ovi v Z. M. G. XLII., 471).

**) Slovo „Kronos“ se sanskr. kar, kri, lat. crea, řeč krau, kraino, odtud krator (autokrator), znači tedy totéž jako sem. malk neb baʿal.

***) Hamilkar = Aʿhimalkart, přítel (baʿal) malkarta.

†) „na kterýchž kněži púnští vykonávali obřad boži“.

††) Strabo XVI., 2, 28; Plinius, N. h. V., 13, 69; 31, 128; IX., 5, 11; Josephus, Bell. Jud. III., 9, 3; Srv. K. B. Stark, Gaza u. die philistäische Küste 1852, 255—227, 693; J. G. Müller v Theol. Studien u. Kritiken 1843, II., 935—940. — S pověstí tou souvisí snad i legenda a Joná-ovi (holubu) a velrybě (Affr. Maury v Révue archéologique Ser. I., Ann. V., 2 (1849), 555 a sl.).

od ní se nevzdaloval. Tak na př. jest známa posvátná a jediná studnice v Mekce nazvaná Zamzam několik kroků na východ od posvátného kamene, a v pověstech biblických kladou se studnice (beʿerót) na roveň maccebám a ʾašerám a animistický ráz jeví se nám zřetelně v názvu jedné studnice na jihu Judeje, jež v Jos. 19, 8 se zove Baʿal hab-beʾer, t. j. pán studnice.*) Poctu studnice v Beʾer-šeba, t. j. studnice sedmi žpramenů) která potrvala až do pozdních dob, legitimovali Jahvisti tím, (e prý tu Abráhám vzýval jméno Jahve (Gen. 21, 33).

Starobylá byla nepochybně pocta pramene na oáze Kadeš nazv. ʿEn-mišpat, pramen rozsudku, o němž ovšem děje se zmínka teprve v exilním Gen. 14, 7, než jméno není zajisté smyšleno a lze si je vyložiti tím, že baʿal tohoto pramene rozsuzoval sporné otázky vůkolních beduinů. Jistě pravěkým jest však název studnice řeč. Laʿhairoi, ješto slovu tomu nerozuměli již sami pisatelé bibličtí (Gen. 16, 14 srv. 21, 19). Dle nich zjevil se prý tu Hagaře mal'ak Jahvův a slíbil jí potomstvo. Než výklad ména La hairoi jako „živoucí, jenž mne vidí“ není správný a spíše sluší je vyložiti dle analogie soud. 15, 18—20; II. Sam. 23, 11 jako „Čelisť sajhy“, jíž se podobala okolní skaliska.**) Sem náleží též ʿEn Šemeš, pramen slunce (Jos. 15, 7; 18, 17) mezi Jerusalémem a Jeriʿhem, jakož i ʿEn Rogel na pomezí kmene Jehuda a Benjamín (Jos. 15, 7; 18, 16 a sl.).***) Tuť dal se Adonja povolati za krále (I. kr. 9, 25; srv. II. Sam. 17, 17; I. kr. 1, 9). K pramenům druží se najmě i jména Jicʿhak (el), ʾel plesá a Jišmael (ʾel vyslyšuje, Gen. 16, 17 a sl.; 21, 19; 24, 62, 26, 33). Ještě v talmudu (Persachim 112.a) pokládají se řeky a rybníky za sídla duchů bené jamá a benót jamá, což shoduje se s arab. banutu'l-baʿhri. (ZD. (M) (G) 31 (1877), 255.)

Též národové arijští znali poctu řek a vod vůbec. Tak praví na př. Herodot (I., 138) o Peršanech: *„ἐς ποταμὸν δὲ οὔτε ἐνουρέουσι οὔτε ἐμπτύουσι, οὐ χεῖρας ἐναπονίζονται, οὐ δὲ ἄλλον ουδένα περιορέουσι, ἀλλὰ σέβονται ποταμοὺς μάλιστα.“* †) U Helenů vzývá Odysseus jemu neznámou řeku v zemi Phäaků jako boha, ale tím, že zove ji „knížetem“ (Od. V., 444 a sl.), prozrazuje animistické své představy. Jinak by bylo i velmi záhadno, jak by mohla býti otcem Orsilochovým řeka Alpheios. Vůbec neobětovali Hellenové jen božstvu řeky Acheloovi jako nejstaršímu z 3000 řek vycházejících z okeánu (Il. XX., XXI.), nýbrž pokládali Alphaea v Messeně, Kladea v Elidě, Selemna v Achaji, Inacha v Mykénách a j. přímo za nejstarší své krále čili praotce rodů. Themis svolala řeky k velikému olympskému shromáždění. Též moře bylo jim svaté, ale myslili si je osídlené duchy

*) Sluší čísti: ʿad baʿal habbeʾer ve ramót negeb, „až po pána studnice a mohyly jihu“ místo bezsmyslného: ʿad baʿalat beʾer ramat negeb.

**) J. Wellhausen, Prolegomena z. Geschichte Isra'els², Berlin 1883, I., 344. — Místo halam třeba čísti elohim (srv. I. Sam. 3, 13), a před ʾxʿheré vsouti snad: veaʿhé.

***) Nep. totožný s nyn. „pramenem Jobovým“. K. Bädeker, Palästina u. Syrien,² Leipzig 1880, 113.

†) „Do řeky ani nemočívají ani neplivají, ani si v ní ruce nemyjí, aniž také komu jinému to činiti dovolují, nýbrž vzdávají řekám velikou úctu“.

a bohy. **Skamander**, *μέγας θεός*, měl i zvláštního kněze (Il. 5, 78), **Spercheios** dokonce *τέμενος*. Jemu slíbil Peleus Achillovy kadeře a hekatombu (Il. 23, 144 a sl.). Řece Pamyssos dostávalo se ročně pravidelné oběti (Paus. 4, 3, 10). — Duchům řek obětováni zejm. býci, ovce (Od. 11, 727; Il. 23, 14) jako jiným bohům. Když Kleomenes táhl do Thyreje, obětoval moři býka (*σφιγιασάμενος δὲ τῇ θαλάσσῃ ταῦρον*) a přistál v Nauplii. (Herod. VI., 76.). Rovněž tak jednali vojevůdcové římští dle svědectví Ciceronova. (De nat. deorum III., 20). Ještě v minulém století obětovali křesťanští Řekové moři; Turci za bouře vrhali moři v oběť židy a křesťany, aby usmířili rozhněvaného pána moře.

Staří **Germáni** obětovali řekám a konali u nich sliby. O **Allemanech** píše Agathias (28, 4): „*δένδρα τε γάρ τινα ἱλάσκονται καὶ ῥεῖθρα ποταμῶν καὶ λόφους καὶ φάραγγας, καὶ τούτοις ὥσπερ ὅσια δρῶντες.*“ „I stromům některým i proudům řek i roklinám a vrchům obětují a za posvátné je pokládají.“ **Frankové**, ač již „obráceni“ na víru křesťanskou, obětovali dříve, než překročili řeku Pád, ženy a děti (Procop. De bello goth. II., 25). **Slované** věří namnoze dosud, že řeky, potoky, rybníky a jezera jsou obydleny duchy, topielcy, vodníky a vodními pannami, jichž původní bytost ukazuje velmi zřetelně ruský děduška vodjanoj, představuje-li se jako „stařec s odulým břichem a opuchlým lícem“. Jsou to duchové utopenců, kteří strhují ty, kdož vkročili v jich říši, bez milosti ke dnu a není třeba nikterak pomýšleti na jakousi souvislost s „astrálními duchy“ neb na jakýsi „nebeský okeán“, jak dosud mnozí mythologové se domnívají. Poznámka tato jest důležita, ješto podobné názvy jsou teprve sekundérní a náležejí až dobám pozdějším.

IV.

Když se více a více šířil obor sídel odloučených duší a smělost myšlenky přisuzovala duchům též hrom, bouři, větry a vlny, nemohly ani měsíc a hvězdy, slunce i nebe jako celek uniknouti pozornosti člověka. Kdežto zcela prostý syn přírody nemá ještě smyslu pro večerní oblohu (W. III., 418), spatřujeme již u některých národů loveckých a kočovních v Americe, Asii i Africe poctu měsíce a u národů rolnických poctu slunce. Na lovce, jenž vydává se na hon, neb beduína, jenž teprve večerem pokračuje v nekonečné své pouti,*) činí měsíc, který náhle za temna se vynořuje na obzoru jako ohnivá koule, tu červeně, tu bledě žlutě září, tu okrouhlý, jindy úzký jest, mnohem větší dojem, než-li slunce za horkého i krátkého dne, v jehož paprscích vše se ztápí, jímž vše jest osvětleno a na němž nelze pozorovati nižádných tak

*) U obyvatelů Melanesie (W. G. VI., 72 a sl.), celé Polynesie (W. G. VI., 72 a sl.) měly pouze noci jména; Mexikáni (W. IV., 174), Peršané (Spiegel, Die heil. Schriften der Parsen, II., XCVIII. a III., XX.), Gallové (J. Caesar, De bell. Gallico VI., c. 18; srv. c. XXII.), Germáni (Tac. c. XI.) nepočítali dle dnů nýbrž dle nocí. Dle Sachsenspieglu, salického zákona a Constitutio Caroli dály se lhůty a pozvání k soudu „po 14 nocích“, ba Angličané zovou dosud na mnoze týden sennight či sennit (místo sevennight) a 14 dní fortnight m. fourteennights. Podobné zvyky mají dosud Arabové a u starých 'Ebreů vyjádřena priorita noci přede dnem ve frázi: „Byl večer a bylo jitro, jeden den!“

patrných změn jako na měsíci. Pouze u kmenů, provozujících byť sebe primitivnější orbu a žijících v pásmech mírnějších, shledáváme počátky pocty slunce, jež povznáší se každého jitra z dálných hor neb vystupuje ze širého moře . . .

Mluvíme-li však o poctě měsíce, hvězd, slunce, sluší nám ovšem vyloučiti veškery ony dětinné fantasie či báchorky, jež jeví se nám u tak mnohých kmenů i národů, neboť nedostává se jim hlavního znaku všelikého kultu, všeliké pocty, totiž náboženského živlu. Naivní představy na př. divochů Brasilie, dle nichž nebe není leč děravá střecha, mumeseke, jíž se leje dešť, neb domorodců Australie, kteří pokládají měsíc a slunce za muže a ženu bydlivší druhdy na zemi (W. G. VI., 797), neb Namáků v jižní Africe, kterým není měsíc nic leč kus jasné slaniny, z níž si lidé, plavící se na moři, občas kousek ukrajují a pak opět kopnutím nohy na oblohu ji vyhazují (W. II., 322), nemají zajisté nic společného s kultem.

O kultu může býti řeč teprve, když měsíc, slunce a p. pojímá se jako sídlo ducha neb duchů, jimž jest člověk povinen vzdávati poctu, ač nechce-li uvaliti na sebe jich pomstu. Představy duchů vzešly však, jak z předchozího vysvítá, jedině a výhradně z animismu, a tak nutno odvozovati nám i poctu měsíce, slunce a p. z téhož prazdroje, a přírodním i hrdinným báchorkám, jež s názory animistickými později splývají, přisuzovati význam teprve sekundérní.

Další rozvoj tohoto kultu pozorujeme v případech, kdy vtrhli mezi domorodce znající poctu měsíce neb slunce, t. j. uranismus nejnižšího stupně, kmenové cizí, výbojní, sestoupivše buď s vysokých hor neb připlavivše se z dálného okeánu jako „synové slunce“. Jest pak zcela přirozeno, že tito vítězi nad pokořeným — byť mnohdy i vzdělanějším praobyvatelstvem, z důvodů na snadě ležících, zvolili si pro odloučené duše svých vlastních soukmenovců sídla, jež po jich mínění byla důstojnější, nežli kámen, strom atp. Jako výbojní kmenové indočínští, na př. Ahomové v Assamu, se chlubili, že první jich králové sestoupili k zemi po zlatém žebříku s nebe, kdežto o domorodcích, jež potlačovali, tvrdili, že vyrostli jen z hrudy zemské podobně jako rostliny, ba jim i duši popřeli, neb v Polynesii, kdež duše obecného lidu ihned sežral atua, tak ponechali i jiní výbojní kmenové pokořenému obyvatelstvu sice jejich názvy, sobě vyhradili však sídla mnohem vznešenější.

Tak víme na př. již o bojovných Guajkúrech v Brasilii, že se domýšlejí, že duše jich náčelníků a kouzelníků odebírají se na hvězdy, kdežto jiné duše bloudí kolem místa, kde mrtvola tlí. Též Karibové, kteří přitáhli z pevniny jižní Ameriky ze sousedství brasilských kmenů a sobě podrobili na Antillách Kolumbijské Indiány, ctili hvězdy jako dobrotivé bytosti, ale výslovně proto, ješto věřili, že duše zemřelých Karibů odcházejí na hvězdy. Tutéž přednost osobují si, jak známo, i mnozí kmenové severní Ameriky, na př. Načesové, Apalačové, obyvatelé Floridy. Pouze hrdinům padlým ve válce a pohlavárům jest vyhraženo sídlo na slunci, kdež přebývá i „veliký duch“.

Při vývoji kultury ještě vyšším, jejíž hlavní podmínkou jest, aby výbojný kmen držel otěže vlády nad jinými, nabývá posléze uranismus

rozhodné převahy oproti dřevnějšímu tellurismu, ba stává se v jednotlivých případech středem národního náboženství i politiky.

Kdežto tellurismus lze nám označiti jako způsob jakéhosi pravěkého materialismu, přísluší tomuto uranismu κατ᾽ ἐξοχήν již titul idealismus. Pověsti o bojích bohů nebes s bohy země, byť i vzešly na mnoze z ryze mýtické půdy, spolu však prosyceny jsou kulturně-historickými tradicemi, podávají nám přibližnou představu o děsné zběsilosti, jakou druhdy svádĕny byly veliké války náboženské.

Dle Véd potlačen kultus domorodců Indie ponenáhlu poctou slunečních božstev: Jamou, Mitrou, Indrou a Višnou. Jama, nejstarší „veliký duch“ a spolu „prvý člověk“, objevil dle bájí, usídliv se na slunci, cestu do podzemí. Kromě Jamy ctili spolčení kmenové též Mitru; ale ani tomuto nedostalo se vavřínů za pochodů a výprav Arijců. Klesltˇ téměř výhradně na boha deště, upomínaje Peršany na doby, kdy sídleli „v zemi, jíž se pluh nedotekl“. Naproti tomu vystupuje dobytím Pětiříčí (Pendžabu) v popředí Indra „velmožný pán hromu a blesku“ (Rigvída I., 32, 1; 55, 5; 8, 165; III., 34, 9; VI., 20; X., 43, 9; 89, 9). Způsob, jakým se stal božstvem nebe a zároveň i „velikým duchem“, naznačuje báj vypravujíc, kterak démonové různých dílů země si jej zvolili za svého krále. Než ze středu usadivšího se národu Indrova vycházeli stále noví kmenové neb bojovné družiny, klestíce si dráhu i šířice své panství dále na východ. Tím domáhali se moci i noví bohové a sláva Indrova počala blednouti. V popředí vystupuje Višnu, posléze Šiva, jejž nezná ještě nižádný básník Véd a o němž praví mythus ještě dosti zřetelně, že přinutil bohy, aby mu postoupili nejlepší část „obětního zvířete“. (Dokončení.)

Provisorní život.

Novella. Napsal Jeroným Věžník.

(Pokračování.)

5.

klopotně dosaženou branou rozčilujících zkoušek konečně přešla do školy měšťanské Novoměstské. V tom zcela zase jiném ovzduší, oteplenėm blahobytem spořádaných domácností slušně situovaných úředníků a zámožných živnostníků, jenž z většiny dětí sálal, chopila se práce s celým enthusiasmem mládí, vypjetím svých — teď už nedělených — sil chtěla stvořiti v kruhu těch vnímavých vyrůstajících dívek veliké dílo: štěstí národa v jeho budoucích generacích, zaručené batailloný hluboce dobrých, vzdělaných a ušlechtilých matek, jež si z jejích tříd budou odváděti jen nejlepší muži do svých nových domácností, tou péčí o budoucí měkce vystlaných a prohřátých.

A byla těmi svými dívkami zbožňována tak, jak to dovedou davy. Cítila upřeny na sebe horoucí zraky obdivu, oduševnělými jemnými vztahy jejího působení chvěly se milé úsměvy, zlaté kadeře, růžové tváře a vonné kytice plné polibků. Vkládala kus duše — ba duši celou do těch únavných chvil v uličkách škamen hustě obsazených, a ony za to jako stíny provázely ji až k bytu do zapadlých končin předměstských, posílaly jí polibky a zahrnovaly ji růžemi. To mladým, svobodným duchem, citově vznícenym a hřejícím, si je podmaňovala. A když se s nimi po tříletí pohnuta loučila, část své bytosti nechávala v nich — lichotila si, že na celý život. A přicházely nové, stejné jako předešlé, stejně zbožňující, stejně horoucně obdivující, jakoby se od předešlých byly učily.

Ale ten toužený život určitě vyslovený, na který se tak těšila a od kterého si tolik slibovala, stále nenadcházel. Pořád jen to staré provisorium — sice už v Praze, také již bez břemene zkoušek a konečně i s učitelským definitivem, ale stále necítila to životní jasně vytýčené definitivum.

A když tak den zapadal po dni a v duši se jí lačně rozvíjela touha po prudkém, opravdovém žití, když ji nudila ta linie rovná, určitá, bez záhybů a změn, vemlouvala si, že vše bude jiné, jen jak přejdou různé rodinné trampoty a Jakubova nemoc. Ten hoch stále churavěl a pokašlával, znepokojovalo ji to časem, ale těšila se, že i toto malé provisorium jejího života za chvilku se přesune a pak určitě už brány života se jí rozevrou. Jak — to ovšem nevěděla. Ani nevěděla, co čeká, ale čekala svatě. A proč vlastně čeká, proč nevydychne hned na plno svůj život? Vždyť jsou jiní ubozí, chudí lidé, a ti žijí bez otázek, hned na plno i v trampotách a bídě, a ona stále odkládá s tím vydechnutím,

zneklidněna nejistotou, rozechvěna očekáváním, žíznící po čemsi nutném jako pták pod vývěvou.

Však přišla doba, kdy všecky záchvěvy, myšlénky a touhy zalehlo mračno černých starostí o Jakuba.

Kdysi v listopadu po vyučování procházela se s Karníkovou zamlženými ulicemi. Světla žlutě rozplývala se kolem kandelabrů, a Anna truchlivým proudem bílé mlhy spěchala k domovu. Vysoký předměstský dům, který jako obrovská klec přechovával přes sto nájemníků, klidně ji pozřel špinavou tlamou svého průjezdu. S chvatem nevysvětlitelné tušivé tísně vznesla se po schodech, otevřela dvéře a rázem užasla. Krev v ní ustydla: na rozestlané posteli ležel Jakub, a od jeho noh zaletěl k ní podivný, nezapomenutelný pohled otcův, jenž jakoby kvílivě vykřikl její vyděšené duši vstříc: „Ejhle, můj miláček, můj nejmilejší syn!“

Jakub po ní otočil veliké uděšené modré oči. Na svrchnici přisýchající krvavé skvrny volaly vysvětlení. On už tak dlouho kašlal. Není to tedy obyčejný chvilkový katarrh, už přišla krev!

Anna svírala zuby v zimničných pocitech vzlykavého děsu, když v temné, prázdné noci, bolestně nezmožitelným úsilím vedrala se jí do duše nezvratná jistota, že Jakub je ztracen. Tedy Jakub, ten milý Jakub!

A teprve v přemýšlivém rozbírání toho dnešního krvavého fakta se jí rozjasnilo. Prohlédla, jak ta zákeřná choroba jemnými kořínky se zachycovala na příhodné půdě organismu, seslabeného přemnohými nemocemi dětského věku (kde jaká nemoc, projedla se slaboučkým Jakubovým tílkem: psotník, zádušní kašel, zánět plic, neštovice), jak plíživě se vzmáhala a hlouběji zakořeňovala a že skutečně jen tato rána mohla vybouřit celou rodinu z toho dlouhého klidu, kterým stále věřili, že je to jen praobyčejný kašel.

Ach ten Jakub, ten dobrý Jakub! Nejlepší a nejhodnější z bratří! Jakoby se probírala v albu jeho života, vyskakovaly jí z nočního temna obrazy toho zvláštního, citlivého, vnímavého a fantasií obdařeného dítěte, jak jí uvázly v paměti. Napřed ten Jakoubek běloučký jako napadlý sníh, něžný s tvářičkou tak stařecky trpce na svět se dívající ze své háčkované čepičky s provlečenou pentličkou, jak jej poprvé zahlédla na posteli podle matky. Pak ten čtyřletý přizrzlý hošík v krátkých zapínacích kalhotkách, podivně vzrušený, stojící na okraji šedivého basinu v cementárně (kde byl otec jednu chvíli úředníkem) a křičící: „Ruka v pytli“ a „Krvavá hlava“, jehož se marně vyptávali a jenž nikdy nedovedl vysvětliti příčinu toho halucinatorního záchvatu, který jej v oněch místech pravidelně přepadal, takže se matka o něho bála, a ostatní děti jímala od té doby hrůza před šedivým, zasmušilým basinem, hledícím prázdně jako vyteklé oko do šerého pozadí od drobných, zaprášených obdélníčků nesčetných továrních okének.

Potom týž maličký hošík, jenž rád vylezl na tabuli postele v kuchyni a kázal zabořen do sebe a nikoho si nevšímaje, jako prorok kázal rozkládaje rukama nesrozumitelné svoje dětské chaotické blouznění a hned zas prudce za svým dřevěným trakařem obíhal kolem jídelního stolu. Nebo jak chlapec živého temperamentu celý zablácený, zpocený, unavený, s plnými kapsami zašlých cvičebních patron pozdě odpoledne vracel se

z brigádních manévrů, při nichž do úpadu běhával za vojáky až někam k Jinonicům, Butovicům a Stodůlkám.

To všechno Anně prolétlo hlavou, na všechno si teď vzpomínala, i na to, jak měl ten hoch ku podivu bílou a hladkou pleť; i na to, jak seděl v železné postýlce, když matka vedla Annu na pavlači k oknu, aby se na Jakoubka podívala ještě nežli dostane neštovice, i na ten první pohled na něho zase po nemoci, když se Anna vrátila od babičky — na tutéž pleť najednou jako spálenou a drobňoučkými důlky posetou. A jitřivě se jí vřízly do duše výkřiky posměvačnou zlomyslností nasáklé a nadávky cizích dětí i bratrů, kdykoliv se s ním nedohodli: „Kuba poďobanej — zrzavej".

Anna se prudce v loži převrátila. Svazek paprsků klíčovou dirkou z vedlejšího pokoje padající střikl jí do tváře. A současně se jí zdálo, že k ní proniklo dušené zachroptění. Vztýčila se v peřinách. Poděšeně naslouchala. Nic. Jen paprsky, jako žluté světlo za dušičky zářící, linuly klíčovým otvorem a vedle zašplouchal vodou vyměňovaný ledový obkladek. Klesla zase hlavou do podušek. A jakoby očima pronikala zastírající tuhost stěny, vyvstal před ní už ten vyrostlý, dnešní Jakub, ten zamlklý, nesdílný, myslivý student, hlubokou láskou k přírodě prolnutý, jenž celé dny stál na pavlači s očima obrácenýma vzhůru do mihotavého světla, až do oslepnutí stíhaje bádavými a radostí vznícenými pohledy práci, tichý ruch a řezavý let vlaštovek, jež tak miloval, že dovedl pod jejich hnízdy stát celé dlouhé hodiny u zábradlí, mačkaje rozkoší ruce a v podivném přemýšlení a pozorném zadumání občas otvíraje ústa zvláštním křečovitým pohybem obou čelistí. Znal každé jejich hnutí, lapal šepot jejich i tíkání jejich drobných písklat a těšil se z jejich blahobytu. A stále v ruce ždímal prak připravený na každou kočku, která by se opovážila lstivým žlutým pohledem jen změřit milá hnízda.

V škole patřil k nejlepším žákům, byl dříč, dříč ze zásady, jenž nedovedl jít do školy nepřipraven na některou lekci, i když věděl, že nebude vyvolán. Šel přímo, nedovedl se zalíbit, zalichotit, podlézt, prakticky obejít předpis; přesný a dochvilný byl v každé záležitosti, šetrný a skoro pedanticky pořádný ve svých věcech. A při své zamklosti vášnivě výmluvný, jednalo-li se o věc ušlechtilou, až mužně svobodný ve svém smýšlení a jednání. Rád četl, miloval hluboké knihy, nejvíce Tolstého, jehož Anna Karenina byla mu biblí i poesií prvních záchvěvův erotických.

Neměl přátel mezi soudruhy, stačil si sám. Až když v posledních dobách postonával, přicházeli k němu spolužáci z křesťanské lásky, ale býval rozpačit, neuměl s nimi mluvit, jen rád si dával ukazovat nové lekce z latiny a řečtiny, a učil se. Stále myslil na zkoušky a na práci. Doma opatroval milé svoje ptáky, stehlíka a kanára, a čistil a rozsvěcoval lampy. To byla jeho dobrovolná práce.

Teprvé v tom zastřeném a drtivou jistotou blízkého konce zmnoženém, pronikavém osvětlení všech milých, dobrých záhybů té jeho bílé duše proniklo Annu vědomí překvapující téměř příbuznosti její duše s Jakubovou ve všech hlubších a význačnějších liniích. A tváří v tvář tomu poznání vzrůstal do velikých rozměrů a bil vysokými vlnami její bol a strach, hrůza z Jakubova konce.

„Což nemožno ho již zachránit?“ kmitlo se konečně bludičkou klamné naděje. A jako bláhové dítě pustila se za tou bludičkou. Všechno, všechno učiní, jen aby ho zachytila na tom srázném sklonu do hrobu. Od lékaře k lékaři chodila, nejznamenitější universitní professor měl pomoci.

„Nu jeďte s ním, slečno, na venek, do nějaké pěkné krajiny lahodného podnebí,“ řekl upíraje někam do dalekého prázdna své tmavé, od stále viděného lidského utrpení melancholické oči.

Ach, ráda s ním zajela na venek na celé prázdniny; zase se vypůjčila od dobré tety Stázi peníze, aby se Jakub nemusil v ničem uskrovňovat. A nad obyčej se zotavil snad už tím štěstím, že mu bylo dopřáno prožíti chvíli ve volné přírodě a koupat se ve vůních lesův a luk na břehu divoké Orlice. Už měkce lichotivou potutelnou přítulností koček začaly se jim lísavě vtírat nové naděje, ukrývající drápky nových řezavých zklamání. Avšak na podzim v těžké sychravosti pražského vzduchu opakovalo se chrlení krve. Jakub přes to nedal si bránit a chodil zase, sotva se poněkud zotavil, do školy. A v listopadu, když ponurné dny splývají mlhavě s nocemi, byl ve škole naposled. Zvláštním instinktivním nepokojem hnána zdvihla se matka o čtvrté a chvátala mu ke gymnasiu naproti. U posledního pilíře na Železném mostě se s ním setkala. Nemohl už dál. Pot se s něho řinul, zimník ho tlačil k zemi a ústa žíznivě lapala po vzduchu. Když mu matka svlékla zimník, ulehčilo se mu. A zvolňoučka, opíraje se o matku, jež mu nesla knihy i zimník, došel přece domů, klesl na židli a v prudkých krátkých výdeších dlouho dýchal otevřenými ústy nežli promluvil. Ta starost mu ležela na srdci, jestli ho tak na mostě někdo viděl, jak nemohl dál. A z domu už nevyšel.

Bonbony mu nosily, láhve vína a různé lahůdky — Anna i mladší sestra Marie.

„To je gusto, to je gusto!“ těšil se z toho svou stereotypní frásí, jako když ještě byl zdráv a podařilo se mu chytit skvostný exemplář vzácnějšího brouka.

Tak dětinský byl, tak ještě života neokusivší, ještě ani trochu neprohlédl duhovými vidmy májového probuzení, a byl už na odchodu!

Sedával u dveří na starém divanu, a Anně se zjevovala vedle něho smrt, jež ho už už z těch dveří vyvleče — v jeho velikých lazurově modrých očích ji četla, a slzy ji často jako moře zaplavovaly tam v zadu v jejím pokojíčku, když noc ji zahalila do svých černých flórů.

Jeho klobouk, hůl vlastnoručně venku uříznutá, i zelená botanická torba visely smutně na zdi nad jeho stolkem, a on zvolna ráno k desáté vstával, posedal na divaně, rozvíral latinské a řecké autory, překládal, učil se, aby dodatečně složil zkoušky. A zase polehal a umíral.

Anna viděla z blízka krok za krokem, jak umíral Jakub. Dolů, dolů to šlo, jako stupínky k hrobu. A konečně došlo k stupínkům už posledním: blouznění, zakalenému vědomí, v němž ani matku nepoznal a okamžitým záchvatům zuřivého sebeničení, v nichž mu náhle bylo, že se musí zabit, do pece skočit, z okna se vrhnout — to bývalo v hodinách předpoledních. A v poledne mezi ostatními za stolem s plným vědomím už o tom vyprávěl a v noci vysedal celé hodiny na posteli,

čelo skloniv na kolena. Otec ponocoval též a s protější pelesti hleděl se zármutkem na svého miláčka, jak trpí a bdí. A k ránu se mu mysl kalila. Ve zmateném mrákotném zakalení volal tiše (jak ta jeho duše ve chvílích nejhlubších záchvěvů už se odpoutávala od těla a uvolněna ode všech tíživých ohledů vydechovala vůní nepřiznaných tajemství), volal žabičku milou, kterou o prázdninách poznal: „Slečno Milo, slečno Milo, podejte mi ruku!“ A když matka v žalu a úzkosti mu ruku stiskla: „Tak, tak, slečno Milo, a nechoďte ode mne!“

A v nejbližším jasném okamžiku se neklidně ptával: „A, maminko, nemluvil jsem o Mile Malijovských? Zdálo se mi o ní!“

Anna s úzkostí čekala konec. Ale splnění jednoho jeho toužebného přání a veliká radost z toho ještě o několik dní prodloužily smutný sklon jeho západu. Hodinky mu Anna koupila, stříbrné remontoirky. Jak mu je přinesla, zase se vzpružil, vstal a ustrojil, jen aby si je mohl zavěsit v dětinské radosti na krk. A díval se na ně bez ustání. Ale slabost mu podrážela nohy v kolenech, kašel se vzbouřil a v jeho křečovitém jíkání cítil Jakub, jak mu naposledy kynou s Bohem jeho zdraví a zbytky životních sil. Všecko by dal, kdyby je byl mohl zachytit a přimět k návratu, tak málo, malončko jiného by chtěl od života — říkal matce — jen pokojíček jako dlaň a 20, 30 zlatých měsíčně — nic víc by nechtěl — to by mu stačilo — za přídavek ke kousku zdraví. Blízké rozbřesknutí nejistých tajemství záhrobních jej neznepokojovalo, nebál se ovšem ničeho on dobrý a čistý, ale to jeho upokojení v jasných okamžicích euforie bylo spíše výsledkem důvěřivého odsunování posledních chvil do dálky ještě značné, ach značné, — ó život, život měl tak rád, ten chudý, prostý svůj život tak miloval a tak nerad by z něho odcházel! Kdežto v okamžicích, kdy ubývající organismus ve vzkřecích drcených sil a bolestných konvulsí volal svoje srozumitelné memento, příroda v tichém milosrdenství zakalovala jeho smysly.

Dráždidlo radosti brzy selhalo. Dopůsobilo! O hromnicích už ležel bledý s očima v sloup obrácenýma celý den jako v umírání. Všickni chodili po špičkách, nikdo nejedl, sotva dýchal. Stáli nad jeho postelí v očekávání odchodu, Anna spínala tajně ruce k nebesům, aby vztáhl Bůh prostřednictvím anděla smrti ruku nad ním a odňal mu škrtící břemeno života. Zimničně ji prožehoval strach, aby se Jakubovi nevrátil život s hrůzami posledního zápasu. On spal těžce, nezbuditelně. To už nebyl spánek lidský, to byla ouvertura smrti. Oči jeho štěrbinami víček modře hleděly a neviděly, dech šuměl v zkrácených intervallech, na čele naskakovaly krupičky chladného potu. To byla smrt.

A k večeru se ty oči zase světlem jasného vědomí rozevřely, dech lehčeji jaksi proudil z horečně suchých úst, Jakub usedl na posteli a žil. Zase žil, živě hovořil i pojedl něco. A přešla i noc obvykle podstíněná mátohami choroby, ustupujícími před zábřesky svítání.

Ráno usedl zase na postel, pohovořil se všemi, vysvětloval Jiřince, co je horské sedlo, každého člena rodiny jakoby líbal tichým pohledem smutných velikých očí, a když odcházeli, loučil se se všemi podáním ruky.

A obvykle prožil dopoledne, vstal, posnídal, usedl na pohovku. Až když k jedenácté hodině ulehl, vykřikl náhle, změněn ve tváři, na matku:

„Pro Krista Pána, maminko, co se to se mnou děje?"

A když za okamžik přiběhla Anna ze školy, byl v agonii. Staněk stál u okna, matka a Marie u Jakubovy postele. Umíral. Oči už smrtelně zkalené, obrácené v sloup, rozevřel ještě naposled a s nádechem Annina jména pohnul rty, ale nemohl promluvit. A už zase zápas smrtelný rdousil jeho vyhublé, sesláblé tělo. Zápasilo prudce rukama, které maminka ve svých držela, překládalo hlavu a vyráželo z prsou veliké, srdcelomné výkřiky.

Každý ten zoufalý výkřik jakoby nad životem lidským triumfoval s celou příšernou příkrostí smrtelných zápasů. Hrůza, zoufalá beznadějnost všeho lidského vibrovala v něm. A slunce svítilo, zlatými proudy rozlévalo se nad jeho hlavou, a kanár se stehlíkem v kleci zpívali, tak jásavě u něho zpívali!

Pak se Jakub zasmál, tak šíleně, hrozně zasmál. Maminku již nevolal, jako na začátku zápasu, nikoho, nic, jen podlehal, jen trpěl, jen se zmítal a odcházel daleko s hrůzou a zoufáním. Zase ústa se mu zkřivila v úsměv, pak se celý vdechem skrčil hluboko, hluboko, a pak posledním výdechem natáhl údy, prsa, klesla čelist, otevřely se oči — zůstal už nehybný, nehybný — právě v tu dobu polední, kdy mu bývalo vždy nejhůře. Byl mrtev. — Ano — — už byl mrtev, už nebylo v něm života, ani radosti, ani zápasu. Nic. Nic. — — — Nic.

Zatlačila mu matka oči, oblékaly ho. Jak to bylo hrozné, ruce byly již bez vlády, tak bez vlády a tuhly, nohy bez vlády, hlava klesala. Ne už Jakub. Mrtvola.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Pak se pomalu trousili domů otec, bratří, sestry. A každý ztrnul, lkali, klesali, naříkali.

„Udělal začátek," řekl otec. A stál u svého miláčka ustaralý, pobledlý, s očima jako zkrvácenýma.

V rakvi měl hlavu k pravé straně obrácenu. Ve tváři zářil mu svatý klid, sen tichý, líbezný tkvěl na tom krásném obličeji ubohého mrtvého Jakuba. Kolem nesla se opojivá vůně hyacintů a růží a konvalinek — uvádajících předzvěstí jara, a těžký zápach svící ve vlhkém rozkladu se ztravujících — předzvěst hrobu.

Jeho život byl ranní paprslek, jeho smrt — krutý, nerovný zápas tohoto paprsku o kus svého mraky pohlcovaného uplatnění, a jeho odpočinek — to už byl jen klid, kterého si každý zaslouží.

Přešel životem jako pták když přeletí, jako květina když uvadne, — — jako pohádka zmizel a není památky po něm. Až zapadnou vzpomínky a sny nejbližších o něm, zmizí i ten poslední sled po malé hvězdičce uhaslé . . .

Ubohé hvězdy, kolik jich zapadá, zapadá . . .

Annu těžce smáčklo toto období jejího života. Jakubova smrt, pohltivší blízkou, drahou bytost, duševními základy tak příbuznou, otevřela znovu před ní celé propasti bolestných pochyb a beznaděje, hlubších, daleko hlubších nežli smrt babiččina a dědova. Proč hlubších? Ne pouze proto, že toho hocha viděla vedle sebe vyrůstat, že zvykem stálého spolužití byla k němu těsněji připoutána nežli k babičce, ne jen z důvodu, že

život babiččin byl už úplně vyznělou, Jakubův však teprvé počínající melodií. Proč tedy se vyrojilo stádo pochyb a beznadějí hlubších a větších nežli před léty? Toho se marně snažila dopátrati teď ve svém zmlženém, zoufalými dissonancemi rozbodaném mozku.

Ležela nehybně na své pohovce a slzy — kde se jich jen nabralo! — tekly, tekly na ten vyrudlý plyš. A parami usýchajících slz zmateně, jako neuvěřitelný, hrozný sen potácela se myšlénka tvrdá a ostrá, že Jakub už nikdy se nevrátí. A přece on ji trochu měl rád, on jí byl vděčen. Nemiloval mnohonásobných projevů, ale v jeho zraku tkvěla oddanost bratrské lásky. A před jeho smrtí některý den, když šla kolem jeho lůžka, on, který byl vždy tak odměřený, nesmělý, pojal ji za ruku a žhavě ji přitlačil ke rtům. On byl dobrý, on cítil s ní ubohou. Proč ubohou? zavolalo to v ní žalostně. Jak jinak, než ubohou. Co má na světě v tom neklidném zmítání se šerých, bezradostných dnů a té žízni, stálé žízni po něčem, co by jejímu životu teprvé dalo páteř a údy určitých, účelných forem? A přijde skutečně to něco, co čeká, to neznámé obšťastňující, celým organismem toužebně žádané jako teplý déšť vyprahlou zemí? Ach Bože, vždyť leží ještě život vlastně před ní. Vždyť není možná, aby nepřišlo to, co prolomí barieru dosavádní životní manéže a otevře novou, daleko, daleko do krajin životního štěstí vedoucí cestu, místy kamenitou a sráznou a nikde nevystlanou sypkým pískem pohodlné manéže, ale za to zveselenou dalekými perspektivami budoucnosti, osázenou na pokrajích úrodnými stromy, jež skytají i občerstvení stínu i šťavnaté rajské ovoce. Prolomí vchod do té cesty, prolomí, ale kdo, na kterém místě a brzy?

Chodila do školy jako stroj, smutná, zamyšlená mysl její až chorobně se upínala v záhrobí, a její bytost divnými tony mollovými se zachvívala. Jen ne ještě jednou v životě prožít v rodině tuto katastrofu smrti! Její nervy bolestně napjaté při každém zavanutí vzpomínek zvýšeným rozvlněním zabolely, a duše její stále plakala nářkem divné, zoufalé disharmonie. Plakala pro něho i pro sebe. Nahlédla do tmavých tůní života a plakala pro své illuse, jež tam tonuly v marném, křečovitém rozpínání. Nebylo útěchy a nebylo síly.

V těch dnech také se přestěhovali ze Smíchova, jakoby chtěli uniknouti vtíravému smutku míst ověšených černou draperií ustavičných umíráním nasáklých vzpomínek. Opustili dům, kde prožili léta nejúsilovnějšího prodírání se životními svízely, opustili ten skromný byt ve třetím patře na dlouhé pavlači, plné vlaštovičích hnízd při traversách, vystěhovali se z těch pokojů nábytkem přecpaných, které viděly první těžké přizpůsobování se jejich náhle schudlé rodiny nezvyklým poměrům a jejich ponenáhlý rozrost a zotavování.

Jako s bytostí živou, jež nám rozuměla a na níž ulpělo tisíce našich vzpomínek, loučila se Anna s tím svým dosavadním pokojíkem. Co se tam nastrádala, napracovala, nanamáhala, naplakala nesčetněkrát sklamána ve svých drobounkých denních ideách a snahách!

I každý z těch nájemníků rozmanitých, již za ta léta bydlili s nimi v tom velikém trojkřídlém činžáku, připadal jí jako člen širšího nějakého příbuzenstva. A vlastně si ani nemohli být zcela cizí. Jako s tou nejbližší

svou sousedkou, paní Šubrtovou, stařenkou malinkou, rokokovou, jako zrozenou před půl druhým stem let, jež byla vtělená živost a dobráctví! I několikrát přišla hrát s Annou na klavír, jehož klávesy tak divně vzdychaly pod jejími vyhublými, usvadlými prsty odtloukajíce podivné, dávno z módy vyšlé piéçy, už stářím zažloutlé jako spadalé listí. Jen jednu scénu záhadnou, vleptanou do Anniných vzpomínek žíravými pocity vyděšení, nedovedla si Anna nikdy srovnati s touto stařenkou, povolnou, dobrou, jež při své ústupnosti nikdy neměla s nikým sporů: kdysi totiž Anna již ležela ve své železné postýlce a držíc v sepjatých rukou šest zrníček pověřeně pravého Jerusalemského růžence, modlila se jednu z těch bílých, čistých modliteb, které jako lilie se zvedají na vysokých stvolech ku hvězdnaté obloze. V tom ji prudkým leknutím vyburcovaly stěnou z vedlejšího bytu tupě pronikající třepetavé, sentimentalní výkřiky staré paní Šubrtové: „Hilfe, Hilfe!“ Anně sestydla v žilách krev. A „Hilfe, Hilfe“ znělo bez přestání z vedlejšího bytu jako vyrážené ve chvílích nejvyššího nebezpečí. Otec vyběhl na pavlač, dle kroků patrně k oknům Šubrtových, však ihned se vrátil.

„Jdi tam ty,“ řekl klidně k matce.

Anna sotva dýchala. Slyšela šust matčiných spěšných kroků, cvaknutí kliky, výkřiky, záplavu hovoru, vzrušené řeči, omlouvání, jakési odpovědi a do toho tišivě kanoucí matčiny klidné, urovnávající tóny — Co se stalo? Vražda? Vůči té by matka nedovedla tak klidně mluvit. Zápas? Také při něm by matka nezachovala tak rozšafný klid. Tedy co, co? Ach! Ach! Matka se konečně vracela. „Co, maminko, co? Proč mi otec nedovolil běžet k Šubrtovům za tebou?“

„Ale, nepohodli se s paní Šubrtovou, víš, ten pán, co tam chodí za slečnou.“

Než, v tom už vzal někdo za kliku a pootevřenými dveřmi províjel se udýchaný alt paní Vaňkové z druhého patra: „Prosím jich, co se to u nich děje?“

„Ale to vedle u Šubrtů,“ hodila hlavou matka, „ale už je všechno dobře, radši tam ani nechoďte, paní Vaňková!“

„Můj Bože, jak to? Vždyť stará Šubrtka zrovna teď jde od nás, jen co mohla vyběhnout do třetího patra.“

„Právě, právě, přišla nějak nevčas, dcera ji ještě nečekala.“

„Mmhm!“ porozuměla hned paní Vaňková Anně nepochopitelným ostrovtipem. „A ona, blázínek starej, si k tomu svolá celý dům,“ zasmála se a se slovy „Dej jim Pánbůh dobrou noc,“ třeskla dveřmi.

Anna v horečném shonu divných kombinací probděla tenkrát celou noc. Ale marně, nedobrala se příčiny té scény. A záhadné ty otázky, promítající její duši, dost dlouho kvasily se v jejích myšlénkách. A paní Šubrtová už byla mrtva a slečna Pipi už vdána za svého milence, když Anně (ač teď mučivá tíha prvního dojmu vyvětrala), přece vždy zalehlo do duše vzrušené, sentimentalně podbarvené: „Hilfe!“ nebožky Šubrtky, kdykoli oba ty mladé manžely potkala na nábřeží, zavěšené a v hovor zabrané. Zaslechla také kdysi, že on prý žárlivě střeží svou bledovlasou krásnou paničku a že je teď bohat. Tenkrát nebyl, a to snad hlavně

zabarvovalo výkřiky staré madame stíny tak velké hrůzy. Od té doby zbohatl. Dědil po matce, a zajímavá náhoda: dědil právě část bývalého jmění Roudných. Annin otec totiž kdysi trosky bývalého rodinného jmění pozbyl zaručiv se za jistého vysokého úředníka, jemuž Bůh ví proč tolik důvěřoval, ač život páně radův uplývající v radovánkách a ve společnosti nenasytné maitressy právě k důvěře nevybízel. Pan rada se dlužil a veselil, a když jednoho dne nemohl dostáti svým povinnostem vůči věřitelům, otrávil se cyankalim. Manžel slečny Pipi Šubrtovy byl synem oné maitressy páně radovy.

„Divně to klouže světem!“ myslila si Anna, když je tak vídala se procházet — ji s načechraným účesem, zaplavenou flórem a krajkami a šustící hedvábím. Ale nikdy k nim nepocítila trpkosti ani zášti. Jen jí to připadalo nespravedlivě divné, že peníze tak mnoho v životě znamenají. A přece ne všechno. Co tam v tom jejich velikém domě žilo chudých dělnických rodin a jak mravně, a čistě a spokojeně žili ti lidé při svých praskrovných výdělcích a ustavičné práci!

Třeba ta stará Fürstka s brejlemi na energickém nose, vtipem rovná advokátu, do práce stále jako kat, vždycky účinlivá a svědomitá a celá prosáklá zdravou životní moudrostí, jež z ní při každém útlaku osudu vyprýštila. Anebo ta četná rodina Štědrovských. On takový rázovitý vousáč se zašedlou pletí lidí v továrenském ovzduší sedřených, ona předčasně sestárlá ve tváři se stopami sličnosti dávno vyvětralé pod zhoubnými vlivy životních nepohod, ale spokojená a stále obklopená stupínky dětí. Jak často se večer zahleděla Anna dolů s pavlače nezastřeným oknem do jejich jizby, čisté, pořádné, lacinými barvotisky vyzdobené. A když viděla, jak ten ramenatý vousáč, celodenním dřením jistě utýraný, vesele nosí na rameně nejmladšího svého košiláčka, radostným smíchem se zajíkajícího, a úzký pokojík se dětmi čemejrá jako hnízdo ptáčaty, taková divná tesknota vyvírala z hlubin její bytosti. Jak je ten Štědrovský šťastný, a může být šťastný, i při tom, že jeho roční výdělek stěží se vyrovná polovině jejího ročního služného. A všechnu tu drůbež vyživí a vychová, jistě lépe nežli ti manželé zbohatlí zpronevěřeným jměním Roudných. A zdálo se jí, jakoby z té spořádané dělnické domácnosti, prací a mravností založené a udržované, usmívalo se na ni tak jednoduché a šťastné rozluštění životního problému, že se s ním všechny kabalisticky temné a stále jiné formulky různých mudrců ani z daleka měřit nemohou.

Na příklad ona formulka, kterou si zvolila pro svůj život ona baronská rodina, trčící zde jako vykřičník ironie ve dvou bytech prvního patra a doklepávající se k posledním stanicím rodinné degenerace. Tak cizorodým dojmem zde působila mezi těmi rodinami vzmáhajícího se dělnického blahobytu a dále zlepšované budoucnosti, jako trouchnivě rozpadávající se pařez na pasece, vysázené silně pučícími mladými stromky. A to stálé ochuzování baronské domácnosti pokradmým odprodáváním zrovna naproti dělnickým rodinám, zvelebujícím své příbytky novými vymoženostmi drobného pohodlí a luxu, i naposled ta krev baronova, v záchvatu zoufalství vlastní jeho rukou prolitá a s pavlače prvního patra zvolna kapající na ten plebejský, sty dělnickými šlepějemi posetý dvůr,

připadaly Anně jako symbol něčeho daleko hlubšího, a spravedlivějšího nežli běžná čítánková spravedlnost.

Se všemi obyvateli toho domu alespoň pohledem se Anna rozloučila, když se stěhovali, zvlášť vroucně se stařičkou bělovlasou vdovou po učiteli (která každý štědrý večer u Roudných trávila a počítala vteřiny, kdy se shledá na věčnosti se svým zemřelým mužem), se všemi těmi dívčími a ženskými postavami továrních dělnic, jež sedávaly na schůdkách po pavlačích při skrovné večeři až do noci, i s obrem domovníkem, jenž se svým olezlým černým Čoklem stával jako zavrtaný na dvoře, Argusovýma očima ohlížeje spletité sítě pavlačí a do huronského křiku dětí volaje své imposantně hřmící: „Co pak to musí bejt? Já myslím, že to nemusí bejt!" Ba odcházejíc odtud, naposledy pohlédla Anna i do sešeřené světnice pod schody, kde se krčila četná rodina „Indiánů", přezvaných tak podle tmavé pleti. Anně bylo těch lidí líto zvláště od té doby, kdy se jim nejstarší patnáctiletý hoch utopil. Byl zaměstnán kdesi v obchodě a odtamtud nesl zákazníku alabastrovou cennou vásu. Napomínali ho, aby ji nesl opatrně, ale jak neštěstí číhává na člověka za každým rohem, čekalo i na něho: klopýtl a padnuv rozbil roztomilý ten dekorační kousek. Nešťastný hoch se proto utopil. Ta prostá tragika jednoduché, poctivé duše Annu k slzám dojímala. A s její tesknou ozvěnou v srdci opouštěla ten dům plný úporných, ale v celku zdravých zápasů o život.

Sotva se přestěhovali na ostrov Kampu do starého domu širokými základy z Vltavy vstávajícího a jakoby od jejích podkalených vln zemitou žlutí prosáklého, a sotva tam poněkud uvykli v tom prostranném bytě s intimně pražskou vyhlídkou na Staroměstskou mosteckou i vodárenskou věž a renaisanční štíty sgrafity ozdobené vodárny, pronikl do jejich domácnosti, teď zase jaksi rozveselené, se širokými proudy od Vltavy se řítícího světla, jasnější paprslek a rozlil se po čele mladší sestry Marie teplou svou září. To byla láska nepatrného magistrátního úředníka; ano láska, jež se před očima všech z jiskry jediného pohledu rozhořívala v plamen, jenž, zdálo se, stačí rozehřáti a rozsvítiti všechny chlady a temnoty života. Anna se zvláštními složitě zvlněnými pocity hleděla na sestru v těch dnech. Když tak vídala hlavy snoubenců k sobě oddaně skloněné, když pozorovala, jak Marie pod teplem citu se rozvíjí do nejplnější krásy, jakoby se jako někteří ptáci co nejvíce vyšperkovati chtěla k době lásky, když Anna s tlukoucím srdcem slýchala jejich plány do budoucnosti, krotké, ale toužebnými vzdechy krve zalévané, když musila raditi při každém kroku k tomu blahostnému dni, který skončí jejich provisorium životní a otevře jim život celý, plný, dvěma bytostmi, nerozlučně v lásce spojenými, žitý, tu ji přepadala hořká hrůza před tím, že by to dosavádní její provisorium životní jako mračno šedivě se mohlo roztáhnouti a zalehnouti celý její život; a v hloubce její duše poprvé zvolalo něco, jako slza a úzkost chvatu, obava, že by mohla zmeškati životní štěstí. A cítila celou bytostí vanoucí zoufale nedočkavý záchvat veliké nějaké lásky, nekonečné, silné, mocné, která všecko překonává a razí si cestu přes všecky poměry toho života.

Ale ke komu se upjati tou láskou, kde nalezne ohlas její? Kde nalézti toho, jenž by ji chápal a oplácel? Kde jej nalézti? Mezi těmi

několika málo muži, s nimiž se v Praze stýkala a tu a tam promluvila, jistě nebyl. A hledat ho? Pátrat po něm? Což není člověk člověku osudem určený? Jak ráda se blouznivě vmýšlela v pohádky o setkání se s duší spřízněnou, která pro ni byla zrozena a s kterou si poletí vstříc, jakmile se setkají, zrovna se opíjela podobnými scénami v románech. Ale kde se setkají; kde? Na plesech, do nichž nikdy dříve nechodila, by nenalezla asi to vzájemné prolnutí dvou bytostí hluboké a silné jako smrt, po němž lační celou šířkou vykvétající své duše, ba ani v divadle ne a v různých spolcích sotva. Tak se jí někdy zdálo, že musí na ulici nebo někde na Letné, na Petříně, na ostrovech na procházce k ní náhle přistoupiti ten, jehož čeká, nebo otevřít zticha dveře jejího pokojíku a přistoupit k její židli vedle květinového stolku a ji oslovit, anebo ve škole zaklepat na dvéře její třídy a vyvolat ji ven z učebny a říci: Zde jsem, znal jsem tě ode vždy, tak dlouho jsem tě hledal — konečně našel a jsem tvůj na věky.

Takové fantasticky doužkující obrazy vyvstávaly na fysiologicky zkypřeném podkladu její rozcitlivělé, sentimentalně naladěné bytosti, kdykoli na večer přivřela u svého stolku oči a nechala se bez přetvářky unášet líbezně splývavými vlnami své duše.

A když celá zneklidnělá s Karníkovou probíhala Ferdinandovou třídou rozprouděnými a pomíchanými davy promenujících pod řetězem světel, jakoby hledala toho, jenž dlouho nepřichází, cítila přece jen studenou palčivost vědomí, že ona se zde promyká těmi vyšňořenými zástupy jako myška nikým nepovšimnuta a někde dole pod těmi blýskavicemi pohledů a frásí docela ignorována.

Jednou u Národního divadla kmitla se jí nějaká odvykle známá silhuetta, odlišující se zde jakýmsi venkovským exotismem. Bože, Zahradník! Pozdravil prudce a rozzářil obličej v šťastném překvapení. Usmála se, poděkovala. On stanul jako oslněn nenadálostí setkání a jako přibit k chodníku netroufalou ostýchavostí. Co činit? Palčivost jeho pohledu ji pronikala. Přece se nemůže sama s ním zastavit! Přeběhla jízdní dráhu k Železnému mostu a letěla už domů jako štvána něčím neodbytným a smutně krásným, o čem věděla, že se v patách za ní rozpadne a zhroutí a čeho jí bylo hrozně líto. Nezastavili se, nepromluvili spolu!

Asi za půl roku na to došlo z Jemčic oznámení, že Zahradník zemřel. Teď se teprvé provalil do její duše proud výčitek ujasněných a uvědomělých, že se s ním tenkrát nezastavila, že na něho nepromluvila, i když neměl odvahy on, proč, proč mu jí nedodala? Snad by k tomu byl dostačil pouhý rozjasněný výraz tváře, snad jediný přátelský pohyb ruky. A proč vůbec už tenkrát v Jemčicích k tomu dobrému, poctivému, milému člověku, který ji asi měl opravdu rád, byla tak odmítavá, chladná, ba necitelná? Proč? Neměla ho ráda! Ale byla si jista, že by nepojala k němu lásku, kdyby ho byla lépe poznala? A v některé chvíli protklo jí prsa tušení, že její štěstí života, které jí jako motýl naivně samo usedalo na ruku, a které ona odháněla (snad v domněnce, že přiletí nějaký nejnádhernější motýl tropický), najednou se vzneslo, odlétlo, odlétlo — na vždy, nenávratné!

V takové roztesknĕné, výčitkami roztrpčené náladĕ ve stálé vzpomínce na několik těch svých chvil zvláštního vlnění splétala sestře Marii myrtový věneček, upravovala svatební závoj a vyprovázela poprvé její prudce bušící srdéčko do nového domova. Ale pak ji tam málokdy a nerada navštěvovala. Ne, že by záviděla, ne že by ji sestřiny blaze uklidněné oči roztrpčovaly, ale připadala si tam vedle jejich mladého štěstí zbytečná, překážející. Asi jako zkřehlý pocestný, jenž ohřívaje se u cizího krbu ví, že domácí přece jen budou radši, když za ním konečně dveře zapadnou.

Raději si zašla ke své kollegyni Dobrové, již si v poslední době ve škole oblíbila a s níž se ráda stýkala i mimo školu. Líbila se jí její jemná, zefírová postava, zamlouvala se jí elegance jejího obleku, obdivovala se její snědé, jemné tváři zvláštního východního typu a uzounké její ručce a nejvíce oceňovala její bezohlednou přísnost a upřímnost, jíž si bezděky lidi podmaňovala. Anna byla proti ní pravou popelkou. Kdykoli v divadle zahlédla pyšné poprsí Dobrové v nadýchaných hedvábných bluzách krásně se odstiňující od temnorudého plyšového pozadí lože, anebo na třídě oslnivě se nesoucí v šumivém sametu neb hedvábí nejmodnějších úborů pod vkusně dekorovanými klobouky, pocítila náhle celým povrchem svého těla hanlivou chudobu svého obleku, jehož šetrnost volala do všech koutů třídy, a při některých zvláštních příležitostech jí to škublo v loktech jako ostrý povel, aby se vzchopila, strhala se sebe tu šedivou prostotu svých skromných šatiček a vystrojila vkusně svou drobnou filigranskou postavičku. Byla by věru hned zcela jiná v elegantních šatech, živě si představovala sebe v těch kostýmech modních, jež vídala na jevišti nebo ve výkladech, a v duchu alespoň se oblékala do těch úborů Dobrové, o nichž mínila, že by jí znamenitě slušely. Jak by vynikly kaštanové zazlacené její vlasy a jemně modelovaná malá její hlava v tom jarním bílém, měkce vlněném šatě, který si Helena Dobrová před týdnem pořídila. Ale přece jen Anna neměla k tomu dost odvahy, aby svým zevnějškem přihlásila se tak přímo do řad, z nichž ji celý její dosavadní život vylučoval. A pak neměla ani tolik prostředků, aby bez ujmy jinde mohla se jen částečně Dobrové vyrovnat. Zatím tedy přítelkyni jen pilně navštěvovala, táhly ji tam sympathie společného, láskou nezjasněného osudu, s touto — jak si se zadostučiněním přiznávala — krásnou, duchaplnou dámou, zámožnou a vítanou v nejlepších společnostech.

Při tom obhlížela její kabátky, bluzy a kloboučky (jeden plstěný šedý s bílým čínským krepem si již doma věrně obdělala) a okřívala stereotypním těšením paní Dobrové, jímž stará dáma pravidelně vpadala v jejich debaty o vdavkách a mužích.

„Nic si z toho nedělejte, že nejste dosud vdané, já jsem se vdala v pětatřiceti letech a neměla jsem zmeškáno!“

„Můj muž by musel mít už pěkné postavení, abychom vyšli,“ smávala se Helena Dobrová, „já mám dvanáct set a nic mi nezbude, dvakrát tolik je dva tisíce čtyři sta, a což veřejná representace, rodina, hm, tedy tak nejmíň čtyři, pět tisíc,“ drolila útlými zoubky a rozesmála se vždy plným svým altem.

Zdržela-li se Anna u Dobrů trochu déle, provázel ji někdy auskultant

Dobr, bratr Helenin, k domovu. Šero houstlo ulicemi, zlaté lucerny blyskotaly zase v paralelních řetězech napjatých rovně k mostu.

Od řeky jemně průzračnou splývavou pavučinou vyvstávala pára, a chodníky a střechy vlhly tím chladným potem jara.

Anna divně omámena opojnými vzdechy k početí se připravující země, kráčela opřena o Dobrovo rámě a nezvyklá těsná blízkost mužství naplňovala ji novým úžasem, dotek jeho paže pobuřoval krev v divné, hlavou tupě dunící šumění, sympathický jeho hlas při vší všednosti hovoru vetkával se jí do duše nejbarevnějšími jasnými tony. Anna v temných přívalech krve, bijících až k hrdlu, tlumila hlas, zvedala k němu oči a cítila nezvyklé zdvižení duše a při tom bylo jí jaksi traplivě stydno, že se s ním důvěrne vede, že s hora ovívá její tvář jeho teplý dech. A když u domu Dobr jí líbal dvorně špičky prstů a vyslovil naději, že slečnu zase uvidí, bylo jí jako děcku, jež by zároveň rádo běželo za maminkou i rádo zůstalo u zajímavé hračky. Bylo to něco podobného onomu zmateně smíšenému pocitu, jaký jednou její bytost províval, když v Jemčicích Zahradníka potkala za městem a nechala se jím kus cesty provázet, a pak znenadání, zřeknuvši se jeho průvodu, sama odcházela. Co to bylo tenkrát? A co je dnes? Proč ji dojímá prostý akt dvornosti toho člověka? Jaký to svízel — nemoci setřásti vtíravé myšlenky, klíčící hned v zápětí za každým setkáním se s mužem, že by to mohl býti on, který přijde, který přijíti musí?

Zavlažena jarním vzduchem a zneklidněna elementarní touhou po životě, vnořila se do smutné atmosfery domova.

Hned ve dveřích s pelesti odestlaného lůžka bílou hrůzou ji uvítal sešlý zjev otcův, kolem stolu žlutě malou lampou osvětleného ty vždy stejné hlavy bratří skláněly se nad knihami.

Usedla do toho ticha a odbývavě polykala sousta obvyklé večeře s myšlenkami dráždivě ji unášejícími tam ven na houpavá prkna mostu, praskajícího pod vzdalujícími se kroky, a skutečnost burcovala ji násilně k myšlení o tom, co se jí jeví před očima: ty změněné zamodralé ruce otcovy, tak nějak bezvládně vláčné, a ta den co den sinavější jeho tvář a těžší dech a náhle rozdivočelý tlukot srdce vyvolávající studený pot na čele. A spaní žádné, žádné, žádné! Hrozné, nekonečné noci, kdy otec po pětiminutovém poléhání na pravé straně vysedí hodiny dlouhé a němé jako smrt a tmavé jako hrob. Co promyslí v oněch tichých zmíravě zažloutlých nocech ta hlava životem věčně stíhaná, s tím uštvaným tělem, jež pracovalo dokud mohlo za tři a ukrátilo si života polovinu?

A když zavřela dvéře svého pokoje a položila se na znak do bílých peřin, zvolna mizelo a bledlo to šeré a smutné, a jen jakoby pluly nad ní bílé, světlé obláčky a celá klenba oblohy se k ní vlídně, intimně skláněla a v jejích prsou povolovala ta bolestně těsná obruč vědomí, že tam za druhou stěnou sedí smrtelná postava otce — — A jakoby se ostré hrany kříže bolestného života mizivě vpíjely do té modré noci jarní, vlažné, zadýchané, jiskřící zárodky jiných světů. Celá duše se jí otvírala jako zvonek v té pohodě pučivé vlahosti a ve snu bořila bosé nohy do bílých sluncem zahřátých vysokých květů, a cítila na prstech ruky políbení, které se prochvívavě vléklo její krví.

Ale ten večer i ta noc zasypaná kouzelnými květy snů dobasly, a loudavými řadami pak míjely dny strastiplné stálým nazíráním do příšerných nejposlednějších prohlubin života. A nebylo jasnějšího paprsku v tom životě ani pevnějšího místa, o něž by se mohla Anna zachytit. Jen někdy, když ji Dobr náhodou potkal tu na mostě tu na nábřeží nebo v parku a zahovořil se s ní přitlumeně s akcentem intimnosti a tepla, Anně kmitla z jeho přebázených vět jiskřička jistoty, že se jí nakloňuje, že nejedno seskupení slov je zúmyslným naznačením, že je mu drahá. V šelestu všedních rozmluv vykvetlo vždycky nějaké význačné slovo, ku kterému se Anna v samotě musela vracet.

A líbal jí při odchodu ruku a časem jako náhodou zavadil o její rameno. Cítila odpor k tomu cizímu doteku, žhavý odpor, ale zároveň se třásla o ten cit, který se jí v Dobrovi otevíral jako jediná naděje širšího, hlubšího života, chytala se ho křečovitě a mřela úzkostí, aby ten jeho cit neutuchal, nevyvětral.

Vždyť balvan smrti bez milosrdenství hrozivě trčel nad její cestou stále uhlodáván v tenkých už svých svazech se zemí, jen, jen se sřítit!

To studené vání, ten mrazivý dotek smrti, vážnost situace i pohled do otevřeného otcova hrobu, rovněž jako instinktivní vědomí těžké osamělosti, nechráněné žádným silně mužným ramenem, dodávalo jí smělosti, zbavovalo ji ostychu a všech vychovaných ohledů společenských. A Dobr je měkký dobrý člověk, on s ní jistě horoucně cítí, z každého jeho sympathického slova to vyzírá, on je vlastně jediná duše, k níž by se mohla teď přimknouti svou celou bolestí! Bože, jen jak se spolu dorozumí, jen jak se mezi nimi vyjasní, pak snad ji ani jeho důvěrné chování tak vždycky nezaplaví studem a hořkostí, pak snad mu bez vnitřního odporu dovolí, aby ji políbil a líbal, a snad se i sama přivine k jeho srdci. On se jistě nepodiví její odhodlanosti a neobviní ji z neskromnosti, když mu první nečekajíc jeho přímého vyzvání sama naznačí, co cítí, co ji prochvívá v těch nynějších chvílích úzkostně zprohýbaných tlakem těžké budoucnosti. A on omluví to předčasné prolomení se jejích citů a tužeb po přimknutí se k němu, on je pochopí a neodsoudí ve chvíli, kdy jí umírá otec. Takový vážný a tragický okamžik! Ale zcela jinak tragický, nežli si jej jindy v záchvatech dětských obav představovala. Jakoby tou blízkou otcovou smrtí vyvracela tajemná ruka s kořeny jeho života i její život, dosud nikde ani nejjemnějšími vlastními úponkami nezachycený. A ta všecka bolest jeho svízelného utrpení dorážela na ni prudkostí svých záchvatů, otřásala jejími nervy a proleptávala slzami její duši. Cítila se tak sesláblou, tak všemi břemeny života pokleslou!

Jen se zachytit té ruky, té jediné snad ruky, která se po ní vztahuje. — — —

„Tatínek tak brzo mi umře! — Ale viďte, až umře, že budu mít vždycky ve vás pevnou oporu?“ při nejbližším shledání prodralo se Dobrovi vstříc z jejích slzí a vzlyků.

„Jen buďte silna, drahá duše! To všecko se přetrpí a přežije. Viďte, musíte děkovat Bohu, že máte dnes tak výhodné postavení a nemusíte se obávat, — a pamatujte na sebe, na své zdraví, prosím vás

o to. A my se přece vždycky budem vídat, to se rozumí, a na vás bude záležet, abychom si nikdy nebyli cizí . . ."

Ta tvrdá, studená slova hrnula se do jejího zápasícího srdce jako kamení. Vzpřímila se, jakoby odvrhovala od sebe břemeno, jež shýbalo její šíji. Zdálo se jí, že se země rozstupuje před ní, trhá a unáší ji jinam. Nedovolila více, aby jí políbil ruku.

A když doma po celou noc vedle otce na pelesti vnímala s tichou bolestí divoké nepravidelné údery jeho zoufale pracujícího srdce a horečnatě zadrhnuté zámotky zmatených řečí, z cárů schlíplých illusí vyhlížela na ni jen sinavá tvář a ubohé vyhublé tělo, hotovící se odejíti daleko, na vždy — —

Marně hladila stydnoucí jeho ruce, marně hlavu jeho opírala o svá prsa, marné byly výkřiky jejích modliteb, prorážející tmu až k nebesům. Neodsunula — nezadržela.

„Kdo je to za okny? — — Mám v prsou stroj a hučí, pořád hučí, slyšíš ho? Jen poslouchej, no, poslouchej. — A za okny někdo stojí! — — Odejdu, ale matka — musí se mnou — musí se mnou. — Kde je moje manželka? Chci, aby byla u mne!"

A vzpíral se, zápasil, chtěje utíkati, ač nohy klesaly, ač srdce v posledním napjetí sil marně se snažilo překonati překážky po celém těle nahromaděné. Anna probudila dlouhým bděním zemdlenou matku. A když smutnými, šedivými pruhy svitu nahlédlo do oken ráno, byl konec.

Anna se schoulila ve svém pokoji rozplývající se hořem, skleslá, zničena, s očima krvavě rozevřenýma do prázdna. Zoufalé myšlénky se její duší potácely jako nemocní churavci.

Nikoho nemá, nikoho nemá, nikoho. Ó, to je jiné, když k rakvi otcově přijde Marie ruku v ruce se svým mužem, bezpečně podepřena o jeho rámě, jehož stisk proniká haldami v prsou nakupených bolestí přece asi až do srdce. Ale Anna tu stojí sama. Umřel otec; přeťat hlavní kořen dříve, nežli se rod postranními kořeny nově se tvořících rodin upevnil, širokou otevřenou ranou uniká míza, jejíž ztráta bude asi mít v zápětí zmíravé uvadání rodu, protože ztrátě té nemožno nastaviti naději v náhradu.

A smrt, ten hrozný její zápas, jak spárem svým divoce zdrásal její duši i tělo, a jak ji drásati bude skrytými drápy stálých černých vzpomínek! „Buďte silna, buďte silna," posměšně hučí jí v hlavě jako jez na Vltavě, a ta illuse, která ji unášela šumivým proudem krvavých jarních vod, tak se rozplynula, rozběhla, jakoby jí nebylo, jakoby se přetrhlo stéblo vysoké trávy, jehož se chytala topící se v těch potutelných tůních života. —

Smrt, smrt, smrt je paní nade vším neúprosnou, nejvyšší, a co záleží na tom, jak k ní dojdeme? Je to mžik — ten život.

A nebylo slunce v tom jejím zoufání, nebylo ruky, která by byla stiskla horké její čelo. Kolem ní křičelo jen utrpení, a výmluvně mlčela smrt.

Kolena její sklesla na podlahu, hlava se sklonila na pohovku a slzami prodíralo se z její duše volání k nebesům, k Bohu, jehož tušila všeobjímajícího za lazurovou oponou hvězdnou, volání srdcervoucí a bezeslovná modlitba bezmocného tvora pokorně se svíjejícího v prachu země.

Najednou prudce vstala. Do jejích vzlyků a utrpení z pokoje, kde mrtvý otec ležel, dopadalo divné, cvakavé klapání ve stejných pausách za sebou následující, ojedinělé chřestivé údery. Dobře věděla, že všichni odešli z domu obstarat různé smuteční záležitosti.

Proběhla pokojem. Otec s klidným výrazem spánku v tváři, do niž se již vmísily smrtelné rysy, ležel ještě na posteli. Jakoby sladce spal jako jindy, kdy byl ještě zdráv a mohl odpočívati na znaku bez dušení a nemusel polehávat jen na pravou stranu a srdce ho nechalo snít a nebudilo ho každou minutu pracovitou svou divokostí, a kdy nemusel vysedávat na posteli v dlouhých, tmavých, bezsenných nocech. Jeho tělo stydlo, tuhlo, připodobujíc se zemi, s níž splyne jako její část, jakmile bude do ní vloženo.

A u jeho hlavy seděla na zemi — dlouhé čapí nohy až pod otcovou postelí — nejmladší jeho Jiřinka a hrála drábky. Tak vyletěly vždy až do výše jeho hlavy a chřestivě cvakly dolů.

A nad ní stanula nejstarší Anna, s duší plnou výkřiků, sepjaté ruce a oči s úžasem upřeny někam, kde není světla a není více otázek a bojů a sporů, a kde je věčný klid.

6.

A zas nastalo jen to na jednom místě přešlapující živoření, podobající se vířivému kroužení nálevníka v mělké louži. Na pravo, na levo vykvétaly květy citu, ať už řídkými teple rudými růžemi, ať pouhými chudobkami začervenalých víček; už i většině Anniných nejprvnějších žaček vypučelo símě milostných pohledů v přípovědi budoucnosti, jen ona stále stejně pracovala a čekala a čekala a pracovala. A někdy již s omračujícím ustrnutím cítila, jak chlad toho života vykvétá na ní jinovatkou rozmrzelosti a rozhořčené nespokojenosti, a občas už jí zatřáslo pomyšlení, to že by mohly být ty jediné květy, jimiž ji život odbude.

Společný hrob otcův a Jakubův už na třetí rok zarůstal travou a břečťanem. Mladší bratr Stanislav se v té době oženil, sestře Marii narodila se holčička. Takové změny dalekosáhlé v jejich rodině! Jen přes její život přenáší vítr semena událostí s netečností a nevšímavostí, jakoby jí nebylo.

Přece ještě jedna avantura zabolela šedivící klid jednotvárnosti palčivou svou jedovatostí. V té době přiblížil se k ní na jakési populárně vědecké přednášce přitloustlý boháč pražské společnosti. Mluvil o archeologii jako amateur a o umění jako diletant, a začínal se jí kořit, rozumí se pod rouškou nejušlechtilejších sympathií a přátelství. Obdivovala se jeho sbírkám starožitností, památným rytinám, pěkným obrazům, debatovala s ním o socialismu a ironisovala jeho pošilhávání po šlechtě a chlubivost, s jakou vynášel své styky s hraběnkou S. A on jen se usmíval s takovou lepkavou mlsností, ale když její čistota nedůvtipná, naivnost nerozumící, jako široké, nepřestupné moře ji chránily a dlouho nedaly mu přejíti k pravému cíli jeho zámyslu, konečně se sebevědomou uctivostí nalíčil vnadu: nabídl jí odvážně společnou cestu do Italie a pak pro zotavení pobyt v Karlových Varech a vůbec svou účinnou pomoc v po-

měrech, do jakých jistě s celou rodinou zabředla smrtí otcovou — vše ovšem jen z nejušlechtilejších přátelských sympathií. Budou, rozumí se, i na cestě bydlet každý jinde, nebude jí obtěžovat nikterak.

Bylo to jen malé intermezzo: tři, čtyři zdánlivě bezvýznamné rozmluvy s tím pánem, náhodné setkání se a poklony, tucet dopisů stoupajících u vřelosti, avšak vždy opatrně zamlžených a bez podpisu, ale teprvé z těch Karlových Varů a společné cesty na jih Anna porozuměla konečně, vytřeštila zrak, otřásla se překvapením a ošklivostí, jakoby jí padl odporně studený černý hmyz na tělo.

Chtěla vykřiknout a vychrlit z prsou všecku slzavou lítost nad tím, kam, kam až se odvažují ti drzí lidé, když vidí osamělost a kousek ženské samostatnosti, jakoby následkem toho nesměla už míti v sobě žádného lepšího cíle, nežli na vrub svého postavení do bláta rozhazovat svůj klid a svoji čest. Tak přes ni šlapou! Ale zaťala zuby a mlčela, odvrátila se a šla se svým bolem dál, pobouřena, avšak hrda a vztýčena.

A cítila, že i doma všichni přecházejí přes ni, jakoby již byla na dobro u cíle a v životě hotova, jakoby se u ní ani nemohlo nic více čekat, nesmělo nic předvídat.

„A, Ando, dobrý den! Jak se vede? Servus, stále stejně, to se rozumí že výtečně, co pak ty!“ s vysoka přesunul přes ni Stanislav hovor, a zase dál vyprávěl o sobě s enthusiasmem a vírou v důležitost vlastní osoby. Připadala všem jen jako takový rodinný psací stůl, jenž koná svou povinnost, k níž je stvořen a již bude konat do konce.

I matka podobně soudí: Stanislav a Marie, to jsou již hlavy rodiny, mají svou důležitost, a Jindřich, Jeník, Jiřinka — ti vyžadují ještě plno starostí — jejich vývoj, dospívání, drobné snahy i jejich překážky, ale Anna jakoby již nadobro byla hotova se vším, se svou budoucností i životem, asi tak jako mrtvý Jakub. U něho a u ní se zastaví každý jako u lidí pro svět docela ztracených. Konečně — Jakub — už tráva nad ním roste — ten už dopočítal se vším, ale ona, ona ne. Vždyť cítí celou svou bytostí, že není ještě vše skončeno, že ten její dosavádní provisorní život vlastně se jí teprve může rozevřít žhavě, oslnivě. A mimo chvíle zoufalých pochybností věří stále ještě v to své lepší, účelnější definitivum. A to oni necítí, že Anna po tom touží jako po slunci květ, ani netuší její požadavky, ba pomalu již každý hledí na ta její nepopiratelná práva na život tak útrpně, jako na práva promlčená. A vysmívané staropanenství s tak drze bezpečnou jistotou civí do jejích dnů umdlenýma očima. Ó, pro Bůh, jen ne veplouti tak naprosto do toho pásu tišin, kde se ani lístek života už nepohne.

Jen alespoň jediný paprslek životního blaha, třeba vykoupený nesmírným utrpením, krví a slzami, ale jen život, život a ne zamyšleně klidnou, stále stejnou hladinu stojatých vod! Třeba jako u sestry Marie, k níž teď Anna zase častěji zašla.

Bylo to asi opravdu hrozné utrpení, kterým sestra prošla, ale za to věru slzy nutí dojmutím do očí to hezounké děťátko na posteli vedle ní, zavinuté v peřince čisté jako květ gdouloně a prospávající šťastně svou orverturu života. Něco v tom ovzduší sestřiny ložnice Annu zrovna omamovalo, takový akkord vonný štěstí, až se jí srdce svíralo. A ona

že to pravé jediné štěstí, to nejvyšší blaho nikdy nemá míti? Bože — nikdy? Její život že nebude zapsán tímto nesmrtelným písmem v řetěze lidského bytí? Ona bude jen takovým článkem, jenž se od společného řetězu odepjal a ztratil se, nebyl k ničemu? To přece není možná!

Ty myšlénky s hroty stálým přemítáním vybroušenými draly se jí do duše, u Marie, i když se po polední od ní vracela Ferdinandovou třídou k domovu. Potkávala na výsluní chůvy s dětmi pod závoji a s malými princeznami v kočárcích. A zrovna před ní houpala se kyprá chůva s bílým děťátkem, jež sklánělo unavenou hlavinku na její rameno, jen malinká, růžová ručka, plna dolíčků s pěti prstíčky rozpjatými kývala Anně a stále kráčela před ní, jakoby ji zvala někam, vybízela, lákala. Annu polila vřelá vlna čistě smyslné, ryze ženské lásky k té něžné ručce a musila myslit na ni upjatě, roztouženě i když jí dávno již zmizela, jako obláček když se rozplyne.

A myslí stále se pletlo hloubavé přemýšlení o tom mysteriu zrození člověka z matky, o tom prvním, co se s člověkem udá na světě a co ona si pořád nemohla dosti jasně představit. Lapala toužebně sestřina slova, náhodně vysvětlující, a bezděky sebe, svoje tělo, vplétala do těch představ a dějů.

Do té doby nemyslila na své tělo a účely jeho půvabů, těšily ji sice a bezděky, instinktem vedena hleděla je zvýšit či k platnosti přivést, ale více nic. Teprvé teď, když tváří v tvář nahlédla životu, znepokojovalo ji, že ty mnohé půvaby její tak bezúčelně kvetou, nikdo jich nebude mít rád, nikdo se jim nebude obdivovat. Odkvetou pro nikoho, uvadnou, neviděny, ach jako hluchý pestíkový květ na pustině, který vítr vzal.

Ale co tedy chce? Sama neví, jen se jí zdá, že něco ztrácí, čeho je věčná škoda. A nechce se toho vzdát, křečovitě se toho drží. Co je to? Jen ta odtékající mladost? Dnes v těch myšlénkách jako občas, kdy v jakési divné únavě povšechného neupokojení se jí nechtělo ani do práce, ani do čtení, klekala zas před masivním starým prádelníkem a přerovnávala svoje prádlo. Ne ono, které nosila den ze dne, ale ono lepší, pěknější, jež střádala po celou dobu svého učitelování, kdy se jí zdálo, že každého lepšího kousku prádla je teď pro ni ještě škoda. Přehlížela je s libým pocitem prozrazujícím příbuznost její s nějakou prababou, přepečlivou hospodyní. A bylo to vždy několik teplejších, illusemi zahřátých chvil, kdy se obírala svou výbavou.

Výbavou? Ne, to nebylo správné slovo! To všechno bylo jen hraní si na výbavu, jako malé holčičky si hrají na kuchyni, na salon, na školu, neboť k čemu to všecko? Nemá přece ženicha ani lásky! Ne, ne, ani vlastně lásku nikdy neměla, to všecko bylo jen marné zachycování se tonoucí duše na stéblech. Ona se nesetkala s nikým, kdo by jí vstříc s celou oslnivostí poctivého naturellu byl otevřel duši a řekl: „Jsem tvůj.“

Ti, s nimiž se stýkala, jen jako kočky tiše a opatrně po tlapkách kolem ní chodili a usmívali se na ni — to byla ta láska jejich — nebo jako zajíci s ušima bojácně vypjatýma kolem ní se točili a jediný slabě vytušený šelest opravdového úmyslu stačil, aby prchali v plačtivě směšných přemetech — to byla jejich láska!

Bože, snad jim i křivdí, ale trpkost cítí. Ke všem! K večeru vyšla navštívit slečnu Lauermannovou. Podél podchyceného, dlážděním obrněného břehu kráčela po Kampě. Takový vlaze rozčeřený, mladou zelení rozdýchaný a zpěvem ptáků promítnutý byl večer, voda se modrala důvěrným tonem a jakoby zázračná ruka umělcova shrnula za renaisanční budovou staroměstské vodárny celý háječek věží a věžiček i s dvojicí Týnských gotickými liniemi ocelově se blýskajících na modrém pozadí nebe. Ten koutek milovala Anna a denně se mu obdivovala. A když tak sama kráčela dojata, tu duše její chvěla se nevolností pociťovaných latentních melodií jako hudební nástroj, v jehož struny nikdo nesáhl. Tak neúplnou cítila každou radost, nevyslovený každý dojem, plné srdce měla touhy sděliti s někým svoje city a plné oči nevyroněných slzí. A což je skutečně pro ni již pozdě? Není. Vždyť snad ještě nic nezmeškala. Jen kdyby ten rok po roce a den po dni neubíhaly tak stejně beze změn, kdyby jeden alespoň ukázal jí třeba jen utrpením lásky produševnělou tvář a podal jí ruku naděje.

Ale ona je tím také vinna sama; což nemůže jednou vybočit z těch kolejí vyjetých? Pořád jen jako ten kůň při konské dráze. Stále tak, stále stejně jen v tahu a odpočinku. Je to cynické přirovnání, ale je v něm kus pravdy. Nemůže je zamítnout. Ano, ale vybočit! Je vůbec možno se vyšinout z těch prokletých, zvykem i předsudky upevněných kolejí? Bože, kdyby si tak jednou vzpomněla a jako mladší bratr vrátila se domů ne po půl noci, ale řekněme jen v dobu po divadle bez obligátního ohlašování. Snad by ji samou úzkostí daly policií hledat. Nebo kdyby si tak sama bez dlouhých úvodů a všeobecně schválených plánů zajela do Benátek opit se mořem a snem kouzelným, tou visí jedinou na světě s náměstím sv. Marka, zadumat se v safírových vlnách nočního světla kanálu Grande a v ponurých stínech mostu vzdechů a v sladce, nyvě jako vážka nad vlnami se kolébající a v pianissimech se rozplývající písně „Santa Lucia . . .“

Anebo kdyby si náhle zajela třebas jen do Mnichova, ti by spráskli ruce, to by bylo divení! A to uděšené podivení pro každý změněný krok, jen na milimetr se odchylující od poprášených zvyklostí, už ji před nejmenší úchylkou odstrašuje. Jak zcela jinou svobodu má o deset let mladší bratr!

Ale konečně, proč by se odchylovala, proč by vybočovala, proč na to vůbec myslí? K čemu by jí byla svoboda? K čemu by jí užila? Nepotřebuje jí, nikdo jí blízký o její volnost nestojí, nikomu její nevolnost nepřekáží. — A její duše? Právě jako zatlesknutí křídel ptačích ve vzduchu, tolik znamená, nic více. A proč by měla nějaký význam v životě? Dovede-li něco neobyčejného? Má zářivé nadání k něčemu? Vyniká-li nějak? Ne, ničím.

To její přemýšlení, čtení, hraní na klavír — všechno jen takové reprodukční přemílání, opakování cizích myšlenek — to přece nic neznamená bez vlastní tvůrčí jiskry, bez níž nikdo nic nedokázal a která by osvítila ty šedivé stíny padající na její cestu životem. Pravda, vyučuje děti — poctivě a svědomitě, jakési zásluhy by jí přiřknul i nejpřísnější posuzovatel, ale to je všechno tak málo, tak málo! Tolik ještě schází, aby si mohla říci: „Ó, je proč žít!“ (Dokončení.)

Anton Pavlovič Čechov.

Napsal dr. B. Prusík.

celé soudobé literární produkce ruské jen nemnoho jmen proniká k nám, buď v originalech nebo — a to z větší části — v překladech. Nechceme říci, že jsou to právě nejlepší spisovatelé, kteří u našich překladatelů došli obliby, — aspoň v poesii ruské jména poměrně na svou dobu nejzvučnější jsou u nás skoro šmahem neznáma, — ale jeden z nich náleží rozhodně do řady první. Je to Čechov. Autor posud mladý, který daleko více a daleko větší díla napíše, než dosud napsal, od kterého čeká se ještě mnoho, velmi mnoho.

Čechov není stár. V Taganrogu na břehu Azovského moře narodil se roku 1860. O jeho životě dosud bylo velmi málo napsáno, takže lakonicky stručná autobiografie, kterou autor sdělil pisateli těchto řádků, vyčerpá asi vše, co pro široké publikum prozatím je zajímavo. Až za nějakých 50 let bude mu vyrváno péro, pak o životě jeho vyjdou tlusté knihy . . . Dnes, spokojuje se zájem obecenstva několika řádky.

„Studoval jsem," píše Čechov, „v Taganrogu na gymnasiu a pak jsem absolvoval medicinskou fakultu v Moskvě. V roce 1890 cestoval jsem po ostrově Sachalinu a teď žiju na svém nevelikém statku na 70 verst od Moskvy. A to je vše."

Autobiografie pravého umělce, skromného až do krajností. Čtěte ty rozvláčné, do unavujících detailů zabíhající autobiografie, v nichž tendence sebechvály marně je zakrývána uváděním úsudků jiných a čtěte tuto: studoval, cestoval, uchýlil se do ústraní, a více nic?

To hlavní autor ponechal literární historii. Však ona již dovede ho ocenit, a hnusná sebechvála bude mu uspořena.

Čechov není z těch, v poslední době v Rusku tak povážlivě se rozmáhajících literárních „poděňščíků", kteří píší zrovna zuřivě; dva tři romány do různých „tlustých" žurnálů najednou, k tomu drobné povídky, do denních listů feuilletony a to všechno v šíleném chvatu, jen aby co nejdřív nakupili si tučné honoráře. Neboť pro slávu takto jistě se nepíše. Není třeba je nazývati jmény: kdo je obeznámen s nynějším stavem ruské literatury, zná je dobře. Čechov není z nich: naopak brojí proti nim. V „Čajce" praví jeden z nich v minutě poznání svého mylného pojímání velkého úkolu spisovatelova: „Ve dne v noci mučí mě jediná myšlenka: Musím psát, musím psát, musím . . . Sotva dokončím povídku, už musím psát druhou, pak třetí a po třetí čtvrtou . . . Píšu bez oddechu, jako na kurýrské poště, a jinak nemohu . . ."

A kde je umění?

Čechov píše málo, poměrně velmi málo. Ale co napíše, nenese na sobě osudnou tu pečeť chvatu, nezralosti; on nepíše za každou cenu, za každé nálady, nýbrž jen za nálady příznivé uměleckému tvoření. Páni

Triroginové mi připadají jako aréna, která láká obecenstvo plakáty: „Hraje se za každého počasí.“ Jak se hraje, to je vedlejší, ale hraje se ... a to stačí ...

„Ptáte se,“ píše Čechov ve svém posledním listě pisateli této črty, „ptáte se, čím se zabývám mimo literaturu? Zaměstnávám se lékařstvím. Lékařství považuji za svou zákonitou ženu a literaturu za svou přítelkyni, která je mi milejší, než žena ...“

Čechov je lékařem. To je velmi důležité. Víme z vlastní literatury, jak nápadně liší se spisovatelé lékaři od ostatních spisovatelů. Není to nahodilé a není to snad osamělý případ: zdá se to míti hlubší příčiny a zdá se to býti také všeobecným.

Narážím tu na neobyčejnou seriosnost, s jakou spisovatelé-lékaři pojímají svůj úkol a na odvahu k sebe ostřejším řezům, jen když jimi možno docíliti vytknutého účelu.

Spisovatel-lékař neostýchá se mluviti k Vám o věcech, kterým jiný spisovatel na sto honů opatrně se vyhýbá, věcech, o kterých byť se i nemluvilo ve společnostech, těch našich falešně morálních společnostech, o kterých nutno jednou pronésti slovo rázné, odvážné, aby záhuba, ta rakovina našich poměrů pomalu už povážlivá, byla ne-li zničena, tedy aspoň lokalisována.

Poměry kolem nás jsou neutěšené, víme to všichni. Musíme se jim vzpírat, hledat příčiny, potírat hlízu v zárodku. A tu je velký úkol soudobé naší literatury. Podává nám jednotlivcům pomocnou ruku; my působíme jen v úzkém kruhu, ona působí na massu, na široký kruh čtenářů. A vezměme to moderní thema manželské nevěry. Všimněte si, jak tu píše spisovatel-lékař a spisovatel nelékař. Tento dává se do díla s neméně dobrou vůlí, odpomoci tomu neduhu, tísnícímu nás víc a více; ale — jeho delikátnost nedopouští, aby nám odhaloval tajné, hnusné pohnutky nevěry, jeho citlivé srdce během tvoření bezděky okrášlí hlavu reka, či rekyně, proti které chce vystupovati, aureolou utrpení a konec konců místo odporu a pohrdání cítíte soustrast ... Je to tak, jako když dáte těžce raněného do domácího ošetřování. Uzdravení závisí třeba na častém vymývání a převazování ran, ale nemocný při doteku křičí bolestí a Vaše měkké srdce nechá tedy raději rány hnisat dále ...

Ale přijde lékař spisovatel, najde příčinu choroby a nebojí se odhaliti Vám ty nejintimnější koutky, nebojí se řezu, neomlouvá neřesti a mluví Vám o věcech, nad kterými se Vaše pseudomravnost bouří, pojímá své spisovatelství docela vážně, jako svou vědu, a víte, že la science n'a point de pruderie. On řízne hluboko, a vyřízne to, co bránilo celku býti zdravým; nedbá bolestí, jde za vyšším cílem: uzdravovat. Lékař v povolání, nezapře se ani v literatuře.

A takový vážný, celý muž je Čechov. On neomlouvá nevěrnou ženu tou oblíbenou omluvou „něsošlis charaktěrami“, „nehodí se k sobě povahami“; naopak on odsuzuje nevěru vždy, za každých podmínek, principielně, jakožto porušení svazku rodinného, zrovna jako by odsoudil sběhnutí vojína ve válce, a byť měl sběh sebe větší důvody k tomu porušení vojenské kázně a vlastenecké povinnosti. Dle něho nevěrná žena

má býti „manu militari dopravena k svému muži, a když ji nepřijme, pak rovnou s ní do káznice nebo do jiné polepšovny . . .“ *)

A vezměme jiné, choulostivější thema, o kterém zakazuje bon ton veřejně jen se zmínit. Čechov nedbá toho zákazu a směle obírá se**) tím zlem, nutným zlem, jak se obyčejně říká, a ukáže, že kdo podporuje prostituci, je vrah, a to vrah padlé ženy nejen z mravní stránky, ale i skutečný vrah jejího fysického života. Žena ta umírá vždy předčasně; po většině souchotinami a průměrně pět set mužů má ji na svědomí, a v počtu těch pěti set vrahů jste i Vy . . . Tak těžkou obžalobu metá Vám Čechov ve tvář směle, bez pathosu, s pravým vědeckým klidem, a plným přesvědčením.

Svéráznost Čechova vystupuje ostře i v tom, přihledneme-li k uměleckému vývoji jeho. Biograf Čechova v časopise „Sěver“ zmiňuje se o tom dosti případně.

Podmínky vývoje nebyly zrovna příznivé. Velicí spisovatelé čtyřicátých let byli právě na výši své slávy. Co oni psali, jak oni psali, bylo příkazem, nezvratnou autoritou. Kdo šel jinou cestou, než oni, byl ztracen; kdo ale šel v cestičce, jimi vyšlapané, mohl se nadíti obliby, ale sám odhazoval od sebe původnost a dobrovolně bral na sebe pouta otrockého napodobení.

Čechov nedbal autorit, šel kolem nich, svou vlastní cestou: a neztratil se. Tuto smutnou periodu uměleckou najdete vylíčenu s trpkou ironií a v naše dni přenešenu v Čechově nejnovější dramatické práci, v „Čejce“. „Sorokovyj“ spisovatel, privilegovaný, autoritář, Trirogin a proti němu mladý, samostatný, „dekadent“ Treplev. Šablona nejhoršího rázu na jedné, ohnivá originalita na druhé straně. A konec: dekadent otře během času své výstřední růžky, stane se sám do jisté míry šablonovitým, a pak teprv — po ztrátě své původnosti — přiblíživ se k „osvědčeným vzorům“ je vítán v „tlustých“ žurnálech, je čten a — chválen!

Druhá obtíž, která se mu v samých počátcích stavěla v cestu a kterou také zlomil, bylo, že v době jeho zuřilo zrovna tak zvané „napravlenstvo“. Jinými slovy, co v tu chvíli zrovna bylo v módě, šlo na dračku; následkem toho nakladatelé sháněli ne to, co je dobré, ale to co je módní, v pravém slova toho významu. Z literátů umělců stávali se literární modistky, které vyhovovaly vkusu obecenstva, ať se měnil jakkoli. Čechov i v té věci objevil svou pevnou samostatnost, a zvítězil. Dnes čte obecenstvo co on chce, ne aby on psal, čeho si obecenstvo přeje.

Jiná otázka je s jeho pessimismem. Čechov je do jisté míry pessimistou, a ruský kritik vidí v pessimismu tom dosti nebezpečný symptom; ale doufá hned, že zdravá síla talentu vezme převahu.

Ale pessimismus Čechova není vlastně to, co my pessimismem vyrozumíváme. Čechov neodhazuje všechnu naději, nikdy není cynikem; je to jen jakási truchlivá nálada, která táhne se jeho povídkami; nálada,

*) V povídce „Souboj“.
**) V povídce „Záchvat“.

která plyne z neutěšených poměrů, které nás obkličují a z té bezmocnosti najíti z nich východu.

Jeho lidé — píše náš kritik J. Mikš — jsou větším dílem dobří, ale slabí a následkem té mravní chabosti žije se na světě tak špatně.

Ale, aby se žilo líp, aby zoufalé poměry soudobé se zlepšily, k tomu dopomahá Čechov všemi silami. Opakuji znovu, on není beznadějný, je jen pravý lékař: konstatuje se zármutkem pravý, smutný stav chorobného lidstva, a hned na to přikročuje s veškerým svým uměním k léčení.

A moderní naše nemoc, nervosa, ve všech svých odstínech je specialitou Čechova. Možno říci, že je to on, jenž v plné síle uvedl do literatury ten typ „slabého, nervově otřeseného člověka, malomocného v boji o život.“ *)

Ale jeho malomocní slaboši liší se podstatně od podobných povah předchůdce Čechova. Tam ti turgeněvští hrdinové byli „lišnije ljudi“, kteří podléhali drsnému struggle for life; a ta stará komedie, lépe řečeno tragoedie, jaká byla následkem Werthera, opakovala se i tu. Příklady táhnou — i v takové převrácenosti. Literární vzor takového pseudofilosofického sebevraha působil i v život stejně dobře na Rusi, jako po Goethovi v Německu.

Ale osoby Čechova jsou také duševně slabé, klátí se také jako třtiny, ale nelámou se vždy. Propracují se někdy přece tím bojem a třeba „utrpení, omyly, nuda života vrhá je zpět, touha po pravdě a neoblomná vůle žene je ku předu a ku předu. A kdo ví? Možná, že kdysi dojdou cíle, skutečné pravdy . . . Takovým typem je především jeho Lájevský v románě „Souboj“. Podařený exemplář nervově ochromeného, sešlého člověka, na jehož mozku zdá se býti jakési sarkoma, které ovládá celý duševní jeho život. Žena, ne ona čistá žena, ale smyslná žena má rozhodný a zhoubný vliv na něho. A tento člověk, o kterém darwinista Coren se domnívá, že stejným právem může ho zničiti, jako zhoubného mikroba, ten člověk nezahyne; a ač v novém, čistším svém životě jde čtyři kroky v před a dva v zad, přece jde ku předu . . .

Jsou lidé slabí a lidé silní. Zde slabý zvítězil nad silným: Coren doznává konečně, že Lájevský duševní svůj boj dokonal vítězně.

Ale ne vždy tomu tak: pozorujme život, co slabých podléhá silným; ale ti silní jsou jen zdánlivě silní, ne duševně silní, ale hmotně.

Tak podlehá Silin v povídce „Strach“, tak podléhá Ragin v povídce „Pokoj č. 6“. Hrubá hmotná síla ničí dobré ty slabochy — smutné thema našeho věku.

Ale i jiný typ uvedl Čechov do literatury; je to, jak praví náš kritik a znalec ruského písemnictví Jar. Hrubý, „typ člověka, jenž hyne pro upřílišněnou činnost“. Tak hyne Ivanov v stejnojmenném dramatě; ničí ho veřejný vysilující život, výstřednosti v mládí. Mladý — 35letý — stařec, nevidí jiného východu z unavujícího života, než kuli do hlavy. Hyne a zanechává po sobě naučení pro jiné, kteří by po něm snad shledávali život stejně „únavným, plným omylů, nespravedlnosti, hnusu“. — „Ustrojte si celý svůj život podle šablony — radí lékaři Lvovu. —

*) Osvěta 1894 a 1895.

Anton Pavlovič Čechov.

Čím šedivější a jednotvárnější pozadí, tím líp. Nechtějte, můj milý, bojovat Vy sám jeden s tisíci, nepotýkejte se s mlýny, nebijte čelem do zdi. Zavřete se do své skořápky a konejte své malé, Bohem vám usouzené dílo . . ."

Co je to jiného, než Goethovo motto na druhém vydání osudného Werthera: Sei ein Mann, und folge mir nicht nach!"

Podobně hyne i Kovrin v povídce „Černý mnich". Přepracoval se a rozrušil si nervy. Žije v abnormalním duševním stavu, v hallucinaci, a nenávidí ty, kdo chtějí vytrhnouti ho z jeho choroby a vrátiti mu zas dřívější zdraví. — Proč, proč jste mě léčili? Já šílil, měl jsem manii velikosti, ale za to jsem byl čilý, veselý, šťastný. Byl jsem originelní a zajímavý. Teď jsem zdravější, solidnější, ale za to jsem takový, jako všichni . . . jsem všední a mrzí mě svět . . .

A znovu vrhá se do svého šílenství a hyne, nedospěv k poznání svého ubohého stavu, až těsně před smrtí.

Přepracováním hyne Dymov,*) silný duch, naděje ruského lékařstva; pracuje dnem i nocí. Dnem na klinikách a v soukromé praxi, a v noci překlady z cizích řečí — aby mohl zaplatiti ženiny toiletty . . .

Typ, jak patrno, u Čechova ne řídký.

Ale Čechov v první době své literární činnosti byl stálým spolupracovníkem ruských denníků, a to nutně vedlo ho k pěstování malých povídek, obrázků. Kdesi vytknuto bylo Čechovu, že i ve větších pracích jeho převládá ten kaleidoskopický ráz, který zaviňuje nedostatek jednotné ideje a nesouvislost. Výtka ta je dozajista nesprávnou.

Autor líčí život tak, jak bystré oko ho pozoruje. Ale líčí nejen odkoukané scény, nýbrž i ty, které vidí jeho vnitřní zrak; které dle psychologické pravděpodobnosti státi se musí, a to tak státi se musí, jak je líčí a nejinak. A kde ta psychologická pravděpodobnost jest, — a to u Čechova opravdu jest — tam nemusí schválně sháněti se po jednotě děje. Tam dostavuje se sama. Jedna věc by tu mohla opravdu porušiti koncinitu: je to rozvláčnost. Ale Čechov je spíš příliš lakonický, než aby se mu mohla vytknouti rozvláčnost.

Jeho drobné obrázky jsou ve svém druhu pravé kabinetní ukázky psychologické drobnomalby. Řeší-li ve větších pracích nějakou bolestnou stránku celé lidské soudobé společnosti, dotýká se v drobných povídkách bolestí jednotlivců — ať už bolestí skutečných ať hypochondrických. Některé jsou až k slzám dojímající, jiné rozesmějou ironickým vylíčením lidských slabůstek.

Čechov je posud mladý autor, řekli jsme. Proto také o nějakém kritickém, konečném rozboru jeho děl dnes nemůže být ještě ani řeči: dnes nebo zítra překvapí nás něčím velikým, a konečný náš soud bude zase předčasným.

Ale to je jisto, že Čechov pracuje s jakousi rozvahou, že píše daleko méně, než jeho vrstevníci, i ti seriosní, o „poděnščících" ani nemluvě.

Činnost Čechova na veřejném poli literárním počala rokem, kdy absolvoval taganrožské gymnasium, totiž rokem 1879. Stav se přispě-

*) V povídce „Popryguňa" (Přel. v Lumíru pod názvem „Pozdě".)

vatelem časopisů „Oskolki“, „Novoje Vremja“, „Petěrburgskaja Gazeta“ pěstoval hlavně drobnou belletrii, jejíž výsledkem jsou později vyšlé sborníky povídek: „Pestryje razskazy“, „V sumerkach“ (za tuto sbírku dostal Čechov v roce 1887. vzácné vyznamenání: carská Akademie věd v Petrohradě přiřkla mu za ni „Puškinskou cenu“), „Razskazy“ „Chmuryje ljudi“ „Pověsti i razskazy“.

I pro děti napsal roztomilou povídku o psu „Kaštanka“.

Větší práce své vydal jednak v „Severním Věstníku“, jednak samostatně. Nejvíce známé jsou „Duel,“ „Palata Nro. 6.“, „Skučnaja istorija“. V poslední době píše pro časopis „Russkaja Mysl“, a vyšly tam povídky „Ariadna“, „Dom s mezzoninom“ a poslední práce jeho „Mužiky“.

Stejně mistrovský z psychologického stanoviska je Čechov i ve svých dramatech. Roztroušené jeho práce po časopisech sebrány byly letos ve sborník pod názvem „Pieçy“ v němž obsaženy kusy vážné i veselé, staré i nejnovější: jednoaktové veselohry „Medvěd“, „Predloženie“, „Lebedinaja pěsňja“ a „Tragik po něvolě“; dramata „Ivanov“, „Ďaďa Váňa“, a letošní jeho drama: „Čajka“.

Konečně, jak jsme už výše řekli, cestoval Čechov po málo známém ostrově Sachalinu, a výsledek své vědecké cesty uložil v spise „Ostrov Sachalin“.

Čechov je z ruských soudobých autorů snad u nás nejznámější. Překládaly se pokud víme hlavně drobné jeho povídky, a to pak skoro všechny. Překlady ty rozptýleny jsou příliš po různých časopisech, aby zde mohly býti uvedeny. Některé z nich tvoří samostatnou knížku, ku př. překlad povídek: „Černý mnich“ a „Professor literatury“ (Lev. svazky novell č. 52.); povídky „Neštěstí“, „Doma“ a „Rotschildovy housle“ (Knihovna Besed Lidu č. 85.) I poslední jeho práce byly hned přeloženy: „Ariadna“ (v zaniklém „Ženském Obzoru“), „Dům s mezzaninem“ (v rukopisu) a „Mužíci“ (též v rukopisu.) Povídka pro děti „Kaštanka“ přeložena byla do časopisu „Album cizojazyčných románů“. Aktovky „Námluvy“ (repertoirní hra Národního divadla) otištěna v Šimáčkově sbírce „Repertoir čes. divadel“; „Medvěd“ v Knappově sbírce „Žertovné hry“, a „Bezděký tragik“ přeložen v rukopise.

Teprve poslední dobou překládá se Čechov i ve větších jeho pracích. Tak přeložen „Souboj“ (Knihova „Zlaté Prahy“) a nejnovější drama jeho „Čejka“ (v rukopise).

Ku konci velice láká pisatele těchto řádků zmíniti se několika slovy o rodinném, intimním životě Čechova. Je tak zajímavo po suchých biografických datech směti pokročiti blíže, až na verandu, a pootevřenými dveřmi nahlédnouti dovnitř, byť jen na okamžik. Co napsalo se už o intimním životě Tolstého, a přece to vždy znovu poutá.

Nuže: mea culpa, biji se kajicně v hruď. Nevím nic, nebo aspoň skoro nic. Dopisy slavného autora jsou až zoufale lakonické, biografie jeho po časopisech nejsou v té příčině o nic lepší, a jediná naděje na malý interview při loňské cestě na výstavu novgorodskou smutně se rozplynula . . .

Hned po odjezdu z Kijeva k Moskvě rozvažoval jsem, kde komu vzdám poklonu, a mezi prvními byl, věřte, prosím, Čechov. Věděl jsem,

že Lopasňa je v moskevské gubernii; ale moskevská gubernie je pěkný kus země a mé mapy byly tak povrchní, že doufal jsem nabýti informace o Lopasně až v Moskvě samé. K večeru podjížděli jsme pomalu k Moskvě. Unaven cestou chladil jsem se na chodbě.

„Galubčík, buď dobrodětěl,“ slyším prosebný hlas za rohem v chodbě. Zvědavě nakouknu. Zarostlý poměščík přemlouvá vrchního kondukteura k něčemu.

„A razvě Vam iz Lopasni ně bliže?“ ptá se váhavě kondukteur.

Jedno slovo Lopasňa mě elektrisovalo. Lopasňa? Což je zrovna Lopasňa na naší trati?

A už s větším zájmem sledoval jsem vyjednávání, aby vlak, až pojede jednou z malých stanic za Lopasní, kde není na programu zastávka, a kde čeká na poměščíka povoz (z Lopasni byl by musil jít lesem až do noci), aby jel do té míry zvolna, aby poměščík mohl seskočit. Věc u nás neuvěřitelná, ale na kurské trati za dva ruble vrchnímu konduktéru (který vymůže u přednosty stanice v Lopasně potřebné svolení ku zmírněné jízdě) zcela dosažitelná.

Jak jsem slyšel o Lopasně, byl jsem hned rozhodnut, nedojeti dnes do Moskvy, ale vystoupiti přímo v Lopasně, a při nejmenším tam aspoň přespati. Ale v poslední chvíli vzpomněl jsem si, že to tak nejde. Byl v tom ten háček, že můj rozmilý moskevský hostitel čekal mě už na nádraží, a nejen to, že k vůli mému příjezdu sám přijel z venkova, z Klina, kde byl s rodinou na dači. A teď bych nepřijel . . . nezbylo než dívati se lítostivě na nádražní budovu s nápisem „Lopasňa“, na stromy v pozadí, za nimiž jsem tušil — bůh ví proč — nějaké jezero, a na břehu jezera villu Čechova . . .

A pak v Moskvě přišly do toho jiné věci, a churavost, spěch do Novgorodu, a tak ta lákavá kapitola, která by byla nadepsána „Čechov doma“, zůstala nenapsanou. Za to až na podzim pojede náš autor do ciziny — „Goňat doktora!“, píše ve svém posledním listě — snad povede ho cesta také přes Prahu. Pak poznáme ho nejen my — kteří ho už tak známe z jeho spisů — ale pozná on i nás — které dosud neznal — uvidí, že nejen v Rusku rozumí se dobře jeho zdravému realismu, ale že i daleko od sebe našel porozumění a nepokryté ctitele.

Strach.

Napsal Guy de Maupassant.

Po obědě vystoupili jsme opět na palubu. Před námi rozprostíralo se moře Středozemní, na celém svém povrchu, jejž veliká, tichá luna měnivým světlem polévala, ni vlnkou nezčeřené. Metajíc k nebi hvězdami posetému ohromný ohon černého kouře veliká loď tichounce plynula, a za námi voda všecka bělostna, rychlou plavbou těžké lodi zmítána, šroubem lodním mrskána, pěnila se, vířila, tolika různými svity se kmitala, že se zdálo, jako by tu světlo měsíční varem klokotalo.

Bylo nás šest nebo osm, mlčících, obdivujících se, se zraky upřenými ku vzdálené Africe, k níž jsme spěli.

Velitel, který v naší společnosti kouřil doutník, zapředl znovu hovor, jímž jsme se bavili při obědě.

„Ano, měl jsem tehdy strach. Po šest hodin vězelo mé lodi, kterouž moře bičovalo, ono skalisko v boku. Na štěstí byli jsme k večeru anglickým uhlákem, který nás zpozoroval, z nebezpečí vyproštěni."

Tu veliký muž, osmahlé tváře, vážného vzezření, jeden z těch, o nêmž tušíme, že prošel dalekými, neznámými kraji za stálého nebezpečí a jehož klidný zrak — zdálo se — podržel ve své hloubce cosi z těchto krajů, jež byl shlédl; jeden z těch, o němž napřed víme, že je obrněn zmužilostí, promluvil poprve:

„Pravíte, kapitáne, že jste měl strach; nevěřím tomu pranic. Mýlíte se ve slově a v pocitu, jehož jste zakusil. Energický muž nemá nikdy strachu před dotěrným nebezpečím. Jest znepokojen, pobouřen, úzkostliv, ale strach, toť něco jiného."

Kapitán odvětil, směje se:

„Proklatě! opakuji vám, že jsem měl strach."

Tu muž s bronzovou pletí zvolna pravil:

„Dovolte, abych vám to vysvětlil! Strach (a muži nejodvážnější mohou míti strach) jest cosi děsného, pocit hrozný jako rozrušení duševní, jako by myšlenku i srdce strašná křeč svírala. Pouhá vzpomínka na strach působí úzkostné mrazení. Avšak toho nebývá — jsme-li srdnati — před žádným útokem ni před neodvratnou smrtí, ni před jakýmikoliv známými útvary nebezpečí: bývá to jen za jistých mimořádných okolností, pod jistými tajůplnými vlivy, před nebezpečím, jež nelze vysvětliti. Jen tu pociťujeme pravý strach. Na příklad, muž, který věří ve strašidla a který se domýšlí, že vidí přízraky v noci, ten zakouší v pravdě strach v celé jeho děsné hrůze.

Já, já zakusil strachu za bílého dne před desíti léty. Zažil jsem ten pocit opět minulé zimy v prosincové noci.

A přece prošel jsem mnohým nebezpečím, mnohým dobrodružstvím, které mi již již hrozilo smrtí. Často jsem se bil. Jednou zanechali mne

lupiči polozabitého, domnívajíce se, že jsem již mrtev. V Americe měl jsem býti jakožto povstalec pověšen a na pobřeží Číny svržen do moře s paluby lodi. Po každé, domnívaje se býti ztracen, hleděl jsem smrti vstříc bez dojetí, ba i bez lítosti.

Ale strach, to není to.

Poprve procítil jsem jej v Africe. A přece jest synem Severu; slunce jej rozptyluje jako mlhu... Všimněte si toho dobře, pánové. U obyvatelů Východu život nic neplatí; jste odhodláni okamžitě; noci jsou jasné a bez mátoh, duše také bez chmurného nepokoje, který děsí mozky v zemích severních. Na východě můžeme poznati, co jest to zděšení, nevíme však o strachu.

Nuže, slyšte, co se mi přihodilo v Africe!

Procházel jsem rozsáhlými dýnami na jihu Vargly. Jest to nejpodivnější země na světě. Však znáte hladké písčiny, písčiny rovné nekonečných pobřeží oceanu. Nuže, představte si ocean, přeměněný v písčinu v době orkánu; představte si němou bouři nehybných vln žlutého písku. Jsou vysoky jako hory, tyto nestejné, různé vlny, vzedmuté najednou jako rozpoutané proudy, ale větší ještě a jako mramorované. Po tomto zuřivém, němém a nehybném moři žžírající slunce jižní rozlévá své neúprosné kolmé paprsky. Musíme slézati tyto vlny zlatě popelavé, scházeti s nich, opět je slézati, slézati bez ustání, bez oddechu a za úpalu. Koně chroptí, boříce se až po kolena a klouzají, sbíhajíce se svahu podivných pahorků.

Byli jsme dva přátelé, provázeni osmi jezdci a čtyřmi velbloudy s velbloudáři. Schváceni vedrem, únavou a vyprahlí žízní jako tato žhoucí poušť, nemluvili jsme již. Najednou jeden z mužů vyrazil ze sebe podivný skřek; všicci se zastavili; a zůstali jsme bez hnutí, překvapeni nevysvětlitelným úkazem, známým cestovatelům v těchto pustých krajinách. Kdesi, vedle nás, ve směru neurčitém, bubnoval buben, tajeplný buben v dýnách; bubnoval zřetelně, brzy hlučně brzy slabě, ustávaje, pak na novo fantasticky víříti počínaje. Arabové, zděšeni, pohlíželi na sebe; a jeden z nich pravil svou mateřštinou: „Smrt vznáší se nad námi.“ A hle najednou můj soudruh, můj přítel, ba bratr můj, klesl s koně zasažen slunečním úžehem.

A po dvě hodiny co jsem nadarmo se pokoušel, abych jej zachránil, stále tento nepochopitelný buben naplňoval sluch svým jednotvárným, střídavým zvukem; a já cítil, že se vkrádá v moje kosti strach, opravdový strach, ohyzdný strach před tou drahou mrtvolou, na tomto bídném, sluncem zažehnutém místě, mezi čtyřmi písčitými vrchy, zatím co neznámá ozvěna vysílala k nám, na dvě stě mil od veškeré osady francouzské, rychlé víření bubnu. Tehdy pochopil jsem, co jest míti strach; zvěděl jsem to ještě lépe jindy...“

Kapitán přerušil vypravujícího slovy:

„Odpusťte, pane, ale tento buben? Co to bylo?“

Cestovatel odpověděl:

„Nevím. Nikdo to neví. Důstojníci, překvapeni často tímto zvláštním zvukem, přičítali jej rostoucí, násobené ozvěně, přílišně sesílené pahrbkovitými dynami, ozvěně způsobené krupobitím písčitých zrnek, zanešených větrem a narážejících na chomáče uschlých travin; neboť bylo vždy

pozorováno, že úkaz přihází se na blízku drobných, sluncem spálených rostlin, tvrdých jako pergamen. Tento buben byl tedy pouhým zvukovým přeludem. Toť vše. Avšak přirozeného toho vysvětlení dostalo se mi teprv později. —

Přicházím k tomu, co po druhé mne pobouřilo.

Bylo to minulé zimy, v lese severovýchodní Francie. Noc přikvapila o dvě hodiny dříve, tak bylo nebe temné. Vůdcem mým byl venkovan, kráčející po mém boku úzkou stezkou pod klenbou jedlí, z nichž rozpoutaný vichr loudil žalostný ston. Mezi vrcholky viděl jsem let rozptýlených mraků, mraků děsných, jež zdály se prchati před jakousi hrůzou. Prudkým nárazem větru klonil se celý les ob čas týmž směrem, lkaje a běduje. Přes rychlý můj krok a teplý oděv zima mnou lomcovala. Měli jsme večeřeti a noclehovati u lesníka, jehož obydlí nebylo již daleko od nás. Chtěl jsem zde loviti. Můj vůdce časem pozvedl oči a zahučel: „Smutný čas.“ Pak povídal mi o lidech, k nimž jsme se ubírali. Otec zabil před dvěma léty pytláka a od té doby zdá se zasmušilým, jako pronásledován vzpomínkou. Oba jeho ženatí synové žijí s ním.

Tma byla úplná. Neviděl jsem ničeho před sebou, ni kolem sebe a všecky větve stromů do sebe narážejících naplňovaly noc hučením neustávajícím. Konečně spatřil jsem světlo a za chvíli můj průvodce zaklepal na dveře. Pronikavé výkřiky ženské nám odpověděly. Na to hlas mužský, hlas stísněný, se tázal: „Kdo to?“ Můj vůdce se prohlásil. Vstoupili jsme. Byl to nezapomenutelný obraz.

Staroch vlasů bílých, vytřeštěného pohledu, s nabitou puškou v ruce, očekával nás uprostřed kuchyně, kdežto oba jeho synové, silní chlapíci, ozbrojeni sekerami, střežili dveře. Rozeznal jsem v temných koutech dvé klečících žen s obličeji ke zdi obrácenými.

Dorozuměli jsme se. Staroch postavil pušku opět ke zdi a nařídil, aby připravili můj pokojík; na to, jelikož se ženy nikterak nehýbaly, pravil prudce:

„Hleďte, pane, zabil jsem člověka; dnešní noci jsou tomu dvě léta. Loni se zjevil, aby mne povolal. Očekávám jej opět dnes večer.“

Tonem, který mi vyloudil úsměv, pak připojil:

„Však nejsme také klidni.“

Snažil jsem se upokojiti jej, jsa ostatně šťasten, že jsem přišel právě v tento večer a že budu přítomen výjevu této pověrečné hrůzy. Vypravoval jsem různé příběhy, a podařilo se mi ukonejšiti skoro všecky. U krbu spal starý poloslepý huňatý pes, jeden z těch psů, kteří jeví téměř cosi člověčího ve svém vzezření — spal, čenich maje na předních tlapách. Rozlícená bouře bila v domek, a úzkým okénkem, jakousi vyhlídkou udělanou u dveří, viděl jsem při svitu velkých blesků změsici stromů větrem zmítaných. Přese všecko mé chlácholení cítil jsem dobře, že hluboká bázeň nepřestává jímati tyto lidi, a vždy, kdykoliv jsem přestal mluviti, všecky uši napjaly se v dálku. Unaven pobytem mezi těmito nesmyslnými bázlivci, chtěl jsem jíti spat, když starý lesní najednou prudce ze židle vyskočil a znovu pušky se chopil, koktaje zoufalým hlasem: „Tu je! Tu je! Slyším ho!“ Obě ženy klesly znovu na kolena ve svých koutech, zakrývajíce si tváře; a synové napřáhli opět své sekery.

Chtěl jsem se na novo pokusiti, abych je upokojil, když pes, najednou se probudiv, pozdvihl hlavu, natáhl krk, zahleděl se do krbu svými skoro vyhaslými zraky a zavyl oním jekem žalostným, při němž tetelí se pocestný večer na venkově. Všecky zraky obrátily se k němu; nehýbaje se, vztýčen na zadních nohách, jako vyděšen jakýmsi zjevením, jal se výti na cosi neviditelného, neznámého a zajisté strašného, neboť všecka jeho srst se zježila. Všecek zsinalý, zvolal lesní: „Větří jej! Větří jej! Byl tu, když jsem jej zabil.“ A zoufalé ženy jaly se obě výti se psem. Mimovolně přeběhl mi tělem mráz. Toto vidění zvířete na tomto místě, v této hodině, uprostřed strachem pomatených lidí, bylo hrůzné.

Po celou hodinu vyl pes nehýbaje se; vyl jako v úzkostlivém snu; a strach, děsný strach mne svíral; — strach před čím? Vím-liž to! Byl to strach, toť vše.

Zůstali jsme nepohnuti, zsinalí, očekávajíce děsné příhody, s ušima napjatýma, se srdcem bušícím, rozrušeni nejnepatrnějším šustem. A pes pobíhal nyní světnicí, očichávaje zdi a vyje ustavičně. To zvíře činilo z nás šílence! Najednou muž, který mne provázel, vrhl se na psa v jakémsi záchvatu zuřivé hrůzy a otevřev zadní dvířka, vedoucí na malý ohražený dvorek, vyhodil zvíře ven.

Stišilo se ihned a my zůstali pohříženi v ticho, jež bylo ještě děsnější. A náhle všichni najednou jsme vyskočili; postava jakási plížila se zvenčí podél zdi směrem k lesu; pak kráčela ke dveřím, jež zdála se ohmatávati rukou váhavou; pak nebylo po dvě minuty, jež z nás činily šílence, slyšeti ničeho; na to se vrátila, dotýkajíc se stále zdi; a škrabala lehce, jako by to činilo dítě nehtem; tu najednou hlava objevila se ve vyhlídce, hlava bílá s očima, jež svítily jako oči dravé zvěře. A ústa její vydala jakýsi zvuk, zvuk nezřetelný: jako žalostný ston. Náhle rána strašlivá otřásla kuchyní. Starý lesní vystřelil. A synové kvapně přiskočivše, zacpali vyhlídku velikým stolem, o který ještě skříň opřeli. A přísahám vám, že při výstřelu, který jsem nijak neočekával, jat jsem byl takovou úzkostí v srdci, v duši a v těle, že, ucítiv mdloby, byl jsem připraven zemříti strachem. Zůstali jsme pospolu do svítání, neschopni pohnouti se, promluviti, sevřeni nevýslovným omámením. Troufali jsme si odstraniti barikády od vchodu teprve, když jsme pozorovali skulinou v přístřešku tenký paprsek denního světla. U zdi proti dveřím ležel — starý pes, tlamu maje prostřelenu.

Bylť si z ohraženého zadního dvorku vyhrabal pod plotem díru a dostal se takto ke dveřím, kde nás jeho zjev ve vyhlídce tak nevýslovně poděsil.“

Muž osmahlé tváře umlkl; pak dodal:

„Nebyl jsem tedy oné noci v žádném nebezpečí; avšak raději bych znovu zakusil všech oněch chvil, ve kterých jsem téměř již smrti hleděl vstříc, než abych znovu zažil okamžik při výstřelu na huňatou hlavu ve vyhlídce.“

Přeložila *A. Gabrielová.*

Tatranskými hvozdy.

Napsal M. Béňa.

Denně klopýtá člověk ve všelikých listech o Alpy a jejich přeceňované vnady, mnoho čítal jsem o bájné kráse divokého Kavkazu, v zamyšlení podepřel jsem hlavu nad knihou jednoho Američana, jenž líčí barvami kouzelnými Altai, nazývaje jej nejkrásnějším pohořím světa — ach to vše daleká, daleká cesta pro mne, snad nikdy neuvidím těch divů přírodních... Ale mám celým srdcem rád své Karpaty; jim zůstanu věren. Jakmile blíží se prázdniny, jakés chvění probíhá celým tělem, hořím nedočkavostí, procházeti těmi širokými a dalekými hvozdy, sám a sám, ponořen v sebe a své nitro. Tu vidím pracovati lid — ano toť onen známý kroj — prastarý, vzácný a pamětný; tu slyším píseň — nápěv tak zvláštní, rovněž starý — ach, to všechno zde je tak původní, tak čisté, naše, že zde víc a více nacházíš sama sebe, poznáváš cizí příměs — ta čistá řeč lidu, trefné a pádné obraty — věru, musím se styděti, kterak řeč má jest téměř doslovný překlad němčiny. Ale to až zde poznáš, až slyšíš ten hlahol praotců, čistý jako horský pramen. Ve městech mluvíme všichni stejně, žádný z nás ani nepozoruje ani si neuvědomuje, že jeho řeč jest porušena, ba mnohdy jen pableskem řeči cizí. Buďte pozdraveny, hluboké hvozdy Tatranské, zas šťasten stojím na vašem prahu, zas nadýchám se vaší vůně, posílím se dechem, čistým, slovanským a původním dechem vaším!

*

Zastavil jsem se na hranici v huti sv. Sidonie, kdež se mi zalíbilo. Hned sešlo se hejno zvědavých hochů, synků dělnických. Slíbil jsem tomu, kdo nejvýše na strom vyleze, krejcar. Kluci lezli jako veverky a já vyplácel. Tím jsem si získal neobyčejnou popularitu, ale krásná ona zábava měla, bohužel, i své nevýhody. Kdykoliv jsem popadl sklo a hůl, abych se dal „do hory“, kluci mračnem za mnou. Lezli po bucích, habrech a javorech, kokrhali a výskali, přisuzovali si ceny bez ohledu na moji osobu, občas svedli i mimořádnou rvačku. Byl jsem konečně nucen užiti válečné lsti i rázných prostředků, abych se jich zbavil. Jen dva nečipernější nedali se ničím zapuditi.

Ležím si pohodlně v hoře, mocné jedle tichounko šumí, modravý dým mé viržinky vznáší se do výše — je to svatý klid — nerušený mír! Jenom dva komáři, Hynek a Karel, ruší tuto velebnou uklidněnost. Lezou pořád po stromech. Hyneček si přisoudil již dvanáctý krejcar — ti kluci mne považují za jakýsi Kalifornský zlatodol. Nemám krejcarů, abych jim něco dal a pak je zahnal — slibuji, že až večer v hostinci proměním.

Usedli si na zem, že počkají; vidím, jak hoří netrpělivostí, kdy že půjdu domů — já převalil se na druhý bok, mlčím a kouřím dále.

A teď poslechněte, jakých fint používali malí darebáčkové, abych šel domů a oni dostali se ku svým odměnám.

„Myslím, bude pršať, poďme Hynku dom!“ povídá modrooký Karlíček.

„Baže bude — hen jaké hůlavy idú nad Petrovicú —“

Já nic, ani nemrkám.

„Tady je čerstvo, já mám hlad — aj ty, Hynku?“

„Aj!“

„A vy neéj?“

„Nemám.“

„Ale už budě tma a chytí nás tu divočák — Nebojíte se divočáka?“

„Nebojím.“

Vedli dále svou a vytrvali, až jsem se vrátil do hutí a dal každému po dvou krejcařích. Bylo jim to málo, za tolikeré lezeuí a Hyneček prý si i „gatě rozdrapil“ — ale tím líp, snad dostane doma nějaký záhlavec za rozedrané kalhotky a dá mi alespoň pokoj.

*

Velmi pozoruhodna jest plachost a bázlivost toho lidu. Nemyslím, čtenáři, dělníky ve sklárně, to jsou hotoví kosmopolité, ale usedlý lid rolnický od staletí po vískách a samotách, v úkrytu hor žijící. Chodíval jsem lesem, kam mne oči vedly, často jsem zbloudil a kráčel pak jen po zvuku zvonců dobytčích. Tu vynořil jsem se z houštiny a stanul před hospodářem pasákem, neb drvoštěpem — Měli jste viděti, jaký úžas rýsoval se na jeho tváři. Abych rychle uspokojil, měl jsem již pohotově otázku: „Prosím vás, gazdo, ako sa volá tato lúčina?“

Ale dlouho trvalo, než jsem jej docela uspokojil.

Jednou trhal jsem na „Bradélkách“, strmé skalině, čerstvé kapradiny. Při tom rozhlížel jsem se sklem po okolí, do Pováží. Můj neobyčejný zjev v plášti, lýtkovicích, se sklem, vynořivší se najednou na strmé skále, poděsil okolní pasáčky do té míry, že zanechavše „lichvu“, t. j. dobytek hovězí na pastvě, utíkali o překot pryč volajíce poděšeně: „Čarnokňažník, čarnokňažník!“ Byl jsem sám starostliv, aby pasáčkové nepobouřili celou dědinu, aby se pověrčivý lid snad na mne nesběhl.

Tu zastavil se jeden srdnatější chlapec. Volám naň a slibuji. Hošík se opravdu osmělil, blíží se, ale velmi váhavě a opatrně. Kladu mu penízky do chvějící se dlaně, abych jeho obavy zaplašil, slibuji, že mu ničeho neudělám, že jen sbírám zeliny pro nemocné.

Ale dosti dlouho trvalo, než se docela upokojil, a než i všichni ostatní pastuškové se dostavili. Vidouce, že trhám květiny, přinášeli mi je hojně, ač bez výběru. Vlídným jednáním získal jsem je na konec tak, že mi i nádavkem pěkně zazpívali.

Jest to věc smutná, že jest ten lid tak bázlivý, plachý a uhnětený, necítící se volně před lepším člověkem ba zalézající do své temné díry jako had. Jen mezi sobě rovnými v židově krčmě má rozumu dost; tu hádá se kurážně o každou hloupost, pere na stůl a dělá furianta.

Rád jsem si rozdělával také na výšinách oheň — vatru. Vatra jest Slovákům cosi záhadného, tajemně vznešeného, takřka božského. Nevím, ale snad i tím utvrzeni byli v domnění, že jsem čaroděj. Za několik dní vyprávělo si celé okolí, že chodí po hoře kouzelník, jenž sbírá zeliny a nad vatrou suší hady a ještěrky, jichž potřebuje ku svým čárům.

*

Krásné, mohutné chlumy, mé srdce k vám lne nesmírnou láskou! Ale chlumy ty jsou ohraženy, neozývá se v nich sladcebolná píseň slováckých pasáčků, ani zvonce „lichvy", zdaleka tak poeticky znějící; hora umlkla. Patří německému millionáři Dreherovi. Jdeš údolím po březích říčky Vláry, vzorně obdělaná pole, řípa, ječmen. Komu to patří? Židu Šlesingrovi v Srním. Bolest tě zachvátí. Náš lid jest místy vyvlastněn, docela vyvlastněn jako Irčané — ba snad ještě hůře. Kdybys jen měl to vědomí, že nemůže býti jinak, že nemáme kapitálu, ó rád vrátil bys se k té knihové a písmenkové drobné práci, která jako sílící bouillon udržuje pacienta alespoň při životu a čekal trpělivě na šťastný obrat s hůry. Ale popouzí a dráždí tě vědomí, že ten kapitál máme, ale že leží na mnoze ladem, zatím co zde nepozorovaně podemílá se nám pod nohou základ, pevná, domorodá půda.

Nechápu, kterak můžeme hleděti lhostejně k tomu zakupování půdy cizinci. Máme radost, zbuduje-li se sem a tam naše továrna, a malou poznámkou v novinách odbude se ztráta tisíců hektarů posvátné naší půdy.

Nynější bezidejná doba zná jen váhu peněz. Pravda, snad nastane brzy reakce, nutná reakce; ethické smýšlení musí se povznésti. Ale vždy a vždy bude prostá massa více náchylna jíti za svůdným cinkotem zlata, než za nejušlechtilejším krásným slovem. Naši nepřátelé nás vždy hmotou poráželi a my stavíme jim oproti mnohdy hluchou, ale pestře vyfintěnou frázi.

Nedávno padl v Moravské Ostravě, místě tak předůležitém, naší netečností podnik do rukou nepřátel — naše klidná hladina se ani valně nerozčeřila. Němci zabili si pevný hřeb do naší půdy, pevný hřeb — kolikátý?

Před tím padl Tovačov, přeslavný Tovačov, pak Chropyň, jen jmenování správce konkursní podstaty nás poněkud vyrušilo — Pak vše zapadlo! Nejnověji padl Brůmov, ten krásný Brůmov. A jak to dnes na panstvích Dreherovských vypadá? Němčí se a němčí, tam, kde ani národní uvědomění nemělo dosud pevných kořenů. Úředníci všichni Němci. Jich strana zvítězila při posledních obecních volbách, tvoří se německá záložna.

Ba, Dreher učinil více, skoupil menší statky až ku Vsetínu, pohltí prý Návojnu patřící ostatně též Němci Mannertovi, chystá se zakoupiti prodlužený Slavičín, na Uhry sahá jeho ruka až do Považí. Přehlídnul jsem jeho území na mapě a vypočítal zběžně, že území to měří přes 2000 □ km. t. j. asi 11—12. díl Moravy.

Teď odpočítejme, co patří Lichtensteinovi, Guttmannovi, mrtvé ruce, šlechtě nám úporně nepřátelské, různým Franklům a Löwům a spráskněme ruce. Jest to ještě ta „naše Moravěnka?" Není to planá fráze, když jí nazýváme dosud svou?

Co nám řeknou Angličané, Francouzi a jiní dělní národové, kteří nepočítají papíry v bankách za národní jmění, nýbrž kvetoucí vzdělanou půdu, průmyslová města a živoucí závody?

Pořád trnu pohlížeje na ten ohromný pohraniční komplex od Vsetína až téměř ku Brodu patřící Dreherovi — A kdyby alespoň Vsetín patřil nám, našemu šlechtici. Ale patří Thonetům — cizím, nepřátelským.

A zde ještě ta huť, v níž žebračí se a zmírá do roka několik našich dělníků, komu patří? Rovněž Němci Schreiberovi.

Věru, až horko a mráz přechází mi po těle, uvědomuji-li si naše postavení. Řekl jsem, že budeme vyvlastněni — Ne, my jsme již dávno; jsme jen dělníky a nájemníky ve vlastní državě.

Ba, toužím, abychom již nejen neztratili ani pídě půdy, toť samozřejmo, nýbrž abychom zasáhli za hranice Moravy, tiše, ale účinně.

Tam zakoupiti jisté pozemky, zříditi závody, utvořiti pevné kolonie, poslati vřelé nadšené lidi, ať mluví s tím lidem, poučují, zapůjčují knihy, ať utvoří se oasy, z nichž rozšíří se světlo a teplo paprskovitě na všecky strany; ať se zřídí, možná-li, dobré české školy, slovem: ať se učiní vše, co jen za stávajících poměrů učiniti možno.

A ještě něco, co do rámce tohoto se právě hodí. Když měřili transversálku, měla býti stanice právě na hranici. Ale Maďaři jí nechtěli a tak musela stanice Vlára couvnouti na Moravu. Další spor byl o hranici. Dítě ví, že hranice bývaly po většině přírodní a že zde tvoří potůček Vlárka hranici na valný kus pomezí. Ale beťaři teremtete, že ne, že za Vlárkou je hranice — Naše komise musela povoliti. A tak urvali opět as metr, malý metr, ale z té maličké Moravy jest to dosti. Karakterisuje to nás a naše nepřátely.

Hrůza zde mluviti s lidem. Když jsem se doptával na různé to panstvo, slyšel jsem leckdy: „ten sú ešče dosť dobrý; dajú ludu přeca vyrobiť!“ Ten lid je tedy spokojen, když má denně 30—40 kr. výdělku. Na to, aby se stal pánem a vydělával zlatky denně, na to ani nepomýšlí, natož aby něco podniknul a stal se boháčem!

Tak jsme zde schátralí, ubiti, zde dlužno učiti teprve lid od abecedy.

„Bože, dej nám genialního finančníka, muže, jenž orlím zrakem pronikne každou nástrahu nepřátel a perutí mocnou ochrání rodnou naši prsť!“

*

Vzal jsem si průvodčího a jdu napříč pohraničným hřbetem horským na Podhradské skály čili Löwenstein. Jdeme pěknou stinnou lučinou, dosti ostře stoupajíce na Zahrádky, kdež pásají stáda skotu. Husárko, můj průvodce, starší čilý mužík, jemuž ostatně třeba věnovati kapitolu zcela zvláštní, napadl v křoví ropuchu. Hned se zastavil a s klením buší do ní o závod.

Marně jsem jej zdržoval. Když ji ubil na omáčku, podepřel se vítězoslavně o čagan a pravil: „Tak sa patrí bosorici!“ (t. j. čarodějnici). Potom mi vykládal, jaký je to vlastně ptáček, že prý čaruje „lichvě“ a v noci pije kravám mléko z vemena. U nich v dědině, najdou-li ropuchu na dvoře, sběhne se hned všecko, každý uchopí prut šípkový a rozšlehají ji na hadr.

Zatím vyšli jsme již na vrch, odkud vidíme strměti Podhradské skály. Stojí opravdu za podívanou. Rýsují se na obzoru šedomodře, strmíce do výše relativně asi 100 metrů zcela příkře a kolmo, tak že vám ani nenapadne pokusiti se o jich slezení. Na jedné z nich trčí zřícenina Vršateckého zámku, přístupná sice, ale je-li ti život milý, nelez tam! Pohled se zámku je obrovitý; celé jižní Pováží, od Púchova až za Trenčín vidíš jak na obrovité mapě plastické. Středem vine se mohutný Váh, jehož hřímání, zdá se, doléhá až do této klidné a tiché horské končiny. Pod zříceninou nachází se staroslovanské, původní osedlisko, kdež našli se penízky, nejvíce české groše a množství střepin typu lužického. Nynější dědinka Podhradí tulí se s malými chaloupkami hluboko pod skalami. Skály jsou vápencové a drobivé. Bože, jestli se to všecko jednou sesuje na ty malounké chaloupky! Jednotlivé kusy již častěji odpadly, rozdrtily obydlí, i dobytek zabily.

Odpočívám unaven a přemýšlím, jak významné a historické Podhradí ustoupilo v maďarském globu Löwensteinu. Nevím, odkud se ten název vzal. Snad jakýsi německý neb židovský duch tvůrčí v „básnickém vzletu“ nazval takto skály. Maďaři se toho hned uchopili a přeložili „Oroszlanko“. Raději nejapně za vlasy přitažený název německý, než původní a významný slovanský. Ba snad úmyslně, aby se zamazaly staré slovanské stopy. Vstupuješ na půdu Uher a na více takových překvapení musíš býti připraven.

Ještě podotýkám, co vím, že totiž nynější majitel hrabě Königsegg koupil jej od Jakušičů, původních majitelů, patrně rodu slovanského.

Ještě jsem se podíval na boudu, zřízenou zde touristským klubem peštským. Magyarország presentuje se i zde, až na hranici moravské, velmi slušně. Visí zde plakát milleniovky; strážce chaty, dobrý Slováček Galo, povídá: „Páni na Havském stacionu ma to dali, abych to sem zavesil —“ Tož to i poslušně vykonal.

Mimo to jest zde ještě jeden obrázek; ten nekřičí, ale zrovna řve jako jarmareční kejklíř. Bojím se, že za mnou někdo počne ukazovati hůlkou a zazpívá chraptivě:

„Poslechněte, ó křesťané,
přežalostnou novinu —“

A pak ještě jakýsi plakát touristského klubu v Pešti, na němž skví se jen asi desetkráte uherská koruna a pyšná slova: Magyar kirali — Více nic!

*

Husárko náš.

Figurka podobná Nerudově ciceronovi Baldessarimu v Benátkách; ovšem tento Vlach, onen dobrý Slováček. Ale v té věci se naprosto srovnávají, že oba domnívají se býti největšími znamenitostmi své vlasti a že cestovatelé předně a hlavně chodí se dívati na ně.

Malý, již sestárlý mužik, vychrtlý, patrně špatně živený, s beranicí na hlavě a dobrýma modravýma očima — ale trošku „lúbí pálenku“. Nu, ostatně jako stará vojna.

Husárko nejmenuje se vlastně Husárko, nýbrž Pagáč; ale poněvadž jest v Podhradí dobrá polovice Pagáčů, přezdívají každému k vůli poznání jinak, často velmi drasticky.

Tak se jeden jmenuje Bučák (patrně dle zvuku, anebo že je přítelem bučků z panských lesů), jiný Šúlanec, třetí dokonce až příliš naturalisticky.

Můj vůdce byl husárem a zajal v roce 48. jakéhos Rakušana; na to jest a bude do smrti pyšný.

„Ale proč vám říkají: náš Husárko?“

„Nuž, prosím ich, pánko môj, keď prindem bár do keréj dediny, bár aj do Pruského, všade ludia volajú: Husárko náš, husárko náš! Kde ste přišli, odkel? a porád sa vypítajú — Lebo ma majú ludia po celéj Trenčianskéj vela rádi.“

„Převedete mne tudy, Husárko, nejbližší cestou do Rovní?“

„Heeéj — a jak! aj potme! — Hore týmto bréžkem vynděm za hodinku.“

Zvláštní to národ tito Slováčci! Co Husárko nazýval „břížkem“, našel jsem na generální mapě poznačeno číslicí 530 m. Své hory nejmenují jinak nežli vršky, nebo břížky a cestu tříhodinovou osladí ti takto: „taděto séjdú za malú hodinku dolů, chodník jich něpustí!“

Slunce pálí již nyní, záhy z rána, ale Husárko šlape vesele napřed s mým kufříkem na plecích. „Hle ten chudák“ — myslím si, „jehož celý oblek nekoupí u nás hadrář za desetník, jak pyšně si vykračuje, jak je na své husárství zrovna potrhlý! Rád jiné haní, aby se zdál tím větší.“

Tedy Husárko běží napřed a frfle neustále. „Keď idém po dědině — gazda, gazděny: Husárko náš, Husárko náš, kedy k nám dojdetě? — Tak ma volajú. —“

Na to mi začíná vyprávěti po desáté svoji vojenskou historku před Komárnem. Je to hloupý vojenský žvast, až k legendární nemožnosti přikrášlený — Neschází ani obvyklé poklepání Görgeyovo na rameno. Zkrátka, náš Husárko hledí se vyšperkovati nad krále Artuše i s jeho dvanácti rytíři. Kdybych nebyl slyšel od jiných lidí, že jest jeho zajetí vojína pravda a kdyby tomu rovněž nenasvědčovala přezdívka, nebyl bych to vše jemu uvěřil.

Zdá se mi pořád, že nejdeme správně dle mapy, ale Husárko se mi jen směje — „Héej — veť nás tento chodník něpustí — nebojá sa ništ!“

Pustí, nepustí, Husárko je mizerný žvanil, již dávno jsme měli býti v Mikušovcích, proslulé zemanské osadě. Četl jsem Kalinčákovu geniální Reštavráciju a rád bych byl poznal potomky oněch slavných hýřilů, kteří po výtce zavinili dnešní bídu Slovácka. Hurban Vajanský zamítá je také nemilosrdně ve své „Suché ratolesti“.

Táži se Husárka na Mikušovské zemany a on mi povídá: „Ej šak to boli psi ludia. Len posmech si robili z chudoby. Keď taký zeman prišel do šenku a človek sprostý mu hned místa na lavici něurobil — chyta krivák zaráz ušvihel mu kus kabáta —“

Husárko vidí, že se mi zavděčil, pouští své fantazii zvůli, báji a lže až hrůza; ani jej více neposlouchám.

Ale mazaný je Husárko přes čerta.

Jdeme dosti rychle, já jsem oproti němu mladý a nenesu leč sklo a havelok. Ač jdeme většinou lesem, jsme dokona unaveni a propoceni. Husárko s kufříkem již sotva leze — ale aby on, slavný hrdina, řekl, že nemůže, že je unaven, kam pak to! Rovněž, kdybych já snad řekl, že si odpočinu k vůli němu, zamítnul by hrdě a začal nějaké nemožné výklady o hrozných pochodech u Temešváru.

Jeho kočičí chytrost počíná si zcela jinak. — Zastaví se, utírá pot a praví: „Hen ta hora je bůčina, tam sú také buky, že aj keď sa chlap natahne prîčky na odzemek, neobčáhne. Tam chodívám na hríby."

Zapisuji si, neboť jest zajisté důležité, kam Husárko náš chodí na hríby. „Ale včilek není hodno chodiť na hríby" — dodává s jakýmsi opovržením. „Ja, veru, je to taká bůčina jakéj daleko něto."

Při tom vykládá, stojí a ukazuje rukama. Když učinil odvážný řečnický přechod k vojně, hnal jsem jej dále.

„Nu jdeme dobře, Husárko?" Cesta zdá se mi již trochu dlouhá.

„Ej a jako dobre! Keď idů se mnů, tož sa něbojá ništ!"

Za chvíli zase stojí, nadzdvihuje palicí keř lískovce a povídá: „Ej budů lieskovce, budů! Nuž něraz som jich zanesel do Trenčína aj mericu."

Zase stojíme.

Přetrhuji výklad Husárkův mrzutě, chci dále. Slunce pálí a odráží se o vápenná skaliska, jest vedro tropické.

„Kde jsou ty zpropadené Mikušovce?"

„Ej blizůčko tuto len poza horů."

Jdeme zase kus mladou jedlinou, Husárko se zastavuje, sotva dechu popadaje, u narovnaných holí. Zlobím se již, ale přece s úsměvem čekám, co zase vynalezne.

„To sů štekle k vínu — tým sa víno podepírá; keď prinde vichor, aby sa — —"

„Marš, Husár — mně se zdá, že nejdeme dobře!"

„Ej iděme dobre, pánko velkomožný; já som bol u Ráby, Ostřihoma, Varadína, Temešváru — hdě som já chodil, nazdálo by sa, že som tam nebył a był som tam!"

Docházíme k bačovi, pasoucímu ovce.

Na moji otázku, kdeže jsou Mikušovce, odpovídá: „Héj, kde sů Mikušovce! To je už jiný hotár!" a ukazuje holí dalekým obloukem pod hory.

Roztrpčen žízní, vedrem a únavou povídám: „Ale, Husárko, jak vás touto palicí ze dvakrát bácnu po hřbetě!"

Tím jsem jej nadobro připravil o rozmar. On Husárko a já mu chci dáti holí. Crimen laesae majestatis!

Běžíme dále. Husárko mlčí úporně. Až před Tuchyní kázal jsem odpočinouti. Vyloživ z kufru zákusek a trošku vína, smířil jsem jej nadobro.

Zamávav ve vzduchu svým vyviklaným křivákem, jímž si přikrajoval salámu, až želízko cvaklo, prohodil: „Mrcha cigáň na ništ hodný, ten nás pomýliť — Kebysme boli išli, jak já tuto — veť u Komárna . . ."

„Hore, Husárko, dále do Rovně!“

Až ku čtvrté hodině odpolední došli jsme do Rovně, Husárko více mrtev jako živ. Nepřipustil jsem dalších jeho výkladů a hnal jej neustále v před.

*

Na Fatře.

Vybral jsem se o jedné hodině spoledne, slunce pralo nesnesitelně, cesta byla dosud blátivá a rozbahnělá posledním zvodněním prudkého Turce. V blátě spatřoval jsem nesčetné otisky různých dobytčích kopyt.

Přede mnou hnal hošík asi čtyři kravky, jednu právě švihal, nadávaje hlasitě, druhou, rovněž se plašící, chlácholil slovy: „Něboj sa, Brezka, těba nie, tys dobrá!“

Pracně jsem se dovlekl do lesa, příjemný chlad vysokých jedlí mne ovanul, usednul jsem na pokraji, abych si odpočinul a uschnul; byl jsem do niti propocen.

Nedaleko, na pokraji sbírala chudá žena roští. Praskalo jí pod nohou, ostatně bylo ticho.

Již na pokraji vycítil jsem smysly, že stojím na prahu velkých, hlubokých lesů; ona zvláštní teskná a dutá samota, ten čistý, ozónově lehký vzduch, země páchnoucí jako kafrovým výparem a myceliem hub, to vše poukazuje na hluboké horské hvozdy.

Napojil jsem se z chladné studánky a kráčel pomalu nahoru.

Čím dále tím více vzdaloval jsem se tvorů vyšších, lidí a jich života, ubíraje se v tichý a konejšivý klín přírody, v život tvorů nižších.

Ale tak neskonale klidných, dobrých a šťastných.

Les čím dále tím více houstnul, stezka se pomalu tratila, ale já nebál se, zde, v tom středu dobrého lidu, v prasídlech mírných Slováčků; mně zdálo se, že ani vlk ani medvěd na Slovensku nemůže býti tak dravým, jako někde na pustě.

Dle všeho nacházím se nyní na Lazech a mám k vrcholu hory jen několik set kroků.

Tu pode mnou kdesi na druhé straně ozvaly se zvonce stáda; ale daleko pode mnou, zní to již slabě, ale za to tím harmoničtěji. Dalekým prostředím čistého zvuku jakoby se chřestivé a drsné hrany tónů zjemnily a vybrousily, zvuk změknul, oslábl — jest sladce harmonický.

Sedím, poslouchám — ale nečtu Védu přírody, oddávám se passivně dojmům.

Ticho je, tichounko.

Tu nedaleko slyším: „Anka moja — Anka malá — An...“ a pořád dokola. Dělá to na mne dojem, jakobych stál při kolébce nové jakés písně lidové. Táž slova — někdy změněna, tóny nejisté, jakoby tápal — to zdá se mi nasvědčovati domněnce.

Jsou v melodii jen asi tři tóny, ale jak geniálně nahozeny, jak originelní jich chod —

Děvče pořád tvoří variace, duše její klidná a uvolněná v přírodě hledá výrazu v tónu a slově. Vidím ji nedaleko. Bílý otřepený lem suknice, chudá chudičká — Cosi sbírá — snad houby, snad jahody neb šišky,

ale tápe jako náměsíčnice ve snu. Zavolal bych na ni, pohnul bych se — děvče ulekne se hrozně černokněžníka, uteče —

Nač probouzeti ji z krásného snu! Lid zdejší žije dosud v mlhavé poesii mythů . . .

Bože velký, mocný a moudrý, jaký dar, jaký dar obrovitý, polosen, poloumrtvení, poetická hypnosa, vonná lesní narkosa.

Aby ten národ ve stavu střízlivé bdělosti nevztáhl zoufalou ruku na svůj život!

Ó Bože velký, kdo jiný dovede rozdávati takové dary cárské jako Ty! Zde, kde nepomáhají milliony peněz, milliony rukou, Ty vzmachem božské, neviditelné pravice uspíš, uhýčkáš národ jako dítě — A jest to Tvé dítě a snad z nejmilejších!

A dítě-národ se probudí za století, za dvě — mne si oči, protírá, diví se a praví jako zakletí princové v pohádkách:

„Ej — to jsem tvrdě spal!“

On ani netuší, že spal u otevřeného rovu, že jediným neuvědomělým pohybem mohl sklesnouti v temno.

A mladý, bujarý jun vletí jako divý tur na kolbiště Evropy, až půda zaduní; a jeho síle neodolá žádný starší zápasník —

Takto jsem přemítal a mudroval.

Tu zase slyším chlapce: la la — lalala — lala la —; slov nezpívá — Básní a fantazuje rovněž. Ale již ten jeho náběh k písni, řekl bych skizza, má měkké tóny, tak zádumčivě dojemný půdorys.

To jest zcela zvláštní: vše, co zde dítě jen sní a neurčitě pronáší, vše to provanuto jest onou originální zádumčivou měkkostí.

Jeden Maďar mi pravil, že ten živel melancholický přebrali živí a veseli Slováci Maďarům; jsouť Maďaři pravými prototypy lidu vážně zádumčivého. Nu, nechci o tom souditi.

A vše zde zpívá. Zde práce beze zpěvu není ani pomyslna. Zde v Tatrách jest píseň a poesie domovem, poesie ráda se snoubí s krásou přírody — jsem obou krásných dívek vřelým přítelem a proto sem tak rád spěchám.

Pasáček pořád extemporuje. Ale najednou počíná hotovou píseň:

„Nič sa ty šohajko něvysměvaj —“

Ani nemusím připomínati, že melodie jest opět vážná a dumná. Více nerozumím slovům, ale z melodie dovedu si pomysliti:

„Nevysmívej se, šohajku, mé lásce k tobě; jeť láska svatý cit, nemohu zaň, bolí to velice, není-li láska opětována, ale neskonale více, zakouší-li dokonce výsměchu.“

Leckdo by se hrozně zmýlil v úsudku o dětech zdejších; na dědině vidíš „ogaříka“ schlíplého, roztrhaného, osmáhlého — myslíš si, dle našich poměrů, je to sprostý ničema, uličník.

Žene dobytek beze slova — tu vžene do hory — —

Stín, poesie a krása přírody, ten hluboký, velebný klid, jakýsi dech volnosti a svobody z hory vanoucí vynutí zpěvnou náladu, dítě se rozezpívá, hlas jeho je zvučný „až se skály lámají“, jak dí krásný obraz z písně lidu — teď vidíš, jaký poklad tónů a něhy spočívá v tom uličníku, že tento chudý chlapec jest učiněný poeta natus.

Ó jak jsou naši učňové odporní a sprosti s těmi hloupými a dvojsmyslnými odrhovačkami! —

Jednoho poetu lidových písní přece jsem zde uviděl z blízka, ba já s ním i hovořil: Šedivá mlha splývala již pozvolna nad okolní hory, obrysy hor mizely, stmívalo se. Pospíchám ulicí k bytu.

Tu jde proti mně podnapilý člověk a notí neurčitou, trpce žalobnou píseň — —

„Já som šohaj bědný" — při zpěvu živě gestikuluje, obrací tvář k nebi, zvedá pravici, jakoby tahal nápady své ze vzduchu, opakuje první verš poznovu a přidává:

— — — — — —
prečo že som bědný?

Zase obé opakuje, lapá po novém nápadu, nové myšlénce, snuje najednou i slova i nápěv, jak pravá píseň lidová se rodí.

Není opilý, nýbrž jen podnapilý — „begeistert" v nejvhodnějším stadiu básnického tvoření.

Zvu poetu do blízkého stavení, chtěje jej blíže a nerušeně pozorovati, vlídný hospodář hned zve na čaj.

Ale marně domáhám se dalších veršů, poeta mlčí, přeťal jsem jeho básnickou žílu svým cizím zjevem.

Hospodář mi pak vysvětluje: „On sa volá Jozef Kočman, boł v Bosně pod Čeraajevom — Umí dobre zpívať; jako sa mu nazdá, súká ze svéj fantazije bárjaké variacije, lebo komponýruje. —"

Takto jsem poznal slováckého barda ve chvíli tvorby — Pravda, nevypadal příliš vábně, ale „něhaňte lud můj!"

*

Usednul jsem ve Vrútkách do vagónu a rozvinul malou mapku s nápisem Liptó-megye. Vše maďarské — „ako sa naša dědinka teraz volá?"

Ale netřeba dlouho studovati tu maďarskou učenost, za chvíli víš třeba, že Király hegy je Králova Hola, Ujvár — Hrádek, megye že není než slovanská mez, stolice, falu jest obyčejné zakončení znamenající vesnici, jemuž obyčejně předchází skomolený slovanský název, k jehož uhádnutí ani Oedipa netřeba; takto spřátelil jsem se s mapkou dosti brzy.

Poslední dny byly velmi krásny, všichni znalci mi radili, abych si s návštěvou Vysokých Tater a Štrbského plesa pospíšil; později bude prý to nejisté.

Bohužel měli pravdu. Sotva jsem vystoupil v poslední stanici, ve vsi Štrbě (Csorba), počalo poprchávati; ale já se pořád utěšoval, že jsou to strachy na Lachy. Jest to pravá země prorady, tyto Uhry!

Leč vraťme se zpět a vylíčme trochu cestu. Jedeme proti proudu Váhu, té bujné, krásné řeky, která má snad nejkrásnější krajinářské partie z celého Rakouska. Jak rád dívám se na tu bystrou, bujarou řeku! Jak hučí její vlny, bijí o skály, pohrávají si pltěmi dlouhokmennými, jako krabičkami od zápalek! — Celé řady vorů plaví se po této divoké trati dolů do Dunaje — těším se až na zpáteční cestě.

Krásné partie střídaly se jedna za druhou, nestačil jsem nasazovati sklo a od okna k oknu přecházeti. Konečně — po tříhodinné jízdě — mne vše unavilo — Bože, jak jsou ty Uhry velky oproti Moravěnce — jedeme jedinkou stolicí tři hodiny a ještě dobrou hodinu pojedeme!

Z povzdálí údolím Bělé uviděl jsem Kriváň, ale nad ním nebylo již jasno; jen v nadpoloviční výšce uvidél jsem dobrým sklem šedobílé balvany, lesknoucí se a jako zasazené v diademu okolo jeho hlavy. Když pozřel jsem na druhou stranu, na Královu Holu, byl pohled můj ještě méně obodřující. Hola, značně Kriváně menší, byla zamlžena, jako závojem zastřena a za ní pršelo. Úzké údolí horské se zatím rozstupuje v širokou kotlinu, vlastně obrovité koryto, jehož úžlabím proudí bílý Váh.

Hluboký dojem učinila na mne vesnice Vážec. První stíny podvečera vystupovaly nad obzory, mraky zastiňovaly zapadající slunce — tu spatřím v tom šeru hluboko, hluboko pod tratí vesničku —

Kol do kola políčka, jako kostky domina; kde je kousek lepší, posázen brambory, ostatek oves a ječmen; nať bramborová zdála se mi sotva píď dlouhá, oves a ječmen slabé a bídné, klásek sotva o 5—6 chudých zrnech. A to vše ještě zelené, kdy odjížděl jsem z Moravy po žních...

A uprostřed těch políček vystavěna víska v oblouku, nebo lépe řečeno v ellipsoidu, chatky všecky malé, se dvěma okénky, v uctivé vzdálenosti od obydlí stodoly opět stejné, dřevěné. Co mne ovšem nejvíc překvapovalo, byl navlas stejný rozměr a styl chaloupek i stodol a pak zvláště onen temný, do okrovitého tónu zbarvený nátěr stavení, tak že celá dědinka — račte si k tomu představiti sčernalé, šindelové střechy — má uniformovaně temný, až černavý ráz. Hned pochopil jsem, jak stará musí býti tato vesnice. Nad černavý tento ellipsoid tyčily se dvě bílé věže kostelů a stříbřil se hadovitě plynoucí bílý Váh, na pohled tak maličký, že zdálo se možné vypíti rukou tohoto olbříma v kolébce.

A nyní si, prosím, představte jako stafáž šedotemné vesnice mohutný svah Královy Holy, jistě tisíc metrů nade vsí strmící, s těmi nezalesněnými, obrovitými svahy a stráněmi, představte si podvečer v tom magickém osvětlení, jistě panorama nevšední.

Ponejprv jsem rázem vycítil dech obrovité přírody, uchvátil mne pohled velehor, titanské rozměry, ty holé zelené stráně do tisíce metrů stoupající, tam holá temena Kriváně a Gerlachovky, na čele s bělošedými balvany, a pod tím malá — z té dálky ovšem — villa grófa Szentivanyho — běsného Maďaróna.

Jemu to zde patří vše: ten lid ubitý, rabský, ta veleba hor, ten laškovný Váh — to vše patří pánu — sedlák má pouze nahý život.

Mohutný dojem grandiosní přírody, k tomu ten tisíciletý, nevylíčitelný útlak lidu — to vše sevřelo mi náhle hruď až k pláči — byl bych nejraději hned ujel, vrátil se tam, kde ten divoký cizí vichr neburácí, kde není viděti lidu tak ubitého. A člověk nesmí ani dvakráte říci, že jest jejich, jen potají stisknouti pravici.

Ó jak hrozno musí zde býti v zimě, v té hrůze veleby a velebě hrůzy!

Korytem souběžně s Vysokou Tatrou duje zběsilá vichřice nad sčernalými skrčenými domky, skučí a řve jako ten běs maďarský, jako tygr shánějíci se po kořisti, těžké vlny plesa rozhučí se v půldruhatisícmetrové

výši jako dunění hromu, na Tatře a Královë Holi lámou se stoleté stromy jako tříštky — lid bázlivě krčí se v tom sváru divých živlů; tuší, že tu jde o jeho bytí — ten lid tolik a tak správně tuší — tisíciletými úklady naučil se vytušovati každé nebezpečí, chýlí se, shýbá, malá okénka chatek úzkostlivě řinčí — Bože, nedej zahynouti nám ani budoucím!...

Ruka sáhne mimoděk po knize, svírá ji, otevře a čte; jest to bible: „Toho času poslal Bůh veliké soužení na lid Izraelský —“

Jest to bible česká, jichž zde dosti v lidu, památky po české emigraci, upomínky nám, že ten lid zde jest vlastně naším...

*

Zatím stanul vlak na poslední stanici Štrbě (Csorba); ku plesu jde ozubená dráha, ale půjdu pěšky obstojnou silnicí, vždyť dosud neprší.

Stoupání jest dosti náhlé, ač silnice jde neustálými serpentinami. Rád protáhnu údy po dlouhé jízdě a všimnu si zdejší flory.

Hovořím na potkání s lidmi, všichni jakoby okřáli, když je česky oslovíš, odpovídají vesele a bez ostychu.

Měl jsem radost, když mi děvče na moji otázku odpovědělo: „Ej něch sa len páčí, mladý pánko!“

„Mladý pánko“ — vzdor šedinám na spáncích, to by mne na Moravě nepotkalo!

Zatím počíná notně pršeti. Mám sice nepromokavý plášť, ale jen slaměný klobouk; utíkám rychle, již vidím první villy, ale trvalo to ještě dobře půl hodiny, než stanul jsem u první budovy s nápisem: Tanya — Géza Grünfeld.

„Aha, pantáta Grýnfeld přenesl si sem s pusty svoji tanyu. Vítej Ahasvere, nezmare, Všudybyle!“

Přicházím ku kolossalnímu hotelu Szentivanyho, jenž zdál se mi býti s dráhy pouhou chaloupkou. Kolossální verandy, jídelna, hotel prvého řádu.

Táži se slovensky po nájemci p. Klímovi, na nějž mám doporučení od Vajanského z Martina; sklepníci nechtějí mi rozuměti, dlužno sáhnouti k jinému jazyku.

Opatrný, utajený Slovák pan Klímo bere mne pod páži a praví: „Nuž prosím, něch sa páčí —“ a uvádí mne k sedadlu. Ale hned zase hovoří se sklepníky maďarsky, opatrně se ohlíží a vzdaluje. Nemám mu za zlé, nátlak Maďarů je hrozný.

Ohlížím se okolo, všude jen maďarské nápisy a někde jen z milosti trpěný německý; slovenského ani slova.

Děvče z kuchyně přináší objednaný beefsteak a podává jej sklepníkovi se slovem „tešek“. Sklepník mi jej přinesl s velikou pompou, ale jest jako čtyrák veliký, pozřel jsem jej na dvakráte.

Než jsem se nasytil a zaplatil téměř 3 zlaté za večeři, přestalo pršeti.

Již mezi jídlem nedalo mi to, prošel jsem nedbaje únavy verandy, patřil uchvacujícím rozhledem na jezero, na zamlžený Kriváň, k mořským okům — vyhlídky velkolepé, jež viděl jsem ponejprve v životě.

Zapaluji viržinku a vycházím před hotel; chci dnes ještě obejíti kol do kola pleso. Hned upoutal můj zrak pohled dolů k vesnicím Štrbě a Vážci.

Zvolna a dlouze spadá nekonečná travnatá pláň dolů, do koryta, jímž vine se Váh a jako tenká, dlouhá šňůra železniční trať.

Tento pohled dolů jest nezapomenutelný. Sem a tam o samotě stojící, zajisté mohutné stromy mizejí v té obrovitosti rozměrů, vypadající jako dětmi nastrkané stromové větvičky. A na druhé straně koryta ku Královĕ Holi zase podobná stráň mílových rozměrů — až zrak unaven nemůže obsáhnouti tu velkolepost, jsa dosud zvyklý objímati rozměry nepoměrně menší.

Obcházím pleso.

Jest podoby téměř čtvercovité, voda jeho, ze země vyvěrající — což již významné, ač snad méně libozvučné slovanské jméno Štrbo vyznačuje — nad pomyšlení čistá a ledově studená tak, že jen za největších paren možná se v něm koupati. Dno jest při pokraji všude viděti. Okusil jsem vody, má zvláštní nasládlou chuť. Kol do kola vroubeno jest jezero pěknými, již již žloutnoucími a opadávajícími kosodřevinami; trhám větvičku na památku do knihy.

Jezero lze asi za půl druhé hodiny dokola obejíti: cesty jsou všude krásny, občas lavičky. Za soumraku spatřuji na lavičkách osamělé párky, jeden z nich překvapuji v intimní posici; jest to honvedský důstojník a dívka elegantního zjevu.

Přicházím na protější stranu hotelu, tu z lesní samoty noří se mi vstříc bílá, krásná villa Tivoli. Chvíli na ni patřím, ty krásné, sklenné verandy, ten přepych, ta krásná poloha . . . Ó Bóže, cítím, jak žárlivost, nenávist k boháčům krade se mi mocně do duše. Pocítil jsem to již nejednou, ale snad nikdy ne tak mocně jako nyní —

A mnohý člověk nemá ani kusa chleba, trpí hlad, tam dole pod námi celý ožebračený národ hotov stěhovati se do Ameriky a jeho utlačovatelé zde tuční a hýří . . . Bože, cožs nikdy lidu tohoto nemiloval?

Tu vytrhl mne déšť a sice rázem notný lijavec. Také padla najednou mlha tak hustá, že tápu jako v husté kaši a mám dobré půl hodiny domů.

Utíkám co nejrychleji, uřícen vstupuji pod verandu, kdež laškuje služebnictvo, mezi nimiž poznávám i ono „tešek“ děvče. Baví se nenuceně nejčistší liptovskou slovenčinou.

Uléhám ve skrovné světničce, promoklý oblek rozvěšuji k uschnutí, přemýšlím, dojmy jsou pestry a mohutny, přerůzných tónů a barev. — Brzy jsem usnul.

Spal jsem jako zabitý, jen vím, že mi bylo zima, oknem vanul mrazivý dech jezera; musel jsem v noci vzíti na sebe ještě jednu houni.

Oknem vidím jen mlhy, hustší ještě nežli včera, jakoby celou krajinu obestřel někdo bílým, hustě tkaným plátnem.

Sedím ve své komůrce (za kterouž zaplatil jsem dva zlaté), zahalen v havelok, zachvívaje se zimou, a píši.

Venku splývá mlha jako bílé mléko, válí se jako pára, nebo jako kotouče prachu otevřeným oknem do světnice; jí vlhne papír, oblek, vše.

Sotva jsem vykročil ze světnice, prosákl mi oděv dokona vodou, jíž páry jsou přesyceny, byl jsem znovu jako vodník.

Vracím se do světnice. Vedle jest pokoj pro služebnictvo, slyším tlumený slovenský hovor. Pěkný dojem hned z rána, působící mile a smířlivě.

A zde těch smířlivých dojmů třeba, s mnohým a mnohým nelze se jen tak smířiti, ač krásná příroda se přimlouvá.

Hned jsem pátral po živlu slovenském alespoň ve služebnictvu, ale i zde shledal jsem je v menšině. Zuřiví Maďaroni berou raději Němce ze sousední Spiše, než Slováky. Též moje posluhovačka byla Němka, znající jen málo maďarsky a slovensky. Tak hrozné jest záští Maďarů proti Slovákům!

Oni v nich tuší nejnebezpečnější živel a tuší docela správně, neboť Slováci přese všechny útisky, jež sami snášejí, poslovenštili již mnoho vesnic a měst druhdy zcela německých, ovšem nikoliv úmyslně, nýbrž chodem volným, zcela přirozeně a neuvědoměle. Často najdeš dobré Slováky se jmény ryze německými.

„Ani Rumunóv sa tak nebojá jako nás," hovořil mi přítel, žurnalista Žiak. „Keď som bol zatvorený v Pešti, dostał som sa do kontroversy s úradníky — Jeden z nich pravil: nič sa něčudujte, že vás chceme zésť; keď nezíme my vás, požeretě vy nás!"

Ovšem tato prognosa jest zcela správná.

Když jsem se takto dostal do politiky a do národnosti, povím ještě karakteristickou črtu při table d' hôte.

Usedl jsem si na konec verandy, téměř do koutu, jako každý řádný a bázlivý Čecháček — sklepník mne ujišťoval, že tam ke stolu nikdo nezasedne. Pojídám právě jakýsi uherský kulaš fantastického složení, tu přižene se celý houf nových hostů a zasednou co nejblíže ke mně. Nebylo mi to docela milo, ale co činiti! Dle všeho poznal jsem, že jsou to židovští obchodníci obilím, pak jakýs doktor mediciny a snad dva zbankrotělí šlechticové. Hovořilo se maďarsky — lékař ani úst jinak neotevřel — a německy. Jeden otylý vypasený žid dělal k maďarštině tupý obličej — což mi bylo nápadno, neboť židé jsou největšími propagatory a obdivovateli krásné, nebesky melodické maďarštiny.

Doktor najednou obrátil se dosti bruskně k němu s otázkou: „Sie sprechen nicht ungarisch —?" To jste měli viděti milého žida, jak se svíjel, omlouval, lichotil, že vše rozumí a že i trochu hovoří — že je tam dole kdesi při Čorngradě mezi samými Srby a Němci a na konec: „Aber das Herz" — příslušné uhození do prsou — „ist doch ganz ungarisch!"

Ze slovanských jazyků slyšel jsem jen polštinu — potají musel jsem se smlouvati s jedním slovenským bohoslovcem — nechtěje mu škoditi.

Viděl jsem jen málo, ale zdá se mi, že bratří Poláci mají velmi dobré styky s Maďary a dle všeho dávají se od nich nejkrásnějším způsobem lakovati. Ale neuvěřitelno zdá se mi býti přec, aby věřili maďarským výkladům, že Slováci byli původně Maďary, že se jen odnárodnili a podobné nesmysly.

V pamětní knize ani jediného turisty českého! Všude okolo němčina a pak ta mocně, násilně a chlubivě praedominující maďarština.

Ještě zcela jinak bylo tomu na Slovensku před desíti lety. Ostatně jest to vše jen nátěř a to dosti slabý. Kdekoliv jsem na nádraží, v městě neb restauraci — ovšem mimo Štrbo a Poprad — zahovořil

slovensky neb česky, hned za mnou chodilo hejno lidí jako přivábených známými, sladkými zvuky. —

Ustal jsem psáti, hledím na pleso a na Kriváň — Nahoru ani pomyšlení, v té husté mlze nelze stoupati — je to o život — A pak co nahoře?

Neprší, ale nebude bez deště dlouho.

Snad podaří se mi, alespoň kousek té krásné přírody ještě žíznivými pohledy obemknouti. Vycházím ven, ale po chvíli vracel jsem se dolů opět mokrý jako myš — Mrzelo mne, že jsem měl suchý oblek!

V mrzuté náladě jsem poobědval a ujížděl zubatinou dolů a dále do Popradu a Kežmarku —

Ale nevím o této cestě ničeho říci leč: voda, voda, déšť, mlha, voda a déšť a tma.

Zbytečně vyhozené peníze, a slušná částka peněz, neboť v Uhrách mají na svlékání turistů zvláštní methodu, patrně odkoukanou Vlachům.

Po třídenním putování deštěm a mlhou vracel jsem se oklikou do Sv. Mikuláše, kdež jsem po tři dni setrval v roztomilém kroužku bratří Slováků, při krásných písních a dobrém víně.

*

Vorem po Váhu.

Dlouholetý můj plán se konečně vyplnil; svezl jsem se na pltí z Vrútek až do Běluše. Dva dni trvala ta plavba. A věru nemohl jsem nic lepšího učiniti, nijak jinak krásu Pováží lépe poznati. Vor plyne pomaleji, nežli vlak uhání, neprojíždí temnými tunely, nýbrž s přední okrasou krajiny — čistým a burným Váhem sloučen provází tě mezi nejkrásnějšími partiemi horskými a strmými skalami, na jejichž nedozírné výši — tak na příklad patřiti s plti na Starý hrad jest úchvatné — sídlí orlí hnízda, zříceniny starých hradů.

Čekal jsem ve Vrútkách a brzy spatřil dole Váhem plynouti dlouhou řadu Liptovských vorů, v nádherné řadě, ve stejné vzdálenosti od sebe asi na hodinu cesty zdélí. Zařval jsem jarým turem, až hora zahučela ozvěnou, přední plť ochotně přiblížila se ku břehu; vyskočil jsem na ni.

Liptovci dobré duše mne pozdravili, vlídně přijali, ale hned počali mne po očku skoumati.

Ale mně počínalo býti nevolně. — Zalehl mi náhle prudce v ucho divoký řev vody, sklíčil mne jakýsi dojem stísňující — počal jsem se báti, neboť nejsem valný plavec. Ale co zde také s plováním, v tom střeštěném Váhu, jenž právě zde od Vrútek po Žilinu plyne svým nejburnějším tokem. Jest to totéž, co druhdy u Dunaje Železná brána, nebo u Vltavy Svatojanské proudy.

Metrové balvany ukryty jsou pod hladinou — řeka jakoby divoce rozšlehána valí se přes ně, vor sotva se přesune, za sebou slyšíš temné zaburácení, jakoby ten oř zařval zlostí, že přese vše úsilí nepodařilo se mu jezdce shoditi a pohltiti.

Nejnebezpečnější, ale zároveň nejkrásnější jest partie mezi zříceninami Starého Hradu (Óvár) a Strečnem. Obě tyto ruiny stojí blízko sebe, jedna na pravém, druhá na levém břehu. Starý Hrad patřil mocným hraničářům Svatopluka Velikého Pankrácům (Pán granitz, nyní pomaďarštění Póngraczové). Bujarý Váh sevřen tu s obou stran mocnými skalisky a nad to ještě kamennou hrází železniční trati, vypíná se divoce, hřmí, pění a burácí a narážeje na tvrdá nepodajná skaliska odráží se s hrozným jekem, šumící a vířící. Zde přihází se plťařům nejčastěji neštěstí.

Bez dechu téměř seděl jsem uprostřed voru jako omráčen mohutnými a strašnými dojmy, obávaje se o svůj životek. Lodivod na přídě i zadník přežehnávajíce se pracují ze všech sil — ale co zmůže zde síla člověka proti rozkacenému proudu!

Šťastně minuli jsme nejnebezpečnější proudy, veslaři utírají košilí ručeje potu, jež řinou se po vysílené zbledlé tváři. Pak jeden z nich nabral vody do ohrnutého okraje širáku a napil se. Bylo parno, měl jsem také žízeň a chtěje vše zkusiti, napojil jsem se rovněž teplou vodou říční.

Na moji otázku, zda bývá zde nebezpečno, odpověděli mi, že ano, hlavně za vysoké vody. Letos na jaře se tam, pod Sterčnem, jeden statečný plavec utopil. Síla proudu strhla vor a překotila. Odvážný jun podeplul převrhnutý vor a uchopil se oběma rukama krajního trámu. Tu ale přišel proud protivný, nadzvedl vor vysoko i s ním a praštiv jím pak mocně o hladinu v klesu, patrně jej omráčil neb zabil. — Pustil se „a posial jej něto!“ povídal mi faktor.

Věřím rád! Koho Váh dostane do svých drápů, nepustí až v Dunaji.

Ale nedlouho odpočívali naši plťaři. Sokolí oko vůdce t. j. faktora, jenž jaksi velí všem 37 pltím v řadě za sebou plynoucím, postřehlo u veliké dosud dálce „námel“ t. j. násyp drobného písku a štěrku v prostřed řečiště.

Rychle chápe se vesla a obraceje se na zad k ostatním lodivodům volá plným hlasem: „Pozór —! horééé!! — horesa —!!!“

Druzí plťaři opětují volání zadním, až všech 37 vorů jest takto avisováno. Okolní hory opětují volání dlouhou zmírající ozvěnou.

Přijíždíme k mělčině čili t. zv. námelu. Voda splývá po obou jeho stranách úzkými rameny, ale za to tím rychlejšími peřejemi. Ramena ta jsou tak úzká, že velký vor se sotva přesouká.

I dlužno tu přídou nadjeti do mělčiny tak, až spodek vrzá po písku, a zadkem celou silou odtahovati od břehu, aby nenarazil o balvany břehu, aneb aby proud dokonce vor napříč mezi břeh a námel nevklenul a svojí silou pak nerozerval. Když jsme již přídou vyjížděli z proudu, uslyšel jsem rachocení, kvapně se ohlédnul a viděl, kterak zadek naráží o kamení břehu. Nárazy byly tak mocné, že celý svazek se chvěl a praštěl jako v roztříštění.

Faktor se ohlédnul a volá na zadníka: „Ej ty lagan na nič hodný — něurobilo ništ?“ Zadník jen nesměle zavrtěl hlavou.

Jedeme klidným tokem k Žilině, přístavnímu městu našich plťařů.

Faktor zalezl do boudy, urobené z desek, vyndal dýmku „zapekačku“ a nacpav ji tabákem vložil celou do ohně, jenž na každé plti neustále

doutná. Než se rozpálí, přikrajuje si černý pagáček, pojídá a zapíjí vodou. Na to vyndává žhavou zapekačku a mohutně dýmí.

Přistáváme u břehu v Žilině, kde již jedna karavana před námi kotví. Loučím se, volám na shledanou druhého dne a kráčím do města.

Náš faktor, malý ale silný a zavalitý 68letý muž, jemuž byste však hádali sotva 40 — tak jest zdravý ve tváři, kvetoucí a statný — hodil na mne již lecjakou zvídku, co jsem vlastně za pána. Když jsem se nepřiznával, ukrotil vždy taktně svoji zvědavost a hleděl si své roboty.

Sotva jsme vyjeli ráno ze Žiliny a minuli nebezpečný vtok řeky Kysuce, která s rozevřenou zrovna tlamou jako divé zvíře letí do Váhu, kde neradno veslo do vody hluboce zapírati, poněvadž síla vodní by veslaře vyhodila s plti do vody, hned spustil na mne vymyšlenou patrně bajku, že před 40 lety šel z Pešti do Báňské Bystřice pěší s jakýmsi pánem, jenž s ním jídal, spával a na konec se doznal, že je on gróf Esterházy.

„Nu já nejsem gróf,“ povídám mu, vida, že nebylo by déle radno jeho zvědavost na skřipec natahovati, „jsem Moravan a cestuji, abych poznal Váš krásný kraj.“

Tímto jsem jej uspokojil; podal mi hned pagáčka a ukazoval, co v Žilině nakoupil. Předně velké kusy ovčího nasoleného masa, vždy po 12 kg. pro čtyři osoby na osm dní cesty, tedy dosti malé porce. Maso to leželo na svahu dřevěné boudy, kde slunce nejvíce pražilo, aby se do něho nedali červi.

Nevypadalo příliš vábně, scvrklo se během celého parného dne na kožovitou desku, ale večer v hrnci vařené nevypadalo špatně a dosti mi též chutnalo, až na to, že poněkud páchlo. Kilo takového masa stojí 32 kr. a nakládají je v Žilině zvláštní masaři.

Dále koupil chleba a láhev borovičky, kterou hned s úctyplnou dovedností odecpal a přihnuv si statně pravil: „Ej veru, my v našéj dědině něpijem; to dobré urobili naši kňaz — ale keď sa jedě po vodě —“ Potom mi ukazoval „Ludové noviny“ a Peštanského „Krestana“, jež byl rovněž koupil, „aby veděl o politike“.

Obé mi nabídnul ku přečtení. Poznal jsem, že jest to bystrý a dosti probudilý Slováček. Byl celý zaujat „pre ludovú stránku“ a jeho ideálem byli mimo vůdce sv. Martinské, hlavně Hurbana Vajanského, grófové Zichy a Esterházy. Zdá se mi, že Slováci kladou příliš veliké naděje v tyto „grófy“, ale nezdá se mi — ostatně jsem jen turista — že právem.

Dále mi vysvětloval ochotně svůj německý Ausweis, v němž měl popsán každý kousek dříví na všech svých 37 pltích. Musel jsem se opravdu podivovati, jak ten čiperný Slováček se v tom německém plakátu znal.

Když mi to vše náležitě vysvětlil, zase si přihnul s omluvou: „My v našéj dědině něpijeme; to dobré kňaz urobili —“

Bez oběda a bez zastavení jeli jsme až do Púchova. Zrovna před mostem jest třetí nebezpečné místo, ostrá skála daleko do vody vbíhající. Dříve býval prý na mostním sloupu žebřík, aby se tonoucí mohl zachrániti. Dnes ho tam již není, nepřihodilo se dávno neštěstí.

Šťastně jsme minuli ostrou hranu skály a přistanuli. Bavil jsem se ještě do noci se svými milými Liptovci, pojedl jejich masa a upil si jejich borovičky. Jen rád bych byl slyšel nějakou zvláštní plaveckou píseň, jako mají ruští plavci po Volze krásnou „Ej uchněm".

Ale všecko mé vybízení bylo marno. Jeden mladík, jehož jsem neustálc ku zpěvu vybízel, mi odsekl: „Ná, což som natrunčený?"

Srdečně se rozloučiv a dle možnosti je obdařiv, rozešel jsem se nerad s tím tuhým, houževnatým a origineluím lidem.

Maďarské požidovštělé žurnály mluví o „Aussterbeétatu" na Slovensku. To špatně znají náš lid tak paličatý a tuhý v odporu a nezlomný v bídě a utrpení, že se opravdu zdá, jakoby mu líp svědčil útlak než zlatý plod svobody.

*

Paběrky jazykové.

Krásná a libozvučná jest slovácká řeč, měkká a plynná; zvláště krásna v písni, tvoříc se zvláštní barvou melodie charakter lidové písně na Slovensku. Ovšem dialektu hned v každé stolici několikero, ba mnohdy odchylky od dědiny ku dědině. Je-li Bartošova dialektologie moravská velmi slušná kniha, jaký missál byla by dialektologie zdejší —!

A jaký vzácný materiál, poklad jazykový! Třinácte jest stolic slováckých v Uhrách, aspoň jednou neb dvakráte tolik růzností dialektologických. Kolik nových a vzácných květů v Tatrách, tolik nových a případných slov a obratů možno nalézti k obohacení jazyka našeho v údolích Váhu a Hronu. Svatá jest pravda ovšem, co mi řekl jeden žurnalista: „Jsme rozházeni po holách a údolích, po svazích a návrších, rozdrobeni přečetnými kroji, dialekty, pověrami a předsudky, zrovna dosud tak, jak za doby Velkomoravy, roztříštěni a slábi. Jsme-li krásni, zajímaví, jsme jimi pouze jako antiquita, kuriosum, zrovna řeknu evropská anomalie —"

Trpká to slova, ale ovšem vše to nesvědčí o nijaké koncentrační síle, pevné organisaci — politické vyspělosti a síle.

Hle, chci psáti paběrky filologické a zatím jsem již opět u politiky.

Nemám, bohužel, odborných znalostí jazykových, abych mohl podati přesné a správné označení dialektů a jich typické vzory. Ale i laikovi zavadí často o ucho rčení tak nové, originální, slovo tak případné, že nelze ho opominouti.

Tak mne ku př. dlouho mučilo slovo „špička". Člověk ji bral několikráte denně do úst, v hostinci ji kupoval téměř každodenně a vždy jen slovem „špička". A přec čpí a páchne slovo to nepochybnou provenieucí německou.

Tu přijdu v Martině k Fabrymu, kupuji malou dýmečku na památku; teď mám již dýmečku, troubel, chybí dosud — „Ešte hryzák ráčá?" táže se mladík v obchodu. „Hryzák" — nemohu se udržeti smíchu, tak se mi zdá to slovo hrubé, drsné a naturální. Směji se, hošík vyvaluje oči — odcházím z krámu. Na cestě pořád přemýšlím, ale již se nesměji. Nyní zdá se mi to slovo velmi případně a trefně voleno, jest zrovna výtečné. Nyní jsem do hryzáka docela zamilován a propaguji jej zuřivě.

Rovněž krásné zdá se mi „styčka“ místo našebo párátka. Do velikých rozpaků přivedlo mne slovo „kefa“ — kartáč a věru podnes nevím, kde se vzalo.

Co se maďarštiny týče, nemohu říci, že by byla uchu nepříjemna; ale hrozně zaráží přenáramný počet slov cizích, jichž najdeš v každém nápise třeba několik, ovšem valně změněných. Dlouho dráždilo moji vědychtivost vynajíti ve slovech týž kmen, vyzouti jej z několikerých kalhotek affixů a suffixů — nedošel jsem cíle. Pravidla jazyků agglutinujících jsou zcela jiná — nám nezvyklá — bez návodu neb mluvnice nelze ničeho rozřešiti. — Dotekl jsem se množství cizích slov. Maďaři sami jich nemohou zapříti a přiznávají, že slova dotýkající se národního hospodářství, polí a dobytka vesměs pocházejí od Slovanů nebo Němců.

Ale co nám po tom, my máme podati jen turistické paběrky. Tu mi napadlo hned, že dny téhodne jsou vesměs slovanské, měsíce latinské. Jak pak to tedy počítali čas tito vzdělaní Arpádovci, kteří — dle nejnověji dělané historie — již z Asie přinesli vyšší kulturu, než měli Slované v Uhrách?

Uvidíš-li nápis „pencztár“ u kasy, víš hned, že je to náš počtář a nad „pekméstrem“ jsem si také dlouho hlavy nelámal.

Podobných slov mohl bych podati malý slovníček.

Avšak dosti již o „přesladkém, libozvučném jazyku maďarském“, jímž, dle slov židovských publicistů, kteří to přec musejí dobře věděti — modlí prý se andělé v nebi!

Zrada.

Norsky napsala Amalie Skramová. Přeložil Stanislav Mašek.*)

I.

u, Ribere, jsi již hotov?" pan Ingstad otázal se svého zetě, vysokého, slavnostně na svatbu vyšňořeného kapitána Ribera, jenž rusým plnovousem, dobráckýma, poněkud šikmýma očima a širokou, žlutavou lysinou téměř podobal se Rusovi.

Riber odložil ubrousek, jejž měl připevněný pod bílým nákrčníkem, a jenž dlouhými záhyby přes širokou hruď splýval až skoro ke kolenům, a hodil ho na stůl, u něhož pochutnávali si mužští hosté svatební na chutných pokrmech studených. Pak jal se obcházeti jídelnou, a nakukovati do vedlejších komnat, kde dámy seděly u čaje a u pečiva.

Ingstad provázel ho očima, pozoroval, že zeť není v dobré náladě. Rychle odložil talíř a nůž a přistoupil k Riberovi, jenž stál v koutě, opřen o skříň.

„Kde pak vězí Aurora?" otázal se Riber rozmrzele.

„Nejspíše šla rozloučit se s dětmi," odvětil Ingstad, přívětivě stanuv před Riberem s rukama na zad zkříženýma a kolébaje se se strany na stranu. Šedá hlava byla nakloněna na zad a jasné oči pohlížely s dobráckým výrazem.

„Řekni mi, má Aurora vrtochy?"

„Ale, můj milý Ribere, jak jen něco takového může tě napadnout!"

„Jest to přece, jak matka moje říká," zahučel Riber a vypjal hruď, že silná záda se širokými plecmi značně se prohnula. „Znáti se sedm let a pak teprv se vzíti, nepřešla-li zatím člověka chuť."

„Aurora vždy byla nejlepší dítě, jakého rodiče jen mohou si přáti," pravil Ingstad mírně. „Ale považ, jest tak mladá, jest jí sotva půl osmnácta roku, a již má na vždy opustiti svůj domov."

Umlkl, ale když Riber posud stál na svém místě a pro sebe cosi bručel, pokračoval hlasem položertovným: „Musíš býti k ní shovívav, Ribere, bude-li ti něco proti mysli. Neníť žádný žert, abysi věděl, vydati

*) Skandinavská literatura, jež v době nejnovější vyslala do světa tolik talentů vynikajících originálností a jakousi nezkrotnou, podmaňující silou myšlénky i výrazu, řadí Amalii Skramovou k nejinteresantnějším zjevům svým. Jest to realistka tendence vážně moralistické. Vedena pravdivostí a vážností své snahy, často volí prostředky hraničící na bezohlednosti, příkrosti, však ideální, čistě mravní cíl, k němuž spěje, dovede uchrániti je před nejmenší výtkou frivolnosti nebo snahy po jalovém effektu. Jsou to díla silného, mužného ducha, plna vroucí pravdivosti, snahy po ušlechtění a očistění mravním a po vyhlazení zhoubných hlíz, rozžírajících těleso společenské.

Poznámka překladatelova.

se na cestu tak dlouhou s takovým kolomazníkem, jaký jsi ty! — Ubohá maličká!" —

„Zase začneš tu starou písničku?" Riber pravil podrážděně. „Jiného jsem neslyšel po celý den, co jsme zasedli k stolu; všichni strýcové a domácí přátelé stále soukají ze sebe fňukavé řeči. Co vlastně myslí si ti arcihlupáci? Na Auroru zajisté činilo to dojem, že bude vydána katanu."

„Vždyť sám jsi pravil ve své řeči," počal Ingstad.

„Ano — co u čerta lze říci v takové řeči, jež jest největším posud vymyšleným nesmyslem. A ještě k tomu sotva člověk se vrátil z kostela a jest všecek popleten ze všeho kněžského mluvení! Však rozhodně," pokračoval Riber vždy podrážděněji, „na mé řeči mohlo býti dost. Já blázen, jenž netušil, že tím spustil jsem jen stavidlo!"

„Jest mi líto, že tě to rozmrzelo, Ribere."

„Myslil jsem, že svatba jest radostná slavnost," pravil Riber poněkud mírněji, „nikoliv hostina pohřební."

„A pak ten strýc Pitter, jenž stále mě pronásleduje svými radami a svými city," pokračoval Riber. „Dbej, aby dnes večer již nepřišel mi na blízko, sic mu otočím nos špičkou vzhůru. Fi, jaký to nos," pravil s ošklivostí, „mluví jím více než ústy."

„Ach, ubohý strýc Pitter, vždyť je tak stár!"

„Ano, tu to máme!" Riber usmál se posměšně. „Jeden jest příliš stár, druhý jest příliš mlád. Rci, jak má se to vlastně s touto hranicí věku u staré sentimentální škatule, u vaší hospodyně, již dali jste mi u stolu tak laskavě za protějšek? — Ach, ano, Ribere — ano, ano —" mluvil náhle tenkým, šeptavým hláskem, „jen opatrujte dobře naše zlaté srdíčko! — A při tom natahovala přes stůl své rámě hubené jako špejl a nedala pokoje, dokud jsem si s ní nepřipil. Konečně pravil jsem dosti hlasitě: Držte hubu! tvářil jsem se, jako bych jí neviděl a již jsem jí nepřipil. Dát si říkat takovou pepřenkou jen tak: Riber! Bůh ví, nikdy jsem s ní nepil na bratrství!"

„Proto tedy dostala záchvat křečovitý, až odvedli ji od stolu," pravil Ingstad soucitně, „jen považ, Ribere, že jest u nás co jsme se vzali." —

„Ano, považ sem, považ tam! My námořníci tolik neuvažujeme a nepovažujeme!"

Ingstad zatřásl hlavou polo úzkostlivě polo usměvavě.

„Podívejme se," náhle zvolal Riber opět rozhorleně. „Zde máme zase strýčka Pittera! Ale teď, abysi věděl, obrátím mu nos vzhůru!"

„Very well," pravil v tom okamžiku tenký, bezzvučný hlásek a strýc Pitter, vysoký, hubený a shrbený, s hnědou vlásenkou a s tváří hladce oholenou zastavil se před nimi.

„Uvažte jen vše, milý Ribere, co jsem vám řekl — vše co jsem vám řekl —" a pokyvoval svým červeným, dlouhým nosem.

Riber si odfoukl a spěšně vytáhl ruku z kapsy.

„Pomysli na Auroru, milý Ribere," šeptal Ingstad, „lekla by se tak, že nezapomněla by na to nikdy."

Chřípě Riberovo zbělelo. Blýskal očima a koutky úst se třásly.

„Jen kdyby neměl tento nos!" pravil polohlasně a zas vstrčil ruku do kapsy.

„Jak jest libo?“ Strýc Pitter upřeně patřil na ně.

„All right!“ pravil Riber a ustoupil o krok.

„Díky, šlechetný zeti příští.“ Strýc Pitter položil obě ruce Riberovi kolem krku. „Kdybych měl dceru, ty byl bysi ji dostal. Jak jest libo? Přísahám ti to!“

Riber snažil se, aby se vymknul z jeho objetí.

„S důvěrou a s dobrým svědomím,“ vzlykal strýc Pitter dále. „Jsi zajisté člověk dobrý. Poněkud prudký — ach, bůh nás chraň —“ hrozil Riberovi prstem. „Ano, poněkud drsný, smím-li to říci.“

„Ale teď mě pusť,“ zvolal Riber. „Tam u dveří sedí slečna Thorsenová, musím s ní mluvit.“

Vyprostil se a šel k staré hospodyni.

Slečna Thorsenová, spatřivši, že se blíží, chladně vstala.

„Jen seďte, slečno,“ Riber pravil přívětivě.

Opět usedla a patřila na něho s tázavou úzkostlivostí.

„Těší mě, že vás opět vidím. Bylo vám prý u stolu nevolno?“

Slečna Thorsenová odvrátila svou žlutavou tvář a pevně stiskla zapadlé rty.

„Doufám že jest vám už lépe?“ Riber pokračoval lichotivě.

„Ach, na tom vám asi nesejde, Ribere,“ zašeptala hněvivě. „Ostatně, jak může býti slušnému člověku, zachoval-li se k němu někdo jako vy? Byl to div, že nepřišlo mi také zvracení.“

Riber stál a pozoroval její bezzubá, vlhká ústa a pocítil, jak náhle jest mu nevolno. Jako bezděky ruce jeho se zvedly, a nevěda, co počíná, uchopil její ozdobu na hlavě, tiskl ji svými prsty a mačkal.

Slečna Thorsenová chytila se oběma rukama za hlavu a chroptivě zvolala:

„Nechte mne na pokoji, vy nezdvořáku! Nejste-li sám ďábel, jste jistě jedním z jeho pozemských pomocníků!“

Riber spokojeně se usmál. Pak ohlédl se pokojem. Všichni odešli, mimo stýce Pittera, jenž stál u okna a klidně míchal ve svém groggu.

„Poslyšte,“ opět obrátil se k slečně Thorsenové, jež seděla jako ochromena zděšením, oběma rukama pevně držíc se za hlavu, mezi tím, co kočičí oči její metaly hněvivé blesky.

„Přišel jsem k vám, abych se smířil s vámi. Jste perla, slečno Thorsenová, všichni v domě to tvrdí, a rád tomu věřím. Ale věc jest ta, že zapomněl jsem přivézti vám dar, jejž hodlal jsem vám věnovati. Rozmrzelost z toho způsobila, že jsem dnes byl — nu řekneme — že jsem dnes se choval k vám poněkud nezdvořile.“

„Po všechen život byla jsem osoba úcty hodná —“ slečna Thorsenová náhle počala vzlykati — „již v mládí svém, a ještě více teď, když jsem přišla do věku zralejšího. Proto si myslím, že ženich, jaký jste vy, mohl by k našinci také míti trochu úcty.“

„Ovšem, ovšem, all right, milostivá,“ Riber vší silou se přemahal, aby mluvil hlasem přívětivým. „Ale co jsem chtěl říci! Prosil bych vás, abyste rozdělila služebným tyto peníze.“ Vyňal z kapsy padesátimarkovou bankovku.

Vzala papír a zahučela cosi nesrozumitelně.

„A zde jest něco pro vás," pokračoval Riber. „Jsou to dvě anglické mince, můžete si je proměniti u pana Ingstada v bance. Vezměte je, místo opominutého daru. Již se nehoršete a vezměte je se srdcem tak dobrým, s jakým je dávám."

Slečna Thorsenová vstala a přijala peníze hluboce se uklánějíc.

„Jste velkodušný člověk, Ribere. Vždycky jsem to říkala a budu to opakovati až do své smrti, jakmile by někdo pronesl o vás něco zlého."

„Ano, ano, slečno. Rozloučíme se tedy jako přátelé?"

„Ach, bůh vám žehnej, Ribere!" Podala mu hubenou vrásčitou ruku. „Nehorším se na vás. Vždy mám na mysli slova Písma: Nesuďte, abyste nebyli souzeni!"

V tom vešla do pokoje paní Ingstadová, černovlasá dáma v hedvábném šatu, a Riber spěšně pokročil jí vstříc.

„Jest Aurora hotova?"

„Okamžitě, Ribere! Jest jí to poněkud za těžko. Tolik visí na svém domově a na sestrách a bratřích. Ale postarám se, aby si pospíšila."

Paní Ingstadová rychle opustila pokoj a přešla dlouhou polotemnou chodbou do dětského pokoje, kde noční lampa vrhala mdlé světlo na čtyři postýlky a na Auroru, jež v bílém šatu svatebním stála prostřed pokoje a dlouhou vlečkou jevila se ještě větší, než jaká skutečně byla.

Závoj svatební přehodila na zad; zdálo se, že veliké, modré, vážné oči v bledé tváři nesouhlasí s kulatým, dětským líčkem.

„Nu, moje Auroro."

Paní Ingstadová lehce se dotkla jejího ramene. Aurora ovinula obě ramena matce kolem krku a dala se do pláče.

„Neplač, Auroro."

„Proč neříkáš Ory, jako jsi říkávala jindy?" Pro hořký pláč mohla mluviti jen namáhavě. „Jest to od něho nápad! Nechci jmenovat se jinak, než Ory, slyšíš, maminko?"

„Ano, ano, moje Ory, ale teď musíš jíti."

„Nepojedu s ním, neudělám to, maminko!"

„Ale dítě, pozbyla jsi smyslů?" Paní Ingstadová položila ruce na ramena Auroře a snažila se, jemně od sebe ji oddáliti, aby nahlédla jí do očí.

„Neudělám to, neudělám to," plakala Ory a opět pevně se přivinula k matce.

„Nevěsta, jež miluje svého ženicha, spěje zajisté k nejvyššímu štěstí života. A ty jsi zvolila si ho dobrovolně a z lásky. Viď, Ory?"

„Ano, ale — — teď musím s ním spáti," hlas její změnil se v šepot bolestně rozechvělý, vztýčila se, přešla pokojem a postavila se ke skříni přímo proti matce. „Babička Riberová vypravovala mi, že dala snésti s půdy svatební postel své zesnulé matky, a že to má býti i moje postel svatební."

Oddychovala hluboce a patřila na matku, jako by očekávala, že tato zděšením klesne k zemi.

„Ty tedy jsi to věděla?" Ory naklonila se ku předu, „věděla jsi to, a neřekla jsi mi o tom ani slova? Ach, matko, matko, jak jsi mohla to učinit!"

Ory vrhla se na stolici a svíjela se jako v bolesti.

„Proč měla jsem pošpiniti tvou mysl dříve, než bylo třeba? Ale vstaň, Ory, zmačkáš si šaty."

Ory vstala a patřila na matku s pohledem bolestně tázavým.

„Díváš se na celou tu věc tak nepřirozeně, Ory. A mimo to, jest to jen pro jedinou noc."

„Ano, proč nedovolili jste mi tedy, abych tu jednu noc ještě zůstala doma?" Ory pravila zoufale, přecházejíc pokojem a hryzajíc svůj kapesník.

„K čemu všechny ty přípravy se starou postelí u babičky Riberové! Ach, maminko, že jsi mohla odepříti mi to, když tak srdečně jsem tě prosila!"

„Ale milá Ory, není naprosto možno, aby Riber svatební noc spal sám v hostinci! Co by tomu řekli lidé?"

„Odpověz mi jen na jednu otázku!" Ory stanula před matkou. „Myslíš, že na jeho lodi budou dvě spací kajuty?"

„Ach, to myslím pevně! Vždyť Orion jest z největších lodí zdejších."

Ory patřila na matku pohledem tak pronikavým, že sklopila zrak.

„Nevěříš tomu, vidím to na tobě!" vzkřikla Ory téměř hrozivě. „Jest to jako spiknutí. Všichni jsou proti mně."

„A to jest šťastná nevěsta!" vzdychla si paní Ingstadová a beznadějně patřila na dceru, jež opět přecházela pokojem.

„Ano, proč neřekla jsi mi vše to dříve, maminko? Byla bych mohla zachrániti se v čas."

„Opravdu jsem si myslila, že tvé přítelkyně již tě poučily. Kdyby to bylo ještě za mé mladosti, ale teď, v roce 69!"

„Nic nevím, zcela nic," pravila dcera třesouc se úzkostí. „Mally vypravovala mi kdysi, je-li někdo sám v noci s mužem, že dostane dítě. Ale tolik rozumím, že vím, že jest to nesmysl."

„Buď jen povolná a milá, Ory, tak všechno půjde dobře. Není to tak zlé, jak si myslíš.

„Sama jsi řekla: pošpiniti," plakala Ory. „Nechtěla jsi pošpiniti mou mysl! Ach, maminko, maminko, že ty, moje vlastní matka, mohla jsi jednat tak proti mně!"

„Vždyť chci jen tvému dobru, moje drahé dítě, jedině a pouze tvému dobru. A proto jest mou povinností, abych ti řekla, že od tohoto dne tvůj muž má na tebe úplné a celé právo. Musíš býti povolná a poslušná jako ovečka, jinak měl by malou radost ze své sladké ženušky. A protivila bysi se i přikázání božímu, což byla by zajisté věc nejhorší!"

Ory pevně tiskla kapesník a neodpovídala.

„Ale již skutečně nesmíš váhati."

„Ach, bože, co si mám počíti?" vzdychla Ory.

„Proč pláče Ory, maminko?" náhle ozval se ospalý hlas z jedné postýlky, kde vztýčil se napolo asi desítiletý hoch.

„Spi, Ejnare!" Paní Ingstadová šla k němu a jemně ho položila.

„Proč pláče Ory?" hoch opakoval rozmrzele.

„Ory chtěla vás jen ještě uvidět než odejde."

„Jest zde Orion, aby ji odvezl?"

„Nikoliv, víš, že Orion kotví v Londýně. Pojede tam s Riberem a pak vydají se na moře."

„Pojď sem, Ory," chlapec pravil netrpělivě.

Ory přistoupila k postýlce, poklekla a oběma rukama uchopila hlavu bratrovu.

„Až budu veliký, půjdu také na Orion. Viď, Ory?"

„Ano, ale nezapomeneš na svou sestru Ory, až bude odtud? Slyšíš, milý, sladký Ejnárku?"

„Ano, ale nesmíš ani ty zapomenouti na ty krásné věci, co jsi mi slíbila, že přivezeš. Říkalať jsi, že zase vrátíš se domů?"

Uchopil sestru za bradu a zpytavě patřil na ni.

„Ovšem, Ejnare, a nezapomenu na ty krásné věci, buď jist."

„Riber mi také něco slíbil, připomeň mu to."

„Ano," zašeptala Ory.

„Ory pláče, maminko," pravil hoch. „Poslyš, Ory," uchopil ji za ucho, „nebude-li Riber na tebe hodný, rozkrájím ho na kousky svým velikým nožem, jakmile se vrátí."

„Styď se, Ejnare," kárala ho matka.

„Ale vždyť nepláči, Ejnare," pravila Ory s nuceným úsměvem. „Jen tak jsem se nachladila."

„Tak pojď, Ory."

„Nikoliv, počkej chvíli, maminko!"

Ejnar ovinul rámě pevně kolem krku sestře. „Již nebude se psáti na tvé listy slečna Ingstadova. Bude se psáti slečna Riberova?"

„Paní Riberová," opravila ho matka.

„A bude Ory tak stará jako ty, maminko?"

„S bohem, Ejnare, zlatý, milý bratříčku, pozdravuj ode mne Lolly, Letty a Knuta, až zítra se probudí."

Mezi tím, co matka opět ukrývala hošíka, Ory šla od postýlky k postýlce a líbala spící děti.

Pak paní Ingstadová energicky uchopila ji pod páždí a odvedla ji s sebou.

Vešli do vedlejšího pokoje, kde ležel připraven cestovní šat, bohatě zdobený kožešinou, a vedle něho podobná čepička a rukávník.

Paní Ingstadová přinutila dceru, aby usedla; usedla před ní na zemi a obula jí botky podšívané kožešinou přes bílé hedvábné střevíčky. Pak zabalila ji do žlutého šálu s třásněmi, oblékla jí plášť a zapjala ho.

„Ale podívej se, jak ti sluší ta kožešinová čapka! Zde jest rukávník, rukavice jsou v něm. A teď, moje milá, drahá dcero!" — Paní Ingstadové náhle zbledly rty a počaly se chvěti. „Musíš býti dobrá a rozum . . ."

Více nedostala ze sebe, s pláčem dlouho tajeným padla dceři kolem krku.

„Není to zajisté pro tebe horší než pro jiné. Nezapomínej, že tou cestou musíme všechny!"

Umlkla na okamžik; pak pokračovala: „Byla jsi tak zhýčkávána, nikoliv jen od nás — od nás nejméně, ale ode všech ostatních také. Nezapomínej na to, Ory! Život bude teď utvářeti se zcela jinak."

„Nuže, ve jménu božím! S bohem, mé drahé, drahé dítě,“ ozvalo se sotva slyšitelně.

Ory stála ztrnule a tiše, na bledých lících plály rudé skvrny, temné oči chladně se leskly.

„Jak jsem ráda, že jsi tak odhodlána! Již nemáš strach, viď, mé dítě?“

„Vždyť by to nic nezpomohlo,“ Ory odvětila hlasem podivně stísněným. „Ale nedala jsem tatínkovi s bohem.“

„To nic nedělá. Pozdravím ho od tebe.“

„Tak řekni Riberovi, že jsem hotova,“ Ory pravila pomalu a temně.

II.

Krátce potom Ory odjela se svým mužem, jenž seděl ve voze nakloněn k předu, maje svrchník rozepjatý, klobouk v týle.

Ory přitiskla se do kouta povozu a přitáhla nohy pevně až k sedadlu.

Pozorně a upjatě naslouchala každému hnutí Riberovu, mezi tím co slova: povolná, poslušná jako beránek, svatební lože a přikázání boží vířila jí v mozku, až ucítila bolest v týle a v čele.

Jen kdyby se nepohnul . . . nebo aby nepočal mluviti! . . .

Bránila by se rukama . . . srdečně by prosila . . .

Cítila se tak stísněna, že sotva dýchala.

Ačkoliv . . . snad by bylo přece lépe, kdyby něco řekl! To ticho bylo jako před posledním soudem. — — Býval vždy tak hovorný. — Proč asi tak sedí a o čem přemýšlí? — —

„Ha, ha, ha,“ Riber náhle hlasitě se zasmál.

Ory se ulekla a byla ještě úzkostlivější; ale když Riber smál se stále srdečněji a srdečněji, otázala se, trochu osmělena, co vlastně se mu stalo.

„Ach, ten starý, ubohý pastor,“ pravil Riber mezi smíchem, „jak uděšeně vypadal, když náhle jsem vytrhl ruku z ruky jeho a setřel jsem si pot s hlavy, slyšel jsem úplně jasně, jak mu zapraskalo v kolenou.“

„Bylo to také velice podivné!“ pravila Ory. „Mezi modlitbou, když jsme před ním klečeli.“

„Ale prskl mi do tváře, jak mluvil, — — rozumíš už?“

Ory tiše se zasmála.

„Výtečný chlapík!“ pokračoval Riber rozveselen. „Nesmála jsi se také, když náhle zvolal: Vyžeňte toho psa z kostela!“

„Ano, a zvolal to hlasem tak zuřivým,“ přizvukovala Ory.

„Viď, tak roztrpčeně,“ pravil Riber a opět se zasmál; „tak roztrpčeně,“ opakoval několikrát, jako by nechtěl vzdáti se tohoto předmětu rozmluvy.

Opět seděli mlčky.

Zdálo se, že Riber jest zaujat vlastními myšlenkami a Ory opět pojala úzkost.

„Promluv něco, Auroro,“ ozvalo se jako rána v hlubokém tichu. „Sedíš tu tak lhostejně. Aspoň mi dej svou ruku.“

Ory podala mu ruku.

Stáhl rozepjatou rukavičku až přes prsty a líbal ruku s obou stran poposednuv blíže. Ory vtěsnala se do kouta jak mohla nejvíce, seděla již více na dvířkách, než na sedátku.

„Co jest ti vlastně, Auroro?“ otázal se Riber a Ory poznala po hlase, že svraštil obočí. „Odpověz mi, Auroro!“

„Nechci, abysi mi říkal Aurora,“ vypravila ze sebe.

„Tedy nic jiného! V tom se shodneme brzy: Dej mi políbení a ihned budu ti říkati Ory.“

Náhle obrátil se k ní a objal ji celým svým těžkým tělem.

Ory vzkřikla:

„Ne tak! Pro boha ne tak!“

„To začíná vesele,“ zabručel Riber pro sebe, rychle ji pustiv a usedl na druhé sedátko.

„Tak jsi to udělal také včera večer na chodbě, když jsi mi dával dobrou noc,“ pokračovala Ory plačtivě. „Ale už nesmíš to dělat!“

„Proto snad byla jsi tak divná po celý den, ani v kostele jsi nechtěla stisknout mi ruku?“

„Ano, proto,“ přikyvovala Ory.

„Uf!“ oddychl si Riber. „Jaké dítě!“

Opřel se na zad, bruče pro sebe, ale záhy opět se naklonil k předu a pravil vesele:

„Co mám dělat, abys přišla do dobré nálady, Ory? Mám vyskočiti z vozu a po celé cestě metati kozelce?“

Učinil pohyb, jako by chtěl otevříti dvířka.

„Ale, zbláznil jsi se!“ vzkřikla Ory a ulekaně chytila ho za rameno.

V tom vůz zahnul do dlážděné ulice a Ory již neslyšela, co pravil.

Za několik minut zastavil se před domem babičky Riberové.

Riber pomohl Ory z vozu; rychle vyběhla na nízké, kamenné schody. Dveře se otevřely a babička Riberová, jež přijela dříve, aby mohla přivítati novomanžely, stála tu vážně vzpřímena, ve fialovém šatu hedbávném, měla veliká, bílá péra pštrosí na hlavě a podávala ruku své snaše.

Světlo na chodbě oslnilo Ory.

„Vítám vás!“ stará paní pravila dřevěným hlasem. „A ty, Adolfe,“ — ihned obrátila se k synovi. „Jsi z mých dětí poslední, jež uvádím do stavu manželského. Doufám, že nikdy nebudeš toho litovati.“

Spěšně ho objala a pak na okamžik vložila ruce Ory na ramena.

„Ane!“ zvolala pak a obrátila se k otevřeným dveřím v pozadí.

Šedivá, nesmírně hubená služka, s bílým čepečkem a s dlouhou bílou zástěrou na černých šatech nedělních, objevila se ve dveřích, se světlem v ruce.

„Gratuluju, kapitáne Adolfe! Gratuluju, slečno!“ pravila a poklonila se dvakrát ve starých, ztuhlých kolenou.

„Děkuji, Ane,“ Riber podal jí svou velikou, hezkou ruku. „Nosila jsi mě na ruce, když jsem byl sotva zvýši lokte, zemru-li dříve než ty, můžeš žádati za pensi.“

„Děkuju pěkně, kapitáne Adolfe, ale jeho matka už ustanovila mi pensi. Děkuju, myslím, že mohu být spokojena se všemi těmi dary, co mi vždy přiváží. Ano, slečna ani neví, jakého dobráka dostala za muže.“

„Slečna ostatně již jest paní,“ podotkla stará paní ostře. „Ale jdi teď s Ane, Auroro, ona ti pomůže. Přijdu později, abych ti dala dobrou noc. Až do té doby zůstaneme ve tvém pokoji, Adolfe.“

Ory odešla po vysokých, příkrých schodech. Ane se světlem před ní. Ory několikrát zapletla se do svého dlouhého šatu a chopila se zábradlí, aby neupadla.

„Mám snad raději jíti vzadu, slečno?“ Ane otázala se přívětivě.

„Nikoliv, děkuji Ane, vždyť jsme již hned nahoře.“

Vešly do komnaty, osvětlené čtyřmi tlustými voskovicemi ve stříbrných svícnech. V protější stěně byla dvě vysoká okna a při postranní zdi veliké lože.

Pletené záclony byly hustě staženy před žaluziemi a toilettní stolek se zrcadlem byl bíle ověšen. Na stolicích a na prádelníku byly bílé háčkované pokrývky, a staromodní záclona, jež téměř zakrývala celé lože, také byla oslnivě bílá.

Ve velikých kamnech, ozdobených troubícími andělíčky a hlavičkami zvířat, vesele plápolal oheň.

„Není to pěkný pokoj svatební, slečno?“ otázala se Ane a hrdě svítila na všechny strany. „Milostivá paní sama vše uspořádala, — ovšem, směla jsem jí při tom pomáhati. Myslím, že jest to takové slavnostní zaměstnání. Člověku jest při tom tak podivně kolem srdce.“

„Ano, jest zde velmi hezky,“ zašeptala Ory bledými rty.

„A věřte mi, postel jest velmi pěkná, slečno.“

Ane postavila světlo a odsunula záclonu stranou.

„Všechno jako sníh! Vždyť nevěsta má pochovati se v bílém. Neboť pohřeb jest to přece, slečno. Člověk přechází ze života jednoho do života druhého. I přikrývka má bílý povlak s krajkami, pletla je sama zesnulá babička pana Adolfa.“

„Přikrývka?“ pravila Ory, jež stála prostřed pokoje zkroušeně jako zločinec. „Nejsou zde dvě přikrývky?“

„K čemu by to bylo? Vždyť novomanželé vklouznou už spolu pod jednu přikrývku. — Snad nemá strach, slečinko?“ Ane se otázala hlasem úplně změněným a soucitně patřila na Ory.

„Ach, ano, Ane, nemohu si pomoci,“ Ory počala plakati pevně svírajíc zuby.

„Ubohá slečinko!“ pravila Ane a oběma rukama pohladila ji po zádech. „Ach ano, to neznámé, to neznámé, to vždy působí strach nám slabým lidem. A což takovému ptáčku! Ale nezapomněla, že Pán sám řekl: ti dva budou jedno tělo.“

„Neříkej takové věci, Ane!“ Ory prosila zděšeně. „Zní to tak ohavně.“

„Jen rychle do toho, slečno! Jest to už jednou tak! A čím rychleji to odbyto, tím lépe. Ale teď musíme se svléci; milost paní bude tu než se nadějeme,“ a jala se snímati s Ory plášť a šál.

Pak odepjala závoj a věnec a obojí opatrně položila na prádelník.

„Teď můžete jíti, Ane, ostatní už udělám si sama.“

„Nikoliv, to nejde, slečno. Vždyť šaty jsou vzadu zapjaty.“

„Ano, ale jiného není už nic,“ pravila Ory, jež zatím svlékla si šaty. „Udělám si vše nejraději sama, skutečně, Ane, sama.“

„Nuže dobrá, slečno, dobrou noc,“ podala jí ruku.

„Dobrou noc, Ane! A díky! Co vás znám, vždy jste byla ke mně dobrá.“

„Bůh buď s vámi a veď kroky vaše po trnité cestě života,“ pravila Ane chvějícím se hlasem. „Dobrou noc a dobře spěte. Ostatně uvidíme se zítra ráno, než odjedete.“

Tiše vyklouzla ze dveří, držíc světlo v ruce.

Jakmile odešla, Ory zula si střevíčky a skočila do postele se šněrovačkou, vlečkovou sukní, a se vším. Vytáhla si přikrývku až na bradu a napjatě naslouchala.

Za okamžik objevila se tchyně.

„Nu, Auroro, tak jest to dobře. Všechno jest v pořádku. Věnec a závoj ti uschovám, ale šaty? Chceš-li vzíti je s sebou, máš na ně ještě místo v kufříku příručném?“

„Nikoliv, děkuju!“ Ory pravila spěšně. „Uschovej je raději u sebe.“

„Jak chceš! Dobře je ukryju. Tak, už nechybí snad nic?“

Ohlížela se pokojem a spokojeně pokyvovala.

„Nuže, dobrou noc, má drahá snacho,“ sklonila se nad postelí a políbila Ory na tvář. „Dělej nám jen hezky radost a Adolfu ovšem hlavně. A ještě něco. Neříkej muži svému Ribere, nemá to rád.“

„Nikoliv,“ zašeptala Ory.

Stará paní odešla a v tom přišel Riber, posud v rozpjatém svrchníku, maje klobouk v týle.

Pošilhával kradmo po posteli a počal svlékati se spěšně, však chvějícími se prsty.

Ory pozorovala ho lehkou mlhou mezi polozamhouřenými víčky; tiskla ruce k tuhé šněrovačce a viděla, jak cosi velikého, bílého, chvílemi odkládá kolem sebe na stůl a na stolice.

„Mám shasiti světlo?“ ozvalo se zcela slabě.

„Nikoliv, neshasínat!“ byla spěšná odpověď.

„Jak si přeješ, drahoušku.“

Riber přistoupil k posteli a ulehl. V okamžiku Ory stála prostřed pokoje, uchopila plášť, oblékla si ho a usedla k nejzadnějšímu oknu.

„Jak živ jsem neviděl takové děvče!“ pravil Riber, jenž sedě v posteli vyjeveným zrakem provázel její počínání. „Jsem zajisté samý ohled a samá zdrželivost, jak člověk jen může býti. Měla jsi dostat některého z těch pravých, ty!“ —

Ory neodpovídala.

Uděšené oči její neodvracely se od něho; ruce měla pevně sepjaty na kolenou.

„Krásná noc svatební!“ pravil Riber po malé pomlčce; tiše se usmál a spustil hlavu na polštář.

Tak přešlo asi deset minut v hlubokém mlčení. Ory tiše oddychovala a Riber ani se nehýbal.

„Poslyš, Ory, prosedíš tak celou noc?“ otázal se Riber a ulehl na bok, aby lépe na ni viděl.

Ory přisvědčila.

„Pak myslím, že bude nejlépe, abych vypravoval ti strašidelný příběh. Chceš poslouchat?“

„Hu, nikoliv!“ pravila Ory a zachvěla se pod pláštěm.

„Ach, přece! Uslyšíš něco podivu hodného. Pobaví tě to, a toho ti právě třeba. Tak poslouchej:

„Byla to noc na Průplavu na první cestě, již podnikl jsem po smrti svého otce. Povětří náhle bylo neklidné a mně bylo zůstati několik hodin na palubě. Kolem páté hodiny teprv sestoupil jsem a vešel jsem do salonu, víš, do toho s měděnými kamny v koutě a s velikými okny. Nebyly v nich žádné světlíky, poněvadž až posud jsme měli časy tak pěkné. Šedý úsvit vnikal okny. Nahle spatřil jsem vysokou hubenou postavu v uniformě majorské; stála opřena o krb a patřila na mne očima příšerně světélkujícíma. Ulekl jsem se a počal jsem prohlížeti si chlapíka; konečně pohled můj utkvěl na vyleštěných botách a v tom jsem seznal, že jest to můj otec. Pokud sáhala moje paměť, nosívalť i za největšího lijáku boty vyleštěny jako zrcadlo. A považ si, Ory, když jsem poznal, že jest to on, byl jsem tak pomaten, že mi připadalo úplně přirozeno, že ho zde vidím, zcela jsem zapomněl, že jest mrtev. ‚Otče,‘ pravil jsem a přistoupil jsem k němu, ‚kdy pak jsi přišel na loď?‘ Pohnul sebou a napřaženou rukou ukázal k oknu; pak obrátil hlavu a hrozivě pohlédl na mne, pak náhle byl menší a menší, až konečně zmizel v lehké, žlutavé mlze.“

„Na smrt jsi mě poděsil,“ vykřikla Ory a vrhla se k posteli.

„Ano, ale považ, tak nonchalantně zacházeti se strašidlem!“ Riber pokračoval uplně pohřížen ve svou upomínku. „Bylo to zcela převrácené a proto asi starý mi pohrozil.“

„Uh, jak jest mi úzko!“ pravila Ory malomyslně.

„Sedni si sem na postel a podej mi ruku,“ navrhl Riber. „Pak to zas přejde.“

„Ostatně, bylo podivno, že ukázal právě na okna,“ pravil zamyšleně. Pak potřásl hlavou a dodal jako pro sebe: „Myslívalť jsem někdy na to, abych právě tudy skočil do vody.“

„Zbláznil jsi se?“ vzkřikla Ory. „Proč pak?“

„Oh, když příliš jsem se rozzlobil na lodníky a na kormidelníka nebo hlavně, když nastal opáčný vítr a my den po dni nemohli s místa. Něco takového nemohu snésti!“

„To nemůžeš snésti?“ Ory pravila udiveně.

„Jakýsi lodník z Mandalu prý tímto způsobem učinil konec svému životu,“ Riber vypravoval dále, stále jako pro sebe. „Ale jest tomu už sto let a nešťastník jistě měl delirium.“

„Nebo se zbláznil!“ pravila Ory.

„Nu, to jest totéž. Ale u ďasa, proč musím tak často mysliti na starého lodníka! Co jest mi po něm?“

„Ano, co jest ti po něm,“ Ory opakovala a jemně hladila Riberovu ruku, jíž se držela křečovitě.

„Ale moje milá, sladká Ory, opravdu musíš si lehnout. Nezapomínej, že musíš zítra býti čilá a takto ztratíme celou noc.“

Rozpjal jí plášť a chtěl ho svléci. „Pojď, Auroro, buď má, jak jest mým právem.“

Úzkosť a odvaha rychle střídaly se v tváři Ory.

„Ano, ano, Ribere,“ pravila klidně, „jen okamžik počkej!“

Vstala a vzala se stolu čapku.

„Co chceš s čepicí?“

„Táhne na chodbě,“ odvětila a zmizela ve dveřích se světlem v ruce.

Sběhla se schodů až k domovním dveřím, postavila světlo na zemi a pátravě ohlédla se kolem sebe.

Pak otočila klíčem, otevřela dveře a hlučně spustila je za sebou.

Octnuvši se venku, nejprvé chvíli běžela, ale pak se vzpamatovala a pomyslila si, že bude moudřejší, půjde-li klidně, aby nevzbudila podezření stráže.

Dala se cestou k domovu.

Jakmile Riber uslyšel zabouchnout vraty, skočil s postele, ve spěchu se oděl, přehodil svrchník přes ruku a vyběhl na ulici. Záhy ji dohonil.

„Auroro,“ pravil bez dechu a uchopil ji za rameno.

Zastavila se, zaražena a překvapena mírností a jistotou jeho hlasu.

„Auroro, co jsem ti učinil, že jsi tak proti mně? Proč chceš mi udělati takovou hanbu? Styď se! Poctivě a z upřímného srdce jsem tě prosil, abysi stala se mou! Tak velice mi záleželo na tobě, že nejvyšším, jediným cílem mého života jevilo se mi, abych dobyl si tebe za ženu. A ty zvolila jsi si mě za muže. Což nemáš naprosto žádného smyslu pro povinnosti a závazky?“

Ory sklopila hlavu.

„Co myslíš, že by řekli tvoji rodiče, kdybysi vrátila se domů? Domů patrně jsi šla?“

Hlava Oryna klesala níž a níže na prsa.

„Nuže, ve jménu Božím, Auroro, nechceš-li naprosto nic vědět o mně, jdi domů. Ale rozvaž si dříve, co počínáš. Bude to skandál v celém Norsku.“

Ory zvedla hlavu, sklonila ji na zad a nejistým pohledem patřila k hvězdnaté obloze, šeptajíc při tom cosi jako přísahu.

„Nu, co říkáš? Ano či ne?“

Hlas jeho byl pevný, téměř velitelský a podával jí ruku.

Ory přijala podávané rámě a následovala ho.

„Jsemť tvůj ochránce, mám ti býti otcem, matkou, sestrou a bratrem,“ šeptal Riber, skláněje k ní svou tvář. „Věř mi, Ory, moje láska jest dosti veliká, aby ti byla vším tím.“

Ory mlčky přisvědčila. Úzkost její tak podivně byla ochromena a cítila se tak úplně ztracena.

Riber měl moc, bylo marno každé vzpírání.

Když octli se opět v pokoji se starým ložem svatebním, klidně se svlékla. Záhy pocítila, jak objalo ji silné rámě Riberovo.

III.

„Nemáte hlad, Mrs. Riberová?“

Ory obrátila se od okna, kde po několik hodin seděla a šedou mlhou tupě patřila na hlučný ruch ve třídě Cheapside.

„Nikoliv, děkuju!“

„Počkáte tedy raději s obědem, až se vrátí váš pan choť?“

„Ano, počkám!“ přikývla Ory a hospodyně z hotelu zmizela.

Uf! Ta hrozná osoba s lesklými falešnými kadeřemi, jako stočenými z černých nití, a se špinavým čepcem. Za hodinu jistě každých deset minut se připlíží v plstěných střevících, aby pokaždé hlasem chřapavým jako louskáček se otázala: „Nemáte hlad, Mrs. Riberová?“

A nemoci říci nic než: „Nikoliv, děkuji, nebo „yes!“ Bylo by snad přece bývalo lépe vyjíti si s mladým synkem agenta? Již několik dní provázel ji, aby, jak se říká, ukázal jí Londýn. Ale byl tak nudný, promluvil jen, otázala-li se ho, a svým nesnesitelným švédským hlasem téměř vždy jen pronesl: „Jak ráčíte, milostivá paní.“

Ale seděti celý den v tomto zádumčivém pokoji, plném dusného anglického zápachu z kamenného uhlí, kde vše bylo pohříženo v polotmě, kde nábytek žíněný jistě nikdy se neklepal, ani nevětral, kde stolice byly tak veliké a těžké, že měla potřebí obou rukou, aby je přestavila.

Také hluk z ulice byl jí nepříjemný. Nikdy nebyla by pokládala za možno, aby člověk žil v takovém hluku; bylo to horší, než když doma hořelo.

Vstala, procházela se pokojem po tlustém koberci, kde vzor a barva před pohovkou a pod čtyřhranným stolem úplně se odřely.

Jak ošumělé to bylo a přece solidní. Nábytek byl těžký, rovněž tak podšívané záclony z rudohnědého peluche, kdežto ovruba zde onde byla otrhána. Nejvrve zdálo se jí, že jest to roztomilý pokoj, ale teď! —

Ani krb s lesklou římsou mramorovou a s lesklým mosazným vroubením již nepůsobil jí radosti, ani když — jako právě v té chvíli — v něm plápolal veselý oheň — Veliké zlacené zrcadlo nad ním bylo tak kalné a skvrnité, že ani plynová koule, visící nad stolem, nemohla zrcadliti se v něm, a umělé květiny a pestří ptáčkové na římse byli tak špinaví a zaprášení, že nebylo lze rozeznati, z čeho jsou zhotoveni.

Pst! nebyla to již zas ta paní?

Ory běžela k oknu a rychle zaujala své dřívější místo, jako by bylo zločinem, procházeti se komnatou.

Kdyby jen mohla vlézti pod pohovku a ukrýti se tam, nebo kdyby aspoň byl klíč ve dveřích!

Venku na ulici rozžaly se plynové svítilny a na dostavnících a všelikých vozech, jež nepřetržitě tudy objížděly, zářila světla v barvách červených, zelených a žlutých.

Jak dlouho Riber dal na sebe čekati! Doba oběda byla stanovena na čtvrtou hodinu a již bylo půl šesté! Uf! A již bylo tak temno!

Opřela si hlavu do dlaní a opět se oddala smutným myšlénkám, jež zaměstnávaly ji po celý den. Nejednala-li přece jen lehkovážně, že se provdala tak mladá, či spíše, že tak mladá se zasnoubila. Jakmile

totiž se zasnoubila, pak — nu všichni tvrdili, že jest zcela přirozeno, nechce-li muž jako Riber dlouho čekati.

Kdyby nebyla se stala ta příhoda na kluzišti, jistě byla by mu dala košem. Ale byla tak nadšena, spatřivši, že Riber jediný měl dosti odvahy, aby skočil do černé, děsné prohlubně, a aby zachránil nešťastného hocha, jenž střemhlav tam zmizel. Ostatní stáli jen kolem s uděšenými tvářemi.

Ostatně, byla by mohla dostati muže mnohem horšího, než jaký byl Riber. Byl dobrý a hodný a tak zamilován, že byla by musila být z kamene, aby jí to nedojalo. Jen že někdy byl tak zuřivý — k vůli maličkostem tvářil se jako šílenec.

Ale přece bylo od ní nevděčností, že nebyla veselá — a to právě mrzelo Ribera nejvíce.

„Dobrý bože na nebesích!“ modlila se tiše. „Pomoz mi, abych milovala Ribera tak, jak jsi přikázal! Vidíš, jak bych to ráda činila! Pomoz mi, pro Ježíše Krista, ty, jenž jsi všemohoucí.“

Tak bude se modliti každého dne, pak přece to přijde.

„Jedno tělo býti!“ Jedno tělo s velikým, tělnatým, třicítiletým mužem! Hu! Nikoliv! Tak příčila se jí ta slova.

Tři krátké, ostré údery kladívkem u vrat

Ory vyskočila, běžela rychle — tápajíc před sebou v temnu — pokojem na chodbu, po pohodlných schodech nahoru do ložnice, kde se ukryla za záclonu veliké postele dvojité. Ačkoliv byly na schodech koberce, přece uslyšela kroky a zaslechla, jak paní se optala:

„Mám vám posvítiti, sir? Mrs. Riberová jistě jest nahoře.“

Riber odvětil krátce a určitě:

„Nikoliv, děkuji vám! Dejte mi, prosím vás, světlo,“ načež otevřely se dveře a žlutavý záblesk padl na pruh koberce šedě a bíle kostkovaného.

„Ven, Ory!“ zvolal drsně. „K čemu ty hlouposti?“

„Ale vždyť jsem se neschovala,“ odvětila mírně a rychle vyšla. „Šla jsem sem, jen abych si umyla ruce.“

„Myslím, že jsi to mohla učinit už dříve. Přijdu domů o šesté hodině hladov a upracován, a ještě musím čekati na oběd! K čemu ty vrtochy?“

„Vrtochy — já?“ Ory pohlédla na něho uděšeně.

Riber, jenž přecházel pokojem, náhle zastavil se před ní, a hlas jeho zněl hněvivě a byl tak hlučný, že bolelo v uších, když pravil:

„Proč nechtěla jsi dnes vyjíti s mladým panem Brandtem? Snad chceš hráti úlohu mučenice? Snad mi neupřeš, že jsi plakala?“

„Vždyť jsem si nestýskala,“ Ory pravila nejistě.

„Nikoliv, nestýskala — k tomu jsi příliš hrda. Mohu si pomysliti, jak píšem asi jim domů!“

„To není pravda, Ribere,“ odvětila uraženě. „Nikdy jsem nepsala ani slova takového.

„Ribere,“ posmíval se — „Riber a vždy jen Riber. Nenazývám se Riber, rozumíš? Můj otec jmenoval se Riber. Mé jméno jest Adolf — slyšíš?“

„Myslíš snad, že mluvíš tiše?“

„Jsi povaha tvrdošijná,“ pokračoval svým ostrým hlasem, jenž pronášel každé slovo pronikavě a úsečně. „Ani tolik nemohu dosíci od tebe, abysi nazývala mě Adolf, a přece tak často jsem tě prosil za to! Nestydíš se, pomyslíš-li si, že i služka mé matky, stará Ane, nazývá mě Adolf.“

„Budu ti říkati také tak, jen až tomu uvyknu“, Ory pravila tiše.

„Uf! jaké to hlouposti!“ Riber sebou nevrle otřásl. „Oženiti se! Ďas to vezmi! Mělo se to zapověděti zákonem.“

Ory udiveně patřila na něho.

„Ovšem, řekne se, že jsem tě zde v Londýně zanedbával, že jsem tě zůstavil celý den v mizerném pokoji v hotelu. A strýc Pitter, ten starý opilec, bude mít zas příčinu, aby fňukal a kňučel a červený svůj nos třel ještě více do červena. Ha, ha, ha,“ smál se trpce. „Ano, snad nepřeš, že jsi řekla, že jest to zde ošumělé?“

„Možno. Skutečně již nepamatuji se na to,“ odvětila Ory.

„Jaké nároky děláš! Měla bys vědět, jak dovedu se uskrovniti, žádají-li to poměry. Ale takové jsou ženy! Ďas aby to vzal, že člověk nedovede bez nich se obejít.“

Zastavil se a rychle ohlížel se pokojem, pak náhle skočil k posteli, zpod přikryvky vytrhl oválný polštář a jako zběsilý hodil ho na podlahu, pak opět ho uchopil a opět odhodil, a tak pokračoval stále, až oddychoval namáhavě.

Ory usedla na stolici u krbu a okem zlým a úzkostlivým patřila na něho.

Když konečně ustal a polštář odkopl, sklopila hlavu a ukryla tvář do dlaní.

Ozvalo se zaklepání na dveře a hospodyně nahlédla do pokoje. „Dinner is ready, Sir!“

„All right!“ Riber odmítavě kynul rukou.

„Jaké nepříjemnosti teď stále mám!“ pokračoval a jal se přecházeti pokojem. „Když jsem byl v Norsku, abych slavil svatbu, lodníci jen lenošili a na útraty lodě dobře se měli. Pěkné věci! Ještě dnes, mezi tím, co v městě jsem měl něco obstarati, kormidelník vrátil část kusového zboží. Ten darebák, však ho naučím! Skutečně něco zví! Ovšem dělá to jen proto, aby se zdálo, že já zanedbávám interessy lodě, poněvadž mám svou choť s sebou. Ale věř mi, milostivá paní, v tom ohledu neznám žádných ohledů.“

Naklonil k Ory své těžké tělo a pohlížel na ni téměř hrozivě.

„To by také scházelo! Kdybysi jen byla pevně setrvala při svém úmyslu, že nechceš dříve než za rok! Byl bych mohl se svou lodí přijíti do Norska, a vše bylo by šlo v pořádku.“

Ory zvedla hlavu a pohlédla na něho.

„Ano, jen se dívej na mne! Loď ztratila těmi pošetilostmi hromadu peněz. A kdybych z toho měl aspoň nějakou radost.“

Dveře opět se otevřely.

„Obávám se, sire, že jídlo se zkazí,“ pravila hospodyně nespokojeně.

„Halo!“ zvolal Riber, „hned jsme dole!“

Šel k umývadlu, nalil vody do hluboké mísy, pohřížil do ní několikrát tvář a pak si umyl ruce.

Mezi tím co se utíral, kradmo pohlédl na Ory, pak se otázal tiše a rozpačitě:

„Spíš, Ory?“

Ory neodpovídala, ani sebou nehnula.

„Nu, pojď, Ory! Jest snad už konečně čas k jídlu. Sice ta stará čarodějnice dole pukne zlostí.“

„Prosím tě, jen tak neseď a nedurdi se, Ory!“ pokračoval přívětivě, „snad nechceš, aby ta babizna něco spozorovala? Nebo snad chceš zase udělat výstup?“ dodal netrpělivě.

„Já?“ tázala se Ory a vzhlédla k němu.

„Ano, nebo já! Na tom nesejde. Víš už zajisté, jaký jsem, Ory! Zlost jest ve mně, to jest pravda, — ale jakmile si ulevím, ihned jsem zas dobrý. Tak už pojď!“

Ory vstala těžce a unaveně. Riber chtěl ji obejmouti, ale ona uhnula se mu a sešla napřed dolů, kde již byl rozsvícen plyn.

U stolu nepromluvili spolu mnoho slov. Ory seděla bleda a tichá, s přísnými rysy a jedla málo.

Riber mluvil přívětivě a ustavičně s paní, jež podávala polévku, roastbeef a plumpudding. Z veliké, modře květované konvice hliněné nalévala Pale Ale do těžkých skleněných džbánů a projevovala při tom každý okamžik naději, že dinner jest dle jejich přání.

Když pojedli, sklidila vše se stolu a postavila před Ribera láhev portského vína; Riber si nalil a zapálil si doutník.

„Well now,“ pravila paní, „budete-li ještě něco si přáti, prosím, zazvoňte.“

Jakmile vyšla ze dveří, Ory vstala, aby také odešla.

„Nechceš vypíti sklenici vína, Ory? — Nu, už se udobři!“

Jen potřásla hlavou a vyšla nahoru, kdež opět usedla na své dřívější místo u krbu.

Světlo na umývadle neklidně plápolalo, a veliké, staré kusy nábytku vrhaly dlouhé netvorné stíny na koberec.

Cítila takový chlad u srdce, takový chlad, že mrazilo ji v celém těle.

Jaký člověk vlastně byl ten Riber?

Hněv jeho vypukl vždy náhle jako bouřka. Jak přívětiv a spokojen odcházel ráno, a když se vrátil, jaký zuřivý vrtoch lomcoval jím!

Ale vlastně nezasluhovala nic lepšího. Stalo se jí jen po právu. Když on byl v dobré náladě, laskav a zamilován, ona byla leniva, nevrla a mrzuta.

Zajisté nebyla taková, jaká má býti dobrá manželka. Oh, nikoliv, nebyla! Ale on říkal tolik hrozného, když se rozhněval. Co na tom, že tak zkroušeně k ní zase přišel — přece vždy utkvěl v nitru jejím jakýsi osten.

A jak se těšila, že uzří veliký, krásný svět! Osamělost a neklid byly až dosud jediné dojmy, jichž poznala.

Riber tak byl přesycen cizinou, že již nestaral se o nic ani na levo ani na pravo. Bylo mu volno jen na moři nebo doma u babičky Riberové. Jako na poušti chodila mezi těmi davy lidstva a hleděla a podivovala se, jako tehdy doma, když ukazovali panorama.

„Nejsnadnější věcí na světě jest, býti ženou muže zamilovaného,“ pravila kdysi její matka a ona sama dodala v mysli: „Ano, poněvadž lze mu poroučeti a dostati vše, čeho člověk jen si přeje.“

Ach, nikoliv, tak snadno přece to nebylo!

A kdyby byla měla k němu největší, nejhlubší lásku, tímto způsobem záhy byla by jí pozbyla.

A ona, jež neměla nic, z čeho by mohla čerpati, jež jen tak probojovávala se od hodiny k hodině, jež úpěla k bohu o sílu, aby mohla ho milovati, jak musila! Ach, bože, jak teprv jí bude, až octne se na širém moři sama s tímto cizím, nepříčetným mužem!

Sama na moři! Tato myšlénka jí svírala srdce, a slzy, těžké a vřelé, vstoupily jí do očí.

Unavena a jako zlomena opřela se o krb a záhy usnula.

Procitla tím, že někdo dotkl se jí, a když vzhlédla, Riber stál před ní.

„Prosím tě, Ory, odpusť mi, nemínil jsem to zle,“ naklonil se k ní a ovinul kolem ní rámě.

„Pusť mě, sedím tak nepohodlně!“ Riber rychle se vzpřímil. Ory vstala a kulhajíc šla přes pokoj. Riber chtěl jí býti nápomocen, zamítla ho.

„Není to nic, přeseděla jsem si nohu,“ usedla na nízkou stoličku u postele.

„Nemůžeš říci, že jsi mi odpustila, Ory?“ Riber prosil bojácně.

„S radostí,“ odvětila krátce.

„Muž zajisté nemůže učiniti více, nežli poprositi za odpuštění, chybil-li.“

„To dovede každý břídil,“ Ory pravila posměšně.

„Víš, jak vřele tě miluji,“ ujišťoval Riber, „všechno bych učinil pro tebe.“

„Pak měl bysi skutečně chovati se ke mně jinak,“ Ory pronesla prudce, „nemáš pražádné příčiny, abysi zacházel se mnou tak, jak zacházíš.“

„Nikoliv, nikoliv,“ pravil Riber, jenž také usedl.

„Věř mi, není to tak snadno pro mne,“ pokračovala tiše, chvějícím se hlasem, „máš tu tolik známých a můžeš mluviti s kým chceš, kdežto já — — ano, kdybysi zde na místě chtěl mě zavražditi, neměla bych ani koho zavolati na pomoc.“

„Ale jaký nesmysl to mluvíš, Ory?“ Riber vyskočil a přistoupil k ní. „Myslíš skutečně, že bych někdy převedl přes srdce, abych vložil na tebe ruku?“

„Pah!“ odvětila Ory a odvrátila hlavu.

„Ujišťuji tě, že raději dal bych se roztrhati šelmami, než bych ti jen vlas zkřivil. Ory, sladká, milá Ory, nevíš, netušíš, jak tě miluju,“ mluvil plačtivě a tak pevně spínal ruce, že až klouby mu zbělely. „Jsi jediný člověk na širém světě, jenž skutečně může mi ublížiti, a také jediný, jenž může způsobiti mi radost. Napadlo-li by tě někdy, abysi vytrhala mi vousy, líbal bych ti při tom ruku. Uhoď mě do tváře, Ory, prosím tě, uhoď mě do tváře.“ (Pokračování.)

———

Havlíčkův domek v Brixenu.

Dáma, která pobyla delší dobu v jižním Tyrolsku (jméno po jejím přání zamlčujeme), zaslala nám novou fotografii domku, v němž Havlíček největší část svého brixenského exilu ztrávil, a připojila přání, aby památka Havlíčkova i na tomto dalekém, ale pro každého Čecha tak významném místě vhodným způsobem byla uctěna.

A v pravdě, vedle Kostnice není snad místa v cizině, jež by tak mocně mluvilo k duši české jako Brixen. Při jménu Kostnice vzpomíná ovšem na mučennickou smrt Husovu netoliko národ náš, ale celý svět. Brixen má užší význam, jest památný hlavně jen pro nás Čechy, ale i on víže se k památce hrdinného mučenníka a jednoho z mužů našich největších.

Není třeba, abychom připomínali, čím je Havlíček národu našemu; chceme se jen stručně dotknouti poslední kapitoly jeho života, té kapitoly plné utrpení, jejíž největší část zaujímá pobyt brixenský.

Noc absolutismu skláněla se na Čechy a celé Rakousko. Stál tu již jediný Havlíček v nerovném boji s vítěznou, bezohlednou všemohoucí reakcí, která krok za krokem deptala kde jaký ještě zbytek volnějšího hnutí; proti celému apparátu neobmezené státní moci neměl než své žurnalistické péro, jímž v kutnohorském „Slovanu“ a „Epištolách kutnohorských“ psal poslední plamenné protesty jménem utlačované národnosti a svobody. Stál tu samoten avšak neohrožen a vytrval až do konce, kdy reakce již bez ostychu násilím vyrvala mu jedinou onu zbraň, udusivši nadobro každé volné slovo. A v prosincové noci r. 1851 odervár jest Havlíček policisty od své milované choti Julie a malé dcerušky Zdeňky i zavezen do dalekého Brixenu v horách tyrolských.

Krajskou vládu, podkrajského,
žandarmerii,
ty mi dali za anděle strážce
v té Siberii,

píše ve svých „Tyrolských elegiích“, a jak se mu pod tou stráží dařilo, poznáváme z brixenských jeho dopisů. Byl ubytován nejprve v hostinci „u slona“, ale po měsíci přestěhován v najatý soukromý byt v domě kupce Weizra, „tmavý pošmourný klášternický pokoj plný svatých obrazů a umučení božího“, kdež snažili se odloučiti jej téměř ode všech styků s obyvatelstvem — „tak že nyní zcela sám celý den trávím a ani slova celý čas nemluvím, v plném smyslu trapista“, stěžuje si v jednom dopise. Směl vycházeti jen na hodinu cesty do okolí, stále jsa hlídán četnictvem a i v bytě často překvapován policejními prohlídkami. Není divu, stýská-li si Havlíček: „jsem zde vlastně jako vězeň a ještě hůře, poněvadž se zdám býti na svobodě“, a touží-li jako po spáse, aby se mohl odebrati v dobrovolné vyhnanství do cizozemska. Avšak žádosti jeho, aby se směl vystěhovati do Srbska, nevyhověno.

Na jaře r. 1852 povoleno Havlíčkovi, aby k sobě vzal choť i dcerušku, a za tou příčinou zvýšen jeho dosavadní plat 400 zl. stř. o sto zlatých, tak že vykázáno na výživu celé rodiny — 1 zl. 36 kr. denně! Nyní směl se také Havlíček přestěhovati do jiného bytu; najal si od kupce Weizra jednopatrový zahradní domek za městem, kdež ztrávil pak všechen ostatní čas svého brixenského vyhnanství. Ačkoliv přítomnost jeho drahých byla pro vypovězence velikou útěchou, snášel přece čím dále tíže odloučení od vlasti, rozličná policejní týrání, nejistotu svého osudu a nemožnost volné práce. „Ten čas, který zde budu“ — píše v dubnu 1853 — „mohu si směle odpočítat od svého živobytí, jest to jako zimní spánek medvěda. K nějaké učené práci schází mi zde všechen apparát a k nějaké belletristické zase chuť a dobrá mysl. Již ta myšlénka, že každou chvíli přijde policie zas prohlížeti co jsem napsal, odjímá mi ke všemu chuť, neb žádný člověk nemá rád svůj ‚werkstatt‘ na ulici neb na rynku.“

Ale přece i při všech těchto útrapách a překážkách vydal tu jeho nedostižný, ryze český humor své květy nejvzácnější; vždyť v Brixenu sepsány jsou „Tyrolské elegie“ a „Král Lávra“, kromě toho pak přepracován zde „Křest sv. Vladimíra“.

Krutá rána stihla však Havlíčka r. 1854; choť jeho v nezvyklém drsném ponebí těžce ochuravěla a musila k naléhání lékařů vrátiti se i s dcerou do vlasti.

Osamotnělému vypovězenci byl nyní další pobyt v Brixenu již přímo nesnesitelný. V dopise k dru. Pinkasovi ze dne 8. prosince 1854 stýská si: „Za několik dní budu slavit, neb vlastně proklínat tříletou výroční památku cesty do Brixenu, a nevidím posud mnoho naděje na navrácení se domů. Živ jsem zde jako poustevník, brzy bych si docela odvykl mluvit . . .“ „Však my se přece ještě jednou na tomto světě sejdeme a pak se shledáme nepochybně zas tak, jako jsme se opustili, jen arci o několik let moudřejší, což zvlášť na mně i ze vnitř viděti bude, neb mi zde už hodně šedivěly vlasy . . .“ „Přeju si stokrát za den, kdybych tak aspoň chvíli mohl zas jednou v Praze si pohovořit . . .“

Z toho „předpeklí“ — jak v témž dopise Brixen nazývá — vysvobozen byl teprve koncem dubna 1855, kdy mu povolen konečně návrat do vlasti, kde choť již zvolna hynoucí s nevýslovnou dychtivostí očekávala jeho příchod. A sotva že Havlíček vstoupil zase na českou půdu, ohromila jej zvěst, že drahá jeho Julie již zemřela.

Ještě rok ztrávil pak ve vlasti, malomluvný samotář, se smrtnou již chorobou v podlomeném těle, která jej dne 29. července 1856 sklátila do hrobu.

Než vraťme se k památnému domku brixenskému. Zasílatelka fotografie píše:

„Dosud stojí domek, jejž Havlíček obýval, zcela v téže podobě. Domek nepatrný na konci města. Sotva se naň doptáte, nevíte-li, že patří k hostinci „u slona“.

Rodina nynějšího majitele byla zde usedlá již za dob Havlíčkových, a choť nynějšího hostinského p. Heisse byla milou družkou Havlíčkovy dcerušky Zdenky. Stará máť její vypravuje nám, jaký byl hodný, jak

Havlíčkův domek v Brixenu.

andělskou měl choť. Často k nim chodívala na besedu, a rádi jim s nebožtíkem mužem všecko udělali. Havlíček s oblibou zahradničil. Přenechali mu zahrádku před domkem, kdež si založil pěkné „květinové koberce“, jež tenkrát byly v Brixenu novinkou. Děti hrávaly si v altánku nahoře (kapličce podobném); stojí dosud, ale skládá se do něho jen dříví. Pod ním jest ledárna, vedle ní kolna. Domek obytný, několik jen kroků vzdálený, vystavěn vlastně na ochranu rozsáhlých sklepů, jež se pod ním prostírají, a v nichž hostinský od „slona“ chová své hojné zásoby vína. Sklepy jsou snad nejlepší v Brixenu, a ni za 20.000 zl. by prý podobných nepostavil.

Domek stojí o samotě. Kolem táhne se zděný taras až za altán. Zpředu dívají se tři okna do města, na bočních stranách jest též po oknu, vzadu dvě okna a dvéře a dřevěná pavlač. Domek je vlastně patrový, ale přízemí nemá oken, tvoříc síň nad sklepy. Vchod je na pravé boční straně.

Hodláme vstoupiti. Otevřeme branku a — marně pátráme po zahrádce bývalé! Jen tři stromky před domkem a u plotu dva miniaturní záhonky zeleninové. Místo zahrádky — kamenité pole, na němž nejvíce sázejí brambory.

Mrazivě to působí, — a což ten ztichlý domek sám! Nikde památečky na jeho kdys hosta, nikde nápisu, nikde nejmenšího znamení piety. A přece tuto prožil nejtrpčí dni své mučeník za práva českého národa, tuto podlomen mladý jeho život, zničeno, co na světě měl nejmilejšího!

Na cestách svých viděli jsme místa, kde strádali bojovníci za svobodu lidu italského. Nuž, alespoň obrazy jejich tam byly, — a Italové tudy putující slzami je rosili, kvítím věnčili . . .

Však ani lid český není nevděčný. Pojďme jen o dušičkách na Olšany k rovu Havlíčkovu: co tu dárků lásky vděčné a slov vroucích i od nejprostějších synův a dcer českých! Brixen v daleké cizině vymykal se přímému pozorování. Avšak splatíme i tuto daň povinné vděčnosti. Snadno by se pořídil obraz Havlíčkův i deska pamětní, snadno mohlo by se vpraviti do průvodčích knížek cestovních upozornění na domek jeho v Brixenu, kam zvláště nyní, co zařízen ústav vodoléčitelský, mnoho přichází cizinců, snadno bylo by opatřiti podobizny, životopisy a jiné památky pro návštěvníky.

Než vstupme již do domku památného. V síni padací dvéře do sklepův a po straně temná kuchyňka, kde se udí maso do hostince. Po dřevěných schodech stoupáme do I. patra na síňku s trojími dveřmi: čelní vedou na pavláčku, dvoje postranní do světnic. Světnice, dosti prostorné a světlé, mají po oknu ve třech zdech, ve čtvrté dvéře. Dříve byla pravá i levá týchž rozměrů. V původní podobě zachovala se světnice levá s vyhlídkou k Vahrnu a Novému Klášteru (Neustift), asi hodinu od města, až kam směl pouze Havlíček vycházeti. Světnice pravá rozdělena teď na dvé a má nová kamna. Kamna v první světnici pocházejí prý z bytu Havlíčkova v městě samém (naproti lékárně Peerově), kde po příchodu svém krátký čas obýval. Ze zadních oken a pavlače viděti přímo na vrchy (Burgfrieden), pod nimiž hučívají teď vlaky dráhy brenerské.

Nynější nájemník ví o Havlíčkovi a vlídně návštěvníky provází. Též v hostinci „u slona“ ochotně podá všech zpráv rodina majitelova, jak již učiněna zmínka. Fotograf brixenský Jos. March zhotovil fotografie domku Havlíčkova, jež zvláště rozšířili dr. Štěpán Doubrava a ředitel František Mareš z Brna, meškavše na léčení v Brixenu. Obrázek ten zpodobuje památný domek se strany, kde bývala zahrádka.“

Nepochybujeme, že „Svatoborem“ neb jinak bude postaráno, aby splacen byl dluh piety i na místě zasvěceném památkou utrpení Havlíčkova a že stane se tak co nejdříve. Vždyť začíná již páté desítiletí od smrti brixenského mučenníka!

Karel Bendl,

znamenitý hudební skladatel český, zemřel v Praze dne 20. září t. r. v 59. roce věku svého.

Bendl narodil se v Praze r. 1838, absolvoval r. 1858 varhanickou školu a záhy začal komponovati, zejmena v oboru vokálním; r. 1861 poctěn byl cenou za píseň „Poletuje holubice“. R. 1864 odebral se do ciziny a byl nějaký čas kapelníkem při opeře brusselské, načež pobyl ještě v Amsterodamu a Paříži. Po svém návratu do Prahy byl zvolen ředitelem „Hlaholu“ a získal si o rozkvět tohoto spolku zásluhy veliké. R. 1868 provedena se skvělým zdarem na českém jevišti první jeho opera „Lejla“, po níž následovaly: „Břetislav a Jitka“, komická národní opera „Starý ženich“, operetta „Indická princezna“ a zpěvohra „Černohorci“. R. 1879 přijal Bendl místo kapelníka při soukromém orkestru ruského boháče bar. Derviese v Nizze a Luganu, ale i tam pokračoval pilně v komponování: Ballada „Švanda dudák“, „Tarantella“, „Jihoslovanské rhapsodie“ a „Slavnostní pochod“ pocházejí z té doby. Po 3 letech vrátil se znovu do Čech a v pilném tvoření následovala skladba za skladbou: jmenujeme jen balladu „Štědrý večer“, opery „Karel Skreta“, „Dítě Tábora“, „Máti Míla“ a balet „Česká svatba“.

Kromě prací zde uvedených bylo by vypočísti předlouhou řadu Bendlových skladeb z různých hudebních oborů; nejvíce však vyniká jeho činnost v komposici vokální, v ohromném množství sborů a písní. Bylť Bendl pravým mistrem české písně. V pozůstalosti jeho jsou ještě opery „Čarovný květ“, „Gina“ a dramatické přepracování skladby shora dotčené „Švanda dudák“.

Ej pijú chlapci pijú
v Kamenej pivnici,
ej, všeci ludia vravia
že to sú zbojníci.

Ej bolo nás jedenact
už je nás len desať
ej všeci ludia vravia
že nás budú vešať.

Ej popíjaj, popíaj
nekradni, nezbijaj —
ej čerta napopíjaš
ak si nenazbíjaš.

M. Aleš

1897.

Mikluho Maclay.

Báseň Jaroslava Vrchlického.

Port Constantin 26. IX. 1871.

Již naposled se vlajka zachvěla
mu v pozdrav na stožáru „Vítěze“,
a mohutná loď rázem zajela
v to valné, šeré moře bez meze.

Sám tedy, sám! Jak viděl obrysy
té prchající lodi v obzoru,
stesk v odvahu se jeho přimísí,
kus jeho srdce tkví v tom práporu,

Jenž mizí vločkou v dál a jest již bod.
Je volat zpět, zda síly k tomu měl?
Je dělí v krátku spousta valných vod,
on tady sám a kolem nepřítel.

Co neznáme, to vždy nepřítel jest,
ne podnebí, ne hvozd a pláň, v nich zvěř,
ne vítr ani slunce, dráha hvězd,
ne noci samota a snivá šeř,

Leč pouze člověk ztajen za nimi . . .
Jak najde zde jej? Pak se zadíval
do tichých mlh, jichž flory šerými
se koráb víc a více zakrýval,

Až znikl zcela. Dlouhé, teskné ach!
se vydralo mu z hrudi naposled,
zrak upjat v dálku, tam kde na vlnách
mřel matnou rýhou lodi jeho sled.

Zřel k obloze pak. — Čistá, jasná tak
jak doma snivá, barvy holubí,
po břehu kolem otáčel svůj zrak,
pod nohou cítil pohyb paluby.

Však liché zdání — stál zde sám a sám,
kus dál tam z trámů srouben čekal dům,
svět zvolna ukláněl se v náruč tmám,
a z moře vln zněl jednotvárný šum.

A bleskem letěl jeho hlavou v tom
ten dálný svět, jejž opustil tak rád
za tuto poušť, ten hvězdný nad ní dóm,
za snivé samoty té smírný chlad.

Zřel velkých měst v té chvíli shon a ruch
a život klubů, ulic, kaváren,
hluk chodců, vozů hřímal v jeho sluch
jak ztlumený a přece jasný sen.

A všecko sjelo náhle v hlubinu.
Co větší úleva zde nebo tíž?
Sám přírody zde věčné na klínu
dál lidstva jest, by člověku byl blíž.

Teď jedno mátlo jej. Jak slula loď,
jež sem jej dovezla v tu cizí zem?
Ach, hříčky slov, jak přítěž v dál je hoď,
to náhoda jen — slula „Vítězem“!

Zda tak se vrátí? — Není symbol snad
to krásné jmeno? — Co tu víme? — Nic!
Jej zamrazilo . . . Rychle domů, spát . . .
Vždyť chtěl to sám, líp nemyslit zde víc.

*

29. IX. 1871.

Dnes poprv mezi divý vyšel lid,
bez zbraně vyšel s knihou v ruce jen,
motýla pozoroval lesk a třpyt,
jak na třtině se houpal zavěšen.

Chechtot podezřelý v trávě zněl a škleb,
jich nedbal, kráčel dále cestou svou,
u cesty kdos mu hrotem mířil v leb,
šíp kolem něho lít jak náhodou.

On všeho nedbal, dále kráčel tich,
tu domorodců nahých pět či šest
jej zastavilo, v tvářích šklebný smích,
on slyšel hlasně v toulcích šípů chřest.

Za kabát zatáhnul jej jeden chlap,
on k tomu ani neodvrátil tvář,
zřel klidně v řeky prchající slap
a v západního slunce mroucí zář.

Tam naháčů se cenil celý sbor,
sta posunků a v každém zloby hrot,
on patřil klidně k štítům dálných hor
i v tiché pláně mlčících kol vod.

A úkosem jen postřeh nedbale,
jak v houšti mizí, v černých tvářích žas,
a když se octnul strmé na skále,
jich zapomněl již, v srdci svátku jas.

Tam dočkal hvězd a když vzplál jižní kříž,
v svou chatu navracel se v noc a klid,
byl svému srdci, svému cíli blíž,
nad knihou divem byl mu lampy svit.

A myslil si: Oč lepší vášně jsou
v tom velkém dálném světě vzdělaném?
Tak útočí, tak se nám v cestu strou,
tak drze — zbaběle, když vzdorujem,

Jak divochů těch zástup zmizí hned,
co jejich oštěp a co jejich šíp?
Co pokušení jich a škleb a hnět?
Svou sílu cenit, učí nás jen líp.

A prchnou jak těch domorodců mrak . . .
Své chaty dveře nechal dokořán
a hvězd když promyk potkal jeho zrak,
jich souhlas cítil — všeho zde jest pán!

*

V nemoci 5. XII. 1872.

Sám v středu pouště, v chatě z trámů jen,
ve přístrojů svých středu, s málem knih,
noc tak nejistá zítřejší jak den —
ve hlavě horečné vír předtuch zlých.

Jen s myšlenkou na pokrok vědy své,
bez illusí, bez nadějí, vždy sám . . .
Co tisíc vášní jiné jinde rve! . . .
Ó zná je, ziskuchtivost, chlípnost, klam!

To všecko, všecko míti za sebou,
čím otravuje každá vzdělanost,
zde příroda jen s drsnou velebou,
a člověk, který nezná hřích ni ctnost,

Jenž k němu jde vždy nedůvěry pln
a syna měsíce snad hledá v něm.
Jak z dálky slyšet hukot mořských vln! . . .
Dát s bohem všemu a dát s bohem všem!

A nyní nemoc. Sám to vyvolil,
sám za živa se takto ve hrob klad,
jen o krok dál v své vědě — slední cíl —
a v posled měl ty divochy své rád.

Ó hrdino ty pravý! Věř, náš věk
že nemá větších! K tomu dojít však,
ký zdeptán musí býti předsudek
a jaký život musí býti vrak!

Vše zváženo, vše odměřeno již
a za vším shledáno to němé nic
a ve všem mdloba, únava a tíž
a ňader vzdech a slza zřítelnic.

Pak vítej ticho stepí divokých,
pak nebezpečí, hosta nezlekáš,
zní hudbou vlání travin vysokých,
kříž jihu nad nimiž jest věčná stráž.

A lidojedů úskok, spád a mrav,
vše zábavou mu v přísné práci jest,
na svět vzpomene jen když není zdráv,
a střechy skulinou zří promyk hvězd.

Nechť umře, jedno ví, že stejně stát
Pic Kantův bude jeho nad rovem
a jižní hvězdy stejně budou plát
nad žitím, jež jest zbytečným jen snem.

F. L. Věk.

Třetí, samostatná část. Napsal Al. Jirásek.

(Pokračování.)

rátil se zas do světnice, ale neměl tu stání. Chodil od okna k oknu, vyhlížel a hned zase vyběhl ven, jak hospodského chlapec venku vykřikl, že už jdou. Jak zahlédl výše na silnici tmavý do černa proud zvolna se pohybující, vylezl na okroč před hospodou, postavil se na něj a vyhlížel.

Nemohl se dočkat a v té dychtivé zvědavosti prošlehl záchvěv divé jakési radosti. Měl uvidět „Jakubíny“, které nenáviděl, kterých se hrozil i také bál, měl je uvidět zajaté, přemožené!

Stál nedbaje větru, jenž mu rozvíval plášť, díval se zpět směrem k Ouvalům na silnici, kterou se táhl jako mrak tmavý proud lidí, pod zataženým nebem ještě tmavší. Pak už rozeznával: vojáky na před, nějakých patnáct, v šedých pláštích a v gamaších, v kašketech, pušky s nasazenými bodáky na rameně. Ti šli v předu, jiní po stranách a mezi nimi zajatci.

Nebrali se vojenským krokem, zástup jejich nepohyboval se stejnoměrně jako jedno těleso; kráčeli různo, spíš jako stádo, zvolna, unaveně, neboť byli už mnoho neděl na pochodu.

Blížili se. P. Vrba již rozeznával v té strakatině uniforem, že zajatí jsou z různých pluků, beze zbraně; ale tmavomodrá barva byla základní, jak tam kráčelo nejvíc pěšáků ve fráčcích té barvy. Měli rudé a dost sešlé epauletty; většinou, neboť nejednomu scházely obě, tomu pravá, onomu levá. Všichni se v tom pronikavém chladu krčili, ruce v kapsách, i ti, kteří měli pláště.

Nad černý kryt divně formovaných klobouků třírohých už bez trojbarevných kokard a chocholů, trčely tu tam granátnické čepice, jejichž srsť, pokud nebyla spečená, čepejřila se v mrazivém větru; sem tam strmělo nějaké vysoké, skoro homolové husarské čáko. Červených, pařížských husarů tu několik kráčelo v umletých dolmanech s usmolenými nebo potrhanými šňorami, s rulíčky vlasů přes spánky. V zadu šla četa francouzských dragonů v čapkách nebo ještě v helmách chocholatých.

Tak se blížili, nejeden chatrným šátkem podvázaný, v uprášených, otřepených gamaších i bez nich, v obuvi sešlapané, většinou roztrhané, div že mnohému prsty nelezly.

P. Vrba stál jako sloup; oka z nich nespustil a čím více se blížili, tím dychtivěji si je přehlížel, muže staré i v nejlepších letech i mladíky skoro ještě s mlékem na bradě. Ale všichni byli přepadlí, na všech bylo znáti daleký únavný pochod i nedostatek. Ti šli mlčky, nevšímavě, tupě, jiní vespolek hovořili a, jak se páterovi zdálo, živě.

Jak docházeli, postřehl, že nejeden kulhá, tam při kraji že husar s rulíčky splývajícími přes spánky vede pod paždí staršího pěšáka s naušnicemi v uších, a jak dragon ve tváři žlutý opírá se o hůl a těžko kráčí.

Jak je tak P. Vrba přehlížel, vzpomněl na důstojníky, jsou-li tu také. Zrak těkal po dlouhém zástupě, těkal, hledal, ale v té směsi barev a uniforem nemohl rozeznati. Nejspíš ti v předu, těch několik, pomýšlel, jsou onačejší, figurou, mundurem, to jsou asi oficíři — — Ale ve tváři také jako ostatní, přepadlí, i bledí jako mnoho jiných.

Ale žádný jako divoký, krve žíznivý; lidé podobní, mnohá tvář zrovna fajnová, jak si P. Vrba přiznal, a stateční i v tom ponížení i v té psotě. Šli kolem nevšímavě a kdo se z nich po něm přece ohlédl, nic černě, nic zpurně ano jeden i slušně pozdravil a druha po boku hned upozorňoval. Nač, P. Vrba jistě neviděl, snad že je kněz, neboť ten Francouz na krk, jako by na kolare ukazoval. Ale již oba zašli, a zase nová řada, a řada za řadou, proud z těch, kteří všude vztyčovali strom svobody, kteří svého krále popravili, Boha sesadili, mladé herečce se jako bohyni klaněli, kteří popravovali kněze, pány, ženy, nevinné panny —

Očekával zuřivce divochy, jak je vídal na obrázkách, a čekal na ně s divou radostí, chystal se na ně škodolibě, a v duchu jim už napřed hrozil. A teď stál a mlčel ve svém sklamání a překvapení, když zahlédl řady ubohých, trpících lidí. A soustrasť, ani nevěděl, srdce mu ochvěla, zvláště když docházeli poslední, ti nejmdlejší, nejslabší, bledí až ssinalí, zimou a snad nemocí, když spatřil sešlého husara skoro bosého, v cizím kabátci, a pěšáka, kterého dva druhové vedli; z těch jeden, silně smědý ale zažloutlý, hluboko zapadlých černých očí a vysedlých lícních kostí, měl kolem krku nějakou starou loktušku, již mu jistě cestou milosrdná ruka nějaká darovala.

Na těch nechával oči, už soustrastné, ohlížel se za nimi a teprve, když došla zadní stráž několika císařských vojáků v pláštích a v plné zbroji, odtrhl se. A také řeči nabyl.

„Češi, vojáčkové, Češi?“ volal s kočáru na convoi.

„Češi.“

„Od kterých, prosím vás?“

„Kheul regiment.“

„Ze Švejcar vojáčkové?“

„Ze Švejcar.“

„Vítám vás, krajané, a kam ještě dnes?“

„Do Brodu na noc.“

Odpovídali dva, tři, to o Brodu již jen jeden pokřikl. P. Vrba byl by se rád ještě optal, kolik jich je, vojáci však zacházeli. Ale proto hned neslezl. Jak byl vzrušen, zapomněl, že má cizí příležitost, a jen se díval za zástupem, jenž projasniv se před ním barvami různých uniforem, znovu se zasmušoval a splýval dál a dál v tmavý a tmavší proud v pustých ladách.

V tom studeném podmračnu, kdy s šedých mraků kalným vzduchem i z nekonečných lánů, zabíhajících až po zamžený obzor, padalo a pronikalo divné tesklivo, vypadal tím smutněji průvod francouzských zajatců

na mrtvé silnici, jak míjel osamělé stromy u cesty, jejichž prořídlé, žluté listí šustělo k zemi.

„Jako funus!“ povzdechl P. Vrba na hlas. „To jsou ti Jakubíni? Tak je vojna svedla —“ pomýšlel. „A co je čeká, co jich v tom zajetí pomře. A doma u nich — mají také domov — otce, matku —“

Vítězný svit, kterým prve, když se hnal na kočár, mu oči zářily, shasl, a zamyšlen, zvolna lezl s kočáru. V hospodě zaplatil, hned však nevyjel. Ještě chvíli se s tím kupcem omeškal, jak se rozhovořili o francouzských zajatcích i jiných, které teď do všech pevností rozváděli. —

Když pak vsedl do okroče, hned do předu oči upřel, po silnici, po průvodu francouzských zajatců. Silnice, kam dohlédl, byla zase pustá a prázdna. Ale ty „Jakubíny“ s očí tak hned nedostal. Pořád je viděl, bídné, přepadlé, ty skoro bosé, o hůl, o kamaráda opřené — Pole temněla, brázdy v měkkotách černaly, stíny už všude, a sychravé vlhko časného podvečera bylo cítit. Nebe všechno temnošedé se snížilo a jen na západě prošlehl sírově žlutý pruh šedí těžkých mraků.

P. Vrba choule se do pláště, přestal před se hledět, až po chvíli rázem se vytrhl, jak kočí pojednou zarazil koně.

„Co je —“

„Podívají se, velebný pane!“ Kočí ukázal do předu, kde kousek před nimi na kraji cesty stál císařský voják s puškou a jemu u nohou na holé zemi krčil se francouzský voják. P. Vrba hned seskočil a chvátal k vojákovi, jenž klel, že nemůže dál, že má čekat, až tady tomu se zachce, že by ta duše francouzská sak . . . á mohla, ale že —

Starý kaplan však uznal, hned, jak se k tomu mladému Francouzu bez pláště, v tmavomodrém fráčku s rudými kdys epaulettami a v roztřepených, bídných gamaších nahnul, že nemůže, jak se podíval do ssinalé jeho tváře a viděl, jak se ten mladíček, bolestně schoulený, klepe.

Hned se ho chvatně ptal, co mu je, aby pověděl. Začal na něj česky, německy, pak také latinsky. Ale ani latina nepomohla. Za to hluboko zapadlé, horečně planoucí, černé oči dost mluvily, a kdy P. Vrba stržen soucitem, níž se nachýlil, chytl ho mladý Francouz za ruku a zasténal:

„Pour l' amour de Dieu!“ — Ale dál nemohl. Zády a hlavou padl na P. Vrbu. Ten zčervenav vzrušením, volal na vojáka, aby pomohl, volal na kočího, jenž zatím dojel, aby šel, aby ho odnesli. Kočí s vojákem položili nemocného do kočáru a P. Vrba poroučel zpátky, do hospody, poněvadž byla nejblíž.

„Ne to nemůže být!“ opřel se voják rozhodně. „Musím ho do Brodu přivést.“

Kněz okamžik váhal, ale když uvážil, že v městě bude nemocnému líp nežli v osamělé hospodě, poslechl.

„Tedy do Brodu.“

Dříve však musil dát kočí s kozlíku houni i svou a těmi zabalit nemocného. P. Vrba sedl si zase do vozu, voják vylezl na kozlík. Jeli teď zvolna. Nemocný seděl v koutku schoulený jako kuře, tiše, ani nezavzdychal. P. Vrba také mlčel, ale v nitru neklidný. Vzrušení se netišilo. Seděl vedle Francouze, vedle Jakubína, takového —

Maně se tiskl víc do druhého koutka. Kdo by pomyslil! S Jakubínem! Ale jaký je ubožák! Díval se po něm, ne přímo, víc po straně. Dobře na něj neviděl, jak jej kočí zabalil; a šero je zaklopovalo.

Voják na kozlíku klidně zakřesal, až jiskry stříkly do šera, pak zažehl hubku a začal chutě kouřit, hovoře s kočím, jsa rád, že se mimo nadání svezl. P. Vrba okamžik ho pozoroval a naslouchal; chtěl se i vyptávat, ale hned se otočil ke druhému koutku, jak se tam hůně hnuly. Zajatce chytla zase zima, a třásl se, až i na hrubých přikryvkách bylo znáti.

P. Vrba se k němu nachýlil, ptal se ho co mu je, je-li mu zle, zima, přitahoval houně a zastrkoval je. Odpor, jejž pořád ho, třeba temně, tlačil a zdržoval, jako by s něho spadl, jak se naklonil nad ssinalý obličej, když nemocný slabým, sténavým hlasem mu děkoval:

„Merci monsieur!“ A když v tom zaúpěl:

„Ah ma tête! Ma tête!“

P. Vrbu rozčilovaly ten pohled a ston a nejvíc, že nerozuměl, že nevěděl, co Francouz chce. Volal na vojáka, rozumí-li, ví-li, co je tomu Francouzovi. („Jakubínovi“ neřekl.) Ale voják nerozuměl a nevěděl.

Neměli už daleko do Brodu, starému však kaplanovi se zdálo, že cesty neubývá. Aby někde jinde se zastavili, nebylo možná. Přes tu chvíli vyvstal, vyhlížel a hned se zase díval, nesvezl-li se roh houně, nefučí-li pod raněného, na nohy.

Potkali prázdný vůz, jenž kolem nich kvapně hrčel. P. Vrba volal, potkali-li Francouze, vojáky, kde jsou. Vůz však mihl se jako černé zjevení; v rachotu jeho kol nezaslechl vozka páterova volání. Jeli pak zase sami. Když se pak v tom pustém tichu do šera zachvěl zase z koutku okroče tichý sten, začal se P. Vrba ohmatávati, až vytáhl lahvičku, ač věděl, že poslední polknutí vypil dopoledne. Přece zatřásl nádobou, ale ani hlásku se nedotřásl, ani kapky nevycedil. Uvažoval, co bude, doveze-li toho Francouze do Brodu, a co tam, bude-li moci, nebo jestliže ho tam nechají. A nechají-li ho, kam s ním, a jak dnes bude v Brodě; tolik vojska, z nenadání, kam to všechno dají! —

„Už tam budem'!“ volal kočí s kozlíku.

Zahlédli světla, dojeli mezi chalupy porůznu u cesty stojící, za nimiž dál planula všecka okna jakéhosi velkého stavení s přístavbami. To byla Brodská pošta pod mansardovou střechou, stojící před městskou branou. Proudy zardělé záře padaly z její oken na poštovský vůz před ní, v němž byly dva páry zapřaženy. Kolem povozu kmitaly se dvě planoucí lucerny v tlumu černých postav. Ve světle tom bylo viděti jak se kouří z uhnaných koní právě dojevších, jak ostře odfrkují celé proudy šedé mlhy. Křik hlasů zněl v směsici a nikdo si nepovšiml okroče, jenž jel zvolna kolem. Zmizel pak v černu Pražské, věžovité brány, k níž se staré, sešlé hradby s baštami přimykaly, pokud je bylo viděti v matném, mihavém světle lucerny u brány visící.

Na náměstí, jindy v tuto dobu tichém, sbíhali se z podsíní lidé k zástupu zajatců a vojáků prostřed prostranství u radnice. Brodem procházívalo dost vojska, zvláště v tento válečný čas, proto by se Brodští nebyli hnali k příchozím; ale hned od brány se rozlétlo, že přivedli francouzské zajaté. K vůli nim byl ten shon a k vůli nim přicházel také

purkmistr, dost kulatý, v copu, v plášti a dva konšelé, jeden už ve vysoké beranici, v průvodu drába, jenž nesl hořící svítilnu. A několik jiných kmitalo se od černých podsíní sem k radnici, kdež jako černý kruh sevřeli zvědavci zajaté Francouze i jejich vojenský průvod v mihavém, zardělém světle ouřední lucerny.

V tu chvíli jednal P. Vrba o svého „Jakubína". Začal hned od brány, když vojákovi na kozlíku oznámil, že zaveze nemocného na děkanství. Voják však bránil, to že nejde, že nesmí, že on musí Francouze odvést hejtmanovi, sice že by to odskákal. Na náměstí povolil alespoň tolik, že šel napřed sám oznámit hejtmanovi a zeptat se, smí-li tak být, jak pan páter žádá.

P. Vrba čekal, hleděl před se k radnici, k zástupu; pruhy světla se tam mihaly a s nimi neklidné stíny, jež obrovitě rostly a na ráz opět klesaly i mizely. Čekal, vyhlížel netrpělivě, a zas se obrátil po nemocném, kterýž zatím ještě víc se schoulil ve svém koutku a ještě více se třásl.

P. Vrba chtěl už slézt a sám k hejtmanovi dojíti; v tom přišel voják a ještě jiný s ním. Byl to desátník, jenž oznámil, že pan hejtman děkuje, ale toho Francouze že mají odvést, že se o něj postarají. Nebylo zbytí.

Kaprál zavolal na zajatce, dost zostra, aby vstal a šel. Francouz poslechl hned, mlčky, že ho bylo P. Vrbovi až líto, a těžko se sbíraje chtěl dolů. Světlo, jež z lucerny se blížící na něj padlo, ukázalo vojáka v lehkém, odřeném fraku vojanském s rudými, zašlými epaulettami, jeho ssinavě bledou tvář, jeho vysílenost. Kolena se mu chvěla, nohy klesaly —

P. Vrba, jenž skoro celou cestu od něho odsedával, přiskočil k němu, když viděl, že vojáci netečně čekají, a podepřel Francouze, až slezl. A při tom horlivě, ale neklidně těšil:

„Jdou s pánem Bohem, felčara jim pošlu, opatřím, felčara —"

Zajatec nerozuměl ani slova, ale zašeptal své „Merci!" Slabostí sotva to slovo vydechl. Ale víc děkovaly jeho zapadlé, horečné oči, jak se smutně obrátily po starém kaplanovi.

Ten zůstal na místě, až jeho ošetřovanec zmizel se svým průvodem v šeru a v černém houfu zvědavých. Pak se vyrovnal s kočím a obrátil se, aby obešel a snáze se dostal na děkanství. Chlad ho projímal a také chutě si vzpomněl na mísu a na plný talíř —

Děkan Hyl, muž nejlepších let, v černém kabátě, v černých punčochách a střevících, maje na temeni malou sametovou čepičku černou, seděl ve vytopeném pokoji u stolu, na němž hořela svíčka. Před ním stál mladík ani ne osmnáctiletý, nevelký, dosti však zavalitý.

P. Vrbovi padlo nejprvé do očí, že ten mladík je černovlasý a že má hlavu kudrnatou jako cikán. Dle obleku soudil, že to nějaký chudý student, ale že mu svědčí. Mělť tváře jako malované a černá očka mu jen hrála; v těch nebylo ani stínu nějaké stísněnosti.

Chlapíček hned slušně ustoupil, když děkan poznav příchozího upřímně rád ho vítal. Na studenta zapomněl i P. Vrba, jak začal o francouzských zajatcích. Šedý kaplan vypravoval, jak se s nimi sešel, jak našel toho nemocného a hned prosil, kdyby se děkan po něm poptal a poslal k němu felčara.

„Je to Francouz, pravda, a bez toho také Jakubín, kdož ví, věří-li v Pána Boha — no, ale — zkusí dost, a jen ho tak zahodit, a aby viděli ti mordýři, co je křesťan —“

Děkan slíbil, že pošle hned a prosil hosta, aby minoutku posečkal, že půjde říct a také do kuchyně.

Ze stínu u dveří vystoupil jako vykouzlen ten student, jako na zavolanou a ochotně se nabízel, že to vyřídí a opatří. V té své ochotě mluvil rychle až spěšně, až mu slova skoro utíkala.

Děkan se usmál.

„Tak jdou a na sebe také nezapomenou.“

„Ó to ne, jemnostpane.“ Trnkové oči, zdravé, červené líce, ústa, vše se usmívalo, „to já už budu pamatovat, ale dřív to obstarám a obsloužím velebné pány.“ Svižně se uklonil, mrštně se otočil a již byl ze dveří.

„Kdo je to?“ ptal se P. Vrba. „Toť je mladíček jako jiskra.“

„Mendicus. Jde na studie do Prahy, do filosofie. Ale chudý vám! Jak to bývá, sirotek. V kasárnách se narodil, vojanské dítě —“

„Odkud je?“

„Rozený je v Hradci, ale když mu tatík umřel, kaprálem byl, odstěhovala se vdova do Chrudimě.“

„Ale v Hradci studoval —“

„Od syntaxe. První léta chodil v Chrudimi, privatim, u katechety —“

„A měl na to? —“

Děkan se zasmál.

„Povídal mně, že všecko velebnému pánu odsloužil a taky že na děkanství pomahal.“

„Ministroval.“

„V kuchyni také.“

„Jak se jmenuje?“

„Ziegler.“

„Z Hradce že je — mm — to by —“ P. Vrba uvázl v zamyšlení; v tom vešel ten žebravý student, o němž právě rozmlouvali a hned u prahu oznamoval, nyní volněji, jasně a zvučným, pěkným hlasem:

„Jemnostpane, prosím, děvečka šla k felčarovi a je prostřeno, ráčejí —“

Kněží chtěli jít, u dveří však ustoupili. Vcházel důstojník napudrovaný, v copu, v plášti; za důstojníkem purkmistr, jenž jej uváděl, že tuhle pan hejtman, urozený pán, pan baron Wiedersperg táhne s oddělením zajatých Francouzů, že tu budou na noc.

Děkan hned zval, a velmi ochotně, aby tu pan baron zůstal na noc a rozumí se také na večeři, však že se právě ubírají ke stolu, aby je tedy poctil, ovšem že uctění nebude slavné, když neměli žádné povědomosti.

Setník přijal velmi povděčně to pozvání; purkmistr však, kterého děkan také zdržoval, se poděkoval, že musí domů a také dohlédnout. Zasedli ke stolu a hned tu byl ten student s mísou. Velmi obratně se otáčeje podal nejprvé setníkovi na čestném místě, pak P. Vrbovi — — Posloužil, mísu postavil, a zas už spěchal ven, pro pivo, až setník překvapen se za ním zadíval. A P. Vrba také.

„To máte, pane děkane, zvláštního služebníka, mrštný člověk a způsoby má,“ pochvaloval setník po německu. Děkan vysvětlil, jak ten chudý student z večera přišel, a jak se sám ke všemu má. Za chvilku se zjevil s tácem plným sklenic, které rychle, dovedně nesl a elegantně před pány stavěl.

„Tak, tak, domine studiose,“ děkoval spokojeně děkan, „dobře to umějí, bene, dostanou praemium.“

„To už mám slíbené, jemnostpane —“ odvětil student s úsměvem, žertem, ale přece v uctivé posici.

„Jak to? Od koho?“ ptal se děkan, a všichni upřeli zrak na kudrnatého studenta plných červených lící.

„Jemnostpán Chrudimský, pan děkan, když jsem tam posledně pomahal při tabuli. Byl tak nějak spokojen, zaklepal mně na rameno a povídal: Josífku, budeš-li se vždycky takhle chovat, staneš se chrudimským děkanem.“

Kněží i setník se zasmáli a děkan v tom smíchu zvolal:

„No, to už jim Brodské děkanství neslíbím. Dvojí beneficium, to nejde —“

„Já bych, prosím, měl toho jednoho dost, obzvláště teď —“ odvětila veselá bída bez rozpaku a rozesmála pány na novo. Jedli pak, hovořili, a nejvíc hejtman Wiedersperg. P. Vrba neseděl tak volně jako by seděl jen s děkanem. Jistá ostýchavost ho pontala, ale při tom byl přece potěšen, že sedí s oficírem, baronem; zvláště mu zalahodilo, když setník mu zase poděkoval a své uznání vyslovil, že se toho Francouze tak ujal. „Dal jsem ho zvlášť,“ doložil, „velebný pane. Purkmistr mu obstaral komoru s postelí.“

P. Vrba se ukláněl nad tabulí a děkoval, to že je tuze pěkné a tuhle pan děkan že poslal felčara, to že si ten Jakubín bude pamatovat.

„Asi ne. Snad ho ani do Josefova nedovedu.“

Tak se dostali na bojiště. P. Vrba naslouchal napjatě důstojníkovu vypravování, usmíval se zdvořile, přisvědčoval, hned zas úžasem hlavou pokrucoval, dlaní náhle pohnul, nebo se zas na děkana v údivu obrátil, když je setník překvapil událostí zvlášť neobyčejnou. —

A zas tiše, usměvavě naslouchal, čekal, číhal, aby se mohl zeptat na Suvarova. Zrovna se mu pak v očích zajiskřilo, když důstojník mluvil o ruském vojevůdci s upřímným obdivem. P. Vrba přikyvoval a říkal: „Jistě, ó jistě!“ zvláště když uslyšel, co řekl Suvarov: že císařští bojují jako lvi a Rusové jako císařští. —

A pak když baron Wiedersperg nechal Suvarova, číhal P. Vrba na něco jiného. Na „urozeného vlastence“, na Jeníka z Bratřic si vzpomněl, a také se na něj zeptal, ráčí-li ho pan baron snad znáti.

Setník, jenž právě pil, postavil rychle sklenici na stůl a připomínkou patrně potěšen zvolal:

„Jak by ne! A bože, jako vlastního bratra. Vždyť jsem s ním před patnácti, ne, před šestnácti léty nastoupil jako kadet. Oba jsme se dali k píseckému regimentu, oba jsme v jednu chvíli stáli pod mírou, on pět stop, osm palců, chlapík skoro na sáh, já o čtyři palce míň. Jako by

to dnes bylo. A je, to byly časy! No, jak pak ne, byli jsme mladí a starosti žádné —"

„Je zdráv, pane barone? U Stockachu šťastně vyvázl. To psal do Prahy."

„Ano, a teď taky je zdráv, teď se mu kulky vyhýbají, už vědí, že je tuhý. Ale už jsem s ním delší čas nemluvil. On zůstal u pětatřicátého, jako píseckého, já musil pak k Táborskému regimentu. Ale slyšel jsem, že je pořád veselý jako býval, a že nejen Francouze, ale také Francouzky hodně proháněl, a Švýcarky také. — On je jako motýl." Setník se zasmál. „A zpěvák!" připomínal si. „To když jsme tak seděli v kasarnách nebo v hostinci i třeba v poli jako když jsme byli dole u Bělehradu, pod Laudonem, když jsme mu řekli: „Ty Jeník zazpívej!" nedal se tuze prosit a hned začal „Vom alten Schwerin" a všelijaké vojanské a když se do toho dostal, začal také česky. Ten jich umí," baron začal česky mluvit, „vědí, je z Táborska, měli tam panstvíčko, a to se od pacholků a děveček naučil. Aber manche ganz nette Lieder, wirklich. Ale na konec, to vždycky musil:

„Stará bába jede, stará bába jede s marcipánem.
Starej dědek za ní, starej dědek za ní s tulipánem".

Anebo vždycky takovou veselou o tlusté Káči —"

Hejtman se dal do smíchu, jak se mu ta vzpomínka na milého druha tak znenadání vynořila. P. Vrba se také smál, ne tak těm písním, jako víc potěšen tím, že pan baron připletá do hovoru také česky a že baron Jeník se nestydí mezi oficíry za české písničky. V té radosti prošlehlo až nadšení pro Jeníka.

„Aby ho tam pán Bůh zachoval!" povzdechl P. Vrba upřímně.

„Chce prý domů, do Čech," prohodil hejtman. „Má toho již dost, a nedivím se. Blesur kolik, a těch radostí v poli —" usmál se. „Něco také dědil, jak jsem slyšel, a tak by rád, až bude po tažení, domů. Aspoň jsem to slyšel od jeho přítele."

„To by mohlo být dost brzo," mínil děkan, „teď už snad vojna brzo se skončí, když —"

„O nevím, pane děkane!" vpadl živě host, „nevím, když je situace tak dobrá. Teď nepolevíme, dokud Francouze nezdrtíme —"

„Ano, ano," přisvědčoval P. Vrba ochotně, „když to tak znamenitě jde, a ten jejich hrdina Napoleon je pryč a sem nemůže —"

„Ah co —" setník mávl pohrdlivě rukou. „Ani ten by nám teď už nic neudělal, s tím bychom si rady věděli, třeba bez Rusů, natož teď když máme spojence!"

„Ale je to ukrutné břemeno, pane barone, ah! Lid stýská, naříká, daně rostou a státního dluhu při tom také ještě přibývá. Dal jsem si říci, a také jsem to četl v novinách, že ho už máme tisíc dvě stě dvacet milionů! Tisíc dvě stě milionů!"

Setník pokrčil rameny.

„Jakáž pomoc!" a přijal sklenici, kterou mu student, jenž stále pozorně a čiperně obsluhoval, podal.

„Ale kam to povede, pane barone! Alespoň kdyby to bylo, jak tuhle starý farář Skramnický prorokuje.“

„Nu?“ ptal se hejtman, skepticky se usmívaje. P. Vrba se nahnul víc nad stůl proti děkanovi a dychtivě se dotazoval: „Co, co, prosím.“

Děkan pohlédl přes rameno, po studentovi a volal:

„Domine studiose, doběhnou do kuchyně pro kousek křídy.“

Student zmizel.

„To budou čáry!“ hrozil se důstojník vesele.

Děkan nic, a jen poodhrnul bělostný ubrus, tak že bylo viděti kus černě natřené tabule. V tom docházel Ziegler student. Děkan vzal od něho křídu a podívav se po hostech řekl:

„Toto prorokuje Skramnický farář.“

A psal:

„ConCeDopaCeM“.

„Co je to?“ optal se náhle studenta, jenž stoje za ním ve slušné vzdálenosti bezděky uváben se nahnul, aby také uviděl proroctví.

„Chronographicum,“ odvětil student.

„Tak to přečtou.“

Student složil velké litery za číslice a přečetl sumarní číslo 1800 hbitě, po latinsku a děkan dodal:

„Ano, ano. Anno tisicího osmistého. To je to proroctví. Toho roku bude vojna skončena. Tak to alespoň prorokuje —“

„A snad dobře,“ vpadl hejtman. „Tenhle rok už Francouzové tolik dostali a ještě dostanou, že když ne letos, tedy napřes rok jistě o pokoj prositi budou.“ Řekl to určitě, jako by už bylo. P. Vrba rychle přikyvoval, děkan zvážněv, povzdechl:

„Pán Bůh dej, aby to nové století v pokoji nastalo!“ — —

Chvíli ještě hovořili, pak hejtman povstav, poroučel se, že by rád na lože, že je unaven. Také P. Vrba se již nezdržel. Když šel síní do svého pokoje, provázen děkanem, zahlédl otevřenými dveřmi v kuchyni studenta, jenž je tak znamenitě obsluhoval a jenž nyní sedě u stolu sám večeřel.

„Hlele, chrudimský děkan,“ zažertoval děkan Hyl. „Tomu chutná. Však si večeři zasloužil.“

„A také pěkné viaticum!“ nadhodil P. Vrba, přimlouvaje se za studenta těmi slovy i významným úsměvem a mrknutím.

Když P. Vrba ráno, dobře se vyspav, vyšel na chodbu, zahlédl studenta Zieglera, že si čistí střevíce již obuté. Zašel k němu. Líbil se mu, zajímal se o něj a proto se ho vyptával, upřímně, s patrným účastenstvím, na rodiče, na matku, na studia. Uslyšel o velkém nedostatku, ano nouzi, ale beze vzdechů a stýskání, tak jako by o minulé bouři nebo plískanici, vesele, i o tom jak ji ten student potíral, jak posluhoval katechetovi v Chrudimi, který ho vyučoval, jak posluhoval v Hradci v semináři, jak učil, jak měl kondice — —

„A poslouchejte,“ P. Vrba mu vykal, „jak pak, čtete rád?“

„O tuze rád, velebný pane. Přečetl jsem, co kde bylo —“

„A české knihy taky?“

„Taky, kolik českých knih, ze semináře a od souseda.“

P. Vrba přistoupil hned o krok blíž.

„Opravdu?! A co medle?“

„Hájkovu kroniku, Beckovského, Veleslavínův kalendář, Cestu Harantovu —“

„Jejej, holečku! To jste čtenář! No, to se mně líbí, to mám radost — To bude Praha pro vás, to musíte mezi vlastence — A máte tam už něco?“

„Nemám, teprva si budu hledat —“ Důvěřivě, s úsměvem odvětil kudrnatý, červenolící student.

„Hledat?“ opakoval P. Vrba, ale vážně a zamyšluje se. „Víte co,“ zvolal pojednou, „já vám napíšu cedulíčku panu Krameriovi — a ten by zas moh' professoru Vydrovi — —“

Student zčervenal.

„Znáte je?“

„Dle jména — Pan Kramerius skládá pěkné čtení —“

„Ano, znamenitý pán —“

Dole se ozval děkanův hlas, P. Vrba poškubl studenta za rukáv a tišeji ho zval, aby šel s ním do pokoje. Když tam vstoupili, hrabal se P. Vrba v kabátě, až vytáhl sáček a z toho vyňal dva dvacetníky. Ty vtiskl studentovi do dlaně a řekl s úsměvem, srdečně:

„Tuhle, viaticum — není to moc, ale víte kaplan — Co mám, to dám, s málem za vděk.“ Skoro se omlouval.

Student stál okamžik, dvacetníky v ruce, mlčky, překvapen, až poděkoval dojat tou srdečností a laskavostí. „Zaplať pán Bůh, velebný pane!“ Neznělo to jako obyčejné, řemeslné děkování mendické, nýbrž procítěně. Chtěl také políbit ruku, ale P. Vrba utrhl.

„Nechte tak; ale víte,“ začal se usmívat, „až budete chrudimským děkanem — ale ne — to už budu pod drnem — no, tak aspoň si na mne vzpomenete, třeba mší svatou. A teď musíme dolů, pojďte.“ Vykročil rychle z pokoje. — —

Za chvíli přišel také setník baron Wiedersperg k snídaní. Za té, když vstoupila ordonance, udělil rozkazy a po snídaní, poděkovav velmi srdečně, chystal se k odchodu. P. Vrba připomenul, jak se asi vyspal ten Francouz a ptal se, směl-li by se na něj podívat.

„Doprovodíme pana barona,“ přihlašoval se děkan.

Když docházeli k radnici, zahlédli vojáky i zajatce již na cestu připravené. Jitro bylo pochmurné, po nebi rozložily se pruhy šedých oblaků jako brázdy nekonečného lánu. Svěží vzduch chladného rána neosvěžil francouzských bojovníků v bídných uniformách, v chatrné obuvi, sešlé strádáním. Stáli, chladem pobledlí, mlčky, chmurně v prostřed zástupu, který se zas kolem nich shlukoval.

P. Vrba se po nich tuze neohlížel. Hledal vůz tu někde blízko, neboť věděl od hejtmana, že ten „jeho“ zajatec nepůjde, že nemůže, že ho musí naložit. A nakládali ho.

„Tamhle, tamhle je!“ upozorňoval kaplan děkana, „vedou ho z podloubí; pojďme se podívat.“ Císařský voják v plášti a fracouzský červený husar s rulíky přes skráně, v rozbité obuvi vedli mladého francouzského

pěšáka k otevřenému vozíku s košatinou plnou slámy. Do té nemocného uložili, a přikryli houní. K tomu právě došel P. Vrba s děkanem, i setník, jenž se za nimi sem vydal. Ptal se nemocného po francouzsku, jak se jmenuje a jak mu je. Nebylo dobře, přece však líp nežli včera.

„Tu je velebný pán, který se vás včera tak ujal," oznámil pojednou setník zajatcovi; ten na slámě více leže nežli sedě, povztyčil se, zvedl ruku a začal mluvit, a setník P. Vrbovi tlumočil:

„Děkuje vám, tuze děkuje a prosí, abyste se za něj, velebný pane, pomodlil, aby se mohl vrátit do vlasti." Ani důstojník to neoznamoval lhostejně, a P. Vrba, jak zaslechl o tom modlení, a návratu do vlasti, zrovna sebou škubl. Rychle přistoupil k vozu, vzal vojáka za ruku a horlivě přisliboval:

„Budu, vojáčku, budu, aby vás pán Bůh pozdravil!" Děkan podal nemocnému na přilepšenou nějaké peníze, a když setník rozloučiv se s děkanem a jeho druhým hostem, odešel, nasypalo se do vozu dost darů nemocnému vojáku, k němuž přisedl vedle císařského vojáka také ten starý pařížský husar. Lidé, kteří se sem sběhli za důstojníkem a kněžími, dávali zajatci peníze a pečivo; také lahev vína zapadla do slámy a teplá vlněná loktuše se tam také snesla, to když se již vůz hnul za proudem zajatců, jenž vycházel Kouřímskou branou pod renaisančním cimbuřím na Malechovské předměstí.

P. Vrba vracel se mlčky, dost zmaten i dojat. Ten „Jakubín" chtěl, aby se za něj modlil. Je pobožný, a ti ostatní snad také, alespoň někteří. A jak po vlasti touží! Chudák!

U samého děkanství předešel je student Ziegler, jenž se byl také podívat na Francouze.

„To psaníčko mu napsat!" připomínal si P. Vrba. Hned je také na děkanství napsal, Krameriovi, jehož láskám a přízni poroučel nastávajícího filosofa, horlivého českého čtenáře, jenž zná už Hájka i Beckovského i Veleslavína! Ten že podpory zasluhuje, aby se ho ráčil učený vlastenec ujati a napsati mu ceduličku také panu professoru Vydrovi, že ten petent chudý je rodem z Hradce Králové. To jméno P. Vrba dvakráte podtrhl. — —

Za chvíli po té vykročil nastávající filosof z děkanství v chatrném pláštíku s nevalným uzlem přes rameno na řemeni zavěšeným, o holi, v ne slavných střevících, ale vesel a pln chuti. Měl v kapse šest dvacetníků, čtyři od děkana, dva od P. Vrby a od toho také v náprsní kapse psaníčko, které ho nejvíc těšilo. Vyšel Pražskou branou, kolem pošty, ven do polí, stříbrně šedých hustým jíním, a putoval nekonečnou silnicí k Ouvalům, ku Praze, k cíli svých snů a tužeb. — —

Ani ne za čtvrt hodiny opustil také P. Vrba Brodské děkanství. Mířil nejprvé na Skramnickou faru; odtud pak už na jisto, jak si umiňoval, do Milčic. Již bral se polem, a ještě myslil na zajatce, jak ten nemocný, a že bude za něj mši sloužit, aby ho pán Bůh uzdravil, to že se bude Vavák divit, jaký to Jakubín, jak se modlí — A Věk, pravda, tomu kdyby psal — —

XXI.

F. Věk jezdí za Jakobíny.

Za říjnového odpoledne, bylo pěkně, slunečno, vracel se F. Věk z pole, kdež mu čeledín hakoval strmiště pro jař. Jak docházel k městečku, zahlédl souseda, starého Bílka. Hnal se mezí rovně proti němu, v hnědé kamizole, v nohavicích po kolena, v hrubých, vlněných punčochách. V ústech, zapadlých mezi prohnutý nos a vysedlou bradu, přidržoval si hliněnku červené hlavičky a bafal, že oblak dýmu za oblakem od úst jen uletoval. Starý čtenář, jejž pořád tížil tajný strach z Bonaparta, ač se mu již i Věk s tím smál, pospíchal a nějak vesele.

„To s něčím jde,“ pomyslil si Věk. „Ale s čím, noviny nepřišly.“

„Jdu vám naproti, Františku,“ volal starý, „už se vás nemožu dočkat.“

Pozdravili se.

„Co pak, sousede — Něco nesete, to vidím —“

„Taky že nesu, něco na oplátku. Když jste mě tak s Rusy polekal —“

„Snad ne Bonapart —“

„A to ne, to bych se tak nesmál. Ale o jeho krajanech něco —“

„Zas prohráli,“ hádal Věk, klidně, neboť francouzské porážky nebyly už nic vzácného.

„Co pak to, prohráli —“ Bílek se usmíval a zapadlé oči z pod šedého, hustého obočí upřel číhavě na Věka. A najednou zvolal:

„Ale máme je tu!“

Věk se zastavil.

„To není možná!“

„Aha není, jako s těmi Rusy. Vidíte, Františku, taky nechcete věřit. Ale jsou tu —“

„Kde tedy —“

„V Josefově.“

„Zajatí,“ hádal Věk.

Bílek přisvědčil.

„Kolik set. Přivedli je tam, přede včírem.“

„Jak to víte?“

„Bratrův hoch byl u nás, před chvílí odešel. Ten to přines.“

Jak opět vykročil, začal se Věk vyptávat. Bílek drže hliněnku v hrsti, mávl rukou.

„Co pak, hloupý hoch, čeho pak si všimne. Že tam jsou, že to táta vzkazuje, že jsou zavřeni, a to je všechno.“

„Viděl je?“

„I viděl, jak je vedli, ale co, takové boží dřevo — Kdyby tohle našinec —“

Oba se na ráz zastavili, pohleděli si do očí, a Věk, v němž i zvědavost i sympathie ze studentských let se vzňaly, zvolal:

„Já bych se tam podíval.“

„Já taky. Vidět Francouze, co snad s Napoleonem —“

„Tak pojedeme.“

„Proto jdu, Františku, k vám nejdřív.“

„A kdy?"

„No, ti nám tak neujedou jako Rusové. A taky bych myslil, abysme žádnému nic —"

„Myslíte na patent, že kdo drží s Francouzi —"

Věk se usmál.

„Inu, čert tomu věř," Bílek pošoupl čepici. „A vy Františku obzvlášť."

Věk se zarazil.

„Já? Proč já?!"

„Inu, když je o tom řeč. Bez toho jsem chtěl o tom s vámi už mluvit — Oni lidé všechno teď tak obracejí, jako tuhle náš syndikus —"

„Aha!" a Věk se usmál. „Zas ho něco trápí, když mně divadlo odpravil?"

„I to víte, hrbáček, myslí si, že on je právo."

„Taky je. Pinkava a konšelé všichni i rychtář, to jsou nuly, ty on má v hrsti. Co je s ním?"

„I pořád se vyptává, ale tuze opatrně, oklikou, jako kočka je, co a jak s těmi knihami, co půjčujete lidem, ty ho ňáko mrzí, a že v tenhle čas, a ten vítr a ten vítr, rozumíte, Františku? A zas nač tolik čtení, to že líp, když si lidé hledí hospodářství —"

Věk, jemuž bylo z počátku do smíchu, stáhl obočí. Popuzovalo ho ne tak slova syndikova jako jeho falešné jednání. Poslední dobou, co se Věkovi tak znamenitě v obchodu dařilo a jmění mu očividně přibývalo, rozplýval se syndikus samou zdvořilostí a ochotou k němu. A stranou ryl. Také mu ještě divadlo nezapomněl.

„To je nekalý člověk!" zvolal Věk. „A smýšlení zrovna tak hloupého jako opočenský vrchní."

„S tím je jedna ruka."

„Donáší mu."

„A to myslím, tak mezi námi, Františku."

„Na mě nejvíc."

„Inu Františku, tak jsem si to všelijak předkládal, mám-li, nemám-li, ale konec konců, já řku: povíš mu to."

„Komu."

„Jako vám."

Věk hnul hlavou a upřel zrak Bílkovi do očí.

„Co tedy, nu, sousede."

„Tuhle před týdnem musel jsem na kancelář."

„Na Opočen."

„Na Opočen, bodejť, měl jsem tam řízení k vůli zeťovi stran té louky v mokřinách. Musel jsem taky k panu vrchnímu a když jsme tak pojednali, povídá mně, jako vrchní, z ničeho nic: „Vy jste taky takový mudrc, moc čtete." A to se tak při tom šklíbil. „Ale na toho svého studyrovaného souseda si dejte pozor!"

„Na mne!"

„Ano, myslel vás, Františku."

„A proč, co, proč si máte dát pozor —" ptal se Věk, jenž se až rozčiloval.

„No Františku, mějte rozum, nezlobte se. Moh' jsem taky mlčet, ale myslel jsem si, abyste věděl, na čem jste, abyste byl opatrný —"

„Tak co, co —"

„Ale na mne nic neříkat, Františku — No, povídal, k smíchu to je, ale docela to mluvil jako opravdu, že jste tajný rebellant, že čtete francouzské knihy a držíte s Francouzi a na to že je patent. „A půjčuje knihy," povídá taky, „všechno vím," a že vy, jako já, s ním držíte."

Věk se zlostně zasmál.

„Hlupák! A tomu donáší —"

„Kdo mu to donáší!" Starý Bílek hodil hlavou do týla, zdvihl bradu, zamnul ruce, jak to dělal malý, suchý syndikus se zdviženou lopatkou. „Ten to donáší."

„A já dřív myslil, že farář —"

„Ne, to ne, to tenhle pleticha. Proto jsem taky, Františku, myslel, abysme na ty Francouze sami —"

„A zrovna ne," vpadl Věk popuzený, „schválně to budu shánět."

„To ne, Františku, á ne, á ne! Už proto, vždyť nejsou v Jezbinských lukách jako byli Rusové. Jsou zavřeni a kdyby se nás tam fasuněk přihrnul, neuvidíme žádný nic, nepustí nás. Ale takhle sami dva —"

Věk vrátil se domů rozmrzen. Mlčel však, ženě se ani slovem nezmínil, aby jí ušetřil. Věděl, že by všecko jeho ujišťování nic nezmohlo, že by přece měla o něj strach a maminka, ta snad ještě víc, když je teď tak ouzkostlivá a pořád se nějaké změny bojí. Také o Francouzských zajatcích nic neříkal, že se hodlá na ně podívat. Když o nich také v D . . . ce zvěděli, jak se zpráva o nich roznesla z Josefova po všem okolí, když o nich mluvili, nezamlčel, že by je rád viděl, že by se šel na ně podívat, ale o smluvenou s Bílkem výpravu nezavadil ani slovem z důvodu, který mu udal starý soused.

Za týden měl cestu na Opočen. Vyjel za ranního šera. Bílek na něj už čekal před stavením na podsíni. Bylo mlhavo a sychravo. Chvíli se zastavili na Opočně a pak rovnou do Josefova. Tenkrát, když sem jeli za Rusy, jak nebe zářilo a jak bylo krásně v polích plných zlaté ourody! Jak veselo!

Teď mnoho nehovořili, jak míjeli měkkoty, ouhory, vybledlá luka, širý, pustý kraj pod nízkým nebem šedě zaklopeným. V pevnosti také ticho. Na prostranství, kde se černaly hromady vyrovnaných kulí dělových, v ulicích kasáren a kamenných domů těsně jako vojsko sesmeknutých bez zahrádky, bez květiny, všude placho. Tu tam stráž, tu tam voják za službou jdoucí a jinak ticho, mrtvo mezi domy jako vymřelými.

Starý Bílek šel navštívit svého bratra, Věk se stavil v hospodě Martina Veselého, aby se přeptal za řeči na zajatce, je-li k nim přístup. Hospodský, s nímž se dobře znal, mu ho vymohl. Starý šikovatel s šedými kníry, s copem na vlásek dle nařízení pět coulů dlouhým, a v gamaších, jemuž Věk vtiskl do dlaně slušné zpropitné, vedl jej a Bílka podél domů až k Hradecké bráně do dlouhých kasáren s okny v přízemí zamřežovanými.

Rozlehlé nádvoří bylo živo té chvíle strakatinou sešlých francouzských uniforem. Zajatci se procházeli tím prostranstvím obklopeným jednotvárnými

budovami, plnými oken, nebo stáli v hloučcích a živě hovořili. Tu tam v koutě na převráceném kolečku, na bedně, seděli samotáři, mlčky, ruce v kapsách, skrčení, do sebe pohřížení.

Věk pozoroval s účastenstvím zajaté, na něž byl dychtiv, krajany svých někdy zamilovaných autorů, hlavně Rousseaua, příslušníky národa, k němuž choval sympathie i tenkrát ještě, kdy okolí všecko Francouzům lálo. Dychtivě je pozoroval, jejich tváře, výraz, všecko jejich hnutí, chytal i jejich řeč. Ale nerozuměl. Hovor zazníval v směsi a dorážel k němu již nejasně. Chvíli stál mlčky a neslyšel ani poznámek sousedových, a starého šikovatele, jenž se o nich drsně vyslovoval, až se pak začal vyptávat, jak žijí, jakou mají stravu, co dělají.

„Teď chytají ještě jenom lelky. Ale poženem je do práce. Budou čistit koule a pumy a rovnat je —“

„Ale maličko jich kouří,“ všiml si starý Bílek.

„Protože nemají co —“ Šikovatel se zasmál. „Kdo si uchoval nějaký groš, koupí si, ale kdo nemá! Ale je tu jeden frisér mezi nimi, ten se má nejlíp, ten chodí k panu komendantovi a také k pánům oficírům — Jináč je jim dost zle, a nesvědčí jim tu.“

„Stonají?“ ptal se Věk rychle.

„Stonají, už jich kolik leží ve špitále, a dva už tu umřeli.“

„Mohl bych tady s těmi promluvit?“

„To na mne nežádají. Snad by to šlo, ale třeba by se na to nějak koukalo, že sem vodím lidi. Leda, počkají, jdou za mnou —“

Vedl je na chodbu; až tam dorážela směs hlasů ze dvora jako temný hukot. Světnice podél chodby holých, obílených stěn, byly otevřeny a páchly divným, těžkým vzduchem. Všechny byly prázdny až na jednu, ve které uhodili na pět Francouzů. Seděli na nenatřené lavici u okna a hráli v karty. Hned je pustili a zrovna vyskočili, když zaslechli z nenadání francouzské pozdravení. Věk vkročil. Francouzsky plynně neuměl ani za studentských let a od té doby mnoho zapomněl. Mluvil dost těžce; ale s jakou radostí zajatci k němu přistoupili, jak naslouchali s vyjasněnou tváří, tři pěšáci, dělostřelec a jeden od dragounů, všichni z Francie samé, ale z končin různých.

Posteskli si, co zkusili cestou, nežli je sem dovedli a tady že je hrozně, skoro jako v žaláři. A zle, tabáku že není i peněz. Bílek, jak mu to Věk na rychlo přetlumočil, hned vytáhl měchuřinu plnou tabáku a daroval jim ji. Při tom mrkl na karty ležící na lavici a hned upozornil, to že jsou jinačí. Věk požádal, aby mu je ukázali. Byly dost zamaštěné, ale zajímaly ho. I na těch listech ohlas té bouře, která je až sem zahnala. Na všech allegorie a symboly revolučních idei i s podpisy. Tu četl: „Liberté de la Presse“, — (ta držela na žerdi jakobínskou čapku) a jak obrátil list, tu zas „Egalité de Rangs“, (zase ve frygické čapce), za ní Egalité de Droits, tu Liberté des professions, i Liberté du mariage —

Starý šikovatel už hladil šedé kníry a neklidně se ohlížel a divil, co ten člověk na těch kartách má, co je tak dlouho prohlíží — Věk, ač nebyl hry v karty milovník, po nich zatoužil. Chtěl o ně říci, koupit si je, ale nezmínil se přec, jak si připomenul, že by těm zajatcům vyloudil jedinou jejich kratochvíli. Vrátil karty a přidal k nim něco peněz.

Ptal se také zajatců, stýská-li se jim. Tři přiznali, čtvrtý, měl naušnice a byl už starší, pěšák, s povzdechem řekl, kdyby alespoň věděli, jak je s jejich vojskem a co u nich doma ve Francii —

V tom ten pátý, jenž dosud ani nehlesl, přistoupil k Věkovi. „Prosím, pane, řekněte mi, je-li generál Bonaparte na živu?“

„Je živ, ale ještě v Egyptě.“ Věk se divil, jak se pěšákova tvář při tom slově „je živ“ vyjasnila a jak zdvořile a veseleji poděkoval.

Šikovatel pobízel, že už čas. — Jak vyšli z chodby ven, směs hlasů ze dvora je zrovna zalila. Ještě jednou se podívali do nádvoří zpestřeného francouzskými zajatci. Venku, na čistším a svěžejším vzduchu si vydechli. Z kasáren šli rovně zase do hospody, uctit ještě šikovatele a přichystat se k odjezdu. Chtěli vyjeti ještě za světla.

Usedli v přední světnici, té chvíle skoro prázdné. Ale z druhé, z panského pokoje, kde důstojníci sedali, vyrazil, jak se tam dveře otevřely, hluk prudkých, rozčilených hlasů — A neutuchal. Šikovatel mínil, že jsou tam u karet, až pak sám hospodský jim povysvětlil.

„Hádali se něco o vojně —“ vykládal, tlustý, zardělý, chrčivým hlasem, „stran Rusů a našich — Už tam dole snad tak za jedno netáhnou. Cár se prý zlobí na Vídeň, na ministry, že jsou neupřímní a že nechali Rusy v úzkých, v nejhorším, jako když ten Suvarov táh' přes ty hory. Opravdu, a vidíte, oficíři jsou při Rusích, a hubují, že to ministři všecko pletou a kazí. A co se vám tak portovali, přijde adytant komendantův a zrovna před stůl —“ (Hospodský ukazoval, jak se adjutant postavil a pozdravil) „— a povídá z čista jasna: Vědí pánové, co nového? Že Bonapart se vrátil z Ejipta, že už je v Paříži? — To jste měli vidět, sousedé! —“

Starý Bílek, jenž opatřiv se znovu tabákem, cpal si svou hliněnku, nechal všeho, vyvalil oči; chvilku tak seděl, až se pojednou obrátil k Věkovi:

„Vidíte, Františku? A teď se smějte! Smějte se! Ó já to měl pořád v kříži, já věděl, že ten Bonapart —“

„No, ještě tu není,“ mluvil šikovatel, s úsměškem, a zamával dlaní, „a nežli všechno zas vyhrá, co Francouzové za ten rok prohráli!“ A dal se do smíchu. —

Již se smrákalo, když Věk s Bílkem vsedli do vozu. Napoleon Bonaparte je tak dlouho zdržel u tlustého Martina Veselého. —

Velký kus cesty nemluvili o ničem jiném nežli o slavném generalu. Věk si při tom vzpomněl na zajatce, zvláště na toho nemluvného s naušnicemi, co by říkali, kdyby to o Napoleonovi věděli, a zvědí-li to —

Domů se dostali již za tmy. Věk, když odešly děti spat a když seděl sám s ženou a matkou, přiznal se, kde byl. Žena se káravě usmála, jak by on mohl něco takového vynechat, stará Věková pak, poslední dobou ne již tak čilá, lekala se, že je neprozřetelný, že ho jednou přiskřipnou, aby o ty věci tolik nedbal, že má dost svého.

„Ňáko mně, hochu, bujníš. Jde ti dobře, spoléháš, že tak vždycky bude — já bych měla strach — A pamatuj na pána Boha, co takoví pohani, takoví neznabozi, co ti je do nich. Ještě řeknou, že s nimi držíš a to bys pak u pánů měl — Víš, kdo stojí, ať nepadne, pamatuj si to, Františku!“

Neslyšel to po prvé. Usmíval se, konejšil matku, již také k vůli ženě, kterouž takové varovné řeči začaly lekat, ale hned vzpomněl na patent, o němž s Bílkem mluvil a co by říkal pan „syndicus“, ten že by pospíchal s tou novinou, aby ji v čas zvěděl opočenský vrchní. —

Třetího dne přivezl forman psaní; kromě dvou kupeckých také od P. Vrby. Začínalo nějak mrzutě, o Napoleonovi, že Věk už asi ví. V dalších však řádcích se starý kaplan utěšoval a nějak rozehříval, však že Suvarov, co že to je Napoleon proti Suvarovu, co to je bojovat s Mamaluky nebo s horami a propastmi, s věčným ledem a sněhem a při tom bojovat, a pryč bojovat jako Suvarov, když přecházel a slavně přešel tu horu sv. Gotthard. Ať přijde Bonapart, aby to všecko vybojoval, všech pět a dvacet pevností, co císařští a Rusové vybojovali nepočítajíc všecky bitvy, ve kterých zvítězil veliký královský rek Karel a šedivý hrdina slovenský.

Ale smutnou novinu že při tom má, po Praze že o tom jedna řeč, že ten udatný kozácký feldataman Borodín, ten s těmi bílými fousy, co vedl kozáky Prahou, hned první dny v tom potýkání s Francouzi kdes u Cyrycha zahynul.

Stran vlastenských důležitostí, že oznamuje, jak od pana Krameria slyšel, že několik učených Čechů zase na to myslí a se radí, jak už před lety professor Pelcl pomýšlel, aby se založila společnost učených vlastenců, jak pan Pelcl říká „hromada“, ta aby se starala o zvelebení (učené rozuměj) českého jazyka, obzvlášť o sepsání úplného slováře českého.

V tom že jsou nejvíc pan Pelcl a Kramerius, Procházka, Dlabač, obzvláště však pan Dobrovský, u toho že minutý pondělek měli schůzi, v jeho domě v Šenfeldovské zahradě, kde zas ostává, a že se vždycky v pondělí scházejí.

„Pan Kramerius, až jim, ctný vlastenče, bude psáti, jistě o tom zprávu podá. Chce také s pomocí těch právě jmenovaných vydávat zvláštní přívěsek k svým novinám, prací a péčí těch učených Čechů z té učené „hromady“. Ale teď nemůže ještě začít, neboť ta společnost teprve zase začíná a pak, vědí rozmilý příteli: inter arma — Až bude pokoj — Aby už ty Jakubíny na prach potřeli! Sám jich mají teď kolik set v sousedství, v Josefově, v zajetí, potkal jsem je, když je k vám vedli, u Brodu, jeden z nich těžce nemocný se mnou se svezl. Snad by mohli náhodou zvědět, je-li ještě živ. Je to zbožný člověk, žádal mne, abych se za něj modlil, Pierre Gazan se jmenuje, tuze mladý. Náš doktor“ (myslil Helda) „má se dobře, praxis lékařské mu přibývá, ale po bratrovi jeho ani památky. A na konec si přečtou proroctví a vypočítají si, kdy bude konec války:

„ConCeDopaCeM.“

Skoro o všem, co P. Vrba v tomto listu napsal, uslyšel ještě na večer toho dne i starý Bílek, když seděl s dýmčičkou v ústech u zelených kamen a naslouchal, jak kolem stavení rejdí vichr pozdního podzimu. Vyslechl vše s účastenstvím; stran proroctví však se s Věkem pohádal. Věk mínil jako P. Vrba, že do konce roku bude po vojně a r. 1800. že nastane mír.

Staroch však tvrdě hájil, že snadno, ale když Napoleon — — Ten že všechno zvrátí, že se s ním vrátí Francouzům kuráž, a on, Bonapart, ten že — —

„Inu, já nevím, Františku, teď to potáhne všechno do zimních kvartyrů, naši, Rusové taky, a do jara — Ó Bože, takový Bonapart ten něco zmůže!“

V druhém však byl Bílek s Věkem za jedno, to když mladý soused mluvil o zajatcích v Josefově, zvlášť o tom mladém Francouzovi, o kterém by P. Vrba rád zvěděl —

„To půjde, Františku, i ba že, vzkážu Josefoj, až se hodí —“ mínil bratra v Josefově — „On sic k tomu není, musím říct, ale má nového tovaryše, toho Plitku, však jsem snad povídal tuhle, když jsme jeli, to je chytrý člověk, takový čtenář, tuze pročtělý, má kolik svých knížek, taky dvě staročeské tuze staré, má to jako poklad v truhličce, ten by vám to vyzvěděl. —“

Věkovi to bylo vhod a čekal. Ale ani za čtrnáct dní nenaskytl se žádný spolehlivý, po kterém by mohl do Josefova vzkázati. Věk často vzpomněl na přání P. Vrby. Již mu proskočilo, aby si tam sám ještě jednou zajel, že by tak P. Vrbovi mohl nejspíš a nejspolehlivěji odpovědět. Mohl by také vzít těm zajatcům trochu tabáku, i knížku, po té že by chutě sáhli, když jsou jako na poušti zvláště oficíři. Snad by také ty republikanské karty pořídil, když by dal za ně náhradu. Rád by je měl — — Ale celý den zas — A leckomu by to do očí padlo, nejvíc — syndikovi a vrchnímu. A maminka —

I čekal opět den, dva a když třetí týden docházel, co dostal Vrbovo psaní, pojednou se rozhodl.

Neřekl žádnému nic, ani Bílkovi, a vyjel jednoho dne ráno, sám, bez čeledína, na Opočen. V teplém plášti svém měl dost tabáku, vedle něhož tam do kapes zapadli Marivaux a Marmontel, tři svazky, co měl kratochvilných knih ve francouzském oddělení své bibliotéky.

Bylo v listopadu, den byl neveselý, mrazivý. Před samým obědem dojel do pevnosti, kdež zamířil přímo do hospody Martina Veselého. Požádal ho stranou a důvěrně, aby zase vzkázal tomu starému šikovateli. Ale ten stonal a jiného hospodský neměl, kdož by Věka vedl a provodil.

„Ostatek, vždyť ani do kasáren nemusíte. Ti Francouzové budou venku, musí teď na práci, to je uvidíte —“

Věk nemohl říci, že se mu to tak dobře nehodí; jen to pověděl, že se má pro pražského známého přesvědčit, je-li nějaký Petr Gazan ještě nemocný, že snad je v nemocnici.

„To asi je, moc je tam Francouzů, stůňou tuze a také hodné mrou. Zrovna ty dni je to horší, třeba dva a tři denně.“ —

Věk chtěl nejprve k vojanské nemocnici. Nežli se tam však dostal, uviděl Francouze, ty zdravé. Celý průvod jich a zapřažené v dvoukolých vozíkách. Táhli je řadou od hradebního příkopu, plné dělových, černých koulí, které skládali na velkém prostranství mezi domy a kasárnami, kolem něhož chvěly se skoro holé koruny mladých lip řadami kolem vysázených.

Francouzové ve svých uniformách, v pláštích svých nebo v cizích a nevalných, jim zapůjčených, vyhublí, přepadlí, s nosy od mrazu zardělými, tváří prozelenalých mlčky konali těžkou práci, na niž dohlíželi císařští vojáci v plné zbroji. Věk zahlédl také dva císařské důstojníky, pozorující opodál nevolné dělnictvo v uniformách.

Tu si Věk netroufal k zajatcům přistoupit a dáti se s nimi do hovoru. Věděl, že by ho odehnali, nebo že by třeba zadrželi, aby se zodpovídal. Obrátil se tedy k nemocnici. Tam žádal zdvořile o zprávu, je-li tu Francouz Petr Gazau a mohl-li by s ním mluviti. Hleděli na něj s údivem, odbývali ho nevrle, až pak když v průjezdě zastavil poddůstojníka, jenž s hořejšího patra přicházel, a žádost svou k němu stříbrem založil, našel více ochoty. Poddůstojník mu slíbil, že se podívá a přeptá, že musí nahoru, aby tady počkal —

Čekal drahnou chvíli . . . Venku zahrčel vůz, jenž zarazil před nemocnicí. Věk čekal, kdo vystoupí nebo koho snad přinesou. Nedočkal se; za to za chvíli zahlédl dva vojáky, jak snášeli s hora, kam poddůstojník odešel, něco, hrubou plachtou zahaleného . . . Mrtvé tělo dle obrysu. A zahlédl bosé nohy nebožtíkovy. Nesli ho kolem, ven, na ulici, patrně do toho vozu, jenž tu čeká. Chtěl nahlédnout, ven, v tom se však vrátil poddůstojník.

„Viděl jste?“ pravil. „To byl také jeden.“

„Francouz?“

„Francouz. Dnes druhý. Dopoledne jeden umřel, včera také dva a předevčírem jeden, to byl ten, co hledáte.“ Poddůstojník se podíval na ceduličku, na kterou mu Věk prve napsal Francouzovo jméno a četl: „Pierre Gazan.“

Věk nebožtíka neznal, ale přece se ho ta zpráva dotkla, nejživěji proto, co o něm P. Vrba v doušce psal, jak toužil po vlasti. Tak mladý — a tady, a tak zahynout — Kmitlo se mu to tělo pod plachtou, ty bosé nohy stuhlé —

„Moh' byste ho třeba ještě uvidět,“ řekl poddůstojník, když viděl, že se Věk zarazil.

„Což není ještě pochován?!“

„Není, ale na hřbitově je. Tohoble tam taky povezou, ale ne hned na funus.“ Před vraty zatrhli koně, zahrčel vůz. „Slyšíte, už jedou.“

„Na hřbitov, bez rakve —“

„To se tady tak nezdržujeme. Bez rakve, co taky — Je to jedno. Kdyby je střelili v poli, zahrabou je taky tak. A moc jich umírá. To jak někdo z nich zkapne, naloží se a rovnou na hřbitov; musí počkat až jich tam je víc, pak se vykope hrob — Jděte se podívat, chcete-li. S Bohem, musím jít —“

Věk vyšel zmatený. Zprávy poddůstojníkovy se ho trapně dotkly. Uráželo ho to jednání s mrtvými . . . Ale nechal úvah, jak zahlédl opodál vůz od nemocnice se vzdalující. Měl pár koní, na podsedním seděl voják v plášti a v třírohém klobouce; za vozem kráčeli dva vojáci, ti, kteří mrtvého Francouze snášeli. Vykročil rychleji, aby je dohonil; daleko však nešel a zase stanul, to pro to, co shlédl.

Vůz s mrtvým dojížděl k řadě vozíků, jež s novým nákladem dělových koulí přijížděly od hradebního příkopu. Zajatci, táhnoucí a tlačící ty nejpřednější, zarazili, obraceli se do zadu a oznamovali něco druhům; na ráz zastavil se celý řad a muži různých, sedřených uniforem v pláštích i také bez nich, v otrhaných, zašlých epaulettách, obraceli zraky k po-

vozu, jenž jim odvážel zase jednoho z druhů. Jak dojížděl, smekli všichni kaškety, třírohé klobouky bez kokard, na poslední poctu mrtvému bojovníku.

Věka to dojalo. Hleděl na ně, jak vážně, jak zasmušile provázejí zrakem mrtvého krajana, za nímž asi mnohý a brzo tou cestou pojede.

Vůz přejel, vojáci pobídli zajatce, ti se opřeli nohama o půdu, nachýlili se hořejším tělem do předu; káry s těžkým nákladem se hnuly. Věk už opět vykročil, pospíchaje za vozem pořád dál kolem zamlklých kasáren, pletivem hradeb, kasemat a valů, na nichž zvadlá, vybledlá tráva se chvěla v studeném větru, dál branami po svoditých mostech nad hlubokými příkopy a ven cestou vedoucí k osamělému hřbitovu.

Cvičiště u cesty, zdupané, bez barvy, pole bez stromů, vše v jednotvárné rovině, a vše, zorané lány i ouhory, splývající k černému pruhu lesa u Nového Plesu, rozloženému mrákavě zkaleným obzorem.

Vůz dojel ku vratům hřbitova v dřevěné ohradě, nad níž se tu tam třásla břízka mladá a vzdychala v příboji větru. Vojáci stáhli mrtvého zajatce s vozu a zanesli jej na hřbitov, odkudž brzo vyšli a zavřeli vrata. Zatím vůz už otočil a vracel se do pevnosti. Vojáci za ním. Potkali docházejícího Věka, podívali se na něj, ale víc si ho nevšimli.

Zvědavost i účastenství ho sem táhly. Když viděl, že jsou vrata zamčena, hledal u nevysoké hradby stanoviště, odkudž by nejspíš se mohl rozhlednout. Co spatřil na levo od vrat v koutě, kde černala se houšť kopřiv mrazem spálených, toho se zrovna lekl. Několik mrtvol, asi pět, šest, leželo tam na holé zemi, v zdupané, pusté trávě. Několik březových větví trudně šelestících bylo na ně volně nahozeno, jediný jejich příkrov.

Věk pod ním dobře rozeznal, že dva z těch Francouzů jsou z vrchního šatu svlečeni, dva v neúplné, bídné uniformě, bosi . . . Viděl i do obličejů, ssinalé tváře, vyvstalé brady vzhůru obrácené i voskové ruce na prsou v pěstě zaťaté. Mrazivý vítr čechral mrtvým hnědé vlasy nad studenými čely, zas je do nich sfukoval, až na novo se zachvěly, a zavlály. Věk opíraje se o hradbu stál jako socha, v hlubokém dojmu, a cítil vnitřní, mrazivé chvění. Co zkusili nežli je do Čech dovedli a co nežli je sem dovezli! Který z nich je ten mladý, za nějž se P. Vrba modlil? Jak si na smrt stýskal — Tady je položili, pohodili a musejí čekat, až jich bude víc, až přivezou ještě jiné krajany, aby stálo za větší hrob. A doma tam — Z hluboka povzdechnuv odtrhl se od hradby a v tísnivé náladě vracel se opuštěnou cestou sám k pevnosti, skryté za pásem nejzevnějších opevnění, povlovných boků, zarostlých chudou a vybledlou travou. Ani hlasu nikde, ani křídlo se nehnulo nad hradbami jako mrtvé pevnosti.

Den se chýlil k západu, v klenutých branách, kdež stráže se choulily v pláště, shluklo se již šero. Na prostranství zahlédl Věk ještě francouzské zajatce. Skládali náklad dělových koulí a rovnali je na veliké hromady. Ti, kteří už složili, stáli u svých vozíků, nebo zmožení usedli na ně, aby si oddechli.

K těm se Věk přitočil, jako by se šel podívat, a strčil tomu, a tomu balík tabáku, řekl chvatně, aby se rozdělili. Jednomu vtiskl i knihu; více nemohl, neboť voják stojící opodál, se otočil. Nežli však co spozoroval, pustil Věk druhou knihu na zemi do prachu a jako by se nic

nestalo, hledě před se, upozornil několika slovy nejbližší Francouze, že je kniha na zemi, ale aby ne hned —

Zaslechl slova díků i překvapení, také nějakou prosbu ještě. Nebylo však radno se již pozdržet. Pospíchal odtud. V hospodě dal hned zapřáhnouti a chopiv se otěží vyjel bez prodlení z Josefova. Pořídil to bez nesnází. S výsledkem však nebyl dost spokojen a sám s sebou také ne. Hnětlo ho, že neudal všech knih, že s nikým nemohl promluvit a že jede bez karet. Vyčítal si, že se mohl stavit u Bílkova bratra, že mohl s Plitkou tovaryšem promluvit. Ale zas si to vymlouval, že je tak dobře, co že by svěřoval takové věci člověku, kterého nezná. Kdyby se vše vyneslo — To by syndikus —

Sešel se s ním dřív nežli se nadál, ještě cestou, jak se zastavil na Opočně, v hospodě, aby vypil korbílek piva. A v té hospodě seděl syndikus. V očích mu prosvitlo, jak shlédl Věka, a hned a sladce k němu. Hlavu v týle a mna si ruce přátelsky se vyptával, kde jezdil, a co tak pozdě —

Věk ho zkrátka odbyl, že za obchodem, kde však, nepověděl, a hned ukončil hovor. Také se záhy vytratil, aby syndikus snad s ním nechtěl; koně dost pobízel, aby již byl doma. Ani tu nepověděl, kde jezdil. Zamyšloval se a nepovšiml si ani, že málo mluví. Za nedlouho také vyšel z velké světnice vedle do světničky, kdež měl jako svou písárnu a stůl s tajnými přihradami a kasou.

Usedl u něho, chtěl psáti P. Vrbovi, ale zamyslil se. Viděl v skonávajícím dnu řadu francouzských zajatců v kárách zapřažených, a mrtvé jejich kamarády, jak tam leží teď ve tmách, v tom větru —

Jako by stín vedle něho vyvstal. Rychle se ohlédl. Dvé milých očí na něm tkvělo; starostně, s láskou i smutně na něj hleděly. Mladá žena jeho stála vedle něho. Porozuměl pohledu i výrazu její tváře dosud svěží. Usmál se, vzal ženu za ruce, stáhl ji mírně k sobě. Musela vedle něho usednout. Ptala se starostně, je-li mu něco, snad že se mu něco stalo, že to na něm vidět. Začal ji chlácholit, že nic, nic, a chtěl ji přivinouti; než uhnula se mu. Jindy ji pohladil, vlídné, srdečné slovo řekl a tvář se jí rozveselila.

Ale teď stín starosti nechtěl jí mizeti. Hleděla muži do očí a hlas zněl váhavě i smutně, když stýskala, že je Věk teď jinačí, jiný nežli býval, to že si jí jinak všímal, jinak že se domů vracel. Teď jako by jí neviděl, jako by jí nebylo —

Bylo v tom zrno pravdy. Divoký plápol, který kdysi ho tu z Prahy za mladou ženou tak hnal, pohasl, ale v nitru přece teplo, srdečné teplo, tiššího, ale stálého žáru. Přisvědčil jí, ale také se hájil a omlouval starostmi o hospodářství a handl. —

Tišila se, viděl jí na tváři, ale divný stín v pohledu přece zůstával. Viděl, že něco uvázlo v její mysli, nějaký trn. A váhala to říci. Optal se sám, pak doléhal, až pak z rozpačitého úsměvu, s jakým se optala, kde dnes byl, byl-li opravdu jak řekl, vycítil, že do jasné a čisté mysli jeho milé Mariany padla krůpěj otravné žárlivosti. —

Uvolnilo se mu, a v ten okamžik přemožen, dojat její oddaností, nechtěje, aby se zbytečně trudila, vyznal, že nebyl na Opočně za obchodem

a na vsích v okolí, jak včera udal, nýbrž že si zajel opět do Josefova. Žádal však zároveň, aby o tom mlčela, aby se ani panímámě nezmiňovala. A pověděl, vylíčil, co všecko viděl.

Hned po prvních jeho slovech rozcházel se mrak, jenž tížil mysl mladé Věkové. Po tváři do té chvíle zastíněné rozlil se odlesk blahého, vnitřního uvolnění. Záhy však opět zvážněla, jak mužovo vypravování budilo soustrast s ubohými, zvláště když slyšela o těch mrtvých zajatcích. Pochopila, proč mohl muž býti tak zamyšlený.

Věk, když dopověděl, na novo jí připomenul, aby před panímámou mlčela.

„Neřeknu, buď bez starosti. Lekala by se o tebe ještě víc, bez toho mívá divný strach, až se sama z toho lekám. Prosím tě, už tam nejezdi.“

Přivinul ji blíž, a již se mu neuhnula.

Hned ráno napsal psaní P. Vrbovi, aby mu podal zevrubnou zprávu o Petru Gazanovi i o tom, co sám viděl.

Za týden, jednou odpoledne, venku mrzlo a první chomáčky sněhové poletovaly prošedlým vzduchem, přiběhl Věkův mládenec z krámu do světnice oznámit, že sem jde pan syndikus a ještě nějaký pán. Stará Věková seděla u kolovratu, mladá spravovala Lidušce šatky. Věk přehlížel vedle v sedničce obchodní knihu. Děti byly ve škole.

Mladá Věková pustila šití do klínu, jak mládenec oznámil syndika. Znalať z řečí mužových a z různých poznámek, že není zrovna jejich přítelem. Stará Věková zarazila na ráz kolovrat a pohleděla ulekaně k otevřené sedničce, z které právě vystupoval syn.

„Co je!“ ptal se mládence, nevrlý, že byl vyrušen.

„Syndikus a nějaký pán v plášti a v klobouku, nejspíš z Opočna, ze zámku, jak se mně zdá.“

„Ať si přijdou,“ odbyl ho Věk zkrátka. Vida překvapení matčino i ženino, usmál se a zažertoval: „Snad nemyslíte, že mě odvedou do žaláře? Jen se nebojte. Jdu je uvítat,“ doložil ironicky.

Vzal klobouk a vyšel do krámu, kde se právě zvonek nade dveřmi rozječel, jak vcházel ten cizí v šedivém plášti a v třírohém klobouku a za ním v hnědém šosáku s mosaznými knoflíky „syndikus“ v copu, v botách s holínkami přes černé punčochy, suchý, malý, bez kovaných, kulatých okulárů, s hlavou do týla. V tváři chorobně bledé, vyvstalých lícních kostí, škodolibě vysvítilo, jak shlédl vstoupivšího Věka.

Mladá Věková, jež vyšla opodál za mužem a zůstala v pootevřených dveřích vedoucích do krámu, viděla, jak syndikus, na otázku mužovu, čeho si přejí nebo žádají, si zamnul ruce, jak usmívavě začal, aby se pan soused nemrzel, že tuhle pan kancelářský z Opočna přišel, pan vrchní že ho posílá, že se chce podívat, že by tuze rád, totiž že žádá podívat se na knihy pana souseda —

„Na mé?! Na jaké knihy?“ optal se Věk zkrátka, nezova návštěvníků, aby pokročili dál.

Co z té slovné koudele syndikovy jen čouhalo, to rázem odhalil pan kancelářský z Opočna, prostřední, ne suchý, ne tlustý, víc zardělý, hnědých pichlavých očí. Pokročiv řekl zkrátka, vědom si svého úkolu i své moci.

„Mají všelijaké knihy francouzské zakázané. Pan vrchní opočenský poroučí, abych to prohlídl.“

Věk ustrnul nad tou odvážlivostí, ale hned se dal do smíchu.

„Oni? Jakým právem?“ A hned se také na syndika ostře obrátil: „Jakým právem?“

Syndikus si mnul ruce.

„Bývalo to vždycky, vrchnosti to právo —“

„Už nemají, císař Josef to zakázal.“

Syndikus najednou roztáhl tenké ruce velkých dlaní a zamávl jimi jako husa křídly.

„A to byl jiný čas, teď je zas jináč a jiný vítr —“

„A pak je patent,“ podporoval kancelářský s důrazem, „a ten platí, pořád platí, patent o těch, kteří drží s Francouzi a takovými a — to se ví.“

Věk připomenut na ten patent, v nitru se zarazil; ale hned upřel oči rozčilením už lesklé na syndika a vzkřikl:

„Děkuju pěkně za udání.“

Syndikus vyzdvihl ruce, ustoupil na krok, jako by se chtěl ohradit, ale v tom spustil kancelářský z ostra na Věka:

„Nechají řečí. Udání je, ale na ně, u krajského soudu stran těch Francouzů. A nezdržujou. Kde mají ty knížky?“

Věk popuzen, uražen, že takový nevzdělaný, panský písař tak s ním mluví, chtěl ho z ostra odbýti. Ale v tom zaslechl za sebou kroky. Žena přicházela ode dveří. K vůli ní se opanoval. Zeptal se syndika jízlivě, kdo tedy bude přehlížet, zda-li pan obecní písař, schválně přestal říkat mu „syndikus“, ten že umí francouzsky jako on, Věk, turecky.

„To je má starost,“ odbyl ho nadutě panský úředník.

„Tak jdou,“ zval Věk škodolibě. Připadloť mu, co ti lidé budou dělat, když ten zámecký jistě také francouzsky neumí. Otevřel dveře na síň.

„Prosím tě, pamatuj se,“ prosila starostným, měkkým hlasem, „víš, panímáma —“

Když vystoupili nahoru na sedničku, spozoroval Věk, jenž šel napřed, že syndikus zmizel. Kancelářský překvapen řadami knih ve skříni i na stěně chvilku se po nich rozhlížel. Nenadál se, že jich bude tolik; dal se však chutě do díla, ačkoliv se Věk znovu ohradil, že k tomu nemá žádného práva.

„Pan vrchní poručil, ten má právo, a tak dost,“ odsekl kancelářský ani se neohlédnuv, převraceje titulní listy knih. —

Věková, ustrašená, zatím rokovala s tchyní, co se to děje, co z toho bude.

„Ach Jezus! Jezus!“ zavzdychala stará. „Už tenkrát, už tenkrát!“ Vzpomnělať si, že jí před léty kolikrát nadhodili, jaké má František neznabožské knihy. Mladá Věková se zas více strachovala, že muž tomu ze zámku něco příliš ostrého poví.

„Půjdu tam,“ rozhodovala se, „budu ho pamatovat.“

„A co ten syndikus —“

„To je šelma, a nevím co zas — Vytratil se hned ze síně, a na podsíň. Počkejte, panímámo, přijdu hned —“

Šla, ale jen vystoupila nahoru přede dveře, zahřmotily dole dřevěné

schody. Nahoru lezl syndikus a za ním ještě někdo, těžšího kroku. Věková zaslechla, jak syndikus tomu zadnímu poroučí:

„Počkáte tady, u dveří, až vám řeknu. Pan vrchní to poroučí, musí to být, ty rebellantské knihy odnesete, ale až —“ Zmlkl jako by ufal, když dostoupiv rozeznal Věkovou. Dělal, jako by jí neviděl a vstoupil. Věková hned za ním. Kancelářský přehlížel pilně knihy, t. j. díval se na jejich tituly. Co nebylo české, německé nebo latinské, to položil stranou. Byly to skoro samé francouzské knihy —

Syndikus jen přihlížel, ale na nic ani nesáhl. Kancelářský, jenž si začínal utírat čelo, jak se zapotil ustavičným shybáním a natahováním, pojednou ustal a ukázav na hromádku vylovených knih, řekl, jako by tu Věka nebylo:

„Tak tohle všecko půjde na ouřad —“

Věk, jenž chmurně přihlížel, prudce se ozval:

„To jsou mé knihy, nedám jich!“

„Vezmu je a dost.“

„To by bylo zlodějství!“

„O tom si ještě povíme.“ Vrchnostenský úředník odvrátiv se od Věka, zeptal se syndika, kde má drába.

„Je tu, je tu —“ Syndikus hned ku dveřím a zavolal drába.

„Odneste to!“ poroučel úředník vstoupivšímu.

„Ohražuju se!“ zvolal Věk po německu, nedbaje, že žena kladouc mu ruku na rameno konejšivě ho prosí, aby jich nechal. „Ohražuju se!“ opakoval a všechen zrudlý volal po česku:

„Odnesou-li to, budu žalovat, u krajského soudu. Ještě snad platí zákon a ne co jen pan vrchní chce —“

Dráb sbíral knihy do plachetky, a svazoval je do uzlu. Úředník, jako by protestu neslyšel, měl se k odchodu. Ale jak syndikus o žalobě uslyšel, přistoupil k Věkovi a začínal chlácholivě, i varovně zároveň. Než Věk nedal mu domluviti. Rozkřikl se na něj ať mlčí, ať se klidí, a hned —

Věková se chvěla a lekala, co bude. Muž popuzen dokročoval na syndika, ukazuje ku dveřím hrozivě, krok na krok, div že syndikovi na špičky bot nešlapal. Ten ustupuje po zpátku před dokročením Věkovým, pokrčoval jen rameny a pořád jen, aby se soused pamatoval, že by, že by —

Jen se tak dostal přes práh, bouchly dveře, jak je Věk za ním přirazil.

Věkovi na sedničce osaměli. Dusivé ticho tu zalehlo, i na schodech utichly kroky. Jen ostrá Věkova slova ještě hlučela jako hlas zacházející bouře, jak ještě syndika jimi vyprovázel. Věková ho prosila, aby se pamatoval.

„Vidíš, prves se smál, že tě neodvedou do žaláře. Ale za tohle —“ Věk se odmlčel, usmál.

„Pojď k mamince,“ zval mírnějším hlasem a měkce dodal:

„Jen se neboj.“

Ale jak sestupovali, pomýšlel, jaký to čas, jak se svět obrací, to je vidět na vrchním, nač se odvážil, před nějakým rokem za Josefa, to že by si netroufal, to že nastává jiný čas, obskurantů, ale že se jim nedá. —

XXII.

Hrubě rozptýlená.

Druhého pondělí toho měsíce listopadu odpoledne potkal doktor Held P. Vrbu v Jezuitské ulici, nad jejíž sraženými, zasmušilými domy přepínal se proužek oblohy těžkými šedými oblaky. Bylo čiperně, ale sucho, bez poprašku.

Doktor Held polahodil starému kaplanu, jak znamenitě vypadá, že je jako jablíčko, a kaplan zas, to že vítr tak na červeno maluje, no teď že chvála Bohu si stýskat nemůže, a vůbec, taky to počasí, že je zdravé. Teď rok, aby doktor vzpomněl, to že už byly ty ukrutné mrazy, matko Boží, ta hrůza, a teď jak je příležitá zima a dříví laciné.

„To je, velebný pane, tím, že lidé také uhlím už topí."

„Slyším, že dost, ale ať topí, ať hodně topí, bude za to dříví levnější, ale já to svinstvo nechci. Ať topí, nebude žádná drahota jako loni. Když si vzpomenu, Bože, u nás, jako na Dobytčím trhu, co tisíc sáhů, tisíce a ještě o něj byla potíž." A najednou, jak mu s tou drahotou dříví se přikmitlo, že tenkrát potkal Thama, a ten že neměl ani na dříví, optal se, co dělá Tham, ví-li doktor o něm.

Ten se podivil, nevěda jakou associací P. Vrba si na Thama vzpomněl.

„Nic není slyšet, žádnému nepíše. Kam jdou, velebný pane?"

„Ale domů, kam pak. Byl jsem v Expedici —"

„Já jich s dovolením kousek vyprovodím."

„To budu rád. Tak nic, jako o Thamovi —"

„Nic —"

„A což ten herec, vědí, ten svůdce."

„Ah, Amling? Ten je tu ještě, u stavovského divadla. Ale slavné role nemá, není v něm jak si myslili, je to prázdná nádoba, panák, jen figura a dost."

Pojednou potáhl kvapně kaplana za rukáv a upozornil pohledem na mladou dámu, proti nim kráčející. Byla velké, urostlé postavy, bohatě po modě oděná, v krátkém, zeleném kabátku kožešinou lemovaném a klobouk na hlavě nápadně učesané. Na frisuře také uvázl kaplanův pohled, kdežto doktor upřel zraky na její ňadra, na nichž, na levé straně, visel zlatý křížek na barevné stužce. Přešla s hlavou vypjatou, že bylo jí vidět laloušek pod bradou, a vznešeně šustěla dál —

„Prosím jich, doktore, kdo je to, co jsem měl na ní vidět, na pávici. Slouží parádou Venuši, vlasy má ku podivu, až hrůza —"

„Ty nejsou její, velebný pane, to je paruka, tu nosí teď všechny jak je moda — Já ji neznám — ale proto jsem jim dal znamení. Měla křížek na prsou."

„A na moutě, ten jsem neviděl! Křížek, nač křížek, co vyvedla znamenitého?"

„Ona nic, ale arcikníže Karel —"

„Jeho Královská Vyvýšenost?" žasl starý kaplan.

„Ano, ve Vídni začaly dámy jemu ke cti, za jeho hrdinství a ví-

těžství, nosit kříž, a teď ta moda přišla sem do Prahy. Už moc si jich takový kříž pořídilo, jako ta —"

„I šlaka, že jsem si nevšiml —"

„No snad ještě potkáme —" A několik kroků dál zvolal pojednou doktor Held:

„Ale počkají, tamhle je zlatník."

Zastavil se s P. Vrbou u černé, nevelké zasklené skřínky, zavěšené u dveří zlatnického krámu. Různé šperky se v ní leskly, drahé, barevné kamení se třpytilo; a mezi tím visely dva zlaté kříže zrovna takové jaký měla ona dáma.

Na jednom, na straně bíle emailované bylo čísti nápis drobnou literou:

„Heil dem Retter Karl!"

Na druhém křížku, jenž byl obrácen spodní stranou, žlutě a červeně emailovanou, slabikoval P. Vrba černý drobný nápis:

„Germania."

Maně ustoupil a otočil hlavu po doktorovi.

„Je to tak?" ptal se překvapen.

„Je, Germania," přisvědčoval doktor s úsměvem.

„Nač Germania!" prudce se ptal P. Vrba, a sám si odpověděl: „Á to je pro Vídeň, pro Němce."

„Ale Češky to nosí."

„Takové — které pak —"

„Všecky, které na to mají, zrovna ty nejmožnější a chlubí se tím, Němkyně jsou —"

P. Vrba odkašlával, nevěda kudy kam.

„To je velká chyba," dokládal doktor.

„Je, je, inu je," přisvědčoval kaplan dost nerudně, „ale víte, pro takové ochechule, ty to neudělají — Já přec jen věřím: Neumřela, neumřela!" Zdvihnuv ukazováček, vypjal obočí, až se mu čelo zvarhanilo a sesiluje hlas opakoval: „Neumřela!"

Doktor Held se trpce usmál, pokrčil rameny, ale mlčel. P. Vrba také na kus utichl a tak prošli skoro celou Liliovou ulicí. Na Perštýně zamával P. Vrba náhle rukou a volal:

„Domine Ziegler! Pane Ziegler!"

Ziegler, teď filosof, v dobrých už střevících, ale ještě v tom chudém, studentském plášti, jak v něm byl v Českém Brodě na děkanství, zastavil se, otočil hlavu a shlédnuv P. Vrbu rozběhl se rovnou k němu.

„Kam se ženete?"

„Do hodiny, velebný pane." Plné tváře studentovy se rděly a oči jen hrály. „Do Expedice, prosím."

P. Vrba představil studenta doktoru Heldovi jako krajana a hned při tom chválil:

„A je jim čtenář, dost už českých knih přečetl."

„Velebný pán mně pomohl k té studnici," vděčil Ziegler s úsměvem, upřímně. „Pan Kramerius mně také půjčuje —"

„Co dělá professor Vydra — on pan Ziegler," vysvětloval Vrba Heldovi, „je u něho v bytu, pan Kramerius mu tam dopomohl," na sebe nepověděl a hned zamlouval: „Tak je-li zdráv —"

„Je, velebný pane,“ odpovídal student ne již tak jistě, „je, ale tuze se namáhá. Teď něco zas skládá —“

„A co oči,“ zeptal se doktor Held z nenadání.

„No, dobře mu neslouží; ale ve dne čte, a večer mu čtu já.“

„A co, co —“ ptal se P. Vrba zvědavě.

„Z řecké bible nebo sv. Jeronyma, a když si chce oddechnout —“

„Horáce —“ doplnil Held.

„Taky, ale toho umí z paměti, teď víc Virgilia.“

„A co sluch,“ ptal se zas doktor s účastenstvím, „slyší zas dobře? Onehdy si naříkal.“

Student byl poněkud na rozpacích.

„I ano, slyší, ale jadrně musím číst —“

„Jen ho hleďte, je to náš cordatus Bohemus,“ nabádal P. Vrba srdečně. „A jak pak, když jste z Hradce, to on s vámi na Hradec vzpomíná.“

„Ó Hradec má rád!“ přisvědčoval živě Zigler. „Často o něm povídá, nejvíc na večer, to vypravuje, jak tam bývalo —“

„Ale vy jdete do hodiny, Josífku, zdržujeme vás.“

Student se oběma čiperně poklonil a pospíchal dál do Dominikánské ulice k České Expedici, kdež měl kondici v rodině Krameriově.

Doktor Held vyprovázel P. Vrbu až do Spálené ulice. Mluvili o vojně, jak je v Paříži dle nejnovějších zpráv, co tam Bonapart vyvádí, že se to tam divně mele, Napoleon že chce direktory vyhnat, a že to pořídí — Ještě víc zajímala P. Vrbu Heldova zpráva, že se prý děje veliké hnutí mezi Rusy ve Švýcařích, že Rusové od švýcarských hranic ustupují dál do Němec, do Bavor že snad až na zimu táhnou.

„A kdo ví, nepřitáhnou-li až k nám,“ dodal Held.

„Ale jděte! Rusové? Na zimu?“

„To by pak snad Suvarova uviděli.“

„To snad ne!“ zvolal P. Vrba nedůvěřivě, ale již se také usmíval.

„Snad se dost brzo dočkáme jistotných novin. Ale teď už musím, velebný pane.“ Doktor mu chtěl podati ruku, zeptal se však ještě, jak si pojednou vzpomněl, co dělá ten starý kuchař —

„Ceypek? Obehrává mě, loupežník!“

„Pak že není spravedlnost. To mají za nebožtíka pana faráře, to je trest na ně —“

„Lucipere!“ P. Vrba se zasmál, než v tom se dotkl mladý doktor jeho rukávu a pobízel rychle, tlumeněji:

„Velebný pane, na pravo, na pravo proti nám, ta dáma —“

P. Vrba mžikem se tam otočil. Šla proti nim, ale přes ulici, štíhlá, mladá dáma, nápadně oděná, také v neobyčejném účesu.

„Ale vždyť nemá křížek —“

„Křížek nemá, ale kříž s ní má, či měl ho, Tham.“

„To je ta ochechule?!“

„Co na ni chtěli vzít koštiště —“

„A vzal bych,“ rozhorloval se kaplan, „podívejme se, taková —“ ohlédl se znovu za ní a hned se zas s opovržením obrátil.

„Mámidlo! Co dělá?“

„Chytá hejly.“

„Podle jejího obleku soudím, že jich je dost. Ale až nepůjdou na lep —“

„O to ona se nestará.“ Doktor se zasmál a podal kaplanovi ruku.

Za dobrou hodinu sestupoval mladý filosof Ziegler s prvního patra v domě České Expedice, z bytu Krameriova, kde tu hodinu vyučoval, do přízemí, stavit se dole v Expedici a vypůjčit si tam nějakou českou knihu. Za tu dobu, co meškal v Praze, přečetl jich už pěknou řadu. Přišel do Prahy očekávaje tuhý zápas o živobytí, a mimo nadání ho měl snazší nežli se nadál. Soukromé vyučování nebylo sice žádnou sladkostí, ale netížilo ho. Tělem i duchem zdravý, svěží, chutě chodil, nevysílen namahavými kondicemi, do kolleje, kdež se mu nový svět otevřel. Hltal přednášky, psal je, pospíchal cestou, na kterou ho čtení uvedla, nedočkavě sám ku předu. Sháněl knihy z těch oborů, četl, vypisoval, studoval —

A nových, neznámých, které se víc srdce dotýkaly, nalezal také v těch dvou místech, kdež existence jeho v Praze nejvíce zabezpečena: v tichém obydlí poloslepého a také již silně nahluchlého „srdnatého Čecha“, i v hlučnější České Expedici. Oddechem bylo mu, kdy se tu mohl zastavit nebo vypůjčit si knihu. Často tu uvázl. Kudrnatého studenta čiperných očí, usměvavého, ochotného každý si povšiml, mnohý jej také i oslovil.

Professora Pelcla znal už z koleje, ale v Expedici s ním mluvil; tu poznal i vydavatele starých českých knih, ředitele Procházku, vážného Rulíka, kolikrát už mluvil s Šedivým, doktorem Ivanem, s perníkářem Melezynkem a nejčastěji s kaplanem od sv. Havla P. Nejedlým, Vojtěchem, jehož elegantní bratr Jan mu imponoval a tuze vznešeně připadal. Ale kaplan byl srdečný a často, skoro denně přicházel do Expedice si pohovořit, podívat se co nového. — Mladý Krameriův informator vyslechl tu mnohý hovor i povzdech, stesk i ohňové slovo těch vážných mužů, tady, v koutku Expedice i doma, když předčítal za těch chmurných, podzimních večerů starému professoru.

Byl už jejich, dříve nežli se s ním seznámili. Nepřišelť odcizený, nýbrž jen neuvědomělý, ale zachovalý v jádru své české bytosti. Bylo jen jiskry třeba; a když zapadla do mladé duše, kterou ještě žádná touha těch let nezachvěla, zažehla rázem a naplnila ji celou sama. Vědomě už stavěl se sem do řady vlastenců, jako voják nováček, třeba jen skromně v pozadí, na poslední místo.

Když toho pondělka zastavil se v Expedici, nezastal tam kromě Krameria nikoho. Kramerius stál nad pultem a psal. Krátkozraké oči přichyloval hodně k papíru; v tom postavení prosvitalo zřetelněji i prořídlé temeno tmamovlasé hlavy, kteréž už nekryl žádný toupet. Jak poodstoupil od stolu, aby list složil, zahlédl Zieglera.

„Ale to jsem rád, pane Zieglere.“ Rychle skládal psaníčko. „Vidíte, zapomněl jsem vzkázat panu Dobrovskému, a Františka (myslil pomocníka) jsem někam poslal.“

„A prosím, pane Kramerius, já zběhnu, hned, mám kdy —“

„To jsem rád. Víte —,“ Kramerius rozžehoval svíčku, „je dnes pondělek, teď už jsem měl jít k panu Dobrovskému. A p. Dlabač také nemůže do té schůzky pondělní, prve tu byl, měl jsem ho omluvit, tak

to všecko píšu panu Dobrovskému, aby nás zbytečně nečekal —" Kramerius přitiskoval pečeť.

„To jsem rád, že tam půjdu," přisvědčoval student upřímně a živě, „aspoň uvidím pana Dobrovského."

„Vy ho neznáte —"

„Tady jsem ho ještě netrefil."

„Teď málo vychází, je zas trochu churavý. Trefíte k němu snadno. Pan abbé ostává v bývalé Šenfeldovské zahradě. To nevíte kde je."

„Nevím, ale však já se doptám," a sahal po klobouku.

„Ani se nemusíte ptát, poslouchejte —" Kramerius vypsal cestu a dodal:

„Na odpověď nečekejte. A kdyby vám —," zarazil, jako by se rozmýšlel, až pojednou rozhodnuv se pokračoval: „No, vy z toho máte rozum. Kdyby snad, povídám, kdyby snad se stalo a něco vám nesrozumitelného řekl, neptejte se, nic se neptejte. Bývá někdy churavý, a při tom trochu divný. Ale pamatujte si, že to je náš nejučenější Čech, náš sloup, o kterého se všichni opíráme — Tak tu máte."

Ziegler schoval psaníčko pod plášť do kapsy své kamizoly a již byl venku. Pospíchal, neboť by rád byl uviděl Dobrovského, o kterém už tolik slyšel, o kterém sám Kramerius i Pelcl, a všichni s takovou úctou mluvili, o kterém si onehdy v kolleji vypravovali, že je div učenosti, ale že časem není při rozumu. A Kramerius právě řekl, že bývá churavý a někdy divný —

To všecko napínalo i dráždilo; divné rozčilení, jakoby strach, chytlo Zieglera, zvláště když přešel kamenný most, kdež bezděky přitahoval svůj krátký plášť k tělu, jak tu citelně fučelo. Bylo již pozdě odpoledne. Petřín i Hradčany pod zachmuřeným nebem ztrácely se v kalném, jako zamženém ovzduší, a v úzkých ulicích Malostranských se již přišeřovalo. Jen tabule oken na světlejší straně leskly se ještě mdlým pableskem, a rámy jejich světle natřené probělávaly se z tmavých průčelí. V přízemných, klenutých krámech leckde již svítili.

Ziegler došel přes Maltanské náměstí, kolem tmavé podsíňky k Nostickému paláci, jenž stál proti němu rozlehlý, ale tichý, také se již stmívající. Vásy a sochy na balustradě nad průčelím odrážely se již jako silhouetty na šedivém, podvečerním nebi. Okna ztemněla, jen za krásně kovanou mříží nad vraty prorážel zarudlý svit světla.

Ziegler rychle přešel podél průčelí paláce, ale hned za levým rohem se zastavil. V pravo, v levo ulička, a v jejich úhlu kované dveře zahrady, obklopené vysokou zdí. Nad tou jako nad vchodem vzpínaly se koruny hustého stromoví, většinou již holé. Pletivem jejich už černajícím mdle prosvitala světlejší obloha. Ani haluzka nezakývala, stromy stály nehnutě a kolem ticho a prázdno. V uličkách nikdo, všechen ruch tu zašel. Osamělá zahrada, zapadlá v odlehlý kout mezi staré paláce a tmavé domy divných štítů, mansardových střech pod šindelem nebo zhnědlou již cihlou, zdála se mladému filosofu tajemnou.

Nahlížel kovanou branou zvědavě i nejistě. Vyhlížel také dům, byt pana abbéa, ale neviděl ho. Okamžik váhal, pak rozhodně vzal za kliku. Křídlo se otáčelo, vstoupil. Šel cestou vysypanou pískem rovně v před

mezi křovinami, pod stromy, jichž stíny už houstly a splývaly. Bezděky kráčel volněji a jako opatrněji. Nedokračoval z plna, jako by se bál, že hlučnějším kročejem vyrušuje. Minul dvě políčka patrně čerstvě zrytá. V jednom ještě trčel rýč jakoby právě zabodnutý. Student stanul, ohlížel se.

V pravo za zahradou viděl bok Nostického paláce, dál však kolem nic, než stromí a houšť křoví. Praha zmizela — a nepřipomínala se ani hlukem ani šumem. Ticho kolem jako v odumírající krajině. Ziegler si tu bezděky vzpomněl na volný kraj a líbilo se mu tu.

Jak opět vykročil, zahlédl vodu, napříč zahradou, tiché rameno řeky, teď v podvečerním svitu, v měkkém šeru stromů a křovin tajemné. Jejich stíny i odlesk tiše v něm ponořeny, i oblouk mostku vedoucí za vodu do druhé části zahrady.

A tam bělavý domek patrový pod mansardovou střechou. Její kůrky brunatně hnědé už temněly, jen pruhy vápna mezi nimi vyrážely tím běleji. A temnělo psí víno, jež halilo domek až do prvního patra, po zdích i kolem oblouků zděného loubí v přízemí. Tam se již šeřilo. Na stole, na lavici u zdi pronikaly ze stínu květináče s květinami živými i už uschlými.

Ale člověka nikde.

Ziegler pohlédl do oken. Šero v nich. Chtěl vstoupiti do podloubí v předu a vyhledati vchod, v tom hlas mu zavadil o sluch. V pravo, kousek dál. Snad se abbé prochází a s někým rozmlouvá, snad už na tu „hromadu", o které Ziegler už také slyšel, přišel professor Pelcl —

Obrátil se v tu stranu, kráčel stezkou mezi křovím, pod stromy, jejichž haluze stezku zaslánĕly.

A zase hlas — Ziegler naslouchal. Zpěv! Mužský, ne umělý, hlasu ne silného, a zněl tlumeně. Příčnou stezkou, průsekem kmitl se vysoký štíhlý muž v plášti volně přehozeném s kloboukem v ruce, kmitl se s hlavou poněkud pozdviženou a zpíval. A bylo rozumět:

— — Spasiž ny i uslyšiž
Hospodine, hlasy naše,
daj nám všěm Hospodine —

To jistě abbé, Dobrovský! V Zieglerovi se zachvělo. Stál tiše obraceje oči za odcházejícím a netroufal si ani, aby se pohnul. Stál čekal; zpěv slábl, zanikal v podvečerním hlubokém tichu mezi tmícími se stromy, až stichl.

Ziegler začal uvažovat, má-li jíti zpátky k domu a čekat. To se mu nejvíc podobalo. Chtěl se již obrátit, ale zase zaslechl onen hlas, pak kroky, a v pozadí se zase zjevil ten —

Abbé Dobrovský, ani ne padesátiletý, se blížil, přidržuje si levou rukou plášť pod prsy; v pravé držel klobouk. Nad čelem a kolem spánků slabě povívaly do zadu husté vlasy mírně zkadeřené. Podlouhlá, pohublá tvář táhlého nosu zdála se bledší; oči zamyšlené jako by v jiný svět hleděly.

Jak shlédl studenta, ustal v tlumeném zpívání a zamířil rovnou k němu. Klobouk si dal na hlavu. Za to Ziegler smekl a když abbé docházel, hluboko se uklonil, v úctě a v posvátném strachu. Jak Do-

brovský u něho stanul, chtěl mu student políbit ruku. Abbé však vztyčil dlaň upíraje zrak na nevysokého, statného studenta, jenž k němu vzhlížel pln úcty, jako uváben.

„Co chcete?“ zeptal se Dobrovský a jakoby se probíral ze zamyšlení, opakoval otázku po německu.

„Milostpane,“ odpovídal Ziegler česky, „pan Kramerius posílá tuhle —“ vytahoval list, „psaníčko s uctivým poručením, že dnes nemůže přijít —“

„Nemůže? Bojí se snad?“ Duchaplným obličejem Dobrovského kmitl se úsměv.

Zigler nerozuměl; hned si však připomenul, co mu Kramerius poradil, aby se neptal. Mlčky vzhlédl k abbéovi, jenž drže list v ruce se tázal, jako by na první svou otázku zapomněl:

„Jste u něho v Expedici?“

„Nejsem, milostpane, ale učím synáčka pana Krameriusa, studuju filosofii; a byt mám u pana professora Vydry,“ doplnil rychle.

Abbé přikývl hlavou, jako by rád slyšel, pak řekl zvolna a vážně:

„Milujte svoje vlastence a veškeren slovenský jazyk. S Bogom Hospodinem, zdráv buďte!“ Pozdvihl mírným pohybem pravici.

Ziegler byl jako zmámen, očarován tím zjevem, jenž se mu zdál tajemně velebný i jak se blížil v zášeří podvečera pod stromy, v tichu zahrady, u níž samé prve jako u některého tajemství stanul, i teď, jak proti němu stál a jak mluvil.

Ziegler se poklonil a odešel. Byl vzrušen. To vše bylo jako zjevení v těch stínech a v šeru, a jako příkaz i věštba chvěla se mu slova slavného učence v mladé duši pro patriotism rozvlažené: „Milujte svoje vlastence a veškeren slovenský jazyk! S Bogom Hospodinem — —“ (Dokončení.)

Bělanská jeskyně v Tatrách.

Z cest Karla Drože.

Tatrách rozšířeny jsou pověsti o nesmírných pokladech zlata, které se v nich ukrývají, a od dob nepamětných vyskytují se smělci po zlatě pátrající. Pověsti druhu podobného vypravují se také na východním konci tatranském jak mezi obyvatelstvem slovenským tak německým a ponášejí se zvláště k dolině zvané Kotlinou, v níž dnešního dne leží krásné lázeňské místo Bělany Spišské (Bélaer Höhlenhain, Barlangliget). Jakého rázu jsou, vysvitne z příkladu.

Měšťan bělský, Adam Kaltstein, setkal se kdysi v horách se dvěma muži, kteří poklady hledali. Ti zasvětili ho do svých tajemství a zavedli jej ke zřídlu, jež v den svatojanský nejkrásnější zlatá zrnka vynášelo. Sem přijíti měl dne zmíněného úplně sám, „aby se nestalo neštěstí". Kaltstein přišel, ale porušiv slib vzal s sebou svého syna, jejž ukryl za skálu tak, aby vše viděl. Jeden ze zlatosběrů však hocha spatřil a dříve než ho mohl otec zachrániti, zastřelil . . . K útěše své Kaltstein nasbíral tolik zlatých zrnek, že jimi naplnil měděný polní kotlík. Za tmy odešel. Ale doma se rozpomněl, že ten, kdo poklad vyzdvihne, do roka musí umříti. Proto poklad zakopal do sklepa a teprve po letech na smrtelném loži naň vzpomněl. Služka, která jej opatrovala, slyšela, že vyráží nesouvislá slova: „Sklep — kotlík zlata — motyka!" Bylo jí to divno, a když hospodář za krátko zemřel, šla do sklepa, prokopala půdu a šťastně nalezla zlato. Z nesmírné radosti puklo jí však srdce, a mrtva padla k zemi. Tu nalezli ji domácí, nalezli poklad tušíce tajemství, které teprve později odhaleno bylo.

Ve stopách těchto tradic ještě r. 1862 Gulden a Fabry pátrali v Kotlině po zlatě. Náhodou přišli k úzkému vchodu jeskyně, v níž však nedošli daleko, ježto jim průvan světlo zhasil. Již před nimi vnikli tam jednotliví zlatosběrové, neboť nalezeny v jeskyni setlelá lopata a rozbité kamení.*) Avšak objev ten vešel v zapomenutí, ježto mu nikdo nepřikládal důležitosti. Teprv r. 1881 lesník Hus a občan Britz znovu odkryli úzký, spráchnivělými pni stromovými zatarasený vchod do jeskyně a objev rozhlásili. Bylo to v měsíci srpnu, když lovíce, ovanuti byli náhle vzduchem chladným, ba studeným; vzduch valil se ze zmíněného otvoru. Opatřivše se pochodněmi a provazy vnikali znenáhla do podzemních prostorův, až objevili celou starší část jeskyně. Pak zkoumal jeskyni bývalý ředitel lázeňský Aug. Kaltstein a Jindř. Verbovský, kteří společně s Britzem dostali se do nových, krásnějších místností jejích. Překážky, se kterými se při výzpytech svých potkávali, byly při strmém spádu jeskyně veliké.

*) Prof. Kolbenheyer (Die Béler Höhle) udává, že v jeskyni (v tak zvané „Zpěvní síni") jsou podpisy z l. 1713 a 1731. Já jich neviděl.

Dnes, kdy navštěvovatel po pevných schodech kráčí do hlubin mnohdy propastných, neubrání se zachvění, pomyslí-li, že smělí objevitelé spouštěli se tu po provazech, přidržujíce se křehkých krápníků. Největší zásluhy o prozkoumání jeskyně Bélanské má Britz, kterýž je spolu s Janem Kohútem průvodčím. Je to muž postavy prostřední, dobráckého obličeje obrostlého prošedlým plnovousem, 57letý. Za služby své, které koná ovšem jen v měsících letních, má 60 zl. měsíčního platu; jest chudý jako byl dřív, neboť objev jeho přináší prospěch jiným.

O upravení jeskyně spišské město Bělá, jehož jest majetkem, (odtud také její jméno), výtečně se postaralo. Letošního roku zavedeno bylo elektrické osvětlení (165 žárovek) nákladem 30.000 zl., čímž illuminování dřívější svícemi a drátem magnesiovým vzalo za své. Tím se také vstupné změnilo; kdežto se dříve platilo mimo vstupné 80 kr. zvláště za osvětlení (4, 6 až 10 zl.), stanovena jest dnes jednotná taxa 1 zl. 80 kr. za osobu. Jeskyně otvírá se třikráte denně, ráno o hodině 11., odpoledne o 1. a 3., při čemž nesmí více než 20 osob najednou jeskyni navštíviti; je-li počet návštěvníků větší, rozdělí se tito ve dvě oddělení. Průvodčí je povinen i s jediným turistou v ustanovené hodiny do jeskyně vstoupiti.

*

Do jeskyně Bělanské vedou ze Slovenska dvě cesty: prvá starší z Popradu do Bělé drahou a odtud přes Šarpaněc silnicí jest o něco delší než nová přes Tatranskou Lomnici. Tatranská Lomnice je lázeňské místo z brusu nové; dosud sice nedorostlo rozměrů projektovaných (dle plánu uher. ministerstva orby bude tu vystavěno 80 vill), ale přes nehotovost svou je dobře komfortované.*) Z hôtelu lázeňského je čarovný pohled na štíty Lomnický, Kežmarský a Slavkovský, který má odtud podobu docela jinou (vrchol ostře špičatý) než ze Smokovce (Tatra-Füred). Až do Lomnice vede železná dráha, dostupujíc na stanici výše 848 m.; lázně jsou o 2 m. výše. Mimo ozubcovou dráhu na Štrbské pleso (1350 m.) vedoucí, žádná dráha nevystoupila tak vysoko na boky tatranské. Z Tatranské Lomnice do Bělan Spišských jsou toliko dvě hodiny pohodlné chůze (povozem $^3/_4$ hodiny) po dobře upravené, lesem běžící, sestupující cestě Marie Terezie (Bělany jsou o 111 m. níže než Lomnice).

Napřed přicházíme do Matlar (Matlarenau), pěkného místa se 5 villami a několika domky, které má polohu výhodnější než Lomnice, nad niž i spořádaností a levností vyniká. Odtud dobře viděti jest tak zvané „Vidle“, úštěrby, kterými odťat jest štít Lomnický od Kežmarského. Z Matlar dojdeme za nedlouho k obšírné, lesem obklopené louce, na jejímž lemu stojí domek z břeven sroubený a před ním u silnice statek hospodářský. Jsou to Kežmarské nápoje (Kesmarker Tränke, sloven. Kežmarské Tranky), kde možno posíliti se pokrmy i nápoji a přenocovati. Na další cestě s pěkným pohledem na výběžky Tater bělských a úrodnou rovinu spišskou marně pátráme po Bělanech; jsou úplně ukryty v olesněné dolině. A teprve mohutný stožár lavičkami obklopený, odkud čarovně vynášejí se vrcholy tatranské, prozrazuje blízkou přítomnost lázní.

*) „Tatry“ od Karla Drože, pag. 339.

Vchod do Bělanské jeskyně.

Bělany Spišské již na prvý pohled se zamlouvají. U silnice překvapují elektrické lampy, a opodál z lesa pozdravují nás pěkně stavěné villy, přes 20 na počet (Starý Smokovec má jen 15 domů). Některé z nich zdobeny jsou vížkami (Rusálka, Tünderlak) a malebnou vysokou polohou na stráni se zamlouvají. Kaple jest dřevěná, proti kostelíku smokoveckému malá, ale pohled odtud na kaskady mohutného Bělského potoka*) a břehy jeho skalami a balvany zavřené pěkný. V Bělanech vedle koupelí poněkud primitivně zařízených, jest i ústav vodoléčebný. Ředitelství, lázeňský salon a dosti dobrá restaurace nacházejí se ve ville „Konkordii“. Ředitelem jest Boldy (Baltazar) Bohuš, muž plný ochoty a vlídnosti k hostem i turistům, jehož zásluhou jest, že cizinec v lázních brzy zdomácní. Českým navštěvovatelům připomínám, že jest jazyka slovenského dobře znalý. V čem tu nápravy třeba, jest zdejší hudba, která dvakráte denně nemilosrdně obtěžuje uši lázeňských hostí.

Navštěvovatelé jeskyně shromažďují se před hôtelem, odkudž nově upravená stezka zabočuje do malého údolíčka, vyrytého v úpatí Kobylího vrchu, který až k temeni svému širokému, jen málo prohnutému jest olesněn. V něm právě ukrývají se slavené jeskyně. Pěšina dosti příkře vystupuje zprvu četnými nízkými schody, později zářezy vykopanými ve stráni ke vchodu jeskyně (885·4 m.); rozdíl výšky mezi hôtelem a vchodem obnáší 121·4 m. a ku překonání jeho potřebí asi 12 minut. U vchodu jest prostý domek, v němž možno odložiti zbytečný šat a po návratě se umyti a očistiti. Do jeskyně třeba vzíti oděv starý, podzimní, pohodlný (ne snad dlouhé pláště); damám zvláště radím sukně kratší, poněvadž dlouhé šaty způsobují na strmých, vlhkých, špinavých schodech nesmírné potíže, ba jsou i přímo nebezpečny. Vzduch v jeskyni jest sice chladný (průměrně asi + 10° C.), ježto se však zprvu stále vystupuje, netřeba se baliti v šat teplý, toliko krk třeba šátkem chrániti. V jeskyni nachází se 2200 schodův; ale množství to ať nikoho od návštěvy neodradí.**) Schody nenásledují snad v jedné řadě za sebou, nýbrž nalézají se v různých, od sebe vzdálených částech a vyskytují se hlavně při sestupu. Celkem překonává tu navštěvovatel výši toliko 114·7 m., tedy menší než od hôtelu ke vchodu.

I.

Jeskyně Bělanská má dva vchody, z nichž starý, značně vyšší (962 m.) dnes jest opuštěn. Vchod nový nesouhlasí docela s naším obrázkem, ježto jest v horní své části prkny zahrazen. Než vkročme dovnitř. Vzduch tu chladný (venku bylo + 27° C.), vlhký, zprvu nepříjemný. V narudlém světle elektrických žárovek kráčíme dlouhou pustou chodbou, v níž útvarů krápníkových není (Divokou jeskyní, slovensky Divá jaskyňa, polsky Dzika Jama, die wilde Höhle), k nejhlubšímu místu jeskyně, k Bílému domu, 881·8 m. (slovensky Biely dom, polsky Biały Dwor, das weisse Haus), kde se cesty dělí: po jedné vystupují navštěvovatelé vzhůru do jeskyně a druhou vracejí se sem po její prohlídce.

*) Průvodčí můj, Slovák landecký, říkal potoku Wildbach.
**) Počet schodů se v poslední době prokopáním několika tunelů zmenšil. (Eljasz udává ještě 3000.)

Bílý dům šíří se v délce 67 m. a má jméno od bělostných krápníků, kterými strop, stěny i půda jeho jsou pokryty. S hora dolů visí stalaktity v podobě jehliček, hrotů, rampouchův a malých pyramid, zdola vzhůru vyrůstají stalagmity tvarů nejrozmanitějších; jinde hmota krápníková kryje jako záslonami výstupky a výklenky. Škoda jen, že při záři elektrických lamp světelné efekty (jiskření krystalků vápencových) nejsou tak velké jako při světle magnesiovém; ba za nynějšího elektrického osvětlení nelze ani řádně fotografovati. Z Bílého domu dostaneme se za nedlouho do

Zpěvní síně (Speváreň, Spiewalnia, Sängerhalle), jejíž výška 40 m. obnáší (délka 76 m.). Zpěv mocně tu zní a s temným ozevem v podzemních prostorách zaniká. Na stropě síně vznášejí se krápníky oblakům podobné, na stěnách průvodčí ukazuje baldachyn, kazatelnu, mušle . . . Na počátku i na konci Zpěvní síně jest po jedné studnici; voda má + 2° C. při teplotě vzdušné + 8° C. Na levo zeje

Ďáblova prohlubeň (slov. Diablov požerák, polsky Djabla Dziura, Teufels-Schlund), propast 34 m. hluboká, dole vodou zalitá. Kámen, který průvodčí do hlubiny hodil, dlouho rachotil po stěnách, než do vody spadl. Následující části, vysoké příkré žlutobílé stěně krápníkové říká se Parnas a třicet osm metrův odtud jest menší jeskyně, již vyplňuje jediný ohromný stalagmit, Arpádova přilba (slov. Žiškova prilba, polsky hełm Arpada, Arpádhelm). Při výši 2·20 m. stalagmit má objem 2·48 m. a ukazuje na jedné straně pěkné vrstvení; jméno „přilby“ nese docela neoprávněně, nepodobáť se jí. Odtud zahneme na levo do

dómu Augusta Kaltsteina (dwor Kaltsteina, August Kaltstein-Dom), jehož klenby ztrácejí se oku v nesmírných temných výších; poloha je velmi strmá, schody pak, jež dómem vzhůru vedou, 54 m. dlouhé. Kaltstein, býv. ředitel lázeňský, zanechal v lidu slovenském nejlepší paměť svou dobročinností, vlídností, spravedlností; horlivě staral se o povznesení lázní, upravil široko daleko v okolí stezky, o adaptaci jeskyně má pak veliké zásluhy. Byl nucen na své místo resignovati, poněvadž právě tato intensivní činnost (která nenesla ovšem okamžitého užitku) některým měšťanům bělským se nelíbila . . .*) (Dokončení.)

*) Dle zpráv Martina Galika, Slováka landeckého, který za Kaltsteina stezky robil.

Chrám bosých.

Na pláni široké, porostlé travou
chudou, jak neplodná rodí ji zem,
v krajině Úzkosti, věčného Soumraku,
v říši, jež plna je tíhy a muky,
hladových, uštvaných, umdlených duší,
zapřáhlých v Osudu přetěžké jho,
určených k zmírání dřív než se zrodí,
naděj kde v pohádkách jenom se stkví,
ze hrubých balvanů bez tvaru, bez vkusu
složený, z těžkých sroubený dřev,
bez sloupů, bez věží, zvonů a gothických
fijál a oken barvených umně,
bez zlatých sloupů a podlahy z mramoru
tichý a tajemný zvedá se Chrám.

Boháči neznáma cesta je k němu,
do dáli, do oblak ztrácí se před ním,
a byť i kráčel tisíce mil,
nedojde, nevstoupí do něho nikdy.
Šťastní a zdraví nezvědí o něm,
ti, kdo již nalezli svého tu boha,
neváží cesty sem . . . neskytá k illusím.
jejich již ničeho, ničeho k citům jich
zlatým a zářivým prostý ten dóm.

Ti však, kdož hledají marné cos v žití,
jimž srdce ranami odtéká denně
nejdražší, nejčistší života krev,
hlad kdo zná, chudobu, samotu, mrazy,
jemuž se prohýbá nad hlavou lijáky
sesutý, sčernalý života krov,
žebráci, mrzáci, nuzáci, bídáci,
nemocné děti, jimž jak pečeť vyryt v líc
otců jich zhýřilých dědičný hřích,
děvčata znectěná, spálená, sžehnutá
požárem divokým mladého pudu,
všickni ti chudáci, prokletci, tuláci,
shnilý ten, vráščitý, neduhem rozrytý
a hmyzem pokrytý života list,

Znají ten tajný chrám, z blízka i z daleka
putují do něho, denně se rýsuje
prašnou tou, kamennou stezkou k němu

tisíce bosých noh, a v každém odlitku
krvavém, mozolném viděti rýhy
těžké a bolné, jež vřezal v ně Čas.

Stále jsou čerstvy ty ku chrámu stopy,
nikdy se netratí, vždy se zas obnoví,
jak pochod národů, celého lidstva,
jak hoře lidu jdou bez konce dál.
Velké i drobné jsou sledy těch nohou,
nedávno zrozených Prokletí dětí,
i těch, kdož znaveni pochodem již,
záduchých starců, stařen jak kostry,
osleplých, polhluchých, ochromlých lidí,
jichž se jak neřesti štítí ten svět,
jak řeka za noci tmí se a černá,
takto se šeří jich davy až v chrám,
časem k nim zabloudí básník i chudý . . .

Hledají boha zde — symbol svých trudů,
vyzáblých tvarů a laciných barev,
zkřivených údů a tesklivých hledů,
boha to chudých, nízkých a zjařmených,
sborcených v těžký života uhel,
zdupaných do bláta, smazaných z počtu,
boha těch otrockých, pokorných duší,
smutného, chudého, smutných a chudých,
druha a přítele, jenž jim je přán . . .

Přiběhnou lidé sem drsní a diví,
spurní a tupí, uprchlí od práce,
páchnoucí potem, s pohledem ztrhaným,
hladoví, znavení, nazí a špinaví,
takto se představí Bohu svému!

Touží mu vydechnout, vyplakat, vyvzlykat
do duše laskavé hoře své strašné,
Jemu, jenž podoben tak je svým trápením,
mořem svých bolestí každému z nich,
Jemu, jejž tuší jich nejprudší modlitby,
nejtišší přání a nejhlubší vzdechy,
Jemu, jenž vtělením jejich je údělů,
zbičován, ubit mocnými též.

Nikdo jich nevítá, nikdo se nestaví
mezi ně, s Ním když hovoří tiše,
nesčítá s nadšením bezčetný vzdech . . .
Klenba jen sprýskaná, krovy a strop se chví
mocným tím rozvláním divokých nářků.

Zní to jak rouhání, prosba i hrozba,
vyhrůžka, sborcení citů i touhy,
schumlaných hrstka slov, jež sami nechápou,
zvuky jen divoké, táhlé a trhané,
jak zvíře šlehané kňučí jen, stóná.
Není to nebeská hymna, již světcům kdys
ve rajských viděních andělé psali,
není to sladěná krásných slov kadence,
již básník, pomazán na pěvce, pěl,
ni varhan nádherných fuga a arie,
jíž člověk sytý v póze a lyrice
k boháčů bohu v přetvářce lká,
prostá to, chudobná, hrubá a všední
jako ten život, ta duše jich všech
píseň ta — jediný vzlyk to je tisíců,
v tisíce stupnicích, tisíce nádechách,
vyštvána zoufale ze dna až duše —
jako ta bolest, jež všady je různá,
jediná hrozná a nepovšimnuta,
jako ta bouře, jíž zvolna se zvlní
hluboké bezedné, vzkypělé moře,
tak to tu vzkypí až z nejhlubších propastí
černé a nesmírné lidu hoře.

Byla to modlitba příkrá a vřelá,
jež jak vír mořský se divoce chvěla
a v prsou lidských slok tisíce měla!

Za koho modlí se stařec ten divý?
Bůh jen mu rozumí, on neví sám
co šeptá poděšen, chrčí a mručí.
Za sebe ne — — což on! Co by měl chtíti
po žití ztraceném ve věčné práci,
která jej vyssála, hodila stranou,
ve věčné chudobě duše i těla,
v temnu, v němž jediný nevzplanul svit!
Za sebe neprosí, přece se zmítá
v divoké křeči a zoufalém štkání,
srdce se vyrvat chce hrdlem mu z těla.
Jest to jen atom hoře a žalu,
jediná vlnka, jež beze stop zajde,
z myriad, jimiž se přelívá v bolu
oceán hladových, Kaina to rod.

Za tu se modlí, jež kdesi leží
ve šachtě bezjmenné, že neví ani
kde že si s modlitbou pokleknout nad ní,
za duši jedinou, již rád měl v žití,

která jej chápala, která s ním cítila
bídná tak jako on, již bůh mu vzal —
příšerně rozlehá divý se, nelidský
starého zoufalce smrtelný žal.

— — — — — — — — — — — —

Byla to ženština hanby a hříchu,
do rána prodejným úsměvem lákala
k rozkoši, orgii muže i starce
jak lampa nečistá nočních rod mur.
Ráno však přepadla tíha ji žalu,
hrůza v ni dolehla, zoufalost, stesk
po matce, po cudných objetí sester,
rozkladu bázeň zatřásla jí . . .
Strhavši cáry své, hedváb ji škrtící
pádila k mostu, kdež v mlhách se temněla
hluboká, kalná, surová řeka.
Černější svoje v propast tu černou
vrhnouti chtěla hanbu a prokletí,
spásu ne, svítání — dole tam hledala
černou jen květinu zapomenutí.
Kdos však ji zachytil skloněnu nad propast,
na srdce teplou rukou jí sáh',
vzal ji tak nečestnou, bídnou a špinavou,
objal ji, tulil, sladce jí hovořil,
šeptal jí: ‚Já to jsem, tys dcera má —
jsem tvůj, tys moje, ke mně jen pojď!
Neboj se — pro tebe já dnes jsem přišel,
dlouho jsem hledal tě, nalezl dnes,
ve tvojí úzkosti zjevil se tobě,
jak ovci ztracenou k sobě tě vzal.
Neptám se, čím's byla, nereptám, nehorlím,
cítím jen bolest tvou — nechci znát víc.
Pojď jen, mé dítě, tys dražší mi nad jiné,
nad všecky čisté — ba nad dětí davy —
pro tebe jedinou vylil bych znovu
tisíckrát v plese všecku svou krev.‘

A ona běžela, pádila padajíc,
bez dechu veběhla v tajný ten Chrám,
ukryla tiše v koutek se setmělý,
nejtmavší nejzazší v Chrámu ten kout,
nezřena nikým viděla sama,
bála se modliti — slyšela odpověď,
bála se hledati — nalezla přec! . . .

Aug. Eug. Mužík.

José Maria de Herédia: „Trofeje“.

Oddíl: „Hellas a Sicilie“.

Přeložil Jan Žeranovský.

Honba.

Quadriga Phoebova v svých bílých hřebců trysku
již spěje v nebes výš a horký dech jich žehá
již zlaté květy niv, kde kypí žití něha.
Zem cítí boky své v nesmírném žáru stisku.

Les marně sráží v tlum vše listy, jež jsou v blízku,
žár Slunce vršků jich přec skulinami šlehá,
v stín, kde zní prameny, se vkrádá se lstí špeha,
se plíží, prosmyká a svítí v mech i lísku.

Toť chvíle horoucí, kdy ostružinou, travou
přes strže skákajíc a s povznešenou hlavou
za skřeků smrtelných, v psů štěku, krve běsu,

z napjaté tetivy šíp za šípem jen střílíc,
vlas zlatý rozpuštěn, dech prudký, vášní šílíc
Vítězná Artemis jest postrachem všech lesů.

Hodina nymf.

Quadriga nebeská již sjíždí s nebes báně,
a vida pod sebou již mizet západ celý
bůh marně zdržuje svou čtyrspřež, marně velí
svým hřebcům zpěněným, žár příliš srší na ně!

Vůz sjel. Tu mocný dech se vzedme z mořské sláně
a stoupá k nebesům, kde červánky se rděly,
a v blankyt ztemnělý, jich svitem rozechvělý,
srp luny tiše vplul v ty mlčelivé pláně.

Toť čas, kdy Nymfa kdes ve chladném lesa cípu
luk k toulci odhodí, jenž prázden je již šípů.
Vše zmlkne. Jelen jen tam u vod kdesi říje.

Srp bledý měsíce ten noční ruch zří kradí
a Pan, jenž zvolna hned, hned rychle takt si ladí,
se směje, vida, vše že dechem jeho žije.

Artemis.

Ten lesa vonný dech, jenž se všech stran se zdvihá,
Ti zavál, lovkyně, do lačných chřípí mile
a ve své panenské i mužské k činům síle
hřmíš vpřed, an zlatý vlas Ti za hlavou se mihá.

A řevem levhartů, jichž chrapot v uši žíhá,
z Tvé vůle Ortygij hřmí ještě v noc se chýle,
v tu vřavu chraptivou Ty štveš pak ještě čile
své hafany, jimž z tlam se rudou slinou říhá.

Pak je Ti rozkoší, když, bohyně Tě, zraní
buď trní, zub neb dráp když cítíš v bílé dlani
a v božské paže Tvé když hodně ostře vniká.

Vždyť v kruté slasti té se kocháš vždy tak ráda,
když nachový Tvůj plášť ve strouhy krve spadá,
jež z potvor zabitých Ti v lesní stezku stříká.

Pan.

V příč hustou křovinou, kde tajné cesty kynou,
jež mizí v uličkách zelených houštin zase,
on, božský Kozonoh, po nymfách nahých pase,
a slídí v zraku žár teď v lesa hloubi stinnou.

Rád slyší vzdech i vzkřik, když laškovně se vinou
kdes z hebkých zákoutí v tom blahém ranním čase,
když Slunce z nočních chmur v les tryskne v plné kráse
a jeho paprsky v taj noci vlahé vřinou.

Tam Nymfa! Zbloudila a naslouchajíc stane,
jak ranních slzí déšť v mech hebký tiše kane
a sladká mdloba již v hruď mladou se jí snová.

Však jedním skokem jest bůh černých hvozdů u ní,
ji lapne, kolem vzduch již smíchem jeho duní
a zmizí . . . V mlčení zas les se hříží znova.

Nymfy ve vodě.

Znám údol divoký, jejž mocně Euxin chrání;
Tam chladný nad pramen se černý vavřín chýlí,
a nymfa ve smíchu se s větve svěsí v chvíli,
svou nohou dotkne se vln chladných v laškování.

A skokem družky vše zvuk píšťaly již shání,
v proud vlahý noří se jich údů tlum tak bílý,
z pěn hle, tu srstnaté se kyčle vynořily,
tam břicho, tam zas hruď se jeví v růží plání.

Tu v božské veselí les velký pohřížený.
Však v stínu oči dvě zřít chtivě vyjeveny.
Toť Satyr!... Jeho smích v hře Nymfy všecky zděsí.

Vše vskočí. Jak by snes' se bájný havran náhle,
hned nad proud klade se tu v šíři neobsáhlé
roj hustý labutí až od Kaÿstra kdesi.

Vása.

Sloň ruce přeumné svou vděčí ciseluru.
Les vryt tam kolchidský a Jasona tam máte
i krásnou Medeu čar v zraku. Rouno zlaté
hle k stromu vrcholu zrak zžaslý vábí vzhůru.

Blíž věčný Nil, zdroj řek, se zhlíží ve azuru
a dál zříš Bacchantky, jak sladkým jedem vzňaté
zas vínem divokým, již listím přebohaté,
šíj věnčí přesilnou dvou vypřáhaných turů.

A pod tím jezdců směs se žene v divém jeku,
dál vrací na štítech se těla padlých reků
a starci pláčí tam a matky hořem nyjí.

V sled v ucha podobě, by vásu zokrouhlily,
svou hrudí opřeny o její okraj bílý
Chiméry shýbají se v její hloub a pijí.

Ariadne.

Za zvuků cymbálů, v své krásy majestátu
zří nahá královna na tygra ležíc hřbetu
blížit se iacchos po mořském písku v letu
a za ním Orgie všech vášní v ohni plá tu.

A tygr obrovský své boky ohýbá tu
pod tíží zbožněnou a šlape písek v hnětu
a dotčen rukou, z níž se svezla uzda, řve tu
štván láskou, v udidla však květ jen zakousá tu.

A v křivící se bok mu pouští zlatou kštici,
svým prsem ambrovým jej tiskne laškující,
však, krásná, nemá sluch pro němé jeho řvaní.

A v hrudi touhy žár, jsouc spita ambrosií,
na zradu Thesea již nepomyslíc ani,
před Dionýsem hle! již sladkou sklání šíji.

Bacchanale.

Slyš, Gangu na březích jak řve to, ryčí, supá!
Svá jařma ztrhali již tygři, kteří skáčí
dál vztekle ryčíce, a před jich skoky kvačí
Bacchantky, jejichž dav vše hrozny ve prach zdupá.

A réva, již ztrh' dráp neb tlama ostrochrupá,
jim barví tmavě chřtán i slabizny jim zmáčí,
kde boky žíhané se od břich bílých značí,
zvlášť když si levhartů v kal lehne pestrá tlupa.

Křeč těla dravců jme, když slepí vztekem vzplanou.
V chrocht vyzní vá jich řev, ať mladí jsou či staří,
krev rudší čichají, když slunce v hřbet jim paří.

Však v tom již Dionys spit hrou jich neslýchanou
thyrsem a výkřikem je zjitří a pak spáří
vždy samce s samicí, jež v řevu, chrochtu stanou . . .

Procitnutí boha.

Vlas hustý rozcuchán a hrdla zkrvácena
svým pláčem dráždíce jen závrať smyslů více
hle, ženy z Byblu tam, jak pějí bědujíce
svou notu pohřební, jež zkomíravě sténá.

Neb v květů závěji tam vidíš pohrobena
— když Smrt mu zavřela zrak mdlý a zchladly líce —
ve vůních mámivých a ve kadidla hříčce
jinocha, v Syrii jejž vzývá každá žena.

Tak do svítání až sbor žen těch vedl lkání.
Však hle, tu božský jun v kyn Astarty, své paní,
vstal, střás' květ skořice, jímž dřív jej zasypaly.

On procit' v život zas, ten jinoch ve vší kráse
a nebe květy dštíc dnes velkou růží zdá se,
již božský Adonis svou krví zkropil zdáli.

Kouzelnice.

Kam jdu, i z oltáře, jejž objímám v své strasti,
ji zřím, jak volá mne, mi v náruč bílou kýve.
Ctný otče, matko má, v jíž lůně dlel jsem dříve,
rci, zda můj proklet rod, je znám-li jaký vzkaz ti?

Vždyť mstitel Eumolpid na Samothraké střásti
plášť nemoh' krvavý v sluj ve vin vádě divé
a nechtě sám jsem prch' mdlý, v žalu srdce tklivé,
psy slyším posvátné, jak za mnou zuby chrastí.

A všude cítím teď, ba čichám, hnusný sobě,
ty černé kletby vše a kouzla zlá v té době,
jimižto bohů hněv zná cesty moje dláždit.

Neb bozi dali jí zbraň, jíž nic neodolá:
toť ústa opojná a zrak, jenž mámí zpola,
by rty a slzami tím víc mne mohla vraždit.

Sfinx.

Tam, kde ční Kythairon, skad zeleň bujná splývá,
se skála otvírá, v ní brloh, z něhož tichá
žže zlatých očí zář, zříš hrdlo i tíž břicha:
Sfinx s orla křídly to se vážně tamo dívá.

K té skrýši přijde muž, zrak oslněn si skrývá.
— „Čí stín to ještě víc tmy v jeskyň moji míchá?“ —
— „Jsem láska.“ — „Jsi ty bůh?“ — „Jsem rek.“ — „Nuž vstup sem zticha,
Však hledáš tady smrt. Chceš vzdorovat?“ — Muž kývá.

Vždyť Bellerophon též Chimairu zkrotil děsnou.
„Dál nechoď.“ — „Vždyť tvůj ret pod mojím plane vesnou.“ —
— „Jdi, sic v mém objetí tvé kosti brzy chrastí —

A v těle tvém můj spár . . .“ — „Co dám já na tvé chtění,
když slávu mám a tvé jsem urval políbení?“ —
— „Ty jásáš nadarmo, neb umíráš.“ — „Ó slasti! . . .“

Marsyas.

Les rodný, jejž tvůj dech vždy plnil všemi taji,
tvé tělo nesžehl, ó nešťastný ty brate!
Tvé kosti rozváty, tvá krev se s vodou mate,
jíž hory Frygie v pláň širou vylévají.

Žárlivý Kytharoid, rek ve olympském ráji,
ti flétnu přerazil — dvě třtiny v jednu spjaté —
lvy krotila, z ní pták se učil písni zlaté;
po pěvci Seiléna nic nezbylo již v kraji.

Zbyl po tobě jen cár, jenž s větve tisu visí,
kamž spjal tě živého Phoeb, jenž tě odřel kdysi.
Ó ukrutný ten bůh! Jak křičel's! Muko žhavá!

Ne, nezaslechnem již zpod jeho prstů umných
lkát flétnu z rákosu z Meandru břehů dumných,
neb s kůží Satyra si nyní vítr hrává . . .

Andromeda na skále.

Hle panna kefejská zde pní a ještě živa!
vlas spuštěn, připjata k ostrůvku černé skále,
jak lká a běduje, jak svíjí neustále
se tělo královské, s nímž zimnice hrá mstivá!

Obrovský Oceán, jímž zmítá bouře divá,
jí plivá k nohám jen vln hořkou slinu dále
a ona z pod svých brv, jež mhouří v děsu, v žale,
zří sinou tlamu jen jak hrozná na ni zívá.

Tak jako blesku žeh prolétne nebes chmuru,
tu náhle zařehtá kdos ohnivě, a vzhůru
jí zrak se obrací, v němž děs i ples se značí.

Neb zřela závratným a jistým kterak vzmachem
vzlét' Dia pod synem již Pegas v skoku plachém
a velký jeho stín jak mořem k ní již kvačí.

Perseus a Andromeda.

Když v středu mořských pěn již ustal s divým chvatem,
rek, jemuž podleh' drak i hlava Medusina,
jejž hnusná třísnila a zkrvavená slina,
vzal v náruč dívku svou, jež plála vlasů zlatem.

Na hřebce božského, jejž Chrysaor zval bratem,
jenž hrabe ve vlnách a ržá a zle se vzpíná,
svou vložil milenku, jež chvěla se jak třtina,
ač láskou blažena jej tiskla v citu vzňatém.

Ji objal. Komoň již jest ve zpěněném moři.
Tu ona vztáhne mdlá své nohy na hřbet oři,
jichž právě dotkla se teď vlna dovádivá.

Však Pegas podrážděn tím bičem vlny v boku
na výkřik Perseův se vznesl v jednom skoku,
vznes' křídla ohnivá, až v mrak mu vlála hříva.

Únos Andromedin.

Tak letěl potichu Oř velký, okřídlený,
an z nozder vypjatých mu dech šel dýmem čpící,
svou obří perutí nes' oba milující
v noc modrou, étherem, v němž hvězdy rozsvíceny.

Dál letí. Afrika se v jícen noří pěnný,
a nyní Asie . . . poušť . . . Liban v mlze snící
a zde se blíží již s vln rozpěněnou kšticí
to moře, Helly zjev zkad kyne pohrobený.

Vzduch vanul. A tak též dvě křídla obrovitá,
jež z hvězdy na hvězdu se nesla letem hbitá,
je oba stínila, když dleli ve objetí.

Tak k nebi upřen zrak, kde stíny jich se chvěly,
v osluní Berana a Váh tu uviděli
své zářné souhvězdí nad blankyt vycházeti.

V hodinu dvanáctou.

Kulturní črta. Napsal F. V. Vykoukal.

ezi hrami, kterými jsme si jako děti krátívali dlouhé zimní večery, těšívala se zvláštní oblibě hra „na smrt". Nebyla to „smrt" nijak hrozná. Jeden z hráčů si lehl na znak na zem, zamhouřil oči a nehýbal se, byť ho druzí jakkoli škádlili. Ostatní chodili kolem něho, říkajíce zpívavým hlasem: „První hodina bije, smrt spí. Druhá hodina bije smrt spí . . . Dvanáctá hodina bije, smrt vstává z mrtvých!" V tom okamžiku „smrt" vyskočila a honila ostatní hráče; kdo byl lapen první, ten ji vystřídal.

Dle dětských představ tedy vstává zosobněná smrt o dvanácté hodině, rozumí se, noční. Ale to není představa toliko prosté mysli dětské. Hodina půlnoční jest vůbec „hodinou duchů", „v tu dobu vstávají mrtví ze hrobů", v tu dobu dějí se vůbec mnohé věci podivné. Lidové to podání známo jest každému.

Každý také ví, že tajemná chvíle půlnoční byla v pověstech lidu rozšířena na celou hodinu. Stalo se to patrně proto, že kratičká doba ta nestačovala, aby v ni lid mohl klásti příběhy rozvitější nebo složitější. Byla to tedy jakási snaha po realnosti, která za čas duchů a nadpřirozených zjevů vytkla — jak známo — hodinu od 12. do 1. hodiny v noci. Méně známo jest asi, že mnohdy na místě toho „hodina duchů" počítá se v lidovém podání od 11. do 12. hodiny noční; uvedu proto některé doklady:

O 11. hodině vstává mrtvý z hrobu, svlékne rubáš a jde do vsi; jak padne dvanáctá, vrací se na hřbitov.[1]) — U hrobu lakomce, který

---

[1]) Kulda-Pleskáč, Mor. nár. pohádky, str. 243.

vzal s sebou nastřádané peníze do hrobu, hlídá po 3 noci syn, aby ty peníze dostal. O jedenácté hodině se mu zjevují hrozné obludy a strašidla (ohnivý vůz, černí psi ohnivých jazyků a p.), dorážejí naň, ale rázem dvanácté mizejí.[1]) — Královská dcera, očarovaná tak, že byla všecka srstí porostlá, zemřela a leží v rakvi v kostele. O 11. hodině vstává a roztrhá vojáka, jehož tam král dal na stráž, rázem dvanácté pak uléhá na své místo.[2]) — V zakletém zámku, v němž statečný šuhaj chce vysvoboditi zakletou kněžnu, strhne se o 11. hodině v noci strašný třesk a hukot, jakoby se celý zámek měl propadnouti. V malé chvíli vhrne se do jizby 12 potvor se lvími hlavami, ozbrojených velikými kyji. Dorážejí na mládence, ale jak je 12 hodin, pozbudou moci a ztratí se.[3]) V jiném zámku, v němž je zakleta matka s dvěma dcerami, ukazují se vojákovi, který náhodou tam přišed pokouší se zakleté vysvoboditi, vždy o 11. hodině rozmanitá strašidla, ale o dvanácté zmizejí.[4])

Avšak netoliko noc má svou dobu tajemnou, vyhrazenou jednak působnosti nadpřirozených bytostí, jednak i rejdům stvůr světla denního se štítících a jenom v temnotě noční člověku příšerně se ohlašujících. Také den má dobu takovou, také za dne, zvláště pak za jasného, dlouhého dne letního jest chvíle, kdy otvírá se tajemným bytostem a postavám, stvořeným čilou fantasií lidovou, přístup na náš lidský svět. Chvíle ta nastává dvanáctou hodinou denní, — v poledne. A o tom chci zde poněkud šíře pojednati.

Jeví se nám v tom případě zajímavý úkaz obdoby, jakou lid uvedl v plody své obrazotvornosti, a to obdoby nikoli nahodilé, nýbrž opřené o správné pozorování úkazů přírodních. Jako jest půlnoc vrcholem temnoty noční, jako v té chvíli překloňuje se takořka noc na své dráze k novému dni, tak o polednách slunce stojí nejvýše a chýlí se odtud již k cíli své pouti denní, k západu. O jednom i druhém tedy bájeny věci podobné.

Poledne ve slovanském podání lidovém má přímo své zvláštní postavy báječné — Polednice čili Poludnice. Tyto bytosti u nás v celku jsou povahy zlé, škůdnické, asi jako divé ženy, do jichž rodu náležejí a s nimiž je někteří, na př. Erben, přímo stotožňují. Lidové podání připisuje jim, právě jako divým ženám, snahu, odníti matkám děti a vyměniti si je za svá podvrženčata. Na svévolné, neposlušné děcko venkovská matka dosud často volává: Polednice tě vezme! kterážto hrozba zřejmě dosvědčuje starou pověru, že Polednice unáší nebo dáví děti. Zvláště však jest Polednice nebezpečna nemluvňatům, jež matky vzaly s sebou o žních na pole a o polednách jich nechaly bez dohlídky. Nejraději chodí po polích, ale též u lesů ji bývá viděti. Také k lidským příbytkům docházívá. Každého, kdo se jí nepokloní, bije přes nohy.[5]) Kdo chodí v pravé poledne po lesích, na toho, jak dí Erben v poznámkách ke Kytici, „posílá blud“. S tímto názorem také Slováci se shodují. Dle

---

1) Kulda-Pleskáč, n. m. u. str. 228.
2) Tamtéž str. 119.
3) Němcová, Slov. poh. 1857, str. 83.
4) Kulda-Pleskáč, n. m. u. str. 38.
5) Jungmannův Slovník s. v. Polednice. — Al. Jirásek, Rozmanitá prosa, 1896, str. 119.

Dobšinského[1]) „Poludnica z člověka urobí celého preludára, t. j. ona ho lúdi, vábi a vodí sem i tam;“ je tedy vlastně „podlúdnica“.

V Čechách představuje si ji lid jako vzdušnou bílou paní, nebo šerednou stařenu.[2]) Erben ve známé básni popisuje ji takto:

„Malá, hnědá, tváři divé
pod plachetkou osoba,
o berličce, hnáty křivé,
hlas vichřice podoba.“

Jungmann uvádí ji jako bytost dle domnění lidu „u vichru v prachu létající“. Na Bydžovsku dle Košťálovy zprávy představují si Polednici jako stín, vycházející ze zvonice, jakmile se začne zvoniti poledne. Na Moravě líčí ji lid jako ohyzdnou stařenu škaredé tváře, šikmých očí a rozcuchaných vlasů, oděnou v bílý plášť. Podobně představují si ji také na př. Srbové lužičtí, kteří jí nad to dávají v ruku nebo pod paží srp. U těchto sousedů našich Polednice přichází toliko v létě, dle některých docela jenom o žních za slunečního vedra; je-li obloha zachmuřena nebo je-li větrno, není prý ji viděti. Jinak je lužická Polednice mírnější než naše. Koho najde na poli, ten jest v její moci a ona mu ublíží, nestačí-li celou hodinu o něčem, třeba stále o jedné věci (nejraději o lnu) s ní rozprávěti. Moc její trvá dle některých od dvanácté hodiny do jedné, dle jiných od jedenácté do dvanácté.[3])

Vedle Polednice zná náš lid také Poledníčka. Tento prohledává v pravé poledne pole a lesy. Kdo naň pokřikuje, tomu uškodí. Hlídá, aby se v polích neděla škoda.[4]) Dívce, která se v pohádce snaží vysvoboditi zakleté bratry, radí bohyně Babura: „Vyryj kvítko orlíček i s kořenem v dobu, když Poledníček lidi navštěvuje, zavaž je pevně v bílý šátek a spěchej k vrcholu Supí skály. Než přestane doba panování Poledníčkova, učiň hraničku z tamějších supích kostí a obětuj v udobření černobohu.“ [5])

V pravé poledne má vodník největší moc; proto bojí se děti nejvíce v poledne jíti na kraj řeky nebo rybníka.[6])

V pohádkách zhusta se kladou do doby polední úkazy a příběhy podobné, jaké jindy se víží k půlnoci. Sám čert přichází na zálety také ve dne, v pravé poledne, a tu má na sobě zelený oblek jako myslivecký mládenec. Tak alespoň prý chodil za hezkou Kačenkou ve vsi Lidečku na Vsatsku. (Menšík.) — Zlatá dívka Berona ukazuje se u Ježibaby v zahradě v pravé poledne. Z její vůle podivuhodná jabloň rodila královskému princi zlatá jablka v týž čas. (Němcová.)

V pohádce o skleněných zámcích přišel mladý rytíř v nekonečném lese k chaloupce stařenky, jejíž muž je lidožrout. „V samé poledne při-

---

1) Prostonár. obyčaje, str. 115.
2) Máchal, Nákres slov. bájesl., str. 137. nn.
3) Ad. Černý, Myth. bytosće, str. 134.
4) Grohmann, Aberglauben, str. 13.
5) Slovanka. Díl I. Květomluva od K. Amerlinga. Praha 1833. — „Bohyni Baburu“ si vymyslil Amerling; lid v pohádkách zná toliko bezejmennou stařenu.
6) Grohmann, n. m. u. str. 12.

letěly ke studni tři labutě, posadily se a svrhly se sebe peří, a v tom se z nich udělaly tři překrásné panny.“ Vykoupaly se a odletěly zas jako ptáci.[1]) — Princezna, která chce chorému králi pomoci k uzdravení, má jíti pro uzdravující vodu k studánce v pravé poledne.[2])

V zakletém zámku ukazuje se srdnatému ševci o dvanácté hodině polední drak a pokouší se ho zmásti.[3]) — Siláku Honzovi v jiném takovém zámku ukáže se v týž čas dědoušek, který tam straší.[4]) Jinde předstupuje před kupcova syna v touž dobu princezna, zakletá v medvěda.[5]) Jinde ukazuje se v začarovaném zámku kupcově dceři o jedenácté hodině ohromné, šeredné zvíře a klade jí hlavu do klína; o dvanácté hodině odchází.[6]) — V tomto případě rozšířena jest také tajemná chvíle denní na celou hodinu, což ostatně platí také, jak jsme výše viděli, o působení Polednice.

Zvláště významny v lidovém podání jsou polední chvíle některých určitých dní v roce. Tak na př. v poledne na Velký pátek otevřel se vrch Svídník, kdež jsou (jako v Blaníku) skryti rytíři, a dívka jakási tam vešla.[7]) Na sv. Jana Kř. v poledne — dle domnění Srbů Lužických — je celá země svěcená; v tu chvíli je nejlépe sbírati léčivé byliny (zejména bezový květ buď v ten den trhán, když zvoní poledne), tehdy kvete kapradí, tehdy také otvírá se země tam, kde jsou skryty poklady. Ten den před samým polednem házejí dívky věnec na strom, chtíce se dověděti, kdy se vdají.[8])

Také hospodářské pověry přiřkly polední chvíli zvláštní význam. Na Manětínsku na př. nasazují se vejce v pravé poledne, aby se vylíhlá housata a kuřata vždy držela pohromadě. — Na Moravě v Čejči se domnívají, že se vylíhne mnoho houserů, když se pod hus nasazuje o poledni.[9]) Z jiných pověr připomínáme na př., že lze se zabezpečiti proti uhranutí, nosíme-li při sobě svatojanský kořen, který jsme vykopali buď v pravé poledne, buď právě o půl noci. Tak alespoň věří na Manětínsku.[10])

Není nezajímavo, že nápadná významnost chvíle polední není známa toliko národům nynějším, po výtce pak slovanským, nýbrž že o ní nalézáme zmínky již v šedém dávnověku. Máme o tom doklad — mimochodem to budiž uvedeno, také v bibli, a to ve známém žalmu 91. (Kdož v skrýši Nejvyššího přebývá), o jehož převod pokoušelo se u nás již v době střední několik překladatelů. Tam je řeč o přístrachu nočním, jehož člověk nemá se báti, a rovněž ne „nakažení morního, vlekoucího se v mrákotě, ani povětří morního v polední čas hubícího“. Mor, jak patrno, jest zde personifikován, a chvíle polední udává se za obvyklý čas jeho zuření.

---

1) Slavia, Nár. pohádky, 1878, str. 2.
2) Slavia, N. poh., 1873, str. 6.
3) Slavia, 1875, str. 23.
4) Tamtéž str. 23.
5) Kulda-Pleskáč, n. m. u., str. 214.
6) Slavia, 1878, str. 17.
7) Tamtéž, str. 111.
8) Ad. Černý v „Nár. Listech“ 1896, čís. 189.
9) Fr. Bartoš v Čes. Lidu I., str. 231.
10) Zapsal p. V. Mancl ve Hvozdě.

Dle názoru starých Řeků a Římanů jest polední čas posvátnou chvílí bohů; v té době kráčejí po zemi, navštěvují místa jim zasvěcená, jdou po zábavě nebo se oddávají sladkému spánku. Ticho polední jest jim milo, tu je nejméně může vyrušovati přítomnost člověka, který v té době samou přírodou nucen jest odpočívati. Ostatně člověk má se vystříhati jíti jim vstříc na jejich potulkách, pohlížeti na chorovody satyrů a nymf, nebo vyrušiti Pana z líbezné dřímoty, které se v ten čas oddává, neboť božstva, ať vyššího, ať nižšího řádu, nenechala by zvědavosti jeho bez trestu.

V poledne vystupují na př. Sirény. Již v Odyssei (XII. 168 nn.) činí Odysseovi nástrahy v ten čas, kdy „vítr se utišil a nastalo ticho větrů, utišilo vlny božstvo". V poledne je zvláště neradno vyrušiti Pana, který, jak již řečeno, poledního ticha a klidu, jenž vládne v přírodě pod žhavými paprsky slunečními, užívá ku pohodlnému spánku. Žádný pastýř neodváží se tedy v ten čas rozezvučeti svou píšťalu, jež by Pana mohla vytrhnouti z líbezné pohovy po lovu.[1])

V poledne nevstupovali Řekové vůbec do žádného chrámu. Komu se událo spatřiti bohy nebo polobohy, obyčejně to bylo v poledne. Z četných příkladů, jež bychom o tom mohli uvésti, budiž tu položeno známé setkání se Aktaeona s bohyní Dianou. Aktaeon v poledne, kdy slunce se ocitlo na prostředku své dráhy, ustal od honu. Jda pak neznámým lesem stanul v údolí Gargafii, na jehož konci byla jeskyně, jejíž vchod travou byl pozakryt. Tam se Diana lovem umdlelá koupávala, obsluhována jsouc svou dívčí družinou. Tam shlédl ji bezděky v koupeli Aktaeon, který pak na to od rozhněvané bohyně byl změněn v jelena a od vlastních psů roztrhán.[2])

Řekové dle zpráv Schmidtových[3]) až posud pokládají polední čas za čas duchů — ta pověra zachovala se u nich patrně z dob pradávných. V tu chvíli nikdo rád nevychází do polí, a dětem přísně se vštěpuje příkaz, aby tou dobou nevycházely ze stavení. Na Krétě lidé v poledne nestavějí se mezi dveřmi, majíce to za nebezpečno; kdo by při tom ještě hvízdal nebo zpíval, ztratí hlas. Pískati na píšťalu v ten čas jest neméně nebezpečno než v noci.

V poledne, a to zvláště v létě, škodí lidem zejména Nereovny, jež si dnešní Řekové představují jako divoženky vodní. V ten čas není radno prodlévati u studánek, pramenů, potoků a řek, ve stínu stromů a na křižovatkách, kde potutelné Rusalky ony rády pobývají. Na Zakynthu zdravý, statný rolník usedl prý kdysi, cestou jsa unaven, v poli u studánky a usnul. V poledne vynořily se z vody Nereovny a udělaly mu. Probudiv se nemohl sebou muž ten hnouti, nemohl promluviti. Potom se pracně dovlekl domů, ale na rozumu zůstal pomaten.

V některých krajích řeckých věří v Lamie, ženské bytosti, jež se v poledne vynořují z moře a lákají mladíky, kteří se na břehu omeškali, aby s nimi šli a byli jim manžely. Zdráhají-li se, usmrtí je. Shoda

1) Preller-Robert, Mythologie str. 740.
2) Ovid., Metam. III. 144.
3) Darstellungen aus d. Volksleben d. Neugriechen.

s našimi lesními pannami jest tu patrna. — Častěji však představují si nynější Řekové Lamie jako divoké, po zemi těkající ženy, jež zvláště jsou nebezpečny dětem. V Epiru straší jimi děti, jsou-li neposlušny, a o dětech náhle zemřelých říkají: Lamia je zardousila. — Tu máme tedy silnou reminiscenci na slovanskou Polednici. Není nemožno, že Novořekové přijali tyto názory za svých styků se Slovany, ale naproti tomu jest nepochybno, že víra v nadpřirozené bytosti polední u dnešních Řeků pochází již z šerého dávnověku tohoto národa.

Z básní Virginie Pavlovy.

Píseň u večer.

Nach západu nad vodou chvěje,
to zmírá léta den . . .
V mé duši co se to děje?
Slyš tichý sten,
jak ševel v břízách na pokraji lesa,
a zas jak ručej, který v smíchu plesá
přes kámen, přes kořen!

To píseň se budí mi v hrudi,
mé lásky teskný vzdech,
již země cizotou studí,
mé touhy spěch,
ruch jejích bílých, něžných křídel k Tobě,
kam uniknout by chtěla losu zlobě,
Tvých vyznít na ňadrech!

Jí přáno buď, mně čeho není:
nechť patří ve Tvůj zrak,
nechť splývá v tiché ti snění
jak vonný mák —
a potom zvedne ta svá šumná křídla
a někam k hvězdám, v snů a bájí sídla
se vznese, pozdní pták!

—

List k srdci.

Ó prosím Tě, jenž bloudíš v širé dáli,
Ty chodče mladý, divně osamělý
jak v ledech Nansen . . . ač tam v jihu skály
a roviny zrak za Tebou plá vřelý
dvou očí, které pro Tebe by mřely
hned, s radostí a s oddaností smavou:
ó prosím Tě, hleď s klidnou k hvězdám hlavou!

Já nechci, by Ti vzpomínka mých zraků
do duše klesla ostnem, který raní,
a který nese shluky chmur a mraků!
Buď paprskem Ti jejich tiché plání,
jenž hřeje, zvedá, zkojuje i chrání,
jenž přivede Tě, důvěrný a sladký,
přes vlny doby v blízko svoje zpátky.

Já nechci, by Ti beznaděje touhy
tím prutem byla, který srdce šlehá
a lásku mění v šerý fantom pouhý!
Nechť ve Tvém srdci radost vlá a něha,
jak vánek, který lesům v kadeř lehá,
by rozehrál je tisícerým echem,
jak proletí je šumné touhy dechem!

Již nemysli na nevypité číše,
jež nechali jsme nedotčeny státi,
od hodů štěstí lační vstavše tiše . . .
Jest přece sen, jenž cestu pouští zkrátí,
jest přece čar, jenž srdcím život vrátí:
to vědomí, že milujem se v bolu
jen ještě víc, než, bychom žili spolu.

Jsem Tobě víc, než mužům bývá žena!
neb ženy často hodí v muže stezku
tak mnoho trpkých lodyh beze jmena . . .
Ba, místo růží, lauru, býlí směsku!
Však já Tvé čelo viděti chci v lesku,
jež dává láska, odvaha a práce,
byť za ní trpká stála resignace.

Máš ruku mou! Ten záchvěv, kterým stiská,
Ti s Bohem dal, on přivítá Tě zase.
Máš duši mou! Jak paprsk do ohniska
v ni vše Tvé snění, chtění promítá se.
Jde, vděčna Tobě, v jasných stopách Kráse,
víc nežádá, než tvojí duše vzájem —
a trudná žití pouť jí bude rájem!

Ohnivé srdce.

Mé srdce netlouklo na sirém srdci Tvém,
a přec snů jeden proud je plní,
Tvá hruď a moje hruď jsou sotva sobě snem,
a přec se stejným rhytmem vlní.

Rty Tvoje nebyly tou chvatnou včeličkou,
jež med svůj hledala by v mojích,
a přec mou bytostí i Tvojí celičkou
slast lásky chvěje ve snů rojích.

A kdyby klesla kdys ta nepřestupná mříž,
jíž železný nás příkaz dělí,
ten granát ohnivý, v mých prsou o němž víš,
by brzo rděl se ve popeli.

—

Přes propast světa.

„Tvá duše mé ve chvění podala
přes propast světa svou ruku."

Když nesmím dlít Ti v lásky objetí,
rty ke rtům, hruď svou na Tvé siré hrudi:
má duše aspoň k Tobě přiletí,
když den se schýlí, když se stíny budí,
a, sama stín, však chvějící se, světlý,
Ti přijde vstříc, jak dva by Sny se sletly.

Ty řekneš: „Lásko! Jsi mým štěstím přec,
já, duše schladlá, Tebou znova planu,
zas tiše sním, dřív blaha vyhnanec,
zas jaře proudím, řeka k oceanu;
věř, vlna každá k výši pne a dme se,
co na své sféře sladký svit Tvůj nese!"

A já Ti řeknu: „O jen zapomeň,
že kol je svět a jeho šeré řády,
jak v pohádce se v jasný plamen změň,
jejž neuhasí doby vodopády.
A stihne-li nás Osudu hněv dravý —
ó viď, že spolu schýlíme své hlavy?

Však dříve Ty, jenž marně toužil, snil,
a marně hledal, kde by stanul v míru,
co dětství milý přístav opustil,
co vědě v žertvu naděj dal i víru —
dřív Ty, o lístku na pni žití schnoucí,
mír duši podej v štěstí lásky vroucí!"

I přilnou duše k sobě potichu,
a sladší bude objetí jich svaté,
než včely hod ve květném kalichu,
než motýla sen na třezalce zlaté!
A proměněny, okřídleny, výše
se vznesou nad list, jejž jim Osud píše.

Vzkaz.

Věř, drahý můj, chci trpět hlad a žízeň,
chci trpět dál a třeba do smrti,
když Tebe na duši to nezdrtí,
když pevný staneš v odloučení trýzeň.

Já nechci žebrat na Osudu přízeň,
vždyť stesk a touha, to je dvojchrtí,
jež lásku štvanou dříve usmrtí,
než dojde břehů, kde je klidu sklizeň.

Jen jedno živ mi, čím se živí duše:
své oddané a věrné vzpomínání!
Vzdech lásky vždy se sdělí lásky tuše.

Mne pozdraví jak večer, kdy se sklání
nad štíty hor, a v opuštěnou stezku
svit zaplá hvězd, — hvězd bludných po nebesku.

Pozdní láska.

Ta božská láska, o které jsem snila
z dob nejrannějších svého probuzení,
svou zlatou hlavu až v můj večer skryla.

Ne na rtu smích; však tichó v očích snění
ta láska má, hvězd mihotavou záři,
jež smutek nitra v šer pln rosy mění.

Týž rosy chlad kdy přichýlenou tváří
se dvojí skrádá — vždyť jím vyplakává
své hoře srdce, v kterém vše se sváří:

klid, který klesá, s citem, který vstává,
touha, jež, burná, za poznáním letí,
však na skaliskách hluchých dokonává.

Toť onen svár, jejž v lících neviděti,
leč který v prsou mojí doby hárá
a neuléhá světlu ve zápětí.

Čím více pravda, lidstva bolest stará,
nám svítí v krok, tím hlubší bezdno zeje
tam, kde bys chtěl mít ráj a květy jara.

A v tento šer jen ještě láska hřeje,
jen ona jest, jež růži vloží v dlaně,
když srázem krok se šine bez naděje.

Co blaha v tom, tak tiše, odevzdaně
se přivinouti k stejně choré duši
tou marnou cestou k otevřené bráně,

již před sebou kdes ve tmách člověk tuší,
leč kterou nelze vykročiti dříve,
než celý balvan žití ducha zkruší!

Čím druhu jest, ať v doby sháňce divé,
ať za příměří, za bezvětří snahy,
má duše ví v své oddanosti živé.

Ať pozdě mým — tím víc je srdci drahý;
a vrchem štěstí, klíčem k blaha ráji
mi jest, svou láskou tkáti jas v ty tahy,

z nichž plné dumy zraky vstříc mi plají,
jak svity slunce, které zapadává:
kol hrstku chmur si v zlatou mění báji —

co zatím noc své stíny vzadu stkává.

Bělany Spišské.

Od tellurismu k uranismu.

Napsal Dr. O. Frant. Vaněk.

(Dokončení.)

Řekové nedostoupili nikdy ryzího uranismu jako Indové, neboť nezanikla nikdy v lidu představa o podzemí, a byť i u básníků a theologů se odloučilo od něho elysium, ba orfikové kladli sídlo duší do vzduchu a na hvězdy, tož přece Olymp, pozdější sídlo bohů řeckých, není ještě pravým sídlem uranistickým.

Za to však v Egyptě udál se postup od tellurismu k uranismu již v dobách předhistorických a v Babylonii svědčí o velikém převratu idejí báj o urputném boji, v němž Bel ozbrojen bleskem s družinou svou překonal Mummu Tiamat a s ní spojené Annuuaki, podzemní duchy. Líčen tu patrně boj mezi semitskými vetřelci a arijskými praobyvateli: Suméry a Akkády . . .

Způsob ovšem, jakým se udál pokrok od fetiše kamene neb stromu k fetiši slunce neb nebe, náleží mezi nenejsnadnější i nejspletitější záhady srovnávací ethnologie a již Cicero (De nat. deorum III., 21) posteskl si právem: „Mnoho-li již sluncí nevynesli na světlo theologové!“ Nám jde hlavně o názory starých Semitů.

Kmenové semitští, pokud jsou beduíny, znají jen poctu hvězd a měsíce. Tak ctil na př. v době předislamské kmen Laʿhm a Gudam Joviše, ʿAzad Merkura, Tasm souhvězdí (nadžm) Hyád, Kais Syria, Tajj Kanopa, Kanana měsíc; jedině pak jižní, usedlí a rolničtí Himjarové jakož i Nabateové slunce (šams). Jméno ʿAbd-eš-šarik, sluha vycházejícího slunce, bylo u nich obvyklým. Dle W. G. Palgrave-a jsou dosud někteří arabští kmenové ctiteli slunce, ač Koran (sura 41, 37) poctu tu výslovně zapověděl. Jakmile rozlévají se po obzoru první paprsky sluneční, odříkávají určité formule a neustávají dříve, dokud celý okruh se nebyl povznesl nad obzor. I sám Korejšita přiznal se Alfrédu z Kremeru, s nímž se plavil z Beirutu do Egypta: „Naʿhuu aulád aššams va chaddámyn alʿharam!“ „My jsme synové slunce a sluhové této svatyně“ (Kaʿby). Názvy čeledí „banu bedr“, synové úplňku, banu hilál, synové srpu měsíčního, banu šams dosvědčují totemismus.

Též u starých ʿEbreů byly ctěny hvězdy na plochých střechách (Zeph. 1, 5) modlitbami a podkuřováním (Jer. 19, 13; 32, 29; II. kr. 23, 5) jakož i obětmi (II. kr. 23, 12), prvotně nepochybně jako u jiných národů, na př. Arabů, Saracenů (Nilus, Histor. martyr. c. 4) lidskými obětmi. Byli to obyčejní zajatci, zejm. hoši, kteří museli býti však usmrceni ještě před slunce východem, jinak by byla bývala oběť marnou.

Když pak později se zmocnili po mnohém namahání „ochranné vlády“ nad pokročilejšími, rolnickými kmeny Kenaʿanu a zprvu nep. jen

po různu a teprve krátce před exilem vůbec rolníky se stali, přijali též od nich poctu slunce, ačkoliv nikterak ji nepovýšili na přední místo. Z II. král. 23, 5, 11 dovídáme se, že teprve fanatický Jošijjahu započal boje proti tomuto kultu, že zejm. „vozy slunce spálil ohněm" a odstranil kněze, kteří „zapalovali kadidlo slunci, měsíci a zvěrokruhu" (arab. manzil) t. j. 12. souhvězdím, v nichž slunce v ročním svém běhu se jevilo. Též usmrtil oře, bělouše, kteří dle souhlasných zpráv rabbinů, ráno vyjížděli vstříc vycházejícímu slunci.*) Ez. 8, 16 viděl 25 mužů, t. j. 24 kněží s veleknězem v čele obráceny zády ke chrámu Jahveovu a vzývající slunce; byloť zvykem pozdravovati slunce vysíláním hubiček (adorare = manus ad os movere; Lucian, De salt. 17. Tertull. Apol. 16).

Feničané pokročili dokonce po různu až k poctě pána nebe, ba'al šamím, jak toho dokladem jsou zříceniny jeho chrámu v nynějším Umm el 'avamídu, v Karthagu (Corp. Inscr. Sem. I., 379), na Sardinii (Ib. 139, ba'aš šamím) a j. U T. M. Plauta (Poenulus, 5, 2, 67) přísahá 'Hanno „gnno ba'al šamím" t. j. „při výsosti (guni) pána nebe", kdežto Philo, autor San'hunjatóna, zove jej aramejským tvarem *Βεελσάμην* (ba'al samin) a tlumočí slova ta jako *οὐρανοῦ κύριος*. Klade pak mylně poctu pána nebe v pravěk tvrdě, že již první lidé Tolád a Tolédat (*Γένος καὶ Γενεία*) vztahovali k němu své ruce. Též Himjarovci a Ethiopové znali poctu pána nebe: himj. Dhú samávi; eth. Egzia samáj.

Velice zajímavé jsou t. zv. 'hammáním t. j. sluneční kameny, neboť slunce, šemeš, nazýváno i 'hammon (od 'hammá, horko žár).**) Duch vtělený v takovémto kameni slul u Feničanů i 'Ebreů ba'al 'hammón,***) (Jos. 19, 28). Na jednom nápisu z trosek umm el-'avamidských (Corp. Inscr. Sem. I., 8) zove se ba'al města Coru: (adon mal) kart el 'hamman.

Herodot (II., 44) viděl je v Týru a dle Philona (Fragm. 1., 5) čerpal prý San'hunjatón svou moudrost z *ἀμμουνεῖς* fénických chrámů. Byly to obyčejné posvátné kameny, povědomé nám již macceby, ale uvedené ve spojení s kultem slunce. Jakmile totiž za přechodu tellurismu v uranismus volí si někteří duchové sídlo své kdesi na obloze nebeské, nemohou ovšem pocházeti různí jich fetiši od země. Nastává sdružení novějších představ se staršími, jichž prvotný smysl byl již úplně neb částečně vymizel, jichž předmět jest však s předmětem představ novějších v podstatě totožný. Toť nový zdroj pestrého přediva bájí a legend.

*) Athan. Kircher, Oedip. aegypt. I., 374; srv. Philostr. Vita Apoll. 1. — Heliodor, Aethiop. 10, 6. Tito „sluneční ořové" pocházejí nep. od Peršanů, dle nichž (Avesta Jaçna 22, 26; srv. 1, 35; 17, 22; 25, 15) slunce bylo spatřeno rychlými oři a kteří vzývali slunce řkouce: Povznes se, ó slunce, s rychlými svými oři! (Spiegel, Avesta, die heil. Schriften der Parsen, Leipzig 1852—63; I., 260, 20; II., 41, 35; 52, 49; 91, 22; 104, 26; 108, 15; III., 9).

**) Různé figury, jež vyobrazeny jsou na těchto kamenech, jsou dílem příznaky odnášející se ke kultu, dílem amulety, dílem pouhé výkresy; žádné však „symbóly" ba'ala 'hammona, jak dosud se myslelo. Viz Nathan Davis, Inscriptions in the Phenician Charakter etc. London 1863; E. de Sainte-Marin, Mission à Carthago, Paris 1884.

***) Tak sluší doplniti řádku dle Renánovy photolithografie (Mission en Phenicie. pl. LXIII.) kdež jedna značka jest porušena.

Již o divokých Karibech víme, že spojivše poctu jeskyně Jouanboina na ostrově Haiti s poctou slunce, smyslili si báj, dle níž slunce a měsíc vyšly z této jeskyně; Apalačové na Floridě vypravují, že si slunce vystavilo zvláštní kuželovitou horu, Olaimi, po které vede závitová stezka až k jeskynnímu chrámu na východní straně. Zde vítali čtyřikrát do roka slavnostně vycházející slunce zpěvy a kadidlem, jakmile první paprsky ozářily nitro jeskyně a také když o polednách světlo sluneční šachtou ve stropě jeskyně se rozlévalo na oltář. Touto šachtou vypouštěli též t. zv. sluneční ptáky, tonakuli, jako posly k velikému duchu sídlícímu na slunci (T. II., 290). Patrně uvedli Apalačové ve spojení se svým solárním náboženstvím dřevnější zoolatrii. Podobně lze si vyložiti poctu „slunečního hada" (chřestýše), jejž chovali Načesové v chrámě slunce, okrouhlé to chýši, v níž uschovávány byly též kosti pohlavárů. Veliký duch Aztéků, jenž, jak víme, prvotně sídlel v kolibříku, zvolil si, když se lid jeho zmocnil žirných niv Tenočtitlanu, za své sídlo slunce; hrdinové aztéčtí, kteří dříve vtělovali se v kolibříky, odcházeli od té doby ku Vhicilopočtlimu na slunce. I kolibřík stal se tedy inkarnací slunce, slunečním ptákem. U starých Peruánů byla pocta slunce známa již dříve; ale na veliké státní náboženství povýšili ji teprve inkové, kteří dle pověstí přišli od jezera Titikaka a všude ji zavedli, kam až zasáhli jich výboje. Sloučením dřevnější představy s novou vznikla báj: „Druhdy byla země zahalena ve tmě; pak vzešlo slunce z jezera Titikaka". Podobným způsobem stal se kondor „poslem slunečním" a také jiní živočichové jako na př. liška, pes, láma, puma a mimo hada i některé ryby, jež různé čeledi peruánské ctily jako své dědy, staly se zvířaty nebeskými, neboť dle pozdějšího názoru „má každý druh živočichů své jedince na nebi, kteří tvoří souhvězdí". Takto vyvinul se prodlením dob astrologický kalendář a to nejen u Peruánů a Mexikánů, nýbrž i u Babyloňanů a Egypťanů. A dočítáme-li se tedy o babylonském slunečním brouku, kalmat samas, pochopujeme vznik jeho úplně. Byltě druhdy v Babylonii jistě jakýsi druh brouků pokládán za fetiše podobně jako v Egyptě (cheper, scarabeus); když pak se byl duch sídlící v tomto brouku později usídlil na slunci, stal se brouk rovněž tak „slunečním" broukem, jako onen posvátný pramen u Jeriʿha pramenem „slunečním" (ʿen šemeš, Jos. 15, 7). V Egyptě podlehli uranismu časem téměř veškeří velicí duchové jednotlivých okresů; Sobk vtělený v krokodilu i posvátný kůl v Dedu i posvátné kameny, jimž prodlením dob udělen tvar ponenáhlu se sužujících jehlanců (t. zv. obelisky).

Podobný tvar měly nep. i semitské „ʿhammaním', o nichž pozdější báj, nemohouc pochopiti jich kult, vypravovala, že „spadly s nebe" *(λίϑοι διοπετεῖς)*. Jer. 43, 13 zove je však správně: maccebót šemeš t. j. „kameny slunečními".*) Též kámen, fetiš „veliké matky" Phrýgů „spadl s nebe" (Her. 1, 11) rovněž jako kameny v Orchomenu (Paus. IX., 38, 1). Jest patrno, že není třeba pomýšleti na žádné „meteory", jak se to stalo skoro již zvykem. Tomu odporují rozhodně jiné báje stejné tendence:

*) Tohoto způsobu čtení žádá si parallelismus, na místě maccebôt bêt šemeš; srv. H. Winckler, Altt. Untersuchungen, 1892, 180 a sl.

Pausanias (IX., 12, 4) zmiňuje se o „dřevu spadlém s nebe“, jež prý Polydoros vyzdobil kovem (nepochybně na způsob břečťanu) a Kadmeiským Dionysem nazval. Abbé Bargés viděl v zahradě Araba v Jafé strom lotosový, jemuž se vzdává obzvláštní úcta; ve větvích tohoto stromu visely svítilny a cáry nejrůznějších barev. Byl to patrně fetiš; než muʿhamedánský vlastník jeho vysvětloval si poctu jeho tím, že prý semeno stromu spadlo s nebe; proto jest prý též zasvěcen proroku, jenž občas za temna nočního navštěvuje tento strom.

Jiné slovo pro posvátné kameny tvaru kuželovitého bylo u ʿEbreů a jiných Semitů nep. ʿegel*) jak tomu nasvědčuje jméno pána měsíce ʿAgliból**) na nápisech palmýrských.***) S ním totožný jest Jarʿhibol od jaréaʿh' měsíc; srv. Jeriʿho, vl. Joréʿhon.†) Ve st. z. jest ověřen pouze ʿegel v Betelu (Hoš. 10, 5; I. kr. 12, 18 a sl.; II. kr. 10, 29), kdež, jak víme, byla od pravěku ctěna macceba a pak v Danu (kr. I. 12, 18 a sl.), kdež dle soud. 18, 31 byl pesel epráimovce Míky. Jerobʿam obnovil jich kult řka: Toť jest 'el tvůj (ha eleká), který tě vyvedl ze země Micrájím.††) Konečně uctíván, pokud víme, ʿegel i v Šemronu (Hoš. 8, 5, 6). Jako líbány byly idóly ba'ala (I. kr. 19, 18) tak dle Hoš. 13, 2 byly líbány i ʿegelím, jichž kněží sluli kemarím.†††)

Dosud upomíná na poctu měsíce hrob šejcha Hilála v Deje al-Makarram nedaleko Damašku a na poctu slunce masdžid al šams, mešita slunce, jež vznikla ještě v době islamu, mezi ʿHillou a Kerbeláou a kterouž legenda oprávňovala tím, že prý na tomto místě kázal ʿAli stanouti slunci.

Tuto zmíniti se sluší též ještě o některých důsledcích uranismu. Především započíná za přechodu k uranismu — nikoliv však všude a vždy — důsledný zvyk mrtvoly upalovati a přinášeti velikým duchům oběti zápalné. Ješto upalování nemělo za účel rychlým rozkladem těla odloučenou duši zničiti, nýbrž jen přiměti k odchodu do říše duchů na vždy, vzešla představa, že duše, která neshořela spolu s tělem v plameni, si může zvoliti i oheň sám za své sídlo. A tak vznikla pocta ohně, kterou shledáváme v náboženstvích poměrně velmi málo národů. Udržují-li na př. Načesové, Irokesové a j. stálý oheň; nejedí-li Tungusové, Mongolové

---

*) Pozdější prorokové, na př. Hoš. 10, 5, kteří poctu tuto chtěli vykořeniti, učinili z 'egel, jež mylně se překládá slovem „tele“, dokonce 'ageiá, kráva (srv. Gen. 15, 9; Jes. 7, 21 a sl., soud. 14, 18). Chce-li se však ve st. z. označiti „tele“, připojuje se ben šaná (Lev. 9, 3.) (Srv. ostatně Charles F. Beke, The Idol in Horeb; a Cone and not a Calf, London 1871.)

**) Agliból bývá znázorněn s půlměsícem na ramenou. Na jednom nápise palmýrském zove se 'agliból a malakbél: πατρῷοι θεοί (C. F. Mowers, Die Phönizier, Bonn 1841 401).

***) De Vogué, Syrie centr. Inscript. sémit. 1869, 62—65; M. A. Levy v ZM. G. XVIII., 1864, 99 a sl.

†) Pán slunce označován na palmýrských nápisech jako malakbél neb prostě bél.

††) Tak sluší čísti v I. kr. 12, 28 (i v Num. 32, 4) dle Neh. 9, 18, knihy, jež méně byla čtěna a tudíž od korrektur více ušetřena (srv. A. Geiger, Urschr. u. Übers. d. Bibel, Breslau 1857, 285).

†††) ad 'amar, arab. gamara, coluit, incoluit. Komar slul kněz a rás-komar velekněz Ssabiů (D. Chwolsohn, die Ssabier, I., 160, srv. i 560; II., 26, 29).

a j. masa, dokud kousek nevhodí do plamene, nevidíme v tom žádnou poctu ohně, nýbrž pouhou jen poctu duchům; v Polynesii, kdež sice Mahui, dle pozdějšího bájesloví, rozněcuje v sopkách oheň, není nikterak známa pocta ohně.

Nejpověstnějším stala se pocta ohně u Mexičanů (Xiuhteuktli), Indů (Agni) a Peršanů: oheň byl sídlem Ahuramazdy a proto mluvili „ku živoucí duši ohně“: „Předstupuji před tebe, ó Ahuramazdo!“ Oheň sám zove se „synem Ahuramazdovým“. Již před exilem stýkali se ʿEbreové na mnoze s Babyloňany a za exilu byli v bezprostředním styku s babylónskou kulturou, s jich literaturou i idejemi, jež tu po tisíciletí dílem se pěstovaly, dílem od Peršanů přijaty byly. Tam nalezli i vzory literárního vyškolení, jichž po návratu použili k výchově vlastního svého lidu, a tam dostalo se jim method oné vědecké dialektiky, jaká vládne v talmudech i pozdějších spisech rabbínů. Z idejí neosvojili si jen perskou nauku o nesmrtelnosti a z mrtvých vstání, nýbrž i představu pána ohně. Ješto pozdějším prorokům záleželo na tom, aby vzbudili v lidu bázeň, radám i výstrahám svým patřičný dodali výraz, přišla jim as tato představa velice vhod a přenesli ji na svého Jahva. Jeʿheskiel (Ez. 1, 4 a sl. 26 a sl.) vidí ve výjevu ohnivém zevrubně vylíčeném slávu Jahvovu a ještě dle talmudu prýští se z pod trůnu svatého, požehnaného boha, ohnivá řeka Dinur či Regjon. Z toho vysvítá ovšem, že též líčení biblická, dle nichž se Jahvê (neb jeho mal'ak) zjevuje v „plameni ohně“ (Ex. 3, 2); lid svůj do zaslíbené země v noci vede „ve sloupu ohnivém“ (Ex. 13, 21; srv. 14, 24; Dt. 9, 3), na Sinai sestupuje „v ohni“ (Ex. 19, 13) atd., pocházejí teprve z doby perské od exilního žida, jenž mimovolně byl nasákl představami eránskými. To potvrzuje i pověst, dle níž Jahvê obcoval s Mošê-em a udělil mu na hoře „zákon“ podobně jako Ahuramazda Zerduštovi.

V.

Na konec nutno ještě učiniti zmínku o fetiši zcela zvláštním — člověku. Bývá to obyčejně duch dobrý, jenž dobrovolně neb po přání svého velitele si volí za své sídlo lidské tělo. Kouzelník*) myslí, že bez podpory ducha není s to ničeho provésti; jakmile si byl však zabezpečil jeho pomoc a přispění, jest o svém umění rovněž tak přesvědčen jako lid, jenž k němu s úctou i bázní vzhlíží. Léčí pak nemoci, zapuzuje z churavého těla zloducha, jenž do něho byl vniknul; zažehnává mor, přivolává dešť neb svit sluneční; zamezuje válku a jiné útrapy, zahání nepřítele, zjevuje budoucnost i jiná tajemství. Úřad jeho bývá nadmíru všestranný, ale i nesnadný. Aby kouzelníku neb knězi projevil svou přízeň, vstupuje některý z povolaných a za tímto účelem zvláště odchovaných duchů do jeho hlavy neb těla. Což pak kouzelník činí a mluví, jest domněle dílem tohoto ducha, jenž nezdolnou mocí jej ovládá i řídí. Kouzelník-kněz jest pro tuto dobu bezvolným fetišem, nástrojem ducha a zove se proto v tomto období dle ducha, jenž byl do něho vstoupil. Tak na př. u Abiponů

*) O kouzelnicích a knězích pojednáme zevrubně na jiném místě.

slují kouzelníci jménem ducha, keebet; na Tahiti slul duchem posedlý, dokud trvalo nadšení, sám jménem ducha (W. G. VI., 383), na ostrově Balabola na př. starý a proslavený jeden kněz za doby Cookovy Olla či Orra, kdežto nižší kněži a kouzelníci označováni povšechně jako e-atua. Kněžka Pele-ina na Havaji pokládána za Pele samu. V Africe volí si duch na čas své sídlo v některém kouzelníku neb kouzelnici, jež se pak zove dle něho. Také v Evropě na př. u Thráků sluli kněži Saba či Sabazia: σάβοι či σαβάζιοι, phrýgičtí dle Kybéby: κύβηβοι a p.

Většinou pokládají se kouzelníci sami za nástroj cizího ducha nikterak o tom nepochybujíce a pojímají svůj úřad i úkol tak svědomitě, že odstraňují vlastní svou duši, jen aby přivolaného ducha v těle svém jak náleží mohli pohostiti a předešli možnému konfliktu mezi ním a vlastní duší. Proto uvádějí se v konvulsivní, bezvědomý stav divými tanci, nemírným kouřením a vdechováním jedovatých výparů; opojnými nápoji, monotonními, unavujícími zpěvy, otupujícím hřmotem, kývavými pohyby a p. Dosažen-li nejzhoubnějšími účiny provázený stav, po němž toužili, vstupuje do jejich domněle bezduchého těla cizí přivolaný duch. Vykonav, oč byl žádán, opouští opět duch svého kněžského fetiše, ač neusídlí-li se v něm trvale. Z těchto dobrovolných trýzní, jež kouzelník sám si ukládá, lze právem souditi, že jedná poctivě, ač na mnoze není též vyloučen klam a podvod. Vždy musí mu však záležeti na tom, aby učinil zadost veškerým podmínkám, jež mu víra předepisuje, neboť mnozí národové mají prašklivý zvyk, že ubožáka takového, neosvědčí-li se jeho umění neb nesplní-li se jeho věštby, notně stlukou neb i usmrtí. — Fetišismus kněží jeví ovšem jako veškeré náboženské názory a obyčeje nejrůznější tvary a stupně vývoje: Africký scinghili (pán země) neb ganga chitomé (pán celé země), pálal u Todů v Indii (Sp. I., 476), mikado v Kiotu, dalajlama v Lhasse, pythie v Delfách, rex sacrificulus u Římanů a p.

Charakteristický úkaz fetišismu lidského shledáváme však na fetiších-králích. Dle této představy řídí a spravuje šťastně veliký duch či nejvyšší božstvo svou zemi i lid tím způsobem, že vtěluje se výhradně a trvale jen do osoby vladařovy. Osoba tohoto lidského vládce nemá ovšem větší ceny nežli kteréhokoliv jiného smrtelníka; pouze jako domnělé sídlo božstva nabývá významu. Opustí-li duch jeho tělo, klesá opět se své výše a všeliký nimbus jej opouští; jest opět zcela obyčejným člověkem. Za své funkce jest však král-fetiš nedotknutelný, neomylný, svatý; když se byl však duch z něho vzdálil, může býti potupen, ztrestán neb i usmrcen anižby tím božstvo bylo pohněváno. Pokud však duch bydlí ve vládci, mstí se krutě za všelikou urážku jemu způsobenou.

Na mnoze bývá takovýto král-fetiš, tato živá nádoba boží, v moci kněžstva, které jedná s ním obyčejně zcela dle své vůle: přijímá jej ve svou „ochranu“, předpisuje mu pravidla životní, vůbec všeliké jednání i konání. Pokud jest sídlem božstva, musí král býti poslušen rozkazů kněží, ješto jich poměr k říši duchů všeobecně jest respektován. Ovšem vyskytují se i příklady, že některý obzvláště energický král-fetiš zlomil nadvládu kněží, ba kněze si podrobil. Často jest kněz i králem-fetišem; často však také král-fetiš spojil s vlastní hodností též kněžské funkce. Mnohdy volí se kněz za krále-fetiše, není-li nikoho, kdož by se jím

chtěl státi z bázně před přílišným omezováním osobní svobody a četnými jinými oběťmi. Vůbec splývá v oboru těchto představ fetišismu tak velice král-fetiš s knězem-fetišem, že někdy jest velmi nesnadno stanoviti určitou mez mezi oběma.

Prvotně vyvinul se fetišismus králů z kněžstva, které již záhy nabylo velikého významu i moci a které vždy dovedlo zjednati samo sobě platnost. První králové-fetiši byli pravidlem kněží. Jakmile pak pojmu tomu jednou zjednán průchod, snadno mohla býti i přenesena hodnost krále-fetiše na jiné osoby. Tu a tam stala se i dědičnou. Ovšem není kněžstvo vždy východiskem fetišismu králů. Též jiní činitelé působí k rozvoji tohoto způsobu fetišismu. První pokusy udály se zajisté již v dobách, kdy byla ještě nejprostší sociální organisace, v dobách rodového ustavení. Pohlaváři rodů (čeledí) neb kmenů byli, jak známo, spolu nejvyššími knězi. Jako tací byli ovšem často fetiši kmenového božstva. Když hospodářský rozvoj a společenská evoluce ztroskotaly organisaci rodovou a dřevnější náčelníci nabyli skutečné královské moci, prospíval jim domnělý jich poměr k božstvu velice k upevnění jich moci a proto byli tito vládcové prvními králi-fetiši. Jakmile však stihlo říši některého krále-fetiše neštěstí, lpěla vina na králi-fetiši samém. Obviňován, že jest „špatného srdce“, čímž míněno, že jistě není již „sídlem božstva“. Proto zavržen, obětován — osud, jenž tak mnohého vládce stihl.

Stačí, uvedeme-li jen několik dokladů:

O Mexičanech vypravuje Fr. Xaver Clavigero, že dědičný velekněz, „božský pán“, udílel zvolenému králi „pomazání“, když byl král slíbil, „že způsobí, aby slunce šlo svou drahou, mračna deštila, řeky proudily a ovoce zrálo“. Byltě pak zodpověden za štěstí i neštěstí svého národa. Rovněž Májové v Yukatanu vzdávali svým králům božskou poctu (Sp. I., 479), kdežto u Mattaků v La-Platě byl fetišem vždy nejstarší pohlavár; žil v ústranní chýši a navštěvoval, jsa podivně vyzdoben, svůj kmen jen občas za slavnostních dnů, kdy byly mu přinášeny oběti. Nedostavil-li se jednou, byl pokládán za mrtvého a nejstarší po něm zaujal jeho místo. Rovněž žijícímu inkovi v Peru, „synu slunce“, dostávalo se nejen božské pocty, nýbrž i obětí (M. 364). Jeho obrazy a sochy zbožňovány. Aby nevzešla pochybnost, že v něm sídlí „pravý duch“, bral si inka, jsa spolu veleknězem, za první manželku vlastní svou sestru a učinil ji královnou. Po smrti inky byla mrtvola inkova balzamována a buď pohřbena v hrobě, nad nímž zbudována pyramida, neb usazena ve chrámu na prestolu. (W. IV., 454; 469; Sp. I., 478.)

V celé Oceanii, v Polynesii i Mikronesii jsou králové i pohlaváři v pravdě zbožňováni v pravém slova smyslu; William Ellis líčí nám svatosť krále a královny na Tahiti. Královy domy nazývány aorai, nebeská oblaka; kanoë, na němž se na moři projížděl, slul anuanua, duha; jeho hlas přirovnáván ke hromu, záře pochodní v jeho příbytku k bleskům a p., kdož šli vůkol, neříkali: „Dnes hoří v paláci pochodně,“ nýbrž: „Blesk proráží nebeská oblaka“! Zvláštní, ale zcela důsledný byl však názor, že jakmile se králi narodil syn, přestal býti králem, neboť mělo se za to, že jeho duch přešel na dítě. Toto bylo pak králem skutečným a podanní i vlastní rodiče prokazovali mu ihned božskou poctu.

Jeho otec byl od té chvíle pouhým správcem říše, jenž odebral se na odpočinek, jakmile syn dorostl.

Podobné úcty dostává se knížatům na ostrovech Tonga: Jich dotekem stává se vše svatým, tabu, a tím vyloučeno jest z obecného užívání. Celá rodina královská má titul Futtaséhi; ale tak zove se též veliký duch ostrovů; proto není král tetován a obřezán, ač tetovace a obřízka vůbec jest rozšířena. — Rovněž velekněz Tui-tonga, pán lidí, jest tak svatý, že některých slov smí užívati pouze on. U domorodců souostrova Fidži není dle Williamse téměř žádného rozdílu mezi vrchním pohlavárem a božskou bytostí. Zove se e-atua: Náčelník pokládá se sám za boha a také lid mluví tak o něm (Sp. I., 477). Na Vaitapu žil starý pohlavár, jenž se představil jako bůh ostrova (W. G. V., 182). Na Nukufetanu a Nuitao zove se první náčelník Tui. Rozumí se samo sebou, že i obřady prozrazují v pravdě nejhlubší úctu, jaká jen bohům se vzdává. Tak na př. nesměl nikdo na Tukopii žádati kněze o nic, dokud se nesklonil a nepolíbil zemi. Kdož tamolovi na Karolínách chce přednésti jakousi prosbu, smí se mu blížiti jen maje hlavu sklopenou až ke kolenům. Mlčky usedá pak a čeká, až tamol mu pokynutím dá znamení, aby mluvil. Slova tamolova jsou slova boží a při každém oslovení líbají se mu ruce i nohy. (W. G. V., 2, 194, 116). Tak i na ostrovech Markesánských, Depeysterských, na Novém Zélandě a j.

Též v Africe požívají mocní pohlaváři božské pocty; dle víry lidu, jenž nazývá je muzimu, barimo a j. t. j. ochrannými duchy, činí přírodní divy jako tito: „Jeho vůlí," píše Ad. Bastiann o králi na pobřeží loangském, „prší a svítí slunce, na jeho rozkaz klíčí osení, jediným jeho slovem propadla by se země do propasti." Veličenstvo takové obědvá v pečlivě uzavřené komnatě a kdož by je uzřel jísti, toho stihla by okamžitá smrt, jak se to již na př. přihodilo dle J. L. Wilsona psu a dítěti. V prosinci každého roku shromažďuje se veškerý lid, přináší mu dary a prosí jej za déšť (Sp. I., 481). „Jestliže však žeň neb rybolov nebyly dosti vydatny, obviňován král loangský, že jest „špatného srdce"; i naléháno na to, aby byl sesazen." Rovněž králové v Činsolle, Kakougo, Natalu a j. jsou živoucími obrazy velikého ducha. Umírají-li, oznamují tajnému svému radovi (onejva) známky, dle nichž rozezná z jeho synů toho, v nějž se byl duch opět vtělil. V Angoi nesměla býti praeparovaná mrtvola posledního vládce dříve pohřbena, dokud se nebyl ujal nástupce jeho vlády. Všemocným jest též král v Usambaře. Jeden jeho podanný vyjádřil se: „My všickni jsme otroci zumbe-ovými, který jest náš mulungu." Když misionář Merolla se otázal královny v Singu, kdo učinil svět, odvětila: „Moji předkové!" „Má Vaše Veličenstvo," vyzvídal misionář dále, „tutéž moc jako vaši předkové?" — „Ovšem! ba ještě větší, neboť kromě území, ve kterém vládli, jsem neomezenou panovnicí říše Matamba!" (L. E. C. 320.)

O starých Aethiopech vypravuje Strabo (Causabonus p. 822 a sl.), že ctili „krále své jako bohy", ale kněží, kteří „od pravěku zajímali nejvyšší hodnost", zaslali mnohdy po vyslanci králi rozkaz, „aby zemřel", zvolili si pak jiného. — U Egypťanů byli faraoni ctěni za živa jako skuteční bohové. Již titul perʿa neb ʿhatʿat, „vysoké neb veliké sídlo",

označuje je jako krále-fetiše. ʿHusapti, Senda, Nebka, Zoser, Chufu, Chafrá,*) Snefru a j. byli nazýváni přímo nutar áa, veliký bůh. Jich vůle byla pro všechny svrchovaným zákonem. Ukázal-li se král obklopen dvorní svou družinou a tělesnou stráží lidu, „skvěl se“ jako Ráʿ, pán slunce; jeho obydlí bylo „oblohou“ a lodice, na níž se projížděl na Nílu, slula „hvězdou obou zemí“. Pravá a prvá manželka jeho, která „vidí Hóra“, stala se účastnou lesku jeho božské moci. Kdo k němu se blížil, vrhal se k zemi jako před božstvem; jako svrchovanou milostí honosí se zeť jednoho egyptského krále, který byl zároveň veleknězem v Manoferu (Memfidě), že mu „Jeho Veličenstvo dovolilo políbiti nohu a nedopustilo, aby líbal zemi“. V jedné ódě praví se o králi: „Ty dokona podobáš se obrazu svého otce, jenž na nebi vychází: Tvé paprsky pronikají až do jeskyň. Žádné místo nepostrádá Tvé milosti. Tvé výroky jsou všude zákonem. Odpočíváš-li ve svém chrámě (paláci), slyšíš slova všech zemí. Máš milióny uší. Jasné jest oko Tvé nad všechny hvězdy nebeské; schopno pozírati na kotouč sluneční. Cožkoliv i ústa v hloubi vysloví, proniká až ku Tvým uším. O Baenra Meriamen, milosrdný pane, tvůrčí duchu!“ — Na nápisu ipsambulském mluví božstvo samo k Raʿmesovi: „Ty's pánem, vznešený bůh slunce Ráʿ. Bohové i bohyně velebí Tvá dobrodiní a modlí se i obětují před Tvou sochou.“ „Odevzdávám Ti oblohu i vše, což v ní jest; propůjčuji Ti zemi a vše, což jest na ní.“ „Žádám od všelikého dvou- i čtvernohého tvora, ode tvorů, jenž litají i poletují, od celého světa, aby Tobě přinášel oběti.“ Tuším, že jadrněji nelze myšlence krále-fetiše dáti výraz.

Aby však u Egypťanů kdosi se stal faraʿónem, k tomu bylo rovněž tak třeba posvěcení jako u ʿEbreů, od dob, kdy počali toužiti po „králi, jakého mají jiní národové“. Dle pověsti I. Sam. 10, 1 vylil Šemuʿél na hlavu Šá'úlovu olej a pak jej políbil. Tímto „posvěcením“ či „pomazáním“ byl duch na krále převeden, což výslovně se doznává slovy: „i změnil mu elohím srdce v jiné“ (I. Sam. 1, 9). Od této chvíle byl Šá'úl „pomazaný Jahvův“. Co posvěcení značilo, poznali brzy jeho vrstevníci: Ihned přišel na něj duch a Šá'úl, dříve nevědomý rolník, zpíval s proroky jejich písně. Než Šá'úl, jinak statný muž i vůdce, byl „nehodným obrazem“ velikého ducha: ponechal si vlastní vůli. Věštba, jíž kněz učinil, a neposlušnost králova rozhodly, aby fetiš byl „zavržen“. „Poněvadž jsi zavrhl slovo Jahvovo, zavrhl Jahve tebe, aby's nebyl již králem.“

Potají pomazán za krále David: „i vzal Šemu'él roh s olejem a pomazal jej mezi jeho bratry. I přišel duch Jahvův na Davida od toho dne i na dále.“ (I. Sam. 16, 13) Vlády dovedl se však zmocniti teprve po mnoha bojích. Nejprve pohlavár kmene Jehudá, stal se pak smlouvou mezi spojenými kmeny jisra'élskými též králem Jisra'élským. „I pomazali Davida za krále „Jisra'élu“ (II. Sam. 5, 3). David však

*) Tím vyvrací se báj Herodotova (II., 128) o pastýři Filitisovi, v níž se praví, že Egypťané nechtěli jména Chufu a Chefrén ani vysloviti prý z ošklivosti; spíše podobá se však pravdě, že báj tato vznikla z neporozumění; Egypťané ovšem nechtěli jména ta vysloviti, ale z uctivé bázně.

pamětliv nepochybně trpké zkušenosti Ša'úlovy, snažil se, jakmile nabyl moci, zlomiti nadvládu kněžstva. Proto rozdal i důležitější místa kněžská mezi své syny: „synové Davidovi byli kněžími malka". (II. Sam. 8, 18)*) Kromě Cadoka ben A'hitub, a A'himalka ben Abjatar, byl knězem i jakýsi Nátán, vychovatel králeviče Šelomóna, jenž tohoto ještě za života otcova „pomazal" za krále (I. kr. 1, 34), z čehož patrno, že posloupnost králů přece jen potrvala závislou na kněži.

Boj mezi králi a kněžími trval dále zejména v říši Jisra'élské, kdež dle historického líčení biblického bylo „odpadlictví" pravidlem. Tak na př. usmrcen byl poslední král z rodu A'habova „Jó"ram, jsa „zavrženým obrazem". Pomazán za krále krvelačný Jehu („jejž Jahvé pomazal, aby vyplenil rod A'habův" II. P. 22, 7), vojevůdce králův a „takto spikl se Jehu proti Jóramovi" (II. kr. 9, 14). Též A'hasjá, král judský, podlehl navštíviv nemocného přítele, nástrahám kněžským. Jeho synáček Jó'aš byl z paláce ukraden a tajně ve chrámě od kněží vychován. Když pak pomazán na krále, ovšem řídil se dle zásad svého vychovatele Jójady, pokud tento — žil. Pak opět klesl v „modloslužbu". Byl zabit od svých otroků. (II. kr. 12, 2, 20). Týž úkaz opakuje se nám později u nejpokročilejšího arabského kmene Himjarů: jak souditi nám z toho, že nečinili valného rozdílu mezi „velikými duchy" elelót a šujúm ('eroy), jimiž stávali se zejména králové.**) Obvyklé jest na nápisech himjarských rčení: a všichni bohové a 'éroové i králové a kmenové Sáby. Též Nabateové, nástupci biblických Edomů, zbožňovali své zemřelé krále a vzdávali jim božskou poctu již i za živa. (Stephan Byz.; srv. Tertullian, Adv. nat. II.; 8).

Zbývá nám ještě přelétnouti Asii a Evropu. Kdežto v Japonsku (da'iri = sídlo (božstva)) a v Číně („syn nebe") jeví pocta vládců hlubokou náboženskou povahu, u Mongolů džengischán, i jeho rodina se pokládají za dobrotivá božstva, v Indii druhdy králové byli prohlašováni za vtělená božstva,***) seslabuje se tato pocta čím více k Evropě se blížíme. Na Rusi požívá bílý cár sice ještě u prostých mužíků pověrečné úcty, kdežto dále na západ jest titul „z boží milosti" za našich dnů již jen prázdnou frází . . .

---

*) Srovnáme-li obě verse II. Sam. 8, 15 a sl. I. Par. 18, 14, sluší čísti: „ub'né David kohaním lejad ham-melek" neb „ub'né David kohané ham-melek" Místo to bylo ovšem pozdějším Židům závadno a proto změněno na dvojí způsob: buď vynechán dodatek: „u malka, „malka", neb nahraženo slovo „kněží" slovem „první" a „malk" odnášeno na Davida, ježto pisatel Parap., jak známo, neuznával v dějinách jiných leč levitských kněží. V parallelní listině úředníků za Šelomóna (I. kr. 4, 1 a sl.), kdy Zabud ben Nátán byl knězem malkovým, vloženo mezi „kohen" a „ham-malk" zcela nemístné slůvko re'a.

**) I Almaká (= él makka, él vítězství?) a jiní bohové zovou se šujúm (Z. D. M. G. 30, 686; srv. i 27 645 a sl. 37, 685).

***) Tak na př. mluví syn o svém otci-králi rodu Pandavaském dle Maha-Bharaty (XII., 41 a 1469 a sl.) k lidu takto: „Veliký král Dhritaráštra jest otcem mým, svrchovaným božstvem . . . chcete-li si vy a vaši přátelé získati mou přízeň, chovejte se ku Dhritaráštrovi rovněž tak jako prve, neboť on jest pánem světa, jemu náleží celá země a veškeří tito Pandavové." (Chr. Lassen, Ind. Alterthumskunde, I, 789).

Ale tomu nebylo tak vždy: Dle nordických pověstí byli Ogantan a Möndull s to způsobiti bouři a vítr otřásáním svého větrného měchu (vedhrbalg). Také švédskému králi Eiríkrovi, jenž měl příjmení vedhrhottr (větrný klobouk), vanul žádoucí vítr z té strany, na kterou obrátil svůj klobouk (J. Grimm, D. M. 368). Z Inglingasagy (c. 18) se dovídáme, že pohanští Švédové usmrtili vlastního svého krále, když byl v zemi nastal veliký hlad; dle Ammiana Marcellina (XXVIII, 5) zbavovali Burgundové svého krále vlády a vůbec jej odstranili, jakmile se od nich odvrátilo válečné štěstí neb nastala-li neúroda, t. j. opustil-li jej dle jich mínění veliký duch. Proto podotýká Amm. Marcellinus, správně, že u Burgundů jest jedině kněz „věčný“ t. j. dědičný a že nehrozí jemu jako králi nižádná nehoda. Dánové upálili dokonce svého krále Olafa v době hladu. (Heimskr. 37, 18).

Ze zápisků olympického kongressisty.

Píše Gaston Humbert.

(Dokončení.)

e Francii, vykládal pan Bonvalot dále, s opovržením nejhlubším pohlíží se na cvičení zvaná brutalní. Naše zženštilá civilisace děsí se takového násilí a křižujeme se nad vyvrtnutou nohou, zlomeným ramenem, poněvadž nechápeme, že tyto rány nejsou rány smrtelné, nýbrž rány „vzdělavací“. Angličan, navykaje pomocí tohoto vychování ranám se vyhýbati a je přijímati beze všech stesků a žalob, naučí se také je zasazovati a v tom je všechno tajemství moci a síly tohoto národa, který nezná žádných překážek ve svém postupu ... A je to pohled nad míru příjemný na člověka, který dovede kráčeti lehce a svižně, a bylo mi to při mé poslední cestě v Habeši přímo odpočinkem půvabným dívati se na Habešany, jak pěkně chodí, zvedajíce pěkně nohu a jak zůstávají veselými i po nejhrubších námahách ... A na konec pěknou historku z cest: p. Bonvalot byl kdesi v poušti a vůdcem mu byl malý patnáctiletý hoch, potomek raçy, kterou neštěstí rozehnalo. Vstoupili do lesa a hoch šel napřed nesa karabinu cestovatelovu. Pojednou se zastaví, vstrčí patronu do hlavně a jde dál. A když p. Bonvalot se tázal, proč to činí, odpověděl docela klidně a nenuceně: Poněvadž v této krajině je mnoho lvů ...

Toto všecko jsou theorie, vyplývající z praxe člověka ne obyčejného. Všechen zjev pana Bonvalota dosvědčuje, že theorie s praxí docela se srovnává. Je silný jako dub a ruku tiskne jako by svírala medvědí hrdlo. Div jsem tehda nevzkřikl, já proti němu nepatrný člověk od péra.

Pan Bonvalot je radikálem co se výchovy tělesné a výchovy vůbec týká, kdežto dr. Tissié je oportunistou. Mluvě se svého francouzského stanoviska praví, že idealem jest ovšem, aby mládež francouzská dovedla dobývat světa tak jako Angličané učíc se rány dostávati i rozdávati. Ale od prostého přání ke skutečnosti je arci daleko! Je pravda, že děti francouzské (a také jiné!) jsou vychovávány jako v bavlnce, že maminky se o ně bojí, že otcové, kteří jakživi žádné rány nedostali, mají za to, že i děti jich dostat nesmí.

Po stránce druhé jsou zase učitelé zodpovědni za vše, co se stane dětem, učitelé tělocviku takořka za každou bouli; veřejnost nezná těch snah zvelebiti výchovu utužením těla, a, všimne-li si jich, pohlíží na ně jen přes rameno.

Také pan Nordenfeldt, komoří švédského krále Oskara, sice uznal oprávněnost toho, co řekl pan Bonvalot, ale dává přednost gymnastice disciplinované. Při tom nejzajímavější bylo, že takoví páni jako pan komoří vůbec se interessují o tělesnou výchovu. Arci, byl to Švéd!

Ještě několik řečníků brousí sobě dovedný francouzský jazyk o poutavém tom thematě, až konečně stařičký pan Goddard, bývalý ředitel École Monge, který už před sedmi léty mne zasvěcoval v Paříži v tajnosti své vychovatelské methody, resumoval pronesené rozumy asi takto: „Žádá se na mládeži příliš mnoho práce mozkové, práce, kterou vážně nemůže zastati. Ne že by se jí na to nedostávalo času, ale rozdělení práce je špatné. Kdyby úsilí, jehož se vyžaduje na mládeži, bylo účelně rozděleno, našlo by se dosti potřebného času na nutné provádění cviků tělesných. Ale je-li již v programu nynějším den příliš krátký, aby stačil ku práci tělesné i duševní, našim ústavům školským (t. francouzským, ale platí to valnou většinou i o českých) nedostává se mimo to naprosto místa ku praxi tělesných cvičení. Všecky byly stavěny jen s tím úmyslem, aby mládež mnoho neběhala, neskákala a neprala se. Teď teprv pravda vychází na jevo a pozdě se poznává, že každý exces je chybný a chtít toho tolik na mozku že znamená jen jeho zkázu, neboť když tělo vypoví službu, vypoví ji i mozek. Osm hodin práce intellektualné je víc než potřebuje mládež pro dokonalé vzdělání, a kdyby opravdu těch osm hodin bylo věnováno vážné práci intellektualné, docílilo by se až zázraků. Dnešní mládež není s to docíliti výsledků podobných, nemá na to „svalů“. Musí prováděti cviky tělesné, a to vším způsobem, aby byla dosti silna a dovedla vykonati tu práci osmihodinnou. Cíl, jehož třeba se domahati, je ten: přesvědčiti široké massy, že síla tělesná nestaví se proti intelligenci.“

Byla to zlatá slova starého paedagoga . . .

Po všem tom na návrh pana Kéménye kongres olympický přijímá a vyslovuje přání nebo resoluci, aby cílem renaissance tělesné výchovy bylo harmonické spojení tělocviku a athletismu.

Přijímáme tuto resoluci ochotně a rádi, tím spíše, protože už je čas k audienci u pana presidenta Faura. Já pak zaznamenávám tuto resoluci tím ochotněji, protože i u nás začínalo se vytýkati hrám olympickým mnoho athletismu a málo tělocviku.

* * *

Bývalý koželuh a havreský továrník, nyní hlava republiky francouzské, prodal svoji usedlost v St. Adresse, předměstí havreském, hned jak byl zvolen presidentem a koupil si na stráni zvané la Côte villu pěknější a prostrannější, kde by také mohl přijímati a dávati audience, i když je v Havru na letním pobytu, odpočívaje pokud možno po pracích, jež stát mu ukládá na bedra, ostatek široká.

Usedám do fiakru s panem de Ritterem — v úboru procházkovém, jak si pan president na nás vyžádal — a jedu v řadě s ostatními. Celkem je nás asi deset pověřených cizích delegátů. Čím výše stoupáme, tím rozhled na Havre, ústí Seiny a protější břehy je skvostnější, nádhernější. A stoupáme hodně vysoko, až na hřbetě té stráně zastavujeme před villou, která liší se od sousedních jen tím, že před mřížovými vraty stojí vojáček a za vraty v postranním domku oddíl stráže asi 10—12 mužů. Jinak nic se nerozeznává toto přece jen vladařské sídlo od řady ostatních, snad i skvostnějších domů a hotelů.

Vlídný vojáček honem přiskakuje k vozu a pomahá nám z něho přívětivě, jak nejsme zvyklí jinde, a vede nás zahradním vchodem, odevzdávaje nás pak péči lokaje ničím nevynikajícího, a ten pak převzal vedení po prostých dřevěných schodech do knihovny, sousedící hned s pracovnou. Celé schodiště je jakousi výstavou plakátů. Všecky možné affiches, zdobené však většinou postavami dámskými, tu i tam dokonce pikantními, dekorují tuto předsíň způsobem docela zvláštním. Řekli byste spíše, že jste v předsíni nějakého garçonského bytu.

President, velký, statný pán, už šedivý a poněkud shrbený rheumatismem, tváře ušlechtilé, přívětivé, přijal nás ať tak dím po sousedsku. Hned ruku podal bez okolků k posazení vyzývaje. Představoval nás po řadě baron Coubertin.

Referoval jsem podrobněji o této audienci v „Národních Listech“ a tuto jen poznamenávám, že pan president mluvě se mnou rozhovořil se o Sokolech . . .

* * *

Večer fête vénitienne ve přístavu. Všecky lodě jsou osvětleny a ovšem také pestře opentleny, — světla elektrická, reflektory, lampičky, lampiony, mnoho lidí, bengal mezi tím, rakety, ale je chladno a jdu domů.

* * *

Havre je sice okrášlen prapory, městská rada vydala na rozích zvláštní ohlášení týkající se kongressu, mění také jízdní řád pro povozy a tramwaye po dobu slavností, ale asi ne všichni bodří Havresané pochopují smysl kongressu.

„Tiens,“ praví dobrý jakýs bourgeois zdejší, stojící nedaleko mne, „y s'appelle comme ma soeur, ce Congrès! Car ma soeur, elle s'appelle Olympe!“

Intelligence havreská věnuje však kongressu mnoho pozornosti, nejvíce professoři středních škol a učitelé tělocviku. Také dámy se súčastňují sezení kongressu, mezi nimi několik ředitelek nižších škol neb škol obchodních a průmyslových.

* * *

V úterý, 27. července. Kongress letí do Honfleuru a Trouville. Výlet vzácné krásy po vodě mořské i říční, pak povozem, zelenými cestami mezi parky a dvorci nebo při břehu mořském.

* * *

Ve středu, 28. července. Kongress sedí ve dvou sekcích, pedagogicko-hygienické, jejíž předsedou je dr. Tissié, a sportovní, s předsedou baronem de Coubertinem.

V první sekci mluví se mnoho a důkladně, a čtoucího, který došel až sem, budou snad zajímati výsledky těch debatt, jež kongress pronáší ve formě přání. Tak formuluje se resoluce: Kongess má za to, že vývoj her athletických má býti ponechán iniciativě žáků, bez pomoci professorů, a že školské associace sportovní mají býti tvořeny volně a spravovány samostatně, leda jen pod blahovolným dozorem nadřízených úřadů a pod patronátem odborných professorů.

To znamená: ať si studenti (a hlavně o školách středních zde byla řeč) tvoří a spravují spolky sami a jen ve případech nejvýše nutných ať do toho zasáhne sbor professorský.

Nepadni nikdo do mdlob při slově ‚spolek studentů středních škol‘, — neboť pro nás je něco podobného takové novum, že vyvrátilo by všecky naše dosavadní představy o dobrém pořádku a starých vyjetých kolejích školských.

Professoři tuto shromáždění si přejí, aby různé orgány a časopisy vychovatelské, neb o věc se zajímající, co rok uveřejňovaly jména těch žáků, kteří vynikli při hrách athletických. — Tedy asi tolik, že vedle hvězdiček při jménech vyznamenaných ve programech našich škol středních bylo by také ještě nějaké znaménko, dejme tomu křížek, pro vyznamenané v athletismu.

Zástupce vlády, podprefekt Cathala, mluví sám proti zákonům stávajícím (francouzským), dle kterých ředitel ústavu je zodpověden za každý sebe menší úraz žákům ve škole se přihodivší. Kongress tedy se usnáší na nové resoluci, aby zodpovědnost professorů a ředitelů ústavů školských omezovala se jen na ty případy, kde možno jim dokázati nedbalost opravdu trestuhodnou.

Odpoledne demonstruje dr. Tissié svou methodu tělocvičnou na chlapcích obecné školy v ulici Augustin Normand. Všecken kongress, asi 100 osob, ubírá se tam a asi 10 gaminů natahuje ruce a nohy podle povelu dra. Tissié. — Pak zase francouzští učitelé tělocviku ukazují, jak si vedou, Švédové rovněž a jsem jist, že hoši posílají kongress ke všem čertům.

Druhá sekce, počtem i pracemi slabší, jedná o mezinárodním bureau, centralisujícím všecky práce a výsledky unií sportovních a o vydání čtvrtletního bulletinu, vydávaného ve třech jazycích, francouzsky, anglicky a německy.

Co se týká příštích her v Paříži, oznamuje baron de Coubertin, že stejným časem bude se odbývati mezinárodní sjezd gymnastů, který co do věci bude tvořiti pro tělocvik a střelbu část her olympických, tak že

hry tentokráte budou se týkati jenom ostatních odvětví sportů. Proti návrhu, aby hry olympické odbývaly se v různých dobách ročních, každé hře přiměřených, protestujeme velmi ostře všichni zde přítomní členové mezinárodního komitétu. Na konec činí bar. Coubertin officialní sdělení, že organisace her pařížských r. 1900 byla svěřena vicomtovi de la Rochefoucault, známému sportsmanu, který tedy bude pro hry pařížské tím, čím byl pro athenské princ Konstantin.

* * *

Ulice Havreské jsou živou chronologií a byl hotovým paedagogem, kdo je pojmenoval. Valná většina ulic má jméno po některém velikánu francouzském, ať ze kteréhokoli odboru a u každého toho jména přidán je na nárožních tabulkách i rok jeho narození a úmrtí.

* * *

Ve čtvrtek, 29. července. Kongress dostupuje svého vrcholu. Père Didon, učený dominikán, ředitel kolleje Arcueilské, promluví dnes de l' Action morale des exercices physiques sur l' enfant, sur l' adolescent et de l' influence de l' effort sur la formation du caractère et le développement de la personnalité, — o moralním vlivu cvičení tělesných na děcko i mladíka a o působivosti tělesné námahy na utváření charakteru a osobnosti.

Je známá ve Francii ta krásná postava otce Didona, řečníka bohem nadaného, který dovede uchvacovati i přesvědčovati. Jeho řeč byla tedy clou du Congrès a nejraději bych ji tady celou přeložil. Ale aspoň několik hlavních věcí a myšlének . . .

Père Didon mluví nejprv o třech ctnostech fysických, kterých člověku je třeba: činnosti, bojechtivosti a otužilosti, ctnostech to podstatou galských, ale spících znova, a jež nutno probuditi k novému životu. Jenom sportem nabude mladík těchto ctností stávaje se střídmým. Associace sportovní volně a svobodně zřizované a spravované vzbuzují v mládeži ducha svobody, bez něhož dobrý demokrat se neobejde. Professor má v té příčině jen raditi, nikdy ne poroučeti. Arci, associace musí také dobře respektovati čas určený ku práci.

Osm hodin práce, jak pověděl ředitel Goddard, dávno stačí studiím, když cvičení tělesná dají mládeži více síly a mozek učiní činnějším. Uhlídáte, že ti, kteří zvítězí při footballu, budou také vyznamenáni ve škole.

Associace sportovní budou arci také bezohledně dbáti cti a bez výminky vyloučí ty, kteří dopustí se nějaké ať jakékoli chyby nebo poklesku a musí vystříhati se všech kompromisů svědomí. — Není divu, že si při tom père Didon trochu zapolitisoval, dodávaje na konec své malé politické exkurse: Nikdy jsem neviděl, že by athlet se postavil proti předsedovi svého spolku, jehož volně a svobodně byl zvolil . . . Byl to jemný nos nespokojeným republikánům.

Jsou různí protivníci sportu: jsou to předem sentimentalisté, les effectifs, jako maminky, které se bojí, aby se jim děti při sportu neza-

bily, kdežto sport naopak přece chce, aby žily, a dobře žily; reakcionáři, les passifs, věční nepřátelé vší novoty, a konečně intellektualisté, — kteří aspoň tvrdí, že jimi jsou, — a proti těm třeba bojovati vší silou. Člověk taký praví: vyvinujte mozek, intellekt, nikoli svaly; já však — père Didon — tvrdím: aby mozek vyvinouti se mohl, třeba síliti svaly. Až porazíme tyto intellektuály — a hodina se blíží, neboť sval počíná triumfovati, — uvidíte, že z boulevardů zmizejí všecky ty romány, jimiž se otravujeme. Konec konců jsem barbarem, neboť raději vidím, vítězí-li moji žáci v bitvách obchodních a průmyslových, než literarních: ale myslím, že solidní intellektual příští bude také solidním athletem, — svaly konečně přece jen sesílí mozek . . .

Odpoledne ještě paedagogicko-hygienická sekce usnáší se na některých resolucích jako na příklad o vyšší a lepší kvalifikaci učitelů tělocviku; aby do škol zavedeno bylo vyučování hygieně; aby ve všech ústavech školních byly zavedeny sprchové lázně; aby každý žák měl zvláštní tabellu s podrobným záznamem o jeho vývoji fysickém; každého pololetí dostávali by pak rodiče zprávu o pokrocích tohoto vývoje, tedy jakési tělesné vysvědčení semestralní.

* * *

V 5 hodin zase audience francouzských účastníků kongressu u presidenta Faura. I ty uvádí baron Coubertin. Z referátu o té audienci uvádím jedno zajímavé slovo presidentovo. „V Havru," pravil prý president, „je teď asi deset spolků tělocvičných, ale v každém sic mnoho hlav, ale málo členů. Když jsem já zakládal tělocvičný spolek v Havru, byl to ten jediný, ale za to jsme měli kolem 200 členů . . ."

* * *

V pátek, 30. července. Kongress znovu letí do Fécampu a Etretatu.

Tam pozývá nás prof. Ruzé k šermířskému cvičení, pod širým nebem na lawn-tennis-groundu tamního lawn-tennisového spolku. Vidíme provozovati všecky druhy šermu, i starofrancouzské.

* * *

V sobotu, 31. července. Dopoledne zpravodajové resumují výsledky kongressu, odpoledne mezinárodní komitét má schůzi, ve které mezi jiným učiněno to zajímavé usnesení, aby byl komitét rozšířen příslušníky těch zemí, které v něm dosud zastoupeny nejsou, a vedle toho dáno členům právo jmenovati své zástupce. Komitét co rok má předkládati delegátům všech zemí otázky zajímající kongress příští tak, aby už předem o nich v bulletinu mohlo býti diskutováno . . .

. . . Po té kongress se uzavírá za formalit obvyklých a ubírá se na transatlantickou loď „Bretaqne", kam byl pozván a kde vítá kongressisty agent général Compagnie générale Transatlantique pan Vié a častuje je šampaňským . . .

* * *

Bez banketu by se to neskončilo.

Slunce večerní zase svítí do širokých oken velikého sálu, kde po práci jíme koláče... Baron Coubertin za těch několik dní tuhé rekonvalescence už se pozdravil a presiduje veliké tabuli. Proti němu sedí maire du Havre s trikolorovou šerpou přes mohutná prsa a poněkud i břicho. Vypadá to jako řádová stuha a má dole, na konci, zlaté třepení. Je to vůbec odznak francouzských starostů, jenže některá města, jako také Havre, mají při tom ještě také zlatý střapeček. Pak sousprefet, poslanec města Havru a jiní hodnostáři. Dlouhé menu, mnoho toastů.

Slunce zapadá na poslední pozdrav do siného, tichého moře, které jako obrovská mísa roztaveného železa rozlévá se před tou zasklenou verandou. Nesmírná, nekonečná dálava, tajemná i hrůzná, mi kyne tak jako zábrobí. Na obloze všecky barvy zlaté a purpurové.

Krása, až srdce mi trne, — obloha a moře. Kdy je zas uvidím?

Provisorní život.

Novella. Napsal Jeroným Věžník.

(Dokončení.)

esknost jí provívá, tesknost života pronikavě ostrá jako první podzimní závany srpnových dnů. A něco ji táhne tam na hřbitov, kde pod smutečními vrbami spí děd, bába, otec a Jakub, kde ptáci hnízdí a kde slunce při západu krvavě rozjasňuje široké prázdné místo, nezvlněné dosud rovy, kolem vysokého kříže, místo tvrdé, břidličnaté země, čekající jako rozpjatá náruč, která ve své objetí všechny přijme jako bratry, až se rozzívá tisíci nekonečně tmavými hroby, jako ten lán vedle hroby již prorytý a kříži zalesněný.

Tam Anna cítí, že ona, ona z rodiny je nejblíže těm mrtvým, upjatě vzpomíná na styky s nimi a znovu prožívá každou minutu jejich hořké hodiny smrti, často se jí zjevuje milý Jakub v té chvíli umírání zápasem sevřený jako neviditelnou rukou tisknoucí ho v prsou, jako ptáka, jako motýlka. A dostavují se okamžiky, kdy by se jí nezdálo těžkým sestoupiti dolů za těmi mrtvými. A zase naopak nastávají jí chvíle, kdy se děsí toho jícnu smrti, když dosud vlastně nežila, toho zápasu, té poslední hrozné křeči, která ji také očekává a nemine. Tu rozvírá široce oči do jasna oblohy a lapá sluneční světlo jako tvor žíznící po životě a chtějící ještě využitkovati každého zbývajícího okamžiku. Ano, ale což to bylo platno, jak to bylo málo, když se nemohla vrátiti do sebe, nalokati se toho jediného slunce života, po němž toužila teď už s cele vyslovenou

jasností vyspělého organismu, když se nemohla koupati v těch hřejivých, zlatých paprscích rodiny vlastní a rodinného života, po nichž se z vnitřní potřeby točila a obracela toužebně jako květina po slunci. A ta elementarni touha, věčně neukojená a stále stupňovaná, propukala z ní nejednou proudy horoucích slov o rodinném životě.

Nedávno se jedna stará učitelka usmívala takovému jejímu horování.

„A vy, slečno, povězte mi pravdu, vy byste si nepřála míti rodinu, být jejím tepem srdce?“ zeptala se jí Anna.

„Ne, věřte, že ne! Mít starosti s dětmi? Ne, to mne už dávno přešlo, ale vězela jsem v tom také chvíli!“

Anna se zadívala na její bledý, ustaraný obličej a prokmitlo jí v hlavě, že tato dáma chodila kdysi pilně do plesů a různých zábav a měla také svoje nároky na život. A končí touto odpovědí! Ale přece se musila k něčemu upjat, přitisknout, přidržet. Navštěvuje horlivě kostely. Mrazivým dechem studených jiter chodí s voskovým sloupkem na rorate a teplým šerem jarních podvečerů zase na májové pobožnosti, před oltáři růžemi ověnčenými a zlatem vyšívanými přikrývkami a krajkami ozdobenými kleká a bije se v prsa s věčnou modlitbou na rtech, umlčuje a utápí svou bytost, ponořuje se a ztrácí v mystických oblacích kadidla a v záři světel a písni zvonů.

Ale proč, proč, proč právě tam její mladost, umdlená roztrpčením a zklamaná, zapustila kořeny a jak tam došla?

Byla to cesta čistého mysticismu rozbujevšího na vyúhořené půdě osobních disposicí nebo právě nuceným coelibatem nezdravě vypjatý hlas přírody, který ji zaváděl do šerých koutů zpovědnic? Je to poblouzení nebo vysvobození? Křídla andělská či netopýří? Ať tak neb tak, Anna by nechtěla jíti v jejích šlépějích. Nechtěla a nemohla! Neboť k tomu není u ní ani disposice ani inspirace, ani slabosti lidí hříchy vysílených a zmožených.

Zrovna jakoby nechtěla jíti po stopě některých jiných starších kollegyň. Třeba té dobré slečny Rosické, již vídala v různých schůzích spolkových. Taková trpitelka ubledlá, malá, nepoměrně sestárlá, věčně v jedněch obnošených staromodních šatech a snažící se každému vyhověti již tónem hlasu a dobrotivým úsměvem. Kolikrát na ní Anna utkvěla dlouhým pohledem jako na andělu nebeském, který právě navštívil svět. Není pochybnosti, že je to bytost vzácná a tak dobrá, tak dojímavě dobrá a obětavá! Ale také neskonale ubohá a k politování svou úctyhodnou slabostí, v níž tkví její největší obdivuhodná síla.

Z její jemně vrásčité, žluté tváře a jaksi odhodlaně oddaných zraků zírá všecka ta její ustavičná práce, neuvěřitelné se zkracování ve všem nejnutnějším, sebezapírání i všechny ty neustálé, tiché oběti, ozářené gloriolou měkké dobroty, jíž každou chvíli plaše kmitne se stín truchlivého uděšení, jakoby ji vždy zakřiklo sobectví těch, kteří sice lačně nastavují ruku pro ty její oběti, ale jakoby se rozuměly samy sebou, přecházejí přes ně i přes práva její duše s brutálním klidem. Také jeden provisorní život, ach věčný provisorní život, o němž Anna byla přesvědčena, že na některé schůzi před jejíma očima klesne a skončí doštvaný, vyhladovělý, dotýraný.

Ty nekrology o ní frásovitě nabubřelé budou pak symbolickou úřední pseudopečetí jejího pseudoživota. Anna vypjala vzdorně hlavu.

Pořád v sobě cítila sílu jinak, jinak se prodrati životem a neutonout ani v naprosté negaci vlastního života ani v ubohých malichernostech tak až nemilosrdně vysmívaných. Přece nepůjde svými zralými léty jako Elorka, jež den ode dne vysýchá a nepouští ještě vdavky z hlavy, nebo jako milá teta Stázi, jež ošetřuje a laská doma veverky, hrdličky, kanáry a veliké, ježaté kocoury, nebo jiná známá slečna, jež věčně jen oplácí návštěvy a běhá po pokoji se studenými obklady na hlavě migrénou zmučené. Ale Anna rok od roku tak se jim blíží! Krok a krok a bude v jejich řadách. Jak se jí zdály jindy staré, ba i proti jiným učitelkám, mladším nežli ony, jak si Anna připadala skoro dítětem, a dnes jako omládlé hledí jí jejich tváře vstříc, tak se vyrovnaly rozdíly let, tak se jim přiblížila! Krok a krok a bude v těch řadách nemocně a unaveně se ploužících, krok a krok a již se bude vléci v jejich velikých, stále rostoucích kolonách. Bože, Bože, čím ona se vyzbrojí do těch řad? Jakou silou anebo slabůstkou bude se utěšovati a občerstvovati v těch únavných rovinách dalekého, bezútěšného prázdna?

Západ krvácel nad věžičkou ústavu slepcův a Letná se jasnila jeho růžemi.

Anna zamyšlena stiskla kliku uměle kovanou, kterou jí nabídl zachmuřený barokový dům Valdštýnské ulice. Lauermannová byla doma. Nalezla ji ve známé póse povzneseného úsměvu, prohazovaného pochycenými cizími slovy.

„Ach, pojď, Anničko, u mne v salonku je teď tak homely!“ a vtáhla sykavě do sebe vzduch. Do salonku musil teď každý, vždyť si pořídila banálně cinobrovou plyšovou garnituru k vůli návštěvám. Ovšem ještě více k vůli slečně Buchalové, jejíž byt, zařízený s přepychem zakořeněné zámožnosti, Lauermannové velice imponoval, takže se mu chtěla všemožně v luxu přiblížit. Usadila Annu do plyšového křesla a hned se roztomile rozpředl hovor, dík virtuosní rutině Lauermannové bez dlouhých paus. A v jediném krouživém víření a šelestu slovním lítaly vzduchem triglyfy, tympanon, Holbein přes Balzaka k Tintorettimu a Renan přes Tomáše Aquinského k Huysmansovi, a tenkrát, když byla v Drážďanech a tenkrát, když byla v Mnichově a Théâtre française a boulevardy a Helsingfors a mořská nemoc a nevzdělanost a netečnost žen. To byla tak zvaná vzdělaná species ženské krásy, jež — zrovna jako Indián ze všech ptáků, jiež mu přijdou pod ruku, vytrhává ze všech věd a umění ku své ozdobě nejkřiklavější pírka, aby se jimi pyšnila a pozornost vzbuzovala. Jiného významu věda a umění pro ni nemají. Jako k určitým příležitostem navléká collier a náušnice granátové nebo zase garnituru tyrkysovou, stejně se vyzdobí garniturou literarní, archeologickou, linguistickou neb uměleckou, vše dle společnosti, v níž se ocitne a dle uznání, jaká garnitura by byla zde nejvhodnější, aby i při tom břidilském zrobení náležitě imponovala.

A imponovala! Nejen matce, jež se z kuchyně přiblížila skromně a přec se zálibou k nezvyklé nádheře plyše a se zbožným obdivem naslouchala, ale i mnohým jiným méně prostým a jednoduchým, kteří v přítomnosti slečny Lauermannovy mimoděk vyciťovali, že duch její je

hora, k jejíž výši se vznésti je jim naprosto nemožno, a mrazil je pocit vlastní malomoci, jako židy před Orebem. Ale Anna to vše prohlížela a sestupujíc s poklonami po schodech od Lauermannů vždy se tajně usmívala ješitnosti, s jakou vypichovala Lauermannová každou naučenou a vyčtenou neb pracně vybiflovanou frási, s jakou se honosila svou problematickou angličinou i svým koncertováním ve škole (tak nazývala své vyučování), z něhož patrně čišela větší pozornost na vlastní posy, nežli na děti.

Nicméně vycitujíc vrozeným darem ducha mělkost povahy Lauermannové i odsuzujíc protivné sebevědomí arrogantní neomylnosti, s jakým mentorovala svoji matku, chtějíc ji vtěsnati do těchže formiček, v nichž sama nabyla útvaru a jimiž se domnívala býti tolik povznešena nad své okolí, přece se s ní Anna stýkala. Pro Bůh, vždyť musila s někým mluvit, s někým se stýkat a se družit, vždyť i ten pták doma, ten jejich krotký černohlávek onehdy k ní přiběhl, když byla sama doma, a po ruce doběhl na její rameno, tam se přikrčil a nechtěl se s něho dát sehnat, nechtěl do prázdné, šeré své klece. I ten pták hledá útulné místečko, trochu družného tepla a blízkost příbuzného života!

Ach, ona nemyslí, že se u Lauermannové ohřeje, ale alespoň rozptýlí. Je to sice málo, ale alespoň něco! Ale když tak všecko spojí, co tu tam slýchá — věčné nářky a nervy a namáhání ve škole a hned vedle domýšlivé vynášení a přeceňování toho jejich působení, které by snad právě nejhorlivější chvalořečnice nejraději ihned opustila, kdyby nebyla odkázána na ty materielní výhody svého postavení, byla by měla Anna bezmála dojem, že ani k tomuto povolání, jejich silám a naturelu nejpříhodnějšímu, nejsou ženy zrovna nejspůsobilejší.

Na štěstí dojem ten byl ustavičně paralysován pozorováním, že přes to veliká většina jich pilně ve škole pracuje, že houževnatost a poctivost provívá všecku tu jejich práci.

Na začátku své dráhy byla Anna sama svatosvatě přesvědčena, že by se věnovala tomuto svatému povolání, i kdyby byla kněžnou. A divné jí bylo, že kněžny nevyučují na školách, ani jedna, to nechápala; kdežto vidí dnes, že zkrátka jest toto jakož i jakékoli jiné podobné povolání každé jednotlivé ženě socialním balastem, ať si to třebas pro vlastní potěchu ověšují zlatem idealu, který byť skutečně byl lepší jiných a v podstatě měl vznešené pozadí, jest přece jenom křížem, jejž jim místo jiného radostnějšího na ramena vnutila chorobná societa. Ony poctivě ten kříž nesou, až se pod ním prohybají. Ach, jak by to bylo krásnější, kdyby šedivá, horlivá slečna Machulková místo běhat z třídy do třídy a učit celou duší skloňování a časování a ztrácet u cizích dětí hlavu a nervy — klidně a důstojně a velebně představovala na piedestalu matky a babičky zbožňovanou domácí paní, jež milým úsměvem vítá k soirée hosti, k čemuž by byla jako stvořená.

Ale ovšem, takového přiznání neučiní žádná z obavy, že by tím prosvitlo její palčivé ponižující doznání (jehož muž ve svém nitru nikdy nepozná), že nikdo se o ni neucházel, nikdo nepřišel bojovat o ni, nepřimknul ji k sobě, — naopak každá z nich se mohla desetkrát provdati, ale nechtěla, nechtěla! — A kdyby dnes chtěla, může — okamžitě.

O ženichy žádná nouze. Tak se alespoň mluvívalo u Lauermannové v intimních chvilkách, v nichž vdávání tvořilo hlavní bod debatt. Tam také Anna, galvanisována všeobecnou náladou a trochu se stydíc před těmi dámami, z nichž každá odmítla nejméně půl kopy dobrých partií, vyšťárávala své zaprášené románky a doplňovala je nejedním rázným črtem, že byly více vymyšlené nežli skutečné, nebo alespoň hrozně zveličené. A když se již všechny po řadě navzájem ujistily a si vypočetly, kolikrát se každá mohla vdát, upřímně si na konec oddechly s Lauermannovou, že toho neučinily, ten život takto vlastně že je lepší. Ty ukrutné porody! Ach, ano, Annina sestra to právě zažila. Hrozné! Tu vlastně člověk vidí, že vdávání není žádný med, a přimyslí-li se kaprice a zkaženost mužů (jest již zázrak, když nepije a nehraje — to se řekne pořádný muž), sebezapírání v mnohém a uskrovňování, které by v obyčejných poměrech k vůli rodině bylo nutné, jsou ony vlastně dnes ve výhodě.

Vždyť to konečně jest také krásné být v dobrém postavení s hezkými, pevnými příjmy svobodnou, neodvislou dámou, hm, což je nutno hledat štěstí jen v manželství?

Ano, to je svatá pravda, napadalo při tom někdy Anně, kdyby jen člověk nebyl takovou zpropadenou částí přírody se všemi výkřiky a vzlyky jejího utrpení, kteráž tak bláznivě se řítí často i do vlastní záhuby, protože účelným optickým klamem se jí jeví býti záhuba ta nejvyšším osobním štěstím, jsouc vlastně zájmem celku a možno-li i nejvyšším jeho štěstím.

A pak, kdyby žena netrpěla tak vždy a vždy ať provdaná ať svobodná! Ovšem porody. Ale tu si Anna vždy připomněla, jak stonaly jedna po druhé loni o prázdninách, když celá kolonie jich usídlila se na několik neděl v Krkonoších nad lkavou Metujkou nedaleko Sněžky pod těmi vrchy svěže zelenými, kde se stříbřily na slunci v šedém lesku boudy horalů. Netrpěly dost, už zoufale dost všechny a pro nic? A není ten řetěz, který stále vlekou, přece těžší právě svou bezúčelností? Proč žijou, proč odkvétají hůře nežli ta pampeliška, která když se sfoukne a zmizí, alespoň roznese na všecky strany zárodky zlatožlutých sluníček květových? Proč se svíjejí v pravidelných bolestech a křečích? Žádná ratolest neprodírá se slibným pukem v jejich bolestech, žádné poupě, které by rozkvétalo z jejich utrpení, neutěšuje teskné chvíle života předtuchou budoucích nadějných vůní.

A skličující při tom je, že ty dámy sedající v salonku u Lauermannové všechno cítí právě jako Anna, že navzájem i prohlížejí neupřímnost svých stereotypních tvrzení a samy nejhlouběji cítí to nepřiznané něco, co se nedá oddisputovat žádnou sebe líp vykonstruovanou sofistikou, a co křičí a volá svou nezlomnou živelnou energií do jejich šerých dnů i zamlkle nepokojných nocí.

A třebas ta touha po intimním domácím blahu a štěstí u většiny je již zakalena chtivostí blýskavých trofejí blahobytu a neumenšeného alespoň, když ne zvětšeného dosavádního pohodlí, přece u všech jest a hoří v nich, pálí a prosvitá každým záhybem jejich jednání. Příroda v nich křičí a marně je okřikována vzepjetím jejich domýšlivosti, dle níž ony jsou svým postavením dámy s neobyčejnými nároky; ale i v těchto

výstřelcích se topí žena. A jejich nároky a naděje rok od roku se krátí, sesouvají, hroutí. To všecko, co jim přechází den za dnem, ty úlomky něčeho životně cenného, mohly by se smésti do jediného koutku duše jako nic. A ten život, stále provisorní, nevyplněný, poloviční, necelý, hluše prchá, tak bezbarevně, neživotně prchá!

7.

Tedy to je ten její vysněný život? Jako když jedeme vlakem a z okénka stále jen vidíme tutéž rovinu nepřehlednou, pokropenou sem tam illusí světla, jen tu a tam proběhne effekt, ano, jen barevný, prchavý effekt a stále ta rovina neproměnná, nažloutle sivá, a chceme-li jí porozumět, musíme míti k tomu náladu. Je v té krajině jistě nálada — tichá, tklivá, hluboká nálada, slunce se tam noří a tříští po ní své prchavé růže, ale nálada ta je vždycky smutná, něco melancholického provívá ty obzory zamlžené a prázdnou dalekostí velkolepé — i ty mlčící plochy, s nichž tu tam ozve se jen táhlé zavzlyknutí.

Každý rok zapadne jako když kladívko odklepne, jako když se pravítkem přikreslí nová přímka, žádný rozmach, žádný široce bouřlivý záchvat, stále prázdnota. Školní rok počne, vepluje se do něho věčně stejnými, už vyjezděnými začátky a formalitami, měsíc po měsíci prchá (jak nepoměrně rychleji nežli když Ana byla dítětem a nežli na začátku učitelování), přijdou vánoce, zima, otevře se bílými květy proházené jaro, rozžhaví se v léto plné růží, a pak prázdniny, jako kousek cukru spadnou do nápoje hořkého — k neuvěření. Zase nadýchá se trochu silnějšího venkovského vzduchu, vnoří se do těch luhů, kde se jí vždy rozpíná v duši melancholie smutku prorytého výkřiky touhy, a kde bloudívá jakoby někoho hledala, jakoby její lidská část se ztrácela v těch tůních s rozechvěnými hladinami, v těch sítinách kolem rybníků, v těch místech lesních, kde srnky nocují a kam zapadá jen nebe lazurovými ostrůvky mezi smrčí, kam krotce a zvědavě se blížívají k její ruce slavíci a kde se jí zdá, že celá její duše v těch chvílích změněná ve tmavého slzami pokropeného motýla najednou se vznáší do lazurných výšin, aby tam někde nalezla, co zde marně hledala.

A zase smutně vrací se do Prahy, a školní rok nastane znovu tak podobný předešlému jako bratr bratru. Už devatenáctý jejího učitelování. A letí, letí, brzy bude dvacátý, snad třicátý, dožije-li se ho — a nic víc, nic víc! Všecko již marno a zmařeno.

Ani styků s lidmi už nevyhledává, jako druhdy, kdy každá nová tvář byla pro ni událostí, přitahovala duši. Koná jen své povinnosti, vyspěle, vzorně, ale již bez těch zlatých, ověnčených illusí pro svou vlastní osobu. Zkušenosti a jimi zostřené, pronikavější pozorování učinily, že poměry mezi ní a dětmi jsou jiné, nežli před léty. Ty opentlené svazky vzájemné jich růžové lásky jsou tak křehké a tenké, není jim ani popřáno času, aby sesílily a se upevnily, jen co rok dva roky je napnou a již se přetrhávají. Zcela přirozeně. Neboť to si po létech sama musila přiznat, když o věci již přemýšlela bez naivního enthusiasmu a sebepřeceňování prvních let svého učitelování, že i kdyby za ta dvě,

tři léta podala a vnutila těm dětem celou svou duši, znamená ta chvíle jejího v ně působení v jejich celém následujícím životě přece jen krátkou a nepatrnou episodu, že je opravdu podivuhodné nezapomenou-li na ni úplně ve víru dospívání a jeho intimností i v prvních a dalších jeho bouřích, jež jimi hned na to zatočí, a že to možno připočísti k zázraku, nejsou-li vyklíčená semena jejích snah v nich úplně udušena pýrem a plevelem jiných, déle, úsilovněji a příjemněji působících vlivů. A jak si to přiznala, pomalu se učila dívat se jinak na své žákyně: trochu cizejšími se jí stávaly, nebyl už to chór modrookých a tmavookých andílků, jenž se rozletí z její třídy rozsévat světem oblažení a dobro, byl to dav lidsky křehkých bytostí, jemuž byla povinna a snažila se prospěti dle sil svých a nejlepšího svědomí, třeba jí nemálo překáželo, že ten celek v krátkých periodách úplně obměňovaný stále jí předčasně pod rukama unikal.

Stala se tedy hlubší i ušlechtilejší v pojímání své práce, ale méně nadšenou. Měla časem dosud ve škole i teple hřejné chvíle, radostné, protože nadějemi zveselené práce, ale též okamžiky trpkosti, kdy se jí zdálo, že všecko co činí, je marné, že to, co obětuje ze své duše tomu davu, zaniká v prázdnu. Toužila je všecky zušlechtiti, vystaviti jim v srdcích pevné základy příští blaženosti; chtěla, aby všecky všecko si pamatovaly a nesly do života, a přes mnohé namáhaní se jí to nezdařilo. Tedy i skromnější v požadavcích se stávala, čím dál tím méně žádala. A přece nedostala zpět, co vydala.

Při tom byla plna pravého soucitu pro jejich bolesti, které se jí jako rozevřené rány nejednou objevily a cítila i záchvěvy lásky k nim. Ale sama pro sebe již od nich nežádala ničeho, protože nevěřila. A různé výlevy citu jejich sotva ji teď dojímaly, přijímala je jako úsměvy a pozdrav lidí, kteří ujíždějíce kolem nás ve vlaku v dálku mávají na nás šátkem. Teď už jen viděla v těch dětech dav, pro který pracuje, kterému přináší svou duši vstříc a který — jako každý dav — veden svou zvláštní psychologií a temnými instinkty často nerozumně se vzpírá těm, kdož mu nejvíce prospívají.

Ale i to vycítovala a uvažovala, že ona to vše činí z povinnosti a za plat, kterým se udržuje nad hladinou života, že tedy ten dav navzájem zase třebas nepřímo i jí prospívá, ten dav, který se příliš brzy rozptyluje a zase vrací vždy celkem týž jako příliv a odliv moře, ale neobkličuje duši její nikdy intimními kruhy vnitřního teplého blaha. I v jeho středu cítívá samotu uvnitř tíživou a vlhkou jako oslzený hrob. A ta zvláštní samota jí neopouští! A nikdy neopustí!

A ovšem se pak musila hořce usmát, kdykoliv se jí vřízlo do duše to často slýchané, krátkozrakou závistí přibroušené: „A copak vám schází!“ Tak zakalená byla ta slova vždy tónem lehce řevnivé zaujatosti, jakoby ona olupovala o něco ty matky utahané a rvaním o život svůj i dětí svých divoce zdrásané a jakoby se na nich prohřešovala.

Tak jí ti lidé připadali jako nerozumné děti, které ani si neuvědomujíce velikou cenu toho, co mají, závistivě roztrpčeny stále touží jen po tretě nebo chudé halence ubožáka soudruha, jemuž schází všecko, všecko nejpotřebnější až na tu halenku, která nešťastnou plechovou svou bůstkou upoutala jejich pozornost a vzbudila závist. To přirovnání alespoň

vtíralo se Anně vždycky, kdykoli se setkala se známou starou paní, jež nikdy neopomenula vychvalovat cesty, kterými se Anna ubírá a odsuzovat a naříkat si na svou provdanou dceru: „Tak vidíte, tolik dětí jsme vychovali a teď jsme s mužem na holičkách, nemáme nic. Kdyby se alespoň ta nejmladší Klárka byla lépe držela! A mohla teď žít jako v nebi.“ To znamenalo — mohla býti také učitelkou a mohla nás teď krásně živit! Ale Klárka spáchala veliký hřích! Ona se jim vdala, má dobrého, poctivého muže a zdravé, krásné děti. A to se tedy ovšem „nedržela“ dobře!

Za to se Anna zachovala dle jejich úsudků správně, zasluhuje chvály a může žít jako v nebi. Totiž nemusí již teď míti žádných starostí, nají se slušně, nepije se taky, časem vyjde do divadla, do koncertu, na procházku, může se strojit třebas do hedvábí nejmodnějšího střihu, a může sedět — pro Bůh — pohodlně sedět a číst celé večery romány, co jí tedy schází? Vždyť ona prý vlastně z rodiny se má nejlépe.

Anna při těch řečech se jen usmívala a mlčela. Má-li těm lidem snad dokazovat, že k životnímu štěstí je potřebí zcela něčeho jiného, více nežli dobrého bydla a pěkné toiletty? Má před nimi nechápavými a netušícími obnažovat svou duši za hlubokých, hluchých nocí často tonoucí ve vzkypělých vlnách neumlčených tužeb a strachu, že je vše ztraceno? Má před nimi načechrávati nekonečnými roky slehlou lítost své životní bezvýznamnosti, své osamělosti a naprostého neporozumění i uprostřed tolika spolutrpitelek, z nichž ovšem nejlepší a nejušlechtilejší osamocují se stejně do hrdé, mlčenlivé uzavřenosti, ostatní pak opravdu nerozumí neb rozuměti nechce jedna druhé žárlivě a úzkostlivě zapírajíc ty nejostřeji se zařezávající hrany citů před ostatním i před světem?

Tolik mohou přece všichni rozpoznati bez velikého ostrovtipu, že každá z nich trpí, jistě každá, byť každá jinak. Jinak a jisté nad pomyšlení hůře se svíjí v nejzoufalejších bojích, žhavosti výčitek a hanby ta, jež snad nedovedla odolati nástrahám nějakého rafinovaného světáka neb bezcitného člověka, a jinak se zmítají a trpí všechy ty ostatní, ty mučenice ženství na svém neposkvrněném loži, vykoupeném uvadáním. Každá je nešťastná, neboť Bože, čeho se má zachytit, když se štítí kalu, a hvězdy se k ní nepřibližují? Ale když uvažovala o tom, přece cítila se Anna šťastnější ve své rovnováze duševní, čistotou prozářené i hrdým vědomím, že by se nesnížila k ničemu sprostému, to že přece raději se zahaluje do své prázdné beznadějné mlhy toho provisorního života bez života, nežli by se honila po močálech za bludičkami, světélkujícími z morálních zdechlin.

A zase jí někdy napadalo, když ostře pozorovala ty své soutrpitelky, že přece nejsou snad všecky tak neuspokojené jako ona, že dovedou si nahrazovat pravé štěstí různými indiferentními požitky, jež si dovedou vyhledat, opít se jimi, umlčet ty zoufalé stony, a že ona jen jakoby věčně tapala ve tmě makajíc rukama před sebou stále prázdnem, stále na zdař Bůh. Však jestli ony se opravdu těmi surrogáty životního blaha uspokojí! Není-li to jen jed ulevující na chvíli, aby zanechal tím trapnější morální kocovinu s ošklivou, nepřemožitelnou žízní po nových, zvýšených dávkách téhož jedu? Skoro se klonila k tomuto náhledu, když přemýšlela o tom, co měla stále na očích. Ale zároveň se jí ocelově tvrdá jistota protlačovala myšlénkami, že to, co ony zástupy neprovdaných rozrušuje,

jest něco zcela jiného nežli samotná práce, prý příliš těžká pro jemný ženský organismus. Jakoby nebyl prací — třebas jen prací v rodině přetížen život tak mnohých, přemnohých provdaných žen, jimž při všech svízelích a neštěstích září z očí přece jen jakási uklidněná radost ze života neb alespoň spokojenost s ním. Ne, také Anně a jejím spolutrpitelkám by nebyla práce žádná břemenem, kdyby se nerýsovala na tak bezútěšném pozadí života. A jistě byly by jasnější a zdravější, pomoc jejich v praktickém působení byla by vydatnější pro člověčenstvo v každém ohledu, kdyby žily podle zákonů přírody. Nepřirozený život ať sešinutý do kterýchkoli krajností, způsobuje tu rozmrzelost a zakyslost, ty neuralgické sensace, nevrosy a všechny ty ostatní na chudokrevném neb hysterickém podkladu se vyvinující trudné konce nadějných začátků. Čím více jim ubohým mizí ta světlá naděje, kterou každá byť i na dně srdce chová, že je tohle vlastně jen provisorium, jež se vystřídá se životem jiným, lepším, tím více vadnou a duševně klesají. Až konečně všechen modrý jas života shltne naprostá depresse, vyplývající z násilného potlačení neb zmrzačení celé důležité sféry, v niž kořeni nejen budoucnost rodu, ale i všechna moralita.

Smutná socialní situace, Anna pocitovala, že tím smutnější, že již minulými věky zaviněná, ale když už socialní a nutná, alespoň svobodněji, zdravě pojata kdyby byla, bez závor, za něž se zamykati bída donucuje a jež k nepřirozenostem vlastně donucují i tam, kde by jinak mohly vykvésti třeba na hrobech osobního sklamání a utrpení slibné záruky nového obrození, kdežto takto v domnění, že se tím ochraňuje materielní zájem současné společnosti, vlastně se sankcionuje v následcích svých nedozírné ubližování společnosti budoucí. Ale jak to vše upraviti a hluboce u kořene uzdraviti, jak? To nevěděla. Takovéto rozpory při každé příležitosti vybouřily duši Anninu, těmito otázkami v poslední době až dráždivě přecitlivělou, a svářily se v ní divoce kypícími bublinami vyčtených, reformatorstvím jen nalíčených theorií i vlastní krví potřísněných protestů i zase poctivého uznávání nutnosti sebeobětování a tichého utrpení. Ale k závěrku vyjasněnému nepřicházela.

A v té době ke všemu setkala se náhodou s matkou jedné těžce na smrt nemocné, už starší známé.

„Co schází slečně?“ optala se jí s účastenstvím.

„Ach, to víte, slečno,“ prohodita s tajemným přídechem stařičká, životem prošlá dáma, „vy prý máte být pořád všechny počestné, ale pánům se to nepřikazuje.“

Tato odpověď strhla Annu zase do prudkého víru úvah a přemítání, zčeřených kroužícími pochybnostmi. Sotva přišla domů, stulila se na své květované pohovce, přivřela oči a snažila se rozluštit tu novou záhadu, do které ji potopilo těch několik s poťouchlou moudrostí pronesených slov. Co jimi, pro Boha, chtěla ona paní říci? Což počestnost přináší těžkou, smrtelnou nemoc? Je to možná? A pak — byla by v tom opravdu úleva a klid a štěstí přiblížiti se mužům těmito právy svobodného brodění se v blátě? Emancipovat se od bídy jedné, materielní a samochtěc pod druhou — horší sklánět šíji? Míti stejná práva v neřestech? V tom jistě nezáleží ta pravá emancipace žen. To Anna cítila celou

podstatou své ženské bytosti, zachvívající se přelévavými pocity zdravého instinktu i jakýmisi temnými zděděnými vzpomínkami na utrpení i štěstí svých ženských předků, že ona jako každá žena může býti šťastna jen v jedné celé pravé lásce a odevzdanosti. Nebo raději nepozná ty závrati života a bude žíti tím bělostně studeným květem nepoznání.

Život ostatně sám sebou každému přináší trpkosti a bolesti a hrůzy a jejími bolestmi a trpkostmi místo jiných tedy jsou tyto vnitřní zápasy a záchvaty bez bouří na venek propukajících, ty výkřiky utlumené pod tišinami s těží udržované hladiny. Ale jak je snadno v takovém záchvatu vnitřního žíznění jen s dávkou nepředložené lehkovážnosti nebo snad i bouřlivějšího temperamentu porušit tu hladinu a hazardně pro hrubý požitek zahodit ten nenahraditelný majetek své čistoty. A je pak asi marno, snažit se vybřísti z těch jednou zvířených, rmutných, vražedně dravých spodních proudů, a marno se doma svíjeti v dušeném pláči a zajíkavě a zahanbeně se omlouvat: „Chtěla jsem také žít!“

Ach Bože, každá chce žít, každá — jsou všechny stejné a všechny si podobné v té snaze, třeba se různě jevila. Jako u Karníkové. Nedávno ji navštívila. Ta její komnata spíš hotová šatna herečky nežli pokoj obývací. To je kostymů a bluz a krajek a korsety a voňavky a pudry. Ach, prožívá také svůj podzim. Svým způsobem. Jako říjnová zahrada s výkřikem posledních barev žhavých, prudkých, nádherných, vyzývavých. A při tom, hm, ne Karníková by se vůbec nevdala, naprosto ne, ani tamhle hraběte X by si nevzala, ani továrníka Y, ani kdyby pro ni přišel zcela jí sympathický, znamenitý a věhlasný muž. Ne! Za nic to nestojí, je to vidět na všech stranách. To by musela být už ukrutná láska, aby ona se vdala. Kde pak se může říci, že jest manželství šťastné? Nikde! Ani jednoho nezná. A ještě ke všemu ty hrůzy porodů, ne to by vůbec nesnesla a strachem by umřela, nežli by k tomu došlo.

Ano, ano, ale z celého počínání jejího, z každého pohybu, pohledu, záhybu šatu i jeho přilehavosti a vkusu zrovna volá opačný úmysl; barvy, stuhy, střih, nad kterými jindy krčívala ramínky, když byla mladší, dnes sama vyhledává. Jako Anna, jenže v míře ještě nápadnější. A pochvaluje si, jak se jí pěkně vede, co by si mohla přát víc? Ale náhle celou postavou jí něco škubne, proklouzne neopatrně zrádné slovo, narážka, jakoby překypěla z duše rozbolestněné a ochabující ustavičným přemáháním těžkých vzlyků.

Co se asi s ní stane, pomyslila si Anna, kam zabočí konečně, do jakých konců smutných se doplíží nebo zřítí? Ona a všecky ostatní. Ještě krok a krok a začnou chodit do pense, či umrou dříve, nebo přece se k některé z nich ještě snese paprslek štěstí? A jest u nich vůbec možné ještě to štěstí v celé předpolední teplotě a záři? Ó, asi jen ve vzácných výjimkách! Ovšem, čeho by všeho bylo třeba, aby to uspokojilo některou, u níž jest už ten pojem pravého životního štěstí zakalen a zvrácen, smysl proň setřen. Ale Anna by toužila jen po teplém, intimním rodinném štěstí, a toho nelze dosáhnouti prostě nahodilým sňatkem s lhostejnou osobou. To bylo by pro ni utrpení nové. Ostatně ani tu lhostejnou osobu nezná, která by jí chtěla. Když se překročí ten mezník let, za nímž celá bytost utuhne již do forem určitého držení, pak je nesnadno

prolomiti ten mrazivě ostrý vzduch kolem růžovými jen ze srdce vykvetlými květy lásky. Jako když člověk ve městě zmešká jaro a zajede si honem někam do přírody až po odkvetu.

A kde by se hned mohl vyskytnout muž, který by se pro dámu toho ustáleného držení celé bytosti nejen hodil, ale ji též za ženu pojal? Neboť páni toho druhu se zase honí buď za penězi nebo jen za požitkem a zábavou a nežení se. A kdyby se přece vyskytl a přišel, jak by mu Anna byla vzornou ženou, jak by pečovala o jeho blaho a jak by s láskou vnikala v jeho duši, aby porozuměla každému jejímu záchvěvu! Ó, kdyby to věděl, kdyby to tušil, jaké poklady ladem leží v jejím nitru, přišel by, přišel! Ulekla se náhle svých myšlének a jakoby skutečnost tvrdá beznadějná kamenem do nich hodila, rozlétly se jako hejno přítulných ptáků.

A zase dostavovaly se Anně i chvíle apathie, kdy všecko bylo jaksi odbarvené a smyté, dojmy, pocity, touhy a myšlénky, kdy vstávala ráno ku práci, jako sněním zastřené, kdy docela trpně dávala se unášeti a zmítati všedními událostmi, jako ke dnu přirostlá chaluha proudy vodními, kdy učila, náruživě četla, začala pět, šest ručních prací — a sotva o tom věděla. V takových dnech zašla nejraději k přítelkyním, kde se pil čaj a se zbytečným nákladem učených floskulí a pathosu se debatovalo, kde dámy přetřásaly živě, však dost povrchně poměry socialní, otevíraly si a navzájem chlubně ukazovaly škatulky vlastních náhledů a jedině správných stanovisek a všechny se spojovaly ve svorném horlení proti mužům. A podle toho, co právě které konvenovalo a o koho se jednalo, buď odsuzovaly přísně každý křivý krok a nejmenší konvenienční poklesek žen, anebo — třeba hned na to — horovaly pro stejné právo mužův i žen v lásce a dovolávaly se vhodných autorit. Vina jako vina. Spáchá-li ji muž či žena, jsou stejně lidmi. Odpustí-li žena muži, má odpustit muž ženě. Co mohou činit muži, proč by se mělo vytýkat za hřích ženě? Anna poslouchala tyto náhledy v nepříjemné tísni neúplného pochopení, ale přidávala se bezděčně k těm, které se jí zdály býti pokrokovějšími. A zdálo se jí, jakoby to byl strach, jenž ji jemně tlačil do těch řad, bledý a hladový strach před tím, že by někdy v budoucnosti sama mohla potřebovat snad toho odpuštění.

Až doma teprvé v klidu vlastního, ničím neuchylovaného přemýšlení, si jasně, určitě zodpověděla tuto otázku, jež na ni mučivě dolehla. Ne, ona nebude nikdy potřebovat odpuštění. Kdyby jednou patřila někomu, pak nikdy, nikdy, nikdy by nechtěla a nemohla patřit druhému. Raději zemřít!

A zase taková divě prudká vlna ji rozechvěla, jakoby chtěla a měla uchvátit život, za každou cenu, za cenu třebas nevyšší bídy a utrpení, jako pták, který žije v teplu a bezpečí klece a chtěl by do mrazu ven vyletět tam do lesů na hodinu svobody a blaha — a pak ztuhlý, mrtvý klesnout na pustou, zkostnatělou zemi!

A v takovýchto záplavách křečovité touhy vyčerpávala se umdlévavým vzlykem, jímž celý organismus energicky se domáhal své nesmrtelnosti. Pak zmalátnělá zase chlácholila se, napomínala se ke klidu. Co ji v životě vlastně tak neobyčejně zlého potkalo? Nic. Jí, její osobě se vůbec nic nestalo, nic jí dosud neotřáslo mimo smrt drahých bytostí. Co by chtěla

víc? Pracuje precisně a jest velmi užitečna, jako dobrý stroj, který se nezastaví, leda by se polámal. Pak je ovšem konec.

To je ten život, kterýž jí matka tolik vždy vychvalovala. A porovná-li jej — jak se to Anně stále teď vnucuje, s životem matčiným, bábiným, sestřiným a mnohých těch žen, které zblízka zná — —?

Matka — co ta se vždy nalopotila, nastarala, natrpěla, jen co neviděných slzí splynulo do těch necek, nad nimiž do pozdní noci skloněna rozepranými prsty opatřovala těžce vykoupenou čistotu celé veliké rodině. Anna ji dosud vidí sehnutou pod tíhou těch svízelů různých; co měla trápení s dětmi, první i poslední jim obětovala, na všecky myslila a jen na sebe zapomínala — a teď? Jak statečná, klidně usmívavá hledí na svou žeň života, jak se hřeje v tom blahu lidí, které stvořila, jimž upravovala cestu, jak je duševně urovnaná, jasná, bez kapric a vrtochů. A dcera její Anna, o které si matka myslí, že ji potkal osud jeden z nejlepších? Ta vracívá se domů často mrzutá, nedůtklivá, podrážděná, že i ta vlastní matka umlká před ní a bojácně uchyluje se stranou a čeká, až se Anna zase k ní obrátí s hlasem dojemně nalomeným, s výčitkou v srdci, se studem, že se neovládala před hodinou, v té chvíli opětného nějakého neopatrného se dotknutí toho bolavého místa své duše.

A Lauermannová? Ach, ta teprve ztrácí u porovnání s tou rozšafnou, milou, rozumnou svou matkou, k jejímž názorům a zvykům (desítiletími vybledlým) je vlastní dcera netrpělivá, často i zlá, jiz mentoruje, svírá do upjatého korsetu svých všezastiňujících chiků a neodolatelných pravidel a již zase za chvíli náhle zahrnuje výbuchy své náklonosti, přicházejíc jistě k uvědomění, že je to na celém světě vlastně jediná duše, která s ní upřímně, nezištně a s láskou smýšlí. Ba, jediná duše.

Vlastně i Anna — koho má tady na světě, nežli matku? Nerozumí jí úplně, pravda, a kdyby jí Anna otevřela srdce, kdyby dovedla slovy odíti svoje touhy, ani by to máti nechápala jsouc nasycena tím, po čem Anna hladoví. Ale přes to upíná se k ní Anna nejněžnější láskou soustředěnou a provázenou často se vracejícími úzkostnými obavami, aby smrtí matčinou ten jediný silný cit v jejích prsou nebyl krvavě zlomen. Pak už by neměla na světě nikoho, zcela nikoho tak věrně svého. Bratři a sestry příliš se uchýlili od jejích obzorů, ani se nikdy nesnažili být jí intimnějšími a přecházejí ji, jako dobře opatřenou, odbytou věc. Kdyby těm otevřela svou duši?

„Ale, ale," stiskli by jí ruku a chlácholili jako rozmazlené, umíněné dítě, „to jsou zase nějaké vrtochy, ty máš, dušičko, nejméně příčiny k nářkům! Co ti schází? Podívej se tuhle na mne! Tohle a tohle, a to jsou nějaké starosti. Ani si představit nedovedeš! Buď ráda, že o tom nevíš. Jen si vždycky pomysli, že máš proti jiným blahoslavený život a hned se upokojíš, drahoušku! Tak, pac a pusu!"

A přítelkyně? Hm, kdo ví! Mohla by se s důvěrou odvážit přimknouti se k některé tak vroucně? Její zkušenosti k tomu nevybízejí. Vídala léta choditi spolu dvě a dvě jako blížence, a teď nejednou někde v přednášce nebo v divadle vidí z těch blíženců nerozlučných seděti cize každou jinde. Tedy rozluka. Čím jiným asi zaviněná nežli

přílišnou, nepřirozenou intimností a z ní pak vyplývajícími náhodnými malichernými srážkami, přiostřenými pronikavou znalostí obapolných chyb a slabostí.

A jen lítost. Lítost a beznaděj se věší a přilnavě usedá. Žádné vyváznutí z těch smutných, bezútěšných akkordů. A ty noci probodané pobuřujícími sny a alarmující její duši k novým výkřikům.

Kdyby alespoň neviděla Anna z okna do bílé mladé domácnosti těch dvou chudých lidí naproti, toho silného, svalnatého vodáka s rozkvetlou ženou a s roční holčičkou. Idylla na břehu Vltavy. On celý den pracuje na řece, pískaří, leduje a když se k večeru vrátí domů, naštípe své ženě dříví a chová malou holčičku, a ona? Poklízí svou skrovnou domácnost, zabývá se děťátkem, vaří pro muže a takové primitivní, zrovna rajské štěstí sedí nad tou střechou a odkrytým oknem jim hledí do komory.

Anebo kdyby alespoň Anna tak lačně nemusila líbat tu malou svou neteř, když vejde k sestře Marii, kdyby ty dětičky na všech stranách a v každém zákoutí se rojící nebyly tak milé v té své naivní, neobratné buclatosti, kdyby nevzbuzovaly takovou zrovna živočišnou lásku, kdyby vůbec před tím vším mohla zamknout jednou již nadobro duši pevnými závorami. Pak by snad ve snu netiskla k srdci drobné hlavičky dětské a nelíbala je s mateřskou něžností v tom sladkém vědomí, že je to její vlastní štěstí a neprobouzela by se pak trpce sklamána a divně rozteskněna. A potom, Bože, kdyby nebylo těch neútulných, nekonečných, osamělých, chladem omžených večerů, kdy z vedlejšího pokoje ozývá se důvěrnějším tonem jen oddychování spící matky, a měsíc klouže vtíravým pohledem nad záclonami po skleněné tabuli okna a rozlévá zelenavě modravé jezero lákavé po květovaném koberci, po desce klavíru, po větvích fuchsií, azalek a myrty. A s hořejšího patra proniká kvil klavíru a bolestně vyrážené, tísnivé zvuky ženského zpěvu. To bezdětné paní Trmalové je také smutno. Bývá rovněž sama doma večer co večer. Muž se jí vrací z večerní služby až pozdě v noci domů a ona ve svých uzavřených zdech obveseluje se tak či truchlí? Kdož ví? Ale ty její věčně stejné melodie: „O růže má, ty družko víl, kéž jsem tě nikdy nespatřil“ . . . . . . „Já žalem se soužím“ . . . „Matička to nedovolí, bys k nám chodíval“ . . . v srdcervoucím, sentimentálním vzlykání kanou s hora se stropu do Annina srdce jako slzy.

A do nich doléhají k Anně odněkud z daleka, třetí, čtvrtou stěnou tlumené, truchlivé zvuky tahací harmoniky, jednotvárná jakási teskná píseň, jako lkání vězně. A hodiny letí, letí a jejich údery rozplývají se s věží ponure, lkavě, jakoby odbíjely jejím životím nadějím a hlásaly stmívání, večer, noc — a konec jejího neprožitého, jen hluše znějícího románu. Konec, konec, konec, a ten život, který před sebou druhdy vídala jako zahradu rozplameněnou velikými, zázračnými květy, třpytící se zlatými hrozny a zvonící písněmi, ten život se jí dnes zrační takovým šedivým pásmem dnů, ztrácejícím se ve tmě.

Smutné drama v jedné osobě. Krutě smutné tou tragikou osamotnělého utrpení, úzkostlivě tajeného, protože nikomu neprospívá. — — —

A v tom smutku dravě leptajícím duši, jež bez opory se potácela mezi krajnostmi posledních logických důsledků, Anna vedena touhou poznati kořen toho svého utrpení vrhla se v diletantské, nesystematické studium filosofie a přírodovědy, s úsilím člověka, jenž chce v poznání zapomínat. A tou měrou, jakou před ní jasněji a jasněji vystupovaly příčiny i závěry toho vlastního bolestného zla, rostl a tvrdnul její smutek.

A v těch prvních lítostivých záchvatech poznání Anna nevydržela doma, pod tím stropem, z pod něhož už všickni její sourozenci se rozlétli do světa za svým životem, nevydržela ve své světnici s tím nábytkem, jenž viděl její naděje první i pozdní. Ven, ven musila, aby se nezalkla, aby ji ten hučící jez nesvábil do svých peřejí.

Byla právě jeseň s tesknotou posledních dnů říjnových, mlhami zadýchaných, sychravými větry provátých. Veřejné zahrady a sady pustly ne pouze odkvétáním posledních aster, ale i vzdalováním se obecenstva, jež vyhledávalo již raději veselejší, světly zaplavené korso a ostatní obvyklé městské promenady. A snad proto právě se Anně uvolňovalo na pustých stezkách, jakoby zamyšlených a vymřelých. Do známé šlechtické zahrady jednou v takové náladě zašla.

Už i ty nádherné, hýřivé, plamenné barvy oprchávaly. Jen liliovníky chromovou žlutí laločnatých listů plně ještě svítily, purpur jasanů se již stmíval a koruny ostatních tak oslzeně řídly a průzračněly v divně spletené, na koncích roztřepené sítě.

Jak se klikatily cesty, stoupala Anna s nimi a stoupala. Šlapala po napadlém mokrém žlutém listí jako ti ptáci kolem ní, kteří se asi děsí zimy a nastávající studené pouště kolem sebe. Ah, což ti ptáci! Hned by jim záviděla, jak mohou přirozeně žít a jeden trpět s druhým.

Téměř nevědomky dostoupila na otevřené místo s vymýtěnými pod ním stromy a křovinami, aby byl volný rozhled. Praha, drahá Praha dnes jaksi apaticky ležela jí u nohou. Šedivě ocelový stín, celou její tvářnost sesmutňující, visel nad ní. Na ty všecky věže a věžičky milé, známé zahleděla se Anna svýma zamlženýma očima více ze zvyku nežli uvědoměle. A najednou jí bylo, jakoby se v té chvíli měla rozloučit se vším, co jí bylo milé. Rozloučit se vším a navždy jako ti, kdož zde před ní a s ní stávali a sytili zrak i duši tím čarokrásným pohledem, ale již nikdy státi nebudou, jako Jakub a všickni ostatní, kteří již nejsou. Nejsou jako ona brzy nebude. Ano brzy. Nebo co je to desítiletí? Prchne jako druhé, třetí . . . A půjdou tu po ní jiní, ona již jakoby nikdy nebyla, ani stopa nezbude po ní, ani snad nezapláče nikdo pro ni. Co záleží na ní? Kdo se ohlédne po ní? Jako hluchý květ když sprchne.

Nad Prahou se ty stíny tak podivně přenášely, přelévaly a měnily, a slunce jimi prošlehávající jakoby plamenným úsměvem utkvívalo s jednoho místa na druhém a jakoby k Anně volalo: Sem se podívej! A teď zase sem!

Trochu klidněji, měkčeji naladěna zvolna se vracela jinými cestami. Bože, tenhle ten ohyb cesty jí utkvěl dobře v paměti od poslední procházky. Když tady šla před léty naposledy, kvetl šeřík fialově a bíle, ty jeho hrozny plné, hvězdičkovité voněly, a ptáci tenkrát zpívali, tak rozradostněně a bezděky, jako ona druhdy v Jemčicích zpívat uměla.

A zde ta bílá lavička byla tenkrát obsazena, taková hezounká blondýnka s tmavovlasým hochem tam seděli blízko vedle sebe a dívali se druh druhu v oči, a v písku si hrál u nich hošík kadeřavý. Dnes je ta lavička prázdná, opuštěná, nad ní po stráni se žlutají břízy a jejich bílé, hedvábné pně jakoby se chvěly zimou a v úzkosti rozhazovaly do písku cest ty své zlaté penízky, jakoby se jimi chtěly vykoupiti u stařecky přísné, tvrdé zimy.

Anna usedla si zde na tu lavičku. Melancholie podzimu rozvěšená a všady ulpělá na řídnoucích a obnažujících se snětích, splývala s vraženou melancholií jejího životního podzimu v tichém prolínání.

A ty resignované tony kolem jakoby vplývajíce do její duše proti její vůli konejšily ji v bezcitnost hypnósy. Ale najednou její pohled padl na zasmušilý ponurný tis, jenž stranou nad svahem jako temná vlna se zvedal, a tím pohledem v jejích prsou všechno sotva trochu zkonejšené a usínající znovu se vybouřilo a zjitřilo. Znala dávno tento tis. Dávno, dávno, schválně kdysi na jaře vyčkávala, až bude zakvítat, aby poznala jeho pohlaví, a když se objevily ty drobné, zelenavé, sotva znatelné kvítky, nebylo pochybnosti, že je to keř pestíkový. A teď — byla by nad ním zplakala, jako nad osobou stejným neštěstím stíženou: korály červených plodů nerděly se a nebyly zveseleny jeho větve — právě jako na jaře, ba truchlivěji tměl se ten tis, jakoby zelenavým stínem smutku nad vlastní neplodností. Odkvetl na plano, široko daleko žádný tis druhého pohlaví se nenašel, který by bronzovou rosou úrodného svého pylu oplodnil ty se stoudnou touhou dychtivě nastavované kvítky a stvořil z nich zárodky potomstva dědičností posvěceného i zatíženého. Na plano zde odkvetl letos jako odkvítal léta minulá a jako bude odkvítat v tom svém ukrytém zákoutí až do té doby, kdy v bolestných konvulsích stáří doplýtvá své síly životní několika posledními sporými, jalově marnými kvítky. A pyl sourodého keře prašníkového bude zatím stejně marně a mnohem plýtvavěji rozvíván větrem do Bůh ví kterých končin, bude jím hýřeno a marněno Bůh ví v jakých nesourodých nebo již oplozených květech a život toho nejednoho tisu prašníkového dozní stejně jalovým ukončením řady vývojové jako život tohoto tisu pestíkového. A pak, až bude výplýtváno, bude jimi všemi zachvívati táž absolutního konce a smrti zoufalá tesknost, kterou nezná ten organismus, jenž v potomstvu nesmrtelnost si pojistil.

Egoismus přírody, silnější, hlubší, protože nepoměrně důležitější nežli egoismus pohodlného jedince, ozývá se pak nezdolnou, elementární silou a příkře trestá vinné i nevinné. Snad je přece jenom méně bolestný u mužských jedinců, kteří při svých silách do celého světa rozplýtvaných ani vědět nemohou, zda-li zárodek jejich bytosti a dalšího vývoje někde přece se neuchytil, neujal, ale u ženy, nutně, třebas jen instinktivně vědoucí, že v ní naprosto končí řetěz dlouhého vývoje, ozývá se a bouří ten egoismus přírody mluvou nejzoufalejší, zdrcující.

A mluva ta, u Anny teď docela uvědoměle jasná, před okamžikem stěží trochu ulahodněna a stišena, rozburácela se v ní zase nejmohutnějšími akkordy při pohledu na ten od dětství jí známý, zasmušilý tis stejného s ní osudu. — —

„Ach Bože, jakáž pomoc, taková je příroda,“ pokusila se Anna tu rozkypělou vlnu stabilní již zoufalosti stlačiti rozbíráním námitek mnohokrát už bez úspěchu užitých proti té skoro již bezúčelné revoltě vlastní bytosti, „příroda sama již počítá s tím plýtváním květů a pelu a právě proto jich rozhazuje takové spousty, aby i po všech mrazech, nepohodách a zkázách vždy si zabezpečila dostatek organismů potřebných pro budoucí neznámé účely. Což jí tedy na tom, o jeden jalový květ, zlomený strom — více nebo méně, tím se její vývoj nezadrží, u toho se nezastaví! Což o jeden život lidský. Přes něj i přes miliony jiných bude se vyvinovat lidstvo dál — —“

„Ano, ano, všechno pravda,“ připouštěla v myšlenkách poněkud klidnějších.

„Ale jen kdyby se nešlo přes ten můj život —“ hned zas zakvílelo v ní cosi v zápětí, — „jen kdyby se budoucí vývoj neděl beze mne! Bez těch vlastností a vloh mých dobrých, třeba dosud rudimentérních, jež několika generacemi zušlechtěny a vyspělé mohly by třeba aktivně a zdatně přispívat a stavět na těch vrcholcích lidské kultury, budovaných jen nejlepšími výkvěty lidstva.“

A lítostí, nejušlechtilejší lítostí z nemožnosti účastniti se té práce alespoň v budoucích příbuzných životech, vhrkly jí slzy v oči.

A lomem paprsků v té palčivé slze zmnožil se obraz toho smutného tisu, jakoby jich byl celý smutečný průvod, všady kolem, všady. —

Vzduch vlhnul, listí se potácelo se stromů, a země čpěla tak beznadějně hrobem . . .

Zrada.

Norsky napsala Amalie Skramová. Přeložil Stanislav Mašek.

(Pokračování.)

Ory sotva zdržela se smíchu; stiskla rty a přemohla se.

„Jest pravda — — každé slovo, jež ti říkám, jest pravda, věř mi, Ory.“ Riber patřil na ni malýma šikmýma očima, jež zářily starostlivou něžností.

„Víš, že již často jsem pomýšlel, abych k vůli tobě se usmrtil? Cítím se tebe nehoden a nečiním tě tak šťastnu, jak bysi zasluhovala. A bojím se sebe sama, bojím se, že časem budu ještě horší, jest ve mně cosi hrozně zlého a nezkrotného — však jest to spojeno s notnou dávkou dobroty. Zapřísahám se ti bohem a jeho svatým slovem, že vážně jsem pomýšlel, abych k vůli tobě se usmrtil.“

„Ale mlč!“ vzkřikla Ory s bezděčnou hrůzou. „Vždycky zacházíš do krajnosti, ať již v dobrém nebo ve zlém.“

„A jak mohlo by býti tomu jinak,“ pokračoval Riber týmž prosebně pokorným způsobem, nedbaje slov jejích. „Jsi nevinna jako anděl a já jsem špinavý hříšník. Nikdy ani nemohl jsem tušiti, že jest mladá dívka, jaká jsi ty. Byla bysi hodna, aby člověk, jaký jsem já, vzal si život k vůli tobě.“

„Ach, Ribere, neříkej nic takového. Nejsem tak dobrá, jak si myslíš,“ plačíc podala mu obě ruce, a naklonila k němu hlavu.

„Jsi, jsi, moje Ory, moje milenko, jsi právě taková, jak jsem řekl. Nevíš, kolik dobrého jsi mi prokázala. Tebou stal jsem se lepším člověkem, nebo aspoň jsem počal snažiti se, abych jím se stal. Nevěříš mi?“

„Nevím, Ribere . . . Tak často mě děsíš!“

„Ano, poněvadž jsem netvor, Ory. Můj dědeček byl také takový. Zdědil jsem to po něm a ovšem ani jsem se nestal lepší tím, že od mého patnáctého roku jsem na moři. Život námořní nemůže povzbuzovati k dobrému hocha v takovém věku. Dnes odpoledne zlobil jsem se k vůli kormidelníku, a ten chlap má při sobě cosi, co mi vadí, abych tak od plic mu nevynadal. Čert ví, v čem to jest!“

„Nu, a já pak dostala jsem to místo něho,“ pravila Ory se vzdechem a osušila si oči.

„Ano, z části! Ostatně nejvíce rozzloben byl jsem na sebe sama. Vyseděl jsem totiž dvě hodiny v krčmě s jakýmsi kapitánem z Arendalu a s jednou ženštinou, ačkoliv dobře jsem věděl, že sama zde sedíš a čekáš na mne.“

„S ženštinou — s jakou ženštinou?“

„S děvkou nejhoršího druhu anglického. Nu, ale konečně kapitán s ní šel, jinak byl bych jistě zůstal ještě déle. Bůh žehnej jeho chuti. Má s sebou svou choť, ten darebák, roztomilé dvaadvacítileté stvořeníčko.“

„A ty znáš takové ženštiny a mluvíš s nimi?“

Ory rychle vstala a její tvář vzala na sebe výraz takového napjetí, že Riber skutečně se ulekl.

„Není snadno, aby muž tomu se vyhnul. Osloví člověka na ulici a přichytí se jak jen mohou, hlavně zde v Londýně. Zkrátka, co člověk má pak dělati?“

„Ach Ribere, Ribere, ty snad jsi nikdy — —“

Prudce ovinula obě ramena kolem jeho krku a on pocítil neklidný tluk jejího srdce.

„Moje sladká, malá Ory, budu ti vypravovati vše o svém minulém životě, vše, slyšíš? Bohu díky, nemám, co bych tajil, nic, zač bych se styděl.“

Ory se vzpřímila:

„Tak vypravuj — — počni ihned!“

„Nikoliv, teď ne, až jindy. Dnes večer budeme veseli. Po takovém smutném dni skutečně trochu se poradujeme.“

„Zůstaňme raději doma,“ pravila Ory, dýchla na šátek a přitiskla ho k očím.

„Nikoliv, nezůstaneme, srdíčko! Do Alhambry nebo do divadla, kam chceš. Ale Ory, oblec si červené aksamitové šaty, které jsem ti nedávno dal, a tu novou ozdobu krajkovou. Chci jak se patří pyšniti se svou hezkou ženuškou.“

Riber rozžal svíčky na toiletním stolku, vyhledal vysoké botky její, otevřel kufr, vytáhl zásuvky a nalil vody do umývadla.

„Tak, děťátko, už jsem ti připravil všechno. Až budeme na lodi, budu nejprvé tvou komornou a teprv v druhé řadě kapitánem! Zde máš pláštík při česání. Jen si svlékni živůtek, učešu ti tvé krásné vlasy.“

Ory mínila, že trvalo by to příliš dlouho a mimo to byla učesána zcela pěkně a hladce.

„Jest zajisté člověk od srdce dobrý,“ pomyslila si svlékajíc se. „Hezký vlastně není, ačkoliv někdy vypadá dosti elegantně.“ Mezi tím, co si zapínala šat, stála a pozorovala jeho široká, nikoliv úplně přímá záda se skříženými šlemi. Riber stál před zrcadlem umývadla a spokojeně rozmlouvaje kartáčoval si vousy.

Ale přece — již pocítila to určitě — milovala ho, bohu díky!

„Ne, jak jsi krásná, Ory!“ Riber naklonil hlavu stranou a se zalíbením patřil na ni. „A jak vypadáš tak zpropadeně svůdně s těma nepochopitelnýma očima a s mladým smělým poprsím. Ale — — ale — uf, ty nestvůrko, proč nedovedeš býti jako jiné ženy?“

Hrozil jí žertovně prstem.

„Což víš, jaké jsou ty druhé?“

„Jsi malý hloupíček,“ smál se Riber a štípl ji do tváře; ale zpozorovav, jak náhle počíná měniti se jí barva ve tváři, obrátil a pravil vážně:

„Zbláznila jsi se, děvče, jak, pro všechno na světě, mohl bych to věděti?“

IV.

Ory ležela ve veliké posteli s nebesy a bděla.

Tak dlouho již měla ruce pod hlavou, že už pociťovala bolest v ramenou a v prsou a přece nepomyslila, aby změnila svou polohu; tak pohřížena byla v to, co zažila večer.

Vždy opět prožívala vše od začátku do konce. A mezi tajným přemítáním jejím vířil stále mozkem jejím Straussův valčík hraný plným orchestrem, a houpal ji na hrdých, opojně radostných vlnách v měkkém okouzlujícím víru.

Po jejím boku Riber spal, hlasitě chrápaje.

Ory ležela se zrakem široce rozevřeným a upřeně pohlížela do tmy. Ulicemi plynem osvětlenými mihal se kolem ní hlučný průvod kvetoucích žen, oděných šustícím hedvábím a šířících kolem sebe omamující vůni pačuli a líčidla.

Při každém kroku vysoko pozvedaly nohy, sukně jejich šustily a zvonily naušnice a zlaté řetězy na aksamítových živůtcích těsně upjatých. Kolébaly se, otáčely se a počínaly si hlučně, jako by celý svět měl točiti se kolem nich.

Bylo nutno, vyhýbati se jim, aby do člověka nevrazily, a usmívaly se, kývaly lesknoucíma se očima.

A zdálo se, že Riber jest velmi dobře obeznámen s tímto hlučícím davem, že jest mu v něm úplně volno.

Náhle stiskl jí rámě a pravil hlasem podivně nasládlým, že jest cosi opojného v tom, pohybuje-li se člověk mezi touto vyšňořenou nepravostí,

klidně a jistě, poněvadž po boku kráčí mu sladká, nevinná ženuška, jež působí jako škapulíř proti všem těmto pokušením, a ještě k tomu člověku patří zcela a pro celý život.

Bylo tomu dříve snad jinak? Jen kdyby věděla, vzdaloval-li se takových věcí. Ani okamžik by na to již nemyslila. Co jest jí po tom, jaký svět jest!

Ale o něm musí nabýti jistoty! O něm, jemuž se zaslíbila, s nímž měla ztráviti život, jehož byla povinna milovati a poslouchati.

„Nikoliv, nikoliv, nikoliv!"

Spěšně vzpřímila se na posteli a hryzla do podušky, mezi tím, co slzy hrnuly se jí do očí.

„Ach, Riber nebyl takový! — Jistě byl hodný hoch, jenž vždy čestně se choval a hezky očekával tu, již jednou si zvolil za ženu."

V Riberovo chrápání mísilo se ostré chroptění. Ory uděšeně se zachvěla. Znělo to, jako by umíral.

Rychle rozžala sirku a spatřila tvář zruměněnou spánkem, smočenou potem, ústa pootevřená a tlustý jazyk mezi zuby.

„Vypadáš tak strašně, Ribere. Jest ti něco?"

Ory jím zatřásla.

Oči Riberovy lehce se zachvěly a jedno víčko se nadzvedlo. V tom Ory musila odhoditi sirku, aby si nespálila prsty.

Zaslechla jen, jak Riber s bručením obrátil se na bok a opět chrápal dále.

Ory osušila si oči a opět ulehla.

Spali-li asi všichni muži takto? — Takřka celým tělem. Již ani nebyl to člověk, byla to jen těžká hmota.

A k tomu ten valčík, jenž stále hlučel v její mdlé hlavě a unášel ji v stejnoměrném kolébavém pohybu.

Možno, že znala ho jen náhodou ona perlemi zářící žena s čínskýma očima a žlutavě bledou pletí, jež v Alhambře seděla za ním a pravila k němu: „Good evening, Captain Adolf, how are you, old boy?" *) Ale proč jen sklopil hlavu a proč vypadal tak rozpačitě? Nepatřil zajisté k těm, kdož klidně přijmou nějakou urážku! A jak nejistě odpovídal k zděšenému pohledu jejímu: „Nevšímej si, co takové ženštiny říkají! Jsou tak drzé, že nedovedeš to ani tušiti ani pochopiti . . ."

— — — Jak mohl vésti ji do takové místnosti! — — Vše čpělo tam zkažeností, i při představení divadelním se kouřilo a pilo se pivo a ženy pokřikovaly a tloukly do stolu a chovaly se tak, že policisté vyváděli je odtud. Ale možno, že právě to bylo známkou jeho dobrého svědomí! . . .

— — — Všemohoucí Bože! Jak chrápal! I kdyby myšlénky byly jí daly, nebyla by mohla spáti. Hučelo to, jakoby skály se řítily a mezi tím praskalo mu v ústech, jako by vybuchovaly zátky v šampaňském. Pak ozvalo se slabé, hvízdavé zastenání, jež připomínalo jí výkřik provazolezce, jenž v Alhambře s hrazdy pod střechou dunivým nárazem dopadl k zemi.

*) Dobrý večer, kapitáne Adolfe, jak se vede, starý hochu?

Uf, uf! A jak strašně křičeli všichni ti muži a zvláště ženy, které při tom pohledu počaly omdlévati. A pak ona krásná, jen trikotem oděná postava, jež ležela na jevišti, nepohnutě, s rozpjatou náručí . . .

Riber rychle vyvedl ji z divadla a pravil, že půjdou jinam. Plakala a vzlykala jako šílená a prosila, aby směla jíti domů, ale on trval na svém, že večer musí skončiti se vesele a hlučně zavolal na vůz.

Rozpálena, nervosní, již sotva sebe mocna, s palčivým tlakem na víčkách a se srdcem úzkostně tlukoucím seděla na galerii veliké síně taneční, kam dali se dovézti. Patřila dolů do bílého, pozlaceného, téměř oslnivě osvětleného sálu, kde v tanci otáčely se vysoké, krásné, nádherně oděné ženy s obnaženou šíjí a s obnaženými ňadry, bez nejmenší stopy rukávů a pevně tiskly se celým tělem k pánům vybraně oděným různého věku, mezi tím co pronikavý jejich jek mísil se do zvuku valčíku jako skřek kočičí.

Chtěli-li páni zadati se k tanci, obcházeli dříve sálem, lorgnet na nose a bedlivě prohlíželi si obnažené vnady dám, než některou vyzvali k tanci tím, že hůl svou postavili jí na vlečku.

Den měl „skončiti vesele“. Něco podobného Riber pokládal za veselé!

Mráz přecházel jí po zádech, kdežto on chřípěmi široce rozevřenými ssál do sebe onen zvláštní, dusný výpar lidských těl, promísený voňavkami a vůní květin, jenž jako teplá pára stoupal k němu z tancujícího davu.

V koutku úst pohrával mu slabý úsměv, jímž lehce zachvíval se mu knír. Popíjel malými doušky sodovku smísenou s sherry a chvílemi bral ji za rámě a šeptal: „Hleď, hleď přec, Ory! — — Velikolepé! — — Skvělé! — — Toť také stránka života, již záhodno poznati.“

Ach, bůh ví, že není třeba to znáti! Nikdy by ji nepřiměl, aby kdy ještě vešla do takové místnosti. Bylo jí, jako by byla seděla uprostřed neřesti, hříchu, ve vlastní říši satana; cítila se poskvrněna, pokládala se za spoluvinici jen pouhou přítomností svojí.

Nepokojně převracela se v posteli a pevně svírala oči, aby usnula, ale znepokojivé obrazy nechtěly ji opustiti a valčík neustával — —

— — — A jak soucitně pokrčil rameny, když se otázala, kam odcházejí párky, jež chvílemi zmizely vchodem, ruku v ruce, dáma často nesena pánem.

„Jsi příliš naivní, Ory. Co mám ti odpověděti?“ A točil si knír s výrazem tváře, že téměř by byla bývala s to, uhoditi jej.

„Jsi příliš naivní, Ory!“ Tato odpověď zajisté zakrývala propast špíny, hříchu a čehosi tajemného.

Ano, byl to veselý večer!

A zůstalo to tak až do konce.

V hostinci v Maiden Lane, kde po obou stranách dlouhé chodby táhla se řada kabinetů, s mramorovými stoly a aksamitovými křesly, také se přihodilo cosi, co bodlo ji k srdci.

Na této cestě sálem, kde zdálo se, že všechna místa jsou obsazena, ženština oděná zeleným aksamitem a sedící sama v jednom kabinetu, majíc sklenici portru před sebou, zatáhla Ribera za kabát a důvěrným pozdravem ho vyzvala, aby usedl.

Riber šel dále neodpověděv a sklepník postavil jim stůl a stolice do kouta sálu, kde dáma se zlatovým vlasem a modrým atlasovým šatem vysoko trůnila na pozadí pestré, v pyramidu se kupící dekorace láhví, před buffetem, zakrytým stříbrným náčiním a broušeným sklem.

Dvakrát zeleně oděná ženština vyšla ze svého kabinetu a prohlížela si je pohledem tak drzým a pátravým, že Ory se zdálo, že hanbou musí se propadnout.

Chtěla promluviti o tom s Riberem, ale on se tvářil, jako by nepozoroval ničeho; svíralo jí to hrdlo a nebyla s to, aby vypravila ze sebe slovo.

A jak Riber ještě se rozzlobil, když konečně přišli domů, že prý byla ve špatné náladě. — — —

Po takovém večeru! — — —

— — — „Jedna, dvě, tři, čtyři!“

Ory počítala údery velikých hodin venku na chodbě.

Není posud více! Domnívala se, že jest aspoň sedm hodin, tak dlouho již ležela a bděla.

Riber již nechrápal tak hlučně. Byly chvíle, kdy slyšela jen hluboké, pravidelné oddychování, přerušované vždy ve větších přestávkách nějakým ostřejším zvukem.

Proč nespal vždy takto, když mohl to dovésti? Bylo ohavno, že v noci dělal takový povyk, mezi tím co ona bděla a musila ho poslouchati. Však ráno mu to řekne.

Záhy po tom Ory usnula a když po několika hodinách pevného spánku počala procitovati, měla pocit, jakoby probouzela se tím, že kdosi upřeně patří na ni.

Protřela si oči a setkala se se zrakem Ribera, jenž pozoroval ji nadšeným a pohnutým pohledem.

Seděl polo vztýčen na posteli, maje lokty opřeny o polštáře, ruku pod bradou.

„Dobré jitro, drahoušku,“ pravil a pokyvoval laskavě. „Spíš-li, jsi tak krásná, že nemohu vynadívat se na tebe.“

Ale v tom Ory prudce vrhla se mu kolem krku a jala se plakati s utajeným vzlykáním, až hlava otřásala se jí na jeho ramenou.

Riber zasypával ji láskáním a tázal se něžně a úzkostlivě co se jí stalo.

Ory odpovídala jen tím, že ještě pevněji přivinula se k němu a trvalo to dosti dlouho, než přemohla pláč, aby mohla souvisle hovořiti a vypravovati mu, že měla sen, hrozný, děsivý sen, na nějž nezapomene nikdy a který nikdy se nesmí vyjeviti.

Riber pojal ji úplně do své náruče a ulehl s ní, aby naslouchal dále.

„Nikoliv, nemohu to vylíčiti,“ pravila Ory a tiskla se k němu ještě těsněji, „mohu ti říci, co to bylo a co se stalo, ale nemohu vyjádřiti tu úzkost, hrůzu, zděšení! Poslyš, zdá se, jako by to nebylo nic, a přece — — mrazí mě hrůza — — počkej jen ještě chvíli — — Nuže, šla jsem, sama, oděna letním šatem, slunečnou silnicí, kde po obou stranách táhly se jasně zelené břízy. Pak náhle několik kroků před sebou spatřila jsem mříž a za mříží stál jsi ty a hleděl jsi na mne, a ve tvé tváři bylo tolik žalu a bolesti a úzkostlivé prosebnosti — — ach, až k srdci mě to bodalo, jak jsi prosil očima.“

Zamlčela se, poněvadž slzy opět jí vytryskly; pak pokračovala:

„Stanula jsem a patřila jsem na tebe, tvrdě a zle, ačkoli v nitru bylo mi tebe líto.“

„Ory,“ zašeptal jsi a vztáhl jsi ke mně ruku — nemohl jsi mluviti a přece znělo to tak zřetelně — „nechceš mne zachrániti?“

„Ale já patřila na tebe pohledem stále chladným, zlým, a nechtěla jsem ti odpověděti. Opakoval jsi svou otázku, ale po každé znělo šeptání tvé slaběji, začal jsi se scvrkati, byl jsi stále menší a tenčí a tvář měl jsi šedou jako plsť. Ale já stále neodpovídala a to jen proto, že jsem nechtěla odpovídati. Pak jsi vzdychl — ach, můj bože, jak jsi vzdychl — obrátil jsi se a shrben, maje ruce přeložené na zad, odcházel jsi cestou uzounkou, na jejímž konci stálo několik opuštěných domků; za nimi od země až k nebi zvedala se hustá mlha jako šedá zeď. Krok tvůj byl váhavý a nejistý a ani jednou neohlédl jsi se, a náhle mlha tě uchvátila jako blesk a ty jsi zmizel. Tu bylo mi, jako by nůž projel mi srdcem. Chtěla jsem běžeti za tebou, zavolati tě, přiměti tě, abysi se navrátil, ale nemohla jsem ani pohnout nohama, ani vydati zvuk z hrdla. A tu vynořilo se z mlhy veliké, chladné oko, vznášelo se blíž a blíže a patřilo na mne hrozivě, pohledem zatracujícím. Tu jsem procitla, bohu díky, a nalezla jsem tě živého, zdravého, a nejsem vinna tvou smrtí a záhubou. Ach, bože, jak jsem šťastna, že tomu není tak!“

Položila mu hlavu na prsa a vzdychala hluboce, jako by se jí bylo ulevilo.

„Ty, Ory —“ pravil Riber, když po chvíli seděli zády obráceni k sobě, každý na jedné pelesti postele a oblékali si punčochy — „Zde v Londýně člověk měl by se koupat vlastně dvakrát denně. Ten prach z uhlí proniká všude!“ — — —

V.

Minul týden.

Riber často záhy vyprostil se ze svých obchodních záležitostí a vyšel s Ory do města, aby jí ukázal zajímavosti Londýna. Obyčejně pak zakončili večer v některém divadle. Ale vždy po takových výletech Riber vracel se domů nespokojen a zklamán. Ory byla tak tichá a zaražená, že působilo to na něho tísnícím tlakem.

Stávalo-li se někdy, že byla chvíli v dobré náladě a s interessem vyptávala se na vše, co viděla, náhle opět byla jako přeměněna, aniž mohl vytušiti příčinu té změny, a zůstala tak již všecek ostatní den, jako by měla zámeček na ústech.

Na příklad tehdy, když prudký dešť překvapil je v Hyde-Parku a Ory promokla, že musili zajíti do hôtelu, aby osušili si šaty.

Seděla vesele a roztomile před krbem a smála se jeho vtipům, když zouval jí střevíce a věšel je na kleště k přikládání, aby se osušily.

A po celou dobu oběda, kdy vesele spolu hovořili, byla rozkošná a přívětiva; až náhle, když scházeli se schodů, a jemu uklouzla nevinná poznámka, že první věc, co sklepník po odchodu jejich učiní, bude, že prohlédne, zůstala-li také postel nedotknuta, — tu zmocnila se jí opět ona nesnesitelná tupost a zasmušilost a nebylo možno odlouditi jí slovo nebo úsměv.

Jaký podivný tvor jest tato Ory! — Bůh sám ví, o čem tak v sobě přemítá!

Byla neděle.

Riber a Ory byli pozváni na oběd k obstaravateli plavebnímu. Nazýval se Hest a obýval malou, červenou villu, s cihlovým krovem, v jednom z předměstí Londýnských.

Pan Hest vedl Ory ke stolu a po levici její seděl mladý, tlustý Nor, pan Boehn, syn bohatých rodičů, zaměstnaný jako dobrovolník u veliké firmy, jejímž chefem byl pan Hest.

Mimo ně společnost záležela ještě z kapitána Smitha z Arendalu, o němž Riber nedávno se zmínil před Ory, z jeho malé, půvabné paní a z dámy asi pětadvacítileté, velice bledé a velice rusé, příbuzné pana Hesta, jež přijela k nim z Norska, aby byla jaksi společnicí bezdětné paní Hestové.

Kapitán Smith vedl ji ke stolu a Riber hostitelku.

Jídelna byla elegantně vyzdobena bruselskými koberci, gobelinovými záclonami a mahagonovým nábytkem. Na stěnách visely obrazy, a stříbrné náčiní na buffetu odráželo se v hladké ploše skleněných mis, broušené láhve, podnosy s ovocem a květinami třpytily se na stole, před každým příborem stálo šest sklenic.

„Ano, jak jsem již podotkl,“ pan Hest ospalým způsobem svým obrátil se k Ory. „Nesmíte poddati se dávení,“ zamlčel se mezi tím, co služka přisluhující při stole, odnímala mu prázdný talíř polévkový. „Mořskou nemoc lze do jisté míry přemoci.“

„Vždyť já nemám mořskou nemoc,“ odvětila Ory a udiveně pohlížela na něho, „vždyť jsem vám to právě řekla.“

„Ano, pravda, řekla jste mi to. Odpusťte mi mou roztržitost. Ostatně jest to hrozná nemoc! Jedna známá dáma, jež se svým mužem cestovala do Japonska — —“

„Na vaše zdraví, paní Riberová!“

Kapitán Smith zvedl sklenici a žertovně pokyvoval na Ory.

„Na vaše zdraví a na bližší známost!“

„Smím také se připojiti?“ otázala se paní Smithová. Byla oděna černým hedvábným šatem a měla rudou aksamitovou stužku na temeni. „Jedemeť k témuž místu, doufám, že se sejdeme a že budeme dobří přátelé!“

Ory pohlížela s jednoho na druhého, upila trochu ze své sklenice a pomyslila si: „Děkuji pěkně, milí přátelé. Takový člověk, který hledá si jiné ženštiny! Jen kdyby Hest to věděl.“

„Pijeme na bližší přátelství s tvou paní,“ zvolal Smith přes stůl vesele na Ribera, jenž s paní Hestovou, rodilou Angličankou, hovořil anglicky.

„— — — A pomyslete si, milostpaní,“ pan Hest zvedl svůj jednotvárný hlas, „když šest neděl dávila, — pravím vám, šest neděl — —“

Ory seděla se sklopeným zrakem a tvářila se, jako by poslouchala, ale myslila na rusou dámu, jež seděla proti ní, s důlkem v jedné tváři a s velikou jizvou v druhé; nazývala se slečna Sanna.

Nikdy neviděla oči tak jasně modré, tak jemné obočí a tak obdivu hodně vyklenuté klapky oční, zakrývaly téměř bělmo oka a propůjčovaly

pohledu cosi melancholicky zastřeného; tento pohled změnil se jen, setkal-li se se zrakem jejím, tu nabýval téměř cosi hrozivého.

„Váš muž chce připiti si s vámi!" Paní Hestová naklonila k předu svou svěží anglickou tvář, aby setkala se s pohledem Ory.

Ory uzardělá uchopila svou sklenici a pila mezi tím, co jen letmo pohlédla k Riberovi, jenž seděl usmívaje se, sklenici maje v ruce. Cítila, že všichni patří na ni, a byla rozpačita, mrzela se, že Riber nenechal ji na pokoji.

„Jest do vás tak zamilován," pokračovala paní Hestová obrácena k Ory, „mluví jen o vás, a dobře tomu rozumím," usmívala se na Ory s obdivem a ukazovala dvě řady velikých, bílých zubů.

Ory zrudla ještě více, uchopila sklenici s vodou a téměř ji vyprázdnila. Když opět stavěla ji na stůl, setkala se s nepřátelským pohledem slečny Sanny, a spozorovala kolem jejích plných rtů týž posměšný výraz, jenž několikrát již tak trapně se jí dotkl.

Ory chtěla splatiti jí stejným pohledem, ale ihned musila od toho upustiti a sklopila zrak. Dojedli rybu a přinesly se nové talíře.

„— — — Konečně šla z ní jen krev, krev a žluč," pokračoval pan Hest.

„Měla jste mořskou nemoc na cestě do Londýna, milostpaní?" Boehn náhle otázal se hlasitě a pronikavě.

Až posud nepromluvil ani slovo, seděl tiše a lil do sebe rýnské víno a madeira. Zdálo se, jako by náhle byl procitl.

Ory zarazila tato neočekávaná otázka, však náhle zmocnila se jí chuť, aby byla rozpustilá, aby střásla se sebe tu nudu a odpověděla s úsměvem polo zlým polo čtveračivým:

„Zdá se vám zábavno, dostává-li člověk tutéž otázku za jeden den od týchž lidí, nikoliv, od všech možných lidí?"

„Nerozumím dobře. — Co ráčíte tím míniti?" Pan Boehn vypadal zamyšleně.

„Odpovězte, prosím, připadá-li vám to zajímavo čili nic?"

„Připadá-li mi to zajímavo! Nikoliv, nepřipadá."

„Nuže, mně rovněž ne," pravila Ory a se smíchem potřásala hlavou.

„A pochovali ji v Tichém oceánu," pan Hest končil své vypravování.

„V Tichém oceánu!" Ory zvolala živě. „Pravíte, že ji pochovali?"

„Ano, co muž měl si počíti? Mrtvola nesmí zůstat na palubě. Ah, Sanno, prosím tě, podej mi hořčici. Nuže, vidíte, že člověk může zemříti na mořskou nemoc."

„Kdo zemřel na mořskou nemoc? Někdo, jehož jste znal?"

„Zajisté, ona dáma, o níž jsem vám vypravoval." V hlase Hestově byl nádech podrážděnosti. „Jedna známá dáma — — —"

„— — Jež se svým mužem jela do Japonska," Ory rychle dokončila. „Byla jsem chvíli roztržita. To bylo asi hrozné pro jejího muže a pro ni také. Máte mořskou nemoc, pane Boehne?"

Pan Boehn, jenž opět byl zabrán do jídla, obrátil hlavu a tvářil se, jako by chtěl rozřešiti hádanku; ale náhle tvář jeho se vyjasnila a dal se do tichého, radostného smíchu.

„Čemu se smějete?" Ory udiveně pohlížela na něho.

„Ach, to jest skvostné,“ pravil Boehn.

„Nuže, vypravujte!“ prosila Ory.

Ale pan Boehn smál se jen tím více, vzal svůj kapesník, přejel si tvář a slabě sténal:

„Musíte mne skutečně ušetřiti, paní Riberová.“

Ory dala se také do smíchu.

„Dámy a pánové!“ Pan Hest vstal, opřel se o stůl, povytáhl ramena, mezi tím co ospalý pohled jeho pomalu obracel se od jednoho k druhému.

„Jen aby se to netýkalo nás!“ pomyslila si Ory a svírala ruce v klíně. Bylo jí nejtrapnější ze všeho, dělaly-li se narážky na to, že jest novomanželka, a že Riber jest její muž.

„Dnes,“ pokračoval Hest, „moje choť a já octli jsme se ve vzácném postavení, že můžeme vítati novomanžely u tohoto stolu.“

„Slyšte!“ zvolal kapitán Smith, jehož hnědá očka leskla se vínem a blažeností.

„Manželství pochází od Boha,“ pokračoval Hest, jenž mluvil pomalu a hlasem hrdelním, „zřízeno jest, aby muž a žena byli si navzájem radostí a podporou;“ a pak následovala řada z četných předností tohoto zřízení.

Ory rychle vzhlédla k slečně Sanně; na štěstí tato patřila přímo před sebe, tak že Ory nepozorovaně mohla prohlédnouti si ji.

Jak nepříjemna byla jí asi tato jizva; bylať to jediná vada v její tváři. Však přece — rty byly příliš silny a hrdy a zuby byly místy pokaženy — ale to nebylo viděti, měla-li ústa zavřena.

„My, moje choť — moje rodina a já —“ při této opravě pohled jeho zavadil o popelavě rusé pletence slečny Sanny — „již po delší dobu znali jsme kapitána Ribera, a mohu říci, že přes — ačkoliv — — slovem — — ačkoliv nepředvídané události — — —“

Tuhý hedvábný šat paní Hestové zašustěl a Riber pohnul sebou na stolici.

Ory pohlédla kolem sebe. Riber neslyšně bubnoval prsty na ubrus, a na spánku, jenž obrácen byl k Ory, rděla se rudá skvrna.

Paní Hestová seděla se ztrnulým úsměvem, majíc oči upřeny k svému talíři, a slečna Sanna jevila se jí jaksi přeměněna. Bledé líce byly šedé jako vápno, jizva vypadala větší a temnější, tvář byla jako mrtva, jen chřípě lehce se chvěla.

„Kapitán Riber nemá lepších přátel nad mou choť a nade mne, nikoho, jenž srdečněji by mu blahopřál k roztomilé, líbezné ženušce, již dostal. Nuže, dámy a pánové, na zdraví novomanželů!“

Pan Hest uchopil svou sklenku se champanským a přiťukl si s Ory; pan Smith vyskočil se stolice a ukláněl se na všechny strany; Riber s patrnou nelibostí povstal, ostatní ho následovali; jen paní Hestová nepovstala. Když všichni opět usedli, Riber posud stál. Dal si naplniti sklenici a krátce poděkoval za přípitek; pak dal si na talíř kus kuřete a opět usedl.

Ory se ulehčilo.

Nevysvětlitelná tíseň, jež mezi řečí dolehla na společnost, zmizela, a zábava byla čilá jako dříve.

„Co vypravuje Riber?“ otázal se pan Hest své choti, jež třásla se smíchy.

„Jest to jen jakýsi příběh z doby, kdy jsem se plavil pod vedením kapitána Krigsmanna,“ Riber prohodil nedbale.

„Pomysli si, podvedl svého kapitána a dal odvésti se policajty,“ pravila paní Hestová. „Nikoliv, povídejte sám, kapitáne Ribere!“

„Měl jsem účastniti se divadla u obchodníka s loděmi, Christensena, v Oděse,“ jal se vypravovati Riber.

„Ach! U toho Švéda s hezkými dcerami,“ Smith vpadl mu do řeči, „a to si myslím, to byla pro vás kůstka!“

„U ďábla, nebyly hezké,“ bránil se Riber — „bledé, chudokrevné osůbky se zkaženými zuby.“

„Hahaha!“ smála se slečna Sanna.

„Ah, jak pravíte, ani hezké nebyly!“ zvolala paní Smithová a pohrozila Riberovi. „A já jsem kdysi zaslechla, že jste pro ně horoval. Oh! Nemusíte být žárliva, paní Riberová, tak hezké, jako vy, Christensenovy jistě nebyly.“

„Ale jeho kapitán nechtěl ho propustiti,“ rychle vpadla paní Hestová do řeči.

„Nechtěl,“ pravil Riber, „přísahal, že nesmím onoho dne hnouti se s paluby, aspoň nikoliv živ. Odvětil jsem, že na to se podíváme. Byl jsem u všech zkoušek, konalyť se teprv večer po služebních hodinách, nemohl jsem tedy nechati je v nesnázi při představení. Divadlo mělo počíti o sedmé hodině a zakončiti plesem. Den před tím dal jsem odnésti všechny své věci, divadelní kostum i oblek plesový ke Christensenovi a večer po práci šel jsem na pevninu a podplatil jsem policajta, aby nazejtří přesně o páté hodině dal mě zatknouti a odvésti. Jak řečeno, tak se stalo; přišel, postavil se a švadronil s kapitánem, tvářil se příkře a zle a ukazoval na mne, mezi tím, co na lístku četl mé úplné jméno a tvrdil, že ihned musím odejíti s ním. Půl hodiny jednali spolu znamínky a posunky; konečně kapitán pravil mi, že musím odejíti, není prý jiné pomoci. A když jsem odcházel, těšil mě a pravil, že bude stěžovati si na konsulatu a vyplatí mi odškodné, byl-li jsem zatknut neprávem.“

„Pak hrál divadlo a jeho kapitán díval se na to,“ přerušila ho paní Hestová horlivě.

„Ano, bylť také pozván a byl mezi diváky. Přišel jsem až ve třetím výstupu, ale tu jste měli slyšet mého kapitána. Vyskočil a zvolal s rozepjatou náručí: „Chyťte ho!“ Syčelo se a napomínalo se k tichu; začal jsem svou píseň a kapitánovi bylo opět usednouti.“

Všichni se smáli a Riber kradmo pohlédl na Ory, mezi tím, co hrdě a šťastně kroutil si knír.

„Ale nejlepší věc přišla později,“ pokračoval Riber, „tančili jsme až do bílého rána, a když byl čas k odchodu, kapitán Krigsmann vešel do komnaty, kde jsem byl, a pravil: „Nejlépe jest vrátiti se na palubu, kormidelníku.“

Šli jsme pak spolu a on neotevřel ústa, až když vložil nohu na můstek. Zastavil se, obrátil se ke mně a pravil trpce: „To se vám odplatí, vy kormidelníku!“

„Že jste se toho skutečně odvážil!“ zvolala paní Smithová, „kdyby to byl někdo jiný, ale Kriegsmann, jenž jest znám svou přísností!“

„Nu, patří-li loď otci, smí si člověk dovoliti leccos, čeho jiný by se neodvážil — —“

„Můj otec nebyl majetníkem lodi,“ odvětil Riber.

„Nikoliv, byl naddůstojník! Odpusťte!“ smál se pan Smith. „Pak byla to tvá matka, nebo bratr tvé matky, na tom nesejde.“

„Ano, dostala jste roztomilého muže, paní Riberová,“ pokyvoval Hest s ospalým úsměvem. „Náleží k těm, na něž člověk nikdy nemůže opravdu se horšit.“

„Připijme na to, aby paní Riberová dovedla pojímati ho pravým způsobem, jak se říká,“ náhle zvolala slečna Sanna posměšně a prudce narazila sklenicí o sklenici Orynu.

„Slečna Sanna jistě přeje mi něco zlého,“ pomyslila si Ory a cítila se trapně dojata.

„Bože, jak paní Riberová jest podobna slečně Thorsenové z Arendalu!“ náhle pravil pan Boehn a zamilovaně pohleděl na ni. „Znáte ji? Ach, neznáte? Nu, totiž, milostpaní jest ovšem mnohem hezčí; slečna Thorsenová zajisté není žádná krasavice. Naprosto není, ale přece!“

„Nu, co jest s ní?“ otázala se Ory, již pohled Boehnův počal znepokojovati.

„Co jest s ní? Nic.“

„Myslila jsem, že chcete mi povídati něco o ní?“

„S radostí! Byla šestkrát zasnoubena!“

„S šesti různými muži?“

„Zajisté! Uchytí je vždy na kluzišti.“

„Jak to s nimi začíná?“

„Ach má k tomu všeliké malé chytrůstky a koketerie.“ Boehn s nelibostí potřásal hlavou.

Ory srdečně se zasmála. „Velice zábavný chlapík,“ pomyslila si a pravila: „Patříte snad k oněm šesti?“

„Já? To by mi chybělo! Nikoliv, nikdy nemohl jsem ji vystát, bůh mi svědkem. Takového něco z duše se mi protiví.“

„A jest mi podobna? Děkuji pěkně!“

„Nikoliv, bůh chraň! Tak nesmíte tomu rozuměti. Jen nos a účes, a nejvíce vlastně jen postava. Ale jest to jen zcela nepatrné. Ujišťuji vás, milostpaní — — ale doufám přece, že jste mi porozuměla!“

„Porozuměla!“ odvětila Ory vesele. „Není třeba, abyste tak se rozčiloval. Jsem přesvědčena, že se vám líbím.“

„Ach, zajisté! Vždyť sedím zde a trudím se, že nejsem také námořníkem.“

„Jest v tom příčina k trudu?“

„Ano, neboť mohl bych vstoupiti do služby k vašemu muži a provázeti vás.“

„Oh! to by bylo zábavné,“ odvětila Ory, „ačkoliv, jak vlastně člověk může baviti se na palubě lodi?“ dodala náhle.

„Kdybych mohl vídati vás denně, to bylo by mi nejvyšší zábavou na světě!“

„Portské víno nebo sherry?“ otázala se služka za Ory.

„Pijte portské víno,“ radil jí pan Hest, „chutná rozhodně nejlépe k ovoci a jest nejzdravější.“

Kapitán Smith uhodil na svou sklenici a vzpřímil se jako pohnut vzpružinou.

„Dobrého nikdy nemůže býti příliš mnoho, praví staré přísloví,“ jal se hovořiti svým rychlým způsobem a hlasem, jenž vyjadřoval vnitřní uspokojení, „a proto než vstaneme od stolu, kde náš znamenitý hostitel a jeho rovněž znamenitá choť tak bohatě postarali se o proviant, rád bych též pronesl přípitek na zdraví novomanželů, tak jako též náš hostitel měl už čest a potěšení učiniti.“

„Hlupák,“ zašeptala Ory k Boehnovi. „Jděte, prosím vás, a strčte mu ubrousek do úst.“

Boehn se usmíval, Ory povytáhla obočí a patřila na svůj talíř, mezi tím co pan Smith sděloval společnosti, že nechce hovořiti o Riberovi jako manželu, ale o Riberovi jako námořníku a člověku.

Ory náhle pocítila, jak cosi tiskne se k její noze; přitáhla nohu k sobě, ale záhy přiblížilo se to opět a Ory vtáhla obě nohy pod svou stolici.

„Cnost a dobré mravy jsou veliké a bohaté požehnání,“ řečnil pan Smith, „a chci jen říci, že, dle mého mínění a přesvědčení, manželství jest nejlepší zárukou cnosti, ba, zřídlem cnosti a dobrých mravů.“

„Jaký drzý člověk!“ pomyslila si Ory, a když Smith konečně skončil, přiložila sklenici ke rtům, avšak neupila.

Ale co to bylo? Opět pocítila ten tlak a dotyk na své noze. Jistě byl to Boehn, přicházelo to s té strany.

Snad něco upustil na zemi, a pokoušel se, aby to zvedl nohou.

„Musím vám říci, pane Boehne, že jest to má noha, na niž stále narážíte!“ pravila Ory náhle a s úsměvem k němu pohlédla.

Temný ruměnec přelil se po jeho tváři, již dříve rudé.

„Prosím za odpuštění,“ koktal a převrhl svou vinnou skleničku. „Nevěděl jsem — — — domníval jsem se — —“

„Nemůžete mít u sebe své dlouhé nohy,“ zabručel Hest tiše k Boehnovi, a z jeho očí polopřimhouřených probleskl zlý, hrozivý pohled.

„To zajisté není žádná příčina k horšení se,“ Ory pravila žertovně, „ujišťuji vás, že mě to nebolelo.“

Ohlédla se kolem sebe a radovala se k vůli panu Boehnovi, že ostatní si nepovšimli toho malého výjevu.

Když dojedli, vše se sklidilo se stolu a přinesly se nově naplněné láhve vína, doutníky a popelníčky.

Dámy vstaly a odešly, páni po anglickém mravu setrvali u stolu, aby kouřili.

„Mohly bychom snad se projíti zahradou?“ navrhla paní Hestová, když v saloně byly popily kávu, prohlédly si alba a již nevěděly, o čem by hovořily.

Ory a paní Smithová přisvědčily, ale slečna Sanna řekla, že raději zůstane v salonu.

Služka přinesla šály a klobouky, a dámy vyšly arkýřem naplněným

květinami a rostlinami, jenž sousedil se salonem a měl skleněné, pomalované dveře do veliké, trochu prázdné zahrady.

Venku bylo šero a měsíční svit.

Když několikrát prošly křemenitými cestičkami, paní Hestová podotkla, že snad přece jest poněkud chladno, a navrhla, aby zase vešly do domu.

„Můžeme vejíti zadem do předsíně a tam ihned odložiti své šaty,“ pravila a šla napřed.

Když šly podle arkýře, kde již bylo světlo a jehož stěny většinou byly skleněné, paní Smithová náhle zvolala:

„Ale pohleďte, paní Riberová, zdá se, že slečna Sanna dělá vašemu muži důkladné kázání!“

Ory se obrátila a spatřila, jak Riber s obličejem podivně pokorným stál před slečnou Sannou, jež seděla na nízké stoličce k němu nakloněna a hovořila s výrazem rozčilení ve tváři.

Když Ory a obě dámy vešly do salonu, Riber posud stál na témž místě; ale rychle se obrátil, vešel do pokoje a usedl ke stolu pod plynový lustr.

Paní Hestová hrála a zpívala, pak podával se čaj a pečivo, a záhy po tom hosté se poroučeli.

Na nádraží lidé se jen hemžili, vozy byly velmi plny a Smithovi a Riberovi byli odloučeni od sebe.

Ory pocítila se stísněna a smutna, a když seděla tak ve voze mezi cizími lidmi, podřimujícími neb anglicky hovořícími, náhle zmocnila se jí prudká touha po domově.

Odvrátila hlavu stranou, aby Riber, jehož pohled pátravě na ní spočíval, nepozoroval, jak stále zápasí se slzami, jež draly se jí do očí.

VI.

Když vrátili se domů, zdálo se Ory, že jest příliš záhy na spaní a chtěla ještě chvíli poseděti dole v saloně.

Riber rozžal plyn, položil klobouk a kabát na stůl a pomahal Ory při svlékání vrchního šatu.

Riber přemítal a hloubal o Ory a o jejich manželství.

Nemohlť pochopiti, co by nebylo tu v pořádku, a odkud pochází ona malomyslnost, jež od sňatku jeho tak často se ho zmocňovala.

Vina patrně byla na straně Auroříně, ačkoliv ona vlastně nedělala nic, co by ho mrzelo nebo trápilo. Nemohlo tedy ani pocházeti to z ní, nýbrž spíše ze způsobu, jak na něho působila, zcela bezděky.

Nezáleželo to pouze v tom, že vždy vypadala stísněna nebo úzkostliva, ačkoliv to samo o sobě by stačilo, aby muži pokazila se nálada; však příčina byla v tom, že mezi nimi bylo cosi — — cosi — — nevěděl vlastně, jak by to naznačil — — jakási bolest, jakási nepojímatelná, hrozivá bolest, jež, jak zdálo se mu, stále ho pronásledovala.

„Ještě jednou přemyslím si vše,“ pravil k sobě samu a opřel bradu o jednu ruku a loket o druhou.

„Mé srdce jest naplněno láskou k ní. Zdá se mi, že bych mohl zemříti pro ni tak snadno, jako sníme kousek chleba, ano, aspoň přijdu-li trochu do vytržení. Co se týče jí, ona není do mne tak zamilována. Přirozeně. Neníť možno, abych já ve svém věku a při svém zevnějšku mohl buditi city tak prudké, aspoň v ženě, jaká jest ona. Ale přece má mě ráda, a nikoliv nepatrně, mám pro to všeliké malé důkazy. Smyslná není, nebo aspoň rozhodně smyslnost není v ní posud vzbuzena. Zklamání v tom ohledu pojímám úplně klidně; poněvadž nikomu jinému nedává přednost a mně jest nakloněna, jsem jist, že náhle úplně se přemění. V tom ohledu není žádné obavy."

Hluboce si oddechl a vzpřímil se na stolici.

„Nuže, co jest toho příčinou? Co vlastně vyčítá mi stále ve svém nitru? Že bývám poněkud prudký, to zajisté nemá žádného významu. Tomu musí uvyknouti. Víť, jak ji miluji. Nikoliv, ani v tom to není. Jest to cosi úplně jiného. Nemůže vpraviti se do svého postavení. Vyvaluje oči na vše, co uvidí a vše poslouchá se zděšením.

Ano, ovšem, tu to máme! Jest přeplněna falešnými pojmy. Má hlavu plnou dětských pohádek! Proto tváří se tak, mluví-li se přirozeně o přirozených věcech a chce-li se odhaliti jí cosi ze skutečného života. V tom směru musím ji léčiti. Žádný lístek před ústa, pěkně od plic mluviti o všech těchto věcech. Ten prostředek nemůže selhati; toho právě jest jí třeba. Vždyť má zdravý rozum, a jak řečeno, má mě ráda. Až jen to se překoná, sblížíme se navzájem a vše bude dobře."

Vyňal doutník a mezi tím, co ho zapaloval, otázal se:

„Nudila jsi se dnes, Auroro, či co jest ti zase?"

Ory, jež seděla zády obrácena k Riberovi, zabrána v norské noviny, jejichž obsah již znala z paměti, ani nezvedla zraku a odvětila:

„Jaká jest to vlastně osoba, ta slečna Sanna?"

„Ah, ta," pravil Riber hlasem opovržlivým. „Právě chtěl jsem otázati se tebe, jak se ti líbila," dodal.

„Vždyť jsem ji nikdy dříve nespatřila, ale ty znáš ji již dlouho."

„Ano, jest již několik let v domě, kde tu a tam sešel jsem se s ní," pravil Riber váhavě a jako roztržitě. „Ostatně byl jsem s ní zasnouben," pronesl pak hlasem rozhodným.

„Ty!" Ory rychle zvedla hlavu a zsinalá bledost rozlila se jí po tváři. „Proto tedy — — a já tomu nerozuměla," poslední slovo zašeptala pro sebe.

„Byla tehdy velmi hezká," Riber pokračoval klidně. „Ano, jest snad posud hezká, ale již to nevidím, poněvadž jest mi tak protivna. Potřeštěná ženština, věř mi! My dva zajisté nehodili jsme se k sobě!"

„Byla to ona, jež vrátila slovo?" otázala se Ory a zdálo se, že jen s těží vypravila ze sebe ta slova.

„Nikoliv, já jsem to učinil. Byl bych rád zaplatil tisíc liber sterlinků, abych se jí zbavil."

„Proč tedy zasnoubil jsi se s ní?"

„Hm, to není lze říci tak snadno; deset minut dříve, než se to stalo, ani jsem na to nepomyslil." Zdálo se, že se zahloubal do svých myšlének.

Ory, jež stále obracela se k němu zády, otočila k němu hlavu, nezměnivši své postavení.

„Nu, umínila si, že musí mě dostat, rozumíš?“ pokračoval Riber. „A není to tak nesnadno! Byla mladá a hezká a nápadníků měla dosti. My muži snadno dáme se pohnouti, pozorujeme-li, že nějaká dáma interesuje se o nás: Nedovedeme tak snadno rozdávati košíčky jako vy!“

„Tedy jen ze soucitu jsi se s ní zasnoubil?“ Ory tázala se posměšně.

„To právě netvrdím. Poněkud zamilován byl jsem také, ale to netrvalo dlouho. Za to může jen sobě poděkovat. Zajisté všimla jsi si jizvy, kterou má na tváři? Prohodil jsem kdysi, že takové jizvy vždy velice se mi protivily. Od toho okamžiku již nedala mi pokoje ani klidu. Chtěla přiměti mě, abych jizvu její políbil. Loď právě se opravovala, stála zde dlouho a my vídali se denně. Jaké výstupy mi dělala! Plakala, prosila, lála a lkala až běda! Ale k tomu mě nepřiměla.“

„Byloť podivno, že jsi to neučinil, když byla tvou nevěstou,“ pravila Ory hlasem lehce se chvějícím. Tvář její posud byla obrácena k Riberovi a měla výraz napjatý a pozorlivý.

„Čím déle mě mučila, tím nemožnější mi to bylo. Jizva konečně byla mi tak odporna, že udělalo se mi špatně, jakmile jsem ji spatřil.“

„A pak jsi zrušil zasnoubení?“

„Ano, zrušil.“

„To byla směšná příčina zrušiti zasnoubení,“ podotkla Ory týmž rozechvělým hlasem.

„Chtěla také přiměti mě, abych tvrdil, že pokažené zuby jsou hezčí než zuby zdravé. Měl-li člověk rád ženu se zuby plombovanými, měl míti v nenávisti zuby neporušené! Slovem, stala se nemožnou!“

„Trápila se pro to?“

„Ach, můj bože! Zuřila jako šílena. Na štěstí záhy po tom jsem odplul. Ano, bohu díky, že tak to skončilo.“

Riber vzdychl a pohnul sebou na stolici.

„Zde skutečně lze říci, že bylo více štěstí než rozumu. To zajisté bylo děvče, které vědělo, co chce! Přicházelať vždy pozdě večer a časně ráno sama ke mně do mého bytu a ovšem — — přirozeně“ — — umlkl a odkašlal.

„Nejsi nad tím nesmírně zoufalý?“ Ory otázala se slavnostně.

„Hm! — — zoufalý?“

„Jesti hrozná skvrna v životě dámy, byla-li zasnoubena s někým, jenž nestal se jejím mužem. Na tvém místě bylo by mi, jako bych byla zničila její život.“

„Předsudky,“ pravil Riber a pokrčil rameny.

„A to nazýváš předsudky?“ Ory náhle obrátila se celým tělem k němu.

„Ano, drahoušku. Jsou fráze, jež člověk říká potud, až jim uvěří, a věří jim potud, až přijde život a poučí nás o něčem jiném! Ale slyším-li to od tebe tak určitě a pevně, jest mi to až směšno. Vždyť jsi tak mladá a nezkušená!“

Hlas jeho zněl přívětivě a oči usmívaly se shovívavě.

„Nestrpím, abys takto mluvil!“ zvolala Ory a vyskočila. „Jest to — — jest to špatnost!“ Zakryla si tvář rukama a dala se do pláče.

Amalie Skramová.

„Ale milá, dobrá Ory.“ Riber vztáhl náruč, uchopil ji za šaty a přitáhl ji k sobě. „V čem může jí to uškoditi, když nikdo o tom neví? Bude to jedině poněkud nepříjemno pro jejího muže, dostane-li nějakého, ale — — —“

„Hestovi vědí to jistě!“ Ory přerušila ho plačky. „A patrně i jiní.“

„Ano, že po krátkou dobu byli jsme zasnoubeni — ovšem, na to zajisté narážel u stolu ten hlupák — ale více nevědí nic. Ty jsi první a jediná, jíž jsem to řekl, a jíž vůbec kdy to řeknu.“

Ory sňala ruce s tváře a patřila na něho, jako by mu nerozuměla.

„Pokládal jsem za svou povinnost, abych ti to řekl, Ory,“ pokračoval Riber a pohladil ji po tvářích, „buď už rozumná a neplač. Rozuměl bych tomu, kdyby náš poměr byl měl následky, jak se říká, ale takto...“

S temným zvukem jako zatajený výkřik Ory odstrčila prudce jeho ruku a ustoupila na několik kroků; pak stanula, majíc ruce vztýčeny před sebou a uděšeně pohlížela na něho.

Riber překvapen pohlédl na ni a tvář jeho vzala na sebe výraz zaraženosti.

„Co člověk si má počít s takovým dítětem,“ zabručel po pomlčce a zkříživ ruce opřel se o stolici.

Ory běžela k veliké, žíněné pohovce a sklesla na ni.

Minulo několik minut. Pak Riber vstal, přistoupil k ní, naklonil se nad ní a jemně vložil jí ruku na šíji.

„Nedotýkej se mne!“ vzkřikla a odvrátila hlavu stranou. „Jdi k ní, k té druhé, jež přede mnou byla tvou ženou. Její muž jsi, nikoliv můj.“

„Ale Ory, jaké jsou to řeči!“ pravil Riber malomocně; vztýčil se a škrábal se na krku.

„Již nikdy nesmíš dotknouti se mne,“ Ory pokračovala rozhorleně. „Pokusíš-li se o to, vyskočím okny, ať jsme kdekoli, nebo uteku od tebe na ulici; buď jist, učinila bych to.“

A hlava její, jež mezi řečí se opět vztýčila, sklesla na pohovku.

Riber patřil na ni. Plece její se pohybovaly, ale ani zvuk nepřešel jí přes rty. Riber počal procházeti se komnatou, až k oknu a zase zpět k pohovce, kde Ory nehybně ležela:

Přešla chvíle. Pak přitáhl si stolici k pohovce a jal se hovořiti tichým, smutným hlasem:

„Co prospěje, díváš-li se takto na tu věc, Auroro? Zajisté, věděl jsem, že jsi nevinna a nevědoma, ale snad jsi se nedomnívala, že muž mého věku může přistoupiti k loži svatebnímu tak neposkvrněn, jako peníz nově ražený? Něco takového vůbec se nestává na světě, Auroro.“

Zamlčel se, ale poněvadž Ory neměla se k žádné odpovědi, pokračoval:

„Nesmíš rozuměti tomu tak, že by snad nebyly rozdíly mezi muži. Měla bysi jen vědět, v jakém stupni vyžilosti nejeden muž jde k svatbě — ovšem, o tom nemáš ani tušení. Ale bohu díky — — toho jsem se vystříhal,“ — — odkašlal si — — „mimo jedinou výjimku, zcela nepatrnou.“ — —

Riber mluvil zajíkavě, jako by slova nechtěla se rtů. Neměl v úmyslu toto vypravovati, právě v tu dobu, a měl neurčitý pocit, že jedná ne moudře, ale cosi v něm ho nutkalo, aby mluvil.

„Ale nemysli si, Auroro, že jsem žil způsobem prostopášným! Na opak. Byl jsem mnohem lepší, než většina ostatních mužů, ba mohu klidně říci, než všichni ostatní, jež jsem znal. Na příklad Edvard Hals. To jest zajisté hezký, statný muž, za něhož každé děvče rádo by se provdalo. A měla bysi znát, jaký ten byl v tom ohledu! Často, když spolu jsme byli v cizích přístavech, pokoušel jsem se, působiti na něho příkladem a slovem, ale vše marno. Ty, — aniž bych se chválil, já vždy dovedl zachovávati míru. Na příklad nikdy jsem se nedotkl ženy vdané, ačkoliv jednou jsem byl silně v pokušení. Ale bylo to proti mé zásadě. Myslil jsem si vždy, nenechal-li bych ženu jiného muže na pokoji, že bůh by mě potrestal, až bych někdy sám dostal ženu. Vidíš tedy, že jsem byl mravný, třebaže jsem, ovšem, trochu žil."

Mezi tím co mluvil, naklonil se úplně do předu, maje ruce sepjaty, lokty na kolenou a pohlížel k zemi. „Ano, vzdycháš, Auroro!" pokračoval, když slabé zavzdychání ozvalo se z pohovky, „a to takovým způsobem — — Vpravím-li se dobře do tvých myšlének a představ — — rozumím, že jest ti to trapno. Ale jest to jen přechod, milé dítě. Až budeš starší a rozumnější, úplně jinak budeš pohlížeti na ty věci, a srozumíš, že muž, jenž v mém věku čistý podá ruku své nevěstě, není jen vzácností, nýbrž nestvůrou."

„Zadrž, zadrž!" vzkřikla Ory sevřeným hlasem.

„Ano, milá, sladká Auroro, již mlčím." Vstal a přistoupil těsně k pohovce.

„Pokládal jsem za svou povinnost, abych poučil tě o těchto věcech, abysi pokud možno nejdříve z nich se vybavila. Pojď, Auroro, usměj se, jak jen ty umíš se usmívati: polož mi rámě kolem krku a přiviň se ke mně, pak dokážeš, že jsi velikomyslná a šlechetná jako jsi krásná a rozkošná."

Ovinul kolem ní lokty a chtěl přitisknouti ji k sobě.

Ory vykřikla, zvedla se na kolena a obrátila se k němu. Zaťatými pěstmi mávala ve vzduchu, tvář byla úplně stažena a změněna, a cizím hlasem vypravila ze sebe:

„Opovrhuji tebou!"

Riber, jenž ihned odtáhl ruku zpět, zavrávoral několik kroků. Ruce třásly se mu a přes čelo rozšířil se rudý pruh. Chřípí se chvělo a rty se pohybovaly, jako by chtěl něco říci; avšak nemohl.

„Tak, to jest dík za mou upřímnost," konečně vypravil ze sebe.

Zvedl ruce a v nejbližším okamžiku spustil je celou tíhou na bedra Ory; třásl jí v nezkrotném hněvu a se rtů dralo se mu temné sténání.

Hlava Ory sem tam kývala se na štíhlém hrdle. Oči její, jež jevily se černé jako uhel, patřily na něho cize a bez bázně a nekladla mu ani nejmenší odpor.

Riber sotva popadal dechu, když ji pustil.

Uchopil klobouk, vtiskl si ho na hlavu, tak spěšně si oblékl kabát, až stehy praskaly, vzal hůl a vyřítil se z domu.

Ory zůstala na pohovce na kolenou a ztrnule zírala před sebe, mezi tím, co zabouchnutí dveřmi stále dunělo jí v hlavě.

Bylo jí, jako by ji byla zasáhla rána smrtelná, jako by musila zahynouti vnitřním vykrvácením.

„Nikdy na příklad nedotkl jsem se ženy vdané — nikdy na příklad nedotkl jsem se ženy vdané,“ znělo jí stále v uších.

Minula skoro hodina a Ory posud trvala na kolenou na pohovce, majíc ruce svislé, oči ztrnule upřeny před sebe.

Náhle prasklo to ve stole, jako by někdo uhodil pěstí. Zděšeně vykřikla, seskočila s pohovky a běžela ke dveřím, jež prudce rozrazila. Ale spatřivši venku temno, zarazila se a ustoupila na krok. Oběma rukama uchopila se za čelo, pozorně otočila hlavu a úzkostlivým pohledem oblížela se přes rameno ke stolu a po pokoji.

Ach, můj bože, vždyť byla zde, a venku byla chodba, nikoliv spací pokoj jejích rodičů, jak ve své úzkosti a zmatenosti se domnívala.

Křečovité trhání otřásalo jejím tělem. Zápasila se slzami, však sevřenými rty a staženým obličejem je zadržovala. Neodvážila se plakati, chtěla býti ticha, tak tichounká, aby už žádný praskot se neozval.

Pomalu zavřela dveře a dlouhými, neslyšnými kroky připlížila se zpět na pohovku, kde opět sklesla.

Nikdo na světě nevěděl, jak byla nešťastna. Plakala a plakala a náhle pociťovala hněv k Riberovi, že odešel, místo aby u ní zůstal a trápil se jejím hořem.

Konečně slzy přestaly téci, však vzlykání chvělo posud jejím tělem. Pak jala se v myšlénkách probírati vše, co jí byl Riber řekl. Působilo jí to muka.

A tento muž byl její muž! Její muž na celý život! Co zavinila, že právě ona dostala takového muže?

Jaký život vedl! Válel se v neřesti, ve špíně a v ohavnostech. A ještě chtěl tvrditi, že není výjimkou, nýbrž že jest mnoho mužů mnohem horších. Mohla by vsadit život na to, že žádný z mužů, jež znala doma, nebyl takový. Vždyť lidé ani by nebyli zacházeli s nimi.

Kolik žen asi Riber měl před ní? Pět, deset, dvacet? Kolik? . . . Kolik? Chtěla by to věděti, úplně přesně věděti.

A náhle zmocnila se jí horoucí touha, aby vše zvěděla, čím v tom ohledu zhřešil, vše, až do nejmenší podrobnosti.

Ano, chce se ho vyptávati, pátrati, přinutí ho, aby vyzpovídal se ze všeho od začátku až do konce. Bude to hrozno, ale nic si neušetří, raději by zemřela, než by ustoupila v tom nejmenším. Ah, kdyby mohla až ke dnu ponořiti se do všeho toho kalu, kdyby mohla hrabati se v něm! Utěšující klid probíhal jí myslí a cítila jakési ulehčení při myšlénce na muka, jež by prodělala.

Tu uslyšela, jak otvírají se domovní dveře a rychle vstala.

Náhle jako bleskem zjevilo se jí, že musí tvářiti se přívětivě, chce-li přiměti Ribera, aby mluvil.

Rychle usedla na pohovku a dělala, jako by spala.

Ačkoliv měla oči zamhouřeny, a tvář opřenu o rameno, bylo jí, jako by přece mohla viděti. Spozorovala, že Riber vešed zalekl se a pomalu položil klobouk na stůl. Pak svlékl si kabát, přiblížil se k pohovce a vstrčil ruce do kapes. Cítila jak ji pozoruje a ten okamžik byl jí věčností.

„Aurorol“ Riber pravil konečně a lehce dotkl se jejího ramene. „Nechceš jíti spat? Budou již čtyři hodiny.“

„Auroro,“ pravil hlasitě a slabě jí zatřásl.

Zvedla tvář; byla žlutavá, změněná a plaše patřila na něho. Však plynové světlo zabolelo ji do očí a ihned opět je zamhouřila.

„Auroro!“ pravil Riber a hluboce vzdychl, a ucítila ve chvějícím se hlase jeho, jak jest pohnut a rozčilen. „Byl jsem příliš prudký. Ale ty mi nerozumíš... Nevím, co počít — — Auroro?“

„Jsi hodný, že chceš býti ke mně upřímný.“ Ory si odkašlala, aby hlas její zněl jasněji. „Ale já jsem se tak poděsila — — neměla ť jsem ani tušení — — Jest to tak hrozné!“

„Ano, Auroro, má drahá, má sladká, jest to hrozno. A jest to vlastně tak hrozno?“ Uchopil ji do náruči a prudce přitiskl ji k sobě. „Ale uvidíš, poddá se to — — uvidíš — —“ pokračoval Riber pln něžnosti. „Buď ke mně dobrá, Auroro, tak jest mi toho potřebí. Ach, buď ke mně dobrá.“

Hlava jeho sklesla jí na rameno a lkal a prosil jako nemocné dítě.

„Vždyť na celém světě mám jen tebe, Auroro — tak jest tomu od okamžiku, co jsem tě získal. Jsem tak chudý, tak chudý, ale tebou tak bohat. Musím pomalu se učiti — tak mnoho musím se ještě učiti — — musím se učiti abych rozuměl tobě, abych sebe i vše ostatní pozoroval tvým zrakem, a myslil a cítil úplně jako ty. Ničeho na světě nepřeji si více, Auroro, ale posud jest mi to tak cizí. Až posud nikdy jsem nepřemýšlel o všech těchto věcech. Myslil jsem, že musí tak to býti. Ach, má Auroro, zvedni mě k sobě přes propast, jež nás dělí, můžeš tak učiniti, má láska dává ti takovou moc a sílu nade mnou. Uvidíš, můžeš učiniti mě tak čistého a dobrého jaká jsi ty, abych byl tebe úplně hoden.“

Tiskl ji k sobě a ruce jeho nervosně tápaly po jejích zádech a po pasu.

Ory byla dojata. Pocítovala touhu, aby ovinula lokty své kolem jeho krku a aby ho políbila, ale tu opět zaznělo jí v sluch: „Já na příklad nikdy nedotekl jsem se ženy vdané,“ a musila se přemoci, aby s ošklivostí neodstrčila ho od sebe.

„Jen za jednu věc bych tě prosila,“ pravila suchým, vyplakaným hlasem. „Vypravuj mi vše o svém dřívějším životě, každou nejmenší událost.“

„Ano, Auroro, učiním tak, přeješ-li si toho.“

„Jen tím způsobem mohu se vpraviti do toho. Jen tak nabudu opět svého klidu. Neučiníš-li to, již nikdy nebude mezi námi dobře.“

„Máš uslyšeti zpověď tak úplnou a dokonalou, jaká posud nebyla na světě, Auroro. Ale dnes v noci již o tom nemluvme. Sečkejme s tím, až dostaneme se na moře a až jednoho dne budeme míti krásné počasí. Vždyť zítra musíme vyplouti.“

VII.

Věci přinesly se na palubu, Riber a Ory rozloučili se se svou hospodyní a vyšli, aby před cestou nakoupili některé maličkosti.

„Jest to vše?“ otázal se Riber, maje ruce samý balíček. Ory stála tiše a přemýšlela:

„Myslím, že ano," pravila, „ale věci nejdůležitější asi jsme zapomněli."

„Jak ti sluší ten šat, Auroro."

Riber s úsměvem patřil na její temně modrý cestovní šat s kabátkem těsně přiléhajícím, a na slaměný klobouček, okrášlený aksamitovou ovrubou a rudým pérkem. „Víš, že takové tečkované závoje jsou vlastně velmi koketní?"

„Nenosím ho přec pro to," odvětila Ory a zarděla se. „Ale je-li větrno, vlasy snadno se octnou v nepořádku."

„Ty malá ješitnice, ty!" žertovně jí pohrozil a podíval se na hodinky. „A teď pojďme a pojezme něco, máme k tomu právě ještě čas."

Odbočili do vedlejší ulice a záhy stanuli před domem, kde obrovskými písmenami bylo napsáno: „Luncheon-Rooms".

„Není to hostinec právě příliš vybraný, ale máme ho tak po ruce," pravil Riber.

Vyšli po schodech a vešli do veliké místnosti, jež nízkými tapetovými stěnami byla rozdělena na množství malých oddělení, kde lidé seděli a jedli a zároveň čtli noviny.

Vzduch byl nasycen vůní beefsteaků, pečené šunky a kouřem cigarett; sklepníci, oděni jakýmisi kazajkami a bílými zástěrami, nesouce podnosy na špičkách prstů, klidně pohybovali se mezi stoly.

„Zde!" pravil Riber a stanul u stolu prostřed sálu. Však v tom kdosi vzkřikl „holá!" a kapitán Smith stál vedle nich.

„Máme oddělení sami pro sebe," pravil Smith, „pojďte k nám, pohovoříme si ještě příjemně na rozloučenou!"

„Uf," pomyslila si Ory, „to bude nuda."

„Máme málo času," zahučel Riber nespokojeně, ubíraje se s Ory za kapitánem až do kouta sálu, kde v místnosti, menší než ostatní, našli paní Smithovou s kouřící se kotelettkou před sebou.

„To jest rozkošné, že jsme se ještě tak sešli," zvolala paní Smithová, „spatřila jsem vás nejdříve a poslala jsem muže za vámi."

„Jest zde hrozně horko," podotkla Ory a rozepjala si jupičku, kterou Riber jí svlékl.

„Nu, jak jste se bavila včera," otázala se paní Smithová, když Ory si usedla. „Jsou to roztomilí lidé, ale poněkud ztuhlí, nezdá se vám?"

„Nevím . . . spatřila jsem je poprve."

„Ano, ztuhlí jsou, toť jisto. Ale přece jest zcela příjemno navštěvovati je. Ano, takovým boháčům jest na světě hej! . . . Ale taková odměřenost není vlastně nic pro nás námořníky, nemyslíte, Ribere?"

„Co chceš pojísti, Auroro?" otázal se Riber, jenž byl zabrán v jídelní lístek.

„Vezměte si skopové koteletty," radila paní Smithová. „Jsou velmi šťavnaty a chutny. Slečna Sanna přece jen jest podivné stvoření, nemyslíte, Ribere?"

„Nu?" pravil Riber a tázavě vzhlédl na Ory.

„Skopové koteletty," odvětila Ory.

„Ano, jen si povídej s Riberem o slečně Sanně," pravil Smith a zchytrale mžouraje očima přiložil si sklenici ke rtům. „Zná ji jistě dobře."

„Nu, již zajisté se smí o tom mluvit, od té doby, co jest ženat a dobře uschován, jak se říká.“ Úsměv rozšířil se po tváři paní Smithové. „Ale slyšela jsem, že Riber kdysi pro ni horoval.“

Riber svraštil obočí. „Náležíte patrně k těm, kdož rádi dávají si mnoho vypravovat,“ pravil a chladně pohlédl na paní Smithovou.

„Ha, ha, ha,“ usmál se Smith. „Tu to máš, paničko!“

„Ano, Riber bývá žertovný,“ pravila paní Smithová mezi tím, co úsměv její stal se jaksi sladkohořký.

„Což nedostaneme nic k jídlu?“ tázala se Ory, jež nervosně rovnala si vlasy.

Riber dal rozkaz sklepníkovi, jenž stál mezi dveřmi a čekal. Sám objednal si rostbeef.

„Ale, že jste si nevzal také skopové koteletty,“ pravila paní Smithová, „zdá se mi, že ten věčný rostbeef musí se zprotiviti člověku.“

„Jen ho nech,“ pravil Smith a loktem šťouchl Ribera. „Vždyť on dnem i nocí hýří v jehněčím!“

Ozvalo se mlasknutí, až obě dámy uděšeně sebou trhly. Paní Smithová rychle pohlédla na svého muže a Ory uděšeně vstala.

Kapitán Smith seděl s bílým pruhem na rudé tváři a vyděšeným okem patřil na Ribera.

„Ty biješ!“ Smith jen s namáháním vypravil ze sebe. „Ty biješ!“ opakoval mezi tím, co povstal a uchopil Ribera za hrdlo.

„Nu, nu,“ prudce zvolala paní Smithová a vší silou tahala muže svého za rukáv.

„Ďas aby tě vzal,“ zasyčel Smith, jehož ruku Riber klidně odtáhl od svého hrdla. Hotovil se opět napadnouti Ribera, ale jeho žena energicky ho držela.

„Co to znamená?“ otázala se Ory, jež stála rukou opřena o lenoch stolice. Udiveně pohlížela s jednoho na druhého a náhle projela jí hlavou myšlénka, že Riber snad sešílel.

Riber jemně položil ruku na ruku její:

„Nedbej toho, Auroro.“ Vypadal rozpačitě a nešťastně a na tvářích naskočily mu rudé skvrny.

„Přeješ-li se bíti, pojď!“ Smith se vytrhl své paní a chtěl svléci si kabát.

„Prosím, žádný skandal!“ Paní Smithová rychle vstala a uchopila muže svého za obě ruce. „Víš, že Riber nedovede se opanovat,“ pokračovala velitelsky, „ačkoliv pochází z lepší rodiny, než my. Ukaž mu tedy, že ty máš lepší vychování,“ rovnala mu límec, „ostatně mohl bysi skutečně dáti si trochu pozor na svá prostořeká ústa! Ale nedá mu to, musí rozkládat své špinavé poznámky!“

„Nemohu to snésti, nemohu, nemohu,“ zuřil Smith, jenž již trochu počal se mírniti.

„Ovšem, ani to nežádám,“ pravil Riber a rozpačitě pošilhával po Ory. „Nechci, abysi mi odpouštěl, ale zde nemůžeme dělat skandal!“

„Proč jsi to dělal?“ Ory otázala se přísně.

„Ano, viděl už někdo takovou nestoudnost?“ vzkřikl Smith a otáčel hlavou, jakoby ho tísnil límec. „A tomu se říká vzdělání!“

„Sedni si, Auroro a buď klidna," prosil Riber.

„Ano, a ty si sedni též," pravila paní Smithová svému muži.

„Ano, poprosí-li Riber za odpuštění. Jinak si nesednu."

Sklepník přinesl jídlo a Riber ihned dal se do toho.

„Navrhuji, abychom předběžně uzavřeli příměří," pravil. „Tu věc můžeme vyříditi si jindy."

„Děkuji," pravil pan Smith a posadil se.

Riber naťukl o jeho sklenici.

„Láhev Cliquot!" žádal.

„Jen jez dále," pravila paní Smithová k svému muži a zas pustila se do své koteletty. „Však Riber ti dá dostiučinění."

Zdálo se, že Smith se uklidnil. Jal se opět jísti, maje zrak sklopený; ale při tom naběhla mu žíla na čele a tvář temně zrudla.

Ory rozkrájela si koteletu na malinké kousky, jež pomalu dávala si do úst a jen váhavě polykala.

Přemýšlela o tom, co se stalo, a cítila se trapně stísněna.

Sklepník přinesl šampanské v chladiči s ledem, postavil před každého sklenici a nalil.

„Doufám, že na příště dáš si poněkud více pozor," pravil Riber a chtěl připiti si se Smithem.

Smith uchopil svou sklenici, chvíli na ni pohlížel a posud těžce lapaje vzduch, vychrstl Riberovi obsah do tváře.

Nastalo hluboké ticho.

Ory a paní Smithová napjatě patřily na Ribera, jenž pozorně utřel si tvář ubrouskem, a pak opět uchopil svou sklenici a vyprázdnil.

„Tak jsme vyrovnáni!" pravil Smith a nedůvěřivě pohlédl na Ribera.

„Ano, již není žádná závada a můžeme píti na smíření," pravil Riber konečně přívětivým hlasem a nalil si. „Na zdar!"

„Chceme také býti při tom!" zvolala paní Smithová a všichni čtyři si přiťukli.

„Ale již nesmíte se dívati tak zle." Smith pokyvoval na Ory. „Na vaše zdraví, paní Riberová!"

„Tak jest to dobře, Auroro! Vždyť ráda piješ šampanské. Jen pij, a vy též, paní Smithová."

„Na zdar, paní Riberová!" pravila paní Smithová. „Tak dopijme!"

Obě dámy vyprázdnily sklenice a Riber opět nalil.

„Vypijeme ještě sklenici," pravil Smith, když Riber vyprázdnil láhev. „Teď jest řada na mně."

„To musíme nechati pro příště," Riber zavolal sklepníka a zaplatil.

„Snad není tak na spěch," mínila paní Smithová. „O hodinu dříve nebo později, na tom zajisté nesejde!"

„Loď jest objednána na třetí hodinu," odvětil Riber a na jeho tváři objevilo se opět cosi zlostného.

„Jest muž, jenž rozumí své věci," pravil Smith. „Ví, co dělat. A jak stojí psáno, kdo má, tomu dostane se ještě více."

„Ano, máme pěknou loď," odvětil Riber. „Jakmile jen přeplujeme kolem španělského pobřeží, sundáme světlík s oken a poplyneme v slunci

a světle. To se patří, máme-li takovou královnu na palubě!“ Pohlédl na Ory zářivým zrakem.

„Nu, tak musíme tenkrát se rozloučiti a přáti šťastnou cestu,“ pravil Smith. „Na shledanou v Pensecole, nezapomenem na šampanské!“

Na ulici Riber zavolal vůz. „Viktoriino přístaviště,“ poručil mezi tím, co vstupovali, a již ujížděli tak rychle, jak dovolovalo pestré hemžení chodců a povozů.

„Pověz mi, proč jsi se tak rozzuřil?“ pravila Ory a sesílila hlas, aby přehlušila hlomoz na ulici.

„Mluvil neslušně.“

„O čem?“

„O tobě.“

„O mně? Vždyť jste mluvili jen o jídle?“ Ory obrátila se k Riberovi a hleděla mu přímo do tváře.

Náhle sebou trhla. „Ach, fi! Jak sprostó!“ zvolala hluboce uzardělá a prudce opřela se na zad.

„Raději bych zemřela, než že jsem se ocitla v tom kalu. Řekni mi jedno: Rozuměla tomu paní Smithová?“

„Zajisté rozuměla.“

„Jest tedy tak zkažena. Ovšem, jest už několik let provdána. Také budu taková. A pak teprv hodím se k tobě. Netěšíš se už, až budu taková?“ Ory byla jako bez sebe. Nepokojně přesedala, třesoucí se rukou rozpínala si plášť a hlas její zněl tvrdě a ostře.

Riber vypadal zkroušeně.

„Kdybysi aspoň ihned byl odešel se mnou a ušetřil mě společnosti těchto lidí,“ pokračovala vždy rozčileněji. „Slyšel jsi, jak ihned počali naráženi na tebe a tu Sannu — jen neříkej, že lidé to nevědí — ale seděti s nimi, připíjeti si s nimi, tvářiti se přívětivě! — — Fi, jak jsem cítila se pošpiněna,“ dupla nohou, naklonila hlavu v před a zakryla si tvář rukama.

Riber hluboce si oddychl. „Jsi tak nesmírně přísná, Ory,“ pravil a usedl těsně vedle ní, přitisknuv rty na její šíji, jíž byla k němu poloobrácena. „Ale co na tom. Miluju tě přece. Touhou po tobě jsem až churav. Ach, Auroro, musíš náležeti mi mnohem více, než až posud jsi náležela,“ pokračoval tiše a přitáhl ji pevně k sobě. „Mohl bych udusiti tě láskou!“ Pokryl jí tvář horoucími polibky.

„Pusť mě,“ vzkřikla Ory, opřela se rukama o jeho prsa a vytrhla se mu takovou silou, že zapotácela se na přední sedátko. Usadila se tam, zaťaté pěsti majíc před sebou vztýčeny, a prsa její nepokojně se dmula. Výbojně pohlížela na svého muže.

Riber plaše a kradmo pohlížel na ni a vypadal velmi rozpačit.

„Nesmíš horšiti se na mne, Auroro,“ pravil po pomlčce a chtěl uchopiti ji za ruku. Ale Ory zkřížila paže a opřela se na zad.

„Jsi na mne příliš přísná,“ vzdychl si. „Žádný muž by toho nesnesl.“ Svezl se před ní na kolena. „Ale dělej se mnou co chceš.“ Zvedl k ní svůj rozohněný obličej. „Budu ti věren jako otrok, jako pes. Přísahám ti to při Ježíši ukřižovaném! Slyšíš, Auroro?“

„Něco takového musí se teprv přísahati,“ pomyslila si Ory a potřásala hlavou jako bolestí.

Pak vůz se zastavil, Riber vstal, nasadil si klobouk a zaplatil vozkovi.

Ory sebrala balíčky, Riber podal jí ruku a ona vyskočila z vozu. Mlčky kráčeli podle sebe po dlážděném přístavišti, plném hlomozu a života. Vypadalo jako ohromné nádvoří na třech stranách ohražené velikými sýpkami, strana čtvrtá byla otevřena na vodu a tam u nábřeží betonovaného kotvily párníky a lodě plachtové, tak hustě, jak jen stačilo místo.

„Pozor, Auroro. Zde jest loď Orion, hajo!“

„Hajo!“ zněla odpověď a muž, obličej samá piha, s plochou čepicí na hlavě a s vlněným šátkem na krku objevil se na zádi jedné lodi a zdravil.

„Kde u ďasa jste nechal schůdky, člověče?“ otázal se Riber.

„Pan kapitán sám dal rozkaz, abychom přesně ve tři hodiny byli připraveni na cestu,“ odvětil kormidelník a prudce pokyvoval hlavou mezi řečí. S vyčnívajícím nosem a špičatým vousem podobal se kozlu.

„Jste hlupák, kormidelníku. Vědělť jste, že milostpaní přijde na palubu.“

„Myslil jsem si, že milostpaní snad užije žebříku.“

„Tak, to jste si myslil!“ posmíval se Riber. „Podej mi balíčky a pokus se, dovedeš-li to, Auroro.“

Ory zachytila se za lano, jež viselo podle žebříku, a lehce vyšplhala se vzhůru, kde kormidelník podal jí ruku a pomohl jí na palubu.

„Buďte vítána, milostpaní!“

„Děkuji,“ odvětila Ory a ohlížela se kolem sebe. Prostranná paluba byla vlhká a špinavá, zde onde byly hromady uhlí.

„A jak vypadá paluba?“ pravil Riber, vyšvihnuv se vzhůru. „Vždyť to zde vypadá jako v chlévě!“

„Člověk nemůže dělat dvě věci najednou. Právě jsme dostali vodu a uhlí.“

„A ani vzadu není pořádek,“ pokračoval Riber a ukázal na několik pytlů a na několik košů se živými kuřaty; byly nahromaděny před vchodem do kajuty.

„Tak jsme měli začít s uklízením?“ kormidelník otázal se neohroženě.

„Co se to opovažujete!“ Riber dupl. „Všichni muži na palubu!“ vzkřikl pak.

„Nechceš sejíti do kajuty, Auroro? Zde bysi jen překážela.“

Ory, jež popošla, stála a prohlížela si špinavou vodu v přístavu. Hluk kolem ní utlumil slova Riberova, že jich neslyšela.

Riber k ní přistoupil; tu kormidelník, jenž posud pobíhal v předu, zvolal:

„Časoměr posud nedošel, kapitáne!“

„Kormidelníku!“ vzkřikl Riber tak hlasitě a pronikavě, že Ory jedním trhnutím se otočila.

„Zbláznil jste se, nebo chcete, abychom zahynuli, že zamýšlíte jeti bez časoměru?“ otázal se Riber, soptě hněvem.

„Čekal jsem až do poslední chvíle. Včera večer byl jsem u hodináře a řekl jsem mu, že o dvanácté hodině musíme opustiti přístav.“

„O dvanácté hodině? Myslíte snad, že hodinář, jenž bydlí právě vedle přístavu, neví, kdy jest příboj? Ale to jest vám podobno! Kdykoliv máte mluvit pravdu, vždy lžete, a máte-li lháti, mluvíte pravdu.“

„Ostatně — — než jsem od něho šel . . . řekl jsem o třetí hodině,“ rychle odpověděl kormidelník se zlomyslným úsměvem.

„Zasloužil byste, abych vás stloukl!“ Riber s pozdviženou pěstí pokročil ku kormidelníkovi.

„Chcete užiti k tomu snad této věci,“ otázal se kormidelník podávaje Riberovi konec lana.

V tom Ory uchopila Ribera za rámě a prosebně pohlédla na něho.

Tvář jeho změnila se jako pod dotknutím kouzelného proutku; zlostí stažené rysy změkly a byly laskavy. Ory byla polo dojata polo překvapena; vědomí její moci a ceny příjemně dotklo se jí.

„Milostpaní může býti klidna, kapitán se neodváží vložiti ruku na kormidelníka Antonina Maria Bruviga,“ pravil kormidelník s ledovým úsměvem.

„Nestůjte a netlachejte!“ Riber se obrátil k němu mezi tím, co uchopil Ory za ruku a postrčil ji za sebe, jako by chtěl krýti ji svým tělem.

„Přiražte k břehu, u ďasa, abych mohl vystoupiti na zemi!“

Kormidelník vzkřikl na lidi na nábřeží, aby zdrželi loď; ale poněvadž už octla se v pohybu, rychle položili prkno s lodi na břeh.

„Musíš zatím pomoci si sama, Auroro,“ Riber stiskl jí ruku; „přijedu za vámi drahou.“

„Máme počkati na vás, kapitáne?“ zvolal za ním kormidelník.

„Zbláznil jste se? Dejte dovléci se do Gravesendu tak rychle pokud možno.“

VIII.

Ory sešla se schodů do dusné kajuty první, jíž užívalo se jako jídelny.

Uprostřed stál obdélný stůl, potažený voskovaným plátnem, a po obou stranách byly pohovky s pohyblivými opěradly.

Na levo byly otevřeny dveře do špíže, kde se stropu visely džbány a konvice. Nevypadalo to zde příliš čisto a všude šířil se nepříjemný zápach kouře.

Ory chtěla vejíti do vedlejší kajuty, však nedovedla otevříti dveře, tak že po několika marných pokusech musila se vzdáti svého úmyslu.

Usedla na lavici v kajutě první a smutně hleděla před sebe. Zazníval k ní hluk s paluby, kde mužstvo prozpěvovalo a dupalo kolem velké nátoče a mezi tím ozývaly se povely kormidelníkovy.

Náhle odsunuly se stranou dveře vedlejší kajuty a vešel veliký, šestnáctiletý hoch s rusým, hladkým vlasem a s tlustým, kulatým nosem. Oděn byl modrou bavlněnou kazajkou a plátěnými kalhotami. Jakmile vstoupil, počal protírati si oči.

„Nemohla jsem otevříti,“ pravila Ory a vstala. „Ukaž mi, jak se to dělá?“

Hoch odtáhl ruce od umouněné tváře a překvapeně pohlédl na Ory.

„Jen tak se udělá,“ pravil a zastrčil dveře do mezery ve zdi a pak opět je zavřel. „Jsou to dveře posunovací.“

„Ale vždyť jest to Halfdan,“ zvolala Ory, „pomysli si, poznala jsem tě, až když jsi promluvil.“

„Přišel kapitán také na loď?“

„Přišel, ale zas odešel. Proč pak pláčeš?“

„Nepláči, to jen tak kouřem.“

„Proč jsi tak špinavý?“ Patřila na něho s nelibým účastenstvím. Halfdan pohlédl na špinavé rukávy u košile a pak sklopil zrak na spodky. „Nezdá se mi, že jsem tak příliš špinavý,“ pravil důvěřivě.

„Ó jsi, vypadáš hrozně. Jak často se převlékáš?“

„Jednou za týden. Oděv byl včera čistý, ale na moři člověk ihned tak se zašpiní.“

„Slíbila jsem tvé matce, že trochu se postarám o tebe: Přináším ti také balíček a mnoho pozdravů, ovšem! Také mám se tě zeptati, nelituješ-li, že jsi se dal na moře?“

„Ani pomyšlení!“

Halfdan pohodil hlavou; však Ory se zdálo, že hlas jeho nemá pravý svůj zvuk. Nedůvěřivě potřásla hlavou.

„Ale, pravda, vždyť ti musím přáti k svatbě,“ pravil Halfdan. „Z domova psali, že bude trvati ještě celý rok, než dostaneme paní na „Oriona“. Ale jistě dělali rozpočty bez samovládce!“

„Samovládce?“ Ory opakovala udiveně.

„Au!“ zvolal hoch a kousal se do prstu. „Kdo pak může si pamatovati, že teď jsi jeho ženou?“

„Jmenujete ho samovládce?“

„Jmenujeme, a nikoliv pouze my, ale všichni norští lodníci. Však nesmíš říci, že jsem to povídal já, byl by s to, a hodil by mě do vody.“

„Samovládce!“ pravila Ory zamyšleně. „Neníť v tom slově nic urážlivého.“

„Není, naopak! Jest to ruský název pro panovníka.“

„Jsou zavazadla už na lodi?“

„Jsou, přišla dnes dopoledne.“

„Kde jsou?“

„V kajutě kapitánově. Pojď, ukáži ti, kde to jest.“

Odstrčil dveře a pustil Ory před sebou. Však sotva překročila práh, již obrátila se s takovým spěchem, že div neporazila Halfdana . . .

„Uf! jaký kouř!“ pravila a lapala po vzduchu. „Kouří zde tak stále?“

„Topí se zde dnes poprve. Dostal jsem příkaz, že vše má býti příjemně upraveno, než milostpaní přijde na loď.“

„Jdi rychle do vnitř a uhas oheň a otevři vše, co jen lze otevříti. Jen se podívej, jak kouř se šíří. Skutečně mnohem raději budu seděti v zimě.“

Halfdan přinesl konev vody a vylil ji na baňatá kamna měděná. Syčelo a praskalo to prudce.

„Jemínku!“ pravil hoch a škrábal se na hlavě, „to bude kousek pěkné práce!“

„Nalil jsi příliš mnoho,“ pravila Ory, — stála ve dveřích a nakukovala do vnitř, — „měl jsi jen trochu nastříkati.“

Halfdan potřásal hlavou a pohlížel na silný pramen černé vody, jenž s kamen stékal na podlahu.

„Ano, příliš mnoho a příliš málo vše pokazí," pravil malomyslně. „Ale už není možno to změnit. Musím přinésti vědro vody a věchet." Vysoukal si rukávy.

„Zatím vyjdu odtud," pravila Ory, „jen dobře vyvětrej, Halfdane."

Když vyšla na palubu, loď byla již vzdálena kus od nábřeží a před ní ležel parníček, z jehož komína vystupoval sloup hustého dýmu, jenž trochu opodál, ve výši, větrem stisknutý plížil se stožáry „Oriona" jako široká, jasná massa. S přídy parníčku vzkřikl muž s chroptivým hlasem několik anglických slov směrem k „Orionu".

„Mužstvo k veslům!" velel kormidelník.

Lodníci poskakovali sem tam a když šli podle Ory, chvatně smekali.

„Halo Steamer!" volali s „Orionu".

„Halo!" zněla odpověď s parníku a v tom něco temného přelétlo vzduchem přes čelní stěžeň „Oriona" a s pleskotem dopadlo na palubu párníku.

Po velikém hlomozu a pokřiku s obou stran parník otočil se v polokruhu, Orion sebou trhl a obě lodi, jedna asi dvacet metrů za druhou, pomalu projely mezi loďmi tiše stojícími v přístavu.

„Orion" asi jest ve vleku," pomyslila si Ory, jež s interessem pozorovala vše. Ale kam pojedou? Vždyť přímo před nimi stojí kamenná zeď? Záhy pak dospěli na konec přístavu a jako pod dotknutím kouzelného proutku objevila se před nimi ve zdi skulina, jež konečně změnila se na široký průlom, kudy „Orion" hrdě projel do prostranného, čtyrhranného basinu, jehož kamenná zeď rovněž se otevřela; a pak octli se v zelenavé, bahnité vodě, s malými, kalnými vlnami, na nichž hemžilo se nesčetné množství lodí; veliké, malé, parníky, lodi plachtové, těžké lodi nákladní, některé se zlámanými stožáry, tažené parníky ustanovenými k vleku, a mezi tím opět lehké, elegantní korvety s hudbou a květinovou výzdobou a s vlajkami, všechny v stálém a neunavném pohybu.

„Jest to Temže?" Ory otázala se námořníka, jenž přešel mimo ni.

„K službám, milostpaní."

Byla překonána dojmem tohoto nového světa, jenž náhle před zrakem jejím se otevřel. Jen kdyby vzduch nebyl tak hustý a neproniknutelný! Z komínů továrních podél řeky a z párníků na řece valily se spousty dusivého kouře uhelného, jenž štípal ji do očí a na jazyku zůstavoval nepříjemnou chuť po síře. Chvilkami vyjasnily se černé mraky a tu spatřila na břehu větrné mlýny a ohromné obdélné budovy, jež v mlze braly na sebe tvářnost fantastickou. Pak poněkud se přiblížili k břehu a zde táhly se široké bařiny.

„Prosím, kdyby milostpaní pokročila trochu stranou. Paluba musí se opláknout."

Ory, jež stála opřena o zábradlí, majíc hlavu v dlaních, otočila se, pokývla na kormidelníka a popošla dále. Ale záhy musila ustoupiti i odtamtud a zašla až do nejzazšího kouta. Pak přišel plavčík a zvolav „pozor!" vylil vědro vody právě Ory před nohy a jal se mýti podlahu.

Ory se ohlížela kolem sebe, všude voda tekla proudy a všude lodníci drhli zemi. Musí tedy dolů. A přec teď, kdy na lodích rozžíhaly se lucerny, bylo by zde nahoře tak pěkně.

Oběma rukama nazvedla si šaty a po špičkách šla ke kajutě, již kormidelník uctivě před ní otevřel s poznámkou: „Střevíce milostpaní jistě nesnesou mokra.“

Dole v kajutě bylo temno a chladno a kyselý kouř visel pod stropem. Ory usedla na pohovku a prohlížela si holé zdi, kde bílé veřeje svítily v pološeru. Před pohovkou stál těžký stůl mahagonový. Jistě teprv nedávno byl nalakován, neboť lampa nad ním zrcadlila se v tabuli. Okna v pozadí neviděla, byly před nimi světlíky a pak temno bylo již neproniknutelné. Před oběma okny byly veliké, ohromně široké římsy a mezi nimi na stěně zrcadlo. Pod okny byly lavice s polštáři potaženými koží. Náhle napadlo Ory, že tam asi objevila se příšera otce Riberova oné noci v Kanálu. Zachvěla se a plaše se ohlížela kolem sebe. Ale co to bylo tam v koutě? Dvě svítící oči upíraly se na ni zpod vysokého klobouku. Třásla se strachy. Již viděla zcela určitě: byl to trpaslík s velikým břichem a s tenkýma nohama. „Halfdan!“ vzkřikla Ory, vyskočila a trhala klikou u dveří, jež nechtěly povoliti. „Halfdane!“ opakovala žalostně; konečně poštěstilo se jí otevříti dveře a rychle vyběhla do kajuty přední. V tom někdo sestupoval po schodech.

„Jsi ty to, Halfdane?“

„Jsem.“

„Kde jsi byl tak dlouho?“

„Tam venku, čistil jsem nože.“

„Něco jest tam v saloně,“ Ory pravila tiše a těsně přistoupila k Halfdanu.

„To jistě jen tak se ti zdálo!“

„Podívej se tedy sám, máš-li k tomu odvahu.“

„Mám-li odvahu!“ zvolal Halfdan, hlučně našlapuje vešel do kajuty a pravil: „Musíš jíti se mnou, abys mi ukázala, kde to bylo.“

„Tam!“ šeptala Ory a ode dveří, kde stanula, ukazovala do kouta.

„Vždyť jsou to kamna!“ vysvětloval Halfdan a oba dali se do srdečného smíchu.

„Tak mi teď ukaž vše, co zde jest,“ pravila Ory, když Halfdan rozžal lampu. „Jest tam spací pokoj kapitánův?“ ukázala na závěsu na zdi vedle pohovky.

„Zajisté,“ odvětil, „rozžehnu i tam světlo.“

„A jiné kajuty zde nejsou?“ otázala se, ubírajíc se za ním.

„Nejsou!“

„Zcela žádná?“

„Nu ano, spíže a pekárna po každé straně salonu.“

„Pst, co jest to?“ Ozval se temný hluk.

„To spouštějí kotvu. Jsme již v Gravesendu.“

„A zde zůstaneme?“

„Zůstaneme, aspoň než přijde kapitán. Zítra vyplujeme. Ale teď jest čas k jídlu, musím nahoru a uvařit čaj.“

„Večeří se na lodi vždy tak záhy?“

„Ano, o sedmé hodině. Na moři jí se ještě dříve."

Když Halfdan odešel, Ory rozhlížela se spacím pokojem. Podlaha byla pokryta voskovaným plátnem, kostky šedé a červené, právě jako v saloně. Na jedné stěně byla připevněna veliká postel, dole byly tři zásuvky a nad postelí visely záclony temně zelené s bílými květy. Vedle postele stálo umyvadlo a skříň; na protější stěně při zemi táhla se dlouhá, úzká truhlice. Ory zvedla víko; truhlice byla plná sbalených map námořních. Při čtvrté stěně, se zavěšeným vchodem do salonů, stála veliká, bíle natřená skříň, s příklopem uprostřed a se zásuvkami dole i nahoře. Konečně spozorovala za hlavou postele úzké dveře ve zdi, otočila klíčem a spatřila malý, čtyrhranný prostor, kde na hřebech visely spodky a kabáty a na pevném provazu byl připevněn pár těžkých činek.

Ory vystoupila na špičky, aby se podívala, jak široké jest lože. Nebylo tu žádné prostěradlo a jen jeden polštář. Vzdychla si a zamyslila se. Spali-li také jiní lidé než Riber v té posteli? — Snad Sanna? — — Byla ovšem také u něho na lodi. A všechny ty ostatní? Opět zmocnila se jí prudká touha, aby vše zvěděla až do podrobnosti nejmenší. Konečně snad to nebylo ani tak zlé, jak to vypadalo. Riber tak rád se vychloubal; možno, že dělal se horší, než jaký vlastně byl! „Nikdy na příklad nedotkl jsem se provdané ženy!" Jen kdyby nebyl aspoň řekl ta slova! Jako by si to kladl za zásluhu, jako by se nemohlo žádati, aby nedotkl se také žádné z žen ostatních! Ale což kdyby to přece nebylo tak zlé! Kdyby to bylo o trochu — jen o trošíčku lepší než krajnost nejhorší, pokusila by se, aby přece ho milovala, a aby mu odpustila.

Nejhorší? Co vlastně mínila slovem nejhorší? Ano, to nebylo jí úplně jasno, ale až spolu promluví, a on vše jí sdělí, pak uvidí . . .

Ale kdyby skutečně bylo pravda, co Riber řekl, že většina mužů jest horší než on, čím to, že matky přece tak ochotně své dcery provdávaly? Na příklad vlastní matka její — jak se radovala ze zasnoubení! —

Sňala si klobouček, usedla na truhlici a opřela hlavu o dlaň. Z přední kajuty slyšela, jak námořníci mezi jídlem spolu rozmlouvají. To tedy jest aspoň na rok její domov! Ve dne tam v kajutě a v noci stísněna v této úzké posteli! Kdyby aspoň v noci, když on usne, mohla se vykrásti a položiti se na pohovku v saloně. Jinak by to skutečně nebylo ani tak zlé. Plaviti se do cizích zemí, do dílu světa úplně jiného, kde léto bylo po celý rok, to ovšem bylo by dosti zábavné. A také dobře, že Halfdan jest tu, jest to cosi z domova. I všichni lodníci vypadali velice dobrosrdečně, bude k nim také hodně přívětiva, laskavě jim dá „dobré jitro", až ráno přijde na palubu, jest zajisté jen hrdý pocit býti paní na lodi, jaká jest „Orion".

Kolik asi jest hodin? Rozepjala si plášť, ale v tom spozorovala osmiúhelný ciferník v hnědém rámci dřevěném. Již devět — a Riber posud zde nebyl. Mohlť drahou již před několika hodinami býti v Gravesendu. Halfdan objevil se ve dveřích: „Mám bdíti a s čajem čekati na kapitána?" otázal se.

„Čekáváš obyčejně?"

„Nečekávám," odvětil, „jindy, jsme-li v cizích přístavech, kapitán nebývá večer nikdy na lodi. Přichází vždy tak pozdě!"

„Pozdě?“

„To dělají všichni kapitáni. Ale nechceš teď jísti? Prostřel jsem v saloně.“

„Ano, pojím.“

Ory vešla do kajuty a usedla ke stolu. Byl zde bílý chléb a lodní suchar, máslo v kulaté nádobce porculánové, maso a nakládané ryby na talířkách. Pod velikým zvonem skleněným ležel celý sýr eidamský. Na cukránce z bílého porculánu se zlatým vroubením scházelo jedno ouško, také konvička na smetanu byla poškozena.

„Sedni si a jez se mnou,“ Ory pravila k Halfdanu, jenž nalil čaje.

„Děkuji, již jsem jedl,“ odvětil a usedl na pokraj pohovky.

„Ale proč díváš se na mne tak upřeně?“ otázala se po malé pomlčce.

„Napadlo mě cosi,“ odvětil hoch, jako by se byl vzpamatoval.

„Jen to řekni.“

„Řeknu, nebudeš-li se hněvati.“

„Proč bych se hněvala? Jen mluv.“

„Budeš se hněvati, ale chceš-li přece, tak... Nu bylo to tehdy, když jsme chodili do tanečních hodin, pamatuješ se posud? Tu jsem se vsadil s několika hochy, že tě políbím, aby všichni to spatřili.“

„Co živa jsem neslyšela nic tak nestoudného!“ Ory zvolala uraženě. „Kdyby to byla taková jako snad Gina Bekkevoldova — ale já!“

„Musila jsi býti to právě ty,“ pravil Halfdan a trochu se zarděl. „Jinak by to nebylo stálo za sázku.“

„Nu, ale sázku jsi prohrál,“ podotkla vítězně.

„Dvakrát byl jsem připraven, že to udělám, však nikdy nedostal jsem se k tomu.“

„To by také scházelo!“ pravila posměšně a odložila ubrousek.

Halfdan vstal a jal se sklízeti se stolu.

„Ale lituju, že přece jsem to neudělal,“ pravil kradmo se usmívaje.

„Co pravíš?“ Přísně ho změřila; však hoch tvářil se, jako by nic nepozoroval. „Co pravíš?“ opakovala svraštivši obočí a stále na něho patřila.

Halfdan klidně sbíral nádobí. Konečně nemohl se zdržeti a kradmo pohlédl na ni. Uražené vzezření její bylo mu tak směšno, že jen s těží potlačil smích. Tvář Aurořina zároveň také se vyjasnila, kolem úst jí škubalo, a než se nadáli, dali se oba do hlučného smíchu. Později Ory odešla do spací kajuty, aby věci z beden složila do skříně. Aby našla místo pro střevíce, usedla před zásuvky v posteli, uchopila oba kovové kruhy a silně za ně táhla. V tom vyrazilo ze zásuvky něco temného, zašpičatělého a přes ruku Aurořinu skočila veliká krysa na podlahu, kde drápky její cupaly po voskovaném plátně, jako když padá hrách. Leknutím vyděšena Ory klesla zpět a opřela se rukama o podlahu. S temným výkřikem vyskočila, jako bez smyslů pádila do salonu, vyskočila na pohovku a s pohovky na stůl, kde se skrčila, sukně těsně kolem sebe držíc staženy. Neodvážila se hnouti sebou, ani na okamžik neodvrátila zraku s podlahy, strachy, že krysa by přišla. Uděšeným, ztrnulým zrakem stále se ohlížela na všechny strany. Zdálo se jí, jako by chvílemi něco pohybovalo se v koutech, a cítila, jak srdce jí ustává bíti.

Slečna Thorsenová vždy vypravovala, že zlí lidé po smrti proměňují se v krysy a starý pastor, jehož kdysi ptali se na to, prohlásil, že není to věc tak úplně nemožná. Byla přesvědčena, že zde jest tomu tak. Proč pak mívala vždy tak šílený strach před krysami? Kdykoliv spatřila krysu, krev jí ztuhla v žilách. Ale nemohla již déle setrvati v této stísněné poloze. Pomalu spustila se na kolena a rukama opřela se o stůl.

Ach! kdyby Riber už přišel! Jistě bylo už jedenáct hodin. Kde asi byl tak dlouho? Kdyby se mu tak něco bylo stalo — na dráze tak snadno něco se přihodí. Nebo když vstupoval na palubu, snad spadl do vody? Možno, že toho večera ovdověla. Možno, že jest vdovou už několik hodin, nebo že stala se jí právě v tom okamžiku? Bylo-li by tomu tak, musila by zůstati takto na stole až do rána, až Halfdan by přišel uklízeti. Třásla se zimou, kolena ji bolela, a únavou cítila bolest na prsou. Náhle uslyšela volání a běhání na palubě. Pak zaslechla kroky, nepravidelné, vrávoravé, jak se jí zdálo. To nemohl býti Riber, tak on nechodil. Záhy pak hřmotil někdo na schodech, pak ozval se rachot, pád a těžký náraz, načež nastalo ticho. Cítila tluk tepny ve spáncích a v uších jí hučelo. Bylo jí, jakoby musila zahynout úzkostí.

Pak počalo se to hýbati venku: Někdo hrabal se po zemi, vstal, přiblížil se ke dveřím a tápal po klice. Ory bez dechu patřila před sebe.

Konečně dveře povolily a Riber vešel přes práh, bez klobouku, s bledou tváří, maje čtyrhrannou skřínku pod paždím.

„Ach, bože, jsi to ty!“ zvolala Ory a v tom úzkost její ulevila si prudkým vzlykáním.

Riber udiveně zavrávoral zpět. „Neviděl jsem tě,“ pravil podivně dutým hlasem a sáhl si na čelo.

„Tam uvnitř jest krysa,“ vzlykala Ory, „veliká strašná krysa.“

„Krysa?“ zahučel Riber a vypadal, jako by nerozuměl.

„Vyskočila ze zásuvky pod postelí, když jsem chtěla dáti si tam střevíce. Vezmi mě, odnes mě na palubu, chci na zemi!“ Lezouc po kolenou obrátila se k němu a vzpínala k němu obě ruce.

„Pst, dítě, buď z ticha!“ odpověděl Riber týmž bezzvučným hlasem a pokyvoval rukou. „Spadl jsem se schodů, bác, až dolů! Ten zpropadený Halfdan, proč nenechal tam světlo!“ Postavil skřínku na lavici pod okna a hladil si nohy, jako by chtěl přesvědčiti se, je-li vše v pořádku.

„Neslyšíš? Proč mě neodneseš?“ lkala Ory.

Riber otevřel skřínku, sklonil se a naslouchal. „Velikolepý časoměr!“ zabručel, „nic se mu nestalo.“ Pak se otočil, a tvář jeho přijala na sebe výraz překvapení, jako by teprv byl všiml si Ory. „Podívejme se na ni,“ pravil s blbým úsměvem ohnul se na zad a zaluskal prsty. „Nesedí snad na stole, šelmičko!?“ Přistoupil k ní a ovinul kolem ní rámě.

„Slyšíš přece, že jest krysa tam v kajutě,“ vzkřikla Ory, uchopivši ho za rameno, a vší silou zatřásla jím. Však tu pocítila silný zápach vína a pustila ho uděšena.

„Ach, můj bože, můj bože, co si mám počíti? Zahynu úzkostí.“ Spustila lokty tvrdě na stůl a skryla tvář do dlaní.

„Řekla jsi, že zahyneš, Auroro? Nikoliv, raději zahynu já!“ Vzpřímil se a uhodil se patheticky do prsou.

„Krysa,“ sténala Ory, „krysa!“

„O jaké kryse to vlastně mluvíš?“

Ory zvedla hlavu a uchopila ho za ruku. „Což jsi neslyšel, co jsem ti řekla?“ vzkřikla, jako by mluvila s hluchým a patřila na něho zoufale a prosebně.

„Ukaž mi, kde jest,“ pravil Riber a rozepjal si kabát, „však já ji dostanu!“ Vzal pohrabáč, zamával jím nad hlavou, shýbl se a s hlomozem vláčel ho sem tam po podlaze. Ory vyskočila a stála nakloněna ku předu, šaty majíc vyzdvižené. Náhle vzkřikla: „Tam byla! Vběhla do přední kajuty. Zavři dveře, zavři dveře, pro boha, Ribere!“

Riber se vzpřímil, odfukoval po namahání a zastrčil dveře. „Uf!“ oddychl si a šátkem utřel si čelo.

„Milý bože na nebesích, prosím tě, ať už zde nejsou žádné krysy,“ modlila se tiše, pevně sevřela sepjaté ruce a hotovila se překročiti se stolu na pohovku: ale v tom Riber uchopil ji kolem pasu a zvedl ji a postavil na zemi.

„Můj sladký zlatoušku,“ pravil, stále ji objímaje a něžně přiklonil k ní tvář, „polib mě a pak půjdeme spát.“

„Oh, nikoliv, vždyť jsi pil,“ vzkřikla a odstrčila ho od sebe tak prudce, že zavrávoral až ke zdi, „vypadáš zcela jinak než obyčejně, i hlas tvůj jest změněn.“

Riber sklonil bradu na prsa a hluboce vzdychl. „Ano, Auroro, pil jsem,“ zašeptal po chvíli. „Víš, není to mým zvykem, jest to jen tak osudná náhoda. Několik starých kamarádů zatáhlo mě s sebou.“

„Proto tedy jsem musila tak dlouho čekat na tebe?“

„Toužila jsi po mně?“ Rozepjal náruč. Ory obrátila se k němu zády a usedla na lavici. (Dokončení.)

Z nové knihy básní Jana Rokyty.

Skála.

Jak je tu smutno na skále mého žití!
Znavené slunce mlhami sotva zříti,
a moje hvězdy — kdo mi je' zas vznítí?

A moje země, minulost již mně vzala!
Po kuse kusy dravá ji vlna rvala,
a teď z ní pustá skála jen zbývá malá.

Šedivá skála, tvrdý jen balvan holý,
po nocích bez snů od něho hlava bolí —
s úzkostí zřím, jak zvolna se, stále drolí.

Kámen se sřítí, moře se sotva zvíří,
hrozivě kol se na kraj až obzoru šíří,
žádnou se, žádnou obětí neusmíří.

A nikde lodi! Moře pláň nepřehledná —
časem jen bouře na moři změnu zjedná,
mrtvoly drahé vynáší k skále mé ze dna . . .

Legenda.

Vzali knihu svatou a psali mezi řádky,
psali neunavně a psali po staletí —
smysl slov prý temný, a rozum náš je krátký,
oni otcové jsou a my jsme jejich děti.

Vzali knihu svatou a mezi řádky psali,
každé prázdné místo již vyplněno glossou —
potom svatou knihu tak lidu čísti dali,
řkouce: V písmě čtěte, že my jsme světa osou!

Avšak zklamali se: když knihu otevřeli,
záře rozlila se, jak nebe když vzplá zoří —
svítily to řádky, jež lidu zakrýt chtěli,
svítily jak slunce, když ráno vstává z moří.

Hořela v nich láska, jež tyto řádky žila,
jež je sluncem věků, kol níž se světy točí —
zářily z nich v duši, jež v smysl jich se vpila,
nevýslovně dobré dvě tiché, mírné oči . . .

Za Kristem!

Opusťte chrámy, nechať se sřítí v rumy,
zelený břečťan ať zelení svou je skryje —
veliké doby nad námi křídlo šumí!

V pokrytství kde jste skláněli před Bohem šíje,
poklady, bloudi, kde jste Ho uplatit chtěli —
ještěrka plachá ať má své hnízdo a zmije!

Hříchy své kde jste lacino prodávat směli,
darmo kde svaté jméno jste brali: Krista —
zlomocný durman v kout ať se kryje ztmělý!

Jak město židů v rumy ať zpustnou ta místa,
není tam místa, peleší kupců se stala —
každý ať v srdci na velký příchod se chystá!

Žádná vám oběť nebudiž pro něj malá,
rozdejte statky, rozdělte srdce v kusy,
probuďte cnost, jež ve vaší hrudi spala.

Přichází Svatý, k rameni spadá vlas rusý,
pod trnem táhnou o blahu lidstva dumy,
o štěstí lidstva, démon jež od věků dusí.

Za Kristem k dobru! Chrámy ať sřítí se v rumy!

Z cyklu básní v próse „Hovory s rostlinami“.

Modřín.

Spatřil jsem zubožený modřín chýliti se nad bažinou. Ramena měl skleslá, jako odumřelá, pleť jeho byla drsná, bolavá, jedna pryskyřičná rána, tělo předčasně nahrbené a jen jeho vrcholek zachoval si mdlou, temnou, smutnou zeleň; drobné jehličky žloutly a padaly na zem již teď, na počátku léta.

Soucitně přiklonil jsem čelo k jeho churavému tělu a tázal se: „Kdo tě as, horský synku, zasadil sem v tento hnusný močál, na půdu zcela nevhodnou?“

Slabý, sotva slyšitelný ston ozval se z jeho nitra i počal mi takto vypráveti:

„Sám jsem kdysi toužil po tom, co se stalo mým neštěstím. Již jako malé dítě, ještě obestřené mázdřitými pluchami, cítil jsem touhu po něčem novém, neznámém, dalekém... Zdálo se mi všedním a hloupým, žíti tam na návrší, na výslunné skále, uprostřed svých rodičů, bratří a sester. Přesytil jsem se domnělou jednotvárností, teskná nuda schvátila jako zlá nemoc moje nitro. A přec nyní teprve vidím, jak krásný byl můj domov!

Nemoc mnou lomcovala, chtěl jsem spatřiti kraje krásnější, slunnější, květy barev zářnějších a plamennějších.

Má touha po jiném, neznámém světě měla býti záhy vyplněna.

Zasvištěl podzimní orkán, divoký náš druh, rozedmul prudkými šlehy rodinný náš kruh, pojal mne v objetí, pluchy a mázdry se rozepjaly a již vznášel jsem se v divokém kolotoči krajem, jako svižná baletka. Ó jak tu mé srdce prudce bušilo, jásalo a hýřilo v tomto bezdechém tanci a reji novým, neznámým krajem!

Nevím, jak dloho jsem letěl, až divoký druh složil mne zde — v tuto odpornou kaluž, mé obaly zvlhly, přišel sníh. S jarem jsem vzrostl a zapustil kořeny.

Mé mládí zde tak smutně uplynulo a nyní kvapí stáří . . .

Předčasně jsem sestaral, vybledlé čelo pokryto vráskami, ruce chabě sklesly — toužím v předčasný hrob.

Ó nikdy, nikdy odtud nevyváznu! Srdce začíná pustnouti, ubito nízkostí, mdloba zmocňuje se údů, nohy zabořeny v bláto slábnou, hnijí a hynou.

A při tom ta okolní havěť dobře vyciťuje mé vyšší tužby a snahy; ty je svrchovaně dráždí a urážejí. Sprosté duše vždy uráží nehorázně, chce-li někdo býti jiným, lepším. —

Jedinou útěchou mých mladých let byl osiřelý slavík, jenž z čistého soucitu přilétal podvečer pěti nebeské své písně na moji ruku.

Ó jak jsem se po denním zírání v odpornou kaluž těšil, až nastane soumrak! Jednou nepřiletěl — tehdy zaplakal jsem hořce . . .

A více se nevrátil. Žáby, podrážděny jeho zpěvem a mojí tichou slastí, srotily se u mých nohou a spustily svůj sprostý a drsný skřehot.

Zaplašily jej navždy!

Často prosívám hvězdy o dar otupění, sevšednění . . . Ale srdce pořád stejně buší a cítí — to bláhové srdce, ta svěží hlava uprostřed nízkosti a sprostoty.

Jest svrchovaně tragické nemoci se přizpůsobiti okolí. Žíti uprostřed všednosti a nemoci sám sevšedněti; žíti v blátě a špíně a zůstati neposkvrněn; s úsilím nadlidským setřásati se sebe všechen kal a rmut.

Ale toto mé úsilí tím více dráždí mé tryznitele kolem. Zohyzďují mne hlemýždím slizem, blátem a trusem, hnijící řasy oplétají má kolena, močál otravuje mne svým odporným výparem a ta protivná havěť jeho neustává mne týrati věčným skřehotem svých hloupých úsměšků a ničemných klevet.

Vidím každý den tytéž figury — protivné tváře: nadýmajícího se až k rozpuknutí skokana, klevetivou, smrdutou ropuchu, vážně a důstojně se tvářícího, hloupého rosňáka — tytéž tváře, týž skřek den po dni — ó jak se to vše zhnusí!

Ó jak trpce vzpomínám svých bratří a sester!

Jak pnou se hrdě a důstojně na tvrdé skále, jak zírají směle tváří k obloze, jak rozkládají svá mohutná ramena v šíř, jak za noci září jim nad hlavou milliardy hvězd.

Ó jak jsou ztepilí, bujaří, vznešení a krásni!

A já mám k hvězdám tak vysoko a daleko!

Ó věru, že není hroznějšího osudu nežli zroditi se s touhami nebeskými a hvězdnými a při tom lpěti v hnijícím močále!

Mé bratry oblétá sokol a orel, mou společností jsou hmyz a žáby; v jich temeni sídlí králové ptactva, po mně plazí se hadi, hlemýždi a mloci . . .

Nuže, rci sám, zda není opravdu lepší smrt, nežli takový život! Kolikráte přál jsem si býti bleskem zdrcen, ale s resignací připomenul jsem si vždy, že Boží posel nedrtí bídnou změť, shrbeného žebráka,

nýbrž horské velikány, že nebije do bahnitých výmolů, nýbrž do tvrdých, žulových skal!

Zda tedy není lepší smrt?"

„Věru, zde lepší je smrt," zašeptal jsem. „Však může-li ti to poskytnouti drobet útěchy, ubožáčku, věř, že i mezi lidmi jsou mnozí odsouzeni k takovému bědnému hynutí v močále a že život můj není nepodoben tvému . . ."

Kapraď.

Kráčel jsem na horu, stinným, téměř tmavým lesem, až stanul jsem na osamělém místě, kde zvedaly se nahé skály. Stanul jsem u keře kapradí as metr vysokého.

Tajemná, originelní a zvláštní rostlina ta mne upoutala. I vyprávěla mi:

„Vyrůstám o samotě, na hrudi žulového neb opukového balvanu, vzdaluji se profanních zraků lidských — jsem samotář. Jest mým heslem zůstati ukryt, neproniknutelný, tajemný a záhadný. Snad shledá v tom leckdo dávku šarlatánství; ale já nemohu jinak, musím býti takovým, jakým chtěla mne míti příroda!

Již můj habitus jest zvláštní. Lidé proto, že jsem jiný, domnívají se hned, že jsem zlý — obyčejný lidský to způsob nazírání. Jest to hříchem snad, že rostu v ústraní?

Možná, že špatnějším je ten, kdo staví se rád v popředí, na odiv. Miluji prostě klid, samotu, nerušené hloubání. — Noc jest přítelkyní myšlénky, šero mého okolí jest sestrou noci.

Vím, že nejsem bez půvabu. Můj vějíř jest zajímavý, krásný ba nádherný. Vím to a nepřičítejte mi toto vědomí za hřích. Ale přes to nestavím se v popředí. Zde v tomto skrytu skalní rozsedliny, v útaji lesa, v chladu a tajemném šeru, zde jest mi tak dobře.

Že nevidím slunce?

Co mi po něm! Přílišné světlo rozptyluje něžně tkaný hav taje a poesie mne halící; jest ono sice přítelem pravdy, ale nepřítelem mythů a poesie.

Za to jsem obetkán nimbem snů, sylfidy tančí okolo, víly a dryady prozpěvují. Ve skále pode mnou dřímá princ krasší slunce. Touto štěrbinou zde protáhne jednou ruku, utrhne můj stvol, dotkne se jím třikráte skály, ona se rozstoupí a princ vkročí do světa. Kam dostoupí jeho noha, uschnou slzy, vytryskne smích, pomine žal a bída, zavzní ples a radování.

Nepotřebuji světla: atropie smyslu jednoho zbystřuje smysly ostatní. Odejměte mi stín — zhynu. Vějíř můj zasmutní, zažloutne, zahnědne, tělem pronikne tichý stesk umírání.

Přesaďte mne do tučné prsti na výsluní, zhynu rovněž. Zhynu touhou po stínu, po nepřístupném úkrytu, kde volno je mým snům, zhynu touhou po mateřinské skále — po samotě.

Nezávidím nikterak květné družině rušného, šumného života, radostí světa; vím, že otravují, snižují a nepovznášejí. Jsem raději vzdálen pustého hluku, obetkán mlhovinou sladkých dum, snuji tiše pohádku svého života.

Já nechci žíti všední život, mně jest poesie zdrojem nejvyššího blaha. A kdo chce žíti život poety, nesmí mrhati svého duševního fondu v plitkých radostech.

Žij věčně život vnitřní jen
a neopouštěj prahu:
za každou radost světa dáš
kus nitra, samovrahu!

dí básník. A jen ten prožil sytě a hluboce svůj život, kdo žil individuelně. Jen individualita je pravý život! Celé milliony let opičení nevyváží okamžiku, jejž prožil jsi svérázně, jemuž vštěpil jsi ráz vlastní duše, z něhož zrodila se byť i jediná, ale nová, silná a originální myšlénka...

Přičítají mi čarovnou moc. Nevzpírám se, mlčím. Jest pověra sestrou víry, nenávidím rozumářskou střízlivost. Mne největší blaho rozechvěje, když bledý měsíc pronikne jemným a něžným svitem zvolna až ke mně.

Jeho bledá zář, prosycená unylou poesií, líbá nás, vánek rozčeří naše štíhlé stvoly, šepotáme, zpíváme nordické sagy. Nikdo nerozumí našim písním. Darmo namáhali se skaldové severu zachytiti naše šepoty; byly a zůstaly jim nerozřešitelny.

Tím tajemnější zdáli jsme se jim.

A do dneška ještě lidé nevyzpytovali náš život — jaký náš rod, původ, kterak dospíváme, snoubíme se, kdo z nás mužem, kdo ženou, náš sladký akt lásky — toť vše utajeno drzým zrakům.

Má touha po samotě, tajemný, šerým závojem obestřený zjev byl asi příčinou, že lidé ničili mne o překot, jako jedovatý květ pekla. S čarodějnicemi pálili na hranicích naše těla jako symbol ďábelské zlomoci.

Pověra a nevědomost hlásaly kdys moji zhoubu. V celých krajích byl jsem vyhlazován z kořene. Nadarmo!

Lidé dávno viděli sami na sobě marnost takového konání. Celé generace ať lidské ať rostlinné nedají se vypleniti; čím vášnivěji někoho pronásledujeme, tím tvrdším se stává jeho tlumený odpor a utláčené símě pučí znovu silou nezdolnou!

Jaký úžas pojal najednou mé nevědomé ničitele, když z jara vypučel jsem dvojnásob bujně a svěže na skále, kterou celou rozryli, kde z kořene mne vyhladili! V odměnu za její pevnost ověnčil jsem jí čelo svými nádhernými vějíři.

Nejkrásnější dobou mého života bývala svatojanská noc. Tu býval jsem hledán o půlnoci, za měsíce; venkované sbírali mé símě.

Tu zaplály na skalných bradlech půlnoční ohňové, krvavé jejich plameny odrážely se o naši tmavou zeleň září démonicky tajemnou, sytě oranžovou, která dráždí nervy, že jen silní lidé dovedou ji snésti.

Na osvětlené plošině skalní rýsují se stíny a obrysy našich těl: klikaté úkrojky jařmové, rozkolébány nočním vánkem, kreslí na plošině rej kmitajících se muřích noh.

Tu líbáme se, těla se splítají, noříme se v sladké sny lásky, jimiž prochvíváme celý okolní les.

Zanikne krásné léto, zajde svatojanská noc, doba naší lásky, nastanou vichry. Rozmetají naše spóry, zlomí a pocuchají bujné vějíře; tu přitulivše se ku skále zmíráme.

Ale z jara znovu vypučí nás na sta životem novým a bujařejším.“

Břečtan.

„Vyrůstám z puklého srdce balvanu skalního, ploužím se jako stín temnými slujemi a rozsedlinami, kde zmije se choulí, kde temný proud vody prýští, pod žulovou skalou v dunivé rokli. Na mechu, jehož útlé kmínky a karmínové hlavičky matně září krůpějemi rosy, padající v drobounkých, práškovitých perličkách s blízkého vodopádu, zanechává můj hadovitě se vinoucí stvol znatelné stopy.

Tak vinu se v zapadlé, příšerné samotě skalní a můj list leskne se povždy svým smutečně zeleným, temným leskem. Jakási úzkosť schvacuje tě v pohledu na pološerou i ve dne tajemnou, studeným vlhkem čišící rokli. Pod nohou cítíš vlhký mech a na zeleném jeho polštáři klikatí se lesklá stopa hlemýždí. —

Takový byl začátek mé dráhy. Ale v útlém, slabounkém stvolu mém bušilo silné, mužné srdce. Tušil jsem vysoko nad sebou zář světla a sám plazil jsem se ve tmě! Cítil jsem z daleka hřející paprsk slunce a chvěl se chladem v studené rokli!!

I pravil jsem sám k sobě: „Jaké to bájné světy plné lesku a ambrové vůně vznášejí se nade mnou? Zdaliž já — slabý a vetchý tvor, zrodivší se ve tmě a vlhké pustině, dostoupím v ty čarné, dálné výšiny? A kdy? Dříve než umru?!“

Cítil jsem slabost svých údů, zoufal jsem sám nad sebou. Tělo klesalo zpět v mokravou sluji, ale touha neustávala pnouti se do výše. A hmota těla neustále vítězila.

Slabší duch napíná veškeré síly, ale klesá ve propasť stržen tíhou vlastního těla. Tak bojuji sám se sebou, chýlím smutně hlavu, svíjím se na mechu jako bídný reptil, jemuž sudbou dáno zhynouti ve tmách, v neznámém zákoutí.

Ale touha moje roste den ze dne, s odporem hmoty, těla —, ale vždy klesám zpět. — Nevím po kolikáté!

A zas opakuju si v bolestech své stesky: „Mám zhynouti tuto, kde nezřím ani krás jasného dne, ani zářivých nocí? Zde, kde ani hvězda nesvitne, kde jen zmije a hlemýžď se plazí v tom šeru, tmě a chladu?

Napjav zoufale poslední síly doplazil jsem se ku blízké sosně. Vybráno — vzhůru k nebi!

V úzkostech, aby tělo opět nestrhlo v před se deroucího ducha v zející propast, vrážel jsem své úponky hluboko do kůry mohutné sosny, ba až v její bílé tělo, obtáčel ji dokola neustále se chvící a strachující.

Rychle do výše!

Teď vssál jsem do sebe s nevýslovnou rozkoší první mihotavý světelný zákmit, vesele proskakující v koruně sosny. Rozkoší vyjasnilo se mé temné lupení do zelena, celé tělo provanul jas netušeného blaha. A tím rychleji dral jsem se v před k zářivým, lepším světům.

Teď dospěl jsem v korunu stromu!

Rozložil jsem se v mocných větvích ku kratičkému oddechu po horečném chvatu. Opojen čistým vzduchem, ssál jsem do sebe dychtivě vonné výpary lesa a rozkvetl drobounkým, neúhledným, prostým svým květem.

— Jaký to nádherný zjev! Jaký to ohnivý kolos pluje po modrém moři oblohy? Jaký to netušený jas a svit, jaká oslňující záře, jaké rozkošné teplo?

Zachvívaje se blahem vdechl jsem do sebe plným dechem první hrsť zářivých atomů.

V zápětí pocítil jsem nevýslovnou slasť opojení a s plesáním zmíral jsem blahem v náručí své sestry sosny.

A než minulo léto, zašelestil chladný větřík suchým mým tělem, oderval lupení, pak setlelý stvol. A prach mého těla rozvanut do všech končin lesa.

Leč umřel jsem blažen — dospěl jsem nejvyššího cíle, neutonul v chladu a temnotě."

Zdálo se mi, že tato tichá zvěsť zaznívá z půdy zasněžené u mých nohou. Odstranil jsem na tomto místě hrsť sypkého sněhu. A hle! Vidím plazivý oddenek břečtanu a temné, vždy stejně zelené lupení.

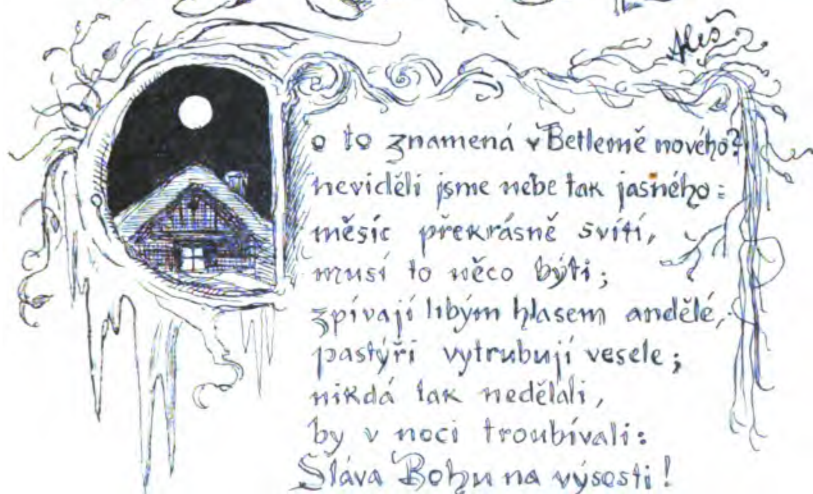
Opět se tu nízko plazí, — však znovu zatouží do výše a nedbaje slabosti své, v novém vždy zápase s vítěznou hmotou, srážející jej nazpět do hlubiny, bude se pnouti vzhůru, stále vzhůru do zářivých oblastí, nechť si zahyne v opojném jejich lesku . . . A proto tak miluji břečtan.

Až umru, vložte mne ve dřevo sosny a ověnčte břečtanem, druhem mých tužeb a mého osudu!

V. Jurda.

vždy prozpěvují.

A t. d.

F. L. Věk.

Třetí, samostatná část. Napsal Al. Jirásek.

(Dokončení.)

ráčel rychleji a ničeho kolem nedbal. Maltanské náměstí, vysoké paláce a domy kolem, z části už osvětlené, ulice k mostu, nad níž do soumraku černě trčely staré věže, to vše se mu jen neurčitě míhalo, i most pak i zčernalá řeka, do níž tu tam s pobřeží stápěl se hluboký, rudý odlesk nějakého světla.

V Expedici byl za chvilku; spěchal však nadarmo. Kramerius odešel, a toho večera, jak v krámě řekli, sem se již nevrátí. Ziegler šel tedy domů, kam neměl z Expedice daleko, do domu bývalé svatováclavské kolleje proti kostelu sv. Jiljí, do bytu professora Vydry.

V předním pokojíku seděl Zieglerův „contubernalis“, starší kollega filosof Dostál. Ten musil vše vyslechnout, tomu mohl Ziegler vypovědět, kde byl, u koho, že viděl abbéa Dobrovského, že s ním mluvil, jaký to je neobyčejný muž, a co mu řekl. Zieglerovi se leskly bystré, tmavé oči, mluvil horlivě, rychle, až mu zas utíkala slova. —

Když druhého dne odpoledne Krameriovi vyřizoval, jak včera pochodil, nezatajil také to, co pan abbé řekl, bojí-li se snad Kramerius, že nechce přijíti.

„A co vy?“ ptal se kvapně majitel Expedice.

„Na tohle jsem mlčel; nerozuměl jsem, a tak jak mně řekli.“

„To je dobře. Tak děkuju pěkně; nu, snad pana Dobrovského teď uvidíte častěji. A co vám řekl, to si pamatujte, milujte slovenský jazyk a studujte. Kdybyste chtěl pro počátek —“ Kramerius se obrátil a vzal z jedné z přihrad tenkou knížku, kterou pak Zieglerovi podal. „Tady je knížka od pana Dobrovského, o ruském jazyce, mohl byste se z ní cvičit.“

Ziegler se na ni jen podíval, rychle ji položil na pult a živě se usmál.

„Děkuju pěkně, už ji mám, už se z ní učím, skoro celou jsem ji už prostudoval.“

„Ah! A kde jste ji pořídil?!“

„Pan pater Vrba mně ji daroval.“

„Ten mně kazí handl!“ Kramerius se zasmál. „Ale chválím ho za to.“

* * *

Ten, co se vrátil z Českého Brodu a z Milčického posvícení (koláče Ceypkovi přinesl, rychtářskou výslužku,) šířil horlivě proroctví Skramnického faráře o konci války, že nastávajícího roku 1800. bude po ní, a to hned začátkem, jak P. Vrba sám ze svého doplňoval.

Od konce však listopadu nechával toho proroctví, poněvadž jemu samému víra v ně počala vadnout. Konec vojny! Děsivý hlomoz její ani neslábl, neutuchal a kurýři lítali pořád Prahou. Zvláště koncem listopadu o nich přes tu chvíli slyšel nebo četl, že tudy zas jeli, angličtí kurýři, ruští, také pruský se Prahou kmitl a kolik císařských.

Kurýři sem, kurýři tam, do Petrohradu, do Vídně, Berlína, do Londýna, od armády a zase dolů k armádě. Na sv. pannu Barboru hnali se Prahou zrovna tři, ruští, najednou, všichni od armády, všichni k carovi do Petrohradu; a za nimi hned anglický, ten do Vídně.

„Něco se děje, něco se děje!“ vykládal P. Vrba velmi vážně, až tajemně, jako by o tom věděl, starému Ceypkovi. „Četu, že to jsou nějaké mrzutosti mezi mocnáři. Chyba! A tam ve Frankrajchu se zas sbírají, co se vrátil ten Bonapart.“

Na ten hrozivý stín, který ve Francii vyvstával, nerad si vzpomněl. Než sám sebe těšil, že za tím to „naši“ s Rusem rozsekají, když pořád vyhrávají. „Jen co zajatých mají! Zas jim je vedli, tady Prahou, nějaký lajtnant od regimentu Franc Kinský, ten vedl ty Francouze do Mladé Boleslavi, a minulý týden vedli přes pět set zajatých do Terezína.“

„Viděli je?“

„Moh' jsem je vidět, ale nešel jsem. Samá bída. Měl jsem toho dost v Brodě.“ Nepřiznal se, že na toho mladého „Jakubína“ dost často vzpomene, a že za něj tři mše svaté obětoval, jednu za uzdravení a dvě, když zvěděl z Věkova listu, že ten chuďas Petr Gazan do vlasti se nevrátí, že ho již odvezli na Josefovský hřbitov, a jak —

Za nedlouho uslyšel o Věkovi samém podivnou věc, v Expedici. Kramerius vypravoval, že Věk schválně psal a oznamuje, co se mu stalo, jak mu Opočenský vrchní dal sebrat všecky francouzské knihy, že jej udal u krajského soudu jako by držel s Francouzi a za důvod uvedl, že je byl Věk v Josefovské pevnosti navštívit, že je tam navštěvoval.

P. Vrba, užaslý, okamžik upíral oči na Krameria.

„A tohle je pěkná věc!“ zvolal pojednou. „To jsem já mu vyveď! To by mě ten vrchní moh' taky žalovat, já s jedním z těch Jakubínů do konce jel na kočáře.“ Úsměv mu pohnul koutky rtů. „To bych já — a vždyť Brodský děkan taky, a pan baron“, v uvažování tom se začínal rozčilovat, a hlas, jak ta jména uváděl, stoupal mu jako po stupnici, „pan baron Wiedersperg, c. kr. hejtman!“

I pověděl, jak bylo v Brodě, oč pak Věka požádal a jak to Věk vykonal.

„Tak to nic není,“ ujišťoval Kramerius. „To nemusí mít Věk strach; také ho nemá, brání se —“

„Ale,“ začínal P. Vrba volněji, jako by na suk uhodil, „ty francouzské knížky.“

„Na ty teprve neměl vrchní práva! — To je nějaký —“ Kramerius nedořekl — „Ten si myslí,“ pokračoval, ale ne již tak ostře, „že to zas půjde jako to chodívalo. Zkoušel to jen, ale kosa na kámen. Věk ho již také žaloval, do Hradce u krajského soudu. Píše, že nám poví, jak dopadne a vím-li, abych mu poradil, co by měl ještě —“

„Poradili mu?“

„Už jsem mu psal. Potázal jsem se s p. Nejedlým, Janem, to je znamenitý jurista —“

„A dobře?“ ptal se kaplan dychtivě.

„Dobře. Psal jsem také, aby se jich dovolal, bude-li potřeba, na svědectví.“

„Tak, tak, ovšem, to ano, pravda, ale luciper, co s těmi knížkami, snad ne Voltaire! A že mně nepsal! Ani slova, a já přec —“

„Myslel to šetrně, velebný pane, když, jak povídají, tak trochu k vůli nim —“

Šedý kaplan povyvalil oči, pochýlil v pravo šedou hlavu a roztáhl prsty.

„Ah, no, to ovšem — to šetrně myslil —“

Docela však uspokojen nebyl. Když se vracel, přemítal celou cestu, co že mu Věk nepsal, že v tom jsou snad ty francouzské knížky, že je přece jen trochu Jakubín — Doma však hned usedl a napsal mu list.

Pak na ty soudy pozapomněl a také již o svém proroctví ani nehlesl, když se roznesla řeč, že Rusové táhnou na zimní byty, sem, do Čech, že přijedou na jisto, gubernialní rada, hrabě Kolovrat, Filip, že je ustanoven za kommissaře při tom ubytování, že už jel Rusům na hranice naproti a také druhý kommissař, gubernialní rada Rajský z Dubnice, že odjel, ten do Budějovic, protože jedna část Rusů potáhne tam tou stranou, hlavně na Kaplici.

Již se klamně rozlétlo, že ten a ten den Rusové jistě přitrhnou; toho dne šel jim P. Vrba naproti, až na Malou Stranu, ale nadarmo. Čekal je dychtivě a ještě dychtivěji Suvarova. Podobalo se, že přijede, jak mu Held naznačil.

Čím dál tím více se na něj těšil, jak o něm mluvila celá Praha, o jeho vítězstvích, o jeho pochodu z líbezných krajin Italských do strašných pouští sněhových v nebetyčných horách, přes srázy sv. Gottharda, přes propasti divoké „via mala“, o jeho těžkém postupu a bojích ve Švýcarsku —

Všecko to bylo úžasné až hrozné, jako by smyšleno a přec pravé, všecko pravdivé. Psaly o tom s nadšením noviny, vypravovaly o tom knížky, jež se v knihkupeckých krámech o ruském hrdinovi zjevovaly. P. Vrba co mohl si vypůjčil; knížku si koupil, přečetl a pak podle ní vypravoval, líčil, když tak za těch neveselých podzimních odpolední sedali v Ceypkově klenuté světnici u kamen, kdy pustou zahradou pohvizdoval vítr. To již na římsu okna venku napadla vrstva žlutého i rudého listí se stromů před oknem, jež povzdychovaly a teskně střásaly ostatek svého zlata na římsu výš i do vybledlého trávníku.

Ceypek stavěl se za těch návštěv sice „habt acht“ na počest P. Vrby, ale ne již v bačkorách jako loňského roku. Nenosil jich ještě, neboť o zimě proti minulému roku skoro ještě ani nezvěděli.

Už prosinec nastal, a sněhu nikde. Spíš vlhko bylo, a proto ten koutek v Ceypkově jizbě u zelených kamen, když v nich hučel oheň, zrovna lákal.

Pro vypravování páterovo nedošlo často ani na „loupežníky“. Zapomněli na ně, t. j. P. Vrba. Ceypek by spíš a dost rád slevil leccos o tom ruském generalu. Někdy si už pomyslil, že P. Vrba toho o něm ví, jako by s ním chodil do školy. Ale někdy se zasmál, až se mu černá

mašle v týle potřásala, jako když ten Suvarov byl u dvora na bále, u císařovny, a když mu lokajové podávali všelijaké lahůdky, a on že si přál, pravý, starý voják, kořalky, až mu císařovna domlouvala, co že si myslí, kořalku mezi tolika krásnými paničkami a slečinkami —

„Do parády on není — Měkké sedadlo ani vidět, také žádné zrcadlo, to nestrpí, a spí třeba na seně, na slámě — Na toho se přec půjdou podívat?“ zeptal se pojednou P. Vrba uštěpačně. Nemohlť Ceypkovi zapomenout, že o Rusy tak tuze nedbal.

„Ale půjdu, velebný pane, jen přijede-li.“

„Přijede. Musí.“

XXIII.

Nejvíce o Rusech, též o Ceypkovi.

Dne 14. prosince uhodil poprvé ostřejší mráz.

„To je na ně,“ povídal P. Vrba mladému filosofu Zieglerovi.

„Na Rusy?“

„To se ví, co pak je Rus bez mrazu.“

Pro P. Vrbu nebyl, ale nedbal ho a čekal trpělivě na Malostranském rynku a Ziegler ve svém krátkém, studentském pláštíku také. Přišli záhy, k vůli Rusům, podívat se, až potáhnou.

Po druhé hodině zaletěl s hora, z Ostruhové ulice příval tonů. Muzika hrála. Už jeli od Strahovské brány dolů. Nežli se kdo nadál, mihlo se několik kozáků na náměstí. Jeli napřed jako vítr a zmizeli v ulici k mostu a s nimi císařský dragon, jejich průvodce. —

Pak se už proud zvuků i lidí přivalil. Po dlažbě cvakalo na sta podkov, hlučná hudba na koních napřed, pak kozáci —

„Pro pána krále, Pepíčku! To je on!“ volal P. Vrba, tahaje Zieglera rozčileně za plášť, „to je on, feldataman — Vidíte, ten napřed, co má ty dlouhé fousy až po sedlo, to je Borodin.“

Byl, vracel se, jejž už oželeli, miláček Pražanů, athletický, krásný plukovník Uralských kozáků v čapce s volavčím peřím, v plášti, veselý, zardělý, kypící zdravím. Pozdravoval, kynul vlídně na hlučné a radostné pozdravy Pražanů, tlačících se v pravo v levo zástupy. Přejel; za ním důstojníci, pak mužstvo míjelo, řad za řadem, bradatí kozáci ve vysokých čepicích kožešinou lemovaných, v krátkých kožíškách, rudé píky při levé, přes hřbet karabinu s hákem, na kohoutku kožešinou otočenou, na koních světle plavých, bílých i tmavých, dlouhých ohonů a hřiv, vesele se rozhlížející; smáli se v pravo, v levo, srdečně pozdravovali.

Jeli, jeli, píky po boku vzhůru, les pik, ale řidčí nežli byl v červenci, když tudy na bojiště vyjížděli. Kozáků míň, koní víc. Mnozí z jezdců vedli ještě koně vedle svého, osedlaného, ale prázdného. Koník se vracel, ale jezdec, dobrý molodec, ostal tam v divokých horách, v sněhu a ledu nebo v údolí, když svou krví si vypláceli průchod.

„Pane králi! Prořídli, ó prořídli!“ pozoroval P. Vrba. „Vidíte, Pepíčku, co je koňů prázdných! Ó chudáci! Ale chlapíci, Slovani, naši Slovani!“

Kozáci přejeli; rachot bubnů, neobyčejně temný, hlubší nežli hlas bubnů císařského vojska, ohlašoval pěchotu a provázel ji jak kolem táhla: granátníci v pláštích, ve vysokých huňaticích, s bodáky na puškách neobyčejně dlouhými. Ježily se nad chvějící se srstí tmavých medvědic a mdle leskly v neplném světle mrazivého odpoledne. Granátníci každý jako skála, vysoký, statný, táhli dál k mostu a přes něj na Staré město mezi zástupy, v živém proudu radostných pokřiků a pozdravů, kteréž, sotva že na mostě potuchly, za ním hned zas oživly a nesly se ulicí dál zástupy Pražanů.

P. Vrba měl radost ze „slovenských bojovníků“ i z Zieglera, že se mu tak líbili, že byl jimi nadšen, že chtěl hned za nimi na Staré Město, aby ještě jednou je uviděl a víc, z blízka, až je tam budou rozvádět do bytů, na hospody i do měšťanských domů, neboť zaslechl, že tu Rusové zůstanou do pozejtří, až přitrhnou zase jiní.

P. Vrba si dal rád říci, ale svižnému filosofu sotva stačil. A za mostem ho v tísni ztratil. A nemohl také odtud ku předu. Za to Ziegler, úborek, zabořil se do hustého shluku a tlačil se statečně v před, širokými rameny, lokty; vydržel štulce, nedbal, že mu šlapou na nohy, nedbal dusivého tepla v tlačenici, do níž zapadl celý, šlapal na nohy, prosmykoval se, klobouk přidržoval, až udýchaný, rudý jako krví politý vyrazil jako by ho vystřelili ven na volný vzduch, na volné místo.

Oči se mu leskly, z hluboka vydechl. Stálo to za to. Dostal se do předu, ocitl se na Staroměstském rynku; uviděl Rusy opodál radnice, jak stáli, k noze zbraň. Čekali. V předu důstojníci na koních, také císařské shlédl a černě oděné pány od magistratu, kteří s nimi něco jednali. Pojednou chvátalo od domů v pravo několik mužských přímo k ruským vojákům. Koše nesli a konve, smolné hubatky veliké. Nějaký měšťan v pěkném kožichu je vedl, volaje na ně, ukazuje kam s koši, s konvemi, sám pak Rusy pozdravoval a slovy, posuňky upřímně, s úsměvem je zval —

Pomocníci vybírali z košů chleb, krájeli ho, vyndávali džbánky, korbele, nalévali do nich z konví a hubatek pivo. Kolem v zástupu vítali hlasitou pochvalou čin možného měšťana, že tak vzpomněl a uctil Ruské vojáky. Ti pili a lámali chléb, jedli a volali na zadnější, aby šli pít, jíst.

Ziegler potěšen se díval na ten výjev; chutě by tam byl skočil a pomáhal roznášet, podávat.

„Podívejte se, lidičky!“ zkřikl za ním hlas, „jen si všimněte, kdo se už napil, netlačí se a podává kamarádům, nic si to z ruky netrhají. Á to je pěkné.“

„A platit chtějí, vidíte?“ upozornil Ziegler, „vytahují peníze —“

Chtěli platit, měšťan však i roznášeči se bránili:

„Nic! To nic! Nic za to!“

Rusové, překvapení děkovali, salutovali, ruce podávali. Ziegler je pozoroval, jak je těší ta laskavost, jak se živě rozhovořili. A najednou jich houfek vystoupil z řady, do kola se postavili. Všechno kolem tichlo, co je, co chtějí, co bude. A do toho ticha, do mrazivého vzduchu padl hluboký ton jako úder zvonu, kovový, mocný a zvučný. Dva vojáci začali zpěv.

V ten neobyčejně hluboký hlas vpadl vyšší a zpíval s prvním. Pak třetí, čtvrtý; pěvci v medvědicích, v pláštích a gamaších, s puškami v rukou sborem pěli ruskou píseň odplatou za laskavost a improvisované pohostinství.

To dojalo, ta vděčnosť, uznalosť ruských vojáků. S pohnutím naslouchali kolem neslýchané písni, divně jímavé, jak ji pěkně zpívaly mohutné, zvučné hlasy. A jak vyzněly v dychtivém tichu, zabouřilo tleskání kolem do kola, ze všech stran. Zieglerovy ruce pomahaly vydatně a vytrvale.

P. Vrba nebyl u tohoto výjevu. Nedotlačil se, musil domů. Záhy však se dověděl, co se přihodilo na Staroměstském rynku. Ziegler přiběhl všechen zardělý, nadšený a vypravoval. Pozejtří přišel a hned zas byli v Rusech.

Ziegler vypravoval, jací jsou Rusové na bytech hodni, že je viděl u kupce, u něhož má hodinu.

„Tolik za všecko děkují — A jeden, takový vousatý, choval jim dítě a zpíval mu a smál se na něj, a smál se, když paní měla strach —“

„No, a mluvil jste, mluvil s nimi?“

„Pár slov. Ještě moc neumím, velebný pane, ale dost jim je rozumět, obzvlášť kozákům —“

„Že mně taky nějakého nedali!“

„Lidé si je sami zvou, a zrovna traktace jim leckde strojí.“

„Oficírům.“

„I sprostým také; tady náš soused, řezník, sebral na ulici dva Rusy, myslivci to byli, a musili s ním do stavení, a dal jim jíst a pít a oni tolik děkovali, a kříže dělali před jídlem, a když odcházeli, tu ten jeden, starší, měl až slzy v očích —“

„Ah, ah — vida, to bych — ó dobráci, Slovani —“

„A teď, když jsem sem šel, velebný pane, od nás, najednou v naší ulici taková mačkanice. Jel tudy vůz s nákladem a najednou tolik lidí — Musil jsem se zastavit, a jak se tak ohlédnu, vidím kozáka. Seděl na koni s píkou, a čekal. Nemohl také dál. Vůz před ním a kolem vozu lidí zrovna černo. A Rus měl na spěch.“

„Kam jel?“

„To nevím, snad do kvartýru, nebo zabloudil. Ale chlapík, frňousy pod nosem a vousy až po pás, strach z něho šel. A koníka měl, skoro ho nebylo ani vidět v té mačkanici. Všecko se na něj ohlíželo, dívalo, no strach z něho šel, jak tu píku měl u levé a pušku na zádech, a takový černý, opálený a fousy přičervenalé. A ta píka! Povídal tam někdo, na tu že každý kozák kolik Francouzů napichl jako na rožeň. Kdyby byl jen zkřikl, dalo by se všechno na útěk, a hned by byl měl ulici jako by vymet'. Ale to seděl, rozhlížel se, a najednou sleze s koně, vezme ho u huby, smekne zdvořile a prosí:

„Propustitě, gaspadá!“ A jako by čarodějným proutkem šleh'. Hned jim měl místo.“

„Náš voják by nadával a jel by do lidí. To věřím, že se to líbilo. Tak se dostal dál.“

„Hned. Udělali mu uličku, tou vedl koníka, a když minul fůru, hup — už byl v sedle a ten tam, jako vítr. — —“

P. Vrba se těšil obzvlášť na slávu, až přijede sám generalissimus, „kníže italské“, jejž čekali v Praze za den, za dva, 20. nebo 21. toho měsíce, a Ziegler viděl ruského Hannibala jak jede na bílém koni s generály, komonstvem, jak mu všecko panstvo chvátá naproti. Tak o tom také pak začal s jedním kollegou, když se zastavil v Jezuitské ulici, toho dne 20. že tedy když ne dnes, že na jisto zítra Suvarov přijede.

V tom potkali kaplana od sv. Havla, P. Nejedlého, jenž se vracel z České Expedice. Zieglera hned zastavil.

„Víte-li co nového? Suvarov je tu. Přijel teď odpoledne, ani žádný nic nezvěděl. Docela incognito.“

„Tak! A kde je!“ zvolal sklamaně filosof.

„Na nové aleji, ve Vimmrově domě.“

Všichni tři se rozešli. Ziegler chtěl nejprvé k P. Vrbovi, oznámit, aby se již nechystal, ale jak došel na kraj Spálené ulice, náhle se rozhodl a dal se dolů Novou alejí k Vimmrovu domu. Nemusil ho dlouho hledat. Viděl houf lidí před výstavnou budovou. Čekali tu a zevlovali na ni, ač byl mráz a sníh poletoval.

Ziegler se přitočil a provinul hodně blízko, až skoro k samému průčelí. Stráž tam stála, císařští granátníci, velká stráž s bubnem a praporem. Jistě Suvarovu ke cti. Kolem stojící mu dotvrdili, že ano, že tady je ruský generalissimus bytem.

Ziegler se díval nahoru po oknech, ale jeho Hannibal se v nich neukázal; a nikdo. Zástup se náhle prudce hnul a náraz té vlny smýkl Zieglerem. Ruský důstojník v plášti a v klobouku sněhem posypaném přijel a s ním bradatý kozák. Slezli, kozák zůstal u koní, důstojník zmizel v průjezdě. Hned za ním tudy zašel nějaký císařský, a nežli zmizel, přihrčel kočár s premovanými, napudrovanými lokaji v zadu na prkně.

„Purkrabí! Purkrabí!“ šumělo zástupem, jímž se pak prudčeji zavlnilo, když z kočáru vystoupil nejvyšší purkrabí, hrabě Stampach, a bral se do Vimmrova domu kolem stráže vzdávající mu čest.

Ziegler začal přešlapovat. Mráz mu fičel pod chatrný plášť, jejž pořád přitahoval k tělu, fičel mu na lýtka v starých vlněných punčochách; a nohy již zábly. Ale čekal a trpělivě vzhlížel k oknům a hned opět k průjezdu, jak se tam jen něco kmitlo. Ale vždycky jen nějaký důstojník, ordonance, nebo kozák vousatý, ale žádný kníže Italský, žádný Suvarov. I purkrabí se již vrátil, vsedl do kočáru a zmizel v chumelce, jež se hustěji probělávala smrákajícím se vzduchem.

S hora, od staré aleje, zahřměla vojanská hudba. Vojsko tam táhlo, Rusové. Dav před Vimmrovým domem jakoby rozfoukl. Rozestříkli se ulicí a hnali se nahoru za oddělením Ruské jízdy, která od Prašné brány brala se krokem na Koňský trh. Dragoni byli s kapelou na koních v čele. Sražení v řadách postupovali vlajícím závojem sněhu jako tmavá masa, v pláštích, čaka v černých povlacích. Bílou prášenicí jen barva koní živěji prorážela, sem tam skvrna červeného pokrovu pod sedlem, a rudé řady obličejů od větru, od mrazu ošlehaných. Koně pochylovali hlavy před sněhem, do hřívy nad čelem, na krku přišlehujícím.

Ziegler čekal až přejeli, a pak teprve zběhl na Dobytčí trh. P. Vrba

také právě přišel, z České Expedice, a chtěl rozpečetit psaní, které mu Hanělka položila na stůl. Nechal však všeho, jak Ziegler vstoupil.

„Aha, jdete stran Suvarova, viďte. Už holečku vím. To je mrzutá věc. Do Expedice přišla štafeta. Ale vy jste ho snad viděl —“ optal se skoro závistivě.

„Neviděl, velebný pane.“ A podal zprávu.

„No, mlčte Pepíčku, však on nám neujede. Pobude tu celou zimu. Někde ho přepadneme.“ — —

Všude již svítili, když Ziegler pospíchal Dobytčím trhem dolů k Dominikanské ulici. Sníh se jen sypal. Filosof chvátal, aby snad professor Vydra nedomlouval, co že se tak po kolleji toulá, a také pro to, aby také jemu pověděl, co je, co viděl. Pak napíše panímámě psaní, aby je na vánoce dostala. Povzdechl. Loni byl doma, letos bude chudáček sama. Kdyby jí tak mohl něco poslat! — —

Za tím P. Vrba připadl zas na psaní. Francouzská adressa byla napsána známou rukou. Od Věka! Pro Rusy a Suvarova, skrze ten ustavičný nepokoj, na jeho záležitost pozapomněl, i na to, že mu Věk na jeho psaní dlouho neodpovídá. Rychle rozbalil papír, nasadil brejle a, jak seděl u svého černého stolu s dřevěnou mřížkou kolem tabule po stranách a v zadu, přitočil se k planoucí lojové svíčce a začal číst.

„Aha — píše, omlouvá se,“ pomýšlel při tom. (P. Vrba ve svém listu Věkovi vyčetl, že mu vše o svých nesnázích stran francouzských zajatých zatajil.) Věk se skutečně omlouval, že nechtěl psát, až by věděl co a jak. Oznamoval, jak vrchního žaloval, že byl proto v Hradci Králové u krajského hejtmana, jak měl tam stání a že všecko dobře dopadlo. Pro ty Francouze sic že dostal domluvu, že to bylo prý nerozvážlivé jednání, ale proti patentu v tom nic neshledali jako v tom Opočenský vrchní hledal, a stran těch francouzských knih uznali, že se „pan vrchní přenáhlil“.

„Knihy mně musil vrátit. Náš „pan syndikus“, ten v tom měl také prsty, a silně, a donášeč je, mně pak vzkázal, abych si pro knihy poslal na obecní kancelář, ale já mu vzkázal, že já knihy tam nedonesl, že nejsem povinen je odnášet. Čertil se dost, ale což naplat, knihy poslat musil. Přinesl je zase dráb, který je od nás odnesl. Ale ne všecky, několik se jich přece protratilo. Ty ony zůstaly vrchnímu za nehtem. Bránil jsem se, a sháněl ty knihy, ale nadarmo; náš syndikus, že co dostal, to poslal. Je po starosti. Nejvíc si však oddechla moje manželka a panímáma.“

I P. Vrbovi samému se uvolnilo, že to tak bez ourazu skončilo. Protracených knih neželel. Ještě se tomu usmál.

„Vem je ďas! Bodejť, francouzské knihy, bez toho za nic nestály!“

Jistoty však nezvěděl, protože mu ani Kramerius, jemuž Věk také o tom psal objednávaje si nově vyšlé knihy, nic nezjevil, že ty protracené knihy (několik svazků) byly Voltaire a Rousseau. Volney zůstal. Jeho jméno nedésilo, protože ho vrchní neznal.

* * *

Zima dosud snesitelná zle uhodila před vánocemi a začala strašit zimou minulého roku. Vltava zamrzla, a sníh zahalil Prahu do běla. Ale nikde po ulicích mrtvé ticho a ztrnulý klid zimy. Bylyť Vánoce přede dveřmi a hosté v městě. A mnoho hostí. Všude se pestřily ruské uniformy, pěšáků, granátníků, myslivců, dragonů, kozáků; přecházeli, sem tam zjevil se některý na koni, vyšší důstojníci nejvíc na kočárech v průvodu jízdných.

Dne 22. prosince shlukoval se všechen ruch kolem stavovského divadla. Doktor Held se tam ubíral už podvečer. Včera dověděl se v kavárně, že dnes nebude německý kus, jak měl dle pořadu být, nýbrž opera a to u slavnostním představení. Jak zvěděl, hned pracoval o lístek, aby si ho zabezpečil. Sám hudebník, zpěvák známý v divadelních kruzích, i s ředitelem, pořídil si ho dost snadno, ač byla o místa nouze. Jak zahýbal do Železné ulice, vrazil do staršího, tlustého kollegy, doktora Kvasničky, jenž v měkkém kožichu, s holí v ruce volně se valil zasněženou ulicí.

„Quo, quo sceleste ruis! Wohin!“ volal na Helda směje se.

„Do divadla,“ odpovídal Held, také německy.

„Co tak brzo?“

„Abych se nemusel tak tlačit. Přijede Suvarov. Jemu ke cti dnes hrají, operu.“

„Ani nevím; ale pro Boha, proč mu nedají pokoj! Starý pán, a je tu jen den, ještě se neohřál —“

„Je dnes výroční den bitvy u Ismaila. Dnes před sedmi léty dobyl šturmem té pevnosti. A tak —“

„A čerta! Nač oni na všechno vzpomenou. No tak si jděte, když se vám chce se mačkat a se potit. To pro mne nic není, to je líp sedět pěkně doma v teple, u sklínky — no de gustibus — no tak servus, pane kollego!“ Podal mu ruku v teplé rukavici a batolil se dál. Mráz šedé páry mu dýmal kolem hlavy, jak vydatně a rychle odfukoval. —

Doktor Held šel dost záhy, ale divadlo bylo již skoro všecko zaklopeno, nejvíc v tu stranu k Havelskému kostelu a k Uhelnému trhu. Lampy na rozích ulic a v průčelí divadla rudě mrkaly, nestačily však na ten shluk, jenž se kolem černal jako zátopa.

Několik kočárů mířících k divadlu mohlo jen krokem. Napadlý sníh dusil rachot kol; jely tiše, za to kočí s kozlíku nebo běhouni před vozy houkali a křičeli do šumícího mraku lidí, jenž se nechtěl a místem nemohl hnouti a ještě tíž se rozestupoval, třeba že městští strážníci v třírohých kloboucích, se šavlí na řemeni přes rameno, sebe víc mávali holí se střapcem, aby se ta hradba rozestoupila.

Když doktor Held z ní vyklouzl, zaslechl za sebou, že ho někdo volá. Ohlédl se, ale nerozeznal. Zdálo se mu, že to hlas P. Vrby, zdržovat se však nemohl; vešel do divadla. Tentokrát vysoko, na gallerii, neboť všecka jiná místa byla zadána. Divadlo se již z polovice naplnilo, a na prázdná dosud sedadla přicházeli ustavičně návštěvníci, pak, když sedmá docházela, již proudem, vystrojené dámy, páni v tmavých fracích s bělostným okružím jabotu na prsou, s kadrličkami u rukou, s copy i volných vlasů, hlavně mladší, a množství důstojníků.

Všecka prostora, víc nežli jindy osvětlená, jen zářila. S lustrů a pozlacených ramenných svícnů na stěnách rozlévalo se tiché světlo voskovic, jichž hořel počet nad obyčej veliký. V zátopě té záře vzkvetlo všecko divadlo jako makoviště jmenovitě v přízemí a v ložích barvami různých uniforem císařských i ruských důstojníků s copy, uniforem bělostných jako sníh, tmavozelených, modrých, na nichž všech blýskalo se zlato port a ozdob, epaulett i řádů.

A všude dámy jako květ, v přízemí, na balkonech, v ložích, většinou ve světlých, bělavých úborech, decolletované, pod ňadry přepásané, krátkých, vzdutých rukávů, s dlouhými, nad lokte rukavicemi. Růžové, bledě zelené, modravé stuhy, „aemonidy" spínající volné jejich taille, prostříkly malebně zátopu běla, z něhož také vyrážely různou barvou antikisující tuniky bez rukávů z atlasu, z hedvábí, jak je tu tam některé dámy měly. Také účesy byly většinou po antických vzorech, otočené místem velmi vkusně pentlí nebo pavučinnou, jako dechovou látkou závojů. —

Vévodkyně Kuronská, paní na Náchodě a Zaháni, v přízemní loži s třemi dcerami, z nichž nejstarší bylo osmnáct let,*) přišla v nádherném kasketu turbanovém z bělostného atlasu, jenž zářil a blýštěl drahým kamením a z pod jehož bělosti prorážely husté, tmavé kučery nalíčené dámy. Přijela schválně z pohorského zákoutí, z odlehlého Náchoda, kdež stonal starý vévoda, její muž.

Doktor Held se hodně nachyloval, aby právě do její lože lépe viděl. Jako medik učíval obě starší princezny na anglickou citeru, když v Praze meškávaly. Nyní však více pozoroval třetí, Johannu, nejmladší z nich, šestnáctiletou; byla štíhlá, půvabná, oči měla jako laň.

A všichni, odevšad se po ní oblíželi a ji pozorovali, ne tak pro její mladistvou svěží krásu jako pro její román. Měla již svůj román — Tím zajímala, svou láskou, kterou zahořela k herci a zpěváku při divadle svého otce na Náchodě, k Arnoldimu, který ji na jaře unesl a s ní do Němec ujel. Held znal Arnolda, toho únosce; ještě loňské zimy byl tu u stavovského divadla, kamarád Amlingův, také takový lehkovážný, hladký dobrodruh. Že ta princezna mohla — ale tak mladá, pobláznil ji — A že ji teď vévodkyně tak na veřejnost vodí! Jistě schválně, aby maskovala —

Held nachýlen, vypjat, až mu zrudl obličej, náhle se vztyčil. Směs hlasů, temný hluk hovoru proudící všemi prostorami rázem se rozšuměl jako náhlý lijavec; a vzrušení všude. Každý se obracel k prázdné dosud loži, všichni, s hora, z dola i z okolních loží, které se stkvěly toiletami šlechtičen i uniformami vysokých důstojníků.

A venku, před divadlem jako by zabouřilo. Jásavý křik tam vybuchl z davu vstříc kočáru, v němž seděl „kníže italské" Suvarov. „Vivat" za „vivatem" rozléhalo se večerním vzduchem, až se plameny v svítilnách třásly, a nejhlučněji, když zarazil kočár, k němuž uctivě přistoupil starý Quardasoni v bělostné vlásence s copem, v modrém plášti se zlatým třepením, s kloboukem v jedné a s planoucí pochodní v druhé ruce,

*) Kateřina, později vévodkyně Zaháňská, „paní kněžna" v Babičce Němcové.

a když starý maršálek povstav ve voze děkoval na všechny strany, živě a vřele, patrně mile dojat tak živým uvítáním.

Jak stál v límcovém plášti, ztrácela se jeho postava v temnu, ale hladce oholená tvář jeho byla jasně ozářena pochodní ředitele Quardasona, tak že kdo stál blíže, dobře do ní viděl, jak je hubená, i vrásčitá, jak z pod hustého obočí blýskají bystré, nevelké oči.

P. Vrba i Ziegler vedle něho všecko to viděli: živé pohnutí maršálkovo i jak kyne na pozdrav a jak opět děkuje; a „Vivat! Vivat!" zas volali, když Suvarov provázen guberuialním radou hrabětem Chorinským s kočáru vystoupil a kráčel za starým Quardasonem, za jeho planoucí pochodní, již ředitel pořád nesl maje smeknuto, uváděje slavného hosta do vestibulu.

Venku jásot ještě vyzníval a v divadle samém vybuchl nový. V orkestru spustili slavnou fanfaru, která však zanikala v jásotné bouři, jež snesla se celou prostorou, od gallerií, z přízemí, po balkonech i do loží. Všude stáli, všude mávali a volali: „Vivat! Vivat!"

A zas hlahol fanfary, i tleskot a zas až ohlušující: „Vivat! Vivat!" A oči všech pořád obráceny k té loži, kde u balustrady stanul starý pán nesilný, v copu, v zeleném fraku vojenském, v bělostných úzkých nohavicích, s maršálskou šerpou od pravého ramene k boku přes prsa, na nichž svítily a hrály duhovými barvami brillanty řádové hvězdy prostřed lesklých křížů a řádů.

Ukláněl se, děkoval, rukou kynul; nový jásot, nová bouře obdivu, pak už nadšení a pohnutí, když starý válečník, jenž v strašlivém krveprolití dobyl Očakova, Pragy, Ismaila a co jiných pevností, zvláště teď v Italii, za jehož vedení na tolikerých bojištích vykrváceli tisíce, neubránil se tu slzám. —

Usedl, a z orkestru zavzněly první akkordy. Bouře utichla, opona se vznesla a hájem, jejž jeviště spodobovalo s antickým chrámkem v pozadí, zavzněla slavnostní kantata na čest ruského vojevůdce. Pěvců a pěvkyň nebylo viděti, hlasy jejich jako by se linuly tajemně, posvátně ze šera té hájové klenby i z té svatyňky. A pak na vše padl stín; oblaka se snášela a v nich svěží, stepilá Fama v antické říze se zlatou troubou v jedné a s vavřínovým věncem v druhé ruce.

Snášela se naznačujíc pozou i pohledem, že k vůli starému Suvarovu, obrácená k loži, v níž přihrble seděl, upřeně pozoruje bohyni jemu holdující. Pojednou se hnul a maně se ohlédl po svém společníku, když z oblaků na jevišti prošlehla z nenadání zářivá, ohnivá slova:

„Viva il Principe Suvarov!"

V hledišti, nahoře, dole, kolem do kola, všude spustil se jako vodopád vášnivý tleskot. Kantáta v něm doznívala neslyšána a nikdo jí už nedbal. Nápad starého Quardasona překvapil a oslnil. Bezděky jemu tleskali, ač každý mínil, že tleská tam starému hrdinovi, jenž se spokojeně usmíval, že hoří planoucími písmeny, co prve a teď na novo jásavě volali, křičeli:

„Viva il Principe Suvarov!" — —

V tu dobu vracel se P. Vrba od stavovského divadla. Kráčel k Ovocné ulici, odkudž chtěl rovnou domů, na Dobytčí trh. Na kus ho Ziegler vyprovázel.

Vraceli se oba spokojeni. Dávné přání P. Vrby se splnilo; uviděl na své oči „šedivého, slovenského hrdinu“. Divil se mu, že na ten věk, Bože, že je přec o hodně starší nežli on, Vrba, a že to není na Suvarovu ani vidět. Jak jen stál! To že je co říct, v tomhle věku všecko tak řídit a vydržet, když mu je přes sedmdesát, když mu do osmdesáti mnoho neschází.

Jednu však starost P. Vrba měl, a té nezatajil před svým mladým průvodčím.

„Jestli pak on Suvarov o nás ví; jako o nás Češích!“

„Jakby nevěděl, velebný pane, když je tady mezi námi!“

„Mezi námi! Ale uslyší-li slova českého! To víte, ouřady, všechno německé. Česká jména, Kolovrat, Chorinský, Rajský a tak, to slyší, to všechno, ale když to všechno mluví jenom německy, i ty ochechule, ženské, dámy musím říct, aby nebyla urážka, dámy; a ty křížky a samá „Germania“, bodejť Češky, Germania!“

Tak mu radost zahořkla. Zamlčel se a mlčel, až se Ziegler v duchu divil, co že pan páter nehovoří, co se stalo. — —

Tam v divadle začala po slávě a ovaci opera „Il principe di Taranto“. Znamenitě ji hráli a zpívali; hosté i domácí byli spokojeni. Jen jeden ze znalců naslouchal roztržitě, alespoň z počátku: doktor Held. Suvarov mu to udělal. Hleděl na něj, pozoroval ho i když všecko divadlo obrátilo se k jevišti a pozorně naslouchalo.

„Toho tam v té loži bratr Ignác jistě znal,“ pomýšlel doktor Held, „snad pod Suvarovem bojoval, nebo mu ho předvedli jako zajatce, když Suvarov Pragy dobyl. Snad ho sám odsoudil — Kdyby tak Suvarov mohl říct, a kdyby Suvarov chtěl, kdyby nařídil, aby se stala poptávka, jistě by alespoň na stopu uhodili, na jistotu, je-li bratr Ignác živ či mrtev. Ale jak by mohl k němu — Leda že něco učiní ti dva vyšší důstojníci, jak slíbili.“ — —

Dole před divadlem se uvolnilo, zástup se rozešel, ale před koncem opery stálo tu zase dost lidí, těch nejdychtivějších, kteří chtěli Suvarova a jeho průvod ještě jednou uvidět; také služebnictvo se trousilo a kočáry přijely, čekaly. —

V zadu u dveří pro členy divadla stála v tu dobu Bettyna Butteauová, v kloboučku, přes ramena velký šátek, do něhož se choulila. Stála, čekala, oči k těm dveřím upírala. Pak mráz jí hnul; začala přecházet. Změnila se za poslední dobu. Nebyla již tak štíhlá a souměrné postavy, nějak zanedbaně vypadala a tvář měla bledší, přepadlou. Šum z předu, od průčelí, zaléhal už živější. Byla chvíle před samým koncem opery.

Zadními dveřmi leckdo již vyrazil, koho jeviště už pustilo, a každý chvátal co mohl. Ani jeden neušel zrakům nedávné ještě kollegyně, alespoň poněkud kollegyně, pokud ještě ve sboru účinkovala.

Od průčelí, z předu divadla, ozval se hlas volající povozy. Bettyna zašedši několik kroků ode dveří, pojednou a rychleji se vracela.

„Herr Amling!“ volala, a hned také dobáněla.

Amling, jenž z divadla chvatně vykročil, zastavil se a čekal. Ale jak poznal Bettynu, zasmušil se mrzutě a chtěl dál. V tom však stanula Bettyna u něho.

„Počkejte," mluvila (německy) důvěrným tonem, káravě. „Když jsem se tolik načekala, snad byste mně neutekl!"

„Co je, co si přeje?" ptal se Amling neochotně.

„Pospícháte?" ptala se kousavě. „Kam pak, k paní —"

„Je zima —"

„Mně je nejspíš teplo, když tu celou hodinu čekám. Stavme se," dodala zlomyslně. Upřel na ni zlobně oči, jako by říci chtěl, co ji to napadá.

„Pospíchám."

„Jste objednán, viďte. Jindy jste chytal mne, nesu-li zprávu nebo psaníčko —" řekla vyčítavě a pojednou se přísně optala:

„Dostal jste list od Pavly? —"

„Dostal."

„Už dávno, hromadu neděl, a dosud jste neodpověděl."

„Ne — to jest —"

„Nechcete zkrátka. Blázen že vám ještě píše, že na vás myslí. A pak ještě trápí mne, doléhá co je, abych zvěděla. Proč jí to nenapíšete —"

„Ale můj Bože, vždyť paní sestra mohla už porozumět — Okolnosti, a pak, to víte — Ale —"

Lidé se začali kolem hustěji trousit — „Ale prosím vás, proč máme teď v noci, a za mrazu o tom jednat —"

„Protože vás nemohu doma nikdy stihnout. Bez toho se zapíráte. Musila jsem vás vyčíhat. Jindy jste číhal vy — Teď nechcete ani slyšet. Je k vůli vám nešťastná. Bloud! Kdyby věděla a kdyby vás teď slyšela! Její psaní jste dostal, a ona bláhová se těší, že snad nedošlo, že tedy nemůžete odpovědět —"

„Ale panno, kollegové se ohlížejí, zastavují —"

„Kollegyně také, nic nevadí. Když vy nemáte ani špetku ohledu. Už jste sytý, viďte, teď už jste cizí —"

„Ale paní sestra musí přec uznat —"

„Paní sestra!" vyrazila s ousměškem. „Zas paní sestra! Najednou tak zdvořilý! Ale dřív— Ale vy mužští jen užít! —" Rozčilovala se, oči se jí blýštěly.

„Mlčte, mějte rozum!" zahučel Amling, těsně k ní přistupuje. „Jaké výčitky! Užil jsem, ale Pavla také. Ostatně nemám čas —" Rychle se otočil a chvátal do tmavé uličky mezi divadlem a Karolinem. Pod starým arkýřem dohonil ho jeden z kollegů, který ho s Bettynou viděl a pozoroval jejich prudký hovor.

„Cos to s ní měl?!" optal se ho bez okolků. „To byla —"

„Ta Butteauxová, Betty, víš —"

„Betty?! Člověče, snad nepřišla za tebou, hlásit se. Víš-li pak, co se povídá, že bude chovat —"

„To vím —"

„Snad —" kollega se ušklíbl.

„Hlupáku, snad nemyslíš —"

„A kdo je tak šťastný —"

„To snad ani sama neví."

Kollega se dal do smíchu, ale už ve smíchu mluvil:

„Ale jdi! A proč ty, proč na tebe čekala —“

„Už jsem řekl co jsi a dej pokoj!“ Amling se vytrhl a pospíchal dál, aby se vymkl dotěrnému kollegovi. Bylo to snadné, poněvadž ulicí hrnulo se ještě dost lidí z divadla. Zapadl v tom proudu, jenž ho nesl s sebou. A brzo se v něm vzpamatoval. Nepříjemné vyrušení, jež mu Bettyna způsobila, se rozplynulo; bez výčitky vzpomněl si na Pavlu, a znovu si v duchu řekl, sobě na omluvu a utišení, proč je takový bloud, co dál chce, že užila také, snad si nemyslí, že by mohla muži utéci a on, Amling, aby si ji tu nechal! — —

* * *

Ignaciu Ceypkovi se teď za těch mrazivých dnů před vánocemi někdy až zasesklo, zvláště odpoledne, když sedal sám u kamen, když mu hodiny odehrály o princi Eugenovi a když si odbyl svou klíbačku. Jindy P. Vrba chodíval. Teď už kolik dní ani se neukázal ani nevzkázal, neřku-li, aby přišel posedět a zahrát si.

Když tak sedal (zas už v bačkorách) a díval se ven do bílé zahrady, jak padá sníh, jak se chytá na holé stromy, často se ohlédl na sloupkové hodiny, ohlédl, naslouchal, čekal, zvláště když ručička byla na hodině, o které starý kaplan přicházíval. Někdy už nevrle pomýšlel, to že on zas blázní po těch Rusácích.

„Že ale ani nepřijde člověka pozvat, aby se s ním šel na ně podívat, jako v letě. Či má někoho jiného?“ Pomýšlel, žárle. A začínal také vzdorovat.

„Nu je líp, co taky běhat za takovými nečesanými, fousatými kozáky!“

Než po hodinách se nepřestal ohlížet a čekat pátera i jeho „loupežníky“, na něž také nepomýšlel chladně a bez touhy. Než tu útěchu měl, jak se vánoce skokem blížily, že P. Vrba nechá na štědrý den hospody, že si tam pro jídlo nepošle, ale že vzkáže nebo přijde a řekne: „Pane Ceypek, jak pak — rozumějí tomu, nekoupili by mně rybu a nepřipravili? Na černo, vědí —“

Bylo 22. a po panu páterovi ani slechu ani dechu. Ceypek netušil, jak shání Suvarova, že šel na večer i před divadlo se postavit. Dne 23. dopoledne Ceypek se již viklal a uvažoval, že by se měl přece k panu páterovi podívat — Ale když bylo před štědrým dnem! Aby si P. Vrba nemyslil, že se mu nabízí, nebo že mu jde snad o kus ryby. Sám na ni neměl, nezbývalo mu, ale aby velebný pán to nějak nebral — ne, to ne —

Povzdechl, vzpomínal, jak bylo, když nebožtíku panu obrstvachtmistru strojil šneky, rybu, smaženou, na černo, ta že byla! Inu dobrá věc rybička, ta se dá upravit — Šel, vzal z police svou jedinou knihu, starou kuchařskou, zasedl ke stolu, přistrčenému zase ke kamnům. Ze zahrady sněhem bílé, oknem, před nímž opodál černala se skupina holých stromů, padalo sem chladné světlo, na stůl, na Ceypka, jak seděl s mašlí v týle (cvoček v levém uchu se mu více blýštěl) nahnutý nad knihou a hledal, listy obracel, až zrakem uvázl a tiše si přeříkával tytul:

„Wydra mužese udemfovat do Passtiky —“ a zas obrátil a četl: „Demfovany Kaper. Da se podneg maslo a jiny wjecijako k černimu —“

Četl dál o kaprech, jak se upravují, až pak vstal, oblekl kabát, plášť, vzal na ruku košíček, s kterým za nebožtíka pána chodil do trhu, a vydal se na cestu.

Venku, přede dveřmi, se ještě v pravo, směrem k Dobytčímu trhu rozhledl zasněženou ulicí. Ale P. Vrba v límcovém plášti se nezjevil.

Ceypek klusal do města, dolů do trhu. Už v Ječné ulici potkal několik ruských vojáků, na Koňském trhu dva důstojníky v kočáře. Díval se na ně zasmušile, jako na své škůdce; bez toho že jen k vůli nim P. Vrba nechodí.

Jak šel prostranstvím dolů, zahledl na pravo „u Charouzů“ shluk lidí, studentů, sousedů, ženských. Zastavil se tam, protřel se i s košíkem do předu a div nezaklel. Tři osedlaní koně a kozák u nich. To bylo to divadlo! A jak všichni otvírali oči, jak si prohlíželi kozáka, koně dlouhých hřív, dva bílé, jednoho plavého! Ukazovali si, že mají nohy od dlouhých maršů blátem a zmrzlým sněhem oblezlé i znamení si ukazovali, jež měli koníci na stehně zadní levé nohy vypálená, ten kolečko, ten jako dvě šavle skřížené, a ten plavý jako by nůžky hrubé. A bradatý kozák dobromyslně vykládal, to že „tavro“, to znamení že se jmenuje „tavro“.

Ceypek odtud skoro utíkal. Ale i na trhu ba mezi babami a jejich stolicemi a ošatkami vrazil na ruské vojáky, ne vousaté, ale oholené, v pláštích, na myslivce, granátníky. Přehlíželi ovoce, kupovali je i boží dar; několik jich uvázlo jako děti u písničkáře, jenž stoje s děvčetem u stolku plného písniček i tenkých knížek na pijavém papíře hrubou literou tištěných, sám od mrazu zardělý, přešlapuje, vyvolával, aby si lidičky koupili krásné čtení o Magoleně, o Bruncvíku, o Rybrcoulu nebo o Meluzině, nebo snáře, písně, nové písně o kafíčku, o pívečku, o nevěrných pannách — —

V tom dcera jeho chytnuvši jednu z písní třepetala jí ve vzduchu a vyvolávala drsným hlasem:

„To je nová píseň o jednom vojáku, kterak pro svou ženu po smrti přišel. To se stalo roku tohoto, v nynější francouzské vojně, je to všecko pravda —“

Rusové se děvčeti smáli i brali písničku do ruky, obraceli ji, přehlíželi... Ceypek kvapil dál, až stanul na rybím trhu. Dost ryb tu měli; chodil od kádě ku kádi, od vany k vaně, znalecky prohlížel, ptal se zač libra, a zase o káď dál, a nekoupil — Rusů tu neměl; za to o nich slyšel, jak si kolem povídali, že dnes je pozval arcibiskup, jako generály ruské a vrchnosti, to že bude hostina, co zas padne peněz, ale ti oficíři že tu taky nechají hezkých pár grošů.

Ceypek se vracel z rybího trhu bez ryby; na uhelném koupil si trochu zeleniny a několik jablek, a pak se ohlížel, aby nepotkal žádného známého, aby nemusil mluvit o rybách. A zrovna u staré rychty vrazil na muzikanta z kapely hraběte Pachty. Než ten o rybách nic, za to jen slovo promluvil, a hned o Rusech, jaký to hodný lid, ale opatrný, že všude nejedí, nepijou sami napřed, že musí domácí před nimi jídlo načít nebo ze sklenic upít —

„A to tuhle,“ a již se smál, „starý Vondráček v Jezuitské ulici, domácí, ale takový chrt, myslil si, jak Rusy napálí, má dva na kvartýru.

Husa mu schcípla a tak, duše lakomá, myslil si: I co, zahradíš; Rus to sní — A husu udělá a přinese, ale Rusové, rozumějí —" Muzikant se rozchechtal.

Ceypek se nuceně usmíval a přešlapuje, přikyvoval, „že musil tedy ten lakomec jíst" —

„Vondráček musil husu načít a pěkně do ní, jak pak ne, to by ho byli zabili, že je chce otrávit, ale pak prý uháněl ven — Ale nejradši, vědí, slepici s nudlemi a kápustu, kápustu, to Rusové nejradši. A tuhle, to jsem sám viděl, neslo děvče dalamánky. Tři vojáci, Rusové, ji zastavili a dalamánky — fft — už byly pryč."

„A nezaplatili," vskočil Ceypek škodolibě.

„A ne, zaplatili, dobře, ale děvče se za nimi tak omámilo. A tu se namát čtvrtý Rus, ten to viděl a myslel, že je děvče zkráceno i šáh' do měšce a ještě jednou ty dalamánky zaplatil. A žebrákům dávají dost."

Ceypek se musil už vytrhnout. Už měl té chvály a Rusů dost, i toho muzikanta, co s nimi nadělá. Pospíchal nahoru do svého zátiší v zahradním domě starém, jehož žalusie v prvním patře byly spuštěny a okna u kuchyně zabedněna okenicemi. Všecko jako vymřelé. Jak tam oči upřel, zavzdýchal. Když tam v tenhle čas s rybou pospíchal a jak nebožtík pan obrstvachtmistr se začal vadit, ani ji ještě nespatřil, a jak pak pomlaskoval! —

Druhý den, byl štědrý, zůstal Ceypek zase sám, a zase pak přehlížel kuchařskou knihu sedě u kamen a slabikoval její recepty, jak se upravují ryby, kapři, štiky, až pak vstal a vařil si polévku, knedlík a pekl v troubě dvě jablíčka.

Na slavný den se už poddával, že tedy půjde, že se přesvědčí, ale až zítra, na Štěpána. Odpoledne toho dne se vypravil do bytu P. Vrby. Když vkročil z mrazu do klenuté jizby příjemně vytopené, zrovna se mu dech zatajil. Rusové! Dva Rusové, vojáci, v tmavozelených fráčcích s páterem u stolu a na stole mísa, talíře, pivo, nějaká lahev a skleničky! Proto! To jsou jeho hosté, ty si pozval, sám, a jistě vyhledal. K těm moh'!

Ceypek stál u prahu na rozpacích; ale jak ho P. Vrba shlédl, zardělý jako brabenec, vesele, srdečně na něj spustil, že co on luciper, že nejde, co dělá takové drahoty —

„Mají strach z Rusů, vědí, aby se mnou na ně nemusili, že jich budu vodit po Rusech. Proto nešli!" dal se do smíchu. „Jen dál, nebojejí se, je sv. Štěpána, pijeme na novou krev —"

Ceypek poslechl, usedl a rád. Uvolnilo se mu, když viděl, že nic, že se P. Vrba nezlobí. A píti musil, hostitel pořád pobízel a Rusové mu připíjeli. Šedivý kaplan mluvil divnou řečí, Ceypek se v duchu až divil; nebylo to česky a zase jako česky, a někdy vázl, až vzal z police tu tenkou knížečku, jak mu ji ukázal, že je od pana Dobrovského, hledal, hledal, až to slovo nebo víc jich vyhrkl, a Rusové, už také zardělí, kývali, přisvědčovali nebo se smáli a zas oni spustili.

Vypravovali, už si do řeči skákali, o Švýcařích, vypravovali, ukazovali, jak tam lezli do skalních stěn vzhůru a zas dolů, nad propastmi jaká byla skluzavka, jak prohazovali sníh, lopatami, a pořád prohazovali, a jaké byly stezky úzounké a jich tisíce, dvacet tisíc, a pěší, kavalerie, kanony, ah —

P. Vrba poslouchal jako přimrazený a jen chvilkou vykřikoval: „Hannibal! Hannibal! Suvarov!“ Pak dolil a pořád doléval Rusům, kteří se začali Ceypkovi uklánět, když jim P. Vrba divně, ale přece stlumočil, že byl také voják, za Laudona a že bojoval s Rusy proti Prusům za „Kateryny“ —

Ceypkovi lahodilo, jakou úctu ti Rusové k němu měli; roztával, smiřoval se a rychle jim podal ruku, když k němu vztahovali přes stůl pravice, ťukl si s nimi a pak zas a zas. To už jeden z Rusů dojat tolikerou laskavostí slzel. Za to Ceypkovy oči se leskly a pak zajiskřily, když P. Vrba vytáhl „loupežníky“ a když Rusové přisvědčovali, že je znají, ó znají.

I nastala bitva, jež trvala do pozdního soumraku. Ceypek se bránil, až se mu v týle potřásala černá mašle. Všecky své finty nalíčil, klid zachoval a usmíval se i když se P. Vrba kohoutil. A když Rusové sebou škubali, pokřikovali a s vysoka, divoce přihazovali, až na stole pleskalo, tiše si pohvizdoval a prsty volné ruky pokmitoval, ať padala karta jaká koliv, až konec konců obehrál všechny, Ruské vojáky i P. Vrbu. — —

Hvězdy se již třepetaly mrazivým večerem, když se Ceypek vypravil z Dobytčího trhu a s ním oba Rusové. Šel také již zardělý, ale spokojen, veselý ano rozjařený. Usmíval se, hovořil a vykládal, když se Rusové zastavili, že musí domů, kudy půjdou, a na konec je na kus cesty vedl.

Pak pospíchal sám do svého bytu, rychleji nežli jindy. Tak ho to nějak neslo, bylo mu volno, jen v něm hrálo, usmíval se, jak jim nasolil, Rusům, všem, ale že jsou to jinak hodní, uctiví lidé, dobráci, a pater Vrba, no, vždyť to věděl, taky dobrák, nic se nezlobí, pravda k vůli těm Rusům přece jen trucoval — Ale jsou to uctiví lidé, dobráci, a on, pan páter přijde, povídal, jistě přijde a bude zas chodit, s „loupežníky“, a on, Ceypek půjde k němu a pak s ním, podívat se na toho Suvarova, co lezl do těch zachumelených, pekelných strání, je-li to pravda, to že ovšem, arciť, to že je kos, s atalerií — Ukrutná věc —

U domovních dveří ani hned nevrazil klíč do zámku, a když v jizbě rozkřesav pomalu se svlékal, usmíval se pořád; také si začal pohvizdovat, až pojednou zatáhl za šňůrku sloupkových hodinek. Píseň o princi Eugenovi zavanula kovovými zvuky, a když dozněla, zatáhl Ceypek za šňůrku na novo. Dal si zahrat menuett; to již lezl do postele. A než menuett lichotně, laškovně se rozplynul, Ceypek spokojeně usnul.

* * *

Na nový rok, 1800, přišel Ceypek k P. Vrbovi s gratulací. Kaplan ho viděl rád, ale něco ho patrně tlačilo. Také hned o tom spustil, to že poslední rok toho „filosofického“ století pěkně začíná, bude-li tak celý, to že se nazlobí.

„I pro pána, co se stalo, velebný pane?!“

„I, stalo, nestalo, vlastně nic a přec —“ odplivl si, „je to k zlosti a člověk aby za to platil diškereci. Tadyhle ta čmáranina —“ zlostně hrábl do papírů na psacím stole a vytáhl tenkou knížečku „Post-Büchlein“, věnovanou „von den k. k. Oberpostamts-Briefträgern —“

„Včera mně to přinesli, jak povídám, a ještě diškereci,“ obracel listy — „no tohle, to bych ještě nic neříkal.“ A četl:

„A Themeisl, Themeisl Teresia Spalena in stefanen Ulicen auf neuen Miesten in Praken“, v své zlosti se musil usmát, „to jsou takoví lidé, takhle píšou, bodejť — Ale tohle!“ A četl zas:

„Eyer gestrenge Herr undertänige Schullpatron! Ich bitte Ihne um Gotteswillen das möchtens mir mochen zu Schulmaster in unsere Torf, weil hob ich schon sechse Kind und kone Prod u. auch keine Erdeple — Auf Urgl ich kon nit Špilen, ale tastus nix, weil homr kane sudiche Instrumentl, wos belongt Geigen to bin ich Master, terfens nur frogn unsere Schenker —“

Nedočeť a odhodiv knížku prudce na stůl podíval se na Ceypka, jenž s těží se bránil úsměvu. Kaplan to postřehl a proto prudčeji kázal:

„To je samý pošklebek, aby věděli, to není nic k smíchu! To se pošklebují chudým kantorům a každému, kdo neumí německy. Jako by to bylo! — Nebožtík pan farář Hejna neuměl také německy, a měli ho znát, jaký to byl chlapík, učený, a jak mu to šlo i bez němčiny — Ale teď — bodejť — normalšul! — tuhle pan Dobrovský povídal, v Expedici jsem to slyšel, svatá pravda, že těmi normalšuly chtějí vyplet slovenský duch a horlivost —“

Ceypek se přestal usmívat, ze strachu, aby se P. Vrba ještě více uedohřál, třeba že nechápal a nerozuměl, proč se pan páter tak durdí. I zamlouval to, nutil se, aby zavedl řeč jinam, a P. Vrba porozuměv, nebránil, zvláště když Ceypek začal o Rusech.

Uslyšel od kaplana, a ten to měl zas od Zieglera, Ziegler pak z Expedice, že přijel ruský general Viomenil, že se usadil na Malé Straně v hospodě Jana Tichýho, „v lázních“, tam že je bytem. I rozhovořili se o té slavné hospodě, co tam je Rusů, a jak pak ne, když je tam takové zařízení, tolik pokojů a všude že mají lustry a svícny na stěnách. A to že je všecko Rusů pluo a v maštalích dole že není ani místečka, co tam je koňstva, teď že tam „v lázních“ budou Rusové také nějaké koně prodávat, turecké a ruské, ty maršem zmožené nebo nemocné, pozejtří že bude licitací.

I smluvili se staří, že se tam půjdou podívat. Také šli a vydrželi až do konce. Těch dní vůbec nahodila se skoro co den nějaká podívaná; hlavně na Rusy. P. Vrba chodil sám za nimi, někdy také s Ceypkem. Zima byla tuhá, ne však krutá, sněhu ne příliš a vzduch pořád jako jiskra. P. Vrbovi svědčila. „Mravenci“ dali pokoj. Někdy ho také provázel mladý filosof Ziegler, ač ne často, neboť času nazbyt neměl. Kollej ho držela, hodiny a také studium.

Hned z počátku se přiznal P. Vrbovi, že jak uviděl u professora Vydry hebrejské knihy i gramatiku hebrejskou, že mu nedalo a že se začal učit tomu jazyku starých židů; teď však vyznal, že to teď zanedbává, k vůli Rusům. Večer že se učí rusky a za dne že chodí s kollegy za Rusy, jak jen na chvilečku může, také že už s nimi seděl dvakrát v hospodě a že s nimi rozmlouvali, česky, rusky, a jak se tam nasmáli, když jeden z těch Rusů vypravoval, jak tuhle v domě, kde je na kvartýr, číhal na německou myš, až ji chytil a že jí pak uvázal na krk malou

rolničku, takový hrkálek, a s tím že ji pustil do kanálu, ta že se tam jistě zbláznila a všecky ostatní vyplašila, teď že mají v domě od nich pokoj. — —

Za těch procházek účelných podařilo se P. Vrbovi, že Suvarova ještě dvakrát uviděl. Poprvé, to šel také Ceypek s P. Vrbou, když slavný maršálek jel s adjutantem od Wimmrova domu vzhůru ku staré aleji. Po druhé, když šel sám, do České Expedice. Tu ho zahlédl s hrabětem Kolovratem v kočáře.

Do Expedice teď P. Vrba chodil víc nežli jindy, hlavně pro „důležitosti“ vojanské. O Rusech se v Expedici teď více mluvilo, a skoro napořád, nežli o českých knihách, starých a nových a podnicích literarních; a vždy sympathicky ano s nadšením. Sám Kramerius míval hlavní slovo, o ruské moci a síle, o velikosti té slovenské říše a jaké je přece příbuzenství mezi Rusy a Čechy, a Rusové že mají Čechy rádi.

Věděl, jak si tu libují, dotvrdil to sám z hovorů s nimi, slyšel to od Rulíka i od samého Dobrovského, jenž s ruskými důstojníky mnoho rozmlouval a všichni Rusové že si Čechy pochvalují, že nikde v žádné zemi nebyli tak přijati, i od lidu, jako v Čechách.

Za těch zimních odpolední zvláště v pátek scházela se beseda v Expedici jako nikdá před tím. Mluvilo se také o slavnostech u nejvyššího purkrabí, o hostinách, kde všude byly na počest Rusů, vypravovaly se anekdoty o Suvarovu —

Druhý pátek po novém roku, odpoledne, když se již v klenuté Expedici smrákalo a stojany plné knih zapadaly skoro již v šero, přišel do plné již schůzky doktor Held. P. Vrba seděl vedle kaplana u sv. Havla, P. Nejedlého; za nimi stál filosof Ziegler, skoro vedle Šedivého, před nímž v pravo seděl doktor Ivan s Týnským farářem Rokosem. V popředí u pultu, kdež stál Kramerius, seděl skrčeně professor Pelcl, žlutavý ve tváři, nějak stonavý, nezdravý.

Hleděl vážně, zasmušile, ale usmál se (ostatní se na hlas zasmáli), když doktor Held pověděl, co slyšel od barona Henneta, a ten že to má od hraběte Kolovrata, jak se Suvarov zlobil, když za hovoru s Kolovratem přišla řeč na Švýcarskou výpravu, jak ho tam císařští nechali v kaši, totiž slavný Hofkriegsrath ve Vídni a jak se Suvarov uplivl a pak zas, když slavnou tu válečnou radu ve Vídni jmenoval.

Zasmáli se tomu, protože Suvarov byl jejich hrdina a protože dotčenou slavnou radu také v lásce neměli. Z žertu došli do vážné úvahy, jak tam ve Vídni, ta rada, a ministr Thugut divně to vedou, až Rusy dohřejí, až Rusové zase je nechají v kaši, a pak že Vídeň uvidí, že sám královic Karel se na to hospodářství zlobí, to že by bylo, teď, kdy Bonapart má takovou moc, a když se tak, jak se proslýchá, chystá snad a připravuje na novou vojnu.

P. Vrba se vracel toho večera z Expedice znepokojen. To o Suvarovu se mu tuze líbilo, ale jak hovořili dál o Vídni, a že by Rusové trhli — To by bylo! Toho se v duchu lekal.

Takové starosti měli v Expedici a vážnější lidé po Praze. Mladý svět, zvláště paní a panny, mluvil také horlivě o Rusech, ale jen o těch, které měli v Praze a v nejbližším okolí, a nejvíc o důstojnících, jak

jsou švarní, galantní, o jejich zábavách a nejvíc o bále, který chystal general Bagration na počest svého maršála Suvarova.

Mluvilo se o tom, jak vyzdobují sál „v lázních", co tam bude svíček, voskových, co lustrů a jaká schůzka panstva, ruských důstojníků i císařských a šlechta, že přijede mnoho ruských oficírů z venkova, také ten sličný „feldataman" Borodín, kterého v Praze nejvíc želeli, že tu nezůstal, že musil se svými kozáky na venkov — —

Ten nepřijel, ale z venkovských, zimních bytů sjelo se toho dne 18. mnoho ruských důstojníků do Prahy. „U černé růže", „v lázních", v Platýze, v Ungeltě, „u tří lip", „v červeném domě", „u bílého lva" v Platnéřské ulici, všude, ve všech přednějších hospodách najali byty a nouze byla o nocleh.

Počasí se měnilo; zima toho dne kvapně pustila, a na zejtří, byla neděle, nastala obleva. Sníh, kde ještě vydržel, zmizel, dlažba ovlhla a svítila se na večer v záři svítilen a pochodní, jak se míhaly jezuitskou ulicí a dál přes most, sychravým večerem, na kočárech i před nimi; povozy ty jely nekonečným, černým řadem a zahýbaly do Lázeňské ulice k hostinci „v lázních", před jehož průčelí, u vchodu, planula četná, plápolavá světla.

Doktor Held stál u okna svého neosvětleného bytu, do něhož padal z ulice zardělý, kmitavý přísvit a s ním temný hluk, hrčení kočárů, pokřik, volání. Doktor díval se na proud povozů zaklopených, polootevřených, na důstojníky v pláštích v nich sedící, na dámy zahalené kožichy, plášti, na spoustu diváků, po nichž proudila zář svítilen i pochodní a jimiž jako hustým brodem zvolna kráčeli koně v lesklém řemení, s chocholy a péry na hlavě —

Tou chvílí bylo u P. Vrby ticho. O bálu věděl, nešel se však podívat. Nezdálo se mu jako knězi. Těšil se však, že zítra v Expedici uslyší. A zvěděl ještě toho večera, alespoň něco. Ziegler k němu si zaskočil oznámit, co viděl, jaký je na Malé Straně shon, ah co jede panstva, Suvarov že už jel a generalové ruští, nejvyšší purkrabí, šlechta, vznešené dámy, to že je a bude! A u Tichých v sále, tam že by chtěl jen nahlédnout . . . Kollega jeden že učí u Tichých, ten se odpoledne na sál podíval, že viděl ten velký transparent, skoro dvacet loket vysoký a přes patnáct široký, Březina, jako malíř stavovského divadla, že ho maloval —

„A co tam je —"

„Všecky bitvy, co Suvarov vyhrál, všecko je to tam prý jako živé. A naproti tomu transparentu bude divan pro Suvarova —"

„No tak, no tak, taková sláva, takové přátelství, to snad přece nebude pravda, jak tuhle v Expedici povídali, to to ve Vídni asi spravili —"

V pátek po tom bále P. Vrbovi toto jeho mínění v téže Expedici skoro na jisto dotvrdili. Uslyšel tam, že přijel anglický vyslanec s císařským generalem Bellegardem, aby ujednali se Suvarovem nové tažení, zítra že bude nejhlavnější jednání, Rusové že teď při počátku února asi odtud potáhnou zpátky do Bavor a dál k Rejnu.

„Pán Bůh dej!" opakoval P. Vrba potěšen v Expedici i doma kolikrát, jak o tom rozmýšlel.

Druhého dne nemohl ani doma dočkati, ačkoliv považil, že v Expedici nebudou a nemohou ještě nic vědět, co se ujednalo u Suvarova. Ale

přece vyšel, ač poprchávalo. Zamířil Dobytčím trhem dolů do Spálené ulice. Na jejím začátku potkal nějakého oficíra, Rusa, jenž ostrým klusem jel vzhůru, a na konci ulice uviděl Rusy dva, pěší, obklopené houfcem Pražanů, jemuž něco živě vykládali. V tom jel kolem, novou alejí, k Vimmrovu domu kočár; dva ruští důstojníci v šerých límcových pláštích v něm seděli. A zrovna proti nim kmitl se jezdec, jenž ujížděl opačným směrem, vzhůru k Staré aleji na Příkopech.

„To je kurýr,“ volali z houfce.

„To je snad on, ten snad to přines'.“

„Ne, to je englický kurýr,“ vykládal kdosi, „ten ruský ostal tam, ve Vimmrově domě.“

„Lidičky drazí, něco se stalo?“ ptal se P. Vrba přistupuje k houfci.

„Ano, stalo, tady Rusové právě povídají. Musejí pryč.“

„Do pole, do vojny.“

„Ne, domů, do Ruska. Přijel odpoledne kurýr, z Petrohradu, ruský císař poručil —“

„A na ráz musí pryč!“ doplňoval kdos z houfce.

„Z Čech, do Ruska?!“ opakoval P. Vrba nevěře sluchu.

„Pravda; Rusové sami nechtěli tomu ani věřit, ale už mají rozkaz, pozejtří potáhnou.“

P. Vrba všechen vzrušen přidal do kroku a rovnou do Expedice. Tam, ač nebyl den obvyklé schůzky, zastal několik vlastenců: oba bratry Nejedlé, kaplana i juristu, Šedivého a direktora Procházku. Mluvili, a neklidně, již také o tom odchodu Rusů.

„Tak teď ve Vídni mají co chtěli!“ přimíchal se P. Vrba prudce do hovoru všecken červený. Mával rukou. „To uvidí, takhle — Jak potom: Concedo pacem —“ A zlostně se usmál.

„Šedivého slovenského hrdinu“ pak už neuhlídal. Ten odjel jeden z nejprvnějších, hned na večer dne 27. ledna. Ale vojsko odcházet a odjíždět P. Vrba viděl. Po ty tři dny, co se ruské oddíly vypravovaly z Prahy, chodil se s nimi loučit (jednou s ním byl Ceypek,) a nedbal nic, jak za té neobyčejné oblevy stříkal nejasným vzduchem dešť i sníh připadaje na mokré dláždění plné bláta.

V pláštích, gamaších táhly ruské kolony pražskými ulicemi ztemnělými pod chmurným nebem, z hluboka rachotily ruské bubny temného hlaholu. Místem jej i pádný, stejnoměrný krok řadů Pražané přehlušovali, jak se sbíhali nebo stáli v ulicích, řemeslníci, studenti, měšťané, chudí, bohatí, aby naposled pozdravili odcházející hosti, aby se s nimi rozloučili.

A Rusové, prostí v řadách i důstojníci na koních, kynuli upřímně do oken, i kolem do pozdravujících je zástupů, kdež za nimi nehleděli jako za cizinci, nýbrž jako za přátely. Přijali je v Praze jako spojence, jako hrdiny z vítězných bojů a poznali, že ti strašliví válečníci kromě udatnosti a bojovnosti mají také jemný cit a dobré srdce.

A kouzlo příbuzné řeči rychleji upjalo a utužilo pásku přátelství. Nemnozí je vědomě cítili. Jenom ti, kteří se chvěli o život vlastního národa, kteří se dali v zápas o jeho jazyk. A v tom kouzlu příbuznosti tušili zdroj nové síly a víra jejich posilněna.

Křísło, jiskra zahořela.

XXIV.

Varia.

Podvečer jednoho dne počátkem února vrátil se doktor Held, unaven službou v klášteře u milosrdných i četnými návštěvami u svých nemocných, do svého bytu, příjemně vytopeného. Jak odložil plášť a klobouk a vzal místo fraku pohodlnější kamizolu, zasedl ke klavíru. Ani nerozsvítil. Chtěl si oddechnout, okřát. Šeřilo se, a v tlum houstnoucích stínů, v nichž ztrácely se klavír i nábytek kolem, ronily se první tlumené zvuky, lahodné, snivé; pak vážněly až spojily se u velebnou melodii v posvátném háji „Kouzelné flétny“ . . .

Někdo zaklepal na dveře, jednou, dvakrát. Teprve třetí zaklepání doktor zaslechl. Ustal a nevrle zvolal: „Herein!“

Vstoupila jakás stařena v čepci, s šátkem přes ramena.

„Co je! —“ zvolal doktor od piana po česku, vida, jak myslil, nějakou ženu z lidu.

„Pane doktore,“ začala po německu příchozí, blížíc se volně k němu, „prosím, račte omluvit, že tak pozdě —“ Stála před ním jako udýchaná a mané se ohlédla po stolici. „Račte dovolit, nohy, nemohu —“ sedla na židli. Doktor rozeznával v šeru postavu staré, sešlé paní a jak se zdálo rozčilené. Přistoupil k ní a zeptal se, čeho si přeje.

„Ach pro Boha!“ vyhrkla po česku, „tak už mne pane doktor neznají! Ach Bože!“ teskně zavzdychala —

„Paní Butteauová!“

„Ano, ano —“ přisvědčovala pohnutě, skoro plačky. Vstala a podala doktorovi ruku. Omlouval se, že hned nepoznal, že to šero —

„Ale to nic, já se nedivím, oh, ne — vždyť —“ Umlkla, jako by ji lítosť přemohla.

Held požádal, aby usedla a hned rozsvěcel svíčku. Jak po té zardělý svit padl na hosta v sešlém čepci, v obnošeném šátku, na tvář ustaranou, přepadlou, zalekl se v duchu. Vyslovil své podivení, že se s paní Butteauovou v Praze shledává.

„Myslil jsem, že jsou u pana zetě.“

„Byla jsem, byla, pořád, před týdnem ještě.“

„Kde je teď —“

„Byli jsme v Rakousích, teď zase jsme v Čechách, v Jindřichově Hradci, odtud jsem přijela.“

„Něco se stalo?“

„Betty psala, a tak tuze žádala —“

„Ah tak! A jak se vede panu zeti?“

„No, jak bývá u trupy, není to stejné. Ale mohlo by to jít, Pavlinka, jako Thamová, teď taky hraje, a hodně, líbí se, má velké role; kdyby se tak byla v Praze mohla v nich ukázat! Ale co pak — samé intriky, jako tady v Praze. Tam zas by bylo o to líp, ale co platno, když je to venkovská společnost. Gáže malé, to se ví, teď obzvláště s tou vojnou. A Tham, jak už je, to vědí. Znamenitý člověk, učený, Schriftsteller,

všecko, aber — přec jen se neopanuje, vědí, stran pití a pak bývá zle, ach Bože — A Pavlinka —"

„Tedy harmonie, nějaké dohodnutí není."

„Pavlinka se dost přemahá."

„To se měla dřív, odpustějí, řeknu to upřímně. Tham ji má tak rád."

„Ó k zbláznění, to já vím, ale když — když on je taky umíněný. Z Prahy nemusil chodit. Pavlinka je celá nešťastná, jen do Prahy, jen zas do Prahy — A pro Thama by to bylo také lepší. Spíš by zas spisoval —"

„Venku nic nepíše?"

„Nic, ani pérem nehne, jen pořád — oh, nechci žalovat, byla by toho kronika — Pavlinka jako tělo bez ducha, smutná —"

„Pořád ještě?" ptal se doktor významně.

„Na Prahu nemůže zapomenout —"

„I jen ať zapomene, co tady měla, a proč po Praze touží, nestojí za to."

„Ano, ano, ale člověk nadarmo napomíná. A když také Tham, kdyby ten byl jinačí a nechal sklenice —"

„To by se musila panička silně změnit —"

Paní Butteauová jen z hluboka povzdychla. Nepřisvědčila, nebránila, jen nervosně upravovala starý čepec a šátek na sobě, až pak zaúpěla:

„Oh, jsem nešťastná matka! Takové dcery, všecky so talentirt, so — pro divadlo zrozené a žádná neměla štěstí —" Třeslavý její povzdech vanul z hluboka. „Betty už nemá ani místo —" vyrazila skoro zoufale. „Však k vůli ní jsem přijela do Prahy, psala, tolik naříkala, že tu sama nebude, že to nevydrží, že umře —"

„Stůně?" ptal se doktor zvědavě i překvapen, ač ty hrozby Thamovy švagrové hluboce ho nedojaly. Nevěřil jim.

„Stůně," odpovídala rozpačitě. „Ah to je také neštěstí!" zalomila rukama. „Neslyšeli?"

Doktor nevěděl.

„Měla takovou partii, takového bohatého nápadníka! —"

„Umřel —"

„Ah, to bylo dřív — oh toho je škoda, ten by si byl Bettynku vzal. Ale tenhle —"

Doktorovi se kmitlo, že jich bylo víc těch milovníků, ale optal se na jednoho.

„Byl nevěrný —"

„Ujel, nějaký oficír — Tolik sliboval, a to ubohé dítě mu uvěřilo, důvěřovalo mu, a teď — Oh, já nešťastná matka, ta hanba! —" Nos jí zčervenal, slze jí vytryskly, jak tak všecka rozčilená zaúpěla.

„To měli smutnou cestu."

„Ani mně nebylo dost dobře, Pavlinka mne nechtěla ani pustit —"

„Chtěla jet sama —" a v očích doktorových svitl úsměšek, hned však se pamatoval. Zeptal se klidně, proč nejela.

„To vědí, Tham, nechtěl ani slyšet; ale já jí to také rozmlouvala," doložila jako na svou omluvu — „Co by tu také pořídila! Nic by Bettynce nebyla platna, a pak Tham, vědí — To by zas bylo! Však jen se Pavlinka zmínila, už začal takové řeči, jako by Pavlinka Bůh ví

proč sem chtěla, a ona čistě k vůli Bettynce, naše děti se mají tak rády, obzvláště Bettynka s Pavlou. A tak jsem jela já, das heisst, já bych tak jako tak se vydala, když je Betty na každou chvilku —"

„Ah, tak!"

„Je to neštěstí! Betty pořád pláče, to si můžou pomyslet, vždycky tak na čest, a pak ten chlap! — K vůli němu přišla o místo, nic teď nemá, a v tuhle chvíli, když se už chystá, a já, co já, ach Bože, musila jsem si na cestu vypůjčit. Tham také nebyl právě při penězích, a tak teď tady, a draho je, a Betty, a ta starost s ní —"

Tiše zavzlykala. Held na jisto tušil, jak je to s tím nápadníkem. Také paní Butteauovu posuzoval vždy jako přítel Thamův, že je mnoho vina, když Pavle ve všem nadržovala. Ale v tento okamžik mu jí bylo líto. Proto se otočil a do druhého pokoje (věděl pro jakou radu a medicinu vlastně přišla) a přinesl odtud několik bankocedulí, jež po krátkém úvodě paní Butteauové nabídl.

Viděl, jak tím na ráz mrak zažehnal, jak se trhl, jak svitlo v její tváři, že hodný kus tíhy s ní spadl. Oživla, vstala již čiperněji a děkujíc omlouvala se, že proto nepřišla, že chtěla jen prosit, aby se pan doktor na Bettynku podíval, ale když je tak mnoho laskav, to že by Thama těšilo, kdyby věděl, ale kdyby se ráčil na Bettynu podívat, udala při tom svůj byt, že chudáček zkouší, a ona sama jaké má starosti —

Aby to skrátil, slíbil doktor, že přijde, zítra že na jisto přijde. Odcházela děkujíc, povzdechujíc, dojata laskavostí doktorovou a jak Bettynku potěší. Upřímně si oddechl, když dveře za ní zapadly, když ho ticho zas obklopilo. Zasedl opět ke klavíru, ale ku svému nejmilejšímu Mozartu hned se nevrátil. Zamyslil se.

Vzpomínal na Thama, že tedy není u něho líp, že Thamová pořád ještě má v hlavě toho panáka, Amlinga, slabého herce, mizerného chlapa. Jak chtěla do Prahy! K sestře! Hm — A Tham, ten pije dál, a nic nedělá, nepíše; zdivočí u takové trupy. Bylo by přec jen líp, kdyby mohl do Prahy — Ale kam s ním tu! A když sám nechce! — — Prst zavadil o klávesu, druhý přitiskl, třetí — —

Paní Butteauová chvátala seč byla, jako liška když uloví kořisť a pospíchá s ní do doupěte k mláďatům. Přitáhla šátek k tělu, přiklonila hlavu proti mrazivému větru, jenž jí fučel zvláště na mostě z ostra do tváře. Za mostem, v Jezuitské ulici, nakoupila kávy, cukru, chleba sobě a Bettyně jemnější pečivo a zahnula pak kolem Klementina do Platnéřské ulice. V starém, tmavém domě, jenž měl staré, tmavé schody, vylezla do druhého patra do bytu, do něhož se její dcera poslední čas uchýlila. Byl malý, o jizbě a kuchyňce, nízký a chudý, chudý! Nábytku málo: stůl, nějaká židle, stará španělská stěna v koutě, postel.

Na posteli Bettyna v mrkavém světle olejové lampičky na stole. Seděla v starém šátku, přepadlá, bledá. Krásné tmavé oči hluboko zapadly, lícní kosti vyvstaly a na pohublé tváři žlutavé skvrny hlásající velkou změnu. Seděla skrčená, schoulená, s očima do prázdna upřenýma. Hořkosť v nich, hořkosť na rtech tvrdě semknutých, hořkosť v celé tváři k prsům přitisknuté; hlava v polosvětle, s hlubokými stíny kolem očí, pod lícní kostí —

Nehnula se ani když zaslechla, že matka jde, ani když vstoupila, když u ní stanula, ji pohladila a když mateřsky měkce zavanulo:

„Betynko, chtěla bys polévky nebo kafíčka? Mám, přinesla jsem, a houstičky, bílé, dobré — Tuhles je tak chtěla —“

Bettyna nazvedla hlavu, obrátila po matce zapadlé oči.

„Kde jste to pořídila,“ ptala se temně, jako s podezřením, nedůvěrou.

„No, mlč, dobrý člověk —“

„Tak kde jste byla!“ ptala se netrpělivě Bettyna.

„No kde jsem byla! Kde jsem se mohla nadít — víš, on vždycky — U doktora Helda —“

Betty se vzpřímila, hubené ruce chytly za pelesť.

„U toho! Proč jste tam chodila!“

„Kam bylo jít, má zlatá?“

„Ten on se vysmál, viďte, Thamův přítelíček!“

„Ne, ó ne, hodný byl, ptal se na tebe, a sám, ani jsem mu neříkala, se nabídl, že tě navštíví —“

Rty Bettyniny hnuly se úsměškem.

„Mne, teď! Podívat se na mne. Ať si ostane! To jste ho zvala, viďte —“

„Ne, má zlatá, ne, to on sám —“

„To on pak bude povídat, mezi těmi vlastenci, jak hezky vypadám, a v kavárnách —“

Dala se do pláče, do zlostného pláče.

„Takové mám živobytí —“ zlobila se v tom pláči, „jako arestant. Nikam nemůžu, nic užít, ani vykročit za celý ostatek, a to trápení, ani na sebe nic —“

Paní Butteauová konejšila, chlácholila, těšila, až ji dcera odbyla co mluví, takové, co s tím — — Paní Butteauová se odplížila ani nehlesnuvši, trpělivě, a hned zatopila a vařila. Když káva byla hotova, nalila ji do nejlepšího hrnečku, co měly, chystala housky a ptala se něžně, kam to Bettynka chce, na stůl nebo k posteli. Hned pak stavěla židli k loži, když dcera nerudně oznámila, že ke stolu nechce, a nesla tam k posteli kávu, pečivo. — —

Doktor Held šel druhého dne až odpoledne k Butteauovým na visitu, která ho tuze netěšila. Stará paní uvítala ho hned v kuchyňce, kdež ve škopku prala.

„Ach Bože, pane doktor! Ráčejí odpustit —“ Utírala ruce, odvazovala chvatně zástěru. „Odpustějí, ani jich dál nemůžu vést, a tady, takový nepořádek — Ale když —“ přistoupila k němu s vyjasněnou tváří, „když u nás byla vrána, dnes ráno —“ hlásila tišeji, ale s úsměvem. Otočivši se vklouzla do pokoje, odkudž se hned vrátila s novorozenětem v karkulce, červeným, ale pěkně baculatým. Ukazovala je s patrnou radostí a chloubou.

„Vnouček, prosím, a jaký cvalík! Ten je silnější nežli byl Thamův Vašíček, ó kde pak! Hoch jako Turek; jediné vnouče, pane doktore, a mám tři dcery!“ Všecka tvář jí zářila.

„A jak maminka —“

„Nu zkusila, oh — když —“

„Ale je dobře," ptal se doktor, aby se rozradovaná babička nerozpovídala. —

„To vědí, jak bývá, den Umständen gemäss. Teď spí, chudinka, spí —" šeptala.

„Tedy gratuluju, paní Butteauová, mnoho štěstí a zdraví, obzvlášť jim," to řekl důrazněji, „budou mít bez toho nejvíc s tím vnoučátkem. Nebudu zdržovat."

Omlouvala se, děkovala za návštěvu, v kuchyňce i ještě přede dveřmi, kam ho šla vyprovodit —

* * *

V Spálené ulici před domem č. 94*) stál asi pětatřicetiletý voják v tmavošedém plášti, v gamaších, v čapce, beze zbraně. Neměl na rameni sekeru v bílém, koženém pouzdře a koženou zástěru zrzavé barvy, ale každý na něm viděl, že to vojenský tesař. Chlapík veliký jako hora a měl kníry, licousy; těch obyčejní vojáci nenosili.

Byl to vojenský tesař, Lukáš Burian, tesař granatnické setniny kapitana Jana Jeníka rytíře z Bratřic, 35. pluku barona Wenkheima. Vysloužilý tesař, vlastně vykoupený. Jeho vlastní hejtman, pan Jeník, když koncem loňského roku (1799) kvitoval a do vlasti se chystal, vyplatil si Buriana na do smrti odvedeného. Postavil za něj za své peníze náhradníka, byl cizozemec, a tesaře své setniny vzal si s sebou. Tak mu přál tomu dlouhému vojáku, jenž léta již vzdychal po své Mariánce. Teď čekal trpělivě u toho domu č. 94 ve Spálené ulici na svého pána, „pana barona", jak ho tituloval. Předevčírem přijeli do Prahy, uhostili se v hospodě, pán chodil po známých a příbuzných, sháněl také byt, jak Burian vyrozuměl, a teď měl přijíti sem, jak si sám ustanovil, o půl třetí. Docházela třetí a pan hejtman nešel. Lukáš Burian čekal trpělivě, ač přituhovalo a sníh hustě poletoval. Čapka, ramena zbělely sněhem, ruce, nohy zábly. Tesař přecházel jako na stráži, až pak, to už bylo skoro čtvrt na čtvrtou, zahlédl pana barona. Hleděl mu vstříc, ulicí vzhůru, k Dobytčímu trhu, odkud přicházel, v uniformě, v důstojnickém plášti, vysoký, v kašketu, s copem, v obličeji hladký, zdravě zardělý. Bylo mu asi pětačtyřicet let, vypadal však mnohem mladší.

Přišel (na pohled přísný) a spustil česky na sluhu, jenž se postavil po vojansku.

„Čekáš, viď —" znělo to úsečně, ale srdečně, „no, už toho bude dost. Pojď, podíváme se."

Vešli do širokého průjezdu; tu jim vešla vstříc stařena s klíči a vedla je do prvního patra, kdež otevřela dveře do volného bytu. Vešli. Předsíň, dva pokoje, v každém bílá rokoková kamna, vyhlídka do ulice, kuchyně. A všecko prázdné.

„To je náš kvartyr, Lukáši. Jak se ti to líbí?"

„Teď moc ne, pane barone, ale bude se mně líbit, až to dám do pořádku."

---

*) 21 nyní.

„To je slovo. Tak si dům pamatuj; tu máš klíče, doprav sem kufry a všecko, a čekej tu, až přinesou truhláři postel a všecko. Večeři si dej v hospodě, ale tady dobře zavři. A spát můžeš kde chceš, v hospodě nebo tady. Vy budete tady ostávat, to ti tuhle ukáže —“ Pokynul stařeně, jíž dal zpropitné, a vyšel z bytu a z domu.

Pustil se ulicí dolů, na Perštýn, zahnul do Dominikánské ulice, a zastavil se před bývalým jezovitským seminářem sv. Václava, kdež jako student byl na vychování. Zahleděl se na tmavé stavení velkého průjezdu, a stál, nedbaje, že padá sníh, déle nežli se nadál.

Mihli se mu patres jezovité professoři, kollegové, jak tu tropili, jak českou zpěvohru provozovali (uměl ji ještě z paměti), mihl se mu kuchař „Schwabenwenzel“ — —

„Tady ti liščí jezuviti,“ pomyslil, „nás cpali strašidly a dušičkami —“

Dal se do kroku, za nedlouho se však opět zastavil, u dveří České Expedice. Pohlédl sklem do prostorné místnosti, pak pojednou otevřel a volal německy, vcházeje:

„Přece jsem vás našel, pane Kramerie! A nejprvé gratuluju.“ A česky s úsměvem opakoval: „No, zmáháme se, zmáháme.“ Ohlížel se místností plnou regálů knih. „U zlatého půlkola to takhle nebylo. Bravo! Ah —“ zasmál se, vida, že krátkozraký Kramerius mhouří oči a nemůže ho poznat. „Sestárl jsem, vědí, no jsou to léta, co jsme se neviděli.“

„Ah, pane barone!“ vyrazil Kramerius radostně a hned byl před pultem. Uvítal důstojníka velmi uctivě a velmi potěšen, že ho vidí a že se vrátil zdráv.

„A teď jim tu zůstanu, pane Kramerius,“ a německy pokračoval důstojník, že kvitoval, koncem loňského roku, že v lednu se vydal z Němec, od pluku na cestu, že se zdržel nějaký den v Plzni —

„Však vojny dost užili, pane barone —“

„Od osmnáctého roku, dobrých pětadvacet let jsem sloužil.“

„A slavně, raněný byli — Ale u Stokachu vyvázli bez rány. Ještě jednou děkuju za zprávy —“

„To bylo všecko na kvap, ale dalo by se povídat o té vojně. To by bylo skládání, pane Kramerius!“ A žertem doplnil: „Já taky spisoval, na vojně, třeba po bitvě nebo na piketě. To jim mám takovou knížku pergamenovou a do té jsem si všecko zapisoval. Ale censura ta by to nepustila, to rozumějí: „Betrug“, „Teuschung“ a takováhle slova, to ona ani cítit, třeba to byla svatosvatá pravda, co v té francouzské vojně. Ale o Francouzkách tam není nic,“ obracel zase do žertu, „obzwar ich mit den Französinnen ganz rüstig in die Schranken trat — Je to německy psáno, to vědí, člověk na vojně tak zvykne, musí. In unserer geliebten Czechensprache musím se zas doučovat. Těším se na to, jak budu zas spokojeně číst, a na muziku, na opery; tam jsme měli jen ty kanonové. — Kvartýr už mám, na Spálené ulici, přítel Krtička mně ho zamluvil —“

„Pan gubernialní rada —“

„Ano, starý kamarád, ještě ze studií. Jdu teď k němu.“ Setník podával ruku Krameriovi, jenž ho žádal, aby mu zase prokázal čest a navštívil ho.

„Naše vlastenská společnost roste,“ doplňoval s patrnou libostí, „poznali by nové vlastence, mladé i staré —“

„Že mladých přibývá, to je dobře. Přijdu, přijdu, pane Kramerius. —“

Když vykročil ze dveří, ku kterým ho Kramerius vyprovodil, minul P. Vrbu v límcovém, tmavém plášti, v čepici se štítem a s „ušima“ pod bradu přivázanýma. Starý kaplan se zarazil, jak shlédl důstojníka vycházeti z České Expedice a díval se za ním, až zašel za roh. Když pak sám vstoupil do Expedice, uvítal ho Kramerius:

„Viděli toho oficíra, velebný pane?“

„Viděl. Nebyl to snad —“ ptal se P. Vrba dychtivě v předtuše.

„Byl. Pan Jeník rytíř z Bratřic; zůstane teď tu, v Praze a bude sem, mezi nás chodit.“

„Ah, tohle je! To rád slyším!“ V očích pod hustým obočím zablesklo upřímným potěšením. „To rád slyším. Ale chlapík, už od figury! —“

XXV.

Skončí se bez konce.

F. Věk si kolikrát vzpomněl na P. Vrbu, co asi říká tomu proroctví, že tohoto r. 1800 nastane mír. Vzpomněl si jmenovitě, když podle dvorského dekretu po všech kostelích se v březnu modlili, aby Bůh v nastávajícím polním tažení c. k. zbraně požehnal, i pak, když u Rejna i dole v Italii začala děla hřmít, když chodily zase zprávy o zuřivých bojích.

Věková, když bylo muže náhle potřeba v krámě nebo v hospodářství a marně se po něm doma sháněla, po každé poslala Vašíčka, již osmiletého, čiperného, aby sběhl k Bílkům, pro tatínka. A býval tam skoro pokaždé. Sněmoval se starým sousedem o světě, hlavně o vojně; také se často přeli. V něčem se často shodovali, jako v tom, jakou vyvedli ve Vídni hloupost, že se s Rusem rozkmotřili, a že to tam divně vedou, když i královic Karel vzdal se správy nad armádou, však že to je vidět: od Rejna chodily zlé noviny. Císařské vojsko všude ustupovalo, a Francouz pořád mu v patách.

„A že se našim v Italii daří líp,“ starý Bílek zakýval pravicí, v níž držel dymčičku, v pravo, v levo, „to, no, nechme být, počkejme, až co Bonapart, ten se ještě neozval — Uvidíte, Františku, že ti zajatí Francouzové v Josefově už dlouho nebudou!“ — —

Věk od podzimku v Josefově nebyl. Cestu tam neměl, a schválně, k vůli Francouzům už nejel. Věděl, že ho syndikus, třeba že prohrál i s vrchním, ba právě proto, ostře hlídá; hlavní však bylo, že cestu měl za marnou, když jim nemohl nijak prospěti. Ale pak v červnu na ně živě vzpomínal, když četl, že Bonaparte vytrhl do pole, že přešel Alpy, jak se prodral těmi horami do Piemontu a z Piemontu do Lombardie, že vrazil Melasovu vojsku do zad, a že u Marenga —

Strašná porážka! Zvědí-li to zajatci? —

A z Němec také zprávy Jobovy. Francouz byl už v Bavořích, a blížil se k hranicím.

„Vidíte, Františku, teď je zle, už se to podobá jako před čtyřmi roky, už jdou na nás, tentokrát je zle, jde už o Čechy."

Že je zle, to mu dotvrdila vyhláška král. českého gubernia, která vybízela, aby každý, kdo má nějakou zbraň nazbyt, ji zapůjčil těm, kteří se postaví dobrovolně proti vpádu nepřátelskému hranice bránit. Když o tom u Věků u večer na podsíni mluvili, povzdechla stará Věková teskně a z hluboka:

„Kdy tomu bude konec! Toho já se ani nedočkám. Co bude bídy, co sirotků a mrzáků!"

„Ba toť," přisvědčoval Bílek, „teď chtějí zbraň a ke vší už hrozné kontribuci budou chtět ještě peníze, uvidíte, nové daně a vojsko."

A chtěli daně a také nové vojsko. První zprávu o tom dostal Věk od P. Vrby, jenž se zas po dlouhé době ozval dlouhým listem. Zlobil se na Bonaparta a na to, že co loni králevic Karel a Suvarov (ví-li Věk, že ten slovenský hrdina v máji v Petrově zemřel) vybojovali, to že je všechno pryč, ba že nepřítel už táhne k hranicím; teď, když je nejhůř, že zas arciknížete Karla zavolali, že přijel do Prahy, že je ustanoven k obraně Čech a k takovému konci a cíli že zřídí český pluk či legion dvacíti pataliouů ze samých Čechů, Moravanců a Slezanů.

Za nějaký den vyvěsil dráb, syndikus při tom stál a mnul si, nevěda proč ruce, na radnici veliký, tištěný arch, na jehož počátku bylo vytištěno hrubým švabachem: „My Karel, královský princ Uherský a Český, arcikníže Rakouské, atd. Českým, Moravským a Slezkým věrným obyvatelům —"

Věk si přispíšil to přečíst; když sestupoval se schodů radnice, potkal starého Bílka, jenž polooblečen vyběhl, jak zaslechl o té vyhlášce.

„Je to to, jak pan pater Vrba psal, o českém pluku. Má být ze samých dobrovolníků."

Dva dni po té rozlétla se městečkem válečná píseň. Dvoulist ten, s českým lvem v čele, přinesly děti ze školy, kdež se z něho učily zpívat tu píseň:

„Ej vzhůru Češi do boje!
Již spojte se v pluk — —
— — — — — — — — — — — —
Jen rychle běžte k pluku sem,
Sám králevic jest vůdcem všem!" —

Když také Vašíček Věkův tu píseň přinesl, Věk ji přečetl a zamyslil se nad ní. Vzpomněl na Thama, jak loni s ním byl na Hradčanech, jak mluvili o stavech, že se přičinili o český jazyk, aby se dostal zas do škol i do úřadů — — Ve Vídni se vymluvili na válku. Teď chtějí zas a co dají, co pak dají za to vše, za ty hrozné peníze, za daně, drahotu, za krev — — A trpce si sám odpověděl: „Jiný vítr, jiný vítr, jak říká syndikus." — —

V prosinci, po vánocích, dostal balík knih od Krameria s listem; také P. Vrba přiložil psaní. Kramerius stýskal na zlé obchody, že všecko s tou vojnou vázne a že padl na všechny velký strach zvláště po té velké porážce u Hohenlinden, a když Francouzové teď vrazili už až do Rakous —

P. Vrba však se zas utěšoval, že to půjde, že se to obrátí, když králevic Karel převzal opět vrchní správu nad vojskem, že už z Prahy odjel k armadě, a když na jeho vyzvání dobrovolný český pluk rychle, pěkně se schází, že skoro denně přichází do Prahy množství srdnatých jonáků z Čech i z Moravy, vesele s muzikou, ve zvláštním vojanském munduru, že mají dlouhé kalihoty (bylo podtrženo) a vysoké peří na kulatém klobouku, radost se podívat. A patalion studentů, ten že je extra, ti že mají stříbrné náramníky, včera že třem patalionům byly na staroměstském rynku odevzdány praporce, že česky (bylo zase podtrženo) a německy přísahali a pan světící biskup rytíř Chlumčanský že měl českou řeč k dvěma patalionům, pozejtří že se všechny tři vypraví, z Prahy, dolů k Budějovicům na hranice — —

V rachotu válečném, v útisku velkých, krvavých obětí, v úzkostech před nepřátelským vpádem, skonával rok, skonávalo století, a nové přicházelo. Věk očekával první jeho chvíle sám se ženou. Děti nevydržely; usnuly po desáté a babička ještě dřív. Chodilot teď na ni spaní tuze časně i často. —

Venku hlomozil vítr a sníh šlehal do oken. Věk sedě se ženou u kouřícího se punče, vzpomněl, že je v Praze asi hlučno tou chvílí; jak tam asi očekávají nové století. Jistě že hlučně, a že by teprve slavili, kdyby to strašidlo válečné neděsilo všude krvavým stínem — Co on Kramerius, Held, P. Vrba, a všichni vlastenci, ti že asi vzpomínají co nový věk nám přinese, P. Vrba ten že se jistě za Čechy modlí.

Řekl to vážně, měkčeji, na okamžik se zamyslil, pak, když pojednou z temna zimní noci zaduněl hlahol zvonů, chopil se sklenice a připil ženě:

„Aby nám všem pán Bůh zdraví dal, dětem, mamince, nám a všem těm našim vlastencům, aby bylo líp v tomto novém století.“

„A abysme se pořád měli rádi!“ Řekla to s úsměvem a plachý ruměnec kmitl se její svěží tváří. Přiťukl hlučněji sklenici, pak ji hned postavil a podal Marianě pravici, mlčky, ale se zrakem vyjasněným.

* * *

První rok nového století přinesl mír, a záhy. V únoru smluven v Lunevillu. Zajatcům, také Josefovským, přinesl vysvobození. Věk se doslechl, jak z Josefova vypravili Francouze do vlasti, ale ti, nežli se vydali na cestu, že si všichni vyžádali, aby směli na hřbitov dáti druhům, kteří tam ostanou, s Bohem. I šli a mnozí prý při tom loučení plakali.

Nedlouho po tom chystal se Věk do Prahy. Již dvě léta tam nebyl. Tentokrát se vypravoval nerad; než obchodní záležitosti nutily. Musil.

Neměl chuti proto, poněvadž měl poslední dobu starosti o matku. Pozoroval, jak se od zimy nápadně tratí. Byla již jako věchýtek, svěžest a síla ji opustily.

Jindy běhala, šukala po domě jako myška a zpívala ráno i za dne. Teď i její ranní píseň se málokdy ozvala. Za to více se modlila, sama ve své světničce, z knížek i růženec. Jindy na vše pamatovala, teď často zapomínala, jindy děti obsloužila sama, teď ji to již zmahalo. Už se jen šourala, záhy se unavila, ráda si vyhověla, usedala a hned dřímala —

chvíli v sednici, ne však dlouho. Odešla dřív nežli jindy do světničky, že si půjde lehnout, že jí není dobře.

Když mladá Věková ráno k ní vstoupila, byla již vzhůru. Požádala, aby ji nevěsta učesala a převlékla. Sama již nemohla. Když se tak stalo, musila ji ještě ustrojit. Modlila se po tom, pojednou pak nevěstě připomenula:

„Ty granáty Lidušce, víš, pamatuj si to — Ale teď bych si skoro trochu lehla, jde na mě spaní.“

„Lehněte si, maminko, a snídaní vám přinesu pak —“

„Tak, tak, Marianko, až za chvíli.“

Když pak Věková za chvíli vstoupila s talířem polévky, ležela panímáma ještě, ustrojená, na boku, jako by se na sdřímnutí převrhla. Spala však tvrdě, nápadně tvrdě. Věková postavila talíř prudce na truhlu, jak ji náhle leknutí obešlo, a přiskočila k posteli. Panímáma ležela, tiše, nepohnutě, bledá, ssinalá. Usnula. Na věky.

Plačíc vyběhla Věková ven a za okamžik vrazil do světničky Věk a vyděšen skláněl se nad mrtvou matkou. — —

* * *

Tato ztráta zatřásla jím do hluboka. Ještě po matčině pohřbu hledal samotu a nejednou když byl tak sám vedle v sedničce nebo nahoře v pokojíčku, padla na něj žalost sama, náhlým záchvatem, nebo když nějaká vzpomínka náhle ho rozlítostnila, až zaslzel. Také těžké otázky o konci a shledání a záhada věčná vyvstaly zase jako vyplašené stíny. Ale mysl jeho jen od prahu nahlédla do tajemného, děsivého šera. Ustoupila zas z bázně, neklidu, z nestatečnosti i z pohodlnosti, na kterou navykala.

Prudká bolest pak odtrnula a dřív, jak si Věk sám přiznal, než by bylo za mladších let. Byl v tom věk i rodina. Té patřil víc nežli čemu jinému a středem všeho myšlení, koncem všeh snah, starostí a veškeré práce byly děti. Ženu měl z té duše rád, ale ani dost nepozoroval, že je k ní klidnější a vážnější. Nebyl už milencem, a víc oceňoval teď její výborné vlastnosti jako hospodyně a zvláště matky.

Mariana často teskně vzpomněla na první léta, až i stín pochybnosti padl jí do duše. Ale od té chvíle, co se domluvili po té Josefovské Věkově výpravě, zůstalo klidné jasno v její mysli. Přesvědčila se, že se mýlila a viděla ze všeho mužova jednání, jak ji má rád a děti, a děti! Uvážila také, jaké má starosti a nevybočila z koleje názorů svého okolí, že manželství sluší klid a vážnost. A v dětech ožila jejich láska. Věk při všem svém zaměstknání dbale dohlížel, jak Vašíček prospívá ve škole. Dal ho učit zpěvu a na housle, sám s ním zasedl častěji ke klavíru, který do té doby byl skoro pořád opuštěn. Na německý „privat“ synek také musil, již proto, aby mohl na gymnasium. Němčina stála u brány vyšší vzdělanosti a nepropustila nikoho, kdož se s ní nespřátelil.

Přičinění Věkovo vydávalo. Dařiloť se mu hospodářství, a obchod, ač dodávky pláten teď za míru ochábly, se mu vzmahal a vynášel. Okolí jeho bylo zase klidné, maloměstský život se teď po vojně nezvlnil. Sousedé žili bez velkých vášní zbožně i v pověrách, pracovali, šetřili, ukládali,

ale slavili hlučně svátky, křtiny, svatby, ctili vrchnost a měli se k ní poníženě, z soudů, z oficírů a vojska měli strach a respekt před německým jazykem, poněvadž jím mluvili páni a vrchnost, a poněvadž bez něho nedostal se nikdo ani za písaře.

Věk se již v lecčem blížil k té tiché vodě, k tomu línému proudu, nad nímž jindy stál a s vysoka na něj hleděl. Rozhledu však nepozbyl. Viděl mnohou zvrácenost, smál se pověrám, šlehl je, kde je stihl, ve společnosti hospodské i v krámě, kdež pořád ještě se odbývaly schůzky mladších a čipernějších sousedů některých, tu nebo v letě na podsíňce nebo u souseda Bílka.

Syndikus o Věkovi pořád tajně a se strachem vykládal, že je illuminat, frajmaur (slyšel to od vrchního na Opočně), a Věk v tom svém smýšlení se nezměnil. Půjčoval jako dřív své knihy i noviny rád a ochotně, a kde se hodilo, poradil, poučil, povzbudil. Před léty, ještě za svobodna, nechtěl žádné obecné hodnosti. Nejvíc mu v tom vadilo náboženské přesvědčení. Jako konšel, radní, nebyl by se vyhnul faře a náboženským výkonům a obřadům, o kterých jako deista soudil jinak. A lhát a přetvařovat se nechtěl.

Teď i v tom polevoval. Již pomýšlel, že by přijal obecní nějaký úřad čestný, poněvadž by v tom mohl leckterou dobrou změnu pořídit. Toho si však nepřiznal, že v tom jest také kus dychtivosti k vůli syndikovi, aby jeho vlivu se opřel a mohl mu na kobylku. —

Už nejen přivykl svému rodnému hnízdu, už přirostl k němu kořeny, rodinou svou, obchodem, svým postavením, v němž měl vliv svým vzděláním a poslední dobou svým jměním tak rychle rostoucím. A pouta, jež ho jindy vázala k světu a lákala do něho, dávno padla a také poslední, přátelské svazky z mladých let se strhaly nebo polevovaly. — S Hněvkovským, toho času radním v Blanici u Klatov, si nedopisovali. Held už také poslední dvě léta skoro ani nepsal, hlavně pro veliké lékařské zaměstknání. V smýšlení však k Věkovi se nezměnil, jak svědčil list, když jednou za uherský měsíc došel. Ještě nejspíš se Kramerius ozval, když posílal knihy, ale jen krátce, a P. Vrba.

Ten psal nejčastěji, vždy o „vlateneckých důležitostech“, jako bylo jmenovitě, když Nejedlý Jan nastoupil stolici české literatury a českého jazyka, jaké to bylo slavné shromáždění, jak mladý professor krásně a, může se říci, směle mluvil. Věk to znal z novin a zprávu tu z nich četl svému kruhu i zprávu P. Vrby, aby viděli, jak jazyk český povstává z opovržení, jak i vrchnosti a znamenití a učení mužové si ho všímají.

V letě se P. Vrba odmlčoval na dobro. To Věk věděl, že apoštoluje, s knížkami. Za to psával v zimě a z jara. V únoru r. 1803. ohlásil novinu, která Věka hluboce dojala. Byla o Vydrovi.

„— — Zrovna v kolleji se to stalo, 22. minulého měsíce, když měl výklad. Najednou vázl, vázl, protíral pravé oko, pak zase psal, na tabuli, ale už jezdil křídou sem tam, nerovně a ne v jednom. Pak přestal, mnul si zas oko, až bledý obrátil se ke studentům. Díval se na ně jako u vyjevení, pak chtěl ke katedře, zakopl a div neupadl, tápal rukama jako slepý, až k němu jeden z filosofů přiskočí a ptá se ho, co mu je. A Vydra, to už našel židli, povídá jako v úzkosti: „Miláčku, já

jich nevidím! Já snad oslepl, na pravé oko" — Řekli mu, že když jen na pravé, že vidí na levé, a tu se chudák ubohý přiznal (já to již věděl, ach Bože, už když tu kozáci byli, nemohl mne poznat,) na to levé že už kolik let nevidí — On to pořád tajil."

Věkovi připadlo, co mu Held před čtyřmi léty řekl. A četl dále: „Teď padla na studenty hrůza. Vypravoval mně Ziegler (Už dříve se o něm P. Vrba jako o Hradečanu a nadějném vlastenci Věkovi v listech zmínil.) jak se studenti k Vydrovi hrnuli, mnozí bledí leknutím a mnozí až slzeli. A on, Vydra, také bledý, vstal, přemohl se a řekl: „Pán Bůh si na mne vzpomněl —" a prosil studenty, aby ho odvedli domů. Tak se náš cordatus Bohemus žalostně rozloučil s kolejí; tam při zkoušení oslepl na jedno, a teď, když vykládal, na druhé oko. Pán Bůh ho potěš! A nejhorší je, že málo slyší —"

Věk ulekaný pustil psaní na stůl. Soustrast zachvěla mu srdcem. Ubohý — Mihlo se mu, jak před léty, když on, Věk, k němu chodil do kolleje, jak se tenkrát, jednou zeptal na Žižku z Trocnova a kdy ten hrdina zemřel. Teď je jako Žižka slepý; prací zraku pozbyl ubožák, jemuž kniha byla životem. — —

Z jara příštího roku, bylo koncem dubna, když se vydával za obchodem do Prahy, kdež od r. 1801. nebyl, vzpomněl si hned doma na svého bývalého učitele.

Když obešel velkokupce, s nimiž měl co jednati, stavil se u Krameria. Mluvili také o professoru Vydrovi; Kramerius vypravoval o jeho stavu, že není pomoci, doktor Held je také toho mínění, a pojednou se otázal: „Že Held léčil také Dobrovského, to vědí —"

„Zmínil se mi o tom v psaní, ale jen zmínil."

„A mohl se pochlubit, má čím. Náš slavný abbé začal pojednou zuřit a policie chtěla už, aby byl dán do blázince. Ale tomu se náš Held opřel a vymohl, že Dobrovského ponechali jeho léčení, u milosrdných, je tam teď ordinariem. A tak rozumně Dobrovského léčil, že se za několik něděl utišil a od lonského jara je zas v své zahradě, a zas píše, pracuje." —

Věka tato zpráva dvojnásob těšila, i k vůli Dobrovskému i příteli. Šel ho pak navštívit, a když ho dvakrát nezastal doma, čekal na něj u milosrdných. Doktor ho rád viděl a hned se mu zavěsil v rámě.

„Mám visity, domů s tebou nemohu, ale víš-li pak," začal hned, „že se mně ukázala stopa po bratrovi?"

Věk maně se zastavil a dychtivě, potěšen se ptal: „Ah! Konečně! Kde? To ti ruští oficíři —"

„Ne, ti ne. Jeden z nich mně sice psal, ale že darmo pátral, a druhý se ani nepřihlásil. Ale přijel ze St. Petersburku, víš, nějaký cestující a ten si přivezl eine Composition vom Bruder, od Ignace, gedruckt, pěkně tištěno, s bratrovým jménem. Doslechl jsem se o tom, běžím hned, to si můžeš myslit, jak jsem po těch notách sahal."

„A bylo to tak?"

„Bylo. V Rusku to skládal, in Petersburg ist es gedruckt."

„To teď můžeš hledat, to už půjde —"

„Ba ne —“ a hledě v užaslý Věkův obličej, vážně vysvětloval: „Kdyby na tom byl rok vytištěn! Ale tak, nic na tom není nežli: Mélanges de Musique a bratrovo jméno; jsou to francouzské a ruské písně a polonaisa. To snad skládal teď, a to by byl ovšem živ a snad v Petersburku; ale možná je, und leider das ist wahrscheinlicher, že to složil, když přišel do Ruska, před vojnou, dřív, nežli se dal k Polákům.“

Věka to smutně překvapilo.

„Ale jedno je přec,“ dodal Held živěji, „já si mohl aspoň zalhat; potěšit panímámu, rozumíš?“

Věk přisvědčil hlavou a řekl:

„To byla svatá lež.“

„Oučinek to má. Maminka přestala plakat a zas doufá.“

Když se rozcházeli, musil Věk slíbit, že přijde večer, že si zahrají. —

Věka těšilo, že Held, o němž se doma začal domýšleti, že se mění, poněvadž přestával dopisovati, že jej tak upřímně přijal jako jindy, jej venkovského kramáře, on na slovo již braný doktor. Nezmeškal tedy a večer přišel. Pohovořili a Věk vzpomněl na Thama, že se v Expedici na něj ptal, ale tam že o něm žádný neví, ani Šedivý.

„Žádnému nepíše. Ani stará Butteauová teď neví, kde jsou. Pavla prý jí už dlouho nepsala.“

„Tys se starou mluvil? Což není zas s Thamovými?“

„Není; jak ji Bettyna sem vylákala, tak tu ostala. Teď je tu sama, s vnoučkem.“

„Je-li možná! A Bettyna? —“

„Ta je za štěstím. Slyšel jsem, že v Drážďanech.“

„A jak stará s dítětem, jak může být živa?!“

„Betty jí někdy něco pošle a ostatek to protlouká. Ale o kloučka se stará, to je pravda. Tuhle pro mne přišla, celá polekaná, že „Jean“ stůně; a nebylo to skoro nic, jak jsem shledal. No ale teď, příteli —“

Dali se do hudby. Held zahrál na kytaru, jak ho Věk o to požádal, a když pak nástroj odložil, řekl s úsměvem: „Tak teď sedni ty a zahrej!“ a sáhl po notách.

„Já?! Já už zapomněl —“

„Tuhle k tomu,“ Held kladl před něj průvod k písni. „Pamatuješ se, jak jsi mne kdysi nabádal, abych také na česká slova komponíroval. Podívej se —“

A ukázal na český text, nad nímž bylo napsáno: „Píseň hrobařská“.

Věk zrovna vyskočil a podal mu ruku.

„Díka tobě, příteli, pomahej, pomahej na této roli. A teď pojď, zazpívej, budu hrát, budu, seberu se.“ A hned sedal ku klavíru. — —

U Helda se zdržel dlouho, ale nelitoval. Vracel se jako osvěžen a nesa si opis Heldovy písně, která se mu líbila. Příštího dne odpoledne chtěl zase vyraziti k domovu. Dopoledne však se ještě vypravil k P. Vrbovi. Zastal ho u Balbinových Miscellaneí.

„Však jsem si už myslil,“ zvolal kaplan, když Věka srdečně uvítal, „že musím zas na vaši stranu, když oni na mne zapomněli.“

„Nemohl jsem dřív, ale přijdou k nám jistě.“

„Až v letě, to přiklusám. „Mravenci“ utekli, jen „loupežníci“ mně neslouží,“ dodal směje se. „Ah, oni snad zapomněli! Pamatujou se na Ceypka, co byl kuchařem u barona Materny? Však ho u mne viděli. Ten mne pořád obehrává.“

„Ale o moc jistě ne —“

„Ale přec — No ale je za to kratochvíle; člověk nemůže pořád sedět u knih a krev se také trochu rozproudí, když se člověk už jinak nemůže poškorpit. Dřív tu byli Rusové, ale s těmi teď dá Ceypek už pokoj, už je také chválí, a tak se jen pro ty „loupežníky“ někdy posekáme.“ Byl by v tom veselém tonu dál vykládal o věcech, které Věka hrubě nezajímaly. Ale Věk zmínil se o Vydrovi. I padl stín. Tvář Vrbova zvážněla a povzdechl, ó to že je velké neštěstí, už také proto, že takový vlastenec musel ze školy.

„Nemohl bych ho navštívit? Nebyli by tak laskavý?“

„Ale rád, až bude Ziegler doma, jako u něho; ten teď je v kolleji, nebo má kondici. Ale odpoledne to bude doma, to mu professor Vydra dyktiruje svůj matematský spis, a po česku, po česku! Slyšeli?“

„Slyšel; a co pan Ziegler, je u něho?“

„Je, ó ten panečku studyruje! Je v theologii,*) ah, to jim bude kos! On rusky, on francouzsky, a teď nejvíc hebrejsky. Bude dělat doktorat — Z toho něco bude! A Čech je, náš, celý náš! Však se mně hned líbil, když jsem ho poprvé shlíd', tenkrát v Brodě — Chudáček, v takovém ošumělém pláštíčku. Ale čipera, čiperka, hned tenkrát — Tak tedy, odpoledne.“

Věk aby uviděl svého bývalého professora, odložil odjezd. Odpoledne stavil se pro P. Vrbu a oba se odebrali do Dominikanské ulice, kde stanuli před starým domem bývalého jesovitského semináře studentského, v němž professor Vrba bydlil.

„Vědí, já se hlásit nebudu,“ řekl kaplan v průjezdě, „ono by to bylo na starého pána moc, já jich jen uvedu.“

Věk ani tu, ani když stoupali po schodech, nepromluvil. Cítil, že mu srdce bije rychleji. Když vešli do prvního pokoje, uvítal je mladý muž v rouše theologa, černovlasý, kudrnatý, zdravých, svěžích tváří, jiskrných očí. Uctivě uvítal P. Vrbu a Věkovi podal hned ruku, když uslyšel, že je trochu krajan, z Hradecka.

„Rád bych pana professora uviděl,“ žádal Věk tlumenějším hlasem, „býval jsem jeho žákem, kdyby to mohlo být, nebudu zdržovat —“

„I ano, myslím, že ano. Teď mně diktyroval celé dvě hodiny českou mathematiku, bude snad unavený. Ale ohlásím jich.“ Odběhl, a již za chvilku stanul ve dveřích druhého pokoje, aby šel. Věk zapomněl na svého průvodce i na mladého theologa. V napjetí a vzrušen vstupoval do druhého pokoje, jenž byl klenut a málo světlý.

V starém, černém křesle vedle stolu, na němž ležely papíry a knihy, seděl v tmavém, volném kabátě, v černých punčochách a střevících on, „cordatus Bohemus“, schoulený, přepadlý, jako by menší, drobnější. Lysina

*) Theologické studium trvalo tenkráte tři léta. V semináři přebývali toliko theologové 3. ročníku.

nad čelem větší a vlasy jindy tmavé, starostí do běla prokvetlé. Stařec, nebohý stařec!

Věk ho měl v mysli, jak pln ohně jim vykládal, jak velké oči jiskřily zvláště tenkrát, když k nim nadchnutý mluvil o mateřském jazyku... A teď... Lítost sevřela Věkovi srdce, když ho tak shlédl, když Vydra vztáhl proti němu ruce (ale na tom právě, jak je vztahoval, bylo vidět, že jich zrak neřídí, že oči má vyhaslé) — A hlas mdlejší, hlas pohnutí a nejistoty, ne bývalé síly.

„Tak miláčku, jdou blíž, tak —"

Věk vložil pravici do jeho vztažené ruky; Vydra však nahmatal i druhou jeho ruku a tiskl mu je obě.

„Pozdrav jich pán Bůh za to — Vždycky mne to potěší, když někdo z mých žáků — Já je vždycky miloval, gaudium et coronam vitae, spem patriae. A kde jsou teď?" zeptal se pojednou Věka, zapomenuv, co mu Ziegler ohlásil.

Věk síle hlas pověděl a připomenul, že byl s Hněvkovským.

„Ah pravda, už vzpomínám, drahoušku, ale to jsou léta, pravda; z Hradecka, z našeho Hradecka, vědí!" Úsměv kmitl se mu po zapadlých rtech. „Pepíčku!" zvolal náhle, „přineste p. Věkovi na památku, víte —"

Ziegler rozuměl. Skočil k černé skříni a přinesl nevelkou knížku, kterou professor podal Věkovi.

„Epigrammata latina, můj zlatý, skládal je poëta coecus, ale proto žádný Homerus —" usmál se, „ale těšil jsem se s tím, mnoho chvílek při nich uteklo — Je jich osmaosmdesát, všecky jsem složil za tu dobu, co mne pán Bůh tak navštívil. Ale nenaříkám. Vědí, co mudrc Epiktet řekl: „Alios accusare in calamitate sua, hominis est ineruditi; se ipsum, ejus, qui erudiri incipit; nec se, nec alium, hominis eruditi." Moudrý své neštěstí tiše a trpělivě snáší. A když slábnu, povznesu mysl k Kristu Ježíši, nevinnému beránku — —" Umlkl; Věk chtěl se poroučeti, ale Vydra, hledě před se, nahnul se víc do předu a živěji, plnějším hlasem pokračoval:

„Jen když ještě alespoň trochu mohu pracovat —" Rozhovořil se o svém díle, o české mathematice. „Ať uvidí naši nepřátelé, a vědí miláčku, „esse nequit Böhmo Germanus fidus amicus" (usmál se), ať poznají, že naše řeč svatováclavská hodí se i k věcem učeným a vznešeným, a každý přirozený Čech bude se snáze z té knihy učit slavnému umění mathematickému." Umlkl. Věk sám už pomyslil, a Ziegler mrkal, že už je čas.

Věk se poroučel. Znovu jej Vydra chytl za ruce, tiskl mu je, děkoval mu a žehnal. Dojat vycházel Věk do prvního pokoje. Ve dveřích se ještě ohlédl na starce, jenž sklesl jako unaven, zády do křesla a opřel o ně ustaranou hlavu. —

V předním pokoji rozloučil se Věk s Zieglerem. P. Vrbu vyprovázel až k jeho bytu. Z počátku ani nepromluvili, pak lítostivě o „srdnatém Čechu", celou cestu až k Vrbovu domu. Věk, ač ho kaplan zval, nešel dál, neboť se již stmívalo. Rozžehnali se a P. Vrba musil slíbit, že teď v máji nebo v červnu přijde jistě do D... ky. Věk se vracel zamyšlen. Na Vydru myslil, jak je sklíčený a jaký býval a jak bývalo, tenkrát —

To se ještě on, Věk, bláznil za Pavlou a teď — Celá ta rodina jak se rozpadla, jak sešla — a Tham v tom — ten v té bídě — Tenkrát v Kralíkách se z ní ještě vytrhl, tenkrát ho měla Pavla ještě ráda — Ale teď — Nechuť, nelad ho zmohly.

Když se však přiblížil k „zlatému bažantu" a vzpomněl si, že zítra pojede domů k ženě, k dětem, jakoby náhlý vítr rozfoukl tu těžkou mlhu.

* * *

Začátkem května, týden po tom, co se Věk z Prahy vrátil, přiharašil pozdě odpoledne do D . . . ky těžký, formanský vůz a zarazil před Věkovým domem. Přivážel zboží, hlavně osadní, které Věk v Praze objednal. Poněvadž Věk měl těch dní nutnou práci na poli, dal přivezené bedny, balíky a sudy zatím na dvoře složiti. Tam také odnesli i všecko železné zboží, které druhého dne přivezl vídeňský forman.

Věk sám, jen na to dohlédl, a již pospíchal na pole, kamž se také nazejtří časně z rána vypravil s čeládkou a najatými dělníky. Byl by, unaven včerejší lopotou, zaspal, ale žena ho, teď už sama zpívala ranní píseň šukajíc po domě, vzbudila, z polehounku, skoro s lítostí. Ráda by mu byla ještě spánku dopřála, ale sám ji večer požádal, ano nařídil jí, ať ho nenechá spát, že musí ven, aby na poli dohlédl, a pak že zboží uklidí.

Ráno bylo dost chladné a vál vítr, až se po cestách a na poli prášilo. Zle se pracovalo, až pojednou, bylo okolo deváté, vítr sám práci zarazil. Přinesl hlas, zlověstný hlas. Děsivý zvuk zvonu, prudké údery poplachu! Všichni se obrátili k městu, a vráz padlo na ně leknutí. Kouř! Tmavý, hustý kouř v tu stranu města, divoký sloup, jenž se nesl, jako by u víru hnán. A zvon žalostně bil, rána za ranou . . .

„Běžte!" zkřikl Věk . . . Ale dříve nežli zkřikl, dali se někteří do běhu a hnali se polem, rovně osením, úhorem i paloukem, cestou necestou k městu, za tím sloupem, jenž rostl a se šířil. Mžikem bylo pole prázdno, Věkovo i všechna sousední. Odevšad hnali se tryskem, vyděšení k městu, a vítr roznášel jejich výkřiky.

Věk uháněl ohromnými skoky; co bylo v pravo v levo neviděl a nedbal. Starost ho hnala, starost o stavení, o zboží, kterého bylo plné nádvoří i síň. A tam u sklepa, bodlo ho, když na to vzpomněl, tři sudy terpentinu a sud lihu! A žena s dětmi sama! Je-li to blízko, nebo v sousedství! — —

Vyvalené oči neodvratně hleděly k městu. Již viděly, kde hoří, že to veliký požár. Celé předměstí bylo v plamenech a požár rozzuřený hnán druhým živlem, letěl zběsile vpřed. Věk viděl, že je zle za toho vichru, nepoleví-li, že tam ta stavení, většinou roubená, pod šindelem i došky, chytnou jako suché louče.

Tvář mu od divého běhu zrudla, pot vyvstal, horko pálilo v očích, v boku již ho píchalo; ale hnal se dál, až pojednou zarazil. Nový sloup dýmu se vyvalil, černý, hustý na druhém konci města. Na druhém předměstí chytlo a hoří, hoří, a městečko rynk, kde jeho stavení, mezi nimi! Okamžik stál jako sloup, pak opět uháněl — —

Z pole doběhl ze všech nejprvnější ku svému stavení; jako štvaný jelen se přihnal. Ale jak vrazil do vnitř a shlédl plačící ženu, vyděšené

děti, vzpružil se jakoby procházkou přišel. První bylo, aby zabezpečil majetek, který měl nahoře na půdě, i na sedničce. Čeládka musila dávat rychle obilí do pytlů, snášet peřiny, šatstvo, knihy, dolů do sklepa, do přízemku, kdež byly všecky místnosti buď klenuté, buď rákosového stropu.

Všude kolem strašlivý hluk, křik a zmatek, venku na náměstí, v sousedství, v domě. Přiběhlo několik lidí, také starý Bílek, kteří pomahali uklízet, ale pojednou se ti pomocníci zase rozprchli, zmizeli, jak zaječelo strašlivé:

„Rathouz hoří!“

Věž byla již v plamenech a plápolala jako ohromná pochodeň, zmítaná vichrem, jenž skučel a burácel . . . Praskot plamenů se již ozval, planoucí šindele a došky lítaly jako rakety, sršely jiskrami, zažehovaly . . . Zvon umlkl, ale skřek hrůzy a šíleného zmatku, pláč a nářek všude . . . Praskot však krovů, sycení plamenů a hlomoz větru ho dusil. Ty strašlivé hlasy neslábly, sílily, rostly . . .

Věk byl už s rodinou skoro sám. Už hořelo v pravo, už chytlo i u něho. Jak to spozoroval, poručil, zardělý, potem zalitý, pln obrovské síly, jak ji jen takové rozčilení dává, ženě, aby vyšla za dětmi, které soused Bílek právě odvedl a sobě na starost vzal. Chtěla jít, ne však bez něho. Prosila ho, aby šel, aby jen šel, aby pamatoval, dokud je čas —

„Běž, běž!“ křičel v tom lomozu, „přijdu hned za tebou. Ještě kasu odnesu.“

„Pro Boha tě prosím! —“

„Jdi,“ křičel velitelsky, „pamatuj na děti, ať se ti neztratí. Hned jsem za tebou.“

Skočil ze síně do světničky, kam tolik zboží a vécí shora snesli a kde stál i stůl s tajnými přihrádkami, v němž měl několik tisíc zlatých, cenné papíry, Mozartův dvacetník i Vašíčkův peníz, který dostal chlapec u Jezbin od ruského kozáka. Nechal to všecko prve tu, poněvadž myslil, že v té klenuté místnosti — — Ale když kolem a nad ním už hořelo, chopil se stolu a dal si ho na hlavu. Tak ho vynášel, neboť na otvírání a vybírání nebylo času.

Když vyrazil na síň, byl tam už sám. Žena poslechla. V celém domě nikdo . . . Už dým vrážel do síně a jak Věk postoupil krámem k hlavním dveřím, ostal na okamžik jako omráčen. Podloubí v plamenech, všecko, celé náměstí kolem jezero plamenů, horoucí peklo, z něhož sálalo horko a zarážel čpavý dým. Dešť jisker sesypal se před ním celou podsíní. Uskočil, chytl opět stůl a hnal se jím zpátky, aby síní vyrazil na dvoreček a tím na zahradu.

Jako zmámený žárem, jenž na něj z té pekelné výhně sálal, zmámený dýmem, od něhož se mu již zatmívalo, pronikl až na konec síně . . . Ale tu jej hrůza obešla. Nádvoří hořelo. Kolna, všecko i hnůj, všecko zboží, které formané přivezli, už chytlo, bedny, sudy i žoky hořely plamenitě a čpavý, těžký dým v hustých kotoučích se valil jako divá zátopa.

Věk pochopil, že se stolem neprojde tím ohnivým brodem. Vrátil se, stůl odhodil u světnice, strhl tam z kupy peřin přikryvku, namočil ji ve štoudvi vody na síni, pak se tím mokrým štítem zahalil a hnal se v zoufalé odhodlanosti ven z plamenů do plamenů, ošlehujících celý dvůr

jako rozlícená saň. Plamenná hříva její vysoko šlehala, vlála a tlama syčela, hubila a trávila hladová, nenasytná —

Věk běžel kolem ní, přes ni, nebylo pomoci, těžko již dýchaje; oči štípaly, bolely, že sotva viděl . . . Přeběhl dvorečkem, zahlédl branku do zahrady; a víc pak už neviděl, dále nemohl.

Zavrávoral, a sklesl. — —

* * *

„Chvála pánbou!" zaslechl, když otevřel oči. Stařena jakás seděla u něho; ani hned nepoznal, že to stará Vaňousová, vejměnice z předměstí. Ležel na pahorku pod stromem na trávě. První, čeho si všiml, bylo, že má pravou ruku zavázanou i hlavu, že mu uhořelo kus kabátu i vesty. Rozpomínal se, zvolna, těžko, jako z hrozného vidění —

„Kdo mne sem přines'?" ptal se mdle.

„Švácha řezník, ještě s jedním. Švácha vás vynes'. Běžel právě vaší zahradou a shléd' vás jak jste pad'. A už oblek na vás chytal. Shodil svůj kabát, hodil ho na vás a oheň ututlal. —"

„A žena, děti —"

„To já nic nevím, holečku — Já jsem sem utekla, a Švácha vás sem s tím druhým zanes', složil, a zas utíkali. Ach Ježíš Marja Jozef! Co to pán Bůh na nás seslal — — Celé město, kostel, rathouz, pivovar, všecko, škola, všecko, všecko, ach co si počneme!" a lomila rukama.

Věk obracel zraky k vypálenému městečku. Bylo už pozdě odpoledne; nad krajinou se nesly černé mraky dýmu; a pořád ještě dýmaly sloupy kouře ze spáleniště. Nehořelo již, jen tu tam ještě plameny prošlehly . . . Ale kouřilo se k nebi dýmem už zčernalému a těžkého zápachu bylo plno povětří.

První okamžik rozchvěla se Věkovým nitrem blaživě teple radost, že je živ. Ale jak obrátil mdlé oči, jež bolely, jak je otočil, k městu, jak uviděl ohořelou, černou věž radnice a vzpomněl, tam nedaleko že stál jeho dům, dolehla na něj žalost. Než z plna své ztráty teď necítil. Jen o ženu měl starost, o děti. Chtěl vstáti, ale nemohl. I mluvení ho namahalo, a rány pálily, bolely. A stařena vedle naříkala, bědovala. Prosil ji, aby šla pro lidi. Vstala, dala se k městu, kolem něhož se lidé hemžili až černo jako mravenci kolem rozkopaného mraveniště.

Stará Vaňousová říkala tu tam, že tamhle leží Věk; ale každý měl své starosti, svou bídu. Až na večer teprve šli kolem tři mužští a ti se nad Věkem ustrnuli. Odnesli ho na kraj města do stavení, kteréž jako zázrakem nechytilo. V tu chvíli už pršelo. Ani cestou, ani ve stavení Věk nic nezvěděl o ženě a dětech. V tom hrozném zmatku mluvil každý jinak — —

V tu dobu staunula Věková u spáleniště svého domu, z něhož dosud tu tam dýmalo. Ale prudký žár pohasl deštěm. Plamen všecko strávil, zboží na dvoře, všecky zásoby, vše co dolů snesli, celý krám, zboží plný. Skřivené kosy, skroucené plechy, pruty železa, nástroje, náčiní, srpy, pilníky, všecko přepálené leželo v pusté směsi v popelu, v uhlí a mezi ohořelými trámy.

Věková bledá, plačíc, lomila rukama. Šla do té spousty a neviděla jí, nedbala, že děvečka vytáhla z pece, kam uschovali stříbro a měděné nádobí, beztvárný kus rozlité hmoty. Ale když čeledín vynesl ze sklepa, kamž oheň také pronikl ale nejmíň zuřil, kromě zničených peřin i několik ohořelých knih, dala se do hlasitého pláče.

To bylo všecko z mužovy knihovny, z jeho staročeských vzácných a jiných knih, které měl tak rád! A on! Kde on! Volala ho, naříkala a neslyšela, že ji starý Bílek těší, že se ještě neví, že se nemůže říct v tom zmatku.

Neslyšela a zoufale si vytýkala, proč tu muže nechávala, proč tu s ním neostala — Ale když ji posílal k dětem. —

Bílek ji musil odvésti; a zase jen dětmi ji vyvedl, že jsou samy a noc je tu.

Celou noc bylo na spáleništi celého města živo. Celou noc pracovali, hasili, kde ještě bylo třeba, celou noc ozývaly se pláč a nářek z černé, páchnoucí pustiny. Vichr těch hlasů již neroznášel. Vyběsnil se, ulehl a mlčel. — —

Ráno belhal se Věk o holi, s rukou i hlavou obvázanou, k spáleništi svého domu. I v tom smutném ruchu na spáleništi všimli si nešťastníci nešťastného, jak se vleče, jak stanul u rozvalin, jak na ně bled a rozechvěn hledí. —

Když vstoupil do vypálené světnice beze stropu, kde tak spokojeně, šťastně se svou rodinou žil, obešla ho hrůza.

Této noci, kterou strávil v cizím stavení v bolestech i v úzkostech, dověděl se až k ránu, že jeho žena i děti jsou zdrávy, ale kde teď jsou, žádný na jisto nevěděl. Největší břímě tím s něho spadlo. „Jen když oni zůstali!“ pomyslil tam v tom stavení. Ale teď když stanul v té spoustě, když zakopl o svazek klíčů (byly od skladiště, sklepa i od stolku, kde měl několik tisíc v zásobě) a viděl, jak je všechno pryč, a že je ještě za tolik zboží dlužen a peníze že shořely, že měl jmění dobrých čtyřicet tisíc a teď že má sotva několik krejcarů v kapse, schvácen byl lítostí a žalem. Srdce se mu sevřelo a hrdlo stáhlo. Nemohl však ani zaštkat. Sklesl na kolena do popela svého jmění. —

V tom zaslechl výkřik, radostný výkřik. Žena s dětmi! Pustila je, skočila k němu a chytla ho kolem krku. V ten okamžik vyřinuly se mu slzy a s pláčem si klesli do náručí.*) — —

---

*) Čtvrtou, samostatnou část tohoto románu slíbil nám autor pro ročník 1899 „Květů“. Red.

Z knihy: „Sto let anglické poesie“.

Překlady Jaroslava Vrchlického.

John Logan.

Píseň kukačce.

Zdar, krásný hoste podlesí,
zdar, čacký posle jara,
o hnízdo tvé se jarní nebe,
o zpěv tvůj hvozd se stará.

Jak zkvetou první chudobky,
tvůj zazní jistě hlas,
zda hvězda tebe vede k nám
a určuje tvůj čas?

Zdar, čacký hoste, kvítí vše
já s tebou stejně vítám,
tvou hudbu v ptačím prozpěvu
já lačným uchem chytám.

Když školák zajde do lesa
pro prvosenky květ,
jak naslouchá, to jara hlas,
jej nápodobí hned.

Však hrách když kvésti začíná,
opouštíš zpěvné luhy,
host výroční ty jara zvěst
přenášíš v úval druhý.

Ó ptáku, svěží vždy tvůj luh
a nebe tvé vždy jas,
tvá léta zimy neznají,
ni trud tvůj zpěvný hlas.

Kéž lítat můžem pospolu
vždy čilým křídlem v luhy
kol světa spolu rok co rok,
vždy jara býti druhy!

Thomas Chatterton.

Resignace.

Hrom, jímž tvé nebe, Bože, zní,
jenž i ten zemský atom zříš,
tě vzývám, štíte poslední,
skloň milostiv se ke mně níž!

Hádankám tmavým vůle tvojí
i stínu rajských světel tvých
podlehá lidský duch v zlém boji,
však věčný co chce, — není hřích.

Ó uč mne v chvíli pokušení
a v úzkostech a ve slzách,
svou dobrotou ztiš vášní vření,
svou láskou, smírem zmírni strach!

Když mimo tebe v srdci vřelo
cos zpupného, čím bují zmar,
tvé oko v nebezpeč mou zřelo,
tvé lásky přehledniž to žár!

Tož srdce, nač lkáš v zoufalosti?
Nač v temnu zní tvůj smutně hlas?
svor dumy odhoď, k blaženosti
Bůh přece všecky stvořil nás!

Žel, srdce moje lidsky cítí,
viz slzu mou a slyš můj vzdech,
že otráveno jest mé žití,
to cítím v sledních zápasech!

Však resignovat chci z vší síly,
za každou ránu dík vzdát jen,
ať ztichne srdce vzdech, jenž kvílí,
pryč slzo, jíž hled zasmušen!

Plášť chmurný, jímž chce noc mne krýt
i ducha bez vší naděje,
ten spadni, Bože, v jitra svit,
jenž slunce tvé mi odkreje!

—

Samuel Rogers.

Na starý dub.

Sám, bez stínů zde stojíš dnes,
tvůj svatý kolem nezní šum,
a nedávno sám, celý les,
zněl s vrcholů tvých, orla ples,
a dole vlčí tlum!

Sem v brnění rek mnohý leh,
co vichr jeho chochol rval,
a bouří když sem zapad vzdech,
tam z věže pusté, lek se, v spěch
skráň křížem znamenal.

Pak s pluhem jasný nastal čas,
tu s věnci dívky, s hudbou ves;
co travou pěšin táhlo as,
kde pastýř dívce v máje kvas
vrcholky smrčků nes!

Jsi otcem lesních hlubin, vstaly
bezčetné hrdě ve tvém šeru,
ve žaludech tvých které spaly,
a pak se v úhly světa hnaly
ve ducha novou sferu!

Sem v noci starý Druid spěl,
k těm patřil mocným ku snětem,
zde čaroval, zde v dumách bděl,
a příšerně v noc hymny pěl
ku lidským obětem.

Jen suché témě, holá snět,
teď v noční nebe čníš,
kol bledý měsíc svítí teď,
na mrtvolu, jež, klestě změť,
propadla zmaru již.

Robert Burns.

Svou Haničku mám rád.

Ať kde chce vichr duje si,
já toužím na západ,
mé dobré děvče bydlí tam,
ta, již mám nejvíc rád.

Tam šumí les, zdroj tká svůj ples
a mnohý ční tam chlum,
však v noc i den jest Jean můj sen,
Jean nevyjde z mých dum.

Já zřím ji v rosné květině,
ta něha, kouzlo, jas!
Ji v ptačím slyším prozpěvu,
vzduch kol, to její hlas!
A každá jarní květina,
luh, keř, hvozd, zdroje šum
i ptačí zpěv jest příčina:
Jean nevyjde z mých dum.

Údolí Ballochmyle.

Catrinské zvolna žloutnou lesy,
u jezer vadne sirý květ,
skřivánčí brázdou nezní plesy
a v přírodu žal tichý slet.
V těch hájích Marie kdys pěla
v své krásy tenkrát vrcholi,
a tichá lesní echa zněla:
Buď s bohem, drahé údolí!

Na zimních záhonech, ó kvítí,
vzpláš svěžím květem jara zas,
kde vadne vše, tam bude zníti,
ó ptáčata, váš sladký hlas!
Žel, pro mne vše se ztápí v šeru,
pták v lese, kvítko na poli,
ó s bohem, luzné stráně Ayru,
buď s bohem, drahé údolí!

Pojď na má ňadra spočinout!

Pojď na má ňadra spočinout,
rci, rozchod pro nás není,
rád zdeptám vše jak prach a troud,
pych světa, slávu, jmění!
A řekneš-li, že v tvojí, Jeannie,
je totéž psáno hruď,
cíl života jest dosažený,
co živ jsem, mojí buď!

Tvým vděkem vším ku ňadrům svým
mé všecko tebe stisknout,
víc od nebes já za ten ples
nežádám, než blahem výsknout!
Při očích tvých tak modravých
se přísahou chví hruď,
polibkem svým to zpečetím
a pro vždy mojí buď!

Dvorný tkadlec.

Kde Cart má v moři cíl svých cest,
strom bujet zříš a kvítí kvést,
hoch pěkný pro mne živ tam jest,
a on je dvorný tkadlec.

Já měla devět hochů snad,
ten prsten nes, ten pentle, šat,
o srdce začla jsem se bát,
tož dostal je můj tkadlec.

Psal otec smlouvu svatební,
pro bohatého napsal ji,
leč hruď je vše, dlaň patří k ní
a tak ji má můj tkadlec.

Pták s písní dokud brázdí vzduch,
a včel je slyšet v kvítí ruch,
a v pršce usmívá se luh,
mým jest jen dvorný tkadlec.

Modlitba před smrtí.

Ty Neznám! Mocná Příčino
mých nadějí, mých strachů!
Před nímž snad v chvíli nejbližší
se octnu, vyrván prachu.

Ó jestli žití po stezkách
se v blud mé srdce dalo,
a leccos dí to v srdci mém,
že tak se často stalo,

Ty víš, že tak jsi zvedl mne
i s vášněmi a pudy,

že svůdný hlas jich svedl mne,
až zabředl jsem v bludy,

Kde lidskou pouze křehkostí
jsem dopustil se viny,
ty lásko, vše ztaj milostí
a stop to v noční stíny!

A kde jsem hřešil úmyslem,
tam těchy pro mne není,
jen že Jsi dobrý, dobrotě
že slastí odpuštění!

—

William Blake.

Jaru.

Ty, s kadeří jež plnou rosy hledíš
skrz jasná okna jitra k nám, ó obrať
své oči andělské na výspu naši,
sem v západ, kde tě zdraví plným sborem!

Vše hory mluví spolu a co mluví
to poslouchají doly, s touhou oči
k tvým zářným praporům se točí, k našim
již pasům obrať svaté svoje noby!

Sem s východních již vrchů! Našim větrům
nech slíbat vonný šat svůj, nech nás píti
dech svůj jak z rána tak i večer, vylej
své perly na kraj spráhlý, jenž tě touží!

Jej prsty svými vyzdob spanilými,
své polibky na jeho ňadra vtiskni,
vlož zlatý vínek svůj mu na skráň nyvou,
jež pro tebe své kštice upravila!

—

Létu.

Ty, údolím jež naším spěješ v síle,
skroť mohutnou šíj ohnivých svých hřebců,
ztlum oheň šírých nozder jich, ty Léto,
jsi často u nás rozbilo stan zlatý
a spalo pod našimi duby, žasem
líc snědá jala nás i vlas tvůj bujný.

Jak v stínech hustých slýchali jsme často
tvůj hlas, když Poledne na zářném voze
v hloub nebes vjelo. Teď u našich zdrojů
se posaď v údolích, v mech, na pokraji
čistého zřídla hedvábný šat odlož
a uvrhni se do šumících proudů!
Náš kraj miluje léto v jeho slávě!

Jsou slavní naši pěvci, kteří bijí
v stříbrné loutny, bujnější mláď naše
nad jihu pastýře, jsou krasší dívky,
jež tančit umějí. Dost máme písní
i nástrojů, ech sladkých, vody čisté
jak nebe, laurů dost, jež brání žáru.

Jeseni.

Ó jeseni, ty obtížená plody,
ty sytá hroznů krví stůj a zůstaň,
pod střechu mou se posaď, odpočiň si,
tvůj hlas ať zazní s píšťalou mou v souzvuk
a všecky roku dcery tančit budou,
o květech zpívej nám, o plodech píseň!

„Své vděky poupě slunci otevírá
a láska jeho žilami již kypí,
skráň Jitra kol je ověnčena květy
a kvítím skromný Večer skráň si stíní,
až bujné Léto do písně se pustí
a mráčky květy na hlavu mu sypou.

Pel ovoce jest bytem vzdušných duchů,
na lehkých křídlech kolébá se Radost
po zahradě neb do stromů si sedá.“
Tak pěla krásná Jeseň, když si sedla,
pak zvedla se, pás stáhla si, za hory
pak prchla, zlaté nechajíc nám břímě.

Zimě.

Svou démantovou bránu zavři, Zimo!
Tvůj sever jest, tam pochmurný svůj palác
jsi postavila v mlze. Naše střechy
ty neotřásej třeskem svého vozu.

Mne neslyší. Kovová kola její
hřmí nad hlubinou, odpoutala bouře
s ocele žebry, nelze zrak mi zvednout,
neb ovládá svět celý svojím žezlem.

Ten strašný netvor po skalách se valí,
ty pod ním chví se, všecko tuhne pod ním
v mlčení truchlém, poslední šat země,
jejž strh jí, v ruce mrzne a s ním život.

Na štítech trůní hor a darmo křičí
v dál plavec. Ubohý, jenž s bouří v boji,
než usměje se nebe zas a netvor
ve slujích zmizí, pod Heklou jež zejí.

—

Večernici.

Anděle večera, ty s krásnou kšticí,
teď na horách co slunce odpočívá,
své lásky zažhni pochodeň a zářný
si nasaď vínek svůj, nám v lože směj se!
Nám na lásku! A shrnuv clonu nebes
tu modrou, rosy nakap v kalich kvítí
všem, v předčasný sen kdo zavřeli oči.
Na vodách tvých ať usne zefyr tiše,
kaž ticho třpytným okem svým a umyj
šer stříbrem. Brzo, jistě brzo prchneš,
pak bude zuřit vlk a hustým lesem
lvů oči kmitnou. Pastvy našich lučin
tvá skropí svatá rosa, pak ó chraň je
svým vlivem mocným, sladká večernice!

—

Jitru.

Ó svatá dívko, v nejčistější bělost
ty oděna, ach otevř zlaté brány
a vyjdi z nich, šer probuď, který v nebi
spí posud, světlo ve Východu jizbách
ať vládne tebou, přines rosu sladkou,
jež vždycky přichází s dnem, jenž se budí.
Ó zářné jitro, Slunce pozdrav, ze snu
jež probouzí se jako lovec k honbě,
slez okřídlenou patou naše vrchy!

—

Frank Mahony.

Zvony Shandonské.

Ve citů vzplání,
ve vzpomínání
Shandonské zvony
v snech slyším hrát;
ve divém roji
kolébku moji
slyším je od dětství
kouzlem svým tkát.
Kam noha hne se,
duch se k nim nese
v Corku jak v plese
slyším je, zní,
Shandonské zvony,
hrdé jich tony
u vod zní veselých
na břehu Lee!

Co zvonů v dáli
slyšel jsem, hrály
ve kathedrály
zvonicích kdes,
z nich žádný v slovu
jazykem z kovu
nevrátil znovu
mládí mi ples!
V svém srdce tluku
o tvém jen zvuku
rodiště sní,
Shandonské zvony,
ty vaše tony
u vod zní veselých
na břehu Lee!

Hrom z Vatikanu
rána na ránu
v uši mých blánu
hřímá bim, bam!
V cymbalů znění
zvonů slyš hřmění
z nádherných věží
od Notre-Dam!
Sladší však lkání
z Petrských báni
sotva že plání
k Tibeře zní,

Shandonské zvony,
jímž vaše tony
u vod zní veselých
na břehu Lee.

Ať zvon zní v Mosko,
věž kde, kiosk, ó
ve svaté Sofii
Turek se zved,
a kol do kola
k modlitbě volá,
štíhlý kde kužel
vzpjal minaret!
Měj svůj blud! Zpátky
choral zní sladký,
z domova matky
více mi dí
Shandonské zvony,
vaše jen tony
u vod zní veselých
na břehu Lee!

Bělanská jeskyně v Tatrách.

Z cest Karla Drože.

(Dokončení.)

eště jsme se dobře nerozloučili s velebným dómem Kaltsteinovým, jehož krápníkovité útvary na stěnách podobny jsou slapům, a již průvodčí vede nás skalním otvorem do nového prostoru podzemního, jejž s Poláky nazveme

Pokladnicí (Skarbiec, Statuen-Kabinet). Místo jest okrouhlé o průměru 9 m. a zdá se jako by bylo museem stalaktitův a stalagmitů, které kolem dokola k sobě se druží. Uprostřed na malém pahorku jest stalagmitů jako naseto a všechny trčí kolmo vzhůru; mnohé z nich sochám se podobají. Pokladnice prodlužuje se na 82 m. daleko, ale pro skrovnou výšku těžko lze do tohoto místa vniknouti. Krápníky zdejší jsou barvy pleťové, velmi prosvítavé. Postaví-li se hořící svíce za krápník, vzplane tento rudě, jako žhavé železo. Z Pokladnice vracíme se dómem Kaltsteinovým dolů, abychom vešli na tak zvanou

Procházku (slov. Prochádzka, Wandelbahn), chodbu dosti pravidelně klenutou, 140 m. dlouhou. Na počátku zastavíme se v Kapli (Kaplica),

kde vše ke křtu je připraveno; nechybí tu ani křtitelnice s vodou, ani kropenka, a kněz s ministrantem a kmotry očekávají bábu s dítětem — vše pěkný bílý stalagmit. Dále vedou kroky naše ku Hřbitovu (Cmętarz, der Friedhof) s hroby a pomníky těch malých bytostí podzemních, které zde v tmavých jeskyních zahynuly.

Weberova chodbička (der Weber-Steig) pamatuje na dobrodružství, jež tu dvojctihodný farář a zasloužilý spisovatel zažil.*) Při výzpytech v jeskyni druzi pastorovi vešli do nedaleké hluboké rozsedliny, kam on sám nešel v domnění, že se brzy vrátí. Avšak za krátko kroky chodců zanikly úplně, svíčka dohořívala — až shasla. V černé tmě, nechtěl-li zmrznouti, ubohý pastor kráčel vždy osm kroků do předu, osm kroků do zadu obávaje se, aby do propasti nepadl. Věčností byla každá čtvrthodina v trapném tichu hrozné jeskyně, které jen jednotvárným pravidelným kapáním vody bylo rušeno. Konečně po třech strašných hodinách slyšeti bylo kroky, druhové se vraceli, hodina vysvobození udeřila. Divně se pastor usmíval, když uslyšel, že v brašně, kterou mu badatelé nechali, nacházely se tři libry nejlepších stearinových svíček!... Weberova chodbička dovede nás do

Síně královské (slov. Svetlica kralovská, polsky Sala Królewska, der Prunksaal). Se stropu visí tu krásné bělostné desky krápníkové na konci roztřepené v nesčíslné stalaktity tu větší, tu menší, stěny pak podobají se vlnám s kypící pěnou, které čaromocí prutu kouzelného utuhly. Uprostřed stojí dva osamocené stalagmity Palma (die Palme, též der Strudel) a hora Sinaj (der Sinai-Berg). Palma měří 2·50 m. výšky a 3·83 m. v objemu. Kdosi vypočítal, že k vytvoření desky krápníkové s tloušti papíru potřebí 12 roků; jaká tisíciletí dívají se na nás z podivné hmoty pravěkého „Sinaje“! Šperkovničkou (das Schmuckkästchen) procházka se končí. Jest to koutek, jehož stalagmity vynikají bělostí sněžnou; se stěn vinou se tenké plotny krápníkové, které, když na ně uhodíte, znějí jako jasné zvony.

Zde přestávají místnosti staré, jejichž délka 1078 m. měří. Až sem byly prostory Bělanské jeskyně l. 1882 odkryty a upraveny.

II.

Vysokou puklinou vycházíme ze „Šperkovnice“ a vystoupivše po schodech 33 m. vysoko, ocitneme se v Malém dómu (Mały Dwór), kde zvláště pozornost naši poutá zkamenělý, tři metry široký vodopád. Tak jako ve starých prostorách, vytvořena jest i tu jeskyně ve vápenci triasovém, převážně tmavošedém, někde bíle pruhovaném. Teplota se kolísá dle roční doby mezi 5^0—8^0 C. 8 m. od Malého dómu jest nejoriginálnější koutek jeskyně

---

*) Vydal „Beschreibung der Szepes-Bélaer Tropfstein-Höhle sammt einigen Ausflügen in der östlichen Tatra und im Pieninen-Gebiete“, l. 1883. v Bělé a „A Szepes-Bélai cseppköbarlang Tátra-barlangliget es környéke“ l. 1886. v Kežmarku, jediné samostatné spisy o jeskyni Bělanské, kterých auktorem hojně bylo užito.

Pustý sál (slov. Pusta dvorana, polsky Zwaliska, wüster Saal), 25 m. široký a 40 m. dlouhý. Nesmírné spousty stalagmitové, mnohé s podivně točenými hlavicemi, kloní se tu, prohýbají jako by nemohly unésti nesmírnou tíhu stropu ze skalních balvanů složeného; jiné z pilířů válejí se po zemi zpřeráženy, roztříštěny. Zdá se, jako by tu byl řádil železný kyj podzemního obra, který ve vzteku vše rozbíjel, deptal, ničil... Dva ohromné stalagmity obracejí k sobě pozornost, „Vendômské sloupy" (Vendôme-Säulen); já nazvu jeden z nich s Eljaszem*) Pisánskou věží, nebo té se skutečně podobá. Prvý měří s patkou 4·10 m. a uražený, na zemi ležící horní díl 2·20 m.; byl tedy celý stalagmit původně 6·30 m. vysoký. Ze druhého zbyl úlomek 2·30 m. vysoký, kdežto uražený větší kus 2·70 měří. Od 30 cm. ku 30 cm. viděti jest na věži „patra", kteráž spojena jsou na celé délce „obsloupením" — jemným krápníkovým mřížkováním. Stalagmit jest barvy načervenalé, žluté, tvrdý a v záři svíce zaň postavené skutečně hoří. Jen k vůli Pisánské věži nebylo by škoda jeskyni navštíviti.

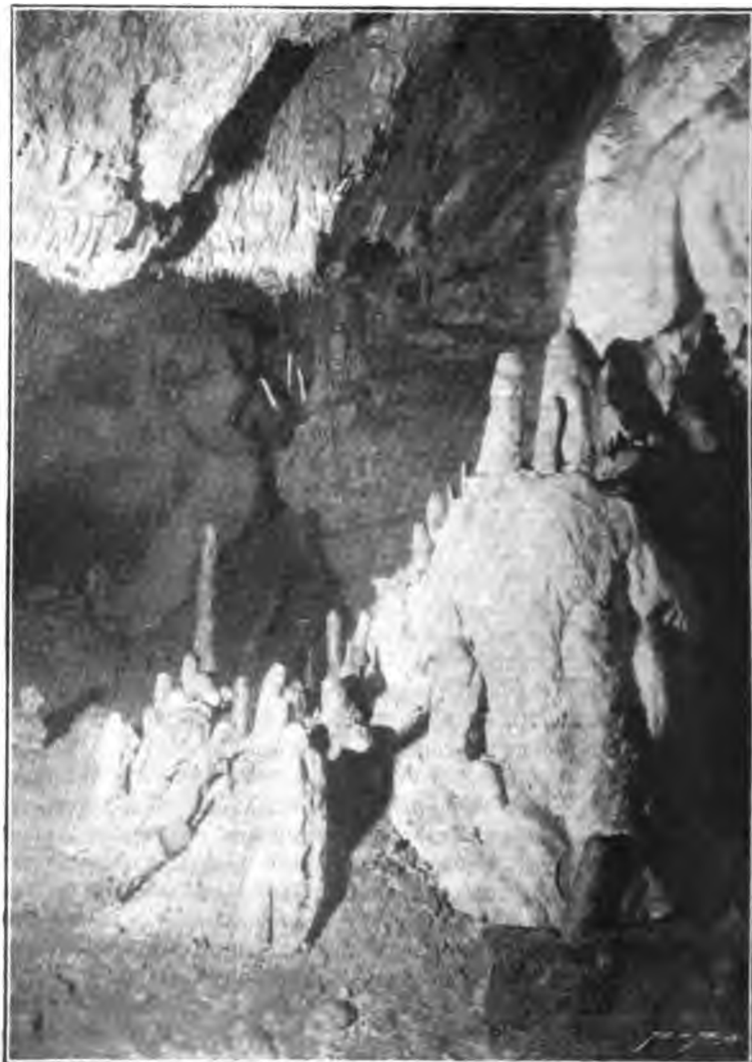
O 40 m. výše leží Velká Kalvárie (W. Góra Kalwaryjska, der grosse Kalvarienberg), výšina mírně vystupující, bohatá krápníky, 16 m. v průměru mající; na stěnách vystupují baldachyny a vyhloubeny jsou četné výklenky. Průvodčí ukazuje i kolébku, pro Ježíška jako by připravenou. Ve Velké Kalvarii dostupuje jeskyně nejvyššího bodu, 1000·1 m. (odtud k temeni Kobylího vrchu 100·3 m.) Chodbou, 40 m. dlouhou, bohatě krápníky zdobenou, sestoupíme na Malou Kalvarii, která podobnými formacemi vyniká jako Velká. Odtud zabočíme v levo k

jeskyňce Britzově (Britz-Wassergrotte). Mezi černými, ve stínu tonoucími stěnami jasně vystupuje kouzelné zákoutí, s jehož kleneb a stěn spouštějí se dolů k hladině jasně křišťálové bílé záslony a krajky stalaktitové; z čisté vody vzhůru pak vystupují jemnými rýhami vroubené, tence provrtané, prosvítavé stalagmity. Průřez jeskyně jest 5 m., teplota vody (v březnu) $+5^{0}$ C. Z jeskyňky Britzovy třeba 50 m. vystoupiti, abychom se dostali do nejvelikolepější části jeskyně do

sálu Verbovského (Sala Wierbowskiego, Verbovszky-Saal). Sál přebližíme se schodů dosti strmě vystupujících. Průřez činí 20 m., výška 25 m., takže konce jeho kleneb ve tmě zanikají. Se stropu, se stěn řítí se dolů větší, menší vodopády krápníkové (jeden z nich jest 8 m. široký), a i ta část sálu, kde zkamenělých slapů není, ukazuje rozčeřené vlny s šumivou bílou pěnou, která někdy krůpějemi vodními na nás stříká. Těžko se oko loučí s touto nádhernou, oslnivě krásnou, velkolepou místností.

Na konci schodů průvodčí nás zastavil a toliko dva členy naší družiny připustil k místu, kde tměly se dva nestejně vysoké otvory. Ti položili se na koberce tu prostřené a zírali do hlubiny světlem elektrickým jasně planoucí, do Svatyně rusálek (slov. Svatyňa Rusálok, polsky Świątynia Rusałek, Nixenheim). Z jasně čisté, průhledné hluboké vody vysoko vyrůstají sloupy stalagmitové (nejvyšší má 2·80 m. výšky a 2·90 m. v objemu), k nimž se stropu a stěn spouštějí se dlouhé tenké bělostné stalaktiky; stěny jsou jemnými žilkami protkány, rýhami zbrázděny, pro-

*) „Jaskinie Bielskie".

„Pokladnice“ v Bělanské jeskyni.

vrtány, jako by nejjemnějšími krajkami ověšeny. Strop spočívá na obloucích fantasticky zdobených, jež nesou sloupy divného slohu orientálského. Opodál pak září svícníky, kandelabry čistou sněžnou bělí, jako by ještě před nedávnem byly svítily spanilým rusálkám, které se zde strojily, ale příchodem lidským byvše poplašeny, utekly do nejhlubšího podzemí. Průřez rozkošného toho budoárku měří 5 m. při výši asi dvojnásobné; Svatyně rusálek tvoří s Velkou Kalvarií nejvyšší místa jeskyně (998·9 m.).

Odtud pod ohromným, 31 m. hlubokým ztuhlým vodopádem sestupujeme schody strmými do propastných slují podzemních, kterými vede cesta do Velikého dómu (Tum, Katedra, der grosse Dom). Jest to největší místnost v jeskyni Bělanské o průměru 30 m., výšky téměř nedohledné. V jednom koutě kathedrály průvodčí ukazuje skvostnou krápníkovou kapli. Pak vede nás ke galerii stalaktitové, jejíž obrovské krápníky, když na ně udeříte, znějí prostorou jako zvony; podle výše, kde se udeří, stalaktit vydává buď hlubší nebo vyšší ton. Jeden z těch podzemních „zvonů" visí na drátě... Ještě se potemnalé ovzduší dómové chvělo zněním zvonu, když tu náhle na galerii zjevil se strašidelný poustevník s hlavou skloněnou, jako k rozjímání nachýlenou, velký, bílý, duchu podobný — stalagmit... Z V. dómu nahlédněme ještě do Kolbenheyerova kabinetu, kde zvláště dva velké stalagmity povšimnutí jsou hodny; odtud prodlužuje se jeskyně ještě na 140 m. daleko.

Dále přicházíme do nesmírně dlouhé chodby, kterou staletí plynul potok, než prodral se skalím do hlubin a zůstavil po sobě jen vyschlé potočiště. Další cesta naše vede Sloupovím (slov. Stl'poradie, polsky Portyk lub Kolumnada, Säulenhalle), kde stalaktit se stalagmitem pojí se v mohutný sloup; na levo průvodčí ukazuje studni 25 m. hlubokou. Ze Sloupoví sestupujeme k Bílému domu, kdež poznáváme cestu, kterou jsme do jeskyně přišli a jež nás opět z jeskyně vyvede.

Prošli jsme novými prostorami Bělanské jeskyně, které jsou 2010 m. dlouhy; přičteme-li k tomu tunely, které staré místnosti s novými spojují v délce 112 m., obdržíme 3200 m. jako délku celé jeskyně. Zběžná prohlídka vyžaduje dvou hodin času.

Ze stručného tohoto popisu možno seznati, že jeskyně Bělanská jak krásami svými tak rozměry důstojně řadí se po bok největším jeskyním evropským Bradlům (5800 m.), Postojné (5600 m.) a Planinské jeskyni (5300 m.).

Znělka starcova.

Též moje duše vzlétala kdys k výši,
jak skřivan světu jásati svůj ples,
kolébku reka v každé české chýši
jsem zřel, a hradbou byla každá mez.

Všech ňadra, mněl jsem, láskou k vlasti dýší,
a pro vlast každý rád by v boji kles,
snil o velké jsem, volné Slávů říši,
v níž bratr bratru v objetí by kles.

To mládí sen mi růže kolem klad,
ten zaplašen, kdy tmavá noc se níží,
a jaro svadlo, probudil mne chlad.

A blíž a blíže již se stáří plíží,
v mou duši balvan zoufalosti pad
a v hloub se řítí na vždy se svou tíží.

Ladislav Quis.

Noc.

Nad městem, nad vsí, horami, plání,
čelenku hvězdnou na svojí skráni,
noc se již sklání.

V modro se jako v dáli les halí,
vlnou se velkou přes zemi valí,
přes ples i žaly.

Všecko, co trpí, všecko, co stůně,
vlna ta míru, ticha a vůně
skrývá v svém lůně.

Podobná kouli na lampě mojí,
veliká luna na nebi stojí
mezi hvězd roji.

Snad ji duch světa rozžehl nyní,
aby v té tiché vesmíru síni
bdít mohl při ní.

A tam v té výši jako mně dole
skráň snad mu padá při světlém stole
do dlaně holé.

A co mně rostou sloky a věty,
buduje zticha, žehnán i kletý,
budoucí světy.

Budoucí světy, budoucí země,
ó kéž mír věčný schýlí se jemně
k nim jako ke mně!

Ant. Klášterský.

Zrada.

Norsky napsala Amalie Skramová. Přeložil Stanislav Mašek.

(Dokončení.)

iber šel za ní, uchopil ji za ruku, přitáhl ji k sobě a náhle vsunul prsty Auroře mezi šat a hrdlo.

„Ale vždyť mě uškrtíš!“ vykřikla a odtrhla jeho ruku.

„Že tě uškrtím?“ pravil Riber hlasem, jenž mu selhával, a zkřížil pak rámě přes prsa. Zamyslil se a kolébal sebou sem tam. „Myslí si tedy, že chci ji uškrtiti,“ pokračoval po chvíli, „ji, kterou miluji nade vše na světě, mnohem více, než vlastní život svůj.“ Svraštil obočí a tváří proběhlo mu jakési trhnutí.

„Netvař se tak, prosím tě!“ Ory pravila posměšně.

„Nikoliv, nebudu se nijak tvářiti. Kristus šel na smrt, aby spasil všechny lidi. Co to znamená? Aby spasil všechny ty, jež neznal, z nichž nic neměl! Ale člověk může spasiti jen jednoho člověka, nikdy více!“

„Nerouhej se, není to třeba, ani když jsi opilý,“ pravila Ory.

„Přemítám o čemsi.“ Riber přejel si přes oči. „Řekni mi jedno, Auroro, byla bysi radši, kdybysi se mne zbavila?“

„Zajisté, jsi-li takový, jako dnes večer, raději bych se tě zbavila!“

„Raději bych se tě zbavila,“ opakoval a zamyšleně patřil před sebe. Pak odešel do ložnice. Ory opřela se na zad a zamhouřila oči; byla úplně vysílena. Minulé noci nespala skoro nic. Kdyby Riber aspoň si lehl, měla by pokoj!

Z vedlejšího pokoje zaslechla hlomoz a pak těžký pád. Patrně otevřel příklop u skříně. Což si neulehne! Záhy Riber vešel, drže v ruce cosi, co skrýval pod kabátem. Postavil se před Ory a pravil:

„Auroro, moje ženo, moje milenko, pohleď na mne! Zde jsem já, Karel Adolf Riber, jsou mi třicet dvě léta, jsem syn hodných rodičů a v dobrém postavení. Jediné mé neštěstí jest, že ty jsi mojí manželkou."

„Za to se poděkuj jen sobě samému," Ory zašeptala posměšně.

„Ovšem, sobě samému, sobě samému, jedině sobě! Ale zastřelím-li se, nestane se to k vůli mně, nýbrž k vůli tobě, abysi se mne zbavila, poněvadž jsi řekla, že bys si toho přála, a abys mohla býti šťastnější s mužem jiným. Polib mě tedy na rozloučenou," podal jí ruku.

„Měl bysi opravdu vyspati se dříve ze svého podnapití," pravila Ory a odvrátila se s nelibostí. „Vždyť jazyk vypovídá ti službu!"

„Nechceš mě políbiti?" vzkřikl Riber hlasem změněným, pronikavým. „Víš, co bych také mohl učiniti?" uchopil ji hrubě za rameno a násilím otočil ji k sobě, „mohl bych tě ztlouci — či snad bych nemohl?"

„Pusť mě!" Ory zvolala hněvivě a chtěla vymknouti se mu.

„Či víš, co bych ještě mohl? Mohl bych tě zastřeliti!" Zvedl ruku a spatřila v ní něco blýskavého. „Kdo mohl by mi brániti, ptám se?"

„Jen střel." Pohlédla mu vzdorně do očí. „Ale nebyl bysi tak laskav a nepustil bysi dříve mé rámě?"

„Vidíš toto zde?" Držel jí pistoli těsně před očima. „Vrhni se na kolena a pros za svůj život; musíš zemříti!"

„Bláznovství!" vzkřikla Ory hněvivě a odstrčila ruku s pistolí.

„Ano, Auroro, jest to bláznovství."

Hlas mu selhal; byl měkký a pokorný. „Tobě nemohl bych udělat nic, ale chceš-li, zastřelím sebe sama. Jest to pravda, jako že stojím zde před tebou s pistolí v ruce. Jediné slovo a jsi volna pro vždy! Ale musíš dříve říci, že tomu chceš, neboť pro nic za nic se neusmrtím."

Ory opřela se na zad, povytáhla obočí a tvářila se lhostejnou.

„Odpověz mi, Auroro, ano či ne?"

„Nech už té komedie," pravila netrpělivě, „jsem tak mdlá a znavena, že sotva mohu se udržeti."

„Chci míti odpověď," vzkřikl Riber a náhle dupl nohou. „Ano či ne?"

„Jen se zastřel, chceš-li mermomocí!"

„Pravila jsi tedy ano?"

„Nu, ano, pro mne!"

„Dobrá!" Tvář Riberova, jež mezi tím, co stál před Ory, zrudla, náhle nabyla barvy mrtvé, šedé i v krku ozval se zvuk, jakoby namáhavě cosi spolkl. Pak zvedl pistoli a namířil hlaveň proti svému čelu.

V tom projela Ory myšlénka, že zbraň by mohla býti nabita. Rychle vyskočila a vyrazila Riberovi pistoli z ruky, jež sklesla jako ochromena.

„Chceš mě tedy skutečně vyděsiti až k smrti?" zvolala a dala se do pláče. „Měl bysi se stydět, jak se mnou nakládáš!"

„Nikoliv, Auroro, chci jednati s tebou dobře," odvětil Riber a Ory se zdálo, že náhle úplně vystřízlivěl. „Děkuji ti, však poněvadž jsi mi zachránila život, musíš býti ke mně aspoň poněkud dobrá."

Mluvil pomalu, s pomlčkami a tvář jeho chvěla se pod propukávajícími slzami. Sklesl na lavici, drže ruku na očích.

„Rci mi," zašeptala Ory ovinuvši ruku kolem jeho šíje a sklánějíc se k němu. „Byla pistol nabita?"

„Můžeš se přesvědčiti.“

Ory ho políbila. Riber zamhouřil oči a sklonil hlavu na její rámě.

„Dovol mi zde spočívati vždycky,“ zašeptal. „Nikde jinde nemohu nalézti klidu.“

IX.

Prudká bouře zuřila od jihozápadu. Riber stál na kolísající se palubě a pevně držel se zábradlí, pohlížeje chvílemi na temnou oblohu, pokrytou špinavě žlutými mraky. Stráž, jež zodpovědna jest za nejkrajnější prostředky ochranné, před chvílí teprv přišla na palubu; opětně upevnili plachty a koše na stožárech. Během odpoledne vyjeli z průplavu, kde musili se křižovati, a když octli se v širém moři, narazili na těžké vlny s prudkým spodním prouděním, jež valilo se všemi směry. Zároveň vzmáhala se bouře. Kormidelník přiblížil se ke dveřím kajuty a chytil se za kliku.

„Posud nikdy ta barabizna nezmítala sebou tak zpropadeně,“ Riber pravil zlostně. „Ale tak to vypadá, není-li člověk sám při všem. Jistě nejlehčí náklad dali jste dolů a nejtěžší nahoru.“

„Byli jsme nuceni přijímati věci, jak přicházely, kapitáne.“

„Tak? A proč myslíte, že na lodi vlastně jsou kormidelníci?“

„Patrně proto, že kapitáni nemohou obejíti se bez nich,“ kormidelník odvětil chladně.

„Halo!“ Loď ponořila se přídou do moře, kormidelník se skrčil a pevně se držel.

„Kdyby váš rozum a ruka byly tak hbity jako jazyk, vy člověče —“ Veliká vlna převalila se přes palubu a pohltila slova Riberova.

„Proklatou hubu má ten chlapík!“ hučel Riber mezi tím, co kormidelník zmizel u vchodu do kajuty, prudce přiraziv dveře za sebou.

„Kdo jest u vesla?“ zvolal Riber a přistoupil k boudě, kolébaje se na levo a na pravo, aby zachoval rovnováhu.

„Zachariáš, kapitáne!“

„Kde ležíme?“

„Jihozápad, kapitáne.“

„Druhý kormidelník, hajo!“

„Hajo, kapitáne!“ ozvala se odpověď a dlouhá, tenká postava, čepici majíc staženu přes oči a tlustý šátek na krku, objevila se ve světelném kruhu, jejž vrhala kompasová lampa.

„Dej stěhlo na přední stěžeň a upevni skylight!“

„Stane se kapitáne!“

„Kdyby se něco stalo, dej mi znamení. Jdu na chvíli dolů. Za hodinu se obrátíme.“

„Ano, kapitáne!“

Riber sestoupil do kajuty, kde rozžaté lampy kolébaly se a čadily. V saloně vzal si mapu námořní, jež svinutá ležela na pohovce, rozložil ji na stole a sklonil se nad ní, přidržuje ji lokty. Chvílemi pokyvoval spokojeně, pak svinul mapu, vešel do spací komnaty a přiblížil se k posteli.

„To jest hluk!“ Ory volala mu vstříc. „Kajuta jest jako oživena, rozpustile sebou zmítá. A všechny ty podivné zvuky, hvízdá to, vzdychá a naříká samým namaháním.“

„Tak, posud nespíš, ty nezpůsobné dítě!“ Riber vstrčil hlavu pod záclonu a políbil ji.

„Jsi všecek mokrý!“ pravila a pokrývkou utřela si ústa; vzpřímila se a polo seděla opřena o lokty.

„Jen ona dostala pár kapek,“ odvětil Riber, sňal si kožešinovou čepici a hodil ji na zemi. Pak svlékl si kabátec, vsunul ruku pod Ory a jal se líbati ji, polo vklouznuv pod záclonu.

„Au, tlačíš mě, bolí to!“

„To dělá to kolébání. Měla bysi zkusiti, jak to jest, narazí-li člověk při každém zakolébání koleny o pelesť.“

„Zdá se, že jest strašné povětří?“

„Jest trochu větrno, ale co na tom, nebojí-li se můj miláček.“

„Nebojím se,“ Ory pravila vesele, „bavím se. Musím se hlasitě smáti, kývají-li se šaty sem tam. Právě před chvílí vypadly také tvé činky, to byla rána jako výstřel z děla.“

„Jsi skvostná, Ory! Věčná škoda, kdybysi nebyla se stala ženou námořníka! Žádná mořská nemoc, žádné nářky, žádné komedie, zcela jako bysi byla se narodila a vyrostla na palubě.“

„Musíš zase nahoru?“

„Musím na chvíli!“ odvětil Riber a oblékl si kazajku. „Neulehnu, dokud neotočíme.“

„Ale měl jsi vidět mé šaty, jež jsem položila na truhlu,“ Ory pokračovala se smíchem. „Zcela klidně přiskákaly ke mně do postele. Musila jsem vstáti, abych je uložila.“

„Ale jen dávej pozor, Ory, snadno mohla bysi upadnout a zle se uhodit.“

„Vždyť jsem upadla,“ zvolala vesele, „a pořádně jsem se uhodila do rukou a do kolen, ale jen jsem se tomu usmála. Podívej se, podívej, už to zas začíná!“ Veliký, mědí pobitý kufr sklouznul přes podlahu a prudce narazil o truhlici s mapami.

„To jest nesmyl, že není připevněn,“ pravil Riber. „Vzbudím Halfdana a pošlu ho k tobě. Ale pak pokus se, abysi usnula.“

Usnouti! Ano, kdyby to bylo alespoň pravidelné kolébání sem tam, ale vždyť házelo to jí na všechny strany! Někdy nazvedla se postel u hlavy, že skoro se postavila, pak u nohou opět se vztýčila, že pevně musila se držeti, aby neudělala kozelec na zad. Co pak bylo zase toto? Naklonila se přes pelesť. V tom bednička s doutníky vyskočila ze skříně, jejíž záklop se otevřel, a s hlukem dopadla na podlahu.

„Nu, teď hleď, jak bysi se zachránila,“ hovořila Ory pozorujíc bedničku, jež malými skoky se pohybovala sem tam. „Ale to jest pravda, chováš se statečně, tvé vnitřní díly jsou pevné. Na bedničku skutečně —“ Ale tu náhle víčko odskočilo, doutníky se vysypaly a ihned daly se do divokého tance. „Ha, ha, ha,“ smála se Ory, „toť jako nějaká pantomima!“

„Ano, vypadá to jako u čaroděje.“

Ory vyhlédla z pod záclony. Halfdan stál mezi dveřmi a povážlivě potřásal hlavou pohlížeje na podlahu.

„Nu co tomu říkáš? To to zde vypadá pěkně!“

„Ale jest to proklaté házení.“ Halfdan se shýbl, aby sebral doutníky,

však zavrávoral a oběma rukama dopadl na podlahu. Ory zasmála se hlasitě. „Toť veselé!“ zvolala.

„Veselé?“ opakoval Halfdan; skřínku držel pevně v rukou snaže se nabýti rovnováhy. „Mně se zdá mnohem veselejší, může-li člověk se vyspati,“ zívl a mnul si oči.

„Prosím tě, nekaz mi mou dobrou náladu!“ pravila Ory. V tom uslyšeli rachotivý hluk ze salonu. Halfdan tam nahlédl. „To jsou kamna! Jeminku celá věc je na kusy!“ Zmizel ve dveřích a jal se sbírati kousky rozbité. Záhy pak vešla Ory, oděna temně rudým županem.

„Ne, fi, jak to zde vypadá! Sklo v lampě černé jako komín a podlaha samá voda,“ pravila a usedla na pohovku.

„Kapitán povídal o nějakém kufru,“ řekl Halfdan, když sebral části kamen.

„Ano, ten jest tam v pokoji. Máš něco, čím bysi ho připevnil?“

„Nemám, ale vezmu své šle.“ Odešel do kajuty, Ory přišla za ním a usedla na truhlici s mapami.

„Tak!“ pravil Halfdan, když byl hotov s připevněním kufru. „Poroučí milostpaní ještě něco?“

„Milostpaní?“ smála se Ory.

„Ano, napsali mi v dopise, jejž přinesla jsi mi tenkrát s tím balíčkem, že nesmím zapomenout říkat ti „milostpaní!“

„Přines sklenici vína, Halfdane, myslím, že jsme si ji poctivě zasloužili.“ Halfdan šel do přední kajuty a ihned se vrátil, nesa láhev pod páždím a dvě sklenky mezi prsty.

„Usedni sem ke mě, pak přidržíš se kufru a já přidržím se tebe. Připijeme si!“

„Na vaše zdraví, milostpaní!“

„Na vaše zdraví, pane lodní pacholíku!“ Přiťukli si a dopili. V tom loď položila se na bok. Ory byla zvednuta s kufru a sklouzla pokojem k posteli držíc sklenici vysoko nad hlavou. Halfdan rychle skočil za ní a přivedl ji zpět na její místo. Vypili ještě trochu vína a hovořili. Náhle Halfdan políbil ji na tvář.

„Zbláznil jsi se, hochu?“

„Snad se nehněváš, Ory? Sám nemyslil jsem na to dříve než se to stalo.“

„Nehněvám se!“ odvětila a potřásla hlavou. „Ale poděkovala bych se za pokračování, abys věděl! Co myslíš, že by řekl tomu Riber?“

„Co mu to uškodí? Vždyť sám jistě líbal tolik žen!“

„Jak to víš?“

„Nu tolik vím. Namluvil ti snad něco jiného?“

„Jsi prostořeký, Halfdane.“ Ory cítila, jak krev stoupá jí k hlavě a poposedla dále od něho.

„Toť byl jen žert,“ odvětil Halfdan rozpačitě. „Prosím za odpuštění, milostpaní!“

„Teď můžeš ostatně odejíti.“ Podala mu sklenici a vstala. „Nemáš zde už nic na práci.“

„Snad nebudeš žalovat na mne kapitánovi?“

„To musila bych s tebou zle smýšleti. Ostatně, můžeš mi raději vykati. Hodí se to lépe.“

„Ovšem. Nuže dobrou noc, milostpaní!“

Věděli tedy všichni, jaký Riber dříve byl, pomyslila si Ory, když opět vlezla do postele. Kormidelníci, lodníci, Halfdan, všichni! Proto byli k ní přívětivi a vypadali, jako by jí litovali! Zajisté, jedině proto! Ach, bože, proč jen přišla na palubu této lodi! Co jí bylo po Riberovi? Proč byla vůbec provdána a pryč z domova? Celá ta věc byla tak hloupá a nesmyslná! Ležeti zde a býti zmítánu v tomto ošklivém loži, jež ani nebylo jejím majetkem, a jež nebyla by chtěla, ani kdyby někdo vyhodil je za ní na ulici. Ulice! Bude trvati asi dlouho, než uzří zas nějakou ulici! Moře, loď a lodníci, toť vše, co po týdny a měsíce měla viděti kolem sebe.

Kdyby přece byla řekla raději ‚ano‘ Hagbarthovi, bratru Halfdanovu! Jak mohla být šťastna! Jala se prolévati hořké slzy pro Hagbartha a bylo jí, jako by se jí stýskalo po něm. Uf! jaké to povětří! Ani jeden klidný den posud neměla. „Jakmile udělá se jen poněkud pěkně, budu ti vše vypravovat,“ odpovídal Riber vždy, kdykoliv počala hovořiti o oné hrozné věci.

Ovšem, radoval se z nečasu a užíval ho jako záminky, aby mohl otáleti. Ano, ano, avšak uvidí! Obrátila se na bok, opřela nohy o zeď, aby pevněji ležela a zívla. Skutečně, byla už ospalá a loď plula již klidněji. Vlastně ležela jako v kolébce a houpala se...

X.

Na lodním můstku stál kormidelník a šesterníkem díval se na žhavou plochu sluneční, aby změřil výši polední. Loď měla napnuty všechny plachty a plula osm mil za hodinu.

Na lavici před komůrkou veslaře Ory seděla majíc pletení v rukou, jež spočívaly v klíně. Byla oděna modře pruhovaným šatem plátěným a na hlavě měla široký, bílý klobouk slaměný. Tvář její byla bledá a výraz ztrnulého bolu tkvěl kolem úst. Hleděla na temněmodré, v klidných vlnách plynoucí moře, a myslila si, kdyby ležela tam dole v té rozkošné vodě, pod hřejícím sluncem a nekonečnou oblohou, a kdyby byla nesena dlouhými, měkkými vlnami vždy dál a dále, až by byla odnesena k cizímu břehu, do cizí země, kde vše bylo by tak, jak ona si to vysnila.

Nebo zemříti! Nikoliv stroskotati se s lodí, nýbrž ležeti na palubě nemocna, chřadnouti, tiše a jemně vadnouti. Dobře by se stalo Riberovi, aspoň zmocnila by se ho pak ona veliká kajícnost, jíž měl potřebí, aby bůh vyhladil jeho hříchy. Jak krásné, zemříti na moři při takovém povětří. Riber pravil, že ještě mnoho neděl poplují létem a sluncem, kdyby tedy dostala rychlé souchotiny, bylo by dosti času. Každého dne dala by se pak vynésti na palubu a ležela by tak na bílém loži pod stanem a naslouchala by jemnému šelestu větru a bolnému zpěvu moře, až jednoho večera při slunce západu přišla by k ní smrt, aby ji vysvobodila. Pak by podala Riberovi svou bledou ruku a řekla by mu, že mu odpouští vše zlo, co jí způsobil, a že doufá, že tam nahoře u pána Boha kdysi

se sejdou. A pak by vzdychla a zkalený zrak obrátila by vzhůru a jako bílý oblak duše její vznesla by se a zmizela by v hlubokém modru.

Prsa se jí dmula a kolem úst jevilo se chvění. Rychle sklonila hlavu pod širokým kloboukem a utřela si oči. Ach, jak to tísnilo a mučilo! Srdce bylo jako olověné a na prsou ležela tíha, že sotva mohla dýchati; ani vteřinu ve dne tíha nepolevovala, ani v noci, kdy ležela v smutném bdění, ba ani když usnula!

„Prosím, k obědu!“ pravil Halfdan, jenž právě přišel. Ory přikývla a Halfdan odešel. Jen kdyby mohla vyhnouti se těm obědům! Neměla ani nejmenší chuti na jídlo. Ale minule, když nepřišla ani k obědu ani k večeři, Halfdan otázal se jí, co jí schází, a když odvětila, že neschází jí nic, řekl, že jistě něco v tom jest, poněvadž vypadá tak špatně. Nechtěla, aby kormidelníci nebo Halfdan něco spozorovali a snad o tom uvažovali a rozmlouvali. Proto musila se přemoci. Ale bylo to tak obtížno! Vše bylo obtížno. I když měla opětovati pozdrav kormidelníků, dostala tlukot srdce a ruce jí schladly.

Když sešla do kajuty, Riber usedl ke stolu. Ale kormidelníci, již nechtěli usednouti, dokud si nesedla paní, posud stáli. Na konci stolu Halfdan naléval polévku z nakládaného masa do mísy modře květované.

„Přijdu ihned!“ pravila Ory a rychle odběhla do salonu, kde odložila klobouk a pletení. Tiše a mlčky minul oběd. Riber vypadal zasmušile a zamyšleně. Ory pojedla trochu polévky, ale masa nemohla pozříti. Podala kormidelníkům mísu a omáčník, poněvadž Riber opomenul jim nabídnouti. Kdyby jen věděla něco, co by řekla! To mlčení bylo kormidelníkům jistě tísnivé! Počasí bylo krásné a na lodi vše v pořádku.

„Člověk sotva pozoruje, že jest na moři!“ konečně ze sebe vypravila. „Skutečně jako by člověk seděl v pokoji,“ dodala za chvíli, když kormidelník, jehož oslovila, tázavě patřil na ni.

„Nemůžemeť na lodi býti stále negalantní,“ odvětil kormidelník a usmál se, kradmo pohlížeje na Ribera.

„Vítr a povětří obyčejně neptají se na to,“ pravila Ory a chtěla se usmáti.

„Prosím!“ Halfdan podával nové talíře a postavil na stůl veliký pudding moučný, jehož zlatová kůra byla posypána hrozinkami. Když Riber vzal si první, Ory postrčila pudding před kormidelníky.

„Milostpaní si nevezme?“

„Nevezmu, jest to příliš tuhé.“

„Pojedla bysi snad něco jiného?“ otázal se Riber nevzhlédnuv od talíře. „Hrozinky nebo zavařené ovoce? Přines něco, Halfdane!“

„Nikoliv, děkuji, nepřeji si ničeho,“ odvětila Ory.

„Na moři nabývá se obyčejně chuti k jídlu,“ pravil kormidelník a pustil se do velikého kusu puddingu, jejž naložil si na talíř, „ale zdá se, že u milostpaní není tomu tak.“

„Jest to asi tím vedrem.“ odvětila Ory a šátkem přejela si tvář.

„Někdo má největší chuť k jídlu, je-li teplo,“ podotkl druhý kormidelník, a zarděl se rozpačitě, uslyšev vlastní svá slova.

„Dnes ráno jsem našel na palubě několik létavých ryb,“ pravil

kormidelník, „pomyslil jsem si, že dal bych je upéci a nabídl je milostpaní k večeři. Čerstvé maso snad přijde k chuti.“

„Děkuji vám, jste velice laskav,“ odvětila Ory.

Když Riber dojedl, odstrčil talíř a vstal. Kormidelníci též rychle vstali. „Dobré zažití!“ pravili oba a uklonili se. „Dobré zažití!“, zabručel Riber.

„Mám přikázati plachtáři, aby pustil se do nové plachty ochranné, kapitáne?“ Riber jenž procházel mezi stolem a lavicí, připevněnou u stolu, neodpověděl.

„Druhý kormidelník táže se tě na něco,“ pravila Ory odcházejíc do salonu; stanula a obrátila se k Riberovi.

„Hm!“ prohodil a položil jí ruku na rámě, skloniv k ní tvář, jako by chtěl slyšeti lépe. S chvatným pohybem Ory sbybla se mu pod rukou a odkvapila do salonu.

Druhý kormidelník opětoval svou otázku.

„Ano!“ Riber odvětil a zmizel ve dveřích do salonu.

„Co u ďábla jest kapitánovi stále?“ otázal se druhý kormidelník a užasle patřil na kormidelníka prvního. „Ano!“ odpoví a jiné slovo z něho nedostaneš! Nevíte, co asi mu jest?“ a vsunul si ruce do kapes.

„Hm, po celou noc minulou stál na palubě a hleděl do vzduchu, maje ruce spuštěné přes zábradlí. Sotva sebou pohnul, ani zvuku nevydal.“

„Snad měří v noci sluneční výši,“ odvětil kormidelník a tiše se usmál. „Již pátý den ani se nedotkl šesterníku. On, jenž býval tak úzkostliv!“

„A přijdu-li ráno do kajuty, paní leží v saloně na pohovce,“ poznamenal Halfdan, jenž sklízel se stolu.

„Pst, hochu, mohli by to slyšeti! Ostatně, nikdo s tebou nemluví.“

„Ano, ano, tolik jest jisto,“ pokyvoval kormidelník, „samovládce narazil na úskalí a nezůstal z něho ani zcela obyčejný kapitán . . . Nu hochu, dostaneme kávu?“

Kormidelníci odešli do své komůrky a nacpali si dýmky.

XI.

V saloně Riber seděl na pohovce s dlouhou, nezapálenou dýmkou a mdlým pohledem patřil před sebe. Chvílemi tiše vzdychl a pohyboval se pomalu a opatrně, jako by se bál způsobiti hluk. Před okny rozprostíralo se modré moře a otevřeným skylightem proudilo světlo a sluneční jas a plnily prostor zlatovou září.

„Prosím, kapitáne!“ Halfdan vešel do pokoje a položil na stůl podnos s kávou. „Děkuji, milý hochu!“ Riber se vzchopil a zapálil si dýmku; „řekni to paní.“

Halfdan přistoupil k záclonĕ, nahlédl do kajuty, kde Ory stála a myla si ruce, a ohlásil: „Jest zde káva!“

Ory přišla a usedla na lavici pod okny. „Káva vystydne,“ Riber pravil po chvíli. „Nebudu píti,“ zašeptala Ory. Riber srkal kávu a chvílemi zadýmal. Pak stiskl se ještě více do kouta v pohovce. Bylo tak ticho a teplo. Ani zvuk na palubě, jen vlny šplouchaly kolem boků lodi. Ory opřela se na zad a zamhouřila oči. Dnes bylo tomu právě čtrnáct

dní, co Riber vykonal svou zpověď. Čtrnáct dní, jež jevily se jí čtrnáct týdnů, plných bolu a utrpení. Připravila se na mnoho, ale něco tak hrozného nemohlo zroditi se v lidském mozku. Již ani nechápala, kde vzala sílu, aby vše to vyslechla, aby sama se tázala, aby seděla s klidnou tváří mezi tím, co zdálo se jí, že padá do bezedné propasti, a že krev střídavě tuhne jí v led a opět se rozpaluje ohnivým žárem. Až když na vše se vyptala opět a opět a Riber ji ujistil, že skutečně už nemá, co by řekl, teprv pak unikl jí onen šílený výkřik, jenž dotkl se Ribera, že vyskočil a stanul ztrnule jako socha.

Však nejhorší při tom, že Riber byl tak zatvrzelý! Ani nechápal, proč bere si to tak k srdci, nebo aspoň tvářil se tak. Ale spíše skutečně tomu nerozumněl, jinak by byl něco zamlčel nebo aspoň zakryl. Jak byl zkažen! Tak úplně bez citu náboženského! A nazýval se křesťanem a myslil, že jím jest. Jak podivně zmateny byly jeho pojmy. Ona sama pohříchu se zabývala těmi věcmi příliš málo, ale na tolik tomu rozuměla, že pociťovala vědomí viny, kdežto Riber — oh, byl pohan, skutečný pohan!

Však od té doby chce ona mnohem přísněji pojímati poměr k bohu. Veliká bolest tato bude jí průpravou, aby naučila se více pečovati o duši svou. Počala se modliti ráno i večer, a denně čítala v bibli a v knihách nábožných. Jen kdyby chtěl sestoupiti na ni duch pravé lásky! Láska jest nejdůležitější, nejmocnější, láska, jež vše odpouští, vše snáší a vždy doufá! Ale tato láska byla jí posud cizí, mysl její ještě zatvrzelá. A slova Písma: nesuďte! jevila se jí nesmírně těžká. Soudilať Ribera, nemohla jinak, soudila ho jako člověka, jehož život byl řadou hnusných hříchů.

Ale v tom ohledu bible dávala jí za pravdu. Písmo svaté hlásalo trest a věčné zatracení vilníkům a zhýralcům, a v bibli stálo také, že ze všech hříchů smilstvo jest nejhorší nebo aspoň nejohavnější. Nikoliv ona, bůh sám ho odsuzoval. A neodsuzovala vlastně jeho, nýbrž jen jeho skutky. Riber pravil, že nemá obírati se tím, že nemá pohřižovati se do jeho života minulého, nýbrž že má mysliti jen na život nový, jejž chce žíti s ní a pro ni. Oh, to říkalo se snadno!

Stokrát si umínila, že bude mysliti na věci jiné, však už nebylo pro ni věcí jiných. Stále viděla před sebou ty špinavé obrazy. Šli-li kolem ní kormidelníci nebo lodníci, tázala se sebe samé, jsou-li též tací jako Riber. A o všech mužích, jež v životě svém seznala, dávala si tytéž otázky. Všechny myšlénky její kroužily kolem toho bodu a pociťovala mučivou rozkoš, když představovala si Ribera v těch situacích. Proto nutila ho, aby vše opět vypravoval, se všemi podrobnostmi. Prosil, aby už ho ušetřila, že trpí tím příliš. A což teprv ona! On že by trpěl — on! Vždyť ani necítil hrůzu svých činů. Vždyť umlkla-li jen na půl dne o těch věcech, ihned okřál, jako by znova ožil.

Bože... jaké to hrozné ticho! Jako na zakleté lodi. — Lehký hluk přiměl ji, aby pozvedla zrak a vztyčila se. Tam seděl Riber a spal, maje lokty opřeny o opěradlo pohovky, tvář položenu na ruce. Špička dlouhé dýmky, jež vyčnívala mu mezi koleny, svezla se na zemi. Ory se zadívala na něho. Rty měl těsně sevřeny a koutky pod rusým knírem byly podivně svislé. Mezi obočím měl tři vrásky, prostřední hlubší

a delší, než obě krajní. Víčka oční byla rudá a naběhlá, lysina na hlavě hladce se leskla. Dýchal lehce a tiše.

Zdálo se jí, že vidí ho poprve, tak jevil se jí cizí a změněn. Seslábl, líce mu zapadly. Ory vstala a tiše přiblížila se k pohovce. Ruce o stůl opřeny, výraz hnusu kolem polootevřených úst, stála před ním a pokoušela se vylíčiti si, jak vypadal tehdy a tehdy, a tehdy.

Náhle Riber z hluboka oddychl, víčka se nazvedla; Ory se ulekla, zamrazilo ji při pohaslém, příšerném pohledu, jenž na okamžik na ni se upřel, než víčka opět zapadla. Za chvíli zvolal namahavě hlasem ospalým: „Pevně se drž, Emmo!“ pak přejel si rukou oči, vzpřímil se a procitl.

„Proč jsi volal?“ otázala se Ory, jež uděšeně ucouvla.

„Volal jsem?“

„Ano, drž se pevně, Emmo, zvolal jsi!“

„To já nebyl,“ odvětil Riber a zapálil si dýmku. Ory vypadala uraženě.

„Jak jen můžeš říci něco takového! Stálať jsem zde a slyšela jsem to.“

„Však rozhodně nevím o tom nic.“

„Byl to sen?“

„Člověk musí dobře spáti, aby snil a já jsem nespal.“

„Spal jsi pevně, tak pevně, že dýmka upadla ti na podlahu.“

„A ty jsi zde stála a dívala jsi se na mne, Auroro?“ podal jí jaksi bázlivě ruku. „Víš, zdálo se mi, že jsem zde jen tak seděl a přemítal,“ spustil ruku, již nepřijala. „Nejsem již zvyklý spáti ani ve dne ani v noci.“

„Proč pak? Ty! jenž máš tak dobré svědomí!“

„Nemám horšího svědomí než většina mužů,“ odvětil tiše, „nemám k tomu ani žádnou příčinu.“

„Stále mluvíš o jiných. Co jest ti po jiných? Kdybys byl skutečně křesťan, jak tvrdíš, věděl bys lépe, jak tomu vlastně jest s tvým svědomím.“

„Právě poslední noci vzal jsem si bibli,“ pravil tiše, „a dle toho, co jsem vyčetl, lidé nebyli tehdy lepší. Spíše horší.“

„Už zase jiní lidé! Ovšem v době Starého Zákona bylo mnoho bezbožných lidí, ale čti jen Nový Zákon a uvidíš, co Kristus žádá v tom ohledu!“

„Učinil jsem tak a četl jsem, co Ježíš řekl k ženě cizoložné: „Neodsuzuji tě!“ A bylo velice krásné, že tak mluvil!“

Ve sluchu Aurory slova jeho zněla jako rouhání a pociťovala prudký hněv, že právě ten výrok nalezl a mohl se jím hájiti: „A ona slova opovažuješ se obraceti na sebe?“ otázala se a skřížila ruce přes prsa.

„Ano! Není-liž útěcha Písma přístupna všem?“

„Jest přístupna všem kajícím, však nikoliv lidem pyšným a zatvrzelým.“

„Nejsem ani pyšný ani zatvrzelý, Auroro. Jsem prostě člověk, jenž naprosto není tak černý, jak tobě se zdá!“

„Sám jsi se očernil! Jsi mnohem horší než černý, jsi poskvrněn!“

„To slyšel jsem v poslední době tak často,“ pravil Riber a smutně se usmál.

„Ostatně nezapomeň na druhou polovinu výroku,“ Ory pokračovala vítězně. „Jdi a už nehřeš!“

„Vždyť již nehřeším!“

„A kde jsi byl onoho večera v Gravesendu, když jsi se vrátil na loď až o půl noci?“

„Fi!“ pravil Riber a odplivl.

„Ano, fi! ano! Myslíš, že sama sebou přišla jsem na takové myšlénky? To jest právě mé neštěstí, že vše jest pro mne poskvrněno. Myslím si jen hnusné, ohavné věci o všech lidech! O všech!“

Riber odložil dýmku, jež už dávno pohasla; vstal, uchopil svůj široký, zašpičatělý klobouk a pokročil ke dveřím. Ory běžela za ním: „Pověz mi, o čem se ti zdálo? Musíš mi to říci,“ potrhávala ho za kabát.

„Jaká jest to opět léčka?“ vypadal úzkostlivě.

„Co mám vypravovati?“

„Seděl jsi zde na pohovce a spal jsi,“ pravila Ory usedajíc podle něho. „Ano, spal jsi, ať už o tom víš nebo nevíš. Pak náhle jsi zvolal: „Drž se pevně, Emmo!“

Riber potřásal hlavou.

„Jen si to dobře rozmysli. Mohu čekati. Pokus se vzpomenouti si, co to bylo.“

Riber chvíli přemýšlel: „Pozor!“ zvolal pak, „už počíná mi svítati. Nu ano, na mou věru jsem snil! Už to vím! Stál jsem za zuřivé bouře na zádi lodě; tu přede mnou na moři vynořil se převrhnutý člun, kolem něhož tísnily se hlavy a jehož zachycovaly se ruce. Byla jsi tam mezi nimi, Ory, a zdálo se mi, že chceš už spustiti se člunu. Tu jsem rychle strhl se sebe kabát, abych vrhl se do moře a vzkřikl jsem: „Drž se pevně, Auroro!“

„Zvolal jsi: Emmo!“

„Nu, zmýlil jsem se ve jméně, viděltˇ jsem tebe ve snu.“

„Ale kdo byla ta Emma?“

„Jak u ďasa mohu to vědět?“

„Nikdy jsi neznal ženu, jež tak se jmenovala? Jen přemýšlej!“

„Neznal!“ odvětil s nejistým pohledem.

„Oh, znal jsi, vidím ti to na očích. Jen mi to vypravuj!“ poposedla k němu blíže a položila ruku na jeho ruku.

„Nikoliv, Auroro, nech mě na pokoji. A co na tom, kdybych byl někdy znal nějakou Emmu?“

„Zajisté!“ Ory, jíž krev horečně vřela, vzala na sebe lhostejnou tvářnost. „Ale právě proto vypravuj mi to.“

„Bylo to tehdy v Londýně,“ Riber pravil a sklopil zrak.

„Než jsi jel do Norska k naší svatbě,“ doplnila Ory.

„Než jsem jel do Norska k naší svatbě,“ opakoval, jako by hledal slova. Byl zoufalý nad sebou samým. Proč nikdy nemohl mlčeti nebo lháti? Nejprve vyznával vše, poněvadž chtěl dosíci úplného odpuštění. Domýšlel se, že pak stane se člověkem, a manželství jeho že stane se tím, čím vždy si přál. Ale když se přesvědčil, jak ona vše pojímá! Bylo to úplné šílenství! Ale kdykoliv otázala se ho tak přívětivě a laskavě, musil zjeviti jí pravdu.

„Jmenovala se Emma?“ tázala se Ory.

„Jmenovala se tak. Byla to roztomilá mladá dáma z Yorkshiru. Můj strýc, starý, ženatý Ole Riber, představil mně ji po plese. Nechtěl

jsem, poněvadž jsem myslil na tebe; ale Ole vysmál se mi a otázal se, nemám-li v sobě krev lidskou. Sám odešel s jinou. Vzala mě pod paždí a vyzvala mě, abych odjel s ní domů a ve voze mi povídala, že se jmenuje Emma Woodova."

„Byla skutečně tak roztomilá?" Ory otázala se s interessem.

„Velikolepá!" odvětil Riber a zdálo se, že na chvíli pohřížil se v upomínky. „Tak jemná a slušná jako jakákoliv dáma. Měla velmi hezký byt."

„Co jste dělali, když jste přijeli k ní?"

„Nabídla mi víno a doutníky a pak usedla ku klavíru a zpívala a hrála."

„To uměla?"

„Znamenitě! Asi hodinu jsem seděl a poslouchal."

„A co pak?"

„Oh, Auroro ustaň!"

„Celou noc zůstal jsi u ní?"

„Ano, byl jasný den, když jsem procitl."

„A na zejtří jsi odjel, abysi se oženil," pravila za chvíli bodavým hlasem; pak vstala a jala se přecházeti pokojem. Tvář se jí stahovala jako v křeči.

„Tu to máme!" pravil Riber. „Proč pro boha nemůžeš ustati vyptávat se mne na ty věci?"

„Poněvadž jest to tak hrozné!" Stanula, obrátila se a patřila na něho. „Ach, nevíš, jak to vše jest!" Běžela k němu a sklesla k jeho nohám. „Jsem tak plna úzkosti a bolu, že zde ležím a prosím tě za útěchu a pomoc, tebe, jenž jsi vše to zavinil!"

„Co mám dělati?" Pojal její hlavu do svých rukou.

„Neměl jsi se ženiti, Ribere, aspoň mne neměl jsi si vzíti. Nemůžeš pochopiti, když jsem nic nevěděla, že ani nic jsem netušila..." Sklonila hlavu a zakryla si tvář. „A proč jsi chtěl se ženiti, když vedlo se ti tak dobře? Nebo proč nevzal jsi si takovou, jaká byla ta Emma?"

„Poněvadž jsem toužil po něčem lepším, Auroro."

„Po něčem lepším?" Vzhlédla k němu planoucím zrakem a pohodila hlavou. „A myslíš, že jen tak beze všeho lze dosíci něčeho lepšího? Nikoliv, člověk má přijmouti to, co pro něho se hodí. Aspoň já nemohu spokojiti se s mužem, jaký jsi ty. Pomysli si, kdyby vše bylo úplně jinak, kdybych byla tvou první a jedinou — nepřál bys si to, Ribere?" Patřila na něho zářícíma očima.

„Nepřeji si věci nemožné, Auroro," odvětil a vzdychl.

Ory patřila na něho mlčky.

„Bylo by ti milejší, kdybych byl ti lhal a se přetvařoval?" otázal se Riber a pohladil ji po vlasech.

„Nedotýkej se mne, ty nejohavnější člověče na světě!" vzkřikla a prudce vstala. „Nenávidím tě, opovrhuji tebou! Přeji si, abych byla klesla mrtva, když poprvé popatřil jsi na mne. Na celém světě není ženština tak bídná, abych nepokládala ji ještě za příliš dobrou pro tebe."

Riber zbledl na smrt.

„Jsi zrádkyně!“ pravil zvolna a kladl důraz na každé slovo. „Jidáš Iškariotský, jenž prodal Ježíše Krista za třicet stříbrných, byl anděl v porovnání s tebou. Co zlého jsem ti udělal?“

„Ty ubohý!“ pravila Ory a opřela se o zeď, majíc ruce na zad. „Zajisté jsem tak nešťastna, jako člověk může jen býti, ale přece s tebou nechtěla bych měniti, ani za vše na světě!“

„Ďas aby tě vzal!“ vzkřikl Riber v nejvyšším rozčilení. „Nemůžeš nechati mě jaký jsem? Což chci něco od tebe? Nemůžeš nechati mě v klidu, zatracená holko!“

Tak prudce uhodil pěstí o stůl, že Ory zděšeně ustoupila. Bez jediného slova odešla do svého pokoje, usedla na truhlici a dala se do pláče.

„Zatracená holko!“ tak odvážil se ji nazvati! A pak jeho zatvrzelý vzdor, jenž plnil ji dusivým hněvem! A žádná možnost útěku, nechtěla-li skočit do vody. Již několikrát myslila o tom, často viděla v tom jediný východ. Ach, ano, jen kdyby měla k tomu potřebnou odvahu! Co již se naplakala za těch čtrnáct dní! Že jeden člověk může míti tolik slzí! — — Hodiny míjely a setmělo se. Ory seděla stále na truhlici. Nohy měla stuhlé a mdlé, ale přece nehýbala sebou. Tu uslyšela, že Riber vstal a přecházel pokojem. Jaký hluk to byl? Plakal tak, až praskalo mu v údech? Pomalu připlížila se k záclonĕ a podívala se do salonu. Riber, vysvlečen z kabátu, stál v pokoji a dělal tělocvik. V rukou držel těžké činky, jež upevněny byly na silném provazu, jejž měl otočený kolem krku.

K tomu byl tedy naladěn! Ten netvor! Není pochyby, ještě této noci skočím do vody! — — Když nastala doba večeře, Ory pravila, že ji bolí hlava. Pak odešla na palubu. Stála zde a skláněla se nad hladinou majíc ruce zaťaté.

„Auroro!“ zašeptal hlas a ruka jakási lehce položila se na její rameno. Odstoupila nezvedajíc zraku.

„Prosím tě, odpusť mi, Auroro!“

„Oh! Jen toho nech! Zítra zas řekneš zatracená holko!“

„Nikoliv, Auroro, neřeknu. Co by mi to pomohlo? Vždyť sám trpím tím nejvíce!“

„Ty!“

„Snažím se, abych zapudil ty myšlénky, však marně. Slyším hlasy, jež mě oslovují, cizí, vysměvačné hlasy, a pak vidím dvojitě.“

„Co vidíš dvojitě?“

„Všechno. Několikrát viděl jsem také něco hrozného. Viděla jsi někdy něco takového? Jest to cosi temného, vlhkého, slizkého, co jeví se mi náhle ve dne. Barvu to má jako kůže tuleně, ale postavou není to ani zvíře ani člověk. Nohy jsou jen několik stop vysoké a zakončené jako kopyta. Tělo jest široké jako plný pytel, hlava svislá, mrtvé, malé oči a veliká, vyvstávající brada, ústa jsem neviděl, ale dlouhý melancholický nos.“

„Není ti úzko?“ Ory otázala se zděšeně.

„Není mi úzko, ale tak podivně mdlo. Rád bych ti to jednou ukázal, abych zvěděl, vidíš-li to také, však nemohu se ani pohnouti.“

„A co se stává z toho pak?“

„Nevím. Vídám to vždy jen krátký okamžik. Ale nejpodivnější jest, že mě to na něco upomíná, ale nač, nemohu si vzpomenouti.“

„Myslím, že jest to trest boží. Povzbudí tě to, abysi šel do sebe samého.“

„Příčina jest asi spíše ta, že v noci tolik piju.“

„Ty piješ v noci!“

„Piju, abych mohl spáti, piju a čtu v bibli.“

„Tak chceš začít ještě s pitím!“

„Co si mám počíti? Celý jsem zchřadl tou věčnou úzkostí. Ano, neboť celý den jsem pln úzkosti, že opět se počneš vyptávati. Jen myšlénka na to pálí jako ledový vítr v otevřené ráně.“

„Jest to tvá vina. Kdybych jen byla spozorovala, že tě to zarmucuje, byla bych snáze mohla odpustiti a zapomenouti.“

„Odpustiti!“ Riber pravil měkce. „Myslíš, že jen já mám potřebí odpuštění?“

„Co chceš tím říci?“

„Myslím, že také ty kdysi budeš musit sobě i bohu vydati účty, jaká jsi byla ke mně.“

„A ty mluvíš ještě o vydávání účtů! Jeden z nas ovšem má účty vydati!“

„Já jsem to učinil.“

„Ty!“ Ory pravila posměšně. „Na příklad jak jsi tehdy byl nemocen, o tom nechceš nikdy sděliti nic určitějšího.“

„Ach, Auroro, Auroro, nech mě na pokoji!“ Sklesl na kolena a prosebně uchopil její šat.

„Byla to také roztomilá dáma?“

Riber vstal a pohlédl na ni zoufale, pak nachýlil hlavu na zad a zadíval se do třpytné oblohy.

„Nemohl bysi mi to vypravovati?“ prosila, „jen ještě to jedinké!“

„Nikdy jsem nevěděl, že dítě může být tyranem tak krutým,“ pravil Riber a lehce potřásal hlavou, „Ano, jsi dítě a to jest ti jedině omluvou.“ Obrátil se a odešel. Ory patřila za ním. Šel úplně na zad a vystoupil na můstek. Proseděl tam několik hodin.

XII.

Již jedenáct dní „Orion“ ležel za bezvětří v mrtvých vodách v zálivu floridském. Vzduch byl těžký k zalknutí a slunce tak žhavé, že smůla roztavovala se v temování na palubě. Mužstvo bylo do hněda osmáhlé a všichni chodili bosi na rozpálené podlaze. Každého večera před západem slunce blýskalo se, ale nehřmělo.

Blesky byly tak mocny, a kolkolem proskakovaly tak rychle, že zdálo se, jako by celá obloha byla v plamenech. A moře, jež po celý den leželo jako nehybná hladina lesklá, náhle počalo zachvívati se těžce v spodních proudech svých a hrozivě bilo do boků lodi, jež zmítala sebou na všechny strany jako veliký netvor v křečovitém zápasu. Ale trvalo to vždy jen čtvrt hodiny a moře opět uložilo se ke klidnému odpočinku. Stav na lodi byl velmi nepříjemný. Mužstvo trpělo vedrem a bylo dlouhým nehybným tichem otupělé. Poměr mezi Riberem a Ory spíše ještě

se zhoršil. Již nemohla přiměti ho, aby vypravoval nebo odpovídal. Jakmile obrátila se k němu s otázkou, trhl sebou, tvář se stáhla a jako šílenec odběhl.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

„Však běda tomu, skrze něhož syn člověka byl zrazen. Lépe by mu bylo, kdyby nikdy nebyl se zrodil," četl Riber v noci v saloně při svitu skylightu, jenž svítil nad stolem. Před ním ležela bible a na zemi vedle něho stála polo vyprázdněná láhev cognaku a pivní sklenice. Měl na sobě jen košili, z níž vyčnívaly nahé nohy.

„— — Však běda člověku, jenž byl zrazen." Riber opřel se o pohovku na zad a brumlal si pro sebe: — — „Nikoliv, běda člověku, skrze něhož syn člověka byl zrazen," opravil se a ponořil se v myšlénky. Dlouho seděl nepohnutě, maje oči široce otevřeny. Dlouhý vzdech vyrušil ho. Pohlédl k oknu, kde Ory ve spánku ležela na koženém polštáři, majíc podušku pod hlavou. Obrátila se.

„Ano, běda tomu, jenž zradí," pravil a vztýčil zaťatou pěsť proti Ory.

Vše se spiklo proti němu. Lidé, zvířata a setba polí... Oh, nesmysl! Bůh, lidé, pòvětří a vítr! Běda tomu, jenž zradí. Ano, běda všem. Všichni měli ho za blázna, kormidelník, lidé, i ten skřeček, ten lodní učenník! Ďas aby je vzal všechny!... Bože, všemohoucí bože, proč nesešleš žádný vítr?... A mluvíš o zradě... ty! Naklonil se nad bibli a četl: „Pán Ježíš v noci, kdy byl zrazen," odstrčil knihu od sebe, zadíval se do skylightu a zašeptal: „Karel Adolf Riber v noci, kdy byl zrazen, vzal chléb, poděkoval, rozlomil ho a pravil: „vezměte a jezte všichni!" Ano, vzal trpký chléb, jejž Aurora mu podala a pojedl z něho až k smrti a k zatracení."

Viz, zde bylo to zas! Ta závrať. Chvěl se na všech údech a pot ve velikých krůpějích kanul mu s čela. Ruce bezvládně spočívaly na stole, ústa byla široce otevřena. Oči pošilhávaly stranou a vlasy se ježily. — Tam na levo pod lavicí stálo to opět, tuhé, mrtvé, nepohnuté, ono vlhké, temné, slizké tělo s kopyty na nohou a se skloněnou hlavou. — — Riber seděl jako socha. Pot lil se mu přes nos na listy bible, oči stále pošilhávaly stranou.

„Slomen," zašeptal náhle a oddychl. „Ano Slomen," opakoval, „že teprv teď napadlo mně tvé jméno! Co pak chceš, Slomene? Oh, neodcházej, neodcházej, dokud jsi mi nedal odpovědi! Ty a já zajisté jsme jedno!" — Slomen zmizel a Riberova hlava sklesla na stůl. Ztrnulá mdloba zachvátila jeho údy. Zdálo se mu, že celé tělo mu odumřelo, jen ve spáncích ťukalo to tiše a na hlavě v týle cítil mrazení.

U okna Ory počala sebou hýbati. Odhodila přikrývku, odfoukla, jako by chtěla odváti horko. Ubohý Riber, seděl zde a usnul nad biblí! Oh! Jen kdyby nebyla s ním oddána — šla by k němu a těšila by ho a ošetřovala. Potřebovalť péče, byl tak vyhublý a vypadal tak příšerně. Ale neodvážila se, přiblížiti se k němu. Což kdyby jí nerozuměl a sáhl by po ní! Mohla by míti ho ráda tak, jako svého bližního, byl zajisté tak dobrý a v nejednom ohledu statečný a odvážný, ale býti jeho ženou, býti jedno tělo s ním — nikdy!

„Není možno, aby neudála se pohoršení, ale běda tomu, skrze něhož se dějí. Bylo by mu lépe, kdyby se mu přivázal žernov osličí na krk a aby vhozen byl do hlubiny vod, než aby pohoršil jedno z těchto maličkých. — — Aby pohoršil jedno z těchto maličkých — — co asi myslí se tím? Děti nemohou to býti, nemajíť porozumění pro to, co by je pohoršovalo.“ Riber zvedl hlavu, četl v bibli a rozmlouval k sobě.

„Měl bys si lehnouti, Ribere, a pokusiti se spáti.“

Vzhlédl od knihy a pohled jeho prolétl salonem. „Měl bys si lehnouti, Ribere,“ opakovala Ory.

„Ano, ulehnouti, ulehnouti k věčnému odpočinku.“ Patřil na ni zrakem kovově lesklým. „Řekni mi dobrou noc, Auroro!“

„Dobrou noc? Vždyť jest ráno!“

„Jest ráno? Ráno jest jako jaro, život znova počíná a procituje. Nazývej mě Adolfem, Auroro!“

„Jiné říkaly ti Adolfe, proč říkala bych to já?“

„Ano, máš pravdu, říkej mi Slomen.“

„Slomen?“ otázala se Ory. „Jaké jsou to zase řeči!“

„Slomen byl dnes v noci zase zde. Slomen usmál se na mne.“

„Člověk by skutečně myslil, že není u tebe vše v pořádku, jak mluvíš!“

„Oh! ano, teď jest vše v pořádku, rozumím už všemu. Pohoršil jsem jedno z těch maličkých a to jsi ty, Auroro!“

„Ach! Můj bože, já! Co na tom. Ale sám to uznáváš!“

„Již nebudu tě prositi, abys mi říkala Adolfe. Nikdy! Mezi námi jest veliké nepřátelství.“

„Žádné nepřátelství! Buďme přátely, Ribere.“

„Oh! ano! přátely! přátely! — Myslíš, že můžeš mi býti přítelkyní? Nikoliv, bůh mě chraň! Ani přítelkyní, ani ženou, ani ničím na světě! Bojím se tě, cítím před tebou jedině strach! Jakmile přistaneme, půjdu mezi Indiány.“

„— — Dobré jitro!“ Halfdan vešel do pokoje, koště a džbán v ruce.

„Jak u ďasa? Dujeť vítr a nikdo se ani nehne!“ Riber běžel na palubu, bosé nohy jeho pleskaly po voskovaném plátně podlahy. „Jest zde káva,“ tiše pravil Halfdan. „Postav ji na stůl... Jaký to hluk na palubě?“ Halfdan vyšel ze salonu a v nejbližší chvíli vešel Riber. Košile jeho byla na prsou roztržena, dýchal rychle a pozvednuté ruce se třásly.

„Stloukl jsem kormidelníka,“ pravil bez dechu.

„Myslíš snad, že to jest hrdinský čin?“ otázala se Ory a posměšně patřila na něho.

„Totéž povětří, ani potuchy po větru. Jsem nemocen a unaven, Auroro.“

„Proč pak tedy si nelehneš v noci?“

„Lehnout? A proč?“

„Jdi a teď si lehni. Vypadáš hrozně.“

„Ano, Auroro!“ opřel se o stůl a namahavě plížil se dále. Ory pozorovala jeho silné nohy pod krátkou košilí: „Tehdy v Klingenberské zahradě s tou sklepnicí...“ Nedomluvila. Skřek jako od nemocného zvířete přiměl ji, aby umlkla a zároveň Riber se shýbl, jako by chtěl vyhnouti se ráně. Pak pomalu otočil hlavu a pohlédl na Ory, jež sedíc na pohovce pila kávu.

„Nu, bože, to zajisté můžeš mi vypravovat!“

Riber naklonil hlavu na zad a sem tam jí kýval. Pak pokročil k lavici a vzal činky. Provaz, jímž byly svázány, dvakrát otočil si kolem krku.

„Nezdá se mi, že ten tělocvik by ti pomahal.“

„Pan Ježíš v noci, kdy byl zrazen,“ šeptal Riber. Pak vystoupil na lavici, rychle vylezl na římsu a zmizel oknem.

Ory zaslechla pád a šplýchnutí vody, jež zavřela se nad těžkým jeho tělem.

Jan Neruda.

Biograficko-literární studie od Bohuslava Čermáka.

(Dokončení oddílu „Až do úmrtí matky“.)

V.

Roku 1867 zasluhují z 32 feuilletonů, od počátku ledna až do konce dubna v „Národ. Listech“ uveřejněných, zmínky feuilletony dne 9., 23. ledna, 5. února, 20. března a 18. dubna psané, z nichž první obsahuje břitkou polemiku s kanovníkem Karlem Vinařickým, který v „Časopise katol. duchovenstva“ koncem r. 1866 k obraně jesuitů několikrát, posléze v „Naší duplice“ str. 632—637 proti „Národ. Listům“ vystoupil, dotýkající se zároveň pomocníků jeho v časopise, dr. Ant. Skočdopole, prof. bohosloví v Budějovicích a kanovníka Václ. Štulce, a třetí obranu, ku konci causerie připojenou, proti nadávkám ve Vinařického brožurce „Jesuité“ (V Praze. 1866. 8⁰) umístěným jako: „literarní nádenník“, „nedoučený gymnasista“, „zlolajce“, „cynik“ atd., kdežto druhý, nadepsaný „Nastává práce v cizině“, v myšlénce vrcholí, že na ochranu národnosti naší nutno pracovati též mezi Němci, čtvrtý pod záhlavím „Promrzelý stesk“ sobě na vyžebrávání svobody jako chleba stěžuje a najmě na opětné zavedení preventivní censury a divadelních extempore žehrá, a pátý o právě založené „Matici lidu“ odporučivě se šíří.

Od 1. května do 31. července, tedy celé čtvrtletí na to, zastaveny „Národ. Listy“, místo nichž ten čas nový list „Národní Noviny“ vycházel. Změnu tuto, nepřízní politických poměrů způsobenou, pozdravil Neruda též proměnou svého zednářského trojhranu v štíra. Z 21 feuilletonů tou dobou pod touto šifrou psaných zmíniti se záhodno o feuilletonech 10., 15. května, 5., 14., 20. června, 4. a 24. července v „Národ. Novinách“ uveřejněných.

Prvních pět z nich pod záhlavím „Ze Žofínské výstavy“ I.—V. zahrnuje Nerudův referát o malířských a plastických dílech t. r. „Krásoumnou jednotou“ vystavených, který vyznívá negativně. Zdát se mu výstava

cizí, němečtější než jindy a jako předcházející slabá, myšlénkově chudá. Z domácích umělců zmiňuje se v oboru malby svatých uspokojivě o „Pietě“ Ant. Lhoty (čís. 15.), Jos. Scheiwla „Sv. Bartoloměji“ (čís. 43.), jehož hlavu ušlechtilou chválí, Emila Lauffera „Agaře a Ismaeli“ (čís. 99.) s vyjímkou trapné postavy tohoto, „Marii immaculatě“ Ant. Knöchla (čís. 227.), „Žehnání první koule, která za obležení Prahy od Švédů byla do města hozena“ od Frant. Čermáka (čís. 108.), posléze s výtkou stlačenosti o „Staré legendě“ Jana Popelíka (čís. 219.). V genru historickém a časovém, českými mistry téměř neobeslaném, dotýká se s uznáním obrazu „Bojovníci vracející se do vlasti se svým raněným vůdcem přicházejí k zemským hranicím“ od Em. Lauffera (čís. 143.) a „Návratu z Palaestiny“ od Karla Javůrka (čís. 173.). V podobiznářství jmenuje s pochvalou Karla Purkyně „Podobiznu starosty Uměl. Besedy“ (čís. 233.) a s uznáním portraity Ant. Hölperla (čís. 24., 29., 37. a 79.). V krajinářství zmiňuje se s uspokojením o „Krajině za světlé noci“ od Aug. Pipenhagena (čís. 2.), „Lesní krajině u Kokořína“ od Boh. Kroupy (čís. 63.), „Motivu z Krumlova“ od Ferd. Havránka (čís. 218.), „Vlašské krajině“ od Leop. Stephana (čís. 100.), „Části Mezzo Tedesca“ od Aloisa Kyrníka (čís. 240.) a „Uherské krajině“ od Jul. Mařáka (čís. 21.). Jelikož obor historický ve výstavě nebyl zastoupen, zpomíná Neruda dodatkem toliko v oboru plastiky vynikajících prací, chvále zejména Ant. Prušky „Vypuklinu k náhrobku“ (č. 222.), Jindř. Čapka „Matku Boží Orodovnici“ (č. 223.) a velmi ušlechtilou řezbu Edv. Veselého „Kristus na kříži“, zhotovenou z dřeva hruškového (čís. 242.). Tou dobou nalezáme od něho ve „Květech“ (II. roč. I. díl str. 155—156) menší prosový článek „Monselice“, od nichž as hodinu ve vesničce „Arquà in monte“ žil a zemřel Petrarka.

V šestém feuilletonu, nadepsaném „Otázka dělnická“, seznamuje Neruda čtenářstvo „Národ. Novin“ s anglickou akcijovou společností mezi kapitalisty a dělníky, zvanou „Industrial Partnership“ a francouzskými „Conseils de Prud' hommes“, kdež závodní kapitál změní se na akcije, kterých jistý počet dělníkům na úvěr se dá. Splácejíce obnos akcijí srážkami se mzdy, těží tito na podniku z výdělku dividendou. Způsob ten, skvěle se osvědčující, zdá se Nerudovi pravým rozluštěním otázky dělnické.

Sedmý feuilleton vítá po provedení oratoria K. Loeweova „Hus“ (op. 82.) „Smíšeným sborem Uměl. Besedy“ podnik L. Procházkův, jenž se mu líbí, zvlášť vůči cizáctví konservatoře, na které upřímně touží.

Z osmadvaceti feuilletonů od srpna do října v „Národ. Listech“ uveřejněných zasluhují povšimnutí feuill. 14., 23., 24., 27. srpna, 18., 19. září a 22. října psané. První pod záhlavím „Z epigonské literatury“ obsahuje nepříznivý posudek o „Básních“ Eman. Engla, kterému Neruda dle epigrammů toliko vlohu pro lehký humor přiznává. Druhý až čtvrtý zahrnují pod nadpisem „Moderní člověk a umění“ I.—IV. úvahy Nerudovy o změnách umění, podmíněných pokrokem lidstva, které na sochařství žádá, aby kamenem k nám mluvilo, na malířství, aby situaci, dobu, povahu i náladu vyjádřilo, na hudbě, aby při zrychleném tempu, v němž lidstvo žije, obrazivostí, citem a myšlénkami vynikala a belletrii, aby rozšířivši se, pokud lze, celý moderní život do svého obsahu přibrala.

Feuilletony tyto pojaty jsou do Nerudových „Feuilletonů“ sv. II. („Studie, krátké a kratší“ oddíl 2.) str. 20—31. Pátý feuilleton přináší zprávu o J. Purkyňově spisu: „Austria polyglotta“, šestý pod záhlavím „Josef Podlipský“ vřelý nekrolog o vynikajícím tomto lékaři a vlastenci českém, manželi spisovatelky Žofie Podlipské. Konečný, sedmý feuilleton, nadepsaný „Z literarní činnosti „Uměl. Besedy“ rozšiřuje se o suchopáru literarní produkce soudobé a upozorňuje na podnik „Uměl. Besedy“, měsíční list „Český obzor literarní“, který k osvěžení literatury české založila. První číslo měsíčníku vyšlo 20. května t. r. za redakce Jos. Noska, první ročník zakončen 12. číslem vydaným 20. dubna r. 1868, načež vyšla druhého ročníku již jen tři čísla, takže časopis 25. červencem r. 1868 za redakce Ferd. Schulze, který jej již od 2. čís. ročníku I. vedl, zanikl. Přinášel vedle literarních článků kritické úvahy a knihopis.

Mezi dvaceti feuilletony v listopadu a prosinci v „Národ. Listech“ uveřejněnými dlužno vytknouti feuill. 22., 23., 26. listopadu a 1. prosince psané. První tři pod záhlavím „Několik slov o diletantismu či ochotnictví“ I.—III. podávají Nerudovy náhledy o diletantech jednotlivých umění. O básníku diletantu soudí v nich, že rodí se ze samolibosti, nikoli z pudu talentu, a že bývá z něho neuznaný genius, kdežto diletant v hudbě, kterých jest též méně, dochází spíše úspěchu. Diletant v umění výtvarném neškodí prý nikomu a bývá pomilování hodným. Divadelní ochotnictvo, u nás květoucí, vybízí posléze ke hrám vážnějším, než jsou veselohry a frašky, k činohře totiž a truchlohře. Čtvrtý feuilleton pod záhlavím „Japonica“ obsahuje vřelý referát o produkcích japonské společnosti kejklířů na Žofíně.

Celkem napsáno t. r. do „Národ. Listů a „Národ. Novin“ od Nerudy 101 feuilletonů. V „Květech“, které druhým pololetím illustrovány a ve zvětšeném formátě vycházeti počaly, nalézáme od J. Nerudy báseň: „Ve východní záři“ str. 3., pojatou v „Knihy veršů“ 2. vyd. na str. 251—253 a prosu: „Týden v tichém domě“ str. 129—173, vzatou do sbírky „Povídek Malostranských“ str. 3—86. V „Českém obzoru literarním“ uveřejnil menší článek „Operní libreta“, hledě ku vzniku a kritice jich, zvláště českých (Roč. I. Str. 118—120).

Koncem r. 1867 vyšla též dlouho a pečlivě připravovaná sbírka básní jeho „Knihy veršů“ tiskem a nákladem dra. Ed. Grégra v Praze s udáním roku již příštího 1868. Věnována jest dru. Karlu Sladkovskému. V proslovu dí Neruda: „Poměry literarního našeho života a požadavky, jaké vůbec mladý, národní život náš činí na každého píšícího, nedovolují posud, aby se jednotlivec volně rozvinul tak, jak by sobě přál, jak by za poměrů jiných i mohl. Co sobě spisovatel, dráhu svou nastupující, vytknul za úkol jediného desítiletí činnosti své, rozšíří se později nutností náhle na úkol celého života. Přece však má spisovatel snad právo, aby po uplynutí jisté řady let přál sobě jasně poznat, zda něco a co vůbec již vykonal v směru jistém a před veřejnost aby sobě přál předstoupit s celistvým obrazem činnosti své. Přesvědčení takové mě přimělo, abych uspořádal tuto sbírku prací svých veršovaných. Učinil jsem to s autokritikou co možná přísnou (pokud alespoň sám na posouzení prací svých dostačím), i ponechávám úsudku jiných a nestrannějších, jednal-li jsem

ve všem dobře. Připojuju jedinou ještě poznámku. V obsahu knihy mé najde čtenář také oddíl „Lístky Hřbitovního Kvítí" nadepsaný. Mnohostranně kaceřované „Hřbitovní Kvítí" mělo před desíti lety zvláštní úkol svůj, jemuž tenkrát alespoň z části také dostálo. Do rámce nynější sbírky by se zajisté nehodilo a čtenář najde zde tedy jen úryvky z něho, místy doplněné, místy zjinačené."

Sbírka rozdělena na tři části a sice: „Knihu veršů výpravných" str. 7—109, „Knihu veršů lyrických a smíšených" str. 113—210 a „Knihu veršů časových a příležitostných" str. 213—233.

O prvé části nalezáme obšírnější, vážnou recensi v „Českém obzoru literarním" (Roč. II. 1868. Čís. 1.—2. Str. 11—13 a 26—29.) z péra K. Sabiny, jenž zří v ní samostatného ducha básnického, mocný cit i reflexi, uznávaje při menších pracech, po většině národního rázu se přidržujících, barvitost a charakteristiku v líčení a nevšední elastičnost formovou bez ujmy individualnosti, jakož i zálibu ve volbě socialních sujetů. Kromě „Mrtvé nevěsty", „Rubáše", „O třech kolech" a j. těchto menších básní výpravných chválí Sabina v prvé části „Knih veršů" zvláště pro zachování naivního tonu vypravující stařeny „Kolovrátek", poskytuje při správných výtkách „Divokému zvuku" i „Šimonu Lomnickému" zasloužilého uznání.

O celé sbírce vyslovuje se Ferd. Schulz ve feuilletonech „Národ. Listů" 12. a 13. prosince mimo jiné: „Básnický horizont, jejž Neruda ve svých „Knihách veršů" rozpjal, jest neobyčejně prostranný a vysoký a srdce i duch umělcův bohatě ozdobily jej květy, které zvláště u nás nekvetou v každé zahrádce. Reflexe Nerudova jest v poesii naší skutečným a též ne nepatrným pokrokem, básnických pak plodů jeho významným majetkem. Tato reflexe, někdy klidná, někdy bouřlivá, někdy něžná, někdy ostrá, dle povahy umělcovy nejčastěji smutná, ale vždy důmyslná, ano často genialní staví Nerudu v písemnictví našem na stanovisko zvláštní, posud nikým neobsazené a nikoliv postranní a nízké. Neruda jest spíše básníkem života, nežli lásky, život svůj i život náš prostudoval až do nejtajnějších záhad a propastí; v básních jeho jest rovněž mnoho pravdy jako poesie. Však vyznačujíce takto reflexi ve všech stupních jejích mezi elegií a satirou co bohatý zdroj poesie Nerudovy, umíme rovnou měrou oceniti krásu a moc básníkova citu. Máť Neruda mezi lyrickými básněmi svých „Knih veršů" mnoho takových, kteréž něžností a dětskou ryzostí citu uchvacují srdce naše... V básních výpravných vládne rovněž obratně a šťastně způsobem národně epickým, jako moderně reflexním, vykazuje plastiku osob i děje při obou způsobech stejně zdařilou." Také immitace v knize veršů lyrických a smíšených najmě „Ohlasy národních písní vlaských (italských)" zamlouvají se Schulzovi, jakož i část veršů časových a příležitostných, vytýkáť Nerudovi celkem toliko některé poklesky jazykové.

Nejmenovaný recensent illustrovaných „Květů" (Roč. II. Pololetí 2. Čís. 25. Str. 211.) t. r. Vít. Hálek dí v upřímné pochvalné úvaze: „Nerudovy sebrané básně, jež vyšly právě pod názvem „Knihy veršů", staví před nás vzácné nadání básníkovo v světle nejpříznivějším. Podává nám tu Neruda jaksi výbor své 10leté snahy, jeví se nám tudíž indivi-

dualita jeho básnická v plnosti mnohostranné a v celosti, jaké jsme si dávno přáli ... Co se Nerudovy básnické individualnosti týče, jeví se nám co lyrik, v němž převahu má reflektivnost nad živlem lyrickým. Reflektivní živel pák vede Nerudu nejvíce k strastem života..., k vzdechům stísněným každodenními událostmi, úpějícím pod křiklavou nesrovnalostí poměrů. Takovéto utištěné vzdechy, jež se oku povrchními jeví, najednou co předměty posměchu, co zjevy skleslosti nacházejí v Nerudovi mluvčího výmluvného a pravý lidský cit, jenž pod nimi byl sešlápnut, řine nejednou z veršů jeho jako láva, když si kůru prolomí. Někdy arciť zdá se, že nenacházíme plného smíření poetického, že trpkost pěvcova jest přílišna, avšak jest tím vinen právě ten živel, jenž bez radosti vstává, bez poklidu si lehá. Reflektivnost pak pěvcova jest tak mocná, že jej zachvátí též v momentech čistě lyrických, míchajíc se v požitek, ano jemu často na úkor se stavíc. Na všechen způsob jest ale individualnost Nerudova tak zajímava a při poetické hloubce tak pravdiva, že s jistotou tvrditi můžeme, že „Knihy veršů“ dobudou si mnohých srdcí a básníkovi daleko více přízně, než čítal druhdy nepřátel.“

Jak z posudků uvedených zřejmo, dostalo se konečně po desetiletí neuznanému pěvci „Hřbitovního kvítí“ spravedlnosti. Někdejší stoupenci „Máje“ a jich přívrženci, ovládnuvše pole literarní, zachovali k němu blahovolnou nestrannost a proto vyzněly kritiky téměř souhlasně a rozhodně příznivě. Sbírkou „Knihy veršů“ zaujal Neruda na Parnassu českém vzácné, čelnější místo, z něhož se později výše povznesl, bera se cestou svou bez vůdce, však také bez nohsleda.

Z dva a dvaceti feuilletonů v prvním čtvrtletí následujícího roku 1868 v „Národ. Listech“ uveřejněných zasluhují povšimnutí feuilletony 17., 22., 31. ledna, 6., 7., 21. února a 6. března psané. V prvním z nich, ohlaveném „Starý mládenec na bále“, solové truchlohře, líčí Neruda své dojmy z plesu na Žofíně, na kterém již netančí a vzdor sličným blondýnkám, které jej ještě vzrušují, stále na svou hospůdku myslí a také záhy odchází, nazývaje se poprve, pokud víme, v tisku starým mládencem. V druhém s nadpisem „Baron Görtz“, truchlohra v 5 jednáních od Emanuela Bozděcha, posuzuje dramatickou tuto práci, vytýkaje přednosti její i četné vady, k nimž zvláště nedostatek děj ovládající osoby, neb vůbec myšlénky vůdčí, z které by děj prýštil, počítá. Třetí, ohlaven „Realnost na jevišti“, obsahuje pozoruhodné pokyny pro herce a režii divadelní ve smyslu podpory dramatické illuse. Čtvrtý, pátý a šestý přinášejí studii „Pražské žebráctvo“ I.—III., vzatou do sbírky „Feuilletonů“ svz. I. str. 126—137. Poslední feuilleton pod nadpisem „Novinkářství“ poutá zajímavým líčením práce novinkářské a nebohého stavu lokálkářů.

V 1. čís. „Květů“ t. r. (Roč. III. str. 3) uveřejnil Neruda krásnou báseň „Se srdcem rekovým“, pojatou do 2. vydání „Knih veršů“ na str. 84—86 a ve feuilletonu čís. 9—11 str. 70—86 causerii „Ženy na jevišti“ I., II., III.—V., na kterou ve feuilletonu „Dvě slova v baletu“ II. ve sbírce „Feuilletonů“ svz. I. str. 239 co na svou poukazuje. Obsahem causerie jest historicky známá bývalá nepřístupnost jeviště pro ženy, nenáhlý návyk na zpěvačky místo kastratů, na dramatické umělkyně místo

umělců a vylíčení stavu současného, kde dojmy smyslné u herečky, zpěvačky a tanečnice převládají, s vyslovenou tužbou, aby nastala reakce a ženská krása čistě sloužila umění.

Ze sedm a dvaceti feuilletonů v druhém čtvrtletí t. r. v „Národ. Listech“ uveřejněných zasluhují zvláštní zmínky feuilletony 1., 2., 4., 8., 10., 15., 16., 22., 29. dubna, 1., 6., 7., 8., 9., 24. května a 2. června psané. Prvních jedenáct z nich tvoří serii studií, konaných za doby samosprávné, obecní policie, nadepsanou „Pražské obrázky policejní“ I.—XI., z kterých deset předních Neruda do sbírky svých „Feuilletonů“ pod názvem „Obrázky policejní“ svz. I. str. 53—100 pojal. Dvanáctý, třináctý a čtrnáctý, ohlavené „Ze Žofínských salonů“ I.—III. obsahuje posudky o vynikajících pracech, krásoumnou jednotou tou dobou na Žofíně vystavených. Jest to zejména obšírnější, vřelou chválou vyznívající úvaha o Matejkově obraze „Říšský sněm ve Varšavě r. 1773“ (čís. 231.) mocnou myšlénkou, v postavě Rejtana zosobněnou, imponující, delší příznivá zmínka o Ed. Steinle-ových kartonech k nástěnným malbám schodiště městského musea v Kolíně nad Rýnem (čís. 198) a posudek o portraitech, z nichž se Nerudovi obzvláště Fr. Šafařovicův (č. 88.) zamlouvá. Dne 16. května odbývána od dob probuzení snad největší a nejnádhernější slavnost česká kladení základního kamene k „Národnímu divadlu“. Patnáctý feuilleton, nadepsaný „Nové výlety Pražanů“, líčí výlet parníkem do Štěchovic a plavbu lodicí středem malebných Svatojanských proudů, téměř všech lidových názvů a zkazek tu se dotýkaje. Z posledního feuilletonu s nadpisem „Postojna“ vysvítá, že Neruda 2. června divokrásnou tuto jeskyni navštívil. Octnutí se jeho v Krajině souviselo s každoroční měsíční dovolenou, které tehdy k delší cestě na rakouský jih použil.

Kdy tuto cestu nastoupil, nevíme, pravděpodobno však, že hned po 24. květnu, kdy feuilleton „Nové výlety Pražanů“ napsal, tedy asi 25. květ. v Praze na dostavník sedl, který jej do Budějovic dopravil. Z Budějovic jel do Vídně, pak přes Štýrský Hradec a Lublaň k Cirknickému jezeru a Postojné, načež odbočil k hradu „Predjamě“ (= Luegu) necelé dvě hodiny cesty odtud vzdálenému a uprostřed bílé, srázné stěny skalní v kulaté vydutině vystavěnému. Z odbočky této vrátil se na trať lublaňsko-terstskou a pobyv nedlouho v čarovném letohrádku nešťastného mexického císaře Maxmiliana, Miramare, na výběžku skalnatém Punta di Grignano jako bílá holubice sedícím, jel do Terstu, kdež se několik dní pozdržel. Za poměrně tichého moře odplul odtud k Benátkám, této druhdy královně Adrie, která jej k sobě, tvoříc hlavní cíl cesty, na delší čas upoutala. Pak vrátil se znovu parolodí do Terstu a podnikl nejspíše na menší lodi plachetní plavbu kolem poloostrova Istrie; zastavil se v Muggii, Koparu, Polji a Kastvě (Castra Romanorum), poskytující překrásný rozhled po Istrii, dolině horvátského Přímoří, ostrovy Čres a Krk a celý záliv kvarnerský; odtud se uchýlil k Řece, Kraljevici a Senji, proniknul z posledních až k Uně, mezi Rakouskem a Tureckem tenkráte ještě hranici tvořící, podle jejíhož toku se ubíraje Novi, rakouskou a tureckou Kostajnici navštívil a přes Sisek do Záhřebu zajel. Na to vrátil se přes Štýrský Hradec a Vídeň, kde se něco pozdržel, do Prahy.

Zajímavé jsou o cestě té feuilletony v třetím a čtvrtém čtvrtletí t. r. v „Národ. Listech“, „Národ. Novinách“ a „Našich Listech“ otištěné, k nimž se i dva feuill. „Našich Listů“ z r. 1869 „Nocleh v Žirovnici“ („Podél Uny“ VI.) připojují a sice: 3., 21., 29., 31. července, 1., 5., 6., 8. srpna a 11. prosince „Benátská zrcadla“ I.—IX., 8. září „Přímořská elegie“ o Miramare, 23. t. m. „Predjama“, 14. října „Na Cirknickém jezeře“, 4., 6., 11., 13., 17. listopadu t. r. a 6., 9. ledna r. 1869 „Podél Uny“ I.—VI., 28. listopadu, 1., 3. a 8. prosince „Slané město“ I.—IV. a 18., 19., 22., 23. a 29. prosince „Náčrtky Istrianské“ I.—V., pojaté vesměs i s feuill. „Postojna“, jenž s feuilletony „Predjama“ a „Na Cirknickém jezeře“ zvláštní skupinu „Obrazy z Krajiny“ I.—III, tvoří, do sbírky cestopisných feuilletonů „Obrazy z ciziny“ str. 235—343., kdež feuilletony „Slané město“ I.—IV. nadepsány „Terst“ I.—IV.

Celkem napsal r. 1868 Neruda 108 feuilletonů a sice: 51 do „Nár. Listů“, které 17. července vycházeti přestaly, 31 do Ferd. Schulzem vydávaných „Národ. Novin“, zašlých 19. říjnem a po přestávce od 20. do 31. října, kdy žádné noviny za „Národ. Listy“ nevycházely, 26 do „Našich Listů“.

Ze čtyřiceti feuilletonů od Nového roku 1869 až do 2. května do „Našich Listů“, které posledně jmenovaného dne opět v „Národní Listy“ se proměnily, napsaných sluší kromě dvou již výše uvedených vytknouti zvláště feuilletony 14., 20., 22., 27. ledna, 12., 13., 17., 19., 23. února, 4., 6., 28., 31. března, 1., 2., 4., 9., 14., 15., 17., 28. dubna a 1. května uveřejněné.

První z nich, nadepsaný „Prvosenky. Básně V. Šolce“, obsahuje vřelý posudek o vzácné této sbírce záhy zemřelého básníka, druhý pod záhlavím „Had v růžích. Činohra v 5 jedn., sepsal Bernard Guldener“, přináší celkem uspokojivou úvahu o tomto dramatě, třetí, nadepsaný „Trikolora v Přímoří“, podává vzpomínku z Nerudovy cesty na rakouský jih, dotýkaje se vztýčení slovanského trojbarevného praporu v Kraljevici, který k rozkazu řeckého komisaře Cséha stržen, avšak lidem znovu vztýčen byl, čtvrtý pod záhlavím „Český román vesnický a jeho tvůrkyně“ zahrnuje úvahu chvály a upřímné radosti plnou o Karoliny Světlé „Vesnickém románu“ a „Kříži u potoka“. Pátý až jedenáctý feuilleton obsahují delší studii „O tanci“ I.—VII., pojatou ve sbírce „Feuilletonů“ svz. I. do skupiny „Studií masopustních“ na místo první, str. 211.—235.

Po uveřejnění posledního z těchto feuilletonů někdy po 6. březnu t. r. odebral se Neruda do Uher, pobyv hlavně v Pešti a Jágru, aby proslulý tamější volební ruch seznal. Výsledkem cesty, z které se as 26. března navrátil, jsou feuilletony: dvanáctý, nadepsaný „Éljen Jókai Mór“, líčící volbu slavného spisovatele Morice Jokaie v peštském Terezíně, třináctý až šestnáctý, popisující pod záhlavím „Mezi pravicí a levicí. Náčrtky z volebního ruchu v Uhrách“, I.—IV., volbu Csikyho v Jágru a sedmnáctý až dvacátý, nadepsané „Pešťské listy“ I.—IV., obsahující dojmy Nerudovy z tohoto hlavního města, vzaté vesměs leč v obráceném postupu, totiž napřed „Pešťské listy“ I.—IV., pak „Mezi pravicí a levicí. Náčrtky z volebního ruchu v Uhrách“. I.—IV. pod záhlavím „Uherské volby“ I.—IV. a konečně feuilleton nadepsaný „Éljen Jókai Mór“ pod

záhlavím „Dodatek. (Éljen Jókai Mór)" do „Obrazů z ciziny" str. 364 až 400. Poslední dva feuilletony jedenadvacátý a dvaadvacátý ohlavené „Dvě slova o baletu" I.—II. tvoří doplněk k studii „O tanci", pojatý ve sbírce „Feuilletonů" I. svz. do prvé této studie ze skupiny „Studií masopustních" co dodatek první, str. 235—241.

Tou dobou uveřejnil Neruda ve IV. (1869) ročníku „Květů" básně: „Vším jsem byl rád" str. 27, vzatou do „Knih veršů" 2. vyd. str. 187—190, „Na peštské Kalvarii", „Jeptiška" a „Legenda o chudobě" str. 115, pojaté do „Knih veršů" 2. vyd. str. 245—246, 82—83, 117—119.

Osobní poměry jeho, posud jasné, zkalily se od návratu z Uher nemálo churavostí matčinou. Dobrá, zbožná stařenka chřadla vůčihledě a vzdala se též pro slabost postupem trafiky v čís. 225—III. „u tří černých orlů", přesídlivši se asi se synem v témž domě do bytu jiného.

Ze 34 feuilletonů od 2. května do konce srpna t. r. v „Národních Listech" uveřejněných dlužno zmíniti se o feuilletonech 12., 14., 21., 27. května, 3., 22., 24., 25. června, 1., 2., 18., 23. července a 6. srpna psaných. První dva z nich, nadepsané „Myšlénky tak o ledačems" I.—II. pojednávají o nevynalezeném posud vynálezu, stroji létacím a o nepatrnosti pokroku lidského vůči vesmíru. Oba pojaty do sbírky „Feuilletonů" svz. 2. str. 85—91. Třetí a čtvrtý pod záhlavím „Bez myšlénky" I.—II. obsahují posměšnou úvahu o umělecké výstavě krásoumné jednoty na Žofíně, pomíjejíce Gabr. Maxovu „Sv. Julii" (čís. 59), Ludv. Mayerův „Jeruzalem po smrti Kristově" (čís. 31) a j. ozdoby její a zastavujíce se u obrazů bezcenných, jakož u bezduchého hovoru obecenstva. Pátý feuilleton zahrnuje pod nadpisem „Almanah českého studentstva" vřelý posudek o této vážné publikaci, vydané na památku 20letého trvání „Českého akademického, čtenářského spolku", šestý až desátý obsahují pod záhlavím „Pro strach židovský" I.—V. delší časovou studii o poměru středověkého židovstva k společnosti křesťanské a nynějšího po emancipaci, která pojata do sbírky „Feuilletonů" sv. 2. str. 31—49. Jedenáctý feuilleton, nadepsaný „Pomník Fügnerovi", připomíná vzácných zásluh zemřelého o český tělocvik za příčinou odhalení pomníku, postaveného jemu vděčným sokolstvem na hřbitově Olšanském, dvanáctý pod záhlavím „Poslední český pierrot" vzpomíná živě herce Hametnera a jeho vtipů, konečný třináctý přináší s nadpisem „Na baště" příznivý posudek o Štolbově veselohře „Krejčí a švec".

Tou dobou přitížilo se matce Nerudově značně. Sil její ubývalo stále, takže jen s hrdinným sebezapřením mohl ji těšiti syn, víry v pozdravení postrádaje. Choroba starých podetla po krátkém zápasu ve čtvrtek dne 9. září po jedné hodině odpolední poslední kořínek hynoucího žití. Skonala v náručí Nerudově. Ten obstarávaje upravení mrtvoly do rakve a pohřeb v redakci se neobjevil, takže zpráva „Národních Listů" ze dne 10. září „Úmrtí" nepocházela od něho, ale od některého ochotného přítele, neb lokálkáře, o čemž najmě vloudivší se tam chyba „A. Nerudová" místo B. (= Barbora) Nerudová svědčí. Dle zprávy ze dne 11. září konán týž den o půl jedné hodině odpolední pohřeb z hořejšího konce Ostruhové ulice na hřbitov košířský, kde nebožka do hrobu svého manžela pochována. Dosáhla věku 74 let.

—

Druhého dne po pohřbu, jehož se četní přátelé Nerudovi a zesnulé zúčastnili, nalézáme mezi inseráty dojemný, černý rámeček s těmito slovy:

„Nejvřelejší díky všem!

Jan Neruda.“

Z 32 feuilletonů, které ještě do konce t. r. v „Národ. Listech“ uveřejnil, zasluhují povšimnutí feuilletony 15., 16. září, 4., 8., 13., 21., 23. října, 4., 18., 20., 24., 26., 28. listopadu a 23. a 24. prosince psané. První tři z nich pod záhlavím „Frašky“ I.—III. obsahují pozoruhodné myšlénky o české frašce, o nutnosti přibrati figury s dialektem, o hudbě a zpěvu v ní, o národních refrainech a hercích, kteří by ji byli s to předvésti, čtvrtý s nadpisem „Pláč a smích“ zahrnuje svěží causerii o smíchu a pláči, dotýkající se humoristů Blumaura, Nestroye, Kašky, Feistmantla, R. Guerina, Bertinazziho, Raimunda a j. pojatou do sbírky „Feuilletonů“ svz. 2. str. 105—107, pátý obsahuje pod záhlavím „Národní hospodář. Činohra v 5 aktech od Frant. Zákrejse“, věcný posudek o této práci, šestý až osmý zahrnují pod nadpisem „Naivnosti“ I.—III. zajímavé causerie o tomto thematu, vzaté do sbírky „Feuilletonů“ 2. svz. str. 95—104, devátý až třináctý obsahují pod záhlavím „Ze zastavárny“ I.—V. zajímavé studie z našeho lombardu s nepatrnou změnou od slova: „A překážky jsou posud . . . a snad s těmi dvaceti zlatými vyjde“, což vynecháno z feuill. I., vzaté do sbírky „Feuilletonů“ svz. I. str. 101—116, a konečně čtrnáctý a patnáctý zahrnují pod nadpisem „Na vánočním bukále“ I.—II. svěží vánoční causerie, pojaté do sbírky „Feuilletonů“ svz. 2. str. 124—131.

Celkem napsal Neruda r. 1869 do „Našich Listů“ a „Národních Listů“ 106 feuilletonů.

Pokud na kusé zprávy spolehati lze, zdá se, že do konce t. r. též byt s matičkou sdílený, v němž osiřel, neopustil.

Pokoj čís. 6.

Napsal Ant. Pavlovič Čechov. Přeložil Dr. P. Durdík.

I.

a dvoře v nemocnici stojí nevelké stavení, obklíčené celým lesem lopuchu, kopřiv a divoké konopě. Střecha na něm zrezavěla, komín je skoro na sesutí, schůdky před dveřmi shnily a porostly travou, kdežto ze stukatur zbyly pouhé stopy. Přední průčelí je obráceno k nemocnici, zadní strana hledí do pole, od něhož je oddělena šedým nemocničním plotem s hřebíky. Tyto hřebíky, obrácené špičatým koncem vzhůru, a plot, rovněž jako samo stavení, mají to zvláštní truchlivé, neskonale odporné vzezření, jaké najdete na našem venkově pouze u nemocnic a vězení. .

K stavení vede úzká stezka mezi kopřivami. Nebojíte-li se, že se o kopřivy popálíte, půjdeme po stezce do domu a podíváme se, co se uvnitř děje.

Otevřevše první dvéře, vstupujeme do síně. U stěn a okolo pece jsou zde navaleny celé hory nemocničního hamparátí. Matrace, staré roztrhané župany, spodky, košile s modrými pruhami, spuchřelá rozedraná obuv — vše to, naházeno na hromady v divé směsici, hnije a vydává dusivý zápach. Na tomto hamparátí leží, vždy maje dýmku mezi zuby, hlídač Nikita, starý vysloužilý voják s vyrudlými výložky u kabátu. Má surový, vyhublý obličej, svislé obočí, dodávající obličeji podobnosť se stepní ovčáckou fenou, a červený nos; je malé postavy, suchý a žilnatý, avšak chování jeho je pohrůžlivé a pěstě má pádné a silné. Náleží do počtu těch prostodušných, rázných, spolehlivých, poslušných a tupých vysloužilců, kteří nade všecko milují pořádek a jsou proto přesvědčeni, že bez bití se na světě neobejdou. On „je“ bije tedy po obličeji, po hrudi, po zádech a kamkoli, jsa přesvědčen, že jinak by zde pořádku nebylo.

Ze síně vcházíme do velkého, prostorného pokoje, jenž zaujímá celé stavení, nepočítáme-li k tomu síň. Stěny jsou zde natřeny špinavě modrou barvou, strop je začazen, jako v selské jizbě, která nemá komínu — patrno, že zde v zimě kamna kouří, a že zde bývá uhelný čad. Okna jsou uvnitř zohyzděna mřížemi. Podlaha je šedá a rozpuklá. Páchne zde kyselým zelím, čadícím knotem od lamp, stěnicemi a ammoniakem — a tento puch činí na vás v prvním okamžení dojem, jakobyste vcházeli do zvěřince.

V pokoji stojí postele, přišroubované k podlaze. Na nich leží a sedí lidé v modrých nemocničních županech, a dle starého zvyku mají noční čepice na hlavě. Jsou to choromyslní.

Všeho je zde pět osob. Pouze jeden je stavu šlechtického, ostatní jsou z měšťanské třídy. První u dveří, vysoký vyzáblý člověk s rezavými lesklými vousy a uplakanýma očima, sedí zde nehybně, podpíraje si hlavu

a hledí upřeně na jednu tečku. V nemocniční knize nazvána jeho nemoc hypochondrií, v pravdě však má postupnou paralysi. Ve dne v noci smuten tu sedí, kývaje hlavou, vzdychá a trpce se usmívá, hovorů zřídka se účastní a na otázky obyčejně neodpovídá. Jí a pije mechanicky, když mu dají. Dle mučícího křečovitého kašle, dle jeho vyschlosti na kosť a kůži, dle růměnce na tvářích lze souditi, že dostává úbytě.

Po něm následuje malinký, čilý, velmi pohyblivý stařec se špičatou kozí bradičkou a s černými, jako u černocha kudrnatými vlasy. Za dne se prochází v pokoji od okna k oknu nebo sedí dle tureckého způsobu složiv pod sebe nohy, na své posteli a neunavně si píská jako hejl, nebo tiše zpívá a chechtá se. Dětinskou veselost a živost projevuje i v noci, když vstává, aby se modlil, to jest, aby si klepal pěstmi po prsou a vrtěl prstem ve dveřích. Je to žid Mojžíš, dobromyslný blázen, jenž asi před dvaceti lety na rozumu se pomátl, když jeho dílna na čepice shořela. Ze všech obyvatelů pokoje čís. 6 pouze jemu dovoleno jest vycházet ze stavení, ba může jíti i z nemocničního dvoru na ulici. Tuto privilej má již dávno, snad jakožto dlouholetý obývatel nemocniční a jakožto tichý neškodný blázínek, spolu městský šašek, takže všichni dávno si zvykli viděti ho na ulici, obklopeného uličníky a psy. Na sobě má schátralý župan, na hlavě směšnou čepici, na nohou pantofle a tak chodí po ulicích, někdy docela i bos a bez kalhot, i zastavuje se u vrat a krámů, žebraje o kopejku. Zde mu dají kvasu,*) tam chleba, onde kopejku, takže domů se vrací obyčejně syt a bohat. Vše, co přináší, odnímá mu Nikita a nechává si to pro sebe. Voják to dělá hrubě, zlostně, obrací mu kapsy na rub a béře Boha za svědka, že již nikdy nebude pouštět žida na ulici a že nepořádek je zkázou všeho na světě.

Mojžíš je velmi úslužný. Podává soudruhům vodu, přikrývá je, když usnou, slibuje každému, že mu přinese z ulice po kopejce a že mu ušije novou čepici; krmí svého souseda na levé straně, paralytika. Jedná takto ne ze soucitu a též ne z nějakých snad lidských pohnutek, nýbrž pouze proto, že nápodobuje bezděčně svého souseda na pravo, Gromova, k němuž jeví úplnou podřízenosť.

Ivan Gromov, muž asi třiceti tří let, pocházející ze šlechtické rodiny, bývalý soudní vykonavatel s činem gubernského sekretáře, trpí šílenstvím pronásledování. Buď leží na posteli, skroutiv se jako preclík, nebo chodí z kouta do kouta, jakoby si chtěl dopřát pohybu, vůbec sedí velmi zřídka. Vždy je rozčilen, rozechvěn, vždy napnutě očekává něco trapného a neurčitého. Stačí sebe menší šustnutí v síni nebo křik ve dvoře, aby pozdvihl hlavu a naslouchal, zda-li stíhatelé pro něho nejdou, zda-li po něm nepátrají, zda-li ho nehledají? A tvář jeho při tom vyjadřuje veliký nepokoj a ošklivosť.

Mně se líbí jeho široký obličej, s vysedlými lícními kostmi, ten stále bledý, nešťastný obličej, v němž jako v zrcadle se odráží duše, utrýzněná bojem a dlouhotrvajícím strachem. Posuňky jeho jsou podivné a chorobné, kdežto jemné rysy, vyryté do jeho obličeje hlubokým, pravdivým

*) Nakyslý nápoj v ruské domácnosti, připravovaný ze žitné mouky a sladu; má příjemnou chuť. Překl.

utrpením, jsou rozumné a intelligentní, a v očích jeho je teplý zdravý lesk. Líbí se mi on sám, neb je zdvořilý, úslužný a velmi delikátní v obcování se všemi, vyjímaje Nikitu. Upustí-li někdo knoflík neb lžičku, on rychle skáče s postele a zdvihá to. Každého rána přeje svým soudruhům dobrého jitra, když jde spat, přeje jim dobré, pokojné noci.

Kromě ustavičně napnutého očekávání a posunkování jeví se jeho šílenství ještě tímto způsobem. Někdy zavinuje se večer do svého županu, chvěje se celým tělem a jektaje zuby začíná rychle chodit z kouta do kouta a mezi postelemi. Řekli byste, že má silnou zimnici. Když najednou se zastaví a na soudruhy vzhledne, je vidět, že by chtěl něco velmi důležitého říci, než patrně, uváživ, že ho nebudou poslouchat nebo že mu neporozumějí, potřásá netrpělivě hlavou a znovu jme se kráčeti. Avšak přání, aby mluvil, brzo nabývá převahy, a dopřává si potom úplné volnosti — mluví vřele, vášnivě. Řeč jeho je nesrovnalá, jako zimniční blouznění, nesouvislá, přerušovaná, a ne vždy srozumitelná; za to je v ní slyšeti, i ve slovech, jakož i v hlase, něco neobyčejně dobrého. Když mluví, poznáte v něm šílence a člověka. Je těžko vyjádřiti písemně jeho nerozumné řeči. Naříká na lidskou podlost, násilnictví a despotismus, jenž tlape po pravdě, mluví o krásném životě, jenž jednou bude na zemi, o okenních mřížích, které mu každou chvíli připomínají tupost a ukrutnost násilníků. Z toho všeho plyne nespořádaná, neurovnaná směs prastarých, ještě nesplněných tužeb a ještě nenahražených křivd a stále bujícího bezpráví . . .

II.

Asi před dvanácti až patnácti lety bydil ve vlastním domě na hlavní ulici města úředník Gromov, solidní a zámožný člověk. Měl dva syny, Sergéje a Ivana. Sergéj byl posluchačem práv, když dostal prudké úbytě a zemřel. Týden po pohřbu Sergéje byl starý Gromov obžalován ze zpronevěření státních peněz a brzo na to zemřel tyfem v žalářní nemocnici. Dům a veškeren majetek jeho byl prodán veřejnou dražbou a pozůstalý Ivan ocitl se s matkou v největší chudobě.

Ivan dostával od otce 60—70 rublů měsíčně v Petrohradě, kde navštěvoval universitu, nemaje ponětí o nouzi; teď byl nucen změniti způsob svého života, dávati od rána do noci špatně placené hodiny, zaměstnávati se opisováním — a při tom všem trpěl hlad, neboť veškeren svůj výdělek posílal matce na výživu. Takového života mladý Gromov nesnesl. Ochuravěl, pozbyl odvahy, vzdal se studií a přijel domů. Zde v malém městečku dostal z protekce místo učitele na okresní škole, avšak špatně se snášel s kolegy, nelíbil se žákům a brzo se učitelství vzdal. Zemřela matka. Skoro půl leta byl bez místa, živě se pouze chlebem a vodou, až konečně dostal místo soudního vykonavatele. Byl jím až do té doby, když byl ze služby propuštěn za příčinou nemoci.

Gromov nikdy, ani za universitních studií nečinil dojem zdravého člověka. Vždy byl bledý, suchý, snadno a často se nastuzoval, jedl málo a spal špatně. Po jedné sklence vína dostával závrať a nervní záchvaty. Vždy ho táhlo k lidem, avšak jeho podrážděnost a podezřívavost působily, že s nikým důvěrněji se nestýkal a neměl přátel. O městských obyvatelích

vždy se pronášel s pohrdáním, říkal, že jejich hrubá nevědomost a ospalý, zvířecí život zdají se mu býti mrzkými a ošklivými. Mluvil tenorovým hlasem, hlasitě, horoucně a ne jinak než rozhorleně s rozhořčením stále se stupňujícím aneb s nadšením a obdivem, ale vždy upřímně, jak to měl na srdci.

O čemkoli byste se s ním dali do řeči, vždy přiváděl řeč k témuž předmětu: ve městě je dusno a nudno, obecenstvo nemá vyšších zájmů, vede chmurný, nesmyslný život, jemuž hledí dodávati rozmanitosti násilím, hrubou prostopášností a licoměrností; podlí lidé jsou syti, pěkně se šatí, kdežto poctiví lidé se živí drobty, třeba je škol a místních novin s poctivým směrem, třeba je divadla, veřejných přednášek a spolčení inteligentních sil; společnost měla by neblahý svůj stav sama poznat a od něho s hnusem se odvrátit. V úsudku svém o lidech užíval hustých barev, pouze barvy černé a bílé, neuznávaje polovičatosti a odstiňování, člověčenstvo dělil na lidi poctivé a podlé, střední cesty nebylo. O ženách a o lásce vždy hovořil vášnivě, nadšeně, nebyl však nikdy zamilován.

Ve městě ho měli rádi přes jeho popudlivost a říznost jeho úsudků, ba za zády mu dávali lichotné jmeno Váňa. Jeho vrozená delikátnost, úslužnost, pořádnost, jakož i jeho mravní čistota, ano i jeho obnošený kabát, chorobné vzezření a rodinné neštěstí vzbuzovaly bezděčně v každém vřelý, přátelský pocit soustrasti; při tom byl ještě vzdělaný a sečtělý, věděl, dle mínění městských obyvatelů, všecko a byl jim jako živým naučným slovníkem. Čítal vždy velmi mnoho. Sedával v klubu, nervosně třepaje svou bradičku a přebíral listy v časopisech a knihách. Na obličeji bylo znát, že nečte, nýbrž že hltá nedávaje si času k prohloubání a k strávení toho co četl. Čtení bylo jedním z jeho chorobných návyků, aspoň s touže chtivostí se vrhal na vše co se mu nahodilo, i na loňské noviny a na kalendáře. Doma čítával vždy leže.

Jednoho podzimního jitra kráčel Gromov, vyhrnuv si límec u kabátu a šplechtaje se v blátě, skrze vedlejší uličky a zadními dvory k jakémusi měšťákovi, aby mu doručil exekuční výměr. Byl zasmušilý, jak býval vždy z rána. V jedné uličce potkal dva arrestanty v řetězech a s nimi čtyři ozbrojené vojáky. Dříve potkával velmi často arrestanty, kteří vždy v něm budili soustrast a rozpačitost, nyní však učinilo na něho toto potkání zcela zvláštní dojem. Náhle se mu zdálo, že i jeho mohou ukovat do pout a týmže způsobem ho vésti blátem do žaláře. Obstarav svou záležitost a vraceje se domů, potkal u pošty známého mu policejního dozorce, jenž ho pozdravil a sám kousek po ulici ho provázel. To se mu zdálo najednou velmi podezřelým. Doma nepouštěl celý den s mysli arrestanty a vojáky s ručnicemi, a nepochopitelný duševní nepokoj bránil mu čísti a jinam myšlenky soustřediti. Večer nesvítil a v noci nespal, stále maje na mysli, že ho mohou zatknout, ukovat do pout a posadit do žaláře. Nebyl si vědom nijaké viny a mohl se zaručiti, že i v budoucnosti nikoho nezabije, oheň nezaloží a krádeže páchati nebude, avšak což je těžko dopustiti se zločinu nevolně a proti všemu očekávání, což se nestává tajné udání a konečně soudní omyl? Vždyť nadarmo věková národní zkušenost nehlásá, že nikdo nemá se odříkat mošny a vězení. A soudní omyl při nynějším soudním řádu je velmi možný a nebylo by

to nic divného. Lidé, kteří mají služebné, úřední vztahy k cizímu utrpení, během času dlouhým zvykem tak se otužují, že nemohou, i kdyby chtěli, jinak se chovati k svým klientům než formálně, jsou to ku př. soudcové, policejní lékaři; oni v té věci ničím se neliší od podomka, jenž vzadu ve dvoře říznutím do krku usmrcuje berany, telata a krev ani nepozoruje. Při takovém formálním bezsrdečném vztahu k osobám potřebuje soudce, aby nevinného odsoudil ku ztrátě všech práv a k nucené práci v Sibiři — pouze jednoho: času. Ano, pouze času k zachování jistých formálností, ze něž soudce dostává slušné a potom — je konec všemu. Hledej potom spravedlnosti a ochrany v tomto malém, blátivém městečku, vzdáleném přes dvě stě verst od železné dráhy! Ba není-li směšné, myslit na spravedlnost, když všeliké násilí omlouvá se obecenstvem jako rozumná a účelná nutnost, kdežto každý skutek milosrdenství, na př. osvobozovací rozsudek, vzbuzuje pravou bouři neukojených, mstivých pocitů?

Z rána Gromov vstal s postele; hrůza ho pojala, chladný pot měl na čele a byl nyní již zcela přesvědčen, že každou chvíli mohou přijít ho zatknout. Že včerejší trapné myšlénky nepozbývají své síly — myslil si — je důkazem, že jsou do jisté míry oprávněny. Nemohly mu přece přijíti do hlavy bez všelikého podnětu?

Strážník šel zvolna kolem oken: to není nadarmo. Tam dva lidé se zastavili u okna a mlčí. Proč mlčí? A pro Gromova nastaly děsné dny a noci. Všichni, kteří kolem oken kráčeli nebo do domu přišli, zdáli se mu býti vyzvědači a pochopy. V poledne jel obyčejně policejní komisař v kočáře po ulici, jel totiž ze svého, nedaleko města položeného statku do policejní budovy, avšak Gromovu se zdálo, že jede tentokrát příliš rychle a s jakýmsi zvláštním výrazem v obličeji: patrně pospíchá, aby oznámil, že ve městě se vyskytl veliký zločinec. Gromov se chvěl při každém zazvonění, při každém zaklepání na vrata a trápil se, když spatřil u domácí paní novou osobu. Potkal-li strážníky nebo četníky, usmíval se nebo si pískal, stavě se takto lhostejným. Nespal noci za sebou, očekávaje, že ho zatknou, ale hlasitě chrápal a vzdychal zhluboka jako ze spaní, aby lidé myslili, že spí; vždyť jestli nespí, to bude důkazem, že ho trápí výčitky svědomí — jaký to usvědčující důvod! Fakta a zdravá logika přesvědčovala ho, že všecky tyto strachy a obavy jsou nesmysl a chorobný výjev, že vězení a žalář, hledíme-li ze širšího stanoviska, v podstatě nejsou nic strašného, jen když máme svědomí pokojné, ale čím rozumněji a logičtěji rozumoval, tím silnější a trapnější byl jeho vnitřní neklid. Stav jeho podobal se mukám poustevníka, jenž si chtěl vysekat v pralese místečko, ale čím horlivěji sekyrou pracoval, tím hustší a silnější les vyrůstal. Gromov vida konečně že rozumování nepomáhá, nechal přemýšlení a všecek se oddal zoufalství a úzkosti.

Začal vyhledávat samotu a vyhýbati se lidem. Služba byla mu i dříve protivna, nyní se mu stala nesnesitelnou. Bál se, že ho nějak uvedou do záhuby, že mu strčí nepozorovaně peníze do kapsy, aby ho potom z podplatnosti obvinili, nebo že sám udělá v úředních listinách chybu, která bude se blížit podvodu, anebo že ztratí cizí peníze. Ještě nikdy nebyla jeho mysl tak čilá a vynalézavá jako nyní, kdy denně tisíc rozmanitých důvodů si vymýšlel, že má příčinu báti se o svou svobodu

Partie u Bělského potoka v Tatrách.

a čest. Za to značně ochabla jeho účast k zevnějšímu světu, zvláštně ku knihám, též pamět začala jej opouštět.

Když na jaře roztál sníh, našli v příkopě u hřbitova dvě poloshnilé mrtvoly — starce a hocha, s příznaky násilné smrti. Ve městě o ničem jiném nemluvili než o těchto mrtvolách a neznámých vražednících. Gromov, aby nemyslili, že on je vrahem, chodil po ulicích a usmíval se; potkal-li známé, blednul, červenal se a jal se ujišťovat, že není podlejšího zločinu nežli vraždit slabé a bezzáštitné. Ale toto lhaní brzo ho unavilo a po krátkém přemýšlení shledal, že by v jeho postavení bylo nejlépe schovati se dole ve sklepě. Ve sklepě proseděl den, potom noc a druhý den, a když byl notně ozábl, vkradl se za večerního soumraku nahoru tajně jako zloděj do svého bytu. Až do svítání stál uprostřed pokoje, nehýbaje se a naslouchaje. Ráno na úsvitě přišli kamnáři k domácí paní. Gromov dobře věděl, že proto přišli, aby přestavili v kuchyni kamna, avšak v strachu svém se domníval, že to jsou strážníci, převlečení za kamnáře. Tichounce vyšel z bytu a jat strašnou úzkostí, dal se do běhu po ulici, bez čepice a bez kabátu. Za ním se štěkotem hnali se psi, křičel za ním kdesi sedlák, v uších mu fičel vzduch . . . Gromovu se zdálo, že násilí celého světa se shluklo za jeho zády a že se žene za ním.

Zadrželi ho, přivedli domů a poslali pro lékaře. Doktor Andréj Jefímyč, o němž promluvíme zvlášť, předepsal studené obklady na hlavu a utišující kapky, smutně kýval hlavou a odešel, oznámiv domácí paní, že již nepřijde, jelikož nikdo nemůže lidem zabránit, aby nepozbyli rozumu. Doma nemohli ošetřovati Gromova — neměl k tomu prostředků. Dopravili ho brzo do nemocnice a položili ho do pokoje pro tajné nemoci. On v noci nespal, měl vrtochy, znepokojoval nemocné, takže Andréj Jefímyč velel převésti ho do pokoje čís. 6. Asi za rok již ve městě zcela zapomněli na Gromova, a ještě dříve roztahali kluci jeho knihy, které se povalovaly v saních v kůlně, kamž byly uloženy.

III.

Soused Gromova na levo jest, jak již řečeno, žid Mojžíš; soused na pravo je — tukem naduřelý, skoro okrouhlý sedlák s tupým, zcela bezvýrazným obličejem. Je to tvor nehybný a nečistý, nenasytný žrout, který již dávno pozbyl schopnosti myslit a cítit. Šíří stále kolem sebe pronikavý, dusivý puch. Nikita, jenž ho obsluhoval a čistil, strašně ho tluče, rozpřahuje se a nešetří svých pěstí; a strašné při tom není to, že ho tluče — tomu lze zvyknout — nýbrž to, že toto otupělé zvíře neodpovídá na rány ani zvukem ani pohybem ani výrazem očí, pouze se viklá semo tamo jako těžký sud.

Pátý a poslední obyvatel pokoje čís. 6. je maloměšťák, bývalý zřízenec poštovní, malý hubený rusovlasý človíček, s dobrým, ale poněkud lstivým obličejem. Soudě dle jeho rozumných, klidných očí, hledících jasně a vesele, má něco za lubem, skrývá nějaké velmi důležité tajemství. Něco má pod poduškou a matrací uschováno, čeho nikomu neukazuje, ne z bázně, aby snad mu to nevzali nebo neukradli, nýbrž proto, že se stydí. Někdy jde k oknu a obrátiv se k soudruhům zády, obléká si

něco na prsa a dívá se na to, nahnuv hlavu. Přiblíží-li se někdo k němu v této chvíli, je na rozpacích a hned si něco strhne s prsou. Avšak uhodnouti jeho tajemství není těžko.

„Gratulujte mi," praví často Gromovu „jsem navržen pro řád Stanislava druhé třídy s hvězdou. Druhou třídu s hvězdou udílejí pouze cizozemcům, avšak se mnou, sám nevím proč, hodlají učinit výminku," usmívá se rozpačitě, krče rameny. „To jsem, přiznávám se, neočekával!"

„Tomu nerozumím pranic," nevrle odpovídá Gromov.

„Víte-li však, čeho dřív nebo později se domohu?" pokračuje někdejší poštovní zřízenec, lstivě přimhuřuje oči. „Každým způsobem dostanu švédskou „Polární Hvězdu". Je to řád, jenž stojí za namáhání. Bílý kříž na černé pentli. To je velmi hezké."

Trvám, nikde jinde není život tak jednotvárný jako v tomto stavení. Ráno nemocní se myjí, vyjma paralytika a tlustého sedláka, v síni u velkého kbelíku a záhyby svých županů se utírají, potom pijí z cínových žbánků čaj, jejž Nikita z hlavní nemocniční budovy přináší. Pro každého je naznačeno po jednom žbánku. V poledne jedí polévku z kyselého zelí a kaši, večer dojídají kaši, co zbylo od oběda. Mezi dobami k jídlu nemocní leží, spí, hledí z oken aneb chodí z kouta do kouta. A tak to je každý den, stále totéž. Ba i poštovní zřízenec mluví stále o týchž řádech.

Jiných lidí zřídka je viděti v pokoji čís. 6. Nových pomatenců doktor již dávno nepřijímá, a na tomto světě málo je lidí, kteří by rádi navštěvovali blázince.

Jednou za dva měsíce přichází sem holič Simeon. Jak on stříhá vlasy nemocným a jak mu při tom Nikita pomáhá a jaký poplach mezi nemocnými způsobuje příchod opilého, usmívajícího se holiče, nebudeme vypravovat.

Kromě holiče nikdo nepřichází do pokoje čís. 6. Nemocní jsou odsouzeni den co den viděti pouze Nikitu.

Ostatně nedávno rozšířila se po nemocnici dosti podivná pověst. Povídali si, že pokoj čís. 6 od několika dnů navštěvuje doktor.

IV.

Podivná pověst!

Doktor Andréj Jefímyč Ragin je svého druhu pozoruhodný člověk. Prý v mládí byl velmi nábožný, připravoval se prý ke kněžskému povolání a po absolvování gymnasia roku 1863 chtěl prý vstoupiti do duchovní akademie, avšak prý otec jeho, doktor lékařství a operateur, uštěpačně se mu vysmál, řka, že ho nebude pokládati za syna svého, jestli se stane knězem. Co je na tom pravdy, nevím, ale sám Andréj Jefímyč nejednou se přiznával, že nikdy neměl náklonnosti k lékařství a vůbec k odborným vědám.

Buď tomu jakkoli, po ukončení lékařských studií nestal se knězem. — Nábožnosti nejevil a na počátku své lékařské dráhy podobal se duchovnímu tak málo jako nyní.

Zevnějšek má těžkopádný, hrubý, selský; jeho obličej, vous, hladce přiléhající vlasy a silné, neohrabané tělo upomínají na hostinského z hlavní

silnice, vykrmeného, nestřídmého a drsného. Obličej je hrubý, modrými žilkami pokrytý, oči malé, nos červený. Při vysokém vzrůstu a širokých plecech má ohromné ruce a nohy; pádná rána touto pěstí skolí člověka na místě. Tak by se zdálo. Avšak vystupování jeho jest jemné, chůze opatrná a tichá; potká-li někoho v úzké chodbě, vždy první se zastavuje, aby mu dal projít a praví mu ne basovým hlasem, jak byste očekávali, nýbrž měkkým, tenkým tenorovým hláskem: „Račte odpustit!“ Na krku má nevelký nádor, který mu brání nosit tvrdé, škrobené límce a proto má vždy měkkou lněnou cicovou košili. Vůbec šatí se ne tak jak doktoru přísluší. Týž oblek nosí asi deset let, a nový oděv, který obyčejně kupuje v židovském krámě, zdá se býti na něm tak obnošený a zmačkaný jako starý; v témž kabátě přijímá nemocné, obědvá, chodí na návštěvu; nečiní to ze skouposti, nýbrž z úplné nedbanlivosti k svému zevnějšku.

Když Andréj Jefímyč přijel do města, aby svůj úřad nastoupil, byl „bohulibý ústav“ (jak se nazývá na Rusi nemocnice pro chudinu) v politování hodném stavu. V pokojích, chodbách a v nemocničním dvoře sotva bylo lze dýchat pro smrad. Opatrovníci, vesměs sedláci, opatrovnice a jejich děti spali v pokojích spolu s nemocnými. Naříkali si, že nelze tam vydržet pro šváby, štěnice a myši. V chirurgickém oddělení nepřestávala růže. Na celou nemocnici byly všeho dva skalpely a nebylo ani jednoho teploměru, v koupacích vanách byly brambory. Dozorce, kastelánka a ranhojič okrádali nemocné, kdežto o starém doktoru, předchůdci Andréje Jefímyče, povídalo se, že prý tajně líh z nemocnice prodával, že si zařídil harem z opatrovnic a nemocných žen. Ve městě všichni o těchto zlořádech věděli a ještě je přemršťovali, avšak chovali se k nim nečinně; někteří všecko ospravedlňovali tím, že do nemocnice vstupují pouze maloměšťáci a sedláci, kteří nemohou být nespokojenými, neboť doma mají se mnohem hůře nežli v nemocnici; přece je nelze krmit koroptvičkami! Jiní pravili ku své omluvě, že město bez pomoci okresního zastupitelstva (zemstva) nemůže samo vydržovat dobrou nemocnici, díky Bohu, že máme aspoň tu špatnou. A nedávno zavedené okresní zastupitelstvo nezařizovalo léčebnici ani ve městě ani v okresu, odvolávajíc se k tomu, že město má již svou nemocnici.

Andréj Jefímyč, prohlédnuv nemocnici, shledal, že tento ústav je nemravný a v nejvyšší míře škodný pro zdraví obyvatelů. Dle jeho mínění bylo by nejlépe, propustit všecky nemocné a nemocnici zavřít. Avšak uvážil, že k tomu vůle jeho nestačí a že by to bylo neprospěšné. Jestliže fysickou a mravní neřesť vypuzujeme z jednoho místa, přechází prostě jinam, třeba tudíž čekati, až se sama vyvětrá. Kromě toho, jestli lidé zřídili si nemocnici a ji u sebe trpí, tož jí také potřebují; předsudky a všecky ty ošklivosti a mrzkosti života jsou nevyhnutelny, neboť postupem doby vytvořuje se z nich něco řádného, jako z hnoje stává se černozem. Na zemi není nic tak dobrého, co by z prvopočátku nebylo v sobě zahrnovalo něco hnusného. Nastoupiv tedy službu choval se doktor, jak viděti, k zlořádům dosti lhostejně. Pouze požádal opatrovníky a opatrovnice, aby v pokojích společně nenocovali a postavil v nemocnici dvě skříně s nástroji; pokud se týká dozorce, kastelánky, ranhojiče a chirurgické nakažlivé růže, vše zůstalo jak bylo.

Andréj Jefímyč nade všecko cení u lidí zdraví a poctivost. Aby však kolem sebe si upravil rozumný a poctivý život, k tomu se mu nedostává pevné povahy a víry ve své právo. Poroučet, zakazovat, trvati na něčem — on zhola neumí. Zdá se věru, jakoby se byl zapřisáhl, že nepovýší hlasu svého a že nebude užívati rozkazovacího způsobu. Je mu těžko říci „dej“ nebo „přines“. Když chce jíst, tu nerozhodně pokašlává a praví kuchařce: „Rád bych čaj . . .“ nebo „Rád bych obědval.“ Říci dozorci, aby přestal krást nebo ho vyhnat nebo zcela zrušiti tento nepotřebný cizopásnický úřad — to naprosto nemůže, nemá k tomu síly. Když Andréje Jefímyče podvádějí nebo mu pochlebují nebo dávají podepsat patrně falešný účet, červená se jako rak a cítí svou vinu, účet však přece podpisuje. Když nemocní si mu stěžují na hlad nebo na hrubosť opatrovnic, přichází do rozpaků a jako vinník brumlá: „Dobře, dobře, později to vyšetřím . . . Nejspíš je tu nedorozumění . . .“

Z počátku Andréj Jefímyč pracoval velmi horlivě. Přijímal denně od rána do oběda nemocné, dělal operace a zabýval se docela i porodnickou praksí. Dámy o něm vypravovaly, že je svědomitý a že velmi dobře rozpoznává nemoci, zvláště dětské a ženské. Ale postupem doby věc patrně ho omrzela svou jednotvárností a neprospěšností. Dnes k němu přišlo 30 nemocných a zítra nahrnulo se jich asi 35, pozejtří 40, a tak to bylo den ke dni, rok k roku — a zatím úmrtnosti ve městě neubývá a nemocní pořád přicházejí. Poskytnouti vážnou pomoc čtyřiceti ambulantním nemocným od rána do poledne, je holou nemožností, tudíž bezděčně je v tom podvod a klam. Přišlo na poradu lékařskou dle ročního seznamu všeho všudy 12 tisíc nemocných, to znamená, prostě řečeno, oklamáno bylo 12 tisíc lidí. Přijímati všecky vážně nemocné do nemocnice a zabývat se jimi dle pravidel nauky, nelze též, neboť v lékařství jsou sice pravidla, ale není vědy. Necháme-li filosofie a budeme-li zachovávat pedanticky všecka pravidla jako ostatní lékaři, třeba je především čistoty a ventilace, a ne špíny, třeba zdravé stravy a ne polévky ze smradlavého kyselého zelí, třeba dobrých pomocníků a ne zlodějů. K čemu též překážet lidem umírat, je-li smrt přirozený a zákonní konec každého? Co z toho, jestli nějaký kramář neb úředník bude o pět, deset let zbytečně déle na světě? Jestli cíl lékařství v tom záleží, že oblehčuje utrpení, vtírá se nevolně otázka: proč je oblehčovat? Předně nám dokazují, že utrpení vede člověka k dokonalosti, k zušlechtění, a za druhé, jestli člověčenstvo opravdu se přiučí oblehčovat své utrpení pilulkami a kapkami, zamítne úplně náboženství a filosofii, v nichž dosud nalézalo ne pouze ochranu před všelikou bídou, ale i štěstí. Puškin trpěl před smrtí strašná muka, nebohý Heine byl několik let ochrnut; proč by neměl stonat nějaký Andréj Jefímyč nebo Barča Večerníčková, jejichž život je bezobsažný a byl by zcela prázdný a podobný životu amoeby, kdyby nebylo utrpení?

Andréj Jefímyč pod nátlakem těchto myšlének ochaboval ve své činnosti a nechodil do nemocnice každý den.

V.

Život jeho plyne takto. Obyčejně ráno vstává asi o osmé hodině, obléká se a pije čaj. Potom si sedne ve svém kabinetu číst nebo jde do nemocnice. V nemocnici v úzké tmavé chodbě sedí ambulantní nemocní a čekají, až na ně dojde. Mimo ně běhají, klepajíce botami po cihelní podlaze, opatrovníci a opatrovnice, přecházejí vyzáblí nemocní v županech, vynášejí mrtvé a nádoby s nečistotou, pláčou děti a fouká průvan.

Andréj Jefímyč ví, že pro zimniční, souchotinářské a vůbec pro citlivé nemocné takové věci jsou velmi trapné — než jak tu pomoci? V přijímacím pokoji vítá ho ranhojič Sergéj, malinký tlustý mužíček s oholeným, čistě umytým, plným a měkkým obličejem, s jemným a hladkým chováním; má nový volný oděv, takže je spíše podoben vysokému hodnostáři nežli ranhojiči; ve městě má ohromnou praksi. Nosí bílý šátek na krku a v lékaření pokládá sebe za zběhlejšího nežli doktora, jenž nemá pražádné prakse. V koutě přijímacího pokoje stojí velký svatý obraz za sklem, s těžkou lampičkou, vedle je klekátko v bílém povlaku, na stěnách visí podobizny církevních hodnostářů, vyobrazení Svatojirského kláštera a věnce ze zaschlých chrp. Ranhojič je nábožný a miluje nádheru. Svatý obraz byl zde postaven na jeho útraty. V neděli odříkává v přijímacím pokoji některý z nemocných, k jeho rozkazu, hlasitě kostelní chvalozpěv ke cti Pána Ježíše, Bohorodičky a svatých, načež po chvalozpěvu obchází sám Sergéj vždy všecky pokoje s kadidelnicí a vykuřuje v nich kadidlem.

Nemocných je mnoho, času málo a proto vše se obmezuje několika krátkými otázkami a rozdáváním nějakých léků, jako těkavé masti či ricinového oleje. Andréj Jefímyč, podpíraje si tvář pěstí, sedí tu zamyšleně a mechanicky dává otázky. Sergéj sedí též, hladí si své ručky a občas se míchá do hovoru:

„Jsme nemocní a nouzi trpíme proto, že se špatně modlíme k milosrdnému Bohu. Ano!“

Andréj Jefimyč nedělá již nijakých operací, již dávno jim odvykl, a krev ho nyní nepříjemně rozčiluje. Má-li nyní otevříti děcku ústa, aby se do hrdla podíval a dítě křičí a brání se ručičkami, doktor od hluku dostává hučení v uších a závrať, ba slzy mu vstupují do očí. Rychle předpisuje lék a máchá rukama, aby matka s dítětem honem odešla. Při vyptávání nemocných hned nemile se ho dotýká jejich nesmělost a nerozum, sousedství ulízaného ranhojiče, podobizny na stěnách a vlastní jeho otázky, které dává stále nezměněně již přes dvacet let. A tak odchází, uděliv radu asi pěti, šesti nemocným. Ostatním udílí radu po jeho odchodu ranhojič.

Kochaje se příjemnou myšlénkou, že Bohu dík soukromé prakse již dávno nemá a že ho tedy nikdo nebude vyrušovat, sedá si Andréj Jefímyč bez prodlení ve svém kabinetu a začíná číst. Čte mnoho a vždy s radostí. Polovic svého platu obětuje na knihy, a ze šesti pokojů jeho bytu jsou tři přecpány knihami a starými žurnály. Nejvíce miluje dějepisné a filosofické spisy, z mediciny odebírá pouze týdenník Vrač (Lékař), jejž pokaždé začíná číst od konce. Čtení vždy trvá bez přestávky několik hodin a neunavuje ho. Nečte tak rychle a přerušovaně jako Gromov,

nýbrž zvolna, s prohloubením a soustředěním, zastavuje se u míst, která se mu líbí, neb která jsou mu nesrozumitelna. U knihy vedle vždy stojí malá láhev s kořalkou a leží solená okurka nebo nakládané jablko přímo na sukně psacího stolku, bez talíře. Každou půlhodinu nalévá si kalíšek s vodkou, a neodvraceje očí od knihy nahmatá okůrku a kousek odkusuje.

O třetí hodině blíží se opatrně ke kuchyňským dveřím, kašle a praví:

„Darinko, což abych obědval . . .“

Po obědě, dosti špatném a nečistém, chodí Andréj Jefímyč, skříživ na prsou ruce, ve svých pokojích a přemýšlí... Bije čtvrtá hodina, potom pátá, a on pořád ještě chodí a přemýšlí. Občas zaskřípnou kuchyňské dvéře a objevuje se v nich červený, ospalý obličej Darinky.

„Andréji Jefímyči, není čas, abych došla pro pivo?“ táže se starostlivě.

„Ne, ještě ne . . .“ odpovídá. „Počkám... počkám . . .“

K večeru přichází obyčejně poštmistr Michal Ivány̌č, jediný člověk z celého města, jehož společnost mu není na obtíž. Michal Ivány̌č byl kdysi bohatým statkářem a sloužil v jízdném pluku, avšak utratil své jmění a z nouze vstoupil na stará kolena do služby k poštovní správě. Vypadá hřmotně, zdravě, má krásné šedé licousy, ušlechtilé způsoby a hlučný příjemný hlas. Je dobrý a citelný, avšak prchlý. Jestli na poště někdo z navštěvovatelů si dovolí něco namítat, nebýti jeho mínění nebo vůbec vyslovit svůj názor, Michal Ivány̌č temně zčervená v obličeji, chvěje se celým tělem a rozkřikne se na něho hromovým hlasem: „Budete mlčet!“ — slovem, městská pošta již dávno nabyla pověsti jakožto ústav, kde strach a hrůza na lidi čeká. Poštmistr ctí a miluje Andréje Jefímyče pro jeho vzdělání a šlechetnou mysl, k ostatním obyvatelům chová se „s vysoka“ jako k svým podřízeným.

„Tu jsem!“ praví, vcházeje k Andréji Jefímyči. „Dobrý den, můj milý! Snad jsem vás již neomrzel?“

„Naopak, jsem vám velmi rád,“ odpovídá mu doktor. „Jsem vždy rád, když mne navštívíte.“

Přátelé si sedli v kabinetu a nějakou chvíli mlčky kouří.

„Dárinko, jak pak, abys nám došla pro pivo?“ praví Andréj Jefímyč.

První láhev pijí též mlčky, doktor — zamysliv se, poštmistr však — s veselou, rozjařenou tváří, jako člověk, jenž má v úmyslu, vypravovat něco velmi zajímavého,

Hovor začíná vždy doktor.

„Škoda,“ praví pomalu a tichým hlasem, potřásaje hlavou a nehledě do očí svému soudruhu (nehledí nikomu do očí) „je velká škoda, ctěný příteli, že v našem městě nemáme pražádných lidí, které by rozumný a duchaplný hovor zajímal. To je pro nás obromná ztráta. Ani inteligentní třída nepovznáší se nad praobyčejnou všednost; ubezpečuji vás, že úroveň jejího vývoje není nikterak výš než u nejnižší třídy.“

„Mluvíte zcela správně! Souhlasím s vámi.“

„Vy sám víte,“ pokračuje doktor tiše a s přestávkami, „že na tomto světě všecko je nepatrné a nezajímavé, vyjímaje vyšší projevy ducha lidského. Rozum tvoří přísnou hranici mezi zvířetem a člověkem,

ukazuje na božskost člověka a nahražuje mu do jisté míry i nesmrtelnost, které není. Na základě toho rozumu jest jedině možný pramen požitku. My však neslyšíme a nevidíme kol sebe rozum — tudíž, jsme zbaveni požitku. Pravda, máme knihy, to však není nijak to, co dává lidem živá beseda a společenský vzájemný styk. Dovolíte-li mi, abych učinil ne zcela zdařilé porovnání: knihy jsou noty, a hovor — zpívání."

„Velmi správně řečeno."

Teď mlčí oba. Darinka vychází z kuchyně a s výrazem tupého zármutku, podpírajíc hlavu o zaťatou pěsť, zastavuje se ve dveřích, aby poslouchala.

„Ech!" vzdychá Michal Iványe. „Kam jste to zabředl! Od nynějších lidí chcete rozum!"

A vypravuje, jaký byl dříve jadrný, veselý a zajímavý život, jak byla tehdy na Rusi duchaplná inteligence a jak vysoce bylo váženo ponětí o cti a přátelství. Půjčovali tehdy peníze bez směnky a pokládalo se za hanbu nepřispěti soudruhu v nouzi postavenému. A jaké to byly výpravy, dobrodružství, potyčky, jací soudruzi, jaké ženy! Kavkaz je podivuhodná země. A žena komandanta jistého batalionu, zvláštní to dáma, oblékala se do důstojnické uniformy, sedla na kůň a jezdila večer do hor, sama, bez průvodce. Prý pádila do náručí svého milence, tuzemního knížátka.

„Královno nebeská, matičko drahá..." vzdychá Darinka.

„A jak uměli pít, a jíst, a hodovat! A jací to byli neohrožení, šíleně smělí liberálové!"

Andréj Jefímyč poslouchá a neslyší, on o čemsi přemýšlí a srká k tomu pivo.

„Často se mi zdá o rozumných lidech a hovorech s nimi," praví neočekávaně, přerušuje Michala Iványče. „Můj otec mi dal výtečné vzdělání, avšak pod nátlakem svobodomyslných názorů v letech šedesátých přinutil mne být lékařem. Myslím, kdybych ho byl tehdy neposlechl, byl bych nyní v samém středisku duševního snažení. Byl bych jistě členem fakulty na universitě. Ovšem, rozum není též věčný, je pomíjivý, avšak vy již víte, proč mám k němu úctu. Život je mrzutá past. Když myslící člověk dosahuje mužného věku a nabude zralého poznání, cítí se bezděčně jako v pasti, z které není východu. Opravdu, proti vůli jakýmisi nahodilostmi je vyzván k životu z nicoty. Proč? Chce-li se dovědět smyslu a cíle svého pozemského bytí, neodpovídají mu nebo mu říkají nesmysly, on klepá — neotvírají mu, k němu přichází smrt — též proti jeho vůli. A jako ve vězení lidé, svázáni společným neštěstím, cítí větší oblehčení, když se vzájemně shodují, tak i v životě není pozorovat past, když lidé, kteří milují analysi a zpovšechňování, spolu se stýkají a výměnou hrdých, svobodných ideí se zaměstnávají. V tomto smyslu rozum je nenahraditelný požitek."

„Velmi správně řečeno!"

Andréj Jefímyč, nehledě společníku svému do očí, mluví tiše a v přestávkách dále o rozumných lidech a o hovoru s nimi, a poštmistr pozorně ho poslouchá a dává mu za pravdu: „Velmi správně řečeno."

„A vy nevěříte v nesmrtelnost duše?" táže se ho najednou poštmistr.

„Ne, ctěný příteli, nevěřím a nemám příčiny věřit.“

„Abych se vám přiznal, i já pochybuji, ačkoli mám ostatně takový cit, že nikdy nezemru. Oho, myslím si, starý dědku, je čas umírat! Ale uvnitř se ozývá jakýsi hlásek: Nevěř tomu, nezemřeš!...“

Po deváté hodině poštmistr odchází. Oblékaje v předsíni kožich, praví se vzdechem:

„Do jaké pouště nás osud zavedl! Nejmrzutější věc je, že zde též zemříti musíme. Eh!...“

VI.

Andréj Jefímyč vyprovodiv přítele, sedá si ke stolu a zase začíná číst. Ticho večerní a později ticho noční není rušeno nižádným zvukem; čas, zdá se, zastavuje se a umírá spolu s doktorem nad knihou, a zdá se, že nic neexistuje kromě této knihy a lampy se zeleným stínítkem. Hrubý selský obličej doktora znenáhlu se ozařuje úsměvem tklivé zbožnosti a nadšení vůči proudům činnosti lidského ducha.

„Ó, proč není člověk nesmrtelný?“ myslí si. „Proč jsou v mozku střediska, uzliny, závity, miliony buněk, proč je zrak, řeč, sebecit, genius, když všemu tomu souzeno býti zahrabánu, když, konec konců, vše to musí ochladnout a ztuhnout spolu s korou zemskou a potom miliony let, bez smyslu a bez cíle, se otáčet spolu se zemí okolo slunce? Proto aby člověk ochladl a potom bezúčelně jako mrtvá hmota ve vesmíru se vznášel, nebylo třeba vyzvati ho z nejsoucnosti s jeho vznešeným, téměř božským umem a potom ho jako na posměch obrátit v hlínu. Výměna látek! Avšak jaká to zbabělost, těšiti se tímto surogátem nesmrtelnosti! Bezvědomé výkony, které se dějí v přírodě, jsou ještě níž než lidská hloupost, neboť v hlouposti je přece obsaženo vědomí a vůle, ale ve výkonech není zhola nic. A zatím se říká rozumu: upokoj se, tvá bytost, až v zemi shnije, dá život jiným organismům, to jest, jinými slovy, ty budeš níž než hloupost. Pouze zbabělec, jenž má před smrtí více strachu než důstojnosti, může se tím těšiti, že jeho tělo bude časem žíti v trávě, v kamenu, v žábě... Viděti svou nesmrtelnost ve výměně látek je rovněž tak podivné jako pouzdru prorokovat skvělou budoucnost potom, když drahé housle se rozbily a ke hraní již se nehodí.“

Když hodiny bijí, Andréj Jefímyč podepře se o zadní lenoch křesla a zavírá oči, aby trochu přemýšlel. A mimovolně, pod vlivem dobrých myšlének, které ze svých knih vyčetl, pohlíží na svou minulost a přítomnost. A v přítomnosti jeví se mu totéž jako v minulosti. Ví, že v téže době, co jeho myšlénky spolu s ochlazenou zemí okolo slunce se nesou, nedaleko doktorského jeho bytu, v nemocnici, lidé se trápí v bolestech a tělesné nečistotě, možná, že některý tam nespí a bojuje s hmyzem, jiný že tam je v nebezpečí býti zachvácenu nákazou růže anebo stená pod tísnícím obvazem, kdežto jiní nemocní hrají snad v karty s opatrovnicemi a pijí kořalku. A ví, že v pokoji čís. 6, za mřížemi, Nikita nemocné tluče, a že Mojžíš každodenně chodí po městě a žebrá o almužnu. A při tom všem klidně uvažuje dále: V předešlém roce bylo léčeno, vlastně oklamáno 12.000 lidí; všechno nemocniční řízení zakládá se, jako

před dvaceti lety, na krádeži, žvástech, klevetách, na kmotříčkářství, na hrubém šarlatanství; nemocnice jest, jako dříve, ústav nemravný, největší měrou škodlivý pro zdravotní stav obyvatelů.

S druhé strany je mu dobře známo, že za posledních dvacetpět let staly se v lékařství báječné změny. Když ještě byl na universitě, zdálo se mu, že medicinu postihne osud alchemie a metafysiky, však nyní, když v noci své knihy čte, pokrok v medicině ho dojímá a vzbuzuje v něm obdiv a nadšení. Věru, jaký neočekávaný vzlet, jaká revoluce! Pomocí antisepse konají se operace, které velký Pirogov pokládal přímo za nemožné. Obyčejní venkovští lékaři odhodlávají se k provedení resekce kolenního kloubu; na sto operací v dutině břišní přichází pouze jedno úmrtí; výřez kamene pokládá se nyní za maličkost, takže o tom nikdo ani nepíše. Příjici vyléčují z kořene. A theorie o dědičnosti, vynálezy Pasteura a Kocha, hygiena se statistikou, a naše ruská lékařská věda? Psychiatrie s nynějším roztříděním nemocí, s methodami rozpoznávání a léčení — vše to jest u porovnání s tím, co bylo — celý Elborus! Nyní pomateným nelijí na hlavu studenou vodu a neoblékají je do svěracích kazajek, lidsky se k nim chovají, dobře je stravují a pořádají jim, jak noviny o tom píší, divadelní představení a bály. Andréj Jefímyč ví, že při nynějších směrech a názorech něco tak hnusného jako pokoj čís. 6 — je možno pouze v městečku dvě stě verst od železniční dráhy vzdáleném, v němž měšťanosta a všichni členové zastupitelstva jsou nevzdělaní měšťáci, kteří vidí v lékaři velekněze, jemuž dlužno věřit bez všeliké kritiky, byť i naléval nemocným roztavený kov do hrdla; v jiném místě již dávno by byly žurnály a obecenstvo tuto malou Bastillu na kusy roztloukly.

„Nuže co?“ táže se Andréj Jefímyč, otevíraje oči. „Co z toho? Jest antisepse, Koch, Pasteur, avšak podstata věci nijak se nezměnila. Počet nemocí a úmrtí je týž. Pomateným zařizují divadla a bály, svobodu však přece jim nedávají. Tudíž všecko je nesmysl a marnost, a rozdílu mezi nejlepší vídeňskou klinikou a mou nemocnicí není, v podstatě, žádného.“

Avšak zármutek a cit, podobný závisti, brání mu býti lhostejným. To je, nejspíš, unavením. Těžká hlava sklání se nad knihu, on si podpírá rukama obličej a myslí:

„Sloužím škodlivé věci a dostávám plat od lidí, které klamu, nejsem poctivý. Avšak co jsem já? Nic. Jsem pouze částičkou nevyhnutelného sociálního zla; všichni okresní úředníci jsou škodliví a dostávají plat... nejsem tudíž svou nepoctivostí vinen já, nýbrž čas... O dvě stě let kdybych se byl narodil dříve, byl bych jiným.“

Když tři hodiny bijí, zhasí lampu a jde do ložnice. Spát se mu nechce.

* * *

Před dvěma lety zemstvo (okresní zastupitelstvo) povolilo tři sta rublů ročně na sesílení lékařského personalu při městské nemocnici. K podpoře Andréje Jefímyče město povolalo tedy okresního lékaře. Tento lékař, Jevgénij Fedorovič Chobotov, byl ještě mladý muž, ani ne třiceti let, vysoký brunet s širokými lícními kostmi a malinkýma očima; bez-

pochyby předkové jeho pocházeli z Asie. Do města přijel bez groše v kapse, s malým kufříkem a s mladou, nehezkou ženštinou. Nazývá ji svou kuchařkou; ona má kojence. Chobotov nosí čepici se stříškou a vysoké boty, v zimě nosí krátký kožich. Velmi se spřátelil s ranhojičem Sergéjem a s pokladníkem, kdežto z neznámé příčiny přezdívá ostatním úředníkům aristokratů a straní se jich. V bytu jeho je všeho jedna kniha — Nejnovější recepty vídeňské kliniky za rok 1881. Jde-li k nemocnému, béře s sebou vždy i tuto knihu. V klubu hraje večer kulečník, karty nemá rád. Velmi rád užívá v hovoru sprostých a skomolených slov.

V nemocnici bývá dvakrát týdně, prohlíží pokoje a přijímá nemocné. Úplné neužívání antisepse a sázení krvososných baněk ho dopaluje, avšak novot nijakých nezavádí, obávaje se, že tím urazí Andréje Jefimyče. Svého kolegu Andréje Jefimyče pokládá za starého chytráka, předpokládá u něho mnoho peněz a potají mu závidí.

Rád by zaujal jeho místo.

VII.

Jednoho jarního večera, na konci března, když již nebylo sněhu na zemi a v nemocniční zahradě zpívali špačkové, provázel doktor svého přítele, poštmistra, k vratům. Zrovna vcházel do dvora žid Mojžíš, vracející se s kořistí. Neměl čepici, na nohou měl malé přezůvky na bosou nohu a v rukou držel malý pytlíček s milodary.

„Dej mi kopejku!“ obrátil se k doktoru, třesa se zimou a usmívaje se.

Andréj Jefimyč, jenž nikomu nemohl nic odmítnout, dal mu desítikopejku.

„Jak to je ošklivé,“ myslil si, hledě na židovy bosé nohy s červenými vyzáblými kotníky. „Vždyť je mokro.“

A ponoukán smíšeným citem lítosti a ošklivosti, šel za židem, pohlížeje hned na jeho lysinu, hned na kotníky.

Při vchodu doktora seskočil Nikita s hromady hamparátí a vojensky se vzpřímil.

„Dobrý den, Nikito,“ řekl Andréj Jefimyč měkkým hlasem. „Jakpak abys dal tomu chudákovi boty, co myslíš, jinak se nastydne.“

„Stane se, vaše vysokoblahorodí. Oznámím to dozorci.“

„Ano. Požádej ho mým jménem. Řekni mu, že ho o to žádám.“

Dvéře, vedoucí ze síně do pokoje, byly otevřeny. Gromov, leže v posteli a opřev se o loket, nepokojně naslouchal cizímu hlasu a najednou poznal doktora. Chvěl se zlostně celým tělem, vyskočil a běžel do středu pokoje, maje červený, soptící obličej a vypoulené oči.

„Doktor je zde!“ vzkřikl a zasmál se. „Konečně! Pánové, přeji vám štěstí, doktor nás poctil svou návštěvou! Proklatá obludo!“ zavřeštěl a v strašlivém vzteku, jakéhož dosud nikdy nejevil, dupnul nohou. „Zabte tu obludu! Ne, zabít je málo, utopte ji v záchodě.“

Andréj Jefimyč, uslyšev křik, pohledl ze síně do pokoje a tázal se vlídně: „Proč?“

„Proč?“ vzkřikl Gromov, blíže se k němu s vyhrůžnou tváří a křečovitě se vecpávaje do županu. „Proč? Zloději!“ zvolal s ošklivostí a dělaje ústy pohyb, jakoby chtěl vyplít. „Dryáčníku! Šarlatane! Katane!“

„Upokojte se,“ řekl doktor, usmívaje se jako vinník. „Ujišťuji vás, nikdy jsem nic neukradl a co se tkne ostatního, to silně přepínáte. Vidím, že se na mne zlobíte. Upokojte se, prosím vás, ač můžete-li, a rcete mi chladnokrevně: Proč se na mne zlobíte?“

„Proč? Proč mne zde ve vazbě držíte?“

„Protože jste nemocen.“

„Ano, jsem nemocen. Ale na sta pomatenců vykračují si na svobodě, protože vaše nevědomost není s to, aby je rozeznala od zdravých. Proč musím já a tito nebožáci zde za všecky sedět jako kozli za hřích? Vy, ranhojič, dozorce a všecka vaše nemocniční sběř stojí v mravném ohledu neskonale níž nežli každý z nás; proč sedíme my zde a ne vy? Kde je zde logika?“

„Mravní ohledy a logika nic tu nemají činiti. Vše záleží na náhodě. Koho sem posadili, ten zde sedí a koho neposadili, prochází se na svobodě, toť vše. V tom, že jsem lékařem a vy duševně chorým, není ani mravnost ani logika, nýbrž nic než náhoda.“

„Této hatlanině nerozumím . . .“ řekl Gromov přitlumeným hlasem a sedl si na svou postel.

Mojžíš, jehož Nikita se styděl ohledávat v přítomnosti doktora, rozložil si na své posteli kousky chleba, papírky, kůstky a pořád ještě zimou se třesa, rychle a zpívavě něco mluvil hebrejsky. Bezpochyby se domníval, že prodává v krámě.

„Pusťte mne odtud!“ vzkřikl Gromov a hlas jeho se třásl.

„Nemohu.“

„Proč nemůžete? Proč?“

„To není v mé moci. Posuďte sám. Já vás pustím, a obyvatelé města nebo policie vás přivedou zpět.“

„Ano, ano, to je pravda . . .“ řekl Gromov a třel si čelo. „To je strašné! Co mám tedy dělat? Co?“

Hlas Gromova, jeho mladý, rozumný obličej s výraznými posunky zalíbily se doktoru. Sedl si vedle něho na postel, rozvažoval trochu a řekl, aby ho uchlácholil:

„Ptáte se, co činit? Nejlépe bylo by odtud utéci. Avšak to vám neprospěje. Lidé vás venku zadrží. Chce-li společnost se chránit před zločinci, duševně nemocnými a vůbec nepohodlnými lidmi, je nepřemožitelna. Vám zbývá jedno: uspokojiti se myšlénkou, že váš pobyt zde je nevyhnutelný.“

„Není pranic nevyhnutelný.“

„Jak jednou jsou vězení a blázince, musí v nich někdo sedět. Nejste-li to vy — jsem to já, pakli to nejsem já, je to někdo třetí. Počkejte, až v daleké budoucnosti přestanou vězení a blázince, nebudou mříže na oknech ani župany . . . Ovšem, takový čas dříve nebo později nastane.“

Gromov se úšklebně usmál.

„Vy žertujete,“ řekl, mhouraje očima. „Takovým pánům, jako jste vy a váš pomocník Nikita, není nic do budoucnosti, avšak můžete být

ujištěn, ctěný pane, nastanou lepší časy! Snad se vyjadřuji banálně, smějte se mi, avšak červánky nového života vzplanou, právo a pravda bude slavit vítězství, bude bratrství a lidskost, nebude bídy a hladové chudiny, přestane modlaření a válčení ... Ano, přijde jednou i naše doba. Já se toho nedočkám, pojdu, ale za to něčí pravnuci se toho dočkají. Vítám je ze vší duše a mám z nich radost! V před! Bůh vám pomáhej, přátelé!"

Gromov, blýskaje očima, povstal a prostíraje ruce k oknu, pokračoval rozechvěným hlasem:

„Za těmito mřížemi vám žehnám! Ať žije pravda a spravedlnosť! Raduji se!"

„Neshledávám zvláštní příčiny se radovat," řekl doktor, jemuž pohyby Gromova zdály se býti hereckými a spolu velmi se líbily. „Vězení a blázinců ovšem nebude, — pravda, jak jste se ráčil vyjádřit, bude slaviti vítězství, avšak podstata věcí se nezmění, zákony přírody zůstanou tytéž. Lidé budou stonat, stárnout a umírat rovněž jako nyní. Nechť osvětlí váš život sebe velkolepější záře, konec konců vás přece zatlukou do rakve a hodí do hrobu."

„A nesmrtelnosť?"

„E, dejte pokoj!"

„Vy nevěříte. Nu, a já věřím. U Voltaira kdosi praví, že lidé, kdyby Boha nebylo, by si ho vymyslili. A já pevně věřím, že, není-li nesmrtelnosti, tož ji dříve nebo později vynajde veliký lidský rozum."

„Dobře jste to řekl," pravil doktor a radostí se usmíval. „To je dobře, že věříte. S takovou vírou lze žíti skvostně a radostně i zazděnému. Vy jste ráčil nabýti vyššího vzdělání?"

„Ano, byl jsem na universitě, avšak studie jsem neukončil."

„Jste myslící, hloubající člověk. Při každém postavení života svého můžete nalézt uspokojení v samém sobě. Svobodné a hluboké myšlení, které se snaží porozumět životu a pochopiti jej, a úplné pohrdání hloupou světskou marnivostí — to jsou dvě blaha, nad kteréž nikdy člověk nic vznešenějšího nepoznal. A vy můžete ta blaha míti, třeba byste žil za třemi mřížemi. Diogenes žil v sudě a přece byl šťastnější nežli všickni králové světa."

„Váš Diogenes byl hlupec," mrzutě odpověděl Gromov. „Co mi tu mluvíte o Diogenovi, o jakémsi porozumění životu?" rozlítil se najednou a vyskočil. „Miluji život, miluji jej vášnivě. Trpím šílenstvím, pořád se domnívám — a nemohu se té myšlénky zbavit, že mne lidé jakožto velkého zločince stíhají, stále mne trápí úzkosť a strach, avšak bývají chvíle, kdy mne uchvacuje žízeň po životu, a tu se bojím, abych nepozbyl rozumu. Nesmírně rád bych chtěl žíti, nesmírně!"

Přešel rozčilen pokoj a řekl polohlasně:

„Když blouzním, vidím přízraky. Lidé nějací chodí ke mně, slyším hlasy, hudbu a zdá se mi, že kráčím jakýmisi lesy, po břehu mořském a tu vášnivě si přeji, abych měl nějaké starosti a práci ... Rcete mi, nu, co je tam nového?" otázal se Gromov rychle. „Co je tam?"

„Chcete se něčeho o městě dovědět nebo vůbec?"

„Nu, zpočátku mi vypravujte o městě a potom vůbec."

„Co mám vypravovat? Ve městě je hrozně nudno . . . Není nikoho, s kým byste mohl slovo promluvit nebo koho byste mohl poslechnout. Není nových lidí. Ostatně, nedávno přijel k nám mladý lékař Chobotov.“

„On přijel, když jsem byl ještě na službě. Jaký jest? Nízká, lokajská duše?“

„Ano, nemá vzdělání. Je to ku podivu, věru. Dle všeho v našich sídelních městech je duševní ruch, je pohyb vpřed, tudíž měli by tam být i praví, rozumní lidé. Proč nám odtud po každé posílají lidi, kteří nejsou hodni seriozní pozornosti? Nešťastné město!“

„Ano, nešťastné město!“ vzdychl Gromov a zasmál se. „A co je nového vůbec? Co píší noviny a žurnály?“

V pokoji bylo již tma. Doktor se zdvihl a stoje jal se vypravovat, co píší v cizině a v Rusku, a jaké se nyní pozorují duševní proudy. Gromov pozorně poslouchal a dával doktoru otázky, avšak náhle, jakoby si na něco strašlivého vzpomněl, chopil se za hlavu a lehl si na postel, zády k doktorovi.

„Co je vám?“ tázal se Andréj Jefímyč.

„Vy ode mne neuslyšíte ani slova více!“ hrubě odpověděl Gromov. „Nechte mne!“

„Proč?“

„Pravím vám: Nechte mne! U všech čertů!“

Andréj Jefímyč pokrčil rameny, vzdychl a odešel. Kráčeje skrze síň, řekl:

„Nemohl bys zde trochu ukliditi . . . Nikito . . . Je zde velmi těžký vzduch.“

„Stane se, vaše vysokoblahorodí.“

„Jaký to příjemný mladý člověk!“ myslil si Andréj Jefímyč, vraceje se do svého bytu. „Po celý čas, co tu žiji, je on první, s kterým lze hovořit. Umí rozumovat a zajímá se právě o to, oč třeba.“

Čta a potom si lehaje, pořád myslil na Gromova a probudiv se druhý den ráno, hned si vzpomněl, že se včera seznámil s rozumným a zajímavým člověkem a umínil si, že ho co nejdříve ještě jednou navštíví.

VIII.

Gromov ležel v posteli jako včera; chopil se rukama hlavy a skrčil nohy. Obličej jeho nebylo viděti.

„Dobrý den, příteli!“ řekl Andréj Jefímyč. „Nespíte?“

„Předně, nejsem váš přítel,“ řekl Gromov do podušky, „a za druhé, marně se namáháte: neuslyšíte ode mne slova.“

„Podivná věc...“ brumlal pro sebe Andréj Jefímyč zaražen. „Včera jsme hovořili tak klidně, najednou jste se rozhorlil a přerušil hovor, jakby uťal . . . Snad jsem se nepatřičně vyjádřil nebo vyslovil myšlenku, která se neshoduje s vaším přesvědčením . . .“

„Vy myslíte, že vám uvěřím?“ řekl Gromov, pozdvihnuv se a hledě na doktora posměšně a nepokojně; oči měl červené. „Můžete jít jinam vyzvídat a se vyptávat, a zde nemáte co dělat. Již včera jsem pochopil, proč jste přišel.“

„Fantastická domněnka . . .“ usmál se doktor. „Vy tedy myslíte, že jsem vyzvědač?“

„Ano, myslím . . . Vyzvědač nebo doktor, jenž má nařízeno, aby mne vyzpytoval, — toť jedno.“

„Ach, jaký jste přece, odpusťte mi, podivín . . .“

Doktor sedl si na sedátko vedle postele a s výčitkou kýval hlavou.

„Avšak dejme tomu, že máte pravdu,“ řekl. „Dejme tomu, že číhám zrádně na každé vaše slovo, abych vás u policie udal. Zatknou vás a budou vás soudit. Což vám bude na soudu a v žaláři hůře než zde? A jestli vás pošlou do Sibiře nebo odsoudí k nucené práci, což bude to hůře než seděti v tomto stavení? Myslím, že nikoli . . . Čeho se tedy bojíte?“

Tato slova patrně účinkovala na Gromova. Klidně si sedl. Šlo na pátou večer, byl to čas, kdy Andréj Jefímyč chodí doma ve svých pokojích a Darinka se ho ptá, není-li čas jíti pro pivo. Venku bylo tiché, jasné počasí.

„Vyšel jsem si po obědě na procházku a přišel jsem, jak vidíte, k vám,“ řekl doktor. „Je jaro.“

„Jaký máme měsíc? Březen?“ tázal se Gromov.

„Ano, konec března.“

„Je venku bláto?“

„Ne, ne mnoho. V zahradě jsou již stezky upraveny.“

„Teď by bylo dobře vyjet si v kočáře někam za město,“ řekl Gromov, protíraje si své červené oči, jakoby se probudil, „potom vrátit se domů v útulný teplý pokojík a . . . dát si vyléčiti u řádného doktora bolení hlavy . . . Dávno nevedu život jako člověk . . . A zde je ošklivo, hnusno!“

Po včerejším rozčilení byl unaven, zemdlen a mluvil s nechutí. Prsty se mu třásly a na obličeji bylo vidět, že má silné bolení hlavy.

„Mezi útulným, teplým pokojíkem a tímto pokojem není rozdílu,“ řekl Andréj Jefímyč. „Klid a spokojenosť nejsou mimo člověka, nýbrž v něm samém.“

„Jak to?“

„Obyčejný člověk očekává dobro a zlo zevně, to jest, od kočáru a pokojíku, avšak člověk myslící — od sama sebe.“

„Jděte, kažte si toto mudráctví v Řecku, kde je teplo a vzduch pomoranči páchne; pro naše ponebí se to nehodí. Diogenes nepotřeboval pokojíku a teplého bytu, tam je i beztoho horko . . . Lež si v sudě a jez si sladké pomoranče a olivy. A kdyby mu bylo žíti v Rusku, ne jen v prosinci, ale i v máji by žádal, aby ho pustili pod střechu do teplé jizby. Mráz by mu zalezl za nehty.“

„Ne, zimu, jakož vůbec všelikou bolest, nemusíte cítit. Markus Aurelius řekl: ‚Bolest je živá představa o bolesti, učiň úsilí napnutím své vůle, abys tuto představu změnil, odstranil, přestaň si naříkati, a bolest zmizí.‘ To je správné. Mudrc nebo prostě, myslící, hloubající člověk vyniká právě tím, že povrhuje utrpením, je vždy spokojen a ničemu se nediví.“

„Tedy, já jsem blbec, poněvadž trpím, poněvadž jsem nespokojen a divím se lidské podlosti?“

„To jsou zbytečné řeči. Budete-li častěji přemítat, pochopíte, jak nicotno je všecko to zevnější, co nás rozčiluje. Třeba se snažiti, abychom život správně pochopili, v tom je pravé blaho.“

„Pochopili . . .“ řekl Gromov zamračeně. „Zevnější, vnitřní . . . Odpusťte, tomu nerozumím. Vím pouze,“ řekl, vstávaje a zlostně hledě na doktora, „že Bůh mne stvořil z teplé krve a nervů, — ano! A organická tkaň, je-li života schopna, musí reagovat na každé podráždění. A já reaguji. Na bolest odpovídám křikem a slzami, na podlost — rozhorlením, na mrzkost — ošklivostí. To, dle mého mínění, nazývá se životem. Čím nižší je organismus, tím méně je citelný a tím slaběji odpovídá na podráždění, a čím je výš, tím je dojemlivější a tím rázněji odpovídá na skutečnost. Jak, to nevíte? Doktor — a nezná těchto prostých fakt. Aby bylo lze opovrhovat utrpením, být pořád spokojeným a ničemu se nedivit, třeba, aby došlo s námi v tyto konce,“ a Gromov ukázal na zblbělého, ohromně stučnělého sedláka, „nebo musíte se tak otužit proti útrapám, abyste veliké citlivosti pozbyl t. j. jinými slovy, abyste přestal žít. Odpusťte, nejsem mudřec a nejsem filosof,“ pokračoval Gromov podrážděně, „a nic tomu nerozumím. Nemohu rozumovat.“

„Naopak, vy velmi pěkně rozumujete.“

„Stoikové, které vy parodujete, byli pozoruhodní lidé, ale učení jejich již před dvěma tisíci lety zastydlo, neb není praktické a je bez života. Učení mělo úspěch jen u malého počtu lidí, u těch, kteří život svůj tráví studováním a přežvykováním všelikého nového učení; většina lidí je nechápala. Učení, které hlásá lhostejnost k bohatství, k pohodlí života, povrhování utrpením a smrtí, je zcela nepochopitelné pro ohromnou většinu člověčenstva, vždyť tato většina nikdy neznala bohatství a pohodlí v životě, a povrhovat utrpením bylo by pro ně jako povrhovat samým životem, neboť všecka bytost člověka se skládá z pocitu hladu a zimy, z urážek, ztrát a Hamletova strachu před smrtí. V těchto pocitech zahrnut je veškeren život; on může nám být na obtíž, můžeme jej nenáviděti, avšak ne jím pohrdati. Učení stoiků kleslo, opakuji vám, za to činí stálé pokroky, od počátku až do nynějška, boj, citelnost vůči bolesti, schopnost odpovídat na dráždění . . .“

Gromov náhle ztratil nit svých myšlének, zůstal vězet a třel si čelo.

„Chtěl jsem něco důležitého říci, ale zmátl jsem si to nějak,“ řekl. „O čem byla řeč? Ano . . . tedy chci říci: Jeden stoik prodal se do otroctví proto, aby svého bližního vykoupil. Vidíte z toho, že i stoik reagoval na dráždění, neb k tak velkomyslnému skutku, zničiti sebe k vůli bližnímu, je třeba rozdrážditelné soustrastné duše. I Kristus reagoval vůči skutečnosti tím, že plakal, usmíval se, byl smuten, rozhorloval se, ba trápil se, nekráčel vesele na utrpení, naopak modlil se, aby vzat byl od něho kalich ten.“

Gromov se zasmál a sedl.

„Dejme tomu, klid a spokojenost není mimo člověka, nýbrž v něm samém,“ řekl. „Dejme tomu, že třeba pohrdati utrpením a ničemu se nediviti. Proč ale právě vy to všecko kážete? Jste mudřec? Filosof?“

„Ne, nejsem filosof, avšak kázati to má každý, protože to je rozumné.“

„Ne, chci vědět, proč se pokládáte kompetentním co se tkne porozumění životu, pohrdání utrpením atd. Což jste někdy trpěl? Máte ponětí o utrpení? Dovolte, okusil jste jako chlapec metly?“

„Ne, rodiče chovali odpor k tělesným trestům.“

„Tak vidíte. A mne otec ukrutně mlátil. Můj otec byl prchlý, jaterní chorobou stížený úředník, nažloutlé nezdravé pleti. Ale mluvme o vás. Po celý váš život nikdo se vás prstem nedotknul, nikdo vás nezalekával, nikdo nebil; jste zdráv jako býk. Rostl jste pod křídloma rodiny, studoval jste na účet otce a potom jste hned dostal místo s dobrými příjmy při malé práci. Přes dvacet let jste měl bezplatný byt, s vytápěním, s osvětlením, s obsluhou, při tom jste měl právo pracovat, jak a pokud vám bylo vhod — a třeba nic nedělat. Od přírody jste člověk líný, nedbalý a proto jste hleděl zaříditi si život tak, aby vás nic neznepokojovalo a vámi s místa nehýbalo. Své služebné záležitosti přenechal jste ranhojiči a ostatní zběři, a sám jste seděl v teple a v tichu, hromadil jste peníze, četl jste si knihy, kochal jste se přemítáním o různé vznešené hlbosti a (Gromov tu pohlédl na červený nos doktorův) bumbáním. Slovem, života pravého jste nezakusil, zcela ho neznáte a skutečnost znáte pouze theoreticky. A pohrdáte utrpením a ničemu se nedivíte z velmi prosté příčiny: marnost nad marnost, zevnější stránka, vnitřní stránka, pohrdání životem, utrpením, smrtí, porozumění životu, pravé blaho — — vše to je filosofie, která výtečně se hodí pro ruského pecivála. Vy vidíte, na příklad, jak sedlák bije ženu. Proč se jí zastat? Ať ji bije, beztoho je oběma uloženo dříve nebo později zemříti, a při tom bijící neuráží toho, koho bije, nýbrž sama sebe. Pijáctví je hloupý, neslušný zvyk, avšak pijeme-li nebo nepijeme-li, vše jedno, umírat přece budeme. Aneb k vám přijde žena, zuby ji bolí . . . Nu, co z toho? Bolest je představa o bolesti, a kromě toho bez nemocí nelze žít na tomto světě, všichni zemřeme a proto, ženo, kliď se, nepřekážej mi myslit a kořalku popíjet. Mladý člověk prosí o radu, co by měl dělat a jak žít? — Seriosní člověk dřív nežli by odpověděl, drobátko by se zamyslil, zde však je odpověď hned hotova: snaž se o porozumění životu či o pravé blaho. A co je toto fantastické pravé blaho? — Odpovědi není, rozumí se. Nás drží tu za mřížemi, nechávají nás hníti, sužují nás, avšak to je krásné i rozumné, neboť mezi tím děsným pokojem a teplým, útulným pracovním pokojíkem není rozdílu. Pohodlná filosofie, práce nemáme, i svědomí je čisté a mudrce v sobě cítíme . . . Ne, panáčku, to není filosofie, není myšlení, není širokost obzoru, to je lenost, fakirství, ospalost, ohlupačení . . . Ano!“ Gromov se opět rozhorlil. „Utrpením pohrdáte, a kdyby vám přiskřípli ve dveřích prst, vzkřiknete z plna hrdla!“

„A možná že nevzkřiknu,“ řekl Andréj Jefímyč, jemně se usmívaje.

„Ó, jakby ne! A jestli by vás ranila mrtvice nebo, dejme tomu, že by vás nějaký hlupec nebo drzý chlap, svým postavením a úřadem chráněný, veřejně urazil a vy byste věděl, že mu to projde bez trestu — nu potom byste poznal, jaká je v tom nesrovnalost, doporučovat jiným porozumění životu a pravé blaho.“

„To je originální,“ řekl Andréj Jefímyč, směje se radostí a mna si ruce. „Příjemně účinkuje na mne vaše náklonnost ku zpovšechňování,

též moje charakteristika, kterou jste právě ráčil nakreslit, je věru skvělá. Beseda s vámi poskytuje mi převelikou radost, netajím toho. Nu, já jsem vyslechl vás, nyní račte i vy vyslechnout mne."

IX.

Tento hovor trval ještě asi hodinu a patrně učinil na Andréje Jefímyče hluboký dojem. Jal se chodit do pokoje čís. 6 každý den. Chodil tam ráno a po obědě, často večerní soumrak ho tam zastihl rozmlouvajícího s Gromovem. První dobu Gromov se ho stranil, vinil ho ze zlých úmyslů a otevřeně dával mu na jevo svou nedůvěru, potom mu zvykl a své příkré chování změnil, odpovídaje shovívavě — ironickým tónem.

Brzo se roznesla po nemocnici pověsť, že doktor Andréj Jefímyč navštěvuje pokoj čís. 6. Nikdo, ani ranhojič, ani Nikita, ani opatrovnice nemohly pochopit, proč tam chodil, proč tam po celé hodiny seděl, o čem rozmlouval a proč nepředpisoval recepty. Chování jeho zdálo se podivným. Poštmistr často ho nezastával doma, což dříve se nestávalo a Darinka byla tím velmi zaražena, že doktor pil pivo ne již v určitý čas, ba někdy se i opozďoval k obědu.

Jednoho dne, bylo to již na konci června, doktor Chobotov přišel za jakousi záležitostí k Andréji Jefímyčovi i nezastav ho doma šel se po něm ptát do nemocnice. Tam mu řekli, že starý doktor odešel k choromyslným. Chobotov, vstoupiv do stavení, zastavil se v síni a slyšel tento hovor:

„My se nikdy neshodneme a vám se nepodaří obrátit mne na svou víru," mluvil Gromov podrážděně. „Poslyšte! Vy skutečnosti úplně neznáte a nikdy jste netrpěl. Pouze jste se krmil, jako pijavka, okolo cizích útrap, avšak já jsem trpěl nepřetržitě ode dne svého narození až do dnešního dne. Proto vám dím upřímně: cením sebe více než vás, můj úsudek je kompetentnější než váš. Vám nepřísluší mne učit."

„Já neusiluji obrátit vás na svou víru," odpověděl Andréj Jefímyč tichým hlasem a s lítostí, že mu nechtí rozumět. „O to tu ani nejde, příteli. Nejde o to, že jste vy trpěl a já ne. Útrapy a radosti jsou pomíjivé, nechme jich a již o tom nemluvme. Hlavní věc jest, že umíme oba myslit, že jsme shledali v sobě lidi, kteří jsou schopni myslit a soudit, a to nás společně k sobě poutá, nechť jsou naše názory sebe rozličnější. Kdybyste věděl, příteli, jak mi je protiven všeobecný nerozum, duševní neschopnost a tupost, a jak rád po každé s vámi rozprávím! Vy jste rozumný člověk a těším se vámi."

Chobotov pootevřel malinko dvéře a pohlédl do pokoje. Gromov měl na hlavě noční čepici a vedle něho seděl doktor Andréj Jefímyč na posteli. Šílenec dělal posunky, chvěl se a křečovitě se zabaloval do svého županu; doktor seděl nehybně, svěsiv hlavu, obličej měl červený se smutným skormouceným výrazem. Chobotov pokrčil rameny, usmál se a vystřídal s Nikitou výrazný pohled. Nikita rovněž pokrčil rameny.

Druhý den Chobotov přivedl do pokoje čís. 6 též ranhojiče. Oba stáli v síni a naslouchali.

„Našemu starému přeskočilo kolečko!" řekl Chobotov, odcházeje ze stavení.

„Pane, smiluj se nad námi hříšnými!“ vzdychl si nábožný ranhojič, starostlivě obcházeje louže, aby si nezablátil své vyleštěné boty. „Již dávno jsem měl na něho důminku! — — —“

Po těchto událostech Andréj Jefímyč pozoroval kolem sebe jakousi tajemnost. Ošetřovatelé, ošetřovatelky a nemocní tázavě na něho při potkání hleděli a potom si za ním šeptali. Malá Máša, dceruška dozorcova, kterou rád v zahradě potkával, nyní rychle utíkala, jakmile se k ní blížil, aby ji po hlavince pohladil. Poštmistr Michal Iványč neříkal již, posloucbaje jeho řeči, „Zcela správně“, nýbrž nejistě a v nepochopitelné rozpačitosti mumlal „ano, ano . . .“ Hleděl na něho zádumčivě a truchlivě a z čista jasna jal se raditi svému příteli, aby nepil pivo a kořalku, jenže jako delikatní člověk nevyjádřil to přímo, nýbrž pokyny a narážkami; vypravoval o plukovním komandantu, výtečném člověku, potom o plukovním velebníčkovi, statném chlapíkovi, kteří oba pili a onemocněli, avšak nechavše lihovin, zcela se uzdravili. Dvakrát navštívil Andréje Jefímyče kollega Chobotov, on též mu radil, aby dal lihovým nápojům výhost a bez všelikého patrného podnětu doporučoval mu užívat kali-bromát.

V srpnu Andréj Jefímyč dostal od měšťanosty dopis s prosbou, aby ho navštívil za příčinou velmi důležité věci. Šel tedy do radnice a zastal tam několik pánů, komandanta místního vojska, řídícího okresní školy, člena okresní správy, Chobotova a ještě jakéhosi tlustého, rusovlasého pána, jehož mu představili jakožto doktora. Tento doktor s polským, těžce vyslovitelným příjmením bydlil asi třicet verst od města při hřebčinci a projížděje nyní na své cestě skrze město, zastavil se zde, aby byl při této poradě.

„Je zde oznámení, které se vás týká,“ obrátil se člen okresní správy k Andréji Jefímyčovi, když se byli všichni vzájemně pozdravili a za stůl usedli. „Váš kollega pan Chobotov tvrdí, že je v lékárně těsno a že třeba lékárnu vystěhovat z hlavní nemocnice do jednoho z vedlejších stavení. Nu, to by se dalo provést, jen že vedlejší stavba bude proto potřebovat opravy.“

„Ano, bez opravy věc se neobejde,“ řekl Andréj Jefímyč po krátkém rozmýšlení. „Jestli na příklad upravíme nárožní stavení pro lékárnu, bude na to potřebí, dle mého výpočtu, nejméně pět set rublů. Budou to vyhozené peníze.“

Nastoupilo krátké mlčení.

„Již před desíti lety měl jsem čest podat zprávu,“ pokračoval Andréj Jefímyč tichým hlasem, „že tato nemocnice v nynějším stavu svém je pro město zbytečností, luxus, na úkor jeho prostředků; vystavena byla v létech čtyřicátých, avšak tehdy tolik nestála. Město vydává příliš mnoho na nepotřebné stavby a neprospěšné úřady. Myslím, že za tytéž peníze by bylo lze při jiných řádech vydržovat dvě vzorné nemocnice.“

„Tak zavedeme jiné řády!“ živě řekl člen správy.

„Již jsem měl čest navrhovat: odevzdejte zdravotní záležitosti ve správu okresního zastupitelstva.“

„Ano, odevzdejte okresnímu zastupitelstvu peníze, ono je ukradne,“ zasmál se rusovlasý doktor.

„To se stává,“ potvrdil člen správy a též se zasmál.

Andréj Jefímyč mdle a zakaleně pohledl na rusovlasého doktora a řekl:
„Dlužno býti spravedlivým.“
Opět mlčeli. Roznášen byl čaj. Vojenský komandant, jaksi na rozpacích, dotknul se přes stůl ruky Andréje Jefímyče a řekl:
„Vy jste na nás úplně zapomněl, do naší společnosti jste nechodil. Jste pravý mnich, v karty nehrajete a ženských nemilujete. Máte mezi našinci dlouhou chvíli.“
Nyní všichni o překot jali se rozprávět, jak nudno musí býti řádnému člověku v tomto městě. Není tu divadla, není hudby, a na posledním tanečním večeru v klubě bylo okolo dvaceti dam a pouze dva tanečníci. Mládež netančí, a celou dobu tlačí se okolo buffetu nebo hraje v karty.
Andréj Jefímyč k tomu podotkl, hovoře tiše, pomalu a na nikoho nehledě, jak je škoda, hrozná škoda, že městští obyvatelé všecku svou životní energii, své srdce a rozum věnují kartám a klepům, že neumějí a nechtějí trávit čas zajímavými rozmluvami a čtením, nechtějí využitkovati zábav, které poskytuje um. Pouze um je zajímavý a pozoruhodný, vše ostatní je malicherné a nízké . . . Chobotov velmi pozorně svého kollegu poslouchal, shledávaje právě v tomto jeho výkladu důkaz pomatenosti mysli — a náhle se otázal:
„Andréji Jefímyči, kolikátého je dnes?“
Po dané odpovědi dávali Chobotov a rusovlasý doktor Andréji Jefímyči s tónem zkoušejících znalců, cítících při tom svou neumělosť, rozličné otázky, ku příkladu — jaký máme dnes den v týdnu, kolik je dní do roka a konečně, zda-li to pravda, že v pokoji čís. 6 bydlí pozoruhodný prorok. Při poslední otázce Andréj Jefímyč se začervenal a pravil:
„Ano, je to nemocný, avšak zajímavý mladý člověk.“
Více otázek mu nedávali. Když v předpokoji si oblékal plášť, položil mu vojenský náčelník ruku na rameno, řka:
„Pro nás starce je na čase si odpočinout.“
Andréj Jefímyč, odcházeje z kanceláře, pochopil, že to byla komisse naznačená k vyšetření jeho duševního stavu. Vzpomněl si na otázky, které mu dávali, zarděl se a poprvé v životě bylo mu toho bolestně líto, jak neskonale lajdácky ve skutečnosti se provozuje lékařství. „Můj Bože,“ myslil si, „vždyť oni nedávno teprv poslouchali psychiatrii, skládali z ní zkoušku — odkud se béře taková úplná nevědomost? Oni nemají ponětí o duševních nemocech!“ A poprvé ve svém životě cítil se uraženým a rozhorleným.

Téhož dne večer navštívil ho poštmistr. Michal Iványč nepozdraviv ho, přiblížil se k němu, vzal ho za obě ruce a řekl pohnutým hlasem:
„Můj drahý, starý příteli, dokažte mi, že věříte mému srdečnému účastenství a že mne pokládáte za svého dobrého přítele . . . Milý příteli!“ i bráně doktoru mluviti, pokračoval všecek vzrušen: „miluji vás pro vaše vzdělání, pro šlechetnosť a dobrotu srdce. Poslyšte mne, drahý příteli! Pravidla vědy ukládají za povinnost doktorům, aby vám zatajili pravdu, já však jako starý voják mluvím zpříma a bez okolků: vy jste nemocen! Odpusťte mi, můj drahý, ale je to pravda a dávno již to všichni kolem vás pozorovali. Právě mi řekl váš kollega Chobotov, že především potřebujete odpočinku a vyražení. Toť výtečné! Tyhle dny vezmu si dovolenou

a někam pojedu, aby si můj nos pochutnal na jiném vzduchu. Dokažte mi, že jste mi přítelem, pojedeme spolu! Pojeďme a na stará kolena vyhodíme si kopýtkem!"

„Já se cítím úplně zdráv," řekl Andréj Jefímyč po krátkém rozmyšlení. „Nemohu odjet. Dovolte, abych vám nějak jinak dokázal své přátelství."

Odejet někam, neznámo kam, bez knih, bez Darinky, bez piva, příkře přerušit pořádek života svého, utvrzený přes dvacet let — taková myšlénka zdála se mu zpočátku divokou, fantastickou. Vzpomněl si však na rozmluvu v radnici, na trapný dojem, jenž ho opanoval, vracejícího se domů, a návrh, aby na krátko odejel z města, kde ho hloupí lidé pokládají za pomatence, byl mu nyní vítán.

„A kam vlastně chcete jet?" otázal se.

„Do Moskvy, do Petrohradu, do Varšavy... Ve Varšavě jsem strávil pět nejšťastnějších let svého života. Jaké to město podivuhodné! Pojeďme, příteli!"

X.

Za týden vybídli Andréje Jefímyče, aby se šel zotavit t. j. aby požádal za propuštěnou, což ho nijak nepřekvapilo — a ještě za týden on a poštmistr seděli v poštovním voze a uháněli do nejbližší stanice železné dráhy. Dni byly chladné, jasné, s modrou oblohou a vzduchem průzračným, takže daleko bylo vidět. Dvě stě verst do stanice urazili za dva dny a na cestě dvakrát nocovali.

Když jim na poštovní stanici dávali k čaji špatně vymyté sklenice nebo dlouho zapřáhali koně, tu Michal Ivánуč zlostí modral, chvěl se na celém těle a křičel: „Proč to? Co to? Jak to?" a když mu odpovídali, tím více křičel: „Mlčet! Neodmlouvat!" A sedě ve voze, vypravoval bez přestání o svých cestách po Kavkazu a království polském. Co tam bylo dobrodružství a jakých setkání! Mluvil hlasitě a dělal při tom tak udivené oči, že bylo se dovtípit, že lže. Kromě toho dýchal při vypravování doktorovi do obličeje a smál se mu hlasitě do ucha. To doktora obtěžovalo a překáželo mu myslit a do myšlének se pohrouzit.

Aby uspořili, jeli po železnici v třetí třídě, ve vagónu pro nekouřící. Obecenstvo bylo větším dílem slušné. Michal Ivánуč brzo se všemi se seznámil a přecházeje od lavice k lavici, hlasitě všem dokazoval, že by se nemělo jezdit po těchto zpropadených železnicích. Všude samé taškářství! To přece je zcela něco jiného, jet na koni; urazíš za den sto verst a potom se cítíš zdravým a svěžím. A neúrody jsou na Rusi od toho, že vysušili Pinská bahna. Vůbec jsou všude strašné zlořády. Rozhorloval se, mluvil hlasitě a jiným nedával mluvit. To nekonečné tlachání, které se střídalo s hlasitým smíchem a výraznými posuňky, unavilo Andréje Jefímyče.

„Kdo z nás obou je blázen?" myslil si s nevrlostí. „Já, který hledím ničím neobtěžovat pasažéry nebo tento egoist, jenž myslí, že je zde ze všech nejrozumnější a nejzajímavější a proto nikomu pokoje nedává?"

V Moskvě Michal Ivánуč oblékl vojenský kabát bez šňůr na ramenou a kalhoty s červenými proužkami. Na ulici nosil vojenskou čepici a vo-

jenský plášť, a vojáci vzdávali mu čest. Poštmistr jevil se doktoru jakožto člověk, jenž ze vší velkopanskosti pouze špatné zvyky podržel, dobré však zapomněl. Měl rád, aby ho obsluhovali, i když toho zcela nebylo třeba. Sirky ležely před ním na stole a viděl je, ale přece křičel na sluhu, aby mu je podal, v přítomnosti pokojské se neostýchal chodit v podvlékačkách, všem sluhům bez rozdílu, i starcům, tykal a rozhněván nadával jim ťulpasů a hlupců. Dle mínění doktorova vše to bylo velkopanské, ale nanejvýš protivné.

Poštmistr vedl svého přítele k zázračnému obrazu Jiverské Matky boží. V kapli se modlil vroucně a se slzami v očích, pokleknuv, ukláněl se hluboce, až čelem studené dlažby se dotýkal.*) Potom vzdychnul a řekl doktoru:

„I když člověk nevěří, přece cítí jaksi blahý klid v nitru svém, když se pomodlí. Polibte obraz, drahý příteli!“

Andréj Jefímyč přišel do nesnází a dotkl se rty obrazu, kdežto poštmistr vyšpoulil rty, kýval zbožně hlavou, šeptal modlitbu a opět měl slzy v očích. Potom šli do Kremlu a prohlíželi si tam cárské dělo a cárský zvon, i prsty se jich dotýkali, kochali se vyhlídkou na Zamoskvoříčí, navštívili chrám Spasitele a Rumjancevo museum. Obědvali v jednom z prvních hostinců, u Těstova. Poštmistr dlouho hleděl v jídelní lístek, hladil si při tom licousy a pravil s tónem labužníka, jenž v restauracích zdomácněl: „Jsem žádostiv, lidičky, čím nás dnes uhostíte!“

* * *

Doktor chodil, díval se, jedl a pil, avšak jen jeden cit ho ovládal: zlobil se na poštmistra. Chtěl si od něho odpočinout, ujíti od přítele, schovati se před ním, kdežto přítel pokládal za svou povinnost nepouštět ho ani na krok od sebe a poskytovat mu zábav co nejvíce. Když neměli nač se dívat, vyrážel ho rozmluvou. Andréj Jefímyč snášel to dva dni, avšak třetí den ráno oznámil příteli, že je nemocen a že celý den zůstane doma. Přítel řekl, že v tomto případě též zůstane. „Opravdu, musíme si odpočinout, jinak nám nohy nepostačí.“ Doktor si lehl na divan, s obličejem k opěradlu a stisknuv zuby, poslouchal přítele, jenž horlivě jej ujišťoval, že Francouzi dříve neb později zcela jistě Německo z kořene vyvrátí, že v Moskvě je mnoho taškářů a že o přednostech koně nelze soudit dle jeho zevnějšku. Doktor dostával hučení v uších a tlukot srdce, ale aby přítele požádal, by odešel nebo mlčel, nemohl se z jemnocitnosti odhodlat. Na štěstí omrzelo poštmistra sedět v hostinci v pokoji a po obědě šel na procházku.

Andréj Jefímyč, zůstav o samotě, oddal se sladkému pocitu zotavení. Jak příjemno ležeti nehybně na divanu a věděti, že jsi sám v pokoji! Pravé štěstí není možné bez samoty. Myslil si, že padlý anděl jen proto se zpronevěřil Bohu, že toužil po samotě, které neznají andělé. Andréj Jefímyč chtěl přemýšleti nyní o tom, co byl viděl a slyšel za posledních dnů, avšak poštmistr mu nevycházel z mysli.

*) Obyčejný to způsob modlících se Rusů před zázračnými obrazy. Př.

„Vždyť si vzal dovolenou a jel se mnou z přátelství, z velkodušnosti,“ myslil doktor, pořád ještě se mrze. „Nic není horšího než toto přátelské poručnictví. Je to dobrý, velkodušný, veselý člověk, avšak nudný. Nesnesitelně nudný! Ano, jsou lidé, kteří nic než rozumná a dobrá slova nemluví, avšak cítíš, že jsou obmezenci.“

Následující dni Andréj Jefímyč říkal, že je nemocen a nevycházel z pokoje. Ležel na divaně obličejem k opěradlu a trápil se, když ho přítel hovorem vyrážel, neb odpočíval, když přítele doma nebylo. Mrzel se na sebe, že se vydal na cestu, a též na přítele. Ten každým dnem stával se žvatlavějším a nenucenějším; myšlenkám svým dát směr vyšší, seriosnější, nijak se mu nedařilo.

„To na mne doléhá skutečnost, o níž mluvil Gromov,“ myslil si, zlobě se na svou malichernost.

„Ostatně, je to hloupost... Přijedu domů a vše půjde ve starých kolejích...“

V Petrohradé bylo totéž jako v Moskvě. Po celé dni nevycházel z pokoje, ležel na divaně a vstával pouze, aby se napil piva.

Michal Iványe stále ho nutil k cestě do Varšavy.

„Můj drahý, proč tam pojedu?“ namítal Andréj Jefímyč prosebným hlasem. „Jeďte si sám, a mne nechte jet domů! Prosím vás!“

„Žádným způsobem!“ odpovídal poštmistr. „Toť město podivuhodné. V něm jsem strávil pět nejšťastnějších let svého života.“

Andréj Jefímyč neměl tolik mužnosti, aby stál na svém a přes všechen vnitřní odpor jel do Varšavy. Zde byl pořád v svém pokoji, ležel na divanu a zlobil se na sebe, na přítele a na sluhy, kteří tvrdošijně nechtěli rusky rozumět, kdežto poštmistr, jak obyčejně, zdravý, čilý a veselý, od rána do večera se procházel po městě a svých starých známých vyhledával. Několikrát nocoval mimo dům. Po jedné takové noci, kterou strávil kdo ví kde, přišel domů až ráno, velmi byl rozčilen, s červenými tvářemi a neučesaný. Dlouho chodil z kouta do kouta, něco pro sebe mumlaje, potom se zastavil a zvolal:

„Čest nade všecko!“

Chodil ještě nějakou chvíli, potom se chopil za hlavu a pronesl s tragickým přízvukem:

„Ano, čest nade všecko! Buď prokleta minuta, kdy mi poprvé na mysl přišlo, abych jel do toho Babylonu! Můj drahý,“ obrátil se k doktoru, „pohrdejte mnou: všecko jsem v kartech prohrál. Dejte mi pět set rublů.“

Doktor odpočítal pět set rublů a mlčky je odevzdal příteli. Ten, pořád ještě zčervenalý studem a zlostí, pronesl jakousi nosouvislou a zbytečnou přísahu, vzal čepici a odešel. Vrátiv se asi za dvě hodiny, vrhl se do křesla, hlasitě vzdychnul a zvolal:

„Čest je zachráněna! Pojeďme domů, příteli! Ani chvilku nechci již zůstati v tomto proklatém městě! Taškáři! Rakouští špioni!“ — —

Když přátelé se vrátili do svého městečka, byl již listopad a na ulicích bylo mnoho sněhu. Místo Andréje Jefímyče zaujímal nyní doktor Chobotov. Chobotov bydlil ještě v starém bytě, očekávaje, až Andréj Jefímyč se vrátí a z nemocniční budovy se vystěhuje. Nehezká ženština, kterou nazýval svou kuchařkou, již bydlila v jednom z vedlejších stavení.

Ve městě šířily se nové klepy o nemocnici. Prý nehezká ženština se pohádala s dozorcem a tento prý před ní klekl, prose za odpuštění.

Andréj Jefímyč hned první den po příjezdu byl nucen hledati si byt.

„Milý příteli," řekl mu rozpačitě poštmistr, „odpusťte mi neskromnou otázku: jaké prostředky máte po ruce?"

Andréj Jefímyč mlčky spočítal své peníze a řekl:

„Osmdesát šest rublů."

„Nerozuměl jste mi," ozval se poštmistr ještě rozpačitěji. „Ptám se vás, kolik máte vůbec jmění a majetku?"

„Již jsem řekl, osmdesát šest rublů. Více nemám nic."

Poštmistr pokládal doktora za poctivého a šlechetného člověka, avšak přece se domníval, že má uschovaný kapitál, nejméně dvaceti tisíc. Když se nyní dověděl, že Andréj Jefímyč je žebrák, že nemá čím živu býti . . . najednou propukl v pláč a objal svého přítele.

XI.

Andréj Jefímyč bydlil nyní v tříokenním domku vdovy Bělové. V domku byly všeho tři pokoje, nepočítaje kuchyni. Dva pokoje s okny na ulici najal si doktor, třetí pokoj a kuchyni obývala Darinka a vdova s třemi dětmi. Někdy přicházel ke vdově nocovat její milovník, opilý sedlák, jenž v noci zuřil a láteřil jako posedlý a děti vždy hrozně poděsil. Když se v kuchyni uvelebil, začal křičet o kořalku a zle řádil. Doktor z útrpnosti bral plačící děti k sobě, upravil jim lůžko u sebe na podlaze a to mu činilo velkou radost.

Vstával jako dříve o osmé hodině a po čaji sedl si ke svým starým knihám a časopisům. Na nové již neměl peněz. Zda-li tím, že knihy byly staré neb tím, že okolí jeho bylo zcela jiné, čtení již ho nepoutalo tak hluboko a brzo ho unavovalo. Aby nemarnil zbytečně čas, sestavil si podrobný katalog svých knih a přilepoval malé cedulky na jejich hřbet, a tato mechanická, piplavá práce zdála se mu zajímavější než čtení. Jednotvárná práce nepochopitelným způsobem konejšila jeho myšlenky, nepřemýšlel o ničem a čas rychle utíkal. Ba seděti v kuchyni a čistit s Darinkou brambory nebo vybírat koukol z krup, zdálo se mu nyní velmi zajímavým. V sobotu večer a v neděli chodil do kostela. Stoje u stěny a zamhouřiv oči, poslouchal zpěv, vzpomínal si na otce a matku, na universitu a rozličná náboženství; bylo mu tu smutno, avšak znenáhla stával se klidnějším a když po bohoslužbě v dobré míře odcházel z kostela, litoval, že služba netrvala déle.

Dvakráte šel ke Gromovu, aby s ním rozmlouval. Ale po obakrát Gromov byl neobyčejně rozčilený a zlý, prosil, aby ho nechal na pokoji, neboť prý dávno se mu zprotivilo prázdné tlachání a dodal, že od prokletých lidí žádá za všecky své útrapy toliko jediné náhrady — samovazby. Což ani samovazby mu nedopřejí? Když se s ním Andréj Jefímyč obakráte loučil a dobré noci mu přál, šklebil se po něm a volal za ním: „Kliď se k čertu!" A Andréj Jefímyč nevěděl, má-li ho po třetí navštívit. Chuť k tomu měl.

Dříve Andréj Jefímyč míval zvyk chodit odpoledne v pokoji semo tamo a přemýšlet, nyní ležel od oběda až do večerního čaje na divaně obličejem k opěradlu, oddávaje se malicherným myšlénkám, které nijak nemohl přemoci. Byl uražen, že mu nedali za dvacetiletou službu ani výslužné ani odbytné.

Současná spravedlnost právě záleží v tom, že tituly, řády a výslužným odměňují se ne mravní vlastnosti a schopnosti, nýbrž vůbec služba, nechť byla jaká koli. Proč měl on činiti výminku? Peněz neměl. Styděl se chodit mimo krám, kde byl již dlužen za pivo 32 rublů. Též vdově byl dlužen. Darinka v tichosti prodává staré šaty a knihy a obelhává vdovu, říkajíc, že doktor brzo dostane mnoho peněz.

Zlobil se na sebe, že vydal na cestu tisíc rublů, které si byl uspořil. Jak by mu byly nyní vhod! Mrzelo ho, že ho lidé nenechávají na pokoji. Chobotov pokládal za svou povinnost, navštívit někdy nemocného kollegu. Andréji Jefímyči bylo vše protivno na tom člověku: syté tváře, shovívavý, ošklivý tón, i slovo kollega a jeho vysoké boty. Avšak nejprotivnější bylo to, že pokládal za svou povinnost léčit Andréje Jefímyče a myslil, že ho opravdu léčí. Při každé návštěvě přinášel láhvičku s kalibromátem a rebarborové pilulky.

A poštmistr též pokládal za svou povinnost, navštěvovat přítele a vyrážet ho. Pokaždé přicházel k doktoru s přetvářenou veselostí, smál se nuceně a ujišťoval ho, že dnes velmi dobře vypadá a že obrat k lepšímu je zcela patrný, a při tom všem bylo z tónu jeho slov znamenati, že stav přítele pokládal za beznadějný. Svůj varšavský dluh ještě nezapravil i byl zdrcen tížícím ho svědomím, proto hleděl hodně hlasitě se smát a hodně směšné věci vypravovat. Jeho anekdoty a vtipkaření nebralo konce a bylo trapné i pro Andréje Jefímyče i pro něho samého. V jeho přítomnosti doktor obyčejně si lehl na divan s obličejem k stěně a poslouchal ho, zatínaje zuby, bylo mu jakoby těžké břímě tlačilo na jeho duši a po každé návštěvě svého přítele cítil, že tlak postupuje výš a že se mu k hrdlu blíží.

Aby ze zhostil malicherných citů, namáhal se myslit na to, že i on sám, i Chobotov i poštmistr dříve či později zahynou, nezůstavivše po sobě stopy. Jestli si představíme, že za milion let mimo naši zeměkouli poletí v širošírém prostranství nějaký duch, spatří pouze hlínu a holá skaliska. Všecko, i kultura, i mravní zákon — vezme za své a ani lopuchem neobroste. Co tedy znamená stud před kramářem, nicotný Chobotov, trapné přátelství poštmistrovo? — vše to je nesmysl a hloupost. Ale takové rozumování již nepomáhalo. Sotvaže si představil zeměkouli za milion let, když za holým skaliskem se objevil Chobotov ve vysokých botách, nebo přepjatě se chechtající poštmistr, ba slyšel stydlivý šepot: „Varšavský dluh, přítelínku, zapravím tyhle dni... Zcela jistě..."

XII.

Jednoho dne přišel poštmistr po obědě, když Andréj Jefímyč ležel na divanu. Náhodou přišel též Chobotov se svým kali-bromátem. Andréj Jefímyč stíži vstal, posadil se zpříma a opřel se oběma rukama o divan.

„Dnes máte, můj drahý, mnohem zdravější barvu obličeje než včera. Jste chlapík, na mou věru chlapík!"

„Je čas, je čas, abyste se uzdravil, kollego," prohodil Chobotov, zívaje. „Trvám, i vás již omrzela ta zdlouhavá historie."

„Ano uzdravíme se!" vesele zvolal poštmistr. „Ještě sto let živi budeme! Ano!"

„Třeba ne sto, ale na dvacet to dotáhneme," těšil Chobotov. „Hlavu nahoru, kollego! Nepozbývejte ducha..."

„My ukážeme, co zmůžeme!" zasmál se poštmistr a poklepal přítele po kolenu. „My ukážeme, jací jsme kubíci! Budoucí léto, dá Bůh, rozběhneme se na Kavkaz a na koni kříž na kříž jej procestujeme — hop! hop! hop! A po návratu z Kavkazu může se stát, že na vaší veselce tančit budem." Poštmistr chytrácky mrkal očima. „Oženíme vás, kamaráda milého, oženíme . . .

Andréj Jefímyč náhle pocítil, že tlak se mu blíží k hrdlu; srdce mu strašně tlouklo.

„To je neslušné!" řekl, rychle vstávaje a odcházeje k oknu. „Což nechápete, jak hloupě mluvíte?"

Chtěl pokračovat jemně a zdvořile, ale najednou zaťal bezděčně pěstě a pozdvihl je nad hlavu.

„Odejděte ode mne!" vykřiknul hlasem zcela změněným, červený v obličeji a chvěje se celým tělem. „Ven! Oba ven! Ven!"

Poštmistr a Chobotov vstali a hleděli na něho s počátku s překvapením, potom s úzkostí.

„Oba ven! Kliďte se!" rozkřičel se Andréj Jefímyč. „Obmezenci! Hlupáci! Nepotřebuji přátelství ani tvých léků, blbý člověče! Jaké to sprosťáctví!"

Chobotov a poštmistr, v největších rozpacích na sebe hledíce, ustupovali ke dveřím a vstoupili do síně. Andréj Jefímyč chopil láhvičku s kali-bromátem a mrštil jí za nimi; láhvička s hlasitým třeskem se rozbila o prah.

„Kliďte se k čertu!" vykřikl plačícím hlasem, běže do síně za nimi. „K čertu!"

Po odchodu hostí Andréj Jefímyč, třesa se zimničně, opět si lehl na divan a dlouho ještě opakoval: „Tupí lidé! Hlupáci!" Když se upokojil, přišlo mu především na mysl, že ubohý poštmistr bude se asi velmi stydět, že bude sklíčen a že to byl velmi trapný výjev! Nikdy se mu nic podobného nepřihodilo! Kam se mu poděl rozum a takt? Kam pochopení smyslu života a filosofická lhostejnost?

Doktor celou noc nemohl usnout, styděl se a měl na sebe zlost. Ráno po desáté hodině odebral se na poštu a omlouval se poštmistrovi.

„Nemluvme o tom, co se stalo," řekl se vzdechem pohnutý Michal Iványch, silně mu tiskna ruku. „Vše je zapomenuto. Lubávkine!" vykřikl najednou tak hlasitě, že všichni listonoši a přítomní lidé se zachvěli. „Podej stolici! a ty počkej!" okřikl ženskou, která skrze mříže rekomandované psaní k němu vztahovala. „Což nevidíš, že jsem zaměstnán? Zapomeňme, co bylo," mluvil něžně dále, obraceje se k Andréji Jefímyči. „Posaďte se, prosím vás, drahý příteli!"

Chvilku si hladil kolena, potom dodal:

„Ani mi na mysl nepřišlo, abych se na vás hněval. Nemoc je nemoc, nikdo za ni nemůže, ta to s nikým dobře nemyslí. Váš záchvat včera mne a doktora polekal a potom dlouho jsme o vás mluvili. Příteli, proč se nechcete odhodlat k seriosnímu léčení své nemoci? Proč tak lhostejně se k ní chováte? Odpusťte upřímnost starému příteli," šeptal poštmistr, „bydlíte v nepříznivém pro vás okolí, u vás je těsno, není čistoty, ošetření nijakého nemáte a na léčení nemáte prostředků... Milý příteli, prosím vás z celého srdce svého spolu s Chobotovem, poslechněte naší rady: jděte do nemocnice! Tam je dobrá strava a ošetření a léčení. Chobotov, ačkoli nemá nijak společenské zdvořilé způsoby, přece má vědomosti, na něho lze se zcela jistě spolehnout. Dal mi slovo, že vás bude pilně léčit, dá si s vámi práci."

Andréj Jefimyč byl dojat upřímnou účastí a slzami, které se najednou zastkvěly na tvářích poštmistra.

„Můj milý, nevěřte mu!" šeptal doktor, klada ruku k srdci. „Nevěřte! To je klam! Nemoc má záleží pouze v tom, že za dvacet let v celém městě jsem našel pouze jednoho rozumného člověka, a i ten je choromyslný. Nemoci tu není žádné, a prostě jsem se ocitl v začarovaném kruhu, z něhož není východu. Mně je všechno jedno, jsem ke všemu hotov."

„Jděte do nemocnice, drahý příteli!"

„Mně je všechno jedno, třeba do hrobu."

„Dejte mi, drahoušku, slovo, že budete ve všem poslouchat Chobotova."

„Dobře, dávam vám slovo. Avšak opakuji vám, ocitl jsem se v začarovaném kruhu. Nyní směřuje všecko, i ta upřímná účast mých přátel, k jednomu konci — k mé záhubě. Hynu a mám zmužilost, býti si toho vědom."

„Drahoušku, vy se uzdravíte."

„Proč mi to pravíte?" odvětil doktor rozčilen. „Jde-li to s člověkem s kopce, skoro každý zakouší to, co já nyní. Když vám řeknou, že máte něco jako nemocné ledviny a zvětšené srdce, a vy začnete se léčit, nebo řeknou, že jste choromyslný nebo zločinec, slovem, když lidé náhle vám věnují pozornost, tu vězte, že jste se ocitl v začarovaném kruhu, z něhož nikdy nevyváznete. Budete-li hledět z kruhu vyváznouti, ještě více se v něm zapletete. Podejte se, neb žádná lidská námaha vás nezachrání. To je mé mínění."

Za této rozmluvy, stále přibývalo u mříže obecenstva. Andréj Jefímyč vstal, aby nepřekážel a loučil se. Poštmistr ještě jednou si na něm vyžádal čestného slova, že se zachová dle jeho rady, a vyprovodil ho až k zevnějším dveřím.

XIII.

Téhož dne k večeru přišel Chobotov k Andréji Jefímyči. Měl krátký kožich, vysoké boty, jako vždy. Přišel, nejsa očekáván.

„Přišel jsem k vám za jistou záležitostí, kollego," oslovil ho Chobotov tak nenuceně, jakoby se včera nic nebylo stalo. „Chcete jíti se mnou ke konsilium?"

Andréj Jefímyč měl za to, že Chobotov hodlá jej povyrazit procházkou anebo dát mu příležitost, aby si něco vydělal. Oblekl se a šel s ním na ulici. Byl rád, že může včerejší výstup zahladit a s ním se smířit, a v nitru děkoval Chobotovu, jenž o včerejší události ani nemuknul a patrně jej šetřil. Od toho nekulturního člověka bylo těžko očekávat takové delikatní chování.

„A kde je váš nemocný?“ tázal se Andréj Jefímyč.

„U mne v nemocnici. Chtěl jsem vám ho již dávno ukázat... Zajímavý to případ.“

Vstoupili do nemocničního dvoru, šli mimo hlavní budovu a kráčeli k stavení, kde byli choromyslní. Vše to dělo se mlčky. Když vstoupili, vskočil jak obyčejně Nikita ke dveřím a vojensky salutoval.

„Zde se zhoršil u jednoho nemocného zápal plic,“ podotkl polohlasně Chobotov, vešed s Andréjem Jefímyčem do pokoje. „Počkejte zde, hned se vrátím. Přinesu stetoskop.“

A odešel.

Setmělo se. Gromov ležel na své posteli, s obličejem do podušky vtlačeným; paralytik seděl nehybně, tiše plakal a pohyboval rtoma. Tlustý sedlák a bývalý poštovní zřízenec spali. Bylo ticho kolem.

Andréj Jefímyč sedl na postel Gromova a čekal. Ale půl hodiny minulo, až konečně místo Chobotova přišel do pokoje Nikita, drže přes ruku župan, něčí prádlo a pantofle.

„Račte se oblékat, vaše vysokoblahorodí,“ řekl tiše. „Zde tato postýlka je vaše, račte jít sem,“ dodal, ukazuje na prázdnou, nedávno přinesenou postel. „Nemějte starosti, Bůh dá, uzdravíte se!“

Andréj Jefímyč vše pochopil. Nepromluvil slova, šel k posteli, kterou mu Nikita ukázal a sedl si. Vida, že Nikita stojí a s prádlem čeká, svlékl se do hola, takže se až styděl. Potom oblekl nemocniční prádlo; podvlékačky byly velmi krátké, košile dlouhá, a župan páchl uzenými rybami.

„Uzdravíte se, dá Pán Bůh,“ opakoval Nikita.

Vzal do náruče šaty Andréje Jefímyče, odešel s nimi a zamknul za sebou dvéře.

„Všecko jedno...“ myslil si Andréj Jefímyč. Stydlivě se zaobaloval do županu a cítil, že v tomto oděvu je podoben arestantovi. „Všecko jedno... máš-li frak, neb uniformu, nebo tento župan...“

„Ale kde jsou mé hodinky? Kam se děla zápisní knížka z náprsní kapsy? A cigarety? Kam odnesl Nikita šaty? Teď možná do své smrti nebudu již nosit spodky, vestu a boty. Všecko to je tak podivné a nepochopitelné v první době.“

Andréj Jefímyč i nyní byl přesvědčen, že mezi domkem vdovy Bělové a pokojem čís. 6 není rozdílu, že všecko na tomto světě je nesmysl a marnost, a zatím třásly se mu ruce, nohy jej zábly a myšlénka, že brzo Gromov vstane a uvidí, že je oblečen do županu, velmi bolestně ho tížila. Vstal, přecházel po pokoji a opět sedl.

Tak proseděl asi půl hodiny, hodinu, a to mu bylo zdlouhavé až k omrzení. Což opravdu lze stráviti zde den, týden, ba i leta jako tito lidé? Opět vstal, prošel se a zase si sedl. Bylo lze jíti k oknu, pohledět

do okna a opět se projíti z kouta do kouta. Ale co potom? Pořád sedět celý čas jako kamenná socha, a myslit? No, to je sotva možná.

Andréj Jefímyč si lehl, avšak hned zase vstal, utřel si rukávem studený pot s čela a pocítil, že celý jeho obličej zapáchl uzenými rybami. Opět chodil semo tamo.

„Zde bude nedorozumění...“ řekl si a máchal nerozhodně rukama. „Třeba se domluviti, zde je nedorozumění.“

V tomto okamžení procitl Gromov. Sedl si a podepřel si hlavu o ruku. Potom vyplivnul, lenivě pohlédl na doktora, a patrně v první chvíli nic nepochopil, ale brzo jeho ospalý obličej jevil zlý a posměšný výraz.

„Aha, i vás sem zavřeli, miloušku?“ řekl rozespale sípavým hlasem, přimhouřiv jedno oko. „Jsem velmi rád. To jste vy pil dosud z lidí krev, a teď z vás ji budou pít. Výborně!“

„Zde je nedorozumění...“ řekl Andréj Jefímyč, lekaje se slov Gromova, a pokrčiv rameny opakoval: „nedorozumění“!

Gromov opět vyplivnul a lehl si.

„Proklatý život!“ reptal. „A co je hořké a bolestné... tento život neukončí se nějakou odměnou za útrapy, nějakou apotheosou jako v opeře, nýbrž smrtí, přijdou sluhové a potáhnou mrtvé tělo za ruce a nohy dolů do sklepení. Brrr! Nu, budiž... Za to na onom světě budeme plesat a se radovat. Přijdu sem z onoho světa jako stín a budu tyto ohavy lekat. Vlasy jim sešedivějí, o to se postarám.“

Teď se vrátil Mojžíš a spatřiv doktora natáhl ruku, prose:

„Dej mi kopejku!“

XIV.

Andréj Jefímyč poodešel k oknu a hleděl do polí. Byla tma a s pravé strany vystupovala na obzoru chladná ruděčervená tvář měsíce. Nedaleko nemocničního plotu, asi sto sáhů od něho, stál vysoký, bílý dům, obklíčený kamennou stěnou. Bylo to vězení.

„To je skutečnost!“ pomyslil si Andréj Jefímyč a dostával strach.

Měsíc, vězení, a hřebíky na plotě naháněly mu strach, rovněž i plamen, šlehající z komínu vzdálené továrny na spalování kostí. V zadu se ozval vzdech. Andréj Jefímyč se ohlédl a spatřil nemocného s lesklými hvězdami a s řády na prsou; ten se usmíval a chytrácky mrkal očima. I to mu nahánělo strach. Andréj Jefímyč hleděl si namluvit, že nemá do sebe nic zvláštního ani měsíc ani vězení, že i lidé duševně zdraví nosí řády a že vše časem shnije a v hlínu se obrátí, avšak náhle se ho zmocnilo zoufalství, chopil mříži oběma rukama a potřásal jí ze vší síly. Silná mříž se nepodávala.

Potom, chtěje se zhostiti úzkosti, šel k posteli Gromova a sedl si.

„Pozbyl jsem ducha, můj milý,“ mumlal chvěje se a utíraje si chladný pot. „Ducha jsem pozbyl.“

„Začněte filosofovat,“ smál se mu Gromov.

„Můj Bože, můj Bože... Ano, ano... Jednou jste podotkl, že v Rusku není filosofie, ale že všichni filosofují, i mělcí lidé a drobotina. Ale tím filosofováním drobotina nikomu neškodí,“ řekl Andréj Jefímyč

s přízvukem, jakoby se chtěl dát do pláče a naříkání. „Proč, můj milý, ten zlomyslný smích? A jak nemá ta drobotina filosofovat, když se necítí uspokojenou? Rozumný, vzdělaný, hrdý, svobody milovný člověk, obraz boží, nemá jiného východu než jíti za lékaře do špinavého, hloupého městečka a celý život sázet baňky, pijavky, náplasti z hořčice. Nic než šarlatánství, obmezenost, sprosťáctví! Ó, můj Bože!"

„Tlacháte nesmysly. Je-li vám lékaření protivné, staňte se ministrem."

„Ne, nemohu se ničím stát. Jsme slábi, můj milý... Byl jsem lhostejný, bodrý a měl zdravý úsudek, ale sotvaže život hrubě se mne dotknul, pozbyl jsem ducha... Bezsilí úplné... Jsme slabochy, nic do nás není. A vy též, můj milý. Jste člověk rozumný, šlechetný, s mlékem mateřským jste v sebe vssál vznešené myšlénky, avšak sotva jste vstoupil do života, únava vás přemohla a onemocněl jste... Jsme slabí! slabí!"

Ještě něco neodbytného, kromě strachu a pocitu urážky, trápilo pořád Andréje Jefímyče s nastoupením večera. Konečně pochopil, že mu schází pivo a kouření.

„Chci vyjít a požádat je o světlo," řekl si. „Nemohu tak po tmě... nevydržím to..."

Andréj Jefímyč šel ke dveřím a otevřel je, ale Nikita přiskočil a zahradil mu cestu.

„Kam chcete? To není dovoleno!" zvolal. „Teď je čas spát."

„Chci pouze chvilku po dvoře se projít!" řekl nesměle Andréj Jefímyč.

„To nelze, to je zakázáno. Sám to víte."

Nikita bouchnul dveřmi a opřel se o ně zády.

„Půjdu-li ven, nikomu tím neublížím. Nikito, pusť mne," žádal Andréj Jefímyč.

„Nedělejte schválnosti, to není hezké!" řekl Nikita poručnickým tónem.

„Aby to ďas!" vzkřiknul najednou Gromov a vyskočil. „Jaké on má právo nás nepouštět? Jak nás smějí zde zadržovat? V zákoně je zřetelně řečeno, že nikdo nemůže býti zbaven svobody bez soudního výroku. Toť násilí! Libovůle!"

„Ano, libovůle!" řekl Andréj Jefímyč, jemuž křik Gromova dodal zmužilosti. „Musím ven, chci ven! K tomu nemá právo! Pusť mne, pravím ti."

„Slyšíš, tupé hovado?" křičel Gromov a udeřil pěstí do dveří. „Otevři, jinak vylámu dvéře! Rase!"

„Otevři!" křikl Andréj Jefímyč, třesa se na celém těle. „Poroučím ti."

„Jen si křič!" odpověděl Nikita za dveřmi. „Jen si křič!"

„Aspoň jdi a zavolej Chobotova. Řekni, že ho prosím, aby sem přišel... jenom na chvilku!"

„Zítra přijde sám."

„Nikdy nás ven nepustí!" křičel zatím Gromov dále. „Nechají nás zde shnít. Ó, Bože, což není na tom světě pekla, a tito padouši nebudou trestáni? Kde je spravedlnost? Otevři, ničemo, dusím se tu!" křičel chraptivým hlasem a vrhl se na dvéře. „Rozdrtím si hlavu! Vrahové!"

Nikita rychle otevřel dveře, hrubě, oběma rukama a kolenem odstrčil Andréje Jefímyče ode dveří, potom se rozpřáhl a udeřil ho do obličeje.

Andréji Jefímyči se zdálo, že ohromná slaná vlna přes jeho hlavu se valila a jím k posteli mrštila; opravdu, v ústech cítil něco slaného, bezpochyby mu z dásně tekla krev. Bylo mu, jakoby měl vyplavat, máchal rukama a při tom se chopil za něčí postel a v tom cítil, jak Nikita dvakráte ho pěstí udeřil do zad.

Hlasitě vykřikl též Gromov. Nejspíše i na něho padaly rány.

Potom bylo ticho. Řídké světlo měsíce pronikalo skrze mříži a na podlaze odrážel se stín železných tyček jako síť. Bylo příšerné ticho. Andréj Jefímyč si lehl a zatajil dech, čekaje s děsným strachem, že dostane ještě rány. Jakoby mu někdo vrazil srp do těla a několikkrát mu jej otáčel v prsou a střevech . . . Bolestí kousl do podušky, stiskl zuby a najednou se mu v hlavě mihla uprostřed chaotických představ jasná, strašná, nesnesitelná myšlénka, že právě takové bolesti po celá léta den ode dne bylo snášeti těmto lidem, kteří nyní při svitu měsíčním zdáli se býti černými stíny. Jak se mohlo státi, že během dvaceti let o tom nevěděl, věděti nechtěl a k srdci si to nebrával? On netušil, neměl ponětí, co jest bolest, tudíž nebyl vinen, avšak svědomí, rovněž tak neuprosné a hrubé, jako pěsť Nikity, působilo na něho tak, že ho mrazilo od hlavy do pat. Vyskočil, chtěl vykřiknout ze vší síly, chtěl běžet na Nikitu, aby ho zabil, aby Chobotova a ranhojiče a potom sebe zabil, ale z jeho prsou nevyšel ani jediný zvuk a nohy mu nesloužily; trhal na prsou župan a košili, roztrhal je a zachraptěv beze smyslů se svalil na postel. —

XV.

Ráno druhý den bolela ho hlava, hučelo mu v uších a v celém těle cítil slabost.

Nejedl, nepil, ležel nehybně a mlčel.

„Mně je všechno jedno," zdálo se, že říká očima. Neodpovídal, když mu dávali otázky. „Mně je všecko jedno."

Po obědě přišel poštmistr a přinesl mu čtvrt libry čaje a libru marmelady. Dariuka též přišla a celou hodinu stála u postele s výrazem tupého zármutku v obličeji. Navštívil ho též Chobotov. A přinesl láhvičku s kali-bromátem a rozkázal Nikitovi, aby pokoj něčím vykouřil.

K večeru Andréj Jefímyč zemřel mrtvicí. Z počátku dostal záchvat třasavky a potom těžkost od žaludku; bylo mu, jakoby se mu táhlo něco odporného, jako hnijící kyselé zelí a stuchlé vejce, od žaludku až ke hlavě, jakoby celé tělo jeho to pronikalo a uši a oči mu to zalilo. Zelená kola dělala se mu před očima.

Andréj Jefímyč chápal, že se blíží konec a vzpomněl si, že Gromov, poštmistr a miliony jiných lidí věří v nesmrtelnost. Ne! On si nepřál této nesmrtelnosti, jen okamžení — a již na ni nemyslil. Stádo antilop, neobyčejně krásných a půvabných, o nichž ještě včera ve svém bytě četl, běželo nyní vedle něho; potom ženská podávala na poště skrze mříže psaní . . . poštmistr něco jí řekl. Potom vše zmizelo, a Andréj Jefímyč usnul na věky.

Přišli sluhové, vzali ho za ruce a za nohy a odnesli ho do kaple. Tam ležel na stole s otevřenýma očima a měsíc v noci ho osvětloval. Ráno přišel ranhojič Sergéj, nábožně se pomodlil, hledě na krucifix a zatlačil svému bývalému představenému oči.

Druhý den pohřbili Andréje Jefimyče. Na pohřbu byli jenom poštmistr a Darinka.

Eliška Krásnohorská

slavila dne 18. listopadu své padesáté narozeniny za hojného a vřelého účastenství české veřejnosti, kteráž se znovu vděčně rozhlédla po všech znamenitých plodech její mnoholeté, horlivé činnosti v různých oborech národního života.

Krásnohorská zaujímá především jedno z nejpřednějších míst v české poesii. Lyrické i epické básně její, uveřejněné v knihách „Z máje žití“, „Ze Šumavy“, „K slovanskému jihu“, „Vlaštovičky“, „Vlny v proudu“, „Letorosty“, „Šumavský Robinson“, „Bajky velkých“, „Na živé struně“ a „Rozpomínky“, řadí se k nejlepším plodům českého básnictví, jsou plny hlubokých a krásných myšlének, horoucího nadšení pro ideály národní i všelidské, vynikajíce při tom formou v pravdě klassickou. Důstojně pak druží se k původním jejím básním mistrné překlady z básníků jihoslovanských i cizích; Mickiewiczův „Pan Tadeáš“, Byronova „Child Haroldova pouť“, dvě knihy básní Puškinových, Hamerlingův „Král Sionský“ dokazují, jakou ohromnou práci vykonala v tomto oboru.

Avšak i jiná odvětví písemnictví mají v ní výtečnou pěstitelku: povídka, literární a hudební essay, spisy pro mládež; i několik dramat a řada librett k nejlepším operám českým vyšla z jejího péra.

Znamenitých zásluh dobyla si dále Krásnohorská o rozvoj ženské otázky u nás. Šíření vlasteneckého uvědomění v řadách českých žen a dívek, povznešení ženského vzdělání, uvolnění pout, jež brání náležitému uplatnění ženy v ohledu socialním, duševním i hmotném — toť byly cíle, k nimž směřovala mnohostranná, přehorlivá její činnost jakožto redaktorky „Ženských Listů“, starostky „Ženského výrobního spolku českého“, hlavní zakladatelky spolku pro české studium „Minervy“ a j. Krásnohorská jest takořka duší všeho toho čilého ruchu v ženském světě českém, který má v ní vůdkyni, tlumočnici a bojovnici neobyčejné energie a obětavosti.

V plné svěžesti vstupuje Krásnohorská do druhého padesátiletí a vykoná zajisté ještě mnoho znamenitého ve všech těch oborech, jimž vzácné svoje síly věnovala.

Eliška Krásnohorská.

Nebukadnesar Veliký a pád říše judské.

Na základě novějších bádání líčí dr. J. V. Prášek.

aplňovali se dnové prvého chaldejského krále v posvátném Mardukovu městě Babyloně. Po dlouhá léta válčil Nabopolassar s řítící se v rum Assyrií, která po půl tisíciletí domáhala se houževnatě přednosti a panství po všem tehdejším světě, na čas pak krátký i obého dosáhla. Tu však vyčerpána již byla zřídla národní síly, stálými boji přepínané, aniž by bylo dozříti svěží za ně náhrady. Národové podmanění odpadali a zařizovali se samostatně, tu v hornaté Médii chytrý a vytrvalý Kyaxáres, onde v Babyloně obezřelý Nabopolassar. Spojenými silami udeřili Chaldej i Méd na obra, vpádem skythským zemdleného, než i ve dvacítiletém smrtelném zápase osvědčili Assyrové tuhou, nezdolnou povahu svou, až konečně i živel dravý spojil se s nepřítelem. Střelotoký Tigris zvodniv se, podryl postavenou hradbu nádherného, obrovského Ninive, sřítily se nebetyčné hradby i věže na západní straně města a průlomem učiněným vtrhli r. 606 př. Kr. spojenci do města. Než ani teď, když již poslední záštita padla, neztratili obyvatelé ducha. Z nepřímých buď anebo z pozdních zpráv, jež o pádu města Ninive pojednávají, dovídáme se souhlasně, že bránili se Assyrové hrdinsky i v městě dobytém. Pozdní řecká zpráva o posledním králi assyrském, který vida hlavní město v rukou nepřátel, spálil se i s ženami a poklady svými, zajisté opírá se v jádře o událost skutečnou. Seznání Xenofontovo, kterýž o 200 let později pobyl na mohutných, jména však již zbavených troskách, jakož i zkušenosti novodobých zkoumatelů půdy ninivské zřejmé o způsobu hrůzné katastrofy podávají svědectví.

Jaké váhy byla událost tato, dosvědčují slova souvěkého israelského proroka Nahuma. Veškeren svět okřál asi podobně, jako když ode břehů francouzských došla zpráva, že veliký Korsičan vzdal se anglickému kapitánu. Než úspěchu takového bylo lze toliko dosíci svorností mezi útočníky a tu právě sluší vzpomenouti okolnosti ve starověku velmi řídké. Nespojovala zajisté různorodé útočníky pouhá toliko vzájemnost v nutné sebeobraně, nýbrž i něžné svazky pokrevenské; chaldejský dějepisec Bérossos, který čerpav z bohatých záznamů vlasti své, podal světu jazykem řeckým znamenitý obraz dějin babylonských, pohříchu z největší části ztracený, podává zprávu, že utvrzen byl spolek médsko-babylonský i sňatkem. Syn a dědic Nabopolassarův Nebukadnesar zaslíben dceři médského krále Amytě. Bérossos sice praví, že otcem Amyty byl Astyages I., r. 625 př. Kr. v boji s Assyry padlý, jest však na snadě z událostí vyšetřovati, že byla Amytis vnučkou Astyaga I. a dcerou Kyaxárovou.

Sňatek tento byl událostí své doby veledůležitou, čehož dosvědčuje okolnost řídká, že ještě za dob Bérossových známy byly v Babyloně záznamy, jeho vzpomínající. Sňatky starších králů Babylonských s princez-

nami vyskytovaly se dosti hojně. Také Assyrští králové neopomíjeli dožadovati se mladistvých dcer poražených odpůrců pro své haremy. Ale královské tyto paní nenabyly nikdy významu, který by se vymykal uzavřeným prostorám orientálského haremu. V haremu spatřily světlo světa, v haremu žily jednotvárným způsobem, v haremu i tiše umřely. Zřídka poznamenáno jméno té neb oné královské paní, ježto životem svým dějinám nenáležely. Jinaký ale byl život královny Amyty. Již zjev této arijské princezny, pošlé z mocného sice, ale před nedávnem naprosto ještě neznámého rodu, vzbudil v Babyloně pozornost. Vypravovalo se, že zastesklo se Amytě po horské přírodě médské její vlasti, čímž nepřímo potvrzeno, že provdavši se za královice a později krále Babylonského, nevzdala se tím nijak zájmů na osudech původní své vlasti. Můžeme k tomu připojiti, že i původ dodával Amytě zajímavosti v očích obyvatelstva světového města nad Eufratem.

Avšak i královský jinoch, jemuž z vážných politických ohledů byla Amytis zaslíbena, byl zjev významem neobyčejný. Běžné jméno, kterýmž jej po způsobu biblických spisovatelův označujeme, Nebukadnesar anebo dle alexandrijských překladatelů Nabuchodonosor, původem má babylonský tvar Nabu-kudurri-usur, česky „Nabu korunu chraň!“ Za dob, když s assyrskou říší i Ninive na vždy zkázu vzalo, byl již Nebukadnesar mužem dospělým, ježto o rok později byl způsobilý ku zdárnému vedení velikého vojska. Můžeme tudíž usuzovati, že narodil se před r. 626 př. Kr., t. j. před počátkem otcova panství v Babyloně. Před objevením klínopisných zpráv byl již Nebukadnesar zjevem v dějinách velmi známým, dík biblickým i klassickým, anobrž i středověkým arabským i syrským spisovatelům. Prameny tyto, pocházejíce z kruhů, kterým bylo zplna okusiti ostří vítězného meče Nebukadnesarova, nebyly jemu, což zcela přirozeno, nijak přátelské. Než při bližším šetření brzo poznává se, že nebyl Nebukadnesar, i kdybychom jej pouze dle těchto zpráv posuzovali, prostým výbojcem, krev pro pouhé utišení choutek svých po cizích zemích prolévajícím, nýbrž panovníkem, jenž sice znamenitě dovedl mečem mávati a vojska k vítězstvím voditi, vedle toho však nejen říši a hlavní město, nýbrž i krajiny podmaněné rozšafně spravovati a s podrobeným nepřítelem velikomyslně jednati. Způsob, kterak Nebukadnesar choval se k velikému judskému proroku Jeremiovi po pádu Jerusalema a k judským zajatcům v Babyloně, jichž hromadným typem jest nehistorický jinak Daniel, není prost jisté rytířskosti, ve starověku před dobou Kýra perského téměř neznámé.

Tyto charakteristické rysy povahy zobrazují se i v podobách Nebukadnesarových, ze starověku dochovaných. V museích berlínském a haagském uloženy jsou kameje s nápisy, věstícími, že hlava lidská do nich vyřezaná jest hlavou Nebukadnesarovou. Vidíme pravidelný, krásně profilovaný, bezvousý obličej mužský, s nemnohým vlasem, po assyrském způsobu spleteným, přilbou krytý. Vysoké svislé čelo projevuje ducha mohutného, jemná ústa a významné oko zdají se svědčiti o ušlechtilé stránce ducha. Řezba sama, řeckým způsobem pořízená, nezdá se býti současna, ale sotva lze se vymknouti domněnce, že řecký umělec měl před sebou původní babylonský vzor. Kámen, z něhož obě kameje řezány, jest onyx

a dle soudu Fortwänglerova byly obě kameje původně okem obrovské sochy, Nebukadnesarem vztýčené, do jichž prázdného vnitřního prostoru později — dle na snadě jsoucích vzorů — tvář slavného krále byla vyřezána.

Žádná zpráva nevypovídá, účastnil-li se Nebukadnesar rozhodného boje před Ninivem. Snad šťastný nález, podobný těm, které každé chvíle radostně věda staroorientalská zaznamenává, podá i v této příčině potvrzení. Prozatím přestati jest na úsudku pravděpodobnosti. R. 606 padlo Ninive a již r. 605 za churavého otce vede Nebukadnesar vojska babylonská proti výbojnému králi egyptskému — toto srovnání událostí se stanoviska časového pořádku opravňuje zajisté úsudek pravděpodobný, že bojoval Nebukadnesar i proti Assyrům, byť třeba ne ještě v úloze vůdčí.

Prvý důležitý úkol, jehož se Nebukadnesar podjal, byl boj s Egypťany. Když spojení Médové a Babyloňané počali obléhati Ninive, těžiti chtěli z příhodné situace i egyptský král Necho II. Poraziv judského krále Josiu u Megidda r. 608 př. Kr., opanoval veškeru Syrii až po otáčku eufratskou, odkudž strojil se ku vpádu do Mesopotamie. Dokud nebyl ukončen boj o Ninive, nebylo lze Nabopolassaru brániti Egypťanům v pochodu vítězném. Jakmilo však Ninive vzato a krajiny od Tigrida na západ úmluvou Babyloňanům přisouzeny, vypravil věkem již vetchý Nabopolassar vojsko proti Nechovi, svěřiv nad ním velení nástupci trůnu Nebukadnesarovi. Z jara r. 605 př. Kr. svedena u města Karchemiše nad Eufratem veliká bitva, která skončila slavným vítěstvím Babyloňanů. Na hlavu jsa poražen, prchal Necho k pomezí egyptskému, Nebukadnesar však stíhal jej v zápětí, při čemž poddaly se mu syrské kraje a svými brannými zástupy zesílily voje babylonské. Toliko judský král Jojakim strojil se k odporu v pevném svém hlavním městě Jerusalemě, kamž byla se i uchýlila část obyvatelstva venkovského. Nebukadnesar blížil se tudíž rychlými pochody k Jerusalému, chtěje překvapiti město k odporu ještě nepřipravené. Rozhodnost tato potkala se s úspěchem. Když blížili se babylonští vojové k městu, vzdal se Jerusalem bez podmínek, nejsa s to, aby odpor kladl babylonské převaze. Co se potom dálo, svědčí o umírněné, státnicky naladěné povaze Nebukadnesarově. Bylоť v Jerusalemě obecné domnění, jehož se nedovedl zbýti ani slavný prorok Jeremia, že zkáza města i říše jest neodvratna. Kdo by mohl brániti přemocnému vítězi, chtěl-li by zvůli provésti na městě bezbranném, na městě jediném, které odvážilo se jej zdržovati na dráze vítězné? Ale v mysli Nebukadnesarově převládaly úvahy státnické. Nebylоť zajisté příhodno, hnáti obyvatelstvo judské k odporu nejkrajnějšímu za podezřelého chování se lidu babylonského, za churavosti Nabopolassarovy a za blízkosti branných sil egyptských. Patrně docházely zprávy tajné z Babylona, že starobabylonský patriciát očekává toliko smrt stařičkého krále, aby za vzdálenosti jeho syna vyzul se z panství blízce sice příbuzných, ale méně vzdělaných Chaldaiů. Nabídl tudíž Nebukadnesar lidu judskému podmínky, které, hledí-li se k událostem, lze přímo skvělými zváti. Králi Jojakimovi sňata pouta, jimiž byl jako zajatec spjat, a vláda mu navrácena, ovšem se závazkem ročního poplatku, kterýž předkové Jojakimovi po dlouhá léta byli již odváděli králům Assyrským.

Takto Syrie podmaněna a slávou věnčený královič nabyl času k dalšímu stíhání Egypťanů: Patrně chtěl vpádem do Egypta přinutiti faraona k trvalému míru, kterým by držení Syrie bylo říši babylonské zabezpečeno, neboť současné zprávy vypovídají, že pronikl až na rozbraní palaestinsko-egyptské.

Tu došla zpráva z Babylona, která Nebukadnesara přiměla k okamžitému, rychlému návratu. Nabopolassar podlehl churavosti své a koruna Mardukova připadla synu jeho. Než nebylo lze klamati se smýšlením kněží a velmožů babylonských, kteří nepřestali v Nabopolassaru uchvatitele spatřovati. Sotva shaslo světlo života Nabopolassarova, již projevovaly se hlasy nespokojenců, osmělených nepřítomností oprávněného dědice. Nebukadnesar, jsa dobře o všem zpraven, překvapil odbojníky neočekávaným návratem. Svěřilť vedení vojska v Syrii svým vojevůdcům a s nevelikou družinou dal se málo užívanou stezkou, jež ze Sinajského poloostrova vedla k dolnímu Eufratu, do Babylona. Pochod tento byl činem znamenitým, jehož dlouho vzpomínáno, tak že i místa nalezl v záznamích historických. Nenadálý příchod jeho neminul se účinkem. Rázem utuchly hlasy nespokojenců, jež Nebukadnesar vzal na milost. Jest tak souditi z událostí následujících, neboť nikdy potom nebylo ani Nebukadnesarovi ani jeho synu právo k trůnu upíráno. Spíše naopak obdivuhodnou snahou za zvelebením Babylona získal si Nebukadnesar ze všech králů Babylonských paměť nejtrvalejší.

Takto zaujal trůn v Babyloně panovník, jehož právem řadí historie mezi nejskvělejší dějinné postavy starověku. Bytností a historickým významem jest Nebukadnesar zjevem oslňujícím, jsa nejen velikým válečníkem a výbojcem, nýbrž i říše zděděné obráncem ostražitým, jenž vedle dobrého meče zjednával si znamenité úspěchy i neobvyklou dotud cestou diplomatickou. Neméně byl i velikým hospodářem a šířitelem blahobytu, jakož i podporovatelem duševního snažení. Péči neúmornou, jíž nemohou mu odepírati ani historikové zásadně nepřátelští, jako Josefos Flavios, který nazývá jej „mužem velečinným“ (*ἀνὴρ δραστήριος*), věnoval Nebukadnesar, v řadě Babylonských králů toho jména druhý, za svého dlouhého panování povznesení blahobytu obyvatelstva a učinil z oblíbeného svého Babylona nejkrásnější a spolu i nejbohatší město východu, závidění hodný střed politických, kulturních i obchodních snah po vší Přední Asii. Nadán jsa duchem velebystrým a prost mnohých předsudků, které zatemňovaly mnohdy až příliš duševní obzor předchůdců jeho, těžil Nebukadnesar z talentů všech národů, podrobených i vzdálených, a byl prvým panovníkem zemí eufratských, který vešel ve styky s Hellény. Bratr slavného lyrického básníka Alkaia, Antiménidas Mytilénský, Řek původu urozeného, sloužil ve vojště jeho, a jest pravděpodobno, že o podnicích Nebukadnesarových pracovali i řečtí umělci, zvláště z ostrova Kypru. Osobní povaha Nebukadnesarova označovala se mnohými ušlechtilými rysy, které nejsou zastřeny ani některými skutky jeho z válečné a politické nutnosti vyplynulými, jež naší době ukrutnými býti se zdají. Úsudku tohoto dokladem jest exilium lidu judského, jímž nedoznaly škody ani náboženská výlučnost jeho ani zájmy hmotné. Byl sice Nebukadnesar II. chrabrým vojínem a šťastným výbojcem, jenž říši své na západě a jihu

vytkl hranice dotud sotva tušené, než v úhrnném obraze činnosti jeho přes to převahu má pokojný, mírumilovný, na prosté obraně zděděného nebo nabytého přestávající moment, on pak sám, jakož zřejmo jest ze zachovaných jeho pamětí, dával svým počinům povahy kulturní nemalou přednost před činy válečnými. Znamenitý byl i Nebukadnesarův talent státnický, spojený se vzácnou prozíravostí, zvláště pokud se týkalo nebezpečenství, hrozícího z Irána živly arijskými. Jest zajisté zcela přirozeno, že dbal především o zvelebení Babylona a Babylonie, neboť tato země a po přednosti hlavní její město byly základem jeho moci. Také dožily se Babylon a Babylonie za jeho panování rozkvětu, jehož nikdy před tím ani po tom nepoznaly. Pohříchu jsou nám slavné činy Nebukadnesarovy jen z části známy, ježto dochovaly se současné paměti ve způsobě toliko kusé, legenda však, která záhy obestřela historický zjev velikého krále, stavíc jej po bok smyšlenému Sesostriovi egyptského dávnověku, podává nejvýmluvnější svědectví o dalekosáhlém významu skutků jeho.

Náhoda tomu chtěla, že ve zprávách, které nám byly známy před rozřešením současných památek klínopisných, převahu měla vypravování o Nebukadnesarových činech válečných. Byly to ovšem zprávy, vzešlé z písemných záznamů národů, Nebukadnesarem podrobených. Odtud prýštily se i zdroje celkového úsudku o jeho povaze, nepříznivé stránky se zálibou v popředí vynášejíce. Od té doby otevřeny byly současné prameny babylonské, namnoze záznamy povahy monumentálné, jež Nebukadnesar sám na paměť svých vlastních činů poříditi kázal. A ejhle! Král, jehož výbojnost, vládychtivost a touhu po prolévání lidské krve zprávy biblické a ty klassické, které jsou na biblických závislé, líčí spůsobem až ošklivost vzbuzujícím, ten král v nápisích svých jest zřejmou protivou bezohledného, krutého výbojce, jest zbožným ctitelem domácích bohů, štědrým zvelebitelem chrámů jejich i města jim svatého, účinným podpůrcem přičinlivosti lidské a ochráncem slabých, tudíž knížetem míru, který ve svých vlastních zpravách se svých činů válečných ani nedotýká. A nestranný zajisté kněžský dějepisec Bérossos, jenž psal o 300 let později a tudíž okem prouděním doby nezkaleným nazíral na panování Nebukadnesarovo, propovídá zřejmě, že byly války jeho povahy toliko obranné, že válčil toliko, jsa k tomu donucen.

Na tomto místě chceme však pojednati hlavně jen o bojích jeho s říší judskou, jichž konečným výsledkem bylo zanikuutí této říše a pád Jerusalema.

Předním dějištěm válečných činů Nebukadnesarových byl asijský západ, klassické ono středozemské přímoří, Asii s Afrikou a po moři i s Evropou spojující, na jehož držení po všechen starověk závislý byl velmocenský ráz jednotlivých států mesopotamských i Egypta. Na syrské půdě přehojnou krví zbrocené, jiż bychom co do významu mohli srovnávati s evropskou Belgií, zápasili o panství nad Přední Asií velicí faraonové XVIII. i XIX. dynastie a později mohutní velkokrálové Assyrští. I za dnů Nebukadnesarových rozhodováno na syrských bojištích o cenu přednosti politické mezi Babylonem a Egyptem. Bitvou u Karchemiše sice Necho II. byl zapuzen a Syrie podrobena, ale záhy ukázalo se, že

byly slavné boje, které Nebukadnesarovo nastoupení na trůn předcházely, toliko předehrou dlouhotrvalých bojův o svrchovanost v Syrii. Necho obávaje se útoku na Egypt, neodvážil se nového zjevného boje, ale podtají rozněcoval nespokojenost krajin syrských, které chtěly okamžité situace užiti k nabytí nezávislosti dávno již ztracené a proto tuhý odpor kladly vojevůdcům babylonským, jimž Nebukadnesar, do Babylona spěchaje, velení nad vojskem svým odevzdal. Jádro odporu hledati jest jednak v kněžských a vojenských kruzích judských, které na mysli měly nedobytnost a posvátnost Jerusaléma, za dob Hizkiových a Sanheribových skvěle osvědčenou, a v horských krajinách libánských, jichž otužilí obyvatelé vždy se vyznamenávali touhou po naprosté volnosti. Byli to kmenové, kteří rovněž vzdorovali Thutmesu III. a Ramsu II. jako v XVII. století za vedení chrabrého Fahreddina dovedli s úspěchem a po delší dobu vzdorovati Turkům jsoucím na výši moci své. Pohříchu nejsme dostatečně zpraveni o tehdejších událostech, toliko z úlomku královských letopisů judských, pojatého do II. Královské knihy (24, 1) dovídáme se, že přišel v V roce po bitvě u Karchemiše (600 př. Kr.) sám Nebukadnesar do Syrie, při čemž až do Palestiny pronikl a říši judskou opět k poplatnosti přiměl. Ze vzpomínek Jeremiových vidí se, že jednotlivá větší města, jako Arpad, Hamath, Damask a Chasor, kladla králi babylonskému odpor, byla však vzata a ztrestána, načež poddali se sousedé, tu polokočovní Ammonští a Moabští na popraží pouště, onde Foiničané kromě Tyra nepřístupného na skalní výspě své. Tento nedostatek zpráv nahrazuje poněkud záznam po rozkaze Nebukadnesarově pořízený. Na libánském útesu ve Vádi Brisse, asi 2 hodiny vzdáleném od městečka Hermela, jež položeno jest při bystřině, na východ k Orontu splývající, objevil r. 1882 tehdejší francouzský místokonsul v Bejrutě, assyorolog H. Pognon, dva skalní nápisy, jeden ve starožitném způsobu klínového písma, druhý ve způsobu obvyklém, kteréž oba nápisy byť i valně porušeny, přece podávají vítané zprávy o syrských podnicích Nebukadnesarových. Dle těchto nápisů vypravoval se Nebukadnesar každoročně proti syrským horalům a přijímal poplatky i dary jejich. Spolu vzpomíná Nebukadnesar vzpoury odbojníka, jehož jméno jest porušeno, svého pochodu k úpatí Libánu, porážky a odvodu poražených do zajetí, momenty to, které spolu s nalezištěm nápisů v libánské rokli bezpečně dosvědčují, že bylo Nebukadnesarovi vésti s kraji syrskými a zejména s horaly libánskými tuhý, po mnohá léta trvající boj; že pak boj tento klásti sluší do prvých let jeho, zřejmo z povahy událostí, nebo před úplným opanováním severní a střední Syrie nebylo lze odvažovati se útoku ani na Tyros ani na Jerusalem.

Vítězství Nebukadnesarova v severní a střední Syrii poznávají se i z dojmu, způsobeného v Jerusalémě a v říši judské. Nejznamenitější duch judský tehdejší doby, slavný prorok Jeremia, stejně oslňující velikostí myšlének, lepou formou, vroucím duchem vlasteneckým i skalopevnou důvěrou v budoucnost svého národa, z modlářství očistěného a s bohem Jahvem smířeného, nezvratně byl přesvědčen, že nedaleká již jest konečná zkáza říše judské. Ale varovná slova jeho nedocházela již ohlasu, ježto důvěra jeho v Jahve a v božskou pomoc zdála se býti podlomena nepříznivými událostmi, které od bitvy u Megidda v rychlém postupu říši

judskou stíhaly. Nepůsobily ani snahy prorokovy, věstící neodvratnou a brzkou zkázu města i chrámu, neboť všechen lid skalopevně byl přesvědčen, že Jahve nedopustí zkázy své svatyně, i by lid na výsost byl se prohřešoval. Král Jojakim, vladař nádhery milovný a mysli despotické, podporoval tyto názory lidu zaslepeného. Horliví proroci, k opatrnosti proti mocnému králi babylonskému a k polepšení radící, opět krvavě pronásledováni jako za dob praděda králova Manasse, zejména ti, kteří kárali bezstarostnou mysl lidu a nedalekou katastrofu věstili. Kněžstvem a některými proroky, lidu a králi lichotícími, obžalován i Jeremia i žádáno důrazně, aby vydán byl na smrt jako rouhač, předpovídající zkázu svatyně. Před chrámem vrhli se zuřivě na neohroženého proroka a vlekli jej před soudnou stolici královu, ale Jeremia obhajoval se statečně a káral přísně kněží i lid před úřadníky královskými, vytýkaje oběma, že libují si v modlách a v prázdných formách kultu na místě pravé kajícnosti. Slova jeho vzbudila tak mohutný dojem, že byl obžaloby sproštěn, jiný však prorok stejně smýšlející a věstící, Uria syn Šemajův, přinucen prchati před pochopy královskými do Egypta, odkudž ale vydán byl a v Jerusalemě usmrcen. Jeremia poznal, že lid nedal se zviklati v důvěře ku kněžím a lichotným prorokům, i odvažoval se každé chvíle hrdla svého. Když zakázán mu byl přístup do chrámu a zbraňováno volně mluviti k lidu, přestával Jeremia na řečech psaných, jež žák jeho Baruk r. 603 př. Kr. jal se ve chrámu předčítati. Nový tento způsob vzbudil sice pozornost a sám Jojakim kázal si předložiti knihu řečí Jeremiových, sotva však do ní nahlédl, vrhl ji do ohně. Jeremiovi i Barukovi bylo odtud skrývati se před hněvem královým i před vlastními soukmenovci.

Tak neutěšený, ba beznadějný byl stav věcí, když r. 601 př. Kr. Nebukadnesar, zvítěziv nad odporem kmenů severo- i středosyrských, objevil se před Jerusalemem. Jojakim skládal naděje do pomoci egyptské, když však tato, jak obyčejně selhala, přinucen se poddati a poplatkem zavázati. Jeremia a vlastenci jeho rázu si oddechli, radujíce se z královy povolnosti a z Nebukadnesarovy státnické rozvahy. Než válečná strana při dvoře Jojakimově spatřovala v úmluvě s Nebukadnesarem toliko odklad bezděký, spoléhajíc pak na slibovanou pomoc egyptskou, hnala krále potají k novému odboji. Když Jeremia seznal pravé úmysly válečné strany, pozdvihl opět varovného hlasu a upozorňoval na neupřímné sousedy a soukmenovce, Ammonské i Moabské, kteří v čas uznali babylonskou svrchovanost a dychtivě čekali příležitosti, aby území své na škodu Judy rozšířili.

Jojakim z počátku byl rozpačitý, nebo hrozivá situace, Jeremiou v pravdě osvětlovaná, nezůstala bez dojmu v mysl jeho. Konečně však dal se strhnouti proudem bojechtivým a r. 598 př. Kr. odepřel opět Nebukadnesarovi poplatek. Tu bylo Nebukadnesarovi energicky jednati, nechtěl-li, aby svůdný jerusalemský příklad došel v ostatní Syrii následovníkův. I zdvihl se Nebukadnesar proti Judě. Vybídnuv okolní kmeny ku vpádům do judského území, vpadl sám od přímoří do Palestiny a osadil vojensky veškeru západní část země až k výmolu v poušti, který za palaestinsko-egyptské rozhraní pokládán. Bylo zřejmo, že stroje se k obléhání Jerusalema, chtěl především spojení hlavního města jud-

ského s Egyptem zameziti. Tu mezi přípravami obléhacími zemřel náhle Jojakim, zůstaviv vrátký trůn judský svému synu Jojakinu nebo Jekonjovi, jinochu teprvé osmnáctiletému. Nebukadnesar vytrhl proti novému králi a položil se před městem, hotuje se k obléhání jeho. V Jerusalemě kladli veškeru čáku do pomoci egyptské. Necho však zdržel se přímého účastenství, obávaje se babylonského vpádu do své říše. Když Jojakin úmysl Nechův seznal, odhodlal se k povolnosti. S matkou i předními velmoži vešel Jojakin do tábora babylonského a vydal se Nebukadnesarovi bez úmluvy. Příklad králův následovalo město v obavách jsoucí, že Nebukadnesar bude přísně vinníky pokutovati. Avšak ani tehdy neopustila Nebukadnesara rozvaha státnická. Chtěje zabezpečiti hranici proti Egyptu, vítěz Judy i Jerusaléma ušetřil, ale učinil neškodnými ty, kdož buď ke spolku s Egyptem radili, aneb jednáním dosavádním nedostatečnou záruku věrnosti poskytovali. Proto pokuta netýkala se osob, nýbrž celku. Město vojensky osazeno, vybrány poklady chrámu i paláce královského, při čemž neušetřeny ani nádoby zlaté, které kdysi Salomon chrámu pro bohoslužbu věnoval, 7000 předních občanů, kněží, královských úředníkův a důstojníků vojska, jakož i veškeří tesaři a kováři počtem 1000 osob do Babylonie odvedeni. Říše judská byla tudíž odzbrojena, aby nebyla spůsobilou nadále ku vzpouře, zajatcům pak, mezi nimiž byl i prorok Ezechiel, jemuž vykázán pobyt v Tell Abibu nad stokou Kebarem, po Babylonii a zemích okolních rozsídleni; ovšem dostalo se jim dostatečných prostředků k výživě, z čehož mnozí záhy bohatnouti počali. Také svobody osobní, kromě svrženého krále Jojakina, jenž po 37 let v Babyloně vězněn, bylo u zajatců šetřeno. Než dle tehdejších názorů potkal zajatce těžký trest tím, že byli vzdáleni národního obětiště a tudíž i vyloučeni z obětního společenství na hoře Sionu, které zahrnovati mělo národ veškeren.

Jinak svézákonnost a samospráva judská všech násilných změn uchráněny. Trůn ssazením Jojakinovým uprázdněný odevzdal Nebukadnesar Josiovu synu Matthanjovi, jejž Sidkiou přezval, předpokládaje ovšem, že i král i lid, na mysli majíce pokutu dosavadní, uchovají věrnost úmluvám a nebudou vyhledávati spolků s nepřátely jeho. Ukázalo se však záhy, že nevnikl dotud Nebukadnesar v povahu lidu judského, neznaje fanatické svéhlavosti jeho. Síla říše judské byla sice zlomena, ne však fanatism lidu. Místa těch, kteří do babylonského zajetí byli odvlečeni, zaujali lidé noví, mladí namnoze a nezkušení, u nichž víra v posvátnou nedotknutelnost města i chrámu zplodila nesmířitelné záští k Babyloňanům. Tito zaslepenci, jsouce podněcováni tajně i odvlečenými zajatci, v brzký návrat do vlasti doufajícími, pokoušeli mladého nerozhodného krále, aby sbíral síly své a vcházel potají ve spolky s odpůrci krále Babylonského. Agitace jejich nabývala tou měrou půdy, že ani proroci neodvažovali se čeliti smýšlení již i do lidu pronikajícího, jakož zřejmě projevují stesky současného proroka Chabakuka do Chaldaiův a plenů jejich. Jediný Jeremia, skále osamělé podobný, o niž marně tříští se rozlícený příboj, odhodlaně varoval krále, aby nerouhal se božskému řízení a říše ve zkázu nevydával. Toliko z Babylona, z kruhu odvlečených zajatcův, ozval se hlas, jímž doplňována varovná slova velikého proroka. Tou právě dobou ujal se v Baby-

lonii úkolu prorockého Ezechiel, muž bohatého vědění, vzácné životní zkušenosti a nadšený zásadami idealně pojímaného Jahvismu. Oba velicí vlastenci s nadlidskou téměř silou poučovali lid, ale lidské povaze není nikdy milý los Kassandřin, ba, čím úsilněji, přesvědčivěji zněla slova varovná, tím mocněji nadýmala se zaslepenost lidu.

Roku 589 př. Kr. zemřel egyptský farao Psammétich II. a nástupce jeho Apriés zřejmě rozněcoval v Syrii smýšlení protibabylonské. Spoléhajíce na jeho sliby, chystali se k odboji judský král Sidkia, Ittobaal II., král tyrský, Ammonští a někteří jiní kmenové. Nejhorlivěji vedl si Sidkia, jenž vypravil poselství do Egypta se žádostí o rychlé přispění. Nebukadnesar zpozoroval, že požár z Egypta rozdmýchaný hrozí uchvátiti veškeru Syrii a proto, jakmile došla zpráva, že Ammonští chopili se zbraně, vypravil se vojensky s rychlostí jak možná největší a položil se ve střední Syrii. V úmyslu měl prudkým útokem tvořící se právě spolek rozdrtiti a jednotlivé členy jeho osamotiti, i ustanóvil se vedle vhodných úvah stratégických na útoku na Jerusalem, jakožto hlavní ohnisko vzpoury, dříve než by Egypťané do pole vypraviti se mohli. Při tom však nehodlal se zření pouštěti ostatní odpůrce a zvláště Egypt. Usadil se tudíž hlavním stanem v Rible, v údolí Orontském, odkudž mohl pozorovati obě hlavní cesty k jihu, královskou do Egypta pomořím vedoucí a východní, která pouští a územím Ammonských i Moabských spěla k moři Rudému. Mocný oddíl babylonského vojska vypraven proti Jerusalému, kamž přirazil v posledních dnech r. 588 anebo s počátku r. 587 př. Kr. (10 Tebeta IX. roku Sidkiova). Oddílu tomuto uloženo Jerusalem na všech stranách náspem obklíčiti, obležené stále znepokojovati a konečně hladem k pádu přivésti. Aby nedostalo se Jerusalemu pomoci, osazena veškera Juda a do pevných míst vloženy posádky; toliko pevnosti Lachíš a Azeka kladly odpor za mohutnými hradbami, z nichž lachíšské, r. 1892 byvše objeveny, podnes budí obdiv tvrdostí svou. Sidkia veškeru péči věnoval obraně Jerusalema, kamž byl poslal před příchodem Babyloňanů veškero vojsko a část lidu venkovského. Mělť patrně na mysli Sanheribovo obležení r. 702 př. Kr., než nedostávalo se mu v rozhodné chvíli vytrvalosti a energie Hizkiovy. Proto již s počátku obléhání povolal k sobě Jeremiu a žádal si jeho útěchy. V pravém posuzování poměrů radil Jeremia králi důtklivě, aby vzdal se bez úmluvy, čímž prý jediné lze odvarovati zkázy města i chrámu. Sidkia neměl však dosti sebezapření, aby dobrovolně na se vzal osud svého předchůdce, i odhodlal se k dalšímu odporu, naděje klada do slibované pomoci egyptské. Dal tudíž hradby ještě mocněji utvrzovati, při čemž sbořeny domy mnohé anobrž i část paláce královského.

Zdálo se, že osvědčí se důvěra Sidkiova. R. 587 přitáhlo do Palaestiny skutečně vojsko egyptské a přimělo Babyloňany, že upustili od obléhání Jerusalema. Z toho v městě vzešlo plesání veliké i domnívali se všichni, že jest boj u konce. Toliko Jeremiův hlas rušil obecné plesání, čímž na se uvalil prorok hněv kruhů vládnoucích. Když odcházel z města, aby v rodišti svém věci soukromé zpravil, byl obviněn, že přechází k nepříteli, a do žaláře uvržen. Události daly zatím za pravdu Jeremiovi, neboť slabé vojsko egyptské bylo z jara r. 586 př. Kr. poraženo a k ústupu

donuceno, načež vojevůdcové Nebukadnesarovi rychle se k Jerusalemu vrátili a v obléhání pokračovali. Dosti dlouhé přestávky v obléhání Jerusalemští užiti zanedbali tak, že ani zásob potrav si nerozmnožili. Babyloňané znajíce pravý stav věcí, jali se stroji bořiti věží i bran. V městě záhy vznikl nedostatek vody i potravy, ale obyvatelé nevzdávali se naděje na vnější pomoc, a když Jeremia i ze žaláře pochmurné věštby pronášel a nedalekou zkázu chrámu i města věstil, usilovali důstojníci vojska a kněží o jeho bezhrdlí. Sidkia v nerozhodnosti své nedovolil sice, aby byl dle vůle množství Jeremia života zbaven, nebránil však, když byl Jeremia uvržen do cisterny, bahnem naplněné. Teprvé když velikému vlastenci hrozila smrt hladem, kázal jej král vyprostiti a chovati ve vazbě ve strážnici královského paláce.

Zatím objevovaly se nejhrůznější scény hladu, k nimž přidružil se mor. Starci, ženy i dítky mřely, ale posádka odrážela statečně útoky oblehatelů. Konečně docházely poslední zásoby. Zvěděvše o tom Babyloňané, učinili ku konci června (= 9 Tammuza) 586 př. Kr. útok a pronikli do města kdesi na západní nebo severní straně. Rychle osazovali babylonští velitelé Nirgalšarusur, Šamgarnabu, Šarsekim a jiný Nirgalšarusur, náčelník kleštěnců, veškery okresy městské až po bránu prostřední. Toliko chrám a hrad zbývaly ještě v rukou králových, za temné však noci, zoufaje nad dalším osudem města, vyšel král s dítkami, s přednějšími vůdci a se zbytkem vojska svého z města branou při zahradě královské a dal se na útěk k Jordánu. Než u Jericha dostihli chaldejští jezdci uprchlíků, krále zajali a spoutaného přivedli do Nebukadnesarova tábora v Rible.

Tehdy přinucen byl Nebukadnesar k přísnému pokutování. Mínil sice ponechati judský stát, ale hlavní město a dynastie královská měly býti příkladně trestány, aby učiněn byl konec rejdům egyptským a odňata chuť k dalším vzpourám. Zuřivost Judských a útrapy babylonského vojska za doby oblehání vyžadovaly rovněž příslušného ohledu. Nejprve stihl osud krále, jehož trest měl býti varovným příkladem všem, kdožby nadále vyhledávati chtěli spolku s Egyptem. Sidkiovi bylo vlastním okem patřiti na vraždění dítek svých, potom oslepen a v poutech do Babylona odvlečen, kdež v některém žaláři zahynul. Dynastie Dávidova tím na vždy panství zbavena. Po králi následovali jeho rádcové. Do Jerusalema vyslán královský hrdelní soudce Nabuzíriddin, jenž nařídil obyvatelstvu, aby vesměs z města vyšlo a táborem před hradbami se položilo. Čtvrtého dne po příchodu Nabuzíriddinovu spáleny ohněm kladeným chrám, palác a všechny domy za nářku lidu judského a za škodolibého působení sousedních kmenů. Co ve chrámu z nádob posvátných a věcí bronzových zbývalo, do Babylona odneseno a konečně obořeny i hradby a brány. Když takto ztrestáno město, jati nejpřednější rádcové královi, přední kněz Šerajá, kněz Sefanjá, tři strážcové dveří chrámových, náčelník vojska a větší počet vynikajících obyvatelů městských ano i venkovských, kteří v městě byli přistiženi. Ti všichni dopraveni do Ribly, kdež na nich trest smrti vykonán. Ostatní obyvatelsto městské, zejména rodiny kněžské vojenské, pak zámožní měšťané, řemeslníci a vznešenější rodiny venkovské, zkrátka všichni ti, kdož dotud tvořivše lepší třídy lidu, vzpourou více

nebo méně se provinili, do Babylonie posláni. Mezi zajatci v poutech do Babylona vedenými byl i Jeremia; když však Nabuzíriddin o tom zprávu obdržel, sňal jemu po zvláštním rozkazu Nebukadnesarovu pouta, navrátil mu svobodu a dal na vůli, chce-li v zemi zůstati se zajatci, ovšem ale jako svobodný člověk, či do Babylonie se odebrati. Jeremia volil pobyt ve spustošené domovině a písemnictví biblické uchovalo srdcejemný žalozpěv jeho nad zkázou města i svatyně.

Správu říše judské, ovšem za závaznosti dle poměrů zveličené, svěřil Nebukadnesar vznešenému muži judskému Gedaljovi a ustanovil jemu sídlem Mispu Benjaminskou. Gedaljá, jsa Jeremiou podporován, snažil se, aby zbytek nezávislosti zachoval do šťastnější budoucnosti, byl ale záhy zavražděn některými jerusalemskými uprchlíky, kteří zmocnivše se osoby Jeremiovy, v Egyptě bezpečnosti hledali. Teď teprve stala se Juda babylonskou provincií, spravovanou místodržícími, králem jmenovanými.

Okolnosti, za nichž říše judská zanikla, a zkáza města Jerusalema — toť byla přední obvinění, jež na hlavu Nebukadnesarovu svalována. I sluší se tudíž v obraze, který podati chce vylíčení nejen skutků velikého krále, nýbrž i podnětů k nim vedoucích, k okolnostem těmto blíže přihlédnouti.

Především budiž konstatováno, že všechny zprávy o stycích mezi Judou a Babylonem, bitvou u Karchemiše počínajíc, pocházejí z pramene judského, tudíž z kruhů, jichž Nebukadnesarova trestající ruka nejtíže se dotkla. Nemůžeme tudíž nadíti se, že by prameny tyto babylonskému králi stranily. A co vypovídají zprávy tyto? Zaznamenávají, že během dvacíti roků přinucen byl Nebukadnesar čtyřikráte v Judě zakročovati proti rejdům strany o Egypt se opírající! Jojakim, Jojakin i Sidkia porušili zjevně slib, kterým se zavázali vítězi, moudře práva vítězova užívajícího. Třikráte jednal Nebukadnesar velikomyslně, ale po čtvrté povinen byl své autoritě a vážnosti říše, již s otcem zbudoval, vztáhnouti nad původci vzpoury ruky trestající. Kromě Babylona, jehož velmoži a kněží stále podněcovali vzpoury proti panovníkům assyrského původu, a za to průběhem padesáti let přivodili dvojí vzetí a dvojí spoustu města svého, po všem východě za posvátné pokládaného, není ve starověkých dějinách zjevu, který by co do vyzývavosti malomocného proti velemocnému s Judou se mohl rovnati.

Juda a Jerusalém zanikly vlastní vinou, za níž Nebukadnesar nemůže býti poháněn k zodpovědnosti před soudnou stolicí dějin.

